

L V D O V I C I S E P T A L I I
PATRICII MEDIOLANENSIS
COMMENTARIORVM
IN
A R I S T O T E L I S
P R O B L E M A T A
T O M V S I.

*Septem primas Sectiones continens, ab eodem La-
tinè factas.)*



(Apud heredes Andreæ VVecheii, Claudium Marnium,
& Ioannem Aubrium.)
M. D C I I.



P R Æ F A T I O
A D L E C T O R E M.

INTER Aristotelis libros, P R O B L E M A T A , ceu magnum, varium, doctumque opus eminere, palam magis esset, si & legerentur publicè, & intelligerentur magis. Nam quemadmodum bona, & boni odoris herba certius distinguitur, si decerpta, attrita, naribusque admota: sic præstantis ingenij monumentum, si manibus contrectes, oculis cernas, mente capias. Sed P R O B L E M A T A ista quàm pauci legunt, quàm pauci intelligunt! & qui legunt, quia Latinè ferè legunt: faciunt næ intelligendo, vt nihil intelligant. Id autem & interpretis vicio, & commentatoris defectu. Hactenus enim amœnissimus hic, & fertilissimus quæstionum philosophicarum ager, velut sterile herediolum, pæne incultus, & intactus remansit. Et qui Latinè vertit, elegans quàm fidelis esse maluit: quorum illud laudabile quidem, hoc verò necessarium maxime esse haud aliter, quàm in imaginibus artificium, & similitudinem, peritus quisque nouit. Hoc enim vtrunque si assequi pictor poterit, cum summa laude exprimet. si non poterit, similitudinem artificio præfert. Sic Apelles laudatus, & æstimatus fuit, cùm illū aulicum derisorè carbone de foco sumpto ita in pariete expressit, vt paucis & nigris lineis ipsum pæne hominem perduxerit. Sed longè ab Apelle interpretis noster abfuit, qui dum ex omni latio verborum colores ambitiosè temperauit, & periodorum vmbras è Romuleo luco petitas, Aristotelem alium alibi fecit, deque sententia sua abduxit, atque transformauit. Utinam in hac tantum problematum parte, & membro: sed vniuersum propemodum corpus laborat, & in vitio est. Hoc etiam magis, quod esse docti sciunt, & hactenus patiuntur. Quid igitur est? In parte ego laborem hunc aggressus, & emolitus sum, P R O B L E M A T A illustrando,

P R A E F A T I O

quorum **S E P T E M** primas sectiones (felix à nomine meo omen sit) Latinas velut carbone feci, simplici, sed fideli stilo, & pæne (quantum linguæ ratio passa fuit) ad verbum. Tu ô bone lector vide, cōfer, iudica. Nam & meam interpretationem & Græcum *απο το ποιν* simul habes. VVechelium inquam à doctissimo Sylburgio emendatum tanquam optimum, & purissimum, alibi tamen à correctione quoque nostra adiutum. Latinas itaque **P R O B L E M A T V M** primas has septem sectiones feci, sed post alium: & vt vestem, & ornamentum nouo corpori darem, **C O M M E N T A R I I S** illustraui: sed illustraui primus illa forma, & illo studio, quæ probari aut excusari ab æquo & prudenti lectore debeant. Nam ad formam quod attinet, breuem arctamque illam spreui aut neglexi: ac lubens me dedi in plenum commentandi cursum, explicando, disserendo, disputando. Ita poscere res ipsa, & tu lector visus es, qui priores commentarios nostros in Hippocratem tanquam succinctos nimis censuisti, & in arctum conclusos. Quid dicam, aut excusem? (oportunitas certè, & occasio dicendi, aut excusandi publicè prætereunda minimè est.) Vbique me prolixum fuisse, & *κρηττον ταυ ομιλουσας περεια* effudisse, nequaquam profiteri. Primitiæ enim famæ quædam fuerunt, & ipsa mediocritate cōmendabiles: cū primi fructus, vt in nouella planta, sic in nouello ingenio rariores sint. Breuem tamen, aut sterilem caue me dixeris: in **A E R I B V S** illis, Aquis illis, locis illis non ita siccus, aut quietus fui, quin non interdum & in occasione effluxerim, & trans ripas meas in apertum philosophiæ, & philologiæ campum commentarij mei fluentem fuderim vî quadam ingenij scaturientis, sed ex occasione. Hic autē (vt omnis criminandi ansa tolleretur) ex professo id egi, etsi nō æquali fortassis vbique effectū, & vi orationis, atque stili, quoties occupationes pertinacissimæ voluntatem, ac libertatem refrenarunt: succisiuis enim temporibus, imo interruptis: nec vna etiam anni hora commentarij hi nati sunt: quin nec vno anno: & quemadmodum ad scribendum variè affectum animum attuli, ita ipsi euaserunt. Calere alibi me videas, alibi (cur excusē) frigere: frigoris alibi medium, & caloris. Quid mirum? Ingenium ipsum vti annus est, nunc temperiem suam habet, nunc æstus, nunc teporē, nunc frigus. In primis in tam vario, & diffuso scribendi genere, cuiusmodi **P R O B L E M A T A**, lucubrationes nostras necessario fecerunt. Ita enim iucundioris philosophiæ fundus, ac fundamentum sunt: hæ interpolata quædam cultura. Quam primum primus, vt

AD LECTOREM.

dixi, dedi: minus fortasse felicem vberemque, quia primus: utilem
tamen, spero, gratamque publicè, quia primus. Tu fruire be-
nigne lector, vt ad secundam Heptadem fauore ac de-
siderio tuo ducar. Mediolani Kal. Iul.

∞. IC. CI.



P. iij.



G V I L I E L M I D E M O N T H O L O N

*Patricij Galloburgundi, Magni Galliarum Referendarij, ac
in magno Regis Christianiss. Consilio Senatoris, Car-
men ad Ludouicum Septalium Patricium
Mediolan. Aristotelis Stagi-
rita Problemata elu-
cidantem.*

*Prodite aurea scripta Stagirita,
Et vos Septalij aurei labores
Prodite, istius illa perpolita
Manu: illa istius arte cultiora.
Nam postquam aethera, aquasque Ludoicus,
Et Locos penetrans remotiores,
Thesauros dedit eruditionum:
Nunc ipsos aditus petens Deorum,
Suprema reseat pius Sophia
Arcana, & sapiens Sophi sagaxque
Prisci dogmata, Principisque lustrat.
Sophi: qui modò per manus, per ora
Gallorum, ac Italum frequens volabit.
Sic iam Septalij arte Stagirites
Magis clarus erit, magisque notus.
Septem Septaliumque Stagirita
Alas adiciens, virum per ora
Magis clarus erit, magisque notus.
Insubrumque caput prius fabrili
Famosum magis arte, Marte, caelo,
Primorum imperio Ducum, soloque
Pingui, diuitiisque; nunc alumni
Felici ingenio sui superbum
Litteris celebres praebet urbes.*

GENIO ET IMAGINI
SEPTALIANÆ.

AMOENVM. VVLTVM. SCALPTOR
AMOENVM. ANIMVM. IPSE. SCALPTVS. PRODIT
VTRIQ. GRATIAM
IN. VVLTV. ANIMVS. IN. ANIMO
VIRTVS. DOCTRINA. NOBILITAS
HABITANT

HVNC. VVLTVM. ET. HVNC. ANIMVM
VIDE. LECTOR. NOSCE. VENERARE
VIRI. PLENO. PENNATOQ. GRADV
AD AETERNITATEM EVNTIS

QVI
TER. QVATERQ. ALATVS. ET ILLVSTRIS
TRIPlici. TE. RADIO
VIRTVTIS. DOCTRINAE. NOBILITATIS
PERFVNDET. NON. PERSTRINGET
MODESTIAE. SVAE. VMBRA. SIVE. AVRA
RECREATVRVS

ERYCIVS. PVTHANVS.
ELOQVENTIAE. REGIVS. APVD. MEDIOL
PROFESSOR. P



GENUINE ET IMAGINE
SEPTALIANE

AMONUM ANIMAM DEE SCALPTVS. PROBAT
VTIO GRATIAM

IMVLTVM IN ANIMO
VIRTUS DOCTRINA NOBILITAS
MAIESTAS

HANC VITAM ET HANC ANIMAM
VIRE. LECTOR. NOBIS. VENERARE
VIRI PIENO. PENNATO. GRADU
AD PETERNITATEM EVNTIS

TER. QUATERO. ALIATVS. ET. ILLUSTRIS
TRITICO. TE. R. AD. D.
VIRTUTIS. DOCTRINA. NOBILITAS
PERFECTIO. NON. PERSTINGIT
MODESTIA. VIRE. VIRE. A. RIRE. AVRA
REPERITVS

EXCIVS. PATRANVS.
HIGOVNITVS. R. R. R. A. V. D. N. D. I. G. I. D.
P. R. E. S. S. I. D. O.



ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΤΟ Α.
ὅσα ἰατρικά.

ARISTOTELIS
PROBLEMATVM
SECTIO I.
Medica continens.

ARTISTOTELIS

PROBLEMATUM

LIBRUM PRIMUM

DE ANIMA

ARTISTOTELIS

PROBLEMATUM

SECTIO I.

Medica continent.



LVDOVICI SEPTALII PATRICII
MEDIOLANENSIS, COMMENTA-
RIORVM IN ARISTOTELIS
PROBLEMATI

Tomus I.

PROLEGOMENA.



PRIMA fuit ac perantiqua cuiusque interpretis consuetudo, vt antequam expositioni operis, quod prae manibus exponendum suscipiunt, manus adhibeant, locos quosdam, vt & certarum capita, sibi desumant, quae nota faciant verbis pluribus. Institutum huiusmodi, non tam quia vetus admodum est, quam, quia legentibus vtile, vt semper antea optimum esse duxi, ita in praesentia tuebor diligenter. Cum enim Arist. Peripateticorum principis opus problematum explicandum, & perpetuis commentariis illustrandum mihi desumpserim, ad illorum exemplum ista deligo, de quibus disseram, priusquam verborum Arist. explicationem ingrediar. Primum erit operis huius inscriptio: alterum, quid sit problema: ex quibus tertium illud volumus apparere, hunc librum inter eos numerari, qui sunt Aristotelis veri libri. Tres in veterum monumentis, aut summum quatuor huius operis inscriptiones reperiuntur. Vna est, Problemata, vel, Quaestiones particulatim propositae. Altera, Problemata physica: tertia, Problemata encyclia. omnes igitur sunt coniunctae, prima excepta, quae sola est simplex. De ea meminit Aristoteles multis locis, vt in extremo tertio de partibus animal. εἴρηται, inquit, ἐν τοῖς προβλήμασιν & 2. de animal. gen. εἴρηται δὲ ἐν τοῖς προβλήμασιν πρὸς αὐτὴν. quae ipsa quarto eiusdem operis iteratur. tum iterum de mola vteri agēs, εἴρηται δὲ ἐν τοῖς προβλήμασιν. In lib. autē de somno & vigilia causam quaerens cur sit quod insomnia recordemur expergefacti, acta verò dum vigilamus non recordamur, haec adiecit, ἐν τοῖς προβληματικαῖς εἴρηται. Ac primae huius inscriptionis in noctibus Atticis lib. 19. apud Gell. fit ita mentio. In problematis Aristotelis philosophi ita scriptum est. Hanc eandem habent Graeci libri, quos quidem ego viderim. Habent etiam impressi, quos è Graeco in Latinum sermonem Theodorus Gaza, non philosophia solum, sed etiam literis perpolitus, conuertit. Georgius etiam Trapezuntius in libro maledicentissimo, quem in Theodorum Gazam & Bessarionem scriptum ad Alphonsum regem misit, istam ipsam inscriptionem, de qua fiunt verba, secutus est. Ea tamen quae Latina ipse fecerat, vt olim Octavianus Ferrarius meus animaduertebat, ea problemata per species collecta inscripsit: quam etiam secutus est Gaza in praefatione, quam scriptam legimus: in quo imitati videntur Petrum Aponesem,

Libri problematum
variae inscriptiones.

Problemata simpliciter prima inscriptio.

apud quē libri titulus hic, verbis quidē paulo obsoletioribus, sed eodem sensu tamen legitur : quam ex codice Constantinopolitano manuscripto desumptam profitetur. Mihi quidem nondum contigit, ut Græcum ullum exemplar viderim in quo huiusmodi sit inscriptio. itaque commentitiam esse suspicor, fictā tamen ob loci similitudinem, qui est 2. de iis quæ in sublimi fiunt: in eo enim de ventis agens Aristot. ὅσα μὴ συμβέβηκεν, inquit, εἰ τοῖς προβλήμασιν εἰρησθαι τοῖς καὶ μέγας νῦν λέγωμεν. quod est *quæcunque accidit non esse considerata in problematibus secundum partes, nunc dicamus.* Haftenus de prima inscriptione. Problemata verò physica appellari hunc lib. ex Gell. & Macrob. cognoscitur, quorū alter in vndeicesimo noctiū Atticarum hæc habet, Aristotelis libri sunt, qui problemata physica inscribuntur. alter verò in septimo Saturnalium, Ob aliā inquit causam, quā non pigebit aperire, auctore Aristotele qui in physicis quæstionibus suis hæc posuit. neq; dubiū esse debet, quin Gell. istum ipsum qui est in manibus, librū intelligat. etenim duo illa, quæ in problematis physicis ab Aristotele quæ sita fuisse refert, in nostro libro vtraque posita inveniuntur. alterū enim quo de vrina crebra ex igni proximo facta quæritur, est in tertio lib. (libros enim Gell. & Theodorus vocant) explicatum. alterum autem de aluo propter timorem soluta in septimo & vicesimo exponitur. liquet igitur nostra hæc problemata apud veteres physica inscribi. quo constituto videri possit Diogenes horum problematū, quæ præ manibus explicanda assumpsimus, fecisse mentionem illis verbis *φυσικὰ καὶ ποιχίον, ὅκτω πρὸς τοῖς τετράκοντα.* his enim si vnā modò dictionem subaudiamus, ut sit perinde quasi scriptum sit, *πρὸς τὰ φυσικὰ καὶ ποιχίον, ὅκτω πρὸς τοῖς τετράκοντα* : reliqua cum inscriptione Latina congruunt, quæ est in libris aliquot peruulgatis. nā & numerus conuenit. sunt enim duo de quadraginta, & elementis literarum libri notantur. Sed tamen hoc mihi non placere potest, quòd non omnia problemata, quæ isto volumine continentur, physica verè dici possunt : idque apertius in singulis explicandis patebit: & apparet problemata physica esse à nostris diuersa, aut certè non sola in nostris iis contineri : quin potius eorum epitome vna & altera in iis quæ habemus interiecta cernitur. Sequitur tertia operis inscriptio: nam, opinor, problemata encyclia postremò nominauimus. de eo autem scribenti Gellio fidē habemus, qui lib. vicesimo, Verba, inquit, ex Aristot. lib. exscripta, qui problemata encyclia inscriptus est. Quæstio autem, quam ibidem apponit ex Aristotele de Dionysiacis artificibus (quos quidem ait esse non adultores, ut Petrus Victorius putat, sed comædos, tragædos, atque tibicines, scenicos artifices Latine dictos) ea nunc in tricesimo volumine posita inuenitur. ex quo satis manifestum existimo, Aristotelis problemata, quæ explicanda suscepi in præsentia, encycliorum titulo nominatim appellari. cum autem encyclia apud Aristotelem sint, quæ in orbem mouentur, siue res eodem in loco voluatur, ut cæli : quo modo vsus est voce κύκλιον & ἐγκύκλιον secundo libro de cælo : vbi corpus cæleste ac diuinum cyclion & encyclion vocat, ut quod in orbem torqueatur, vnde paulo post, πλείω, inquit, τὰ ἐγκύκλια ἔστι σώματα, quasi dicas, multa sunt volubilia corpora. quo modo motum qui fit in orbem, primo Meteorologicā ἐγκύκλιον appellauit. primò tamen Soli, Lunæ, & cælestibus orbibus peculiare est nomen. Secundariò elementis quatuor, ut annotauit Alex. loco proposito, propterea quòd alternis in orbem generantur: quod sensit non modò Aristoteles, verum etiam Lucretius, iis ipsis suauissimis verbis:

Problemata physica an hic lib. inscribi possit.

Problemata physica lib. 38. apud Diogenem an ipsi sint.

Encyclia problemata an sint ij libri.

Dionysiaci artifices qui apud Aristotelem.

Encyclia quæ Arist.

Et primum faciunt ignem se uertere in auras

Aëris : hinc imbrem gigni , terramque creari

Ex imbri : retróque à terra cuncta reuerti,

Humorem primum , pòst aëra , deinde calorem.

Appellantur etiam apud Aristotelem initio Meteorologicōn ros, pruina, grando, nix, encyclia, quòd anniuersaria sint, quotānīque tanquā in orbem circumuoluantur, & renascantur. Ad hunc fortasse modum quæ in quotidiano vsu versantur, quæque familiaria sunt, & trita ita dicuntur, vt primo politico, vbi agit de eo qui docebat pueros, quemadmodum pueris ministrarent: & in secundo politico de fœminis Laconum: encyclia verò prolaturum simpliciter valet *ἐν κυκλῷ μένουσα πάλαι, καὶ σὺν ἡμῖν*, vt Hesychius ex Strabone quodam in loco interpretatur. ea verò dicuntur Latinè, quæ versantur in consuetudine vitæ, quotidiano vsu, & ciuili societate. sic quarto phys. auscult. res humanas *κύκλον* esse quēdam. sic Latini cūm de iis loquuntur, vsurpant verbum versari. An igitur problemata encyclia dicerētur, quòd de cælestibus rebus essēt, an quòd de iis quæ in consuetudine vitæ humanæ quotidiana versantur, an alia quauis ratione, inferius considerabimus. Atque sic de varia problematum inscriptione satis dictum videtur. Restat nunc vt problema quid sit, planum faciamus. Id igitur Latinè alias propositum, aut quæstio, aut propositio. Docet autem Alex. problema propositionem esse categoricam primo comm. in lib. priorum analyt. docet autem differre ab axiomate, à sumptione, à concessione, & à conclusione: propterea quòd problema dicitur quòd ponitur ad probandum tanquam ignotum: quod autem sumitur ad aliud probandum, sumptio, & concessio, & propositio propriè est. cūm verò propositio vera est, & de se nota, axioma dicitur, cūm iam demonstrata conclusio. erit igitur problema propositio categorica dubia proposita ad probandum, id est, proposita vt probetur, vel declaretur. per propositionem autem eam intelligere oportet, quæ definita est primo priorum analyt. Sicque problema erit oratio. hæc autem cūm aliquid significet, problemate etiam aliquid significari necesse est affirmare. cūm autem rerum multa sint genera, aliæ enim sunt naturales, aliæ medicinales, morales aliæ, aliæ mathematicæ, problemata etiam varii generis reperiri erit dicendum, vt naturalia, moralia, medica, mathematica, & id genus alia esse dicuntur, vt aptè annotauit Alex. Aphrodisæus primo Top. vbi docet, rem cuius ignoratur causa, quæ declaranda proponitur suo ipsius nomine, problema notare. cūm autem encyclia etiam dicatur, id verò nomen nō vnum habens significatum, quid eo nomine sibi voluerint Aristoteles & Gellius, & an hos libros intellexerint, illud est quòd in controuersiam venire potest. Viri doctissimi crediderunt ea esse, in quibus agitur de rebus encycliis, quæ scilicet versantur in consuetudine vitæ communis, quotidiano vsu, & ciuili societate, è quarum genere sunt scenici artifices, de quibus Gellius loco antè proposito, qui est intelligendus de Dionysiis artificibus, qui scenici dicuntur, & ab Aristotele in problem. *Διονυσιακοὶ τεχνίται* appellantur, qui sunt histriones, vt colligitur ex Plut. in ethicis, vbi tales docet esse histriones, qui fabulas & comœdias recitabant omni anno aut singulis quinque annis. quare encyclii dicebantur, quia annuatim, aut certo quodam tempore quasi per circulum repetebant: vt pluuiæ & pruina encycliæ dicuntur in Metheorolog. Verūm cūm encyclia philosophimata primo de cœlo ea appellet, quæ de diuinis rebus agunt,

Problema quid.

Problema quomodo ab axioma, sumptione, concessione, conclusione differat.

Problemata varia genera.

Encyclia problemata an quæ certo tempore repetunt.

Encyclia quæ in gy-

rum ver-
tuntur.

Encyclia
non exo-
terica cō-
tra Budęū
& Patri-
cium.

Encyclia
problemata
dici po-
tēst liber
hic, & Cur,

Proble-
matū 2. li.
quomodo
Aristotelis
esse dicen-
dum sit.

Francisci
Patricii
negantis
hos lib. ef-
se Arist. ra-
tiones ex-
pensæ.

utpote quæ primæ sint, quæ in orbem versantur, non est, ut magis ad metaphoricum hoc significatum problemata encyclia reducamus, cum licet quod à Gellio proponitur de Dionysiacis sit, de quibus in trigesima sectione: est tamen integra etiam sectio decima quinta, quæ de cælestibus, quorum ratione potius dicere etiam poterimus encyclia hæc notari problemata. Malè etiam encyclia intelligit Budæus & Franciscus Patricius, quæ exoterica vocata sunt, quod iam publicum & populi facta essent: fortè, inquit Patricius, quia homines conuenientes, in circulisque colloquentes, de iis rebus differebant: Simplicium secuti primo de cælo comm. 96. Cum tamen 8. Topicorum doceat Aristoteles philosophimata esse ratiocinationes siue demonstrationes scientificas, cum exotericorum rationes sint probabiles & ex communi horum sententia desumptæ, reiiciendi sunt. censeo autem ipse problemata Aristotelis, quæ encyclia inscripsit, de rebus fortasse cælestibus fuisse: at non incommodè vniuersum hoc volumen problematum in triginta octo sectiones diuisum posse encyclia problemata appellari, cum viro eruditissimo Theodoro Gaza, contendo: quæ sententia etiam Athenæi & aliorum esse videtur, qui plurimas res naturales, medicas, mathematicas, cælestes, morales, & alias quæ in consuetudine hominum versantur, cum contineat, quasi rerum omnium orbem & circularem connexionē cōprehendat. Verum enimvero cum tres problematum inscriptiones in veterum libris reperiantur, ex iis quamnam huic operi conuenire potissimum arbitrabimur? Censeo ergo multos libros problematum genere differentium scriptos esse ab Aristotele, ut colligere licet ex Laertii enumeratione librorum, ubi & speculatiuorū problematum lib. duos recenset, & naturalium triginta octo, & ex Democrito problematum duos, & encyclios. Hos omnes studiosus aliquis in vnum redegit, & in duodequadraginta libros per elementa signatos diuisit: quo fit ut quum naturalia ab aliquibus ex Aristotele sunt proposita, aliqua in iis reperiantur: verum cum veluti in epitomen libros triginta octo quæstionum physicarum redegerit, multas etiam omisit. Hinc non bene colligebat Patricius, libros hos non esse Aristotelis, quod multa se in problematicis pertractasse, multis in locis dicat, quæ alioqui in iis quæ nunc extant hoc titulo insignita, non explicantur. ut quæ lib. de iuuent. & senect. cap. 5. de causis absconditi & suffocati ignis, quod scilicet hoc extinguatur, illud diutius cōseruetur. & quæ lib. de somno & vigil. cap. 2. cur somnia aliquando meminerint expergefacti, actiones verò in vigilia factas non meminerint. & quæ 2. de gener. animalium x. & quæ quarto eiusdem cap. 4. & 7. & 3. de part. animal. cap. vltimo, quibus in locis se in problematis quæstiones aliquot pertractasse & explicasse scribit, quæ in nostris iis nusquam leguntur. Cum enim problematum naturalium tum encycliorum, tum aliorum id genus multos libros, quicumque is fuit, qui distincta problemata primus copulauit, in vnum coniungeret, hinc inde multos congeffit, non omnes ascripsit, hinc multos omisisse verisimile est, aliquos etiam reperisse, nullaque mentione aut naturalium, aut moralium, aut encycliorum aut speculatiuorum facta, problemata tantummodo generatim nominauit: & ex voluminibus multis quasi partibus vnum corpus cōposuit detractis nominibus physicorum, encycliorum, & huiusmodi quibus notati libri alii ab aliis internoscerentur: non igitur mirum si in colligendis hinc inde in vnum problematis aliqua exciderint, aut sponte omissa sint. Perspicitur igitur ex iis quæ dicta sunt, & Aristotelis esse problemata, quæ

nunc habentur, quamuis non eo ordine tradita, tum & illud quoque non debere hoc opus, quomodo nunc est, sub vno aliquo scientiæ genere collocari: est enim vna scientia, quæ vnius est generis: genus autem est, materies, in qua versatur scientia, vt in geometricis magnitudo, in Arithmeticis numerus. Rerum autem genus, quarum in problematis exponuntur causæ, non est vnum: eo quod sunt naturales, morales, aut etiam mathematicæ, quæ inter se ita sunt diuersæ, vt nullo vno genere comprehendantur. cuius rei signum illud est, earum rerum etiam nunc easdem non esse scientias, sed dispares, longèque disiunctas vulgo existimari. non est ergo quæ in problematum opere traditur vna scientia, ob eam causam quod in eis rerum genus non est vnum: ita fit vt hic liber, nec inter physicos, nec inter ciuiles, nec inter mathematicos commodè queat recipi. Peccat igitur Aponensis, qui problematum volumini vniuerso, materiam vnam subiicit. Quanquam autem vna sit, & communis nostra inscriptio, non ea tamen rerum genus commune omnibus iis, de quibus quæritur, significat, sed est communis solùm $\pi\tau\acute{\alpha}\nu\alpha\iota\sigma\iota\varsigma$, in eo scilicet, quod proponuntur explicandæ quæstiones ignotæ, atque dubiæ. Quemadmodum enim propositio, vt propositio est, rebus diuersis accommodatur: ita problema, vt problema est, in res genere diuersas cadere absurdum non est. Quis verò diuersarum scientiarum problemata vno hoc libro colligarit, difficile dictu est: illud quidem affirmare licet, vt rerum generibus discreta sunt, ita inscriptionibus aliis atque aliis fuisse ab Aristotele distincta, quæ satis superque declarauimus. vnum etiam addere licebit,

Probl. lib.
nō sub v-
no genere
scientiæ.

Probl. lib.
nō vna ma-
teries sub-
iecta.

frustra omnino Aponensem conatum fuisse aut sectiones
inter se colligare, aut etiam quæstionum
propositarum ad expendendum
connexionis rationem
inuestigare.

* *





AD ILLVSTRISSIMVM ET
REVERENDISS. FEDERICVM
BORROMÆVM, S. R. E. CARDINALEM,
ET MEDIOLANI ARCHIEPISCOPVM.



EMO nostrorum civiū est Illustrissime & Re-
uerendissime Antistes, qui cultus & observantia in
te causas procul habeat, siue te respiciat, qui publicè
privatimq; prodes, siue genus quod natū ad publicū
bonum, ad Ecclesiæ quoddam lumen, ad ornamentū
uniuersæ Reipubl. Christianæ. Hinc nobis CAROLVS
BORROMÆVS veluti sol quidā fidei omniumque vir-
tutum fulsit, cuius tam altus & ab omni cupiditatis humanæ cōtagione
remotus animus fuit, ut certissimo quodā numine afflatus homo hominē
exuisse visus sit, & celestem in terris purāque vitā agere in colluione
hac rerum. Tu post intervallum successisti, eodem sanguine, eodē animo,
non dissimili (posterī dicent) affectu. Quod presagire tamen iā nūc no-
bis quoque licet, & colligere ē tā multis tamque luculētis & manifestis
signis. Quid dico presagire? quid colligere? imò profiteri ut continuo ve-
rū sit, FOELIX MEDIOLANVM PRÆSVLIBVS BORROMÆIS. In quæ
& ipse verba digitum cū multis tollo & acclamo: nec voce tātum, etiam
affectu, quē signo, ac tessera magnū parua, testor parum apud magnum.
Sic capies ingenij mei monumētum quoddā, primam inquam Commen-
tariorum meorum in Arist. problemata, ut ita dicam, ALAM, *ὅσα ἰατρικῇ*.
Hæc certè præ cæteris ipso argumento & dicare ego debeo, & tu tibi ven-
dicare. Ego enim etsi nullū studiorum genus ab ingenio meo alienū putē,
unū tamen hoc Medicinæ est in quo professionis nominisq; mei titulus
positus est. Tu verò etsi in omnibus litteris sciētisq; doctus & educatus,
Medicinam tamē nominis & muneris Dei quadam ratione eximis &
velut proprium adsciscis. Nominis (liceat alludere) quo illustrissimæ
Medicorum familiæ sanguinis quodā iure coniuncti estis. Muneris au-
tem, dū in Patria urbe (longū, fælix & diuturnū sit) Archiater Eccle-
siasticus constitutus sis. Parū itaque munusculum hoc sit, modò propriū
sit, etiā Phœbo gratissima dona Cres tulit. Tu viue & vale, Illustrissi-
me & Reuerendissime Cardinalis, & manu munusculum hoc dignare,
mē animo. Mediolani. Kal. Iun. ∞ IO CII.



ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΡΟ-
ΒΛΗΜΑΤΩΝ ΤΜΗΜΑ ΤΟ Α.

ὅσα ἰατρικά.

ARISTOTELIS PROBLE-
MATVM SECTIO I.

Medica continens.



ΙΑ ὅτι αἱ μεγάλαι ὑπερβολαὶ νοσώδεις; ἢ ὅτι ὑπερβολὴ ἢ ἐλλείψις ποιεῖ; τὸ τοῦ νόσου.

QUAE exuperantiae magnae committendi morbi vim habeant? An quia excessum vel defectum faciunt? Hoc autem est morbus.

QUAE in proponendis quaestionibus & problematibus, ab iis quae ad medicam facultatem pertinent, initium sumendum esse duxisset, merito ab hoc problemate exordiendum illi fuit, in quo naturales duas il-

Exuberantiae magnae morbos producit.

las & summas morborum causas explicandas assumit. docuerat enim Hipp. lib. de flatibus, ad duo summa genera omnium morborum causas reduci, excessum & defectum: nam cum in symmetria elementorum, humorum & solidarum partium consistat sanitas, ubique ab illa quis siue per excessum, siue per defectum rei alicuius distrahatur, labefactari eam, atque corrumpi est necesse. hinc medicinam quae tota in curandis morbis versatur, definiuit auctor lib. de flatibus, adiectionem esse & subtractionem. Quærit igitur cur exuperantiae nimiae morbos soleant producere. Dixit ὑπερβολαί, quæ vox quamuis exuperantiam & excessum tum in qualitate tum in quantitate significet, hic tamen excessum summum siue in superadditione, siue in subtractione is fuerit, significari crediderim. siquidem non ab excessu modo cibi & potus, morbi excitantur, sed etiam ab immodica inedia: intelliguntur autem exuperantiae huiusmodi, quaecumque in sex rebus contingunt, quas non naturales medici appellant: quæ sunt aer nos ambiens, cibus & potus, inanitio & repletio, somnus & vigilia, motus & quies, & animi accidentia, quæ non quantitate modo continua excedere possint, sed etiam discreta, tum præterea qualitate, tempore, utendi modo, ordine & artificio. addidit autem μεγάλαι, nimia vertit Gaza, magna melius, ut nobis ostenderet, non quemcunque excessum, ubi aliquo modo symmetria illa immutatur, morbum producere. fieri enim potest ut aut auctis humoribus, aut qualitate aliqua immutatis, sanitas non auferatur, quauis immutetur. docebat enim Gal. noster primo de tuenda valetudine, sanitatem in symmetria ita esse ponendam, ut non intelligamus quemcunque excessum aut defectum etiam si sit minimus, morbum producere, aut sanitatem destruere. [An quia excessum aut defectum efficiant, qua quidem re morbum consistere certum est.] errores in sex rebus non naturalibus excedentes, siue excedant in quantitate, siue in qualitate, siue etiam valenter excellant in superabundantia, siue in defectu, morbofi sunt: quod cum sanitas in symmetria consistat, ubi causæ externæ aliquæ excedentes adueniant, necesse est symmetriam illam dissolui excedente humore aliquo, aut nimis deficiente, ex quibus morbum subinde generari certum est, ut optimè annotauit Plato in Timæo, & Hipp. lib. de flat. sed manifestissimè 2. Aphor. 3. & 4. somnus & vigilia, utraque, si modum excefferint, malum. & mox, non facietas, non fames, nec aliud quicquam, quod modum naturæ excefferit, bonum. ubi in comm. optimus interpres Gal. inquit, Rursus hic Aphor. sicut & alter qui antecedit, quod in 2na

Exuberantiae tam in defectu quàm in excessu intelligendæ.

Symmetria immutata non statim morbus, sed corrupta.

Exuberantiae magnæ cur morbos producant.

materia idem in omnibus enuntiat. nam cum sanitas, moderantia quædam sit, necesse est omnes immoderantias, quæ plurimum à modo recesserunt, iam ægritudines esse: quæ verò nondum id quod plurimū est, obtinent, ægritudinum generationē ostendere. quibus verbis nihil omnino aptius dici potest, quo proposita quæstio & problematis disquisitio ab Aristotele proposita, melius explicetur.

Διὰ τί (δὲ) τὰ νόσους ὑγιάζουσιν πολλάκις, ὅταν πολὺ ἐκστῇ τις καὶ ἐρίων ἰατρῶν ποιότης ἢ τέχνη; ὑπερβολὰς γὰρ ἰώνται, ἢ οἶνον, ἢ ὕδατος, ἢ ἀλμυρῆς, ἢ σίτου, ἢ λιμοῦ. ἢ ὅτι ἐναντία ἀλλήλοις τὰ πλεονόσον ποιοῦντα, εἰς τὸ μέσον ἀγὰ θάτερον ἐκαστέον;

Cur morbi sæpe curantur, ubi quis abundè excessit: & aliquorum medicorum talis est ars: excessibus enim agunt vini, vel aquæ, falsædinis, aut cibi, aut inedia. An quum contraria sunt ad inuicem, quæ morbos faciunt, in medium igitur utriusque ducunt alterum?

Morbi cur
aliqui cu-
rentur ex-
cessu in
cōtrarium.

Aponensis
lapsus.

Videtur quæstio hæc aliquam habere connexionem cum superiore: quod melius, si verba Græca inspiciantur, cognosci potest. apposita enim est aduersatiua præpositio, δὲ, autem, à Theodoro omissa, ut fere sensus sit quomodo excessus & defectus excellentes morbos diximus efficere, si curationes aliquæ morborum magnis huius excessibus perficiuntur. non videtur autem Aponensis rectè attigisse scopum in hac quæstione explicanda: siquidem credidit Aristotelem verba facere de eo excessu, quo rationales medici utuntur in magnis tollendis morbis, ut cum in synocha curanda immodica quantitate aquæ frigida utuntur, aut sanguinis missione ad animi usque deliquiū, & in canina fame immoderata vini meraci portione. Cum alioqui verba subsequentiā, quibus propositionem exemplo confirmat, cum dicit [*equidem nonnulli medici eam artem exercent*] omnino huic sententiæ & explicationi repugnent. quis enim vel mediocriter in arte medica exercitatus nesciat, morbis excedentibus, excessu contrarij occurrendum esse: neque verò ea verba protulit Aristoteles, ut censuit Aponensis, quòd non semper contrariis, morbis occurramus, sed victus ratione rectè instituta. nam in quocunque morbo aut leui aut magno, semper victus ratio rectè instituenda est. qui verò morbi magni sunt, sola victus ratione minimè tolli possunt: sed aut contrariis excessibus qualitate aut quantitate. Crediderim igitur quærere Aristotelem si ut in problemate superiori excessus aut defectus excedentes morbos producant, quomodo facilius quandoque aut citius morbi aliqui curantur, ubi excessit aliquis quàm maximè. Dat exemplum ad suam propositionem firmandam, quòd sint aliqui, qui hoc modo peculiari artē medicam exercent, ut non nisi per excessum agant. ut qui in quartanis curandis etiam nostro tempore vinum quàm maximè potens, & vinosum in multa quantitate ægris exhibent, ut maiori facta febre, & magis excalescentis humoribus, excessu contrariorum possint illi melius aduersari: vel multo cibo ingesto morbum ad excessum ita adaugent, ut contrario possint melius illum superare. Hos medicos nō esse rationales, nec ex arte operari etiam Aristoteles censuit per illa verba [*& quædam medicorum talis est ars*] sic enim melius verti debet. Sed ad suā firmandā opinionē satis erat Aristoteli demonstrare aliquos dari medicos, qui ut aptius curarent, & citius, exuperantiis morbos augebāt, ut facilius curare possent. *An quoniam causa, quæ morbos committunt &c.* hæc est solutio, quæ meo iudicio eò tendit, ut doceat excessus excessibus contrariis tolli: quapropter cum sanitas in medio duorum horum excessuum consistat, utique contrariis ad inuicem repugnantibus, & actione per reactionem impedita, & qualitatibus contrariis, per contrarias remissis, moderationem illam tandem consequimur, quæ sanitas est. sic in ardente febre aquæ frigide potu pro curatione utimur: sic in synocha, in qua etiā excedit sanguis, & in quantitate & in calore mittimus sanguinē ad animi usq; deliquiū, ut corpus ad symmetriā illā, quæ pro sanitate necessaria est, traducamus. medici autem illi, de quibus loquutus est Aristoteles, qui morbos non nisi excessu curare sciunt, omnino reprehendendi sunt. cum enim curatio contrariis perficiatur, & iis quidem vel in gradu, vel in quantitate, cum gradus medios attingere cognitione non valeant, ut totidem illis oppositis rectè curare possint, quòd qui in medio consistunt excessus non nisi multum oculatis medicis noti esse soleant, propterea magno ægrotantium periculo primū morbos adaugent per exuperantias insignes, morbum & producere & productum augere aptas, ut illis ad sum-

mum perductis, contrariis etiam extremis, quæ omnibus nota esse solent, curationem instituant.

Δια τὴν αἰτῶν ὥραν μεταβολὰς καὶ πνέσματα ὀπιτείνουσιν ἢ παύουσιν, καὶ κρίνουσι τὰ νόσους καὶ ποιοῦσιν; ἢ ὅτι θερμὰ καὶ ψυχρὰ εἰσι, καὶ ὑγρὰ καὶ ξηρὰ· αἱ δὲ νόσοι, τούτων εἰσὶν ὑπερβολαί· ἢ δὲ ὑγεία, ἰσότης. εἰ δὲ οὕτω δι' ὑπερβολῆς καὶ ὑστέρης, ἢ ἐναντία ὥρα παύει· εἰ δὲ ἐναντία ὥρα ἐχρηται, ἢ ὁμοία κρείσσει ὀπιτείνουμένη, ἐπέτρενε καὶ αἰετέ. Διὰ ταῦτα δὲ καὶ νοσίζουσι τὸ ὑγιαίνοντα, ὅτι μεταβάλλουσα, λύουσι τὰ κρείσσειν. ἅμα γὰρ τῆς οἰκείας ὥρας καὶ ἡλικίας καὶ τόπου αὐξάνεται. διὸ δεῖ ἐν ταῖς μεταβολαῖς μάλιστα διακρίβεσθαι. ὃ δὲ καὶ πολλοὶ περὶ τῶν ὥραν εἴρηται, καὶ κατὰ μέρος ὅτι αὐτὸ αἵτιον. αἱ γὰρ τῶν πνέσμων μεταβολαί, καὶ τῶν ἡλικιῶν καὶ τόπων, ὥρας πινός εἰσι μεταβολαί. διὸ καὶ ταῦτα ὀπιτείνει καὶ παύει, καὶ κρίνει καὶ ποιεῖ, ὥσπερ αἱ ὥραι· ὅτι ὀπιτολαὶ τῶν ἀέρων, ὥσπερ ὡρίων, καὶ ὄρετοῦρος, καὶ πλάγας, καὶ κύων· ὥσπερ πνέσματων, καὶ ὑδάτων, καὶ βυδίων, καὶ χιμῶνων, καὶ ἀλέας.

Cur temporum mutationes & ventorum, morbos intendant, aut tollant, iudicent, aut faciant? An quod calidæ aut frigidæ sint, humidæ aut siccæ: morbi autem, harum sunt excessus. sanitas enim, mediocritas quædam est. quod si per humiditatem frigiditatemve morbus consistat, contrariū tempus dissolvit. Sed si non contrarium tempus superuenierit, similem temperaturam intendet & destruet. Qua & ratione sanis morbos inducunt, quia mutationes temperaturam solvunt. vna enim cum similibus temporibus, ætatibus & locis augetur. Quapropter in mutationibus maxima corporis habenda est ratio. Quod autē vniuersaliter de temporibus dictū est, secundum partē eadem est causa. ventorum namque mutationes, & ætatum & locorum, temporis cuiusdam sunt mutationes: qua ratione & hæc intendunt, & solvunt, terminant & faciunt, quemadmodum & tempora. Et ortus stellarum, ut est Orion, Arcturus, Pleias, & canis: qui flatuum, aquarum, serenitatum, frigiditatis & teporis causæ esse solent.

Multa in problematibus mutuatum esse Aristotelem ab Hipp. vbicunque se offeret occasio, demonstrabimus: hoc verò quod explicandum suscepimus, ab eodem desumptū aliquando docuimus, cū lib. Hip. de aëribus, locis & aquis explicarem, vbi in fine 4. lib. commentariorum nostrorum docuimus hoc problema esse desumptum ex eo loco, & vices subire eiusdem loci commentarij. Quærit igitur cur temporū mutationes morbos intendant, tollant, iudicent, & faciant. duo autem possumus per μεταβολὰς τῶν ὥραν intelligere, aut temporum quatuor anni ad inuicem factas mutationes, ut cū hyemem sequitur ver, vernum tempus excipit æstas, æstatem autumnus, & hunc hyems. aut mutationes in vno eodēque tempore factas, ut cū æstate calida & sicca existente, pluuiis, ventis frigidis superuenientibus, calida illa & sicca intemperies in frigidam & humidam mutatur: verū cū addiderit, & vētorum, per temporum mutationes, primū potius significasse mihi videtur: sic enim tū primo de morbis Hip. tū in aureo libello de aëribus, locis & aquis docuit morbos ex vna intēperie alicuius temporis productos alio superueniente tempore aut simili, aut contrario, aut tolli, aut augeri: subdit autem [ὅτι ventorum] ut mutationem aliquam nobis innueret, ventorum enim mutatione quā maximè temporum partes inter se distinguuntur, & immutantur. [Morbos intendant] ἐπιένουσιν superintendant [aut tollant] ἐπαύουσιν, quod finire significat [iudicēt] ἐκρίνουσι, vel committant] ἐπιποιέουσιν, quod est faciunt. Laborat Aponésis ut superfluitatem & repetitionem in verbis Aristotelis euitet explicare, quid quatuor iis dictionibus sibi voluerit Aristoteles: duasq; affert expositiones, quod per primas duas, generant & dissolvunt, ut ipse vertit, intelligat, generationem & sanationem, quæ fit in anitione: per faciunt verò & determinant, ægritudinem, & eius curationem quæ fit repletionem: aut quod per primas, morborū generationem & eorundē solutionem paulatim factam: per duas posteriores, terminant & faciunt, morborum itidem generationem & curationem subito factam. An potius dicendum est per primam, non generationem morbi noui si-

Mutationes tēporū & ventorū, morbos faciūt, intendūt, tollūt, iudicant, & quomodo

gnificari, sed iam producti & presentis incrementum, ut presente malo habitu aut hydrope, autumno vel hyeme superueniente, augeri morbum erit necesse. per *παύσι*, terminari significatur, ut autumnali quartana malè aliquem habente vere superueniente sæpe terminatur. fit autem id solutione paulatim facta, ut docuit Gal. 3. de diebus decretoriis. quod verò dixit *κρίσι*, iudicent, utique etiam morbos terminari significare voluisse cenſeo Aristotelem, sed per eum modum quem Hippoc. à quo hoc problema desumpsit, crīsim appellauit absolutam, subito aliqua facta à corpore euacuatione, qua breuissimo tempore morbus terminatur. Sic enim dicebat in particula xiv. secundū nostram diuisionem 4. comment. in lib. Hipp. de aër. aq. & loc. morbi enim in iis maxime iudicantur, (*κρίνεται* dixit) alij verò desinunt, aut in aliam speciem aliūque statum transmutantur. [*καὶ ποίῃσιν*, faciunt] quod de nouo productum significat. Quæstio igitur est, cur mutationes temporum ad inuicem, quæ potius successiones dici debent, tum & ex mutationes, quæ vi ventorum potissimum in vno tempore fiunt, morbos augeant, producant, iudicent, & soluant. Hæc propositio eadem est ac ea, quæ ab Hipp. proposita est 3. Aph. 3. cū dicit, morborum alij ad alia bene vel malè se habent, & quædam ætates ad tempora & loca, & victus genera. quamuis enim hīc Aristot. de temporibus solum & ventis loquatur, in solutione tamen per comparisonem ad alia eandem quæstionem transfert, cū dicit [*quippe quod non nisi temporum, ætatum, locorum statu idoneo aptum sit augeri seruarique*] quin immo libro de hum. post medium multa docuit, ex quibus planum est Aristotelem esse mutuatum, mutato solo dicendi charactere. dicit enim, qualia fuerint tempora, tales etiam morbi erunt: & ex iis constitutiones ducuntur: si tempora tempestiuè & ordinatè progrediantur, morbos iudicatu faciles parient. morbi autem temporibus familiares indicant mutationes. ut autem tempus variabit, ita similes aut dissimiles morbi erunt, qui eo tempore orientur. si verò similiter procedat, morbi quoque huiusmodi erunt, & ad talem modum tracti, qualis est morbus regius autumnalis: frigora enim ex caloribus, & calor ex frigore &c. subiit. Quapropter etiam tempora à iudicatione aliena ac inconstantia sunt. quemadmodum etiā morbi, si præerumpant, aut præexcernantur, aut intus relinquantur: recidivas enim faciunt etiam tempora: quemadmodum & morbos ita inducunt. Itaque insuper considerandum est, quomodo habentia se corpora tempora suscipiant. hinc etiam 3. Aph. 1. dixit, mutationes temporum potissimum pariunt morbos. & in temporibus magnæ mutationes caloris aut frigoris. vbi Gal. per mutationes temporum, successiones eorundem ad inuicem: per magnas verò mutationes caloris & frigoris, eas alterationes vnius temporis, quæ etiam aptæ natæ sunt morbos generare, augere, iudicare, & soluere, significari dixit. [*An quod autem frigida, aut calida, aut humida, aut sicca sunt?*] Adeò luculenter & manifestè quæ ad huius quæstionis solutionem pertinent, proposuit Aristoteles, ut inanis fere sit omnis noster labor in eo explicando. dicit enim eam esse causam, quod cū mutationes temporum ad calidum, humidum, frigidum, siccum, vel simpliciter sint vel in iisdem combinatis, morbis ex earundem excessu à mediocritate, in qua consistit sanitas, excitatis, si in similem intemperiem incidant, generari aut augeri: si in contrariam, iudicari aut solui morbos oportere. simile enim simili additum, excessum parit: contrarium contrario superueniens illud destruit & corrumpit. Dubitat hoc loco

Simile à
simili quo-
modo al-
terari &
non alte-
rari dica-
tur.

Aponensis, quomodo similia similibus augentur & generantur, si problem. 18. sectionis 8. simile à simili non alterari docuit. multa etiam circa hanc rem à neotericis disputantur, & illud hoc loco dixisse sufficiet, similia aut in gradu significari, aut in sola qualitate: similia enim dicimus calida duo in primo gradu, dicimus etiam similia duo calida, quorum alterum altero intensius sit, ut febricitanti febre diaria, si ingens itidem alius calor superaddatur, similis quidem erit qualitate, sed gradu excellentior. hīc simile in gradu in simile non agit, ita ut augeat, sed potius conseruat, quod significauit Aristoteles 18 problem. sect. 8. at simile simili in qualitate superueniens sed in intensiore gradu, non modò non conseruat & agit, sed augeat aut producit. [*Quo fit etiam ut qui bene valent, agrotare tempore mutato incipiant*] Est corollarium, eandem asserens esse rationem etiam, cur bene valentes tempore mutato sæpenumero ægrotent. cū enim bona valetudo in mediocritate consistat, ad quamcunque tempore mutato deflectat qualitatem, alterato temperamento, & mediocritate illa mutata, facile in morbum incidere poterit, subdit rationem, quare immutetur mediocritas hæc, qua sanitas constituitur, immutatis temporibus per successionem, ut per alterationem eodem tempore factam, potissimum per ventos, quod mediocritas hæc, non nisi temporum, ætatum, locorum

statu idoneo apta sit augeri seruarique. quod, ut demonstrauius superius, ampliavit ex Hipp. potissimum libro de hum. post medium. & 3. Aph. Subdit autem, sub temporibus hæc omnia quodammodo posse comprehendere, quod eandem propemodum hæc rationem habeant ad corpora ac temporum mutationes. [*Quapropter in mutationibus .i. temporum maxime habenda est ratio sanitatis*] Vel ex hoc loco constat, vndenam mutuatus sit & problema hoc Aristoteles, & solutionem, nempe ex Hippoc. lib. de aër. loc. & aq. vbi & ipse subdit, & periculosæ sunt utræque solis conuersiones, maxime verò æstiuæ. periculosum etiam est æquinoctium vtrumque, sed magis autumnale. in qua re explicanda non est mihi multum immorandum, quod abundè satis de hac re egerimus lib. 4. Com. in illum lib. Hipp. Com. 12. vbi docuimus, in mutationibus & in transitu vnius temporis in alterum, maxime habendam esse rationem valetudinis, ob periculum imminens, ne in alterum latus intemperiei mediocritas transmutetur: quod tunc maxime solet fieri. [*Et siderum ortus, Orionis, Arcturi, Vergiliarum, & canicula, qui flatus imbrésque excitant, qui serenitates, frigora, teporésue afferre solent.*] Et hic locus fere ad verbum ex Hipp. desumptus est eodem lib. post superius proposita verba [*habent enim*] Oportet autem & astrorum exortus considerare, præcipuè canis, deinde Arcturi & Pleiadum occasus. cum enim ventorum mutationis, ætatum & locorum habendam esse rationem docuisset, quod quandoque subeant ea vices, & ita corpora nostra immutent ut tempora: subdit, idem accidere in ortu siderum, quod etiam de occasu intelligendum: sed quoniam occasus, per priuationem, si producit quippiam, id facit, exortus verò per præsentiam, ortus potissimum mentionem fecit. ex quibus etiam fit manifestum quantum medico & cuique sanitatem tueri cupienti necessaria sit Astrologia. de qua re abundè in commentariis ad librum de aër. loc. & aq. Proposuit autem quatuor hæc signa, tanquam ea, ex quibus multæ & magnæ mutationes in temporibus & subinde in humanis corporibus soleant obseruari. Orion est vna ex stellis australibus, caput ad Aquilonem habens, & ita figuratus, ut cum Tauro decertare videatur. hunc medium diuidit æquinoctialis circulus: dextra manu clauam tenere videtur, sinistra sudariolum, ad occasum spectare, subcinctus ense, dextro pede leporem premere, sinistro Eridani principium tangere. oritur cum geminis & Cancro à manibus. occidit à pedibus Scorpione & Sagittario ascendentibus. configuratur triginta & octo stellis, inter quas duæ sunt limpidæ, quatuor clarè lucentes, octo cæteris clariore, vna nebulosa. Incipit oriri à manu dextra prope Tauri cornu dextrum ascendentibus Geminorum 18. 20. quod post emendationem Gregorianam incidit in v. Id. Iunij. totus autem ascendit orientibus Cancri 20. 30. quod incidit in v. Idus Iulij. Cum autem de exortu loquuntur Aristoteles & Hippocrates, non de tota figura apparente loquuntur, sed de exortus initio. Solet autem in exortu esse nimbosus, & pluuias afferre, ut optimè annotat Theophrastus libro de ventis, & ante eum Aristot. 35. sect. probl. quod & Poëta noster obseruauit, cum *nimbosus Orion dixit & aquosus Orion.* Sequitur Arcturus qui quamuis de rutila fulgente dicatur, Chaldaicè Azimech, Arramech dicta, nihilominus cum de Arcturo Hipp. & Gal. loquuntur, & Medici à quibus Aristoteles assumpsit, de Arctophylace & Boote intelligunt, qui collocatur post tergum Vrsæ maioris, cuius manus sinistra ita se habet, ut apud nos nec oriatur nec occidat: pedes dirigit super Virginem, hinc inde brachia extendens, caput habet sub pede dextro Herculis, manu sinistra caudam maioris Vrsæ capere volens, dextra verò pene Y Græcam literam tenens. habet stellas viginti tres, vnam cæteris clarius lucentem, quæ propriè Arcturus dicitur. de qua non loquuntur nec Aristoteles, nec Hippocrates, à quo mutuatus est hanc sententiam: siquidem cum Arcturi habeatur potissimum ratio exorientis, quia tunc medici autumnum inchoant, principium autem autumnii & exortus Arcturi tempore Galeni & fere Ptolomei erat duodecim dies circiter ante æquinoctium autumnale, ut docuit Galen. primò in primò de morbis vulg. in principio, quod erat circa dimidium Virginis: Arcturus autem stella illa Bootis particularis circa tertiam libræ post æquinoctium saltem per tres dies exoritur, neque ab eo autumnus medicus desumitur, sed ab exortu Bootis. Cum autem exoriatur Arctophylax orientibus Virginis 13. efficitur ut apparere incipiat Nonis Septembris. A quo etiam tempore Medicos incepisse autumnum constat. Vbi obiter annotabo in comment. nostris in lib. de aër. loc. & aq. l. 4. c. 1. mendum, nescio quomodo, irrepsisse, nescio an transcriptoris nostri negligentia notas Arithmeticas deprauantis, an impressoris culpa. qui locus ex hac supputatione poterit emendari. Quomodo autem plus quàm duodecim dies fluere dicat Galenus ab exortu Arctophylacis ad autumnale solstitium, in qua re

Orion que & qualis configuratio.

Orion quando incipit oriri. Orionis totius ortus.

Orionis orientis effectus.

Vide Federicum Bonauenturam in Apologia doctissime rem hanc prosequentem.

Arcturus quæ stella & quando oriatur.

Autumnus non ab Arcturo stella fulgète, sed ab ortu Arctophylacis siue Bootis.

Pleiadum
ortus.

Commēt.
nostra im-
pressa de-
prauata cor-
riguntur.

longè deceptum esse Galenū scimus, in causa fuit tum quòd non ita diligenter rem hanc obseruari Galen. ad Medicam materiam immediatè nō spectantē, vel quòd à tempore Galeni & Ptolomæi multum exortus & occasus syderum sint immutati, ob eas causas de quibus abundè egimus dicto comment. in lib. de aër. loc. & aq. Pleiades sunt stellæ, quæ ad Tauri abscissionem positæ sunt, quæ oriuntur orientibus Tauri partibus tredecim: quod incidit in diem quintum ante Nonas Maij per quatuor dies ante terminum earundem exortus positū à Ptolomæo. Vbi etiā non possum non nostram in imprimēdis libris calamitatem deplorare, cū in nostris cōmentariis tam magnū errorem irrepsisse videamus. quis enim non cognoscit non nostrum sed aut impressoris aut amanuensis errorem fuisse, cū decimum octauum diem Maij scripserunt V. Calend. Iunij per decem dies differentem. Sed cū per notas arithmeticas in nostris manu nostra descriptis commentariis positi essent numeri dierum Latino more, eum modum scribendi non intelligentes, vbicunque ita scriptū est, deprauatè fere impressere: quocirca per hæc commentaria beneuolus lector ea poterit corrigere. De cane maiore & canicula licet multa dixerimus in nostris comment. ad lib. de aër. aq. & loc. quoniam tamen & liber ille fortasse non nisi in manus medicorum incidit, librum autem hunc tanquam magis vniuersalem à pluribus etiam fortasse legi continget, nō pigebit eadem repetere. quòd quæ multo labore nostro sunt obseruata, de Cane & Canicula, non à Philosophis modo & Medicis, sed à Poetis & à variarum rerum scriptoribus proposita, vix à quoquam rectè intellecta videam. In cælo duplex est configuratio canis nomine insignita, quarum vna Canis minor dicitur aliquibus, *μεγίστων* Græcis, Ciceroni antecanis, minutulus canis Hygino & Viētruuio: & Canis maior altera, *κύων* Græcis dicta, in cuius ore stella alia, Græcis *σείλος*, Chaldæis & Mauritanis Allahabor & Ascher, Latinis Canicula dicta reperitur, quæ sæpenumero apud Latinos confusionem peperit, putantes idem esse apud Latinos Caniculam, & Canem minorem. cū Canicula *σείλος* dicatur, Canis autem minor alia omnino configuratio *μεγίστων* apud Græcos sit. Ex quo etiam alius error promanauit, vt Caniculam siue Sirium antecanem nominarint. Vnde in Latinis intelligendis scriptoribus, puta Plinio & Columella, de ortu & occasu horum syderum, maxime aberrarunt, & grauissimis etiam viris, Astrologiæ tamen ignaris, imposuerunt. neque enim verum est, *μεγίστων* Caniculam siue Sirium esse. *μεγίστων* enim sic dictus est, quòd ortum Canis maioris soleat præcedere: at Sirius non præcedit ortum Canis maioris. sed in Cane maiori primò pes dexter & sinister apparent per duos aut tres dies ante ortum Sirij, id est Caniculæ, vnde postcanis potius dici deberet. Verum cū in Procyone duæ potissimum stellæ considerentur, vna in capite, altera in lateribus, & quæ in lateribus posita est, maiore splendore fulgeat, & tamen per aliquot dies post exoritur, quàm quæ in capite, etiamsi reuera Procyon siue Canis minor tunc exoritur, cū hæc quæ in capite est, apparere incipit, sæpenumero tamen etiam Procyon exoriri dicitur, cū splendens & fulgida in lateribus existens exoritur, quemadmodum & in Cane maiori, licet eius imago & stellæ, quæ in pedibus anterioribus sunt ante caniculam Siriumve per quatuor aut quinque dies exoriantur, oriri tamen etiam sæpenumero dicitur, cū Sirius apparere incipit, vnde etiam prouenit, vt antiquos de ortu & occasu duorum horum syderum loquentes, aliquando varios & inter se diuersos conspiciamus. Plinius cū credidisset apud Latinos Procyonem nullum nomen habere, cū alioqui Ciceroni Antecanis sit, confundit nomina, & quod de Sirio vera canicula antiqui dixerunt, aliquando ad Procyonem refert, vt videre licet per totum caput vigesimum octauum libri decimi octauī. mox quod de fulgida Procyonis in lateribus existente dicitur, ipse ad Sirium siue Caniculam refert. Libro enim secundo de natur. hist. c. 47. dicit, Ardentissimo autem æstatis tempore exoritur Caniculæ sydus, sole Leonis primam partem ingrediente, qui dies est decimus quintus ante Cal. Aug. quod confirmatur ab eodem, lib. 18. c. 28. vbi Leonis primam partem ingresso Sole, Canem exoriri scribit: hoc fit, inquit, post Solstitium vigesimo tertio, quod concurrit cum xv. die Cal. Aug. Solstitium enim fiebat in octaua parte Cancrī existente Sole, id est, vii. Cal. Iulij, tempore Plinij, vt ipse ibidem docet, à quo ad xv. Calend. Augusti intercedunt dies viginti tres. Solet enim fulgida in lateribus Canis minoris exoriri Sole primam Leonis occupante. In quem errorem minimè incidit Columella libro xij cū Procyonem Idibus Iuliis manè exoriri scribit. Postea inquit, septimo Calend. Augusti Canicula apparer, estque caligo æstuosa. Vnde & Manilius cū de exortu Procyonis differeret, habet hanc sententiam:

At Procyon oriens cum iam vigesima Cancr

Septimique ex undis pars sese emergit in astra.

Cum verò de canis maioris & caniculæ exortu sermonē habet, in hanc sententiā scribit:

Cum vero in vastos surgit Nemeus hiatus,

Exoriturque Canis, latratque Canicula flammans,

Et rabit, igne suo geminans incendia Solis.

Verum cum exortus & occasus syderum ob eas quas in comment. de aer. aq. & lo. diximus, causas, in diuersis doctorum hominum temporibus facti sint varij, & maiorem etiam nostro tempore affecuti sint varietatem subitam, ob Liliānam correctionem Gregorij x i i i. Pont. Max. iussu factam, operæ pretium me facturum existimaui, si breuiter in præsentia quid de ortu Canis ytriusque maioris & minoris, tum & caniculæ, sentiendum sit, tradidero. Canis minor Procyon Græcis dictus, Anticanis Ciceroni, cum duas ^{Canis minoris ort.} habeat stellas, alteram in capite, alteram fulgentissimam in lateribus, incipit oriri à priorisole vigesimam sextam partem Cancr occupante. incidit verò dies is in xiv. Calend. Aug. quæ dies est decima nona Iulij. Fulgida verò in lateribus Canis minoris, à qua quandoque ortus totius Procyonis denominatur, tanquam à nobiliori, siue quod tunc absoluitur eius exortus, Sole primam Leonis partem occupante. Incidit verò hoc vt plurimum in nonum Cal. Augusti, quæ dies est vigesima quarta Iulij. ^{Canis maioris ort.} Canis maior cum multas habeat stellas, incipit apparere à priori, quæ est in pede sinistro, Sole existente in tertia parte Leonis. quod accidit sexto Cal. Aug. quæ dies est vigesima septima Iulij. Canicula autem quæ maximè fulgens est stella in ore canis maioris, ^{Canicula exortus.} à qua dies caniculares dicuntur, exoritur, sole sextam Leonis partem occupante, quod fit tertio Cal. Aug. trigesima nimirum Iulij die. Habendam igitur esse rationem exortus Orionis, Pleiadum, Arcturi, & Canis, & similium, [*vt flatuum, aquarum, serenitatum, frigiditatum & teporis*], i. cognitionem habere possumus. Orionem enim diximus in initio exortus solitum esse pluuias afferre, & nimbosum esse, quemadmodum etiam exoriente Arcturo, vt docet Ptolom. libro de inerrantium stellarum significatione. In Pleiadum etiam exortu cum Fauonius spirare persentiatur frequentissimè, & satis vehementer serenitatem & teporem quandoque excitabit, quandoque etiam pluuiam cum frigiditate aliqua. docuimus enim alias in actiuis qualitatibus ad frigiditatem vergere, in passiuis tamen humidum esse. quamuis Italiam & hunc tractum incolentibus salubris sit, & siccus, serenitatem pariens: sed de hoc alias. Sic canicula exoriente æstus tam magni persentiuntur, vt etiam canes in rabiem agantur.

Διὰ τὴν ἐν τοῖς μεταβολαῖς τῶν ὥρων ἐμείποις (οὐ) δεῖ ζῆναι; ἢ ἵνα μὴ γῆται συντάραξις, ἢ φόρων ὑπομῶν τῶν περὶ τὴν ἐν τῇ μεταβολῇ;

Cur in mutationibus temporum vomitibus vti oportet, an ne fiat conturbatio variis genitis excrementis in mutatione?

Pendet hæc quæstio ex superiori: dixerat enim in mutationibus temporum habendam esse rationem bonæ valetudinis, quæ ex successione temporum sæpe solet labefactari. In hoc problemate rationem quærit cur soleant medici in mutationibus temporum vomitus iniungere ad præseruandos homines à morbis. At obseruandum est, non in quibuscunque transmutationibus temporum, vomitu vti medicos, sed æstate potissimum, vt docuit Hipp. 4. Aph. 6. hyeme enim superueniente vt plurimum abstinendum est à vomitu, quòd excrementa crassiora sint, & difficilius per vomitum expurgentur, sed potius deiectione tolli debent: nisi dixerimus, non loqui Aristotelem de violento vomitu à venis longinquisve partibus & vniuerso corpore humores attrahente & expellente, de quibus in Aphorif. Hippocrates, sed de leui vomitu superfluis potius cibis & aqua tepente & vino subacido excitato, de quo locutus est Hipp. lib. 1. & 3. de diætâ. quo vti expedit in principiis transmutationum temporum [*an ne fiat conturbatio variis excrementis genitis in mutatione?*] Non placet hîc Gazæ versio, quòd verba Aristotelis non transferat. sed per ambages circumscribat, & de suo multa addat. quid enim est, redundat conturbatio? quid, & vbi nam Aristoteles habet excrementa materiæ inutilis ex mutandi ratione: nonne de suo addit? vnde fit vt cibum alij parum concoquant, alij parum cupiant. habet enim ἢ ἵνα μὴ γῆται συντάραξις, ἢ φόρον ὑπομῶν τῶν περὶ τὴν ἐν τῇ μεταβολῇ. Respondet igitur euacuandum esse iis temporibus, ne fiat conturbatio. quibus verbis innuit Aristot. in iis transmutationibus ventriculum esse vomitu

Vomi-
tus quibus
vitandus.

expurgandum, ne humores qui superflui sunt in ventriculo, mutatione magna temporum succedente conturbentur, aut in ipso vetriculo & dolores & tormina excitent: aut certè ne iis commotis per venas deferantur, & febres & huiusmodi alios morbos producant. ob hanc rationem videretur id esse faciendum primis statim diebus: at præstat id agere, cum ex mutatione facti sunt, & aucti exactis aliquot diebus, vt imminenti periculo commodius occurramus. Obseruandum autem illud est, non esse ita ab omnibus sine consilio medici vomitum hunc etiam excitandum, quod multi sint ita ad vomitionem inepti, vt quacunque adhibita etiam cura potius disrumpantur, quàm vt ad vomitum possint reddi idonei: alij etiam, qui etiam si ad vomitum essent proni ac faciles, non debent tamen ob malam corporis structuram ad vomendum concitari, vt qui longo sunt collo, angusto pectore, eleuatis humeris. de quibus Galenus libro quos & quando purgare conueniat: hos *alatos* medici appellant: de quibus Hippocrates in libro de morbis vulgaribus.

Διὰ τί καὶ ὁ κίβδηλιῶντες, καὶ ὁ ὑπὸ λιμοῦ, τὸ πόδας οἰδοῦσιν; ἢ διὰ πλεῖσιν αὐτοῖς ἀμφοτέροις; σωτήκονται ὃ ὁ μὲν διὰ λιμόν, διὰ δὲ μὴ ὅλως λαμβάνειν τροφῆς. ὁ δὲ κίβδηλιῶντες, διὰ δὲ μὴ δὲν ἀπολαύειν ἢς ἀπολαμβάνοις τροφῆς.

Quamobrem qui vel cibo vitioso vescuntur, vel qui fame laborarunt, pedibus intumescunt: an vtrique ob colliquationem? colliquantur autem, qui ob famem, quia nullum penitus alimentum capiunt: qui verò vitiosè vescuntur, propterea quod eo perfrui non possint quod assumpserunt.

Oedemata
in pedibus
in longa fa-
me cur-
fiant.

Non est quod multis, quod propositum est in quaestione, comprobemus, cum vel experientia ipsa testis sit, eos qui inedia nimia macerantur, aut sponte, aut ob inopiam, progressu temporis in tumores laxos & molles incidere in pedibus, quos oedemata Græci appellant: si digitis comprimantur, cedunt, & foueam impressam aliquandiu retinent, quæ deinde depressis partibus paulatim sese attollentibus euanescit. Fit autem vt optimè annotauit Gal. 2. ad Glauc. 3. ex pituita alba satis tenui, nec non aquosa & lubrica, præsertim in carne, & prope cutim ichoris instar in lanis & spongiis infusi. [An vtrique ob colliquationem, aut, vt vertit Gaza, ob tabem] huius accidentis tam in eo qui diutina fame laborauit, quàm in alio, qui deprauatis & à natura alienis cibis vescitur, causam esse dicit σωτήξιν. colliquationem vertimus, non tabem, vt Gaza, quod hæc potius ad σωτήξιν sequatur. [colliquantur autem, qui ob famem] id est, pedibus tument, quia nullum penitus alimentum capiunt. cum autem alimentum non assument, consumuntur, calore naturali marcescente, & humore radicali, & carnibus ipsis in vaporosas humiditates dissolutis. [qui verò vitiose vescuntur .i. pedum tumore hoc oedematoso laborant, quod eo perfrui non possunt quod assumpserunt] quomodo colliquefiant etiam qui deprauatis cibis vtuntur, & subsequenter in hos tumores pedum laxos incurrant, docet. Assumpto enim huiusmodi cibo, cum omnino naturæ nostræ non sit familiaris, eum conficere non potest natura in ventriculo, & subinde nec in iecinore, cum non soleat emendare vitia primæ coctionis, hinc nec assimilatio sit, nec vnio ad carnem producendam: sed in excrementitiam humiditatem cibi ij ingesti, transmutati, aliò transmittuntur, & potissimum ad partes magis longinquas, & tales, quæ ad alias iterum transmittere non possunt: sequitur propterea colliquatio carniū & roralis humiditatis, non secus quàm in fame laborantibus, quia quamuis naturali ventriculi fami sit factum satis, quæ tamen naturalis est partium omnium, omnino viget, aliunde alimentum trahere cupiens: hinc partium superiorum fit in huiusmodi casu cōsumptio, & tabes, vt optimè annotauit Hipp. lib. de morbis, cum dicit, quod in hydrope supernæ partes tempore procedente gracilescent. At verò videtur Aristot. materialem quidem causam tradidisse tumescentium pedum in vniuersali fame: at cur potius pedes intumescant, quod in quaestione propositum est, non videtur explicasse, nisi dixerimus, per colliquationem hanc tacitè nobis etiam causam insinuasce: in quacunque enim colliquatione humores inde promanantes cum graues sint, vt deorsum ferantur necesse est, cum verò pedes extremæ omnino partes sint nostri corporis, & omnium infimæ, insinuasce etiam visus est materialem causam afferens, humorem nempe excrementitium vaporibus admixtum, deorsum ferri ad pedes debere, cuius ratione in tumorem eleuentur. Experiri tamen etiam no-

Pedes in
fame cur
maximè
intume-
scant, mul-
tiplex cau-
sa.

bis licebit, an alias etiam causas inuenire possimus, quibus quæstio hæc solui possit. Multiplicem autem & variam huius rei causam inuenio. Primum naturalis partium illarum temperies admodum frigida osse multo, nervis, cartilagine exanguis, maxime circa malleolum, ubi etiam citius tumor apparere solet. Deinde influens à corde caliditas omnino debilis, quod illi procul maxime absint à principatu & fonte viuifici caloris qui in corde situs est, indeque corporis vniuersitatem viuendam reddit. Positi præterea sunt pedes in decliu loco, unde noxam quamprimum persentiscunt, & excrementa corporis excipiunt aut certe sanguinem pituitosum quem præ natua & aduentitia temperie frigida melius temperare non possunt: & quod laborat ex paupertate spiritus, & caloris viuifici in languida viuacitate propter longinquitatem partium calidarum sanguine abundantium, & propinquitatem ipsius cruditis, quæ vnica matrix est τῆς ἐμφορημάτων: ex quibus assurgunt hydropes. Accedit alia causa ex humoribus desumpta: cum enim graui omnia deorsum maxime ferantur, excrementa autem & colliquationes, quod caloris naturalis actionem quasi effugerint, graues sint, rationi consonum erat, vt ad loca decliuora ferrentur, potissimum si vera sunt quæ à Galeno lib. de naturalibus facultatibus dicuntur. docebat enim modum quo quandoque partes aliquæ in tumorem eleuantur. superfluis enim humiditatibus genitis, partes facultate qua pollent expultrice eas à se repellunt, & successiue alias, quæ iam susceperunt ad ignobiliores & debiliores, quantum earum facultas fert, iterum repellunt, quousque eò deuenierint, ubi & facultas debilis sit, & calor naturalis languidus, unde cum expelli amplius non possint, in tumorem eleuentur oportet. sic cum pedes & decliues sint, & naturalis caloris paucitate frigidi, influente etiam spiritu maxime inanes ob longinquitatem à partibus calidis, nec tamen ob facultatis expultricis imbecillitatem, & ob decliuorem situm aliunde transmissos humores commodè expellere possint, ea ratione in tumorem eleuantur. Obseruandum autem est non in fame modò & vitiosis alimentis susceptis tumores pedum fieri, sed etiam ex multo cibo ingesto, etiam si optimi sint succi. Experimur id in conualescentibus sæpenumero: quibus tum ex longo, tum ex acuto morbo pedes tument, atque etiam hydrops interdum nascitur, signo non admodum formidabili, si initio occurratur. natius enim calor tum in ventriculo, tum in hepate languens, & ex antecedente morbo fere resolutus, tantum conficere non potest, quantum ægri appetunt, aut etiam quantum alendo corpori opus est: ideoque ex alimento vapores crassi & cruda ferofaque excrementa congeruntur, quæ ad pedes detrusa, eos in tumorem eleuare possunt.

Διὰ τὴν τῶν ἀπὸ χολῆς νοσημάτων ἐν τῷ θέρει (πυρέτῃσι γὰρ μάλιστα ἐν τῷ θέρει) τὰ ὀξέα ἀπὸ χολῆς ὄντα, ἐν τῷ χιμῶνι γὰρ μάλλον; (ἢ) δὲ τι μὲν πυρετὸς ὄντα, ὀξέα ὅτι, ἀλγὺς δὲ, βία αἰετῆς; ἢ δὲ βία, πῶς αὖ φύσιν. ὑγραυνομένων γὰρ πινῶν τόπων, θερμὴ φλεγμασία γὰρ. ἢ δὲ θερμασία, ὑπερβολὴ θερμότητος ὅσα, ποιεῖ δὲ πυρετοὺς. ἐν μὲν οὖν τῷ θέρει ξηραὶ καὶ θερμασίαι (αἱ) νόσοι. ἐν δὲ τῷ χιμῶνι, ὑγραὶ καὶ θερμαί. διὸ ὀξέαι. παχέως γὰρ αἰαροῦσιν. ὃ γὰρ θέλει πέπεσθαι ἀλγὺς δὲ πλήθος τῶν περιττώματος.

Quamobrem morbis ex bile in æstate generari solitis (febricitant enim maxime in æstate) acutis ob bilem existentibus, in hyeme generantur ii magis? An quia cum febre iuncti, acuti sint, violentos esse oportet? violentia autem est contra naturam. Humescētibus enim quibusdam locis, calida inflammatio generatur. inflammatio autem cum caloris sit excessus, febres facit. in æstate quidem sicci & calidi sunt morbi, in hyeme verò humidi & calidi, proinde acuti: celeriter enim interimunt: non enim concoquere valent abundantiam excrementi.

Neceffe fuit problema hoc integrum vertere, quod non omnino Gaza satisfecerit: antiquus autem interpres, siue Aponensis is fuerit, nullo modo mihi affecutus videtur Aristotelis sententiam. & nisi quis diligenter verba Aristotelis obseruauerit, & quid per acutos morbos intellexerit, mendacij Aristotelem reprehenderet. quod effecit vt Aponensis illud in tot formas cōmutarit, vt sensum colligeret qui à veritate nō esset alienus, vt protheū omnino cōstituerit. videtur enim primo aspectu Aristot. voluisse significare nobis, hyeme sæpius homines laborare acutis febribus quā æstate: quod quā sit à veritate

Gaza &
Aponensis
lapsus.

Hyeme
cur acuti
morbi ve-
hementio-
res.

alienum, vel ipsa experientia quotidiana nobis ostēdit. Gaza autē aliqua omisit in tradu-
ctione sua, quæ maximè quæstionem illustrabant. Quæstio igitur est, cur cū morbi ex
bile magis soleāt esse frequētes æstate (quod videamus homines maximè æstate febrile)
acuties autem in morbis ob bilem excitetur, acuti magis fiant, id est vehementiores &
acutiores in hyeme quàm in æstate. quæstio hoc modo intellecta verissima est, quæstio
digna, ac tanto philosopho quàm maximè conueniens. Pendet autem solutio tota ex
Aphorif. 34. 2. vbi dixit in morbis minus periclitantur, quorum naturæ, aut habitui, aut
ætati aut tempori magis congruit morbus, quàm quibus simpliciter nihil istorum con-
gruit. Valet igitur, perniciosos magis esse & magis vehementes eos morbos, qui non
conueniunt cum tempore, habitu, natura, ætate. necesse enim est vehementiorem ad-
fuisse causam, vt in contrarium tempori minimè proportionē respondens possit & hu-
mores & corpus inducere. quod enim æstate quispiam biliosa febre laboret, & acuta, id
non ita difficili sit negotio: cū & abundet tum bilis, & calore ambientis facilē inflam-
metur. vt quod hyeme, tempore omnino frigidus, in quo bilis non ita affluit, quispiam
in eandem febrem incidat, id non nisi potentissimam causam arguit, quo fit vt magis
naturæ aduersetur, sitque perniciosa magis & facilius interimat. quod longa oratione
Galenus noster in comment. dicti Aphorismi aduersus Dioclem demonstrauit. is enim
contrario modo Hippocratis sententiam legebat, credebātque morbos fieri maiores,
qui sunt similes, & magis periculosos. minus verò periculi habere, qui sunt dissimiles.
Sumebat autem suam rationem ex Hippocratico principio, libro de flatibus, contraria
contrariis curari, ideo si lapsus sit ad dissimile, facilius curari. quem tamen reprehendit
ibidem Galenus, quia febris hæc in hyeme non esset facta, nisi vehementissima præces-
sisset causa. Cū igitur hyems tam vehementem febrem frigiditate sua cohibere non
potuerit, tantò minus factum iam morbum euincere poterit, non existente sanitatis ro-
bore. quod ipsa nos docet experientia, qua obseruamus lapsus in dissimiles esse pericu-
losiores, & febres ardentes hyeme esse & vehementiores & exitiosiores, multoque
plures ex iis qui iis laborāt, interimere, quā quæ æstate inuadūt. & hoc est, quod in res-
pensione dicebat Aristoteles, quod quia cū febris iuncti sint, acuti, id est, vehemētes eua-
dunt, propterea quod violenter inuaserunt ob dissimilitudinem. quæ verò violenter
fiunt, præter naturam omnino sunt. Cū autem subdit [*humefcentibus enim quibus-
dam locis calida inflammatio generatur: inflammatio autem cū caloris sit excessus, fe-
bres facit*] docet modum, quo vehementia hæc & acuties maior in hyeme fiat quàm
in æstate. Loquitur autem potissimū de acutis iis morbis, qui ex aliqua collecta alicu-
bi materia potissimū generantur, qualis est pleuritis, peripneumonia, angina, & hu-
iusmodi. hos enim potissimū antiquos *acutos* vocasse demonstrauit Hippocrates tum
libro de affectionibus & 3. prognost. T. x. tum potissimum lib. de aër. loc. & aq. lib. 2 part.
6. secundū nostram diuisionem, & nos ibidem longa oratione hac de re egimus. de-
fluxa igitur in aliquibus locis potissimū principibus, aut principibus vicinis materia,
cū diffilare commodè non possit, inflammatur, & fit excessus caloris, ad quem sequi
solet febris. at quare non in æstate etiam? [*quia, inquit, æstate calidi & sicci sunt morbi,
hyeme autem humidi.*] æstate enim ob calidam & siccam aeris intemperiem non mul-
tæ fiunt fluxiones, sed calidi & sicci morbi, hyeme autem cū à capite multi fiant de-
fluxus, abundantque magis humiditates excrementitiæ, facilius cū diffilari non
possint ob cutis densitatem ab ambiente frigido factam, incalescunt maximè & inflam-
mationem faciunt, ad quam etiam sequitur febris tanto curatu difficilior, quanto
materiæ difflatio & resolutio magis est contumax. Cū verò morbos hyemis calidos &
humidos esse, & proinde acutos dixit, quod difficultatem habere videtur, cū calidi &
sicci potius acutiem habeant maiorem, intelligendum est de ea acutie, de qua in quæ-
stione, vt responsio propositioni respondeat, nempe de contumacia & pernicie maio-
ri. subdit enim, *propterea celeriter interimunt.* sunt enim acutissimi aliqui morbi, si-
gnis firmati securissimis, qui etsi acutiem magnam habeant, non tamen perniciosi sūt.
alii minorem habentes acutiem ratione motus, qui ob malitiam humoris, & malam
qualitatem magis sunt perniciosi, celeritèrque etiam mortem inferunt: de quibus loqui
Aristotelem hoc loco, ex postremis verbis fit manifestum: cū dicit [*non enim conco-
quere valent abundantiam excrementi*] vbi non in motus celeritatem, in qua acuto-
rum essentia consistit, sed in excessum humiditatis, & in contumaciam ad concoctio-
nem, acutiem & perniciem eorum refert. cū enim abundans est humor, quodammo-
do obruit calorem, cuius actione fit omnis coctio. quapropter cū eum superare non

possit natura, præter naturam cum sit, perniciem inferat oportet. Dubitat hîc Aponensis circa ea quæ hoc loco dicta sunt ab Aristotele, hyeme morbos fieri calidos & humidos, quoniâ videmus hyeme potius frigidas & humidas egritudines generari. An dicendû, hyeme frigidos sæpius morbos generari, quia quodlibet à simili facilius in cōsensum trahitur. humidi etiam multi generantur ob eandem rationem: & quoniam cum caput ambienti semper exponatur, necesse est alterari, & ad frigidum & humidum trahi potissimum, cum eò tendat suo naturali temperamento; vnde defluxus humorum ad partes suppositas sæpenumero fiunt, ex quibus morbos hos acutos, de quibus loquitur Aristoteles, & quos acutos propriè vocarunt antiqui, provenire dicebamus: qui calidi propterea fiunt, quod ob aëris frigiditatem & materia crassior fiat, & constipatis externis poris corporis, difficilius cum diffillare possit, putrescit magis & inflammatur, vnde cum iam humidi sint morbi, calorem etiam præter naturam magnum secum inuehunt.

Διὰ τί ποτε ὁ λοιμὸς μόνη τῶν νόσων μάλιστα τὸν πλησιάζοντας τοῖς θεραπευομένοις προσαιμύνηται; ἢ ὅτι μόνη τῶν νόσων χροὴν ἔχειν ἅπασιν. ὥστε διὰ τὸ τοῦ πάσιν ἐπιφέρει τὸν λοιμὸν, ὅσοι φάλλως ἔχοντες περὶ πάσχουσιν. καὶ γὰρ διὰ τὸ ὑπεκκαύμα τῆς νόσου, τῆς περὶ τῶν θεραπευομένων γινομένης, ταχέως ὑπὸ τῆς περὶ γάματος ἀλίσκονται.

Quamobrem pestis sola ex omnibus morbis eos afficiat maximè qui ad laborantes propè accesserint: An quod sola omnium morborum communis est omnibus: quare propter hoc perniciem omnibus faciliè infert, quibus corpora præexistunt prauè disposita, quoniam æstus morbi, qui ab eis producitur qui curantur, protinus in aliis concipitur.

Nisi diligenter quæ ab Aristotele in hoc problemate proponuntur, tum in propositione, tum in solutione considerentur, vix fieri poterit vt à calumniis, aut à contradictione, quæ ex aliis problematibus videtur esse manifesta, ipsum vindicare possimus. quis enim vel mediocriter, non in medica facultate dixerim, sed in hominum consuetudine communi versatus, non animaduertat falsum esse, solam pestem contagio serpere, solamque ipsam esse communem morbum, cum quamplures alios morbos contagiosos magno malo nostro experiamur, vt phthisim, elephantiasim, scabiem, alopeciam & alios de quibus etiam ipse 7. problem. 7. vbi etiam contagiosos eos appellat? cum præterea constet, non solam pestem communem morbum esse, cum multos vagari sæpe videamus morbos: qui quod non multos interimant, pestis nomine insigniri non possunt. Verum quoniam & ad has difficultates tollendas, & ad Aristotelis sensum rectè eruendum maximè erit utile, si aliqua de contagione proponantur, operæpretium esse existimaui de ea, quàm breuissimè potero, agere, superfluis multis omissis, quæ munus nostrum interpretandi excedere videntur. Contagio igitur est corruptionis cuiusdam mixtorum secundum substantiam de vno in alterum analogia quadam transitus. Cum enim inter recentiores graues admodum controuersie excitentur, an à principio quopiam nobis manifesto & non incognito, qualis est putredo, an potius ab occulto, minimè perspecto atque sublimiori, ortum habeat contagio, vt quenam harum magis placeret, ostenderemus, corruptionis cuiusdam transitum esse diximus, vt manifesta actione id fieri demonstraremus: dictum autem est [cuiusdam] quod dupliciter corrumpantur & intereant mixta: vno modo, per aduentum contrarij, sub quo consistere non potest eorū téperatura: alio modo, per dissolutionem mixtionis, quod fit putrefactione: vt per putrefactionem fieri corruptionem hanc ostenderetur, addita est [cuiusdam] quæ enim per contrarium fit immediatè, simpliciter est corruptio. Aristoteles quarto Meteorologicè optimè id obseruauit, putredinem definiens per corruptionem quandam. Fit autem hæc per calorem præter naturam calorem nostrum & mixtionem dissoluentem: in peste enim videmus substantiam hominum corrumpi per insignem hanc putredinem. si verò contagione serpit, per tactiles qualitates fieri oportet, potissimum per actiuas, & maximè per caliditatem: quæ si externa sit & humiditati iuncta, interno calore euaporante & dissoluto, inde sequitur dissolutio illa mixtæ substantiæ, atque per contactum postea alteri cōmunicatur, in quo corrumpitur iterum téperatura humorū per insignem illam putredinem, & contraria inducitur, qualis ea est, quæ in principali infecto reperitur, & illud est contagium. aut si occurrat corpori minimè disposito ad eam reci-

Pestis an sola contagio serpens.

Contagio quid.

Mixtorum interitus duplex.

Contagio per putredinem fit.

piendam, ita ut sequi non possit corruptio illa per putredinem, corpus illud vices subibit fomitis, atque putridos illos vapores retinebit, quos aliis communicare queat. aut tum demum aer fomitis ratione subibit, qui vapores illos putrilaginosos, semina contagionis tanquam per medium alteri communicet. docet hoc experientia potissimum in ea quae per immediatum contactum efficitur in fructibus: quorum si qui putredine detineatur, iam statim alios inficere videmus: hanc vero putredinem esse quis neget? in reliquis vero, quae vel per aerem, vel per fomitem aliis communicat, licet non ita manifestis signis putrefactio sese exerat, cum vapores, vel exhalatio in fomite vel aere lateat, effectus tamen putredinem subesse causam ostendunt. cum videamus per medium illud quodcumque sit, in secundam putridam affectionem distribui, quae fuerat in prima: & propterea illam quoque in intermedio quodammodo contineri censendum est. Vnde quemadmodum contagio malitia contagionem superat, ita affectus quispiam contagiosus, contagiosum alium superabit, illique semper deterior erit, qui a contagione deteriori ortum duxerit, si tamen eandem agentis & passi dispositionem supponamus. Vnum est, quod hac in re difficultatem faciat, quod dixerimus, contagionem non aliunde quam ex putredine principium habere: videtur enim falsum esse: vel enim putredo, quae putredo est, contagionem efficeret, vel quae talis, insignis scilicet: at neutrum horum dici posse videtur: non enim putredo quae putredo, alioqui omnis putredo id produceret, quod prorsus falsum esse, unusquisque facile intelliget, qui febres tam multas putridas observabit, quae minimè aptae sunt aliis communicari. an igitur quae talis putredo, insignis scilicet, contagionem inducet? hoc etiam dici nullo modo posse videtur, quandoquidem si putredo, quae insignis est, contagionem induceret, quaecumque huiusmodi esset putredo, aliis communicari posset. quod falsum esse, vel ex febribus multis putridis, quae agrotantes etiam ad mortem ducunt, quilibet colligere potest. neque enim earum quam plurimas communicari videmus. Et praeterea in omni contagioso morbo insignis haec adesset putredo. quod falsum esse scabies, vitiligo, alopecia, & Gallicus morbus ostendunt, in quibus neque febris adest putrida, & in operationibus communibus vix impediuntur. quibus difficultatibus si optimè satisfecerimus, & multa quae ad naturam contagionis explicandam faciunt, verba manifesta euadent, & non nihil lucis iis quae ab Aristotele in hoc problemate dicuntur, dare nos posse confidimus. Ad contagionem excitandam & infectionem per contactum in alium & alium communicandam, requiritur semper insignis putredo, ita ut non putredo, quae putredo, sed quae talis, nempe excellens, apta sit contagionem inducere. quamvis enim putredo omnis contagiosa sit, aut simpliciter, aut ad continuam partem, ad aliud tamen contagiosa non omnis est. quia ad agendum multa requiruntur. omnes enim putrefactiones ad continuam sibi partem consimilem putrefactionem inferre aptae sunt. verum nos veram hanc contagionem non appellamus: quod haec cum putrefactione conuertatur, & è contra: sed contagionem eam appellamus magis propriè sumptam, ad quam constituendam insignis quidam gradus putredinis requiritur, de quo locutus est Galenus 2 Aph. 27. & libro aduersus Lycum, de qua longa oratione actum est in libro nostro de peste à nobis in pestilenti anno millesimo quingentesimo septuagesimo quinto & sexto, in iuuentute nostra elaborato, dum in edomanda magna illa nostra pestilentia omnem nostram operam impendebamus. sed neque insignis haec putredo apta est contagionem efficere, nisi vapores & seminaria exciter, apta alteri aliquo modo communicari, vel per contactum, vel per fomitem immediatum, vel per aerem intermedium: potest enim esse talis, ut nullos vapores exciter, quibus putredo possit communicari: ut cum adustio tanta cum putredine iuncta est, ut terrenam solum portionem relinquat. quo fit, ut quamvis febris aliqua lethalis ratione putredinis deberet contagione serpere, ob eam tamen quam diximus causam, contagione non communicetur. in scabie vero, achoribus, vitiligine, morbo Gallico, licet insignis fortasse putredo adesse non videatur, quod nec febrem iunctam habeant, nec mortem inducant, reuera tamen etiam illam in eis reperiri ostendunt exuentia, atque pustulae ipsae saepenumero non minorem malignitatem humoris praeseferentes, quam quae in peste apparent: verum febrem non inducunt, neque principes operationes laedunt: quod cum putredo sit extra venas, atque extimam corporis superficiem obtinens, non potest cor aliudve membrum princeps laedere. quo etiam fit, ut principes operationes non laedantur. internas vero partes adire non potest, non quod analogiam habeat infectio illa ad determinatam hanc partem, cutem, ut doctissimus Fracastorius censuit, sed quod ob crassitiem & lentorem intimiores partes permeare nequeat. Quamquam

Contagio ab excellenti putredine.

Quomodo morbi multi salubres & sine febre contagiosi.

quam autem contagionis seminaria omnia morbificæ exhalationis atque putridæ expirationis, euaporationisue genere contineantur, ex his tamen alii magis apti sunt inficere, alii minus, & pro triplici hac aptitudine & seminariorum mixtione, triplex quoque tum contagionis, tum etiam morborum ex cōtagione genus prouenit. Vnum enim est genus quod contactu fit, aliud quod præterea etiam fomitem relinquit: tertij generis est, quæ ad distans quoque perfertur. His etiam respondent cōtagiosorum morborum differentia totidem. Diuersitatis verò ratio, non à forma, maiori minoriue putredine solum est desumenda, vt quibusdam visum est, sed à materia etiam, & modo mixtionis. Neque enim verum est, quod à nonnullis asseritur, grauiorem & ex multo maiori putredine ortam eam esse contagionem, quæ ad distans per aërem alteri cōmunicatur: poterit enim hoc quandoque ex materia subtiliori, & subinde magis apta, ad distans per aërem ferri. Exemplo nobis sit lippitudo, in qua non insignem illam cernimus putredinem: ad distans tamen maximè apta est inficere, & magis etiam quam contactu, aut per fomitem. Videntur autem hæc inter se hoc modo se habere: nam quæ ad distans contagionem faciunt, ea & contactu, & fomite afficere consueverunt. quæ verò fomite contagiosa sunt, eadem & immediato contactu afficiunt, ad distans tamen non omnia, at contactu omnia. quapropter & simplicissima est & natura prior ea contagio, quæ solo contactu afficit. Diuersitatis huius eam censemus causam, quæ ex vaporum, exhalationum, & corporum quæ putrescunt insigni hac putrilagine, diuersitate desumitur: nec satis intelligo, quare nouus Democriti & Leucippi doctrinæ excitator Hieronymus Fracastorius in corpuscula potius, quam in vapores diuersitatis harum contagionum causas retulerit: cum differentia ea inter corpuscula & vapores ab eo posita lib. 1. cap. 2. de contagione, nulla sit. quod enim dicit, vaporem alterabile satis esse corpus, mixtionem non habens, fortem in lentore, nec sobolem sibi procreans similem, quæ ad alium delata cōtagionem inducat, qualia esse dicit seminaria hæc, quæ corpuscula esse dicit, concedi non potest. neque enim verum est, vapores nullos reperiri mixtionem in lentore fortem habentes quique sobolem sibi similem generare possint, aut diutius perdurare. varij enim redduntur vapores, & diuersam naturam assumunt pro variis, vnde eleuantur, subiectis. quilibet enim vel mediocriter rerum naturalium studiosus facile animaduertet, alios dari vapores lentos, qui & facilius & diutius inhereant, alios humectiores qui humectent quidem, sed nullum præ se ferant lentorem, aut tenacitatem. exemplum sit nobis prioris vapor ex melle actione caloris eleuatus, posterioris eiusdem ex simplici aqua: immò verò ea quæ intimius penetrant & velocius, nullum in se lentorem habere oportet: lentor enim & tenacitas, & ad longinqua progressionem, & penetrationem impedit: quare tenaces potius & lenti ij vapores esse debent, qui per fomitem aliis communicantur. vt enim inhereant, atque diutius inhæsa perdurent, atque ad alia communicari possint, lentorem exigunt. Quod verò vapores sibi similem sobolem procreare possint, exemplo sint odores, qui vel in exhalatione vel in vapore consistunt: ij enim à corpore odorato eleuati, & rebus aliis communicati, & eodem res eas odore afficiunt, & apti sunt etiam corpora alia secundo odorata reddere. Nunc doceamus oportet, quid sit, quod seminaria hæc contagionis, quæ vapores aut exhalationes esse diximus, varia hæc contagionum genera producere valeant. Cum morbus aliquis contagiosus ex materia excitetur, in qua & aquea pars prædominetur, & maximè putredinem subierit, cum huiusmodi minimè omnium separari, diutiusque inhæreere possit, vaporesque visci diuini visci sint, sed propter exuberantem humiditatem fluidi, aut solum, aut potissimum contactu inficere poterunt, siue per concubitum accubitumue, siue conuictu aliâue ratione: hoc in fructibus euenire conspiciamus: fluxilitas verò hæc, atque inhærendi minor aptitudo, ad longioraque progrediendi impotentia in mixtionis dissolutione, cum aqueæ partes complures, cum paucis aëreis, terreisq. minimisq. igneis ex putredine, quæ mixti est per calorem extraneum dissolutio, excitantur. valde enim humida putredo excitabitur, quæ sui generis afficiat quippiam. quod si aëreæ permultæ portiones, cum terreis & igneis mediocribus, minimisque aqueis excitentur & euaporent, affectionem efficient multo efficaciorum, quæ perdurare diutius possint, & in fomitem relinqui per longum tempus, atque ad longinquiora quam prior distribui. cum enim fluidæ non sint vt priores, magis tamen tenues non contactu solum afficiunt,

Triplex
contagio,
& totidem
morbi cō-
tagiosi.

Cōtra Fra-
castorium
de corpus-
culis.

Quomodo
ex varia-
te vaporū
varij modi
contagio-
nis, per cō-
tactū, per
fomitem,
ad distans.

sed etiam fomitem de se relinquent, quo veluti medio etiam alios inficiant eadem affectione, qua afficitur principium unde fluxerunt. Quoties enim seminaria hæc in vicinum contactumve corpus incidunt, quod simile analogumque sit, statim & contagionem & putredinem inferunt, & consequenter morbos contagiosos: quoties verò analogia non sunt, & quod tangitur, ipsum quidem aptum non sit affici, ad seminaria tamen excipienda, exceptaque diutius retinenda, atque conseruanda non ineptum, tunc fomitis naturam induit: quo intermedio post multos etiam menses & annos, ne dicam dies, inficiunt. Quod si igneæ partes vel cum multis aëriis multum in mixtionis per insignem hanc putredinem dissolutione præualuerint & eleuentur, aqueis alioqui & terreis minima quantitate vel prorsus nulla commixtis, subtilissimi redduntur vapores vel exhalationes, quibus tertium illud contagionis genus excitatur, quod ij tum per contactum, tum per fomitem, tum ad distans possint similem principio affectionem generare: cum enim omnium sint ij vapores subtilissimi, quoquouersum permeare atque peruadere facillimè possunt, ibique etiam affigi, vt fomitem de se relinquant, tum ratione subtilitatis, qua rariora corpora permeando & afficere possint, & conseruari: aut si aëreæ solæ præualuerint, cum lentoris non nihil habeant, etsi adeò penetrare nequeant, ad distans tamen aliquantisper ferri & inhaerere poterunt, pro contagione inferenda. Hæc cum ita se habeant, non erit difficile inuenire, quare pestem Aristoteles solam dixerit maximè eos afficere, qui ad laborantes propè accesserint: non enim quod sola pestis contagio communicetur: sibi enim omnino repugnaret, qui 7. sect. alios contagiosos morbos enumerat, & ipsimet experientia: sed quod ea fere sit, quæ ad distans infectionem communicare possit. quamuis enim lippitudo ad distans aliquo modo communicari possit, quod igneis maximè exhalationibus in alium locum lucidum ex lucido imprimat: contagionis tamen nomine vix dignamur eam communicantiam, quod in ea tanta non adsit putredo, quantam ad veram contagionem requiri dicebamus. potissimè cum addat, *maximè*, qua dictione non est visus omnino morbum quemcunque alium exclusisse. sola igitur pestis contagio serpit hoc modo: & quod ita sit, colligimus manifestè ex solutione, in qua in aërem videtur causam reducere, cum eam solam communem ægritudinem dixerit, cumque per transitum ex ægrotante primò per aërem successiuè communicari dixerit. Neque verò intellexit Aristoteles pestem communem solam esse tum ægritudinem, cum videamus, multos morbos aliquando non pestilentes passim vagari ex communi causa: sed ex contagiosis morbis solam pestem esse omnibus hominibus communem. Non est hoc loco vt communium morborum distinctionem in medium afferam, cum longa oratione & ego in libris de peste, & recentiores, qui hanc eandem materiam pertractarunt, potissimè autem Galenus in comm. lib. de morbis vulgaribus, & nos iterum in commentariis lib. Hipp. de aër. aq. loc. de hac re pertractauerimus.

Quomodo
pestis sola
maximè
cōtagiosa.

Διὰ τὴν τῆς χειμῶνος βορείου ἡμορμῆς, ἐὰν δ' ἔαρ ἐπομβρον γῆται καὶ νότιον, τὸ θερμὸς νοσῶδες ὡς πυρετοῖς καὶ ὀφθαλμῖαις; ἢ ὅτι τὰ τε σώματα ἐκδέχεται τὸ θερμὸς, πολλὰ ἔχοντα ἄλλοτερας ὑγρότητας. Ἐν γῇ καὶ ὁ τόπος ἐν ᾧ αἱ οἰκῶσι, ὡς ἐφ' ὕδρος, καὶ τοῦτο οἱ λέγουσιν οἱ αἰεὶ νοσῶδες. τὸ ποῖον πορρωτέρων μὲν οὖν ὀφθαλμῖαι γίνονται, τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς πλεονέχεια πλεονέχεια. Ἐπὶ ταῖς πυρετοῖς. δὲ γὰρ νοῆσαι, ὅτι τὸ αἰεὶ καὶ θερμότερον ὡς, καὶ ψυχρότερον οἷον, ὕδωρ ἔλθῃ, ὁ μὲν ζῆν, τὸ δ' καὶ μάλλον. ἐν τε οὖν αἰεὶ πνίγη ὡς, θερμῶν μὲν τῶν αἰεὶς ἀπὸ πάχους καὶ ἐν τοῖς σώμασιν ὡς αὐτῶς πνίγη καὶ καύματα. (τὸ δ' ἐν τοῖς σώμασι καύμα, πυρετὸς ἐστίν) ἐν δὲ ὀφθαλμοῖς, ὀφθαλμῖαι. ὅλως δὲ καὶ ἡ μεταβολὴ ἰσχυρὰ οὖσα, τὰ σώματα φθείρει, ὅταν τῶν αἰεὶς ὑγρῶν ὄντων, αὐτῶς ὅτι λαμβάνῃ τὸ θερμὸς, θερμὸν ὄν καὶ ξηρὸν. ἐπὶ δὲ χαλεπώτερον, ἐὰν δ' ἐπὶ τῶν ἐπομβρον γῆται. ἔχῃ γὰρ ὁ ἥλιος ὕλην, καὶ πνίγησθαι ζῆν, καὶ ἐν τοῖς σώμασι καὶ ἐν τῇ γῇ καὶ αἰεὶ διογίνονται πυρετοὶ καὶ ὀφθαλμῖαι.

VIII.

Quamobrem hyeme boreali existente, si ver pluuiosum fiat, & austrinum, æstas morbosa sit febribus & lippitudinibus referta. An quod corpora excipit æstas multum habentia extraneæ humiditatis, & terra & locus in quo utique

habitant, sit madidus, talesque redduntur, quales dicuntur esse perpetuò morbidi loci. Primum quidem itaque lippitudines fiunt, colliquata, quæ est circa caput superfluitate, dein febres. oportet enim intelligere, quia idem & calidissimum sit & frigidissimum: ceu aqua & lapis. illa quidem feruet, hic vrit magis. in aëreque præfocatio fit, ex excalecto ob crassitiem: & in corporib. pari nomine suffocatio fit, & æstus. æstus verò in corporib. feb. est, in oculis ophthalmia. omnino autem mutatio vehemens existens corpora peruertit: quoniam aëre humido existente, protinus superuenit æstas calida & sicca. amplius autem difficilior, si & æstas humida fuerit. habet enim sol materiam, quam faciat effervesce, & in corporibus, & in terra, & in aëre. qua de causa febres oriuntur & lippitudines.

Et problema hoc vnum ex iis est quæ fere ad verbum mutato solo dicendi characterē desumpsit Aristoteles ex Hippocrate, ut longa oratione demonstratum est à nobis quarto in lib. de aër. aq. loc. c. 3. vbi etiam ea fere quæ ad explicationem huius loci facere videbantur, proposuimus. Galenus autem in Comm. 11. tertiæ sect. Aph. idem prosecutus est. Quæstio igitur est, cur hyeme boreali existente, vere autem subsequente humido, in æstate sequente excitentur multæ febres & ophthalmiæ. frigidam & humidam hyemem esse oportuerat, si suam seruasset naturam: nunc siccam factam esse supponit: borealem enim sic esse oportet, & ita manifestioribus verbis se explicuit Hipp. 3. Aph. & lib. de aër. aq. loc. altera igitur solum qualitate à naturali & proprio temperamento lapsam esse constat, & quidem aliquantò ad melius, quam si humiditate excessisset, cum siccitates humiditatibus salubriores dixerit Hippocrates 25. Aph. sect. 3. [*ver autem pluuiosum & australe &c.*] vtrique qualitate tam actiua quam passiuæ ver naturale temperamentum excessisse supponit. Cum enim temperatum esse oporteat, soleatque in caliditate & humiditate excedere aliquantulum, quæ temperatura morbos putredinosos excitare solet. propterea non est mirum, si [*æstas subsequens morbosa reddatur, febribus & ophthalmiis referta.*] quamuis enim in vere etiam ob malam qualitatem debuissent morbi multi generari calore & humore prævalente, cum tamen contrariæ hyemis præcessissent qualitates, quibus calidior & humidior veris constitutio veluti reprimebatur, morbos sibi proprios producere nō potuit, qui postea calida æstate superueniente sunt excitati. [*æstas morbosa*] νοσώδης dixit, Hippocrates αὐτογέλωδης, ut magis in specie doceret, quomodo morbosa esset. nescio autem cur vbiq. dictionē illam Gaza verterit *gravis*. febribus putridis intelligendum est non diariis aut hecticis. quæ enim tradita est huius rei ratio, non nisi putridis potest accommodari. [*& lippitudinibus*] non intelligit hinc ophthalmias propriè dictas solum, quæ sunt tumores oculorem potissimum albuginæ partis, in quibus ruborem solet pars ea contrahere, sed omnes fere oculorum morbos à fluxionibus promanantes. Refert in æstum tanquam in causam efficientem rei huius occasionem, superflua tamen humiditate corpus vniuersum occupante, & irrigante. Vnde Philotheus in expositione Aphorismi 11. sect. 3. dicebat: propter hoc autem, quod hyems eximiè frigida fuit, potentias eximia illa frigiditate destruxit, & malorum humorum abundantiam ab autumno congestam inclusit. postea ver adueniens calidum & humidum existens materiæ fusionem facit, & humidam suo superfluo humore facit: deinde æstas superueniens secundum eius naturam calida & sicca humiditatem inueniens in corruptionem trahit, quæ cordi communicata febres producit putridas. addit aliam causam coadiuuantem cum dicit [*& terra & locus in quo utique habitant &c.*] quia non quicumque æstus aptus est hos affectus inducere, sed qui talem gradum affectus sit: oportet igitur & aërem ambientem & terram, ad hoc concurrere. cum enim ob præteritas verno tempore pluuias, & ob austros continuè proflantes crassiorem humidiorēque substantiam affecta sint, diutius calor illis adhæret, & validius operatur, & putredinosos ex acri materia morbos excitat facillimè. Primum itaque lippitudines fiunt colliquata humiditate superflua, [*quæ est in capite*] primò docet manifestis verbis, & quæ non indigeant explicatione, quomodo in huiusmodi constitutione æstate lippitudines fiant. Difficultatem autem aliquam habet, quid sibi velit Aristoteles per ea verba [*oportet enim intelligere, quia idem & calidissimum sit & frigidissimum,*

Hyeme boreali, vere autem austrino, qui morbi æstate fiant, & cur.

Gaza plus.

Frigidissi-
ma materia
quomodo
calidos ef-
fectus pare-
re queat.

ceu aqua & lapis] mihi autem ea Aristotelis esse videtur intentio, velle scilicet expli-
care, quomodo ex frigidis humoribus tū per vniuersum corpus, tum in capite collectis,
possint febres excitari, & oculorum inflammationes, & id fortasse propter antiquos,
qui volebant, febres omnes putridas ex bile generari. cum enim ex præcedente hye-
me frigida, & superueniente humido vere, humiditates multæ essent tum in vniuer-
so, tum in capite collectæ, natura sua potius frigida, videbatur verti posse in dubiū, quo-
modo ex collectis his humoribus superfluis potius frigidis, effectus calidi febris, &
ophthalmia possint generari. respondet verò hoc non esse absurdum. vna enim &
eadem res frigidissima potest ad eò ad caliditatem verti, vt omnino ferueat,
quamuis vna magis quàm alia. quæ enim solidior est, cum firmiorem habeat ma-
teriam, & validius & longiori tempore calorem retinebit, & eo mediante va-
lidiùs operabitur, vt lapis & ferrum. quæ verò in molliori posita est materia & ma-
gis fluida, qualis est aqua, etsi feruescere & ipsa optimè possit, non tamen ad-
eò intensè incalescet, nec ad eò longo tempore aut calorem retinebit, aut in a-
liam rem sibi proximam operationes suas exeret. [*Quin aëre existente humido pro-
tinus superuenit æstas calida & sicca*] per dictionem *εὐθὺς statim* siue *protinus*, intelligit
causam omnem effectuum præter naturam, quòd repentinas mutationes non susti-
neat natura: quin etiam si introductæ per subitam illam mutationem qualitates me-
liorem conditionem & statum inducerent, magis vtique nocerent, quàm quæ peiorem
temporis constitutionem inducerent, processu autem temporis id præstarent. [*Am-
plius autem difficilior, si æstas humida fuerit.*] Iam ex Hippocratis 3. sect. demonstra-
uimus, siccitates imbribus esse salubriores: propterea cum docuisset, hyeme borea-
li & sicca præcedente, & vere calido & humido subsequente, si æstas calida & sic-
ca subsequatur, eam fore morbosam, febribus putridis abundantem & lippitudini-
bus [*at si non sicca, sed calida & humida subsequatur æstas &c.*] multò deteriore futu-
ram constitutionem testatur, & iure quidem merito: quoniam materia non in aëre mo-
dò & terra humidior relictæ est, quæ efferuescendo apta sit calorem corporibus
communicare, sed etiam aucta per humiditatem æstatis in corporibus humidita-
te multò amplior & copiosa magis redditur, materia humida non in terra aut aë-
re solo, sed in corporibus, aëre & terra: vnde suppeditato humore & calore
præter naturam præsentem omnis subest occasio ad putredinem, & ad defluxiones, po-
tissimum ad oculos. Multa alia circa hoc problema à nobis dici possent, sed quoniam
ea in comment. proposito lib. de aër. aq. loc. longa oratione proposita sunt, ne sæpius ea-
dem repetere videamur, prætereunda esse duximus.

Διὰ τὴν ἐάν ὁ χιμῶν νότιος γῆται καὶ ἐπομβρὺς, τὸ δὲ ἔαρ αὐχμηρὸν καὶ βέρρον, νοσῶδες γὰρ
καὶ τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρος; [ἢ ὅτι ἐν μὲν τῇ χιμῶνι Διὰ πλεονάζουσαν καὶ ὑγρότητα, ὁμοίως τὰ σώμα-
τα Διὰ κίπται τῇ ὥρᾳ; ὑγρὰ γὰρ αἰσθητὰ εἶναι καὶ σιωεσηκότα. ἔτω δὲ ἐχόντων, τὸ ἔαρ ψυχρόν ὄν,
ἐπῆξε καὶ ἐσκήρυεν αὐτὰ Διὰ τὸ αὐχμὸν, ὥστε ταῖς μὲν κύσσεσι ὁ πόρος ἐαρινὸς εἰς ἐκ τῶσδε
γὰρ, Διὰ πλεονάζουσαν καὶ σφακελισμὸν γινόμενον ὑπὸ τῆς ξηρᾶς ψυχρότητος, αἵτε
οὐκ ἐκ κεινομένης τῆς ὑγρότητος: τὰ δὲ κύματα παῖδια, ἀδενῆ γὰρ καὶ πηρὰ, Διὰ πλεονάζουσαν
λίαν τῆς ψυχρῆς. συμβέβηκε γὰρ πότε γινώμενα ἐν διδία, ἵε συνηται καὶ τραφίωαι ἐν τῇ τελευτῇ.
τοῖς δὲ ἄλλοις, αἵτε ἐν τῇ αἰερί οὐκ ἀποκαθαρτέως τῆς φλέγματος [Διὰ] πλεονάζουσαν, (ὁ
συμβαινὲς ὅταν ἀλεφρόν γῆται) ἀλλὰ Διὰ ψυχρὸς συσάντος, ὅταν ὅπι λάβῃ τὸ θέρος, καὶ ἡ ἀλέα
τήκουσα βία, τοῖς μὲν χολώδεσι καὶ ξηροῖς, Διὰ τὸ μὴ διερεῖναι τὰ σώματα αὐτοῖς, ἀλλὰ πλεονάζουσαν
φίσει αὐτὸν ἔχον, γίνονται μὲν ὑγρότερες, αὐταὶ δὲ λεπταῖ: ὥστε ὀφθαλμίας. ξηραῖς αἰλίσκον. ὁ δὲ
φλεγματοδὲς, βράχης, καὶ εἰς τὸ πνύμονα κατὰ ῥοῖς. ταῖς γυναιξὶ δὲ δισεντερίαι γίνονται, Διὰ
πλεονάζουσαν καὶ ψυχρότητα τῆς φύσεως: τοῖς δὲ γράμτεροις, ἀποπληξίαι, ὅταν ἀδενῆ λυτὴν
ὑγρὸν ὅπι πίση, καὶ δι' ἀδενῆ τῆς συμφύτης θερμότητος παγῇ.

IX

Cur si hyems austrina fuerit & pluuiosa, ver autem siccum & boreale,
morbosum sit tum ver, tum æstas. An quia in hyeme quidē ob teporem & hu-
miditatem corpora similia redduntur temporis? Humida enim oportet esse &

non consistentia. Sic autem se habentibus, vel frigidum superueniens ipsa condensat, & indurat ob siccitatem. Itaque grauidæ, quibus vere partus instat, in laboriosum partum vel in abortum incidunt, propter caliditatem & mortificationem factam à sicca frigiditate, sic non expulsa humiditate. Foetus verò imbecilli fiunt & imperfecti ob frigidi excessum. Accidit enim ut qui tunc nascuntur, & constiterint & nutriti fuerint intra parentes. Aliis autem, quia in vere non perpurcata pituita, superfluit, quod accidit cum tepens sit. sed ob frigus consistens, ubi superuenit æstas & caliditas colliquans, violentiam facit: biliosis quidem & siccis, quod non humida ipsis sunt corpora, sed propriam habent naturam, fiunt quidem humiditates, at verò tenues. Quamobrem lippitudinibus siccis afficiuntur: pituitosi autem raucitatibus & ad pulmonem destillationibus: mulieribus autem difficultates fiunt intestinorum ob naturæ frigiditatem & humiditatem: senioribus verò apoplexiæ, quando collectus solutus humor inuadit, ex imbecillitateque coloris natiui concreuit.

Problema etiam hoc, ut superius, ex Hippocraticis scriptis desumptum esse quilibet cognoscere potest, qui librum tertium Aphor. & lib. de aër. aq. loc. legerit: quibus ex locis apparet manifestè ab Hippoc. desumptum esse. supponit autem omnino contrarias tum hyemis tum veris subsequentis constitutiones: nam ubi superius borealem & siccam posuit hyemem, ver autem pluuiosam & australem, in presentibus econtra hyemem australem, & pluuiam, ver autem boreale, siccum & frigidum constituit. quæ cum magis repugnent naturis temporum, non mirum, si & plures morbi & vehementiores, tum & velocius inuadentes excitentur: ubi enim in superioribus in æstatem subsequentem differri morbos ex non naturalibus hyemis & veris constitutionibus scripserat, in presenti in ipso met vere incipere statim scribit: ver enim quod caloris humorisq. temperamento quodam mediocri constare debuerat, conuersum est ad frigiditatem & siccitatem. Et quamuis in utraque constitutione excessus præter naturam aliquis sit, in priori tamen abundantia magis erat naturalium qualitatuum, quæ in posteriori hac in contrarium prorsus præterque naturalem statum aguntur, ver præsertim, ut dixi, in frigidum & siccum, quod potius esse calidum & humidum moderatè debuerat: hyems autem prius sicca, nunc calida, quæ ipsa caloris qualitas hyemis naturæ magis aduersari videri facile posset, quæ siccitas. minimè autem dubitandum, quo quodque à naturali sibi statu in contrariam partem deductum recesserit magis, eo & maioribus viribus, & multo citius suas vires exercere. Et temperatur quidem in hac quoque constitutione, ut & in superiori, ex prætergressi iam anni temporis temperamento, aër, ut eadem ratione in hac quoque non secus atque in illa retardari debuissent effectus, quos sequentis temporis intemperies superata iam antecedente producere soleant: nisi in præcedente constitutione antecedens hyemis frigiditas subsequens veris calori vias omnes corporis quasi præcluserat, ne qua facile introduci posset, nisi temporis aliqua mora interposita recluderetur. at constitutio hæc de qua agimus, cum priorem partem calidam habeat, qua corporum superficies cutaneique meatus, & aperta omnia seruantur, alteram autem frigidam, cui iam reclusa sint omnia, ut se altissime, quocunque pergat, insinuet frigus, noxam quamplurimum detegit, ne longo tempore ad agendum opus habet, cum impedimenti nihil offendar, quò minus opus suum exercere quamprimum possit. & hoc est quod dixit [*An quia in hyeme quidem ob teporem & humiditatem corpora redduntur similia tempori, id est, calida & humida. unde subdit: Humida enim oportet esse & non consistentia: sic autem se habentibus ver frigidum superueniens ipsa condensat & indurat*]. Animaduertit hoc loco optime Aponensis Aristotelem non ut in superiori constitutione omnes morbos populares in propositione proposuisse, sed in vniuersum ver ipsum, & æstatem subsequentem esse morbosam. in solutione itaque etiam in vniuersum petitioni satisfacit, mox autem immediate multa morborum genera subiungit, & primo dicit, *itaque grauidæ, quibus vere partus instat, in laboriosum partum vel in abortum incidunt &c.* quid verò mirum periclitari partus intus forisque tenerrimos infirmissimosque, calorisque & humoris temperie diu ante fotos, similique extra gauisuros, in omnino contraria vitam inchoare coactos itaque præsentaneam eam

Hyeme austrina, & vere boreali, vere & æstate qui morbi, & cur.

Abort⁹ cur
& quando
frequētes.

inimici cæli noxam accipiunt, non expectata longioris temporis mora, tum in ipsis penetralibus, tum prodeunti ex intimis caloris fontibus recenti infirmoque partu. Quapropter quo tempore cæli potissimum indulgentiam exposcit, fomentumque nō dissimillimum priori requirit, si aduersantem sibi maximè qualitatem experiatur, perquam facile victus succumbet, vt aut pereundum illi omnino sit, aut tenui imbecillōque ac morbofo esse: aut etiam fortasse noxa latenti adhuc intus, nec dum forās edito sentienda, potissimum hac constitutione, qua præcedentis hyemis tepore rarefacta vtero gerentium corpora, humidāque & mollia reddita promptè frigoris vim ad intima vsque referatis viis intromittent: vnde assuetus viuifico prius natiuōque viscerum fomento foetus, deinde frigore statim perculsus, pereat. Ex quo abortus aut demortui prius puelli, aut inter enitendum pereuntis. [*propter caliditatem, & mortificationem factam à sicca frigiditate, sic non expulsa humiditate.*] Hæ sunt tempestates quas Hippocrates & Theophrastus *ὀνιχοειδῆς* vocant, arboribus quoque infestas, ac germina statim florēsque, si intēpestiuè erumpant, adurentes, Sphacelismum appellat. de quo Theophr. i. de causis plant. cap. ii. & de hac passione abundè satis à nobis in 4. Comm. in lib. de aër. aq. loc. c. 8 actum est. Tenellus enim quisque foetus est & infirmus, vitamque à calore ducens, nec subiturus nisi cum manifesta pernicie tum aduersantis vitæ frigoris mutationem, quam cum subitanæam improuisoque factam nunquam nisi cum manifesta noxa ferre natura consueuerit, tum longè minus, si, quod mutationem subit, tenerum imbecillūque est, & iniuriæ cuiusvis expositum. [*Aliis autem quoniam &c.*] eadem frigoris vis, quæ & partus reddebat difficiles, & abortus excitabat, natōsque infantes debiles & morbosos reddebat, multos corporibus affectus insalubres parit, potissimum ex pituita multa in capite collecta, & ob frigiditatem & siccitatem veris in eo retenta, calida æstare superueniente, multos parit morbos. & hoc est quod dixerat Hippocrates lib. de aër. aq. loc. hyeme enim australi pluuiosa, & calida existente, cum corpora non adstringantur vere superueniente boreali, sicco & frigido, cerebrum quod vnà cum vere dissolui & purgari oportebat, à grauedine & raucedine tūc cōcrescit, & consistit. Quæ verba interpretationis verborum Aristotelis commodè vicees subire possunt. [*Biliosis quidem & siccis quod non humida illis sint corpora &c.*] In vniuersum constitutionem hanc multas afferre molestias, ob eam quam diximus ex Hippocrate rationem, iam dixerat. Quoniam autem pro humorum diuersitate & hominum temperamentorum, variæ quoque producuntur ægritudines, quod agens non nisi secundum materiæ aptitudinem agere possit, aggreditur docere, quos morbos biliosis & siccis corporibus afferre soleat morbosa hæc duorum horum temporum combinatio. vnicum verò potissimum ponit, nempe ophthalmiam, siue lippitudinem siccam, id verò non omnibus, sed quibus pars ea imbecillior natura fuerit (vt aliis alia esse plerunque in corpore debilior consuevit) siccam autem dixit, quod humorem non remittat: prohibet enim extrinsecum frigus, repellens intro. Ac quanquam aperti esse meatus antegressi caloris vi possent, per quos exitus humori pateret: eas nihilominus circumstans deinde frigus, densata extima superficie, occlusit. resiliētes enim & sursum latæ exhalationes, cum siccam potius naturam referant, secus quàm sit vapor, qui in pituitosis & mulieribus eleuatur, qui leui mutatione in pituitam mutatur, siccas passiones, vt lippitudines, vigilias immoderatas & quem Coma vigil appellant, solent excitare. [*Pituitosi autem raucitatibus & in pulmonem distillationibus.*] Huius rei causam attulit Hippocrates, quod cum tanta adsit humoris frigidi copia, calida adueniente hyeme & humida, adaugetur magis, potissimum in capite, ita vt quamuis frigida & sicca sequatur constitutio omnino condensans & constringens, calore tamen æstatis superueniente, colliquatur quodammodo, & ad thoracem descendit, aut ad ipsos pulmones. [*mulieribus autem sunt difficultates intestinorum ob naturam earum frigiditatem & humiditatem*] quemadmodum ex paulò maiori frigiditate scimus acidam, ex minori autem aut etiam mediocri dulcem, qualitatisve nihil manifestè habentem pituitam gigni solere, ita saluginosam ex calore qui in hac constitutione præcessit iam, pituitæque huiusmodi procreandæ idoneos vapores multos calidōsque capite contentos collectōsque ingredienti extrinsecus frigori exhibeat. quæ postmodum in intestina delapsa compulsaq; frigore superuenientis veris veluti cōpressionē quadam (sicuti ex spumosis albescentibusq; deiectionib. fluxionē de cap. pituosa materiæ arguimus) nec

Dysēterix
à pituita sal
sa quando
fiunt, & de
teriores
quā à bile.

liberè citòque foràs progressa, sed intestinorum parietibus & inuolucris adhærens & implicita, cum falsa sit, partes illas vellicare, dolores parere, exulcerationesque etiam in intestinis inducere valeat: atque ita sit difficultas intestinorum, *δυσεντερία* Græcis dicta: cum autem mulieres magis sint pituita refertæ, potissimum in capite, maximè omnium tali morbo in hac constitutione tentabuntur. Solent verò ex intestinorum difficultates, & molestiores esse, & magis diuturnæ, quàm quæ ex bile, intestina abradente, fiunt, quòd hæ, quamuis causam habeant acriorem & calidiorem, quoniam tamen ob subtilitatem velociter pertransit, nec diutius intestinorum tunicis adhæret, minorem dolorem producit, faciliusque remediis cedit. [*senioribus verò apoplexia, quando collectus humor solutus opprimit*] collecto enim humore pituitoso in iis tum ob ætatem, tum ob præcedentem temporis austrinam constitutionem, laxatis corporis meatibus, & potissimum iis qui sunt in capite, cum vere soleant huiusmodi excrementa expurgari, eo in hac constitutione, frigiditate & siccitate malè constituto, non solum non adiuuatur illorum excrementorum excretio, sed retinentur illa potius & concresecunt. Vnde impedito transitu spirituum, aut apoplectici subito concidunt, aut ex parte resoluuntur, vt docuit Hippoc. tum lib. de aër. aq. loc. tum 3. Aphor. Magni verò momenti est, si per loca à natura ad expurgandum cerebrum instituta, nares & os, materia feratur liberè, an potius per venas & arterias interiores: nam quemadmodum in lipitudine sicca dictum est, nihil humoris expurgari ambiente frigido impediēte, ita eliquatam calore humorēque hyemis pituitam fluxionique paratam, verisimile est superueniente veris insigni frigiditate impediri, & intro repulsam ad maiores venas tantum discriminis inuehere posse. comprobauit verò hoc quasi experientia Hippoc. 2. sect. 1. Epid. 58. dicit enim, natu maioribus, quibus iam calor deficit, paraplegiæ &c. idē 69. vbi Galenus reddit rationem, inquit, Paraplegias dicit hyeme fuisse læso ventorum afflatu, qui ea tempestate spirauerunt frigidi: maximè verò, quòd totus autumnus præcedens austrinus calefecerat atque irrigauerat, atque simul repleuerat ipsum. Multa hinc dici possent, quæ neque essent præter rem, de apoplexia & aliis hinc ab Aristotele propositis morbis, sed quoniam hæc ad explicationem sententiæ Aristotelicæ sufficere possunt, neque nos in præsentia medicum agimus, neque medicis solis sed & naturalis philosophiæ studiosis, & liberalium artium professoribus, quibus hæc pura medica non ita fortasse placerent, hæc scribimus, consulto silentio transigenda esse duximus.

Διὰ τὴν εἰς ἀπὸ τοῦ βορείου αἰχμὴν ὅτι γίνονται καὶ βορείον, τὸ δὲ μετὰ πᾶσαν ἐναντίον, ὕγραν καὶ νότιον, ἐν τῷ χειμῶνι κεφαλαλγίαι τε γίνονται, καὶ βρογχίτις, καὶ βήχες, καὶ τελευτᾶσιν εἰς φθίσις; ἢ ὅτι λαμβάνει ὕλην πολλὴν ὁ χειμῶν ὥστ' αὐτῷ ἔρχει ὅτι, πῆξαι πᾶν ὕγρὸν τε καὶ φλέγμα ποιῆσαι; ἐν μὲν οὖν ταῖς κεφαλαῖς, ὅπου ὕγρασία γίνονται, βαρὴ ποιεῖ. εἰ δὲ ἡ πολλὴ καὶ ψυχρὰ, σφακελισμοῖς. εἰ δὲ ἀπὸ πλεονος μὴ πῆξῃ, εἰς τὸν ἐχρόνον τῶν ὀφθαλμῶν αἱ βήχες καὶ οἱ βρογχίτις, καὶ αἱ φθίσεις γίνονται.

X.

Cur siquidem æstas sicca & borealis fuerit, autumnus autem contrarius, humidus & austrinus, in hyeme dolores capitis producuntur, & raucitates, & tusses, & terminantur in tabem. An quia excipit materiam multam hyems. atqui suū opus est, cogere humiditatem & pituitam facere. In capitibus igitur, quando humiditas fuerit, grauedinem facit: si autem multa fuerit & frigida, syderationem: si autem ob excessum non conuenerit, fluit in locum subiectum, vnde tusses, raucitates, & tabes excitantur.

Esset mihi nunc cum Aponensi pro vera lectione huius problematis disputatio incunda, qui legit, si æstas sicca & austrina fuerit, autumnus autem contrarius, humidus & borealis, quòd in codicibus aliquibus lib. de aër. aq. loc. à quo manifestum est Aristotelem desumpsisse tetram hanc suam propositionem, obseruauerit ita scriptum esse, nisi longa oratione in eodem libro exponendo commentario quarto, part. 8. demonstrassem, deprauatum esse codicem Basiliensem, idque ex hoc loco Aristotelis inter alia argumenta comprobassem, vbi in omnibus codicibus Græcis, quos videre licuit, ha-

Aponensis
lapsus.

Æstate sic-
ca, autum-
no pluuio,
hyeme qui
morbi, &
cur.

betur, καὶ βορείον : tum præterea, quòd hæc constitutio coincidat quæ 3. Aph. 13. posita est, in qua ponitur æstas sicca & borealis : eosdem enim morbos subsequentes in utraque fere posuit : tum præterea, quòd hic eas constitutiones ponat, quæ sæpius contingunt. rarissimè autem euenit, ut borealis verè sit constitutio, & pluuia : sicut nec austrina, quæ sit sicca, nisi eo modo, quo à me alias demonstratum est. Supponit igitur hic æstatem siccam & aquiloniam, austrinum verò & valde pluuium autumnum : non secus atque in problemate octauo, hyemem siccam & aquiloniam, ver autem pluuium & australe. magni verò refert diuersa anni tempora, in diuersum aut idem temperamentum abiisse : minus enim noxiè hyemi contigerit frigiditatis paulò maioris temperamentum, quàm æstati, si salubritatem corporum spectemus, non autem frugum vbertatem. vni enim naturale est, alteri præternaturale. manifestum autem est vni cuique, præternaturalia cum alicui accidunt, maiora inferre pericula. At ver & autumnum proprium exuere temperamentum, & calidam & humidam sumere naturam, diuersa & ab aliis & inter se ratio existit. exire enim de proprio temperamento ver quamcunque in partem facillè potest. Deterius tamen se habet, cum ad caliditatem & humiditatem retenderit, quàm cum ad frigiditatem & siccitatem. Si enim plus iusto caloris humorisque extranei accersat, putredinis non parum, & perniciosæ quidem accersit. at si plus iusto ad frigidum & siccum versum fuerit, id solum nocummenti inferet, quod ab æquali suo temperamento deturbatum, in diuersum abierit. Autumnus e contra : cum enim natura sua frigidus sit & siccus, & præterea etiam inæqualis, & hac ratione natura sua exitiosus, si in frigiditate & siccitate præterea ultra propriam recesserit, periculum inferet maius corporibus, quàm si ad calidum & humidum vergat : hac enim ratione, caloris humorisque moderatione corrigitur, minusque noxiū efficitur. Cum igitur in hac constitutione frigida & sicca sit æstas, calidus & humidus autumnus, actò in præternaturalem statum utroque tempore, sequi debuissent morbi deteriores & plures, nisi caliditate & humiditate autumnus & naturalis malitia eius esset repressa, & errores ex intempestiuo frigore æstatis producti corrigerentur, vnde & pauci fiunt, & non in ipso autumno, sed ad ipsam hyemem producuntur. Duobus igitur sic positis æstatis & autumnus constitutionibus, tussis, destillatio, raucitas, quibusdam etià tabes oriuntur, ut vtar verbis Cornelij Celsi lib. 2. c. 1. Hippocratis verba interpretantis. [*An quia excipit materiam multam hyems, atqui suum opus est cogere materiam, & pituitam producere.*] In vniuersum docet iis verbis, morborum omnium enumeratorum causam esse pituitam, quæ pro varia eius qualitate, quantitate, consistentia, & loco, ad quem tendit, varios etiam effectus producit. [*atqui suum opus est humiditatem cogere, & pituitam producere*] Græcè est, ὡς αὐτὴ ἐργον ὂν, πῆχαι τὴν ὑγρότητα, καὶ φλέγμα πῆσσαι. Gaza autem, cuius interpretationes ob nominis celebritatem antea magni feceram, adeò in iis interpretandis problematis malè se gessit, ut coactus sim fere omnia de Græco transferre in linguam nostram, hoc loco adeò cæcutiuit, ut omnino verbis Latinis oppositum posuerit illius quod ab Aristotele scriptum est. ita enim interpretatur : itaque humorem cogere, & pituitam inde conficere, magnum ei negotium est. quod quantum à vera Aristotelis sententia dissentiat, quilibet vel mediocriter in Græcis literis versatus facillè egnoscat. iis igitur verbis reddit rationem, cur hyeme huiusmodi morbi producantur, quæ est, quòd cum autumnus humidus fuerit & calidus, multam humiditatem in corporibus introduxit, potissimum in capite : austru enim auditu hebetant, caput grauant, dicit Hipp. lib. Aphor. hyeme mox superueniente frigido & humido, humor iam aggregatus concreuit, & in pituitam vertitur, quod munus est hyemis in naturali & proprio suo temperamento existentis. Vbi igitur humiditas hæc hac ratione collecta in cerebro firmata hæserit, grauedinem inducit, potissimum si circa partes anteriores & nares firmata fuerit. [*si autem multa fuerit & frigida, syderationem*] σφακελισμοῦ. Gaza interpretes vehementem dolorem capitis vertit. Aponensis credidit Aristotelem intelligere dolorem illum vehementissimum cum pulsatione in capite, quem Sodam Mauriani appellant, quòd in eo dolore tanquam vehementissimo, soleat duplex illa causa doloris adesse, quæ à medicis dolorum causa constituitur, solutio continui, & intemperies, quam duplicem causam innuisse voluit Aristoteles hoc loco, cum dixit, si autem multa & frigida. per multitudinem enim dicit demonstrari solutionem continui, per frigiditatem intemperiem. Gaza crudorem vertit, quid verò crudoris nomine intelligat, non satis scio : hoc tamen scio, minimè sphacelismum significari. se tamen explicat syderationem intelligere, in qua re optime. Malè autem

Gaza lapsus.

Σφακελισ-
μός quid.

Gaza lapsus.

à Brasauolo reprehenditur, in Aphor. dicit enim 2. de morbis & 3. Hippocratem de syderatione loqui quæ nō est sphacelismus. cum alioqui utroque in loco Hippocrates, qui non Latinè sed Græcè locutus est, dictione σφακελισμὸν vsus sit. Ego verò quamuis de huius nominis significatione aliqua dixerim in com. ad lib. de aër. aq. loc. operæpretium tamē facturum existimaui, hoc loco aliqua annotare, ut intelligere possimus, quid sibi velit Aristoteles hoc loco, potissimum cum ab Hipp. & problema hoc desumptū dixerimus, & nomē hoc etiā, varia autē apud Hipp. reperiatur nominis huius significatio. Propriè enim de ossis corruptione & syderatione dicitur, ut Aph. 7. lib. 7. & lib. de fract. atque hoc modo periculum est ne os calcis σφακελίσαι, & infra, καὶ πῶς ἢν σφακελίση, quamquam si syderetur. & post. etenim alia quoque sunt quæ non hoc modo σφακελίζει. & lib. de articulis passim σφακελισμοι ossium dicuntur. Vnde Galenus 2. de fract. Com. 20. σφάκελον ad ossium solum corruptionem Hippocratem traducere scribit, cum inquit: Veteres cum pars ex toto corrumpitur, σφάκελον dixere. quod ubi carnosus partibus accidit, aliis nominibus appellant &c. subdit, at ubi os ex toto corrumpitur, σφάκελον usurpat, quod vitium ossibus accidit, ubi à subiecta carne perniciofa sanies profluit, atque hæc ipsa irrigando corrumpit. & lib. de tum. præter naturam. voco autem σφάκελον quamlibet solidorum corporum corruptionem etiam ossibus contingentem, nedū nerui & vasīs, cuius etiam gangrænam ibi speciem facit. & in exeg. vocum Hippocratis σφάκελος exponitur pro qualibet corruptione quouis modo contingat. at 2. de locis affectis 2. Galenus varia huius dictionis significata docuit. Sunt enim, inquit, qui dicant, ipsam vehementem dolorem significare, alij tantum inflammationis excessum, ut partem ad corruptionis periculum inducat, quæ dispositio à Græcis gangræna dicitur. alij partis affectæ ipsammet corruptionem sphacelum dixerunt, alij conuulsionem, alij non simpliciter conuulsionem sed, quæ ex inflammationis magnitudine expectatur, alij solum vehementem tensionem, alij putredinem, vnde 7. Aph. 50. docet, antiquos scriptores σφάκελον partis carnosæ etiam mortificationem ex magnitudine inflammationis, quam propriè medici gangrænam vocant, appellasse: sic Herodotus coxam Cambyfis sphacelari scribit: cerebrumque ita tantummodò sphacelari diceret. quin imò ibidem docet Hippoc. voluisse cerebrum sphacelari, quod tamen non est osseum. quin etiam subdit sphacelatum eo loco cerebrum improprie dixisse pro gangræna, quæ ad sphacelismum via est. cum dicat Hippoc. quibus cerebrum sphacelatum est, tribus diebus interire, quos si euaserint, sanos euadere. quod de vera corruptione cerebri intelligi non potest. nā ubi corruptū est, nulla spes salutis relinquitur. Hesy chius σφάκελον αἵματιον ὀδύνην immoderatum dolorem interpretatur, quem secutus est Plinius lib. 17. c. 24. ubi quod de sphacelismo dixit Theoph. lib. 4. de hist. plant. ib. de dolore interpretatus est. iis multis stantibus σφακελισμὸς significationibus, quamuis alias cum particulam octauam lib. 4. de aër. aq. loc. interpretaremur, vnde hoc problema desumptum est, dixerimus, fortasse illos morbos pessimos cerebri intellexisse Hippoc. eo loco, qui sub σφακελισμὸς ἐγκεφάλῃ nomine, tum 2. de morbis, tum 3. descripti sunt, quoniam tamen video Galenum 13. Aphor. 3. dixisse, nullos magni momenti aut periculosos morbos contingere in huiusmodi constitutione, præter phthisim, fortasse intentissimum capitis dolorem significari hoc loco dicere possemus, aut certè stuporem quendam & sensuum obtenebrationem, qua quasi demortui homines videntur, vniuersumque corpus propterea quasi torpescit, & in stuporem ducitur similitudine quadam. ubi enim multa pituita in capite diutius retenta fuerit, eaque frigida, & torpent sensus, sentiendique facultas quodammodò demortua esse videtur, cerebro refrigerato, spiritibus quasi extinctis, eorumque motu impedito, si non absolutè, saltem ex parte. [*Sin autem ob quantitatem excedentem non concreuerit, fluit in locum subiectum*] communis hæc est occasio omnium fluxionum à capite ad infernas partes. Catarrhus siue distillatio nomen est commune defluxui omni humorum à capite ad partes subiectas, & quamuis interdum apud Hippocratem quilibet materiæ humidæ defluxus ad quamcunque partem tam per venas quàm per arterias & neruos nomen id sortitus sit, propriè tamen significat materiæ pituitosæ fluxū à cerebro ad os, asperā arteriā, pectus, pulmonē, & huiusmodi partes capiti suppositas. quamobrem interdum à catarrho dicunt tussim excitari, cum ad asperam arteriam materia defluit. varia autem nomina sortitus est, pro variis partibus, ad quas & tendit & decumbit materia, ut docuit Galenus 3. de simp. causis c. 4. Vnde Philotheus 3. Aph. 13. dolores capitis, inquit, fiunt, si debile sit caput, non expulsa materia: at verò si validius fuerit, & expellat materiam, si eam ad asperam arte-

Catarrhus
quid.

riam & pulmones expulerit, catarrhum facit, si ad fauces & guttur, rauedines facit & tusses: si autem ad nares, grauedines: nonnullis autem & phthises fiunt, quales ij sunt, quorum naturæ in phthises sunt proclives: & quamuis tabes traduxerimus cum Celso, cum tamen tabes vniuersalius sit nomen, comprehendens etiam hecticas febres, & marcorem ex senio, hîc autem verè phthises intelligit, cum pulmonis vitio, præstaret phthises interpretari.

Διὰ τί ἐὰν βόρρον γῆται ὁ θερος καὶ αὐχμῶδες, καὶ ὁ μετόπωρον, συμφέρει τοῖς φλεγματώδεσι καὶ ταῖς γυναιξίν; ἢ ὅτι ἡ φύσις ὅτι θάτερον ἀμφοῖν ὑπερβάλλει; ὥστε εἰς πικρῶς αἰτίου ἢ ὥρα ἐλκύσασα, καὶ δισσιν εἰς πικρὸν δὲ κρῶσιν καὶ πικρὰ χρεῖμα τε ὑγαίνουσιν, ἐὰν μὴ τι δι' ἐαυτοὺς ἀμύρτωσι. καὶ εἰς τὸ χρεῖμα ἔχ' ὑγρὸν ἀφικνουῦται, ἔχοντες ὑπεκκαύματα τῷ ψύχει.

X I.

Quamobrem si aquilonia fuerit æstas & sicca, talisque etiam sit autumnus, pituitosis & mulieribus confert. An quia natura vtrorumque in alteram partem exuberat. Itaque in contrarium tempus trahens, ad bonam temperiem perducit, & confestim conualescunt, nisi vltro ipsi peccauerint. & non humidi ad hyemem accedunt, habentes fomitem frigori.

Æstas sicca & autumnus pituitosis & mulieribus confert, & cur.

Sumpsit Aristoteles etiam hoc problema ex eodem lib. de aër. aq. loc. Hippocratis, quemadmodum demonstrauius 4. commentariorū lib. c. 9. ex quo loco etiam facile poterimus intelligere, quæ aliquam in verbis Aristotelis faciebāt difficultatem. Solutio igitur quæstionis fundamento communi medico ab Hippocrate libro de flat. proposito, nititur, contraria contrariis esse remedia. Cum igitur in pituitosis naturis & humidis, tum & in mulieribus excessus debeat esse humiditatis, sicco remedio opus erat, ut bona valetudine vterentur, quocirca æstate sicca & frigida & autumnus similis temperamenti coniunctis, salubritatem illis afferent, emendatis vitiis, quæ præter naturam erant. & hoc est quod dicit [*itaque in contrarium tempus trahens ad bonam temperiem trahit.*] id est, corpora humida. quod autem subdit [*& confestim conualescunt, nisi ipsi vltro vel à seipsis peccauerint*] est modus occurrendi tacitæ obiectioni. fieri enim potest, ut correctæ superflua humiditate horum corporum, contraria hac æstatis & autumnus constitutione frigida & sicca, externis aliis causis, potissimum iis, quæ ex victus ratione pendent, eadem corpora variis conflictentur affectionibus, indeque quæstio & solutio difficultatem pareret: proinde subdit hoc verum esse, nisi quid ipsi vltro perperam agant. • Sequentia autem verba [*καὶ εἰς τὸν χρεῖμα ἔχ' ὑγρὸν ἀφικνουῦται, ἔχοντες ὑπεκκαύματα τῷ ψύχει.*] quod Gaza vertit, aut humidi ad hyemem ita deueniant, ut fomitem quandam & incitabulum frigori subministrent. quàm bene, docti viderint. quod enim negatiuè Aristoteles proposuit, nempe homines pituitosos & mulieres ex frigida & sicca processa æstate & autumnus non humidos, id est, ex parte exsiccatos in hyemem peruenire, ipse contra humidos ita ad hyemem accedere scribit, ut fomitem & incitabulum frigori subministrent. quibus postremis verbis iurarem ne ipsum quidem intellexisse, quid significare voluerit. Antiquus interpres melius, & non humidi in hyemem accedunt, sed malè, cum hanc sententiam à superiori, id est, nisi per se peccauerint, non seiungit, & ex parte culpa in codices referenda est. qui non separant intercisionē hanc à superioribus. quod si fiat, vix sensū habere potest, neq; ἀφικνουῦται bene applicari poterit, tū ἐὰν μὴ π, nec Latinè, nisi peccauerint, & in hyemē accedunt. ego verò cum videā, & quæstionē & solutionē hanc esse ab Hippocrate desumptā loco citato, crediderim per hæc verba nihil aliud sibi voluisse Aristotelē, quàm quod in fine particulæ nonæ posuit Hippocrates, cum dicit, pituitosis autē hæc omnia auxilio sunt: exsiccat̃ur enim, atq; in hyeme producantur minimè humecti, sed resiccati. Sic Aristoteles postquam docuit pituitosos & mulieres optimè se habere post æstatē & autumnū temperamenti frigidi & sicci, nisi à seipsis aliunde sumpta occasione morbofi reddantur: subdit [*& non humidi ad hyemem accedunt*] id est, cum frigiditate & siccitate eorum temporum humida corpora & excrementis pituitosis referta, tum & mulieres resiccatae sint, humiditatisque superflua consumptæ ad hyemem perueniunt excrementis huiusmodi carētes, quibus si abundassent hyeme ob frigidam & humidam naturam, qua omnis datur

Gaza magis la- plus.

occafio pituitæ aggregandæ in multos morbos incidissent, quibus omnino tentati non fuere, quòd ob duas has temporum constitutiones siccas absumpta sit superflua illa humiditas. firmo igitur puncto siue intercissione interposita, vt qui postremò impressi sunt Græci Aristotelis codices habent, optimum habebunt hoc modo sensum. [*Habentes fomitem frigori.*] Vbi excrementa superflua, potissimum pituita absumpta est, siccitasque introducta, procul dubio frigiditati cos est addita, eaque superueniente maiorem sanitatem introduci in corporibus huiusmodi oportet frigiditate prædominante cum siccitate. quibus potissimum morbi omnes à putredine pendentes superentur ac euincantur. hîc igitur mea quidem sententia sensus est huius problematis, in quo intelligendo & maximè laborauit Aponésis, & maximè deceptus est Theodorus Gaza.

Διὰ τί τῆς χολώδεσι νοσῶδες ἐστὶ τὸ βόρρον καὶ αὐχμῶδες ἔτος ἐκ μετόπωρον; ὅτι ἐπὶ ταύτῃ πρέπει αὐτῷ τὸ σῶμα καὶ αἱ ὥραι, ὥστε ὡς τὸ πυρὸς ἐπὶ πυρὶ γίγνεται. ξηραυνομένων γὰρ τῶν σωματικῶν καὶ τῶν γλυκυτάτων μὲν ἐξικμαζομένων ἐξ αὐτῶν, ὑπερθερμαυνομένων δὲ λίαν αἰσθητῶν ἀφ' ὧν τὰς σωματικὰς, ἐφθαλμίας ξηρὰς γίνεσθαι. ἀφ' οὗ δὲ χολώδες, ὅτι ὑποληπομένους εἰς χυμοὺς ὑπερθερμαυνομένων δὲ καὶ τούτων, πυρετὸς ὁξὺς γίνεσθαι, ἅτε ὑπὸ ἀκράτου τῆς χολῆς. ἐνίοις δὲ μανίας, οἷς αἱ μέλαινα χολὴ φύσθαι εἴη. αὕτη γὰρ ἐπιπολαῖ, αἰσθηταυνομένων τῶν ἐν αὐτῇ, χυμῶν.

XII.

Quamobrem biliosis morbosa est æstas aquilonia & sicca, similisque autumnus? An quoniam in idem conueniunt ipsis corpus & tempora: itaque veluti ignis in igne generatur: exsiccatis enim corporibus & dulcissimo quidem ex ipsis euaporato, supercalefactis autem valde, necesse est propter exolutiones quidem lippitudines siccas fieri, ob biliosum autem humorem reliquos etiam tales esse, supercalefactis autem etiam iis, acutas febres produci, sic vincente bile. Nonnullis verò furores, in quibus atra bilis naturâ dominatur. hac enim ferocitat exsiccatis contrariis humoribus.

Quæ conducibilis vni hominum generi constitutio fuerat, eadem pluribus infesta inimicâque est. Quod certos quosdam iuuet, commune id illi erat cum reliquis omnibus, quarum nullam sic intemperatam inuenias, vt non contrariæ illi intemperaturæ aliquos aliquid inde reportare vsus videas. At quod pituitosis superiùs conferre dixerat, in hoc biliosis maximè nocere scribit: quin Hippocrates, à quo totam hanc desumpsit quæstionem, lib. de aër. aq. loc. non biliosis modò noxiam esse hanc constitutionem scripserat, sed οἷσι δὲ λοιποῖσιν ὅσοι μὴ τοῖσιν, alijs, inquit, qui eiusmodi nō fuerint: priùs autem pituitosorum muliebrisque sexus meminerat tantum: vnde fiet, vt præter hosce cæterorum omnium conditio hominum corripitur affectibus illis, de Hippocratis ipsius sententiâ, in eiusmodi constitutione possit. non enim mirum, si etiam temperatioris naturæ homines ijs afficiantur, sed potissimum qui ad naturalem siccitatem tendunt tam diutine æstatis atque autumnus, alias per se naturæque suæ siccorum, frigiditate & siccitate factis, vt in constitutione hac necessarium est, siccioribus humoribus sanguine bilique, quorum alter, exassatus sanguis, melancholicos, altera, bilis, etiam maniacos facere cōsueuerit. [*An quoniâ in idem conueniunt ipsis corpus & tempora, itaque veluti ignis in igne generatur.*] quemadmodum quòd cōtraria cōtrarijs tolli scriptum sit apud medicos, constitutionem hanc frigidam & siccam æstatis & autumnus pituitosis naturâ & mulieribus salubrem esse, scriptum est superiùs, ita econtra, quòd similia similibus conferuentur & augeantur, hoc loco biliosis naturâ suâ siccis, aucta intemperie, & subinde excrementis biliosis noxiam esse scribit, quòd in idem conueniant corpus & tempora in siccitate: quo fit, vt non secus atque ignis igne adaugetur, ita siccitas siccitate: addita autem frigiditate constipatis externis corporum poris, generatur, biliosi excrementi non parua datur occasio. [*exsiccatis enim corporibus, & dulcissimo quidem in ipsis euaporato, supercalefactis autem valde, necesse est propter resolutiones quidem lippitudines siccas fieri*] desumpsit causam particularis huius affectus ex eodem Hippocrate, libro proposito, vbi habet, siquidem quòd liquidissimum est & aquosissimum, in bilem resiccatur atque consumitur: densissimum verò & acerrimum relinquitur. lippitudines igitur siccæ fiunt

Biliosis æstas sicca, & autumnus similis noxius.

crasso humore diutius retento, quia expelli non poterat: maximè cum externæ membranæ ambientis nimia ficcitate & frigiditate constipatæ & crassiores redditæ exitum impediunt. *[ob biliosum autem humorem reliquos etiam tales esse, supercalescentis autem etiam ijs febres acutas produci sic vincente bile]* acutas etiam febres biliosis naturis in huiusmodi constitutione oboriri scribit, idque duplici ratione, quicquid scribat & Aponensis & Gaza, qui sensum huius loci non sunt assecuti, tum quia humores omnes nempe sanguis in venis dispersus biliosus redditur admixto multo bilioso excremento, quod in huiusmodi naturis quàm maximè abundat. augetur autem in hac constitutione ob eas quas diximus rationes. hæc est prima causa. altera verò est, quòd ob frigiditatem & ficcitatem ambientis constipantur meatus externi cutis, unde prohibita transpiratione incalescunt maximè, atque in putredinem trahuntur: quod febres continuas excitare solet: at acutæ redduntur in humoribus vincente bile. quamvis enim portio aliqua resoluitur ichorosa magis, multa tamen adhuc remanet crassior vehementiores febres generate apta. *[nonnullis autem manias siue furores, in quibus atra bilis natura denominatur]* non sine causa nonnullis dixit: quia non ita hic morbus communis est, sed ijs solùm accidere potest, quibus superassata bilis ob maiorem internum calorem, & maiorem bilis aggregatam copiam natura apti sunt ad huiusmodi genus morbi contrahendum. Hippocrates propterea dicebat, & sanguinis pariter eadem ratione tenuissima pars exiccatur, crassiorque remanet. dixit autem maniam siue furorem Aristoteles, qui est vehemens desipientia ac mentis ab alienatio absque febre, quæ fit ab humore bilioso exusto & acri. Galenus 2 in 1. Epid. scribit, Hippocratem *μανίας* vocare *τὴν αἰὲν πυρετὴν ὅταν φροσύνη*, deliria citra febre. & 3. in 3. eiusdem, dicebat, hoc enim solo quòd continenter cum febre insit, phrenitidem cognoscimus, quòd nulla alia re à mania distet, quàm febre: mentis siquidem utraque noxa est: verùm mania laborantium proprium est, febre liberum esse, velut phreneticorum, cum febre esse. Significat autem insaniam & delirij excessum, ut passim in prognost. & in prorrh. docuit Galenus, quamvis interdum etiam apud Hippocratem sumatur pro ea insanie specie, quæ propriè melancholia dicitur. qua ratione accipitur Aphor. 21. lib. 6. ut exponit Gal. in com. eius loci. & Aph. 56. libri eiusdem. *[hac enim ferocitat exiccatis cæteris humoribus]* modum generationis atræ bilis iam docuerat, quomodo autem furorem concitet, ijs verbis ostendit, nempe quòd ferocire & insultare, partēsque supernas petere soleat exsiccat cæteris humoribus, potissimùm autem aquosis & pituitosis, quibus tāquam freno adhibitis humor ille feruens ex assatione bilis & sanguinis productus quiescebat, quibus resiccatis & consumptis ferocire necesse est.

Mania
quid, &
quomodo
à phreniti-
de differat.

Διατρίβη τῶν ὕδατων μεταβάλλει, νοσῶντες φασιν εἶναι. ὅ δὲ αἰὲρ, ὅτι ὅπῃ τὸ πᾶν τῶν ὕδατων, καὶ ἔχοντες καὶ ἀπολελαυκότες τὸ ὕδατος ἀπέρχονται, τὸ δὲ αἰὲρ ὁρᾷ, ὅτι ὕδατος μὲν πολλὰ εἶδη ὄντι, καὶ ἀφ' ὧν καὶ αἰτὰ, αἰὲρ δὲ οὐ. ὥστε καὶ τὸ πᾶν αἴτιον. ὅτι μὲν γὰρ ὁ αἰὲρ ἡδὺν τὰς αἰτὰς συμβαίνει ἀφ' ὧν τελεῖται, καὶ ἀποδημιῶνται. ὅτι δὲ ὕδασι ἄλλοις, δὲ καλῶς δοκεῖ νοσῶντες ἢ τὸ ὕδατος μεταβολὴν εἶναι.

XIII.

Quamobrem aquarum permutationem morbosam esse aiunt, aëris autem minimè: An quòd aqua sit nutrimentum, & habentes & complexi aquas discedunt, aëre autem, minimè. aquarum præterea multæ sunt species inter se differentes, aëris autem non. quare & hæc est causa, siquidem in aëre fere idem contingit evenire etiam peregrè profectis, in aquis aliter. quapropter rectè dictum videtur, insalubrem esse aquarum mutationem.

Aque mu-
tationes
magis quàm
aëris mor-

Nisi diligenter inuestigemus, quid in quæstione sibi voluerit Aristoteles, falsitatis prima fronte utique arguendus esset, qui videatur asserere aquarum mutationem morbos afferre, non autem aëris, cum Hippocrates, à quo fere hæc omnia mu-
tuatus

tuatus videtur Aristoteles, lib. de aër. loc. omnino demonstrauerit, quantum ad sanitatem tuendam, & ad morbos concitandos valeat varia aëris dispositio: nec minores aut pauciores morbos recenset ex varia aëris mutatione productos, quam ex aquarum varietate: cum præterea nobis experientia ostendat ex aëris mutatione aut ad melius aut ad deterius morbos & salutem produci. at intelligendum est, non tam morbosam esse aëris mutationem, quam ea est quæ ex aquis expectatur. & iure quidem merito. quandoquidem aqua cum multa habeat cum cæteris elementis communia, id donum peculiare à natura impetrasse videtur, quod nullum planè elementum, nulla rerum mixtarum reperiatur, quæ facilius vel melius valeat in se concipere cæterarum rerum virtutes, easque communicare corpori, & consequenter sanitatem aut morbum inducere quam aqua. ob naturalem enim humiditatem facile quascunque à re qualibet in se apta est recipere impressiones, conceptasque semel ob maiorem crassitiem, diutius quam aër retinere potest: mediocri tamen crassitie & fluiditate easdem quacunque producit, siue intrinsecus pro potu sumatur, siue cum cibis mixta ingeratur. & hoc est quod significauit nobis Aristoteles, cum dicit [*an quod aqua sit nutrimentum*] locus hic vnus ex ijs est, qui aliquibus occasionem præbuit asserendi, problemata hæc minimè esse Aristotelis genuina, quod libro de sensu & sensibilibus apertè demonstrauerit aduersus Empedoclem, aquam nullo modo nobis nutrimento esse posse, quod elementum sit, quodque nullo modo coqui, & à natura euinci, in sui que similitudinem trahi possit. Verum si æquo animo Aristotelis sententiæ considerare voluerimus, ab Hippocrate desumptum intelligemus primo de diætâ, vbi aqua omnia per omnia nutrire testatur: cum alioqui longa oratione Galenus 4. de vsu part. 5. demonstrauerit, neque alimentum esse posse neque aliter appellari ab Hippocrate quam alimenti vehiculum. Loquitur igitur improprie Arist. vt & Hippocra. 1. de diætâ. neque enim ex ventriculo in venas commodè transumi potest chylus iam ex cibis factus, neque facile per venas transire, quæ sunt in hepate multæ & angustæ, nisi tenuis quidam & aqueus humor fuisset ei admixtus, vt vehiculum: tum præterea, dum solida ipsa humectat, & illis nutrimenti adhæsum parat, quo pacto qui parietes extruunt, ficos antea parietes aqua aspergunt, vt ijs calx commodius agglutinetur. at verè nutrire ipsam quis dixerit, cum quæ nutriunt, concoqui oporteat, quæ coquuntur, crassiora fieri vt docet Aristot. 4. Meteorol. c. 10. Vtitur alio argumento Aristoteles lib. de sensu & ijs quæ in sensum cadunt, quod elementum nutrire nequeat. Sed additur argumentum ex modo substantiæ desumptum: cum enim tota serosa sit, fluxilis, nullius particeps pinguetudinis, quæ affigi possit, & affixa nutrire, utique manifestum est, nullo modo verè in alimentum abire posse. cum igitur tamen tot tantasque utilitates corporibus inferat, cumque præterea in sanitate tam magnus eius vsus sit, vt cum purissimam bibimus abstemij, aut vino admiscemus sobrij, vel cum multis ad mensarum, cibique & potus vsu incoquimus, meritò ex eius mutatione multò magis apta esse corpora scribit, vt morbos varios incurrant ex eius vsu, quam ex aère, potissimum cum aër si inspiratur, etiam expiratur quam citissimè, aqua autem assumpta & in corpore collecta diutius retinetur, & quamuis aliqua eius portio per vrinas successiue expellatur, aliqua tamen etiam cum sanguine retenta per venas dispersa longiori tempore retinetur, vt vnde quaque etiam per venas minores commodius diffundi possit. & hoc est quod dixit, καὶ ἐχόντες καὶ ἀπολελαυκόντες τὸ ὕδατος ἀπέρχονται, id est, habentes & complexi aquas discedunt: subdit aliam causam maximi quoque momenti, cum dicit [*aquarum præterea multa sunt species inter se differentes, aëris autem non*] aqua vt simplex elementum neque à seipsa diuersa esse potest, neque vllas habere differentias, sed quæ apud nos est, quæque in vsu humanum quotidie venit, nec simplex est, nec vniformis, sed multiplex: alia enim dulcis, alia falsa, alia amara pro varia mixtione, alia crassa, alia tenuis, alia levis, alia grauis, alia clara, alia turbida, alia pluuiæ, alia terrestris: & harum alia palustris, alia fluuiialis, alia fontana: & harum alia reses, vt putealis, alia fontana mobilis, quæ maximas pariunt in corporibus mutationes, de quibus abundè lib. de aër. aq. loc. actum est. aëris autem non item. quanto enim corpora propinquiora sunt naturæ cœlesti & loco, tanto purior & sincerior: quanto verò terræ & aquæ magis vicinus est, tantò magis contaminatur, mixtionemque suscipit. hunc aqua sequitur,

bi produ-
cuntur &
quomodo

Aqua quo-
modo nu-
triat, &
quomodo
non.

Aqua cui
nutrire ne-
queat.

omnium magis mixta, & impurior terra. quoniam igitur quod absolutè dixerat, de aëre, nullam habere mixtionem, sicque inter se variare, videbat difficultatem habere ob eam quam diximus causam, quasi seipsum corrigens, subdit [*siquidem in aëre ferè idem contingit euenire etiam peregrè profectis, in aquis aliter*] ecce quod absolutè de aëre dixerat, nunc seipsum corrigendo addere, fere, quasi dicat, quamuis aliqua mutatio fiat peregrè profectis in corporibus ob aërem, vix tamen perſentitur: quia omnino leuis est, nec tantas habens differentias: at aquarum cum tanta sit varietas, necesse est vt magis sit corporibus noxia; morboſque & frequentiores & maiores inferat. Obseruandum autem, vt optimè annotauit Aponensis, sententiam hanc Aristotelis non absolutè esse veram, sed ea veritate quæ in naturali philosophia, & medica facultate solet requiri, nempe maiori ex parte, accidit enim aliquando vt aër adeò sua substantia sit corruptus, vaporibusque putridis adeò inquinatus, vt & homines passim in consensum trahat, & quasi depascatur, vt in pestilentiis contingit, qui quoniam per penitiores partes ad cor quàm citissimè peruenit, & multos & quàm citissimè interimit: sed quoniam id rarissimè contingit, Aristoteles autem de iis quæ in quotidiana hominum consuetudine accidunt, loquitur, propterea veritatem etiam necessariam habere problema hoc Aristotelis dicemus. quod autem Aponensis adiungit ex Auicenna i. fen. i. can. multò deterius esse & insalubrius, si quis ab Indis ad Germanos transmutetur, quàm si mutatio aquarum fiat, nullius est momenti: nulla enim est paritas, nulla proportio: data enim mutatione æquali, & aliquantò etiam maiori in aëre, semper quæ in aqua fit, insalubrior erit, etsi aliquantò minor quàm in aëre. at hîc extremi caliditatis cum extremo frigiditatis in aëre comparatio fit, de qua re non agit in præsentia Aristoteles. hîc enim proponit ea quemadmodum dicebamus, quæ in hominum quotidiana consuetudine frequenter accidunt, vt de loco vicino ad propinquum alium transeat, vel etiam de prouincia ad aliam non omnino contrariam.

Διὰ τὴν μᾶλλον ἢ τὴν ὕδατος ἢ τὴν σιτίων μεταβολὴν νοσώδης; ἢ ὅτι πλεῖστον ἀναλίσχεται τὸ ὕδωρ; ἐν τῇ [γδ] τοῖς σιτίοις ὡς ἀρχή, καὶ ὅλοις, καὶ ἐν τῇ πόματι τὸ πλεῖστον ὕδωρ.

XIII.

Cur magis aquæ mutatio insalubris est quàm ciborum? An quoniam plurimum aquæ consumimus. In cibis enim, in obsoniis, & in potu aquæ vsus plurimus est.

Aquæ mutatio magis morbos infert, quàm ciborum, & cur.

Aquæ ad humanum victum magna necessitas.

Quærit hoc loco Aristoteles causam, cur aquarum mutatio soleat magis morbos inferre quàm ciborum. Dubitandi ratio fortasse ea esse potuit, quòd cum aqua intrò assumpta in nutriti substantiam non vertatur, alimenta vero assumpta omnino substantiam immutent, & in nutriti substantiam mutantur, omnis ratio persuadere poterat, mutationem ciborum maiorem excitare in corporibus mutationem, & maiorem morbis occasionem præbere posse quàm aquarum, quæ non nisi ad cibos fluxibiliores reddendos assumitur, vtque commodius vnde quaque possint transmeare, vnde alimenti vehiculum ab Hippocrate dicitur. Satisfacit Aristoteles, eam esse causam, quòd aquæ quamplurimum consumimus. nam & in potu sola sepe venit in vsum, & simul cum vino. panis qui alimenti basis & fundamentum est, sine ea nullo modo perfici potest, & pro illius varietate quàm maximè immutari: obsonia vix sine ea vlla sunt. Denique vix cibi in vsum communem sine aqua traducuntur; aqua sine iis sæpenumero, vno verbo dicam, sed ad mortalium rerum vsum & necessitatem respiciamus, vix aliud reperire licet, sine quo aliquando vita constare non possit, sed sine aqua nunquam. si frumenta desint, suppetit alma ipsa tellus, arborum fruges, carnes, aucupia, piscatus, olera, radices: in quibus tamen minimè vnquam natura valet proficere, si aqua deficiat. Nam multa sunt animata quæ sine ignis vsu degunt, sine aqua nullum. quapropter cum in ciborum vsu semper aqua reperitur, in aquæ vsu non semper cibi adsint, efficitur vt aquarum mutatio tanquam magis assidua, & quæ & sola & cum cibis in humanum

vsus venit, magis mutationes producat, morbosque mutata pariat, quam ciborum mutatio. Neque verò, quod à nobis ab initio propositum est, ut dubitandi occasionem doceremus, robur vllum habet. quamvis enim cibi in nutriti substantiam vertantur, quoniam tamen nunquam id præstare poterunt, nisi substantiam mutauerint, excrementisque sint spoliati, quæ maximè apta erant naturam nostram euertere, quæ verò pars magis substantiæ nostræ similis est, neque etiam in sanguinem aut carnem vertitur, nisi aliquot prius subierit mutationes, quibus quantum fieri potest, quam simillima reddatur substantiæ in quam mutanda est. aqua verò cum cibis admisceatur, ut vehiculum sit crassiori substantiæ, quæ in substantiam nostram conuertenda est, quasi immutabilis remanet, vixque mutationem in substantia recipit, cum natura illud sibi non assumpserit, ut illam in sui similitudinem trahat, sed solum ut quoquomodo solidiores partes irrigando humectet, & crassiori alimento assumpto tanquam se vehiculum præstet.

Διὰ τὴν ἢ μεταβολὴν νοσώδης; ἢ ὅτι πᾶσα μὲν ἢ μεταβολή, καὶ ὥρας καὶ ἡλικίας, βυκίνητον βυκίνηται γὰρ τὰ ἄκρα, οἷον [καὶ] αἱ ἄρχαι καὶ αἱ τελευταί. ὥστε καὶ αἱ ἑσφαι εἴτεραι ἔσται, ἄλλήλας φθείρουσι. αἱ μὲν γὰρ ἄρχαι, αἱ δὲ, ἔπειτα παρὰ πεφύκασι. ἐπὶ δὲ ὥστε ἢ ἑσφὴν νοσώδης, (παρὰ νόσους γὰρ καὶ ἑμὴν πέψιν) ἔπειτα συμβαίνει μεταβάλλουσι ὕδωρ, ποικίλη πόματος χρεῖσθαι τῇ ἑσφῇ καὶ ἡ ποιότης ἑσφῆς, κυριώτερον τῆς ξηρότης ἐστίν, ὅτι πλεονέχει, καὶ ἔξ αὐτῆς τῶν σιτίων τὸ ὑγρὸν γίνεσθαι ἑσφῶν.

X V.

At verò quare mutationes sunt morbosæ? An quia omnis quidem mutatio & temporis & ætatis bene mobilis est. bene mobilia autem sunt extrema veluti principia & fines. sicut & cibi inter se distincti ad inuicem se corrumpunt, siquidem ii proximè, alii autem nondum adhæserint. Ad hæc ut varius cibus insalubris est (turbulenta enim nec vna est coctio) sic accidit iis, qui aquam mutauerint, vario potus uti nutrimento. huiusmodique nutrimentum præstantius est sicco, quoniam plurimum, exque cibis ipsis liquidum fieri solum potest alimentum.

Quæsierat Aristoteles, cur aquarum mutatio soleat esse insalubrior quam aëris, tum & postmodum, cur ciborum mutatio minùs quam aquæ morbosa sit, neque tamen in vniuersum reddiderat causam cur mutationes sint insalubres, quod supposuerat, hoc problemate prosequitur. vniuersalis enim est propositio, non qualis à Gaza in Latinum versa est, qui videtur legisse, ἢ τῶν σιτίων καὶ τῶν υδάτων, quia legit, cur cibi & aquæ mutatio &c. soluit quæstionem [*quia omnis quidem mutatio & temporis & ætatis bene mobilis est. bene mobilia autem sunt extrema veluti principia & fines*] difficillima est ad intelligendum, & nisi diligens ad hanc rem fiat animaduersio, non videbitur solutio ad propositum. Censeo autem per hæc verba Aristotelem intelligere ea ratione mutationes omnes vehementes esse morbosas, quia non paulatim & sensim faciunt mutationes & impressiones in corporibus, sed affatim & subito: mutationes enim quæ paulatim fiunt, sunt bene mobiles: extrema enim inquit, duorum generum, nempe finis vnius & principium alterius: optimè mouentur, minimèque vehementes pariunt alterationes: putà cum fine hyemis ad principium veris fit transitus, cum & hyemis finis veris naturam aliqua ex parte referat, & veris principium hyemis aliquo modo naturam retineat, propterea mutationes eæ temporum non sunt morbosæ, sed salubres: quia non fit transitus ab vno extremo ad aliud. Sic in ætatibus optimè à pueritia ad iuuentutem fit transitus ob eandem rationem: quòd si fieret transitus à medio hyemis ad principium veris, vel ad mediūver, vel si finis hyemis adeò frigidus esset, ut naturam omnino hyemis retineret, superueniente vere naturali, vel etiam calidiori quam par sit, omnino magna fieret in corporibus mutatio, & alteratio quædam extrema, quæ ea ratione morbosa est, quia subitas mutationes non solet ferre natura, etiamsi sint ad statum naturalem. At dicet quispiam, quomodo hoc de temporibus dicere poterimus,

Mutatio omnis insalubris & cur.

Gazæ lapsus.

cum idem si contingat in ætatibus, molestum esse scribat, cum alioqui nunquam transitus fiat pueritiæ ad virilitatem, nisi intermedia iuuentute. Verum videmus aliquando præcocem nimis ætatem, & hanc semper non durabilem censuerunt medici. Videmus alios à iuuentute ad senectutem peruenire medio alicuius morbi vehementis aut longi nulla intermedia virilitate seu consistentia, quas non bene mobiles appellauit hoc loco Aristoteles. [*sicuti & cibi inter se distincti ad inuicem se corrumpunt, siquidem ij proximè, alij autem nondum adhæserint*] mutationem omnem insalubrem exemplis demonstraerat, hoc etiam alia ratione persuadet de cibis inter se distinctis, qui nocent & se inuicem corrumpunt: hoc verò de mutatione & distinctione ea ciborum intelligitur, quæ à tempore sumitur, quòd aut tardiùs quàm fuerit consuetudo, aut citius assumantur, ita vt aut non concocti sint, aut nondum distributi aut appositi. quòd autem de hoc intelligat Aristoteles, manifestum est, tum ex ratione quam reddit, cum dicit, quòd se corrumpunt, quòd nuper adhæserint, aut proximè assumpti sint, quod demonstrat non de qualitate & varietate ciborum loqui, sed de mutatione assumptionis ciborum in tempore: quod vel ex sequentibus magis colligitur, vbi de alia varietate, quæ penes substantiam & qualitates ciborum sumitur, locutus est, vt mox ostendam. Quotus verò quisque tandem est, qui se non hæc aliquando ipsa, quantum neglecta afferre nocumenti solita sint, expertus affirmare, verè possit, & non aut quantum, aut quo tempore, quòve ordine oportebat, assumens quandoque cibum, atque in omnibus iis aut aliquo saltem ipforum aberrans, manifestum sæpe detrimentum inde reportarit? non enim vt primùm famescere incipimus, & initia tantùm famis sese manifesta-rint, statim arripere cibum & ingerere debemus, sed si peracta omnis in corpore priùs coctio fuerit. tunc enim absoluta operatione à calore nostro, id est, apposita particulis alimonia, affixa, & assimilata, factaque subinde multa euaporatione, & à membris deperditione, rursus nutriri, nouoque alimento corpus refici oportebit. Est enim hoc tempus, in quo dum in partibus membrisque habitus molisque totius extrema manus assimilationi est imposita, iamque effluere aliquid substantiæ incipit, & tunc omnis antea expleta atque absoluta in ventriculo, circumiectisque partibus concoctio erit, ac iecinoris & venarum in medio. Sic enim concoquendi distribuendique per corporis habitum omnem alimenti perficitur œconomia, sic instituta est à natura dispensatio, vt triplici cuncta peragantur ordine quodam, in triplici quoque coctione, locorumque per corpus distributorum triplici officina: vt ter tribus rectissimo naturæ instituto peracta conficiantur huius muneris omnia. Quippe tria sunt loca, ventriculus, iecur, venosumque genus, tum habitus molisque totius corporis. Tres itidem locorum eorundem concoctiones, quas primam, secundam, & tertiam dicimus. Tria adhæc cuiuscunque harum officia atque opera, appositio, vnio siue agglutinatio, & assimilatio. quæ omnia inuerti, vitari atque corrumpi necesse est, si naturalis ordo & consueta assumendi ratio immutetur, siue ij citius quàm oporteat atque consuetum sit. id enim naturale illi iudicamus, siue tardiùs. ex primo enim cruditatum cumulatio coaceruatis prioribus, additisque semper nouis aliis, ex altero vitiosorum in ventriculo humorum collectio sequi necesse est: & hoc est quod sibi voluit Aristot. cum dicit [*siquidem ij proximè, alij autem nondum adhæserint. Adhæc, vt varius cibus insalubris est (turbulenta enim nec vna est coctio)*] sic accidit ijs qui aquam mutauerint, vario vti potus nutrimento] mutationis insalubritatem potissimum aquarum, de qua iam per comparisonem egerat, varietate ciborum, qui in eadem mensa assumuntur, optimè demonstrat: quòd varius cibus morbosus sit, turbulentus enim est, nec eius vna concoctio. Recentior quidam vir doctissimus in hanc rem ita scribit eleganter sanè & appositè: In vnica mensa pluribus cibis vti, in hominum est consuetudine, non sine magno salutis dispendio. Licet quidem panem reliquis alimentis miscere, quoniam panis est alimentosa materia, & quemadmodum ceram omnibus fere sine noxa admiscemus vnguentis, ita & panem omnibus alimentis, vt carnibus, piscibus, fructibus, leguminibus, oleribus; at miscere carnes piscibus, aut legumina carnibus, aut omnia hæc eadem mensa, malum est: ex alimentis enim quædã sunt pituitosæ, quædã biliosæ aut alterius naturæ: quædã etiam ex iis citò, quædam tardè coquuntur, ita vt coctum crudo misceatur. Quòd si retineatur amplius, id quod coctum est corumpetur, & putrefiet non gubernatū à natura. quòd si venter eadem expellere ten-

Crudis adhuc ingestis cibis si alij assumantur, noxæ.

Ordo coctionum.

Tres coctiones & tres partes illis inferuientes.

Varietas ciborum quàm noxia.

ter, crudum cocto mixtum expelletur, ac per intestina deducetur, aut ad iecur etiam ipsum: inde verò ne enumerari quidem possunt, qui oriantur morbi. hæc ad verbum recensui, quòd nihil inueniri aptius poterat, quo quis verba Aristotelis hoc loco explicaret. Locus verò Aristotelis videtur desumptus ex Hippocratis lib. de flat. vbi dicit, cibos varios & dissimiles inter se assumere, ad prauam victus rationem pertinet. Seditionem enim mouent quæ sunt inæqualia, aliquaque citius, aliqua tardius concoquantur. Sic Galenus lib. de valet. tuenda. & lib. de ratione vict. in acut. varietatem nocentissimam in cibis esse scribit, potissimum si varijs constant facultatibus. Hinc Horat. Sat. 2. lib. 2. vbi victum frugalem ac simplicem pro dignitate laudasset, hanc saporum condimentorumque coaceruationem vt perniciosam detestatur his verbis:

*Accipe nunc, victus tennis qua quantaque secum
Afferat: imprimis valeas bene. nam varia res
Vt noceant homini, credas, memor illius esca
Quæ simplex olim tibi sederit: at simul assis
Miscueris elixa, simul conchyliis turdis,
Dulcia se in bilem vertent, stomachoque tumultum
Lenta feret pituita. vides, vt pallidus omnis
Cana desurgat dubia? quin corpus onustum
Hesternis vitiis animum quoque prae grauat vnà,
Atque affligit humo diuina particulam aura.*

Hinc Plutarchus Sympof. lib. 4. problem. 1. multiplexne cibus, an verò simplex con-
coctu sit facilius, disputandum proponebat, atque ita dialecticè proponit, vt hinc inde
propositis Philini medici argumentis, simplicitatem comprobantis, & Marcionis, va-
rietatem defendentis, quaestio indiscussa relinquatur, non quòd simplicitatem non
probareret magis, quam & Socrati & Philoni magis commendatam sciebat: is enim
dicere solebat, ab illis cibis esse cauendum, qui non esurientes ad edendum allice-
rent. quo dicto nihil aliud sibi volebat, quàm multiplicem ciborum varietatem esse
euitandam: sed ne sympofis, quorum tunc dignitatem tueretur, omnino varietatem
illam qua maximè homines solent delectari, auferre videretur. cùm alioqui si sen-
sui delectationem affert in praesenti, in posterum dolores, molestias, morbosque in-
numeros producit atque conciliat. Sic Macrobius lib. 7. Saturnal. sub Dissarij medici
& philosophi nobilissimi persona, vt sui moris est, à Plutarcho mutuatus, suppresso
tamen nomine eandem materiam prosecutus est, & probauit simplicem cibum
multiplici & vario esse præferendum. Sic Seneca ad Lucilium, Multos morbos, dicit,
multa fercula fecerunt. Sic Antiphanes Delius *μία τῶ νόσῳ αἰτιῶν ἐστὶν ἡ πολυειδία*. Ciborum
id est, vnica morbi causa ciborum est varietas. Clem. Alex. 2. paedagog. cap. 1. vn-
de Plinius libro vndecimo cap. 5. homini cibus vtilissimus simplex, aceruatio sapo-
rum pestifera & condimenta perniciosiora. Et Auicenna dicebat: Nihil deterius est,
quàm si multa simul & varia ciborum genera coniungantur, atque iusto longius de-
inde in comedendo tempus protrahatur: cùm enim postremum accedit nutrimen-
tum, primum iam aliquo modo confectum est: partes verò in coquendo non assimi-
lantur. Atque inde sanè morborum scaturigo, qui ex repugnantium inter se humorum
discordia nascuntur, cùm diuersorum ciborum diuersa sit natura, efficitur, vt alij alijs
tardius celeriusve conficiantur: quod cùm accidit, miram in ventriculo producit cru-
ditatem: ac proinde ciborum varietate in eadem mensa, copia, ac productione in
longas moras nihil nocentius homini esse ad salutem omnibus ex æquo medicis
visum est. quod Aristoteles nos manifestè verbis illis docuit [*vt cibus varius insa-
lubris est*] (turbulenta enim nec vna est coctio) sequitur & dicit [*sic accidit ijs qui a-
quam mutauerint, vt varia potionis vtantur alimento*] hæc omnia damna incurre-
re certum est eos, qui variis aquis vtuntur, ac eos qui varia alimenta ingerunt.
quamuis enim aqua nobis nutrimento esse non possit, vt superius demonstra-
uimus: quoniam tamen sine ea vix ingesta nutrimento corporibus esse pos-
sunt, cùm ex cibis ipsis non nisi quantum liquida sunt, vim habeant nutriendi,
propterea iis mutatis, & alimenta varia redduntur qualitate, substantia, & tem-
pore apto ad concoctionem, agglutinationem, & assimilationem: propter-
ea non secus atque alimenta varia nocumentum inferre solet. quæ enim te-
nuior fuerit, tenuiorem alimentosam materiam, & magis concocti-

Plut. 4.
Symp.
quaest. pri-
ma quo-
modo in-
telligenda:

Ciborum
varietas o-
mnibus im-
probata:

lem reddet, ac ad distributionem per venas epatis & vniuersum, tum per substantiam carnosam faciliorem reddet, quæ crassior fuerit, oppositum inducet, sicque non vno tempore operationes naturales fient, sed impedient.

Διὰ τὴν ἢ τῶν ὕδατων μεταβολὴν ποῖς ἔχουσι φθειρας ποῖς πολλοὺς ἔχουσιν; ἢ ὅτι ἀπεψία γινώσκῃ τὸ ὕγρὸν ἄλλ' ἢ πλεονέκτησιν, ἢ ἢ ἢ ἢ ἢ πλεονέκτησιν τῶν ὕδατος πυκνὰ μεταβάλλουσιν, ὕγρ' ἔχουσιν ἐμπροσθέν καὶ μάλιστα ἐν τῇ ἐπιτηδεύσει ἢ ἀρχῇ τοῦ σώματος; ὁ δὲ ἔκκεφαλος, ὕγρ' ἔχει καὶ ἡ κεφαλὴ αἰεὶ μάλιστα. δηλοῖ ὅτι αἱ τεῖχες ἐνδοὶ μάλιστα ἐν αὐτῇ. ἢ δὲ τὸ τοῦ τοῦ ὕγρ' ἔχουσιν, φθαρὼν ποιητικὴ. δηλοῖ ὅτι τῶν παιδῶν ὕγρ' ἔκκεφαλοί τε γὰρ εἰσι, καὶ πολλάκις ἢ κερυζῶσιν, ἢ αἷμα ποῖς ἔχουσιν καὶ φθειρας πλείους. (1) ἐν αὐτῇ τῇ ἡλικίᾳ ἔχουσιν.

XVI.

Cur aquarum mutationes habentibus pediculos faciunt multos habere? An quod cruditas facta humoris ob perturbationem, quæ fit ob aquæ diuersitatem frequenter factam, humiditatem innasci facit, præsertim in idoneo existente loco. cerebrum autem humidum est, quare & caput semper maximè: cuius rei indicium est, quod capilli insunt maximè in ipso. loci autem huius humiditas pediculorum est productrix. patet hoc in pueris. humidi enim capitis sunt: & sæpe aut grauedine laborant, aut sanguinis profluuiò: & pediculos plures habent qui in hac ætate sunt constituti.

Pediculi
mutatione
aquarum
generantur,
& quare.

Φθειρας
quid.
Phthiriasis
duplex.
Pediculari
morbo qui
intercepti.

Quærit hoc loco Aristoteles causam, cur in ijs qui mutant aquas, soleant generari pediculi, si apti nati sunt eos generare. Veram esse propositionem, colligere possumus ex eodemmet Aristotele 5. de hist. anim. cap. 31. in quo non modò mutatione hanc aquarum, dum in potu sumuntur, generare pediculos docet, sed etiam si in balneis earundem fiat mutatio. morbus hic Latinis pedicularis dicitur, Græcis autem φθειρίασις, ἀπὸ τῶν φθειρῶν, id est, à pediculis. cuius nominis affert Galenus rationem lib. de ther. ad Pisonem cap. 18. quia nascitur is morbus à corruptione humorum. Solet autem hic affectus duplex esse: aliquando ita molestus, ut mortem quandoque inferat, ut de Pherecyde Syro, & de Alcmane Poëta notat Aristoteles loco proposito. De Pherecyde etiam Q. Serenus sic scribit:

Sed quis non paueat Pherecydis fata trageædi,

• Qui nimio sudore fluens animalia tetra

Eduxit: turpi miserum qua morte tulerunt.

Pediculo
rum in
phthiriasi
materia ex
Aristotele
& Theo-
phrasto.

De Lucio Sylla scribunt, putrefactum esse corpus, & in pediculos totum versum: ut cum multi interdiu & noctu tollerent eos, nulla parte potuerit tamen quod reiiciebatur, æquare illud quod succedebat. de quo etiam Plinius lib. 7. natur. hist. & 11. c. 3. aliquando autem etsi morbosus sit, aded tamen leuiter afficit, ut cum magis multis proffit quàm obsit, remedij loco aliquando esse possit. quod docuit Aristoteles 5. de hist. anim. 31. vbi capita puerorum qui phthiriasi laborant, à cæteris morbis deterioribus vindicari, consumpta humiditate superflua, & extra pulsa. Hac posita distinctione ex ipsa experientia desumpta, facile nobis erit Aristotelem à calumnia vindicare in causa huius affectus recensenda: is enim quinto de hist. anim. docet causam pediculationis esse carnis corruptionem, & ideo quasdam pustulas in cute prius apparere, quibus apertis, non sanies, sed pediculi exeunt. Duplici autem argumento à viris doctissimis & mihi amicissimis impetitur, primùm, quod in cute capitis maximè nascantur pediculi, vbi minima est carnis portio. quod si fierent, inquit, ex carne corrupta, sanè in pueris, quorùm capita abundat ijs animalibus, prorsus destituerentur carne, quia tota cõsumeretur. Altera erat, quia pediculi maximè abundant in secunda & tertia hecticæ specie, in quibus carnes ita cõsumptæ sunt, ut nullus videatur locus dari posse pediculorum generationi. Reprehendunt etiam Theophrastum 2. de causis plātārū cap. 12. qui visus est à suo præceptore diuersam habuisse sententiam, nempe fieri ex sanguine corrupto, & putrefacto, duabus itidem rationibus: primùm quod in febribus, in quibus sanguis putrescit, nullus apparet pediculorum prouentus. secundò, quod cum orta principijs attestentur, ne-
cessè

cesse esset pediculos rubro colore esse præditos. Ego verò ut nō vnam esse materialem causam generationis pediculorum, ita & carnis putrefactionem, & sanguinis corruptionem agente naturali calore simul cum extraneo & præter naturam, optimè à summis iis philosophis constitutam causam esse censeo. quæ enim vniuersum corpus complectitur, quæque tanta est, ut verè morbus sit, & ita morbus, ut aliquando etiam interimat, ut de Pherecyde Syro, Pythagoræ præceptore, Alcmane Poëta, L. Sylla diximus, & de Antiocho Epiphane Asiæ rege, 2. Machab. 9. Herode Ascalonita, Ioseph. lib. 17. Antiq. Iudaic. c. 8. Herode Antipa, Actor. Apost. S. Acasto Pelix filio, apud Plutarchum in Sylla. Ieretima Batti filia, Herod. lib. 4. Cassandro Antipatri filio, Paus. in Bæot. Speusippo Platonis nepote, philosopho Atheniensi, apud Plutar. Valerio Maximino Cæsare, & multis aliis, non nisi carne putrescente & sanguine corrupto generari potest. in hac apertis tuberculis non sanies sed pediculi erumpunt. Cum verò primò argumentantur, in capite vbi minima est caro, potissimum generari, subindeque pueris, in quorum capite maximè generantur, consumpturos esse omnem carnem, nihil concludunt. nam vehemens ille morbus non magis caput afficit quàm alias partes: imò magis reliquum corpus, ut ex eorum quos enumerauimus, historia, colligi potest. cum verò pueri phtiriasi in capite laborant, tunc alia eius effectus est causa: de qua hoc loco Aristoteles manifestis admodum verbis, & nos proximè agemus. Hæctici verò, quod in secundo argumento sumebatur, tunc abundant pediculis, cum caro calore non naturali quasi colliquata per cutem resudat, vnde materia aptissima redditur generationi pediculorum, quæ quasi rotida est, neque in omnib. hæcticis id obseruatur, sed in iis qui putrida febre simul cum hæctica laborant, in quibus substantia carnosa colliquata cum humoribus putridis mixta aptissimam materiam producit generationi pediculorum. Quæ verò duæ aduersus Theophrastum proponuntur rationes, minus concludunt. quis enim nesciat, materiam pediculis producendis idoneam non vbicunque esse posse, sed in extimis partibus inter cutem & carnem? Synochæ autem appellatæ febres à putredine sanguinis excitatæ, intra venas putrescentem materiam habent, à cute maximè distantem, & tunicis venarum solidioribus contentam. Alia autè ratio ex colore desumpta ita leuis videtur, ut philosopho & viro eruditissimo indigna semper mihi visa sit. quis enim nesciat, genita ex putri materia, vbi generantur, & animam suscipiunt, omnino substantiam priorem immutasse, materiamque vnde generationis habent principium, omnino esse immutatam? quin nonne sanguis natura sua rubeus, vbi putredinem contrahit, omnino colorem & reliqua accidentia. imò naturam substantiæ immutat? Pediculorum autem materia, ex quibus morbus nullus generatur, humor est excrementitius, humido calore putrefactus, & naturali calore adiuuante animatus, huius verò putredo fit infra cutim immediatè, & supra carnem. etenim vbi sanguis in substantiam membrorum conuertitur, multa excrementorum genera producuntur, quorum alia per insensibilem euaporationem dissoluuntur, alia in pilos vertuntur, alia per sudorem euacuantur, alia in sordem & furfures commutantur, alia in cute retinentur, quæ si in suprema superficie sint, furfurationem faciunt, aut in profundioribus partibus, & si sint praua & acria, ophiassim faciunt & alopeciam, si non sint praua, sed humida & dulcia, putredine contracta & calore agente pediculi generantur: & hoc est quod Galenus primo de compos. s. loca cap. 7. & Auic. lib. 4. sen. 7. tract. 3. c. 26. docuerunt, dum ex excrementis calidis tertiæ & vltimæ concoctionis putrefactis non acribus sed dulcibus potius & humidis cum aliquo calore pediculos generari scripserunt. & de hoc genere pediculorum locutus est Aristot. hoc loco, cum soluendo quæstionem dicit [*an quòd cruditas facta humoris ob perturbationem, quæ fit ob aqua diuersitatem frequenter factam, humiditatem innasci facit, præsertim in idoneo existente loco.*] quibus verbis non pessimum illum morbum, ad quem etiam mors ipsa sæpenu-mero sequitur, qui ex carniū & sanguinis corruptione fit, nobis repræsentauit, sed vulgarem illam pedicationem, quæ passim in pueris ob cerebri superfluam humiditatem & caliditatem conspicitur. natura enim sua cerebrum humidum est, & propterea ob excrementa euaporantia capillis præditum, 2. de part. anim. potissimum autem in pueris, qui natura sua multò sunt humidiores, potissimum capite, tum & propter ingluuiem magis excrementa producentes. proinde subdit Aristoteles [*cerebrum autem humidum est, quare & caput semper maximè: cuius indicium est, quòd capilli in sunt maximè*] ex humoribus excrementitiis pediculos generari probat, quòd soleant maximè in maximè idoneo loco, id est, humiditate superflua & excrementis repleto, generari, exem-

Aristot. & Theophrastus defensus de materia pediculorum aduersus recentiores.

Pediculi in hæcticis cur.

Pediculi in capite puerorum cur & vnde.

plo particulari comprobatur, quia cerebrum est humidum, propterea etiam ipsum caput illud continens. quod autem ita sit, probatur ex capillorum abundantia, quæ maximè conspicitur in capite. ex vaporibus enim & excrementitiis humiditatibus & exhalationibus capillos generari docuit Aristoteles. subdit [*loci autem huius humiditas pediculorum est productrix*] quasi sibi velit ob superfluam huius loci humiditatem quotidiana experientia nobis constare, caput illud esse in quo maximè pediculi generantur ob superfluam humiditatem excrementitiæ: quin, nec hoc argumento contentus, aliud addit [*pater hoc in pueris: humidi enim capitis sunt*] quasi augens vim argumenti, non in capitibus solum ob eam rationem fieri pediculos, sed in humidioribus & excrementis magis referatis. nam in pueris maximè pediculos in capite generari videmus passim, non ob aliam causam quam quia humiditate superflua in huiusmodi ætate in capite abundant maximè. Obseruandum autem est, quod humiditatem capitis ex abundantia pilorum probauerit ea ratione, quia quamuis capillorum proxima materia sit aliquantò ficcior, & proinde inter partes ficiores enumeravit Galenus 2. de temperam. quod ab exhalatione calida & sicca crassa producantur, antecedens tamen materia humida fuit & evaporabilis, quæ postmodum adusta & ab ambiente externo excitata, substantiam ficiores inducit. quod manifestum fit, quoniam in ficcis temperaturis & ætatibus, & in valde frigidis, quam paucissimi pili nascuntur. Vnde Auic. 7. fen. 4. lib. can. dicebat, capillus nascitur ex vapore viscoso, fumoso, quando congelatur in poris [*& sæpe aut grauedine laborant, aut sanguinis è naribus profluvio, & pediculos plures habent, qui sunt in hac ætate constituti*] probatur iis verbis duo: prima enim parte probatur pueros humidiores cerebro esse præditos, quod grauedine sæpe infestentur, & sanguinis è naribus profluvio. quod etiam docuit Hippocrates noster 3. Aphor. 24. & 26. ubi pueris peculiares facit morbos, tussis & grauedines. vnde Galenus eo loco longa oratione in vnicam superfluam humiditatem refert, tanquam in causam omnes eos morbos quos peculiares esse dicit infantium, primi septennii usque ad quatuordecim annos. At difficultatem aliquam facit hac in re Galenus noster, qui tum 3. Aphor. tum 1. de temperam. visus est calorem temperatum pueris tribuere, & temperatos pueros appellat Auic. 3. primi li. can. An dicendum est temperatos dici pueros non ratione operationum quæ sint temperatæ in illius specie, quoniam Auic. 2. primi eos vocat potius hac in re neutra corpora: nōdum enim ob superfluam humiditatem habent operationes perfectas: hæ enim potius siccitate perficiuntur, ut docet idem 3. primi. temperati autem dicuntur respectu qualitatum non passiuarum, cum humiditate superflua adeo abundant, sed actiuarum. calore enim temperato sunt præditi. quoniam quamuis multum calore valeant, humiditate tamen excedente aliquo modo temperati redduntur. His igitur positis facilis erit responsionis ad questionem intelligentia. Si enim vera sunt quæ superius diximus de damnis, quæ inferri corporibus humanis mutatione aquarum solent, quod perturbentur coctiones, quod excrementa multa generentur, quod denique multi crudi humores, non in prima modo coctione in ventriculo facta, & in secunda in hepate & venis, sed in tertia potissimum, quæ in carnosa ambiente corpus parte fit, generantur, quibus pediculos generari in humano corpore iam docuimus, non mirum, pueri licet eo modo temperati, ea affectione tententur.

Διὰ τί ἀπὸ πλεονείας μέλει ζεφύρου ὁ γὰρ μακρὰς νόσους καμνοντες μάλιστα αἰαρουῶται, καὶ ὁ γέροντες μᾶλλον τῶν νέων; πότερον ὅτι δύο ἔστι τὰ φαρμακώτατα, ὑπερβολὴ τε καὶ ψυχρὸς; ὅ γὰρ ζῆν θερμόν· ἡ δὲ ὥρα αὐτῇ, ἀμφω ταῦτ' ἔχει. ψυχρὰ τε γὰρ ἔστι, καὶ ἀκαμνότερος ὁ χιμῶν. ὅ λειπὸν γὰρ, ἔαρ ἔστιν. ἢ ὅτι ὁμοίως μὲν ἀλάκηνται τοῖς γέροις τῶν καμνόντων ὁ γὰρ μακρὰς καμνοντες ἀγενεῖας; οἷ γὰρ ἡδὴ γῆρας, ἡ μακρὰ ἀδένειά συμβαίνει. ὅ γὰρ σῶμα ἀμφοῖν, ξηρόν καὶ ψυχρόν ἔστι· τῶν μὲν, ἀπὸ ἡλικίας, τῶν δὲ, ἀπὸ νόσου. ὁ δὲ χιμῶν καὶ ὁ πάρος, ὑπερβολὴ ἔστι ψυχρότητος καὶ ξηρότητος· μικρὰς γὰρ ὁστέν δεομένων αὐτοῖς ῥοπῆς, γὰρ οἷ πῦρ ὅτι πλεὶς ὁ χιμῶν καὶ φθείρεται ἀπὸ ταῦτα.

XVII.

Quamobrem à Vergiliis ad Zephyrum usque qui morbis longis laborant, tolluntur è medio: & senes magis quam iuuenes. Vtrum, quod duæ adsint summae causæ interimendi, excessus & frigus. viuere enim est per calidum. tempus autem hoc

ambo hæc habet. frigida enim est & maximè vigenstunc hyems. reliquum autem ver est. An quòd similiter quidem se habent ac senes, qui laborant morbis diuturnis non secus enim atque senectus se habet longus morbus: corpus enim vtriusque siccum est & frigidum. his quidè per ætatem, aliis per morbum. Hyems autem & gelu superabundantia est frigiditatis & siccitatis. parua igitur indigentibus iis inclinatione, fit tamen veluti igni igne addito ob hyemem vt corrumpantur propter hæc.

Quod Aristoteles ἀπὸ πλειάδος dixit, Gaza interpretatus est à Vergiliarum occasu: quod quamuis Aristotelis sententiam explicet, non tamen Aristotelis verba Græca fideliter refert in nostram linguam, cum à Pleiade dixerit Aristot. nulla aut ortus aut occasus facta mentione: vnde etiam Petrus Aponensis in comm. ad hunc librum, non de occasu, sed de ortu chronico locutum esse Aristotelem censuerit. ego verò crediderim locutum esse reuera de occasu secundum etiam Astrologos ipsarum Vergiliarum, à quo etiam Medici, quorum nunc partes agit, à quibusque fere omnes has quæstiones mutuatus est, initium ducunt hyemis, locutum esse. incipiunt autem nostris iis temporibus occidere orientibus Scorpii gradibus 23. M. 40. quod fere incidit in 16. Cal. Decemb. omnes autem occidunt orientibus Scorpii 25. M. 3. quod in 14. Cal. Decembris fere incidit, à quo etiam die medicos suam hyemem inchoare demonstrauius, quarto in lib. de aër. aq. loc. commentario primo. De hoc igitur locutus est hoc loco Aristoteles. Non est autem difficile quid per Zephyrum sibi velit Aristoteles, intelligere, cum non ventum sed tempus in quo incipiunt flare. Zephyri, intellexerit, id verò vernum esse solet, vt docuimus 1. lib. de aër. aq. loc. & Poëta noster optimè cum dicit, *Zefiro spira, e' l bel tempo rimena.* idem insinuasse visus est. Quæstio igitur est, cur ij, qui diuturnis morbis laborant, ad interitum fere ducantur ab occasu Vergiliarum, id est, ab initio hyemis medicæ, ad veris principium, & inter eos, qui huiusmodi morbis laborant, senes magis quam iuuenes id patiuntur. Duplicem autem ad hoc problema ponit solutionem: quarum prima est, cum dicit [*Vtrum quòd duæ adsint causæ interimendi, excessus & frigus. viuere enim est per calidum: tempus autem hoc, ambo hæc habet. frigida enim est & maximè vigenstunc hyems, reliquum autem ver est*] Cum aliquis Aristotelem interpretatur, semper is mihi optimè scopum attigisse visus est, qui per eum ipsum interpretatur potissimum sententiis inde assumptis, vbi ex professo de re illa habet tractationem. Quamobrem cum Aristoteles lib. de causis longitudinis & breuitatis vitæ, ita nobis luculenter tradiderit aliqua, quæ ad huius loci explicationem faciunt, optimum esse censui ea in præsentia commentarii loco adducere. habet igitur hæc verba. Sumere oportet omne animal natura humidum esse & calidum, ipsumque viuere eiusmodi esse, senectam autem frigidam esse & siccam. non aliterque id quod mortuum est, esse apparet. Materia autem corporum iis quæ existunt, isthæc, calidum, frigidum, siccum humidum. Necesse igitur est senescētia exsiccari: quamobrem non de facili exsiccabile debet esse humidum, & idcirco pingua non putrescunt. in causa autem est, quòd aërea sunt: porro aër ad alia vt ignis est: ignis autem non putrescit. Neque rursus exiguum humidum esse oportet: paucum enim faciliè est exsiccabile. Quamobrem magna animalia & stirpes (vt vulgariter dicatur) diuturniora sunt, quemadmodum dictum est prius. Rationi enim consentaneum est, maiora plus humoris habere. non tantum autem ob hanc causam diuturniora sunt vitæ: duæ namque restant causæ, quantum scilicet & quale. Quare non solum humidi copiam esse oportet, verum etiam calidi, vt neque gelu faciliè stringatur, neque leui de causa exsicceetur: & hanc ob rem longæuius magis est homo, quam pleraque animalia. Longioris enim sunt vitæ, quæ humidi copia superantur: siquidem maiori secundum qualitatem superent proportionem, quam secundum quantitatem vincantur. Et profecto quibusdam calidum est pingue, quod simul efficit vt neque faciliè exsicceetur, neque leui negotio frigescere possit. Quibusdam verò alium præstat succum. Cum igitur vita calido conseruetur, & humido multo, non quouis sed pingui & oleaginoso, meritò vbi frigiditas hyemis superueniat, necesse est calorem extinguere atque minui: frigiditatis autem vehemētis cum soboles soleat esse gelu, quo exsicceatur humiditas illa innata & quasi arefcit, efficitur, vt præsentibus duabus causis vitæ nostræ contrariis, accedente potissimum morbo, naturalem calorem exhauriente & consumēte, homo quasi senescat: meritò igitur duo hæc habere hyemem dixit & frigiditatem vehementem, & in

Morbis iō
gis deten-
ti ab occa-
su Vergi-
liarum ad
veris prin-
cipium, in-
terfuit.
Pleiadum
occasus
quando.

Aristotelis
interpretā
di optima
ratio.

Longæ vi-
tæ causa
duplex A-
ristoteli.

vigore consistent e summam siccitatem: quibus duobus efficitur, vt qui morbis diuturnis laborant, eo tempore superueniente in deterius ruant, & sæpe etiam intereant. *[an quòd similiter quidem se habent ac senes qui laborant morbis diuturnis. corpus enim utrisque frigidum est & siccum, iis quidem per ætatem, illis autem per morbum.]* Credidit optimè Aponensis his verbis Aristotelem secundam partem problematis dissoluere, cur scilicet senes laborantes morbis diuturnis magis quàm iuvenes hyeme in deterius ruant & corrumpantur. dicit enim non secus se habere senectutem quàm morbum diuturnū, quòd utrisque corpus sit, frigidum & siccum, alteri per ætatem, alteri per morbum. deficiente enim calido, & humido arefcēte, & veluti terrestri effecto, quod sanè aëreum erat prius, frigidum efficitur & siccum: quamuis ea tempestate in illo plurimæ redundant & ingenerentur humidæ præter naturam superfluitates, à debilitate innati caloris in eo corpore per accidens genitæ. hoc itidem accidit iis qui morbo diuturno laborant. quapropter hyeme & gelu superueniente, in quibus est excessus frigiditatis & siccitatis, efficitur, vt duabus præsentibus causis extinctionis caloris innati & vitæ, non sit mirum senibus vbi laborauerint morbis diuturnis accidente alia senectute aduentitia, vt superueniente hyeme frigidissima & siccissima corrumpantur & intereāt: & hoc est quod dixit, *[parua igitur indigentibus iis inclinatione, sit tamen veluti igni igne addito ob hyemem vt corrumpantur propter hæc]* quasi dicat senibus iam ob ætatem frigidis & siccis, & ob diuturnum morbum iisdem qualitatibus adauctis, consumpto naturali calore, & humore primogenio exiccato, hyeme frigidissima superueniente adaugetur frigiditas præter naturam, & ob excessum siccitatis ex gelu siccitas, & ita augetur, vt cum vita amplius consistere non possit. Vbi obseruandum est, vbi nos vertimus, *[hyems autem & gelu superabundantia est frigiditatis & siccitatis]* quòd in Græcis sit *ὁ δὲ χειμὼν καὶ οἱ παῖροι ὑπερβολὴ ἐστὶ ψυχρότης καὶ ξηρότης*. in aliis cū scriptū sit *καὶ ὑγρότης*, Gaza vertit superabundantia est frigiditatis & humiditatis, tēperaturā hyemis naturalē optimè exprimēs, & ab Arist. explicatā censens, quāuis in impressis recenter codicib. emēdata conspiciatur Gaze traductio. præstat tamen priorē & cōmuniorē sequi. cū enim dixisset, hyemem & gelu esse excessum frigiditatis & siccitatis, primum tanquam præcipuam hyemis naturalem qualitatem posuit, siccitatem autem excessui hyemis & gelu applicauit, quòd nunquam excessum humiditatis esse, qui libros Aristotelis Meteorol. legerit, audebit affirmare. Sic & Aponensis explicabat, hyemem dicens excessum esse in frigiditate, gelu in siccitate. Quamuis autem cum frigiditate in hyeme naturaliter iuncta sit humiditas, quoniam tamen magis peculiaris hyemis qualitas est frigiditas, vbi excedit sæpenumero, siccitatem inducit: stringendo enim corpora quodam modo exprimit humorem ac siccitatem inducit: vnde etiam eo tempore deficiente calore solis eleuante vapores, serenitates adsunt, raræque pluuiæ. Habet autem difficultatem, quod à nobis dictum est ex Aristotelis sententia, eos qui laborāt morbis diuturnis hyeme frigidissima & sicca magis periclitari, & potissimum senes si fuerint, quoniam cū sicciores sint & frigidi, alia frigiditate & siccitate superaddita, necesse est vt ad interitum ducantur. at sectione decima quarta problemate nono, dum quærit, cur est quòd habitantes loca calida, sunt longioris vitæ, dicit, id esse propter siccitatem: siccitas igitur erit causa vitæ. accedit quod dictum est; conseruari vitam diuturniūs mediante humido pingui. at Aristoteles s. de hist. anim. dicebat pingua corpora gracilibus citiūs interire. humido igitur pingui non conseruatur vita. An dicendum est Aristotelem 14. probl. de siccitate loqui, quæ contra distinguitur ab humiditate excremētitia, quæ faciliè putredinem cōtrahit. subdit enim, siccius enim imputribilius est. mors verò putredo quædam est. Sed quoniam non omnino solutio hæc illi satisfaciebat, aliam subdit, de quibus suo loco: nos verò de excessu siccitatis loquimur, quo humiditas illa, quæ pro vita conseruanda necessaria est, & exiccatur, atque quasi arefcit, potissimum agenti maximè inseruiēte patiente. Quod autem de pinguib. dicebatur ex Aristotele, ita tollitur, si dixerimus humidum pingue duplex esse, alterum quod generatur ex partibus tenuioribus sanguinis à frigido congelante, & in membris frigidis: de quo si nobis sit sermo, verum erit, animalia quæ huiusmodi humido pingui prædita sunt, breuioris esse vitæ quia nobis cōmonstrat ex pinguedine ea esse etiam frigidiora: at viuere calore perficitur, lib. de long. & breuit. vitæ. aliud verò est pingue, quod in calido & humido consistit. quod aëreum, est, vt ibidem docet Aristoteles: sicque humidum pingue & consistens dicitur, non autem pinguedo. quod ad vitæ longitudinem facere quàm maximè docuit Aristoteles, tum hoc loco, tum libro de

Siccitas
quomodo
longitudini
vitæ obstat,
& quomodo
prosit,
Aristotelis
loci cōtro-
uersi con-
ciliati.

longit.& breuit.vitæ.

Διὰ τὴν ἐν τοῖς ἐλώδεσι, τὰ μὲν ἐν τῇ κεφαλῇ ἔλκη, ταχὺ ὑγιαίνει· τὰ δὲ ἐν ταῖς κνήμασι, μάλιστα; ἢ ὅτι βαρὺς ἢ ὑγρότης, διὰ τὸ γένος ἐστίν· τὰ δὲ βαρέα, εἰς τὸ κατὰ ἀποχρῆς; τὰ μὲν οὖν αἴω, ἐκκρίνα, διὰ τὸ ἀποκεχωρηκέναι εἰς τὰ κατὰ· τὰ δὲ κατὰ, πολλῆς γέμει πεισιπώσεως καὶ ἀσπῆλου.

XVIII.

Cur in humidis, quæ quidem in capite sunt vlceræ, citò sanantur, quæ verò in tibiis, ægrè. An quia grauis est humiditas, quia terrestris. grauia autem deorsum feruntur. quæ igitur sursum, expurgata remanent propter id quod ad inferiora secretum est. inferiora autem multa replètur superfluitate, & ea quidem ad putredinem apta.

Quæstio hæc iisdem propemodum verbis proposita est & dissoluta sect. 14. probl. 6. vnico verbo excepto: vbi enim habet ἐκκεῖται, expurgata vertimus, eo in loco habet ἐπιπείσσει, concoctu facilia, siue bene concocta. & nihilominus interpretes diuerso modo primam partem verterunt: quod enim habet, διὰ τῶν τοῖς ἐλώδεσι, antiquus interpretes vertit, in vlceribus, vnde videtur legisse ἐν τοῖς ἐλώδεσι, in exulceratis. Gaza autem vertit, in plenis impuris que corporibus. quod enim in vniuersum ἐλώδεσι dixit Aristoteles, ipse ad σώματα traduxit. in libro autem 14. problem. probl. 6. eandem dictionem traduxit ad loca, cum vertit, cur in palustribus. præstat tamen nihil ex nostro addentes vertere, cur in humidis. quod quamuis ad loca referrri potest, ad corpora tamen non incommode traduci poterit. sicque etiam superfluitatis aut repetitionis non arguemus Aristotelem, aut eum qui ex multis libris problematum Aristotelis hoc opus consarcinavit. quæstio igitur erit, cur in humidis corporibus & refertis pituita, aut excrementis aliis crassioribus, vlceræ capitis non magno negotio sanentur, tibiæ autem ægrè. vuc us ἔλκος multa habet significata. quandoque enim generatim Hippocrates sumit, cum dixit omnem morbum esse vlcus, libro de fract. & 4. de morbis. neque enim fortasse distincta fuerant nomina θράυματος, ῥήγματος, θλάσεως, ῥωγμῆς, ῥίξεως, & reliqua, quibus recentiores medici solutæ continuitatis differentias distinxerunt. Sumitur aliquando solum pro solutione continuitatis cuiuscunque generis, nepe pro vlceribus omnibus, tam quæ à causa interna fiunt, quàm quæ causa externa excitauit, & peculiari τραύματος nomine comprehenduntur, vt per totum librum περὶ ἐλκῶν. vbi non vlceræ modò nobis dicta curare docet, sed etiam vulnera, causa externa excitata, & alibi sæpe, vt 2. prorrh. at vbi is qui vlcere infestatur, delirat & vulnus facillè fert. & post. præstat autem eum qui vlcus capitis habet, neque febricitare (ἔλκος habet.) & passim alibi. Sic obseruatum est apud Homer. Iliad. δ. ἔλκος δ' ἰν' τῇ ὀπμῷ σέπαι. vbi Eustath. non intelligi scribit πύον per ἔλκος, vt à posteris, sed τὴν καὶ τραύμα λύσιν τῆς συνεχείας, sicut & alibi, vt Iliad. λ. versu 811. & vltimo. τὸ μὲν (inquit) ἔλκος ἐτέρπετο, vulcus desiccabatur. loquitur autem de vlcere. Sic verò & à cæteris Poëtis vulnus quod Adonis accepit ab apro, vocari solet ἔλκος. quod aliquoties repetitur à Bione in eius Epitaphio. contrahitur tamen à Galeno ad sola vlceræ vera, lib. de const. art. med. ad omnem quacunque in parte solutionem continuitatis ex erosione factam, præter eam quæ in osse fit, & περιδὼν vocatur. at longè maior huius nominis est contractio, quæ tradita est à Galeno 1. de differ. morb. & in lib. method. med. vbi ad solutionem continuitatis quæ fit in carne, contrahitur. qua ratione τὰ ἔλκηα carnis calamitates & vitia appellauit Hippoc. libro περὶ ἰατρῆς. dicit enim, τὰ ἔλκηα τῆς σαρκὸς συμφοραί. Hæc igitur cum ita sint, quidnam dicemus Aristotelem hoc loco per vlceræ intellexisse? quamuis in vniuersum omnibus fortasse morbis accommodari posset, magis tamè vera erit de vera vlceris significatione vt vlceræ & vulnera comprehendit: quinimò magis etiam veram esse dicere poterimus de veris vlceribus ab internis humoribus influentibus factis. quod enim de humoribus ob humiditatem deorsum laris in responsione positum est, potius vlceribus debet accommodari: quæ enim in vulneribus fluit ad excitandam inflammationem materia non terrestris est, sed subtilis potius & biliosa. [An quia grauis est humiditas, quia terrestris. grauia autem deorsum fe-

Antiqui
interpretis
lapsus.
Gaza la-
psus.

Vlceræ in
capite in
humidis
facillè sanā-
tur, in ti-
biis ægrè,
& cur.
Vlceris va-
ria signifi-
cata.

Aponensis
grauissim⁹
lapsus.

runtur &c.] vlcera quæ in infernis partibus sunt excitata, difficilius curari scribit, quod cum humiditates corpore crassæ & terrestres multæ per suppositionem in quæstione reperiantur, cum eę graues sint, quarum proprium est deorsum ferri, ad inferna ferentur perpetuo, sicque curatio impiedietur, quæ exiccantibus & detergētibus perficitur, defluxu excrementorum ad eas infernas partes. Supernæ autem partes, vbi vlceribus laborent, ob hanc eandem causam facilius curantur, delapsis & excretis ad infernas partes excrementis. Vbi obseruandum est, Aponensem, vbi Aristoteles habet, *τὰ μὲν ἐν αἰῶ, ἐκκεῖται*, quod vertit antiquus interpres, [*quæ quidem sunt sursum, expurgabilia*] credidisse reddere rationem, cur vlcera capitis sint facilius sanabilia in humidis corporibus. eò quod multa habet loca, per quæ expurgari possit cerebrum, potissimum autem per futuras in cranio à natura constitutas. at hoc non modò verum est in humidis corporibus & locis, sed etiam in quocunque alio corpore. Præterea Aristoteles superiora in excrementosis his corporibus facilius curari scribit, quàm in tibiis, quod cum humiditates eę excrementitię graues sint, deorsum potius feruntur: quo fit, vt superiores expurgatæ remaneant, ob materiam deorsum latam aut expulsam. quin imò ex eodemmet problemate sect. 14. probl. 6. vbi idem problema refert de vlceribus iisdem in locis palustribus, loco dictionis, *ἐκκεῖται*, habet *ἐν πηλῶ*, quod est, concoctu facilia, quonià deorsum latis prauis humoribus, vlcera in supernis partibus iis priuata facilè coctione admittunt. Gaza autem hoc loco visus est loco *ἐκκεῖται* habuisse *ὅτι*, cum curatu facilia dixit. Quapropter quod in fine commentarij addit Petrus Aponensis, triplici ratione Aristotelem voluisse vlcera capitis facilius sanari, quàm tibiarum, quæ ægrius sanantur, prima est, quia caput est pars euentabilis, quæq; excrementa facilè per futuras & alias vias excernit. secunda, quod excrementa quę remanent, sint magis apta in saniem verti: tertia, quod calor remanet fortis proportionatus suæ materiæ. in vlceribus autem crurum contrariū contingit. quod omnino est extra propositum, à mēte & verbis Aristotelis alienum, & præterea rationi repugnās. neque enim primò comparat curationem facilem vlcerum in capite, cum difficili in cruribus in vniuersum, sed in humidis corporibus aut locis. secūdò nunquam Aristoteles somniauit in reddēda ratione huius problematis, cerebrum per multas vias expurgari non crura, saniem in capite melius perfici, meliùsue calorem cerebri proportionem habere cum materia morbum faciente. de quibus tribus ne verbum quidem Aristoteles, quin imò si in vniuersum hæc proponantur, sicut & ipsa quæstio omnino erit falsa. neque enim verum est in omnib. corporibus, & omnibus locis vlcera capitis facilius curari quàm crurum: quæ enim sicca sunt & calida corpora, quæque in locis ficcioribus vitam degunt, vbi in vlcera inciderint in corporibus, multò facilius curantur quàm si caput laboret. & videmus in editis & montanis locis difficilius curari vlcera capitis & vulnera, quàm crurum. Rationes verò à Aponensi ita allatæ sunt, ac si & verum esset, & Aristoteles docuisset, semper, in omnibus, & vbique vlcera capitis facilius curari, crurum autem ægrius. quod omnino in capitis vulneribus docet quotidiana experientia falsum esse absolute.

Διὰ τί ἐὰν τῷ χυμῶνος ἡγομῆνους βορείου, καὶ τῷ ἔαρος νοτίου καὶ ἐπόμενου, ὃ θέρος λίαν
αὐχμηρὸν γήηται, θανατῶδες γάρ ὃ μετόπωρον πᾶσι, μάλιστα δὲ τοῖς παιδίοις, καὶ τοῖς ἄλλοις ὅ
δισεντερίαι (ἢ τεταρταῖοι χρόνιοι γίνον) ἐν αὐτῇ· ἢ ὅτι μετεῖς μὲν ὅτι ἡγομῆνός ὕδατος θερινοῦ, κα
ταψυχρὸν ὃ ζέον ὕγρὸν ἐν ἡμῖν, λωφᾷ ὅσον ἡ θροιάθη ἐν ὧ ἡεῖ ἡγομῆνός ὃ ὕγρῳ· εἰ ὃ μὴ, πᾶ
μὲν παιδία, ἀλλὰ τὸ ὕγρὸν φύσιν καὶ θερμὰ εἶναι, ἡ ἀρξὴ ὃ πᾶσι, ἀλλὰ τὸ μὴ καταψυχρῶσαι.
ὅσα δὲ μὴ τῷ θέρει, τῷ μετόπωρου ὅσον ἐκζεῖ. αἱ ὃ περὶ τῶν σφαιρῶν, ἐὰν μὴ διὰ τὸ ἀνέλωσι, περὶ πνύ
μονα καὶ ὀρεθρίαν γινόμεναι. αἱ ὃ περὶ τῶν σφαιρῶν σφαιρῶνται, ἀλλὰ τὸ ἡπὸ τῷ ἔαρος ἡμᾶς θερμῶ
νεοῦται. ἀλλὰ γὰρ ταῦτα καὶ ὀφθαλμίας πυρετῶν περὶ τῶν γίνον) ἐν ὧ νοσερῶν θέρει. ἐὰν οὖν μὴ ἐν
τοῖς αἰῶ (καθὰ περ εἴρηται) πᾶσι περὶ τῶν σφαιρῶν διὰ τὸ ἀνέλωσι, καὶ βαίνοσιν εἰς τὰς κοιλίας ἀπεπτα
ἔντα· τῷ δὲ ὅτι δισεντερίαι. ἀλλὰ [δὲ] τὸ μὴ ἐκκρίνεσθαι ἡπὸ πλῆθους τὸ ὕγρὸν. ἢ ἐὰν παύ
σωνται, τεταρταῖοι γίνονται τοῖς σωζομένοις· ἢ γὰρ τῷ ἀπέπτιν ἡπὸ τῶν σφαιρῶν μόνιμωτάτη ὅτι, καὶ σκώρονος
γάρ ὃ σῶμα πικρὰ καὶ περὶ ἡμῶν χολή.

Cur si hyeme facta boreali, & vere austrino, ac pluuiio, æstas admodum sicca fiat, lethalis sit autumnus omnibus, potissimum autem pueris. aliis autem dysenteria, & quartana febres in ipsomet fiunt? An quod si aqua moderata æstiuæ superuenisset, refrigeratum æstuas humidum in nobis quieuisset, quantum collectum est in vere facto humido. Si verò non, pueri, qui suapte natura humidi & calidi sunt, vehementer feruescunt ea passione, quod refrigerati minime fuerint. Et si per æstatem restiterint, autumnino certè, quorum humor ebullierit, corripientur. Excrementa verò, nisi confestim peremerint, circa pulmones & arteriam. superiùs enim primò consistunt, quod sub aëre nos incalescamus: propter hæc enim & lippitudines ante febrem in morbosa æstate fiunt. ergo si non supra vt (dictum est) excrementa congesta confestim interimunt, descendunt ad ventrem cruda adhuc, hincque difficultas intestinorum. quod autem non expurgatur præ nimia copia humidum, & si quieverint excrementa, quartana excitantur iis qui euadunt. quod enim crudi supersedit, valde stabile est, & firmum corpori adhærens in modum atræ bilis.

Aggreditur Aristoteles aliam quæstionem proponere ex trium temporum non bene temperaturarum commixtione pendentem. Supponit autem hyemem borealem. frigidam & siccam, ver pluuium austrinum. calidum & humidum, & æstatem admodum siccam. quæstio autem est, quænam sit causa, vt tribus iis anni temporibus ita constitutis se inuicem excipientibus, autumnus subsequens perniciosus esse soleat, potissimum pueris, aliis autem difficultates intestinorum & quartana febres soleant euenire. frigidam & humidam hyemem esse oportuerat, Aristoteles siccam supponit, à naturali quidem temperamento lapsam atque in melius. siccitates enim humiditatibus salubriores esse docebat Hippocrates 3. Aph. 15. ver autem supponit australe & pluuium: in qua re magnum lapsum indicat, cum in vtrisque qualitatibus ver malè constitutum fuerit. cum enim temperatum in vtrisque qualitatibus actiuis & passiuis esse deberet, soleat autem in caliditate & humiditate tantisper excedere, vt naturalis hominis temperamento, inter animantium corpora temperatissimo, proportionè respondeat, vnde etiam morbos putredinosos aliquando solet inducere, non erit mirum, si multo in iis facto excessu autumnus pessimam reddat & perniciosam constitutionem, maximè æstate accedente intermedia admodum sicca. [*An quod si aqua moderata æstiuæ superuenisset, refrigeratum humidum æstuans, quieuisset, quantum collectum est in vere facto humido.*] Docet iis verbis Aristoteles causam prædictorum ex negatione. nã, inquit, si in æstate, quam omnino siccam supposuimus, aqua moderata affuisset, humidum quod verè humido & calido collectum est, quodque ob calorem vehementem & siccitatem, quæcos esse caloris dicitur, in æstate quodammodo efferuescens mouetur, quieuisset, neque hinc inde per efferuescentiam commotum morbos multos lethales produceret autumnino tempore. [*si verò non*] id est, cum verò hoc non supponatur sed neque pluuiæ moderatæ in æstate deciderent, sed in summa caliditate & siccitate versemur, necesse est vt [*pueri, qui suapte natura calidi & humidi sunt, eo feruescant affectu, quia refrigerati minime fuerint*] pueri in febres potissimum lethales incidunt excrementitio adaucto humore ob veris humiditatem superfluam, tum caliditatem, quæ si superfluæ naturali humiditati adiungantur, tum & aduentitiæ ex mala victus ratione, multisque ex ea crudis aggestis excrementis efficiunt, vt non expectato ipso autumno, æstate ipsa in febres lethales incidunt, vt optimè admonuit Hippocrates lib. de aër. aq. loc. sect. 4. part. 3. quod si æstate restiterint, tandem autumnino accedente in vehementissimas febres & perniciosas incidunt oportet. quod cæteris etiam fortasse contingit, qui temperamento naturali non admodum humido præditi sunt. quamuis enim æstiuo tempore fortasse resistere potuerunt, autumnino tamen frigido & sicco superueniente, constipatis externis corporis meatibus, necesse est tandem humiditatem ex humiditate veris præcedentis superfluam congestam efferuescere & corrumpi, aut in putredinem agi: vnde morbi perniciosi eo tempore generantur. hic est Aristotelis sensus, quem Aponensis vix assecutus est. [*Excrementa verò nisi confestim peremerint fluxa ad pulmones & arteriam*

Autumnus
exitiosus,
hyeme bo-
reali, vere
austrino,
æstate sicca
præcedenti-
bus, & cur.

(*superius enim primò consistunt, quòd sub aëre nos incalescamus, propter hæc enim & lippitudines ante febrem in morbose astate fiunt*) ergo si non suprà (*ut diximus*) excrementa congesta confestim nos interimunt, descendunt ad ventrem cruda adhuc, hincque difficultates intestinorum] non potuit Aponensis assequi hoc loco mentem Aristotelis: neque enim animaduertit hîc multa per parenthesin ab Aristotele dici ad confirmationem vnius propositionis, quæ sunt extra intentionem huius problematis. Sensus igitur est, excrementa ex humiditate excedente veris congesta præcipuè in supernis partib. & potissimùm capite nisi confestim interimant attonito morbo genito, quem ex cordis oppressione fieri censuit Aristoteles, aut angina producta impedito spiritus & aëris transitu per asperam arteriam, aut catarris suffocantibus, si, inquam, hæc non produxerit, nec protinus iis rationibus interemerint, ad inferna delapsa cruda adhuc, sed bile ob æstatem calidam & siccam admixta, difficultates intestinorum producent, corrasis internis intestinorum tunicis. & materia cruda & crassa, acri tamen ob admixtionem bilis, nimium adherere. quod autem subdit [*superius enim primò consistunt &c*] est redditio causæ, cur immineat periculum, ne subito interimant, defluxa ad pulmones & arteriam asperam materia. nempe quia cùm caput maximè ambienti exponatur, veri simile etiam est, ut primùm malas aëris impressiones excipiat, quæ excrementa multa in eo producant, quibus defluxis periculum est, ob eas quas diximus, rationes, ne protinus interimant ægrotantes. probatio hæc est à priori, quòd nempe cùm caput primò exponatur, debet etiam primò excrementa in se concipere. probat idem ab effectu cùm dicit [*propter hæc enim & lippitudines ante febres in morbose astate fiunt*] neque enim propriè ad hæc quæstionē facit, cùm in quæstione non proposuerit lippitudines, cùm potissimùm hîc rationem quærat morborum pessimorum, qui in autūno post tria illa tempora ita constituta, solent molesti esse, hîc autem de lippitudinibus agit æstate infestantibus. docet igitur excrementa in capite & supernis partibus ex huiusmodi vere humido aggregari ex eo, quòd videamus in æstate huiusmodi ver subsequente lippitudines superuenire colliquatis humoribus, & ob bilem ad oculos fluxis, & mordicantibus. iis igitur in superioribus partibus non retentis, sed deorsum fluxis tanquam infestis, deque etiam corporis ambitu plerumque toto per intestina actis, tormina, dolorésque, & intestinorum exulcerationes varias afferunt, paulò quidem minùs putrescentibus, minùs periculosas, sumpta autem maiori putredine, etiam depascentes & cū febre. [*quod autem non expurgatur præ nimia copia humidum, & si quieverint excrementa, quartana excitatur iis qui euadunt. quòd enim crudi supersedit, valde stabile est, & firmum corpori adherens in modum atræ bilis*] cùm enim æstatem calidam & siccam autumnus frigidus & siccus excipiat, in quo solent quartanæ ut plurimùm incipere tanquam illius temporis morbi peculiare, non est mirum, si & alii morbi, potissimùm perniciosæ acutæ febres, & dysenterię tandem etiam in quartanas vertantur: maximè cum eo tempore melancholicus succus, à quo quartanæ febres solent procreari, magis exuberet: id verò fit, quia æstatem sequatur, in qua ob caloris excessum humores magis assantur, & in atrum humorum facile vertuntur. hîc verò cùm supponatur ver calidum & humidum, & æstas maximè calida & sicca, necesse fuit excitatas febres acutas perniciosas, & dysenterias: quarum vtramque si qui euaserint, facile etiam in quartanas incident, quòd humoribus illis quasi assatis, fæx quædam genita est, & cinis, & qua putrefacta procreantur sæpe quartanæ. tum etiam quòd humoribus subtilioribus per dysenterias euacuatis, crassiores, fæculenti, & quasi assati relinquuntur. & hoc nobis insinuauit cùm dixit [*quod enim crudi supersedit, valde stabile & firmum corpori est adherens, in modum atræ bilis.*]

Διὰ τί ἐὰν τὸ θερος ἐπομβρον γήνηται καὶ νόσιον, καὶ τὸ μετόπωρον, ὃ χιμὸν νοσερὸς γίγνεται; ἢ ὅτι σφόδρα ὑγρὰ τὰ σώματα ὁ χιμὸν λαμβάνει, καὶ ἡ μεταβολὴ ἐπὶ μεγάλῃ γίγνεται ὥς ἀλέας πολλὰς, καὶ οὐκ ἐκ παρσαγωγῆς, ἀλλὰ τὸ καὶ τὸ μετόπωρον γίνεσθαι ἀλεφνόν; ὥστε τοῖς μὲν γίνεσθαι ἀνάγκη τὰ ὀξέα νοσήματα, μὴ θραοῖς οὖσι. τοῖς γὰρ ποιούτοις, αἰὼ μᾶλλον τὰ ὑγρὰ πεπτώματα ἀθροίζεται, ἀλλὰ τὸ τοῦτοις μὲν τοῖς τόποις ἔχιν χῶρον, τοῖς δὲ κατωτέρους εἶναι. ὁ οὖν ὄντες πυκνότεροι, ὃ πολλὰ πεπτώματα δέχονται. ψυχρότης οὖν τὸ πεπτώσεως τὸ ἐν τοῖς αἰὼ μέρεσι τῶ σώματος, ὥς περ τοῖς οἰνωμένοις ὅταν ῥιγῶσι, τὰ εἰρημνῶτα νοσήματα συμβαίνει γίνεσθαι. τοῖς δὲ θραοτέροις πυρετὶ γινομένοις, τοῖς ἀπὸ πλείους ἀπεψίας γινομένοις πυρετοῖς, καύσοις συμβαίνει γίνεσθαι, ἀλλὰ τὸ τοῖς ποιούτοις ἐσκεδάσθαι μὴ μᾶλλον καὶ πᾶν τὸ σῶμα τὰ ὑγρὰ,

XX.

Cur morbis plurimis conflitentur hyeme homines, ubi præcesserit æstas austrina, id est, calida & pluuiæ, similisq; subsequutus sit autumnus, quærit hoc loco Aristoteles. neque verò ex intemperie calida & humida æstatis, in qua peccat solum in vna qualitate, & à naturali sua temperatura deflectit, aut etiam ex autumnò omnino naturam suam euariante: qui enim frigidus & siccus esse debuerat, calidus & humidus statuitur, supponit, morbos non in ipsa aut æstate aut autumnò produci, sed in hyeme subsequente, quòd noxa quæ ex æstate pendebat, non multum excedebat, siquidem ubi æstate pluuiæ sint assiduæ, non ita vehemens potest esse caliditas vnde semina solum tunc iaciebat morborum in hyeme suam naturam seruante venturorum. In autumnò autem cur non euenire? an quoniam putredo non materiam modò, in quam calor agat, & calorem, quo in materiam fiat actio, requirit, sed etiam prohibitam trãspirationem, qua eleuati vapores ex actione caloris in materiam impediuntur, quò minus transeant. autumnus autem cum calidus sit & humidus, mollia potiùs, laxa, & rara corpora relinquit. ad hyemem igitur morbi proueniunt. & huius rei hæc est causa ab eo tradita, cum dicit [*an quòd valde humida corpora hyems excipit &c.*] Duplicem autem huius rei causam adducit, alteram materialem, alteram efficientem. materialem, quoniam hyems excipit corpora multa humiditate referta ob humiditatem excedentem æstatis & autumni. efficiens autem est mutatio non paulatim facta, sed ab extremo ad extremum sine medio. cum enim ab ingenti æstatis calore ad maximum hyemis frigus intercedat autumnus, in actiuis quidem qualitatibus potiùs ad frigiditatem vergens, quoniam tamen æstatis naturam aliqua ex parte participat, & alia ex parte hyemis, potius medio temperamento erit, & tanquam inter duo extrema mediator. cum igitur & ipse calidus fuerit & humidus, à quo immediatè transitus fit ad summè frigidum, necesse est etiam multos morbos excitari. materialem causam nobis insinuauit, cum dixit, an quòd hyems præ humida corpora excipit. alteram autem cum subdit [*& mutatio magna fit ex multo tempore, & non paulatim facta accessione*] Subdit huius rei rationem & dicit [*propterea quòd & autumnus sit tepens*] quasi dixisset quoniam autumnus suam non seruauit naturam, sed calidus fuit, sic enim non fuit intermedium, quòd à natura constitutum est inter duo extrema, calidum nempe æstatis, & frigiditatem hyemis. Sic enim explicanda est Aristotelis sententia, quam nullo modo assequi valuit Aponensis. [*quare iis quidem fieri acutos morbos, qui non raro corporis habitu præditi sunt*] acutos morbos Hippocrates, à quo suam

D. ij.

hanc sententiam mutuatus est Aristoteles, propriè eos morbos intelligere dicebamus 2. in lib. de aër. aq. loc. com. 6. qui cum febre sunt, velociter mouentur, & periculum secū afferūt, qualis febris quælibet acuta, qualis præterea angina, pleuritis, peripneumonia, phrenitis, vt docuit 1. de ratione vict. in morb. acut. 8. Sunt autem ii acuti, quos nomināt antiqui, pleuritim, peripneumoniam, phrenitida, causum, anginam, & alia quæcunque ex iis acuta febre iunguntur. hīc igitur Aristoteles eos qui solidiori sunt habitu, hyeme dicit iis morbis acutis corripī. & quod ita sit, seipsum statim explicat de iis acutis morbis intelligere, cū reddit rationem, cur potius ii qui solidiori corporis habitu præditi sunt, magis iis morbis corripiantur. dicit enim [*hisce enim supra magis humida excrementa aggregantur, propterea quod hæc quidē loca habent conceptaculum, quæ verò infra, minimè. qui igitur sunt solidiori carne præditi, non multa excrementa recipiunt. Infrigidatis igitur excrementis, quæ in superioribus corporis partibus aggregata sunt, quemadmodum vinolentis accidit cū algent, prædictos morbos fieri contingit.*] quibus verbis adeo luculēter tradit modum, quo morbi ii acuti in iis qui solidiori carne præditi sunt, generantur, vt vix explicatione indigeat. cū enim ex superflua temporū humiditate multa ingenerētur corporib. excrementa humida, nec in iis per vniuersum carnosum genus dispertiri ob soliditatē & duritiē possint, cūmq. in partib. infra thoracē non multæ adsint capacitates aptæ eas continere, potissimū cū caput, quod maximè ambienti expositum, magis impressiones omnes aptum sit recipere, sit etiam verissimile, vt in eo potissimū aggregentur, & superueniente hyemis algore quodāmodò à parte illa expressa aut defluūt, & aut fauces, aut thoracem, aut pulmones inuadunt: vbi verò extra proprium conceptaculum fuerint, incalescunt, & febres & inflammationes excitant. hinc angina, hinc pleuritides, hinc peripneumoniæ. quod si ob multitudinem retineantur in capite & cerebro constipatis externis poris exardescunt & phrenitim inducūt, non secus ac vinolentis, cū in ambientem aërem frigidum inciderint: repleto enim capite vaporib. calidis & humorib. eò proreptis, frigidus ambienti si occurrat, in huiusmodi morbos incidunt, tantò tamen minùs periculosos, quantò morbifica causa non ita altè radices egerit. [*at quib. laxius corpus est.*] Quib. verò laxus est corporis habitus & mollis, humiditate multa excrementitia collecta, & cruda, non amplius continetur iolum in iuperis illis partibus, sed per vniuersum corpus dispertitur: superueniente autem hyeme frigidus, ambitus vniuersi condensatur magis, & pori corporis cōdensantur, inde materia quæ alioqui putrescere poterat actione caloris inclusi, quæque multum excedebat, tum ob præcedentes constitutiones humiditas, tum quod, qui molles sunt & laxi corpore, vt plurimū pituita natura sua abundant, putrescens exardescit, & febres producit. quibus autem maior etiam humoris copia fuerit, vt maiorem putredinem excitet, & subinde maiorem calorem, ardentes febres excitatur, *quæ* dixit. Cæterum cū causi duæ statuuntur ab Hippocrate 4. de rat. vict. in acut. species, quorum vna sit à calida, biliosa, & acri subtilique materia, alia à pituita falsa, de priori hoc loco nullo modo locutum Aristotelem censemus, cū hæc calidam & siccam potius temporum constitutionem sequi soleat, in qua potissimū bilis producitur. Intelligit autem potius causi speciem alteram impropriad, de qua idem Hippocrates sermonem habuit 4. de rat. vict. in morb. acut. 13. cū dicit, causi genus aliud, alius soluta, sitis magna, lingua aspera, falsuginosa. cū enim ob temporum humidam constitutionem multa pituita sit genita, quæ tamē non nihil ob calorem eorundem temporum bilis habet admixtum, hyeme subsequente frigida constipantur pori, & internæ excitantur obstructions, vnde huiusmodi febres excitantur, potissimū in laxis & rarioribus corporibus, vbi tum ob peculiarem naturam pituita multa refertam, tum ob eorum mollitiem & laxitatem multa pituita per vniuersum aggregatur: neque enim solum per ambitum colligitur, sed etiam per venas dispertitur, in quibus putrefacta, causi hoc genus generatur, tantò magis perniciosum, quantò materia crassior calorem & putredinem semel conceptam ægrius solet relinquere. Docuit Galenus 2. de differ. febr. falsedinem in pituita duplici ratione fieri, ex putredine, & admixtione falsæ humiditatis serosæ. Auicenna autem lib. 1. fen. 1. Doct. 4. cap. 1. censuit pituitam falsam fieri solum, cū humori pituitoso tenui, qui saporem non habet, vel si habet, adeo levis est vt nō cognoscatur, admiscetur bilis sicca natura sua, & adusta in multa quantitate, additque hanc phlegma colericum dici. vnde idem simpliciter dicit, falsedinem gigni, cū aquosæ humiditatis pauci saporis aut nullius, terreæ partes adustæ complexionum siccarū & saporis amari equali téperamēto misceantur, vnde cum amaro cōuenit, estque sapor amaro propin-

Ardētis febris duplex genus.

In falsa pituitæ generatione Galeni & Auicennæ dissensus.

quus: quod etiā postremū affirmavit Galenus 4. de simpl. med. fac. cap. 20. vnde Aristoteles noster 2. Meteor. dicebat, falsum fieri ex terreo sicco, mixto humido: est tamen terreum siccum magis refractum in humido aqueo in falso, quā in amaro: vnde videmus, falsa vbi magis siccantur, reddi amara. Reprehendit autem Galenum Auicenna, quod censuerit, putredinem esse causam falsedinis. dicit enim, Galenum debuisse dicere, putredinem incinerationem facere, quæ postmodum pituitæ mixta falsedine quidē inducit: alioqui à pituita putrefacta febris omnis excitata, febris esset ardens. Verū deceptus est Auicenna, & qui eum secuti sunt recentiores: neque enim ex putredine generatur falsedo, quod primò in cinerem ducantur putrida, mox misceantur, sed cum pituita putrescit, crassiores partes exiccare possunt, si vehemens adsit causa efficiēs, hincque terrestres redditæ misceri cum relictis humidioribus & aquosioribus, vnde falsedo inducitur, id verò cum non semper succedat, propterea non est necesse, vt febris omnis quæ ex pituita putrefacta generatur, sit causus: nisi per putredinem inducatur falsedo. *Bilis amara cum sit, quomodo falsedinem producere potest, Gal.* fit autem etiam falsedo ex admixtione serosi humoris falsi: in iecore enim non solum humores generantur qui nutrire debent, sed & aquositates, quæ humorum serositates dicuntur, quæ per corpus meant ac sanguinem comitantur, indeque ex parte ad vrinaria vasa & vesicam mittuntur. quapropter si bilis serositas fuerit excedens, saporem quidem bilis non habebit, nempe amarorem, non tamen erit libera à sapore amaritudinem quā maximè accedente, qualis est falsus. Si igitur huiusmodi serositas pituitæ etiam insipidæ misceatur, falsuginosam reddet. quod si etiam aliquem haberet amarorem, ob pituitæ admixtionem refrangi oportet, atque dilutum talem saporem reddi: is autem est falsus. cum igitur æstatem calidam & humidam similēque autumnum excipiat hyems frigida, vtramque hanc causam falsedinis adesse certum est. pituitam enim ob excessum humiditatis temporum productam esse constat, subsequente potissimum hyeme, quo tēpore solet etiam pituita produci, quæ quā maximè abundabit non in ambitu solum corporis & carnosio genere, sed per totum corpus, & venas potissimū. ob naturalem autem æstatis temperaturam cum bilis etiam non pauca sit producta, cum multa tamen serositate ob excessum humiditatis potissimum subsecuto autumno calido & humido, aptissima dabitur occasio hyeme maximè constringente ad intimas partes omnes humores miscendæ huius serositatis biliosæ, quam iam esse falsam docuimus, & vrina in qua multa illius portio semper expurgatur, falsa idē ostēdit: accedēte autem altera causa, nempe calore præter naturam putredinem excitante, & talem qualem requiri dicebamus pro falsedine inducenda, meritò causi genus hoc excitari posse censuit Aristoteles.

Δια τί ὁτοῦ ἐκ γῆς ἀνίη ἀτμός πολὺς καὶ τὸ ἐτος λοιμώδες ἔσται; ἢ ὅτι ὕψος ἀναλκῆ καὶ ἐπομβρὰ τὸ ἐτος σημαίνει, καὶ πλεονάζει ὕγραι ἀναλκῆ ἐξ; οἷον οὖν ἐξ αὐτῆς πῶς ἡ αἰκνὸς ἔσται νοσώδης ἢ ἡ τοιαύτη βεῖ. Ἐπὶ σῶμα δὲ τὸ τότε ἀναλκῆ πλείονος πολὺ ἔχει ὥστε ἐν τῷ θέρει ἔχει ὕψος νοσώδης.

XXI.

Cur cum ex terra vapor multus eleuatur à sole, annus pestilens redditur? An humidum necesse est & pluuium annū significari, terramque humidam necesse est esse: vt igitur in palustribus locis habitatio sit morbosa, sic huiusmodi est. & corpora quoque tunc necesse est multa excrementa habere, ita vt in æstate materiam habeant agrotandi.

Quæstio quam hoc loco proponit, cur annus reddatur pestilens, vbi multi vapores à sole eleuantur, quamuis de vere pestilenti, id est, in quo pestis vagatur, intelligi possit: talem enim descripsit Hippocrates in primo secundi libri Epid. censeo tamē posse nos intelligere de anno pernicioso, in quo febres multæ pestilētes vagantur, quæ, quāuis sic dicatur, quod ad pestē malitia propè accedat, nullo modo tamē pestis nomine insigniri possunt: de quarū differentia egimus in libr. nostro de peste, quæ in adoleſcentia nostra elaborauimus vigente maximè peste in hac nostra vrbe, viginti quinque ab hinc annis. quo tempore etiam, si quis alius, nos in ea euincenda maximè laborauimus. soluit igitur & inquit [*an humidum necesse est esse & pluuium annum significari, terramque humidam esse necesse est.*] quamuis videatur in simplices qualitates mutatas an-

Pestilens annus fit, cum multi vapores eleuantur à sole.

Pestem du-
pliciter aër
corruptus
producere
potest.
Aër dupli-
citer corrū-
pitur.

Pestilentia
aliquando
aliunde per
aërem fer-
tur.

anni & temporum pestilentiam referre ex aëre: cenſeo tamen ego multò ſecus eſſe ſe-
tiendum. Duobus enim modis aëre permutato concipere poſſumus peſtem excitari,
aut quòd in ſeipſo permutetur: aut certè, quòd admixtos vapores habeat, qui putridi
ſint: in ſeipſo quidem permutationem hanc concipere poteſt, aut in qualitatibus tan-
tū permutatus, aut in propria ſubſtātia putrefactus & corruptus: & primo quidē modo ſi
permutetur, eſſe nō poterit cauſa ſufficiēs peſtis: quòd ſi inſigniter permutetur in qua-
litatibus tantummodò, epidemicos quidem & ſimplices producere poterit, at non
verè peſtem. nam ſæpe videmus annum auſtrinum, pluuium, calidum & humidum, &
tamen peſtem non excitare: cū enim tanta ſit in peſte putredo, vt veneni vires non
modò æquet, ſed etiam ſuperet aliquando, non poterit ab aëre communiter produci,
niſi & ipſe ſimilem nanciſcatur putredinem & corruptionem, niſi fortasſe tantam aër
in qualitatibus iis, quæ maximè putredinem excitare poſſunt, intemperiem ſuſcipiat, vt
etiam ſecundū ſubſtantiam corrumpatur. quod contigisse videmus in peſtilentia illa
magna Græciæ, quam deſcripſit adeò eleganter & doctè ſummus inter hiſtoricos Thu-
cydides: qualis etiam fuit, quæ ex anno peſtilenti calido & humido in Cranone nata eſt
peſtis 2. Epidem. deſcripta ab Hippocrate. neque enim diutius perſeuerare poterit hu-
iuſmodi conſtitutio, vt annum integrum talem conſtituat ſine interna putredine pro-
pter humiditatem, quæ vbi à calore proprio nō bene regitur, ſtatim putredinem con-
cipit. Donec igitur aër in ſimplici hoc temperamēto calido & humido fuerit ſine pu-
tredine, corpora quidem afficiet, & ad ſimile tranſmutabit, non tamen ſtatim putre-
dinem pariet, niſi diutius perſeuerauerit, niſi fortasſe corpora aliqua nāciſcatur omni-
no excrementis reſerta, quibus etiam putredinoſas febres inducet citra corruptionem
aut putredinem ipſius: ſed communis cū non ſit læſio, peſtis eſſe non poteſt. In pro-
pria autem ſubſtātia deprauatus etiam duplici ratione poteſt dici peſtem excitare
poſſe, vel quòd in propria ſubſtātia per putredinē corruptus ſit, vel per putridorū &
tetrorum vaporum admixtionem, quæ ſæpenumero cauſa eſt peſtilentiæ, quamuis a-
liquando, imò vt plurimū ex diuturna hac vaporum cum aëre admixtione, aëri etiā
putredo concilietur: è terris enim & infernis partibus vapores eleuati, & aërem in ſua
ſubſtātia craſſiorem reddentes, ſi quando noua ſuperueniat caliditas externa, tandē
ad concipiendam putredinem diſponitur. Sicut etiam per euaporationes putridas ex
longinquis delatas, vel ex propinquo aliquo corruptum aërem retinente & euomente
loco corrumpi obſeruatum eſt: ſicut ex ſepulcreris, ex antris, ſpecubus, voraginib. aliif-
ve ſubterraneis locis excitari videmus, ſpiracula vocāt, alii Charonæas ſcrobis morti-
ferum ſpiritum exhalantes, vt videre eſt apud Plin. lib. 2. cap. 43. & Galen. in proœm. li.
Epid. & 7. de vſu part. 8. efferuntur enim huiuſmodi exhalationes vel per terræ motus,
vel aliquo alio caſu. corruptus verò is aër eſt, quoniam creata omnia, ſi quieta & immo-
ta maneant, ſintque aduentitia calore conſociata, & ſitum contrahunt & facilè putre-
ſcunt, teſte Ariſtotele, 4. Meteor. 1. quin nō in loco ſolū magno & concauo, hoc modo
aër corrumpi poteſt, ſed etiam in arculis, vbi diutius multa cum aëre ſine inſpiratione
aut expiratione reſoſita fuerint: iis enim ad apertis & putridum halitum expirantib.
primū pauci, mox plures, tandem plurimi eodem morbo corripiuntur: quod ſub Mar-
co Antonino Galeni tempore contigisse in Seleucia Syriæ ciuitate legimus, apud Iulium
Capitolinum, vbi in templo Apollinis Aurea arcula, cū à militib. A. Vidii Caſſii ad rē
audioribus eſſet aperta, halitūque foetido quem continebat, exſpirante, fertur nō mo-
dò Babyloniam totam peſtilentia affeciſſe, ſed & inde Parthos orbemque vniuerſum i-
ta compleuiſſe, vt tertiam humani generis partem contagiis polluerit. Similem ex va-
poribus putridis & aëri putrefacto diutius concluſo admixtis aliunde delatis peſtilen-
tem aërem reddi poſſe docet Thucyd. 2. de bello Peloponneſiaco, cū ex Æthiopia vi-
ventorum in Atticam delatum docet. Ex aquis præterea eleuari poſſunt vapores putri-
di, qui vel aëri admixti peſtem nobis poſſunt afferre, vel certè putredinem illam
inſignem in aëre (quod tamen rarò euenire ſolet) excitare poterunt. Ad hoc ve-
rò contrahendum vitium aquæ reſides & quietæ, & quæ omni motu & agitatione
priuantur, quales paluſtres ſunt, maximè ſunt idoneæ, idque tūc maximè, cū impres-
ſionem manifeſtam ab externo calore tanquam putredinis opportuniffima effectrice
cauſa ſuſcipiunt. docuit enim Ariſtot. tum 4. Meteor. 1. tum hoc loco. tum etiam Gale-
nus 3. in 3. Epid. 1. putredinis materiam eſſe humorem, procreatricem verò cauſam, ca-
lorem aduentitium & præter naturam: quietem verò cauſam eſſe coadiutricem. & hoc
eſt, quod pro exemplo aſſumens dicit] *vt igitur in paluſtribus locis habitatio ſit morboſa &c.*

Διὰ τὴν τὰ ἔτη νοσῶν, ὅταν γήνηται φορὰ τῶν μικρῶν βατράχων τῶν φρυγανιδῶν; ἢ ὅτι ἔχουσιν δυνάμει ἐν τῇ οἰκείᾳ χώρᾳ τῆς φύσεως; καὶ ταῦτα δὲ φύσις ἐστὶν ὑγρὰ ὥστε ἐπομβροῦν καὶ ὑγρὸν σημεῖον ἐστὶν αἰῶν γίνεσθαι. τὰ δὲ τοιαῦτα ἔτη, νοσῶν ἐστὶν. ὑγρὰ γὰρ τὰ σώματα ὄντα, πολλὸν ἔχει τὸ ἐπιπλωμα ὅ ἐστι τῶν νόσων αἴτιον.

X XII.

Cur fiant anni morbiferi, cū generatur copia paruarum ranarum, faciem rubetæ representantium. An quòd res vnaquæque abundat in loco proprio naturæ suæ. & hæ non sunt semper humidæ: quare pluuium & humidum contingit annum fieri: tales autem morbofi anni sunt. humida enim corpora multa habent excrementa, quæ sunt morborum causæ.

Inter morbofi anni signa alia illud non postremum locum tenere docet Aristoteles, quin imò, vt mox ostendemus, pestilentis, copiam habere ranarum paruarum, quæ similes sunt rubetis. huiusque rei rationem quærit in hoc problemate. per rubetas autem eas ranulas intelligit, quæ aut palustres sunt, aut in calamis & arundinetis viuunt, quod genus esse crediderim, quod ἄφροδγον vocauit Nicander in Alexipharmacis, mutum, ranis aliis corpore simile, & partibus internis, differens magnitudine, quòd hæ sint paruæ, tenues & virides. *Φρυγανιδες* autem Græcis masculino genere dicitur passim: solus Nicander *Φρύνη* fœminino genere dixit, vt & Ælianus lib. de animalib. 9. cap. 11. & 17. c. 12. harum igitur similitudine ranunculos hos, qui morbosum annum præfagiunt *Φρυνοειδεις* hoc loco nominat: eæ autem ex putri materia in terris generantur conspersis tantum æstiuo imbre littorum & viarum puluerulentis arenis, quarum brevis vita & nullus vsus est. Vnde Ælianus, Cū ex Italia Neapoli Puteolos iter facerem, ranas prospexi, quarum pars quæ ad caput pertinet, repebat, & duobus pedibus agebatur: altera nondum conformata concretione limosi humoris similis trahebatur. *Eteodem corpore sepe Altera pars vinit, rudis est pars altera tellus.* Ouid. 1. Metamor. & lib. 15. *Semina limus habet, virides generantia ranas.* hæ semper sunt paruæ, virides, interpunctis nigroribus, ventre pallido siue citrino. aut certè per imbres & tempestates cælo delapsæ videntur rubetis similes, eæ in nubibus procreatæ decidunt. Ranis enim aliquando pluuisse auctor Phylarchus apud Athenæum li. 8. & vt ibidem legimus, Heraclides Lembus historia vigesima prima, Circa Dardaniam inquit, & Pœoniam ranis pluuisse, idque tam copiose, vt domus & viæ replerentur: itaque primis diebus aliquot occisis, & domibus occlusis sustinebant incolæ: cū verò nihil proficerent, & vasa implerentur, & vnà cum eduliis coctæ simul assæue reperirentur ranæ, nec aquis vti liceret, nec pedes in terram ponere propter ranas coaceruatas, iisque accideret grauis interfectarum odor, regionem deseruerunt. hoc etiam apud Cælium legimus l. 24. c. 3. qui authorem citat Eustathium, qui in lib. primum Iliad. scribens, Phaniam citat authorem, & quartum Bibliothecæ Diodori. Autorites Indi ranis inchoatis & imperfectis de cælo lapsis, in alium locum demigrare coacti sunt, authore Æliano. Id Attariotis gentibus tribuit Diodor. Sicul. lib. 4. de fabulosis antiquorum gestis. de quibus etiam Exodi 8. tanquam enim futuræ pestilentie signum Deus Pharaoni per Mosen maximam ranarum copiam immisit. has *διοπετεεις* esse aliqui putant, quasi cælo demissas, vel à Ioue missas, quas tamè cū rarissimè videre contingat, & tanquam ostentum, dicendum est, Aristotelem potius alias in terra genitas ex putri materia & sole intelligere. quanquam enim aëris corrupti signum sit illud, nempe, quòd cum pluuiis demittantur. *Φρυνοειδεις* tamen dictas in ipsa terra genitas intelligit, quarum quamuis aliquæ semper per æstates appareant, si tamen in maiore copia solito peruenerint, insalubre signum faciunt. Descripsit Aponensis hos ranunculos cū dixit, & sunt parui, minores quidem ranis communibus valde, & in parte superiori sunt coloris *χαεγπς* vel cineritij seu cæsi, sub ventre verò habent colores citrinos aureos, quos non rarò contingit in Italia post pluuias videre æstu præcedente vehementi saltantes per loca prius arida, puluerulenta, & habent paruam caudam subtilem. Vnde Auic. 1. quarti dicebat per viam societatis, quæ significat pestilentiam, est vt videas ranas iam multiplicari, & quòd reptilia ex putredine generata multiplicentur: & de illis quæ significant hoc est, vt videas mures & animalia sub terra habitantia fugere ad superficiem terræ, & manifestè exire: & videas animalia malæ

naturæ sicut serpentes venenosos, & similia, fugere ex nidis suis. Vnde & Io. Damascenus in suis Aphor. dicebat, quod, in quacunque prouincia abundauerint animalia generata ex putrefactione, illo anno generabuntur putredines, & pestes in corporibus habitantium. Annotauit autem Aponensis, Aristotelem, quamuis per ranas omnia animalia genita ex putri materia intelligat, ranas tamen potius sumpsisse, quod cum sint diuersorum colorum, denotatur maior latitudo materiæ, & plurium putrefactio in continente nos loco. [*An quod res unaquaq; abundat in loco proprio natura sue &c.*] hæc est quæstionis solutio: quæ eo nititur, quod vnumquodque in ea regione, loco & tempore naturaliter solet abundare, quod peculiari naturæ maximè simile fuerit, & in ea conseruatur, quemadmodum docebimus decima sectione probl. natura enim producit animantia & fere res omnes, qualis est locus in quo producit, vt longa oratione iam à nobis demonstratum est, in vltima parte lib. de aër. aq. loc. Cum autem raræ sint humidæ, & ex putri materia humida cum calore genitæ, si alicubi & abundauerint & conseruentur, signum nobis erunt, locum illum & eum annum calidum esse & humidum. huiusmodi autem anni constitutio morbosa est, & sæpe pestilens, quod & materiam multam corporibus ingeneret ad putredinem aptam, & causa adsit efficiens ipsorum putredinosorum morborum, quemadmodum superius demonstraui. quamuis igitur possint aliquando pestilentiam generare ob excessum illarum & corruptionem, nihilominus hoc loco eas sumit solum tanquam signa morborum anni, non tanquam causas. Obseruandum autem in Græcis codicibus legi, καὶ ταῦτα δὴ φύσις ἐστὶν ὑγρὰ. quæ cum non ritè posita videantur, puto legendum si retineatur dictio φύσις, καὶ τὰ πᾶν δὴ φύσις ἐστὶν ὑγρὰ. & horum vtique natura est humida. aut si retineatur dictio ταῦτα, legendum erit, καὶ ταῦτα δὴ φύσις ἐστὶν ὑγρὰ. id est, & hîc quidem natura sunt humida. Sic enim & Græca constructio optima erit, & sensus optimus.

Locus emendatus.

Διὰ τί οἱ νότοι ξηροὶ καὶ μὴ ὑδατώδεις, πυρετώδεις εἰσιν; ἢ ὅτι ὑγρὰ τε καὶ θερμὰ ἄλλοτε αὖ ποιῶσιν; εἰσὶ γὰρ ὑγρὰ καὶ θερμὰ φύσις. τὸ το δὲ ἐστὶ πυρετώδεις. ὃ γὰρ πυρετός, ἐξ ἀμφοτέρων τῆς τῶτων ἐστὶν ὑπερβολῆς. ὅταν μὲν οὖν αἰὲν ὑδατος πλεῖωσι, ταῦτα δὴ ἡμῶν ποιεῖται πλεῖον ἔχειν ὅταν δὲ αἶμα ὑδατι, τὸ ὑδαρ κατὰ ψυχὴν ἡμῶν. οὗ δὲ ἐκ διαστάσεως νότοι, καὶ συμφοροῦσι τοῖς φυτοῖς. ἐψυγμένοι γὰρ ἀπὸ τῆς διαστάσεως ἀφικνουμένων πρὸς αὐτά. αἱ δὲ ἐρεσιβαί, γίνονται ὑπὸ ὑγρῆτος ἐκ θερμῆς ἄλλοτε αὖ.

XXIII.

Cur austri sicci & non aquosi febres excitant. An quia humiditatem & caliditatem alienam inuehunt? Sunt enim humidi & calidi natura. hoc autem est febrile. febris enim vtrarumque harum est excessus. cum itaque sine aqua spirant hanc in nobis producant dispositionem. cum verò cum aqua, aqua nos refrigerat, vnde auster ex mari etiam plantis confert. infrigidatus enim ex mari accedit ad ipsas. ærugines autem fiunt ab humore & calore alieno.

Cur problemata aliquando repetantur.

Austri in aquosi cur febres continent.

Problema hoc sectione vigesima sexta probl. 53. iterum positum est ab Aristotele, neque tamen repetitionis arguendus est, quandoquidem docuerimus ab initio non ita disposita & in vnum librum collecta ab Aristotele esse hæc problemata, sed a quopiam alio, qui diuersi generis problemata ab Aristotele tradita in vnum collegit, & secundum materias diuersas disposuit: non igitur absurdum fuit, Aristotelem cum problemata medica disponderet, hoc, ratione prædicati hoc libro proposuisse, nempe quatenus febres excitant: vbi autem problemata collegit ad ventos pertinentia, ratione subiecti nempe austri sicci & in aquosi, idem hoc ipsum inseruisse, vix vna aut altera immutata dictione quantum ad eam partem, quæ & problema continet, & solutionem: quamuis in postrema, quæ potius est πάρεργον posita vberius hoc loco tradatur. nisi autem diligenter intelligatur sensus Aristotelis, difficile erit intelligere, quid sibi velit, cum ficosos austos & non aquosos supponat, mox humidos. præterea si sicci sunt, queri potest, quomodo & humiditatem inducant, & simul sint humidi. præterea, quomodo febrem excessum caliditatis & humiditatis videatur asserere. Quæstio igitur est [*cur austri sicci & non aquosi febres excitant*] pro cuius intelligentia obseruandum est, austros sic-

cos intelligere non natura sua : quamuis enim in principio suæ originis cum ab exhalationibus originem ducant, non secus ac venti omnes alij sint ficci : nos tamen cum de natura ventorum loquimur, eos consideramus vt ad nos perueniunt : neque ficos intelligimus nunc quemadmodum docuimus 2. com. in lib. de aër. aq. loc. 2. ficcum vt quando ob vehementiam est huiusmodi, sic enim imbres dissipare dicitur: vt cum Homerus fingit Iunonem à Vulcano austros impetrasse furentes, & magno impetu mobiles: sic enim reuera sunt ficci, quinimò etiam frigidi, minimè febres putridas inducere apti, quemadmodum docebat Galenus primo de morb. vulg. tēpest. prima, com. 1. At hīc Aristoteles ficcum austrum esse dicit, id est, inaquosum, quoniam expers sit pluuiæ, hoc modo & ficcum intellexit Galenus 3. in 3. Epid. 3. ita ficcitates austrinas hoc modo intellexit Hippocrates 1. de hum. & 1. de morb. vulg. tempest. 1. t. 8. cum esset totus annus austrinus & squalidus, per squalidum sine pluuiis intelligit. & lib. 2. sect. 3. part. 1. in Perinthum venimus: facta autem est hyems sicca & austrina. hoc igitur modo austrum ficcum dicit, non in substantia aut in sua temperie, sed quoniam sit sine aquis. quærit igitur cur tales soleant febres excitare [*an quia humiditatem & caliditatem alienam inuehunt: sunt enim humidi & calidi natura*] manifestè admodum iis verbis nos docet Aristoteles, per ficcum austrum non intelligere in natura sua ficcum & ficcitatem inducentem, sed solum inaquosum: quia subdit, quòd cum calidi & humidi sint naturæ suæ, etiam similes corporibus qualitates inuehunt. id verò syllogismo Categorico colligit. quæ calida sunt & humida natura suæ, caliditatem & humiditatem inuehunt: huiusmodi sunt venti australes. ergo. calidos autem & humidos esse longa oratione demonstrauimus lib. de aër. aq. loc. & infra sect. 24. tanquam in loco magis idoneo præstabilimus. non igitur sibi ipsi repugnat qui primò ficcum fecerat, mox calidum & humidum constituit. quod primo loco ex rebus difficilibus in hoc problemate à nobis erat propositum. subdit [*hoc autem est febrile. febris enim utrarumque harum est excessus*] cum febris calida sit intemperies & sicca, quomodo calidum & humidum febrile sit, quomodòque verum sit, excessum caliditatis & humiditatis febrem esse, difficile erit intelligere, nisi obseruauerimus per febres hīc putridas Aristotelem intelligere, quæ maximè aptæ sunt generari tempore austrino, cando nempe & humido: caliditate enim excedente, causa efficiens producit febris, humiditate verò materia, vtrisque simul putredo excitatur: hinc cum natura austri calidi sint & humidi, febrem aptè putridam generare possunt. quòd verò excessum caliditatis & humiditatis dicebat esse febrem, id non de febre quæ febris est, intelligi potest. hæc enim potius calida est & sicca intemperies, sed de febre, vt est soboles putredinis, quæ calore semper excedit, humore verò etiam si putredo excitari debet tum à calore, tum ratione materiæ. [*cum itaque sine aqua spirant, hanc in nobis produciunt dispositionem*] id est calidam & humidam putredinosam. calido enim & humido temperamento constantia corpora, aut suapte natura, aut aduentitia aliqua accedente ratione, facillimè omnium putredini patent, atque omnium promptissimè in febres putridas incidere sunt apta. materia enim quæ magis est facilis vt putrescat, est calida & humida, calor autem etiam alienus adesse supponitur. quod Galenus pr. de differ. feb. 4. & 8. Meth. med. 7. idem nobis ostendebat. & Auicē. c. 2. lib. 4. fen. 1. c. 1. idem experimento confirmat, quòd ab illis sudor malè olens & maximè ab axillis promanet. Verum est difficultas ex verbis Galeni promanans 8. de compos. med. 5. loc. cap. 6. vbi videtur asserere frigidas corporis intemperaturas magis esse ad putredinem pronas & putredinosas affectiones. sic enim habet. Circa ventrem igitur & intestina vna in singulis est cavitās, quæ vitiatam humiditatem suscipere potest: verum circa hepar tot numero sunt, quot sunt arteriæ & venæ. cum verò ex omnes angusta oscula habeant, qua parte simæ huius visceris gibbis coeunt, atque committuntur, oppilatio & obturatio vitiosorum aliquando contingunt, ad quas putrefactio sequitur, in frigidis intemperaturis breui, in calidis verò non citò, sed temporis progressu accedens. fit autem intemperantia iuxta propriam epatis substantiam &c. Qui in postremis Iunctarum editionibus Cornarij translationem emendare professi sunt, vt apparentem hanc in Galeno contradictionem euitarent, vtque sententiam hanc Galeni veritati consentientem facerent, verba Galeni transposuerunt & immutarunt, legeruntque, in calidis breui, in frigidis verò non citò, sed temporis progressu accedens. vt conueniret cum iis quæ dicta sunt à Galeno 8. Meth. med. cap. 7. & alibi. Crediderim ego omnino non esse immutandam communem lectionem Galeni Græcam aut Latinam, sed legendum vt Cornarius vertit, in frigidis breui, in calidis autem

Quomodo
ficcum au-
strum &
humidum
eodem lo-
co Ariste-
teles faciat

Febris quo-
modo pas-
sio calida
& humida.

Febribus
putridis
quæ tempe-
raturæ ma-
gis obno-
xiæ.

Gal. loci
controuersi
de iis qui
sunt magis
obnoxij
febribus
putridis,
conciliati.

Prima con-
ciliatio.

Secund.

Tertia.

non citò, sed temporis progressu: sed ita tamen, ut hæc verba non referantur ad putredinem, sed ad ea quæ antè dicta erant, obstructionem & oppilationem. & ita legunt, obturatio atque oppilatio vitiosorum humorum aliquando contingit (ad quam putrefactio sequitur) in frigidis breui, in calidis verò non citò, sed temporis progressu accedens, ut lectis per parenthesin verbis illis (ad quam putrefactio sequitur) verba subsequencia non ad putrefactionem referantur, sed ad oppilationem & obturationem. Aut certè dicemus verba ea, in frigidis breui, in calidis verò non citò sed temporis progressu, referri posse ad putredinem. atq; tunc illud est obseruandum, eo loco Galenum loqui de hepatis vitiis, inter quæ eius intemperaturas enumerat. de iis igitur loquitur cum dicit, in frigidis breui, in calidis verò non citò, sed temporis progressu: nam hepate frigido existente, crudi multi & frigidi humores generantur, obstructiones facere apti, potissimum si calor aliunde defluens superadueniat, cum verò frigidus hepatis ut plurimum ventriculus calidus contra operetur, & possit adesse cor calidum, facillè poterunt excitari putredines: cum verò calidum fuerit hepar, non ita facillè putredinem recipiet deficiente materia, & non nisi adueniente paulatim materia excitabitur progressu temporis. quòd si etiam de totius corporis intemperie calida & frigida intelligamus, non de hepate solum vera etiam erit opinio Galeni hoc loco, quòd putredo excitatur breui in frigidis, id est, facillè potest excitari, & incipere, cum materia, causam putredinis obstructionem producens, in eis breui aggregetur: in calidis verò non citò, cum non illis ita sit facile materiam congregare, obstructionem facere aptam. neque enim loquitur de calidis & humidis intemperaturis: cum inquit, in calidis non citò, sed de calidis solum, quibus sæpius non humiditas, sed siccitas est adiuncta. sicque quantum ad principium putrefactionis pertinet, breui fit, id est, excitatur in frigidis, in calidis verò non citò. at e contra citò producit in calidis, id est, perficitur & ad exitum perducitur. nam cum obstructionem calida intemperies nacta fuerit, agente postea calore, citò fit putredo [cum verò sunt cum aqua, aqua refrigerat.] Docet nunc, quando austri non ita sint morbofi, potissimum ratione febris putridæ. dicit autem tunc non multum febres excitare, cum iunguntur cum pluuiis. & causa ea est, quia ob caliditatem maximè febrem accendere aptos esse dixerat. quauis autem adhuc aliqua ex pluuiâ accedat humiditas maior, quia tamen effectrix causa caliditas ob pluuiam imminuitur, propterea minùs apti erunt austri cum imbribus febres putridas producere. propterea lib. de aër. aq. loc. cum austrinam constituit & pluuiam æstatem, similémque autumnum non in æstate, aut autumno febres putridas generari dicebat: quòd ubi pluuiæ sunt assiduæ, non ita vehemens potest esse caliditas, sed in hyeme suam seruante naturam. [unde auster ex mari plantis etiam confert, infrigidatus enim ex mari accedit ad ipsas] probat iis verbis suam sententiam austrum aquosum minùs calefacere, & interdum etiam refrigerare: quòd in terris, quæ proximè ex mari proflantem austrum recipiunt, plantæ optimè se habeant, & ærugines à plantis eo summoveantur, quæ eodem calido & humido quidem, sed non pluuiæ solent aggenerari. quod autem hic sumit pro argumento ad suam tutandam sententiam sect. 26. probl. 19. tanquam problema explicandum assumit, & quod hîc in vniuersum proponit, eo in loco exemplo loci particularis cõfirmat. quòd in Thriasio campo terræ Atticæ auster de mari occurrat. [ærugines autem sunt ab humore & calido alieno] rubigo nobis etiam dicitur, quæ Græcis ἐρυσίδη. est verò ὁ ψῆς τῆ ἐφισταμένου ὕδατος, id est, putredo quædam residens humoris. Theophrast. 4. de hist. plant. cap. 15. & 30. de causis plant. c. 7. de qua re longiori oratione in explicatione 19. probl. 16. sect. agemus. particulam autem hanc postremam addidit Aristoteles, quoniam inter morbos plantarum & segetum potissimus est & pessimus, ærugo, quæ maximè fit austro flante non pluuiæ, sed turbido & quasi puluerulento, ut problemate illo 19. docuit. Si verò imbribus iunctus sit auster, quoniam calor imminuitur per pluuiam, plantæ & segetes id vitium non incurrunt.

Διὰ τὴν ἐν τοῖς νότοις βαρύτερον ἔχεισι καὶ ἀδυνατώτερον ὡς αὐτοὶ ποιοῦσι; ἢ ὅτι ὁ λίγος πῦρ ὕδατος ἔστι, ἀφ' ὧν κρύον ἀφ' ὧν πῦρ ἀλέαν· καὶ ἐν πνέματι κύφῃ, ὕδατος βαρύτερον; ἐπὶ δὲ τῇ δυνάμει ἡμῶν, ἐν τοῖς ἀφ' ὧν ἐστὶ. ταῦτα δ' αἰεταὶ ὑπὸ τῶν νότιων. δηλοῦσι δ' ὡς ὅσοι τῶν κεκολλημένων. ὅ γ' ὑλίσσον ἐν τοῖς ἀφ' ὧν, πεπηγὸς ὕδωρ, καὶ ὑλὴ κινεῖσθαι ἡμᾶς ὕδατος ὅσον τὴν λίαν ὄν, πτωτείνεον.

XXIII.

Cur in austris grauiùs se habent & debiliùs homines? An quia ex paruo mul-

tum humidum fit colliquatum per æstum, & ex vento debili graue humidum. Insuper verò facultas nostra in articulis est: hi autem à ventis austrinis laxantur. declarant autem crepitus conglutinatorum. viscosum enim in articulis cōglutinatum nos moueri prohibet. nimis verò humidum existens distenditur.

Potest quæstio hæc & solutio optimè vices subire commentarij Aphorismi 5. lib. 3. Aph. Hipp. vbi dicit, austri auditum hebetantes, caliginosi, caput grauantes, pigri, dissoluentes. Quando huiusmodi tempestas præualuerit, talia in morbis patiuntur. Quærit igitur [*cur in austris grauius se habeant & debilius homines*] per austros autem intelligit nō modò eum qui à puncto poli antarctici versus meridiem oriens ad nos peruenit, sed & libanotum & euronotum collaterales proximos: propterea dixit in austris. dixit autem [*grauius & debilius se habent*] vt non modò grauitatem hanc & debilitatem intelligeremus, quantum ad virtutem motricem, sed etiam quantum, tum ad externas, tum ad internas facultates sentientes. quod vel ex loco Hippoc. 3. Aphor. colligi potest, tum libro de humoribus, vbi idem repetit. Celsus lib. 2. c. 2. de austro hæc refert: auster aures hebetat, sensus tardat, capitis dolores mouet, aluum soluit, totum corpus efficit hebes, humidum, languidum. vnde lib. de aër. aq. loc. Hipp. de Asianis loquens, quos dicit habere corpus ad laborem & exercitationem pigerrimum, quoniam venti vt plurimum ibi spirant austrini, ideo & ipsos imbecilles dicit [*An quoniam ex paruo multum humidum sit colliquatum ab æstu*] Solut quæstionem duplici vsus ratione: quarum hæc prior est, quòd quæ in nostro corpore humiditas in paruo spatio continebatur, accedente æstu, id est, caliditate & humiditate austri, dissoluitur, & colliquatur, quo fit, vt quodammodò marcescant facultates nimio humore obrutæ & suffocatæ: quæ enim in capite tanquam in paruo loco continetur humiditas, austro adueniente, excalefaciente atque humectante dissoluitur, deorsum fertur, ac sensiteria omnia debiliora reddit, mox autem partes etiam omnes mobiles humectatis nimium atque laxatis ob superfluam humiditatem illas irrigantem aggrauat. quomodo autem id præstent, breuibus docet, cū dicit [*& ex vento debili graue humidum*] docuit Galenus 1. de morb. vulg. sect. 1. com. 1. duplicem ventum austrinum reperiri, differentiam hanc suam ex motu desumens: mitem vnum & blandum (qualis magna ex parte esse solet) alterum vehementem asserens, primum illum calorem habere humiditati iunctum, alterum verò esse frigidum & siccum: illum talem esse optimè docebat Philotheus, quòd calidus sit natura sua, quia exhalatio sit, & per partem calidissimam australem transiens: humidus, quòd lento suo motu & placido vapores humidos ex aquis eleuatos secum ducens corporibus etiam inducit, qui enim blandè mouetur, quod obuiam inuenit, tale ducit, quale reperit: qui verò violenter agitur, præterquam quòd & nubes & humiditates omnes obuiam factas dissipat & dissoluit, quoniam etiam aërem nos ambientem vehementius amouet, nouumque introducit frigidiusculum, frigidus aliquando persentitur. & hoc est quod sibi voluit Aristoteles illis verbis [*ex vento debili graue humidum*] id est, cū auster natura sua vt plurimum sit mitis & blandus, non est etiam mirum si graue humidum inducit. communis est hæc prima solutio imbecillitati non modò motricis facultatis, sed etiam sensitrice accomodata. alia autem quam subdit cū dicit [*Insuper verò facultas nostra in articulis est, hi autem à ventis austrinis laxantur*] potius aptari & conuenire debet motrici facultati. etenim in cerebrum nervorum fontem attracto naribus aëre graui, crasso humidoque, sed & eodem aliunde occultè fallentibus nos viis inuecto, repletisque ita ventriculorum cavitatibus spiritu impuriori caput potissimum humidum reddi, pituitaque affluere necesse est, cæteraque omnia humescere: vnde ea defluxa motrix facultas debilior redditur, tum quòd instrumentis emollitis contentionem motuum facere haud vllam poterit, vt meritò seigne inde languidumque ad se mouendum, quasque resolutum reddatur corpus vniuersum, potissimum autem vbi ad articulos, quibus maximè indiget facultas motrix, aut deflexerit pituita, aut quæ naturalis illis inest ad motum facilitandum madidiore & molliore reddita, ineptiores ad motum eos reddit & debiliores, & hoc est quod nobis tradidit Hippocrates, libro de sacro morbo, cū dicit, Primum auster incipit aërem compactum liquare, ac diffundere, quapropter etiam non statim magnus spirat, sed primum lentus & lenis est, quoniam aërem statim superare non potest, qui prius densus est & compactus, sed temporis progressu ipsum dissoluit. Idem porro etiam in

Austris flantibus grauius & debilius se habent homines, & cur.

Auster ex motu nunc humidus, nunc siccus, quomodo.

Motrix facultas quomodo ab austro languida reddatur.

Articulus
quid anti-
quis.

Crepitus
articulo-
rum vnde.

terram hoc operatur, & in mare, in fluuiosque ac fontes, ac puteos, & quæ ex terra nascuntur, & in quibus humor inest. est autem in omni, in alio plus, in alio minus, omnia autem hæc ventum hunc sentiunt, & ex splēdidis tenebricosa fiunt, ex frigidis calida, & ex siccis humida, &c. subdit. Cū igitur etiam iis, quæ adeo magna sunt & fortia, in tantum dominetur, & corpus sentire faciat, vt ex horum ventorum transmutatione permutetur, necesse est ab austris quidem solui ac humectari cerebrum, & venas laxiores reddi. Dixit autem facultatem motricem in articulis esse, non quod reuera in illis resideat, sed quod illis quā maximē tanquam instrumentis vtatur. & quamuis articulus siue *αρθρον* sæpe sumatur pro vnus coherentium ossium extremo, non quolibet, sed quod rotundum est, & in propinqui ossis cavitatem inseritur, vt optimē docuit Galenus libro de ossibus. vnde com. 2. in lib. de fract. dicebat, his huiusmodi dictionibus inducti quidam articulum eum vocare dicunt, ossium extrema, quæ in cavitates dearticulantur, ita vt id totum quidem quod connexis inter se ossium finibus in extensionibus aut inflexionibus mouetur, *ἀρθρώσεως* & dearticulatio vocetur. ipsorum verò ossium alterius extremum quod inseritur articulum, eius autem quod excipit cavitatem *κατύλην*, id est, acetabulum, aut *γλήνην* ab eo nominari asserant. & 3. de fract. iure igitur, (inquit) articulationem ossium inter se iunctorum articulum vocans Hippocrates, non id quod eminentiam excipit, sed quod in alterius cavitatem firmatur. quod & primo de articulis confirmavit. hoc loco tamen apud Aristotelem sumitur pro ossiū, quæ motum à natura sunt sortita, compage, & coniunctione. vnde lib. Isagoges definiebat esse ossium compositionem ad motum comparatam. neque enim in altero solum capite ossiū firmata est facultas hæc mouendi, sed in compaginatione. quin imò laxari humiditate non possunt, nisi quæ inter se connexa sunt. sed manifestius colligitur cū dicit [*declarant autem crepitus conglutinationem*] neq; enim crepitus illi persentiri possunt, nisi connectantur, & humiditate & flatu dissoluantur. *ψοφοι* dixit, quod strepitum & crepitum significat. intelligit autem strepitum quendam, qui humidis iis temporibus in motu articulatariū partium etiam auribus persentitur. id verò euenit transfluxa ad articulos materia, laxatis nimirum illis partibus, ac ex motu ob nimiam laxitatem sonitū excitantibus. [*viscosum enim in articulis nos moueri prohibet, nimis verò humidum existens distenditur*] His verbis Aristoteles docet quod suprà dixerat ex laxatis articulis ob humoris excessum debiles & segnes partes ad motum reddi, & ex ea laxitate crepitus in articulis excitari. cū enim bene colligati sunt articuli motis partibus cū rotunda extrema pars in acetabulum inditur adiuncta viscida illa materia, à natura ad commodiorem motum in illa coniunctione apposita facto nullus persentitur sonitus: at vbi laxiores sunt hæc compaginatae partes inter se facta dimotione sæpenumero extrema parte quasi ab acceptabulo diuisa ac dimota, materiæque illa viscida liquidiori facta, rumor quidam excitatur, qui ab assistentibus etiam persentitur. inquit igitur, si materia ad compaginationem ossium & articulationem à natura instituta crassior fuerit quā par sit, impediri motum: si verò etiam plus quā oporteat, visciditas illa liquida facta sit, motus quidem fieri poterit, sed & debilis erit, nulloque firmatus robore, quod siccitate robustiores omnes actiones reddantur, motusque maximē non nisi moderatè humore illo disposito perfici potest. quod Hippocrates lib. de artic. sect. 3. part. 30. innuebat dicens. alligantur autem inter se. i. vertebræ mucoso ac neruoso ligamento &c. vbi Galenus, Circa ipsas autem vertebrae innatum est vinculum mucosum, hoc est, glutinosum, & quasi pituitæ plenum, vt vertebræ promptius moueantur, ipsūque vinculum minùs lædatur. in vehemēti enim motu abrumpuntur, quæ sicca sunt & sine humore: atque idcirco qui loris ad vehicula & iumenta vtuntur, ipsa inungunt. quāquam eiusmodi mucosus humor in omnibus articulis ob eandem causam inuenitur, & in diuino libro de vsu partium 13. c. 8. habet hæc verba. Ac etiam humor viscosus huius tunicæ est circumfusus, quomodo & tunicæ spondylos colliganti, & articulis omnibus, & linguæ, & laryngi, & meatui vrinario, & oculis pinguedo, vt summam dicam, omnibus iis quæ moueri assidue oportebat: metuendum enim erat, ne exsiccata quidē ipsa dolerent, ac tandem actiones ipsorum labefactarentur. quod homines imitati, currum axes & plaustrorum inungunt prius succo humido ac viscoso, quò nihil illi patiantur, & moueantur celerius. quemadmodum autem si humidum hoc nimis viscidum fuerit, motum impedit, ita si liquidum nimis & lubricum, eundem debilem reddet. cū autem austro, vt diximus, tundantur omnia ac quodammodo laxentur, efficiuntur vt iis spirantibus segnes ad motum & debiles omnino reddamur. non igitur, quod

putauit

putauit Aponēsis, segnitie hæc ac torpido ad motū fit ex nimia viscosæ materiæ crassitie & visciditate, quibus inepti ad motum reddantur articuli, cum id siccitatis potius excessu fiat. quapropter malè etiam dicimus intellexisse rationem Aristotelis ex strepitu desumptam. non enim quod nimis sint annexi articuli, credidit crepitus edi Aristoteles, ut censuit Aponensis, sed quod laxati nimium aut flatus in se concipiunt, sicque crepitus edant, aut quod capita non ita rectè & fortiter annexa per motum se inuicem contingendo sine visciditate strepitum producant.

Δια τὴν ἀρρώστουσι μὲν μᾶλλον τῶ θερεῖς, ἀποθνήσκοσι δὲ μᾶλλον ἢ ἀρρώστουσι τῶ χειμῶνος, ἢ διὰ τὴν πυκνότητά, ὅτι τὸς τῶ σώματι, συσπασαμένον τῶ θερμότη, καὶ ποιοῦντες μᾶλλον, εἰ μὴ πέποιμεν, τῶ ἐν ἡμῖν συσπασαμένον ὡς ἐπὶ τῶ σώματι, ἰσχυρὰν ἀνάγκη τὴν ἀρχὴν εἶναι τῆς νόσου, τοιαύτην δὲ οὐδὲν, φθαρτικὴν εἶχες ὅτιν αὐτὸς εἶναι. ἐν δὲ τῶ θερεῖ, μᾶλλον καὶ κατεψυγμένον πρὸς τὸ σώματος, καὶ ἐκ λευκότητος πρὸς τοὺς πόρους ὄντος, ἀρχαί νόσων αἰσθητὴν πλείους μὲν γίνεσθαι, διὰ τὴν κόποις καὶ ἀπεψίαν τῶ εἰς φρεσὶν, (καὶ γὰρ ἡ νεοί καρποὶ τότε εἰσὶν) ἀλλ' ἔχ' ὅπως ἰσχυρὰς δὲ βλάβηται.

X X V.

Cur ægrotant quidem magis æstate, moriuntur autem magis, qui laborant hyeme? An quia propter densitatem intra corpora coercito calore: & laborantes magis si non concoquamus superfluitates, quæ sunt in nobis collectæ, vehemens oportet esse principium morbi, quo tali existente corruptivum esse rationi consonum est. In æstate autem raro ac refrigerato corpore vniuerso ac resoluto ad labores, principia morborum necesse est plura quidem generari propter labores & cruditatem ingestorum (recentes enim tunc fructus adsunt) sed non ita vehementia: quam obrem curatu faciliores sunt.

Summò artificio, & naturali sua breuitate vsus est Aristoteles in hoc problemate, duabus propositis quæstionibus, & duabus illarum partibus subintellectis. quæstio enim prima est, cur ægrotent quidem æstate magis homines, moriantur autem minùs. *Æstate cur magis in morbos incidimus, ratio sequitur mores, contra verò hyeme.* colligitur secunda hæc pars quæstionis tum ex præpositione *μὲν quidem*, antè posita, cum enim dico, ægrotant quidem magis, videtur subintelligenda alia præpositio aduersatiua δὲ, *verum*, quod magis ex secunda quæstione cognoscitur, cum in ea non nisi secundam partem apponat, subintellecta prima, ex prima parte primæ quæstionis. cum enim dicit, moriuntur autem magis qui laborant hyeme. quasi sibi assumeret hoc modo, in hyeme autem pauciores quidem ægrotant, plures verò moriuntur. ne autem falsitatis arguatur Aristoteles, cum plures hyeme mori scribit quàm æstate, cū experiētia cognoscamus multò plures æstate mori, sensus Aristotelis est, quod dato pari numero morborum æstate & hyeme, plures intereunt hyeme, quàm æstate: vnde infra problemate 28: ubi idē problema iterum proponitur & dissolvitur, habet, Cur in hyeme minùs sunt egritudines quàm in æstate, mortiferæ verò magis in hyeme. quo loco cū eandem omnino quæstionem dissoluat, & aliqua etiam addit, quæ non parū lucis ad hanc rem afferunt, operæ pretiū esse duxi, simul hoc loco ambo explicare. qui enim ex variis problematum libris Aristotelis hinc inde collegit problemata, cum duobus fortasse in locis eandem materiam discutiendā propositā vidisset, diuersis tamen verbis, & dissolutione aliqua ex parte varia & vberiori vtrumq; etiam voluit ponere, ut in multis aliis fecit. [An quoniam ob densitatem intra corpora coercito calore &c.] Vetus interpres & Aponensis visi sunt in suis codicibus habuisse *διὰ τὴν πυκνότητά, ὅτι τὸς τῶ σώματι συσπασαμένον τῶ θερμότη, id est, ob densitatē intra corpora contracto humido, nō τῶ θερμότη, ut habet omnes codices. vnde persimè exponit Aponensis hanc partem cum dicit, quia in hyeme humido contracto & intra corpora congregato propter frigiditatem hyemis exprimentem humidum ad intra multæ superfluitates aggregantur in nobis, ex quibus si non bono digerantur regimine prius, erimus laborantes magis, id est, ægrotantes vehementer, & merito egrotabimus vehementer, quoniam necesse tunc vehemens fieri principium & causam egritudinis. Verum causa ab Aristotele hoc loco proposita, diuersa est, imò contraria. sensus enim est Aristotelis, cū calore interno ad interna coercito ob ambiētis frigiditatē, nosq; sumus ad labores robustiores & validiores, quibus excrementa superflua nostri corporis magis solent absorberi & dissipari, si non hoc obstante quis in morbum eo tempore incidat, signum est vehementissimam fuisse causam, vnde morbi huius emanauit principium,*

Antipari-
stasis mul-
torum effe-
ctuum po-
tita causa
Peripateri-
cis.

Sine anti-
paristasi eo-
rundem ef-
fectuum
posita cau-
sa Hippo-
crati & A-
ristoteli.

Aquæ æsta-
te frigida,
hyeme ca-
lida cur.

Aquæ cur
vberiores
hyeme.

Ventres
hyeme cur
calidiores,
causa alia,
quam Ga-
lenus po-
tuerit.

quod efficit, ut etiam morbus reddatur perniciosus. hic est genuinus meo quidem iudicio sensus huius loci. inquit igitur [*an quia propter densitatem intra corpora coercito calore*] aggreditur Aristoteles iis verbis postremam partem questionis prius explicare, quod ex ea etiam prima dissolvitur. dixit igitur [*propter densitatem*] primo & secundo Meteorolog. in fugam contrarij, antiparistasin Græci appellant, caloris nativi retractionem ad interna reducit. calor enim innatus extrinsecum frigus persentiens intus, inquit Aristoteles, remeat, & vires colligit, ut extrinseco frigori obsistat. sed æstiuo tempore naturalis calor extra remeat. hanc rationem sibi assumit etiam Galenus 25. Aphor. primæ sect. ut explicet quomodo ventres hyeme sint calidiores, & subinde cōtiones meliores. Hanc causam Alex. in problematis lib. 1. problemate 56. assumit ad rationem reddendam, cur aquæ puteales hyeme sint calidæ. Respondet enim quoniā contrarium omne suum vitare contrarium solitum est. cum igitur frigidum quod calido contrarium est atque exitiosum, fugiat per æstatem cum calum recalet, necesse est ad ima telluris refugiat, quo evenit, ut aqua frigida efficiatur. Contra per hyemē, quoniam extrinsecus vrget frigus, calor ad ima fugiens aquam calefacit. cōtraria enim per idem loci & temporis simul manere natura noluerat. quam sententiam secutus est Rufus Ephesius 2. lib. de potionibus apud Oribas. 5. collect. cap. 3. At hoc loco nō hanc sententiam amplexatus est, sed tanquā medicus cuius nunc partes agit, & tanquam Hippocratis discipulus & sectator, cuius nunc multarum sententiarū est explicator & defensor, aliam & probabiliorem & magis naturalem affert causam, densitatē factam à frigore ambiente, qua calor naturalis in internis partibus coarctatur, & spiritus quō minū exire possint, impediuntur. sumpsit hanc ex Hippo. li. de natura fœtus. quærit enim cur fontes & marinæ aquæ hyeme calidiores sunt & auctiores, totāq; huius rei rationē inter ræ superficiē extimam nimium condensatā, & in poros terræ nimium trāspirabiles refert. Cum enim inquit, cavitates terræ tum ob aērē contentū, tum ob vapores ab aquis eleuatos & attritos caliditate aliqua participant, cum exitū sursum petentes non inueniant, retrocedunt & in aquā mutantur, vnde maior aquæ copia eo tempore generatur, calidiorēsq; tunc aquæ sunt, quoniā calor vnitus & internus aquæ permixtus est, minimēq; euaporatus. Ecōtra autē, inquit, estate interne terre partes multo sunt frigidiores: & rei huius rationē tradens, dicit, terra estate rara est & levis, nimirū Sole vehementiū irridente, & ab ipsa humiditates ad se trahente, vnde vapores eleuati ex aqua continuē cum calidi sint, puramq; inueniant terrā & trāspirabilē, facile exhalant & euanescent. Qua ratione fit, ut & minor aquæ copia per id tēpus scaturiat & frigida, cum calor quicunque, & spiritus internus calefacere aptus euaporauerit, per occultos terræ meatus refferatos: tales enim erunt, inquit, vbi aquæ à profundissimis partibus scaturiat. eō quod cum in profundo sit generationis earum locus, æstate non possunt radij solares eousq; peruenire. hæc quamuis de aquæ fontium & puteorum hyemali caliditate docuerit. Hippoc. ad corpus nostrum tamen & interna viscera optimē accommodari posse docemur à Galeno 1. Aphor. 15. vbi quod de ventribus hyeme calidioribus docuit Hippo. ad idem confirmandum ad aquas fontium traduxit, quamuis omnino ad causam antiparistasin cum Arist. 1. Meteorol. recurrat. Aristoteles igitur hoc loco cur ventres hyeme sint calidiores, non in antiparistasin refert causam, sed cum Hippocrate in cutis extimæ superficiem condensatam, qua calor internus coarctetur, ne euaporet, ad externāsque partes percurrat. [*& laborantes magis si non concoquamus superfluitates, quæ sunt in nobis collectæ*] & hic Aponensis toto cælo in exponenda hac particula aberrat, sic exponens, erunt magis laborantes, id est, vehementiū ægrotantes ob superfluitates, si bene non consumantur, quæ ex humido in internis retento ob densitatem. Aristoteles enim tantum abest, ut per laborantes, ægrotantes hoc loco intelligat, ut oppositum potius sibi velit, hyeme scilicet coercito calore innato ob cutis densitatem in internis partibus, & ob hoc robustis magis nobis, & ad laborem sustinendum magis idoneis, nisi superfluitates & excrementa duplici hac ratione, calore nempe valido naturali, & labore consumantur, necesse esse morbos ex superfluitatibus illis genitos validius habuisse principium, quod originem mali & causam necesse fuerit admodum validam fuisse. pender autem vis tota rationis huius & sequentis ex Aphor. 34. sect. 2. vbi habet, In morbis minū periclitantur, quorum naturæ aut ætati aut habitui, aut tempori magis congruit morbus, quam quibus secundum nihil istorum congruit. vnde subdit [*quo tali existente corruptiūm esse rationi consentaneum est*] cum non ob leuem causam duabus illis minū apti sint ho-

mines in morbos incidere, si eueniat vt in morbum incidant, necesse erit vehementem illum esse ac perniciosum, quod validissimam habuerit causam, quæ à robusto calore euinci non potuerit. [*in æstate autem rarò ac refrigerato corpore vniuerso &c.*] Secus euenit in æstate, in qua cum facile corpus à morbificis causis vincatur, facile etiam in morbos incidit, qui tamen cum non vehementem habeant causam, facile à medicis euinci & superari poterunt. [*rarò*] vt densa cute corporis existente calorem innatum robustum reddi docuimus, ita rarefactis poris eiusdem, & dissolutio maior spirituum & caloris innati sequitur, & debiliora corpora redduntur, & vniuersum corpus magis refrigeratur, vnde quasi resoluta, ad labores ineptiora redduntur, vnde & principia morborum plura quidem adsunt, sed non ita vehementia, docet mox, quare plura adsint principia morborum, & dicit [*propter labores*] quod laborantibus nobis, neque viribus adiuuantibus, mala multa sequuntur, & magis etiam vires exoluuntur. tum & ob [*cruditatem ingestorum*] tum quoniam ob calorem naturalem debiliorem, necesse est debiliores esse coctiones, nec ita rite celebrari in ventriculo, hepate, & vniuerso corpore, vnde excrementa multa generari oportet. externam tamen etiam aliam causam addit, quod tunc [*recentes fructus adsint*] potissimum ij qui horarij dicuntur, sed etiam alij vbi recentes fuerint. statim enim collecti multò deteriores sunt, quod excrementitia & aquea quædam etiam illis insit humiditas, corruptu facillima, quæ, si aliquandiu in vmbra detineantur, ex parte insensibiliter euaporat, ex parte etiam quodammodo concoquitur & maturescit, vnde nec tanta producet excrementa, nec ea quidem adeò corruptibilia. quæ cum ita sint, cum neque à valida interna causa morbi æstiuu originem ducant, & eorum multi ab extrema hac à fructibus pendente, ægri multò facilius curari & ad pristinam sanitatem reduci poterunt. vnde in probl. 28. vbi eandem difficultatem proponit discutiendam, respondet id euenire, quoniam in æstate morbi vel parua de causa existunt, quod in hyeme non ita euenit, quod tunc sumus ad concoquendum & ad bene valendum aptiores. quare meritò, quæ à maiori occasione pendent, maiora & deteriora esse oportet. Declarat autem amplius aptissimo exemplo Aristoteles athletarum, de quibus 1. Aphor. 3. & eorum qui optimo corporis habitu præditi optima etiam fruuntur valetudine. ij enim aut nullo morbo premuntur, aut pressi celeriter ex vita discedunt: quippe qui nisi ex magna causa ægrotare non possint, & destitui. Obseruandum autem est, Aristotelem per athletas hinc non statum illum athletarum intelligere, qui ad summum bonitatis, vt Hippocrates loquitur, peruenerunt: quod periculosus omnino sit habitus ille: nam cum in eodem permanere non possint, quod humani corporis status fluidus sit, tum verò non quiescant, nec possint proficere in melius, reliquum est vt in deterius ruant: quibus de causis bonum habitum hunc statim soluere oportet, tanquam nimis periculosum. hunc maximè damnat Galenus in exhortatione ad artes, inquiens: Quapropter ego sanè dixerim, istam exercitationem non facere ad bonam valetudinem, sed morbos potius accersere. nam id, ni fallor, sensit Hippocrates, cum ait, affectio athletica non est secundum naturam, sed habitudo salubris melior: quibus non solum palam negauit illorum habitum esse naturalem, verum ne habitudinem quidem appellauit illorum affectionem, spoliando illos etiam nominis honore, quo cuncti veteres appellare solent homines, qui verè essent bonæ valetudinis. cum habitus sit affectio quædam stabilis ac perpetua, contra athletarum ad summum progressa bona corporis habitudo, cum obnoxia periculo est, tum facile in diuersum mutabilis, neque enim recipit accessionem, eò quod ad summum peruenit: tum ex eo quod in eodem statu consistere non potest, nihil restat, nisi vt in deterius ruat. imò tanquam orator eo loci addit athletas dici, quasi ἀθλίους, id est, miseros: vel ab athliotete, id est, miseria. vnde à Platone 3. lib. de Repub. euexia athletarum semper fuit damnata, non quidem semper, sed cum ad summum bonitatis peruenerit. non igitur summè athletarum bonum habitum Aristoteles pro exemplo assumpsit, sed absolutè bonum habitum, qualis est communiter athletarum, quod subdens etiam melius explicauit, cum dicit [*& omnino ijs, qui secunda valetudine uti solent*] habitus igitur athletarum, & eorum qui optima fruuntur valetudine, difficillimè in morbos incidit, quod aptus sit omnibus morbificis causis valenter obistere, at si in morbum tandem incidat, cum non nisi ex potenti causa id euenerit, quæ non nisi magnum morbum producere potuit, vt plurimum mori oportet. id verò vt dicebamus, non de eo athletarum habitu intelligendum est qui ad summum bonitatis peruenit,

Fructus æstate causæ morborum.

Athletarum qui bona sanitate præditi.

Athletarum habitus optimus periculosus.

cum & facillimè in morbos incidat, & non magno negotio curari ij possunt. explicuimus autem hæc de exemplo ab athletis ab Aristotele desumpto, quamuis non in hoc problemate sit propositum, tum quoniam videbamus maximè ad hanc rem pertinere, tum ne infra problem. 28. cogeremur in eo explicando eadem sæpe repetere, cum & quæstio sit eadem, & quasi solutio, duabus autem iis coniunctis & quæstionis explicatio clarior euaserit, & vitium repetitionis effugiemus.

Διὰ τί μετὰ τὰς Ἑπὰς ἀμφοτέρους, μέχρι ἑκατὸν ἡμερῶν ἀποθνήσκουσιν αἱ μάλιστα ἢ ἀγροποσούτου ἑκατέρω ἢ ὑπερβολὴν διέχοντες, ἢ τε τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν; ἢ δὲ ὑπερβολὴ, τοῖς ἀδυνέσι ποιεῖ τὰ νόσους καὶ τὰ φθόρας.

XXVI.

Cur post conuersiones vtrasque vsque ad centum dies moriantur maximè: an quòd eousque caloris quoque & frigoris excessus perdurat. excessus autem infirmis facit morbos & perniciem.

Solstitia
morbis lon-
gis exitio-
sa.

Solstitia
cur sic di-
cta.

Solstitiorū
varietas à I.
Cæsaris tē-
poribus ad
nostram æ-
tatem.

Solstitium
æstiuum
quomodo
magis peri-
culosum
Hippocra-
ti contro-
uersia con-
ciliata.

Quæstio hæc si absolutè sumatur, falsa erit, & superioribus aduersans. cum enim centum dies ab æstiuâ conuersione magnam partem æstatis contineant, vt mox docuimus, cum superius docuisset estate magis ægrotare, minùs mori, contrà hyeme minùs laborare, magis mori, vix intelligi potest, quomodo post conuersiones vtrasque, inter quas datur æstiuâ, post quam plus quàm duo menses æstatis continentur, maximè intereant homines. Censeo igitur de iis loqui Aristotelem, qui cum diuturnis morbis laborent, ad menses multos & annos vitam infelicem traducunt, vt qui phthisi, hydrope, asthmate, hepatico fluxu, & huiusmodi aliis morbis diuturnis laborant. ij enim post vtramque conuersionem spatio centum dierum vt plurimùm moriuntur: quem terminum si præterierint, per intermedios sæpe menses transeunt donec alterâ attingant, qui spatio centenorum dierum iterum etiam periclitantur, & sæpe moriuntur. Simile quippiam docuit Hipp. lib. de aër. aq. loc. sect. 4. T. 12. cum dicit, periculosissimæ sunt solis conuersiones vtræque, maximè verò æstiuæ. vbi obseruandum, & Hippocratē & Aristot. ἑπὰς appellasse conuersiones, quas nos Solstitia appellamus, quòd sol conuertat se, & incipiat ascendere vel descendere. dicuntur autem conuersiones, quoniam quando sol peruenit ad ea puncta, non potest vterius nobis propinquior fieri, vt in æstiuo, neq; amplius à nobis recedere, vt in hyemali. Fit autem æstiuum solstitiū ingrediente sole in Cancro, hyemale autem, sole primum punctum Capricorni occupante. Ante correctionē iussu Gregorij xij. P. Max. factâ variabant solstitia, non minùs quàm æquinoctia, adeò, vt cum tempore correctionis Iulianæ æstiuū incideret in 7. ante Cal. Iulij, & tēpore C. Plinij recurrisset in 8. Cal. Iulij, nostro tandē tempore ob eas, quas li. de aër. aq. loc. explicuimus, causas, adeò à primo illo termino recesserat, vt in 3. Id. Iunij incidisset, & bruma, siue solstitiū hyemale tempore Iulianæ correctionis in 8. Cal. Ianuarij constitutū fuerat, quod tēpore nostro in 3. Id. Decembris retrocesserat. Vnde facta correctione tempore nostro, primū in 11. Cal. Iulij, alterū in 12. Cal. Ianuarij reducerūt. Verū obseruandum etiam est, Aristotelem vtrumque solstitium periculosum quidem facere, sed Hippocratem addere, magis tamen æstiuum. quod tamen non aduersatur iis quæ superius à nobis dicta sunt, vbi hyeme plures ex Aristotelis sententia mori dicebamus, minùs autem æstate: Hippocrates verò magis periculosum solstitium æstiuū facit. Verū nulla est cōtrouersia: Aristot. enim de periculo lapsus in morbos loquitur, Hippocrates verò de morbi periculo. ideo, quod Arist. dixit, æstate plures morbis tētari, pauciores interire, Hippoc. periculosum magis dixit solstitiū æstiuum, quòd eo tēpore plures morbis infestari contingat. [*An quòd eousq; excessus caloris & frigoris perdurat*] cum æstiuum solstitiū & hybernum magnas secum inuehant mutationes, illud in calore, hoc in frigore multa secū inuehere pericula oportet: quousq; verò excessus ij perdurant paratis corporibus eadem perdurare verisimile est. quo fit, vt qui iam tententur diuturno aliquo morbo, cum omnium paratissimi sint excipiēdis quibuscunq; externis affectionibus, facilè per illud spatium perniciem sentiant suam. & hoc est, quod subiungit [*excessus autem infirmis morbos facit & perniciem*] nam cum sanitas moderantia quædam sit, necesse est omnes immoderantias, quæ plurimùm à modo recesserint, iam ægritudines esse. quin imò perniciem inferre sæpenumero, dicebat enim Hippoc. 2. Aph. 4.

non satietas, non fames, non aliud quippiam quod modum excefferit, bonum. à natura enim ipsa omnium parente, & ab omnibus philosophis ac poëtis, id quod nimis, exprobatum est: & ab iis, qui naturaliter vitæ muniis vtuntur, experientia comprobatur: vnde antiquissimum illud oraculum adagio receptum est, Ne quid nimis. quod Aristot. 3. Rhetor. lib. Bianti attribuit, alij autem aliis philosophis aut poetis, immò & distichon Græcum extat.

Πάν το πλεόν, ἀκαρὸν. ἐπεὶ λόγος ἐστὶ παλαιός

Ὡς καὶ τὸ μέλιτος τὸ πλεόν ἐστὶ χολή. quod est,

Intempestium est, quodcunque superfluit, aiunt,

In bilem transit mel quoque si nimium est.

Διὰ τί ὁ ἔαρ καὶ ὁ φθινόπωρον νοσώδης; [ἢ] ὅτι αἱ μεταβολαὶ νοσώδης; ὁ δὲ μετὰ πτώρον, τὸ ἔαρ νοσώδης ἐστὶν ὅτι μᾶλλον τὸ θερμὸν ψυχρὸν ἢ τὸ ψυχρὸν θερμὸν νοσώδης. ἐν μὲν οὖν τῷ ἔαρι, τὸ ψυχρὸν θερμαίνεται. ἐν δὲ τῷ μετοπώρῳ, τὸ θερμὸν ψύχεται.

XXVII.

Cur ver & autumnus morbofi? Quia mutationes omnes morbiferæ: autumnus autem vere grauior est, quia magis calido infrigidato quàm frigido excalescitur laboramus. in vere quidem igitur frigidum incalescit, in autumno autem calidum refrigerat.

Cùm hoc loco cur & autumnus & ver morbofi sint, simul rationem inuestiget, maximam nobis difficultatem facere poterit Hippocrates noster, à quo quàm plurima horum problematum & explicationum desumpta esse docuimus. is enim 3. Aph. 9. non modò non morbosum fecit verum tempus, sed saluberrimum, qua potissimum ratione distinguit ipsum ab autumno, cùm dicit, autumno morbi acutissimi ac exitialem magna ex parte. ver verò saluberrimum & minimè exitiale. Verùm si diligenter consideremus quæ ab Hippocrate eo loco dicta sunt, videbimus diuersa ratione sumpsisse, saluberrimum, eo loco Hippocratem atque hoc loco morbosum sumat Aristoteles. Cùm enim non de multiplicato ægrotantium numero eo loco loquatur Hippocrates, sed de morborum qualitate, an scilicet exitiosi & perniciosi producantur magis autumno morbi, an vere, rem hanc explicans, perniciosos magis generari in autumno dicit, minimè verò exitiales vere, qua ratione saluberrimum dicit. Saluberrimum igitur ver esse dicit, non vt à morbosissimo (vt ita dicam) distinguat, sed vt à pernicioso & exitiali separet: cùm ver qualitates vitæ nostræ propinquas maximè habeat: vita enim in caliditate & humiditate sita est, ideo & sanguinem optimum & spiritus multos producit. non tamen adeò saluberrimum est, quin ægrotudines in ipso fiant, sed tales sunt, quæ non multo negotio curentur. In vere autem multos etiam morbos fieri docet hoc loco Aristoteles, illique Hippocrates astipulatur 3. Aph. 20. cùm dicit, vere autem furores, & atræ biles, & morbi comitiales, & profluvia sanguinis, & angine, & grauedines, & raucedines, & lepræ, & tusses, & impetigines, & vitilignes, & pustulæ vlcerosæ plurimæ, & tubercula, & dolores articulorum. & primo de natura hominis dicebat, vernales morbos in autumno curari. accedit saluberrimum dici, quia natura sua talis est. Aliquos tamen morbos enumerat Hippocrates peculiare veris, tum quòd nullum tempus adeò salubre est, quin aliquos habeat morbos peculiare, tum propterea, quoniam maior pars morborum eorum qui enumerantur in illo 20. Aphor: non ex tempore verno pendet, sed ex aliis temporibus præcedentibus occasionem habet. quod enim in autumno & hyeme colligitur, vere se prodit: nam crassa calor veris resoluit sæpenumero, colliquit, & morbos excitat. Hinc Galenus 1. com. verum tempus saluberrimum dici scribit, quoniã morbi qui in eo tempore fiunt, ad bonum finem inclinationem habent: hoc enim tẽpore profundũ corporis expurgatur, nepe humores mali, qui in profundo sunt & internis præcipuis partibus, ad externã superficiem, & ignobiliores partes expelluntur. hinc vitilignes, impetigines, vlcera, dolores articulorum. vnde si quis sit, qui bonis humoribus in vere refertus sit, optimè in eo statu conseruatur: quod aliis temporibus non contingit: quin imò si alia tempora corpora bonis referta humoribus

Ver & autumnus morbofi.

Ver quomodo morbosum Aristoteli, si Hippocrates saluberrimum dicit.

Ver saluberrimum Hippocrati, quòd morbos salubres inuehat.

Ver morbosum Aristoteli, quòd licet salubres, multos tamen morbos afferat.

Ver quos morbos producat.

nanciscantur, in suæ temperaturæ humores conuertunt. æstas enim bilem, hyemis pituitam multam producit: sic igitur saluberrimum quidem per se est, at propter dictas causas etiam non paucos morbos habet. neque à seipso dissentit, aut à suo præceptore Hippocrate. [*Quia mutationes omnes morbifera*] morbosas & insalubres esse mutationes omnes corporibus nostris docuit Hippocrates, 2. Aphor. & superius nos longa oratione: ideò non est quòd hoc loco in repetendis tempus conteramus. Illud certè verum est, quòd ab Aponensi hoc loco dicebatur, mutationes quæ morbos producant, esse duum generum, externas & internas. in problemate superiori in utroque solstitio morbos & generari & mortes sequi ob mutationes potissimum externas, hinc verò autumnum & vernum tempus morbos habere non ob externas multum, quòd mediocrem quandam temperiem nanciscatur duo hæc tempora, cum excessus aut calidi aut frigidi sint in æstate & hyeme, sed potissimum internis causis immutatis quàm maximè. [*autumnus autem vere grauior est*] cum autumnum & ver morbosa esse tempora, quòd mutationes maximè perpetiantur, docuisset, ne quis crederet insalubritatem hanc æqualem esse, subiungit hanc particulam, quæ comparans autumnum cum vere, manifestè illum multò esse insalubriorem docet & illius rationem etiam inuestigat. hæc autem est [*quoniam magis laboramus calido infrigidato, quàm frigido excalesceto, vere autem frigidum incalescit, autumno autem calidum refrigescit*] iure quidem merito. si enim actiones omnes mediante calore naturali, perficiuntur, & vita nostra calore consistat, nulli dubium esse debet, deteriore multò esse mutationem calidi ad frigus, quàm contrariam frigoris ad calidum. ille enim ad perfectionem tendit, hæc autem ad interitum & imperfectionem. vnde dicebat Galenus 3. de Sympt. causis 3. frigoris nullum esse in functionibus vsum. & Auic fen. 1. l. 1. Doct. 6. cap. 3. multis rationibus concludit, frigus in actionibus virtutum non ingredi essentialiter, id est, per se; sed ex accidenti: quicquid dicat Aponensis in suo conciliatore. neque enim præsentis est instituti controuersiam hanc dirimere. satis est enim, hanc rationi, Aristot. Galeno, Auic. maximè esse consentaneam. in com. 9. 3. sect. Aphor. aliquot causas recenset cur autumnus sit insalubrior. prima, quoniam eodem die modò calor modò frigus existit. secunda, quia æstiuum tempus sequitur, in quo multis solent humores assari. tertia, quia vires ob calorem aliquibus imbecilliores redditæ sunt. quarta, quia in æstate humores ad cutim mouebantur & difflabantur, autumno autem superueniente, ob aëris frigiditatem repelluntur, & ad interiora remeant. omnes eæ causæ omnibus hominibus communes sunt, quas effugere non possunt. Quintam causam addit quam hi soli habent, qui victu inordinato vtuntur. in iis enim non solum adest plenitudo ciborum aliorum, sed etiam fructuum, potissimum horariorum, ex quibus solent succi in nobis generari, qui apti sunt maximè ad corruptionem.

Autumnus
cur vere in
salubrior.

Διὰ τὴν ἐν τῷ χειμῶνι, ἐλάττω μὲν τὰ ἀρρώγηματα, ἢ ἐν τῷ θερῷ, θανάσιμα ὅμως, ἢ ὅτι ἐν μὲν τῷ θερῷ ἀπὸ μικρῆς πρὸς φάσεως ἀρρώγηματα. ἐν δὲ τῷ χειμῶνι, ὅς πεπληκώτεροι γὰρ καὶ ὑγινοτέροι ἢ μὲν αὐτῶν. ὥστε εἰκότως τὰ ἀπὸ μείζονος πρὸς φάσεως γινόμενα, μείζω καὶ αἰσχυρῶτερα. ταῦτα δὲ τὸ τοιοῦτον καὶ ἐπὶ τῶν ἀθλητῶν, καὶ ὅλως ἐπὶ τῶν ὑγινοτέρων ἀσχυρῶν ὁρῶμεν. ἢ γὰρ οὐ λαμβάνονται νόσῳ, ἢ ταχὺ στυαπιάσι. μεγάλης γὰρ αἰτίας δέονται.

XXVIII.

Cur per hyemem minùs quidem morbi adsunt quàm in æstate, sed tamen magis perniciosi? An quia in æstate quidem ex parua occasione morbi fiunt, in hyeme autem minimè? Valentiores enim ad concoquendum, & saniores nobis ipsis. quamobrem meritò, quæ à maiori occasione fiunt, maiora sunt, & magis perniciofa. hoc idem & in athletis, & omnino in bene valentibus perspicimus: aut enim non corripiuntur morbo, aut, vt citò premantur, magna causa indigent.

Cum eadem fere problemate 25. sint ab Aristot. proposita, ea autem quæ sunt addita hoc loco, cum in eo exponendo sint declarata, vt superfluitatem fugiamus & repetitionem, ea commentarij ad hunc locum explicandum locum subibunt.

Δια' ἧ τῆς αὐτοῦ φθινοπώρου καὶ τῆς χιμῶνος ὁ καὶ σοὶ μάλλον γίνονται οἱ παῖς ψυχραὶ ὥραις, τῆς δὲ θεοῦ ταῖς ῥίγῃ ἐνοχλαῖ καυμάτων ὄντων; ἢ ὅτι τῆς καὶ αὐτοῦ φθινοπώρου, ἢ χολῆς αὐτοῦ ὅτι θερμὸν, ὅ ὅ φλέγμα ψυχρὸν; ἐν αὐτῷ οὖν τῆς θερμότητος, τὸ ψυχρὸν αἰαλύνεται, καὶ ἀφ' αὐτοῦ χυθεῖ ῥίγη καὶ ἔμοις ἀσθενεῖ. ἐν δὲ τῇ χιμῶνι, τὸ θερμὸν ὑπὸ τῆς ὥρας κρατεῖται καταψυχμένον. ὁ καὶ σοὶ, μάλλον ἐνοχλοῦσι χιμῶνος καὶ τῆς φθινοπώρου, ὅτι ἀφ' αὐτοῦ τὸ ψυχρὸν, τὸ θερμὸν εἰσὼ συ-
 γέλλεται. ὁ δὲ καὶ σοὶ, εἰσὼ γὰρ ὅτι, καὶ οὐκ ὅτι πολλῆς. εἰκότως οὖν ὁ καὶ σοὶ αὐτῷ πλεονάζει ὥραν γίνονται. καταμάθῃ τοι τὸ τοιοῦτον αἰσθάνεσθαι ἀκρεβέστερον ὅτι τῆς ψυχροῦ θερμότητος τῆς χιμῶνος, καὶ τῆς τῆς χιμῶνος λουομένων τῆς θερμότητος. ὅτι ὁ αὐτοῦ τῆς ψυχροῦ λουομένων, ἀπορρίπτουσιν οὐλίαν χυ-
 λὸν ἕως λούονται, πλεονάζει ἡμέραν ὅσον πάχυνται ὑπὸ τῆς ψυχροῦ. ὁ δὲ τῆς θερμότητος ὕδατι χυτομένων, διεικνύονται ἀφ' αὐτοῦ. τῆς αὐτοῦ γὰρ τῆς ψυχροῦ λουομένων, πυκνοῦται ἡ ὥρα, καὶ συ-
 γέλλεται εἰσὼ τὸ θερμὸν. τῆς δὲ θερμότητος λουομένων, ἡ ὥρα ἀφ' αὐτοῦ, καὶ τὸ θερμὸν ἕως τῆς ἕως τοῦ πο-
 τοῦ αἰσθάνεται.

XXVIII.

Quam ob rem autumnō quidem & hyeme ardores potius generantur in frigidis temporibus, æstate autem rigores infestant æstu existente. An quia eorum quæ sunt in homine, bilis quidem est calida, pituita verò frigida. Itaque per æstatem quod frigidum est dissolvitur, diffusumque rigores & tremores excitat. In hyeme verò calidum vincitur infrigidatum. ardores etiam potius confluctant hyeme & autumnō, quia ob frigus calor introrsum contrahitur. ardor autem intrinsecus est, & non in superficie. meritò igitur ardores hoc tempore fiunt. Addiscet utique aliquis hoc certius in iis, qui aqua frigida hyeme, qui-
 que calida se laverint, quoniam qui se frigida laverint, subrigentes breui tem-
 pore sunt, dum diluuntur: reliquo tempore nihil patiuntur à frigore. qui
 verò aqua calida vti fuerint, alios magis degunt: siquidem eorum qui frigida
 lauantur, densatur caro, & contrahitur ad interna calor: iis verò qui calida la-
 uantur, caro rarefcit, calorque ad externam partem reuocatur.

Quæstio est, cur hyberno tempore, in quo frigus prædominatur & viget, febres ar-
 dentes & continuæ, quibus nulli adsunt rigores iuncti producuntur. æstate autem tem-
 pore alioqui calido potius cum rigore febres fiunt. hic est meo iudicio sensus proble-
 matis propositi. dicit igitur [*cur autumnō & hyeme frigidis temporibus ardores potius gene-
 rantur, æstate autem rigores infestant æstu existente*] καὶ σοὶ quamvis apud Hippocratem &
 omnes medicos, quin & apud Arist. ut superius annotauimus, significet ardētē febrē,
 quæ cōtinua est, tertio quoq; die acerbior, cum ardētissimo calore & siti immensa, ter-
 tianæ febrī intermittenti ὁμογενής. Hippoc. 6. Aphor. 25. & potissimum 4. de ratione vict.
 in acutis. Censeo tamen hoc loco Aristotelem febres omnes intelligere, quæ cum con-
 tinuæ sint, typis carent, atque nos inuadunt sine vllō genere horroris, rigoris, aut re-
 frigerationis. est igitur quæstio cur sit, quòd cum autumnus & hyems frigida sint tem-
 pora, ut plurimum tamen habent febres calidas sine vllō genere frigoris. æstate autem
 tempore calido potius typicæ febres fiunt, cum aliquo genere frigoris aut rigoris. hoc
 enim colligitur ex solutione quæstionis, quæ sic habet [*An quia eorum quæ sunt in ho-
 mine, bilis quidem calida, pituita verò frigida. Itaque per æstatem quod frigidum est dissolvitur,
 diffusumque rigores & tremores excitat. In hyeme verò calidum vincitur infrigidatum*] conue-
 nit inter scriptores rigorem & horrorem (qui sola differentia secundum magis & mi-
 nùs differunt (est enim horror debilissimus rigor) per refrigerationem quandam esse su-
 bitam & vniuersim factam, ut docuit Galenus lib. de tremor. & palpit. cap. 6. at magna
 est inter eos differentia in modo & materia producente. lib. 2. de flat. autor, vnus ē
 Pneumaticis, de quibus lib. de Sectis Galenus censuit, de horrore agens qui febres præ-
 cedit, flatus ait ex iis quæ eduntur & bibuntur excitari, & per vniuersum corpus per-
 meantes sanguine plenas partes frigefacere: frigefactisquē iis locis vnde fontes sangui-

Cur tempo-
 ribus anni
 frigidis fe-
 bres sine ri-
 gore, cali-
 dis verò
 cū rigore.

Rigoris &
 horroris
 causæ au-
 ctori de fla-
 tibus,

Rigoris
causæ Hip.
lib. de mor-
bis.

Rigoris
causæ Gal.

Arist. de ri-
goris cau-
sis senten-
tia explica-
ta contra
recētiōes.

nis, & vniuerso sanguine frigefacto totum corpus horrere. fieri verò horrores maiores, cum & impetu multitudinis & frigoris flatus præcelluerint. At Hippoc. siue quicumque fuerit auctor lib. de morbis, horrores & rigores non in flatus sed in biliosam materiā & pituitosam refert. permisceri autem ait sanguine pituitam & bilem, atque inde sanguinem refrigerari loquitur autem potissimum de bile nigra. magis tamen etiam si sola pituita admixta fuerit: frigescente verò sanguine, totum corpus etiam refrigerari, & hunc rigorem esse. succedere autem rigori dicit concussionem corporis, vehementiori vehementiorem. Galenus autem lib. peculiari, tum & 2. de Sympt. causis cap. 5. impediri per rigorem innatum calorem putat, & propterea dum se colligit, ut ea quæ ipsius transitum impediunt, propellat, externas corporis partes perfrigerari animali virtute vnà cum sanguine in profundum cōmeante, vnde & totum corpus concuti ac rigorem fieri contingit. vnde iis non assentitur, qui semper ex frigore ipsum fieri putant, quod & auctores propositi, & Aristoteles 8. sect. prob. tum hoc loco visus est voluisse, cum dicit [*per æstatem frigidum dissoluitur, diffusumque & rigores & horrores concitat*] quin ex acrimonia & calore rigorem fieri arbitratur. ex mordicatione enim sentientium partium ab humore per eas acri & bilioso transuso fit dolor. vnde refugit ad internas partes innatum calidū, destituunturq. calore externæ partes: rursus cum interius coercitum calidū suffocari incipit, prodit vehementer, quo prodeunte membra veluti resectis virib. mouent rursus mordacem humorem, conantia expellere, & rursus dolor facit calidum refugere, atque hæc alternis vicibus fiunt, donec vincēte alterutro aut expellitur humor, aut obruitur virtus. quamuis autem aliquibus visum sit, Aristotelem hoc loco solum primæ causæ, nempe humoris frigidi cum sanguine permixti, & subinde vniuersum refrigerantis mentionem fecisse, si tamen citra humorem eius sententiam & verba rimari voluerimus. cognoscemus nullam harum causarum omisisse, sed cum breuitate ipsi peculiari vsus sit, non ita omnibus id cognitum esse potuit. dabimus verò nos operam quantum fieri per nos poterit, ut ipsum omnia hæc esse prosecutum diligenter ostendamus, neque vlla in re defecisse. cum enim dicit [*Itaque per æstatem quod frigidum est, dissoluitur, diffusumque rigores & tremores excitat*] primas duas causas recenset, flatus vaporēsve, & materiam frigidam per partes carnosas & sensibiles diffusam & refrigerantem: flatus enim id præstare commodè posse, potissimum si crassiores fuerint & acriores, præter auctoritatem illam libri de flat. vnde etiam colligi potest, quod rigores multi repente euadant, ac vbi euaserint, repente soluantur: repentinā autē hanc inuasionē & solutionē à vaporibus potius excitari verissimile est, quàm ab humorib. crassa autem vbi æstatis calore attenuatur ac funditur aut in vapores soluitur, aut certè diffusa per carnes frigiditatem excitat, & subinde rigorem: vnde Auer. 3. suorum collectaneorum cap. 30. disputat aduersus illos medicos, qui aut negarunt ab humore frigido fieri rigorem: aut certè dixerunt fieri minorem, quàm à causa calida: quum ex frigido aëre rigores fieri videamus, non autem ex calido: quum etiam si rigor fit per cōtractionem innati caloris magis aduersetur frigiditas calori, quàm caliditas, quare maiori quoque opus erit pugna, & maior fiet rigor. vnde Auic. p. 4. tract. 1. cap. 6. dicebat. & scias quod humor frigidus est quietus, cui iam consuevit membrum in quo est: & quiescit passio eius ab eo, quare non sentit frigus eius. Quum ergo mouetur & spargitur, sparsione plurima patitur membrum ab eo, quod erat non occurrens ei. & sentit frigus eius propter causam complexionis diuersæ. Et multoties quidem accidit à phlegmate vitreo sparso in corpore, rigor, non perducens ad febrem. subdit. Et rigor & frigus antecedunt febres: quoniam humor crudus effunditur ad lacertos imprimis, & nocet frigore suo per comparisonem ad lacertos, deinde cum incipit putrescere incipit incalescere. [*In hyeme verò calidum vincitur infrigidatum*] cum cognouisset Aristot. non ex frigida solum causa rigores in nobis produci, sed etiam ex causa calida & acri eo modo quo à nobis demonstratum est, ut & hanc etiam non omitteret, breuitati autem consuleret prius reddendo causam, cur æstate febres cum rigore eueniāt, mox explicādo, cur etiam hyeme id non contingat, tertiam illam causam explicauit, cum docet secundam hanc partem, cur hyeme cum frigore febres non multum eueniāt: si enim hyemis ea causa priuata fuerit, utique æstate vigere cognoscemus. hyeme igitur non multum cum rigore contingunt febres, tum quoniam colliquari non poterunt ii humores crassi, & ad carnosas partes transfundi, sed in internis etiam venis retinentur ob crassitiem, vnde interni potius ardores persentiuntur putrefacta ea materia in locis prope cor. alia autē causa quæ erat humoris caliditas & acrimonia, quæ æstate & viget, & sæpenumero sparsa

per carnosas partes rigorem concitat (hoc autem ex secunda hac parte, ubi id in hyeme non contingere docuit, vult nos colligere) hyeme ob ambientis frigiditatem superatur, & quod acrimonia vellicando sentientes partes rigorem poterat excitare refrigeratur, & potius impeditur, quod minus externas partes petat, quo fit, ut potius continuæ febres eo tempore excitentur, & sine rigore, quam æstate, quamvis frigidum natura sua tempus sit constitutum. [*Ardores autem magis conflant hyeme &c.*] hinc secundam partem prosequitur explicare, cur hyeme febres sine frigore fiat, & potius in internis partibus ardores persentiantur: eo vero nititur, quod cum ob ambientis frigiditatem & externa solidiora reddantur, & humor exteriores partes petens ad interna repellatur, efficitur, ut potius in internis persentiantur ardores, in externis vero nulli rigores adsint. [*Addiscet utique aliquis hoc certius in iis qui aqua frigida hyeme, quique calida se lauerint &c.*] aptissimo exemplo, quod sæpe in his quaestionibus fecit Aristoteles, quod iam superius dixerat, nobis ante oculos proponit. desumitur autem id ex iis, qui hyeme balneo se lauerint: nam qui frigida se infuderint, aliquandiu dum lauantur riguerunt: reliquo vero toto tempore, tuti à frigore sunt. At qui calida loti fuerint, licet tunc non riguerint, dum lauantur, reliquo tamen tempore magis frigus persentiunt. & huius rei rationem pulcherrimam tradit, quod iis qui frigida se immerferint, & caro solidior redditur, & pori corporis magis adstringuntur, calorque intro se colligit, atque viuidior redditur. Contra autem iis euenit, qui calida se lauerint, nam caro eorum rarefcit & mollior redditur, calor ad externa reuocatur. Vnde non immerito Plin. lib. 29. ca. 1. in medicos inuectus est, quod persuasissent balneis ardentibus cibos in corporibus coqui, à quibus nemo non minus validus exiret, obedientissimi vero, id est, mollissimi efferrerentur. id vero etiam fecisse medicos, & malè, colligitur ex Aëtio lib. 6. cap. 10. nam qui inualidum ad concoquendos cibos ventriculum habebant, eius roborandi & cibos conficiendi gratia lotos fuisse docet ex Possidonio. & Plutarc. lib. de tuend. val. ob eam causam Titum Imperatorem interiisse scribit. vnde Clemens Alex. 3. paedagogicæ, cap. 9. calidis dicebat vsos esse balneis ad emollienda corpora, quæ ideo ἀνθρώπων ναφθα vocarunt. at frigida lauabantur, ut robustiores redderentur, calorque naturalis intro repulsus maior euaderet. quem vsu primos omnium Euphorbum Iubæ regis, & Antonium Musam Augusti medicos fratres monstrasse, etsi refert Plinius lib. 2. cap. 7. ante tamen etiam in vsu traductum hic locus Aristotelis ostendit. Imò Carmis medicus Massiliensis damnato calidorum balneorum vsu, hyberno tempore etiam frigida lauari hortabatur, atque in lacus ægros mergebat. quod tamen ante eum etiam Græcos præstitisse saltem sanos docet hoc loco Aristoteles. quamvis Carmis fortasse ægris id adhibere primus ausus sit. qua de re extat Senecæ ad stipulationem, sese psychrolutré vocatis, præterquam quod etiam ut refert Plinius, & Agathinus apud Oribas. 10. collect. c. 7. ad prorogandam vitam multaque alia præstanda frigidam lauationem conferre opinati sunt.

Cur qui frigida lauerint, incalcescant, qui calida, algeant.

Balnei aquæ frigida vsus & quando incipit, error Plinij.

Τίς κατὰ πλάσματος ἔρετις; ἢ ἂν τὸ χυλὸν εἴη, καὶ αἰδρωτὶ ποιεῖ καὶ ἀποπνοίῃ; Τῷ ἄλλῳ ὅτῳ ἐμπυον; ἢ ἐὰν κατὰ χρομῶν τὸ θερμὸν ἀλλὰ γῆ, ἐμπυον; εἰ μὴ, οὐ;

XXX.

Quæ virtus cataplasmatum: an quod discutiens est, & sudores prouocet, & transpirationem; quod manifestum est, quando purulentum fuerit. an si offuso calido immutetur, saniosum, sin minus, minimè?

Quamuis cataplasmata dicantur medicamenta mollia, & consistentia mediocri, quæ repellendo, concoquendo, digerendo, resoluendo, laxando, vacuando, detergendo, calefaciendo siccando, dolorique sedando adhibentur, quæ vero crassiora siccioraque sunt, emplastra & cerata, quæ liquidiora, συγχεύματα & vnguenta appellantur. quorum etiam variae sunt vires & diuersi vsus, propterea quod diuersa materia componi possunt, & variis partibus admoueri, quæ peculiarem quandam habent indicationem: ab antiquis tamen magna ex parte ea cataplasmata dicuntur, quæ ad demulcendum dolorem, ad molliendum, ad resoluendum, ad concoquendum, & ex melle magna ex parte parabantur, cui incocta essent vel mixta medicamenta huic proposito conuenientia. sæpissimè etiam

Cataplasmata quæ antiquis.

parabantur ex pane, oleo & farina, de quo apud Galenum multa 2. ad Glauc. unde non aliud cataplasma censeretur debet, quam quod veteres malagma dixerunt, cum ex ipsis medicamentis malagma confici Celsus tradat. docuit hoc etiam manifestè Hippocrates, à quo fortassis hic Arist. in lib. de affect. de tuberculis loquens, cum dicit, Conducit autem aliqua cataplasmatibus integere, & aliqua impositis cataplasmatibus maturare, & diffundunt quidem cataplasmata, quæ cum calida sint, humectant, & non in seipsa trahunt. hæc igitur cum ita sint, non mirum hoc loco si Arist. cum quærit quæ vis sit cataplasmatibus, si respondet, discutere, humores aquosos resolvere, & transpirationem facere. Græcè habet, ἡ δὲ τὸ χυλικὸν εἶναι, καὶ αἰδρωτὶ ποιεῖ, καὶ ἀποπνοήν. quod est, an propterea quod discutiens est, & sine sudore facit etiam respirationem. in aliis autem est, ἡ τὸ διαχυλικὸν εἶναι, καὶ αἰδρωτὰ ποιῇ ἢ ἀποπνολύ. quod est, an quod resolutivum est, & si sudores moueat & transpirationem. alii habent, ἡ δὲ τὸ χυλικὸν εἶναι, καὶ ἰδρωτὰ ποιεῖν καὶ ἀναπνολύ. an propterea quod discutiens esse, & sudores facere, & transpirationem. id est. solet. Quibus verbis, neque enim multum inter se diuersa sunt, demonstrat Aristoteles per cataplasmata non genus omne horum intelligere, sed quæ antiquitus verè hoc nomine insigniri solebant. sequitur τῷ δὴλον ὅταν ἐμπυον &c. quæ verba Gaza credidit esse alteram quæstionem, qua quæreret quonam argumento constet abscessum iam purulentum esse. illum autem fortasse mouerunt subsequencia, ἡ εἰς κατὰ τοῦ σώματος &c. quibus videtur respondere quæstioni. ego verò etiam antiquum interpretem secutus & Aponesem imò Græcorum omnium codicum fidem, crediderim esse hæc verba confirmationem eorum quæ in solutione proposuerat. dicit autem hoc ex eo colligi, quod si quis cataplasmate hoc calido vtatur in abscessu, si viderimus eum immutari, dicemus euaporatas esse ichorosas partes & resolutas, sanientemque genitam esse, sin minùs, id est, si verò nullam factam mutationem viderimus, dicemus etiam nō factam esse sanientem. cum hæc fiat auxilio caloris naturalis euaporatis crudis illis ichoribus, & attenuata materia. docebat enim longa oratione Galenus 5. simpl. medic. facul. cataplasmata huiusmodi debere esse calida & humida modicè, id est, vt neque excellant neque inferiora sint temperatura corporis ipsa immutantis. sed quoad fieri possit, sint simillima. huiusmodi si fuerint, & resoluendi facultate maximè valebunt, & dissipandi materia per insensibilem transpirationem, si modò omnino humida actu & liquidum fuerint, quod si consistenti magis substantia prædita sint, ita vt poros corporis obstructos reddant, quo & halituosos vapores includant, & spiritum, caloremque innatum intus retineant, cataplasmata erunt suppuratoria, quoniam detentis fuliginibus & calore naturali, fit vt succi facilius & citius computrescant: spiritus enim ad concoctionem faciunt, & fuligines & vapores ad putrescentiam, hinc suppuratio fit, quod neque mera concoctio sit, neque sola putrefactio, sed quodammodo vtrumque ob vtriusque cohibitionem. hinc cataplasmata aliqua dicit esse resoluentia & vapores excitantia, aliqua suppurantia hoc modo. nam si eo appposito immutetur, id est, in colore fit saniosum, sin minùs, sed concolor sit carni, sed imminuatur, non fiet purulentum, sed insensibiliter materia euaporabit.

Ποῖα δὲ καίεν, ἢ ποῖα δὲ τέμνεν; ἢ ὅσα μὲν ἔχ' εἶδος μέγα, καὶ ἔλαχ' συμφύεται, ταῦτα καίεν δὲ, ὅπως ἢ ἐχάσθαι ἐκ δὲ πίεσθαι, ἢ τῷ γὰρ οὐκ ἔστι ὕπουλα.

XXXI.

Quænam oportet vrere, & quæ incidere? An quæcunque quidem habent os amplum, & nō citò coagmentantur, hæc vrere oportet, vt crusta illuc penetret: sic enim non erit subocculata.

Problema hoc cum proximè repetatur, atque magis absolutè expendatur, quod hîc bipartitò proponatur quæstio, in 33. autem tripartitò, ex duabus autem partibus vnâ solum absoluat, simul cum altero explicandum relinquimus, quæ enim vt aliàs dixit dispersè in problematis encycliis, vniuersalibus, naturalibus & medicis proposuerat Aristot. & pro varia occasione repetierat, qui collegit, & in classes diuisit, etiam si eadem fuerint, consultò ponenda censuit, quod ex vtriusque collatis & iunctis absoluta magis habeatur solutio, vt de hoc mox ostendemus.

Τίς ἐστίμου ἀρετὴ; ἢ τὸ ξηραίνον ἐστίν, καὶ τῆς ὀπίσσης ἀετιώσεως σαλευτικόν, ἀλλ' ἐχάρω-

Variale-
ctio.

Gazala-
pfus.

Puris gente
ratio quæ
coctio, &
quomodo
fiat.

σεως καὶ σήψως τῆς ἄρκος; ἔτω γὰρ ἀφλέγματον ἀνείη καὶ συμφυκόν. μὴ ὅτι ῥέοντος καὶ γὰρ, ἀφλέγματον ἔσται. Ἐπεὶ δὲ ὅν, | συμφύεται· ἕως δὲ ἀνὶ ἰσχυρότη, δὲ | συμφύσεται. Ἀλλὰ τὸ οὖν δριμύτα πύρρα ὥστε ἀποσύφει.

XXXII.

Quanam virtus medicamenti supprimentis sanguinem? An quod exiccans est, & superuenientis excrementi repressor sine crusta, aut carnis putrefactione. sic enim & sine inflammatione erit, & vnitioṇi opportunum, siquidem non superfluente, inflammatione carebit: sic siccum existēs consolidabitur. quandiu enim affluat humor, non consolidabitur. quamobrem igitur acria plurima sunt, quod adstringant.

Τίς ἐναίμων φάρμακον] ἐναίμων φάρμακον cruentum dici posset medicamentum. Celsus tamen, à quo medici Latine loqui docemur lib. 5. c. 19. emplastra quæ cruentis protinus vulneribus iniiciuntur, ἐναίμων Græci vocant, multa docet. Et Galenus in initio com. 3. περὶ αἵματων, id esse ἐναίμων φάρμακον, quod cruento vulnere iniicitur, ut primum illatum est & nondum ex toto siccum, sed adhuc cruentum. hoc est, cum cruor qui αἷμα dicitur, ex cute ipsa vulnerata, vel etiam ex carne in roris speciem distillat. & Hippoc. lib. de articulis. accommodata etiam iis sunt quædam medicamenta, quæ cruentis vulneribus adhibentur. vbi Galen. ἐναίμων appellat medicamentum, tum in his libris, tum lib. de vlcerebus, quod confestim cruentis vulneribus adhibetur. vnde 5. Epid. τῷ δὲ ἐναίμῳ κατὰ δεξιὰς ἰαθῇ. quod est medicamento verò enaïmo deligato conualuit. docuit autem Galen. ἐναίμων φάρμακον à nonnullis κολλητικόν etiam appellari. imò 6. Therapeut. dicebat φάρμακα ἐναίμων magna etiam ex parte esse κολλητικὰ. sunt verò hæc quæ coniungunt, & vniunt diuisas partes, ut in pristinam vnitatem reducantur. quomodo autem similia sint, quomodoque distinguantur, proximè docebimus. *An quod exsiccans est, & superuenientis excrementi repressor sine crusta, aut carnis putrefactione*] Corn. Celsus lib. 5. c. 19. vim horum medicamentorum iis verbis describit. Nam reprimunt inflammationem, nisi magna vis eam cogit, atque illius impetum minuunt, tum glutinant vlcera, & cicatricem iisdē inducunt. Constant autem, inquit, ex medicamentis non pinguibus, ideoque ἀλίπανα nominantur. vbi notandum, aliquos loco alipenæ quod habet Celsus, legisse ἀλίπαντα: sic enim apud Græcos vocari scribunt ea quæ non habent oleum, pinguedinemve, aut eorundem parum admodum. idem etiam aliqua scripta reliquit, quæ simul repellant atque refrigerent & rursus, quæ sine frigore repellat. In Græcorum autem libris repellendo simul astringere debent, quæ sanguini mananti occurrunt. Influentem enim humorem cohibent, aut etiam parti leuiter infixum in aduersum reiciunt. postremum hoc valentius esse oportet: vtrumque frigoris vi perficitur quidem, cuius natura est, cohibere, comprimere, repellere & retrudere: sed ad hos effectus valentissimum id frigus est, quod in crassa terrenaque materia consistit: qualis nimirum ea est, quæ acerbò, austero, adstringentique sapore deprehenditur: ea enim partis substantiam premens atque coarctans, influentem humorem remeare cogit, magis etiam si tenuis est: & si quid reliquum sit, sæpenumero resiccatur. & hoc est quod dicit *[exsiccans est & superuenientis excrementi repressor sine crusta aut carnis putrefactione]* hoc addit sine crusta, ut escarotica hinc remoueat, quæ in fluxionibus sanguinis vehementibus & maximè contumacibus solent adhiberi, ut combusta parte & crusta inducta, quasi vasi operculum adhibeamus. hæc autem non sunt sanguinem ex recenti vulnere fluentem sistētia *[sic enim & sine inflammatione erit, & vnitioṇi opportunum]* influxus humorum phlegmonem produceret, & subinde solutionem continui in vicinis partibus, hoc verò maximè obest agglutinationi partis diuisæ. quæ prima est & præcipua curandi indicatio. cum verò non fiat cum crusta, etiam redditur magis opportuna agglutinationi per crustam enim etiam partes fiunt dehiscentes magis. & hoc est, quod dicebat Galenus, huiusmodi medicamenta etiam κολλητικὰ. sunt verò hæc ut diximus, quæ coniungunt, & vniunt diuisas partes, ut in pristinam vnitatem reducantur. conueniunt quod siccant vtraque ad secundum fere gradum & refrigerant, non detergunt sed adstringunt, prohibentque ne quid humoris labris vlcere obueniat. verum etiam aliquam habent differē-

ἐναίμων
medicamē
tū quid, &
quomodo
Latine
Celsus dica-
tur.

Sanguine
sistētia me-
dicamenta
qualia.

Sanguine
sistentia
sunt duum
generum.

Sanguine
sistentia
non mul-
tū ad-
stringentia
esse opor-
tet.

Acria siste-
do sangui-
nicōtraria.

tiam, horum enim non in cruentis modò protinus glutinandis vsus est communis, ubi sanguinem ex plaga adhuc profluente, spongia deterferimus, deinde futuris aut fibulis ligaturave coarctauerimus, sed etiam in sinibus veteribus, cum ab omni inflammatione eos vindicauerimus, puròsque medicamentis reddiderimus: in hoc præterea distinguuntur, quòd *ἐναυμα φάρμακα*, etsi valentius suo munere fungantur, si præter refrigerationem etiam validam habeant adstrictionem, ut cum vino austero aut aceto aqua mixto utimur, tum rosaceo succis refrigerantibus cum aliqua adstrictione, & ceratis, frigida tum etiam sola quandoque munus id præstare possunt. ut spongia ex aqua frigida adhibita. at quæ glutinatoria sunt, non tam frigida materia id præstant, quàm adstrictione & siccatione. sic vino austero utimur, & siccioribus puluisculis & ceratis: nec multum detergente facultate prædita sunt, sed substantiam omnem in vnum cogere debent: cuiusmodi dicebamus sunt, quæ austera & adstringentia vocantur: hæc enim in idem cogendi & stipandi, non detergendi & purgandi facultatem habent. eorum enim finis est prohibere, ne vlla inter coituras partes subnascatur humiditas. unde aliqua ex bitumine, ærugine, squamma, aloë & myrrha constant, quæ robustam & duram carnem glutinant, quæ in sanguinolentis vlceribus potissimum mollibus nunquam convenirent pro sanguine retinendo, cum quasi eo tempore crustam essent inductura. debent enim solum leuiter adstringere citra abstersionem & refrigerare: imò & in iis cautione opus est, ne adstrictione etiam nimia sint medicamenta prædita: sit enim aliquando ut cutis ex huiusmodi grauius contrahatur, crassescat humor, dolor exasperetur, fluxio increascit, ac denique grauius incendium irritetur. si igitur refrigerantibus utimur & exiccantibus, & iis quidem diuersis pro carnis quam curamus varia mollitie aut soliditate, quod nunc innuisse satis erit, id obtinebimus quod hoc loco dicebat Aristoteles [*sic enim sine inflammatione erit, & vnitioni opportunum*] subditerationem siquidem non superfluente, scilicet sanguine, inflammatione carebit, & sitcum existens consolidabitur. addit rationem [*quandiu enim affluat humor, non consolidabitur*] quoniam consolidantium omnino finis est, quemadmodum dicebamus, prohibere ne vlla inter coituras partes subnascatur humiditas, quæ vnitionem impediat. Quamobrem quod in fine subiungit [*διὰ τὸ ἐν δειμείᾳ τὰ πάντα [aut τὰ πλείστα, ut aliqui manuscripti habent] ὥστε δύνασθαι*] quod nos vertimus [*quamobrem igitur acria plurima, quòd adstringant*] improprie sanè *δειμεία*, id est, acria, posuit, quod acre significat. quæ enim huiusmodi sunt, cum multa acrimonia compungant & calefaciant, ut quandoque etiam adurant, non est quòd putemus posse in vsum venire pro cohibendo sanguine protinus ex vulneribus promanante. is enim maximè est conspicuus in pipere, pyretro, & euphorbio, quorum exemplo de cæteris inferioribus æstimandum erit: quapropter etiam quæ minùs acria sunt, qualia hyssopus, fœniculum, thymus, & huiusmodi, quæ citra tertium ordinem subsistunt, si extrinsecus corpori admoucantur, rarefaciunt, humoresque eliciunt, atque resoluunt, ut §. de simpl. med. facul. docebat Galenus, quod opus omnino aduersatur actioni huic de qua agimus, sanguinis sistendi. quæ verò etiam acriora sunt, tantum abest ut id præstare commodè possint, ut omnino ea operentur quæ ab Aristotele hoc loco tanquam contraria huic operationi sunt proposita: sæpe enim & crustas inducunt, & carnis putrefactionem faciunt, quod in euphorbio, sinapi, & magis in lepidio & ranunculo obseruare licet: neque ratio quam subiungit iis conuenire potest, neque enim adstringenti facultate prædita sunt ut dicit Aristot. cum subdit id operari [*quòd adstringant*] intelligit igitur austera & acerbà, illa enim & refrigerant & exiccant, qua ratione & cōstringunt, & quadam asperitate coarctant. & proprie est fructibus immaturis peculiare, ut in vua acerba, pyris, mespilis, & portulaca persentitur. consistit in materia quæ terrenæ & aqueæ particeps sit in qua frigiditas exuperat. unde austerum omne strenuè refrigerat, cogit, atque contrahit, fluxiones sistit atque repellit. Acerbus autem sapor austero finitimus est, eo tamen grauior molestiorque, magisque constringit, & proinde magis etiam exiccant, tum refrigerant. is luculenter in malicorio, in galla, in rhoe, & cupressi nucibus conspicitur: eorum materia planè terrea est & sicca, humorisque vix particeps, in qua non calor sed frigus dominatur cum siccitate. quamobrem ut frigida fluxiones repellunt, ut adstringentia humorum impetum sistunt, & cohibent, ut siccantia coarctant & densant, & vulnera cicatrice obducunt, ut verò terrena, humores in-
crassant.

Ποῖα τέμνην δεῖ καὶ ποῖα κατέβην, καὶ ποῖα ἔ, ἀλλὰ φαρμάκοις, καὶ τὰ μὲν ἐπὶ ταῖς μαχαλαῖς καὶ
 ἐσθῶσι, φαρμάκῳ; μὲν γὰρ διαίρεσιν, τὰ μὲν, ἐπὶ πονα· τὰ δὲ, ἐπὶ κίνδυνῳ. καὶ ἔ, τὰ πλατῆα
 τῶν φυμάτων, καὶ πολὺ πρὸς ἔλλημα ἔχοντα. καὶ ἐν φλεβώδεσι καὶ μὴ θύστροις· τέμνην ἔ, τὰ εἰς
 ὄξυ σπυγμένα, καὶ τὰ μὴ ἐν σπυροῖς.

XX XIII.

Quænam incidere oportet, & quæ vrere, & quæ non ita oportet curare, sed
 medicamentis. An quæ sub ala & in inguinibus abscesserunt, medicamento: in-
 cisa enim hæc dolentia, hæc verò periculosa. vrere etiam eos abscessus oportet,
 qui sunt lati, processûque multiplici eruperunt: quique in venosis non carno-
 sis locis sunt. Incidere verò oportet, quæ in acutum tendunt, & quæ non sunt in
 solidis partibus.

Problema hoc totum practicum est, & ad eam medicinæ partem quæ chirurgica est,
 pertinet, superius, vt annotavi, imperfectè propositû, & imperfectiùs dissolutum, cum
 quæ vrere expediat, & quæ secare, quærat, non autem quæ medicamentis aperire: &
 mox in solutione solum de iis agat quæ vrere expediat, nulla sectionis facta mentione.
 hic autem tribus propositis ad quæstionē, tria etiam explicat in solutione. sed quoniā
 in arte manuali non mihi videtur versatus Aristoteles, sed solû circa ea quæ per specu-
 lationem illi videbantur, breuiter quantum presens institutum feret, de triplici hac ab-
 cessus ratione dicenda esse duxi, quæ ex iis quæ Aristot. proposuit, non parum lucis sunt
 allatura. si quid autem etiam ad hanc partem attinens omissum sit, poterunt supplemē-
 to esse. Solent medici, vbi pars aliqua tumore distendatur, humorēque contineat, aut
 iam putrefactum, & in pus versum, aut certè superfluum coctionem nullam admittens,
 sed fluxile tamen, vbi sua sponte non erumpat materia, ferro, igne, aut medicamentis a-
 perire: alioqui per vicinas partes insinuat sese sanies & cuniculos agit, vnde venas, ner-
 uos, arterias, & vicinas particulas depascitur atque corrumpit. hinc ossa cariem con-
 trahunt sæpenumero, & cutis contaminatur, rugosâque tota marcescens redditur. hinc
 aperienda pars ferro, aut igne, aut medicamento. semper illud euitantibus, quod vas
 in igne, neruus, tendo, vinculum, nēue quid neruosum, quales membranæ quædā sunt,
 aut potius lati tendines conuulnerentur. ignis itidem est in iis partibus verendus, quæ
 vegeto admodum sensu præditæ sunt, à quibus vis ignis ad principia transeat celerit̃.
 idem ipse periculosus, vbicunque vel exitus venarum, vel aditus vasorum est: nec eum
 oculus sustinet. in strumis, & colli abcessibus à carotide arteria, vena sphagitide, vocali
 neruo abstinendum: illinc enim hæmorrhagia, quæ difficillimè supprimitur, hinc vel
 certè semimutus homo relinquitur, inuritur carnosus podex & ferrum sustinet: in na-
 tibus tamen neruus est, qui si in suppuratione aperienda præcidatur, crus subiectum
 stupidum reddit. in bubonibus glandulæ sunt, quas perreptant venæ & nerui, ideo e-
 tiam si inurēdum sit in iis partibus, multa cautione opus est. In articulis perpetuò quo-
 que suspectus est cauteriorum & ferri vsus. vti verò licet igne tum vbi ora venarum
 adsint, vbi enim aperierint vt saniei exitum parent, crustam postmodum inducunt, quæ
 obregatur ne sanguis transfluat, quod ferro commodè præstare non possumus vtimur
 etiam eo, vbi vlcera & serpant & sinuosa fuerint, sic enim impedimus exiccatione, ne
 vltcriùs radices mittant, simulque cavitatem illam adstringemus. & hoc est quod pro-
 blemate 31. dicebat [*an quacunque quidem habent os amplum, & non citò coagmentantur;
 sunt vrenda, vt crusta illic penetret, sic enim non erit subocculta, id est, aut sanies aut cavitās*] &
 hoc loco cum dicit [*vrere etiam eos abscessus oportet, qui sunt lati, id est, sinuosi. & processû
 multiplici eruperunt, quique venosis non carnosus locus insunt*] quod enim Aristot. habet:
 καὶ πολὺ πρὸς ἔλλημα ἔχοντα. quod antiquus interpretes vertit, & habentia magnam a-
 pertionem, quod de continua quantitate intelligitur, cum potius ad discretam, aut ad
 vtramque pertineat. significat enim qui multa habet munimenta, quod contingit in
 iis abscessibus qui serpunt, vt videre est in herpete excedente, & cancerosis affectibus.
 tum & in tumoribus iis conuenit ignis, in quibus membra ita læsa sunt, vt malam
 compositionem acquisierint, vt in fistulis. quod verò subdit [*quique in ve-
 nosis*] comprehendit vsum ignis in consolidandis incisis aut disruptis erosive arte-

Quando i-
 gne vidē
 & quando
 abstinēdū
 in sinibus
 aperiēdis

Sub axillis
non ven-
dum & cur.

Quando
pyroticis
vtendum.

riis aut venis, cuius ope sæpe eas adstringimus, & ad pristinum statum reducimus. timebat autem vitionem sub axillis, quod partes ex sensu insigni præditæ sint, quin & in inguinibus. attamen experientia constat, posse nos tutò in iis partibus huiusmodi operationes & igne & ferro facere, si modò ea cura adhibeatur, ne in profundiorib. partibus alterutro penetremus: quod fortasse hoc loco intellexit Aristoteles: si enim attenuata rectè fuerit cutis, & sanies ad superficiem ducta, securus erit vsus etiam in iis partibus & incisionis & adustionis. secus si profundius sit, aut ferro aut igne penetrandum: duas autem illas partes alarum & inguinum proposuit, vt nobis exemplo essent, non esse iis vtendum, vbi partes magno sensu præditæ sint. huiusmodi autem esse axillas insignis ille sensus demonstrat, qui ex titillatione earundem persentitur. sed quando nā medicamento vtendum, vt aperiamus? Aliquando in molliores adeò incidimus ægrotañtes, vt vbi aut ferri aut ignis mentionem factam sentiunt, animo delinquant, & omnia potius experiri malint, quàm vt ferro aut igne perforetur eorum cutis, tunc causticis, quæ appellant potentialia, erit vtendum. Antiqui non habebant solidius causticū ex sapone & calce parato, quo nos potissimū vtimur, & ideo fortasse separauit medicamenta ab igne, cū tamen eandem fere facultatem habeant. superiori tamen ꝑ. cū id considerasset, vsum solius ferri & ignis proponit, nempe secare & vrere quū vstio fiat non solum igne, sed etiam medicamentis. Verū quoniam alia multa imbecilliora habebant, quæ pyrotica quidem dicebantur, non tamē ignis nomine insigniri merebantur, ideo in hoc, vt distinctius loqueretur, medicamenta hæc aperiencia etiam ab igne seiunxit. Theriacam enim applicatam vomicas aperire certum est: sic vrticæ semen è vino tritum frangit, purgat, & cicatricem facit. lac ficulneum, adeps è rubetis, cantharidum puluis, batrachii caulis & folia, molligo anachardina, sexcenta propè alia sunt, tum simplicia tum composita, quæ commodè id præstant, de quibus Aëtius Amidenus lib. 15. & cap. de pyroticis. his impositis antiqui sæpe vomicas aperiiebant, & de iis loquitur hoc loco Aristot. cū tumores sub alis constitutos & in inguinibus non secandos scribit, sed medicamentis aperiendos: quod periculum vereretur magni doloris ob sensibilitatem partium sub alis, aut fluxus sanguinis in inguinibus ob magna vasa eò pertingentia. secandos autem scribit Aristot. eos tumores, in quibus ita ad superficiem materia eleuata est, vt ad cutim extimam sanies ipsa peruenerit, & ideo acuminatum tumorem reddiderit: nulla enim adest earum causarum, quibus igne aperiendas vomicas dicebamus, non sensus partis, non fluxus sanguinis, non perreptans materia, non aliquod simile: cute enim sola incisa sine dolore pus exilire solet, cū adeò ad superficiem materia peruenerit. neque venę insignes aut arteriæ eò pertingunt, neque in solidioribus partibus insidet tumor. & hoc est quod dicebat [*incidere verò oportet quæ in acutum tendunt, & quæ non sunt in solidis partibus.*]

Διὰ τί ἐὰν χαλκῷ τις τμηθῇ, ῥᾶον ὑμιάζεται, ἢ σιδήρῳ; πότερον ὅτι λειότερον. ὡς δὲ ἦτον
ἐπαρθεῖς, καὶ ποιεῖς πληγὴν. ἢ εἴ ποτε ἀκμὴν μᾶλλον ὁ σίδηρος λαμβάνει, ῥᾶον καὶ ἀπαθεσέεσσι
διαίρεσις; ἀλλὰ μὲν φαρμακῶδες ὁ χαλκός, ἢ ὅτι ὄργη ἰσχυρά. ὁ μὲν οὖν βίθιος αἷμα τῇ περὶ
θᾶπτον ἔφαρμακον ποιεῖ τὴν σίμφειν.

XXXIII.

Cur si ære quis vulneretur, facilius sanatur, quàm si ferro? Vtrùm quòd leuius est, quare minus scindit & facit vulnus, an certè si vigorem magis ferrum accipit, facilior & tolerabilior erit sectio? At verò medicamentosum est æs. Principium autem forte est, quòd igitur æs simul ac facta fuerit incisio, medicamento præsentissimo adest, facit vt vulnus facilius coëat.

Ære vulne
ia facta fa-
ciliùs curā
tur quàm
ferro.

Problema hoc quo quærit Aristot. quare si quis ære vulneretur, facilius sanatur, quàm si vulnus ferro illatum fuerit, de vulnere facto in aperiendis vomicis, de quib. proximè locutus est. siue id fiat vulnere simplici illato, siue ignito alterutro, vt in causticis adhibendis proximè declarabamus. Duas autè solutiones affert, nõ tres vt malè censuit Aponensis, cū secunda illa quā affert Aponensis, malè Aristot. intelligēs, nõ aliud nobis afferat quā confutationē prioris. cū igitur dicit [*an quòd leuius est, quare minùs scindit & facit vulnus*] soluit quæstionē ex aliorū sententia. est verò sensus, propterea aliquib. facilius visum esse sanari vulnus ære illatū, quòd leuius sit, minúsque scindat hac ratione.

quæ verò minora sunt vulnera, quòd solutio continui minor sit, citiùs etiam sanari poterunt, quia minori vnione indigent: leuius autem esse æs, tum ipsa experientia ostendit, tum naturalis æris temperies calida & sicca, multum igneæ substantiæ retinēs, qua efficitur vt etiam leuius ferro sit. [*an certè si vigorem magis accipit ferrum, facilius erit & tolerabilior sectio*] censeo iis verbis Aristotelem obijcere superiori solutioni, quòd quamuis æs ob hanc, quòd leuius sit, causam videatur minus vulnus excitare, quoniam tamē obtusius est, nec tam facilis est eius ad secandum acies, propterea & faciliorem esse, & tolerabiliore à ferro factam sectionem, & propterea minùs dolorem inferre minùsque inflammationem excitare. quo etiam fiet, vt hac ratione vulnera à ferro illata faciliùs sanentur. [*At verò medicamentosum est æs*] Veram assignat causam Aristoteles cur ab ære inflicta vulnera faciliùs sanentur. ea verò est, quòd in ære facultates adsint medicatrices vulnerum, est enim exsiccanti admodum facultate: magni verò refert, quo quis principio curationem aggrediatur. principium enim rei cuiuscunque pars potissima est. quo fit vt vnde malum inceptit, ab eo etiam curationis sumatur exordium, & id non modò in vulneribus factis, sed etiam vbi simul & vulnus fiat, & inuratur pars aliqua. maiorem enim semper exsiccationem afferet ignis in ære impressus, quàm in ferro, quòd propter actualem ex igne caliditatem & siccitatem potentialis quoque maior in ære adsit facultas & siccandi & excalescendi. Obseruandum autem est obiter, falsum esse quod ab Aponensi hoc loco scribitur, dolorem ex incisione à ferro facta maiorem esse, quàm qui ab ære incidente excitatur: hoc enim omnino repugnat Aristoteli hoc loco, qui tolerabiliorem facit dolorem ex incisione à ferro facta, neque ratio qua id persuadet, id conuincit, sed potius oppositum: dicit enim id accidere, quia ferrum velociùs suam operationem facit. At ex hoc potius colligendum est, ferri incisionem minùs esse dolorificam: quæ enim velociter fiunt, minùs solent esse molesta: neque dicat vehementiorem esse dolorem ex incisione à ferro, longiorem ex ære. dolor enim cùm fiat ex continui solutione, maior excitabitur, si longiori tempore fiat: fit enim dolor potissimùm ex ipso actu incidendi. quantò igitur diuturnior est hic actus, tantò vehementiorem producit: qui enim post incisionem persentitur dolor, aut ex influentibus ad partem humoribus & solutionem producentibus, excitatur, aut ab intemperie ambientis potius, quàm ex ipsa incisione: minor igitur erit dolor vbi citissime fiat incisio. quod experientia omnibus constat: & propterea plerique chirurgi ferro non ære operationes suas exercent. verum tamen est, ab æneo cultro, aut ignito ære inflicta vulnera faciliùs curari, quod in ipso actu incidendi medicamentum quasi applicatur: nam æs & adstringit & exsiccatur, & robur parti magis addit. sed quoniam in sequenti de combustis ab ære loquitur, ideo solùm de incisuris totus hic sermo intelligendus est.

Ferro inflicta vulnera minùs dolorifica, a Iuero Aponensi.

Δια τί τὸ καὶ τὰ καύματα θάττον ὑγιάζονται; ἢ ὅτι μολώτερον καὶ ἥττον; σωματικόν; ἢ τοῖς θερμώτερος πλείων ἢ θερμότης.

XXXV.

Cur verò ab ære combusta celeriter sanantur: an quia rarius est & minùs corpulentum: in solidioribus autem minor caliditas.

Tanta est huius problematis varietas, tum in Græcis impressis & scriptis libris, tum in Latinis translationibus. vt nisi priùs, quam amplecti oporteat doceamus, & quâ reiicere, in vado hæreere oporteat. impressi enim omnes quos viderim, habent *Δια τί τὸ καὶ καύματα θάττον ὑγιάζονται*. quod est. cur verò & quæ infra sunt æstus siue adustiones velociter sanantur. ad quod fortasse respexit antiquus interpres, cùm vertit, propter quid autem nutritiuorum incisiones citò sanantur: alii vt scribit Aponensis ex antiquis legébant loco nutritiuorum, intestinorum, alii viscerum, manuscripti aliqui habent, *Δια τί τὸ καὶ τὰ διὰ χαλκῆ καύματα* &c. quod & Gaza in suo habuisse visus est, cùm scribit: cur ambusta ex ære sanantur celeriter. Ego verò posteriorem hanc vt magis probem, multa me mouent, primùm quòd cùm immediatè superiùs de vulneribus ab ære & ferro inflictis disputauerit, eaque inter se comparauerit, quantum ad faciliorem aut difficiliorem curationem attinet, erat multum rationi consentaneum, vt in iisdem eadem compararet, in vsu medico quotidiano, quo in vsum traducuntur ad adurendas

Varia lectio huius problematis.

Combusta
ab ære fa-
cilis curā-
tur, & quā-
obrem.

partes affectas. Præterea modus scribendi idem ostendit, dicit enim *ἀλλὰ τὸ καὶ τὰ &c.* cur autem & quæ &c. quasi de iisdem agens & eadem comparans cum superioribus fere connectat. quin quod cum aliæ lectiones omnino à veritate sint alienæ, neque solutio quæstionis illis cōueniat, efficitur ut aliam magis approbemus: neque enim verum est æstus aut adustiones partiū inferiorum siue spōte accidāt, siue casu, siue ex instituto facilius curari. neque membris quæ instrumenta sunt nutritionis, aut intestinis aut visceribus commodè caustica adhibentur, quin adhibita multò difficilius sanantur. Est igitur quæstio, cur ab ære combusta celerius sanantur. quemadmodum superius quæsierat, cur vulnera ære inflicta facilius curari possint. Respondet [*An quia rarius est & minus corpulentum*] poterat commodè satisfieri huic problemati responsione superiori, quoniam vnde malum, ab eo principium remedii. sed ut omnia vberius prosequatur, aliam sanè quàm probabilem rationem affert, ex raritate aut densitate desumptam. quæ enim densiora & solidiora sunt, ubi ignem concipiant, multò vehementius agunt, quàm quæ rarioris & mollioris sunt substantiæ. exemplo nobis sit flamma & igniti carbonēs, ii enim validius calefaciunt, quia in solida & dura materia ignis est conceptus, flamma verò quamuis tota sit ignis, quoniam tamen rara est & fluxilis, non multum calorem in nobis excitat: vnde Theophrastus lib. de igne dicebat: ob has causas nonnulla impensius flamma calefacit: verum non item torret &urit, quod tenuior & imbecillior sit. Ignis enim in solido & terreno calidissimus est, non æquè tamen se effert, sed densitate cohibetur, & corpus torridum occupat. solidum autem propter densitatem & duritiem, ignitum urit, quemadmodum ferrum, æs, lapis, ostrea inania &c. & quamuis Theophrastus hoc loco inter solidissima recenseat etiam æs, comparatum tamen ferro, certum est & rarius esse & magis porosum, hincque post ferrum ipsum collocat. dicit igitur, causam cur combusta ab ære facilius sanentur, etiam esse, quia cum æs rarius sit, & magis porosum ferro, non potest etiam si ignem concipiat, tantam recipere vim calefaciendi, ut ferrum quod densitate sua igne concepto vehementius etiam calefacit. Aponensis verò expositio huius loci adeo aliena est à mente Aristotelis, ut dum aliqua pro tuendo Aristotele in medium adducit, falsa pleraque summat, atque à mente auctoris omnino dissentientia.

Πότερον ἡ πτῖσις κορυφαία ἢ κριθίνη, καὶ βελτίων πρὸς τὰ ἀρρώγηματὰ, ἢ ἡ πυρεῖνη; δοκεῖ γὰρ πρὶν αὐτὴν, σημεῖον ποικιλοῦς τοῦ μεταχειζομένου, ὅτι πολὺ διχρούτεροι τῶν πυρεῖνων ἀλφύρων ἐργασίαι, ἢ τῶν πυρεῖνων ἀλφύρων. εἰδὲ ὅτι ὑγρότερον ἢ κριθίνη. ὁ δὲ ὑγρότερον πλέον, οὐ πέφικτος. ἢ οὐδὲν κωλύει εἶνα εἶναι δις πεπτότερον, καὶ εἶνα πρὸς κορυφότητα χρησιμότερον; ὁ δὲ μόνον ὑγρότερον ὅτι ἢ κριθίνη τῆς πυρεῖνης, ἀλλὰ καὶ ψυχρότερον. δεῖ δὲ τὸ ρόφημα καὶ τὸ πρὸς φερόμενον τοιοῦτον εἶναι τὰς πυρεῖνων, ὅς ἐφωτὶ βραχεῖδι ποιήσῃ, καὶ καταψύξῃ. ἢ δὲ πτῖσις τῆς πυρεῖνης ἢ κριθίνης. ἀλλὰ γὰρ τὸ ὑγρότερον ἢ σωματῶν δέτερον εἶναι, ὁλίγον δίδωσι, καὶ τῆς πυρεῖνης ψυκτικόν.

XXXVI.

Vtrum ptisana hordeacea leuior & melior ad morbos quàm triticea: videtur enim quibusdam hæc melior, eo signo rem demonstrantibus quod multò coloratiores videamus, qui circa triticearum farinarum opera versantur, quàm qui circa hordeacea. siue quia humidius est hordeum: quod verò humidius est, pleniorē desiderat coctionem. sed nihil prohibet aliqua esse difficulter coctilia, & aliqua ob leuitatem vtilia. nec enim solum humidius est hordeum tritico, sed etiam frigidius. oportet autem sorbitionem & cibum talem esse febricitantibus, ut tenuiter alat & refrigeret. ptisana autem hoc habet hordeacea. quod enim humidior vel corpulentior est, parum dat, idque est infrigidans.

Cur ptisana hordeacea omnium præstantissima.
Ptisana de omni grano deglubito antiquis dicta.

Pulcherrima quæstio hæc proponitur non ægris modò & febricitantibus. in quorū gratiam propositam fortasse dixerit quispiā, qui postrema verba obseruauerit, sed & sanis apprimè vtilis. Ea verò est. sitne ptisana hordeacea leuior & melior ad morbos quàm triticea. est verò ptisana, ut optimè doctissimus ac eruditissimus vir, amicus meus, Hieronymus Mercurialis li. 4. variarum lectionū cap. 18. obseruauit, nomen cōmune multis. omnia enim frumentacca deglubata ac pistillis decorticata ptisanæ appellatione donantur, ὡς τὸ πτῖσιν, quod est pinsere vel decorticare. cum enim in omni farre & le-

gumine hoc fieri possit, omni etiam erit nomen comune: hinc Galenus noster crudam quandoque ptisanam mentionem faciebat. unde Plin. lib. 18. c. 17. ptisanam orizem mentionem fecit, de qua Horat. 2. Serm. dixit, vas ptisanarium orizæ. sæpius tamen hordeo deglubato accommodatur, si etiam de cruda loquantur, ut in onomastico Pollux. & de ea locutus videtur Martialis 12. Epigr. lib. in panicum. *Frumentum, milium, ptisanam fabamque solebas vendere.* Dicebatur etiam non de omnibus iis crudis, deglubatis & decorticatis, sed magis de iisdem aqua coctis, veluti monstravit Plin. loco citato. & Galen. 7. Meth. c. 6. hinc primo de alim. facul. 6. & 9. ptisanam ex chondro, quæ erat species zææ *δινκνος* factam scribit, tum & triticeam, de qua etiam habetur mentio apud Hipp. 1. de morbis. & hoc loco apud Aristot. dum illam comparat cum hordeacea. Dioscorides etiam 1. 2. c. 78. triticeam ptisanam meminit. hinc Plin. dicebat, Italis potissimum placere ptisanam orizaceam lib. 18. c. 7. hinc *πρωσάνω περὶ τὴν ὁρδὴν πρωσάνω, τὴν ἐν ζείῳ ὁρδὴν πρωσάνω, φάρε πρωσάνω*, & alias aliter appellabant. quemadmodum autem licet frumentaceis omnibus & leguminibus crudis convenire diximus posse nomen ptisanæ crudæ, potissimum tamen hordeo decorticato & deglubato accommodari solere, ita in cocta quamvis de aliis dici & possit & soleat, communiter tamen ptisanam nomen hordeaceæ, maxime si nulla frugis addatur nota, convenit. unde Columel. lib. 2. c. 7. ex hordeo potissimum factitatum esse ptisanam docet. & Hippoc. lib. de rat. vict. in mor. acut. in principio, dum ptisanam mentionem facit, semper hordeaceam intelligit, cui soli præstantissimas illas dotes inesse, quas eo loco recenset Hipp. experientia cognovimus. fiebat autem ex hordeo deglubato & cortice exuto, quod officinæ mundatum appellant. tunditur autem non molitur. quomodo autem decorticari posset, docuit Constant. Cæsar 2. de agricultura. cap. 3. ex Didymi sententia, & 3. de agricul. c. 9. tum & 12. de agric. primò enim in corbis perfusum aqua hordeum dum intumesceret, in sole siccabant, mox in pila ligneo pistillo tantisper tundeant, dum corticem glumamque exuisset, & ita ut diu perennaret, reponerent. Alii verò hordeum maceratum, purgatum, decortikat, & in sole siccatum, rursusque pistatum, secundò etiam in sole siccabant, cumque reponere volebant, id quod ex ipso tenue inter pistandum decussum erat, ei aspergebant, quòd ita ipsum defendi conservarique animadvertent. Sic ergo parata ptisana recondabatur optimo quidem & saluberrimo instituto: quod utinam à nobis neglectum non esset. cumque usus exigebat, in aqua coquebatur. hinc error eorum manifestus euadit, qui pro paranda ptisana hordei farinam excipiendam iubent. Galenus enim lib. de atten. vict. rat. & libro de cibis boni & mali succi, dicebat hordei farinam flatum quàm maximos excitare. quòd si quis dicat, hordeum semper suam servare naturam, & nisi excoquatur, semper flatulentum esse, posse autem coqui tam integrum quàm in farinam redactum, & proinde posse flatulentiam amittere, imò cum farina tenuior sit, commodius ignis actionem recepturam esse facile aliquis suspicari posset. Verùm cum farinæ atomi ad minima fere iungantur, & vnum sit subito ex omnibus corpus, difficilius ignis in illa vires suas poterit exerere & coquere quàm integrum hordeum, cuius grana disjuncta sunt. accedit ad hoc, quòd ut cruditas hæc & flatulentia auferatur, longa coctione opus est, ex farina verò parata puls si diutius coqueretur, cyceo vel quid simile substantiæ solidioris pararetur, quòd in decoquendis granis hordei non eveniet. At an hordeum quòd pro paranda ptisana requiritur, integris granis esse oporteat, magna est inter Mauritanos medicos, & quidè magni nominis, dissensio, aliqui enim integra grana requirunt, Galenum secuti & Græcos omnes, inter quos primum locum tenet Auenzoar pr. Theisr. Tract. 16. cap. 9. cū inquit, In vnoquoque semine virtutem esse naturalem antequam frangatur & in frustra conteratur, unde inquit, à recto aberrant tramite qui hordeum conterunt. Nam hordeum per hanc virtutem quam habet, integrum, trahit ad se aquam, & illam alterat secundum eius integritatem: unde simile esse videtur de hordeo confracto in confectioe ptisanæ, & in seminatione, si confractum seminaretur, nihil generat, quia vim illam genitivam confractum amisit, integrum verò hordeum generat sibi simile in specie: idem contingit in ptisanæ confectioe, hordeum confractum est veluti mortuum, integrum veluti vivum, quòd vim suam toti compositioni distribuit. eandem sententiam & eandem rationem secutus est Auerroës 5. collect. cap. 31. imò ut suam sententiam confirmet, Auenzoaris sententiam adducit. & Aliabas 5. Theor. dicebat modicè esse terendum, id est ut solū decorticetur. Isaach tamen in diatris particularibus, Azaranius lib. 26. cap. 1. & Auic. quarto can. censuit præparanda ptisana conterendum multum esse hordeum. Nos verò Græcorum placita secuti ex integris

Ptisana de
iisdem a-
qua coctis.

Ptisana per
antonomas-
iam de
hordeacea
cocta.

Hordei de-
glubandi
apud anti-
quos mo-
dus.

Ptisana an
ex granis
an ex fari-
na.

Ptisana an
ex granis
integris,
an ex con-
fractis, A-
rabū sē-
tiæ discor-
des.

Ptisana ex
integris
granis.

Ptisana pa-
randæ o-
ptima ra-
tio.

Ptisana cō-
diendæ ra-
tio anti-
quis & no-
tis.

Cremor
hordei Cel-
quid.

Varia le-
ctio.

granis parādā ptisanā esse censemus. quomodo enim intumuisse poterit ptisana, ut do-
cebat Hippoc. & cognosci optimam esse cuius grana turgescunt, cum Galeno, aut iudi-
cari cocta, cum Oribasio Sardonio, ubi disrupta viderimus grana, nisi ex iisdem inte-
gris parandam statuamus. Coquendi autem ratio aliis atque aliis diuersa fuit, sed Græ-
cis maximè vulgata hæc est, quam Gal. 1. de alim. lib. annotauit. Coquitur ptisana in-
quit, portio, in aquæ decem, vel, ut ait Paulus, quindecim partibus, dandæque inter co-
quendum opera est, ut quàm aptissimè intumescat. Quæ enim multum citòque intum-
escit, optima est, ut contra quæ longo tempore parum tumet, pessima. Cum autem
in tumorem sublata est aceti momentum infunditur, deinde olei exiguum, quod tum-
per initia iniici etiam potest. cum ad exactam coctionem peruentum erit, friatum sal in-
spergi debet: neque aliud præterea miscendum est, nisi fortè anethi aut porri pauxillū.
Et quidem talis est optima ptisanæ cōfectio. Ab ea multum aberat, quam plerique aliis
multis superfluis imperitè condiebant, alii namque amyllum, alii sapam indebant, alii
mel & cuminum, cinnamum potius quàm ptisanam parantes. nec defuit illis fortasse ratio,
quòd sic hordei crassitiem tenuari, lētozem incidi, flatum discuti arbitrarentur: nos, in-
quit vir doctissimus, multò antiquis delicatior, & ipso Apitio qui 4. de opsoniis su-
perfluam huiusmodi ptisanæ condituram recenset, in gulæ studio superiores, spretis
iis omnibus, amygdalis intritis vel melonum seminibus cum saccaro salēque modi-
co contenti sumus, quibus vis aliqua quidem inest aduersus hordei crassitiem, lētozem
& flatum, sed anetho & porro longè impar: faciunt enim hæc non modò ad palatum
& gratiam, sed non parum etiam ad salubritatem ipsam conducunt. quòd si nos leuem
aliquam aut cinnamomi aut piperis portionem addiderimus, iis omnib. obuiam itum-
censeremus. Ex hac autem ptisana multa parabantur sola qualitate differentia, & mo-
do substantiæ. quæ enim ita parabatur decocta ptisana absolutè aliquando diceba-
tur, aliquando tota ptisana, aliquando verò ptisana nō colata, quæ si percolata fuisset
sacculo vel stamine, ita ut pars succulenta retineretur, terrestrior verò & lignosior
abiceretur iam non amplius absolutè ptisana vocabatur, sed ptisana colata & πλωμένη
χυλός, id est, succus ptisanæ nuncupabatur, nos hordeatum dicimus. hæc eadem anti-
quis ῥόφημα sorbitio absolutè, vel πλωμένη dicebatur. Crediderūt verò aliqui cremo-
rem tam sæpe Celso nominatum hordei hunc eundem esse, ac potissimū lib. 4. cap. 13.
illis verbis, percolato ptisanæ cremore, quod quamuis non omnino à veritate alienum
sit, quòd Cato lib. de re rustica, cremoris vocabulo sic uti videtur. nam de ambylo in-
quit, id in linteum nouum indito, exprimito cremorem in patinam: at succus ptisanæ
exprimitur, atque idcirco aptè etiam cremor dici posse videtur. Placet tamen cremo-
rem hordei potius intelligere ius decocti hordei ad parandam ptisanam tantisper do-
nec coctione diffiliat & crassitiem mediocrem nanciscatur, qui biliosis & incandescē-
tibus febribus propinatur. quæstio igitur est hoc loco proposita, sitne ptisana hordea-
cea & leuior & melior ad morbos, quàm triticea. præter morē etiā causā quæstionis pro-
ponit, quòd aliquibus visum sit triticeam præstantiorem esse, primū quod multò ca-
loratiores sint qui tritici quàm qui hordei pisturam exercent: cuius rei causam etiam a-
liās inuestigauit tū sect. 21. probl. 24. tū sect. 38. probl. 10. subdit aliam rationem qua quis
putare posset triticeam ptisanam præstare, & dicit *[sic quia humidius est hordeum. quod
verò humidius est, pleniorē desiderat coctionem]* Vbi obseruandum est, in Græcis omnib.
impressis codicib. secundam hanc huius rationis partē sic se habere. τὸ ὑγρότερον πλεον οὐ
πέσως. quod est, humidius verò plus, non digestionē: quod cum vix sensum haberet,
aliqui verò manuscripti habent, aliam lectionem, quæ sic habet, τὸ ὑγρότερον, πλεονος
δὲ τῆς πέσως, quam etiam visus est habuisse Gaza, cum vertit, coctionem desiderat ple-
niorē, idē hanc postremam secuti sumus. qua argumentatione qui magis laudabāt
triticeam, colligebant, hordeaceam quòd humidior esset, maiori indigere coctione,
quæ verò huiusmodi sunt, videntur minùs bonam habere naturam. nam etiam ex le-
guminibus ea minus probamus quæ ut elixentur maiori indigent tempore. Mox satis-
facit quæstioni cum dicit *[sed nihil prohibet aliqua esse difficulter coctilia, & aliqua ob leuita-
tem esse utilia]* incipit autem solutionem quæstionis à dissolutione postremæ rationis.
de priori enim ab opificib. desumpta, ne verbum quidem, quòd aliās sciret esse discus-
sam, probl. ut dixi 24. sect. 21. quare & nos eò eam reiciemus. dicit igitur, quòd licet in
hordeo aliquæ sint partes difficulter coctiles, vnde nisi longiori tempore percoquatur,
& flatus excitat, & duritiem præ se fert magnam, aliquas tamen in se partes leues & le-
nes continet, quæ quàm maximè viles ægrotantibus, potissimū febricitantibus esse

solent. neque verò dicendum est cum Aponensi, iis verbis Aristot. dissolvere primam rationem à tritici natura desumptam: sic enim triticeam in hoc meliorem hordeacea diceret, quòd humidior: at hoc omnino Græco contextui repugnat, ex quo fit manifestum humidiores facere ptisanam hordeaceam ipsa triticea. dicit igitur nihil prohibere quo minus, etsi aliquid in se difficilius concoctu habeat hordeum, habeat partes in se & leniores & leniores, quibus magis prodest: maximè cum duriores & crudiores longa elixatione remoueantur. hinc Hippo. 1. de rat. vict. in acut. 18. dicebat, ptisana igitur frumentaceis gustamenti rectè mihi præferri videtur in acutis morbis, eosque qui prætulerunt laudo. nempe viscositas eius lenis, continua, iucunda, lubrica, & mediocriter humens, sitim minimè infert, & si quid ablui eget, probè abluit. Non adstringit, nò malè turbat, neque in ventre tumescit: nempe inter coquendum quoad maximè potuit, intumuit, ecce fuisse etiam apud antiquos, qui frumentaceam & triticeam maximè in acutis febribus præponebant ptisanæ hordeacæ. nam eos laudat qui còtra sentiunt, etsi ab illis postea dissideat: in eo quod omnibus semper aut ptisanam integram aut colatam, aut cremorem laudabant, nulla distinctione adhibita, quibus hæc & quibus illa magis conueniret. sed quoniam lenitatis mentionem hoc loco fecit Aristot. qua dote maximè commendauit Hippocrates ptisanam hordeaceam, quid per lenitatem intelligi oporteat, & quid per lenitatem viscosam, vel potius visciditatem lenem, explicare operæ pretium esse duxi. Certum est frumentacea omnia visciditatem aliquam habere, maior tamen est aliquibus, & minor aliis, lenis quibusdam, aspera aliis. at quæ in ptisana persentitur, lenis inuenitur non tactu solum sed etiam facultate, nam & aspera, acris aut adstringens non est, sed sine masticatione deglutioni aptissima. At si viscidam dicimus, quomodo febribus accommodata, cum huiusmodi omnia obstructionem pariant? an dicendum non omnem visciditatem obstructionem parere, sed quæ cum crassitie iuncta est: ptisana verò lenis est, tenuis ac lubrica, quæ obstructioni paranda non est accommodata. vtilia igitur aliqua esse ob lenitatem, in ptisana quæ remanet, quæ verò concoctu difficilia sunt, longa coctione superantur. vtilia verò sunt in febribus etiam, quòd cum febris insignem siccitatem in lingua & faucibus excitet, lenitate omnino ptisanæ demulceri possunt: adde quòd in acutis aliis, puta pleuritide, peripneumonia, & aliis internis inflammationibus, tum hac causa, tum quòd sputum adiuuent, maximè commendatur. vnde Hippoc. vltra lenitatem addebat etiam lubricitatem, quæ quamuis omnino ab illa pendeat, vt tum eius humiditatem ostenderet & mediocritatem in visciditate, addita fuit ab Hippoc. potissimum tamen lubricitas hæc in succo & cremore hordei reperitur. Aristot. verò vnica lenitate omnes alias condiciones còplexus est, nempe quòd continua, lubrica, mediocriter humens, sitim sedans & subluens, tum & iucunda. hoc autem ad gustum intelligi debet. [*nec verò solum hordeum humidius est tritico sed etiam frigidius*] non solum hac qualitate humida maximè conuenire ptisanam febricitantibus docuit, sed etiam frigiditate. de humiditate iam dixerat, de qua etiam Hippoc. intelligitur autem potius de ea quam medici actualem dicunt humiditate, quàm de potenti. ptisanæ enim visciditas humiditatem quandam habet, qua magis apta est humectare, & sitim sedare, quàm aqua, oxymeli aut melicratum: mediocris enim illa est, ventriculo innoxia, atque cum aliqua visciditate, qua faucibus lingue & superioribus ventriculi partibus adhærescens potest & præsentem sitim extinguere, & imminentem præseruare. hoc igitur modo si intelligamus, nulla erit controuersia, quam proponit Aponensis, quomodo hoc loco hordeum tritico humidius statuatur, cum oppositum docuerit Galenus lib. de simpl. med. fac. vbi hordeum siccius ponit tritico. hinc enim Arist. de humectatione illa, quam actu facere potest ptisana, loquitur: Galenus autem sermonem habet de potenti quam aiunt, virtute hordei integri, quæ etiam coctione diuturna consumitur. in frigidandi autem facultate præditum esse hordeum, & magis ipsam ptisanam, manifestius est quàm vt probari debeat. [*oportet autem sorbitionem & cibum talem esse febricitantibus, vt tenuiter alat & refrigeret*] per sorbitionem fortasse succum ptisanæ vt colatam ptisanam intelligit, per cibum autem totam ptisanam & integram. quod autem oporteat cibum & sorbitionem febricitantium tenuiter nutrire, cum distinctione tamen an diuturnæ sint an breues, docuit multis Aphorismis 1. sect. Aphor. Hipp. quòd verò humectare debeat, pulchra sententia etiam aperuit eadem sect. aphor. 6. victus inquit, humidus febricitantibus omnibus confert, maximè verò pueris & qui tali victu vti consueuerunt. quod non de facultate modo humectandi intelligendum est, sed etiam de ipsa humiditate, quam liquiditatem dicere posse-

Ptisana
quomodo
lenis.

Ptisana
quomodo
viscida.

Hordeum
quomodo
tritico &
humidius
& siccius.

mus. docuit hoc Celsus lib. 3. c. 6. vbi de febricitantium cibo loquens dicit: his autem febricitantibus humidus est aptissimus, aut humori certè quàm proximus, vtique ex materia quàm leuissima: maximèque sorbitio, eaque si magnæ febres fuerunt, quàm tenuissima esse debet. idque iure quidem merito. cum enim febris calor sit præter naturam & siccitas, & contraria contrariis curentur, cuilibet feбри, qua febris frigida, conueniet: sed quoniam siccitatem habet adiunctam eidem, vt occurramus, victum humidum eisdem offeremus. [*ptisana verò hordeacea hoc habet*] id est, tenuiter nutrit, & simul & semel humectat. subdit rationem [*quòd enim humidior vel corpulentior sit, parum dat, id est, nutrimenti, idque est infrigidans*] quòd enim ptisana humidior sit, minùs nutrire apta est. cum etiam viscidior, non ita distributioni per vniuersum erit apta. est tamen infrigidandi facultate prædita sine excrementis.

Διὰ τὴν πλεοναίμωνδιαν παύει ἡ αἰδράχνη, καὶ ἄλλες; ἢ ὅτι ἡ μὲν, ὑγρότητα πινάει; φανερόν δὲ αὐτὴ μαλακνύουσι τε, καὶ ἐὰν σιωτῇ χρόνον πινάει ἔλκεται γὰρ ἡ ὑγρότης. ὁ δὲ γλίχρον εἰς δύον μύρον, ἔξ ἀγὰρ ὁξύ. καὶ γὰρ ὅτι συλγνῆς, ἡ ὁξύτης σημεῖον. ἔχεται γὰρ πινάει ὁξύτητα ὁ χυμός. ὁ δὲ ἄλλος σιωτῇ κων, ἔξ ἀγὰρ καὶ πλεοναίμωνδιαν.

XXXVII.

Cur dentium stuporem dissoluit portulaca & sal? An quia illa humiditatem quandam habet: manifesta verò hæc est manducantibus, & si confringatur aliquando. elicitur enim humiditas: viscidum autem permeans educit acorem. etenim quia acore conueniunt, excipitur. habet enim quendam acorem ille succus. sal autem liquefaciens extrahit etiam acorem.

Stuporem
dentium
portulaca
commansa
tollit, & sal.
αἰμωνδία

Duplici ratione pulcherrimum hoc problema discutiendum proponit, tum quòd affectus à causa frigida remedio frigido quo modo tollatur difficultatem habeat quàm maximam: tum quòd eundem affectum curent duo remedia omnino opposita, frigidum vnum & humidum, calidum alterum & siccum. quæstio igitur est, cur stuporem dentium dissoluat tum portulaca, tum sal. quod verò nos stuporem dentium transtulimus, Græcè est αἰμωνδία. Galenus definit esse affectum ori soli, nec tamen toti, sed dentibus gingiuisque accidentem ab acidis & acerbis cibis: cum oratione quidem explicare impossibile est, sed cum quis eiusmodi cibos manducauit, vt iis dentes & gingiue malè afficiantur, affectum hunc in eo & omnibus similem esse credimus, qualem in nobis ipsis experimur. Fit autem etiam aliquando ex visione aut auditione, vt cum aliquem acida comedentem videmus, & cum limarum aut ferrarum attritus exaudimus. docuit hoc Hippocrates lib. de humoribus. cum dicit, molarum quidem per se affricu dentes stupefcunt. quin & ex vomitu pituitæ acidæ aut humoris melancholici eiusdem saporis dentes stupefcunt. vt docuit Hippoc. tum lib. de affectionibus, & 2. de morbis. vbi dicit, vomit pituitam, & velut acetum, & dentes obstupefcunt. & de atro humore dentes obstupefcunt, & quod vomitione est refusum terram attollit. sunt tamen qui αἰμωνδίαν omni dolori dentium accommodant ex Suida. at Hesychio stupori solum dentium accommodatur ex re aliqua visa aut audita. hunc igitur affectum querit Aristot. cur portulaca & sal dissoluat. portulacam id præstare, constans est omnium scriptorum sententia. id Dioscor. id Plin. id Galen. quoque confirmarunt. & non hîc modò ab Arist. propositum est, sed iterum scriptum reperitur 21. sect. prob. [*an quia illa humiditatem quandam habet &c.*] Gaza, An portulaca quia lentum quendâ habet humorem. Verè quidem, vt infra colligemus, at non secundum verba Arist. Græca. Nicolaus Peripat. vt refert Aponensis, de hoc problemate ita scribit. stuporem dentium aufert sal: nec non & portulaca, quamuis sit frigida, & sal calidus. portulaca diu masticata viscositatem habet subintrantem dentes, & attrahentem id acetositatis quod adhæret dentibus: nam & ipse succus portulacæ parum acetositatis habet: idè similitudinis causa attrahit quod acetosum est. sal autem liquefaciens educit acetositatem dentibus inhærentem. [*viscidum enim permeans educit acorem &c.*] lentore enim quodam miti, nec morsus vllius, glutinosoque humore id præstare dici existimarique debet, ficciore partium illarum quam acidioris alicuius succi vsus fecerat, aspritudine leuigata æquatæque, & hoc est quod dicit [*viscidum autem permeans acidum educit*] vbi obiter

Portulaca
cur d. ntiū
stuporem
tollat.

annotare mihi hoc loco licet commentaria, quæ in lib. de humor. sub nomine Galeni sunt edita, minimè eo artifice esse fabricata, sed à recenti aliquo, qui hinc inde collectis locis Galeni, quæ ad illum librum facere videbantur, multisque de suo superadditis commentarium fecit & efformavit, multis tamen in locis falsum & à doctrina Galeni alienum, imò ab ipsa veritate. quod vel ex 2. com. lib. 2. co. n. ad lib. illum colligi potest. vbi cum observasset Gal. lib. de Opt. secta c. 13. in fine dixisse portulacam stuporem dentium solvere, eum qui fit ex esu acerborum & acidorum, non autem eum qui à fluxione materiæ acidæ aut vomitu acido: & ipse non animadvertens librum illum Galeni non esse, quemadmodum ex recentioribus doctissimi quidam demonstrativis rationibus ostenderunt, in suum commentarium eam sententiam traduxit, quasi verò in eo capite non sibi ipsi repugnasset manifestè si liber ille suus esset, cum eodem capite asserat, sola experientia observatum esse, portulacam stuporem dentium dissolvere, non autem vlla causa. cum alioqui de alim. facul. cap. 42. de portulaca, in eandem ipse causam referat huius effectiōis causam. neque verò admitti debet Iulij Alexandri lib. salubrium nono, c. 7. sententia, qui à proprietate id fieri censuit à portulaca, non manifestis aliquibus facultatibus, quia in quibusdam aliis facultate eadem præditis id non succedat. quasi ipse adeò exquisitus sit perscrutator rerum naturalium, ut gradum illum peculiarem cognoscere possit, quo res quælibet ab altera seiungitur: atque res aliqua eodem temperamento quantum ad gradus medicos pertinet, esse non possit, quæ tamen quòd aut viscidum habeat humorem, aut tenuiorem, aut partes aliquas igneas subobscuras admixtas, non eundem effectum producere possit. adest in portulaca humiditas cum frigiditate cum multis aliis communis, adest præterea lentor simul cum paucis coniunctus, adest acida pars aliqua cum huiusmodi lentore & frigiditate & humiditate, fortasse nulli communis. cum igitur morbus à quo stupor dependet, asperitas sit ex acidis & acerbis genita, seu cibis, seu medicamentis, seu humoribus, vel aliqua alia ratione contracta, utpote ab acerbis, quòd hæc inæqualitatem aliquam habeant, non video cur cum portulaca stupori illi dentium conferat, qui fit ab ingestis & commansis acerbis, austeris vel acidis, non etiam eidem opituletur, qui fit ex vomitu, aut fluxione pituitæ acidæ, aut humoris nigri eiusdem saporis, cum siue ingerantur siue egerantur, ob eandem causam symptoma illud producant. non igitur recipiendus tanquam Galenicus partus liber ille com. in lib. de hum. neque lib. de opt. sect. ad Thrasibulum. eadem autem causa visciditate dum lenit, eadem viscida substantia asperitatem æquat. propterea etiam Paulus lib. 3. oleo dentes inungit, & amurca in æneo vase ad mellis crassitudinem cum oleo redacta curat. eadem est causa, cur eidem symptomatici commansus caseus morbum tollat. hac fortè ratione & salis frictione curatur, ut docet hoc loco Aristot. cum dicit [*sal autem liquefaciens extrahit acorem*] quod dum vehementer abstergit, dentes æquat, & asperitatem tollit. & hoc est fortasse acorem extrahere, id est, auferre asperitatem ab acore factam. Caseus fortè dum quæ inæqualia sunt, æquat, huic malo etiam succurrit. Cur autem dentes ex aliorum acerba comedentium inspectu obstupescant alibi considerabimus.

Commentaria in li. Hipp. Galeni no art. bu ra, spuria. Liber de Opt. sect. non est Galeni.

Iulij Alexandri sententia de causa dissolutionis stuporis à portulaca, refutatio.

Caseus cur stuporem dentium tollat. Sal cur astringat tollat.

Διὰ τὴν οὐκ ἔχοντα καὶ τὸν ἰσχυρὸν, ὅς ἐστιν ἐν τῇ φύσει, καὶ ὁ τῆς

XXXVIII.

Cur igitur cinis & vitrum non? an quia stringit & non liquefacit?

Est problema quidem separatum, at tamen à superiori pendet. si enim sal stuporem dentium dissolvit, quod humiditatem dentibus infixam colliquefaciendo & temperiem æquando asperitatem illam auferat, cur id ipsum etiam non facit cinis & nitrum? dixit autem *novia*, quod vertit antiquus interpres, pulvis, & Gaza, lixivium. ego potius aut cinerem aut calcem intelligerem. quatuor enim hæc hac voce significari manifestum iis fiet, qui Græcorum volumina peruoluent. pro pulvere frequentissimè est apud Homerum, ut Iliad. & c. *ποδῶν ἐπὶ νεφέῃσιν novia* *ἰσχυρὸν* sub pedibus excitabatur pulvis. & sexcentis aliis in locis. Sumitur sæpe etiam pro calce. ut apud Paul. Ægin. lib. 3. c. 52. *ἀσβεστος novia*, calx extincta. Sumitur sæpe pro lixivio, id est, pro liquore qui ex cinere seu calce aqua perfusus distillat cinerem lixivium vel lixiuum appellantes, ut apud Columellam lib. 12. c. 22. & Plin. lib. 15. c. 17. & lib. 28. c. 28. & lib. 37. cap. ult. lixivium ex Varone cinis est foci. de vero & simplici pulvere dici nullo modo potest Aristotelem pro-

Nitrum & calx stuporem dentium, ut sal non tollit.

Novia quid

blema intellexisse, cum nulla facultate præditus sit sali simili. Potest igitur de cinere, de calce, & de lixiuio intelligi. Verum cum *κονίαν* comparet cum sale, verisimilius est solidum cum solido, & eiusdem propemodum facultatis comparisonem fieri, maxime cum coniungat cum nitro. dixerim igitur problema potius esse de cinere aut de calce, atque iure quidem merito, cum easdem fere facultates habeant ac sal, quin & nitrum quod in confinio salis positum esse scribebat Galenus 9. simpl. soluit igitur dicens [*an quia stringit & non liquefacit*] breuissimè satisfacit. cum duplici ratione dissolui stuporem dentium docuisset, visciditate, qua asperitas dentium ex austeris producta leniebatur (quod in portulaca obseruabatur) tum colliquatione, qua acidus ille humor quodammodo extruditur, nullum horum cinere aut nitro fieri posse dicit, & propterea stupori dentium non opitulari. non enim adstrictione prædita esse debent præuolenti, qualis est in cinere & nitro. & quamuis aliqua excalefaciendi facultate polleant, quoniam tamen in terrestribus maximè partibus inherant, colliquare & permeare difficillimè possunt. quin imò terreis iis partibus potius acorem retinent, atque confirmant.

Διὰ τί τοῖς [μὲν] θερινοῖς κόποις λουπεῶ ἰσθαι δεῖ, τοῖς δὲ χιμερινοῖς ἀλείμμασιν; ἢ τοῖς μὲν, ἀλείμμασι, διὰ τὰς φείας καὶ τὰς γινομύδας μεταβολάς; θερμὴ γὰρ λύει, ἢ ποιήσῃ ἀλεάξῃ δὲ ἔλαιον, θερμὸν. οὐ δὲ τὰς θερμὰ καὶ θυγαίνειν. ἢ γὰρ ὥρα ξηρὰ, καὶ ὁ φοβεραὶ αἰφεί-
και, διὰ τὴν εἰς ἀλέαν ἐκκλίσιν. ὀλιγοσιτία δὲ καὶ κωθωνισμός θερος. ὁ μὲν, ὅλως. ὁ δὲ μάλ-
λον. ὁ μὲν πότος, θερος ὅλως, διὰ τὴν ξηρότητα. ἢ δὲ ὀλιγοσιτία, κοινὸν μὲν, μᾶλλον δὲ θερος.
ὅτι θερμαίνεται γὰρ διὰ τὴν ὥραν ὑπὸ τῶν σιτίων.

XXXIX.

Cur æstiuos quidem labores balneo curari oportet, hybernos verò inunctionibus? An hos quidem inunctione propter horrores & factas mutationes. calore enim laxare oportet, aut calorem inducere: oleum autem calidum. In æstate autem humectare oportet. nam tempus est siccum: nec verendi horrores ob propensionem in calidum. hinc etiam parcus cibus & potio liberalis æstate conuenit, hoc quidem omnino, illud autem magis. potioni quidem per æstatem ob siccitatem omnino est indulgendum. parsimonia verò cibi semper, sed magis æstate conuenit. incalescimus enim ob tempus à cibis.

Lassitudi-
nes æstate
balneo, hye-
me inun-
ctione cu-
rantur.
κόπος quid

Lassitudo
triplex.

Lassitudo
vulcerosa
quæ & qui-
bus signis
cognosca-
tur.

Mixtum hoc problema, partim ad præseruationem pertinens, partim ad curationem. quærit enim cur æstiuos labores balneo curare expediat, hybernos verò inunctionibus. nam vt lassitudinibus succurrimus, curatiuum quodammodo est, vt verò hoc agentes prohibemus, ne in morbos incidunt, est præseruatiuum. Dixit igitur, διὰ τί τὰς θερινὰς κόπους. est verò κόπος, Latinis lassitudo, corporis affectio malè actæ exercitationi succedens. habet enim suas leges exercitatio, ex quarum præscripto intelligitur non modò, quæ in ipsa exercitatione fieri debent, verum etiam quomodo ante ipsam corpus præparari debeat, tum quæ sit post eam apothepiæ ratio, in quibus si quando peccatum sit, lassitudo maxima frequentissimè consequitur. triplex autem à Galeno statuitur 2. de tuend. val. c. 5. aliquando enim tristi molestoque sensu afficiuntur (quem alij indicibilem dixere, alij vlcerosum) alij per omnes partes membra quasi contusa habent, alij quasi phlegmone obsessa sentiunt: hinc triplex in vniuersum omnis lassitudo est, ἐλκώδης, τενώδης καὶ φλεγμονώδης. ultra has alia est, quæ ceu lassitudo sit, multis imponit. de qua Auic. lib. 1. can. fen. 3. Doct. 2. c. 12. hæc accidit, cum plus iusto muscoli siccantur, sic vt squallens contractumque corpus appareat, atque ad motus quodammodo pigrum, non tamen ei vel vlceris, vel tensionis, vel phlegmones sensus inest. sed nec horrorem vllum doloremve, nec pigritiam ad motus ei similem infert, quam lassitudines inuehunt, sed gracilitatem ariditatemque facit. In vlcerosa tanquam exulceratio quædam persentitur partium manifesta punctim infestans, quam acria quædam & tenuia excrementa exercitatione nimia tusa attenuataque, vel eliquata calore eodem pinguedine, aut etiam eandem ob causam tabefacta molliuscula carne

faciant. quæ sanè superfluitates non totæ exercitatione discussæ, si mediocriter tales fuerint, nec magnopere commoueantur, (immo tæ enim lassitudinis sensum exhibent) horrorem: magis autem commotæ, sumptaque acrimonia, & tenuitate maiore etiam rigorem efficient. non enim fieri aliter potest cuti carnique occurrentibus illis, & qualitate sua vellicantibus. Tensiva à nullo quidem excremento, de quo magnopere sit curandum producitur, sed residet in musculis & nervis ex nimia tensione, quam nimirum exercendo admiserunt: accidit verò in vehementi tensione omnes musculorum fibras extendi, non tamen similiter omnes laxari, sed eas maximè, quæ per longitudinem porriguntur: quæ vbi immoderatiùs sunt extentæ, vt parum absint quin abrumpan-
 pantur, affectionem quandam relinquunt similem ei quæ aderat dum fiebat exercitatio: quippe tendi adhuc videntur, cum tamen nulla tensione vrgeantur. Quemadmodum fere sensoriis corporis nostri instrumentis oculis sæpe auribusque rerum visarum aut auditarum species remanentes insistent aliquandiu, hîc coloris, illic soni. Incidit huiusmodi lassitudo iis, quibus salubris succus est, post robustas potius quàm celeres exercitationes: reddîtque ipsos lassatos pigros admodum, ægrèque flexiles: non tamen densi aut horrentes apparent. Tertia est verò lassitudinis differentia, quæ *φλεγματώδης* dicitur, siue inflammationi similis, in qua nimirum ceu cõtusas aut phlegmone obsessas partes sentimus, tunc maximè solet molestiam afferre, cum muscoli nimirum excalefacti attraxere quippiam ex circumfusus sibi excrementis. ex vehementissimis nascitur motibus, solaque supra naturalem statum attollit musculos, sic vt phlegmoni per similes affectio sit. vnde & leui tactu offenduntur, & calidiores apparent. Incidit hæc lassitudo iis plurimùm, qui assueti lassitudinibus non sunt: nam exercitari assuetis rarò incidit etiam ex vehementissimis plurimisque motibus. miscentur autem hæc, & nunc vlcerosæ tensivæque, nunc tensivæ & phlegmonosæ, nunc omnium vnà signa causæque adsunt. Cum igitur hoc loco Aristoteles lassitudines æstiuas balneo, hyemales verò inunctionibus, curari doceat, ane omnes intelligit, an aliquas, an vnâ? profectò si responsionem Aristot. consideremus, si præterea quæ à Galeno proponuntur lib. de sanit. tuen. de curandis lassitudinibus, in eam veniendum est sententiam, quæstionem hanc de vlcerosa sola propositam esse, cui soli curandi hæc ratio conuenit, vt ex iis quæ à Gal. loco proposito dicuntur, manifestè colligi potest. cum præterea ea sola sit quæ horrorem aut rigorem habet vt plurimùm adiunctum. dicit enim [*an hos inunctione propter horrores &c.* & mox de æstiuâ curatione. *Nec verè di horrores ob perpe-
 sionem in calidum*] cum tamen etiam in tensiva & balneis & inunctionibus vtatur Galenus, & antiquiores illi, etiam posset accommodari aliquo modo, inquit igitur. [*An
 hos quidem inunctione propter horrores & factas mutationes, calore enim laxare oportet, aut
 calorem inducere: oleum autem calidum*] his verbis simul rationem docet, cur lassitudines hyeme curare soleamus inunctione, curque oleum id commodè præstare queat. cum enim tenuium atque acrium excrementorum copia musculosæ cutaneæque parti vlceris sensum inferens faciat, deberemus primùm curare ne colligantur: at vbi id non obtinere potuerimus, collecta discutere quantum per nos fieri poterit, oportebit. id commodè præstabit hyeme potissimum frictio multa ex oleo multo adstrictionis omnis experte. cum enim laxandus sit corporis habitus vt fuliginosa excrementa expelli & excerni à natura possint, qui ob ambientis frigiditatem constipatus & induratus erat, externæque partes ob hanc ferè causam moderatè excalefaciendæ inunctione multa ex multo oleo bene maturo facta. præ omnibus igitur ab oleo ex immaturis oliuis expresso cauendum, deligendumque dulcissimum, vt & acrimonia humoris temperetur, constipatus habitus emollescat, atque frigiditas in extimis partibus introducta calore olei temperato moderetur. & hac ratione dixit [*calore laxare oportet & calorem inducere*] sed & ea quæ tensiva dicitur eodem modo tolli per hyemem solet: frictionibus nèpe molibus ex prædulci tepentique oleo, tunc enim laxare & emollire etiam cupimus. multæ tamen frictiones, quoniam hîc quæ multitudine frictionum discutiamus, acria vt in priori, tenuiaque excrementa multa non sunt, aut potius nullæ sunt exercendæ. [*oleum autem calidum*] longa oratione Galenus disputat aduersus medicos antiquiores de natura & temperatura olei, lib. 2. de simpl. med. fac. vbi præclara multa ad hanc materiã attinentia proponit. concludit autem, oleum temperamento potius mediocri inter calidum & frigidum esse constitutum: quamuis cum id semper respectu ad nostrum corpus habito consideretur, ad calorem aliquantulum vergat: quemadmodum ver temperatum dicimus, quod nostro temperamento sit quàm simillimum. quod cum ad

Lassitudo
 tensiva quæ
 & quibus
 signis co-
 gnoscatur;

Lassitudo
 phlegmo-
 nosa quæ
 & quibus
 signis co-
 gnoscatur;

Vlcerosæ
 lassitudi-
 ni
 potissimū
 conuenit
 quæstio pro-
 posita.

Lassitudi-
 nes hyeme
 cur oleo
 tollantur;

Frictiones
 ex oleo quo
 modo lassitudi-
 ni vlce-
 rosæ confe-
 rant.

Oleum tem-
 peratū est.

Oleū quo-
modo cali-
dum.

Lassitudi-
nes æstate
cur non
oleo sed
balneo tol-
luntur.

Balnei a-
quæ tepen-
tis utilita-
tes.

Æstate cui
multum bi-
bendum.

Æstate vi-
nōne an
aqua libe-
raliter uten-
dum.

calorem accedat, utique & ver calidum & humidum aliquo modo statuimus. cūm ve-
rò aëreas multas in se partes habeat, non nihil temperati caloris in se continet. at duo-
bus modis nos excalefacere dicitur, tum ut alimentum: cūm alimenta omnia, quæ ta-
lia, excalefaciant, ut 3. de temperam. docuerat: calefacit etiam, inquit, (quod ad rem
nostram maximè pertinet] ut indumentum, arcendo frigus externum, & impediendo,
quod minùs substantia corporis nostri tenuior & spiritus abundè diffuant. Verūm ut
medicamentum, neque calefacit, neque refrigerat, sed temperatum est. quod si ut me-
dicamentum applicatum exterius calefacere dicitur, id agit ut indumentum, ut dixi.
quia scilicet calefacit ad æqualitatem. hoc est, calorem quem accepit, corporis natura-
li suo tepore fouet & seruat, per sese verò non dilabitur in maiorem quàm acceperit.
[In æstate autem humectare oportet: nam tempus est siccum, nec sunt verendi horrores ob pro-
pensionem in calidum] Iam alteram partem problematis aggreditur explicare, cur æsta-
te balneis potius sint tollendæ lassitudines hæ. cūm enim oleum excalefaciat tanquam
indumentū, & ea ratione maximè hyeme conueniat, eo tempore non videtur in vsum
traduci debere, quod excalefactione nulla, aut indumento non sit opus, sed contempe-
ratione & quadam humectatione. debet tamen balneum hoc aquæ esse dulcis, quales
in lib. de tuen. val. Galenus docuit, cūm dicit: Est dulcium aquarum calidarum facul-
tas, temperatæ si fuerint, calida atque humida, vbi calidas mirabitur aliquis dixisse si-
mul & temperatas: sed intelligere oportet excalefactas, id est, ignis vi frigiditate sua
exutas, vsque eò ut temperiem acceperint. vnde paulò antè dixerat, quæcunque aquæ
dulces calefiunt. hoc enim per se à dulcis aquæ temperato lauacro fit, uti intimius pror-
fususque intra substantiam acceptam sentiant caloris humorisque temperiem eam partes.
aperit enim cutaneos poros calor mitis ac temperatus: per intimasque partes altè per-
means, squalorem si quis adest adimit, acrimoniam humorum, si reperiat, quodam-
modo deblanditur & temperat. sitimque ac denique lassitudinem etiam tensuam, quā
labor fecerit immodicus, si quid aliud, aufert humectatione. & longior etiam vsus cu-
tim vicinasque partes duras & tensas emolliet. tum si quid prope cutim excrementitij
humoris liquamentive detentum hærebit, totum id discutere commodè poterit. hinc
quandoque si diutius balneo quis vtatur, sitis sequitur, cōtrarius effectus priori, quo si-
tis sedabatur, secundario tamen & ex accidenti, nimio scilicet & importuno vsu ni-
mis euaporatis & in halitum dissipatis humoribus. Accedit, quod cūm ex immode-
ratis laboribus æstate potissimūm vires resolutione spirituum, solidarūmque partium
intemperie deiciantur sæpenuerò, præsertim ex siccitate nimia, labore, ut dicebam,
insolatione intempestiua, vsu tunc balnei (iam enim æstiuum tempus cum Arist. ad
vsum balneorum accommodatum dicebamus) dum placidam quandam sentiunt hu-
moris temperati affusionem appulsūmque membra, recreantur statim, refocillatque
vnà spiritus ab intemperie prius periclitantes viuidiore facti vigent. [hinc etiam parcos
cibus & potio liberalis æstate conuenit] Quod dixerat, exemplo confirmat, nempe æstate
magis conuenire balneum, quod eo tempore exsiccatum corpus humectatione indi-
geat, & ob eam, inquit, causam æstate parcè cibum assumimus, liberali autem potio-
ne utimur. subdit [hoc quidem omnino] id est, id absolutè intelligendum est, nempe libe-
raliter esse bibendum ob eam quā mox subdet rationem. [Illud autem magis] id est, quā-
uis semper & in quocunq; anni tempore parci in cibis assumendis esse debeamus, cūm
parcos nos esse in cibis sumendis æstate dicimus, id comparatione ad alia tēpora potissi-
mūm ad hyemē facta intelligere conuenit: nā parsimonia quocunq; tēpore cōmenda-
tur, at maior æstate esse debet. harum rerū mox subdit rationē, cūm dicit [potioni quidē
ob siccitatē omnino est indulgēdum] cūm enim & vniuersum corpus squaloribus exiccetur
& quasi collique scat, spiritusque omnino exhauriatur, humectatione opus est, quod aquæ
potione cōmodè fit: verūm quoniam vera corporis humectatio nō actuali humiditate
aquæ per os assumptæ perficitur, ut optimè docuit 2. de rat. vict. in morb. acut. Hippocra-
tes, & nos in nostris com. in lib. de aër. aq. loc. lōga oratione demonstrauimus, sed potius
iis quæ vim habent, deperditū restaurādi, & spiritus gignēdi, idq; vino perficiatur, pro-
pterea quod de liberali potione dicit, de vino intelligendū est. Verūm quoniam vinum li-
beralius assumptū æstate potissimūm, excalefaciendi potius & siccandi facultate prædi-
tū est, propterea, ut cōmodè quod optamus, assequi possimus, multa aqua erit diluēdū:
sic enim & magis permeabit vnde quaq; vinū, partes omnes solidas exiccatas irrorabit,
nō excalefaciet, humectandiq; facultatē nanciscetur. [parsimonia verò cibi semper, sed ma-
ximè æstate conuenit] ut potioni per æstatē indulgendum dixit, sic parsimonia cibi, quæ in
quocunque

quocunq; etiā tēpore optima est. æstate maximè est vtendū. hyeme autē cōtrā magis ali-
quid de cibis est indulgendum, potioni verò consueta detrahendū. æstate enim virtus
concoctrix imbecilla existit. Calor enim innatus, qui omnium actionum naturalium ab-
solutus est artifex, propter ambientis caloris æstiuū excessum, ad affinem suū extrā pro-
tenditur, sicq; & dissolui & eius substantiā dissipari contingit, vnde debilior redditus
multū cibum conficere nō potest; vt optimè obseruauit Gal. 1. Aphor. 15. Verū quoniā
ob maximam humorū & spirituum dissolutionem, quæ per calorē æstatis immodicum
fieri solet, vires exoluerentur, nisi aliquid subministraretur à nobis quo refici possent,
propterea cū vno & eodem tēpore calor naturalis ob imbecillitatē multa cōficere non
possit, parū quidem erit exhibendū, sed sæpius, vt optimè admonuit Gal. 1. Apho. 17. vbi
hæc habet: *Æstiuo quidē tempore quantū ad temporis rationē attinet, sæpius pauca dā-
da sunt, quoniā & pluri egent adiectione, vt qui sunt dissoluti, & vires habent imbecil-
las, quod Cornel. Celsus li. 1. c. 3. cōfirmavit. Æstate inquit, vt sæpius cibo vtendū sic exi-
guo est. quanquam verò cibo nonnihil per æstatē demendū sit, potioni tamen adiiciē-
dū videtur. Cæterum nollem quempīā ob hæc existimare, in die naturali, vel in hebdo-
mada plus dandū esse æstate, quoniā maior fiat resolutio, sed magis partiendū esse cibū:*
quoniam aduersus hoc est Gal. sent. 1. Aph. 18. vbi dicit, Non bis Hipp. de iisdē disseruit
scilicet superius & hīc. Illic enim ostendit, cibos plures sanis dari hyeme oportere: nūc
autē, q; si semel etiam multum ciborū illis attuleris, haudquaquā nocebis: facile enim o-
mnes ciborū multitudinem ferunt hyeme, difficulter verò æstate. quod Hipp. verba in
fine Apho. 16. cōfirmant, cū dicit, Indicio verò sunt pueri & athletæ, ij autē nō modò
vnica cibatione, sed in die naturali plus edunt ob caloris multitudinē. Verū maxima
est difficultas ex principiis medicinæ desumpta, à Galeno autē originem ducens, qui 1.
de rat. vict. in acut. com. 44. enumerās quæ faciunt ad cibi subtractionem, ait: Is hyeme
ægroter. recensens autē quæ ad cibi exhibitionē faciunt, inquit, is ægroter æstate. ergo.
cōtrā id quod hoc loco dictū est, quod æstate imminuendus est cibus. q; calor naturalis
debilis est, hyeme autē adaugēdus, q; tunc maximè vigeat naturalis calor. Idem ex Auic.
quispiam colligere posset 1. quarti Tract. 2. cap. 8. de cibatione febricitantium in genere
agens, vbi dicit: & ætas quidem propter resolutionem suam indiget additione ciborū,
in hyeme verò res est in cōtrarium: quoniā ob paruitatē resolutionis eius nō facit indi-
gere multo. Verū sententia Arist. hoc loco eadem est, atq; ea quæ posita est ab Hipp. 1.
Aph. 16. in eo solū differens, quod Arist. de æstatis cibatione & potu loquens, intelligē-
dum etiā esse oppositum propter oppositas causas de hyeme. Econtra Hipp. quod hye-
me ventres dixisset calidiores, propterea etiā maiori indigere alimento subintelligens
oppositum in æstate, q; cū calor sit imbecillior, etiam parcius sit cibandum. in eo autē
loco Hipp. loquitur de sanis, vt & hoc loco Arist. Galenus autem loco proposito & Aui.
de ægris cibādis locuti sunt. dicebat autem Gal. 1. de rat. vict. in acut. nisi alimonia mor-
bo obesset, soli virtuti operam nauātes, ægros, vt sanos aleremus. & ob id sanis vires au-
gemus, q; victu sit pleniori. in ægris verò, si acutus sit morbus, parum debilitatas, in diu-
turnis, tales quales recepimus ab initio cōseruare debemus. vnde data paritate morbi,
quātò vires sunt validiores, tātò magis est subtrahēdum. cū ergo æstate maior fiat re-
solutio, & ob aërem & à febre & ex cōsequenti virtus magis debilitetur, plus cibi admi-
nistramus, hyeme verò, quia resolutio minor fit, virtusq; minùs debilitatur, minus quo-
que exhibemus. Ad hanc problematis postremā etiā partem intelligendā maximè mi-
hi facere videtur, quod ab Hippo. & Galeno dicebatur li. de victu priuatorum ab initio:
hyeme plurimum esse, minimum bibere cōducit, sed potius vinum quàm meracissimū,
vbi Galenus subdit, quod id plurimum non ad virtutem est referendum, sed ad alia an-
ni tempora: quoniā si voluerimus habere rationem virium & præsens cōmodi, semper
cibum & potum mediocrem apponemus. Vnde 18. primæ sect. Aph. Hipp. dicebat: æsta-
te & autūno cibos difficillimè ferunt, hyeme facillimè. & 6. Epid. sect. 4. com. 14. & sect.
5. com. 1. vbi proponit Aph. illum 15. primæ sect. dicebat plus hyeme esse exhibendum,
quoniā interiora calida, exteriora frigida. sicut ecōtrā in æstate. hoc verò de calore na-
turali intelligendum est, non de aduentitio. solet enim is potius præualere in corpori-
bus eorūq; intimis partibus, æstate: & hoc est quod nobis insinuauit Aristoteles in
postremis verbis, cū dicit [*incallescimus enim ob tempus à cibus*]. aduentitio & quasi præter
naturā æstate præualente, qui non coctionem sed corruptionē potius aptus est efficere.

Æstate par-
tē cibandū

Æstate ma-
gis partiri
cibos oportet.

Æstate ne-
an hyeme
plus cibandū appa-
rens con-
trouersia.

Sanis plus
cibi dandū
hyeme, mi-
nus æstate,
ægroris cō-
trā.

Διὰ τὴν τῶν φαρμάκων, τὰ μὲν, πλεονέχοντα λίαν, πλεονέχοντα δὲ καὶ οὐκ ἐπὶ τὴν φύσιν, πλεονέχοντα δὲ καὶ οὐκ ἐπὶ τὴν φύσιν, λίαν.

G. j.

πλὴ κοιλία δὲ ἔστι; ἢ ὅσα μὲν ἔστιν, ὑγρὰ πλὴν φύσιν καὶ ὕδατος μετὰ, ταῦτα δὲ ἢ φαρμακώδη, λυεῖ πλὴν κύστιν; ἐκ δὲ γὰρ ὑφίσταται τὰ ἀσπασία τῇ ὑγρῶν. ὑποδοχὴ γὰρ ἔστιν ἢ κύστις τῆς μὴ πεπορμένου ὑγροῦ ἐν τῇ κοιλίᾳ, ὃ οὐ μὲν, ἀλλὰ πρὶν ποιῆσαι τὴν παθεῖν, ὑποχωρεῖ. ὅσα δὲ ἐκ γῆς πλὴν φύσιν ἔστιν, ἢ φαρμακώδη, ταῦτα δὲ πλὴν κοιλίας λυεῖ. εἰς ταῦτα γὰρ ἢ φορεῖ τὴν γυναικῶν. ὥστε δὲ ἢ κινήτων, παρεστῇ.

XXX.

Cur ex medicamentis alia quidem ventrem soluant, vesicam autem minimè. alia autem vesicam soluant, non autem ventrem? An quaecunque quidē natura sunt humida atq; aqua referta, si utiq; fuerint medicamentosa, vesicam solvunt: in ea enim subsident imputridi humores: conceptaculum enim est vesica incocti humoris in ventre, qui non manet, sed priusquam faciat aliquid aut patitur secedit. Quaecunque verò terrestria sunt natura, si fuerint medicamentosa, ventrem hæc utiq; solvunt ad hoc enim est motus terrestrium. Itaque si mouendi habeat facultatem, perturbat.

Medicamentorum cur alia ventrem solvant, non vesicam, alia vesicam, non ventrem. hoc loco Arist. discutiendam, cur ex medicamentis alia ventrem solvant, non vesicam, alia contra vesicam, non autem alium. dixit autē τὴν κοιλίαν ventrem. docuimus autē in postrema exponenda particula i. li. de aer. aq. loc. hanc dictionem, vbi ponitur sine vlla additione, quatuor significare: sumitur enim quandoq; pro quacunque cavitare, vt apud Hip 6. Epid. sect. 6. T. 5. in doloribus proximū vētrem κοιλίην purgare oportet, & sanguinis κοιλίαν sciudere dixit, id est, cavitatem vel venam, & 6. Aphor. 20 si in πλὴν κοιλίην ventrem sanguis præter naturam effunditur, vbi pro omni cavitare sumi scribit Galenus in com. Sic lib. de arte, cum corpus humanum non vno præditum esse ventre asserat, sed pluribus, eosq; ventres omnes appellari scribat, qui aut pellicula circumscripti aut carne, cavitatem internā habeant. hoc modo etiā nomen hoc sumpsisse constat, aliquando pro toto ventre inferiori sumitur, vt in i. Aph. 2. in perturbationibus vētris &c & Aph. 15. eiusdē sect. ventres hyeme calidiores. & 6. Aph. 7. dolores ventris sublimes. vbi Galenus intelligit ventrem infra diaphragma. tertio sumitur pro ventriculo, vt apud Hipp. li. de affect. & corpus liquefcit, cum simul cibi per multū tempus ἐν τῇ κοιλίᾳ non concoquuntur. Sumitur postremo pro solo intestino colo, aut inferioribus crassis intestinis, quomodo Hippocratē sepius sumpsisse videmus, vt li. de dentitione, quibus ἡ κοιλίη multū profluit. & mox venter quibus supprimitur. & i. de morb. vulgar. sect. 2. T. 65. ἡ κοιλίη alius turbata fuit, & alibi sexcentis in locis. hoc loco Aristotelem certum est aut pro ventre inferiori sumpsisse, aut pro aluo, cū dicit. ex medicamentis alia quidē πλὴν κοιλίας soluat. infra enim ostendemus, cum de ventre superiori illi sermo est, addere propositiones ἀνω ἔκστατος, supra & infra. [Vesica autē minimè] Græcè est, πλὴν δὲ κύστιν ἢ κύστιν antiqui sæpe totū vētre inferiorem intellexerūt, vnde ὑποκύστιον dictum. Et Suidas κύστις τὸ ἐφ' ἡδαιον, τὸ ὑποκύστιον, πλὴν κοιλίας, imū ventrem exponit, quod ibi sita sit vesica. propriè tamen vesicam significat, quæ vrinam à renibus excipit, & foras excernit. vt in Aphor. sect. 4. 75. 77. 79. 80. & 81. interdū tamen etiam nomine hoc partes vrinariæ, renes, vrinarij meatus, & penis ipse Hipp. sumitur. vt 2. prognost. 37. sic enim exponebat Gal. locum illum i. de cris. 7. sic & Aphor. 80. li. 4. τὰ πρὸς τὴν κύστιν πονεῖν. hoc est, partes ad vesicā attinētes laborare dicuntur, cum partes quæ vesicæ vicinæ sunt & cōmunicant, affectæ sunt, aut etiā quæ vrinæ reddendæ inferuiunt, vt renes, meatus vrinarij, fistula vrinaria, & vesica ipsa. [An quaecunque quidē natura sunt humida atq; aqua referta, si utiq; fuerint medicamentosa, vesicam solvunt] à posteriori parte quæstionis dissoluenda responsionē incipit, cur aliqua sint quæ vrinas moueant non autē alium. Obseruandū autē est, mouentia vrinā diuretica vel vretica Græcis dicta, alia esse calida & aperiētia, vt docet Gal. 5. de simp. med. facul. acria & calida & sicca: quæ caliditate & partiū subtilitate tantā habent siccandi vim, vt non modò sanguinē fundant, sed etiā eundem postmodū cogant, ab eoq; serū secernant faciantq; effluere: ita enim secretū & à renibus trahetur melius, & trahi cœptū melius sequetur, vt pote effluēs. qualia sunt semina apij, petroselini, fœniculi, dauci, agrioselini, smyrnij, feseleos, ameos & huiusmodi. non asserit tamen hæc sola esse diuretica. sed quæcunque sunt acria

Koiliā
quor ha-
beat signi-
ficata.

Cύστις
quid.

Vrinā mo-
uentia du-
plicis gene-
ris, calida
& sicca, &
frigida &
humida.

& vehementer ficcantia, & tenuium partium, esse mouentia vrinam. dicuntur tamen Galeno sola verè diuretica, quia sola solam vrinam mouent. Sunt tamè aliqua quæ vrinam etiam commodè mouent. Sed nec ita calida nec sicca adeo, vt fundat quidem sanguinem, non tamen coagulent, aut eum secernant à sanguine, quæ simul etiam hoc habent, vt etiam menstrua purgamenta proritent. Alia sunt etiam vrinam mouentia, quæ non calida sunt & sicca, sed frigida potius & humida, quæ quòd multam contineant ferositatem, & vrinam promouere & penetrare & effluere alias humiditates sanguini iunctas faciant, vt sunt melopepones, cucurbitæ, anguriæ, rapæ, asparagi, semina peponum & cucurbitarum. cum enim humiditate sua sanguinem dilutiorem reddât, & tenuem humiditatem addant, sæpe etiã abstergentis nonnihil facultatis habentem vrinam mouent. hæc vretica pro sua hac dissoluenda quæstione assumit Aristoteles. vnde subdit, rationem reddens [*In ea enim subsident imputridi humores. conceptaculū enim est vesica inconcocti humoris in ventre, qui non manet, sed priusquam faciat aliquid aut patiatur, secedit*] dixit autem imputridos humores in vesica subsidere, vt serosa excrementa à terrestribus & crassioribus secernat, quæ solent per aluum educi. conceptaculum enim est vesica serosi excrementi. quod inconcoctum ea ratione dici potest, quòd coctionem subterfugiat, quia nullo modo aptum est coctionem eam recipere; quæ solent ingesta in substantiam aliti cōueri. quomodo autem serosa illa excrementa cocta dici possint, & quomodo non, dicendum erit posterius. Obseruandum autem hîc ventrem *κοιλίαν* non sumi vt in principio, pro aluo, sed pro ventriculo. Certum enim est in potulentis multā aquæ esse portionem, quæ cum coctionem subterfugiat, nec nutrire possit, partem illius à renibus trahi atque ad vesicam transmitti opus est vt expellatur, aliquam etiam portionem per venas cum sanguine misceri, vt hinc inde cōmodiùs sanguis naturā aliquāto crassior possit meare, & ad spaciola in carne penetrare, vt in carnem verti possit. & propterea dicit [*quæ non manet, sed antequam aliquid agat aut patiatur, secedit*] quamuis autem pro dissoluenda sua hac quæstione Arist. genus hoc promouētium vrinam assumpserit, non dicendum est tamen, eum non nouisse alia diuretica calida. fiet hoc manifestum probl. 48. huius sect. & sect. 12. probl. 10. vbi querit, cur omnia odorata, tam semina quàm plantæ vrinam moueant. & sect. 20. probl. 21. dicit enim huiusmodi esse calida & tenuia: huiusmodi autem ciere solent vrinam. quoniam liquandi potestate prædita sunt, potissimum si malè oleāt. Assumpsit verò potius diuretica humida & frigida, quòd magis commoda essent suo huic negotio, contrariāq; essent omnino iis quibus indita esset facultas per aluum ducendi excrementa: quæ terrestria esse docet. vt quemadmodum humiditate & facili prolapsu & permeatione cēsuit ea vrinam ciere, ita hæc econtra terrestritate & pondere, crassitiēque partium potius per aluum secederēt, cum grauium & terrestrium ea sit natura peculiaris, ad imas partes tendere. vnde dicit [*quæcumq; verò terrestria fuerint, si fuerint medicamentosa, ventrem solunt. ad hoc enim est motus terrestrium*] addit autem [*& medicamentosa*] quoniā omnia talia debent esse odore & sapore ingrata, vt foedo suo odore & sapore naturæ molestiam inferentes, excitent eam ad expulsionem: multa enim calida quidem & acria sed in terrestri substantia locata etiam si assumantur, neutiquam ventrem mouent, vt piper, daucus, anisum & huiusmodi, quia sapore suo vel odore aliquo naturæ grata sunt atq; amica. coctilia etiam fiunt, vnde medicamentorum purgantium albo haudquaquā adnumerantur, sed potius inter diuretica recenset inferiùs Arist. & Galenus s. de simpl. med. facul. vt igitur per aluum & ferantur, & secum quæ obuiam illis fiunt, ducant, debent esse terrestria & medicamentosa, id est, naturæ ingrata, vel sapore, vel odore, vt in aloë obseruatur & aliis.

Διὰ τὴν δὲ τὰ μὲν πλεονάζοντα αἶμα κοιλίας, τὰ δὲ πλεονάζοντα κινεῖ; οἷον ἐλλέβορος μὲν πλεονάζοντα αἶμα, σκαμμωνία δὲ πλεονάζοντα αἶμα. τὰ δὲ ἀμφοτέρω, οἷον ἐλατήριον καὶ τῆς θαψίας ὁ ὅπος. ἢ ὅτι τὰ μὲν ἔστι ψυχρὰ τῶν φαρμάκων τῶν πλεονάζοντα κοιλίας κινουμένων, τὰ δὲ θερμά. ὥστε τὰ μὲν, διὰ τὴν θερμότητα διθύνει ἐν τῇ αἵματι κοιλίᾳ ὄντα, φέρεται δὲ αὐτῆς πρὸς τὴν αἵματι πόρον, καὶ κείθεν σιωτίζαντα, μάλιστα μὲν τὰ ὑλοτερώτατα καὶ ἥκιστα συμπεφυκτά. αἱ δὲ ἰσχυρὴν ἢ τὸ φάρμακον, ἢ πλεονάζοντα τὴ φύσεως, κατὰ γὰρ εἰς τὴν αἵματι κοιλίαν ταῦτά τε, καὶ εἰς τὸ πρὸς τὴν αἵματι. ἢ καὶ διὰ τὴν θερμότητα ταράττον τὸ πρὸς τὴν αἵματι πολὺ γινόμενον ὑπὸ αὐτῶν, πρὸς τὴν αἵματι πορὶ. τὰ δὲ ψυχρὰ τὴ φύσιν αὐτῶν διὰ βάρους, καὶ πρὸς τὴν αἵματι πορὶ τὴν ποιῆσαι, κατὰ φέρεται καὶ κείθεν ὀρμῶντα, τὸ αὐτὸ δρᾶ πορὶ αἵματι. καὶ γὰρ πορὶ πόροις διαιόντα ἐκστῆν, καὶ κινησόμενα ὡς αἱ κινήσεις πρὸς τὴν αἵματι πορὶ καὶ σιωτίζαντα λαβόντα πλεονάζοντα αἶμα ὁδόν. ὅσα δὲ ἀμφοτέρω μετέχῃ, καὶ ἐστὶ μικτὰ τῶν φαρμάκων ἐν

ἡρμῶς ἔψυχρος, ταῦτα δὲ δι' ἑκατέρου πλεονάζουσιν ἀπὸ τῆς αἰτίας, ὡς ἂν καὶ νῦν πα-
ρασκευάζουσιν ὡς ἰατρὸι μυνησάμενοι ἀλλήλοις.

XXXI.

Cur autem alia quidem superiorem ventrem, alia verò inferiorem mouent: vt elleborus superiorem, scammonium inferiorem, alia verò vtrumq; vt elateriū & thapsiæ succus? An quia medicamentorū soluentium alia sunt frigida, alia verò calida. quamobrem alia propter suum calorem protinus vt in superiori ven- tre fuerint, ad loca feruntur superiora: ac inde dissoluendo, maximè quæ aliena sunt, ac nequaquam concreta, si etiam vehemens fuerit medicamentū, aut plus detur quàm natura ferat, defert in superiorem ventrem hæc, & superfluitates si adsint: & hîc feruore excrementa perturbant: flatūq; excitant multū, qui vim inferens vomitum mouet. quæ verò frigida, ob naturalem eorū grauitatem, & priusquam aliquid aut agant aut patiantur, deorsum feruntur, exindèque mota idem agunt ac superiora: poros enim exinde aperiendo, ac mouendo superflui- tates & excrementa quibus dominabuntur, eadem via ducunt. Quæcunq; autē vtrisque participant medicamenta, mixtamque ex calido & frigido habent na- turam propter vtramque facultatem vtraque efficiunt, quemadmodum & nūc faciunt medici ea adinuicem miscentes.

Medicamē-
torum pur-
gantū alia
per deie-
ctionem,
alia vom-
itu, alia vtro-
que modo
humores
euacuant,
& cur.
Ventre
inferiorem
& superio-
rem dupli-
citer intel-
ligunt scri-
ptores.

Pulcherrima quæstio & digna Aristotele proponitur, quid sit quòd ex medicamentis purgantibus alia per vomitū, alia per aluum, alia vtraq; via humores è corpore ducunt. ventrē superiorem & inferiōrē dixit. docuimus autē superius κοιλίαν ἢ κοιλίην quatuor mo- dis sumi si per se & sine additione sumantur. hîc autem obseruandū est, sæpe obseruari positum cum dictionibus ἄνω & κατω. sicq; quemadmodū κοιλίην κατω duo significare ob- seruatum est, nēpe ventriculū in quo cōficiuntur alimenta, sic sumit Aphor. 28. li. 6. & 2. de hum. secmento 37. sic 4. de rat. vict. in mor. acut. aliquādo tamen sumitur pro ventre inferiore infra diaphragma, vt li. de aēr. aq. loc. τὰς κοιλίας ἀπεράμνας ἔχειν καὶ σκληρὰς τὰς κα- τω. ventrē inferiorem crudū & durum habere, id est, minimè lubricū. & sexcentis aliis in locis. ita κοιλίην ἄνω ventrem superiorem, aliquādo cavitatem supra diaphragma, nēpe thoracem significare cōstat. vt Aphor. 38. li. 7. vbi Gal. ἄνω κοιλίαν ventrē superiorem nūc thorace circumscriptum vocat, quem pulmo occupat, itaq; in hunc destillatio per aspe- rā arteriā fertur. & alibi sæpius, vt in com. postremo li. 1. com. in li. de aēr. aq. loc. docui- mus. aliquādo verò sumitur pro ventriculo ipso etiā cum dictione ἄνω. docuit hoc mani- festè Gal. in com. 4. de rat. vict. in ac. mor. iis verbis: His ita & nō sine ratione enuntiatis videndū est, quidnā inferioris ventris nomine donet. πλεονάζουσιν ἄνω κοιλίαν dixit. interdū enim veteres thoracem ventris superioris nomine appellātes, quod post septū trāsuersum est alimenti vas vniuersum κατω κοιλίαν nomināt. Interdum autem ἄνω κοιλίαν appellātes, in quem cibum deglutimus: nonnunquā quidem quæ ab eo sunt omnia, ventrem tamen inferiorem vocāt. Interdum quoq; sola crassa intestina. Sunt etiā nōnulli qui colō solum inferiorem ventrem nominant. Quin imò ventriculi etiā osculū siue superior pars ἢ κοι- λίην ἄνω, & pars inferior eiusdem κοιλίην κατω vocatur Aph. 29. lib. 6. Epid. sect. 5. Hîc autem Arist. per κοιλίην ἄνω ventriculum intelligit, qui vomitu excrementa expellat. per κοιλίην autem κατω ventrem inferiorem, nempe intestina, & excrementa quæ per eam partem excernuntur, intelligit. [vt elleborus superiorem] Cū elleborus duplex sit, albus & ni- ger, vt cuique notissimum est, vel ex ipso Dioscor. lib. 4. c. 133. & 134. Aristot. non nisi de albo intelligere potest, qui solus vomitionibus excrementa vniuersi è ventriculo potest excernere. at id cum maxima molestia præstare solet. [scammonium, inferiorem] Inter me- dicamenta quæ eiectione bilem potissimū flauā per ventrem ducunt, scammonium est. propterea illud etiā tanquam inter deiectoria præstātissimum proponit. [alia verò vtrūq; vt elaterium] est succus cucumeris agrestis expressione extractus: quomodo autē extra- hi debeat, luculenter admodum docet Dios. li. 4. c. 136. quo loco etiam quod ab Aristot. hoc loco dictū est, cōfirmat, cū vtraq; parte bilem & pituitā ducere scribit. quod & de Thapsia scriptū scimus à Theophrasto li. 9. de hist. plant. 1. 22. Querit igitur cur ex iis ali- qua humores vomitione educāt, alia per aluū euacuēt, alia vtrinq; propellāt. Respōdet [An quia medicamentorum soluentium alia sunt frigida, alia verò calida &c.] Φάρμακα dicit

Φαρμακένειν καὶ Φαρμακένεσθαι, quod medicari aut medicamento vti purgante significat, de medicamento purgante solum effertur Aristoteli, & ante ipsum Hipp. v. multis locis testatur Gal. potissimum autē 1. Aph. 22. & 2. Aph. 37. tū 4. de rat. vict. in morb. acut. quod de eo solo dicitur, quod vel vomitu vel alui solutione expurgat, quorum omnium communem & vnicam rationem offensionem nunc maiorem, nunc minorem, quam corpori, quod purgatur, afferunt, videtur constituisse tum Arist. in hoc libro, tum Gal. noster tertio de facultatibus naturalibus, vbi omnibus corporis nostri partibus cōueniētis inesse appetitionē & odium discōuenientis dicebat. ab hoc autem odio offensio illa emanat, quæ duplici ratione in nostro corpore obseruatur accidere, quantitate nimia & noxia qualitate. omnis enim excremētoria facultas quomodocunq; expurget, altera superiorū duarū rationū ad excernēdum prorritatur. At quæ solius nimiae quātitatis ratione ad expellendū prouocat, etsi aut vomitu aut aluo soluta purgēt, medicamēti purgātis neq; Aristoteli neq. Galeno nomē merētur. Sed ea solū quæ qualitate noxia vomitu vel subductione vacuāt. Hæc verō omnia ad quatuor species tā Græci quā Mauritani Latini-que scriptores reduxerūt. prima est eorū quæ post cibos sumpta sua adstrictione & grauitate ventriculū vel intestina cōprimēdo vacuare dicūtur, qualia sunt austera acerbaq; pleraq. altera est eorū, quæ qualitate sua emolliēte fæces duras quas *σύνεαλα*. Græci appellant, humectādo & molliēdo deiiciunt, cuiusmodi sunt malua, recēs oleū, blitis, & alia id genus. tertia est eorū quæ lenta lubricitate internas intestinorū partes desiccatas, corrugatas & exasperatas leniūt, sicq; in ipsis cōtēta lubricare cogūt & deiici. talia sunt psyllij mucago, medulla cassiæ nigra iuscula quarta est species, quæ Gal. opinione, quam hac in re tum Arabes, tum Latini pleriq. sequuntur, à totius substantiæ proprietate, siue similitudine, aut alio quouis modo succos sibi proprios trahunt: & hæc alia à toto corpore, alia à vicinioribus partibus ventriculo, hepate, & intestinis. illa per excellentiā purgantia dicuntur, vt colocynthis, scammoniū, elleborus, & huiusmodi. alia verō mitiora dicuntur, quod quāuis peculiarem & ipsa humorē attrahant, id tamen non à toto subducunt, sed à vicinioribus, simulq; & factu liberant & abstergunt, vt aloës, absinthium, fumaria, assarum, rosa, & fortasse etiam rhabarbarum. Primæ quidem tres species si exactè loquamur, dictionumq; proprietatem spectemus, purgantium nomen non admittent, cū excrementa solum in ventriculo & intestinis contenta per se educant, sed intestina siue aluū mollire, deiicere, vel subducere dici debent potius quā corpus purgare, de potentioribus iis & verè purgantibus hoc loco locutū esse Aristotelē, vel ex exēplis ab eo propositis facillè colligitur, tum præterea quoniā de iis medicamentis loqui ex solutione cōstat, quæ vnde quaq; vires suas exerere & per vniuersum permeare etiā aut per se aut facultate possunt. Dicit igitur hoc accidere, quoniā [*alia sunt calida, alia frigida.*] Colligunt ex hoc loco recentiores, qui Galeni & medicorū cōmunem sententiam de facultate, qua medicamenta humores è corpore siue suprā siue infrā educunt, conuellere conati sunt, Aristot. purgantia medicamenta per excellentiam talia dicta, manifestis qualitatibus id præstare voluisse, non autē à totius essentiæ vel substantiæ similitudine, proprietate, familiaritatē cū humoribus, quos expurgare posse existimātur, virtutē illā obtinere. quæ sentētia est Galeni tum aliis in locis, tum 3. & 5. de simpl. med. facul. vnde Aponensis in fine com. huius problematis habet hæc verba: Hic tamē sermo longinquus vehemēter existit à sententiā quā de hoc ipso posteriores adinuenerūt medici & philosophi. posuerunt enim q. prædictarū medicinarum operatio nō fiat elementaria qualitate, sed virtute cuiusdam formæ, quæ tota rei substantia vel forma speciei appellatur. Video itaq. q. dictum Arist. secundū eos permanere non potest, quoniā cōmuniter scamoneā ponunt elleboro calidiorē: tamen scamonea per inferiora educit, & elleborus per superiora: similiter lapis lazuli euacuat melancholiā ponderosam terrestrē per superiora, cū tamē pōderosus existat. & scamonea educit cholera per inferiora, cū leuis sit & subtilis: propter quod talia vidētes posteriores, vt dictū est, existimauerūt, nō malè ab illa virtute supra cōplexionē existēte cōtingere. ego verō cuius officiū esse duxi sētētias Arist. explicare & obscuras illustrare, præter rationē esse cēseo ex hoc problemate colligere Aristotelē cēsuisse ab elementaribus solū qualitatibus medicamētorū promanare facultatē educēdi humores noxios à corporibus, atq; iniquē ab Aponēsi erroris argui. quādoquidē nūquā ex hoc problemate aliud colligēt q. medicamēta, q. per vomitū, vel per aluū humores noxios è corpore educāt, id nō aliūde obtinere, q. ex manifestis & elementariis medicamētorū qualitatibus: nihil autē prohibet occulta qualitate aut forma medicamēti, aut alia quauis ratione medicamētū humorē peculiarē trahere,

Φαρμακένειν καὶ Φαρμακένεσθαι, quod medicari aut medicamento vti purgante significat, de medicamento purgante solum effertur Aristoteli, & ante ipsum Hipp. v. multis locis testatur Gal. potissimum autē 1. Aph. 22. & 2. Aph. 37. tū 4. de rat. vict. in morb. acut. quod de eo solo dicitur, quod vel vomitu vel alui solutione expurgat, quorum omnium communem & vnicam rationem offensionem nunc maiorem, nunc minorem, quam corpori, quod purgatur, afferunt, videtur constituisse tum Arist. in hoc libro, tum Gal. noster tertio de facultatibus naturalibus, vbi omnibus corporis nostri partibus cōueniētis inesse appetitionē & odium discōuenientis dicebat. ab hoc autem odio offensio illa emanat, quæ duplici ratione in nostro corpore obseruatur accidere, quantitate nimia & noxia qualitate. omnis enim excremētoria facultas quomodocunq; expurget, altera superiorū duarū rationū ad excernēdum prorritatur. At quæ solius nimiae quātitatis ratione ad expellendū prouocat, etsi aut vomitu aut aluo soluta purgēt, medicamēti purgātis neq; Aristoteli neq. Galeno nomē merētur. Sed ea solū quæ qualitate noxia vomitu vel subductione vacuāt. Hæc verō omnia ad quatuor species tā Græci quā Mauritani Latini-que scriptores reduxerūt. prima est eorū quæ post cibos sumpta sua adstrictione & grauitate ventriculū vel intestina cōprimēdo vacuare dicūtur, qualia sunt austera acerbaq; pleraq. altera est eorū, quæ qualitate sua emolliēte fæces duras quas *σύνεαλα*. Græci appellant, humectādo & molliēdo deiiciunt, cuiusmodi sunt malua, recēs oleū, blitis, & alia id genus. tertia est eorū quæ lenta lubricitate internas intestinorū partes desiccatas, corrugatas & exasperatas leniūt, sicq; in ipsis cōtēta lubricare cogūt & deiici. talia sunt psyllij mucago, medulla cassiæ nigra iuscula quarta est species, quæ Gal. opinione, quam hac in re tum Arabes, tum Latini pleriq. sequuntur, à totius substantiæ proprietate, siue similitudine, aut alio quouis modo succos sibi proprios trahunt: & hæc alia à toto corpore, alia à vicinioribus partibus ventriculo, hepate, & intestinis. illa per excellentiā purgantia dicuntur, vt colocynthis, scammoniū, elleborus, & huiusmodi. alia verō mitiora dicuntur, quod quāuis peculiarem & ipsa humorē attrahant, id tamen non à toto subducunt, sed à vicinioribus, simulq; & factu liberant & abstergunt, vt aloës, absinthium, fumaria, assarum, rosa, & fortasse etiam rhabarbarum. Primæ quidem tres species si exactè loquamur, dictionumq; proprietatem spectemus, purgantium nomen non admittent, cū excrementa solum in ventriculo & intestinis contenta per se educant, sed intestina siue aluū mollire, deiicere, vel subducere dici debent potius quā corpus purgare, de potentioribus iis & verè purgantibus hoc loco locutū esse Aristotelē, vel ex exēplis ab eo propositis facillè colligitur, tum præterea quoniā de iis medicamentis loqui ex solutione cōstat, quæ vnde quaq; vires suas exerere & per vniuersum permeare etiā aut per se aut facultate possunt. Dicit igitur hoc accidere, quoniā [*alia sunt calida, alia frigida.*] Colligunt ex hoc loco recentiores, qui Galeni & medicorū cōmunem sententiam de facultate, qua medicamenta humores è corpore siue suprā siue infrā educunt, conuellere conati sunt, Aristot. purgantia medicamenta per excellentiam talia dicta, manifestis qualitatibus id præstare voluisse, non autē à totius essentiæ vel substantiæ similitudine, proprietate, familiaritatē cū humoribus, quos expurgare posse existimātur, virtutē illā obtinere. quæ sentētia est Galeni tum aliis in locis, tum 3. & 5. de simpl. med. facul. vnde Aponensis in fine com. huius problematis habet hæc verba: Hic tamē sermo longinquus vehemēter existit à sententiā quā de hoc ipso posteriores adinuenerūt medici & philosophi. posuerunt enim q. prædictarū medicinarum operatio nō fiat elementaria qualitate, sed virtute cuiusdam formæ, quæ tota rei substantia vel forma speciei appellatur. Video itaq. q. dictum Arist. secundū eos permanere non potest, quoniā cōmuniter scamoneā ponunt elleboro calidiorē: tamen scamonea per inferiora educit, & elleborus per superiora: similiter lapis lazuli euacuat melancholiā ponderosam terrestrē per superiora, cū tamē pōderosus existat. & scamonea educit cholera per inferiora, cū leuis sit & subtilis: propter quod talia vidētes posteriores, vt dictū est, existimauerūt, nō malè ab illa virtute supra cōplexionē existēte cōtingere. ego verō cuius officiū esse duxi sētētias Arist. explicare & obscuras illustrare, præter rationē esse cēseo ex hoc problemate colligere Aristotelē cēsuisse ab elementaribus solū qualitatibus medicamētorū promanare facultatē educēdi humores noxios à corporibus, atq; iniquē ab Aponēsi erroris argui. quādoquidē nūquā ex hoc problemate aliud colligēt q. medicamēta, q. per vomitū, vel per aluū humores noxios è corpore educāt, id nō aliūde obtinere, q. ex manifestis & elementariis medicamētorū qualitatibus: nihil autē prohibet occulta qualitate aut forma medicamēti, aut alia quauis ratione medicamētū humorē peculiarē trahere,

Purgantia medicamēta cur euacuent.

Medicamētorum purgantium quatuor summagenera.

Medicamēta purgantia quæ verè talia.

Aponensis & recentiores pessimè crediderūt hic Arist. velle medicamenta non à tota substantia, sed à manifestis qualitatibus humores proprios ducere.

Medicamēta vt per vomitū aut scellum humorē ducant, habent à manifestis qualitatibus.

Medicamē-
ta non ne-
gavit oc-
cultis quali-
tatibus hu-
mores pro-
prios trahere
Aristote-
les.

& idē aut per supernas partes aut per infernas ducere manifestis & elemētariis qualita-
tibus. quodnā enim dicemus sequi inconueniēs, si rhabarbarū à tota (vt aiūt) substantia
siue à similitudine siue à familiaritate substātię dixerimus bilē attrahere, at illā deorsū
ducere, quòd medicamētosa illa facultas in terrestri substātia cōsistēs nō vellicet super-
nas ventriculi partes, sed inferiores, qua etiā ratione per aluū eadē excrementa condu-
cat? Sic econtra elleborū album, quòd medicamentosa illa virtus in igneis potissimū
partibus resideat, quorū natura est & supernatare, & aliis supereminere, bilē & pituitam
à tota quidē substantia ad ventriculū ducere, at eosdem humores vt per vomitum ex-
pellat, id ex manifestis & calidis illis ac acris partibus obtinere. quin imò si diligēter
ea omnia, quę in hac solutione ab Arist. dicuntur, considerauerimus, potius colligemus
cognouisse eum peculiarē hanc dotē in medicamentis, vt peculiarē humorē attrahāt,
siue id obtineant à forma, siue à qualitate occulta à forma dependente. neq; enim locus
est hīc de hac re differēdi. quid enim aliud significauit Arist. in secunda parte, dū quę-
rit qua ratione aliqua deorsum ducāt humores excrementitios, cū dixit, mouēdo super-
fluitates & excremēta quibus dominātur, eadē via ducūt. hoc enim meo sensu nihil est
aliud, quā humores determinatos & proprios attrahere. Nō est igitur quòd quis patro-
cinari sibi Aristotelē persuadeat aduersus Galenū & communē medicorum sententiā,
cuius proculdubio Hipp. li. de natura humana habent auctore & ducē, neq; quod Arist.
hac de re reprehendat, cū hoc problemate certū sit Aristotelē nihil minus cogitasse
quā hac de re differere. [*Quamobrem alia propter suum calorem protinus vt in superiori vē-
tre fuerint ad loca feruntur superiora, ac inde dissoluendo maxime quę aliena sunt, ac neutiquam
concreta*] aggreditur causam explicare primę partis quęstionis. in vniuersum enim quòd
alia sint calida, alia frigida, alia mixtę facultatis, docuerat in causa esse cur alia vomitu,
alia solutione alui, alia vtroq; modo humores euacuent: nūc particulatim docet, cur ali-
qua per vomitū humores ē corpore ducant. triplicē autem causam huius rei ponit, vnā
essentialē, duas ex accidenti pendētes. prima est, quòd medicamentū, cū calidas ad-
modū tenues igneas & acres habeat partes, vbi humores ab vniuerso ad ventriculū tra-
xerit, quòd & superiores partes petens, quēadmodū solent ea pręstare, quę sunt huius-
modi, tum pręterea quòd apta nata sunt crassa attenuare. huiusmodi autem reddita ex-
crementa solent vētriculo supernatare, maxime cū nō adhęreant tunicis ventriculi vo-
mitū excitant, ac naturā mouent ad humores per eam regionem propellendos. [*si etiam
vehemens fuerit medicamentum*] hęc altera est ex causis, cur medicamēta quandoque vo-
mitu humores educant, sed accidentalis, si medicamentū vehementissimū fuerit: efficit
enim vt pluribus quā ventriculi capacitas excipere possit, attractis humoribus natura
pondere & mole grauata per supernas partes quandoque humores euacuare tentet, po-
tissimū cū vehementiā medicamēti sæpenumero adiunctę sint igneę illę partes, de
quibus mox dicebamus. [*aut plus detur quā natura ferat, differt in superiorem ventrem hac
& superfluitates si adsint*] est alia causa itidem accidentalis ex nimia quantitate medica-
menti desumpta. tum enim nimia mole, tum pluribus excrementis quā ventriculus
concipere possit, sæpe natura ad vomitum proritat. [*& hīc feruore excrementa pertur-
bant, flatūmq; excitant multum, qui vim inferens vomitum mouet*] docet his verbis rationē
qua medicamenta hęc humores vomitu ducunt, & primam causam in feruorem re-
fert, quo humores maxime perturbantur, & ebulliētes superiora petunt. quo fit etiam
vt malē senserint aliqui, qui malē Mesuæum interpretantes crediderunt carpi ab eo
Aristotelem in canonibus vniuersalibus, vbi quòd medicamēta alia vomitoria sint, alia
subductoria, non in grauitatem aut leuitatem referendam esse causam censeret. neque
enim in grauitatem aut leuitatem per se huius rei rationem refert Arist. sed in actiuas
qualitates: imò & ipse Mesuæus, qui nō in grauitatem aut leuitatem, cur vomitoria sint
aliqua aut deiectoria, referendam esse causam censeret, aliquando ad eandē causam tan-
quam accidentalem accurrit, vt cū dicit, materia enim ob insitam grauitatē ad infer-
na ruit. & alibi dicit, medicamēta si suapte natura facilis descensus fuerit, ex vomitoriis
aliquando fieri deiectoria. Sunt autē descensu facilia quę grauiā. [*flatūmq; excitent mul-
tum, qui vim inferens vomitum mouet.*] Flatus excitantur sæpenumero ex medicamentis
potissimum multa pręsente materia vim medicamenti quodāmodo impediēte: ij au-
tem cū natura sua petere superiora soleant, & subinde humores pręter naturā ad os
ventriculi ferre, facile vomitum excitare, & per eum humores expellere poterūt. [*Quę
verò frigida ob naturalem eorum grauitatem*] non est quòd quispiam sibi persuadeat cre-
didisse Arist. medicamentorum electiue purgantium alia calida esse, & hęc vom-

tum esse cientia, atque per eam partem humores ducentia: alia frigida, alium subducē-
 tia: manifestè enim exemplis in hoc problemate secus esse ostendit: quis enim nesciat
 scammonium calidum esse. & sequentibus problematis docet, quæ soluant, acria esse
 ac calida. Sed per frigida intelligit terrestribus partibus coniuncta, quale esse scam-
 monium nullus sanæ mentis dubitabit quin etiam non tantæ esse caliditatis, neque a-
 dedò igneæ naturæ per hanc dictionem deiectoria, esse ostendit. vbi etiam Aponensem
 mirari subit, qui hanc Aristotelis sententiam duplici argumento conatus est conuelle-
 re: primum, quòd scammonium elleboro albo calidius esse dicit, & tamen illud per in-
 fernas partes deicere, hunc autem per superna expellere. quæ duo argumenta falso &
 malè intellecto fundamento nituntur. falsum est scammoniū calidius esse elleboro al-
 bo, cū, quamuis vtrumque hoc medicamentum calidum statuatur ad tertium vsque
 gradū, scammonium tamē non nisi in principio tertii posuit Mesuæus, & proinde præ-
 paratum, vt in vsu pro medicamento venit, minùs acre esse dicit. elleborum autem al-
 bum ponit in medio tertii gradus: sed vel odor vel sapor ipse ellebori idipsum nobis
 confirmat. vnde ob igneas illas partes tam citò caput petit, & adeo valenter sternuta-
 menta excitat, quòd scammonio nunquam accidere videmus. Accedit quòd non re-
 ctè quid sibi velit Aristot. intellexit: voluit enim totum medicamentum deiectorium
 frigidum esse, sed vim medicamentosam illam in terrestri substantia positam esse: vn-
 de lapis ille cyaneus quamuis grauis sit, cū tamen igneas admodum partes in se ha-
 beat, vel visu conspicuas, potest vomitu ea ratione expellere, quamuis etiam deiectione
 id præstet, ita vt inter ea potius medicamenta sit connumerandus, quæ vtraque facul-
 tate participant, de quibus postremo loco Arist. [*priusquam aliquid agant*] qua-
 lia sunt venena, quæ solum agunt in nostrum corpus corruptionem molientia. [*aut pa-
 tiuntur*] vt alimenta, quæ conuertuntur in substantiam aliti, & euincuntur à natura,
 de quibus in sequenti problemate [*deorsum feruntur, exindeque mota idem agunt ac
 superiora*] id est, humores commouent, & flatus excitant, subindeque excrementa
 deiciunt. [*poros enim aperiendo ac mouendo superfluitates & excrementa, quibus domi-
 nantur, eadem via ducunt*] præter attractionem siue expulsionem, neque enim de
 hoc laboro, calore etiam poros aperiunt, & vias per quas humores ducendi sunt, rese-
 rare solent [*quibus dominabuntur*] Ex iis verbis vel quisque colligere potest no-
 luisse Arist. medicamenta quemcunque humorem sine discrimine attrahere aut ex-
 pellere, vt recentioribus quibusdam visum est, sed peculiarem etiam facultatem habe-
 re, qua humores peculiares quibus dominantur, attrahant. neque enim hac in re disse-
 tire ab Hippocrate Aristotelem censemus, quem in iis delegit sibi præceptorem, cū
 hæc omnia fere ex illius fontibus deriuata esse hætenus ostēderimus. habet enim pri-
 mo de natura hum. epoto medicamento cui facultas sit bilem ciendi, primum bilem
 vomitu eiiciunt, mox pituitam, deinde etiam ipsam atram bilem vi coacti, postremò
 verò sanguinem reieciunt. loquitur autem de superpurgationibus. subdit, Idipsum & il-
 li patiuntur, qui medicamenta assument quæ pituitam vacuant: nam primò pituitam
 vomunt, postea flauam bilem, tertio atram, demum verò sanguinem purum in quo mori-
 untur. subdit, Vt enim medicamentum fuerit corpus ingressum, id quod sibi maximè
 omnium quæ in corpore sunt, ex natura est, agit, mox verò reliqua trahit purgatque. In
 quem modum stirpes &c. quibus manifestum est Hippocratem credidisse peculiari fa-
 cultate siue forma siue qualitate, familiaritate quadam siue similitudine medicamen-
 ta proprios humores & determinatos attrahere, & cholagoga primò bilem, mox etiam
 pituitam, phlegmagoga primò pituitam, mox etiam bilem, & si excefferint etiam atrū
 humorem, & melenagoga primò humorem melancholicum, mox etiam bilem, & in
 superpurgationibus etiam pituitam, imò & sanguinem euacuare, atque id attractione
 præstare, quod conuincit recentiores quosdam, qui vt ex maledicentia sibi nomen cō-
 pararent, tanquam non Hippocraticam conuellunt, sed tanquam Galeno peculiarem:
 credideruntque non attractione medicamenta id præstare, sed expulsionē potius, in-
 discriminatimque & confuse, quodcunque obuiam inueniant, educere, sed exuberan-
 tibus æquè humoribus semper bilem primū educi, mox pituitam, postremò verò a-
 tram bilem, neque vllum reperiri dicunt. quod primò melancholicos aut pituitosos
 humores expellat, nisi ii ita excefferint, vt primò etiam obuiam facti educantur. & hæc
 futilibus quibusdam rationibus aduersus experientiam omnem, aduersus medicinæ &
 philosophiæ parentem Hippocratem & Galenum, imò communem tam Græcorum
 quàm Mauritanorum & Latinorum sententiam, sed horum insaniam quòd nullum re-

Aponensis
 pessimè se-
 gressit in re
 sellendo
 Arist. de
 causis a-
 ctionum
 medicamē-
 torū pur-
 gantium.
 Elleborus
 albus cali-
 dior scam-
 mon o, cō-
 tra Aponē-
 sem.

Medicamē-
 ta peculia-
 rem humo-
 rem trahūt
 ex Hipp. &
 Arist. sen-
 tentia ad-
 uersus
 Thomam
 Erastum.

periri velint medicamentum, quod atram bilem expurgare possit, ne elleborus quidē noster curaret. [*quacunque autem utrisque participant &c.*] quæ facultatem hanc humores trahendi innexam habent partim calidis partibus, partim frigidis & terrestrib. vtraque facultate pollent, nempe ducendi humores per aluum, & simul etiam ciendi vomitum. [*quemadmodum & nunc faciunt medici, ea ad inuicem miscentes*] exemplo id ex arte desumpto comprobatur, quod sæpe medici varia & multiplici intentione varia & diuersa miscent medicamenta.

Διὰ τὴν τὰ φάρμακα καθαίρει, ἄλλα δὲ πικρότερα ὄντα καὶ εὐφρόντερα, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ποιούροις ὑπερβάλλοντα, οὐ καθαίρει; ἢ δὲ τὸ ὅτι ἂν αἱ τὰς ποικίλας δυνάμεις καθαίρει, ἀλλ' ὅτι ἀπεπιδά ἔστι; ὅσα γὰρ δι' ὑπερβολὴν θερμότητος ἢ ψυχρότητος, μικρὰ ὄντα ὅσῳ ὅλκις, ἀπεπιδά εἰσι, καὶ οἷα κρατεῖν, ἀλλὰ μὴ κρατεῖσθαι ὑπὸ τῆς τῶ ζώων θερμότητος, βούλει χυτὰ ὄντα ὑπὸ τῶ δύο κριλίων, ταῦτα φάρμακα ἔστιν ὅταν γὰρ εἰς πλὴν κοιλίας εἰσέλθωσι καὶ αἱ χυτῶσι, φέρονται καὶ οἷον ἢ εὐφρόνους εἰς τὰς φλέβας. οὐ πεφθῆναι δὲ, ἀλλὰ κρατήσασθαι, ἐκ πίπης φέρονται τὰ ἐμπόδια αὐταῖς καὶ καλεῖται τὸ καθαίρει χαλκὸς δὲ καὶ ἀργυρὸς καὶ τὰ ποικίλα, ἀπεπιδά μὲν ἔστιν ὑπὸ τῆς τῶ ζώων θερμότητος, ἀλλ' ὅσα βούλει χυτὰ τὰς κοιλίας. ἔλαμον δὲ καὶ μύη καὶ γάλα, καὶ τὰ τοιαῦτα τῆς εὐφροῦς, καθαίρει, ἀλλ' ὅτι τὰ ποικίλα, ἀλλὰ τὰ πικρὰ. ὅταν γὰρ αἱ πικρὰ ἀπεπιδά γίνονται, τότε καὶ καθαίρει, ὡς καὶ καθαίρει. αἱ δὲ δύο γὰρ αἰτίας ἀπεπιδά ἔστιν, ἢ τὸ ποικίλον αὐτὰ εἶναι, ἢ αἱ τὸ ποικίλον. διότι ὅτι φάρμακον ἔστιν ὅσον τῶ εἰρημνίων. ὅσον γὰρ αἱ δυνάμεις καθαίρει. εὐφροῦς ἢ καὶ πικρότης συμβέβηκε τοῖς φαρμάκοις, καὶ δις ὁδία, ὅτι ἐναπίον εἶναι τῇ εὐφροῦ τὸ φάρμακον. τὸ μὲν γὰρ, πεφθῆναι ὑπὸ τῆς φύσεως, τὸ πικρὸν φύεται τοῖς σώμασι, καὶ καλεῖται εὐφροῦ. τὸ δὲ, μὴ πεφθῆναι, εἰσιόν δὲ εἰς τὰς φλέβας, καὶ δι' ὑπερβολὴν θερμότητος ἢ ψυχρότητος, παρὰ τὸν αὐτὸν φάρμακον φύσις ἔστιν.

XLII.

Cur medicamenta purgant, alia verò amariora existentia & acriora & aliis huiusmodi excedentia non purgant? An quia non ob huiusmodi vires purgāt, sed quia incoctilia sunt. quæ enim ob excessum caliditatis aut frigiditatis parua etiam existentia incoctilia sunt, aptaque vincere & non vinci ab animantium calore, dissoluique ab utroque ventre possunt, medicamenta habentur. Vbi enim ventrem ingressa sint & diffusa, ad venas per easdem semitas feruntur, quibus permeat cibus. non concocta autem sed victoriam adepta relabuntur, molesta secum ducendo. Et appellatur hæc purgatio. Aes verò & argentum & huiusmodi concoqui quidem à calore animantium nequeunt, sed etiam dissolui à ventribus non possunt. Oleum autem, mel & lac, & tales cibi purgant, nō qualitatis sed quantitatis ratione. vbi enim ob nimiam sui copiam concoqui minimè potuerunt, tunc etiam purgant, si modò purgant. duabus enim illis de causis concoqui nequeunt, aut quia talia sunt, aut quia quanta. Quapropter nihil ex prædictis medicamentum est. non enim per virtutem purgant. Acrimonia autem & foetor & amaror medicamenti accidunt. quod cibo contrarium sit medicamentum. quod enim concoquitur à natura, hoc corporibus adhærescit, & nutrimentum appellatur. quod autem non est aptum natum vinci, venas ingrediens per excessum caliditatis aut frigiditatis perturbat. hæc utique est natura medicamenti.

Amara
multa &
ingrata o-
dore & sa-

Quæstio est, cur cum multa maiorem à natura sortita amarorem, & deteriore & saporem & odorem, non purgent, ut medicamenta purgantia: ratio dubitandi fortasse ea fuit, quod iam docuerit medicamenta purgantia alia sursum vomitu humores ex-

pellere, alia per aluum subducere elementariis iis primis qualitatibus, feruore puta, tum
 & secundis. amara autem cum multa sint quæ ventrem soluant, & subaustera aliqua,
 merito dubitandi locus erat cur hæc id præstare possint, multa autem alia amara ma-
 gis, austeriora & magis ingrata minimè. [*An quia non ob huiusmodi vires purgant*] Quantū
 patrocinetur recentiorum sententiæ aduersus Galenum Aristoteles, quod contendit
 Thomas Erastus, disputatione de medicamentorum purgantium facultatibus, vel ex
 hoc loco quilibet intelligere potest. crediderunt enim ipsi, non aliter fieri purgationes,
 quàm quomodo quotidie soleat natura excrementa deponere. hoc verò fit propter bi-
 lis molestam quidem sed tamen consuetam rorsionem atque extersionem, quæ quia e-
 xigua est, minus vrget sed leuiter solum naturam incitat, vt paulatim excrementa deor-
 sum trumat. vnde qui morbo regio laborant, rariùs excernunt solito. quod etiam affir-
 mat Galenus cum vsum bilis declarat. quin imò vbi acrioribus ac calidis humoribus re-
 fertum sit vniuersum, si rectè valeat irritata natura, eorum expulsionem aggreditur,
 moxque è corpore exturbat. id verò sola irritatione præstat, nulla attractione accedē-
 te. ita inquiunt, verissimile est in purgationibus accidere, quia enim molesta sunt, cali-
 da, acria, mordicantia, & naturam ad expulsionem irritant, & breui admodum tempo-
 re vndique noxia magno conatu pellunt: similitudo enim symptomatum eandem v-
 trobique causam esse, eodémque modo agere naturam ostendit. eadem enim sympto-
 mata inquiunt, excretiones à natura sponte sua factas præcedunt & sequuntur, quæ
 purgationes per pharmacum excitatas præcedere & sequi videmus. subdunt, quod ad
 hunc locum facit concordare potius cum sua sententia Aristotelis opinionem i. probl.
 vbi nulla facta facultatis huius tractricis mentione purgationis causas refert in medi-
 camentorum contumaciam, qua calori naturali resistunt adeò, vt vinci nequeant, in o-
 dorem virosum & grauem, in caliditatem conturbantem, ac in flatus naturæ molestos
 à medicamentis productos. At hoc loco Arist. manifestis admodum verbis docet, ob
 huiusmodi vires minimè medicamenta euacuare. docuimus autem in præcedenti pro-
 blemate ardorem illum aut terreitatem, vt sic loquar, aut flatus, mordicationemve,
 non immediatè posuisse causam Aristotelem, cur medicamenta soluant, quod etiam
 hoc loco negat, sed cur hæc supra humores propellant, alia deorsum deliciant. hoc
 autem loco cum dicit [*sed quia incoctilia sunt*] docet quomodo naturam hanc purgatri-
 cem nanciscantur, quod euinci superarique à natura nequeant, vt alimenta. non autem
 hoc in causa est, cur hunc illumve humoré ducant, quod tractione fieri ex Hippocrate
 superius demonstraui. quod enim concoqui à natura non possint, aut à calore natu-
 rali ita euinci, vt in substantiam aliti corporis transmutentur, purgandi facultatem ob-
 tinent, non quod acria, amara, aut graua sint. quod autem hunc illumve humoré, puta-
 bilem potius quàm pituitam, aut atrum potius humorem quàm bilem attrahant aut e-
 ducant, id aliunde obtinere iam docuimus. quod in fine huius problematis manifestè o-
 stendit iis verbis: quapropter nihil ex prædictis, id est, oleum, lac, mel, quamuis subdu-
 cant, medicamentum est non enim ob virtutem purgant: acritudo autem malusque o-
 dor medicamenta comitantur, vt mox explicabimus. [*quæ enim ob excessum caliditatis*
 &c.] docet quomodo res aliqua reddatur medicamentum, & tria ponit necessaria, vt
 res aliqua purgans medicamentum efficiatur, quod non coquatur ob excessum prima-
 rum qualitarum, quod à calore naturali euinci superariue nequent, quod præterea dis-
 solui, & quod aiunt Medici, ad actum reduci possint. addit autem [*parua etiam existen-*
 tia] ne quis cibos medicamenta reddi existimaret, cum plus iusto assumpta aluum ali-
 quando deturbant, non tamen in tam parua quantitate assumi debent, vt attrahere aut
 irritare non possint, sed à natura euinci. [*aptæque vincere, & non vinci à calore animantium*]
 vt distinguantur à cibis, qui euincuntur & in aliud transmutantur. quomodo autem in
 præcedenti dixit medicamenta egredi antequam aliquid faciant si vincere debent? an id
 dixit vt medicamenta à venenis separet quæ corrumpunt, dum in corpore manent, hæc
 autem egrediuntur antequam corpora corrumpant [*dissoluique ab utroque vtre possunt*]
 est tertia conditio vt dissolui à calore vëtris & intestinorum possint. quod addidit, quo-
 niam aliqua sunt, quæ ingesta incoctilia sunt, euincique & superari à calore naturali
 non possunt, tamen medicamenta non sunt, quia à calore naturali dissolui non possunt:
 vt æs, argentum, & huiusmodi. hoc autem intelligi debet, quod calor naturalis noster
 ita in ea agere potest vt potentia illa humores attrahendi, quæ aliquo indiget vt ad a-
 ctum reducatur, elucescat & actu vires suas exerere queat. [*vbi enim ventrem ingressa*
 sint, & diffusa ad venas per easdem semitas feruntur, quibus permeat cibus: non concocta autem

pore cur
 non pur-
 gent vt me-
 dicamenta.

Thomas
 Erastus
 deceptus
 est, dum cē
 suit Arist.
 voluisse
 medicamē
 ta purgan-
 tia sola ir-
 ritatione
 euacuare.

Medicamē
 ti naturam
 & facultatē
 quomodo
 res ingeste
 assumant.

sed victoriam adepta relabuntur, molesta secum ducendo] optimè docet modum, quo medicamenta purgant. vbi enim ventrem ingressa fuerint, dissoluuntur ac in actum reducuntur, hinc mouentur à calore naturali, ferunturque per corpus, per meatus & apertos & occultos, per quos etiam alimenta concocta feruntur. & vt transmutentur, puta in sanguinem aut in membrorum substantiam. potissimum autem intelligit meseraicas venas, per quas alimentum in ventriculo concoctum ad hepar ducitur: cum verò non superentur à naturali calore, sed potius vincant, humores attrahunt, sicque molestiam inferentes, ipsis attrahentibus, & natura expulsionem pellente eos humores, quos nata apta sunt educere & attrahere, concedit, quæ simul cum medicamento à natura tum demum expelluntur. Cum enim hoc loco sibi illud proposuerit Arist. docere, cur aliqua amara magis & acria quàm medicamenta non purgent, dixissetque id ea ratione euenire, quòd illa apta sint à naturali calore euinci, & ita superari, vt in substantiam recipientis transmutari possint, secus quàm medicamenta, quæ non eò purgant quòd amara sint, aut acria, sed ob virtutem quam habent, humores scilicet proprios attrahunt, quos natura irritata tum humorum qualitate, tum medicamentorum, extra corpus pellit, docet quomodo illos humores attrahat. neque verò censendum est per hæc verba Arist. voluisse, totam vim attractionis medicamentorum in eo consistere, vt dissolutum & quasi in atomos diuisum totum per venas ad humores noxios perueniat, vt aliquibus visum est, de quibus Io. Serap. septimo breuiarii cap. 10. & Aliabas lib. 2. pract. cap. 53. & Auic. p. 4. c. 4. & Mesuëus in canonib. vniuersal. sed quòd post comminutionem quàm medicamenta pati oportet, vt deduci ad actum possint, vt docuit Gal. 3. de simpl. med. fac. cap. 25. qua comparant actu similitudinem illam siue virtutem, quàm potentia habebant, arteriarum motu, & continua ad venas humorum & alimentorum delatione, aliquam etiam portionem medicamenti purgantis per venas permeare necesse sit, quod expulsum deinde succi non leuem portionem secum deducit: quin imò & vapores ex medicamentis dissolutis eleuatos, id comodè præstare posse vel vnico eorum exemplo confirmare possumus, qui solo halitu & odore medicamenti quandoque soluuntur. neque enim vlla tunc facta est attractio, sed sola medicamenti portio subtilior, & vapores odorati per venas dispersi, per nares & os ingressi naturam ad excretionem humorum subtiliorem & magis ad fluxionem paratorum excitant: si igitur id externa solum naribus apposita medicamenta faciunt, quid censendum est ingesto medicamento ad actum reducto, comminuto, ac in vapores ex parte dissoluto fieri? maximè cum consensus sit vnus, vt optimè dicebat Hippoc. & omnia consentientia in nostro corpore. hoc igitur modo si Aristot. intelligamus, neque iniqui iudices esse velimus, amicèque verba Arist. intelligere & interpretari voluerimus, non erit necessarium Aristotelis castra deferere, & aliena insequi. quod fecisse videmus Aponensem nostrum, tum in hoc còmentario, tùm in longa illa quæstione sui còciliatoris ceter. quadrages. prima [*Aes autem & argentum & huiusmodi, concoqui quidem à calore animantium nequeunt, sed dissolui etiam à ventribus non possunt*] quòd inter conditiones medicamenti purgantis connumerasset hanc, quòd concoqui non possint & euinci à calore naturali, aliquis obii-cere potuisset, æs, argentum, ferrum ingesta, futura medicamenta purgantia, quòd nullo modo à calore nostro concoqui aut superari valeant, remouet iis verbis dubitationem, quòd quamuis primam hanc habeant conditionem, non habeant tamen duas alias, vt dissolui à calore nostro possint, vtque facile fluere & permeare per venas possint. dixit autem vt etiam superius, à ventribus, quia cum medicamenta purgantia in duplici sint differentia, alia vomitu humores pellentia, alia per secessum, attractio & expulsio etiã duobus in locis solet fieri, ventriculo & intestinis. [*oleum autem, lac & mel, & tales cibi purgant, non qualitatibus sed quantitatis ratione: vbi enim ob nimiam sui copiam concoqui minime potuerunt, tunc etiam purgant*] Quoniam obii-cere iterum aliquis potuisset Aristoteli, quomodo dictum est, medicamenta purgatoria reddi, quoniam non conficiantur & euincantur à naturali calore, si oleum, lac, mel aliquando purgantia redduntur, & per oleum aut vomitum humores educunt, cum alioqui à calore naturali euincantur & concoqui possint & soleant. Respondet, reuera medicamenta purgantia hæc dici nò posse, quoniam etsi aliquando aluum subducant, id non qualitate irritante aut attrahente faciunt, sed mole sua & quãtitate. quod libro de medicamentis purgantibus Græcè quod sciam nunquam impresso Hipp. iis verbis fortasse nobis insinuauit. Putandum est cibos etiam medicamenta esse, sed minùs quàm illa. Etenim qui modum in cibis excedunt, purgantur velut à sinceris medicamentis. verum minùs & tardiùs ob id pur-

Medicamē
ta purgan-
tia quomo-
dò vt pur-
gēt, dispo-
nuntur in
corpore.

Medicamē
ta nō pur-
gant quòd
cōminuta
per corpus
ferantur.
Odore me-
dicamenti
aliqui sol-
uuntur &
quomodo.
Aristot. in
modo pur-
gationis
medicamē-
torum de-
fensus.

Cibi quo-
modo ali-
quādo me-
dicament-
naturam
induant.

gant, quod familiares nobis sunt, & quotidie sumuntur. quam sententiam secuti & reliquas illius libri, cum propediem illum Græcum & Latine factum à nobis, & scholiis & commentationibus illustratum dabimus, vberius explicabimus. tria autem hæc proposuit commodè, ut & vomitoriis, deiectoriis, & utrumque præstantibus oleum, mel & lac, commodè compareret. [*duabus enim illis de causis concoqui nequeunt, & quia talia sunt, aut quia quanta*] duplici ratione aliqua natura concoqui non possunt, aut quia huiusmodi sunt, ut qualitate molesta à natura superari non possint, natura id ipsum refugiente, & ipsis ad hoc ineptis, aut quoniam nimia quantitate assumpta calorem naturalem obruunt, reactioneque coctionem impediunt. ut igitur verè medicamentum sit, superari ad primam causam à natura non potest. Quæ tamen ob secundam, quantitatem scilicet excedentem, non possunt euinci, etiam alium aliquando mouent, tunc quod excrementa augeant, tum quod aggrauata onere natura dum illa conatur expellere, simul etiam alios humores expellit. ut fit quandoque in superpurgationibus, in quibus natura nimium stimulata postquam eum humorem expulit, qui à medicamento attractus primò fuerat, alios etiam aut propellit aut fluere sinit, qui attracti minimè fuerant. [*Quapropter nihil ex predictis medicamentum est, non enim ob virtutem purgant*] ex iis manifestè ostendit non stimulata pondere natura, neque solùm acrimonia, neque fœtore aut amarore irritato medicamenta humores educere, sed peculiari virtute à forma immediatè pendente, siue eam familiaritatem siue similitudinem substantiæ dixerimus. quod manifestius etiam ex subsequenti colligitur, cum dicit [*acrimonia verò amaritudo & factor medicamenti accidunt*] quibus ostendit hæc quidem medicamenti adiuncta esse ut non concoquantur, ut natura ea refugiat, utque irritata facilius tum humores à medicamenti attractos, simulque medicamentum ipsum tãquam naturæ inimicum expellat. [*quod cibo contrarium sit medicamentum*] debet enim & gratum esse & sapore & odore, ut & facilius eum amplectatur natura, citiusque conficiat & in substantiam suam conuertat. & hoc est quod subdit cum dicit [*quod enim concoquitur à natura, hoc corporibus adhærescit, & nutrimentum appellatur*] docuit hoc ipsum Hipp. lib. de veteri medicina. vnde fortasse mutuatus est hoc loco Arist. ubi docet, cibos omnes ita esse debere constitutos, ut non solùm superentur, verùm etiam in substantiam nutriendi corporis magna ex parte conuertantur, quando tota conuertere minimè possunt. parum autem aut nihil vnquam primarum, quas vocant, qualitatum ratione obesse, sed ob totam eorum temperiem ac materiæ conditionem, quæ saporibus ut plurimum ostenduntur, quæque ut plurimum in causa sunt, ut dum modum excedunt, ab hominis natura minimè vincantur. sed quoniã non ad hanc modò particulam, sed ad totam quæstionem Arist. intelligendam quàm maximè facere videtur verba Hipp. operæ pretium esse duxi ea commentationis loco pro coronide hîc inferere. ait igitur. Non enim siccum, neque humidum, neque calidum, neque frigidum, neque aliud quicquam ex his putauerunt hominem lædere, neque aliquo horum homini opus esse opinati sunt: sed quod in vnoquoque forte & natura humana potētius est, quodque non possit superare, hoc ipsum lædere duxerunt, & hoc auferre quæsierunt: fortissimum autem dixerunt inter dulcia dulcissimum, inter amara amarissimum, inter acida acidissimum, & in omnibus adeò rebus vigor ipse ac summum. Inest enim in homine & amarum, & salum, & dulce, & acidum, & acerbum, & fluidum, & alia infinita, omnigenas facultates habentia, copiamque & robur. Atque hæc quidem mixta inter se temperata, neque conspicua sunt, neque hominem lædunt. Vbi verò quid horum secretum fuerit, atque ipsum in seipso fuerit, tunc & conspicuum est & hominem lædit. Quin & ex cibis quicunque nobis incommodi sunt, & ingesti hominem lædunt: horum vnusquisque aut amarus est, & meracus & intemperatus, aut falsus, aut acidus (loquitur autem hîc de cibis medicatis) aut alius quis intemperatus & fortis: & propterea turbamur ab ipsis: quemadmodum etiam ab iis quæ ex corpore excernuntur. (subdit de cibis simpliciter) omnia autem quæ edit aut bibit homo, talia edulia palàm est minimè hoc intemperato, & dissidente, & excedente succo participare, velut sunt panis & maza, & his similia, quibus assuetus est homo plurimis & semper uti. exceptis iis quæ ad voluptatem & delicias præparantur: & ab iis plurimis in hominem ingestis turbatio & secretio corporis facultatum contingit. Temperamenti igitur exquisiti humani alimentum, aut non multum ab hoc remoti nulla prorsus ad particulares aliquos relatione aut respectu esse debet ut hominem alat. quoniam nutrimentum in nutriti substantiam aut nutriendi conuertere debet, ut alimentum dici possit. vnde quod verè nutri-

turum sit, medio ex qualitatibus omnibus temperamento constare opus est: hocque vnum quod diximus, rectè verèque dici haberique temperamentum poterit: reliqua secundum quiddam potius, non liberè, non absolutè, talia meritò existimabuntur. Erit igitur alimentum, quod in corporis quod alere debet, substantiam postremò omnium assimilatum transit, deperdità scilicet instaurans: si prius tamen alendæ particulæ vniatur, quæ πρὸς Φύσιν est, atq; antequā hoc ipsum apponatur, à calore naturali nostro immutatum prius inque sanguinem conuersum, quo vno, aut certè humore sanguinem ipsum proportionē quadam referente, in carentibus sanguine animantibus, membra omnia nutriantur. sed de hac re vberius aliàs, cum quod de cibo hoc loco proponit, ad rectè medicamentorum naturam dignoscendam & discernendam facit. vnde subdit [quod autem non est aptum natum vinci, venas ingrediens perturbat. hac utique est natura medicamenti.]

Διὰ τὴν δὲ μὲν πέπτε, πολὺ μὲν ὄν, πλεὺς κύστιν λυεῖ· ὀλίγον δὲ, πλεὺς κοιλίαν; ἢ δὲ σκαμμωνία, πολλὴ οὖσα, πλεὺς κοιλίαν λυεῖ· ὀλίγη δὲ καὶ παλαιὰ, πλεὺς κύστιν; ἢ διότι ἐκάτερον ἐκείνας ὅτι κινητικώτεροι; δὲ μὲν γὰρ πέπτε, ὀρεκτικὸν ὅτι· ἢ δὲ σκαμμωνία, καταρρεκτικόν. δὲ μὲν οὖν πέπτε, πολὺ μὲν ὄν, φέρεται εἰς πλεὺς κύστιν, καὶ δὲ διαχέεται ἐν τῇ κοιλίᾳ· ὀλίγον δὲ ὄν, κρατῆρὲν, διαλύει, καὶ γὰρ φάρμακον αὐτῆς. ἢ δὲ σκαμμωνία, πολλὴ μὲν οὖσα, εἰς τὸ πλεὺς κρατῆται; ὥστε διαχυθῆναι. διαχυθεῖσα δὲ, γὰρ φάρμακον, διαπλεὺς εἰρηδύει ἐν τοῖς ἀνωτέρω αἰτήσιν. ὀλίγη δὲ οὖσα, μὲν τὸ ποτὶς ἀναπίνεται εἰς πόρους, καὶ παχὺ, πρὶν παραῖξαι, καταφέρεται εἰς τὴν κύστιν, καὶ ἐκεί τῇ αὐτῆς δυνάμει, ἀπάγει τὰ πλεονάζοντα, καὶ τὰ στυγνὰ ὅσα ὅτι πολλὰ ὅτι· ἢ δὲ πολλὰ, ὥς ὅτι εἴρηται, διαπλεὺς ἰσχυρὸν πολλὸν χρόνον ἐμμείνασα, κατὰ γὰρ πολλὴν καὶ θάρασιν καὶ γάλην.

XLIII.

Cur piper si largè sumatur, vesicam soluit: si parcè, aluum. scammonia autem si multa sumatur, aluum soluet: si parcè & quæ vetus sit, vesicam: an quod vtrumque vtroque est mobilius. Piper enim est mouens vrinam. scammonium verò aluum mouens. Itaque piper multum existens fertur in vesicam, & non diffunditur in ventrem. paucum verò existens dissoluitur, & fiet eius medicamentum. scammonium verò si copiosius fuerit, in hoc retinetur, quod dissoluitur: dissoluitur autem & fit purgans ob dictam in superioribus causam. paucum autem existens cum potu per poros imbibitur, ac celerius antequam perturbet, deorsum fertur in vesicam, & eò sua virtute ducit superfluitates & colliquamenta quæcūque in superficie fuerint. multum autem, quemadmodum dictum est, propter vehementiam multo tempore perdurans deorsum fert multam purgationem, & terrestrem.

Piper largè
sumptū v-
rinā mo-
uet: parcè
verò aluū
soluit: scā-
monium ve-
rò contra.

Non est quòd laboremus in quæstione proposita explicanda, quòd manifestis admodum verbis ea ab Arist. proposita sit. dubium solum est, an verum supponat. difficultatē autem facit Auic. 2. can. c. de pipere, qui omnino huic contrarium visus est asseruisse, cū dicit: quòd piper prouocat vrinam & eiicit fœtum, & post coitum corrumpit semen cum fortitudine. & paucum eius prouocat vrinam, & multum eius soluit ventrem. sed contrarium scammonia. In aggregatore autem Serapionis habetur sententia Arist. atque tanquam vera recipitur, iis verbis. Liber quæstionum. Si quis vtitur multum pipere, prouocat vrinam, si parū, laxat ventrē. sed scammonia est contra in hoc. & ca. de scāmonea. Scāmonea quādo nō est nimis antiqua, nō prouocat vrinā, sed laxat vētrē. antiqua verò prouocat & non laxat. Huius diuersitatis occasione Petrus Aponensis in suo conciliatore quæstionem satis longam cōstituit, atque conatus est & Arist. & Auic. conciliare & vtrumq. explicare, melius facturū si Auic. codicem aut deprauatum aut male ex Arabico in Latinum conuersum dixisset: siquidem in iis qui nuper correctio-

Diuretica
quæ verè
& propriè
talìa.

Diuretica
quomodo
fundendo
sanguinē,
vrinas mo
uent.

Diuretica
nō eadem
mens
cient.

Mēses mo-
uentia ca-
dem & vri-
tica.

Piper quomodo vrinas moueat.

Piper cur
& quomo-
do parçè
sumptum
ventrem
soluit.
Piper malè
contulū
ventriculū
& intestina
solū cale-
facit.

Scammo-
nium lar-
gè sumptū
per aluum
ducit, &
cur.

Scammo-
niū parce
sumptū aut
si vetus
fuerit, vri
nam mo-
uet.

manens attrahet, sed cum epoto humore per venas ductum & humores & sanguinem colliquans & fundens diuretici officium præstabit. addit autem, cum potu, quia si aliquid non fuerit liquidum, quo per venas meare & ad penitiora penetrare possit, in intestinis relictum tormina & flatus generabit, unde dolores in ventre inferiori vehementissimi solent excitari. dixit autem [*quacunque in superficie fuerint*] non quod excrementa in extima cute hærentia aut altius infixæ possint scammonium parcius sumptum & senio cōfectum per urinas ducere, quod aliquis fortasse ex iis verbis posset colligere, sed per superfluitates quæ in superficie fuerint, eas intelligit, quæ facile mobiles sunt, subtiles, neque in penitioribus corporis partibus fixæ. eas enim per urinas ducere solet, relictæ crassiori ac terrestriore parte. [*multum autem, quemadmodum dictum est, propter vehementiam multo tempore perdurans deorsum fert multam purgationem etiam terrestrem*] resumit iterum primam partem secundæ huius partis, cur scilicet scammonium largius sumptum multa deiciat, sed hoc etiam addit, ut ostenderet, non subtiles solum partes educi, ut sit cum parcius sumitur, sed etiam crassiores & terrestres: diutius enim in ventre firmatum, sua vehementia naturam ad excretionem stimulat. ecce velle basim illius in ventre & intestinis remanere, non totam dissolui, ut dicebamus superius. dissolutum, & in atomos & vapores per poros, per quos alimentum dispersum defertur, multaque excrementa dissolvit crassa illa quidem & terrestria, quæ cum agitauerit, & stimulos naturæ tum ob humores noxios, tum ob propriam naturam addiderit, ipsa trahente, & natura stimulata pellente multa excrementa per aluum subducit, non tenuia modò, sed crassa & terrestria. hoc quamvis de bile crassiori potissimum intelligi debeat, potest tamen etiam de pituita intelligi, quæ ab hoc medicamento truditur, etiam teste Diosc. lib. 4. cap. 52. & Tralliano lib. 12. cap. 6 de tertiana nota verba faciens. quin si Aëtio & Paulo credimus, atrum etiam humorem educere potest, si multum sumatur, qui terrestris natura sua esse solet. Ne quis verò in errorem quantitatis ratione incidat, observabit diligenter Diosc. Aëtium, Paulum, Actuarius ita quantitatem scammonii determinasse, ut ad drachmam, & Plin. quaternos obolos scriptulos duo, dari quandoque posse censuerint. Sed id intelligi debet de eo scammonio, & de eo succo, qui ex radice cum primum è terra egressa sit, incisa, tanquam gemmeus remittitur. is enim sincerior cum sit, & clementius exoluit, & hoc pondere dari potest. ut colligi facile potest ex Diosc. lib. 4. cap. 52. & manifestius ex Plinio lib. 26. natur. hist. cap. 48. at scammonium quod ad nos hoc tempore defertur, cum non lac succusve aut radicis adhuc virentis & vivientis sit, sed ex radice, foliis, caulibusque tritis succus sit, nullo delectu nullâve diligentia expressus, vehementius redditur, unde Mesuæus noster ad duodecim grana datum per aluum ducere scribebat, & nos ut plurimum mensuram illam non excedentes valenter expurgare videmus. non negaverim tamen, aliquos etiam scriptulum illius sine noxa aliquando assumere posse. & nos in aliquibus, cum duriori aluo essent, nec aliis medicamentis etiam valentibus soluerentur, fatemur ad drachmam diagridii, quod est scammonium pomo cotoneo præparatum, admixtis etiam aliis medicamentis contra noxam obtulisse. verum hæc cum quotidiana experimenta transcendant & sint particularia, erit particularis scammonii dosis semiobolus, dicetur verò parcius sumptum, si cum humore aliquo sine alia aliorum mixtione sumatur ad quatuor usque grana. tunc enim soluendi vim amittet, atque per urinam humores ducet.

Διὰ τὴν αἰσθητικὴν φλεγμονήν, ὅταν ἡ ψυχὴ ἰσχυρῶς ἐκείνην ἀποκαταστήσῃ, καὶ ἡ θερμότης ἐκείνην ἀποκαταστήσῃ, καὶ ἡ ψυχὴ ἰσχυρῶς ἐκείνην ἀποκαταστήσῃ, καὶ ἡ θερμότης ἐκείνην ἀποκαταστήσῃ.

XLIIII.

Cur inflammationes easdem ii quidem infrigidando sanant, alii verò calefacientes concoquunt. An quia alii quidem externa caliditate: ii verò infrigidantes, proprium calorem congregant.

Φλεγμονή
quid anti-
quis.

Φλεγμονή, dixit quod malè ab antiquo interprete apostemationes versum est, pessimè à Gaza in primis editionibus inflationes, significat enim æstum & inflammationem:

imò ne φλεγμονῆς quidem nomen antiqui Hipp. & Arist. tempore pro tumore calido à sanguine producto, duro pulsante sumi solitum fuit. inflammationem enim & omnem igneum ardorem illis indicabat, siue cum tumore siue citra eum cōtingeret. At post Erasistrati tempora, quæ ex Arist. nepte ortus est, hoc nomen propriè significauit omnem tumorem præter naturam calidum & incensum, cui præterea rubor, dolor pulsus, & renixus coniunctus est. docuit hoc Gal. 3. de fract. cum dicit, cum verò ad eiusmodi tumorem pulsatio & calor igneus accessit, non multò antea propriè appellatam φλεγμονήν inducit. Antiquitus enim non sic, verum omnem igneum calorem φλεγμονήν nominabant, ut sæpe à nobis est demonstratum. At post Erasistrati tempora φλεγμονῆς nomen dici consuevit de tumoribus illis, in quibus non tantummodo calor incensus & flammeus, verum etiam renixus & pulsus existit, quibus etiam rubor necessariò consequitur. Ex multo enim calore hic necessariò ortum ducit, velut renixus & pulsus ex repletionem. & 4. in 6. Epid. neque nos latet, inquit, quòd φλεγμονὰς vocat omnes flammeos calores, etiam si absque tumore præter naturam fuerint. Post verò Hipp. tempora φλεγμονῆς nomen tumoribus præter naturam attribuunt, quoties vna cum flammea caliditate, & renitentia pulsantèque dolore constiterint. & manifestius 5. Aph. com. 65. quanquam ipsum phlegmones nomen veteres omnes de phlogosi, hoc est, flammeo calore dicebant, etiam si sine tumore cōsisteret, quod etiam confirmauit com. ad aph. 40. 6. sectionis. nomine igitur φλεγμοσίαις malè interpretatum est, apostemationes. ἀπόστημα enim καὶ ἀπόστασις abscessus Latinis dicitur, tumor est omnis qui naturæ robore digeri non potuit, sed tandem in suppurationem vertitur. docebat hoc Gal. 2. ad, Glauc. apostemata eas vocari affectiones in quibus à seipsis, quæ mutuo se inuicem contingebant, abscedunt. sic enim dicitur ἀπὸ τῆ ἀφίστασθαι, quod est abscedere. ἀπόστημα enim dicitur, cum humor in medio carnosarum partium consistit & putrescit cum sanguinis affluxu, & vnitatis solutionem facit, neque pars affecta os aut exitum habet. Tum enim si qua via pateat ad humoris contenti excretionem, non ampliùs hic affectus ἀπόστημα, sed κόλπος, id est sinus, nominatur. cum verò hoc loco frigidis repercutientibus curari φλεγμοσίαις docuerit, non est, quòd solùm de apostematibus intelligamus. minùs autem de inflationibus intelligi potest, cum hoc aut apostema significet, aut certè flatulentum tumorem, qui refrigerantibus tolli non potest. [*An quia alii quidem externa caliditate, alii verò infrigidantes proprium calorem congregant*] Soluit Aristoteles, & varietatis huius rationem totam refert in diuersas medicorum curandi intentiones atque contrarias. aliqui enim maturantibus appositis calidioribus aut tepentibus, conantur materiam aut influentem aut fluxam coctione quadam, quæ duplici calore perficitur, naturali & præter naturam, in saniem reducere, qua absoluta disrumpitur & euacuatur, & hoc modo curatio absoluitur. huiusmodi autem calida sunt temperatè, & humida cum visciditate aliqua, & vinctuosa, quales sunt pinguedines, pulces frumenti, & fœnugræci seminis lini, malua & huiusmodi curant, aliis solis refrigerantibus, & ii duum sunt generum, nam alii φλεγμοσίαις, id est, solos ardores & inflammationes curant sine tumore, aut vix eleuatos. alii verò tumores calidos ab initio iisdem curare tentarunt. ἀποκρυστική Græci appellant, quibus videntur ad repellendum calidum & subtilem humorem influentem in erysipelate & phlegmonum principiis. iis enim phlegmones ortus & incrementa, tum & vomicas & vlcera maligna febrium dolorumque causas, & alia permulta corporum vitia declinamus. neque verò perpetuò satis est infirmo loco repellens auxiliū adhiberi, sed aliquādo superius est collocandum, ut veluti præmissa manus vias intercipiat, ne quid transfluat. Repellit autem perpetuò quod frigidū est: frigidū aliud aqueū natura molli ac soluta, terrenum aliud crassiore materia, quod quia adstringit, magisque partes cōtrahit, efficacius reprimat, quocirca irruentib. humorib. magis cōueniet. sicut è cōtra alterum genus quod aqueū est, quāuis vtcunque reprimat & ex æquo frigidū vel etiā terreno frigidius, vbi tamen magna est phlegmasia & ingens æstus refrigerio magis cōueniet: huiusmodi sunt aqua, lactuca, intybus, polygonū, lēticula palustris, oui albumē, semperuiū, portulaca, & iis vehementiora poma mandragoræ, hyoscyami & papaueris succus: hæc enim vehementer refrigerant citra adstrictionē: quod si & robur parti indendū sit & simul adstringendū, addi solet acerū, omphaciū, rubus, rosaceum acerbum, capreoli vitis, cytonia, mēspila, myrtillorum fructus, malicoriū, thus, & alia huiusmodi sexcenta. vnde nono methodi med. Gal. in curanda erysipelate simplici priorib. frigidis vtitur, & potissimū aqua frigida. At si quis dixerit Auic. tertiā quartā canonis docuisse, in Dra-

φλεγμοσίαι
quid recen
tioribus.

Phlegmon
qui anti-
quis & quid
recentiori-
bus.

Apostema
quid.

Inflamma-
tiones quæ
modo cur-
rentur.

Inflamma-
tionib. cu-
randis cur
nunc cali-
dis nunc
refrigerā-
ribus vti-
mur.

Repellen-
tia quæ.

Refrigerā-
tia quib. in
inflamma-
tionib. vti-
mur duorū
generum.

tione apostematum eorundem duplici simul vtendum esse hac curandi ratione, primò repercutientibus & infrigidantibus ab initio vtentes, mox etiam calidis pus mouentibus. quomodo igitur hîc Aristot. tanquam contrariarû curandi rationum meminit? Dicendum est, in vna quidem & eadem curatione posse & debere medicum vtramq; hanc curandi rationem in vsum traducere, at curari tamen sæpenumero has inflammationes alterutro horum modorum. videmus enim erysipelata simplici infrigidatione sæpenumero curari, aliquando verò solis suppuratoriis. quin etiam, quæ verè apostemata sunt, solis repercutientibus ab initio applicatis aliquando curantur. aliquando verò progressa iam fluxione, & in tumorem iam parte eleuata, ita vt nulla amplius remaneat spes repellendi, solis suppuratoriis vtimur.

XLV.

Διὰ τὴ μεταβάλλειν δεῖ τὰ κατὰ πλάσματα; ἢ ὅτι ὡς μᾶλλον ἀσθενήται; τὰ γὰρ σιμῶνται, ὡς ὅτι ἐπὶ τῶν ἐδεσμάτων, οὐκ ἐπὶ φάρμακα, ἀλλὰ ἐφ' ὧν ἔστω καὶ ἐπὶ τῶν πικρῶν.

Cur permutare cataplasmata oportet? An vt magis sentiantur? consueta enim quemadmodum in iis quæ comeduntur, non amplius medicamenta sunt, sed in nutrimentum vertuntur. sic & in iis huiusmodi.

Cataplas-
mata sæpius
mutanda.

Cataplas-
ma quid &
quotuplex.

Quæstio est cur permutanda sint cataplasmata. quæ vt intelligi commodè possit, explicare oportebit quid cataplasma sit, quémque vsum apud medicos soleat habere, tū etiam quid per mutare sibi velit Arist. Cataplasma est medicamentum molle & consistentia mediocri, quod repellendo, concoquendo, digerendo, resoluendo, laxando, vacuando, detergendo, calefaciendo, siccando dolorique sedando adhibetur. quæ crassiora siccioraque sunt, inquit Gorrheus, emplastra & cerata: quæ liquidiora *συγχεύματα* & vnguenta appellantur. Sunt autem variæ cataplasmatum vires, & diuersi vsus, propterea quòd valde differente materia componi possunt. & variis partib. admoueri: quæ peculiarem quandam habent indicationem. cæterum ab antiquis magna ex parte ex melle parabantur, cui incocta essent vel mixta medicamenta proposito conuenientia, sæpissimè verò & ex pane, oleo & farina, de quo apud Gal. multa 2. de Glau. fortasse autem de his suppurantibus intelligendum erit problema, cum immediatè superius in alia quæstione inflammationes calidis concoquentibus ab aliquibus curari scripserit. per verbum autem permutari tria eum possit intelligere, videndum in quem sensum vsus sit hoc loco Aristoteles. Cum enim in inflammationibus variæ nascantur medicæ indicationes, & diuersi scopi, ad quos medici respicientes varia etiam remedia solent adhibere, permutari dici possunt cataplasmata, vbi variis nascentibus indicationibus etiam ea immutare soleant, vt cum repellentibus ab initio cataplasmatum vsus quis fuerit, fluxa iam atque parti infixæ materia, & in tumorem eleuante illis omissis alia in vsum ducet, quæ resoluendi vim habeant: quibus etiam si voti nostri compotes fieri non poterimus, alia succedent, quæ emplastricam vim habeant atque suppuratoriam. permutare præterea dicemus medicum sæpius cataplasmata, qui, ne refrigescant, aut incallescant vtque validius officium suum præstent, eadem calida vel frigida sæpius applicat, permutari tum demum dici possunt cataplasmata quæ manente eadem medica intentione putà pus mouendi varia cataplasmatum genera præscribit, quibus scopum illum attingat. vt si lacte, pane & butyro primùm cataplasma parer, mox aliud ex triticea farina & butyro, aut ex hordeacea cum pinguedinibus aut huiusmodi substituat. sic ad refrigerandum nunc aqua sola frigida, nunc succo lactucæ aut solani cum iisdem herbis, aut lenticula palustri, vel vmbilico veneris, aut similibus vtimur. Absurdum omnino esset, permutationem illam priorem intelligere, cum nulla adfit dubitandi ratio: quis enim nesciat variis vrgētibus indicationibus medicis varia etiam esse applicanda remedia. secūda etiā per solutionē excluditur manifestè: hæc enim eiusdè medicamenti externa applicatio repetita naturam non immutaret, sed potius confirmaret. censendum igitur, Aristotelem in postrema illa significatione sumpsisse. [An vt magis sentiantur. consueta enim quemadmodum in iis quæ comeduntur, non amplius medicamenta sunt, sed in nutrimentum vertuntur] soluit, dicens hoc fieri, vt virtus eorū melius imprimi possit, magisq. eorū operatio ab ægris persentiat. fit enim vt cū lō-

giori tempore in eodem cataplasmate perseueremus cōsuetudine familiaritatē quamdam cum eo affecta natura nullam edat operationem: sed illi parti supersteret tanquam fomentum cooperiens. non enim solet ab assuetis fieri passio, aut certē non tanta. exemplo aptissimo rem hanc illustrat ab ingestis assumpto, quod etiam medicamentum purgans, vbi idem sēpius ingeratur, purgandi vim amittit, ac in alimentum nostri corporis abit, quod familiare nimis naturę factum tandem non amplius illam ad expulsio- nem irritat, sed tanquam familiare in assumentis substantiam vertitur. vnde Hipp. 2. sect. Aph. 50. dicebat, quę ex longo tempore consueta sunt, etsi deteriora sunt, insuetis minus molestare solent Galenus autem libello de consuetudin. eam reddit rationem, quoniam illa quę ex longo tempore consueta sunt, in naturā fere transiēre. nam vsus, est altera natura. vnde subdit in fine Aph. Hippoc. oportet igitur ad insueta permu- tari. Communem autem aphorismum volebat esse eo loco Gal. ad exercitia, cibos, po- tus, balnea, illotiones, somnum, vigiliās, calefactionem, refrigerationem, curas, & alia id genus multa. Verū difficultatem facit Aph. 52. 2. sect. qui sic habet. Facienti omnia secundum rationem, si non succedant secundum rationem, non est transeundum ad al- liud, manente eo quod visum fuit à principio. cum enim eandem passionem suppona- mus, puta inflammationem in pus vertendam cataplasmate suppuratorio, non erit re- medium immutandum stante eo quod visum est à principio. An dicendum est non mutari à nobis remedia, neque hoc Arist. persuadere: quoniam manente primo scopo, puta pus mouendi, varias formas suppurantium adhibere poterimus, ne vni nimium as- fuecat natura, potissimum si mutatio fiat à minus intenso ad intensius. vt etiam si in- frigidare nobis mens sit, frigidisq; vtamur, neque intentum assequamur in eo tempo- re quod à nobis statutū sit, in intensius frigidum immutare poterimus. aut in eadem intentione insistentes mutare formam cataplasmatum poterimus: at hoc non est ad alia transire. Ad alia utiq. quis transiret, si quis id pręstaret, quod de Antonio Musa Au- gusti medico dicitur, qui cum illi medendo operam nauaret, nec sanare tamen illū pos- set, frigida in calida commutauit: & hoc est quod Hipp. non esse immutandum doce- bat, quoniam aut ab initio scopum non attigerat, aut si attigit, eò semper medicus de- bet intendere. Nollem tamen ex hoc problemate medicos nostri temporis sibi patro- cinium comparare, qui quoties ad visendum egrum accedunt, noua alia atque alia in- iungunt medicamenta, non arte quidem sed techna vtentes, vt aliquid semper fecisse videantur, & diligentiam ac curam quā maximam adhibuisse, neque possint accusa- ri apud vulgus, & eos qui ægrotis assistunt, quod æger aut mortuus fuerit aut in pericu- lo cōstitutus ob medicorū incuriā remediōrumq; penuriā. pręstaret enim ab initio di- ligenter omnia perpendere, mōxque remedia secundum rationem admouere, à qui- bus recedendum non esse docet Hipp. etiam si non succedant secundum rationem, v- bi maneat quod ab initio visum est, dūmque manet primus ille scopus. neque voluit Arist. singulis visitationibus formulas medicamentorum nouas esse perscribendas, sed exactis duobus tribusve diebus, si non succedant pro ratione manente primo scopo ea- dem indicatione occurrere variata materia, ne familiaritate cum natura facta nihil o- perentur. neque enim obseruari potest an succedant secundum rationem nisi tempo- ris progressu, maximē cū dicat stante eo quod ab initio visum est Hipp. quod progres- sū temporis ostendit, & Arist. in hac quæstione dicebat consueta tum demū agere non posse. Consuetudo autem dici non potest, nisi per lōgum temporis tractum habitus sit contractus. sed ii dum apud vulgus famam aucupantur diligentię & vbertatis reme- diorum, apud peritos ignorantię ac inconstantię crimen subeunt.

Medicame-
ta ex lōgo
vsu in ali-
menta ver-
ti solent.

Cataplas-
mata quo-
modo mu-
tanda si nō
est ad al-
liud tran-
seundum
stante eo
quo labi-
nitio vi-
sum est.

Medicorū
eorum er-
ror qui va-
riatis me-
dicamēt o-
rum for-
mulis ni-
mis frequē-
ter famam
apud vul-
gus aucu-
pantur.

Διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς τροφῆς μὴ ὑποτρέφεσθαι, πονεῖν δὲ πλείω; ἢ ὅτι τὸ νοσεῖν αἴτιον αὐτοῦ
πρώματος πλεονεξίας; τὸ τοιοῦτον ἔστιν, ὅτι τῆς τροφῆς ὑπερβολὴ, ἢ πόνων ἐνδεῖα.

XLVI.

Cur cibum imminuere, laborem augere salubre est? An quod ægrotādi cau-
sa est multitudo excrementorum? hæc autem fit quoties nutrimenti adsit exce-
dentia, aut laborum imminutio.

Omnino multò maxima eadē & præcipua vniuersæ salubris artis in eo reposita pars
videri potest, quæ ad repletionē nimiam, excrementorūmq; aggregatorū consumptio-
nem expulsionēque pertinet. effecerunt enim palatis delicię & fatalis hæc nostra in-

Sanitas cō
seruatur ci
bi immi
ra quanti
tate, & ad
auctis labo
ribus.

Cibi immi
nucis cur
sanitati
conferat.

Exercita
tionis pro
sanitate
maximē v
tilitates.

gluuias, vt non multum in opposita parte quæ ad nimiam inanitionem pertinet, medi
cis sit laborandum. totam enim prope illam tangit distribuendæ per corporis partes
omnes alimoniam æconomiam atque interiorem operati caloris naturalis officinā cō
prehendit, ne quid scilicet vsquam excrementorum in corpore vbi opus nō sit hæreat,
vt apertæ atq; expeditæ viæ omnes, minimèq; impuri meatus sint, per quos attrahi, dū
concoctionum in diuersis locis opera feruent repurgando alimento, tum expelli ex
crementa debeant. quæ si negligantur, aut non satis diligenter tractentur, vniuersus
quamprimū periturus sit nutritionis fructus, aut repletio præter naturam successura,
suppressis quæ prodire debuerant, excrementis. respicit hanc partem Arist. in hac que
stione, dum quærit [*cur salubre sit cibum imminuere & laborem augere*] subdit enim,
[*an quod agrotandi causa est multitudo excrementorum*] vbi salubris partis medicinæ
officium in eo magis positum esse indicat, vt aut excrementa non multa generentur,
aut producta commoda aliqua via expellantur, quàm in nimia inanitione resarcienda.
potissimam enim agrotandi causam esse excrementorum superfluam aggregationem.
Hanc autem duas habere causas docet, excessum alimēti, & imminuta exercitia. Par
tes igitur sunt eius, cui tuendæ humanæ valetudinis mandata cura fuerit, partem hanc
inspiciendi potissimam ac præcipuam, quæ primū rationem omnē respicit, qua quā
tum fieri potest, minūs excrementa generentur, tum vt generata iam atque aggregata
aut absumentur, aut secernantur, ne cumulata sanitati officiant, inchoandæque atque
augendæ humorum cunctorum malitiæ causa sint. quamuis autem missione sanguinis
superfluus sanguis tolli possit, imminuta tamen cibi quantitas duo præstare potest, pri
mū impedire ne generentur, tum & quæ aggregata sunt, ex parte consumere. cum e
nim varia sit ad diuersa ciborum quantitas pro varietate temperamentis & partium
& vniuersi corporis, non est quod quispiam credat præscribendam esse quasi di
mensam quādam quantitatem, vt libratim aut vnciatim metiamur. sed vnusquisq. sibi
regulā & præscriptum sit, ita vt nunquam quātitate nimia seipsum oneret, imò aliquid
subtrahat de consueto, vt natura egestate quadam pressa, etiam, quæ superflua sunt, cō
sumat. verū hæc non sufficit sæpenumero. cum enim in hoc perpetuo rerum nostrarū
fluxu deperditæ substantiæ instauratio necessaria sit, perituræ procul dubio omnino, nisi
succeedentis semper alterius adminiculo foueatur, nulla res talis reperiri potest, quæ sic
in alia partis substantiam transire tota queat, vt nihil prorsus relinquatur, quod natu
rali calore non euictum in alimoniam cedat. hoc ipsum quod non cedit excrementum
aliquo pacto est, excerni verò de corpore debet, ne aut putrefactum, putredinosorum
morborum causa sit, in quibus quanto in discrimine versentur agroti, manifestum o
mnibus est: aut diuersas corporis partes occupans, longiorique aliquando mora intē
peraturæ suæ viribus auctum, eandem partibus intemperaturam addat. huiusmodi su
peruacaneè collectos humores altiūsque adauctos quomodo felicius & cōmodius quàm
exercitatione dissipatos consumamus, non est facile inuenire. cum enim quotidie fere
aggregentur, quotidie quoque euacuari postulant, quod præstari cōmodè & salubriter
nō potest, nisi exercitatione, & si ea adaucta aliqua occasione fuerint, etiam ipsa vt hoc
loco dicit Arist. validiori & longiori tempore facta. quotidie namq. rectè ea legib. suis
ac motibus peracta, aut si excrementa adaucta fuerint, etiam maiori facta, demere faci
lè poterit citra noxam de corporis vniuersi viis, sinibus, solidiore mole, quicquid super
uacaneum fuerit, excitato qui omnia peruadit calore. promouet enim quacunque in
re motu opus suum natura semper, cuius ipsa principium est: languent quiete omnia,
quippe à natura magis magisque discedunt, quò à motu magis. Neque verò sit qui exi
stimet, quæstionē hanc supponere contrariū ei quod propositū est ab Hipp. 2. sect. Aph.
26. vbi dicit, vbi fames, laborandum non est, cum hīc diminuta alimonia, augendum
laborem pro salubritate corporis censeat Arist. hæc etenim eadem contrarietas videre
tur in ipsomet Hipp. qui secundo de victus ratione contraria inter se esse scribit cibaria
& labores, vtraque tamen sanitate conferre dicebat. neque enim eodem modo famem
inediāmve sumit hoc loco Arist. ac Hipp. loco proposito. neque enim quocunq. tēpore
inanito animo, corpore, & famesciente maximè vtriculo exercendū esse corpus doce
bat Hipp. cū labores superflua demant, si quis autē laborauerit inanitus & omnino fa
mescēs, nihil habebit superfluū quod cōsumat, sed vires enervabit. cū naturalē famē in
telligat illo loco Hipp. quæ vt Gal. docet li. de sympt. causis. est suctionis sensus, quādo
alia membra à vtriculo exugunt, & ipse inanitus appetit cibūque desiderat. vnde

in Com. dicebat Gal. eos famefcere, qui ob ciborum inopiam ad extremā efuritionem deueniunt. itaque defectus ciborum & alimenti eft fames. Arist. verò huic fami adiungendum non præcipit laborem pro falubritate corporis, fed folum cibos efle immi- nuendos potius, at tamen pro ratione concedendos, pro ratione etiam adaugendam exercitationem, vbi excrementa funt adaucta, vel certè recta victus ratione instituta tali, vt non omninò repleamus corpus, adiungendum femper exercitium, quod quam- uis moderatum efle oporteat, præftat tamen pro exacta fanitate conferuanda, quemad- modum cibi aliquanto minorem quantitatem iniungere, ita exercitium adaugere fer- uaris femper præceptis à falubri medicinæ parte traditis.

Διὰ τὴν τὰ φάρμακα καὶ τὰ πικρὰ ὡς ἔπιτοπολὺ καὶ τὰ δριμύνη καὶ θάψις; ἢ ὅτι ἀπόρρυτα τὰ πικρὰ καὶ δριμύνη, ἀπεπλῆ ἔστι; διὸ καὶ τὰ φάρμακα, πικρὰ καὶ δριμύνη. τὰ γὰρ ἀπεπλῆ ἔστι, καὶ κινητὰ καὶ πικρότητος, φάρμακόν ἐστιν καὶ εἰς δόξην πλείω, ὡς φθέρει. ὅσα δὲ καὶ σμικρὰ δό- ξη, ὡς φθαρτικά, ταῦτα οὐ φάρμακα λέγεται ἔστι, ἀλλὰ θανάτηφόρα. ὅσα δὲ ὅσα μὴ τὰ ποιῶ καὶ θάψις, ὅσα ἐστὶ φάρμακα. καὶ γὰρ τῆς ἐξοφῆς πολλὰ μὲν ταῦτ' οὖτοι ποιεῖ, εἰς ποσὶ δόξην, οἷον γάλα, ἔλαιον, γλυκύς. ἀπόρρυτα δὲ ταῦτα, ὡς δὲ μὴ ἔστι βύπεπτα, καὶ θάψις. καὶ τούτοις οἷς μὴ βύπε- πτα, καὶ θάψις καὶ τούτοις. ἐστὶ γὰρ ἄλλα ἄλλοις βύπεπτα καὶ δριμύνη. διὸ οὐ πάντες ταῦτα φάρ- μακά ἐστι, ἀλλ' οἷοις ἴδμεν. ὅλως γὰρ δὲ φάρμακον δεῖ ὅ μόνον μὴ πέττεσθαι, ἀλλὰ καὶ κινητικόν ἔστι. ὡς περὶ καὶ δὲ γυμνάσιον ἐξώθεν ἤκον ἢ ἐσωθεν, τῇ κινήσει ἐκκρίνει τὰ ἀλλότρια.

XLVII.

Cur medicamenta purgantia, & amara, & foetida magna ex parte purgant? An quia amara omnia & malè olentia concoqui nequeunt? quare etiam medi- camenta amara sunt, & malè olentia. incoctile enim efle oportet & motiuum cum amaritudine, vt medicamentum fit. & fi detur plus iusto, perimit: quæ ve- rò etiam in parua quantitate dantur, corruptiua funt, non medicamenta di- cuntur efle fed deleteria. Sed ne illa quidem medicamenta dicimus, quæ non fua qualitate purgant. funt enim pleraq; in genere cibi, fed quantitate data, ceu lac, oleum, mustum. omnia verò hæc quòd minùs bene concoquantur, purgāt. & aliquibus non bene concoctilia funt, & hos purgant. Sunt enim alia aliis be- ne coctilia, & difficulter concoctilia. propter quod non omnibus hæc medici- nalia, fed quibusdam propria. Denique medicamentum non folùm à coctione immune, fed etiam mouens efle debet. quemadmodum & exercitatio vehē- mens fiue extrinsecus fiue intrinsecus. commotione enim excernit aliena.

Quæftio hoc loco propofita non ita facilè intelligi poteft. videtur enim quærere, cur medicamenta & quæ funt amara, & quæ item mali funt odoris, humores per aluum ex- cernant. quo modo fi intelligamus, hoc difficultatem faciet, quòd quamplurima funt & foetentia & amara, quæ nullam habent vim purgandi. Arist. autem vt plurimum id præ- ftare dicebat: fi etiam amara & malè olentia dicamus efle attributa medicamentorum, quæ primo loco propofita funt, vt dicat cur medicamenta quæ amara & foetentia funt, vt plurimum purgant, habet etiam difficultatem, quoniam multa quæ non malè olēt, vt agaricum, rhabarbarum, manna, & alia quæ non funt amara reperiuntur, quæ tamen purgant. Censeo tamen Aristotelis sensum efle, cur medicamenta quæ & amara funt vt plurimum & malè olentia, euacuant. quamuis enim aliqua funt medicamenta omnino non malè olentia, aliqua etiam non amara: tamen dicemus neque Arist. id abfolutè protuliffe, fed dixiffe, cur medicamenta, & amara vt plurimum & foetentia purgāt, hoc enim ordine feriem orationis in Græcis pofuit. ita vt dictio, vt plurimum, ad hæc attri- buta referatur, quæ vt plurimum medicamentorum funt peculiariora. colligitur etiam ex responfione, cùm dicit, quare etiam medicamenta amara funt & malè olentia, vt con- coqui à natura nequeant, quòd medicamentorum effentiam constituit. Ideo refpondet

Medicamē-
ta maiori
ex parte
malè olen-
tia & ama-
ra purgant,
& cur.

[an quia amara omnia & malè olentia concoqui nequeunt: quare etiā medicamenta amara funt

Medicamē
ta purgan-
tia maiori
ex parte a-
mara.

Amara ab
solurē non
nutriunt,
& cur.

Deleteria
quæ & qua-
lia.

Alexiphar-
maca quæ
dicantur.
Theriaca
quæ dican-
tur.

& *malè olentia*] docuerat iam in superioribus, medicamenta hanc virtutem obtinere purgandi, quòd concoqui cum non possint à natura, molestiam autem inferant qualitatibus suis naturæ, eam irritabant ad expulsionem, simulque cum medicamentis propellendis expelli etiam humores proprios, id est, quos solet natura sua & peculiari proprietate ad se trahere humores. cum autem & amara & malè olentia huiusmodi sint, ut coctionem in ea non exercent natura, tum ob ingratum saporem quem refugit natura, tum ob foetorem, qui per vniuersum means validius expulsionem inuitat. quamuis autem amarum saporem potissimum dictione, amara, intelligat: potest tamen etiā ingratissimis aliis saporibus accommodari. at de vero amarore præcipuè intelligendum est, quòd medicamenta verè hoc nomen sortita ut plurimum huiusmodi sapore insignita obseruemus. quod autem dixit, amara concoqui non posse, intelligit amara absolutè & impermixta. docuit autem hoc manifesta ratione Gal. 4. de simpl. med. facul. cap. 20. iis verbis. at quæ exactè amara sunt (voco autem ita, quæ nullo sensu notabili alia participant qualitate) omnibus propè animantibus nedum hominibus esui inepta sunt. subdit rationem, & dicit: Quippe cum animal omne plus minusque sit humidum: amara autè sicca: haud aliter quam cinis & puluis. respondet mox tacitæ obiectioni & dicit, absinthium enim non solum amarum est, sed etiam adstringit. ecce Galenum. amara incoctilia esse, nutrireque non posse: quoniam eo nutrimur quo etiam constamus, constamus autem substantia humidiori, huiusmodi igitur etiam nutrirī debemus qualia dulcia esse solent. quæ verò absolutè amara sunt, cum siccissima sint, omni etiam humido sunt destituta, & propterea teredinibus, vermibus & huiusmodi animalculis ex putri materia genitis, neque vlla putrilagine tentantur amara. quòd si amaritudini foetor etiam adiungatur, magis ineptum erit nutritioni. cum enim natura bene olentium amica sit omnino, ut optimè docebat Theophrastus lib. de odoribus, si malè fuerint olida simul cum amarore, neque ventriculus ea amplectetur, & natura omnino illa reiiciet. [*incoctile enim esse oportet & motium cum amaritudine, ut medicamentum sit.*] motium cum amaritudine dicit, non quòd censeat medicamenta sola amaritudine mouere, sed attrahunt humores peculiari virtute siue forma siue similitudine siue familiaritate proprios, at natura sæpe amaritudine irritata medicamenti iam collectos aut in ventriculo aut in intestinis, sæpe etiam pessimo odore commota deturbat ac deiicit. [*& si detur plus iusto perimit*] medicamenta si plus iusto assumantur, non amplius medicamenta purgantia esse, sed deleteria & mortifera, vnde etiam pharmacum Græcis non modò purgans medicamentum significat, sed etiam venenum. Et quemadmodum cibi qui natura sua tales sunt, quòd à calore nostro euincantur, & in nostri corporis substantiam vertuntur, si plus quàm natura ferat, assumantur, medicamenta quodammodo redduntur, natura à mole deuicta & non euincente, ita medicamenta quæ ad hoc assumantur, ut non euicta à natura, sed ipsis victoriam adeptis secum ducant humores proprios extra corpus, ita tamen ut calorem naturalem non superet, si plus quàm natura ferat, assumantur, nō amplius medicamentorum vim retinent, sed veneni naturam induunt. [*quæ verò etiam in parua quantitate data corrumpunt, non medicamenta dicuntur esse, sed deleteria*] venena describit & distinguit à medicamentis purgantibus, quòd hæc non nisi in multa quantitate data, & plus quàm natura soleat illa ferre, soleant interimere. venena autem etiam in pauca quantitate vim habent interimendi, quòd non quantitate sed qualitate id præstent. appellauit autem Arist. venena φάρμακα θανάτηφώρα, quod nos medicamenta mortalia dicemus. Hipp. 6. Epid. sect. 61. vocat κακῆρην, in iuramento verò appellat θανάσιμον. Theophrastus, Diosc. & Gal. appellarunt venena aliquando φάρμακον φθοροποιόν, aliquando θανάσιμον, aliquando δηλητήριον. quibus Græcorum vocibus totidem fere Latinorum respondent, appellant enim interdum malefica venena, interdum lethalia, sæpe corruptoria, sæpius etiam deleteria. vnde Gal. 6. Epid. sect. 6. c. 5. dicebat, proprietates namque ex tota substantia progenitæ aut corporibus nostris congruentes, aut alienæ quatuor materiis continentur: aut enim purgatoriæ medicinæ sunt, aut alimenta, aut adhæc tertio ea quæ hîc Hipp. malefica nominauit, aut quarto ipsorum remedia: cum verò tertium materiæ genus & in deleteria pharmaca, & ferarum venena distribuatur, duplex est ista curantium remedium. Appellatur autem Græco vocabulo Alexipharmaca, id est, medicamentorum remedia, quæ mortiferis medicamentis aduersantur. Theriaca verò, quæ ferarum moribus medentur. subdit quod maximè ad hunc Arist. locum illustrandum facit. Verum fortasse quis existimauerit & purgantium medicamentorum materiam inter mortifera esse censendam: nam & hæc ultra modum

assumpta nos interficiunt. Id si concesserimus, consequens, etiam erit ut alexipharmaca & theriaca in mortiferis enumeremus: quandoquidem & hæc nos perdere possunt, nisi si quis ex ipsis omnino valde parum assumpserit. Verum ea de causa mihi plura medicamenta non vocare mortifera medici videntur, quod ipsorum temporibus quibusdā utilitas necessaria sit, ea verò deleteria appellare, quæ nullo vnquam tempore, neque ægrotis hominibus neque valentibus opem ferunt: neque enim aconitum, neque argentum viuum, neque argenti spuma, neque marinus lepus, intra corpus accepta vllum nobis afferunt emolumentum. Difficultatem tamen facit non leuem hac in parte, vbi distinguens à medicamentis deleteria venena Arist. dicit, illa non nisi in multa quantitate assumpta mortem afferre, venena autem sola qualitate, ita ut etiam in leui quantitate assumpta interimant. quod idem de deleteriis aliquando docuit Galenus. nam 2. de rat. victus in acut. c. 12. de deleteriis sermonem habens, interdum utilitatem afferre ea scribit, veluti est hyoscyamus, mandragora & opium. hæc enim deleteria aliquando etiam appellauit 3. de simpl. med. fac. 18. in qua re manifestè repugnare sibi videtur, qui 6. Epid. sec. 5. nunquam deleteria iuuare posse dixerat, & nos observamus debita seruata illorum quantitate, dum iis in medicina vtimur, quandoque prodesse, si verò quantitate excedant, interimere. quod efficit ut hac in re non distinguantur à medicamentis purgantibus, quod hoc loco censuit Arist. An dicendum est Aristotelem de iis deleteriis loqui, quæ verè talia sunt, quæ à tota quod aiunt substantia vel temperamento vel proprietate agunt, qualia lepus marinus, hydargyrum, aconitum & huiusmodi, quæ cum naturæ nostræ omnino sint immediatè contraria, nunquam ab ea euinci aut edomari aliquo modo possunt: hæc enim neque iuuant aut sanos aut egrotantes, ut dicebat Gal. 6. Epid. at si deleteria sumamus improprie, id est, ut solum in corpus in tali quantitate assumpta mortem nata apta sunt inducere, hæc & iuuare aliquando possunt, & quantitate tanta indigent ut mortem inferant. distinctionem hanc tradidit Galenus noster lib. 3. de simpl. med. facul. 22. At remanet hic scrupulus quod docuerit Plin. lib. 27. c. 2. aconitum maximè prodesse homini aduersus multa venena: & de argento viuo manifesta illa est historia scelestæ illius mulieris, quæ cum vellet enecare maritum, dedit ei primò toxicum, quod cum non tam citò mortem inferret, ut eam acceleraret, dedit argentum viuum: sed cum putaret illo mortem se esse acceleraturum, vitæ potius marito causa fuit: quandoquidem argentum viuum veluti toxici remedium fuit. eleganter admodum totam hanc historiam tradidit Ausonius pulcherrimo epigramate. An dicendum est venena nunquā per se prodesse posse, neque sanis neque ægris, sed si quandoque iuuant, id ex accidenti contingere, quoties venenum illi contrarium & inimicum in corpore nactum in illud veluti insurgens aut expellit aut deuincit, viribus interim quasi enervatis ex reactione contrarij & ipsum remanens. sic enim optimè dicebat Plinius, duo venena inimica in corpore inter sese pugnant: *[sed ne illa quidem medicamenta dicimus, quæ non sua qualitate purgant. sunt enim plerag, in genere cibi, sed quantitate, data, ceulac, oleum, mustum. omnia verò hæc quod minus bene concoquantur, purgant, & c.]* quoniam dixerat, medicamenta & amara & fœtida purgare, quod incoctilia sint, euincique à natura nō possint, obicere aliquis illi potuisset aliqua esse quæ nec amara sunt, nec ingratum odorem redolentia, quæque naturæ grata esse solent, atque sæpenumero ab eadem euinci, & in assumptis substantiā vertere, quæ alioqui purgant, tacitæ obiectioni satisfacit dicens, hæc medicamenta proprie dici non posse, quia qualitate non purgant, sed nimia quantitate, & sunt hæc potius natura sua alimenta, sed medicamenti vices tunc gerunt, cum adeò largè sumuntur ut euinci à natura non possint: tunc enim aut corrumpuntur, aut cruda remanent. quo fit ut natura alterutro horum irritata ac pressa ad expulsionem insurgat. & tunc sæpenumero cum illis alios humores in intestinis & vicinis partibus aggregatos subducit. & hoc est quod lib. de med. purgant. Hipp. dicebat, cum alimenta aliquando medicamenta reddi dicebat. Sciendum tamen est aliquando hæc subducere non adeò largè assumpta, quod nitrosas aliquas partes aut abstergentes habent ut lac, aut lubricantes, quales in oleo: sed cum nutrire aptæ sint partes, maiori ex parte soluere non solent, nisi vberius quàm par sit absorbeantur: tunc enim purgant ob eam quam diximus causam. neque tamen id omnibus faciunt, sed iis solis, qui tantam quantitatem conficere nequeunt, sed quoniam alij aliis difficilius concoquunt, alij facilius, efficitur etiam ut non omnia omnibus sint medicinalia: quoniam ex iis aliqui adeò robusto calore naturali sunt præditi, ut quamcumque molem ciborum ingestorum superare & immutare possint: alij e contra adeò debili &

De deleteriis medicamentis Galeni loci controuersia.

Conciliatio locorum Galeni.

Venena quomodo aliquando proficiunt.

languido sunt ventriculo, ut etiam mediocri quantitate sumpta concoquere nequeant. [*Denique medicamentum non modò à coctione immune, sed etiam mouens esse debet*] cum tot tantæque difficultates in natura medicamenti purgantis explicanda orirentur, quibus difficilior reddebatur ratio tradendæ solutionis & explicationis propositæ quæstionis, iis verbis tanquam coronidem suæ sententiæ addens subiungit, medicamentum ut verè medicamentum sit, non hoc solo perfici, quod coctionem subterfugiat, sed præterea quòd moueat. docuerat enim superius aliqua esse quæ à calore nostro naturali assumpta euinci non poterant, ut æs, aurum, argentum, quæ tamen non purgabunt quòd mouendi vim non habeant. mouendi vis hæc quamuis de primis illis & secundis qualitatibus intelligi possit, quibus sæpe docuit medicamenta irritare naturam postquam cōminuta hinc inde diffusa fuerint, potest tamen potius intelligi de facultate illa qua à natura prædita sunt, ut hunc illūve humorem potius eliciant & trahant. de qua manifestis admodum verbis pater medicinæ, & Aristotelis in his rebus præceptor, locutus est, tum lib. de natura humana cum de purgantibus bilem non pituitam, & de educantibus potius atrum humorem, quàm aut pituitam aut bilem, loquebatur, tum & in libello de medicamentis purgantibus à me Græcè & Latinè cum commentariis proximè edendo. ubi etiam aduersus recentiores hos medicos disputauimus, qui experientiam negantes, & diuini præceptoris præcepta contemnentes, contendere conati sunt probare medicamenta non peculiare humores attrahere, sed indistinctè quælibet quoslibet humores euacuare.

Διὰ τί τὰ μὲν βρώδη διῤρηπικὰ καὶ ἀπέρματα καὶ φούρα; ἢ ὅτι θερμά, καὶ βύπεπτα. τὰ δὲ ποικύλα, ῥρηπικὰ. τὰ γὰρ λεπτιώδη ἢ ἐνῶσα θερμότης, καὶ ἡ ὁσμὴ ὁσμωδὴς. ἐπεὶ καὶ τὰ ὁσμώδη, ὅτι σκώρδα, ἀφ' οὗ τὴν θερμότητα ῥρηπικὰ, μᾶλλον μὲν τοι σωτηρικὰ. θερμά δὲ τὰ βρώδη ἀπέρματα.

XLVIII.

Cur bene odorata & femina & plantæ vrinam mouent? An quòd calida & concoctu facilia: huiusmodi autem sunt mouentia vrinam. citò enim attenuat innata eis caliditas, & odor non corporeus. nam & odore prædita, ut allia, caliditate sunt vrinam mouentia, vel potius colliquatiua: calida verò sunt bene odorata hæc femina.

Odorata
vrinam
mouent,
cur.

Quærit hoc loco Arist. cur femina & plantæ gratum referentes odoré diuretica sint, id est, apta nata vrinam mouere. Verùm quoniam tum sect. 12. quæ circa odores & odorata versatur tota, idem problema propositum est & vberius explicatum, in eum locum expositionem eiusdem remitemus.

Διὰ τί δὲ τὰ μὲν καὶ μὴ καὶ φούρα καὶ φούρα τῶν ἐλκῶν, ξηρῶν καὶ δριμέων καὶ ερυφῶν χηῶν φαρμάκοις ποτὶ τὰ καὶ φούρα καὶ ὕγια ζώδια, ὕγρῶν καὶ μόνων; ἢ διότι ἀπὸ μὲν τῶν μὴ καὶ φούρων δὲ ἀφαιρῶν τι; τὸ δὲ ὅτι ὕγρῶν ἄλλοτεία, ὡς ἀφαιρῶν δὲ τὰ δριμύτη καὶ ερυφῶν, ποικύλα, καὶ τὸ ξηρὸν μᾶλλον τὸ ὕγρῶν. τὰ δὲ καὶ φούρα, στυγερωδὴς δὲ τὰ μόνων.

XLIX.

Cur in impuris quidem prauisq; vlceribus, siccis, acris, adstringentibusq; uti oportet medicamentis, puris verò & sanescentibus humidis etiam solis? An quòd ab impuris aliquid quidem auferre oportet, quod non nisi humor est alienus, quem remouere opus est: mordicantia autem, acris & adstringentia sunt huiusmodi, & siccum magis humido quæ verò pura sunt, ut cicatrix solū obducatur, indigent.

Quamuis recentiores ἑλκος & πᾶμα ita distinguant, ut ἑλκος siue vlcus eam vnionis siue continui solutionem intelligant, quæ non simplex sit ut vulnus, sed quæ aliis dispositionibus eius curationem impredientibus, ex quibus sanies, & purulenta quædam colluies ac putrilago excitatur, quæ internam potissimum causam habet. πᾶμα verò quod nomen Latine vulnus dicitur, illis impositum est, quæ exteriori causa inferuntur: constat tamen apud Græcos omnes, ἑλκος solutiones eas omnes cōtinui significare, tum quas telum & externa vis intulit, tum quæ ab interiori causa oriuntur, quod & clarè ostendunt quæ libro περὶ ἑλκῶν ab Hipp. scripta sunt, & quæ libro de fracturis & articulis. sed & hoc idem colligitur manifestè ex hoc Arist. problemate, vbi vlcera pura & sanescientia appellat. quæstio igitur est cur impuris prauisque vlceribus, siccis, acribus, & adstringentibus uti opus sit medicamentis, puris verò & sanescentibus humidis solis. dicuntur autem impura cum sanies seu virus & sordes in vlceribus subsint. priori enim tanquam tenuiori humidiora redduntur vlcera, sordibus autem tanquam crassioribus vlcus rhyparon, id est, sordidum efficit: quemadmodum enim docuit Gal. 3. Meth. med. omnem qualitatis alimenti mutationem alterum crassum, alterum tenuius excrementum sequitur, ita & in vlceribus præsertim cauis duplex excrementum provenire solet, nempe tenuius, quod Latine sanies, Græcè ἰχὼρ appellatur, & crassius quod sordes dicitur, illo humidum vlcus redditur & impurum, altero verò sordidum & prauum, dixit autem φαῦλα, quod nos transtulimus praua. quamuis enim φαῦλον significet etiā apud Hipp. vilem, leuem, facilem, non arduum aut exquisitum, simplicem, ut cum libro de fruct. φαυλοτέρη ἢ κακώτατος, levis extensio & facilis dixit: docuit tamen ibidem Gal. φαῦλον antiquis non solum vitiosum aut prauum denotare, sed etiam quod est simplex. Sic φαῦλα ὕδατα Arist. malæ aquæ sunt. quin imò ob hanc rationem φαῦλον vilis est & nullius pretij: quod quicquid in suo genere malum est & vitiosum, etiam est vile: vnde etiam φαῦλοι ποιῆται dicuntur mali poëtæ & viles. [puris verò & sanescentibus humidis etiam solis] videtur antiquus interpretes & Aponensis in Græco suo codice habuisse ὑγροῖς καὶ δριμύσι, quia vertunt humidis & acutis: Gaza autem vertit, puris autem & sanescentibus humida tantummodo imponuntur. quæ omnia nec fideliter sententiam Arist. referunt, nec constare possunt, difficultatesque secum inferunt inexplicabiles. neque enim primum admitti potest lectio antiqui interpretis, quod ab acribus acutisve omnino seiuncta est humiditas, sed vi potius siccitatis acrimonia & caliditatis inducitur sapor ille. falsa verò omnino redditur Arist. sententia, si ita interpretemur Arist. ut Gaza quis enim vel mediocriter in arte medica versatus vnquam dixerit, puris & iam sanescentibus vlceribus, quibus infra cicatricem induendam solum esse docet, sola adhibenda esse humectantia, cum siccantibus potius cicatrix inducatur: præstat igitur interpretari humidis etiam solis. quomodo autem hæc sententia Arist. intelligenda sit, in fine huius problematis docebimus. soluit & inquit. [an quod ab impuris aliquid quidē auferre oportet: quod non nisi humor est alienus, quem remouere opus est.] vlcus omne quæ vlcus est, vnā communem habet curandi indicationem: siquidem ut Gal. ait 4. Meth. med. vlcus, quæ vlcus est, sanatio, mediocris est siccatio. hæc autem indicatio communis est etiam vulneribus curandis, quæ saltem vulnera sunt, id est, plagæ vulnerando acceptæ. Sed hoc discrimen habent, quod hæc minori, illa, (quod humidiora sint) maiori desiccatione indigent. Verum enim verò vlcus quod cum alio affectu coniunctum est, curatio, ut vlcus solius non est, sed prius impediementi remotio. vnde Hipp. lib. de vlceribus, vbi ex professo materiam hanc pertractat, dicebat non purgata vlcera non sanescere. tunc enim sanantur vlcera, cum oræ quæ diuisæ erant, coherescunt: id quod duobus modis contingit, altero cum sola diuisio est, nec quicquam carnis detractum est, in quo casu oræ à medico in vnum coguntur, & si opus est, vinculo fibula vel sutura continentur. sicq; sua sponte coalescunt. altero cum iam carnis aliquid deperditum est, ita ut oræ nequeant amplius se contingere & agglutinari, sed per carnem iunguntur, quæ media inter ipsas producit, quem sanationis modum Gal. appellauit συσπέρμωσιν. vtrouis modo curare vlcus voluerimus, tolli medicamentum necesse est, & adiunctas partes bene valere, alioquin nec oræ coalescere possent, nec caro noua generari: purgare igitur sordem conuenit quam vlcus contraxit, & proximas partes in pristinum statum restituere. quoniam autem non modò quod iam influxum est, & vlcus adherens auferendum est, ut curatio perficiatur, quod siccantibus & corrodentibus citra tamen insignem caliditatem & mordicationem perficitur, sed viam influxus inhibendus est, & roboranda pars adstringendâque, ne influxum humorum

ἑλκος & πᾶμα
quomodo
distinguan-
tur apud
recentiores
Vulnus &
vlcus quid
recentiori-
bus.

Vlcus Hip.
idem quod
vulnus.
Vlceribus
impuris sic-
cis, acribus
& adstringen-
tibus
utendum;
in puris au-
tem etiam
solis humi-
dis, & cur.
Vlcerum ex-
crementa
duplicia, te-
nuia & cras-
sa.

φαῦλον
Hippocrati
quid &
Arist.

Interpretis
antiqui la-
psum.

Gazæ la-
psum maxi-
mus.

Vlcus &
vulneris cu-
randi ratio
diuersa.

Vlceribus
curandis
magis con-
ueniunt pul-
ueresquàm
intēperatu-
ra humida
vt vnguenta

Difficultas
quomodo
humidis
vtendum,
docet Ar.
pro obdu-
cenda cica-
trice si ci-
catrice sic-
cis induci-
tur ex Gal.
3. meth.
med.

Solutio.

Cicatrix
quomodo
etiam hu-
midis ob-
duci possit
secundum
Arist.

recipiat, propterea non siccis solùm dixit vtendum & acribus, sed etiam adstringen-
tibus. quin imò etiam si validè acria fuerint, sæpe conueniunt: sordes enim & humidi-
tatis copia, quæ id genus vlceribus adhæret, veluti propugnacula quædam vlceratis
partibus facta rosionem valentibus etiam pharmacis adimunt & soluunt. huiusmodi
est chalcitis, ærugo, calcantum, misy, sory, stibium, antimonium, diphryges & huius-
modi metallica, quorum si nimis vehementem timuerimus acrimoniam, comburi po-
terunt. exiccantem enim maiorem acquirunt facultatem, igneis calidis ex parte enani-
tis. quemadmodum & plumbum vstum, squamma ferri aut æris: tum & alumen, ostracodermorum testæ combustæ, cum vitro combusto, galla ophacite & malicorio. ex
iisque & similibus multa parantur composita cerata, pulueres & pastilli, de quibus ab-
undè Gal. 4. de compos. med. 5. genera. in iis tamen semper illud obseruandum est, ea
quæ sicca forma sunt, & puluerizata applicantur, magis ex vsu esse, magisque commo-
dè sordibus purgare. quod & hoc loco nobis Arist. insinuauit, cum dixit. [*& siccum ma-
gis humido*] loquitur enim hîc manifestè de humiditate & siccitate (quam dicunt) ac-
tuali. cum in potentialibus qualitatibus & virtute agentibus iam docuerit semper sic-
cantibus esse vtendum. [*Quæ verò pura sunt, vt cicatrix solùm obducatur, indigent*] quæstio
difficillima hîc oritur, & ex correspondenti parte secundæ quæstionis, quomodo in pu-
ris vlceribus humidis solis vtendum esse dicat, & huius rei hoc loco rationem reddens
dicat, id esse quia in iis non opus sit absorptione & deterfione humoris sordiumve, sed
vt sola obducatur cicatrix, ex quibus etiam constat per pura vlcera intelligere ea, quæ
neq; caua sunt sed carne repleta & sola cicatrice indigent. difficultatē enim faciunt quæ
docuit Gal. 3. meth. med. nam vbi vulnus purgatum impletumq; carne fuerit, hoc solo
indiget vt cicatrice obducatur: id verò est cuticulam regenerare & vnire. verum cum
hæc regenerari non possit qualis iam erat, simile exposcit produci, quod eius officio
fungi possit, & carnis sit veluti munimentum externum. id verò hoc modo perficitur.
portio quædam subiectæ carnis nuper genitæ sic alteranea est, vt veluti cutis euadat. er-
go quoniam cutis, vt docet eo loco Gal. carne ipsa tum siccior est tum densior, si carnē
adstringemus & exiccabimus, cuti persimilem reddemus: sed quoniam & quæ carnem
generant, & quæ agglutinant, etiam exiccanti sunt prædita facultate, docebat epuloti-
ca, id est, cicatricem inducentia debere prædita esse maiori exiccatione, vt adeò caro
reficcetur, vt calli similitudinem induat, & cuti similis euadat: hæc si ita sunt, quomo-
do humidis solis etiam vtendum dixit in puris vlceribus dum cicatrice solùm indi-
gent? An dicendum est de actuali humiditate eum loqui, quemadmodum & proximè
demonstrauimus in impuris vtendum esse siccis non potentia modò sed etiam actu, ita
in puris & quibus cicatrix proximè inducenda est, licet siccis ob eam quam diximus ra-
tionem vti oporteat: iis tamen sub forma liquida appositis magis commodum erit vti,
ne indecoræ & deformes generentur: corrugatur enim caro, callescit, & exiccantibus
discolor redditur, quod fit, vt exsiccata subiecta carne, & iam iam in cicatricem obdu-
rescente, vulnus siue vlcus humectatur oleo aliquo exiccante, vt in quo radix bryoniæ
excocta fuerit, vel oleo balsamitæ, vel vnguento ex argenti spuma ex oleo rosato lota
vel similibus. Sic igitur humida etiam medicamenta actu in puris vlceribus admouen-
tur, secus quàm in sordidis, in quibus magis vti expedit exiccantibus potentia & actu
siccis. & hoc est fortasse quod Arist. dicebat, ὑγροῖς καὶ μόνοις, quod nos vertebamus hu-
midis etiam solis, dictionem καὶ pro etiam explicantes, vt sæpenumero apud auctores
Græcos poni docebat Budæus: quo modo si legamus & intelligamus non intelligemus
Arist. voluisse, in puris vlceribus & quibus cicatrix est inducenda, solis vtendum esse
humectantibus, sed licet siccantibus vtendum sit, vt vera cicatrix fiat, humectantia ta-
men etiam potentia in fine adiunguntur, vt minùs deformis reddatur cicatrix. aut hu-
midis, id est actu & liquidis etiam solis aliquando ob eandem rationem, secus quàm
docuerat de impuris & sordidis vlceribus.

Διὰ τί συμφέρει πρὸς τὰ ἀπὸ φλέγματος νοσήματα, λαγνεία; ἢ ὅτι τὸ σπέρμα πλεονέ-
σσει ἀπὸ κρείσσεως, καὶ φύσιν ὁμοίαν φλέγματι; ὥστε ἀφαιρουσα πολὺ φλεγματος ὁδὸς, ὠφελὲς ἢ
συνουσία.

L.

Cur morbis à pituita confert coitus? an quia semen excrementi est secretio,
& natura simile pituitæ, ita vt multum pituitosi auferens proficit.

Quoniam

Quoniam quarta sectione ubi multa prosequitur problemata ad rem veneream attinentia, & verius & luculentius hoc idem problema proposuit & dissoluit, in eum locum huius expositionem, in qua multa & notatu digna examinanda erunt, reiiciendam esse duximus.

Coitus
morbis à
pituita cō-
fert, & cur.

Πότερον δὲ ἑσθίον προσφέρειν ἄρχη μὴ βέλτιον ἢ ἕτερον; ἢ ἄρχη μὴ ὅπως μὴ προσ-
εξησθενικότι ἢ φλεγμασία ἐπιπίπτῃ; ἢ οἷον ἀποχρηστέον δι' οὗ, ἢ ἕτερον προσοίσειν ἀναλαμβά-
νειν χρὴ πρῶτον τοῖς ῥοφήμασι. περὶ τὰ γὰρ, καὶ λειότερα, καὶ διττικρότερα, καὶ ἐκ δέξαοθαι
τὸ ἑσθίον ἐκ τούτου ῥαδόν ἐστιν ἀσθενεῖ σώματι. ὃ γὰρ ἐν τῇ κοιλίᾳ δεῖ παθεῖν τὰ οἷα προσόν,
ἀναχρυσίαι τε καὶ θερμαινύσαι μὲν πόνος ἐν σώματι ταῦτα πέποιθε.

LI.

Vtrum verò nutrimentum offerre incipienti [morbo] melius est, an poste-
rius? An incipienti, ne iam debilitato æstus instet? Vel igitur extenuandū pro-
tinus est, vel ita offerendum. reficere par est primū forbitionibus, leniores e-
nim læuiiores & colliquabiliiores sunt, & excipere alimentum ex eo facillè potest
infirmum corpus. non enim in ventriculo confici cibos ab initio diffundiq; a c-
feruere oportet, cū labore corpora afficiuntur.

Grauis ac perantiqua est in recta victus ratione instituenda controuersia: fuerunt e-
nim qui crasso semper victu in quibuscunq; morbis alendos ægrotantes opinati sunt, vt
olim Romæ Petronas, cuius meminit Gal. in procem. li. de rat. vict. in acu. sunt qui sem-
per tenui, sunt qui in primis ægritudinis diebus magis crasso, deinde magis tenui. Fue-
runt & qui contrā senserunt. Ex quatuor iis sententiis duas posteriores examinandas &
ad librā pendendas hoc loco sibi sumit Arist. & propterea non consueto quæredī modo
introducitur quæstionem ἀλλ' τί: sed alternante alia πότερον ὅ, vtrum verò, quemadmodū
in quæstione trigesima septima de ptisana hordeacea. priores enim duas tāquā omni-
no à recta medendi via aberrātes præterit, duas alias sibi assumens examinandas. Fue-
runt enim qui primis tribus saltem diebus aut inedia aut tenuissimo victu laborantes
exiccabant, progressu autē temporis cibos tum in forma tum in quātitate adaugebant,
quos Gal. in li. Meth. med. pluribus in locis exagitat. hanc cibandi rationē seruare in-
telligo Hispanos medicos & Neapolitanos. Febricitātes enim potissimū acuta febre
emollita aluo aut clymate, aut lenientibus ingestis tenuissimo victu ad sextā ferè de-
ducuntur, & paratibus ad euacuationē potionibus, mox medicamento purgante exhi-
bito pulli gallinacei iure & carnibus semper vsq; ad sanitatē, si modò subsequatur, alūt,
paroxysmorum & exacerbationum motus cauentes: sicq; semper vel in statu vel versus
statum ad solutionē vsq; crasso victu alunt. Ferunt enim nostra hac tēpestate hominum
corpora ob delicias, venerē & inordinatum victū superfluis abundare. Facillè enim iis
de causis accrescere vētriculo, intestinis, iecinori & venis excrementa, cōmunes vocāt
materias. has utpote propriam morbi effectricē causam fouentes prius soluendas esse
iudicant. quæ in inferiori sunt ventre clysteri, quæ verò in ventriculo & venis, tum sub-
tili victu, tum medicamēto purgante, quod non solum cōmunes, sed etiā propriā mor-
bi materiā respiciat. adaugent mox cibum, vt apud vigorem (inquiunt) vires habeat na-
tura, quibus morbo fiat superior. At oppositam sententiam medicinæ parens Hipp. pri-
ma sect. Aphor. nos docuit sententia octaua cū dicit, cū morbus in suo vigore con-
stiterit tenuissimo victu vtendum est. Subdit in nona. Coniectari autem oportet, an æ-
ger cum victu sufficiat perdurare ad morbi vigorem: & nunquid ille prius deficiat, nec
possit cū victu perdurare: vel morbus antea deficiat & hebetescat. Sequitur q̄ manife-
stius re omnē aperit. Quibus igitur statim morbus in vigore cōstiterit, iis etiā statim te-
nuis victus adhibendus est: quibus verò posterius debet cōsistere, iis & in ipso cōsistendi
tēpore, & parum ante illud cibus subtrahendus, prius verò vberius victus adhibendus
est, vt æger sufficiat. ob hanc igitur rationem quærit Arist. præsterne nutrimentum au-
gere ab initio, & posterius imminuere, an econtra, cū dicit [*utrum verò nutrimentum
offerre incipienti, i. morbo, melius est, an posterius*] respondet, & posteriorem hanc sententiā
Hipp. amplectitur, cū dicit: [*An incipienti, ne iam debilitato æstus instet aut superveniat.*]

Ciborum
in quātita-
te & qua-
litate ægro-
tis conce-
denda qua-
druplex
sententia.

πότερον
dictione
quādo vti-
tur in pro-
blem. Ari.
Cibūne
in maiori
quantitate
conceden-
dus in prin-
cipio mor-
borum, an
in progres-
su.

Hispanorū
& Neapo-
litanorum
cibandi fe-
bricitantes
ratio te-
nuiori vi-
tutes vi-
ctui in prin-
cipio quā-
temporis
progressu.
Cibus in
initio am-
plior, in sta-
tu tenuior,
ex Hipp. &
Arist. sen-
tentia.

Φλεγμασία
quid Arist.

Gaza malè
φλεγμασία
vertit hoc
loco. i. fe-
bris.

Tempora
morborū
à tribus de
sumuntur,
essentia
morbi, sym-
ptomati-
bus & co-
ctione.
Tempora
ab essentia
morbi quæ
Tempora
penes sym-
ptomata
quæ.
Tempora
penes co-
ctionem quæ
Symptoma-
tum tria
genera.

Cibandi ra-
tio non à
statu penes
coctionem
quod ple-
rique cen-
sent, est de
sumenda.

Victus ra-
tio à statu
penes sym-
ptomata
desumenda.

peffimè interpretes, quod Arist. dixit *Φλεγμασία*, verterunt febris. quamvis enim di-
ctio hæc quandoque pro febre sumatur ob ardorem qui in ipsa per sentitur, quoniam ta-
men hoc loco supponit febrem adesse, sed dubium esse, quoniam tempore vberius sit ci-
bandum, dicitque id esse faciendum in principio febris, ne debilitato iam ægrotante
superueniat aut occurrat, ut vertit Gaza, febris, esset hæc petitio principij, cum non oc-
currere aut superuenire febris dici possit, quæ iam præsens est, sed interpretanda est vox
illa propriè inflammatio siue æstus, qui solet in vigore superuenire ex ipso Hip. 1. sect.
Aph. 7. inquit igitur in principio esse vberius alendum, ut æger sufficiat, ut inquit Hip.
10. Aph. idem enim est ac quod hoc loco dicit Arist. Ne debilitato occurrat æstus. qui-
bus verbis manifestum efficitur, formam victus ex temporibus sumi, quæ ex sympto-
matis denominationem sumunt, non autem quæ à coctione. pro qua re intelligenda ob-
seruandum est, quatuor morbi tempora, principium, augmentum, statum & declina-
tionem à tribus desumi, ab essentia morbi, à symptomatis, & à coctione: tunc enim in
statu febrem dicemus penes essentiam suam, cum postquam incepit, mox autem in ve-
hementiam, anticipationem, & durationem, addit, maximè postea omnia sunt aucta,
ut docuit Gal. tum 1. Aph. 12. tum lib. de quatuor morb. temp. quod etiam exemplo pro-
gressus phlegmonis docebat. Penes autem symptomata distinguuntur tempora, ut tunc
erit vigor, cum est maximum morbi, & potissimum in symptomatibus: unde Gal. 2.
Aph. 29. exponens illud circa principia & fines omnia imbecilliora, dicebat: Sympto-
mata omnia circa principia & fines esse imbecilliora, nempe paroxysmos febrium, vi-
gilias, dolores, fastidium, sitim. in statu verò omnia hæc sunt vehementiora, quamvis
essentia morbi multò melius se habeat in salubribus morbis. Distinguntur postremo
tempora penes coctionem ut cum cruda est materia, est principium: cum verò signum
incipientis aut debilis coctionis adsit, principium iam transisse colligemus, augmen-
tumque principium sumere: cum maximè coctio completur statum esse cumque com-
pletæ signum iam appareat, statum præterisse significatur. docuit hoc Gal. tum lib. de
crisibus, tum lib. de totius morbi temp. Verum etiam symptomata in triplici sunt dif-
ferentia, prout à tribus causis solent produci: vel enim fiunt à morbo per se, vel à natu-
ra per se, vel à natura & morbo simul: quæ morbum sequuntur symptomata, patogno-
monica dicuntur, i. per quos morbi cognoscuntur, hæc nascente morbo nascuntur, au-
gescente augentur, & inclinante minuuntur. Quæ verò ab ipsa fiunt natura dicuntur cri-
sima, quod crisin demonstrare soleant, quæ sunt ubi natura insurgit disposita iam ma-
teria ad euacuationem criticam faciendam expellendo extra corpus, vel ad ignobilio-
rem partem materiam, unde vel soluitur morbus, vel ad meliorem statum reducitur.
tertio sunt symptomata naturæ & morbi, vel causarum eius simul, quæ sequuntur pu-
gnam naturæ morbificas causas debellantis, & prout pugna acerbior est, vehementio-
ra etiam fiunt symptomata, cumq; natura vi sua maxima ultimoq; conatu contra mor-
bum pugnat, ad hæc symptomata reducuntur febres & dolores, quæ augentur in gene-
ratione saniei. nam hæc à duobus contrariis generantur, calore naturali concoquente,
& præternaturali putrefaciente, ex eom. ult. 3. prognost. hæc igitur cum ita sint, unde nã
sumendam esse & formam victus puta an potionibus solis, an potius sorbitionibus, an
crassiusculo victu utendum sit, & quantitatem dicemus. Hactenus omnes censuerunt à
statu coctionis eiusq; vicinitate virtuti comparata, quod falsissimum esse vel saltem nō
perpetuum, vel ex iis quæ docuit Hippo. lib. de rat. vict. in morb. acut. potissimum lib. 1.
part. 22. ubi cum 1. Aphor. 8. dixisset, cum morbus in suo vigore constiterit, tenuissimo
victu utendum est, in pleuriticis crassiorē victum & copiosiorē ministrat, quanto mor-
bus magis ad coctionem festinat, magis verò tenuē, quanto magis distat ægritudo à co-
ctione. at cum in hoc genere morborum, qui non seruant materiam ad vnam criticam
expulsionem, sed paulatim cōcoctam excernunt, ut in pleuritide, cum os amarescit, &
siccus morbus fuerit, tum morbus penes symptomata est in vigore, ideo tenuissimo vi-
ctu utendum tunc est, meritò dicemus formam victus & quantitatem desumi ex com-
paratione virtutis ad statum morbi penes symptomata: id est, à numero illo dierū, qui-
bus ægrotantis robur morbi acumen & eius symptomata ferre potest. Quod si obserua-
sent expositores Aphorismorū, nō limitassent, quod vniuersaliter protulit Hip. quodq;
vniuersaliter verū est de vigore penes hæc symptomata ad morbos solos, qui seruāt ma-
teriam ad vnam criticā expulsionē. cū verò symptomata hæc triplicia cōstituerimus nō
à crisis, q; hæc solū in fine status cōspiciuntur, nec ab initio cognosci possūt, q; tamē est
necessariū pro recta victus institutione, neq; à symptomatibus ab actione naturæ circa

materia, ut iam docuimus quo fit ut cēsendū sit à symptomatis indicationē hāc sumi que morbi peculiaris sunt, quæq; ex pugna naturæ cū morbo depēdēt. hæc enim quoniā statim ab initio apparere aliquando solēt, ut in acutissimis morbis, propterea ab initio tenuissimū victū instituēdum docet, ut docet 1. de morb. vulg. sect. 3. in princ. vnde Gal. in com. 8. 1. sect. Aph. non totā causam illius sententiæ, q; ubi morbus in suo vigore cōstituerit, tenuissimo victu vtendum sit, retulit in coctionem, cum id non vniuersaliter esse verum optimè cognosceret, sed solum in morbis seruantibus ad vnā criticam expulsiōnem, non in aliis non seruantibus ad vnā euacuationem ut docuimus ex 21. & 22. pr. de rat. vict. in ac. ideo primò & per se in casum magnitudinem retulit, post aliam subdit à coctione materiæ desumptā, quod tūc nō liceat distrahere naturā ad alterā coctionem cibi, cum eo tempore humorum morbum facientium vacet coctioni, & haud ita multò post sit euiectura. hoc est quod nobis insinuauit Arist. in hoc problem. cum dicit *[ne iam debilitat æstus instet.]* dixit *φλεγμασία*, quod inflammationem siue æstum significat: est verò ea caloris vehementia & æstuatō magna, quæ siti iuncta, angustia & agitationi corporis statum illum constituit, à quo formam & quantitatem cibationis desumendam esse diximus: ex quibus omnibus fit manifestum, malè Gazam vertisse febrem, cum in hoc loco *φλεγμασία* sit symptoma ipsam febrem insequens. Subdit *[vel igitur protinus extenuandum est, vel ita offerendum]* hunc sensum habere hæc verba meo quidem iudicio possunt, quod protinus dixit esse extenuandum, intelligit de iis morbis, qui cum acutissimi sint, statim primis diebus summa habent accidētia, & summum vigorem, in quibus statim tenuissimo victu vtendum est, ex decreto Hipp. 1. Aph. 1. quibus igitur statim morbus in vigore cōstituerit, iis etiā statim tenuis victus adhibēdus est. quod verò subdit *[vel ita offerendum]* alteram comprehendit partem eiusdem Aphor. quibus verò posterius debet consistere, iis & in ipso consistendi tempore, & parum ante illud cibus subtrahendus: prius verò victus vberius adhibendus est, ut æger sufficiat. In prima enim parte victum instituit acutorum & breuium morborum, in secunda diuturnorum, in quibus ab initio ita est offerendum alimentum, ut minus ab eo qui est sanorum proprius, distinguatur, nisi fortè in aliquem incidamus, qui ob ingluuiem ita repletū habuerit ventriculum, ut primo die oporteat ieiunum aut paulò minus detinere, sed hæc dies nihil faciet ad formam vniuersalem instituendi victus in tali febre. Sequitur *[resicere par est sorbitionibus, leuiiores enim leniores & colliquabiliore sunt, & excipere infirmum corpus alimentum ex eo faciliè potest]* quoniam dixerat ita offerendum, ne quis censeret iis verbis omnino iisdem cibus esse persistendum in acutis terminaturis in quartadecima die, quibus utebatur proximè antequam in morbum incideret, nos admonet, à solidiori cibo, qui sanorum proprius est, transcendendum nobis esse ad sorbitiones. quæ verò sint sorbitiones, quomodo parentur, & qua de causa inuectæ in vsum medicum sint, docuit Hippo. multis in locis. nam lib. de veteri medicina dicebat: eadem materia est ex qua fit cibus, sorbitio, & potus: sed cum quidam sint ægri ita se habentes, ut neque modicos cibos superare possint, imbecilliore sanè quopiam tales indigere crediderunt medici, sorbitionesque inuenerunt pauca ex fortibus multa aqua permiscantes, & robur ipsum temperatura & coctura detrahentes: quod si qui ne sorbitiones etiam superare possent, iis detraxerunt etiam ipsas, & ad potiones venerunt. Ceterum non in omnibus febribus, neque in totis siue per totum decursum, neque in eadem quantitate sorbitiones esse dandas colligere quilibet potest ex Hippoc. 1. de rat. vict. in morb. acut. per longū decursum. Secundo tamen part. 15. quædā dicit, à quibus omnino Arist. videtur mutuatus. sic enim habet, melius siquidem esse dico, ut protinus à morbi initio sorbere incipias, quàm inanitis & euacuatis venis vel die tertio, vel quarto, vel quinto, vel sexto, vel septimo, si ante hoc tēpus morbus nō iudicatus fuerit, sorbitionem inchoare. quæ verba locum vberis explicationis obtinere possunt. *[non enim in ventriculo confici cibos ab initio diffundique ac feruere oportet, cum labore corpora afficiuntur]* reddit rationem, cur non liceat in febribus cibus uti potissimum in iis in quibus est æstus & phlegmasia, neque etiam in principio, quoniam cum labore afficitur corpus, non debet alio labore grauari cibi conficiendi, diffundendi & concoquendi. quod etiam collegit Arist. ex Hippoc. lib. de veteri medicina. postquam enim sorbitionis vsum & potionum inuentionem docuit, subdit, Hoc autem probè scire oportet, quibus sorbitiones in morbis non conferunt: nam cum adfuerint febres, irritantur, & fiunt maiores & crescunt dolores: clarūque fit, quod propinatur, & infertur, morbo quidem nutrimentum & incrementum esse: corpori verò

A qua specie symptomati desumenda est indicatio victus rationis instituenda.

Nutritio omnis per cibum, sorbitionē & potum, & quibus cedenda eorum alia ac alia.

Dieta om-
nis qua-
druplex,
crassa, te-
nuis, te-
nuissima,
& extremè
tenuissima

tabem, malum, & exitium. quibus autem sic habentibus solidus cibus, panis, placenta, mazæue & si pusillum datur decuplo magis malum crescit, quàm si sorbitio, nullam aliã ob causam, nisi cibi vehementia, quæ ad malum quo quis afficiatur non facit. nam cui sorbere confert, comedere verò minimè, hic si plusculum assumat, magis afficitur, cuius languoris causa huc referatur. Nam quæ validæ materiæ sunt, maximè & apertissimè sanum lædunt, nedum languentem. ex quo etiam loco triplex ratio victus colligitur, crassa, tenuis, & tenuissima, per ea quæ comeduntur, quæ sorbentur, & quæ bibuntur. Gal. 1. com. 4. aph. 1. sect. addit quartam vltimo tenuissimam omnimodam cibi & potus abstinentiam. de qua 2. de rat. vict. in acut. ita vt totus victus quadrifariam diuidatur, nempe in ea quæ comeduntur, sorbentur, bibuntur, & in omnimodam cibi & potus abstinentiam. Verùm si ea quæ sorbentur, bifariam partiti fuerimus, nempe in crassam & tenuem sorbitionem, habebimus differentias omnes, in quas Hipp. victum partitus est: verùm quatuor ex iis sunt, quæ acutè ægrotantibus conueniunt, nempe crassa sorbitio, tenuis potus, & omnimoda abstinentia. quarum meminit Hippoc. libr. de rat. vict. in morb. acu. quandoquidem crassæ & tenuis sorbitionis in primo, cùm de eo victu agit, mentionem facit, quem hordei substantia præstat, duplicem ex eo sorbitionem parans, nempe crassam & tenuem, illam absolutè ptisanam aut totam vocat ptisanam, & est, quæ post integram hordei coctionem non colatur, hanc cremorem vel succum potius ptisanæ nuncupat, & est succus, qui post colaturam remanet. imò Gal. 1. de rat. vict. in ac. in expositione illius. talia autem parte plurima profunt iis &c. dicit. ea ergo quæ comeduntur crassum sorbitiones crassæ, vt tota ptisana tenuem, tenuis sorbitio, vt ptisanæ cremor exactè tenuem i. potus vt melicratum tenuissimum: omnimoda abstinentia vltimo tenuissimum victum constituunt.

Διὰ τί δὲ ὁ σφαιρὶς τὰ περὶ τὸ οὖρον σημεῖα; ἀπολαμβάνοντα τὴν οὐρήσιν, εἰ ἤδη πέπε πται, ἢ μὴ μᾶλλον καὶ συνεχρῶς οὐρεῖται; ἢ διότι σημεῖον μὲν τὸ πεπεφθαι, εἰ ἢ ἢ πύρρον; τὸ τοῦ ὕψους μᾶλλον ἀφαιρῶνται. ἢ διότι ἐνὸπιον ὕψους ἀπὸ μᾶλλον ὑγρὸν χροῶς, ὀλίγον ἢ πολὺ ὄν; ἐν μὲν γὰρ τὰ πολλὰ ὑγρῶς, ἐὰν γήμαται ἐνορεῖται. ἐν δὲ τὰ ὀλίγα, ἐὰν χρώματα. οἷον καὶ ὅτι τῆς δρόσου καὶ τῶν ῥαϊδῶν, καὶ ὅτι τῶν δακρυῶν τῶν ὅτι τῆς βλεφαρίσι. συνεχρῶς μὲν οὖν ἀφαιρῶν, ὕψους πλείον. ἀφαιρῶν μὲν δὲ, δέχεται μᾶλλον. ὥστε καὶ ἢ αὐτὸ τοιοῦτον ἤδη ἀφαιρῶν τὸ πέπιν, καὶ φαίνεται μᾶλλον τῆς ἀνακλάσεως γινόμενης, καὶ ἐνὸπιον ἀφαιρῶν τὸ διαίρειν.

LII.

Cur intueri oportet signa, quæ sunt circa vrinam, si cocta sit, seorsim excipiendo vrinam, potius quàm continuè mingendo. An quòd signum quidem est concoctam esse, si rufa fuerit. hoc autem fit magis si seorsim excipiat. an quia conspicuum fit magis colore humidum omne, paucū quàm multū existens. In multo enim humido figuræ, in paucò autem colores conspiciuntur magis, vt & in rore, guttis & lacrymis palpebrarum. continuè igitur emissum [lotium] fit plus, disiunctum autem excipit magis. quare etiam si ipsum tale fuerit, per coctionem apparebit tamen etiam magis percussione facta, & speculo conspicuum reddetur ob diuisionem.

Vrina in
febris
quomodo
spectanda.

Censeo quæstionis huius difficillimè ad intelligendum sensum hunc esse: cur præstet, dum signa ex vrinis potissimùm ex earū colore concocti aut crudi humoris in febribus putridis, colligimus, vrinam vnica excretionem expulsum, neq; multam contèplari, quàm aut ex multis excretionibus collectam, aut multam per se excretā intueri. Neq; enim videtur mihi censendum voluisse Aristotelem, vrinam colligi debere, vt inde colligantur signa coctionis humorū, paulatim aliqua parte excreta, alia suppressa, id enim neq; cōsuetū est, neq; ab Hip. propositū, neq; quasi possibile. videmus enim dilatato collo veficæ laxato sphictere vix posse vrinā nos suppressere, quin statim atq; suppressa est, iterū emittamus. inspectionē aut vrinarū maximi in re medica vsus esse, & antiquissimā, nō est quòd in cōtrouersia reuocemus. nā quāuis crediderit Actuarius li. de differentiis vrinarū, ca. 7. prouidentiam ex vrinis non ita generalem esse, velut eā quæ ex pulsibus constat,

Vrina co-
gnitio vi-
lissima &
antiquissi-
ma.

quod spiritus maximè qui in arteriis continetur, communionem habeat cum omnibus corporis partibus, easque peruadant, humores verò solum vbi venæ disseminatæ sunt. tum præterea quod vitalis facultas quæ potissimum arteriarum motu dignoscitur, & ad libellam ducitur, multò præstantior sit quàm naturalis, quæ vrinis potissimum comprehenditur, Galenus tamen qui post Herophilum & Archigenem pulsus notitiam afferre conatus est, quarto de tuend. valet. 4. & 1. de cris. 7. visus est vrinæ cognitionem pulsus notitiæ anteferre, nec fortasse immeritò, quando negare non possumus vrinæ speculationem in medicina antiquissimam esse. habemus id apud Aristophanem antiquissimū Comicum, qui antiquos medicos deridebat, quod stercorea & vrinas inspicerent. Hipp. etiam antiquissimus medicinæ parens plerisque in locis, vbi egrotantiū exempla, & historias morborum recēset, vrinarum inspectionis meminit. quod etiam multis in locis fecisse videmus philosophum nostrum, quod vel ex hoc loco colligi potissimum potest: vbi pro dignoscenda coctione humorum inspiciendas esse censet vrinas, docetque modum quo quis commodè id facere possit. de pulsibus autem quamuis aliquando mentionem fecerit, vt 2. Meteor. cap. de terræ motu, & lib. de respir. in fine: id tamen ita obscure & frigidè fecit, vt eorum cognitionem eius ætate ostenderit prope modū fuisse ignotam. inquit igitur [*an quod signum quidem est, concoctū esse, si rufa fuerit*] ex vrinis præcipuè maximèq; cruditas vel cōcoctio nobis indicatur, ea, inquam, quæ veno si generis est, quod vrina eius sit excrementum coctionis, quæ in venis & epate celebratur. Medici nullam commodiorem certiorēque viam ad coctiones dignoscendas reperiri arbitrati sunt, quàm ea quæ ab excrementis petitur. Postulat enim necessitas excrementa coctionibus respondere, vt pro earum ratione vel iustam seruent qualitatem & quantitatem, vel multo recedant. & quæmadmodum nobis bene valentibus ad hūc modum res se habet, similiter & in morbis, qui ex humoribus geniti sunt, vnā vel alteram partem afficiunt, ab excrementis humorum, qui morbos effecerunt, concoctionis vel cruditatis indicia petenda sunt, idque distinctè ab illis quæ sunt eius partis, quam obsident humores qui morbos effecerunt. nam si morbus aluum obsederit, ex eius excrementis notas colligemus, si iecur & vniuersum venosum genus, ex vrinis, si thoracem, ex sputis. Non est tamen etiam in aliis morbis negligenda vrinarum observatio, quod non parum in quocunque morbo referat intelligere, quomodo facultas succorum procreatrix se habeat, vt optimè nos Gal. sexcentis in locis docuit, potissimum 2. in 3. de morb. vulg. l. 6. vbi Hipp. etiam in ileo, quæ intestinorum est affectio, vrinas considerabat. At primò & per se vrinæ coctionem & cruditatem ostendunt, & hac ratione inspiciendas esse hoc loco docet Arist. per aliud autem indicant sanitatem, & morbum, salutem aut interitum, iudicii celeritatem vel tarditatem, quod hæc ostendat medio coctionis aut cruditatis. docebat hoc Arist. quarto Meteor. cap. 2. dum scribit vrinam, stercorea, & excrementa idcirco sanitatem demonstrare, quia ostendunt humidum natium à proprio calore regulari: hoc est optimam coctionem fieri: coctio verò vt docet Hipp. 1. Epid. salutis securitatem & iudicii celeritatem declarat. dicit igitur Arist. [*signum quidem, coctum esse lotium, εἰν ἢ πυρρόν*] quamuis autem à tribus desumenda esse signa in vrinis docuerit Gal. lib. de crisibus, à substantia vrinæ, à calore eiusdem, & à contentis in ea, placuit tamen Aristoteli hoc loco solum problema proponere, quod ad vrinæ colores pertineret, quamuis, vt mox ostendam, nonnihil etiam de contentis colligi possit, substantia verò ipsa sub coloribus comprehendi aliquo modo potest, si vera sunt quæ lib. de coloribus docuit auctor ille, qui sub Aristotelis nomine circumfertur. dixit autem de lotio, quod aptum esset coctionem ostendere, quod rectum index sit recti & obliqui, vt docebat Arist. lotium autem debet esse, vt id ostendat, πυρρόν. vertimus rufum cum Plinio, qui quod Arist. de regibus apum scribit, ὁ μὲν βασιλεὺς πυρρός, ὁ δὲ ἑτερος μέλας καὶ πιναίτερος, vertit, melior rufus quàm niger variusque, qui est ex flauo aliquantò candicans color. vt si sandaracham veram paucam ex multa aqua dilueremus, ex flauo pallescens color produceretur, biondum dicimus nos in expasso puellarum crine veluti pudoris & ingenuitatis comitem maximè commendatum: quales puerorum capillos & pubescentium vt plurimum esse docebat Gal. 2. de temper. Verum de huius nominis vi & significatione abundè à nobis actum est in com. ad lib. de aër. aq. loc. com quinto part. & com 39. propterea ne eadem sæpius repetentes videamur implere chartas, ad eum locum lectorem remitemus. & qui plura de hac re voluerit, legat quæ scripta sunt à viro doctissimo Anutio Foesio mediomatrice, in laboriosissima illa sua & absolutissima œconomia Hippocratica: vbi rem hanc diligen-

Vrinæ
n pulsus
cognitio
preferen-
da.

Pulsus ob-
scure Arist.
cognitus.

Vrina in
omnibus
morbis spe-
ctanda.

πυρρός
rufus, quid
Aristoteli.

Vrinæ co-
lor melius
in pauca
quàm in
multa quā
titate con-
spicitur.

Urinæ con-
tenta me-
lius in mul-
ta conspi-
ciuntur
quàm in
pauca.

paris
quid Ari-
stotel.
Gazæ ma-
gnus la-
psus.

ter inquirat, & docet: ad vberiore[m] etiam & diligentiore[m] hac de re tractatum se remittens, in com. ad quintum lib. Epid. quæ proximè edita sunt. talis igitur vrinæ debet esse color, vt absolutam coctionem & perfectam indicet. hoc autem potissimum in ætate cōsistenti & bene constituto corpore, etiā si febris laboret, intelligi debet. pueris enim & valde senibus aliquantò dilutior color in vrina cōspici solet. subdit, [*hoc autē fit magis, si seorsum excipiat*] cognoscitur melius color hic rufus in vrina, meliusque colores in ea perspiciuntur, si singulis ex cretionibus colligatur & cōtempletur. color enim verus cū sit in superficie perspicui terminati, vrina verò cū sit interminata sed perlucida, colorque in illa per mixtionem quandam huius fiat, quātò magis oculis nostris sese commonstrabit, facilius etiam à nobis discernetur. Si igitur de eo iudicium ferendum sit, tantæ molis esse non debet, vt ex multa quantitate impediatur perspicuitas, subsequenterque admixti coloris visio. quod fieret, si multa collecta vrina, & magna repleta matula consideraretur. & hoc est quod dixit [*an quia perspicuum colore fit humidum omne magis paucum quàm multum existens*] subdit [*In multo enim humido figura in paucis colores conspiciuntur magis*] cū de colore in vrina considerando à medico docuisset Arist. melius considerari, si non multa quantitas illius consideretur, & si parua fuerit matella, quòd in parua mole existente humore colorato melius discernantur colorum differentiæ, docet aliud in arte medica verissimum, quod quamuis colores melius hoc modo discernantur, in figuris tamē cōtemplandis in humido perspicuo secus esse, nam eæ melius discernuntur, si humidum multum fuerit. quod quilibet in phialis aqua plenis per seipsum intelliget, qui in paruis vix figuras per reflexionem poterit intueri, in magnis autem etiam integras contemplabitur. idipsum in vrina etiam obseruamus, in qua etiam, quæ non per reflexionem sed per inexistentiā re vera contemplamur contenta dicta, siue sint enæoremata, vel nebulæ, siue verè hyposteses, melius multò cognoscimus, si maior sit vrinæ quantitas quàm si parua. ex hac enim solum color & qualitas substantiæ, nempe an perspicua an turbida, an crassa an tenuis, cognoscimus, at si satis multa fuerit contenta, qualia sint optimè commonstrabit. [*vt & in rore, guttis, & lacrymis oculorum*] exemplo, quod dixerat confirmat. nam in roris, qui foliis arborum excipitur, guttis, quæ alicubi colliguntur, & in lacrymis quæ ex oculis defluunt, color optimè conspicitur, at figuras tanquam in speculo oculis nostris representare non possunt. nescio verò quid Gazæ in mentem venerit, cū *καὶ τῶν πρὸς τὸν οὐλόν* & sanguine vertit, cū nomen *πρὸς* quod à verbo *ἐρίω*, quod roro, aspergo, rigo, humecto significat, deriuetur, non nisi guttam aquam pluuiam & stillam significare possit, nec apud vllum scriptorem reperiatur pro sanguine sumptum. quin imò hoc loco ita interpretatum, nullo modo est ad propositum, cū inter perlucida non ponatur sanguis, nec in eo figuræ per luminis reflexionem conspici possint. [*continùe igitur emissum lotium &c.*] colligit conclusionem quam ab initio proposuerat explicandam, quòd si vrina multa colligatur, non optimè coloris sui notas ostendet, si minori copia excipiat, certius sui coloris indicium præbebit. quoniam si ex coctione colorem contraxit huiusmodi, talis etiam apparere magis poterit, vbi pauca fuerit, quod lumen se refringat, & tanquam per diaphanum perspicuum melius sese demonstret, vbi pauca collecta sit.

Διὰ τί δὲ πυκνοῦν τιὸ ἄρκον πρὸς ὑγίαν, ἀλλ' ἄρα τοῦ ὡς ὅτι πόλιν ὑγιανῆσαι
τόπος ὁπποῦν, (δὲ καὶ ἡ θαλάσσα ὑγιανῆ) ἔτω καὶ σῶμα δὲ ὁπποῦν, μᾶλλον ὑγιανόν. διὲ γὰρ ἡ
μὴ ἔτι δέχεται μητὲν πείστωμα, ἡ τῆς οὗ ὡς ἄχιστα ἀπαλλάττεσθαι καὶ αἰεὶ ἔτι ἔχει δὲ σῶ-
μα, ὡς λαμβάνον, διὲ ποιὶ ἐκκρίνειν τιὸ πείστωσιν, καὶ εἴ) ἐν κινήσει καὶ μὴ ἡρεμεῖν. δὲ
μὲν γὰρ μὲν, σῆπει, ὡς ὅτι ὕδωρ δὲ μὴ κινῆ μὲν σῆ πορὶ μὲν ὅ, νοσοποιεῖ. τὸ δὲ ἐκκρινόμενον, πρὸ
τῆ ἀφάρθωσιν χερίζεται. τῆ τοῦ πυκνοῦ μὲν τῆς ἄρκος, δὲ γίνεται (ὡς ὅτι γὰρ ἐμ-
φράττονται οἱ πόροι) ἄρα μὲν δὲ, συμβαίνει. δὲ καὶ δὲ διὲ ἐν τῇ ἡλίῳ γυμνὸν βαδίζειν
(σπώσεται γὰρ ἡ ἄρξ, καὶ κρυμνῇ ἀποκρύπται, καὶ ὑγρότερον τὸ σῶμα γίγ). τὸ μὲν γὰρ ἐν τῇ,
ἀφάρθωσιν τὸ δὲ ὅτι πολλῇ, ἀπαλλάττεται ὡς ὅτι καὶ ἄκρεα τὰ ὅτι τῇ ἐφθῶν μᾶλλον) ὅτι
ἄ τῇ γυμνὰ ἔχοντα βαδίζειν ἀπὸ γὰρ τῶν ἄρξ ὡκοδομημῶν τῆ σῶματος ὅ ἡλῖος ἀφαιρεῖ,
ἀ ἡκιστα δεῖται ἀφαιρέσεως, ἀλλὰ μᾶλλον ἄ ἐν τῇ, ἐκείθεν μὲν οὖν δὲ τὸ πορὶ εἴ), εἰ μὴ
μὲν πόνος, ὅ ἐστιν ἰδρῶτα ἀγαγεῖν. ἀπὸ τῆς δὲ, δὲ τὸ πρὸς ἔχον, ῥάδην.

Quam obrem ad sanitatem carnem densare non oportet, sed rarefacere? An quemadmodum quidem ciuitas sana & locus bene euentabilis (quare & mare sanum) ita & corpus bene trāspirabile magis est sanum. oportet enim aut nullū adesse excrementū, aut illud quāprimū excerni, & ita semper se habere corpus, ut accipiēs cōfestim supfluitatē expurget, & esse in motu, & nō quiescere. Quod enim manet, putrefit, non secus q̄ aqua quæ nō mouetur: putrescens verò morbum committit. quod autē excernitur, priusquā corrūpatur, secedit. hoc igitur cōdensata quidē carne nō fit, ac si obstruātur pori, rarefacta autē accidit. quapropter etiam non oportet in sole nudum ambulare (consistit enim caro, & valde coalescit. & humidius corpus fit: quod enim intus est, permanet: quod autem est in superficie, discedit, sicut etiam carnes assatæ elixis magis) neque pectore nudo ambulandum, ab optimē enim disposita [parte] corporis sol auferret, quæ nulla egeant ademptione, sed magis quæ sunt intus. exinde igitur quod remota sint, non nisi cum labore sudor educitur: ab hoc autem quia præ manibus est, facile.

Pulcherrima, & scitu non modò iucunda sed etiam utilis in ea medicæ facultatis parte, quæ ad tuendam valetudinem pertinet, est quæstio ab Arist. hoc loco proposita, quæ est huiusmodi, quam ob causam corpus, cui secundam conciliamus valetudinem, non dēsum reddere oporteat, sed rarum. Veritatem huius propositionis colligere nobis licet ex libris Galeni tum de tuenda valetudine, tum de facultatibus naturalibus. repetiit autem hanc quæstionem Arist. tum 2. sect. probl. 34. tum 37. sect. probl. 3. dixit autem ad sanitatem, quoniam hæc in mediocritate quadam posita est, tum primarum qualitatum, tum etiam consistentiæ carnosarum partium, si tamen in alterutram partem inclinandum est, præstat ut sani diutius conseruemur, potius aliquāto rariori habitu præditum esse: quamuis ad robur & validiora edenda opera solidius corpus magis commendetur, quod in athletis, & iis omnibus qui in laboribus vitam degunt, manifestè conspicimus. [*An quemadmodum quidem ciuitas sana & locus bene euentabilis (quare & mare sanum) ita & corpus bene transpirabile magis est sanum*] aggreditur iis verbis Arist. quæstionis solutionem inuestigare, exemplo à locorum, vrbiū, & maris situ desumpto. terræ autem situs proprius magis in eo versatur in primis, edita ne ea sit an humilis. ea enim fere est montium natura, ut ventis magis perflentur: quo beneficio id assequuntur, ut incolumitas cunctis propè animantibus inferatur: ventis enim assiduè perflantibus potissimū si ita regio in altum attollatur, aut ciuitas ita posita sit, ut ventos eos excipiat qui salubritatem secum inuehūt. fit enim ut ambientis aëris beneficio loca corruptionem non admittant, aut admissam reiectam quamprimum respuant: ventorum enim vi aut aëris circumuolutione quadam quæ excelsa maximè attingit, multorum malorum semina dissipantur ita, ut auolent. econtra autem se habet locorum situs in vallibus. in quibus solis radiorum percussione vehementius vrgentur, ventorum autem perflatione commoda minimè iuuantur: quoniam autem commodi sint locorum & ciuitatum situs & qui incommodi, explicati sunt à nobis in com. ad lib. de aër. aq. loc. Hipp. quod si etiā editiora non sint loca, sed plana, modò aliqua parte qua salubres venti perflare solent, montibus non obtegantur, salubriora etiam erunt, quàm si ab iis obtegerentur. sic mare sanum dixit, quod vndique perspirabile, nec aliqua parte cauū, ventisque non peruium, ita inquit, & corpus bene transpirabile magis est sanum. subdit causam [*oportet enim aut nullum adesse excrementum, aut illud quamprimum excerni, & ita semper se habere corpus ut accipiens cōfestim superfluitatē expurget*] quoniam fieri omnino haud potuit, ut in deperditæ de corpore nostro substantiæ locum alia eadem prorsus, & sine vlla penitus particulæ decisione, tota abiret, effectum est, ut maxima excrementorum quæ inde oriuntur, ratio habēda sit: quod sicuti maximè necessariò ingestis alimentis coctionem, inque corpus omne distributionem insequuntur, sic nisi deducendis educendisque eis, meatibusque per quos transire illa oporteat, expediendis, magna & diligens cura adhibeatur, in magnas & manifestas noxas corpora incurrere necesse erit. quod ut præstemus, quamuis multæ sint rationes, plurimum tamen in eo lu-

Sanitas ex-
te rariori
& simili
corporis
habitu ma-
gis conser-
uatur, quā
denso, &
cur.
Dura carne
præditi ad
labores a-
ptiores.

Perspirata
loca salu-
briora.

Excremen-
torum no-
stri corpo-
ris necessi-
tas.

Saluberri-
ma sunt
corpora
quæ excre-
menta pau-
ca aggre-
gant.

cri ponendum est, si in victus ratione aut temperati fuerint, aut omnino non intempe-
rati, si præterea corporaturæ totius raritatem sortiti fuerint, & laxiores cutaneos mea-
tus habuerint, præsertim verò residues, & qui pensum absolueri suum opusque perfice-
re sedentes atque otiosi coguntur. non enim parum iis repositum in hoc ad sanitatis
suæ tutelam haberi compendium censendum est, si multum collectitiæ necessariò ex
operibus suis inseruiendique incòmoditatibus seu plethorice seu cacochymicæ ma-
teriæ, vnde morborum plurimorum semper eorundem, & periculosorum fomes, ex-
halatum, perque effugiètem sensum transpirationem illam, discussum transmissum-
que abierit de corpore: quod euenire solet in eiusmodi constitutione perpetua quadà
habitudinis vniuersæ euaporatione. Sed audiamus Galenum nostrum hac de re disse-
rentem I. de tuen. valet. cap. 12. Quare ad illum hominem potius qui optimo est habitu,
reuerſi, repetamus ea, quæ inter initia demonstrauiſimus, nempe quod comesse biber é-
que nobis necesse est, propterea quòd è corpore nostro semper aliquid defluit. Quum
verò edèdum nobis bibendūque sit, necesse rursus est, excrementorum excernendo-
rum curam rationemque haberi. Horum verò cū varix sint species, aliæ eorum quæ
in ventriculo perficiuntur, aliæ eorum quæ in iecinore, arteriis & venis, aliæ eius quod
per singula membra distribuitur alimenti, sane cuiusque suam esse vacuationem opor-
tet: sequitur docens vias, per quas varia hæc excrementa excernuntur: & postquam de
iis quæ per intestina & per vesicam educuntur, egit, subdit. Reliquū excrementorū ge-
nus in singulis animalis nascitur particulis, ex ipso vnde aluntur succo, aliud quidem,
ceu semicoctæ quæpiam reliquix, quæ assimilari nutriendæ particulæ nequiverunt: a-
liud quod prius transmittendi alimenti vehiculum, nunc functum officio humidum
tenuèque superest: quale nimirum serosum illud iam dictum, quod ex vasis, id est, ve-
nis & arteriis in vesicam defluit. Huic excremento nullus certus à natura præscri-
ptus meatus est, expellitur tamen partim actu per ipsa molliora corpora, quæ fluentis
eius violentiæ cedunt, potissimum cū à spiritu maiore, maiore impetu impellitur, par-
tim etiam per exiguos corporeæ molis meatus, quorum nō modò reliquum corpus, sed
etiam cutis ipsa plena est. Dictum est autem à nobis de horum generatione in libris,
quos de temperamentis edidimus. Ideo tenuissimum huius generis excrementum fa-
cilè sanè eiicitur, partim in speciem halitus, ab insito calore solutum, partim violento
motu erumpens, appellant verò quod ita excernitur, sudorem. Alterum verò cui nul-
lum publicè nomē est, quod videlicet nec vulgò est cognitum, vt quod conspectū præ-
tensitate effugiat, ab iis qui id ratione contemplati sunt, transpiratio vel perspiratio,
vel perflatus sensum latens appellatur. In hoc insensibili perflatu etiam crassioris ex-
crementi non nihil excernitur. Mox sequenti capite de causis retentionis horum ex-
crementorum agit longa oratione: mox subsequenti, etiam modos, quibus si constipa-
ti sint meatus & cutis & vniuersæ molis corporeæ aperiri possint & exitus parari, o-
ptimè tradit. Quamuis autem quod rara textura præditum est corpus, apertosque
meatus habet, expositum magis sit forinsecus aduenientibus causis calori frigori-
que, tolli tamè facilius etiam noxa inde poterit, minoresque morbos excitabit, tum & pau-
ciores quàm si solidius corpus laboret. simul consuetudò quædam vel paucorum dierū
ferendi hæc, tolerabilia cuncta, sapiusque absque noxa omnino vlla reddet. quocirca
laudanda semper erit magis in vniuersum habitudinis ita constitutio rara, atque poris
patentibus magis referta, quod in vniuersum excrementorum minorem copiam con-
gerat, congestamque facilius expellat atque secernat. [*Et esse in motu & non quiesce-
re*] quamuis hæc verba si de corporibus intelligantur, veritatem contineat, quod sa-
num magis redditur, robustum, minúsque morbis obnoxium illud corpus, quod motu
agitur, & debito tempore exercetur, quàm quod quiescit, sedentariamque vitam de-
gat, vt ex lib. de sanit. tuenda colligi facile potest: censeo tamen ego verba hæc ad ex-
crementa reduci, quæ vbi quiescunt, diutiúsque alicubi immorantur, putredinem con-
trahunt, si verò moueantur & agitentur, neque tam facile computrescunt, commodiús-
que per apertos meatus expurgantur. [*Quod enim manet, putrescit, non secus quàm aqua
que non mouetur*] quæ enim mouentur, diffilare necesse est. difflatio autem à putredine
corpora maximè conseruat. quemadmodum ex quiete obstructio solet produci, pu-
tredinis omnino genitrix. quod vel ex aquis stagnantibus colligi potest, quæ cū non
agitentur, externa expurgare & expellere à se non valent, obductaque quadam veluti
cuticula in supernis partibus ex pinguioribus quibusque partibus admixtis difflatu de-
bito erent. [*putrescens verò morbum committit*] res enim vnaquæque putrescit, cū eius

Raro habi-
tu præditi
externis
iniuriis ma-
gis obno-
xii, sed er-
rores corri-
gere faci-
lius apti.

Motus pu-
tredinem
impedit &
quare.

temperie sensim dissoluta, proprius natiuusque calor (qui omnia regit & continet) euincitur & deficit: siue ab ambiente calore dissipatus, siue a frigido, aut ab alienis qualitatibus extinctus. Refrigerato aut extincto calore aqueus & naturalis humor dominatur, vndique redundat ac diffluit: quippe nec iam aliunde coercitus, nec sicco temperatus. Neque verò Galenus dum partium aut humorum corporis putrescentium vnam obstructionem causam statuit, ab hoc Aristotelico instituto quicquam recedit: nā obstructio caloris transpirationem ventilationemque prohibet: prohibita ventilatione calor refrigerio destitutus hebescit & extinguitur: calore demum fracto & debilitato humor euagatur ac diffluit, calorisq; vi & dominio destitutus cōputrescit. Putredine magis ac magis inualecente proprius calor elāguescit, simulq; naturalis humor dissipatur, & partes sicciore euadunt, quasi marcote consumptæ, qui omnis putredinis finis existit. Omnia enim quæ putrescunt, tandem in finem & cinerem extabescunt: secus fit si porosa sit vniuersi corporis moles, siq; interni humores per apertos meatus transpirare possunt. & hoc est quod dixit [*quod autem excernitur, priusquam corrumpatur, secedit. hoc igitur condensata quidem carne non fit, ac si obstruantur pori: rarefacta autem accidit*] duos hinc obstructionis modos attingit, à qua putredinem Galenum promanare voluisse diximus. duobus distinctis nominibus insigniuit Gal. lib. de morb. causis cap. 7. tum i. de tuen. valet. c. 13. distinxit enim constrictionem vel constipationem ab obstructione. constipatio enim est cutis densatio, & vicinæ carnis quæ fit ab externo frigore, vel ex rebus externis applicitis, quæ adstringenti sint prædita facultate: hæc enim meat' adstringunt, ac ita eos claudunt. à sola ergo qualitate adstringente, vel refrigerate, vel exiccate fit cōstipatio: obstructio verò fit, quādo humores in meatus truduntur, aut venas replēt, atq; ita eas occludunt. duas has obstructionis species optimè ob oculos nobis posuit Arist. cum dixit [*hoc igitur condensata quidem carne non fit, ac si obstruantur pori*] subdit hoc tanquam corollarium ex suprascriptis colligens [*quapropter etiam non oportet in sole nudum ambulare (consistit enim caro & valde coalescit, & humidius corpus fit: quod enim intus est permanet: quod autem est in superficie discedit. sicut etiam carnes affata elixis magis)*] morbos multos potissimū ex interna putredine promanantes in iis oriri dixerat, quibus constipata est & indurata cutis & externa caro: ex hoc collegit præceptum ad tuendam valetudinem apprimè vtile, non debere homines se nudos soli exponere; quod inde caro consistat & condensetur, exteriusque exiccetur: in internis autem partibus humidius reddatur corpus: quicquid enim humoris in superficie residet, absumitur: quod verò in penitioribus partibus consistit, conseruatur: quin imò augetur magis, quod humiditate præter naturam additamentum suscipiat, humidis superfluitatibus ob externarum partium exiccationem & condensationem retentis. vnde Gal. lib. de assuetudinibus calidum externum duplicem statuebat, humidum alium, alium siccū. ac calorem quidem humidum laxare ac meatus aperire, quomodo calida balnea atque etiam hypocaustra facere intuemur. Eum autem qui siccus est quamuis cū temperatus est, & initio, aperiat meatus, qui tamen vehemēior est, qualis est ignis & sol æstiuo tempore, & tempore præcedente illos constringere sicciore reddendo: siquidem cōtractius omne id redditur quod siccus. sic assarum rerum meatus ignis claudit & densat: qui iidem in rebus elixis aperiuntur, vt qui calore humido concoquantur. Vnde in eodem lib. etiam Gal. docet calidam causam, vt solem, cū alicui corpori diu inhæserit, contrariam ei quæ à principio affectionem in illud inducere, ac in principio quidē humores euocare, cutim deprimere, molliorem & rariorem carnem reddere, procedente tempore duram & aridam, potissimū si nudus in eo quispiam diutius moretur: quod messoribus & nautis accidere videmus, quorum dura siccaque fit cutis. Quamobrem constat solis calore siccitatem fieri, perinde ac igneo. [*sicut etiam carnes affata elixis magis. i. sunt humida*] repetit hoc, & manifestius seipsum explicat Arist. 4. Meteor. cū dicit: Nam quod est in sartagine, assatur: ab externo enim patitur calore. Id autem humidum in quo est, siccum potius reddit ad se attrahendo. Quod verò elixatur, contrarium facit: nam à calore qui in externo inest humido, humor ex eo secernitur. Quamobrem elixa omnia assis sunt sicciore: quæ enim elixantur, in se humorem non attrahunt, propterea quod interior calor exterior euincat. quod si interior superaret nimirum ad se attraheret. Post de assatione agens, dicit esse cōctionem quæ à calore sicco fit, cū perfectum siccus redditur. horum itaque exteriores partes interioribus sunt sicciore. Elixarum autem contrario modo, subdit: quæ enim igni propiora sunt, celerius perpetuò exiccantur, quare & magis. Cocuntibus itaque exte-

Putredo
quomodo
productur.

Putredinis
causæ e-
dem Gal. &
Arist.

Obstructio
nis meatu
duplex spe-
cies.

Soli nudū
hominem
exponi in-
saluberri-
mum.

Calor ex-
ternus du-
plex humi-
dus & sic-
cus.

Calor sic-
cus primò
rarefacit
mox den-
sat, & quò-
modo.

Affata car-
nes elixis
sunt humi-
diores,
quomodo
& qua ra-
tione.

Francisci
Valesij ra-
tiones pro
bantes con-
tra Arist. e-
lixā assatis
humidiora
Valesius re-
fellit &
Arist.

ribus meatibus, is qui inest humor, excerni non potest: sed, cum meatus coniuerint, intercluditur. Hæc cum adeò luculenter & præter solitum manifestè docuerit & explicuerit Arist. nescio quid Francisco Valesio viro de medica facultate optimè merito in mentem venerit, cum in com. ad 4. Meteor. hanc Arist. sententiam tanquam minùs veram, aut impropriam saltem conatus est conuellere, primùm Galeni auctoritate i. de simpl. med. fac. c. 8. vbi dicit: aqua vim humectandi nunquam deponit, & ea ipsa quæ ab ea feruente exuritur, haudquaquā fuit sicciora, vt quæ igne vruntur. Sed hæc etiā experimento & ratione confirmat: nā substantia ipsarū rerū quæ exuritur, fit in seipsa mollior manifestè & laxior, quare humidior quoq; nā mollities rerū signum est humoris. Quasi verò Arist. de substantifico humido interno & naturali non loquatur, qui succus est. certum autem est vel ipso monstrante sensu, assa (nisi omnino comburantur) naturalis succi plus in se continere in intimis partibus. docuit autem Arist. non omnes assarum rerum partes exiccati, sed exteriores, cum interim humidiores internæ remaneant. idque ob eam causam, quòd exteriores propriiores igni sunt. vnde celerius exiccantur, atque ita vehementius. quibus etiam exiccatis, meatus, qui extra sunt, coeunt, vt humor inclusus effluere prohibeatur. At contrarium elixis rebus euenit, quæ extrinsecus humidæ sunt, intus siccæ. cum verò internæ partes maioris semper sint molis, si assatio vera fiat non adustio. verum vtique etiam erit in æquo carnis pondere, puta in libris quatuor aut sex carnis assatæ plus succi naturalis & humoris inesse, quam in tantumdem elixæ. quod vel oculis quilibet intueri potest quotidie. quamuis enim externæ partes elixatæ carnis humore madescant, internæ tamen quasi exsuccæ conspiciuntur: quin imò humiditas hæc de qua locutum esse Arist. satis constat, in elixatione externa vi caloris petens, & humiditati externæ admixta perfunditur, atque aquam liquamine proprio inungit: quæ verò assantur carnes, quamuis externa parte succus quasi exprimatur & exiccet, exiccatione tamen & condensatione cōdensatis externis partibus omnibus, succus, qui in penitioribus continetur, conseruatur atque remanet. quod etiam ex sapore præstantiori assatarum colligi potest manifestè. Verba autem Galeni nullo modo verissimam hanc Arist. sententiam conuellunt. verissimum enim est, aquam vim humectandi nunquam deponere: verum etiam mollitiem humoris sobolè esse. sed inde colligitur, externas partes elixatarum rerū humidiores, quòd aqua madescant, esse, easdem molliores etiam quam internas & propterea humidiores. at secus esse in internis. molliores enim assatarum carniū internæ partes conspiciuntur, quam elixatarum. cum autem & de humiditate naturali loquatur Arist. quæ in maiori copia conseruatur in assis, quòd maior etiam sit internæ partis substantia, propterea optimè constabit Aristotelis sententia, quæ assa elixis humidiora esse scribit: quod etiam magis proprium dictum esse dicemus, quam vbi elixa assis dicit esse sicciora, quod magis exsucca & humido naturali destituta significat. [*Neque pectore nudo ambulandum &c.*] totam hanc partem desumptam videmus ab Hippoc. lib. de aër. aq. loc. sect. 3. com. nostræ diuisionis 29. vbi habet. Et ex ipsis hominibus tenuissimum & leuissimum humorem sol educit. Maximum verò huius rei signum est, vbi homo in sole ambulauerit, aut sederit vestibis indutus, quicquid corporis sol aspexerit, non exsudat. Rapiunt enim sol quicquid sudoris elicatum est: quod verò sub veste contegitur, aut sub alia re, exsudat: elicitur enim à sole & exprimitur: seruat autem à tegumentis, ne disperdatur à sole. Cum verò in vmbra venerit, totum corpus similiter sudore aspergitur, non enim sol amplius affulget. Verum quoniam hæc multa habent quæ non ita rectè à multis intelliguntur, longa oratione in explicatione illius loci à nobis sunt declarata, ad quæ ne superflui sæpius eadem repetentes reddamur, ad eum locum lectorem remitemus. Sensus igitur postremæ huius sententiæ, quæ non ita facilis est, hic erit. propterea etiam pro bona valetudine concilianda non esse sanum, nudo pectore soli se exponere, quoniam fieri potest, vt non externæ partes exiccatione, & excrementorum absorptione indigeant, sed internæ, quò fiet, vt ab ea parte ea auferamus quæ ablatione nulla indigent: ab iis verò in quibus opus esset aliqua euacuatione, vt superflua educantur, quod sudore prolicito sol præstare deberet, exiccatis & subinde condensatis externis partibus difficillimè, & non nisi magno labore id posset efficere.

Διὰ τὴν ποτὶ τοῖς χιμετέλοις, καὶ τὸ ψυχρὸν ὕδωρ συμφέρει, καὶ τὸ θερμὸν, ὅτι τὰ χιμετέλα διὰ τὸ ὁλοκλήρως ὑγρὰ εἶναι τὸ μὲν οὖν ψυχρὸν, σπινθήσις δὲ παχυνὴ τὸ ὑγρὸν τὸ δὲ θερμὸν, ὁκπνύ-

μαῖσι, καὶ ἐξέδον ποιεῖται πνέματι, & ζαυοῦ πνέματι.

L I I I I.

Quamobrem pernionibus tam aqua frigida quàm calida confert? An quoniam perniones excessu humidi fiunt. frigida igitur condensat humorem & exasperat. calida verò in spiritum vertit, & exitum flatui parat, carnē elaxans.

Quod nos pernionibus diximus, Aristoteles χιμέτλοις dixit. est autem χιμέτλον siue χιμέθλον, pro quo etiam alicubi scriptum est χέμετλον, & χύμεθλον, tumor vel vlcus ex hyberno frigore. Contrahunt autem potissimum hunc morbum digiti, manuum & pedum, nec non & tali pernionem Latini vocant. mendosè sæpius apud Diosc. χιμέτλον, quamvis Iulius Pollux in 2. eodem modo scribat. melius tamen in 4. cum χιμέθλα, ait γίνεται μὲν ὑπὸ κρύου ὑπὸ δακτύλοις καὶ ἵχνεσι ποδῶν καὶ χειρῶν. cum hæc scriptura metri etiam auctoritate nitatur. ait namque Aristophanes in Vespis, κακοδαίμων ἐγὼ ὅς τις ὅτι γῆρας χιμέθλον ἐδὲν λήψομαι. correptis primis duabus syllabis. itidem quidam apud Arist. lib. 3. Rhet. in hoc hemistichio γελώως παρεπιποιημένω ait - ἔτι χεὶρ ἔχων ὑπὸ ποσσὶ χιμέθλα. qui iocus ἐκ τῆς ὥδης προσδοκίαν est. altero enim expectante ut diceret πέδιλα, ut apud Homerum, hic χιμέθλα risus mouendi & ludificandi gratia, dixit. quinimò apud Diosc. non modò χιμέθλον est seu χυμέθλον, sed etiam χιμέθλη fœminino genere, ut lib. 2. cap. 199. & lib. 1. cap. 184. χιμέθλας ἰαίαι dixit, pernionibus medetur. vnde χιμετλιάω pernionibus laboro, manus pedes-ve frigore hyberno exulceratos habeo. vnde malè antiquus interpres χιμέτλοις pustulis vertit nec recipiendus est Gaza, qui cum optimè transtulisset pernionib. quasi explicans de suo malè addit, i amбуstis à frigore. Quærit igitur cur sit quòd pernionibus, id est, tumoribus ex frigore hyberno potissimum calcaneum, tum & digitos, tum manus tum pedum infestantibus, aut sine vlcere, aut etiam vlceratis quandoque aqua frigida medeamur, aliquando calida. [An quoniam perniones excessu humidi fiunt] ea corpora, quæ calida sunt & humida, & quæ succi sunt plena, cutēque tenui vestita solēt maximè hyberno tempore vi frigoris pernionibus laborare. quod obseruare licet in pueris, & in fœminis magis ætate tenera, in quibus perniones maximè conspiciuntur, tum in digitis manuum, tum in calcaneis, præcedente verò ætate ab iis vindicantur. fiunt autē congelascentibus humoribus destitutis naturali calore, cum autem extrema partes magis à fonte caloris distent, sintque magis spiritib. destitutæ, ac aëris iniuriis magis expositæ, condensatis humoribus ac quasi congelatis, constipatæque magis cute intumescunt, & si putredinem acquirant, acriores facti vlcus excitare solent, maximè aëre frigido & sicco accedente, condensante cute & diuellente. [frigida igitur condensat humorem & exasperat.] aggredditur docere, quomodo pernionibus immersio in frigida medeatur. Auic. lib. 1. can. Fen. 3. Doctrina 5. c. 5. quod est de custodiendis extremitatibus à nocumento frigoris. postquam & viam qua extrema in summis algoribus custodiantur, tum & curandi iam laborantia tum pernionibus tum aliis vehementioribus morbis à frigore productis rationem docuit, subdit. Sūt præterea homines quidam, qui ponunt in aqua frigida, & faciunt vtilitatem, ac si nocumentum ab eis remoueretur, quæ admodum fructibus accidit congelatis. Quum enim in aquam proiiciuntur frigidam: fiunt quemadmodum si ab eis extraheretur congelatio, & ab eis labitur, & leniuntur & æquantur: & si ea igni applicantur, corrumpuntur. Sed quomodo fit illud, non est medico necessarium. quod igitur. Auic. tanquam non medici proprium, sed philosophi naturalis omisit, hoc loco Arist. aggressus est explicare. quemadmodum autem tetanus à materia frigida alioqui factus multa aquæ perfusione sanatur, ut docet Hipp. 5. Aph. 22. ita affectus hic etiam à frigida materia ex parte productus, & ab efficiente excitatus aqua frigida dissolui poterit: quamvis non ita frequenter fieri id posse negauerit Gal. in com. sed quomodo id præstare potest aquæ frigidæ perfusio, sciendum est, aquæ frigidæ perfusionem calorem reuocare, neque tamen per se, sed ex accidenti, id est, non primo statim eius occurso, vel protinus, ut admota est, sed temporis progressu. Quippe per se refrigerat, refrigerationem verò cutis densitas & constrictio sequitur, ad quam etiam perniones sequi dicebamus. At quoniam conclusa cutē percussio refractioque caloris fit eius qui à profundo ascendit, quique simul propter diffusus inopiam est acervatus, simulque propter frigidi circumstantis violentiam in altum recessit,

χιμέθλον
quid Græcis.

Pernionib.
aqua frigida & calida
confert cur.

Pernionib.
qui maximè tentantur.

Perniones
cur fiant.

Pernionib.
aqua frigida medetur
& quomodo.

ab interno calore adauctus & humoribus internis quasi enutritus, tandem collectus, violentius unde recesserat irruit, quasi cum inimico frigore valentius rem acturus : unde sequitur eiusdem percussio seu reuocatio. Quid multa? frigida aqua affusio primū cutem perfrigerat: frigus verò, cutis densitas, & reductus calor ad profundum consequuntur. Rursus densitatem diffusus prohibitio : reductum verò calor ad interiora robur & instauratio sequitur. Diffusus tandem prohibitionem, caloris collectio: quemadmodum copiose Gal. lib. 3. de temp. cap. ult. docet. Quamobrem non est, quod quis hac Aristotelis sententia credat conuelli medicorum axioma: contraria contrariorum esse remedia : neque enim per se frigida sanat perniones ex hyberna frigiditate productos, sed ex accidenti. calida verò est, quæ per se curationem molitur. Dubitaret autem hic fortasse quispiam, si quomodo aqua frigiditas perniones curare potest, an ita aëris eadem qualitas idem apta sit afficere. cui sic responsum velim, aëris frigiditatem, quod in subtiliori reposita sit substantia, magis apta nata esse intimius penetrare, quapropter & magis congelat, & minus apta est calorem internum roborare : nec extremitates, puta pedes & manus, iam per aëris frigiditatem frigida aqua imponenda sunt, nisi corpore in calida domo existente. [*Calida verò in spiritum vertit, & exitum flatui parat, carnem relaxans*] Hipp. tum 5. tum 7. lib. de morb. vulg. Pythoclis curandirationes recensens, inter alias hanc pernionum meminit. Perniones dissolvere, tepescere pedes hoc modo, præcipue calefacere igne & aqua solitum fuisse. Calefaciebat autem alternis vicibus aqua & igne: quod calida aqua cutem & carnem laxet, ut attenuatus ab igne humor in halitus abeat. ignis enim per se laxare cutem & carnes non potest, sed si plurimum quis ignem sustineat, cutem exiccat potius, corrugat & adstringit. quamobrem igne calefaciente & attenuante materiam, & aqua laxante laxabitur cutis, dissoluetur materia, & pars naturalem temperiem assequetur. aqua tamen calida etiam id per se præstare poterit, quod hoc loco docet Arist. & minori molestia. scimus enim vel ipsa edocti experientia, vel ipso Galeno teste lib. de inæqua. intemper. 8. tum 12. Meth. med. cap. 7. dolere eos, qui ex rigore ingenti vehementer perfrigerati celeriter sese excalefacere properarunt: multosque cum subito & simul manus igni ad-mouerunt, ingentem circa vnguium radicem dolorem persensisse. quod laborantibus pernionibus quotidie accidere etiam obseruamus.

Pernionib.
aqua cali-
da & ignis
quomodo
medeatur.

Διὰ τὴν τὸ ψυχρὸν καὶ ποῖς ἔχει πᾶν τὰ χιμεῖλα, καὶ τὸ θερμὸν τὰ πνεύματα; ἢ διὰ τὸ αὐτὸ; ποῖς μὲν, σιωπῶντες πᾶν δὲ, [μαλλον] ἐκβαίνοντα.

L V.

Cur frigidum & facit & tollit perniones, & calidum ambusta? An propterea quod eadem vis colliquefaciendo facit, soluit verò magis exiccando.

Ambusta
igne sanā-
tur, & cur.

Quomodo perniones, qui hyberni frigoris vehementia producuntur, aqua frigiditate dissoluantur & tollantur, in superiori demonstratum est. quomodo autem igne combustis ipsemet ignis excalefaciendo medeatur, quod hoc problemate in secunda parte discutiendum proponit, explicandum nobis erit in presentia neque enim hoc in controuersiam verti potest, cum experientia quotidiana id nobis commonstret, dum partes igne ambustas statim eodem igne pertingimus. quod autem in solutione dicit Arist. [*quod eadem vis colliquefaciendo facit*] quamuis si ea consideremus, quæ de curandis pernionibus aqua frigida beneficio à nobis dicta sunt, videatur primæ parti soli conuenire, quod frigiditate aëris ab adiacentibus partibus colliquante, & quasi exprimente humores ad partes magis extimas, puta manus & pedes, perniones fieri diximus iis in partibus illis quasi congelatis eadem frigiditate aqua calore repulso & reuocato, ad extrema iterum colliquescent attenuati, & dissoluuntur: nihilominus etiam secundæ parti conuenire potest, qua modum docet, quo ambusta ab igne ignis caliditas iterum curet. qui enim humor vi ignis ad ambusta confluit vehemēti exiccatione ignis aut aliarum rerum vehementer calidarum & siccarum potest colliquari, attenuari, dissolui & exiccari. potest enim res vna & eadem contraria producere diuersa ratione habita, ac non eodem tempore, nec in idem subiectum eodem modo dispositum agendo.

Εν τοῖς πυρετοῖς διδόναι δεῖ τὸ ποτὸν, πολλάκις καὶ κατ' ὀλίγον. τὸ μὲν γὰρ πολὺ, πρὸς τὸ ὀλίγον μὲν, πολλάκις δὲ, ἀφ' ἑστέρας καὶ εἰς τὰς ἑστέρας χωρεῖ. οἷα γὰρ πᾶς ἐν τῇ γῇ, εἰ μὴ καὶ πολὺ ἐλθῇ, τὸ ὕδωρ πρὸς τὸ ὀλίγον, βρέχῃ μόνον· τὸ αὐτὸ δὲ καὶ ἐν τοῖς πυρετοῖς. πᾶς γὰρ ῥέοντα ὕδατα, εἰάν τις καὶ ὀλίγον ἀγῇ, ὁ ὅχτος ἐκπίνει· εἰάν δὲ τὸ ἴσον, ἀφ' ὅπου εἰάν ἀγῇ, χωρεῖ. ἔπειτα καὶ τακεῖσθαι ἀκίνητος ὡς μάλιστα. ἀκίνητος μὲν, ὅτι καὶ τὸ πῦρ φανεραῖς, εἰάν τις μὴ κινήσῃ, καὶ ταμῶνεται. πρὸς πνῦμα δὲ μὴ καὶ τακεῖσθαι, διότι ὁ ἀνεμος τὸ πῦρ ἐξεγείρει· καὶ ῥίπτει τὸ μῦρον τὸ πῦρ, ἐξ ὀλίγου πολὺ γάρ. περὶ τούτου ἐνεκεν, ὅτι πυρετὸς εἰάν ἀναπνοῇ μὴ διδῶς, σβέννεται. καὶ τὰ ἱμάτια μὴ ἀπογυμνάσθαι, ἕως ἂν νοτὶς ἐλθῇ. τὸ φανερόν γὰρ πῦρ, τὸ ὑγρὸν σβέννεται. καὶ ταῦτα δὲ καὶ ἐν τῇ φύσει. ὅτι γὰρ τῷ ἀφ' αὐτοῦ πύρετος, πρὸς τὸ σβέννεται καὶ δεκλύνεται, καὶ πυρετὸς καὶ πρὸς τὸ ποτὸν πρὸς τὸ ἀναπνοῇ καὶ περὶ τὰ ἱμάτια, ὅπως ὅτι θερμότερος ἢ πρὸς τὸ πῦρ λήψιν εἶ. καὶ γὰρ ὅπου πολὺ πῦρ, τὸ ὀλίγον πρὸς ἑαυτὸ ἀγῇ.

L V I.

Cur in febribus sæpe & paulatim potio dari debet? An quod quidem multum est, præterruit: quod verò paucum sed sæpe, madefacit, & in carnes concedit. quemadmodum enim in terra, si plus aquæ accesserit, præterfluit: si verò paulatim, madefaciet tantum. Idem & in febribus: nam fluentes aquas si quis paulatim deducit, alueus exorbet. si autem tantumdem confertim agat, quaquā deducatur, tendit. postea decumbat immotus quàm maximè: immotus inquam, quia & ignis id indicat, nisi enim agitetur, exstinguitur. neque verò aduersus venti flatum decumbat, quoniam ventus ignem excitat. & ventilatus ignis ex modico multus fit. cooperiri verò propterea debet, quia igni si spiraculum non dederis, exstinguetur. & stragulas non detrahat, quandiu humiditas innascitur. manifestum enim ignem humor exstinguit. secundum autem hoc fit & in natura. In intermittentibus autem febribus præparare oportet & eleuantia, & fomenta ad pedes sunt apponenda: & circumamictus interquiescere debet æger, vtpote quòd calidior esse debet ante inuasionem: etenim ubi multus sit ignis, paucum ad se trahit.

Si vnquam mihi laborandum fuit in verbis Arist. in Latinum vertendis, tum & in sententiis eiusdem explicandis, & vero verborum sensu eruendo, in hoc illustrando omnium maximè mihi fuit diuinandum. Est verò quæstio, cur in febribus sæpe & paulatim potio sit exhibenda. difficultatem primùm faciebat potionis nomen, quo quid sibi vellet Aristot. non ita liquidò cōstabat, an aquam solùm, quæ potissimùm in febrib. potionis hoc nomine præcipuè insignitur, an & alias potiones, quæ deinde augebatur, quoniam non satis constabat, an potionem hîc eam intelligat Arist. quæ febricitantibus conceditur demulcendæ sitis gratia & summæ illius quæ in œsophago & gula persentitur, siccitatis amouendæ, an potius quæ tum pro amouendo immoderato calore febrili per vniuersum corpus, tum pro expellenda materia calida solet versus finem augmenti, & in statu febrium à medicis concedi. Accedebat postremò, quòd non satis intelligi poterat, quid per κατ' ὀλίγον, quod paulatim vertimus, sibi velit, an quantitatem solam parua, an potius etiam exhibitionis modum, quo quis potum non ingurgitet, sed paulatim & suauiter assumat. Tentabimus tamen quantum in nobis erit, & sententiam verè interpretari, & sensum Aristotelis genuinum eruere. Potionis nomen hoc loco apud Arist. non aqua modò, sed genus quodcunque potionis intelligitur, quod demulcendæ sitis gratia laborantibus febre potissimùm acuta, in qua maximè symptoma hoc molestiam affert, solet administrari, siue sit aqua simplex, siue cum oxymeli, siue mulla diluta, siue genus aliud potionis refrigerare & humectare aptum. Cōstat igitur de potione hîc frigida illa Aristotelem non agere, quæ non sitis sedandæ gratia sed curandæ febris ratione & refrigerandi vniuersi corporis ardētis febre laborantibus.

In febrib.
paulatim
& sæpe re-
frigerantia
pro siti cō-
cedenda.

Potio quid
antiquis.

Sitis quid
& unde.

Sitis du-
plex natu-
ralis & præ-
ter natura.

Frigida po-
tio affatim
sumpta pa-
rum hume-
tat.

Frigida
paulatim
hausta mul-
tū hume-
tat.

à medicis concedi solet: præterquā enim quod nō paulatim neq; plurib. haustibus tunc, sed vnico & magno haustu concedi solet, vt in libr. de meth. medendi, & alibi passim nos docuit Galen. noster, quæ de similitudine aquæ ad irrigandam terram, quæ de humectatione oesophagi proponit, manifestè ostendunt, non de hac potione loqui Arist. sed de altera, quæ ad sedandam sitim conceditur. Verū quoniam sitis est naturalis appetentia frigidi & humidī externi pro restauranda simili substantia interna, vt optimè docebat Arist. 2. lib. de animal. part. 8. consumptio autem hæc alia naturalis est, moderata illa quidem, cum humidum frigidum per membra dispersum naturaliter exsiccatur, & paulatim naturaliter consumitur, in cuius desiderio sitis consistit. requiritur autem Galeno teste 6. de loc. patient. cap. 3. naturalis partium appetentia, eius humidī quod est assumptum, præterea venarum suctio, & postremo sensus & animaduersio prædictæ suctionis ab ipso ventriculo cum ea distinctione, vt non calidum & siccum, sed frigidum & humidum ab vniuerso corpore expectatur: præter naturam altera & violenta, quæ vt plurimum eandem causam sequitur, quam & naturalis, sed potentiorē & vehementiorē: præcipua enim est illius causa, ad quam aliæ fere omnes referuntur, frigidi humidique elementi consumptio ac dissipatio, ex Gal. loco proposito. & 1. de simpl. med. facult. cap. 30. siue in vniuerso corpore hæc fiat, vnde suctio ad ventriculum vsque pertingit, siue in ipso duntaxat ventriculo, nec non & adiacentibus partibus palato, gula, lingua, quæ partes communem cum eo habent tunicam quæ teguntur. absimitur autem humidum illud actione contrariarum causarum, caloris videlicet & siccitatis: à calore enim per se frigus superatur, quemadmodum humor ab excessu ipsius siccitatis: quamuis ad dissipationem humoris præcipuè conducat actio ipsius caloris intensi & ignei: cuius proprium munus est humorem assidue absumere: & tamen non naturalis huius sitis potissimum oris ventriculi & adiacentium partium passio est: quas etiam pulmo alterare potest, dum à se emittit fuliginosa excrementa à corde suscepta, quæ etiam sitim efficiunt. naturalis illa sitis non tam extinguatur paulatim assumpta potione, quam quantitate potus sufficienti. de ea igitur non locutus est hoc loco Aristot. potissimum cum se de morbosa siti in febribus loqui primis quæstionis verbis manifestè ostendat. de quacunque igitur refrigerante & humectante potione in febribus ad extinguendam sitim eam quæ non naturalis est, loquitur Aristot. cum quærit, cur in febribus sæpe καὶ καὶ ὀλίγον potio dari debet. quod verò dixit, καὶ ὀλίγον, & parum verti potest, vt quantitatem discerneret continuam, cum discretam explicasset dictione sæpe. possumus etiam vertere paulatim, vt Gaza & antiquus interpres, vt non quantitatem modò, sed etiam vtendi modum nobis indicaret. [*an quod quidem multum est, præterruit. quod autem paucum, sed sæpe, madefacit & in carnes concedit*] hæc vera quæstionis propositæ solutio, quod scilicet potio multa, sed confertim assumpta præterfluit, nec exsiccatas partes humectare potest, quibus inest æstus & siccitas: at sæpius data & paulatim, & os ventriculi, & oesophagum, & linguam, & palatum, dum per eas partes transit, humectat & refrigerat, aliqua ex parte parietibus & tunicis extimis adhærens, quin & paulatim sese insinuans, in carnes concedit, & venulas exsiccatas madefaciendo & irrorando humectat. [*Quemadmodum enim in terra, si plus aqua venerit, præterfluet, si verò paulatim, madefacit tantum, idem & in febribus*] aptissimo id exemplo nos docet. Si enim multa aqua & confertim aut decidat in terram, maximè vbi sicca sit, aut deducatur, superficiem terræ non permeat, sed præterfluit, nullam moram ducens, at si paulatim aqua aut decidat, aut deducatur, superficiem paulatim madefaciens, & occlusos poros aperiens, viam subsequenti ad penetrationem parat. & hoc est quod subdit [*nam fluētes aquas si quis paulatim deducit, alueus exsorbet, si autem tantum de cōfertim agat, quæ aqua deducatur tendit*] modum enim docet, quo magis penetrat per aluei substantiam aqua paulatim affusa: vt febricitantibus corporibus aptius accommodet exemplum. sic enim corporibus nostris febricitantibus affusa aqua paulatim, exsorbetur, & per occultos linguæ, gulæ, oris ventriculi, & internarum partium meatus permeans, humectandi & refrigerandi vim habet, vt quod à calore febrili absumptum est, commodè reponi possit. [*postea decumbat immotus quàm maximè. immotus inquam, quia & ignis id indicat, qui nisi agitetur, extinguatur*] non ita facile intelligi potest ad quem sensum hæc verba proponat. Aponensis, credit docere hoc loco Aristotelem quomodo gubernari debeat laborans febre, potissi-

mum imminente iudicio : ad quod propositum multa, etiam alia præcepta tradi ab Aristotele scribit. Ego verò quoniam non mihi videtur solere Aristotelem proposita vna quæstione, in eadem dissoluenda ad alia pertransire, quæ non faciant ad illam quæstionem, crediderim potius iis verbis & sequentibus omnibus docere modum quo febricitantium sitis ex immoderato æstu & siccitate producta tolli possit. si quis enim immotus quantum fieri possit, maneat, quodammodo igneum calorem suffocabit, qui ex motu & agitatione solet sæpenumero augeri & accendi magis, non secus atque ignis, qui agitatione solet conseruari, quiete verò languescere, & tandem emori. qua etiam ratione dicebat [*neque aduersus venti flatum decumbat, quoniam ventus ignem excitat*] quemadmodum ignis, vbi ventis agitur, vigorem assumit, & augetur, quod per pabulum vi ignis magis propellatur, ita, inquit, ignis febrilis, ventorum flatu solet accendi magis: id autem non tam agitatione fit, quam quod venti agitatione tum aër ambiens, qui febrientem quasi circumambiebat reactione laborantis calidus, immutatus frigidus redditur, tum æger per flatu illo refrigeratur, vnde constrictis externis partibus & meatibus cutaneis occlusis, calor febrilis penitiores partes occupans, & exhalationibus humidis retentis augetur magis. quemadmodum [*ventilatus ignis ex paucis fit multus. cooperiri verò propterea debet, quia igni si spiraculum non dederis, extinguetur: & stragulas non detrahit, quamdiu humiditas innascitur: manifestum enim ignem humor extinguit: secundum autem hoc id fit & in natura*] vt ignis, qui in febribus maximè exurit, vnde siccitas illa promanat, qua sitis vehemens febricitantium proficiscitur, extinguatur, dicit obuelandum esse, & stragulis cooperiendum ægotantem potissimum, si viam cutis humorem febrem producentem tentare conspexerimus, neque stragulas prius esse detrahendas, donec multus sudor effluerit: nam non secus in nobis ipsis humor ignem febrilem extinguit, quam obseruamus fieri in igne hoc externo. Obseruandum autem est, non quocunque tempore in continuis febribus fieri posse, sed in statu ipso, & urgente declinatione vniuersali. aut etiam in particulari accessionum vigore, aut declinatione: quemadmodum enim ignis hic externus, vbi spiraculum non habeat, extinguitur, quod agente eo perpetuo in pabulum, atque in sui substantiam illud vertente, dum terrestre illud adustione aëreum reddit, vt tandem facilius in ignem verti possit, sursum latum exitum non inuenies, deorsum iterum impetu fertur, & quasi agentem ignem obruit, vnde extingui suffocatum ignem animaduertimus. ita censet in febricitantibus calorem febrilem humore promanante, neque liberum exitum inueniente ob stragulas quodammodo obrui atque extingui. quod autem Aristot. *in iuglia* dixit, non vestimenta traduxi, quod qui febre laborant & curantur, soleant non vestibus induti decumbere, sed in lecto stragulis cooperiti. annotauit autem Budæus ex Matthæo c. 9. & Athen. libr. 11. quandoque pro stragulis sumi. [*In intermittentibus autem febribus preparare oportet balnea, & fomenta ad pedes sunt apponenda, & circumamictus quiescere debet, utpote quod calidior esse debeat ante inuasionem*] quod intermittientium febrium caliditas vt plurimum minus sit intensa, quoniam materia in qua accensus est febrilis calor, extra venas, & ad loca à corde remota solet propelli, vt sudor proliciatur, quo quasi medio ignem extingui dixerat, maioribus auxiliis indigere ostendit, quam stragulis, balneo, fomentis, & grauiori integumento. docebat autem Hippocrat. 4. de ratione victus in acutis 84. sudorem multis morbis esse communem. adauerto autem in febribus calore attenuatur magis materia, & externæ partes magis rarefcent. ex venis enim & arteriis grandioribus peccans materia excalefacta & tenuior reddita ad ambitum corporis propellitur, vnde expulsa per cutim continuata quadam serie alia succedit ita, vt aliarum etiam internarum fere omnium humores alliciat, atque expurget. Cæterum in prouocandis sudoribus mirum naturæ artificium ars æmulator. primum quod nunquam semel vnicòque sudore quomodocunque copioso in febribus soluitur morbus, sed sapius aut exci-

In febrib.
continuis
curandis
quomodo
se gerere
debeat me-
dicus.

Intermit-
tentium fe-
brium pro-
licitis sudo-
rib. curandi
ratio.

Quando
prouocan-
tibus sudo-
rem vren-
dum in fe-
bribus.
Sudores si-
ne coctio-
ne morbi
non solunt.

In quibus
sudores e-
tiam abi-
nitio mor-
bū soluūt.

Balneis ad
sudore pro
mouendū
quando in
febris v-
tendum.

res à principio soluere solent, citra ullam coctionem, quia ea non egent huiusmo-
di humores. Ratio autem ea esse potest, quòd cum eos humores, ex quibus natura su-
dore concitat, prius aut in halitum concitet, ut Hippocratis est opinio, aut pluri-
mum attinuet, antequam sudores moueat, cum id quoque fieri minimè possit citra co-
ctionem, fit ut humore incocto nusquam prodesse queat. præstant autem huiusmo-
di vsum, & sudores mouent quàm multa, frictions, exercitia, fomenta, inun-
ctiones, suffitus, cerata emplastra, balnea, & vltimo ea quæ potantur: verum ex
iis aliqua solùm febribus conueniunt: & ex iis solùm balnea & fomenta ad pedes sibi
sumpsit Aristot. conueniunt autem balnea in febribus putridis intermittentibus, non
quocunq; tēpore, ut diximus, sed absoluta potius coctione, ut docuit Gal. 9. Meth. med.
aut saltem iam progressa, præsertim in intermittentibus, non in die accessionis sed in
interuallo: de qua re abundè medici. nimis enim longi sumus, si ea omnia quæ ad hanc
materiam attinent, persequi voluerimus, cum hîc solum huiusmodi attinga-
mus, quantum pro sententia Aristotelis explicanda sufficiant. Concitatur autem
etiam sudor adhibitis fomentis, puta vesicis aqua calida simplici vel cum aliqui-
bus rebus decocta, repletis, aut fomentis calidis, sed siccis iuxta pedes, & manus, ac
latera, dummodo inflammatione aut distemperie aliquod ex visceribus non laboret.
iis adiumentis solet calor intermittentium febrium magis accendi, & humor ma-
gis attenuari, vnde excitato sudore magis copioso, accedente quiete, & idoneis coo-
perimentis, ignis accensus facilius obruitur, & causa qua excitatur in halitus versa, v-
berius expellitur. [*Etenim ubi multus sit ignis, paucum ad se trahit*] hîc & antiquus inter-
pres & Gaza videntur habuisse, καὶ γὰρ ὅπου πολὺ πῦρ, λύχνος οὐ διώαται καίεσθαι. τὸ γὰρ πολὺ
τὸ ὀλίγον πρὸς ἑαυτὸ ἀγεί. τούτου ἕνεκεν πολὺ πῦρ ἐν τῷ σώματι ὡδρασκεῖται ἄζειν δὲ, ὅτι ὀλίγον ὁ πυρε-
τὸς πῦρ ἔχει. ὥς τε τὸ πολὺ πῦρ τὸ ὀλίγον πρὸς ἑαυτὸ ἀγεί. quod sic Gaza vertit, vbi enim mul-
tum superest ignis, lucerna nequit ardere, exiguum quippe ignem multus ille ad
se trahit. Ita fit ut multum ignis in corpore præparandum sit. Febris enim exiguum
continet ignem: multusque proinde ad se ducet exiguum. Verum quoniam in im-
pressis nullis codicibus hæc verba reperiuntur, & quoniam in sequenti problemate, vbi
de intermittentibus etiam febribus agit, totam hanc fere verborum seriem apposuit,
ne superfluitatis arguatur, prætermittendam esse censui, neque etiam laborauimus in
proposita sententia explicanda, cum in sequenti ex lucerna exemplo, multo facilius à
nobis sit explananda.

Τεταρταῖοις πυρετοῖς δεῖ μὴ λεπταίνεῖν, ἀλλὰ πῦρ ἐν τοῖς σώμασιν ἐμποιεῖν εἰς ἀγόν-
τα. δεῖ δὲ καὶ τοῖς γυμνασίοις χρῆσθαι. ἥ δὲ ἡμέρα ἡ λήψις, λουσαμένον, ὕπνον μὴ ζη-
τεῖν. ἀλλὰ δὲ τὸ καὶ συμφέρει θερμαίνουσα διαίτα, ὅτι ἀδενῆς ὁ τεταρταῖος πυρετός. εἰ γὰρ
μὴ ὡς ἀδενῆς, ὅκ' αὖν τεταρταῖος ἐγέρετο. ὅρα δὲ ὅπου πῦρ πολὺ, λύχνος οὐ διώαται
καίεσθαι; τὸ γὰρ πολὺ, τὸ ὀλίγον πρὸς ἑαυτὸ ἀρπάζει. τούτου δι' ἕνεκεν, πολὺ πῦρ ἐν τῷ
σώματι ἐμποιεῖν, ὅτι ὀλίγον ὁ πυρετός πῦρ ἔχει. ἐστὶ δὲ τὸ καὶ ἡμέραν διαίτημα, τὸ μὲν πῦρ,
τὸ δὲ, νοτίδα εἰς τὸ σῶμα εἰσάγωντα.

LVII.

In quartanis febribus oportet non attenuare, sed ignem in corporibus ad-
augere. Oportet autem & exercitiis vti, & qua die imminet accessio, clotum,
somnum non quærere. propter hoc etiam confert calefaciens diætā, quia debi-
lis est quartana febris: nam si exilis non esset, quartana non fieret. Vides v-
bi multus est ignis, lucernam flammam suam seruare non posse. quod enim
multum, exiguum ad se rapit. quapropter multum ignis accendendum in
corpore est, quia modicum febris hæc ignem habet. Sic igitur victus quotidia-

ni ratio, quæ partim ignem, partim rorem in corpus inducat.

Quod inter dissoluendam præcedentem quæstionem, digressus esset aliquantulum à principali suo instituto Aristoteles, aliquasque regulas proposuisset, quibus non continuæ modò febres sed etiam intermittentes extinguì possent, hoc loco non problematice aliqua proponit, ad curandam ipsam quartanam non inutilia, sed dogmaticè. Primò igitur dicit [*in quartanis febribus oportet non attenuare*] optimè Gaza de victus ratione intelligendam hanc primam partem censuit. non possunt autem quæ ab Aristotele hoc loco dicuntur, rectè intelligi, nisi aliqua præmittamus de quartana febre. Hæc à melancholico succo putrescente generatur. Verùm quoniam melancholici succi nomine multa intelligi solent, ne verborum nostrorum ὀμωνυμία confundere possit, ea explicare prius operæpretium videtur. Galenus in libello quem περὶ μελαίνης χολῆς inscripsit, & alibi sæpius, nigrum humorem triplicem posuit: unus qui sanguis est, atro calore fuscus, τὸ μέλαν αἷμα ab eo dicitur, & ab Hipp. 4. Aphor. 21. alius est, qui melancholicus humor, vel succus dicitur. Græcè distinctionis genera Gal. in comm. 2. 4. Aphor. μελαγχολικὸν χυμὸν καὶ μέλανα appellat. μελαγχολία enim non humorem sed morbum semper denotat. Nihil est autem aliud succus hic melancholicus, quàm sanguinis in hepate generati crassior & planè terrea pars. Hoc hepatis excrementum quidem est, sed à liene tanquam proprio conceptaculo naturaliter attrahitur. Naturalis dicitur hic humor, quòd natura etiam bene agente generari in productione sanguinis in hepate, necesse est. qui si diutius moretur in corpore, neque per aliquem sensibilem effluxum euacuetur, immutatus & putrescens, vel potius adustus, ἀπερὶωὲς μέλαινα χολὴ γέννᾳται, eodem Gal. teste: quæ nobis atra bilis erit, ab humore melancholico planè diuersa, nec solum nomine verùm etiam propriis qualitatibus atque etiam efficacia dissimilis: cuius origo ad calorem innaturalem iam adurentem referri debet. inutilis semper est & exitialis quoque, & in perfectè sano corpore nusquam reperitur, sed præter naturam est. Eadem vniuscuiusque humoris, non solum melancholici torrefacti veluti cinis est. nam & à flaua bile exusta fit interdum, sed rarius ex pituita aut sanguine perusto. Nullum ei recipiendæ viscus est à natura fabricatum, quia secundum naturam inesse corpori non debet. omnibus qualitatibus ingrata est, & nocentissima, quippe summè acerba est & acida, tantam ex adustione acrimoniam retinens, vt exedendo exulceret, vbi sola & impermixta corporis partibus adhæserit: nec tantum membra perrodit, verùm etiam in terrâ effusa acerrimo aceto simillima bullas excitat feruens. Perniciosa quidem est quæ ex humore nigro siue melancholico gignitur, sed perniciosior, quæ ex flaua bile contingit, omnium deterrima & maximè erodens, quæ ex æruginosa bile per vehementiorem assationem prouenit. Hoc modo atros humores distinxit Gal. & vt plurimum legem suam seruauit, quanuis aliquando confundi etiam dicat 6. Aphor. 53. Quorsum hæc tam longè à quæstione Aristotelis proposita? vt doceamus febrem quartanam simplicem, & exquisitam & legitimam ex humore vero melancholico naturali fieri putrescente, vt docet Gal. 2. de differentiis feb. 5. Hæc vt plurimum ex se ipsa, & non ex alia procedente febre originem trahit, eosq; inuadit qui μελαγχολικὸν χυμὸν plurimū congegesserunt: & quib. liene minus rectè suo munere fungente, sanguis à sua fæce non expurgatur. Hic autem humor sicca & frigida intemperie constat: propterea non facillè aut subito tota incalescit, sed paulatim veluti lapis, vel testa, vel os, vel simile quippiam, accenditur. Hæc igitur cum ita sint quæ ab initio dixit Aristot. [*in quartanis non oportet attenuare*] non de medicamentis intelligi potest: quandoquidem certum est utilissimum esse iis vti, cum humor terrestris sit, frigidus & crassus, qui attenuantibus, excalescentibus & humectantibus mediocriter indiget. sed de victus ratione intelligere oportet. si enim in acutis morbis attenuare victum oportet, & tantum cibi solum concedere, quantum pro viribus sustinendis breui illo tempore, quo duraturæ sunt febres, sufficere potest, quod cum breue sit, tenui etiam substantia & pauca qualitate opus habet. In quartanis autem febribus cum diuturnæ sint, si tenui victu vteremur, virtus sufficere non posset ad statum vsque morbi, sed omnino succumberet. [*sed ignem in corporibus adaugere*] In febribus putridis aliquando non modò causæ rationem habemus, sed etiam ipsius febris, cum adeo vehementem habet caliditatem, vt curatio vis non

Melancholicus succus quatuorplex.

Melancholia proprie Græcis morbus, non humor.

Nigra bilis omnium pessimus humor.

Quartana ab humore melancholico naturali fit.

Quartanis quomodo non sit attenuandum secundum Arist. In quartanis victus ratio non debet esse tenuis.

Quartanis
calida con-
ueniunt.

In quarta-
na febre
exercendū
corpus die-
bus inter-
missionis.
In quarta-
na viribus
exercitium
non admit-
tentibus,
frictionib.
utendum.

Somnus
fugiendus
in princi-
pio acces-
sionum, &
cur.
Quartana-
rum victus
ratio cale-
faciens.

paruam partem ipsemet calor febrilis ad se trahat. aliquando autem cum non ardens fuerit, neque admodum vehemens, neglecta febre per se totam curationem ad causam morificam conuertimus, unde & febris fouetur, & nisi corrigatur, perpetuo adaugetur. Cum autem quartanæ exquisitæ ab humore frigido & sicco producantur, excalefacientibus indigent. Id quod desumpsit ex Hipp. lib. de natura hominis, ubi dicit, Quartanæ febres tertianis diuturniores sunt, quanto pauciore bilis parte participat, unde caliditas augetur. & propterea quod corpus in ipsis solidius superflua adeo continet, ut ægre frigus depelli possit. nigra enim bilis inter omnes corporis humores crassissima etiam febres diuturnissimas facit. Hinc Gal. primo ad Glauc. Theriacam & Cyrenaicum succum, tum & cōfectionē ex Cyrenaico succo, pipere, myrrha & floribus rutæ ut docuit Aët. lib. 5. cap. 84. vel etiam addita castorei parte in quartanis commendauit præsertim dum à rigore maximo tenentur, [*oportet autem & exercitiis uti*] cum attenuatione humor quartanam excitans quam maximè indigeat, quumque humoris, spiritus vitales quodammodo tenebricosos reddat, quin & quasi obruat, exercitia in diebus intermissionis meritò commendantur: quibus & attenuari & incallescere potest materia, tum & spiritus viuiores & subtiliores reddi. Obseruanda autem sunt, quæ Gal. in arte cur. ad Glauc. animaduertit, variandam esse & formam & quantitatem exercitii ex natura ipsius quartanæ. Nam interdum, adeo longa est accessio, & adeo vehemens, ut omnino corpus delassatum relinquat, etiam intermediis diebus, ut vix moueri possit. Hos igitur docet non debere uti exercitio: quandoquidem docuerat Hipp. in Aph. quod in omni corporis motione, cum quis dolere coeperit, statim quiescere remedio est: & propterea satis in iis erit uti frictionibus, cum ex vices exercitii sæpe subire possint, vel leuibus deambulationibus, qua die febre carent. Hæ enim rarefacta cute, & materia attenuata, ad digerendam materiam non parum faciunt. quod si non ita vehemens fuerit accessio, quin possint maiores intermediis diebus labores perferre, non erit inutile si more suo exerceantur moderate [*& qua die imminet accessio, elotum, somnum non querere*] consueuerant priscis illis temporibus ante cibum lauari: propterea de iis etiam breuissimè suo more aliquid attingit, concedens etiam die accessionis ut balneis consuetis utantur, sed illud diligentissimè obseruantes, ne à balneo somnum capiant. docuit enim Gal. noster 2. Aph. 1. semper in principio accessionis & in incremento somnū noxium esse: utilem autem inclinante iam morbo. Cum enim in principio accessionis calor naturalis penitiores partes petat quasiq; obruatur: in sono autē itidē calor & sanguis ad intimas partes trahantur, qui in vigilia exterius ad instrumenta sensuum & motus efferuntur & expanduntur, si somnum in principio accessionis concedemus potissimum laborantibus. quartana febre, rigores diutius perdurabunt, calor quasi obruetur, ac difficillimè sese à vaporibus illis crassioribus explicabit [*propter hoc etiam confert calefaciens dieta, quia debilis est quartana febris*] non tenuem esse debere dixerat victus rationem laborantium quartana febre: nunc qualitatem illius manifestam facit: dicit enim debere excalefacientem esse. Hoc docuit Hippocrates libro de locis in homine. sed optimè Gal. noster lib. de arte curat. ad Glauc. sinapi utitur, diaspolitico, pipere & falsamentis. Liberalis verò magis est in pipere concedendo: quod piper & si calidum sit insigniter, tenuitate tamen partium non potest plurimum excalefacere. [*nam si exilis non esset, quartana non fieret*] Videtur Aristoteles hoc loco rationem periodorum referre in maiorem minoremve caliditatem. Disputant longa oratione medici, quænam sint causæ reditus febrium per circuitus, nempe cur febres, quæ à pituita putrescente producuntur singulis diebus, quæ ex bile flaua tertio quoque die, quæ ex atro humore quarto die repetant. & multa hac in re recentiores barbarā sectantes medicinam commenti sunt, proprietates occultas sibi cōfingentes, ut difficultates omnes euitare facilius possent. Gal. tamen doctè admodum & subtiliter totam hanc materiā persecutus est in postrema parte secundi libri de differentiis febrium, ubi causas horum redituum in quantitatem & qualitatem humorum reducit: & recentiores doctissimi Trincauellius, Vega & Valesius luculenter admodum totam hanc materiā persecuti sunt, & longa oratione & exemplis explicarunt, quæ cum expositoris officium superet, neque breui ratione comprehendi possint, prætereunda esse censemus: solum admonentes, Aristotelem Galeni opinioni maximè fauere. quamuis enim in solam qualitatem nempe frigiditatem referre videatur reditum quatto quoque die, cum dicit, si enim e-

xilis non esset, id est, si humor febrem hanc producat, non esset frigidus, aut leuiter excalefactus, non fieret quartana: cum bilis quæ calida est admodum tertio die superueniat, non negat tamen etiam quæritatem ad idem maximè facere. nam pituita cum frigida sit, lento gradu moueri deberet, tardiùsque accendi, & tardiores circuitus facere quàm bilis natura sua calidissima: quia tamen quæritate post sanguinem alios omnes humores superat, ut docuit Hipp. Primo de natura humorum, singulis diebus accessiones excitat. niger autem humor, cum quantitate cæteris tribus humoribus cedat, sitq; præterea tardi motus ob frigiditatem & siccitatem, propterea non prius quàm quarto quoque die & aggregatur & accenditur. Hinc cum alij humores vnum genus solum febrium producant, pituita quotidianam, bilis flaua tertianam, ater humor non quartanam modò producat, sed quintanam etiam, sextanam septanam, octauam, & aliam quæ nono quoque die etiam inuadit [*vides ubi multus est ignis, lucernam flammam suam seruare non posse: quod enim multum, exiguum ad se rapit. quapropter multum ignis accendendum in corpore est, quia modicum febris hæc ignem habet*] exemplo aptissimo docet Aristoteles roborandum esse calorem nostrum innatum in hac febre quartana excalefacientibus, ut minorem febris calorem præter naturam possimus facilius superare. Exemplum est ex flamma lucernæ desumptum, quam extingui videmus à maiori, aut certè ab eadem minorem illam attrahi. Vtitur hocmet exemplo Aristoteles lib. de longitudine & breuitate vitæ. & tertio lib. de cælo. [*sit igitur victus quotidiani ratio, quæ partim ignem partim rorem in corpus inducat*] Victum laborantium quartana febre, concludit debere esse calidum & humidum: calidum quidem, ut frigidus natura sua humor incalascit: humidum autem, ut sicca illa excedens atri humoris siccitas humectetur & emolliatur. dixit autè [*ut rorem in corpus inducat*] & non absolutè dixit humiditatem, quia talis esse debet humiditas calori coniuncta, quæ nutriendi & temperandi emollitione quadam siccitatem humoris melancholici, vim habeat: quod in humectantibus simpliciter minimè inest, ut in aqua. Et hoc est fortasse quod nobis insinuauit Gal. primo ad Glau. cum in curanda quartana non esse vtendum frigidis, neque humectantibus: vnde immeritò ab Alexandro Tralliano reprehenditur quod humectantia reiecerit in quartana. siue enim humectantia hæc intellexit, siue cum Stephano Atheniensi reiicere dicemus infrigidantia & humectantia simul, non autem quæ humectandi per se facultate prædita sunt (neq; enim mutata est lectio, humectant, in exsiccant, ut crediderunt plerique recentiores) hinc si pipere vtitur sepius Galenus in hac febre curanda, ex aqua semper cõceditur.

Periodorū febriū cau-
sam non in
qualitatem
solum, sed
etiam in
quantitatē
reiecit.
Melancho-
licus hu-
mor non
modò quar-
tanam sed
tardiores
etiam alias
febres pro-
ducit.

Quartanæ
victus cali-
dus & hu-
midus,
Quartana-
rum victus
humectans
non humi-
dus, & quo
modo
Gal. ab Ale-
xandro Tral-
liano in vi-
ctu quarta-
narum de-
fensus.

Εἰσὶ δὲ νόσοι, αἱ μὲν, ἀπὸ πυρὸς· αἱ δὲ, ἀπὸ νοτίδος. ἡ ἀπὸ πυρὸς νόσος, ὡς
ἡ ἀπὸ νοτίδος, πυρεὶ νοτίδα ὅς ἐστιν.

LVIII.

Sunt autem morbi, alii quidem ab igne, alii à rore. Curantur verò morbi qui ab igne, rore: qui verò à rore, igne. humiditatem enim desiccant.

Vt medicis iis quæstionibus vniuersali aliquo præcepto finem imponeret, nihil potius habuit, quàm omnium vniuersalissimo & præstantissimo veluti coronidem terminare, contraria contrariis esse remedio: ut id ostendat, morbos alios ab igne, id est, à calida causa fieri: alios à rore, id est, ab humiditate. neque verò omnes morbos à duabus iis causis fieri dixit, sed alios ab hac, alios ab alia, ut tandem quod decreuerat ex ea diuisione colligere posset. Assumpsit verò duo hæc morborum genera, quod proximè in superiori problemate duorum horum fecerat mentionem. Huius autem propositionis quod morbus omnis contrariis sit profligandus, ea est ratio: quoniam remedium est quod morbum depellit: quicquid autem morbum depellit, illi vim infert: quod vim infert, contrarium est: omni ratione igitur remedium morbo contrarium esse necesse est, omnemque morbi depulsionem atque curationem contrariis perfici. Qua argumētatione vsus est Galenus in libro artis medicinalis. Obseruandum autem contrarietatem hanc potissimum causam morbum producentem respicere, rarò morbum. Nam calidum frigidis, siccis humidum euincimus, vnde morbus producit, ut hoc loco docet Aristoteles. Cæterum contrarietatis nomine in curatione peragenda, ut docet Gal. xi.

Contrariis
contrariis
curantur.

Contrariis
contrariis
curari quo
modo in-
telligendū.

Meth. med. cap. 12. intelligimus non solum verè contraria, sed etiam alia opposita. nam calidum frigidum est contrarium, & humidum sicco: at lene aspero, rarum denso, magnū paruo, & alia multa quæ morbum faciunt & tollunt, non verè sunt contraria, sed opposita. At arbitrantur aliqui, medendi summam hanc legem euerti dum morbos quosdā audiunt remediis depelli similibus. Sed huiusmodi omnia licet morbo sint similia, eius tamen causæ primò & per se aduersantur, morbumque tollunt non per se, sed sublata causa. Sic rhabbarbarū quamuis calidum febrē soluit, dum ipsius materiam expurgat: sic lassitudinem exercitatio lenit, quod humorem per musculos effusum discutiat. & vomitionem sedat vomitio, quæ proritantem humorem excutiat: & dysenteriam purgatio leuat noxia materia detracta. Ad eundem prope modum frigida largam profusionem, conuulsionem soluere putatur Hippocrati 5. Aphor. 25. Cæterum non huiusmodi remedia hoc loco sumpsit sibi Aristoteles: sed quæ primò & per se affectum summo-ueant. Sumpsit verò Aristoteles ad id commonstrandum exemplum in morbis similariū partium & magis communibus, nempe in iis quæ sunt ex simplici intemperie. In quibus si aduersas medicamentorum vires perscrutemur diligenter, ita quidem omnia inter se collata è regione respondere videbuntur, vt quot affectus contra naturam simplices, totidem existant & medicamentorum facultates, parque sit affectuum & remediorum numerus. Nam intemperiei calidæ contrahenit & opponitur medicamentum refrigerans, frigida calefaciens, humida exsiccans, sicca humectans, humori, exagitationi, sedans & reprimens. Defluxioni tum inhibens tum repellens. Exuberantiæ aduersatur vacuans per vomitum, aluum, vterum: per vrinas & sudores, & quod per nares & palatum materiam attrahit: & quod per cutim, resoluit digeritque. crassitie, attenuans: tenuitati, incrassans: duritie, emolliens: mollicie, indurans: lentori, detergens & expurgans: acrimoniæ, illiniens: partium laxitati, corroborans: corruptioni, quod hanc inhibet, alexiterium & alexipharmacum: putredini, concoquens, suppurans & expurgans: meatuum laxitati, exasperans: asperitati, læuigans: angustia, dilatans: dilatationi, adstringens: densitati, rarefaciens: raritati, densans: occlusioni, aperiens: apertioni, occludens: continui solutioni, agglutinans, sarcoticum, & epuloticum. Hæc generalis est remediorum pro affectuum varietate inueniendorum ratio, atque indicatio summa: è qua medicamentorum omnium tam simplicium quàm compositorum vires medici petere solent.



ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΤΟ Β.
ὅσα ἐξ ἰδρώτα.



ARISTOTELIS
PROBLEMATVM
SECTIO II.
quæ est de sudoribus.



AD ILLVSTRISSIMVM

DIDACVM A SALAZAR, CAN-
CELLARIVM MAGNVM.



SVDORES meos ad te affero Illustrissime Do-
mine : meos inquam, quibus philosophorum prin-
cipis ~~ora~~ ^{id est} adpersi & poliui. Ad te qui &
in literarum olim studio, & in Repub. plurimum
nunc desudas. Eiusmodi enim munus illud tuum
est, quod à Max. Rege, maximum in urbe maxi-
ma geris, ut sine maximis curis multisque litteris
administrari ritè non possit. Eiusmodi etiam natura tua est, ut cum
parem prudentia voluntatem habeas, omnem curam, omnesque litteras
impendere Reipub. & gestias & queas. Sic igitur sudorum tuorum cre-
bra, immò perpetua ad nos gutta stillant, quibus reficimur & refrigera-
mur, in hoc aestu & motu omnium rerum. O gratum, o sanctum stillici-
dium, quod tamen sisti interdum & arescere tua causa velimus, ne ipse
tu tandè arescas. Jam verò in culmine & fastigio dignitatis, ubi alius
quietem quæreretur, tu motum, laborem, curam. Quid est suavius, quàm
bene rem gerere bono publico? Titus Flavius Vespasianus, ut Suetonius
scribit, recordatus quondam super cœnam, quòd nihil cuiquam toto die
præstitisset, memorabilem illam meritòque laudatam vocem edidit:
AMICI, DIEM PERDIDI. Tu verò si quem tibi diem segregasses, annon
in easdè voces prorumperes? Impendis te itaque omnibus, sed sine alia
spe aut voto: quàm ut publicè prosis. Equidem non solent supra calu-
mniã auaritiæ & ambitionis munera illa publica esse. Tu utramque
illam pestem, continentia & modestia spirante quadã aura discutiens,
serenos omnium vultus experiris, animos æquos, quippe serenus ipse
& æquus in omnes. Ut autem talem te longum habeamus opto, & ut
tu tales longum habeas. Vale, & qui omnibus viuís, tibi quoque viue,
ut omnibus possis. Mediolani Kal. Iun. ∞. I. C. C. I.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΡΟ-
ΒΛΗΜΑΤΩΝ ΤΜΗΜΑ ΤΟ Β.

ὅσα περὶ ἰδρώτα.

ARISTOTELIS PROBLE-
MATVM SECTIO II.

quæ est de sudoribus.



ΙΑ τί ὁδὲ σιωπαίνουσιν ὁδὲ κατάρχει ὁ πνῦμα, ὅς ἰδρῶς,
ἀλλὰ μᾶλλον αἰετοῖν; ἢ ὅτι τὸ πνῦμα κατεχόμενον πληροῖται φλέ-
βας ὥστε καλὴν ἐξέρχεται; ὥς περ τὸ ὕδωρ τὸ ἐκ τῆς κλεψυδράνης, ὅταν
πλήρης ᾖσαι ἐπιλάβῃ τίς. ὅταν δὲ ἐξέλθῃ, πολλὴ ᾖ, ὅρα τὸ ἐν
αὐτῇ ἐπιληψία ἀθροισθῆναι καὶ μικρὴν.

I.



VR neque concitantibus neque retinentibus
spiritum, fit sudor, sed potius laxantibus: An
quia retentus spiritus venas replet: itaque prohi-

bet exire: ut in aqua, quæ est ex clepsydris, ubi plenas existentes obturauerit
quispiam: ubi verò egreditur, multus fit, propterea quòd in ipsius retentione
paulatim aggregantur.



GGREDITVR Aristoteles, siue quicunque is fuerit, qui ex variis proble-
matum Aristotelis libris, in sectiones ita diuisit, eas quæstiones discuti-
das proponere quæ ad sudorem pertinent. Cum autem ex varia sibi tum in
quæstione tum in responsione assumant, quæ ex natura & essentia sudoris
desumuntur, operæpretium me facturum existimaui, aliqua præfari de su-

dorum materia ac generationis modo. Est igitur ἰδρῶς siue sudor, humidum tertie co-
ctionis excrementum, per cutem in aquæ speciem erumpens. Cum enim in corporibus
propter insitum ipsis calorem multa substantiæ portio perpetuò fluat, & dissipetur, ac
nisi similis quæpiam altera restituatur, breui necessariò evaporare, ac consumi vniuer-
sum corpus contingat, effectum est ut natura quæ animantium curam habet, horum-
que, si fieri posset, immortalitatem exoptaret, cum per materiam fluxam & caducam
hoc sibi non liceret, prouiderit saltem ut opus suum quàm diutissimè incolume per-
duraret, sicq; non modò animalibus, sed plantis etiam ipsis insitas quasdam vires de-
ficientis semper appetentes ab initio statim dedit. Cum autem quod iugiter deperdi-
tur, siccioris partim, partim humidioris substantiæ sit, ut utrique incommodo prospici-
ceret, cibi & potus appetitum animalibus indidit, ut per hunc quidem humidioris sub-
stantiæ fluxus, per illum verò siccioris partis iactura restitueretur. Frustra autem appe-
teretur ab animalibus nutrimentum, frustra operi suo natura prouidisset, nisi facultas
etiam quæpiam adesset, quæ amatam rem ad se traheret, attractam retineret, & post-
modum quod amantium proprium est, in sui ipsius substantiam quàm maximè trans-
mutaret. Hoc autem coctionis medio quum fiat, ex qua excrementorum etiam origo
prouenit, fit ut pro coctionum varietate varia etiam excrementa producantur. quod
etiam ut melius intelligi queat, statui debet, tria esse vera coctionum genera in anima-
tibus, & in homine potissimum, ut optimè docebat Gal. noster primo de sanitate tuen-
da. Primum in ventriculo fit: secundum in hepate & venis: tertium verò in singulis

Sudor
quid.

Coctionis
in homine
tria gene-
ra.

Coctio o-
mnis duo
habet ex-
cremento-
rū genera.

Seri vsus
multiplex.

Sudoris &
vrinæ eadē
materia &
quomodo.

Sudor non
ex potu
modò, sed
ex cibis po-
test produ-
ci.

Sudor ali-
quis, neq.
ex potulen-
tis, neque
ex cibis,
sed ex disso-
lutione hu-
morum &
carnium.

Empedo-
clis senten-
tia de sudo-
ris materia.

corporis nostri partibus. Quæ in ventriculo fit, Galeno eodem teste, quarto de vsu par-
tium, preparatio potius quædam videtur, quàm vera & exacta coctio: ex qua massa quæ-
dam hordei succo per similes producit, quam chylum nominamus, qui ratione quadã
mirabili ad hepar attrahitur: hinc duplicia producantur, vt in quacunque alia coctio-
ne, excrementa, vt optimè docebat Galenus 3. Meth. med. di, crassiora & tenuiora: quæ
crassiora sunt, per intestina deducuntur extra corpus: tenuiora verò & aquosiora ad he-
par per venas: vbi in concoctione illa iterum alterationem suscipientes, quæ crassiora
sunt, ad lienem pelluntur: quæ tenuiora partim ad vesiculam pellis traducuntur, bilio-
sa: partim verò vt quæ serosa, & veram elixationem subterfugientia, sanguini per venas
admiscentur, vt fluxioni habilior sit. Quoniam enim venæ in parte caua & gibba hepa-
tis ita se habent inuicem, vt harum extremitates propter admirabilem quandam te-
nuitatem inuisibiles pene sint, necessaria admodum ea ratione fuit sororitas huiusmo-
di, vt facilius sanguis ipse ex parte caua ad cõuexam deueheretur: vbi cùm ab amplio-
ribus venis excipitur, per quas deinde facilius potest deduci, cùm non amplius tanta
esset serositatis necessitas, ideo minori relicta copia, pro deducendo per vniuersum cor-
pus sanguine, vnde tertia coctio nascitur: quod reliquum est, vt pote nullius vsus, à na-
tura expurgatur, à renibusque attractum, & per vterque ad vesicam transmissum tan-
dem per pudendum expellitur. Aliqua igitur serosi huius humoris portio cum sangui-
ne per venas ducitur, vt sit vehiculum solidioris substantiæ, vt per angustissima quæque
vasa & longinquissimas partes, capitæque tenuia venarum, quæ per carnes inspergun-
tur, permeare commode possit, vt philosophiæ omnis & medicinæ parens manifestis
admodum verbis nos docuit Hipp. lib. de alimento: quæ portio, vbi rectè perfuncta est
munere suo, cùm alendo corpori minimè sit idonea naturæq; propterea molestiam in-
ferat, aut insensibiliter expellente natura euacuatur, aut operante naturali calore, aut e-
tiam aliquãdo eo qui præter naturam est, per sudores expellitur. Docuit hoc manifestis
admodum verbis Gal. noster, tum primo de naturalibus facult. versus finem, vbi dicit
id quod potatur per vrinam excerni, præter exiguum quoddam, quod per sudorem &
insensibilem euaporationem expellitur: tum primo de sanitate tuenda, cap. 12. vbi scri-
bit sudorem esse id humidum, quod pro cibi vehiculo in vasis erat, quodque iam offi-
cio suo functum cùm supersit, per meatus cutis excernitur. Et hoc est quod Theophra-
stus dicebat lib. de sudoribus: vrinam, sudorem & lacrymas vnius atque eiusdem hu-
moris sobolem esse: nisi quod sudor magis afficitur à calore atque spiritibus ipsis. Quã-
uis igitur sudoris materia aquosum sit excrementum, quod coctionem veram tum pri-
mam tum secundam & tertiam subterfugit, quodque maiori ex parte ex potulenta ma-
teria promanat, quod in ea magna aquosi & serosi humoris adsit copia, quæ elixatione
veram & coctionem non admittit, vt docuit Gal. lib. de atra bile, cap. 2. non tamen ex
ea solùm procreari putandum est, neque ex omni: certum est enim non potum omnem
in vrinam prorsus abire: sed cùm aliud nutriat, ineptum aliud sit, eius quod nutrit, ma-
ximam partem in sanguinem mutari censendum est. Vnde cùm mutationem tantam
in hepate acquirat, minorem etiam vrinæ & sudoris quantitatem generari contingit,
potissimum si vinum quis biberit potentius, crassius & nigrius. Tenuius enim & aquo-
sius, minus alere, citius excerni, & maiorem lotij & sudoris quantitatem generare ex-
perientia ipsa confirmat. & Gal. 11. 18. & 19. primæ partis Aphorismorum testatur. Escu-
lenta autem multa cùm sint, multa humiditate referta, quales pepones, cucurbitæ, fru-
ctus multi, lactucæ & alia quàm multa ex solo potu nunquam sudorem & vrinam fieri
dicere verè poterimus. quinimò sudor aliquis præter naturam inuenitur, aut certè non
spontaneus, sed vi aliqua vt exercitiis extractus, qui neque à potulentis neque ab escu-
lentis produceretur, sed attenuatis humoribus, in venis existentibus, aut per ambitum ad
generationem carnis dispersis, quinimò colliquatis ipsis carnibus. de quo loquutus for-
tasse est Hipp. lib. de aër. aq. locis lib. 3. secundum nostram diuisionem part. 29. cùm di-
cit, ex ipsis etiam hominibus tenuissimum & leuissimum humorem ducit. Maximum
verò huius rei signum est, vbi homo in sole ambulauerit, aut sederit vestibus indutus.
quicquid corporis sol aspexerit, nõ sudat. Rapit enim sol quicquid sudoris elicitum est:
quod verò sub veste contegitur, aut sub alia re, exsudat. Elicitur enim à sole, & expri-
mitur: seruatur autem à tegumentis, ne disperdatur à sole. Cùm verò in ymbra vene-
rit, totum corpus similiter sudore aspergitur. non enim sol amplius affulget. Quapro-
pter quamuis si in vniuersum consideretur Empedoclis sententia, à Plutarcho lib. de
philosophorum placitis descripta, de generatione sudoris, qui noluit sudorem cõstare

ex quatuor elementis, & ex sanguine eliquato, extenuato & diffuso, omnino reiicienda sit, quod violenti solum sudoris materiam contineat: ex parte tamen veram esse dicendum est, si de eo sudore loquamur, qui violentia aliqua, aut calore aliquo naturæ modum excedente promouetur. quomodo etiam si ea antiquorum opinio, quæ à Theophrasto libr. de sudoribus posita est, intelligatur, sudores nempe fieri ex vaporibus ab vniuerso corpore eleuatis, qui per cutaneos poros egredientes, aëris frigiditate condensantur, atque in aquam vertuntur, aliquo modo admitti poterit. Rectius tamen cum nobis Aristoteles infra in problemat. & Theophrast. libro de sudoribus, qui sudorem esse incoctum humoris dixit: & tertio de part. animalium, cap. 5. sudorem esse excrementum vaporis humidi. Ad hanc fortasse sententiam alluisse nobis visus est Diocles, qui ab Atheniensibus iunior Hippocrates iudicatus est, cum partem cibi inconcocti excreti per meatus corporis, contra naturam sudorem esse dicebat, ut docuit ipse Galenus. 1. Aphorismorum 5. Per cibos enim, non esculenta modo intellexit, sed etiam potulenta. Dicebat enim quod vbi coctiones perfecte à natura fiunt, nunquam sudor emanat: cum verò sudor effluit, id propterea fieri, quia natura non bene concoquat, quemadmodum necessarium erat. id verò si rectè intelligatur, perpetuam habebit veritatem. Vbi enim non immoderata fuerit cibi ingesta copia, potus verò tantus sit, quantus pro elixatione in ventriculo, pro fluxione chylosi humoris ad hepar, pro permeatione per venulas, pro qua sanguificatione aptè celebranda, tum & pro postrema coctione peragenda sufficiat, nullumque violentum aut attenuans immoderatè humores, aut colliquans carnes, superaccedat, nullus aderit sudor. Quapropter quauis specie aliqua dissentire videatur ea sententia ab ea quam ex Galeno docuimus, cum tum reuera cum sua coincideret, non ausus est eam refellere. Materia igitur sudoris ea est quæ à nobis proposita est: quauis enim ex potulenta materia ut plurimum procreetur, & rudimentum suscipiat in ventriculo, quin maiorem etiam mutationem in hepate & venis non secus quàm vrina, à qua vix hoc genere causæ seiungitur, excrementum tamen tertiæ coctionis esse à nobis statutus est: quod hæc materia longius in corporis habitum deferatur, magisque propterea concocta sit, quod ad cutem vsque peruenerit, permeatis omnibus quæ intersunt partibus, magno calore præditis. Quo etiam fit ut vbi abunde vrina profluat, sudoris nulla aut exigua supersit materia. Et è contra sudore affluente, vrina soleat imminui. Cæterum sudoris efficiens causa calor est, non ille quidem acris, & siccanti facultate admodum pollens, sed humidus: qui per habitum corporis diffusus sudorum materiam calefaciat, tundat, attenuet, cutemque simul emolliat & relaxet. Proinde pueris & iunioribus, & qui humidiori & molliori sunt habitu, sudores perfacile mouentur: siccioribus autem siue natura siue ob morbum temperamentum hoc nacti fuerint, sudores nulli fiunt: quin nec humidioribus: quibus tamen calor adeo imbecillis est, ut ad extimas partes serosum humorem expellere, aut inhærentem iam propellere non queat: veluti hydropicis. Duabus verò iis causis etiam cutis raritas mediocris accedat oportet, ut causa sine qua sudores erumpere non possunt. Qui enim cute sunt densa & dura, inepti sunt ad sudandum. Hæc sunt quæ de sudoribus in vniuersum mihi erant proponenda, ut iis iactis fundamentis faciliora mihi redderentur Aristotelis de hac re problemata, planiorque mihi fieret ratio eadem explanandi. Aristotelis igitur problema primum sic habet, *ἂν οὐδὲ σπυτείνουσιν οὐδὲ κατέχρυσαι τὸ πνέμα, &c.* Theophrastus libro de sudoribus, quæstione septima, iisdem propemodum verbis hanc ipsam quæstionem proponit & dissoluit: sic enim habet, *ὅτι οὐ πνέοντες, ἀλλ' ὅταν παύανται, μᾶλλον ἰδρῶσιν. οὐδὲ σπυτείνοντες οὐδὲ κατέχοντες τὸ πνέμα, ἀλλ' ὅταν ἀνάσπῃ, διότι πνοαῖαν μὲν ὑπο τοῦ πνέματος αἱ φλέβες ἐμφυσώμεναι συμπνέει ποιοῦσι τοὺς πόρους. ὥστε δι' ἀρστέραν μᾶλλον ἐξέρχεται τὸ ὑγρὸν. καὶ ἡ κἀθεξὶς δὲ τοῦ πνέματος πληροῖ τὰς φλέβας, ὥστε καλῶς δύναι.* quod est, verbum verbo reddentes, quare non laborantes, sed vbi ab opere cessamus, magis sudamus. Neque verò continentes neque retinentes spiritum, sed vbi remittitur. Quia laborantium quidem à spiritu venæ inflatæ constipare faciunt meatus,

Sudoris
materia se-
cundū sen-
tentiam A-
rist. &
Theophr.

Dioclis se-
tentia de
sudoris ma-
teria quo-
modo ve-
ra.

Vrina mul-
ta fluente,
sudor mi-
nuitur.
Sudore
multo vri-
na minui-
tur.
Sudoris
causa effi-
ciens.

Sudor cur
laxato spi-
ritu magis
erumpit.

Clepsydra
quid.

quemadmodum dilatatis magis exit humidum. Et retentio quidem spiritus replet venas, ut inhibere effluxum possit. Quid autem duabus primis dictionibus sibi velit Arist. non satis commodè percipi potest. Primum quid *συντένουσιν*, quod Gaza *intento* vertit, antiqua verò, & nobis contendentibus, dictione, sibi voluerit, potissimum cum addat, *ἔδὲ κατέχουσι*, quod Gaza vertit, *neque contento spiritu*: neque enim synonyma esse possunt, cum & rarus eorum apud Arist. sit usus, & dictio *ἔδὲ* negatiua interstinguens id non admittat. Censeo igitur prima illa dictione Aristotelē velle sudorem non ita facilè promoueri iis, qui incitata respiratione vtuntur, ita ut breui inspiratione & expiratione, crebra & concitata thoracem mouent, impensiusque atque concitatus respirant. *ἔδὲ κατέχουσι, neque retinentibus*, id est, cohibentibus spiritum, fit sudor: id est non adeo effluit facilè e corpore sudor eis qui concitata respiratione, breui aut crebra præditi sunt, quive contento spiritu expirationem impediunt, quemadmodum laxantibus, i. spiritum, i. respirationem in naturali statu permittentibus, ut expirationi inspiratio ex æquo respondeat aut certè *ἀλλὰ μᾶλλον ἀνεισιν*, intelligendum est magis sudores effluere vbi exspiratio, & effluxus per expirationem inspirationi aëris præualeat. [*An quia retentus spiritus venas replet, itaque prohibet exire*] est secunda pars qua propositæ quæstioni satisfacit. Retento spiritu dicit venas adeo intendi ex sanguine, spiritibus & aëre contentis, ut postrema illa vasculorum oscula, quibus implantantur carnosæ partibus quodammodo occludantur, transitumque serosis illis humoribus cum sanguine per venas fluentibus impediunt [*ut in aqua, quæ est ex clepsydra &c.*] exemplo aptissimo ostendit hoc Aristoteles in aqua in clepsydra contenta. Erat autem instrumentum horologicum, vas nempe ex quo aqua paulatim effluens & quasi furtim, vnde nomen habet, per exile foramen, quod in fundo habebat horas, & tempus distinguebat. non secus quàm tempore nostro videamus in vsitatissimis vasculis nostris, quæ in medio instar duorum turbinum coarctantur, ex quibus puluisculus per foramen angustum sensim delabitur ex parte superiore in inferiorem, atque sic legitimum horæ tempus metitur. Verùm quoniam aqua facilius absumitur, & tempore in aëre mutatur, in parte superiori os aderat, per quod aqua in superiori vasculo posset infundi. Erat autem creber eius usus in foro: nam causam dicturo aliquam, certa mensura aquam infundebant, quæ videlicet cum defluxisset, dicendi finem faceret. Vnde apud Plinium iuniorem in Epist. ad Pomponium Falconem: Abstiniui causis agendis, quod deforme arbitrabar, ei qui iubere posset tacere quencunque, silentium clepsydra indici. qualis autem esset colligi potest ex Apuleio libr. 3. de asino aur. non procul ab initio. Sic rursus præconis amplo boatu citatus accusator quidam senior exurgit, & ad dicendi spatium vasculo quodam in vicem colli graciliter fistulato ac per hoc guttatim defluo, infusa aqua populum sic adorat. de hac meminit antiquus autor Aristophanes in Vespis & in Auibus. Exemplo igitur ex clepsydra desumpto comprobatur rationem, qua problemati respondet. Sicut enim in clepsydra aqua repleta, si manu superius osculum obturetur, impeditur aqua, ne per infernum foramen defluat, ne scilicet vacuum detur: ita retento spiritu, & venis vi repletis, ossilla venarum carni extremæ & cuti inhærentia minus serosos humores transmittere possunt. Cur autem clepsydra obstrueto superno meatu deorsum non deiiciat aut remittat aquam, longa oratione demonstrauit Aristoteles 16. sect. problem. prob. 7. [*Vbi autem egreditur multus, fit propterea quod in ipsius retentione paulatim aggregatur*] reddit causam secundæ partis quæst. Cum laxantibus nobis in expiratione spiritum, sudor copiosè effluat, & eam dicit potissimam esse causam: quoniam cum per spiritus libertatem sudor effluxum liberum assequitur, iam tempore cohibiti spiritus humor multus collectus est paulatim, vnde laxatis spiritibus copiosè ad cutem prorumpit. Exemplo etiam id demonstrari potest in aquis fluentibus retentis, in quibus in anteriori parte intercepti loci aqua affluit, & in tumorem eleuatur, in opposita verò parte siccitas conspicitur, ut sublato obice, maiori impetu aqua in exsiccatam iam partem confluit, non modò quod præter naturam retenta diutius, maiori impetu opus suum naturale aggreditur, sed quod impediti affluxus tempore retentis aquis, maiorique copia collecta, & vberius & vehementius solet fluere.

Διὰ τί ἔχ' ἰδρῶσι τὰ ἐν θερμῷ ὕδατι μέρη, ὅτι ἢ θερμὰ ἢ ἢ ὁρῶν ὕδωρ καλύει τήκεσθαι; ὁ δὲ ἰδρῶς, τὸ κακῶς περικοδομημένον ἐστὶν ἐν τῇ σαρκὶ ὁ καλύει τήκεσθαι, ὅταν ἐκκρίνηται διὰ τὴν θερμότητα.

II.

Cur non sudant, quæ in calida aqua sunt partes: neque etiam si calidæ fuerint. An quòd aqua prohibet liquefieri: sudor autem est, quod malè constructum est in carne quod impeditur, quin liquefiat. cùm per calorem excerni debeat.

Huic similis proponitur quæstio à Theophrasto libr. de sudoribus, cùm quærit ὅτι πρὸς πόδας οἱ τὰς ὕδατι ἐμβάλλοντες ἔχ' ἰδρῶσι, διότι τὸ ὕδωρ καλύει τὴν πῆξιν· ὁ δὲ ἰδρῶς, πῆξις ὅτι τὸ κακῶς περικοδομημένων πῆξις σαρκὶν, ὅταν ἐκκρίνηται διὰ τὸ θερμόν. quod est, Cur, qui pedes aquæ immittunt, non sudant? quia aqua prohibet liquefactionem: sudor verò colliquatio est, eius quod malè constructum est in carne, cùm ob calorem excerni debeat. Quæstio igitur est, Cur fit, quòd partes aqua calida immersæ, vt cùm quis in balnei aqua, aut secundum maiorem partem, aut ex parte immersus sit, non sudant. Quin ne hoc quidem accidit, etiamsi ipsæmet illæ partes calidæ fuerint, siue calore naturali siue præter naturam. Pessimè autem Aponensis postrema verba problematis [*neque etiam si calidæ fuerint*] ad aquam in qua merguntur partes, refert: committeret enim tautologiam. Quærit enim ab initio, cur partes aqua calida immersæ non sudant: non erat igitur cur adiungeret hanc partem, etiamsi aquæ calidæ sint: sed ad partes refert, vt dubitandi occasio augeretur, cur partes calidæ, aqua immersæ, non sudant, cùm scilicet caloris & humidi sit sudores prolificere, quin, ne si etiam ipsæ particulæ corporis calidæ fuerint, quod etiam promouendi sudoris occasionem auget, soluit, cùm dicit [*An quòd aqua prohibet liquefieri*] duplici id ratione fieri potest, aut quòd aqua quamuis caliditate fortasse prolificiendi sudoris facultatem habere posset, humiditate tamen & substantia crassiori potius impediet, potissimum cùm calor aquæ sit aduentitius, humiditas autem & crassities qualitates sunt innatæ: aut certè id eueniet, quòd, cùm ad sudorem, vt in principio dicebamus, necessaria sit pororum cutis raritas, atque dilatio, aqua calida humiditate sua crassiori vias obstruet, & humores attrahendo quoquomodo obturabit. [*Sudor autem est, quod malè constructum est in carne*] quasi dicat, cùm sudor sit excrementitia & ferrosa quædam humiditas, cum sanguine defluxa ad carnes, vt sanguini ad fluorem viam pararet, inepta tamen omnino nutritioni, & appositioni, vt sanguis in carnem transmutetur, malè in carne iam facta consistit, cùm euacuatione indigeat, ab aqua verò calida impeditur ne liquefiat, i. attenuata per poros cutis defluat: cùm per calorem excerni deberet, impediatur autem, tum ab humiditate calori iuncta, tum ex obstructis à materia calida meatibus, vt diximus. Sed audiamus Athenæum libro primo Dipn. rem hanc explicantem. Illis etiam compertum fuit lassitudini omnifariam balnea conuenire, vt qui maris aqua, neruis quidem vtilissima, defatigatis membris auxiliarentur. Deinde musculos labore distentos in solis humore dulci perfundant, mox vngant pinguedine, falsis vt aquis antea profusa corpora minus obdurentur. Itaque reuersi exploratores, Sudorem multum detergant æquoris vnda, E femorum coxis, suris & vertice summo: & ita refrigerati, In nitidum solium discedunt, atque lauantur. Membra dein pingui lotis vnguntur oliuo, Ad cenamque sedent. Est & alia curandæ lassitudinis ratio, quæ fit capitis irrigatione. In caput atque humeros fundit gratum ipsa liquorem. soleum enim aqua spiraculis cutis vndique circumfusa obsepit sudoris excretionem, velut si cribrum in aquam proicias. Nam ex cribro nihil effluet, nisi attollatur, vt apertis foraminibus humori foras exituro via pateat. Quæ Aristotelis sententia fuit in Quæst. naturalibus, vbi causam inuestigat. Cur quæ sudant, siue calida siue frigida lauent,

Sudor è partibus aquæ meris cur non effundatur.

sudare desinunt, nec amplius sudant, priusquam è folio discesserint.

Διὰ τί ὁ ἰδρῶς ἀλμυρὸς; ἢ διότι ὑπὸ κινήσεως καὶ θερμότητος, ἀποκρίνεται ὅσον ἀλλότριον εἶναι ἐν τῇ παροσφύσῃ τῆς Σφῆς πρὸς αἷμα καὶ τὰς ἄρκας; τὸ γὰρ τὰ χίστα ἀφίσταται, διὰ τὸ μὴ οἰκεῖον εἶναι, καὶ ἔξω ἐξικμάζην. ἀλμυρὸς δὲ ὅτι, διὰ τὸ, τὸ γλυκύτατον καὶ χυφύτατον εἰς τὸ σῶμα ἀνελῶσθαι τὸ δὲ ἀλλοτριώτατον καὶ ἀπεπλότατον, ἀπολύεσθαι. τὸ πικρὸν δὲ ἐν μέρει τῇ κάτω ὑποσάσῃ, ἔρπον καλεῖται· ἐν δὲ ἄρκῃ, ἰδρῶς· ἀμφω δὲ δῆμυρὸς διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν.

III.

Cur sudor est falsus: an quia fit à motu & caliditate excernente, quantum alienum inest in agglutinatione nutrimenti ad sanguinem & carnes. Id enim ocysimè segregatur, quia non est familiare, & foras euaporat. Falsus verò propter id est, quòd dulcissimum & leuissimum in corpus consumitur: alienissimum & maximè incoctile dissolvitur. Hoc autem deorsum subsidens vrina vocatur: in carne autem sudor: utraque autem falsa sunt ob eandem causam.

Sudor cur
falsus.

Pulcherrimam quæstione in præfatione Aristoteles de sudore circa eius qualitatem, nempe saporem, cur scilicet falsus sit: quæ etiam à Theophrasto lib. de sudoribus primo loco proponitur, iis verbis, ὅτι ἀλμυρὸς γίνεται ὁ ἰδρῶς διότι τὸ ἀλλότριον ἐκκρίνεται τῇ παροσφύσῃ τῇ σαρκὶ ἐξ ἀνηλωμένων τῶν γλυκυτάτων καὶ χυφύτατων. τὸ γὰρ τοῖς ἐν πρῶτῳ ἐν μέρει τῇ κατωτέρᾳ κίσιν ὑποσάσῃ ἔρπον· ἐν δὲ τῇ σαρκὶ, ἰδρῶς καλεῖται. ἐκκρίνεται ὁ δὲ ἰδρῶς διὰ τὴν κίνησιν ἢ πόνον, ἢ διὰ τὴν θερμότητα καὶ τὴν πύμασιν διώματιν. quod sic verito, cur falsus sit sudor? quia quod alienum, excernitur in agglutinatione carnis: infumitur autem dulcissimum & tenuissimum. quod autem excrementum est in vesica quidem subsidens, vrina, in carne verò, sudor dicitur: excernitur autem sudor ob motionem aut laborem, aut ob caloris & spiritus facultatem. Afferet autem non parvā lucem huic loco si sententias Aristotelis afferemus 2. Meteor. de causis falsedinis maris differentes. Disputans igitur adversus Empedoclem dicentem mare esse sudorem terræ, tum quòd metaphora, quæ poetarum potius est peculiaris, quàm philosophorum in explicanda falsedinis maris causa usus sit, tum quòd metaphoram non explanavit, nec planè docuerit, quemadmodum mare sudor terræ diceretur, in marique id esset, propter quod mare falsum fieret, quemadmodum in sudore. Nec enim, inquit, hîc constat quoniammodo ex dulci portione falsus sudor existat, utrum alicuius veluti partis dulcissimæ duntaxat recessu, an admixtione, ut in aquis, quæ per cinerem colantur. Eadem autem causa in eo excremento videtur esse, quod in vesicam colligitur. Nam & illud falsum & amarum redditur, cum potus & alimenti humor dulcedine præditus sit. Itaque si, ut aqua, quæ per cinerem colatur, ita hæc amara redduntur, vrina quidem, quòd facultas quædam eius generis, qualis in vasis falsugo subsidere cernitur, vna cum ea deferatur: sudor autem quòd simul è carnibus secernatur, humore, qui effluit, tale quiddam è corpore, velut abluendo extrahente, perspicuum est id quoque, quod ex terra humor admiscetur, falsedinis maris causam esse. sed in corpore alimenti sedimentum ob cruditatem tale efficitur, subdit aliquāto inferius de falsedinis aquæ marinæ causis, ex propria sententia agens. Hæc cum ita se habeant, falsedinis quoque causam reddere enitendum est. Multis quidem signis perspicuum est, eiusmodi saporem ex commixtione quadam existere. In corporibus enim quod minimè coctū est, falsum est, & amarū, ut antea dictum est. Humidi itaque alimenti excrementum incoctum est: eiusque generis omne sedimentum est, id quod maximè quod in vesicam colligitur. quod inde dignosci potest, quia tenuissimum sit, cum ea omnia quæ coquuntur natura sua crassescant. Post illud sudor est, in quibus idem corpus, quod hunc reddit saporem, vna excernitur. Nec aliter res habet in iis, quæ à calore aduruntur. Quod enim à calore

viſum non fuerit, in corporibus quidem excrementum efficitur, in his autem quæ ad-
 urunt cinis. Hæc omnia ab Aristotele hoc loco proposita licet satis perspicua videan-
 tur, & ad intelligentiam huius loci quammaximè accommodata, vt planius tamen
 intelligantur, omnisque tollatur difficultas, illud in primis est intelligendum, saporem
 omnem in humidi & sicci admixtione, vt in secundo libro de anima scriptum est, po-
 situm esse: sed hoc à cæteris falsum differre, quod siccum est cuius admixtione existit,
 concoctum non est, nec caloris actione superatum. Humidum autem solum, nec falso,
 nec alio vlllo sapore affici potest. Quapropter vrina & sudor, cum humores videantur, vt
 falsum saporem assequantur, admixtum aliquid sicci habent, quod concoctum non est.
 Serosa enim & aquosa substantia cibo & sanguini admixta, cum veram coctionem &
 elixationem non assequi possint, nullum etiam per se saporē possent acquirere, nisi me-
 diante mixtione inconcocti alicuius excrementi: quod in vrinariis vasis subsidere cer-
 nitur, quin & in cute animalium, si postquā sudauerint, non egregiè linteo detergantur.
 Ipse igitur vrinæ & sudoris per se humor falsus non est, sed ex siccarum tenuium partiū
 mixtione falsedinem acquirit. Ac quanquā ille quia concoctus non est, nec caloris na-
 turalis vi euictus, qua ex parte euictus non est, falsus dicatur, eius tamen falsedo in sicci,
 non concocti admixtionem refertur: & hoc est quod hoc loco tradidit sudorem motu
 effici, itēq; calore, quicquid alimenti ad carnem & sanguinem est, secernente. Id enim
 ocysimè secerni, quoniam nec aptum nutritioni est, & foras demū euanescat. Salsum
 verò propter id esse, quod pars dulcissima, leuissimaq; tota ad corpus alēdum assumpta
 est: pars autem aliena & cruda partim deorsum collabatur vrina nuncupata, partim in
 corporis summa emergat, quæ sudor dicitur, ambo falsa ob eandē causam. itaq; in cru-
 ditatem, & rei coctionem subterfugietis mixtionē, tam sudoris, quā vrinæ falsedinis
 causam refert Aristoteles, tū hoc loco, tum 2. Meteorolog. quo etiam loco in suæ sen-
 tentiæ confirmationem exemplum ab aqua per cineres colata desumptum proposuit.
 neque verò nobis aduersatur, quod ex Aristotele falsum saporem aquoso participari di-
 xerimus ob admixtionem excrementitij humoris crudi, aut potius, qui coctionem, &
 caloris actionem subterfugit, cum adusta potius saporem hunc consequatur: vt in cinere
 quilibet obseruare poterit: quinimò constat ex rebus combustis omnibus sal elici, quan-
 tumuis duris, atque aridis, mollibus aut humidis: nam terrestris illa substantia quæ con-
 coqui non potuit, siccitatem ignis affecuta, & igneas partes concept. optimè salsum sa-
 porem assequitur, atque aquosæ substantiæ admixtu falsam reddit: vt tamen excremē-
 tum est rei aut adustæ aut coctæ, quod in sui substantiam ignis vertere non potuit, vel ad
 mediocrem illam naturam, quam coctione solēt consequi res concoqui apte, reducere
 nequiuit.

Διὰ τὴν τὰ ἄνω ἰδρωσὶ μάλλον ἢ κατω; πότι ἐν τῷ θερμῷ ἄνω καὶ ἀνέρχεται, καὶ ἐστὶν ἄνω. τὸ
 πο δὲ ἄνω φέρεται ὡς ἐξ ἑαυτοῦ; ἢ ὅτι πύθμα ποιεῖ τὸ ἰδρῶς; τὸ πο δὲ ἐν τοῖς ἄνω; ἢ δὲ τὸ ἀπὸ τοῦ ὕδατος
 ὁ ἰδρῶς ἐστὶν. τοιοῦτο δὲ ἐν τοῖς ἄνω; ἢ γὰρ καὶ οἱ ἄνω.

III.

Cur superiora sudant magis quā inferiora: an quia calidum & sursum ten-
 dit, & sursum est: hoc verò sursum fert humidum aut quia spiritus sudorem mo-
 uet: hic verò in superioribus est, aut propterea quod incoctus humor est sudor:
 talis autem est in superioribus: temperamentum enim sursum est.

Quotidiana obseruatione cognoscimus supernas partes facilius sudare, & vberius su-
 dore affluere, vnde infra problem. 10. quærit cur inter partes omnes corporis nostri o-
 mnium facillimè facies exfudet. quin & partes videmus, quæ supra septum transuersum
 sunt, magis sudare, & facilius, quā quæ infra sunt: illis tamen collum magis & prom-
 ptius sudare videmus, atque & eo magis facies. Huius igitur problematis tāquam pul-
 cherrimi hoc loco rationem inuestigat, atque triplici responsione explicat. [*An quia
 calidum & sursum tendit, & sursum est:*] Prima est causa sanè quā probabilis, id ea ratio-
 ne euenire, quia τὸ θερμὸν i. calidum, dixit autem τὸ θερμὸν concreto, quod aiunt, nomine,
 vt non qualitatem ipsam caliditatem vel calorem quæ Græcis θερμότης dicitur, sed cali-
 dum ipsum innatum intelligeremus, quod tamen non implantatum est partibus, sed
 eisdem à fontibus fluit ac corriuatur, hoc autem sanguine & spiritibus cōstituitur. qua-
 propter calorem hunc innatum & sursum esse, i. in partibus superioribus potissimum &

Salsus sa-
 por vnde:
 & Aristotle
 lis 2. Me-
 teor. sentē-
 tia explica-
 ta.

Sudant ma-
 gis superne
 corporis
 partes, &
 cur.

Facies su-
 bore cur ef-
 fundatur &
 pot. similit
 in pueris.

residere, & produci, nempe in corde & hepate, magis autem in superiori, quod supra septum transversum collocatum esse scimus: & sursum tendit: quoniam quæ tenuiora sunt & leuiora, videmus sursum ferri, tum in externis corporibus, tum potissimum in nobis ipsis, sic animi affectibus genas rubore profundi videmus, sanguine & spiritibus in iis partibus efflorescentibus, sic pueros, qui plurimum habent caloris innati potissimum in facie, rubore offundi videmus. Sic philosophiæ & medicinæ parens Hipp. libro de humoribus efflorescentiam in genis abundantiam humorum eorumque qualitates demonstrare dicebat. [*hoc autem sursum fert humidum*] sudorem tenuem illam esse & serosam humiditatem, quæ sanguini ut fluxilis magis fiat, admiscetur, dicebamus ab initio. cum igitur sanguis & spiritus mixti magis sursum natura feratur, simul excrementitiam hanc humiditatem deferentes, expellunt, ubi ad extremam cutim peruenierint: & hoc est humidum de quo loquitur. [*Aut quia spiritus sudorem mouet: hic verò in superioribus est*] Est alter modus dissoluendi quæstionem propositam, à superiori tamen non admodum dissimilis: & est, sudorem motu interiorum spirituum moueri, cum verò spiritus in corde generentur, & semper in ipso fonte & vicinis locis soleant esse copiosiores, locus verò cordis est thorax supra septum transversum, non erit mirum si tum quod calidiores tum plures, tum maiori impetu mobiles, & potentius humorem illum serosum moueant, & in partibus supernis, ad quas magis mouentur, etiam magis propellant. Hoc fortasse insinuauit Hipp. siue quicumque is fuerit, qui librum de flatibus scripsit, vnus fortasse ex Pneumaticis, dū de vi spirituum in producendis in febribus acuentibus sermonem habet, ita loquitur, Quando autem congregatus fuerit cumulatim plurimus sanguis, rursus ipse aer calefit, qui antea sanguinem in frigidauit: nimirum à calore multo victus, accensusque, & veluti igneus factus per omne corpus calorem spargit, cooperante ei in hoc etiam ipso sanguine. liquefit ergo quicquid ignea vis illa attigerit, fitque inde spiritus: qui cum ad meatus corporis irruerit, sudores fiunt. Siquidem spiritus compactus in aquam transmutatur, & per meatus penetrans extra prorumpit eodem planè modo, quo à feruentibus aquis vapor eleuatus, si obstaculum habeat, ad quod impingere oportet, pingue fit, & condensatur, guttæque stillant ab illis corporibus, quibus vapor ipse fuit impactus. quæ omnia de sudore febricitantium intelligi debent, non autem de naturali sudore. accensus enim spiritus & sanguis, & veluti igneus factus, per vniuersum corpus calorem spargit, totumque calefacit (vicinia enim & contactu rei calidioris incalescit corpus) quicquid verò vis ignea attigerit, liquefit, abique in spiritum vaporosum: qui cum peruenerit ad spiracula cutis fit sudor, qui nihil aliud est quam humor vel copia vel qualitate grauis per spiracula manifestè affatimque profiliens. Cum igitur liquatur humidum in febribus, & ad spiracula cutis peruenerit, fit sudor. Liquari verò quicquid ignea vis tetigerit, hinc cognosci potest, quod qui vel exercitatione, vel solis ardore exæstuat, si frigidam liberalius bibat, mox totus sudore perfunditur, non aquæ quidem in corpus distributæ substantia, sed eius halitu ab æstuantibus partibus in omne corpus effuso, qui demum in sudorem concrevit [*aut propterea quod inconcoctus humor est sudor, talis autem est in superioribus*] tertiæ quæst. respondet id fortasse euenire, quoniam cum sudor humor sit, qui coctionem subterfugit, debet autem potius in superioribus partibus abundare, quod in iis potissimum coctiones soleant celebrari, in ventre potissimum inferiori, si sanguinem in eo confici dixerimus, si verò cum Aristotele in corde, magis etiam verum erit, quod in thorace comprehendatur, & hoc est quod immediate subiungit [*temperamentum enim superius est*] i. natura cōmixtiones omnes & coctiones, quæ contemperamenta sunt, & κατὰ σεῖς in iis supernis partibus fiunt. Sic igitur triplicem huius quæstionis causam, primam ab efficienti, secundam ab instrumentis, tertiam à materia desumptam recenset. Vbi tamen obseruandum est, ut assumptum in problemate veritatem habeat, verum esse superiores partes magis sudare in sanis. in ægris enim sudor ab ea parte magis fluit ubi & morbus est, & morbosa causa magis affluens: sic Hip. noster quarta Aph. dicebat, ubi sudor ibi morbus.

Sudor in
teriorum
spirituum
motu mo-
uetur.

Sudor est
humor co-
pia vel qua-
litate gra-
uis per spi-
racula affa-
tim profi-
liens.

Sudor in
æstuantibus,
qui frigidā
liberalius
ebiberint,
cur copio-
se effluat.

Διὰ τὴν τοῦ χειρὸς γυμναζομένων μάλλον ἰδρῶς ὄψιν, ἢ τὰ ἄλλα ἐμοιοσθησὶν ὧν; ἢ δὲ πῶς ἰσχυρόν; μάλιστα τὰ πᾶσι τὸ πᾶσι; τὰ πᾶσι γὰρ τὸ πνεῦμα κατέχον; εἴτε καὶ τῇ τειβομένη συμ-
πονῶν ἰσχυρόν; μάλιστα, ἢ ὅταν ἄλλο μέρος τειβῶν. τῇ γὰρ κατέξῃ τὸ πνεῦμα, καὶ τειβῶντοι γυ-
μναζόμεθα, καὶ τειβόντες.

Cur manibus exercitantibus magis sudor producitur, etiam si alia partes eundem habitum retineant: an quoniam robur maximè est in hoc loco: hoc enim spiritum continemus, tum etiam hac perfricata parte magis simul laboramus, quàm cum alia perfricamur parte. spiritus enim retentione & fricati exercitmur, & perfricantes.

Quæstio est pulcherrima & quotidiana experientia confirmata, cur sit quod magis sudore perfundamur, vbi manibus exerceamur, etiam si alia partes non moueantur, sed in suo situ permaneant, quàm aliis partibus commotis, manibus verò suam positionem seruantibus: hic est meo iudicio sensus quæstionis Aristotelis comparatiuus, & propterea secutus sum communem omnium exemplarium Græcorum lectionem, qui legunt *μᾶλλον* magis, quàm antiqui interpretis & Gazæ lectionem qui videntur legisse *μάλιστα*. pessimè autè vertit antiquus interpres *ὁμοιοχημονῶμεν* similiter fricuimus. *ὁμοιοχημονῶμεν* enim eundem habitum seruo significat: neque tamen Gazæ versionem probo, qui sic vertit sudor maximè oritur, modò ceteræ corporis partes positum suum seruent. falsum enim est sudores magis prolici vbi quis manibus exerceatur, reliquis partibus quiescentibus, & situm suum seruantibus. oppositum enim euenire quotidiana com-
monstrat experientia, magis eum sudore perfundi, qui nō manibus modò, sed reliquis etiā partibus exerceatur. falsa igitur esset positio Aristotelis in problemate supposita.

Sudor cur magis abūdet, vbi manus & brachia exercentur, quàm si infernæ partes. Gazæ & antiqui interpretis lapsus.

[*An quoniam robur est maximè in hoc loco. &c.*] Dissoluit propositam quæstionem, vbi obseruandum est nos communem lectionem impressorum librorum secutos esse: qui sic habet, *ἡ δὲ τοῦ ἰσχυροῦς, μάλιστα τὰ τὸ πᾶν, τὰ τὸ πᾶν γὰρ τὸ πνεῦμα κατέχουσιν. εἴτε καὶ τῇ τετραπόρῃ συμπονοῦμεν μᾶλλον &c.* quod nos vertimus, An quoniam robur maximè est in hoc loco. hoc enim spiritum continemus: tum etiam hac perfricata parte magis simul laboramus. Antiquus enim interpres & Gaza videntur habuisse intermedia hæc verba, *τὰ τὸ γὰρ τὸ πνῶμα κατέχουσιν, τὰ ἐγγύς τῶ ἰσχυρότος. πνοῦντες ὃ μᾶλλον ἰσχυροῦς. εἴτε ὃ ἔχοντες τὸ πνῶμα μᾶλλον κατέχουσιν. εἴτε καὶ &c.* quod significat, qui potenti proximus est. laborantes verò magis inualescimus: sic autem habentes, spiritus magis cōtinemus. [*tum etiam &c.*] videtur enim potius mihi glossema quoddam ab aliquo interpositum ad explicandam primam illam partem responsionis. Obseruandum autem est nomen *χείρ* geminam habere significationem, nam & totum brachium ab humero vsque ad digitos, & extremam brachii partem, qua aliquid comprehendimus. neque enim quæ Latinè manus dicitur nomen habet proprium apud Græcos distinctum à toto brachio. itaque siquādo alterum designare volunt Græci, sæpe addunt quo distingui possit, vt Hipp. *ἐν τῷ πᾶσι αἰγυῶν* manum significare volens non *χείρ* simpliciter, quod brachium etiam significat, sed *χείρ ἀκρὰν* dixit. & Gal. lib. de ossibus, *ὅλῳ τῷ χείρ* designans totam partem brachio, cubito & manu constantem, quinimo Galenus *χείρ* nomen brachio potissimum tribuit, manum verò *ἀκρὸς χείρ* sæpius appellauit: non negauerim tamen etiam manum extremam nomine illo significari, at priorem locum dandum esse significationi, qua non simpliciter pro manu ponitur, sed pro toto brachio ab humero ad extremos digitos, sicq; comprehendet ea omnia, quæ hi Nasonis versus complectuntur;

-laudat digitosque manusque,

Brachiaque & nudos media plus parte lacertos.

sic sæpius apud Homerum nomen hoc vsurpatum scimus, & post apud Hipp. Problemata igitur hoc loco propositum, licet de manu videatur intelligendum, si latius verba considerauerimus, si tamen solutionem ab Aristotele propositam diligentius perpendamus, manifestum nobis fiet, non de manu extrema, sed de toto brachio cum manu sermonem habere: quod enim dicit, quoniam robur est in hoc loco, licet extremæ manui possit adaptari, cui robur maximum inditum est, melius tamen toto brachio conueniet: in quo robur verè inesse docebat etiam Aristoteles. priorum analyt. argumento ex latis humeris, & crassis ad similitudinem leonum desumpto. quin quæ sequuntur magis id cōfirmant, neque enim manibus multi spiritus contineri possunt, in quibus & nervosæ partes perdominantur, & venæ angustæ sunt, & arteriæ vix perceptibiles: quod si de toto brachio intellexerimus optimè verificabitur, tum ratione venarum & arteriarum

insignium, tum ob vicinitatem, quam habet cum thorace, in quo tāquā in capsula cor & spiritualia membra continentur, spiritusque quā maximē abundāt. agitatatis autem & commotis vehementer partibus spiritibus refertis, & serosi humores ad superficiem ducuntur, & cutis externa calore rarefcit, & crassiores humores sero admixti, aut cuti adhærentes attenuati facilius effluere possunt: & hoc est quod sibi voluit autor glossematis illius, si modò Aristotelis non sunt verba, cū dicit qui potenti proximus est. laborātes verò magis incalescimus, sic autem habentes spiritus magis continemus. [*tum etiā hac perfricata parte magis simul laboramus, quā cū alia perfricamur*] iis verbis videtur mihi Aristoteles, cōprobare quod in dissoluēda quēstione proposuerat, quod in ea parte spiritus multi cōtinentur, aut si supposita verba sunt Aristotelis, quod laborantes magis incalescimus, quoniam perfricata hac parte cum alia manu simul laboramus duplici ratione, & fricantes, & fricati, vnde magis his partibus laboramus, quā si altera manu quampiam aliam partem perfricauerimus, sic enim solum brachia & manus laborāt agētes, & aliā partē fricatione calefaciētes, vt perfricato brachio ab altero & calor actione & labore excitatur, & passione perfricati: laboramus autē etiā à seipso perfricato & commoto vnico brachio, quoniam in ea exercitatione spiritus continetur, & partes sub alis cordi propinquæ fricātur: ex qua fricatione cū calor increfcit, tum eius, tum fricationis poros recludentis ope humor facilē à corpore extra euocatur, vbi etiam annotare licet communem impressorum librorum editionem habere, *ἢ ὅταν ἄλλο μέρος περιεργάζηται*: aliquos tamen codices, & veterem interpretem passiuam vocem habere *περιεργαζομαι*, quam etiam nos sequuti sumus, quod de manuum actione primò loquutus sit, simulq; laborare manus dixerat, mox de passione debebat subdere, quod dicit, quā cū alia perfricamur parte. vltima verò verba [*spiritus enim retentione & fricati excitamur, & fricantes*] idem confirmant & nobis ostendunt Aristotelem intellexisse de eo exercitii genere, qui pugillatus dicitur: & exercitatores pugiles, πυγῆα Græcis, manuum brachiorūque in primis robore nobiles, qui pugnis rem agebant: vnde pugnæ nomen & pugnantium desumptum est. An potius dicendum est Aristotelem de alio exercitii genere, quod manibus solū fiebat (*ἀκροχαιρισμὸν* dicūt) locutū esse: vnde *ἀκροχαιρίζομαι*, summa manu capto, & extrema parte manuum prehenso: & *ἀκροχαιρίζομαι* propriē dicebantur pancratiaistæ, cū alter alterum manibus captaret, & prehensaret, de qua pugna locutus est primo Ethicorum ad Nicom. in principio: erat autem, vt optimē explicuit Doctiss. Mercurialis in lib. 3. Artis gymnasticæ cap. 5. Acrochorismus, colluctatio quædam summis tantum manibus facta, in qua nulla reliqui corporis pars ab ipsis digitis tangebatur, donec aduersarius deficeret, perdurans. quo genere pugne legimus apud Pausaniam 6. Eliac. Sostratum cognomēto Pancratiaistem in huiusmodi certamine tantam laudem esse consecutum, vt *ἀκροχαιριστής* quasi per excellentiam nomen sit assecutus: cū aduersariorum tam fortiter summas manus apprehenderet, vt non prius dimitteret, quā illos elisis digitis dolore viribus deficere sentiret. quæ etiam Suidas affert, sed suppresso nomine, hoc exercitii genere vsos esse qui militari exercitio maximē incumbabant, vt & brachia fortiora & agilia redderent. quod de Celtis refert Posidonius, acrochorismo maximē qui militari gloriæ inuigilabant vsos esse, & inter se concertasse. Galen. etiam 2. de valet. tuen. acrochorismum variis corporis affectionibus curandis cōmendauit, & Hipp. 2. de diætā, acrochorismum extenuare, & carnes sursum trahere scribit, quod problemate hoc explicari commodè potest. cū enim sudores in supernis partibus, maximē ea ratione promoueat, quod agitatatis summis manibus, tum & brachiis, spiritus in thorace & spiritualibus partibus contenti dissolutis excrementitiis partibus viuidiore redduntur, & ab aliis partibus ad illas magis confluunt: solidæq; ipsæ partes ea ratione robustiores redduntur.

Acrochorismus
quid.

Acrochorismo. Cel-
tæ maxi-
mē vsi sūt
Acrocho-
rismi vtili-
tates.

Διὰ τί ὁ ἰδρώς ἐκ τῆς κεφαλῆς, ἢ οὐκ ὀρεῖ, ἢ ἡπιοῦται ἐκ τοῦ σώματος; ἢ οὐκ ὄπνοις ὁ τῆς κεφαλῆς πόρος; δηλοῖ δὲ μανὸς εἶναι, τῇ τ' τειχῶν ἐκ φύσεως. δυσώδης δὲ οἱ τόποι, καὶ ταὶ ἐν αὐτοῖς ὄσθια μὴ ὄπνοα.

VI.

Cur sudor è capite manans aut non foetet, aut minus eo qui ex reliquo corpore? An quia benè transpirabilis est capitis locus? Demonstratur autem rarus

esse ortu capillorum. foetida autem loca sunt, & quæ in ipsis fiunt, quæcunque non benè transpirabilia sunt.

Quæstio ab Aristotele hoc loco proposita verissima est. nullus enim est qui quotidiana experiëntia id non obseruauerit, sudores axillarum, inguinum, quin ipsius thoracis, & partium etiam extremarum, magis graue olere, quam eū qui è capite & facie promanat: ita pulcherrima & digna, quæ à philosopho ad pensum reuocetur. quærit igitur cur sudor è capite emanans, aut nō malè oleat, aut certè minus eo, qui ex reliquis corporis partibus effluit. vbi obseruadū est veritatē id habere, vbi caput aut vlcerib. aut aliope-
cia & id genus aliis morbis refertū non fuerit: tūc enim fieri potest, vt sudor inde profluens magis foeteat: data tamen paritate, & aut axillis aut inguinibus aut aliis partibus ventris siue superioris, siue inferioris vlceribus infectis, & etiam capite, sudoris magis grauitèr olebit, qui ex aliis partibus promanat, quàm qui à capite. [*An quia bene transpirabilis est capitis locus*] Multa hic essent in medium afferenda de causis foetoris: sed quoniam de hac re copiosè à nobis erit agendum in expositione sectionis tertiæ decimæ, quæ est de foetore, & rebus malè olentibus, breuissimè totam hanc rem hoc loco transigemus, & ea solum attingemus quæ ad propositum nostrum problema intelligendum faciunt. Tota vis solutionis in eo posita mihi videtur, quòd quæ foetent putredinus non nihil conceperint. colligitur hoc ex Theophrasto libro de odoribus, vbi etiam ex incōcoctione fieri foetidos odores scribit, quod quāuis intelligi possit de malis iis odorib. qui soboles non sunt putredinis, sed ex mala ac imminuta actione caloris naturalis concoquentis, & mixtionem perfectam parantis, quod in bene olentibus necessarium est, referri tamen potest etiam ad veros foetores, qui ex putredine producuntur, de quibus hoc loco Aristotelem intelligere postrema huius solutionis verba manifestè ostendunt: quæ enim incōcocta sunt, facilè putredinem contrahūt. Cū putredo ferè omnis prohibitam transpirationem sequatur, qua vapores actione caloris eleuati, impediti, quominus euanescant, atque diutius retenti à calore & præter naturā accensi, & in aquam transmutati situm quasi contrahunt, atque putredinem reliquis humoribus, quibus admiscuntur, communicant, ex qua foetorem postmodum contrahunt, qui per poros cutis expulsi, ea parte qua serosiores sunt, tales emittunt, qualitate odoris, quales in internis partibus obtinent. ex igitur partes supremæ, minus putredinem contrahent, & subinde sudores minus foetentes emittent. propterea dicit id cucinare, quia locus capitis bene transpirabilis est. quamuis enim videatur per caput id intelligere, quod à Celso ex Hipp. libro *περί τῶν ἐν κεφαλῇ τρωμάτων* elegantissimè describitur domicilium & propugnaculum cerebri, cuius caluaria duplici osse contexta, diploe intertexta, carunculis venulisque obsita de super circumfusa est pericranio, cutè capillata velato, subter verò adiacet duræ menyngis, cū dicit [*demonstratur enim rarus esse ortu capillorum*] ampliori tamen, & magis communi significato capitis nomen potest sumere pro toto eo quod prima colli vertebra & vertice circumscribitur, quamuis enim facies, genæ, & collum pilis non sint referta, quoniam tamen raræ admodum sunt texturæ, nullamque cavitatem habent, qua diutius detenti humores putredinem & foetorem contrahant, sub eodem problemate comprehendi commodè possunt, maximè cū experientia ostendat faciei sudorem (si modò non sit mulieris fucosillitæ) minimè omnium malè olere. Dicit igitur proinde sudores capitis non malè olere, quòd caput porosum sit, & meatibus peruium: hoc autem probat ortu capillorum. Cū enim materia ex qua generantur pili sit excrementum tertiæ coctionis, vt permeare fuliginosus hic vapor possit, rariorem cutem habere debet, neque tamen omnino laxam vt pilus fieri possit, sed moderatè siccam ac rarā. vt enim in palustri & vliginoso loco nihil generatur, nec item in squallidiorē solo, ita in humidiorē & sicciorē cuti pilos erumpere non datur. Raritas autem cutis, quàm necessariam esse hoc loco docuit Aristoteles, Hipp. libr. de natura pueri elegantissimè expressit, cū dicit, plurimi & maximi enascuntur pili qua corporis parte cuticula rarissima est: vnde vbi postèrius rarescit cutis ibi etiam postèrius nascuntur pili, vt in pube, & in mento. Raritas autē hæc & transpirabilitas cranii, quamuis ex ortu capillorum colligi possit, colligimus tamen potius inde cutis vestientis cranium crassioris raritatem: os enim capitis, quamuis crassum à natura ideo factum sit, vt cerebro maiorem securitatem pararet, rarum tamen constituit, tum ne grauitate offenderet, tum potissimum vt transmittendis cerebri excrementis esset accommodatius. Hinc multis ossibus compaginata est caluaria, per

Sudor è capite emanans, aut non foetet, aut minus quàm qui à reliquis partibus effluit, & cur.

Foetor, putredinis soboles. Foetores ex imminuta actione caloris naturalis, ad putredinem referuntur.

Os capitis cur à natura rarum.

synarthrosim articulata, multis futuris distincta, ob multos quidem usus de quibus in presentia non est nostri instituti agere, sed ob illud potissimum, ut libera sit vaporum & fuliginum transpiratio, unde fit, ut quibus calua est ἀρραφος, ii cepheale maximè torqueantur: qui etiam nimis hiantes habent futuras externis iniuriis maximè subiiciantur, atque à sole, ventis, & externis aliis causis maximè lædantur. [*fætida autem loca sunt, & qua in ipsis fiunt, quaecunque non bene transpirabilia sunt*] Iam hoc longa oratione quantum ad hunc locum explicandum attinet superius explicuimus. Theophrastus libro de sudoribus, hac ratione loca quæ sunt sub axillis fœtere, quia locus ille est concavus & minimè perspirabilis. quo fit, ut sudores in iis locis promanantes, quia nō perspirantur, & putrescant & fœtorem contrahant. Accedunt præterea aliæ etiam causæ quæ prohibent ne sudores è capite manantes non ita malè oleant, ut qui è reliquis partibus, primū quod ambientia aëri, cum exponatur magis, minúsque pannis obficum sit, breuiori tempore moram trahit. Præterea cum figura rotunda præditum sit minus sinuosum, minus etiam excrementa continere aptum erit. potissimum cum soleant semper crassiora excrementa inferiores partes petere. sed de hac re 13. problem.

Axillæ cur
maximè
fœteant.

Διὰ τὸ οἱ γυμναζομένοι καὶ ἀλγνα παυσάμενοι παλαίωσιν, μάλλον ἰδρῶσιν, ἢ ἐὰν συνεχῶς ἢ ἀπὸ τοῦ ἀθροίζεσθαι ἀλγνα παυσάμενων ἐπὶ τὸν τῷ ἰδρῶτι ἕξάγῃ ὑπερὸν ἢ πάλιν ἢ συνεχῶς, ἀναξηραίνει ὥστε ὁ ἥλιος.

V I I.

Cur se exercentes, si vbi interquieuerint, iterum luctati fuerint, magis sudāt, quàm si continuè? An quia quiescentibus colligitur, quem deinde sudorem e-ducit lucta: continua autem deficcat, ut sol.

Exercentes
se magis
sudāt, si in-
terquieue-
rint, quàm
si in exerci-
tatione per-
seuerent, &
cur.

Quæstio hæc philosopho digna est, sed ita manifestè causam illius tradit, ut vix quippiam sit, quod aut addi, aut explicari indigeat. quærit enim causam, cur qui lucta sese exercent, si interposita aliqua quiete iterum luctentur, magis sudant, quàm si continuè exercendo perseuerauerint. [*An quia quiescentibus colligitur*] Aggreditur causam referre, quod per exercitationem, quæ fit lucta, humores & attenuantur, & serosi iam sanguini admixti paulatim ad ambitum corporis, qui magis calore afficitur, transfluunt, magisque colliguntur in ea parte, quoniam ab initio & cutis meatus nondum erant refferati, & humores nondum ad eam partem fluxi interposita quiete, tempore intermedio confluunt, atque congregantur: qui postea succedente noua exercitatione maiori impetu, & in multa copia effluunt. hæc est causa cur in exercitatione per lucta repetita, post breuem moram adeò affluant sudores. Sequitur [*continua autem deficcat, ut sol*] hîc alteræ quæstionis parti satisfacit, cur post huius quietem magis sequatur sudor, quàm si continuè quis in lucta sese exercendo perseuerauerit, & eam esse causam dicit, quod continua hæc exercitatio cum vehementer excalefaciat corpus, subsequenter etiam non aliter exsiccat corpus, quàm faciat sol. quomodo autem id à sole fiat, manifestis admodum verbis nos docuit Hipp. lib. de aër. aquis locis, à quo fortasse ut multa alia in his libris mutuatus est Aristoteles. Habet autè hæc verba Hipp. T. cap. 29. 3. sect. secundum nostram diuisionem, Sol & ex ipsis hominibus tenuissimum ac leuissimum humorem ducit. Maximum verò huius rei signum est, vbi homo in sole ambulauerit, aut sederit vestibus indutus, quicquid corporis sol aspexerit, non exsudat. Rapit enim sol quicquid elicatum est, quod verò sub veste contegitur, aut sub alia re exsudat. Elicitur enim à sole, & exprimitur. Seruatur autem à tegumentis, ne disperdatur à sole. cum verò in vmbra venerit, totum corpus similiter sudore aspergitur, non enim sol amplius affulget: ecce ex verbis Hipp. appositè colligitur posita ab Aristotele similitudo. quæ admodum enim si quis continuò nudus sub sole ambulauerit, vel sese exercuerit, non sudat, quoniam humor ille à sole absumitur & exiccatur. vbi verò quieuerit, vel in vmbra venerit, sudore totum corpus conspergitur, patefactis cutis meatibus, & humoribus assidue ad excalefactas partes accurrentibus, ita continua exercitatione nimium incalefacto corpore exsiccatur humor is qui ad ambitum corporis affluit. post

interpositam autem aliquam moram, sudor magis magisque extra confluit, patefactis meatibus & externas partes serosis humoribus petentibus, magis autem etiam si noua lucta subsequatur, quæ fluorem humorum iam aggregatorum magis excitet, & nouum fluxum promoueat.

Διὰ τὴν μᾶλλον ἰδρώσιν, ὅταν μὴ διὰ πολλὰ χρόνα χεῖνται τῆς ἀφιδρώσεως; ἢ διότι οἱ ἰδρώτες γίνονται ὁ μόνον δι' ὃ χεῖνται, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ τὰς πόρους ἀνεῖχθαι μᾶλλον, καὶ διότι τὰ σώματα εἰς τοὺς μὲν οὐκ ἔχουσιν, συμμεμύκασιν οἱ πόροι, τοὺς χρωμένους δὲ αἰατομοῦνται.

V I I I.

Cur magis sudant, quando non multo interposito tempore sudationibus vtuntur? An quia sudores non solum excitantur ob humiditatem, sed ob poros etiam apertos magis, & ob corporis raritatem. iis igitur qui diu sudandi intermiserint vsum, occlusi sunt meatus, sæpius autem vtentibus sunt aperti.

Aggreditur Aristoteles pulcherrimam quæstionem, cur sit quod qui sæpius vaporariorum, balnearum-ve vsum sudationes promouent, vberius sudorem emittunt, quam qui magis raro sudorem prouocant. quæsitum enim dignissimum esse vel ipsemet in dissolutione problematis ostendit, cum dicit [*An quia sudores non solum excitantur ob humiditatem &c.*] quasi innueret quæstione dignum esse quærere cur cum in iis qui rarius balneis & sudationibus vtuntur, magis aggregetur materia sudoris, serosi nempe & icorosi humores, minorem tamen, dum balneis & sudatoriis vtuntur, sudoris quantitatem emittunt, quam qui sæpius sudores in balneis prouocant: in iis enim maior sudoris copia eodem loco & tempore prolicitur, quam in iis in quibus raro sudor euocatur. [*An quia sudores non solum excitantur ob humiditatem, sed ob poros etiam apertos magis, & ob corporis raritatem*] Docuimus ab initio ad sudores producendos non materiam modo, & efficientem calorem necessarium esse: sed tanquam causam sine qua non adiungendam esse pororum corporis apertionem, vt in materia illa aquosa commodè possit erumpere: quibus igitur condensata est cutis, minus commodè sudor emanare potest: quare qui multo interposito tempore vaporariis vtuntur ad sudandum, minus sudant: quod quamuis collecta adsit materia, constipata tamen cute, & cutis meatibus occlusis, vix potest exitum inuenire: quamuis etiam in materiam ex parte possit causa huius rei reduci. sæpius enim balneis vtentibus attenuatur magis materia, atque ad extremam superficiem facilius attrahitur, quæ etiam sudoris quantitatem adauget. & hoc est quod innuit, cum dicit, [*& corporis raritatem*] non solum enim in externa cute debent meatus recludi, sed etiam caro ipsa rarior & magis peruia fieri, vt humiditas ad cutem facilius deducatur, quod fit & humoribus attenuatis. Ad hanc rem facit maximè quod Aristoteles inferius docuit problemate 42. quærens cur hyberno tempore minus oriuntur sudores, quamuis corpora humidiora tunc sint. & respondet an minus sudamus, quoniam humores per hyemem concreti coactique sunt vehementer, quare minus dissolui tum queunt. Galenus autem noster 3. de symptomatum causis, quamuis in multas causas copiam sudorum referat, non postremum tamen locum dedit raritati cutis, quæ præbet facilem aditum corporis humiditati vt excernatur. Est tamen huic loco quod non paruam facit difficultatem locus alius Galeni 4. Aphor. com. Aph. 41. vbi Hippocratis sententiam explicans, quæ sic habet, sudor multus à somno sine manifesta causa factus, corpus copiosiore vti cibo significat. si verò ei qui cibum non capit, id eueniat, quod euacuatione indiget corpus ostendit, dictionem [*multus*] exponēs, inquit, quod nisi illa addita fuisset, sudor posset fieri vel propter viriū imbecillitatē, vel ob corporis raritatē. quib. verbis visus est Galenus significare multitudinem sudoris minimè fieri posse ob cutis & corporis raritatem. Vidit primus, quod sciam, difficultatem hanc doctissimus Hieronymus Mercurialis libro tertio de excrementis, cap. de sudore, atque ita conatus est illam tollere, quod sudor est duplex, vel diurnus, vel nocturnus. sudor nocturnus nunquam potest effici à raritate cutis, & à vir-

Qui sæpe sudationibus vtuntur, vberius sudant, quæ qui raro.

Galeni loci
corrouerſi
de causis
multi sudoris.

Galeni loci
corrouerſi
de causis
multi sudoris.

Mercurialis
conci-
liatio.

Solutio.

tutis imbecillitate, de quo loquitur Galenus 4. Aphorismor. 41. ratio est, quia quo tempore homines dormiunt, corpora sunt valde constipata, & conclusa: unde, si tunc copiose sudant, non potest adscribi raritati cutis: similiter quo tempore homines dormiunt, vires naturales sunt validiores, ita quod si multum sudant, non potest tribui sudor debilitati virtutis. Diurnus sudor fieri potest à raritate cutis & virtutis imbecillitate, & de hoc locutus est Galenus 3. de symptomatum causis cap. 2. verum multa sunt, quæ quominus hanc amplectamur sententiam, efficiunt, primum quod falsum sit, per somnum corpora valde constipari, ac concludi. Si enim hoc verum esset, nunquam sudor per somnum profluere posset, cum iam docuerimus nullomodo sudores propelli per cutem posse, cute ipsa, & corporis habitu condensato, per somnū autem solēt quā maximē sudores excitari, unde toties à Galeno dictum est, euacuationes omnes per somnum fisti excepto sudore. præterea quod Galenus de totius habitus & carnis raritate dixit, ipse ad solā cutem reuocauit. dicit enim Gal. καὶ διὰ τὴν τῆς σωματικῆς ἀραιότητος γίνεσθαι. Dixerim igitur potius sine raritate quidem pororum cutis & habitus corporis copiosum sudorem erumpere non posse, etiam si multa adsit materia, & proinde inter causas multiplicati & affatim irruentis sudoris collocasse aliquādo Gal. raritatem corporis, & pororum cutis: at non affluente materia, etiam si meatus corporis, & cutis sint aperti, fieri non potest, ut sudor abundē effluat. & hoc est quod quarta Aphor. dicebat Galenus. dixerat enim Hipp. sudorem multum ex somno factū absque manifesta causa, corpus pluri vti cibo significare: explicās hāc partē Gal. dixit (multū) addidisse quoniam si simpliciter dixisset sudor ex somno, neque (multus) addidisset, falsum assumpsisset. fieri enim poterat ut neque multo cibo assumpto, neque corpore aliis humoribus referto à cibo corpus sudore madesceret, ex somno ob solam corporis raritatem: quod quotidie etiam in pueris obseruamus etiam, si mediocri cibo alantur: per somnum enim facilē sudore madescunt: sicq; optimē satisfaciet Galeni sententiæ, qui dicit, si enim multus non esset, posset & propter virium imbecillitatem, & corporis raritatem i. solam accidere.

Διὰ τὴν τῆς ἡλίου μάλλον θερμαίνοντος τὰς γυμνοὺς ἢ τὰς ἀμπεχομένους, ἰδρῶσι μάλλον οἱ ἀμπεχομένοι; πότερον ὅτι τὰς πόρους συμμύει ποιεῖ ἐκ καίων ὁ ἥλιος; ἢ ὅτι τὰς ἀτμίδας ξηραίνει ἀμπεχομένοις; τὰ ὅτι τὸν σωματικόν;

I X.

Cur sole magis excalefaciente nudos, quā indutos, sudant magis induti? Vtrum quia sol derens meatus efficit constrictos? An quia vapores exficcet. Indutis autem hæc minus eueniunt?

Vestiti sub
sole magis
sudant quā
nudi.

Sol nudorum
meatus deures
adstringit,
& sudores
cohibet.

Quæstionem ponit, simulque dubitandi occasionem, cur corpora vestibus induta, soli maximē excalefacienti exposita magis sudent, quā nuda. dubitandi autem occasio ea erat, quod cum efficientem causam sudoris constituerimus calorem fundentē, & attenuantē, cur cum nuda corpora magis calorem solis persentiant, in eaque calor vires suas magis exerere possit, minus tamen sudent, quā vestibus induta, si soli exponantur, in quibus tamen vis caloris minus potenter agere poterit. & hanc dubitandi causam innuit, cum dicit [*cur sole magis calefaciente nudos*] subdit duas responsiones, quarum prior ex præcedēti problemate ex parte dependet. docuerat enim impediri effluxum sudorum pororum constipatione: soli autem exposita corpora vestibus denudata vi caloris exficcantur & consequenter condensantur, atque constipantur. quo fit ut minus commodē humor possit profluere. exemplo nobis sint carnes vi magni ignis subito affatæ: è quibus constipatis statim externis foraminibus humor internus effluere non potest: unde dicebat Aristoteles 4. Meteorolog. affata elixis humidiora esse potissimum humido naturali & proprio, & in internis partibus. aduenticio enim & externo humore elixa magis hument. sed de hac re in prima sectione proxima à nobis dictum est. verum quoniam non omnino sufficere hæc causa videbatur, tum quoniam multo veriore, & ex principiis naturalis philosophiæ desumptam viderat Hipp. libr. de aër. aq. loc. proposuisse, alteram hanc subiungit, quæ etiā si priori adiungatur, multo erit po-

potentior ad dissoluendum problema, cum dicit [*an quia vapores exsiccat*] Hipp. lib. de aër. aq. lib. probas, pluuiam aquam, tenuissimam esse & leuissimam, d. quod autem tenuissimum est, sol sursum rapit obleuitatem. rapit autem huiusmodi, non ab aquis solum stagnantibus, sed etiam à mari, & ex omnibus, in quibus aliquid humoris. inest autem in omnibus rebus. Et ex ipsis hominibus tenuissimum & leuissimum humorem ducit. Maximum autem huius rei signum est, ubi homo in sole ambulauerit, aut sederit vestibus indutus, quicquid corporis sol aspexerit, non exsudat. Rapit enim sol quicquid sudoris elicitum est. Quod verò sub veste contegitur, aut sub alia re, exudat. Elicitur enim à sole, & exprimitur. seruat autem à tegumentis, ne disperdatur à sole. Cum verò in umbram venerit, totum corpus similiter sudore aspergitur. quæ commentarii loco esse poterunt. id enim fit, quia calefaciendo humores attenuat, & ab internis partibus. ad externas quasi attrahens quodammodo ad se rapit, quas mox exsiccando consumit: contactæ verò partes, cum calorem solarem persentiant, & proinde rarefactæ sudorem emittant, cum eæ partes solaribus radiis non exponantur, sed à tegumentis protegantur, madidæ remanent: unde si quis diutius sub sole permanserit, paulò autem post in umbram deuenit, totum corpus sudore madescit. quod nobis indicat, humorem internum, qui ad externas partes, vi solis mouebatur, sed paulò etiam post ab eodem rapiebatur, & exsiccabatur, cum non amplius sol affulserit, in motu existentem apparere, & etiam denudatas partes humectare. Hæc vera est problematis propositi dissolutio, quam etiam problemate 37. huius sectionis, cum hanc eandem questionem proposuisset, sibi assumpsit relicta priori. quærit enim cur ad solem acius calefacientem corpora, quæ nullo tegumento teguntur, nihil penè sudant: quæ autem satis veste contacta sunt, copiosissimè sudant. soluit & dicit huius rei eandem esse causam, quæ tradita erat in superiori, in quo quæsierat, cur minus ad ignem multum sudamus, cum tamen præ calore sudor omnis moueri soleat. respondet igitur id fieri, aut quod vehementius incalescente corpore, humor qui trahitur ad externas partes in spiritum & vapores insensibiles mutatur: aut certè quod humor dum prouenerit, adeò citò calore nimio exsiccat, ut omnino sensum nostrum effugiat.

Sol madores ex nudo corpore manantes absorbit.

Διὰ τί ἰδρῶσι μάλιστα τὰ πρόσωπα; ἢ ὅτι θερμὰ, καὶ ὑγρὰ μάλιστα. ὅθεν δὲ τούτων ὁ ἰδρῶς ἀφ' οὗ πορεύεται; δοκεῖ δὲ πηγὴ εἶναι ἡ κεφαλὴ τοῦ ὑγροῦ. διὸ καὶ αἱ τρίχες διὰ τὸ πολὺ ὑγρὸν. ὁ δὲ τόπος, θερμὸς καὶ ἰσχυρὸς. διδόνειν ἄρα καὶ φύσιν.

X.

Cur sudant maximè facies? An quæ rara humidæque maximè sunt, sudori se peruia exhibent. videtur autem caput fons humidus esse, unde & capilli ob multum humidum: locus autem rarus & macer est. transitum igitur facit secundum naturam.

Quod hoc ipsum problema iterum positum sit inferius, & longiori oratione explicatum, ne eadem sæpius repetere cogamur, in eum locum reseruamus ea quæ pro explicatione huius questionis erant proponenda.

Διὰ τί οὐτ' αὖ θερμὸν ὄντος τὸ πρὸς, μᾶλλον ἰδρῶσιν. ὅτι ἐλάττωτος αἰεὶ, ἀλλὰ πλείονος ὅτι φερεμύρου; ὅτι γὰρ ἐν τοῖς πυρετατικαῖς ἰδρῶσι μᾶλλον, ἢ βιθὺς εἰ εἴη ποσούτων. ἢ ὅτι τὸ σύμμετρον ἕκαστον ἐργάζεται; δοκεῖ εἰ ποσούτων ποιεῖ τὸ πλεῖον, οὐ ποιήσῃ πλεῖον ἢ μᾶλλον τοῦ ἀντίου, ὅτι τὰ σύμμετρα εἶναι, ἐργάζεται τὸ ἕρπον. ἀφ' οὗ μὲν οὖν τὸ τοῦτο, οὐχὶ πρὸς πλεῖον μᾶλλον ἰδρῶσι. ἀφ' οὗ δὲ τὸ πρὸς ἕκαστον, ἄλλω εἶναι σύμμετρον, καὶ τὸ πεποιητὸς μηκέτι ποιεῖν, πρὸς τὴν μεμύρου μᾶλλον. οὐ γὰρ τὸ πρὸς ποιεῖται εἰς ἕκαστον, καὶ ὅτι τὴν δεινὴν ἔχον πρὸς ἀσθενείαν, καὶ ἡδὴ τὸ τοῦτο ἐργάζεται, ἀλλ' ἐπεὶ τὸ μὲν οὖν ὀλίγον μᾶλλον ἢ πολὺ, πρὸς ποιεῖται καὶ πρὸς ἀσθενείαν τὸ σῶμα πρὸς τὸ ἰδρῶν. ἄλλης δὲ δεῖ σύμμετρον καὶ πλείονος πρὸς τὸ ποιεῖται. τὸ τοῦτο δὲ δοκεῖ ποιεῖν ὁ πεποίηκεν, ἀλλὰ μετ' αὐτὸ ὑπερῶν, ἄλλο τῆς σύμμετρον γινόμενον.

XI.

Cur neque confertim facto igne magis sudant, neque semper imminuto sed pluri superillato? qui enim in laconicis sunt, sudant magis, quàm si confertim tantumdem ignis admiserint. An quod ut mensuræ conueniens vnūquodq; ope-

M. j.

ratur. quin igitur si tātum facit, quod est plus, non faciet plus, aut magis contrarium: quia eo quo commensuratum est, efficit opus. propter hoc igitur, non ob maiorem ignem magis sudant. propterea quod autem ad vnumquodque propria est commensuratio, & faciens non amplius facit, opposito eo, quod magis est, neque quidem idem præparatur ad vnumquodque, & aptè se habere præparat: & utique hoc operatur, sed aliud. Parum igitur magis quam multum viam præstruxit, & præparauit corpus ad sudandum. Alia autem indigent commensuratione, & ampliori ad efficiendum. Hoc autem non amplius efficit, quod fecit, sed post ipsum posterius, aliud commensuratione effectum.

Sudor ex paulatim superaddito igne magis elicitur, & cur. Laconicum & caldarium quid.

Tepidarii à Laconico differētia.

Sudori promouendo varius calor conuenit pro varietate corporū.

Questionem proponit dissoluendam, cur sit, quod cū calor vi humores attenuatis crassiores, & serosos ad extimas partes prolicientis, tūmq; extimam cutim rarefacientis sudores prouocari certū sit, & propterea videretur rationi consonū magis sudores prolici vbi maior ignis quantitas corpori vicina fuerit, tamē hoc euenire minimē vidimus, sicuti neque quādo in minori quātitate ignis fuerit: sed tunc maximē sudor prouacatur, cū moderato calido, vt igne, presente paulatim ignis alius superadditur, corpusque successiue non affatim vim illam ignis præsentiat. probat experiētia ex balnearum ea parte, in qua vi sicci calor sudamus. vocat autem eam partem *περιαιθέριον*, quasi locus vbi *περιαιθέρηται*, siue testudo, vnde vapor calidus & siccus egreditur ad sudandum. Celsus & alii Laconicum, Cicero assa, Seneca sudatoria, Vitruuius caldarium. Plin. cellam caldariam appellant, de quibus egregiē admodum Mercurialis noster lib. primo artis Gymnast. cap. 10. & Vict. lib. 5. cap. 10. vbi egregiē admodum Philander de hac parte egit, de qua sermonem habens Colum. lib. de re rust. in proœm. dicebat, mox deinde ut apti veniamus ad ganeas quotidianam cruditatem laconicis excoquimus, & exsucto sudore sitim quærimus. In hac vapor calidus, seu calor siccus inclusus sudorem prouocabat, haud aliter, ac super Baias myrtetis, vbi tēpore Celsi ē terra profusus calidus vapor ædificio inclusus maximos sudores ciebat. dicit igitur Aristoteles [*qui enim in laconicis sunt, sudant magis quā si confestim fuerint tantum*] iis verbis significare mihi videtur, eos, qui in sudatoriis iis sudorem proliciunt, vberius sudare, cū paulatim calorem illum persenserint, quā si confestim igni in eadem quantitate obiciantur: hoc verō eueniebat, quod non immediatē laconicum ingrediantur, sed commoratis aliquandiu prius in tepidario: distingui enim apud Vitruuium à Laconico, tepidarium, siue vaporarium, secus quā aliquibus visum est, vel ex eo colligi potest, quod præceperit, laconicum sudationē sive tepidario coniungi: præterquam quod tepidarium potius calido humido esset refertum, quod vel ex natura vaporis & teporis colligitur. cū in laconico per siccum vaporem prouocaretur, vt videre licet apud Celsum lib. 2. quod Martialis, balnea Etrusci describens iis verbis confirmauit lib. 6. Ritus si placeat tibi Laconum, Contentus potes arido vapore. apud Dionem enim legimus lib. 5. dictū esse Laconicum, hoc est, *περιαιθέριον Λακωνικόν*, quod Lacedæmonii in huiusmodi sudatoriis exercebantur. quod verō hoc loco ad confirmationem principalis problematis proposuit, inferius ex professo exposuit probl. 32. cū quærit cur in caldariis neq; affatim appposito igne, neq; assidue imminuto magis sudant, sed pluri addito. superillato enim in caldariis magis sudāt, quā si cōfestim à principio ignis tātum dē affuerit. An quod multus ab initio ignis adhibitus carnē cutimq; siccā inuadēs adurit, & testaceā reddit: talis autē facta sudores impedit. Paruus autē magis carnē laxās rarefacit, sensimq; internū humorē excitat, vt secerni educiq; possit. sic autē se habēte superauctus ignis, & penitiores carnis partes permeās ob raritatē præmollitos iā humores in vaporē conuertit: partesq; eorū pertenuēs secernēs educit cū spiritu. Videtur igitur illis verbis Arist. cōprobare q. dixerat, exēplo eorū, qui in Laconicis sudores proliciunt: magis enim sudāt si nō immediatē in hypocausto tātū ignis supponatur, quātū satis est pro sudore eliciēdo, sed paulatim superaddēdo ad eū terminū & eā quātitatē peruenerimus, quæ pro sudore proliciēdo necessaria est: vel saltem nisi à mediocriter calēte loco, puta à tepidario ad caldarium fiat paulatim transitus. primo tamē potius modo intelligendū esse Aristot. tum verba Arist. in hoc probl. tū in 32. manifestē demonstrant. [*An quod ut mensura conueniens vnumquodque operatur*] est solutio probl. vnica hac propositione in vniuersum comprehensa, quā doctmodum lōgiori oratione explicat. Docuerat 1. physicæ auscultationis, nō ex quolibet fieri q. libet, sed ex determinato & primo de ortu & interitu, dicebat

quòd vnūquodque non est aptum natū agere in quòd cūque, & pati à quocūque, sed ex determinato, & eo quod illi proportionē responderet. Sic igitur sudor nō à quocūque calore prolicitur, sed ab eo, qui proportionē illi responderet: quapropter calidum excedēs mensuram illam sudorem non prouocabit, cū non sit illi proportionē respōdens: quin imo sudores absument, & externas partes exsiccādo, humiditati transitum impediet. & hoc est quod dicit [*quin igitur si tantum facit, quod est plus, non faciet plus aut magis contrarium, quia eo quo commensuratum est, efficit opus. i. ignis. &c.*] vnde problem 32. dicebat multum ab initio adhibitum ignem, cutim carnēque siccam adurere, & testaceam reddere: & subinde sudaces impedire. ab initio igitur talis & tantus ignis adhibendus est, qui aptus sit corpora paulatim ita disponere, vt superueniente calore maiori, & tali, qui aptus sit sudores prouocare ratione sui non repugnet, sed proportionē respondeat. & propterea dicit [*propterea quòd autem ad vnumquodque propria est commensuratio, & faciens non amplius facit, appposito eo, quod magis est, neque quidem preparatur idem ad vnumquodque &c.*] subdit rationem quare magis sudant, si præcesserit in hypocausto paruus ignis, qui paulatim adaugeatur, cū dicit [*parum autem magis quàm multum viam præstruxit, & corpus preparauit ad sudandum*] manifestius se explicat infra problem. 32. cū dicit, paruus autem carnem laxans rarefacit, sensimq; internum humorem excitat, vt secerni, educique possit. sic autem se habente peractus ignis, & penitiores carnis partes permeans, ob raritatem præmolitos iam humores in vapores conuertit, partēque eorum pertenuēs secernens educit cum spiritu: paruus igitur ignis aptus quidem est corpora ad sudandum disponere, at non aptus est sudorem prolicere: sed maiori igne opus est, vt opus ipsum perficiatur: quod significauit illis verbis, [*alia autem indigent commensuratione, & ampliori ad efficiendum*] ignis autem qui præerat superactō & superaddito alio igne [*non amplius efficit quod fecit*] id est, non amplius meatus aperit tantum cutaneos, humoresque attenuat, sed idem operatur cum superaddito. tunc enim eò mensuræ deuenit vt sudores verè prolicere possit, quòd posterioribus illis verbis nobis innuit, [*hoc autem non amplius efficit &c.*] quoniam autem non omnium eadem est corporis temperatura, neque idem habitus, propterea videmus aliquibus calorem, qui paruus erit multis magnum ita esse, vt sudores proritent, alios è contra qui adeo densa sunt cute, & dura carne, tum & crassiorib. humorib. vt, qui aliis proliciendi sudoris vim fortasse haberet, vix sufficeret pro rarefaciēdis poris emolliēda carne, & tenuandis humorib. propterea balneatores, qui ob vsum hoc maximè nouerunt pro varietate corporum ignem nunc adaugent, nunc imminuunt: vnde dicebat Auic. 2. parte balneatores ignem mēsurare, pro tēperatura eorū qui ingredi voluerint.

Διὰ τὴν ἀπορροήν λεγίστα μέρους μάλλον ῥεῖ ὁ ἰδρώς, ἢ ἐῶσιν ὑπὲρ μέναι, πότερον ἀπὸ τῆς κατὰ φύσιν ἀπορροῆς, ἢ ἀπὸ τῆς ἐξω; ἢ ὅτι ὡς τὸ πῶμα ἢ ὡς ἡ ἰδρῶς ὑπὲρ τοῖς πόρεσι; ὥστε καὶ λυεῖ τὸ ἔσωθεν πῶμα ὁ ἰδρῶς.

XII.

Cur detergentibus magis fluit sudor, quàm supermanere sinentibus? Vtrum ob refrigerationem ab extrinseco. An quòd tanquam operculum meatib. fiat, ita vt prohibeat interioris effluxum?

Quærit Aristoteles causam cur iis maior sudoris copia effluat, qui dū sudant, sudorē aut strigili, aut linteis lineis abstergūt, quā ii qui nulla abstersione facta sudorē cuti adherere permittūt: & huius rei duplicē reddit causā, primā quidem probabile, quod solet commonstrare cū vtitur dictione πότερον. & ideo dicit [*utrum ob refrigerationem ab extrinseco*] interni humores serosi, quousque intimiores partes occupant, & sanguini admiscetur, & spiritib. qui cū calidiores sint quocūq; externo aëre calido sudores mouere apto, vbi extra propellatur, & cuti adhereant, frigiditate ambiētis, aut certè minori caliditate refrigerantur: sicq; quasi repellunt subsequētē humorē, ne ad exteriora propellatur. [*an quòd tanquam operculū meatibus fiat, ita vt prohibeat interioris effluxum*] pori cutanei duplici ratione obstruuntur & constipantur, aut iis hiantib. constrictis, aut obstructis aliquo genere humoris, aut multi, aut crassi, aut visceri. constrictio autē & constipatio, quāuis ab humore aliquo vim adstringentem possidente fieri possit, frigiditate, aut siccitate ingēti etiā fieri potest: obstructio nulla fieri potest nisi aliqua sublit materia, quę meatus obturet. cū igitur in prima respōsione primam sibi assumpsisset, q. humores

Sudorē qui abstergunt, magis sudant, cur.

ubi per sudorē profluxerint cuti adherentes ambientis frigiditate refrigerati & poros constringunt, & humores ad externa fluentes repellunt: hinc alteram causam sibi assumit ex obstructione vera desumptam: cum enim humores effluxerint, cutique adherent, neque detergantur, meatus per quos iam effluxerant, obstruunt, aut multitudine sua, aut crassitie, aut lentore, aut omnibus iunctis: & ideo sudores dicit tunc fieri poris corporis tanquam operculum. hic superius dicebat minus homines sudare in balneis aquæ calidæ, quod aqua vices subeat operculorum. Hinc videmus eos qui vi decoctorum aut ligni guaiaci, aut sarzæ pariliæ, aut in hypocaustis, aut in lecto desudant, maiorem sudorum copiam emittere, si successiuè detergantur, quam si sudorē per se solū effluere sinant. Hinc etiam medici in crisi bus acutarum febriū, cum per sudorem iudicatur, hac ratione saltem opus naturæ adiuuare deberent, diligenti tamen obseruatione adhibita, ne, dum linteis sudorem detergant, ambiētis aëris frigiditatem admittant.

Διὰ τὴν πύλην διὰ τὴν δριμύτητα τοῦ ἰδρώτος ποιεῖ, καὶ ἐν τῇ μύρῳ, ἢ ὅτι ὦν ἐν τῇ ὁσμῇ βαρύνεται ἐν, αὐτὰ κεκολλημένα τῷ σώματι καὶ ὁσμῇ ὑγρότησι, κακῶς τέρδι ποιεῖ τὴν ὁσμὴν;

XIII.

Cur ruta & quædam vnguenta foetidos sudores faciunt? An quia in quorum odore grauitas est, si ea corporeis humoribus misceantur, malum facient odorē?

Ruta & multa acria male olentia sudores foetentes produciunt, & cur. Foetida duorum generum.

Fœtor sæpe soboles putredinis.

Fœtorem quomodo producat putredo.

Fœtida multa sine putredine.

Odor bonus unde.

Rutam & nonnulla alia pigmenta sudores & vrinas foetentes reddere testis est hoc loco Aristoteles, & Theophr. l. de odoribus, at non rutā modò, sed omnia acria edulia commanducata idem efficere testatus est Gal. lib. de attenuante victus ratione c. i. ut sunt cæpæ, porra, & huiusmodi: quo fit etiā ut vngueta, quæ corpori applicata sudores foetidos reddant, ex huiusmodi sunt composita, aut certè ex rebus foetentibus, qualia sunt sagapenum, castoreum, & quæ dicitur assa foetida. obseruandum autem est quæ prauo odore prædita sunt in duplici esse differentia: quædam enim id ob putredinem nanciscuntur, quod docebat Gal. 7. cap. 8. lib. Meth. medendi, ubi corpora calida & humida putrefactioni maximè obnoxia esse scribit, quod ex eo probat, quod niam huiusmodi corpora, dum sanitate fruuntur, excrementa foetida, & corrupta reddunt, ut stercorea, vrinas, & sudores. vnde à Theophrasto scriptum est ea ratione sudores sub axillis maximè esse foetentes, quod ob concauitatem retentis in eo loco diutius humoribus putredinem contrahant. Plat. in Timæo foetorem molestam esse sensationem ex putredine ortam, & naturalem sensus symmetriam inimico quodam contrariòque ingressu euerterentem esse pronuntians, de hoc foetoris genere locutus est. de quo passim Gal. cum graueolentiam putredinis indicium esse scribit. quomodo autem fiat, colligitur ex def. 4. Meteorolog. tradita, cum putrefactionē proprii naturalisque caloris, in vnoquoque humido existentis ab externa caliditate, corruptionem esse dicit: corrumpitur enim naturalis calor à calore aduentitio, cum eum à mixtione educit, & exterius euocat: exhalante enim humido vnà calidum exhalat, & humidum à sicco separatur, quo fit ut innatum calidum rei, quæ putrescit, in debita mixtione elementa continere non possit, vnde mixtum dissolui necesse est: multò tamen celerius calidum, quàm humidum disperditur, quo fit debile reddatur ad humidum collatum: quare humidum ipsum gubernare non valens putredinem producit, & subinde foetor producit, calore languido elementa in mixtione continere nequeunte, & humido quoque immodico ab eodem lāguido calore non gubernato, nec recto. nā cum in omni putrefactione separatur humidum à sicco, discedat, & foras euaporet, fit ut molesto sensu odoratum afficiat. Ingrata alia sunt sensui odoratus & male olentia, quæ reuera putredinis soboles non sunt, neque ex corruptione produciuntur, sed ex contraria mixtione bene olentium. quæ enim bene olent commensurationem quādam optimā humidi cū sicco habent, vnde in coctione, qua absoluitur & perficitur mixtio, gratus odor progignitur: ut in fructib. fere omnibus videre est, qui dum maturescunt, odoratiores redduntur. fit enim in eis odor suauis & gratus ob optimā humidi cū sicco mixtionē. vnde ex opposito malos odores fieri dicebat Arist. & Theoph. lib. de odorib. ex incōcoctione quod est ex mala mixtione. hæc non à putrefactione malum odorem acquirunt, sed ex

sua ipforū natura & mixtionis modo. vnde etiam hæc plurimis adiumento esse possunt. Fætor vnde.
nam Galeni testimonio vtero strangulatas virosus ille odor sæpè excitat, vt quarto de
compos. med. secundum loc. cap. 1. de bitumine, castoreo, pice liquida, cedria, pilis v-
stis, ruta, allio, capis comprobauit. Vnde Paul. libro 3. cap. 2. epilepticis dum in accessio-
ne sunt, ad sensum mouendum, reuocandūque, naribus adhibere præcipit peucedan-
um, cyrenaicum liquore in, bitumen, & picem cedriam. Quinimo medicamentis
fere omnibus odor quidam ingratus inest, quem medicamentosum medici appellant,
ob id, quòd ab exculentorum odore maximè sit diuersus. de quo prima sectio 43. di-
cebat malus odor medicamenta comitatur, eo quòd genus medicamentorū cibo con- Fætor vnde.
trarium est: at verò fætor ille ex putredine nemini frugiferus est: cui enim ex cadaue-
ribus detentis, aut ex baratris, specubus, sentinis, latrinis, & huiusmodi graueolentiam
pestilentē mæ auram inspirare conducet? de fætidis iis, quæ in vsum tum per os inge-
stis, tum extrinsecus illitis locutus est hoc loco Aristoteles, cūm quærit cur fætidis in-
gestis aut illitis sudores graueolētes producūtur, & propterea rutā proponit. quæ quāuis
in cibis dānetur, ad multa tamen morborū genera propellēda per os ingesta concedi-
tur: vt videre est apud Diosc. vnde etiam *πρωον* dicta est, *ἀπὸ τῆς πρὸνύου τοῦ ἀέρος*,
quia semen genitale suo præsicco spiritu calidōque vapore, & tetro coagulet, quasiq;
arefacia vnde sterilescent, præsertim viri. [*An quia in quorum odore grauitas est*
&c.] + docet propositæ quæstionis rationem, dicens id euenire, quòd ruta & hu-
iusmodi cūm prauo odore sint referta, vbi ingerantur serosis illis humiditatibus ad-
miscentur, quæ cūm sudorum sint materiæ expulsa, prauum odorem referunt. obser-
uandum autem est ea omnia, quæ odorē vehementi & viroso. prædita sunt, calida esse
& sicca. hoc enim vehementia odoris præse fert, quemadmodum docuit Theophra-
stus libr. de odoribus. Cūm igitur igneam habeāt naturam, & partes multas pertenuēs,
efficitur, vt iis ingestis facillimè quaquā permeent, sicque, & humores colliquant, &
crassiores attēnuant, tenues verò & serosos excalefaciunt, & ad externas aut ex se pro-
pellunt, aut naturam ad id opus peragendum incitant: cūm autem tum re ipsa,
tum exhalatione & odore iis promisceantur sudores promanantes tales efficiunt, qua-
les ipsa præditi sunt natura. quinimo si etiam extrinsecus apponantur, iisque pigmen-
tis quæ grauem habent odorem inungantur corpora, eundem propemodum effe-
ctum producant. tum quòd iam profluentes sudores eodem odore inficiant, tum
quòd igneis illis, subtilissimisque partibus per meatus cutis, & carnosos poros sese infi-
nuantibus serosi illi humores, qui sudorum materia esse solent, eadem qualitate praua
infecti, extra propulsi, fætores secum afferunt.

Foetida so-
 la, quæ à
 putredine
 non pēdēt
 in vsum
 medicum
 veniunt.

Διὰ τὴν ἰδρῶν μὲν τῶν νῶτον μᾶλλον ἢ τὰ πρῶθεν; ἢ ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ πρῶθεν ἔστι τέπος ἐν-
τος, εἰς δὲ ἀποχετεύεται τὸ ὑγρὸν; ἐν δὲ τῇ ὀπίσθεν οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἐξω πύλιν ἐκκρίσιν ἀναγκαστὸν
γίνεσθαι. τὸ δὲ αὐτὸ ἔστιν αἶπὸν καὶ ὅτι πύλιν κοιλίαν ἤτιον ἰδρῶν μὲν ἢ τὸ σῆθος. ἔτι δὲ ὅτι μᾶλλον
ἀφ' οὐλακτικῶν ἔστι τῆς ἰδρῶτος τὰ νῶτα, καὶ τὰ ὀπίσθεν, ἢ τὰ πρῶθεν, ἀλλὰ τὸ μᾶλλον τὰ ἐμ-
πρῶθεν τῇ ὀπίσθεν ἀποψύχεσθαι ὅτι ἔστιν αἶπὸν καὶ τοῦ θεοῦ μαχάλας ἰδρῶν τὰ χεῖρα καὶ
μαῖλιστα ἤκιστα γὰρ ψύχονται. ἔτι δὲ ἄρκω δέστερ' ἔστι τὰ πρῶτα τὸν νῶτον τῇ ἐμπρῶθεν ὥστε ὑ-
γρότερον πλείων δὲ ὑγρότης ἔστιν ἐν τοῖς ὀπίσθεν, ὃ γὰρ μυελὸς καὶ πύλιν ῥάχιν ὧν, ὑγρασίαν πολ-
λίαν κέρει.

XIPII.

Cur sudamus magis tergo quàm anteriori parte? An quòd in anteriori quidem est locus interior, in quem diffunditur humor: in posteriori verò non est, sed foras propelli necesse est. eadem autem est causa, quòd ventre minus sudamus quàm pectore. addo quòd sudorem terga magis seruare possunt, & posteriora quàm anteriora: quoniam priora magis quàm posteriora refrigerantur, quod quidem etiam est in causa, vt alæ sudare citissimè & maximè valeant: minimè enim infrigidantur. Accedit quòd carnosiora sunt, quæ sunt circa dorsum, anterioribus. quare humidiora. Medulla enim per spinam tendens humiditatem multam exhibet.

Sudor ē
posteriori-
bus par-
tib. erūpit
magis, quā
ab antero-
rib. & cū.

Digna disquisitione quæstio proponitur ab Arist. cur è posterioribus partibus è dor-
so potissimum magis prorumpat sudor quàm ab anteriorib. Triplicé huius rei causam

M. iii.

proponit. prima est iis verbis expressa, [*An quòd in anteriori quidem est locus interior, in quem diffunditur humor: in posteriori verò non est, sed foras propelli necesse est.*] quasi sibi velit, in anteriori parte, in pectore nempe & ventre inferiori, est in internis partibus locus concavus non multum ab exterioribus distans, in quem humoris, qui superfluit, ut expelli extra corpus debeat, facile conuertatur, sicq; ad eas partes internas adherens si in pectore fuerit, tussi, aut forti excreatione poterit expelli. in internis autem multe sunt cavitates, & subinde canales, per quos & recipi, & corriuari potest, qualis est ventriculus, vesica, & intestina. in posteriori autem secus est: cum enim crassiores sint partes, & cavitates magis distantes, sudoris materia, quæ alioqui per aliquam partem propelli debet, cum non alium habeat locum, ad quem & per quem feratur, ut ad cutim propellatur opus est. [*Eadem autem est causa cur ventre minus sudamus, quam pectore.*] quam proximè causam problematis primam assignavit, exemplo à simili confirmat: quemadmodum enim posteriores partes anterioribus magis sudant, quòd cavitates internæ magis in iis cum sint, materiam expellendam per sudorem facile in illis transmittunt, ita ob eandem rationem venter inferior minus sudat, quam pectus, quòd in illo plures, & multo ampliores cavitates reperiantur: ultra enim ventriculum, vesicam, intestina, uterum, inter hæc ipsa naturalia membra locus est, ad quem serosa illa materia transfundi commodè potest: quod & sæpenumero contingere videmus, dum serosis excrementis multis congestis natura aliò non potens transmittere, in peritonæum, & capacitates illas transfundit, unde hydropis ea species, quæ ascitis dicitur, produci solet. [*Addo quòd sudorem servare magis possunt, & posteriora, quam anteriora: quoniam priora magis quam posteriora refrigerantur*] est secunda causa, cur magis in posterioribus partibus, quam in anterioribus sudor appareat. quamvis enim eadè omnino quâtitas materiæ sudorificæ promanaret ex anterioribus. quæ ex posterioribus. (quod tamè negandū esse iam demonstraverat) utique sudor magis conspicuus servaretur in posterioribus, quòd eę diutius expulsam materiam servat, & effluentē quodammodo adiuvant. anteriores enim partes facilius ab ambiente frigido tentantur, quo quasi sudor erumpens repellitur, expulsus verò absumitur. hoc autem ita evenire itidem exemplo confirmat. nam axillæ, quòd ob cavitatem ambiētis frigiditati minimè exponantur, omniū maximè sudant. tertiam tum demum adiungit causam propositæ quæstionis, cum dicit [*accedit quòd carnosiora sunt, quæ sunt circa dorsum, anterioribus: quare humidiora.*] cum triplicem causam huius problematis ab initio Aristotelem tradidisse dixissemus, primam à loco secundam à causa efficiente calore nempe desumptam, tertiam hoc loco ponit à materia depromptam: posteriores enim partes vberius sudare scribit quàm anteriores, ea ratione, quòd magis carnosæ sunt: cum enim ad carnem generandam & propagandam continuò confluat sanguis, confluere verò nequeat nisi admixta serosa substantia tenuiorem & fluxiliorem reddente, vbi maior carnis copia producitur, eo maiorem sanguinis copiam & subsequenter serosi humoris confluere necesse est: quæ effluxum non habente alium, quàm cutem, per eam aut sensum fugiente euacuatione, aut sensibili per sudorem solet natura illam expellere. verum difficultatē fortasse facient verba Aristotelis 2. de genere animalium, vbi ex purissima sanguinis parte concreta & subsequenter sicciorem naturam affecuta carnem fieri voluit mediante frigiditate condensante: quoniam à calore dissolvitur, quæ verò calore dissoluuntur, frigore concreta esse oportet. quam sententiam confirmavit Hippocrat. libro de natur. pueri. vbi dicit de descendente sanguine ab utero, & congelato fit caro, congelatio verò vi frigoris fieri solet: quinimmo cum caro aut in utero primo producat, aut post ortum, ut cum pueri crescunt semper sanguinis portione purissima & tenuissima, carnem per concretionem produci, quin & crassiori sanguine arteriarū concreto docebat Gal. lib. de semine: quare non quæ carnosæ sunt partes humidiores erunt, sed sicciore potius. verum dicendū est, sicciore quidem carnosas partes & carnem ipsam esse sanguine, at tamè inter partes similes humiditatis multum continere, quinimmo si non de temperatura loquamur, sed de humorum affluentia, profecto dicendū erit non esse carnem, aut non produci, nisi sanguinis continuus fiat affluxus, qui humidam partem reddit. quamvis autē, ut caro producat, necesse sit ut sanguis concreseat, & in carneam substantiam vertatur, remanent tamen serosæ illę humiditates, quæ sudoris materiæ esse solent: & quanto carnis maior copia producitur, tanto magis serosus ille humor

Caro quomodo humida, si siccitate condensatur, ex Ari.

Solutio.

superfluit. hinc iure merito Aristoteles ex carnosissimis partibus colligit etiam humoris serosi abundantiam. At iterum alius aduersus Aristotelem disputabit, non bene concludi partem aliquam sudore abundare, quod carne etiam multa prædita sit: cum constet, nates, quæ omnium nostri, corporis partium carnosissimæ sunt, minimè omnium ferè sudare, cui ita responsum volumus, cum de carne multa præditis partibus loquitur Aristoteles, ut inde maiorem subesse copiam sudoris colligat, non de omnibus intelligit, sed de iis, quæ in dorso, & in thorace & ventre sunt, quibus calor cordis influens æquè ferè virtutem suam influere potest. at nates calore hoc influente maximè destituuntur, qui cum efficiens causa sit sudoris, ut superius demonstrauimus, non mirum si in iis etiam sudor non ita facile effluat, quamuis materia illum producat in illis maximè adsit. Accedit ad hoc, quod ob continuum usum sedendi cutis earum partium solidior redditur, minusque apta, ut per eam effluere possit sudoris materia. [*Medulla enim per spinam tendens humiditatem multam exhibet*] est quasi quarta ratio, quare posteriora magis sudant: verum cum addit γάρ, enim, constat potius iis verbis reddi rationem cur partes, quæ sunt in dorso, sint humidiores. Non enim solum, quod multa carne prædita sint, sed quod vicinam habeant partem, quæ humiditatem continuo subministrare apta est, ea ratione humidiores esse testatur: humidam autem hanc partem, quæ totum dorsum perreptat, ponit medullam spinalem, quam humiditate pollere multa communi consensu conuenerunt, tum philosophi, tum medici, ut videre est apud Aristotelem 2. de part. animalium, & Gal. libr. 1. de temperamētis. quamuis in actiuis qualitatibus quam maximè dissideant: cum peripatetici calidam, medicetiam cerebro frigidiorē constituent. Verum de hac re disputare non est præsentis speculationis. solum enim sufficit humidam ita illam partem esse, ut vniuerso dorso humorem facile communicare valeat.

Nates etsi carnosæ non multum sudant, & qua de causa.

Διὰ τί ἐφ' ἧ καὶ τακείμεθα, ἔχ' ἰδρωδὲν; ἢ ὅτι θερμὸς ὢν ὁ τόπος ὃ ἀπὸ μέθα, καλῶς διεύεται
τ' ἰδρωδὲν· αἰσθηταὶ γὰρ αὐτὸν. ἐπὶ δὲ θλίβεται. θλίβοντων δὲ διαχέεται τὸ αἷμα· ὃ συμβαί-
νοντος, καὶ ταψύχεται μάλλον. σημεῖον δὲ ἡ νάρκη. καὶ ταψύχης τε γὰρ ὅτι τὸ πάθος, καὶ γὰρ ἐκ
θλίψεως, ἢ πληγῆς.

XV.

Curea parte qua iacemus, non sudamus? An quia calidus existens locus, quo tangimur, prohibet ne permeet sudor. desiccet enim ipsum. Quin & reprimitur. represso autem eo diffunditur sanguis. quo contingente refrigeratur magis. signum autem stupor. siquidem perfrigeratio est passio. & fit ex repressione & ictu.

Cum sudorem caliditate tum interna tum externa coadiuuante, tanquam à causa efficiente promanare dictum sit à nobis à principio, meritò in disquisitionem venit cur sit, quod nobis decumbentibus, & aliqua de causa sudantibus ea parte, qua decumbimus, minus sudamus, cum alioqui ea parte magis incalescamus. huius autem rei duplicem causam constituit, quarum prior illis verbis explicatur [*an quia calidus existens locus, quo tangimur, prohibet, ne permeet sudor*] quæ significant id euenire, quod locus in quo decumbimus, cum multum incalescat, prohibet sudoris effluxum. quamuis enim ad promouendum sudorem calore opus sit, ubi tamen calor excedat, non modò sudorem non promouet, sed effluentem materiam quodammodo absumit, atque resiccet. corporis igitur calore à lecti caliditate adaucto, videtur verisimile materiam ad externas partes fluentem posse absumi: hincq; pars corporis lecto adiacens minus sudabit, quam cætera. [*Quin & reprimitur. represso autem eo diffunditur sanguis: quo contingente refrigeratur magis.*] videbat Aristoteles primam illam responsionem non omnino animo nostro satisfacere, quod non videatur verisimile tantam ex calore loci & nostri corporis excitari caliditatem, quæ apta sit profluentem sudorem absumere: cum id calori acri & vehementi tribuerit Aristoteles superius, cum Soli expositas partes minimè sudare ob eam causam docuerit, quod Solis calore vehementi attracta sudoris materia absumatur & resicetur, propterea hanc aliam addidit ex decubitu compressionem fieri parti-

Parte quā iacemus, minus sudamus, & cur.

corporis ad locum, in quo fit decubitus, ex compressione sanguinem & serosam materiam reprimi, repressam verò & retrocedentem diffundi: diffuso autem sanguine magis refrigerari, & ipsum & partem vnde discedit: quo fit, cum ad sudoris materiam expellendam necessarius sit calor, hic verò potius frigus introducatur, ut potius sudor ex decubitu illo supprimatur: videtur tamē posse aliud iis verbis significari, quod maiorem habebit veritatem, nempe ex compressione impediri, ne liberè ad partem comprimentem & compressam sanguis confluat: quo fit, ut neque aquosa materia cum sanguini admixta moueri soleat, ad extremam cutim permeare possit, neque spiritus, qui expultricis facultatis instrumenta esse solent, neque sanguis confluere, sed ex compressione quasi calcatis carnibus, & constipatis meatibus refluyente sanguine, & spiritibus calor imminuitur, & materia retrocedit. [*signum autem est stupor: si quidem perfrigeratio est passio, & fit ex repressione & ictu*] exemplo probat ex compressione sanguinē retrocedere, & quodammodo partem compressam deferendo refrigerare exemplo stuporis, qui perfrigeratio quædam statuitur, & ex repulsione spirituum & sanguinis potissimum & ex ictu producit: dixit igitur *στυπνός* de *ἡ νάρκη*. est verò *νάρκη* ἢ *νάρκησις* torpor, vel stupor. est aut symptoma in quo necessario tactus imminuitur, interdum & motus voluntarius violatur. non tamen perpetuò ubi vitium est in tactu, idem & motui communicatur, ut aptissimè docuit Gal. cap. 5. lib. 1. de sympt. causis. in sensu enim solum est vitium, si lædantur nerui sensui inseruientes: quòd si læsio maior fiat, ut motricibus etiam neruis noxa communicatur, voluntarius etiam motus lædetur. Quinimò initio 2. lib. de sympt. causis inter deprauati motus symptomata recensuit, quæ naturæ & morbo communia existunt, hoc est, quæ citra naturæ operam fieri non possunt. Est enim stupor ex morbo & facultate mixtum symptoma, ita ut morbus quidem urgeat, sed facultas aliqua ex parte reluctetur. Quo fit ut quibus membrum valde stupidum est, ij quicquid tetigerint obscuro & hebeti sensu percipiant, neque perfectè & sine dolore moueri possint. Si namque morbus virtutem prorsus superet, nullò modo corpus vel partem eius stupore correptam sustinere poterit: sin virtus vincat, nulla in re laborabit. At si veluti pugna quædam sit, mouebitur quidem membrum, sed ægrè, atq; si iubeas, ut cum læsum membrum extendunt, ipsum extensum seruent, nequeunt: si quidem propter sustinentis virtutis imbecillitatem, naturali pondere deorsum decidit. Ut autem in motu, sic & in sensu media dubiàq; est affectio, eo non prorsus extincto, sed obscuro, & hebeti [*κατὰ ψυχῆς τε καὶ βῆτι τὸ πάθος. Perfrigeratio enim est passio.*] immutato nomine ut stuporem potissimum ex perfrigeratione prouenire ostenderet, quod *νάρκη* dixit, in dictionē *κατὰ ψυχῆς* vertit: dicitur autem *κατὰ ψυχῆς* Gal. lib. de hor. rigore, & palpitatione, cum refrigerationis sensus cum dolore sentitur, absque cutis & superficiē in æquali motu: aut certè dicendum est, iis verbis Aristotelem id probare exemplo stuporis, qui affectus est ex iis, qui ex perfrigeratione pendent. dixit autem optimè *πάθος*, quòd stupor non absoluta sit passio, sed quæ posita sit in fieri. Nam apud antiquos *πάθος* passio dicitur omnis motus, qui ab altero in alterum fit. dicebatur verò de omni motu extrinseco tam naturali, quam præter naturam: cuius natura est, ut esse suum in mutatione, & alteratione, & in ipso (ut ita dicam) fieri habeat. quod luculentissimis & fusissimis verbis Gal. noster secundo Meth. med. docuit iis verbis. quod verò propositum nobis in hac disputatione maximè fuit, propè iam definitum est, nempe aliqua in generatione, & mutatione, & alteratione, & ut semel dicam, in motu ipsam essentiam habere, quædam etiam in substantiæ ipsius constantia. sanitas igitur & morbus, & quicunque symptomatum causarumque affectus sunt, vel habitus ex permanentium numero sunt. Actiones verò omnes & alterationes in quacunque re fuerint, in ipso fieri essentiam suam possident. Et corpus secundum quodcunque mouetur, secundum id patitur, motusque eius *πάθος* est. Veteres sanè motus omnes, qui naturaliter se habent, neque actiui sunt, *πάθη*, hoc est passiones nominant, sicuti etiam actiones ipsos actiuos motus. Eo modo & ipsas sensuum alterationes Plato *πάθη*, hoc est, passiones, appellat. At iunioribus nescio qua opinione de solo eo, qui præter naturam sit motu, id nomen usurpatur. At veteribus quidem *πάθος* priuatim de omni extrinsecus motu dicebatur: nunc autem etiā per abusum affectus, qui ex passione iam prouenere, nec amplius in motu sunt, *πάθη* appellant. Non tamen diuturnior, aut egrè solubilis habitus affectus sic nominatur, ut neque morbus. Putetur igitur ex iis *πάθος*, suam in ipso verti, mutari, alterari, aut modo quouis alio moueri, habere generationē: quādiu enim aliquid mouetur, patitur, cum desit moueri, nō amplius pati, sed affectū esse dicitur. Differt enim *πάθος* *δὲ τῆς ἀλγεῖας*. id est passio ab

Stupor
quid & vn
de fiat.

πάθος
quid.

affectione, siue dispositione solo motu. Quippe cessante eo, quod alterabar, alteratio, quæ in passo iam remanet, *ἀλλ' ὅτις*, hoc est, affectio eius est. hæc cum à veteribus ita disticta fuerint, nunc tamen per abusum etiã ipsæ *ἀλλ' ὅτις*, quæ ex passione iam prouenire, nec amplius in motu sunt, *παῖσι* appellantur: cum autem omnem, etiam qui naturaliter se habet, motum *παῖσι* veteres dixerint, postea tamen quidam id nomen ad eos tantum motus contraxerunt, qui præter naturam accidunt. Alij verò ne de eis quidem omnibus dici voluerunt. nam eas præter naturam affectiones, quæ morbum præcedunt, causæq; rationem obtinent, causas tantum dicimus, non *παῖσι*. Quæ verò illum sequuntur, si actionum læsiones sint, & symptomata & *παῖσι* vocamus: sicut & immodicas vel inanitiones, vel retentiones. Si verò actiones sunt, hoc est si in corporum affectu consistant, veluti viciosus color, supra passionis & symptomatis appellationem etiam *ἀλλ' ὅτις* affectus, siue affectiones vocamus, ita nimirum vt sunt. hæc optimè Gorræus doctissimus in suis definitionibus ex Gal. passim collegit. Cum igitur stupor imperfecta sit resolutio, in quo neque sensus omnino neque motus tollitur, sed hebetatur, duplici ratione *παῖσι* erit meritò dicenda, & quòd sit præter naturam, & quòd sit in generatione, & (vt ita dicam) vi fieri, non autem absolutus affectus. Inter frigidas verò passiones, tum quòd refrigerata aliqua parte stupor producit, tum quòd percussis, tum spiritibus tum sanguine, ab aliqua parte idem generatur. Primæ illius causæ mentionem optimè fecit Gal. in principio lib. 2. de loc. affectis. cum dicit, natura stupor ob refrigerationem fit, vt planè videre est in his, qui hyeme per frigora proficiscuntur &c. subdit, Ergo vt perfecta refrigeratio & sensum penitus aufert, & motum: sic moderatior & sensus & motus difficultatem inducit: nominatũque (vt dixi) huiusmodi refrigeratio stupor. Alteram nobis significauit Aristoteles hoc loco, cum dicit. [*fit ex repressione & ictu*] cum enim sensus & motiones medio neruorum fiant, si qua ratione aut facultas impediatur ne per neruos tendat, aut spiritus & sanguis, quæ sunt instrumẽta operationum, aut paralytis fit, aut si ex parte solum fiat hoc impedimentum, stupor. potissimum autẽ etiam in sanis hoc obseruamus, cum aut ex diuturna sessione, aut ex neruosa alicuius partis compressione, ita & ad mouendũ & ad sentiendum torpentes reddimur, vt cum motũ quis aggreditur, sensum habet molestum. & qui repentes formicas, vel pungentes acus multas repræsentat. spiritus enim delatio libera si fuerit, & expedita, sensum nõ efficit, sin est vehementior, & cum impetu erumpens, dolorem inducit oblectationi intermixtum, quod Plato in Philebo docuit: ea motionis species in spiritu titillatis contingit, dum repentẽ causæ corporis partes agitantur, alæ, inguina, mētum, in quibus copiosus spiritus ex ingruente turbatur, & inundat. Nec multò aliter in stupido membro, conata vis mouere per angustas & coniucentes neruorum cavitates spiritum detrudit: qui carnibus accedens formicarum vel aculeorum incidentium imaginem inducit, cum quadam suauitate molestam: sic enim multò cõstantius dicitur, quàm quod quidam scribunt, humores compressione detentos, dum exitum petunt, pungere: non enim magis motis eueniret, quàm quiescentibus. & hoc est quod dicebat [*fit ex repressione*] eadem propemodum reddi potest ratio cur ex ictu pars aliqua torpida reddatur. Cum enim ex ictu compressæ aliquæ sint partes neruosa, spiritus, qui per eas mediantibus neruis illis ferri debent, cum obicem inueniant aut carne comprimẽte neruos, vel neruo ipso contuso, aut ex fluxu sanguinis obstructo, stupor sequitur.

Διὰ τί οἱ καθύδοντες μᾶλλον ἰδρῶσιν; ἢ ἄλλ' τι τὸ ἀντιπερίστασιν; ἀπερίσπαστον γὰρ τὸ θερμὸν ἐν τῷ σώματι, ὅτε λαύνει τὸ ὑγρὸν.

XVI.

Cur dormientes magis sudant: An ob percussionem; collectus enim calor internus humorem expellit.

Quoniam inferius problem. 28. & eandem quæstionem proponit, & vberiori oratione prosequitur dissolutionem, ne sæpius eadem repetere cogamur, in eum locum explicationem etiam huius loci relegauimus.

Διὰ τί τὸ περὶ σῶπον μάλιστα ἰδρῶσιν, ἀσπρότατον ὄν; ἢ ὅτι διδρῶτα μὲν, ὅσα ὑφύγια καὶ

ῥαγά; ἢ δὲ κεφαλὴ τοιαύτη ὑγρὴ γὰρ οἰκεία ἔχει πλείους. δηλοῦσι δὲ αἱ φλέβες πύσσας εἶναι, καὶ οἱ κατ' ἄρροι δὲ αὐτῆς, καὶ ὁ ἐκέφαλος ὑγρὸς, καὶ οἱ πόροι πολλοί. σημεῖον δὲ αἱ τείχες, ὅτι πολλοὶ οἱ πόροι εἰσὶ, φραίνοντες ἔξω. ὅκ' οὖν ἐκ τῆς κάτω οἰδρώς, ἀλλ' ἐκ τῆς κεφαλῆς γίγνεται. δὲ καὶ ἰδρῶσι καὶ ποσὶ καὶ μάλιστα τὸ μέτωπον ὑπόκειται γὰρ ποσὶ. τὸ δὲ ὑγρὸν, κάτωρ, ἀλλ' ὅκ' ἄνω.

XVII.

Cur facie maximè sudamus, cum minimè sit carnosæ: an quòd faciliùs ea sudare solent, quæ humida sunt, & rara. Caput autem tale est. humiditatem enim propriam habet multam. demonstrant autem id venæ exinde tendentes, & distillationes ex eo fluentes, & cerebrum humidum, & foramina multa. capilli autem indicio sunt multos meatus adesse exterius terminantes. Non igitur ex inferioribus sudor, sed ex capite generatur. quo fit ut & primum, & maximè fronte sudemus. subiacet enim primum. humidum autem deorsum fluit, non autem sursum.

Sudor ex
facie maxi-
mè fluere, &
cur.

Quod etiam superius proposuit, discutiendum hoc loco longiori oratione & proponit, & dissolvit. Cur facie magis sudemus. quòd experientia cuilibet manifestum est. dubitandi verò ratio ea est, quòd minimè sit carnosæ: docuerat enim superius posteriores partes anterioribus magis sudare, quòd magis sint carnosæ: & eius rei nos causam reddebamus, quòd cum caro ex sanguine fiat agglutinata, ad sanguinem verò eò deuehendum necessaria est serositas illa, quæ sudoris materia est, quare priore illo suo munere functa, à natura per cutem solet propelli. Cum igitur sudor maximè ex facie promanet dubitandi locus est, cur id fiat, cum ea pars pauca carne sit vestita. quinimò Theophrastus lib. de sudoribus quærebat cur frons cum ferè omnino sit carne destituta, primò & maximè sudare soleat. [*an quòd faciliùs ea sudare solent, quæ humida sunt, & rara: caput autem tale est, humiditatem enim propriam habet multam.*] Inter eas causas, quæ ad sudoris generationem quàm maximè faciunt, illam non postremum locum obtinere dicebamus, quæ ex aptitudine partis ad emittendum sudorem desumebatur: quæ erat ut pars sit laxa & rara, quòd si ultra etiam plurimam humiditatem sortita fuerit, ut sudori materiam subministret multam, proculdubio ad sudorem multum emittendum eam ipsam aptissimam dicemus. At caput tale esse dicit hoc loco Aristoteles. non igitur mirum si sudorem multum emittere in submissis sibi partibus soleat. Minorem illam propositionem caput humidum esse multis argumentis probat, cum dicit [*humiditatem enim propriam habet multam*] ex naturali temperamento vniuersæ illius partis ostendit, primò quidem quòd ab eo, & ad eum & per eum multæ venæ tendunt: per venas autem etiam arterias intelligit. ubi autem multus confluit sanguis, quamuis ob spirituum admixtionem deberent calefieri, si tamen temperie naturali humida & frigida præualeant, humiditatem illam adaugent, potissimum eò simul delatis serosis humoribus. verum non naturali modò humiditate caput maximè abundat, sed aduentitia maximè, cum tot tantisque quotidie videamus tentari humiditatum defluxionibus tum per nares, & palatum tum per aures & oculos, tum per venas & nervos ad subiectas partes. [*& cerebrum humidum*] cum capitis apud medicos duplex sit acceptio, pressior & angustior altera, altera fusior ampliôrque; ampliori & vulgari significato capitis nomine totum id designatur, quòd prima colli vertebra, & vertice circumscribitur. de hoc hætenus sermonem habuisse visus est. pressiore verò significato eleganter caput à Celso ex Hipp. lib. *ὅτι τῆς ἐν κεφαλῇ νεώμενον* domicilium, & propugnaculum cerebri, cuius caluaria duplici osse connecta, diploë intertexta, carunculis venulisque obsita, desuper circumfusa est pericranio, cute capillata velato, subter verò adiacet duræ meningi argumento ab hoc capite nunc humiditatem naturalem probat. Cum enim caput hoc solius cerebri gratia constructum sit, quòd illius domicilium & propugnaculum dicatur Hipp. quale erit illud quod continetur, cuiusque gratia constitutum est, tale etiam erit quod continet. at cerebrum humidum est, ut vel ex molli illa sola, & medullari substantia facile quilibet colligere potest: caput igitur eodem temperamento præditum

Caput hu-
midum na-
tura sua
est, & cur.

Cerebrum
natura
humidum,
& cur.

esse oportet. Vnde medicinæ & naturalis philosophiæ parens Hipp.lib. πει ἀρχὴν cere-
brum appellat μητέροπλιν τοῦ ψυχροῦ καὶ τοῦ παλινώδους, sedem frigidi & glutinosi. oportuit
autem frigido & humido temperamento cerebrum excedere, ne membrum perpetuè
cogitationi dicatum accèderetur: néve animales spiritus omnium tenuissimi tam citò
vanescerent. In calidissimo cerebro motus essent furibundi ac temerarij & sensationes
deliræ, quales sunt phreneticorum. Quin si Aristotelis dogmata sequeremur cum cere-
brum apud ipsum ad refrigerandum & humectandum cor ipsum sit institutum, procul-
dubio huiusmodi temperamento debet esse præditum. [*& foramina multa*] καὶ οἱ πόροι
πολλοί. humiditatem hanc capitis colligit ex pororum & meatuum in ea parte multitu-
dine. πόρος, meatus, optimè, inquit Goræus, id dicitur, per quod aliquid influit, vel
effluit, siue is spiritus sit siue aër, siue humor, siue excrementum. Proinde oculorum
nerui πόροι vocati sunt ab Herophilo. Similiter & in auribus ἀκουστικὸν πόρον. Ad hæc mea-
tuum per quos cibus vel in ventriculum subit, vel ab eo exit, tum quibus chylus in ie-
cur diffunditur, aut bilis in suam vesiculam ingreditur, vel ex ea effunditur, πόροι appel-
lantur: propterea & exigua illa foramina per totam cutem dispersa, quæ corporis vni-
uersi perspirationem moliantur. Sunt autem in vniuersum duo pororum genera, alij
sensibiles alij insensibiles habentur. Illi magni & patentes sunt, quales in ventre, ieci-
nore, liene, intestinis, venis, arteriis, & reliquis eiusmodi instrumentis visuntur: hi ve-
rò parui & visum fugientes, non solam quidem partium superficiem occupantes, sed
per totam etiam carnis, ossium, cartilaginum, neruorum, ligamentorum, membra-
narum, & cutis substantiam disseminati. Neque enim externi modò sunt, & superficia-
les, sed etiam intimi. Siquidem iis plenum est totum corpus & tota cutis, aliter putredo
vitari nullo modo posset. Propterea in vniuersum omnes meatus considerans tam sen-
sui conspicuos, quàm imperspectibiles, primùm dixit [*& foramina multa.*] id est, quibus
capitis superflua humiditas expurgatur, humiditatem capitis & naturalem & aduenti-
tiam ostendunt. Ad maiorem autem rei huius confirmationem subintulit, capillos in
capite promanantes manifestè ostendere caput multis esse peruium poris, cum dicit,
[*capilli autem indicio sunt multos meatus adesse exterius terminantes*] vt enim cutis apta sit
vt in ea pili enascantur, debet esse moderatè sicca, & rara: vt enim in palustri & vligino-
so loco nihil generatur, neque item in squallidior solo, ita in humidior & siccior
cuti pilos erumpere non datur. Raritas autem cutis quàm sit necessaria expressit elegā-
ter Hipp.lib. de natura pueri, iis verbis, & plurimi & maximi enascuntur pili, qua cor-
poris parte cutis rarissima est, & vbi posterius rarefcit cutis, ibi posterius nascuntur pili,
vt in mento & pube. ex poris autem iis imperspectibilibus ad hunc finem, capillos erū-
pere, vt excrementa capitis educantur, docuit Galenus in mirabili illo & propè diuino
opere de vsu partium lib. 2. cap. 4. [*non igitur ex inferioribus sudor, sed ex capite generatur*]
iis verbis tollit difficultatē Aristoteles ab initio propositā, cur scilicet cum facies minus
sit carnosā, sudore tamen maximè perfundatur: non enim ex facie, qua facies & per se,
ex materia ad illam partem demandata promanat sudor, sed aliunde ad eam deman-
datur, nempe à cerebro, & superioribus partibus, in quibus multam adesse humidita-
tem iam multis demonstraerat. Ad id autem magis firmandum argumentum addu-
cit, quòd, frons omnium faciei partium maximè excarnis, primùm & maximè sudorem
emittit, vt quæ cerebro & superioribus partibus vicinior est. multò autem verisimilius
est humiditatem illam à cerebro ad frontem ferri, quàm à genis & mento, quoniam
natura sua graue omne deorsum fertur, humidum autem cum graue sit, sursum ferri na-
tura non potest, sed deorsum tendit. Hinc Theophrastus lib. de sudoribus frontem pri-
mo & maximè sudare, quòd immediatè cerebro natura sua humido subiaceat: humi-
ditatis autem cerebri signum & ipse dicit esse capillos. repetit autem hanc eandem
quæstionem sect. 36. probl. 2. vbi mirari licet Theodorum Gazam, qui hoc loco postre-
ma hæc verba, τὸ ὕγρον, καὶ τὸ ῥεῖ ἀλλ' ἐκ ἄνω, quod est, humidum autem deorsum fluit,
non sursum, ipse hoc loco vertit. Prima enim frons subdita est. qua tamen parte vertit
36. sectione. sic humor autem deorsum non sursum fluit.

Pori in cor-
pore qui.

Pori alij
sensum
effugiant
alij sensu
conspicui

Gaza læ-
plus.

Διὰ τί οἱ ἰδρῶντες, εἰς ψυχρῶσιν ἢ ὕδατι ἢ πνέματι, ναυλιῶσι; πότι ἐν τῷ ὕγρῳ ψυχρὸν ἐστὶ
ἀθερόν, ἐμπεραδεν ὅτι ἡρεμοῦ δὲ τὸ ῥεῖν: ἢ καὶ τὸ πνέμα διττὸν ἐξω, γινόμενον ἰδρῶς,
δὲ τὴν ψύξιν, τὸ ἐσω ψυχρὸν ὅτιν δὲ λείπει, ὕγρον ἐγγεῖο, καὶ περσπεσὸν ποτὶ τὴν
ναυτίαν;

XVIII.

Cur sudantes si aqua aut vento refrigerescant, nauseant? Vtrum quia humor in frigidatus est in vnum collectus, antè non quiescens ob fluxum. quin & spiritus extra tendens in sudorem ob frigiditatem conuertitur. Hic intus refrigerescens priùs quàm exeat in humorem versus est, & cadens excitat nauseam.

Sudantes
si refrige-
scant nau-
seabundi
fiunt, &
cur.

Nausea
quid.

Quærit cur quibus sudor copiosè profluit, si aliqua externa causa, aqua puta, vento, vel denique ipso ambiente refrigerescant, nauseabundi redduntur. Nausea autem est deprauatus motus expultricis facultatis, quo nititur per os excernere, quæ vètriculo sunt molesta, non tamen excernit: aut inane vomendi desiderium, quo nihil excernitur. id quamuis præter naturam sit symptoma, naturale tamen dicitur, quòd natura co-
donauerit animalia, vt tussi & sternutamento, quòd noxia à se depellerent. Ac vt sternutamentum est cerebri, tussis pulmonum, sic nausea ventriculi non totius sed partis superioris. Ea autem peccat in modo, quia vehementius quàm secundum naturam concitatur: & in spatio, quia commouetur ad superiores partes, quòd est contra naturam. peccat etiam circa animalem facultatem, ad quam attinet displicentia, & auersio. Animaduertendum autem alium esse etiam affectum nausea leuiorem quem stomachi *ὑπὸ πῆλιν*, id est, supinitatem, vocant: qui affectus contingit, iuxta intemperie quancunque stomachi, citra tamen vitiatos humores, fitq; sæpius ex humiditate multa non malignæ qualitatis. Irriguus enim est stomachus, & vt ligamenta neruorum laxatur. Quemadmodum est & alius affectus, *ἀνατροπή*, id est, subuersio, dictus, significatq; nauseosas affectiones, quæ fiunt ab accepto cibo: quamuis eadem vox etiam inappetentiam significet. In nausea autem propriè dicta, vt & in aliis dictis affectibus, os ventris præcipuè laborat. quærit igitur cur quibus sudor erumpit, vbi frigida aqua aut vento, vel ambiente frigido tententur, nausea molestiam faciat, & respondet. [*utrum quia humor in frigidatus est in vnum collectus, non quiescens ob fluxum.*] prima hæc est causa huius symptomatis, quòd materia, quæ extra ferebatur, neque ob impetum quo propellebatur, vllibi quiescebat, frigida rei occursum quasi firmata, immo ad internas partes, vnde emissa erat, repulsa in vnum quasi aggregata quiescit, & in partem centro vicinam, quæque ob maiorem capacitatem magis apta est humorem continere, tandem delabitur: hic autem est ventriculus, vnde nausea vera excitatur si in capacitatem ventriculi, & intimiores partes defluxa fuerit, in transituque potissimum os ventriculi irrigans, nauseam produxerit. aut certè externas eiusdem partes madefaciens affectum alium nausea leuiorem, quem *ὑπὸ πῆλιν* Græcis, supinitatem Latinis dici iam docuimus. id autem aut contingit remeante materia ab ambitu corporis ad os ventriculi, quòd docuerit Hippocrates libro de alimento confluxum esse vnum in viuente corpore & omnia consentientia, aut certè quòd materia sudoris, quæ impetu non modò ad externa mouetur, sed etiam ad supernas partes & cerebrum potissimum quodammodo fertur, sed frigidi occursum crassior & grauior reddita deorsum iterum labitur, vnde quandoque tusses ex improviso superueniunt ea ad thoracem vel pulmones delata: aut ad ventriculum prolapsa, osque ventriculi irrigans & emolliens, nauseam potest excitare, & hoc est, quod in fine problematis dicebat [*& cadens nauseam mouet.*] [*quin & spiritus extra tendens in sudorem ob frigiditatem conuertitur, hic intus &c.*] non ea modò, quæ serosa erat, quæque sudoris proxima erat materia frigidi occursum retrocedens, & os ventriculi impetens nauseam excitare solet, sed halitus omnes calidi, vapores, & ipsimet spiritus, vbi externa aliqua notatu digna causa refrigerans superueniat, condensati in humorem vertuntur, cumque aut tanquam causa efficiens sudoris materiam extra propellerent, aut simul cum ea ducti motum adiuuarent, sistuntur, & condensati vi frigoris ad inferna prolapsi, osque ventriculi præterlabentes nauseam concitant. Quod in vaporibus ex aqua in lebere feruente eleuatis quotidie experimur. in cooperculum enim impingentes externique frigoris vim persentientes in humores vertuntur, & iterum deorsum feruntur. Potius autem nauseam excitat, quàm tussim, quòd

quodd osculum thoracis & pulmonum canalis multò pluribus vallauerit operculis, quàm viam ad ventriculum tendentem. Vomitus autem rarò ex harum rerum frigidarum occurſu in ſudantibus ſequi videmus, tùm quòd materia minoris ſit quantitatis, quàm vt mole naturam ad vomendum incitare poſſit, neque etiam acris, aut malæ qualitatis, vt acrimonia aut malignitate naturam ad expellendum impellat, ſed humida exiſtens, & quaſi tepens optimè diſpoſita eſt, vt nauſeam excitet.

Διὰ τὴν ποτὲ ἐκ τῶν ποδῶν καὶ τῆς κεφαλῆς, μάλιστα ἰδρῶτες γίνονται θερμαινόμενων; ἢ ὅτι τὸ θερμαινόμενον ἐφέλκεται ἐφ' ἑαυτὸ τὸ ὑγρὸν; τὸ δὲ ὑγρὸν οὐκ ἔχει ὅπῃ καὶ ταναλίσκεται, ἀλλὰ τὸ ἐξ ὧν τὰς πόδας τὰς οὐδὲν ἐκ πίπτει οὖν ἐξω.

XIX.

Cur ex pedibus & capite incalescentibus sudores maximè promanant? An quoniam quod calidum eſt trahit ad ſe humorem? Humor autem non habet, vbi conſumatur, propterea, quòd loca hæc ſunt oſſea: propterea extra cadit.

Quamuis pro raritate partium, ſeroſiq; humoris collectione variante pro varia corporum diſpoſitione alios videamus magis vna quàm alia parte ſudare, naturaliter tamen ſe habente corpore, & incalescente magis, data caloris eadem proportione ſingulis partibus, ſolent capite, quod ſuperius docuit, & pedibus magis ſudare. Dubitandi ratio ea eſſe poteſt: quòd ſuperius docuerit, partes eas ſudore magis affluere, quæ carne magis ſunt veſtitæ, quòd ad carnem generandam neceſſarius ſit ſanguis. is autem ſine ſeroſarum humiditatum adiumento minimè ad extremas partes nutriendas concurrere poteſt, at caput vix carne veſtitum dici poteſt, ſed oſſibus omnino munitum. Pedes autem tantum abeſt, vt multa carne ſint veſtiti, vt nihil ſit in corpore minus carnoſum, magis gracile, magis oſſibus reſertum: quinimmo quaſi in pedibus nullæ ſunt partes componentes ſimplices, quæ frigida non ſint, & maiori ex parte ſicca: oſſa, nerui, ligamenta, tendines, & huiuſmodi. Quæri igitur iure merito poteſt, cur incalescente corpore maximè ſudore profluant. [*An quoniam quod calidum eſt trahit ad ſe humorem &c.*] Pro diſſoluenda quæſtione ſibi ſumit Ariſtoteles calorem vim habere attrahendi ad ſe humores. Quod niſi diligenter explicetur, quomodo fiat, facile nouis iſtis ſcriptoribus, qui vndeſcunque ex ſummis philoſophis occaſionem arripiunt maledicendi, & ex hoc munere famam aucupandi, anſam daremus aduerſus Ariſtotelem diſſerendi: improprie igitur, & ſolum ex accidenti cenſeo ipſe calori attractionem tribuiſſe, & quemadmodum longa oratione in comment. ad lib. de aër. aq. locis, lib. 3. comment. 24. docuimus, improprie dici ſolem, aqueas humiditates in vaporem attenuatione conuerſas ad ſe trahere ſuſſum verſus, indeque pluuias gigni, cùm ſol non niſi vapores ipſos ſuſcitet calefaciens attenuansque, haud aliter quàm ignis lebeti ſuppoſitus, multos vapores ex contento vapore non attrahit, ſed producit: ſi enim traheret, deorſum, vbi eſt ignis, vapores ferrentur. ſed actione caloris, aqueæ illæ partes iam in aëream vel igneam naturam mutatae ſuperiores partes petunt, tanquam proprium & naturalem locum. Vnde madidi panni dum exſiccantur, non ignem verſus vapores emittunt, ſed ſuſſum veluti pannum lambentes rectè feruntur tanquam in proprium locum: quòd aqua qua madidi erant panni, in aërem mutetur, & ſtatim potentia, levis cùm ſit, ſuſſum fertur, vt quod

Pedes cū partes ſint frigidiffimæ & ſiccæ cur maximè ſudant.

Calor attrahit improprie.

Ignis quomodo vapores eleuet.

Calor in
nostro cor-
pore quo-
modo at-
trahere di-
catur.

Cauæ par-
tes minus
sudant.

Pes maxi-
mè sudat,
quia mini-
mè cauus.

Caput cur
maximè su-
det.

potentiâ est, actu tandem in proprio loco assequatur: id verò paulatim acquirit, dum sursum latus paulatim ad locum proprium tendit. qua etiam ratione non à se-ipsis, sed à generante vel remouente prohibens moueri docebamus ex Aristotele, tum l. de physica auscultatione, tum lib. de cælo. Eadem propemodum ratione, sed ad sensum non adeò manifesta contingit attractio ex calore in particula aliqua corporis nostri. Cum enim caloris eius potissimum, quem vim habere dicunt attrahendi, proprium sit & poros maximè dilatare, & humores dissoluere, ac etiam in vapores habitusque commutare, ij insita sua leuitate per ampliores factos meatus in sublime feruntur, iungunturque ambienti. Succedunt verò exhaustis illis alij, ne detur vacuum quandiu vis calefaciens partem rarefacere, & poros magis magisque dilatare perseuerat, vnde ex alto corpore extracti videntur, qui sponte sua eò confluerint. Cum verò ex dilatata parte sinuosa etiam magis reddatur, ne vacuum detur: maior itidem humoris confluxus ad illam partem fiet, & sæpe in tumorem pars illa eleuatur. Hoc igitur modo calidum ad se humorem rapere & attrahere dicemus cum Aristotele, successione quadam humorum. [*humor autem non habet ubi consumatur*] docuerat superius partem anteriorem corporis minus sudare, quòd internas maiores habeat capacitates, in quibus humor serosus ad illas partes transmissus posset colligi, & aliqua ratione dissolui, aut educi: secus quàm in posterioribus contingat: quæ cum internas capacitates magis remotas habeant, sudorem extra propelli necesse est: vnde in vniuersum conclusit, partes illas, quæ minus cauæ sunt, magis etiam sudare. hoc cum ita sit, cum pedes incalescunt tanta caliditate, vt humor ad eos transfundi debeat, necesse est magis sudare aliis partibus, cum omnium sint minimè caui, & ferè toti ossei. quamuis autem *πῶς* pes ab ischij & coxendicis articulo, ad extremos vsque digitos protensus dicatur, propriè tamen & verè postrema pedis pars pes dicitur, & hoc loco ab Aristotele est intellecta, quæ est *ὄργανον μεταβατικόν*, gradiendi instrumentum, in quo licet tendines multi, musculi, venæ, arteriæ, ligamenta, ossa tamen omnium maximè præualent, si singulas tres partes consideremus, in quas extremus hic pes diuidi solet: tarsum, metatarsum & digitos. tarsi enim ossa septem numerantur, metatarsi quinque, & digitorum quatuordecim, nullis cavitatibus interstincta, sed per ginglymon articulata, atque arctissimè ligata, vt robur parti addant. Propterea Aristoteles subdit rationem, cur humor ad partem calefactam attractus non consumatur [*propterea quòd loca sunt ossea*] cum autem humor aut in cavitatem nullam recipi possit, nec à spongiosa aliqua parte absumi, & recipi, neque verò, cum præter naturam eo loco defluerit, necesse est vt extra proruat, aut propellatur, & in sudorem abeat. Verùm est quòd difficultatem non paruam faciat, quòd non solum pedes, sed etiam caput ob eandem causam plurimum sudare dixit, neque quòd osseum cum sit maximè, nullam habeat cavitatem, in qua recipiatur humor calore attractus, cum alioqui & cauum esse sciamus, & non paruam habere capacitatem, quin & ventres vacuos. Ad dicendum est sententiam hanc Aristotelis potissimum intelligi de pedibus: docuit enim superius causas multas cur caput sudore maximè affluat, dum quærit, cur facies, cum non sit carnea, & potissimum frons, primò & maximè sudet: verùm si hanc etiam addiderimus, quæ hoc loco proposita est, non erit ab re: quamuis enim caput magnam habeat capacitatem intra se ipsum, cum tamen inter animantia, homo maximo etiam cerebro præditus sit, adeò cavitates illa repletur, vt ventrem non habere dicere meritò possimus, quo humiditatem serosam attractam recipiat: quin immo ob hanc ipsam causam, cum humidissimum sit, ne retenta humiditas morbos pariat exitiales, natura tot illi meatus & canales addidit, vt quæ naturali temperamento generatur humiditas, aut aliunde transmissa colligitur, commodè & citissimè possit expurgari. Quod igitur in vniuersum proposuit, etiam capiti hac ratione poterit accommodari.

Διὰ τί οἱ ποιοῦντες, ὅτε παύσονται, ἰδρῶσιν; ἔδῃ γάρ, εἴ ποῦ ὁ πόνος αἴτιος, ὅτε ποιοῦσι. πότερον ὅτι ποιοῦντων μὲν, ὑπὸ τῆς πνύμαλτος αἰφλέβες ἐμφυσώμεναι, τὰς πόρους συμμεικμένας ποιοῦσι παυσανδρῶν δὲ, σπινθίζουσιν; ὥστε δι' ἀρυτέρων γινομένων τῶν πόρων, ῥᾶον διέρχεται τὸ

ὕψος. ἢ ὅτι ποιοῦντων μὲν, ἀποκρίνεται ἡ κίνησις ἐκ τῆς συμπεφυκότος ὑγροῦ πνύμα, καὶ
 ἀπὸ θερμότητος τῆς ἀπὸ τῆς κινήσεως, ἥτις τὸ ὑγρὸν πνύμα ἐπιπολῆς; ἐπὶ δὲ παύσεται
 πονῶν, ἅμα καὶ ἡ θερμότης λήγει, καὶ ἐκ τῆς πνύματος πυκνότητος, ὑγρῆς ἥτις, ὁ καλού-
 μενος ἰδρῶς.

XX.

Quare laborantes, vbi quieverint, sudant: Nam oportebat, si labor cau-
 sa est, tunc sudare, cum laborabant. Vtrum quia laborantibus, venæ spiri-
 tu inflatae occludi poros cogunt, quiescentibus autem resident: quare, am-
 plioribus factis poris, facile permeat sudor. An quia laborantibus fecer-
 nit motus ex connaturali humore spiritum & mediante calore, qui fit à mo-
 tu, humor in spiritum per externas partes mutatur. Cum verò à laboribus
 cessatum est, similiter & calor desinit, & ex spiritu densato fit humiditas, quæ
 sudor dicitur.

Docuimus ab initio horum commentariorum, ex multis Aristotelis libris problemat-
 um congestum esse opus hoc problematum ab aliquo suorum discipulorum, atque in
 classes diuisum, propterea aliqua sæpius repeti, & de eadē re diuersas causas proponi,
 quod de quæstione hoc loco proposita contigit. Cum enim fortasse in naturalibus, in
 encycliis, & aliis id genus ab initio propositis, quæstionem eandem proposuisset discus-
 tiendam, diuersis verbis sæpius eadem repetit, aliquando ampliori responso dato, ali-
 quando breuiori, aliquando exemplis itidem magis explicando. quod videre est hoc
 loco, vbi proposita quæstione duplici proposita responsione optime dissoluit. eandem
 tamen dissoluendam proponit, problemate 23. quin sequenti 24. eadem proposita quæ-
 stione, multis exemplis responsionem suam illustrando eam iterum dissoluit: ex multis
 enim fortasse problematum libris, qui in has classes problemata disposuit, ea colligens,
 in vnum locum collegit, ac propriis Aristotelis verbis seruatis hoc loco disposuit. Ne
 autem nos eadem repetere cogamur, hoc loco omnia explicabimus, & in vnum col-
 ligemus. Quæstio igitur est, [*Quare laborantes, vbi quieverint, sudant*] dubitandi
 occasio ea est [*nam oportebat, si labor causa est, tunc sudare, cum laborabant*] id est: vide-
 tur enim potius sudare debuisse dum labore corpus agitur, quàm cum à labore
 quietem quærimus, cum labore incalescat corpus, quod sudorem efficere diceba-
 mus, attenueturque materia crassior, vt facilius vndequaque possit permeare at-
 que diffundi, quin & materia ad externas partes expelli. accedit præterea quòd
 calore ex labore per corpus concitato, meatus corporis patentiores redditi, viam
 quasi struunt materiæ, quæ per sudorem debet propelli: his tamen non obstanti-
 bus contra euenire videmus, sudorem nempe magis affluere cessato motu & la-
 bore desinente, cum homines quieti corpus tradunt. Duplicem mox rei huius
 reddit rationem: quarum prima iis verbis [*utrum quia laborantibus venæ spiritu
 inflatae poros occludi cogunt, quiescentibus autem resident: quare amplioribus factis poris
 facile permeat sudor*] ex vehementi exercitatione quòd incalescente toto corpore,
 cor omnium partium calidissimum, in medioq; positum, & propterea magis inca-
 lescebat, à spiritibusque excalescentis magis ardens, refrigerio indigens, exter-
 num aërem media inspiratione ad se trahit, attractumque aliquanto magis retinet,
 & in vapores etiam mutat, quibus & venæ replentur, magis, magisque arte-
 riæ, tum etiam aliæ corporis cavitates, potissimum autem thorax, in quo ar-
 teriarum fons & propago continetur, inflatae in tumorem eleuantur, quibus
 quasi comprimuntur, partes externas pori extra per carnem tendentes, op-
 pressi, quasi comprimuntur, & sese adinuicem obturant: vnde sudor qui per
 eos duci debet, vt ad cutim latus expellatur, cum vias occlusas reperiat, fir-
 matur, neque ad externa ferri commodè potest. commodò exemplo, &
 ex iis, quæ in primo problemate huius sectionis proposuerat desumpto, in

problemate vigesimotertio id confirmat, quòd sudor minus iis effluit, qui contento spiritu expirationem impediunt. Sed problemate sequenti 24. aliquot propositis exemplis confirmat quod de causis sudoris dicit, tempore subsequenter quietis, [*quòd amplioribus factis poris facile permeet sudor*] videmus enim obstructis canalibus, vnde exire solebat aqua aliquo in loco cauo recepta, aliunde eò transmissa, vbi multa illius copia collecta fuerit, si canales illi deobstruantur, maiori tunc impetu ferri, & in maiori copia, quàm si paulatim fuisset effluxa: si enim segniter & paulatim effluxisset, pars illius à terra fuisset absumpta, pars residens cæno admixta, reses facta esset, pars cavitatibus infusa, aut obliquè tendens amissa esset, impetu aut post impedimentum remotum effluens, rectaque tendens, neque dispergitur, neque absumitur, sed impetu commota tota ferè ad decliuem locum tendit. ita cessante motu vehemente, laxatis venis & arteriis, thorace naturalem statum retinente, laxantur pori, & partes concidunt, vnde materia sudoris, quæ quasi obice obducto retinebatur, externa petit, & facilius effluere poterit: tum eadem attenuata, tum meatibus non modò reseratis, sed apertioribus redditis: quod exemplo clepsydrae confirmat, de qua re abundè in primo huius sectionis problemate. [*an quia laborantibus secernit motus ex connaturali humore spiritum &c.*] hæc altera est causa admodum naturalis, rationique maximè consentanea. ex motu enim vehementiori calor excitatur, qui spiritus attenuat, & quasi consumit, humores autem attenuatos magis in halitus & spirituosam substantiam conuertit, vnde materia sudoris aut consumitur, aut immutatur. econtra autem cum à labore cessatum fuerit, similiter & calor desinit, & econuerso spiritus, & halitiosa vaporosaque materia crassior reddita naturam priorem acquirit, atque in humorem vertitur aquosum, qui sudoris antecedens est causa. Non secus quàm in mundo hoc inferiori videmus ex humore vi solis vapores eleuari, & exhalationes calidas & siccas, quæ quandoque vi ventorum humidorum in aquam vertuntur, quandoque autem ad secundà usque aëris regionem peruenientes, frigiditate illius partis iterum in aquam vertuntur. Problemate autem 22. aliam huius quæstionis attulit solutionem, obscuriorem illam quidem, & breuissimam, iis verbis. [*an quoniam laborantes quidem faciunt, facientes verò laborauerunt. meritò igitur plus tunc expellitur, quandoque enim fit, quandoque autem est*] quibus verbis visus est mihi Aristoteles hæc voluisse nobis significare, sudoris quidem materiam præexistere tum in venis, tum in carnosiss partibus, & in spatiis, at neque separata est à sanguine, neque ad cutim moueretur, nisi calore coadiuuante, quo & secernitur attenuata magis, & ad externa propellitur. sic igitur [*laborantes faciunt*] id est præparant materiam ad sudorem, [*facientes autem laborauerunt*] id est, iam sudantes, signum est iam laboratum esse, & eo medio & materiam sudoris esse præparatam, & etiam fere conductam, [*meritò igitur tunc plus expellitur*] id est, postquam à labore cessatum est, merito plus expellitur, quia iam præcessit dispositio illa peruia ex labore materiam attenuantè, & segregantè crassa à tenuibus [*quandoque enim fit*] id est, in labore [*quandoque autem est*] id est, postquam à labore quiescimus. solet enim antequam materia apta sit, vt extra propellatur, prius separari, secernendo crassum à tenui, & malum à bono, vt optimè nos docuit Galenus noster prima Aphor.

Πότερον δὲ μάλλον τῆ θερος ἢ χειμῶνος ἀποκλυθεῖν τὸ ἰδρῶν, ἢ ὅτι μάλλον ὑγρὸν καὶ χαλεπώτερον αἶμα ἔπιμελείας ἔχουσιν ἅν ὥστε ὁ χειμῶνος ἂν δὴν μάλλον, ἢ μεγάλη ἢ μεταβολή, καὶ τὰ περὶ τὴν αἵματος σκυεσμένη; πάλιν, ψυχρότερος ἐπὶ τῇ φύσει ὁ χειμῶνος. δῆλον ἄρα ὅτι ὁ θερος μάλλον. καὶ γὰρ τὰ ὑγρὰ σῆπτει μάλλον ἀπὸ τῆ θερος, ὅτι τὸ πᾶσι ἀπορροῖται. καὶ ὅτι οἱ ἀρχαῖοι πόρτες ὅπως ἔλεγον.

XXI.

Vtrum verò magis æstare sudorem ciere expedit, an hyeme? An cum magis humidi sumus, & difficiliiores ad sudandum sine diligentia. quare hyeme utiq;

oportebit magis, qua magna adest mutatio, & excrementa ad concoctionem non perducuntur, iterum refrigerata etiam extra naturam hyeme, manifestum profectò quod æstate magis, etenim humida putrescunt magis omnia æstate: quapropter euacuare oportet: propter hoc autem & antiqui omnes ita censebant.

Quam hoc loco quæstionem proponit discutiendam, & in vtramq; partem disputandam, quoniam inferius didascalicè, & assertiuè magis totam examinat, operæpretium me fecisse existimaui, si in eum locum omnia reducam, quæ tum adhæc intelligendum faciunt, tum ad ea explicanda quæ eo loco proponuntur, facere videbuntur: interim admonentes Petrum Aponensem huius operis expositorè, hoc problema, quod apud omnes Græcos codices vigesimum primum est, primum huius sectionis, quæ est de sudoribus, constituisse.

Διὰ τί αἰεὶ τὸ σῶμα ῥέοντες, καὶ τῆς ἀπορροῆς γινόμενης ἐκ τῆς πεποιημένης, καὶ κοφίξεται τὸ σῶμα, εἰ μὴ ἀφιδρώσῃ; ἢ ὅτι ἐλάττων ἐκκρίσις; ὅτε γὰρ ὁ ὕψος μεταβῇ εἰς ἀέρα, πλεονάζει ὁ ἐλάττωνος. τὸ γὰρ ὕψος ἀφαιρῶνται, πλεονάζει. ὥστε πλείονι χρόνῳ ἢ ἐκκρίσις. Ἀλλὰ δὲ τὸ τοιοῦτον, καὶ ὅτι δὲ ἐλάττωνων πόρων ἢ ἐκκρίσις ἐστίν. ἐπὶ τὸ γλίσχρον καὶ τὸ κολλῶδες, μᾶλλον δὲ ὕψος ἐκκρίνεται, Ἀλλὰ πλεονάζει μᾶλλον δὲ τὸ πνέον, ἀδυνατῶν. μάλιστα δὲ ὅτε ὅτι λυπούσθαι. δὲ καὶ οἱ ἐμῶν τῶν ιδρώτων κοφίξεσι μᾶλλον, ὅτι συνεξάγεται τὸ, ἅτε παχύτερον καὶ σωματωδέτερον ὄντες. καὶ ὅτι τῇ μὲν ὁρμῇ πόρρω ὁ πόρος ἐστίν, ἐν ᾧ τὸ γλίσχρον καὶ τὸ κολλῶδες ὥστε ἔργον μεταστῆσαι. τῇ δὲ κοιλίᾳ, ἐγγύς. ἢ γὰρ ἐν αὐτῇ ἐγίνετο, ἢ πλησίον. δὲ καὶ συνεξάγεται ὁμοίως.

XXII.

Quare semper corpore fluente, & effluxu facto de excrementis non subleuatur corpus, nisi sudorem emiseric? An quia minor est excretio? Cum enim humor in aërem mutatur, plus fit ex minori. humidum enim segregatum plus redditur. Quare longiori tempore expurgatio durat, tum hanc ob causam, tum quod per minores meatus fiat excretio. Lentum præterea & glutinosum cum humido quidem expellitur ob commixtionem, cum spiritu autem non potest: maximè autem id est quod officit. Hinc etiam vomitus sudoribus magis subleuant: quia ea excrementa educunt, quæ crassiora sunt, & corpulentiora: & quia à carne quidem remotus est locus is, in quo est viscida illa & glutinosa materia: quare difficile est locum mutare, ventri autem vicinus est locus hic: aut enim in eo generatur, aut prope ipsum: quo fit, vt difficilè queat aliter educi.

Difficilis sanè quæstio, atque ardua, qua quærit, vnde eueniat, vt assiduè effluente sudore è corporibus (id verò est de iis potissimum, quæ intra limites sanitatis sunt constituta) non tamen leuari molestia, puta grauitate, & segnitie corpora, nisi postquam sudare desierint, dubitandi ratio est, quoniam sudorem iam docuimus esse inter excrementa. vnde autem proueniet vt assiduè fluente sudore non leuetur corpus, si sudoris euacuatio excrementi inutilis esteductio? Quotidiana verò experientia id cõfirmatur in conualescentibus, in quibus videmus sæpenumero per multos & dies & menses sequi effluxionem sudorum, potissimum noctu, eosq; nunquã pristinas vires recuperare, donec effluxus hic sudoris cessauerit. id verò iis potissimũ accidit, qui multa crassa ac glutinosa materia corpora habent referta: vnde dicebat Hipp. 4. Aph. 41. sudor multus ex somno factus absq; manifesta causa, corpus vti pluri cibo significat: si verò cibũ nō accipiet hoc accidat, scire oportet, q̃ euacuatione corpus indiget. dixit aut[em] [εἰ μὴ ἀφιδρώσῃ]

Sudantes non subleuantur, nisi sudoris effluxu terminato, & cur. Sudor à somno fine manifeste causa corpus pluri vti alimēto significat.

quod optimè expressit antiquus interpres, nisi cessauerit sudare: ostendens, non leuari onere corpore ex sudore aliquando, nisi donec viderimus cessasse sudorem: Gaza verò cum transfert, nisi sudauerit, ambiguum apud nos facit orationem. Videtur enim posse intelligi non subleuari corpus etiam si aliæ fiant fluxiones, nisi alia superueniat, quæ sudore corpus euacuet, cum potius iis verbis Aristoteles voluerit, ut docuimus, non prius corpus subleuari molestiis, quam omnino effluxus sudoris desierit. *[an quia minor est excretio,]* non leuatur onere corpus, nisi tanta humoris aggrauantis fiat excretio, quanta opus est pro rectè obeundis operationibus. quamuis autem assidua fiat sudoris effluxio, eam tamen non apta est euacuare materiæ quantitatem, quæ necessaria erat. Probat hoc quod quasi paradoxon videtur *[cum enim humor in aërem mutatur, plus fit ex minori: humidum enim segregatum plus redditur, quare longiori tempore expurgatio durat]* docuit Aristoteles secundo de ortu & interitu, ex vna parte aquæ, decem aëris generari: quod facta transmutatione necesse sit, ut aqua, quæ crassarum est partium, attenuetur, & rarefiat ut aëris naturam induat. hoc ipsum est, quod hoc loco innuit Aristoteles cum dicit *[cum enim humor in aërem mutatur, plus fit ex minori]* id est, ex parua mole per attenuationem, & rarefactionem in multam quantitatem excrescit. quod si verum id erat de aquæ in aërem transmutatione, tanto verius itidem erit de crassa & viscida materia in aquam aut potius in halitus, & spirituosam substantiam transmutata. Cum igitur in corpore aliquo in penitioribus partibus, puta in ventriculo, aut in venis, multa fuerit collecta materia, quæ aut vomitu, aut per secessum educi non possit, natura eam per insensibilem euaporationem euacuare tentans, aut saltem aliqua alia ratione, illam attenuat, ex qua eleuatis vaporibus, & ad ambitum corporis transmissis, sudor excitatur. qui quamuis mole maximus etiam fuerit, quoniam tamen ex parua quantitate humoris eleuatur, aptus non est corpus onere leuare, quod leuem admodum quantitatem humoris consumat: quo etiam tempore noua alia aggregatur materia cruda, potissimum in ventriculo, & venis mesaræi. quæ enim ex morbis relinquuntur, reciduias facere consueuerunt, dicebat Hippocrates in Aphorismis. quinimmo dicebat, impura corpora quanto plus nutries, tanto magis lædes, vnde etiam euacuatione indigere per medicamentum purgans, docebat idem 4. Aphor. 41. vbi sudor immodicus à somno superuenerit sæpius, neque exinde leuetur corpus molestia: hac ratione obseruamus, in febribus amphimerinis, in quibus putrescens materia pituitosa est, ventriculūque & adiacentes partes maiori ex parte occupans, sudorem etiam quotidie & per longum temporis tractum effluentem nihil conferre, quod materia hæc crassior est & viscida, ita, ut per sudorem commodè educi non possit sed eleuatis ex ea attenuata vaporibus, sudores quidem multos producere, at materiam minimè minuere, sed relinquere. *[Quare longiori tempore expurgatio durat, tum hanc ob causam, tum quod per minores meatus excretio fiat.]* id est, ex crassa & viscida materia vapores, vnde sudor producitur, eleuati continuo, magis ac magis multiplicari apti, perennem fere faciunt excretionem hanc, neque tamen illam imminuunt, aut absumunt adeo, ut nisi aliquo genere euacuationum educantur, crassiores humores, & ij quidem in penitioribus corporis partibus consistentes, circulo quodam quasi facto perseverare solent. at non ob eam solū causam solent huiusmodi excretiones diutius perseverare, sed ob etiam angustos meatus cutaneos, non quidem quod aut constipentur, aut per se angustiores reddantur, sed quod multa existente materia, crassa & viscida, non modò in intimis tota ferè residet, sed cum parte attenuata & in vapores conuersa aliqua etiam ex parte ad ambitum corporis & ad cutim diffusa, apta est meatus cutaneos obstruere, & viam vaporibus humidis & serosæ humiditati quasi impedire: vnde longiori tempore indiget, ut tota, quæ eleuata est, expellatur. *[Lentum præterea & glutinosum &c.]* affert aliam causam cur commodè educi & per sudorē expelli hæc materia crassa & viscida nequeat. cum enim non modò tenuis esse debeat materia ut per sudorem educi possit, ut ab initio dicebamus, sed spiritibus etiā admixta, ut hinc inde mota, & per ambitum dispersa impetu quodam propelli possit è corpore per meatus illos imperceptibiles, hæc materia quamuis aliquo modo per attenuationem admisceri possit tenuioribus humoribus, quibus adiuantibus fortasse moueri aliquo modo posset, quoniam tamen spiritibus admisceri nequit, ut impetu possit propelli, non poterit hoc genere euacuationis educi. & propterea subdit *[maximè autem id est, quod officit]* subdit *[hinc etiam vomitus sudoribus magis subleuant]* docebamus iam

Ex vna parte aquæ decem fiunt aëris.

Sudores materiæ crassæ euacuandæ non multum idonei.

Crassa materia vomiti

crassam hanc ac glutinosam materiam maiori ex parte in ventriculo & vicinis partibus residere, eapropter magis subleuabuntur corpora vomitionibus, quam sudoribus, duplici ratione, tum quod magis aptæ sint crassiora & viscidiora excrementa euacuare, tum quod quæ in ventriculo continentur, vomitu aptissime possunt expelli, sudoribus autem minimè, quod ad carnem & ambitum corporis, quæ in ultimo corporis recessu continentur, difficillimè possunt protrahi, aut propelli. Hinc dicebat Hippoc. 1. sect. Aph. Aph. 21. quæ ducere oportet, quò maximè natura vergit p loca cõferentia, eò ducere conuenit. docebat autem lib de locis in homine, conuenientem non esse locum ad euacuationem, qui longè admodum distat Ad hoc etiam intelligendum facit quod dicit Hipp. .de morb. popularib. sect. 2. part. 27. sudores multi iis aderant quibus tantum aberat, vt recrearentur, vt etiam contra læderentur. cuius occasionis, inquit Gal. in commento causa in promptu est. Nam attribuimus crudis morbis, nec prodesse sudores nec signum esse bonum. nam vel copiam denuntiant humorum, vel virium infirmitatem [*quia ea excrementa educit quæ crassiora sunt, & corpulentiora*] sic enim etiam Hippocrat. lib. de salubri diætâ, hyeme, quod eo tempore pituita maximè in ventre generetur, vomitu educendam esse scribit: quamuis sibi omnino contrarius videbatur, qui 4. Aphor. 4. per æstatem partes superiores vomitu, inferiores per hyemem medicamentis deiectionis purgare docet. & rursus eodem lib. 6. & 7. Aph. facile vomentes vomitione purgandos, minimè tamen hyeme esse dicit. verum hanc difficultatem, vt hoc obiter annotare mihi pro defensione medicinæ parentis liceat, optimè dirimit Galen. lib. de salubri diætâ T. 15. in hunc modum dicens. Quando igitur hyeme generatur in ventriculo pituita, autor nobis est, vt pituitam vomitibus expurgemus, & bilem æstate innatantem, retrahamus deorsum. Verumtamen si vniuersum corpus purgare statuas, æstate per ventrem superiorem: hyeme per inferiorem purgabis. vt est in Aphor. relatum. Nam quæ in præsentia abundant, his medebris purgatione. vt tamen per loca, quæ vergunt, purgationem instituas: si quidem ducenda sunt quò tendunt, per loca accommodata. At quibus ne augeantur, velis obistere, per contraria loca retrahere debes. [*& quia à carne quidem remotus est locus is, in quo est viscida illa & glutinosa materia*] si quæ ducere oportet per loca conuenientia, sunt ducenda, vt docebat Hipp. .Aphor 21. materia, quod in centro posita sit viscida, crassa, glutinosa & propterea difficulter mobilis, difficillimè ad cutaneas partes & corporis ambitum duci poterit, sicq; si per sudorem euacuari tenterur, per loca non ducetur conuenientia. conuenientia sunt quæ & propinqua sunt, & communionem inter se habent, simulque rectitudinem: hic verò nulla propinquitas, nulla communio, nulla denique rectitudo: quo fit vt non idonea dici possit huiusmodi euacuatio. [*quare difficile est locum mutare*] non ob illas modò causas, quas proposuimus, minus idonea censenda est huiusmodi sudoris expurgatio, sed etiam ratione conditionis suæ substantiæ: cum enim crassa sit difficillimè à loco dimoueri potest, difficillius tamen si ad locum distantem, nullamque habentem comunicatiã, cum loco recipiente duci tenterur. quocirca optimè concludit non alia commodiori euacuatione educi posse, crassa hæc & glutinosa, quàm vomitu: qui cum ventre inferiori fiat expellente quod intra se noxium est, materiam itidem hanc, quæ vt plurimum in ipsa aut generatur aut colligitur, poterit commodè euacuare.

tu potissimum solet expurgari, & cur.

Locus distans ab humore, ineptus euacuationi.

Hyeme quomodo pituita vomitu euacuanda, & quomodo non euacuanda, loci Hipp. cõtrouersi, conciliati.

Loca conuenientia in euacuatione quæ.

Διὰ τί ἡ τῶν ἰδρῶν ἐν αὐτῇ τῇ πονεῖν, ἢ αἰέντες, ἢ ὅτι πονοῦντες μὴ, ποιοῦσι· πεπονηχέτες, ὃ, πεπονήχασιν; εἰχέτως οὖν ἐκκρίνεται πλέον. ὅτε μὴ γὰρ ἔσται, ὅτε δὲ ὅτι πονοῦνται μὴ συγχλείονται τῆς ἀρχῆς ἀπὸ τοῦ, ἀλλὰ πλεονέχουσιν τῇ πνύματι· ὅταν δὲ αἰώσιν, αἰοίχονται; δὲ καὶ τὸ πνῦμα κατέχοντες, ἡ τῶν ἰδρῶν.

XXIII.

Cur minùs sudamus in ipso labore, quàm cum laxati quiescimus? An laborantes quidem faciunt, facientes verò laborauerunt: meritò igitur tunc plus expellitur: quandoque enim fit, quandoque autem est, an quòd laborantibus car-

nis meatus concluduntur propter spiritus retentionem: cū autem laxantur, aperiuntur: quo fit etiam ut spiritu retento, minùs sudemus.

Δια τί ὅταν ἔρχῃ ζῶντι, ὁ ἰδρώς οὐ πλείων, καὶ ὅταν ἐν κινήσει ἢ τὸ σῶμα, ἀλλ' ὅταν παύσονται; ἢ ὅτι τότε μὲν ὥσπερ ὑπὸ τῆς χερὸς ἢ ἀλλοῦ πινός ἐστιν ὕδωρ ῥέον ἀποφραζόμενον παρὰ τὴν σπυγδαζομένην; ὅταν δὲ ἀφελθῇ, πλεόν ἢ ὅσον ὅζον ἔρχῃς. ὥς δὲ ὑπὸ τῆς χερὸς, ἔτω καὶ ὑπὸ τῆς πνύματος ὅστις ἀποληφθῆναι, ὥσπερ ἐν τῇ κλεψύδρᾳ, ἐπάλιν πρὸς τὴν κύστιν ἀπολαμβάνει γὰρ ἐν τῷ ὁμοίως οὕτω πολλῆς κινήσεως οὐσίης, τὸ πνῦμα ἀπολαμβάνεται. διὸ καὶ αἱ φλέβες διατείνονται τῷ ὑγρῷ οὐ δυναμένῳ ἐξίέναι. ἀπολαμβάνοντι δὲ ἀθρόον ὃ ὑγρὸν, ὅταν αἰεθῇ τὸ πνῦμα, ἀθρόον ἐξέρχεται.

XXIIII.

Cur cū currimus, cūmque in motu est corpus, non magis sudamus, sed quādo cessatum est? An quia quemadmodum manu vel aliqua re alia aquam hinc inde collectam si contingat viam parare, copiosior profluit quā antè. sic igitur quemadmodum à manu, ita à spiritu & inhiberi, & laxari potest, sicut in clepsydra, atque etiam in vesica: intus enim retinet. pari igitur ratione multo motu præsente spiritus intus retinetur: quapropter & venæ distēdūt, humido extra profluere nequeunte. Quòd cū vniuersus coerceatur, spiritu post laxato vniuersus erumpit.

Duo hæc problemata, cū satis superque explicata à me fuerint, in expositione problem. 21. ne eadem repetere cogamur, illa expositione erimus contenti.

Δια τί ὅταν πίωσιν, ἢ πινόντες ἰδρῶσιν ἐπιφαιρόντες; ἢ διότι τὰ σπῖα ἐπιπᾶται πλὴν ὑγρῶν, καὶ θαρρεῖ ἀπὸ γῆς ἐμπεσών; ἐστὶ δὲ καλὺσαι πλὴν ὁρμῶν ἢ μικρὸν μέρος, ὥσπερ ἐν τοῖς ῥύμασι πὲρ ἐπιλαβόντες πόρους πρὸς ἐνέλεμα μόνον πλὴν ἔφρω.

XXV.

Cur cū bibunt, minus sudant supercomedentes? An quoniam cibi humorem attrahunt, quemadmodum spongia occurrens? Non parum autem refert motum prohibere. quemadmodum in hiantibus apprehendere meatus ingestum nutrimentum videmus.

Sudor minuitur si à potu subingeratur cibus, & cur. Quod hoc loco proponit inuestigandum, cur minùs sudant ii, qui post ingestum potum, cibos assumunt, cū comparatiuum sit, intelligi debet, ad eos facta collatione, qui post assumptos cibos bibunt. [*an quoniam cibi humorem attrahunt, quemadmodū spongia occurrens*] qui verè cibi sunt, sicciori præditi sunt & solidiori substantia. cū enim ea ad famem extinguendā assumantur, quæ appetitus est siccioris alimēti, vnde etiam sicca ingesta, sitim, quæ appetitus est frigidi & humidī, pariunt, efficitur, ut si post assumptum copiosum potum, ad quem solēt sæpenumero sudores superuenire, ingeratur cibus solidioris substantiæ, sudor quasi coërcetur, aut in minori quantitate effluet. cū enim aut tota illa aquosior substantia in sudorem abitura sit, aut certè tenuiores partes in vaporem transeuntes, & vnde quaque per corpus dispersæ sudorem promouere soleant, superingesto cibo, & humidæ partes quasi absumentur, aut saltem ne fluât cohibentur, & tenuiores, quæ in vapores abeunt, ita à sicciori ingestorum ciborum, & spongiosa substantia, recipiuntur, ut non amplius per ambitum corporis dispersæ, sudorem promouere possint: quemadmodum à spongia fieri, influente humore conspiciamus. si enim is in spongiā inciderit, ab illa quodammodo trahitur, in eaque ita imbibitur, ut ab incepto motu retrahatur, aut certè retardetur. non parui autem refert, in-

quit, motum aut cohibere, aut certè eius impetum retorſiſſe. [*quemadmodum in hiantibus apprehendere meatus ingeſtum alimentum videmus*] exemplo id quod propoſuerat, commodè demonſtrat. videmus enim eos quibus inanità ſunt internæ cavitates, ventriculus, & venæ, tum & carnoſarū partium interni meatus, ſtatim ac ingeritur alimentum, illud ſubitò attrahere, & attractum retinere, vt eo frui poſſit: quin hoc etiam accidere videmus, etiam ſi ingeſta non omnino ſint familiaria: hinc famelicis, & conualeſcentibus videmus excrementa tum craſſiora, tum humidiora ob hanc cauſam retineri, neque pro ratione effundi auara quodammodo natura, quicquid ingeſtum eſt, retinente. ſic in externis hoc ipſum quotidiana experientia obſeruamus. ſi quis enim per alueum iam reſiccatum, ac caloribus ſolis immodicis quodammodo hiàtem aquas corriuet, non totam ab initio aquam tranſfundi videbit, quòd non parua illius quantitas & per aptos meatus, & per occultos abſorbeat. 153

Διὰ τί ὁ ἀγωνιῶντες ἰδρῶσι τοὺς πόδας, τὸ δὲ πρόσωπον οὐ; μᾶλλον γὰρ ἄλλοθεν, ὅταν πᾶν ἰδρώσῃ τὸ σῶμα, τότε μᾶλλον καὶ τοὺς πόδας. ψυχρότατος γὰρ ὁ τόπος διὸ καὶ ἥκιστα ἰδρῶσι. καὶ ὁ ἰατρὸς ἐν ταῖς ἀρρώστιας μάλιστα περὶ τῶν πόδων λέγει, ὅτι ὑποκρύπτειν, ὡς περὶ τῶν ῥαδιῶν ῥίγας ποιεῖ καὶ τὰς ἄλλας σῶματι. ἢ ὅτι καὶ ἡ ἀγωνία ὅτι θερμότητος ἢ μεταστάσεως, (ὡς περὶ ἐν τῷ φόβῳ ἐκ τῆς αἰσώ τοῦ πᾶν εἰς τοὺς πόδας διὸ καὶ αἱ κοιλίαι λύνονται τῷ φοβουμένων) ἀλλ' αὐξήσει θερμότητος, ὡς περὶ ἐν τῷ θυμῷ; καὶ γὰρ ὁ θυμὸς ζέσσει τὴν θερμότητος ὅτι τὴν περὶ τὴν καρδίαν καὶ ὁ ἀγωνιῶν, ἢ διὰ φόβον καὶ διὰ ψύξιν πάσχει, ἀλλὰ διὰ τὸ μέλλον.

XXVI.

Cur in lucta animo æſtuantes pedibus ſudant, non facie: rationabilius enim eſſet cūm vniuerſum corpus ſudat, tunc etiam pedes ſudare. frigidiffimus enim locus ſunt pedes, & propterea minimè ſudant, & medici ægris maximè pedes operiendos præcipiunt, quia frigus ii quàm facillimè contrahunt. quare rigoris initium reliquo etiam corpori facilè committunt. An quia agonia non eſt caloris tranſmutatio (quemadmodum in timore ex ſupernis ad inferna, quare etiam timentium ventres ſoluuntur) ſed eius potius augmentum: quemadmodum in ira: etenim ira eſt accenſio ſanguinis circa cor: & animo æſtuans, non timore, aut inſtigatione afficitur, ſed ob animi angorem.

Problema hoc inferius problemate trigefimo primo, eſt iterum ad diſcutiendum propoſitum ab Ariſtotele, quare etiam hoc loco vtrumque explicabimus. quin etiam Theoph. lib. de ſudoribus iis verbis proponit, ὅτι οἱ ἀγωνιῶντες, τὰς πόδας ἰδρῶσι τὸ δὲ πρόσωπον οὐ. διὸ καὶ ἡ ἀγωνία, ἢ μεταστάσεως θερμότητος, ἀλλ' αὐξήσει, καὶ ὁ θυμὸς διὸ τὸ μὲν πρόσωπον ἐξέρχεται γίνονται, καὶ οὐχ ἰδρῶσι, διὰ τὸ μᾶλλον ἐκ θερμότητος εἶναι. ζητεῖται γὰρ ἡ θερμότης ὅτι ποιεῖται. τὸ δὲ ἐν τοῖς ποσὶ σωτήκει, διὰ τὸ ἑλαττον εἶναι ὡς ἐκ τῆς πλείων ἢ τῆς ἐμφύτου καὶ προὑπαρχούσης. quòd eſt, Cur agonizàtes pedibus ſudant, non autem facie. quia agonia non eſt caloris tranſmutatio, ſed incrementum. non ſecus quàm timor: & ideo rubicundi faciè redduntur, & non ſudant, propterea quod magis excaleſcunt. exſiccatur etenim caliditas, quæ in ſuperficie feruntur. quod verò in corpore aliquantulū colliqueſcit, quòd in pauca ſit quātitate, quodammodo ſiccatur: magis verò quod innatū eſt, & præexiſtebat. In quib. explicandis niſi quid hoc loco & i. problemate ſibi voluerit Ariſtoteles, & Theophrastus per ἀγωνίαν, & per ἀγωνιῶντες vix aut veritatem problematis inuenire poterimus, aut Agonia ſignificata. modum, quo à contradictione vindicare Ariſtotelem poſſimus. verba enim ſunt æquivoca, & multas res ſignificantia. ἀγῶνα enim vt certamen & ſolemnes ludos primò ſignificare conſtat, ita alia itidem habere ſignificata, quæ, qui à lexicographis annotata obſeruauerit, facilè intelliget. ſignificat enim & locum in quo certamen editur, & genus quodcunque concertationis, ſiue literariæ, ſiue ſcenicæ, ſiue ciuilis, & forenſis, tū & periculum. quin & apud Herodianum pro agonia, id eſt, angore animi quandoque ſumitur. ſic ἀγωνίζομαι & ἀγωνιάω non ſolum certo, & in certamen venio, ſed alia habet ſignificata ex vi nominis ἀγῶνος pendentia. vnde & ἀγωνία certamen quidē, &

Agonia dif-
fert à ti-
more.

Gaza la-
plus.

Pedes du-
plici ratio-
ne frigidi.

paleſtram ſignificat, ſæpiſſimè tamen pro angore, & animi æſtuatione ſumitur. vnde
10. ſect. problem. vltimo Ariſtoteles ἀγωνίαν definiebat timorem eſſe quendam, quo
percellimur, opus aliquod aggreſſuri: ſed tamen differre à vero timore docet, in hoc i-
pſo problemate. vnde Demoſthenes in corona, οὕτω δὲ λέω ὁ φόβος ἐν φόβῳ καὶ πολλῇ ἀ-
γωνίᾳ quo in loco, aliquid amplius ἀγωνία ſignificat quàm timorem, alioquin conten-
tus etià fuiſſet Demoſt. dicere φόβος: vnde ἀγωνιάω à quo participium ἀγωνιῶντες, multa
ſignificat. ἀγωνιῶν enim dicimus anxium eſſe, dolere, & aliquando angi metu, vt multis
exemplis annotauit doctiſſimus Budæus. obſeruamus tamen etiam ἀγωνιῶν dici de eius
paſſione, qui alioqui metu vacuus ſit, vt apparet apud Ariſtotelem 1. rethor. καὶ περὶ τῶν ἀ-
γωνιῶσι, μὴ φοβούμενοι, καλὰ ἐστὶν περὶ τῶν πρὸς δόξαν φερόντων ἀγαθῶν τοῦτο πάχουσι. honeſta
ſunt etiam ea de quibus agonia percelluntur, metu carentes. nam de bonis quæ ad glo-
riam tendunt, ſic animo afficiuntur. neceſſe enim eſt honeſta eſſe, cùm nullo metu per-
culſi conflictamur. animo de aliqua re: nec veremur ne in ea tractanda quippiam in-
commodi capiamus. angorem enim gignunt in animis noſtris res quædam ter-
ribiles, & quæ periculum aliquod important. ſi quando igitur viderimus
quempiam ſolicitari de re aliqua, quæ nihil detrimenti ipſi afferre poſſit, ſi ani-
maduertemus, reperiemus eam honeſtam eſſe, & plenam dignitatis. Aut. enim metus,
aut ſtimulus honoris nos pungit. Accommodatum exemplū eſt, quod Cicero de The-
miſtocle narrat. Noctu ambulabat in publico Themiftocles, quòd ſomnum capere nō
poſſet: quærentibūſque reſpondebat, Milciadis trophæis ſe è ſomno excitari. Quod
autem cupiebat Themiftocles, & de quo mirificè animo angebatur, honeſtum fuiſſe,
ipſe etiam ſuis verbis explanauit: at nullus hīc aderat metus. ſic igitur ἀγωνιῶντες & con-
certantes ſiue colluctantes, & trepidantes ſiue metuentes, & æſtuantes vertere pote-
rimus. quo poſteriori modo ſi intelligamus ſignificabit eos, qui anxii ſunt ob dubita-
tionem de euentu rei alicuius, non tam ne malum aliquod nobis accidat, quàm ne bo-
num aliquod ſperatum non eueniat: aut ne voti compotes eſſe poſſimus. ſic agonia, vt à
timore ſecernitur, æſtuans erit dubitatio de aliquo ſperato bono. ſicq; æſtus & æſtua-
tio interpretari Latinè poterit, quamuis etiam animi angor traduci fortaiſſe poſſet, niſi
agonia repētinum quippiam magis ſignificare, dixerimus quàm angore. cùm igitur pro-
ponat Ariſtoteles cur ἀγωνιῶντες pedibus ſudent, non facie? non placet Gaza traductio,
qui trepidantes vertit, & ἀγωνιῶν trepidationem: cùm trepidatio aut metum ſignificet,
aut effectum metum ſubſequentem, nempe tremorem ob caloris retractionem: hīc
autem ἀγωνιῶντες à metuentibus, & ἀγωνία à metu ſeiungat, & in agonizantibus non
effectum frigiditatis ſequi vt in metuentibus voluit, ſed potius æſtuationem quandam,
caloris & ſanguinis & ſpirituum, non ſecus quàm in ira. præterea probl. 31. pedes di-
cit ea ratione in agonizantibus, vt ita loquar, ſudare, quòd pedes maximè in lucta exer-
ceantur. Videretur igitur alicui ob hanc cauſam verti poſſe concertantes aut colluctā-
tes, ſed cùm conſtet hunc animi eſſe motum, Ariſtotelémque de quodam animi affe-
ctu loqui, cùm ſecernat & diſtinguat à metu & ſimilem faciat iræ, propterea fortaiſſe
præſtabit, circumlocutione vtentes, ita vertere, cur in lucta animo æſtuantes pedibus
ſudant, non autem facie? ſic enim veritatem problematis ſeruabimus, atque de quo a-
nimi æſtu intelligat explicabimus. vtrumque enim in diſſoluenda quæſtione aſſumit.
Dubitandi ratio multiplex eſt 1. ex experientia deſumpta, quam poſuit problemate 31.
[*quod in reliquis omnibus vitæ muneribus, vt facie maximè, ſic pedibus minimè ſudemus*] hos
autem præterquā quòd quotidiana experimur obſervatione, docuit etiam problem.
10. & 17. cùm quærit, cur facies inter omnes corporis noſtri partes poſſimum ſudore
diffundatur, cùm minime ſit carnoſa. ſed verò ea ſententia dici poteſt allata ab Ariſto-
tele, ad ſuppoſiti veritatem firmandam. At quæ hoc loco ſubiungit [*rationabilius e-
nim eſſet cùm vniuerſum corpus ſudat, tunc etiam pedes ſudare. frigidiffimus enim locus ſunt pe-
des, & propterea minimè ſudant*] rationem aſſert dubitandi, circa aſſumptum proble-
ma rationi enim conſonum potius videretur non prius ſudare pedes, quàm vniuerſum
prius ſudauerit, quoniam frigidiffimi ſunt inter partes corporis noſtri pedes: ad ſudorē
autē promouendū calore opus eſt efficiēte & mouēte. Duplici autē ratione frigidiffimi
eſſe debent, tum quòd calore innato exili præditi ſunt, cùm partibus componantur
frigidis & ſiccis, cùm toti fere ſint oſſa, nerui, membranæ, cartilagineſ, ἀναιμοί fere &
ἀσπερσοί, cum etiam influente: quòd illi procul maximè abſint à principatu & fonte viuifi-
fici nectaris, quod in corde ſitum eſt, indēque corporis vniuerſitatem viuīdam reddit.
propterea laborant ex paupertate ſpiritus & caloris viuifici, in languida viuacitate,

propter longinquitatem partium calidarum sanguine abundantium. Hanc pedum frigiditatem alia ratione confirmat à posteriori. quod videamus medicos maximè præ-

In rigori-
bus pedes
primi refri-
gerantur.

cipere, ut astantes quantum fieri potest curam habeant ne aegris pedes refrigerentur, multis adhibitis pannis & cooperimentis: & hoc potissimum in somno, quod eo potissimum tempore, retracto calore ad interna, & prope cor, extremi & exangues calore destituantur. [*quare rigoris initium reliquo etiam corpori committunt*] alio argu-

mento pedum frigiditatem confirmat. quod primi vel in febribus frigus concipiunt, & reliquo etiam corpori communicant. At ne in febribus quidem solis id contingit, sed in sanis quoque corporibus. cum enim ob naturalem frigidam intemperiem pri-

mò ambientis frigiditate afficiantur, cum agens omne in simile primò agere soleat, efficitur etiam, ut progressu temporis, quasi per contactum aliæ partes eadem frigiditate lædantur, & in eadem qualitate immutentur. hæc igitur cum ita sint, quomodo in lu-

ctantibus animi æstuatione ob dubiam victoriam æstuantibus, pedes sudant, non facies? [*An quia agonia non est caloris transmutatio (quemadmodum in timore ex supernis ad inferna, & propterea timentium ventres solvantur) sed eius potius augmentum*] ag-

Agonia
quæ animi
passio.

greditur Aristoteles solutionem problematis, ex natura huius passionis desumpta ratione: dicens agoniam non esse transmutationem caloris influentis sanguinis neque & spiri-

Metu quid
patitur
corpus.

tuum à supernis ad infernas partes, ut fit in metu. docuit enim Aristot. lib. de iuvent. & senect. mo. rt. & vita, timentes refrigerari secundum superiora, calidum fugiens & con-

tractum morbum facere in locum angustum, ita ut metu extinguantur quandoque animalia. hinc in sect. 27. problem. 1. timentes tremore corripit scribit propter refrigerationem, ex qua etiam alui solui quandoque in timentibus solent. angustie autem a-

nimi quam agoniam vocat, alia est ratio, neque enim obruitur calor innatus cordis ex recurso sanguinis, & spiritu ad cor, sed augetur potius, & quodammodo feruescit. In timore enim & tristitia calor & spiritus intro reuocantur, in illo quidem subito & affa-

tim, in tristitia vero paulatim & impetu nullo. quocirca & corporis externas partes refrigerant, nec tamen ut somnus, aut ambiens frigus, interiores calefaciunt, quod is calor & spiritus in cor solum recurat. metu quidem maximè cor premitur, & quasi strag-

Timentia
pulsus quæ
les.

ulato calore obruitur, quod vel ipsi metuentium pulsus parui, tardi, rari, & imbecilles ostendunt. In agonia autem cum spes & timor adinuicem concertent non secus quam

illi ipsi, qui lucta concertant, efficitur ut licet timor aliquis adsit in initio operis, ut optimè dicebat Aristoteles problem. 31. quoniam tamen non est timor futuri mali, ut dice-

bamus, sed timor ne non assequatur exoptatum bonum, non adest motus ille frigidificatorius, sed spe ut plurimum prævalente potius etiam incalescunt spiritus, & foras prouult, non secus quam in ira, in qua calor & spiritus è corde foras, non ut in gaudio

sensim, sed repente mouentur. unde dum cor ira cumulatur & ardescit, inflammatus calor in omnia effertur, ut tum homo extra se percitus feratur. unde sæpenumero primò spiritus, mox verò & humores, & corpus ipsum calefacit, inflamat, & plerum-

que in ephemeram aut synochum agit. & hoc est quod dicebat [*etenim ira est accensio sanguinis circa cor*] quod optimè & reperiit & quasi explicauit lib. 1. de animi.

Locus es-
mendatus.

[*& æstuans animo non timore, aut infrigidatione afficitur, sed animi æstuatione.*] obser-

uandum est in omnibus Græcis contextibus, quos videre contigerit, ita legi, καὶ ὁ ἀγώνων, & διὰ φόβον καὶ διὰ ψύξιν παύσει, ἀλλὰ διὰ τὸ μέλλον. Gaza videtur legisse, διὰ τὸ μέλος:

cum sic vertit, non metu refrigerationeque sit ita affectus, sed membri ipsius affectione: & antiquus interpretes cum legit, sed ob membrum. sicque respiciet ea, quæ in 31. problemate docuit, tum cur pedes potissimum in iis sudant ostendit. pedibus enim maximè

sudare scribit, quod pedes perpetuo teneantur labore: cum cæteræ corporis partes quiete aliquam consequi per situs mutationem & motus possint. ex vehementi enim labore calor illorum accenditur, & si exile & humidum fuerit, quod ad inferna semper mouetur, attenuatum in sudorem abit. reliquæ enim corporis partes in luctatione

aliquando feriatur, & pedes semper labore premuntur siue in motu siue etiam in quiete in corporis onere ferendo. sed quoniam hoc loco totam dissoluendæ quæstionis rationem refert in motu internum spirituum ex animi perturbationibus excitatum, non

esset fortasse præter rationem si τὸ μέλλον legeremus, sublata vnica litera λ. non immutata etiam vltima ν. in σ. ut fecit Gaza. cura enim & sollicitudo, cum sit labor quidem in huiusmodi ἀγωνίαις, sudorem augere potest. ad quod fortasse alluisset in probl. 31. cum dicit,

sunt enim exciti propensique ad negotium: quoniam calor eorum se collegerit in pectoris loco, qui concauus est magis. quam obrem vndique cum eo ipso calore, tum san-

guine turgescere efficitur, ut motu vario crebroque agitentur. Eodem autem loco videtur huius quæstionis aliam afferre sanè probabilem responsionem. quæ est quòd agonia est quidam metus super rem inchoandam: in metu autem refrigeratio adest partis superioris. quo fit ut in timore facies pallore afficiatur, pedes verò trepident.

Διὰ τί ὁ πρόσωπον ὀξέρον θορὶ γίνονται, οὐχ ἰδρῶσι δέ; ἢ διὰ τὸ μᾶλλον θερμαίνεσθαι; ὥστε ὁ μὲν ἐν τῷ πρόσωπῳ ὑγρὸν, ξηραίνῃ ἢ θερμότης ἐπιπολάζουσα, τὸ δὲ ἐν τοῖς ποσὶ στυγνὴ, διὰ τὸ ἐλάττω μὲν εἶναι, πλεῶν δὲ τῆς ἐμφύτου καὶ προϋπαρχούσης.

XXVII.

Cur facie aliqui intensè rubent, non autem sudant? An quòd magis incallescant? quo fit ut in facie humorem desiccet caliditas per summa diffusa: quem verò in pedibus inuenit, liquefacit, quòd minor sit calor, plus autem inest tum innati tum præexistentis.

Facies rubore ob laborem, perfula cur aliquando non fudet.

Sudor absumitur ex efflu caloris.

Si caliditatis soboles est sudor, quærit Aristoteles cur aliquibus rubore multo suffundi & genas & vniuersam faciem videamus, quod ex actione caloris prouenire solet, excalefacientis plus quàm par sit spiritus & sanguinem. unde iis ipsis attenuatis, & quodammodo agitat, tum inde eleuatis vaporibus, supernas partes, potissimum autè faciem, rubicundas fieri certum est, tamen sudore non perfundi eam ipsam aliquando eo tempore obseruamus, cum potissimum præsentem materiam, & eleuatis actione caloris vaporibus, sudorem produci dixerimus, & potissimum in facie. [*an quòd magis incallescant, quo fit ut in facie humorem desiccet caliditas per summa diffusa.*] ad sudorem promouendum ab initio supposuimus necessariam quidem esse caliditatem, at eam tamen, quæ non multum excedat: huiusmodi enim si fuerit, tantum abest ut sudorem promoueat, ut excitatum absumat, atque materiam iam proximè in sudorem mutandam, vi caloris attenuatam, exsiccat. cum autem vis caloris semper ad superna perueniat, attenuatque spiritus in quibus vis omnis calefaciendi in nostro corpore naturaliter disposito posita esse videtur, semper faciem & supernas partes impetere soleant, efficitur, ut quamuis attenuare humores potuerint, & ad permeandum reddere faciliores, vi tamen caloris adaucta, poterunt etiam eosdemmet absumere & exsiccare, aut in vapores mutatos, tandem per euacuationem sensus nostros fallentem, euacuare. [*quam verò in pedibus inuenit, liquefacit, quòd minor sit calor*] secus contingit in pedibus luctantium, de quibus superius dixerat. quamuis enim vehemens superaccedat ex motu caliditas, cum tamen innata omnino parua sit, pedesque statuuntur frigidissimi, adeò adaugeri non poterit, ut eam humiditatem, quæ sudoris est causa, possit absumere, innato calore non coadiuuante, aut potius intemperie frigida contraoperante. quare tanta solum erit caliditas, quanta pro promouendo sudore opus est. secus fit in facie, quæ cum carnosissima sit mediocriter, genæque facillimè infernarum partium caliditatem suscipiant, & spiritus & sanguis ad eas partes transmittatur, efficitur, ut tum innato & naturali calore, tum superueniente & influente, incallescant adeò partes illæ, ut absumere materiam commodè possint. & hoc est, quod sibi voluit Aristoteles in postremis verbis, cum dicit, πλεῶν δὲ τῆς ἐμφύτου καὶ προϋπαρχούσης. plus autem inest tum innati tum præexistentis, id est, caliditatis in facie, quàm pro sudore promouendo opus sit.

Διὰ τί καθ' ὅντες ἰδρῶσι μᾶλλον ἢ ἐξηγρότεροι; ἢ ὅτι ἔσωθεν ἢ ἐξ ἡτοῦ ἰδρώτος θερμότερα ἢ τὰ ἐντὸς. ὥστε καὶ ἐκ κρὶν δὲ χέουσα ἢ ἐντὸς θερμότης, ὁ ἐντὸς ὑγρὸν. ὥστε αἰεὶ εἴσκειν ἀπορροῖν τι τοῦ σώματος. ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ εἶναι, πλεῶν δὲ πρὸς πλεον ἀλιδιήσεται, λαμβάνει σημεῖον δὲ, τὰ γὰρ κοῖλα τὰ σώματα αἰεὶ ἰδρῶσι.

XXVIII.

Cur dormientes quàm vigilantes sudant magis? An quòd sudoris origo intrinsecus est. calidiora enim sunt interiora. quare internus calor intimum humorem

morem diffundens expellit. quoniam videtur semper corporis nonnihil diffuere: sed quia nihil est, cui adhæreat, latet. huius rei signum est, quod caua partes semper sudant.

Questionem cur dormientibus magis affluat sudor quàm vigilantibus. quam superius etiã numero sextodecimo discutiendã proposuerat, in hunc usque locũ explicandã distulimus, quòd hoc loco vberius eã prosecutus sit & diligētius. [*an quod sudoris origo intrinsecus est, calidiora &c.*] sudoris causę, siue eę materiales fuerint, siue effectrices, in penitioribus corporis partibus positę sunt, potissimum autem efficiens calor, qui vbi circa focum receptus, augetur quantitate, intentione etiam & agendi facultate roboratur, cū somnus, vt colligi potest ex Arist. lib. de sensu & sensibili, tum optimè ex Alex. Aphrodisiensi i. naturalium quæstionum, cap. 20. tum & Auerr. 2. collect. cap. 21. sit retrocessio quædam aut coitus caloris ad intima refugientis: quod extimę partes somno pressi hominis refrigeratę, luculentissimè ostendunt: tum & concoctiones, quę in dormitantibus validiores redduntur, id ipsum commonstrant: id enim calidum, vt optimè dicebat Auerroes, quod in vigilantibus functiones exercet. (præbet enim motum sensumque extimis partibus) in somno sopitis ad ima subterfugit. illud verò à corde tantum animantium partibus transmittitur, ad quod ceu ad fontem atque principium in somno refluat atque reuertatur, necesse est. fit autem hoc pacto, si Peripateticorum dogmata sectemur, ab infimis partibus atque internis eleuatis vaporibus humidis ad cerebrum, vbi à frigore in aquam condensantur, qui graues effecti, dum illis, quę in ea parte sunt, admiscuntur humiditatibus, dūmque ad altiora penetrare non valēt, neque discuti, dissiparique, ad ima denuo defluāt necesse est, atque inde meatus facultatũ sensilium obstruat. & hoc est quod doctis. Aphrodisæus dicebat loco proposito, cū quærit, si somnus est propter connati nobis calidi ad intra retrocessionem, æstate verò potius retrocessit calor ad exteriora, propter quid æstate somnolentiores sumus, cū somnus fiat, eo quod occupetur à delata à capite ad ipsum pectus euaporatione, innatum nobis calidum. quam quæstionem dissoluens, eam attulit causam, quòd cū hyeme, ob ambientis frigiditatem cū innatus calor obstructis cutis meatibus nō diffuat, sed quodammodo coerceatur, validior redditus non ita facilè ab humiditatibus, à capite versus sedem illius principem decidentibus, obrui potest: æstate autem cū ob ambientis caliditatem, meatus corporis aperti reddatur, naturalis calor diffuit, atque euaporat, vnde imbecillior redditus, facilius à defluente humiditate potest eo modo obrui, quo in somno dicebamus circumambiri solere. Et quauis videatur ex iis colligi posse in somno imbecilliozem calorem internum reddi, quod videtur iis repugnare, quę ab Aristotele hoc loco, & problem. 16. dicuntur, vbi sudores in somno magis promanare dicebat, ob caloris ad internas partes retrocessionem. Calor enim ad interna collectus, potest humorem expellere. & quod hoc loco cū dicit, [*quare internus calor intimum humorem diffundens expellit,*] si tamen considerauerimus maiorem vim assequi calorem ex coitione & vnione spirituum & sanguinis circa cor, quàm deperditionem ex humoribus obruentibus secus sentiemus, quamuis enim obruere videantur circa focum defluxę humiditates, & crassiores vapores, vnitum tamen eundē retinēt, atque conseruant: non secus quàm faciat cinis dum ea prunę operiuntur. Ea igitur ratione per somnum magis expelluntur sudores, tum quòd humiditates in internis partibus magis aggregantur, & calor retroactus vires maiores vnitus colligit, vnde cū superfluxę sint, & naturę noxię, attenuatis iis vi caloris, à natura commodè tunc expelluntur. vnde etiam fit, vt non statim atque somnus aduenit, sudor effluat: tantum enim temporis intercedere debet, quantum sufficiat ad attenuandam materiam vi caloris introgressi: quamuis autem portio aliqua humoris foras propellatur, nihilominus non est semper conspicua sensibus nostris, quia exilis admodum est. vbi verò multa fuerit, & parietibus internis collecta adhæreat, natura vt quod superfluū est expellat, insurgit, atq; collectũ propellit. & hoc est quod dicebat [*quoniam videtur semper corporis nonnihil diffuere: sed quia nihil est &c.*] Sed quoniã video medicos aduersus hęc Arist. de sōni loco sententiã, sentire nō reuocationē vitalis caloris ad cor, sed animalis ad cerebrũ causam esse somni, quo posito falsa omnino esset quæstionis huius dissolutio, cęsui meas partes esse hoc loco breuiter argumēta pponere quib. hęc Arist. sententiã cōuellere nixi sūt, atq; si fieri à me poterit, dissoluere. primũ dicūtq; in syncope tato maior quàm in sōno fit calor ad cor reuocatio, & velocior, quanto pallore, refrigerationēque superat syncopizās dormiētē,

nec tamē dormit, nec cogitatione destituitur sæpe, nec auditu. Quasi verò nos somnū ex Peripateticorum placitis, solū reuocatione caloris ad principē partē, cor fieri voluerimus, non autē euaporatione quadā, primò cerebrū petente, mox ad cor & pectus descēdente, calorēq; vitalē quodāmodo obruente: audiant Alexádrū, qui sic habet. Cū somnus fiat eo quòd occupetur à delata à capite ad ipsum pectus euaporatione calidū nobis cōnatū: huiusmodi. n. ibidem contractio causa est segniciei ipsis sensibus: quę detentione caloris circa pectus fit, quousque delata euaporatio, cū sit densa ab occupata ab ipsa caliditate, quę tota ibi simul est correpta, concocta sit, & attenuata, disgregata fuerit & hæc est naturalis causa somni, & eius qui in hyeme, & eius qui in æstate fit. sed ré hāc nos superius longiori oratione ex Auerroē explicuim⁹. nō igitur hac ratione, qui syncope corripitur, quāuis reuocetur ad cor vitalis calor, dormire solet, tanto magis quoniā ob subitum & velocem illum motum sæpenumero spiritus vitales dissipentur, quod in somno non contingit. Argumentantur secundo, qui nimīū dormit, & ea ratione & capite grauat & morbo detinetur, aut qui non dormit, & ea ratione morbis laborat, ex remediis cerebro adhibitis, non cordi, leuatur: in cerebro igitur non in corde reuocatio est illa caloris. sed audiant Auerroēm huic argumentationi satisficientem iis verbis. præterea cū cerebri vsus sit, vt cordis caliditatem & humiditatē moderetur, necesse est cor ab illo maiore huius functionis cumulū cōsequi, atq; alimētū cordi trāsmisū refrigerari humectariq; pinde rigationib. quę vim frigidā humidāq; obtinet p-fūdinus capita vigiliis affectorū creberrimē: etenim cerebri cōsēsu cor quoq; affici cōspicimus. Quamobrē qui à solo cerebro somnū effici putauerunt, grauissimē lapsi sunt.

Διὰ τὴν ἐν τοῖς πυρετατικοῖς μᾶλλον ἰδρῶσιν, ὅταν ἢ ψύχος, ἢ ὅτι τὸ θερμὸν ἐξ αὐτοῦ ἐξέρχεται, καὶ τὸ ψύχος πείσσειν (καλύπτει γὰρ ὑπὸ τοῦ πυρετοῦ) ἀλλ' ἐν τοῖς κατὰ λόγους καὶ μέτρον, ἀλλὰ οὐκ ἐν ἡμῖν ὕδατος καὶ ἰδρῶτος ποιεῖται αὐτῶν.

XXIX.

Cur in caldariis magis sudant cū est frigus? An quòd calor foris non egreditur ob frigoris circūstantiam (repellitur. n. ab hoc) verū intus se peruoluens, ac insidens, humores qui sunt in nobis dissoluit, sudorēque ex ipsis facit.

Malè antiquus interpres hāc quēstionē in Latinū vertit, si diligēter Gręca verba cōfiderentur. cū sic trāsfert. propter quid in calefactoriis sudant magis, quā quando fuerit frigus. Pessimē autē se gessit Aponensis, cū credidit Arist. hoc loco quærere cur corpora magis sudāt in locis calidis, vt in cōtinēte calido, siue sit aēr exterior calidus, sicut stupa vel aliud, quā quando fuerit frigidum continens, cū non hoc quærat Aristot. sed potius oppositum. neque solutionē, quę alioqui clara est, & manifestis verbis plata, intellexit, cū d. soluit, & diuidit in duas, secundū quod duo tangit in quēstione, & primò tradit causam quare non sudant corpora frigido existente cōtinēte, secūdo quare sudant calido existente, cū & quæstio simplex sit, & omnino à proposita ab ipso distincta, & respōsio vnica: sed hæc refutatione non indigent, cū Arist. contextus & aliud quærere ostendat, & diuersam omnino solutionē proponat, vt proximē ostendere sum paratus. Quærit igitur cur caldariis siue laconicis positi ad sudorem prouocandum, magis sudāt tempore frigido, puta hyeme, aut alio tempore constitutione frigida. quid verò sint πυρετατικοῖς superius lōga oratione dū vndecimū problema exponebamus, docuimus. soluit igitur quæstionem & d. [An quòd calor foris non egreditur ob caloris circūstantiam repellitur &c.] ab ambientis frigiditate internū calorem colligi per eam, quam appellant antiperistasis, voluerunt peripatetici. fieri. n. volunt, vt à frigiditate aëris, calori cōtraria, repellatur ipse calor, meatūsque, per quos idem spirare foras deberet, constringantur. qua de causa etiam ventres hyeme calidiores esse dicebat Gal. 1. Aph. 14. sic hyeme tepere aquas scribit Aristoteles 2. Meteorolog. in profundis fontibus, æstate frigere ob eandem causam. tepent enim hyeme, subtrahente se intra cauernas terræ æstatis calore, æstate contra frigent alteratæ à frigore hyemali. quod æstate ineunte refugit intra terram. Hanc ambientis circumobstantiam Alex. lib. 1. problem. 56. pulcherrimē nobis explicauit, cū quærit, cur aqua puteorum per hyemem calida, per æstatem frigida sit: Respōdet. n. quoniā cōtrarium omne suū vitare cōtrariū solitū est. Cū igitur frigidū, q. calido cōtrariū est, atq; exitiosū fugiat, p. æstatē cū cœlū recalet, ad ima telluris refugiat necesse est. quo euenit ne aqua frigida efficiatur. cōtra per hyemē: quoniā extrinsecus

Aponensis
lapsus ma-
ximus.

In laconi-
cis magis
sudant hye-
me, & cur.

Antipari-
stasis quid.

vergit calor, ad ima fugiens aquā tepescit: cōtraria n. in eodē loco & tēpore simul manere natura voluerat. quod idē in nostris corporib. ex ambientis tū caliditate, tū frigiditate perfici docuit Gal. loco proposito: hāc *περίστασις* circūstantiā cū Seneca lib. 2. quæst. nat. c. 8. transtulimus. probās aëris vnitatē, contra eos, qui ideo vacuū in eo ponebant, q̄ auibus in eo tam facilis motus, q̄ maximis minimisq; per illū transcursus sit. Aquarum quoque similis facilitas est: nec de vnitare illarū dubiū est, quæ sic corpora accipiunt, vt semper in cōtrariū acceptis refluāt. hāc nostri circūstantiā, Græci autē *περίστασις* appellāt, quæ in aëre quoq; sicut in aqua fit: circūstat. n. omne corpus à quo impellicur. Hipp. tamē, li. de nat. pueri, potius in cutis ambientis dēsitatē referre videtur: non. n. in fugā cōtrarii refert causam caliditatis fontiu hyeme, & ventriu eodē tēpore, sed in cutis superficie denſitatē spiritū calidū exire, & frigiditatē ex ventis promanantē ingredi prohibentē. sed de hac re abundē satis in com. nostris. ad lib. de aër. aq. loc. Hipp. li. 3. com. 16. quacūq; autē data opinione, certū est hyeme in corporib. calorē naturalē, & spiritus in intimis partib. cōtineri atque colligi, quo loco insidens humorē crassiorē, in penitiorib. partibus residere solitū, attenuat atque dissoluit: validiori autē ob eandē caloris naturalis & spirituum collectionem facta, naturali facultate expultrice, id quod superfluum est corpūsque grauat. ad externa propellit, vnde per cutem exiens sudorem producit.

Aquæ fontanæ & venter cur per hyemē calida.

Διὰ τὴν ὠφελιμότητα ἐστὶν ὁ ἰδρώς, καὶ ἐλάττω ἐπέλθῃ, ὁ γυμνοὺς ἔρχαντος γυμνόματος, ἢ ὁ ἐν ἱματίῳ, ἢ τὸ μὲν ποιεῖν, τὸ μὴ ποιεῖν βέλτιον. ἐστὶ καὶ τοῦ λουεῖν καὶ ὁ ἰδρώς, ὃ ὁ μὲν πόνος, ἢ αἰὲν πόνος βήτων ἐστὶ καὶ ὁ μᾶλλον ὃ μὲν πόνος, ἢ ἡπτόν, βήτων, μᾶλλον δὲ ἐστὶ μὲν πόνος, ὁ γυμνοὺς ἔρχαντος γυμνόματος. εἰ γὰρ μὴ πολλὴ στυγονία ἔρχασθαι, ὅτι διὰ ταῦτα ἰδρώσας, γυμνὸς ὢν. ἐν ἱματίῳ γὰρ καὶ πόνου μετρίως ἔρχασθαι, ταχὺ ἰδρωῖ, ὅτι τὸ ἀποτῆ ἱματίου ἀλέας. Ἐδύχεσθαι γὰρ γίνονται οἱ γυμνοὶ τρέχοντες ὅτι περὶ τὸ ἐν ἱματίοις, ὅτι ὡς ἂν ἀπαυτεῖς οἱ ἐν τοῖς δύπνοις τρέχοντες, ὅτι περὶ τὸ ἐν τοῖς κατὰ πεπνηγμένοις οἰκόντων ἔτω καὶ αὐτὸς αὐτῷ ὁ αἰθρῶπος, ὅτι ὡς ἂν ἐν δύπνοις, ἢ τὸ πεδύχεσθαι ἐστὶν, ἢ ὅτι κατὰ πεπνηγμένος ἢ καὶ περὶ χέματος ὑπὸ τινος ἀλέας πολλῆς ὁ συμβαίνει μᾶλλον τὰ ἐν ἱματίῳ τρέχοντι. ὅτι ταῦτα δὲ καὶ οἱ πολλοὶ χέρον καὶ θάδωντες, δύχεσθαι γὰρ εἰσι τῷ μέτερον χέρον καὶ θάδωντων. κατὰ πεπνηγται γὰρ καὶ ὁ καὶ θάδων. XXXIII.

Cur sudor vtilior est, qui corpore nudo currenti prodierit, etiā si minor sit, quā qui vestib. induto? An quòd laborare quā non laborare melius est in vniuersum. sudor autē qui est cū labore, eo, qui est sine labore melior est. Et qui maiori cū labore melior, quā qui cū minori. magis autē est cū labore, qui è nudo currente prodierit: nisi. n. multa cōtentione laborauerit, sudare nō poterit qui nudus est. Indutus. n. quāuis admodū moderatē se exercuerit, celeriter sudabit, propter caliditatē, quæ à vestimentis excitatur. Et coloratiores reddūtur, qui nudi cursum æstate exercent, quā qui cū veste. Quare quemadmodū omnes, qui loca incolūt bene perspirata meliori colore præditi sunt quā qui suffocata: sic & ipse seipso coloratior est, cū in bene perspirato loco est, quā quando suffocatus fuerit. quod certē his accidit magis, qui vestiti percurrunt. Pari ratione etiam qui nimis dormiunt minus colorati sunt, quā qui modicē somno se recreant. suffocatur enim quodammodo dormiens.

Cū sudoris excretio sit actio naturæ expellētis quod superfluum est, quòd q; minus aptū est in substantiā corporis conuertere, meritò quærit hoc loco Arist. cur qui è corpore nudo currēte prodierint sudores, etiā si in minori quātitate profluxerint, vtiliores nobis sint, quā qui sub veste in currentibus se prompserint. hāc est quæstio, & dubitādi causa. [an quòd laborare, quā non laborare melius est in vniuersum] ποιεῖν dixit laborare melius esse vniuersaliter quā non laborare, vbi ποιεῖν dixit, non in eo significato, quo nimio illius vsu succedere quotidie videmus noxas multas, magnāsque. sic enim qui labores coacti subeunt, coacti dico, aut egestate, aut seruitutem seruientes, aut alio quouis, quā vt se tantūm exercent, proposito, fossiores, messorēs, remiges, baiuli & huiusmodi melius se haberēt, cū sæpe numero oppositū obseruemus: quāquā. n. vsum sæpissimē exercitationū iustarū reportēt, quia tamē neq; propositū id vnquā habēt, ac sapias sine eo frustratur, quē nec intendūt qdē ab hoc labore, cui hoc in loco mētionē facit Arist. cū

Sudor est minor è nudo corpore profluens vtilior quā qui ex induto, & Laborare quid Arist.

Exercita-
tionis vi-
litates.

Biliofi nō
multū ex-
ercendi.
Sudor ex
multo la-
bore vi-
lior.

vniuersaliter meliorē statuit laborare, quā non laborare, excludēdum dicimus. laborē igitur intellexit, qui exercitationis ritē peractę perpetuus est comes. hūc quieti p̄ferendū duxit ante eū Plat. in Theet. dū habitū corporū ab ocio & quiete destrui, ab exercitationib. verō & motib. cōseruari scribit: q̄ forsan ab Hipp. didicerat 6. Epid. *ἀσκησις ὑγίης, ἀπορῆς τοῦ φθίς, ἀκρίνῃ πόνων*, nēpe q̄ in hoc sanitatis cōseruatio collocatur, vt ciborum facietas vitetur, & exercitationes corporis in frequēti vsu habeātur. Hinc li. de dię 1. idē dicebat hominē, qui comedit, minimē sanū viuere posse, nisi laboret & iure quidē merito. nā cū in hoc p̄petuo corporis nostri defluxu dep̄ditę subst̄tię necessaria sit instauratio, q̄ omnino dep̄deretur nisi alterius succedētis adminiculo foueretur, excrementa, & sup̄flua recremēta assiduē etiā in corpore nostro p̄duci necesse est: cū nulla omnino repiri possit res, quę sic in alitę partis transire substantiā tota q̄at, vt nihil p̄sus restet, q̄ naturali calore euictum in alimoniā nō cedat, hoc ipsum q̄ nō cedit excrementū est, q̄ expelli aliqua ratione ē corpore debet, aut absumi, ne multa magnaq; dāna corporibus inferat: nihil est autē q̄, aut felicius, aut cōmodius, huiuscemodi, vbi altius impacti fuerint, expellere possit, aut euacuare ipso labore & exercitatione. quiete. n. p̄fundius impacta crascescūt, atq; ad educendū difficiliora reddūtur. sic igitur laborare melius esse dicit Arist. quā nō laborare. At video Erasistrati sequaces, & Asclepiad. Prusien. cōtra Arist. hanc sent. ita argumentari: labor naturę nostrę inimicus apparet, q̄ iucunditatem & dulcedinē, quib. nunquā sanus homo priuari debet, ē medio tollat. quare sic sanitati potius obesse videbitur, q̄ p̄desse. At falsū est sanitatē sola iucūditate, & dulcedine cōseruari solere: p̄t. n. cū molestia esse, modo ea neq; modō excedat, neq; multo tēpore p̄duret, qualis est molestia, q̄ in hoc labore iūcta est, quę breuissima est, cū tūc terminetur exercitatio, neq; immoderata, q̄ poti⁹ erit maioris & lōgioris delectationis p̄paratrix, nēpe q̄ corpus à superfluitatib. liberet: omnis autē naturalis inanitio Arist. test. 5. probl. delectationē afferre solet. Dixit autē *καθόλου* q̄ vniuersē generatim, vel, vt in genere dicā, significat, vt nobis ostēderet, id vtique in vniuersum verū esse, nō tamē ita absolutē, vt aliquādo nō p̄stet quiescere quā laborare. Docebat. n. Hipp. lib. de morb. vulg. biliofas valde naturas, & valde calidas debere quiescere: at ne eos quidem omni exercitatione priuari debere docuit, 1. de san. Tuen. Gal. sed vehemēti illa, & quę verē laborē & calorē secū affert. [*sudor autē qui est cū labore, eo qui est sine labore melior est, & qui cū maiori labore melior, quā qui cū minori.*] Labore & exercitatione dicebamus excrementa in corporib. aggregata attenuari, atq; per motū atteri, vt sudorib. aut insensibilib. euacuationib. per meatus corporis, qui eodē calore referantur magis educi, & à natura expelli possint. sudor igitur qui cū labore fit, excrementa in p̄fundiorib. partib. existentia ad ambitū attrahit, atq; p̄pellit: quin & q̄ crassiora sunt attenuare poterit facilius, quā si cum paruo labore p̄moueantur: nobis enim potius ostendēt corpus multis excrementis esse refertū, p̄ptereaq; leui quacunq; motione ad extimā cutē transfundi. q̄ verō subiūgit [*& qui cū maiori labore melior, quā qui cū minori*] ita intelligēdū est, vt labores ii adedō vehemētes nō sint, vt terminos verę exercitationis excedāt: sic igitur labores eos excludemus, qui aut febres, aut corporis siccitates immoderatas, aut lassitudinum genus aliquod inuehere possit. sudores igitur ii meliores erūt, qui cū maiori labore expelluntur, quā qui cū minori: modō metas verę exercitationis nō transeant [*magis autē est cū labore, qui ē nudo currente prodierit*] applicat, q̄ dixerat, meliorē esse sudorē, qui cū maiori labore p̄uocatur, ad sudorē qui ē nudis corporib. sese exercentib. cursu prodierit, dicēs ea ratione vtiliorē esse eū, qui ē nudo p̄fluit. quoniā cū maiori labore prolicitur. probat hoc quoniam [*nisi multa contentione laborauerit, sudare non poterit, qui nudus est*] cū .n. nudus ambiētī exponatur, qui potius repellendi vim habet, quā p̄liciendi sudores, nisi vehementer se agitauerit, sudorē elicere nō poterit, secus quā vestib. indutis accidat, qui cū ab ambiētis frigiditate vestib. se defendant, iisdēq; vestimentis apertū corpus incalēscat, quouis motu etiā leuiori accedente sudor promanare poterit. [*& coloratiores redduntur qui nudi cursum estate exercent, quā qui cum veste*] desumpsit, vt sui moris est, hanc senten. Arist. ab. Hipp. lib. 2. de dięta, qui sic habet. cāterū cursus lōgi, & curui sensim facti calefacientes carnē, concoquere, ac diffundere possunt, & vim ciborū in carne cōcoquūt: verū corpora tardiora, ac crassiora reddunt, qua cursus circulares. & paulo post. Qui verō in veste fiunt, eandē vim habent, magis autem excalefaciunt, & corpora humidiora faciunt, & decoloratiora, quia sincerus spiritus allabens ipsa non depurgat: sed in eodē spiritu exercētur. q̄ id ipsum est, quod ab Arist. hoc loco subinfertur, sed lōgiori oratione expressum, cū dicit, [*quare quemadmodum omnes qui loca incolūt bene perspirata meliori colore pradi sunt, sic etiā ipse &c.*] probat enim quod dixerat exemplo. vt enim

omnes qui loca libera & aspirantiora incolunt, melius colorantur iis qui impedita & silentia tenent, sic etiam seipso quisque coloratior est cum veluti spiritui afflanti placide patet, quam cum perstrictus, obductusque a calore nimio angitur. quod certe iis accidit magis, qui vestiti percurrunt. non est autem presentis loci demonstrare veritatem illius propositionis, coloratiores esse qui loca bene perspirata incolunt, cum longa oratione id explicuerimus in com. nostris in lib. de aër. aq. loc. [*pari ratione etiam, qui nimis dormiunt minus colorati sunt, quam qui modice somno se recreant. suffocatur enim quodammodo dormiens*] alio itidem exemplo idem probat. ubi obseruandum est in omnibus codicibus Græcis haberi, pari ratione etiam, qui nimis dormiunt, *ἐυχρούς τε γὰρ εἰσι*, quod est, bene colorati sunt. quod præterquam quod repugnet Hipp. 2. de diætâ. & lib. de flatibus, ubi somno nimio refrigerari sanguinem scribit, sibi ipsi aduersaretur, qui id non probaret, quod maximè desiderabat. quapropter optimè annotauit Sylburgius in melioribus fortasse legisse Gazâ *ἀχρούς τε γὰρ εἰσι*, quod est, decolores, aut minus coloratos. quam lectionem habuisse manifestum est antiquum interpretem, qui sic legit, minus colorati sunt. usque adeò enim optimæ & saluberrimæ rei, & sine qua consistere humana natura nequeat, dānosus est vsus, ubi superuacaneus & immoderatus fuerit, ut effectus omnino pariat cōtrarios. Etenim sicuti modicus & tēpestius somnus vitæ necessaria, cōuenienti agēdi quiescēdiq; vicissitudine subministrat, ita immoderatus, cōtraria omnia quasi ex aduerso oppositus, adfert: vtilitas enim ex primo quæ sita, atque adeò acquisita destruitur tota: quæ spirituum est generis omnis instauratio ad agēdū, ad obeūdaq; cōmodè vitæ munera, ex alimenti cōcoctione ob natiui caloris ad interiora reuocationē, facta. ea nimirū somni immoderato vsu dissipata atq; oppressa perit vniuersa. certū. n. est primā & potissimā innati caloris cōmotionē habendā eam esse, qua sese foras ad agendum concitat, hancq; primò intendere naturam: secundā autem qua intro agitur, alimenti tantū causa, ut cōcoquat. quod cū peregerit, rectū est, ut foras ad munia rursus propria, tanquam in prouinciā suā redeat. Immoderatio autē somnus innatū hunc calorē diutius feriantē intro detētū desidē, torpentē, ignauum, pigritiāque suā mox periturū, ut ignis omnis, quē nulla aura ventilat, omnino reddet. Vnde torpore etiā debilitatus materia multa obruetur, quā conficere nequeat. quo fit ut cū ad propria externa munia peragenda, rarius ad extimas partes moueatur, tū etiā quod crassior factus & frigidior minus mobilis fit, decolores facit externas faciei partes, in quibus tanquā in specula quadam solet elucere. sic igitur Aristoteles dicit [*suffocatur enim quodammodo dormiens*] id est, qui nimis dormiunt, quippe qui, veluti adstricti, & propemodum strangulati minus reliquis sese modico somno recreantibus colore florent.

Dormiētes immo-
dicè minus
colorati.

Somnus im-
moderatus
multa dā-
na corpo-
rib. affert,
& quæ.

Διὰ τί ὁ ἀγωνιῶντες ἰδρῶσι τοὺς πόδας, τὸ δὲ πρὸς ὥπλον οὐ, ὡς τὰς ἄλλας βίω ἰδρῶντων ἢ μᾶλλον μάλιστα μὲν τὸ πρὸς ὥπλον, ἢ κίετα δὲ τοὺς πόδας; ἢ ὅτι ἡ ἀγωνία, φόβος τίς ἐστι πρὸς ἐργῶν, ὃ δὲ φόβος κατὰ φύσιν τῷ αἵματι; διὸ καὶ ὠχρεῖται τὰ πρὸς ὥπλον. ὁ ἀγωνιῶντες, κινουῦται δὲ καὶ σκαίρει τοῖς ποσὶ. ποῖος γὰρ τῆτο ὁ ἀγωνιῶντες, καὶ κατὰ περ γυμνάζονται. διὸ εἰκότως ἰδρῶσι ταῦτα οἷς πονοῦσι καὶ τείεσσι δὲ ταῖς χεῖρας καὶ συγκαθίστασι, καὶ ἐκτείνονται, καὶ ἐξέλονται, καὶ ἐσθλὸς ποτε ἡρεμοῦσιν. ὁρμητικοὶ γὰρ εἰσι πρὸς τὸ ἐργῶν, ἀλλὰ τὸ θερμὸν αὐτῶν ἢ θερμὸν εἰς τὸ πρὸς τὸ ἐργῶν, ὅντα δὲ σώματα πρὸς τὸ ἐργῶν. ὅταν πᾶν τὸ θερμὸν αὐτῶν τε καὶ τὸ αἷμα, συμβαίνει ποικίλιν καὶ πυκνῶ γίνεσθαι κίνησιν. μάλιστα δὲ ἰδρῶσι τοὺς πόδας, ὅτι οὗτοι μὲν συνεχῶς πονοῦσι τὰ δὲ ἄλλα μέρη τῶ σώματος, ἀνὰ παύσειας τε γράφει τὰς τῶν μεμῶτων καὶ κινήσεων μεταβολὰς.

XXXI.

Cur in lucta animo æstuantur pedibus sudant non facie? in aliis vitæ muneribus sudantibus nobis, potissimum facie, minimè autem pedibus? An quia agonia timor quidam est in principio operis: timor autem est infrigidatio superiorum. quapropter & pallefcunt facie æstuantur animo in lucta: pedibus autem mouentur & laborant. faciunt verò hoc æstuantur animo in lucta, & quodammodo exercentur. propter quod meritò sudant ei qui sic laborant, manus etiam perfricant: & remittuntur, & distenduntur, & permittuntur, & nunquā quiescunt: moti enim sunt ad opus, quod calor eorum collectus sit in locum, qui est circa pectus concauior. unde unde quaque ipso & sanguine accurrente, efficitur ut va-

rio motu, crebróq; agitur. Maximè autè sudat, quia ii quidè assidue laborat: cætera aut corporis partes quietè aliq̃ assequuntur p̃ situũ & motuũ mutatiõib.

Expositio huius quæstionis petèda erit ex cõmentario ad quæstionè vigesimã sextã.

Διὰ τί ἐν τοῖς πυρεταθελίοις ὁδὲ αὖ θερμὸς τῶ πυρὸς ὄντος, μᾶλλον ἰδρῶσιν, ἢ ἐλαττοῦνος αἰνινομένης, ἀλλὰ πλείονος; ἐπεὶ φερεμένης γὰρ, τὰ πυρεταθελία μᾶλλον ἰδρῶσιν, ἢ εἴτε ὁδὸς ἢ ἡ δὲ ἡσυχίας ἡσυχίας τὸ πῦρ. ἢ τὸ μὲν πολὺ, ἐκ παλαιῆς ξηρῆς λαμβάνον τὴν ὅτι πολλῆς θερμότητος, καὶ δὲ ὅσον καὶ ὅσον; ἡσυχίας δὲ τοιαύτη, τέλει τοῖς ἰδρῶσιν. τὸ δὲ ὀλίγον, μᾶλλον τὴν θερμότητα αἰνιέν, αὐτὴν τε θερμότητα, καὶ τὰ ἐν τῷ καθαυτῷ ὄργον ἢ παρὰ τὴν ἀφ᾽ ἑαυτοῦ καὶ ἐξαγωγὴν. οὕτω δὲ ἐχούσης αὐτῆς, ἐπεὶ ἐνεργεῖν πλέον πῦρ, καὶ εἰς δύο μέρη εἰς βάθος τῆς θερμότητος δι᾽ ὁμοιότητα, ἐξ αἰμίσιν τε τὰ παλαιὰ λαμβάνοντα ὑγρὰ, καὶ τὰ λεπτὰ αὐτῶν ἀποκρίνον, ὅθεν αἰμὴ τῶ πνέματος.

XXXII.

Cur in caldariis neque vniuerso igne præsente magis sudant, neque minore semper facto, sed superaddito. superaddito enim semper in laconicis magis sudant, quàm si principio statim tantundem ignis adfuerit. An quòd multus à principio carnem & cutem summam siccam occupans vrit, atque testaceam reddit: talis autem reddita sudores obtrudit moderatus autè magis carnem relaxans, eam rarefacit sensimque internum humorè excitat, vt excerni, educique possit. sic autem se habente [carne] plus ignis superinductum profundioresque carnis partes permeans ob raritatem, humores iam inde tenuiores redditos in halitus conuertit, subtilésque ipsorum partes secernens, educit cum spiritu.

Dum problema ii. huius sectionis, quod idem est cum præsente, quoniam hanc etiã Aristotelis sententiam explicuimus, quæ alioqui manifestioribus verbis hoc loco est explicata, ne sæpius eadem repetere cogamur, lectorem ad illum locum reuocamus.

Πότερον δὲ μᾶλλον τῶ θερμῷ ὁδὸς αἰνινομένης ἢ ἰδρῶσιν, ἢ τῶ χύμῳ; ἢ τῶ μὲν χύμῳ συσπόμενον ἐν τῷ θερμῷ, ἐκπέττει καὶ πνέματι τὰ ἐν ἡμῖν ὑγρὰ; δὲ πρῶτον αὐτῶν, ἢ τῶ πλείων αἰαλισχολίων, ὁδὲ δὲ δειτταὶ συσπόμενος ἀποκρίσεως. τῶ δὲ θερμῷ δι᾽ ὁμοιότητος ἐκπύοντος τῶ θερμῷ, ἢ τῶν πέττειται τὰ ἐν ἡμῖν ὑγρὰ. δὲ δειτταὶ ἀποκρίσεως. ἐμμείναντα γὰρ ἀφ᾽ αὐτῶν ὡρα, σήπεται καὶ νοσοποιεῖ. σήπεται γὰρ πρῶτον τὸ σπόμενον, ὡς ἀλλοτρίου θερμῷ, ὡς ὅτ τῶ οἰκίῳ πέττειται. ἐν μὲν οὖν τῷ θερμῷ τὸ ἀλλότριον ἰσχύει διὸ σήπεται. ἰδρῶτα μᾶλλον ἐν αὐτῷ ἐν τῷ τῶ χύμῳ, τὸ οἰκίον δὲ ὅτ σήπει ὁ χύμῳ.

XXXIII.

Vtrum potius æstate promouendus est sudor, an hyeme? An hyeme quidè intus se contrahens calor concoquit, & extenuat in spiritum humiditates, quæ sunt in nobis. ideo omnibus aut pluribus absumptis non indigent sui expulsionè. æstate autem per rarefactam carnẽ egrediẽte calore minus cõcoquuntur, qui in nobis sunt humores: quare exhauriri postulant. retenta enim tẽporis progressu, putrescunt, & morbos faciunt. Putrescit enim omne externo calore, à proprio verò fit coctio. In æstate igitur externus praualet calor. quo fit vt putrescant magis omnia in ea. Hyeme autem naturalis, hinc putredinem producere minimè potest hyems.

Sudor an æstate potius proli-
ciendus, an hyeme.

Quòd quæstio hæc varias haberet sententias, atque in vtrâque partem posset disputari, vsus est, quemadmodum aliàs docuimus, dictione πότερον, non διὰ τί. Disputari enim in vtramque partem posse, vel ex problemate 21. colligi potest, vbi propositionem hæc discutiendã in medium proponens, quamuis eandem sequatur sententiam, quam hoc loco amplexus est, nempe promouendos magis esse sudores æstate, in contrariam tamen partem disputat cum dicit. [an cum magis humidi sumus, & difficiliore ad sudandum sine diligentia. quare hyeme oportebit magis quo magna adest mutatio & excrementa ad coctio-

nem non perducuntur, iterum refrigerato, etiam extra naturam, hyeme] iis enim verbis, mea quidem sententia, argumentatur ad probandum potius hyeme proliciendos esse sudores, quod eo tempore magis humiditate abundemus, & difficiliore ad sudandum sumus sine diligentia: tunc enim à capite ad infernas partes excremēta multa pituitosa deferri solēt. difficiliore verò ad sudandū sine arte sumus, quoniā vniuersū corpus solidius redditum est, & cutis externa magis constipata cōstrictis, ob ambientis frigiditatem, ipsius meatibus. quod si excremēta difficilius concoqui scribit, quod iis aduersari videtur, quæ in hoc problemate proponit, cum hīc asserat hyeme omnia facilius concoqui, id de concoctione, in locis naturalibus facta, intelligendum est, non de excremētis aliūde allatis, puta à capite. cum enim ambiētis iniuriis semper exponatur caput, naturāq; sua frigidū sit & humidum cerebrum, excremēta eo tēpore multò plura in eo generantur, quæ etiam difficillimè concoctiones admittunt. reprehendendus autem est Aponensis, qui ex illis verbis ita præposterè sensum eliciens oppositum colligit: quamuis errorem agnoscens fateatur se non satis assequi, quid illis verbis sibi velit Aristoteles. Fateturq; etiam aliter posse exponi. Dubitandi igitur ratio ea est, quæ eo loco ab Aristotele est proposita, & à nobis explicata. [*An hyeme quidem intus se contrahens calor concoquit, & extenuat in spiritum humiditates, quæ sunt in nobis. ideo omnibus aut pluribus absumptis non indigent sui expulsiōe*] sudorem minus necessarium esse promouere docet hoc loco Aristoteles, in hyeme ea ratione, quod ad intimas partes reuocato calore naturali, & ad propriam sedem, locaque naturalia, in quibus celebrari solent coctiones, ingesta alimenta quàm perfectissimè concoquit, vnde paucissima etiam excremēta generantur: quinimmo si quæ adfunt superflue humiditates vi caloris extenuatæ, in halitus digeruntur, insensibilitèrque è corpore pelluntur, quo fit, vt expulsiōe per sudores minimè opus habeant. At postremo huius sectionis problemate cum eandem fere quæstionem proponat, alias aliquot recenset rationes, quibus nobis persuadeat hyeme minus esse sudandum. Prima est, quod hyeme optimè constitutus est corporis habitus in raritate & densitate. quod verò optimè dispositum est, nullo modo debet dissolui. dissoluitur autem quàm maximè cum sudor labore, aut alia ratione procuratur: dicit enim, qui enim sudorem mouet, labefactat, confunditque corporis habitum. at subdit aliam rationem, quod cum externus corporis habitus, dum sudorem prolicimus, laxetur, rariorq; fiat, calor is, qui internus est, & naturalis, & in vnum redactus, maximè viget, educitur atque minor redditur. Vnde alterum etiam sequetur incommodum, vt expiratus imminutusque, minus commodè in variis frigidi ambientis resistere poterit. Quin quod non parui momenti est, externa tum frigiditas tum humiditas naturæ nostræ inimicæ facilius sese insinuabunt per apertos cutis & carnis meatus. Iis igitur motus eo loco concludit minus hyeme esse præparanda corpora ad sudandum. [*æstate autem per rarefactam carnem egrediente calore minus cōcoquuntur, qui in nobis sunt humores: quare exhauriri postulant*] Hīc docet æstate magis esse proliciendos sudores, quod eo tempore calor naturalis languidus, existens ac debilis, minus commodè cibos crudosque humores concoquere potest: vnde excremēta plura generantur, & ob id exercitatione calor naturalis magis est adiuuandus, vt melius suas edere possit actiones naturales, potissimū autem concoctionem: magisque sudor motu proliciendus, quo excremēta illa exinaniantur, neque diutius intus retenta, putredinem contrahant. Æstate autem & rariorem esse cutim, & calorem naturalem per poros apertos magis euanescere, vnde coctiones minus etiam eo tempore celebrantur. docuit magnus Hipp. prima Aphorif. 15. cum dicit, ventres hyeme & vere calidissimi sunt, & somni longissimi, quare per ea tempora alimēta copiosiora sunt exhibenda. Etenim tunc calor innatus copiosior est. vbi doctissimus eius interpretes Gal. dicit, ventres igitur hyeme & vere calidissimi sunt, non simpliciter, sed calore naturali, cuius substantiam ante ostendi. Causam verò ob quam hic idem calor hyeme augeatur etiam Aristoteles explicuit. refugit enim per circumstantem extrinsecus frigiditatem, sicuti rursus ad sibi affinem protenditur. Atque ita contingit dissolui quidem ac dissipari eius substantiam tempore æstiuo: contineri autem ac cohiberi, & in profundum secedere hyemali. ob id igitur & coctiones & sanguificationes & nutritiones hisce temporibus fiunt meliores. & mox. Nam calor eorum ad interiora se colligit hyeme, non carnibus ad hæc, prima sede relicta, refugientibus, sed spiritu vnà cum sanguine. & paulò post. Hic igitur cum sit omnium operum naturalium causa, quia copiosior est hyberno tempore, idcirco cibi appetentiam intendit, coctiones auget, & plus sanguinis accumu-

Æstate magis promouendus sudor quàm hyeme & cur.

Hyeme minus sudandum & cur.

Hyeme perfectiores sunt coctiones quàm æstate, & cur.

lat, & crassius corpus efficit, & vt superfluitates excernantur, prouidentiam habent. At calor circumfusus non modò superfluitates, sed æqualiter omnia euacuat, materiam inutilem, & ea etiam, quæ in corpore secundum naturam continentur, vnà dissoluens per eam, quæ à medicis occulta difflatio nominatur, quam calor innatus operatur. Ostensum autem est à nobis, in commentariis de viribus naturalibus, naturam non solum appetere conficere agglutinaréque singulis partibus proprium alimentum, sed huius quoque superfluitates diffilare. ac quantò fortius extiterit calidum innatum, tantò magis difflatio effugit sensum. Ob hanc causam Diocles inquit, sudores esse præter naturam, quoniam in omnibus quæ ad corpus attinent, rectè administratis, & alimento à natura subactò, nunquam sensibilis humor per cutem excerneretur. Quæcunque enim in balneis, aut vehementibus exercitiis, vel propter calorem æstiuum exsudent homines, ex causis violentis originem habent. Bene igitur omnia tempore hyberno administrantur, quando hyems mediocritatem seruauerit. cuius rei indicio sunt naturæ opera fortiora. Nā cibi in ventriculo bene concoquantur, quoniam calor innatus plurimus est: & vnà superfluitates somnis longioribus expurgantur: quæ quidem exquisitè extenuata sunt per cutem, quæ verò in vapores conuersa sunt, per expirationem, quæ verò sufficientem habent crassitudinem, per vrinas. Contra autem omnino æstate eueniet, in qua cum calor innatus debilior redditus sit, & debiliores fiunt coctiones, & plura aggregantur excrementa, & natura indiget adiuuante, vt ea expellere queat. Et hoc est, quod sibi volebat Aristoteles, cum dicebat [*retenta enim temporis progressu putrescunt, & morbos faciunt*] reddit huius rei rationem cum dicit [*putrescit enim omne externo calore. à proprio verò fit coctio*] docuit hoc manifestè alibi Aristoteles 4. Meteorolog. cum putredinem definiens, interitum siue corruptionem dicit esse propriæ & innatæ caliditatis in vnoquoque humido ab aliena caliditate: concoctionem verò eodem libro definit perfectionem esse in vnoquoque humido à proprio & innato calido ex appositis passiuis. quibus patet Aristotelem putredini non generationem apposuisse, sed concoctionem, sicut concoctioni non corruptionem, sed putredinem. generatio enim & corruptio actus quosdam significant momentaneos, qui concoctionem & putredinem tanquam præuias dispositiones, subsequuntur. vi enim proprii & innati calidi perficitur humidum (*perficitur autem illi aptè admixto sicco*) miscibilia ad vnitatem perducuntur, quæ est propria forma mixti, & mixtum generatur. Concoctio igitur est tanquam via, & transmutatio, quæ tandem generatione mixti terminatur. Cum autem putrefactio sit illi apposita, censendum erit eam esse transmutationem, qua dissoluntur, & separantur ea, quæ per concoctionem in mixtione ad vniionem perducta sunt. & sicut concoctio fit ex victoria caloris insiti: ita putrefactio fit ex eius imbecillitate, cum ille amplius continere nequit ea quæ mixta erant. vnde necesse est vt, superueniente calore extraneo separentur & dissoluantur. naturalis enim calor duo habet aduersaria, vnum quatenus calor, & id est frigus. alterum vt est naturalis, & est alienus, externus & præter naturam rei. Declarauit autem Gal. 2. de diff. feb. cap. 9. quis esset is alienus & externus calor, cum dixit, externum verò, vel alienum calorem voco, qui neque ingenitus est, neque proprius cuiusque rei. [*In æstate autem externus præualet calor, quo fit vt putrescant magis omnia in ea. Hyeme autem naturalis. hinc putredinem producere minime potest hyems*] argumentum est putredinem naturalem calore externo fieri, qui intus est, perdente: quandoquidem minus fit cum minor ille est, & minus potest, vt potest ad naturalem calorem impotens. vnde 4. Meteorolog. dicebat frigidis temporibus res minus putrere, quàm calidis. Ex iis igitur vt tandem quæstionis huius conclusionem colligamus, Aristoteles, æstate magis quàm hyeme, sudores esse excitandos, concludit. Etenim æstate per raram solutamque carnem è corporibus nostris calorem euadere, humoresque ideo concoqui minus posse, vt pote calore concoquente debilitato. Exhaustiendos itaque esse, ne, si permanferint, temporis eius putrescant qualitate, morbosque efficiant: nam quæque externo calore putrescunt, vt suo quòdque calore concoquitur. Hyeme verò, quòd valido calore naturali existente, & alimenta melius conficiuntur, & excrementa minus generentur, ex quibus impendere dicebamus periculum tum putredinis, tum morborum multorum. Reprehendunt aliqui Aristotelis sententiam, censentes hyeme corpora magis esse exercenda, sudoresque magis proliciendos, æstate autem potius quieti indulgendum, sudoresque minus esse proliciendos, in suam hanc sententiam confirmandam adducunt Hipp. auctoritatem 3. de diætâ, vbi hyeme & frigidis temporibus laboribus maximè indulgendum scripsit. quam senten-

Putredo
quid.
Coctio putredinis ap-
ponitur.
Generatio
& corruptio sunt
termini co-
ctionis &
putredinis.
Calor natu-
ralis duo
habet con-
traria.

Hyeme po-
tius exercē-
da corpora
& sudores
promouen-
dos opinio
quorundā.

tiam secutus videtur Soranus Ephæsius, Paulus Ægineta, ille lib. Isagog. medicæ cap. 5. hic autem libro primo cap. 53. suæ medicinæ, qui æstate & autumno minùs, hyeme & vere plus esse exercendum voluerunt: quibus auctoritatibus rationem adiungunt æstate & autumno corpora ab ambiēte aëre satis esse exsiccata, squalletiaq; reddita, propterea non amplius per motū arefieri debere, neque alioqui calorē, alioqui languidū & imbecillum magis retundendū, minuendū-ve. Quasi verò non constet minori labore estate sudorem promoueri, mediocri verò exercitio non modò calorem languidum nō reddi magis & imbecillum, sed robustiorem & viuidiorem fieri. quamuis autem sudore humiditates excrementitiæ euacuentur, & è corpore pellantur, non propterea tamen sicciora redduntur corpora: nisi siccitatem & humiditatem corporum naturalem penes excrementitios humores velimus attendere: cū alioqui constet expulsis è corpore superfluis excrementis, & meliores fieri coctiones, & naturalem humiditatem augeri, verēque squallorem, qui ex absumpta naturali humiditate oritur, tolli. Hipp. autem ex eo lib. deprompta auctoritas quamuis non multum faceßere fortasse nobis posset negotij, quòd inter genuinos & verè Hippocraticos libros, liber ille à viris eruditis non censeatur, si tamen ea, quæ & de exercitiis æstiuo tempore, & de iisdem hyeme subeundis, ad pensum reuocare voluerimus, non magis promouendos esse sudores, aut exercenda corpora voluisse dicemus, hyeme quàm æstate: sed quoniam verba per se ipsa manifesta sunt, ad eum librum lectores remitto. Paulo autem Æginetæ & Sorano semper anteponendam esse censui magni Aristotelis sententiam, potissimū cū tot, tamque firmis rationibus sit munita.

Impugnatio sententia & rationum solutio.

Διὰ τὴν τῶν ἰδρώτων γινομένην ὑπὸ τῆς ἐντὸς θερμασίας, ἢ ὑπὸ τῆς ἐκτὸς περιπίπτουσης, πρὸς ἐνίων ἰδρώτων φειτομένη; ἢ δὲ τὴν ὑπὸ μὲν τῆς ἐντὸς θερμασίας ὅταν ἐκπίπτωσιν ἐκ πολλῆς πίπου εἰς ὀλίγον, συσπλομένης πρὸς πλεονέχῳ πρὸς τὴν θερμὴν αἰσθόδου ἀποφειτοῦσιν, εἴτε ἡ φεικὴ ἐγγίνεται; ἐπὶ τῇ ἄρκῳ πρὸς τὴν ἀβρόχου γινομένης, καὶ τῇ θερμῇ ἐξίοντος. ἡ δὲ ἐκτὸς θερμασία περιπίπτουσα ἀγαθὸν τὸ χεῖρον περὶ εἴτε τὸ ἐντὸς τῆς φύσεως θερμὸν ἀποκρινάμενον, πλεονέχῳ ἐποίησεν.

XX XIII.

Quam ob causam sudoribus ab interno vel extrinsecus adueniente calore factis, horror in aliquibus sudoribus fit: An quoniam à calore quidem interno cū prodeunt, ex amplo loco in angustum, ad comprehensionem planè calidi contractis ambitum obturant: deinde carne etiamnum madefacta, & calore exeunte. Calor autem exterior adueniens corpus primū rarefacit, tum internus naturalis calor profluens horrorem facit.

Quærit cur dum aliquibus sudores prodeunt, horror superuenit. dubitandi ea est ratio: quoniam horror frigiditatis soboles esse videtur, sudor autem siue internam siue externam causam efficientem consideremus, calorem habet pro causa. [*an quoniam à calore quidem interno cū prodeunt &c.*] duas partes habet hæc responsio, intellectu tamen difficillima, pro duplici efficiente sudoris causa, calore interno & externo. & primū causam horroris docet, vbi sudor ab interno calore proficiscatur. Vt enim sudor ab interna causa proueniens, expelli debeat, calor ad intimos recessus debet remeare, vt attenuata materia in penitioribus partibus residente possit illam propellere: ex retractione illa externæ partes calore destituuntur. ex amplo enim loco in angustum sese contrahit calor, tūcque sequitur horror, qui simul cum sudore persentitur profluente iam materia attenuata ad carnosas partes, atque eas madefaciēte quam maximè. vsus est enim voce ἀβρόχου, quam multa humiditate perfusam significare demonstraui in com. de aër. aq. loc. hoc igitur modo sudoribus ab interno calore propulsis non est absurdum quandoque horrores persentiri. vbi ridendus est Aponensis, qui vocem αἰσθόδου ad febrium accessiones, aut circuitus refert: cū nihil hīc agat de febre, sed de ambitu corporis, & secessu. [*Deinde carne etiamnum madefacta & calore exeunte*] iis verbis aut quod superius proposuit, absoluit, nempe calore ad intima primò retra-

Sudantes cur aliqui horrore corripiantur, cum horror frigiditatis sit soboles.

Horroris
causæ sudo-
re tum ex
internis tum
ab externis
causis pro-
manante.

Et, frigus excitari, mox verò sudorem superuenire, madefacta carne, & calore naturali ad externa tendente. aut certè aliam causam affert huius quæstionis, nempe ex madefacta carne, & serosis humiditatibus ad ambitum corporis transfusis, & sudorem prouenire, & horrorem, tum ob frigiditatem materiæ, tum potissimum ob caloris naturalis, ob raritatem pororum, euaporationem. [*calor autem exterior adueniens, corpus primum rarefacit, tum internus naturalis calor profluens horrorem facit.*] Docet rationem quomodo profluente sudore etiam horror persentiri possit, etiam si ab externo calore sudor hic proliciatur, puta vi ignis in vaporariis. id enim fieri dicit ubi vi ambientis calidi pori corporis rarescunt, vnde naturalis calor facile dissolui potest, & in halitus transire simul cum sudore: vnde partes calore naturali destitutæ horrescunt. aut certè externi caloris occursum, cum naturalis tanquam contrarium fugiens ad intimas partes corporis recedat, destituuntur carnosæ partes & cutaneæ, & proinde simul cum effluxu sudoris persentitur horror. quod iis accidit qui ex improviso aqua calida nudi perfunduntur: tunc enim calore naturali retrocedente, etiam si calidum aliquid externum occurrat, rigorem tamen solet excitare. Multa hinc de horroris causis ab Aristotele propositis, essent ad pensum reuocanda, atque Galeni hac de re sententia esset examinanda, sed quoniam ex professo de hac re octaua sectione problem. egit Aristoteles, merito ad eum locum ea differemus.

Διὰ τί τῶν ἰδρώτων οἱ θερμοὶ κρίνονται βελτίους ἐκ τῶν ψυχρῶν; ἢ ὅτι πᾶς μὲν ἰδρῶς, πᾶς τῶματός τινος ἐκκρίσις ἐστίν; εἰς δὲ τὸ μὲν ὀλίγον πρὶ τῶμα ἐκ θερμαίνεσθαι, τὸ δὲ πλεον, μὴ ὁμοίως, ὥστε ὁ ψυχρὸς ἰδρῶς, πολλοῦ πρὶ τῶματος ἂν εἴη σημεῖον. ὅς τε καὶ μακροτέρως τὰς νόσους ποιεῖ.

XXXV.

Cur sudores calidi frigidis meliores habentur? An quoniam omnis sudor excrementi cuiusdam secretio est, parum autem excrementi amplius incallescere consentaneum est rationi: plus verò non æquè, sed minus. quare frigidus sudor multi excrementi indicium est. qua ratione etiam longiores morbos facit.

Sudores frigi-
di deterio-
res calidi-
dis, & cur.

Sudor frigi-
dus in mor-
bis longis
vnde &
quid præ-
sagiat.

Sudor frigi-
dus in acu-
tis vnde.

Sudores frigidus deteriores haberi quàm calidos communis est apud omnes homines sententia ab Hipp. medicinæ parente defluxa. is enim 4. Aph. 37. dicebat, sudores frigidi cum acuta quidem febre mortem, cum mitiori autem morbi longitudine significant. & 42. sudor multus calidus vel frigidus sæper fluens, frigidus magis, calidus minus, significat morbum, quod & in prognost. & in Coacis prænotionibus, tum & lib. 1. de morbis repetiit. huius igitur rei causam inuestigandam sibi assumit Aristoteles, cum sudores eandem & efficientem & materialem causam habeant. [*an quoniam omnis sudor excrementi cuiusdam secretio est, parum autem excrementi &c.*] Docuit Galenus in com. 37. 4. sect. Aph. diuersam aliquando esse causam frigiditatis sudorum in acutis febribus, ab ea quæ in diuturnis. quamuis enim frigidi sudores maiori ex parte ex multa materia fiant, frigida actionem caloris siue naturalis, siue præter naturam subterfugiente, in acutis tamen aliquando resolutionem natiui caloris ostendit, ad quam etiam simul cum vita terminatur febrilis calor. potest quinetiam in acutis febribus præsertim ubi interna calent, externa autem frigent. vt 48. 4. Aph. sect. sudor emanare frigidus. neque enim mirum partibus frigidis externis & cutaneis existentibus, sudorem emitte frigidum: quòd si quispiam obiiciat, vt sudor emittatur adesse actionem aliquam caloris debere, utique id verum esse affirmabimus, sed tamen tantam solum esse vim caloris, vt tenuiores partes dissoluat, at tamen easdem dicemus non posse calefacere: vt niui & glaciei accidit, quæ verno tempore à sole dissoluitur, aqua tamen liquefacta frigida persentitur. At Aristoteles quod frequentius in vita contingit, quodq; sæpius obseruatur, considerauit, at illius causam speculatur in hoc Hipp. secutus, à quo etiam hæc videtur mutuatus lib. 1. de morbis. cum inquit, Quare quandoque calidus fit sudor, quandoque frigidus, hæc est causa: Calidus enim de percalefacto malo [*id est, causa morbigica*] exusto, & attenuato & debili, & non valde multo secernitur: & necesse est calidiorem ipsum

ex corpore excerni. Frigidus autem de ampliori malo secernitur, & de eo quod reliquum est, & adhuc validum, & nondum putrefactum, neque attenuatum, neque exustum, & frigidior & crassior, & graue olens magis prodit. Manifestum autem hoc ex hac re fit. Qui frigidum sudorem exsulant, è longis morbis plerumq; ægrotant; inualescente malo eo, quod in corpore relinquitur: qui verò calidum sudorem excludunt, citius à morbo liberantur. Constat igitur Hipp. hoc loco velle sudorem frigidum semper dominium significare paruum caloris super materiam morbi, siue id contingat ob materiæ frigiditatem, quod rarò accidit, cum huiusmodi febres non soleant esse sudorificæ vt amphimerinæ, aut ob multitudinem materiæ peccantis, quæ non potest vinci nec à calore febrili, nec à naturali: & ideo si morbus acutus sit, materia calida erit, & cum adeò vincatur natura, vt sudores prodeat frigidi, hoc erit maximè lethale. quòd si non sit calida, sed crassior & frigida, tunc longitudinem morbi nobis ostendit. sic dicebat Hipp. 6. Epid. In cranone antiqui dolores frigidi, recentes verò calidi. Hipp. igitur magistrum secutus Aristoteles, vt in iis côm. sæpius docuimus, quæstionem dissoluens dicebat, sudoris frigidi eam esse causam, quòd cum sudor excrementi cuiusdã sit secretio, vi caloris facta, si frigidus promanet, multitudinem tandem excrementorum ostendit adesse, vt quamuis calor, aut naturalis, aut febrilis, tantam vim habeat, vt attenuare aliquo modo materiam possit, & expellere: ea tamen non habet efficiendi facultatem, vt alterare totam illam possit materiam, atq; excalescere. quo fit vt sudor frigidus morborum longorum soleat esse indicium. quod ex Hipp. colligens Corn. Celsus lib. 2. cap. 5. confirmabat, cum inter signa longitudinis morborum, recenset sudores frigidos.

Διὰ τί τὸ ἰδρώτων ἄλλα θερμοσία γινώσκων, πρὸς τὸ πολὺ πῦρ ἢ τὸν ἰδρῶδα; ἢ δὲ τὴν ἢ τοι σφοδρὰ θερμογινώσκοντα σώματα, εἰς πνέματα ὑγρὰ ἄλλα (ἢ ἐκ πίπτοντος τοῦ ὑγροῦ καὶ ταχὺ ξηραίνοντος, τὸ αἰσθησὶν ἔλαττον ὄν);

XXXVI.

Cur minus ad ignem multum sudamus, cum tamen à calore sudor moueri soleat: An quoniam vehementer calefacto corpore, in flatus humiditates dissoluuntur. An egrediente humido, & velociter exsiccato, sensu percipi non potest:

Explicata est hæc quæstio longiori oratione in problemate vndecimo superiori, vbi vberius rem hanc pertractat, & ad examen reuocauit, sicut etiam problemate 32.

Διὰ τί τὸ ἡλίῳ μᾶλλον θερμαίνοντος, εἰ μὴ δὲ περιβλημα ἔχοντος, ἰδρώτες γίνονται τοῖς ἡμαθίοις περικυκλωμένοις; καὶ πρὸς τούτου τὰ ὅτι ἐρυθρὰ τὰ περὶ τὸ στήθος.

XXXVII.

Cur sole magis calefaciente si nullo indumento tegantur, maiores tamen sudores fiunt, quàm si vestimentis circumambiuntur. Et de hoc idem dicimus quod de priori.

Idem est cum vndecimo iam explicato, tum responsio eadem quæ ad superiorem quæstionem, vt optimè annotauit Aristoteles.

Διὰ τί τὸ ὅτι κινήσεων μᾶλλον θερμαίνοντος δοκεῖται, τὸν δὲ ἰδρῶτα ἢ τὸν αἶμα, αὐτὸς τὸ στήθος περιβλημα ἔχοντος, ἰδρῶτας τε μᾶλλον ἐκκρίνει, καὶ τὸ πνέμα παρέρχεται, ὡς θερμαίνοντος μᾶλλον τὰ κατὰ τὸν ἥλιον; ἢ ὅτι τοῖς βαρέσι εἰς τὸ κάτω φέρεσθαι καὶ φύσιν ἔστιν, εἰς δὲ τὸ αἶμα καὶ φύσιν; ἢ ὅτι τὸ θερμὸ φύσιν ἢ φέρεσθαι ἡμᾶς, πρὸς μὲν τὰ κατὰ τὴν ἡμᾶς αὐτοῦ, πρὸς δὲ τὰ στήθος φορητὰ ἀπὸ τῆς αἵματος. ὡς τὸ ἀπὸ τῆς αἵματος κινήσιν ἐκ θερμότητος, καὶ

μάλλον τὰς ἰδρωτὰς ἐκκρίνει, καὶ τὸ πῦρ καὶ θερμὸν. συμβαίνει δὲ τὸ ἐν ταῖς πορείαις, καὶ
ἢ τὸ σπέρμα ἐκκαρμίζει, πρὸς τὸ μὴ διδύμωσι τὸ πῦρ καὶ θερμὸν.

XXXVIII.

Quamobrem cum motus acuti magis, hebetes minus calefacere soleant, progressiones tum per acclivia, quæ hebetiores sunt, sudorem magis expellunt, & spiritum grauant, quæ magis excalefacientes, quàm quæ per decliua fiunt. An quia grauib. deorsum ferri secundum naturam est, sursum autem contra naturam. Caloris igitur natura, quæ nostra prouehit corpora, nihil per decline laborat, per accliuæ autem pressa onere nititur: quo fit vt per talem motum incaleseat, & magis sudores expellat, & spiritum præstet. Varius etiam corporis inflexus non nihil causæ afferre potest, vt directæ spirandi reciprocatio aufe-

Motus per
accliuia quæ
uis debilio-
res, magis
sudores
mouent
quàm per
decliua,
et si vehe-
mentiores,
& cur.

Spiritus
motricis
facultatis
est instru-
mentum.

Vera aucto-
res explica-
di ratio.

Motus in
animanti-
bus quæ ra-
tione fiat.

Quærit Aristoteles cur motus per accliuia facti, cum hebetiores sint, & magis lento passu fieri soleant, quàm qui per decliua peraguntur, sudores magis moueant, & angustiam spirationis efficiant magis, quàm qui per decliua. Cum alioqui velociores & concitatiores motus, excalefacere magis corpus soleant, & ex consequenti magis sudorem promouere, hæc est quæstio, & dubitandi ratio [*an quod grauib. secundum naturam est deorsum moueri, sursum autem contra naturam*] docuit idemmet Aristoteles 4. de celo, grauia omnia deorsum ferri natura sua, sursum autem moueri, ac ferri, esse contra naturalem corporis grauis propensionem. Cum autem corpora nostra mixta sint, in quibus prædominatur terra & aqua, necesse est grauitatis naturalis multum habere, vt optimè docebat Aristoteles 4. Meteorolog. mouebuntur igitur ad infernas partes naturaliter, sursum autem moueri illis accidet præter naturam, immo contra naturam. [*caloris igitur natura, quæ nostra prouehit corpora, nihil per decline laborat, per accliuæ autem pressa onere nititur, quo fit, vt per talem motum incaleseat, & magis sudores expellat, & spiritum præstet*] concludit motus per accliuia sudores magis mouere, quàm motus per decliua, quia caloris natura, qui corpora nostra prouehit, dum ad decliua corpora mouet, labore non premitur, neque onere grauat, cum verò ad superiora & accliuia puta montes & huiusmodi corpora ducit, cum onere corporis prægrauantis prematur, necesse est laborare, atque subinde & corpora & spiritus incalefcere magis, quibus humoribus attenuatis facilius per cutim in sudores expelluntur. Sed quoniam pacto nõ sibi ipsi repugnabit, qui tertio de celo & mundo de natura calidi esse dixit sursum moueri, hic autem laborare naturam caloris dixerit, dum corpora ad superiora ducit: pro loci huius intelligentia, cum nulla melior sit explicandi auctores ratio, quàm per eodem in aliis locis, vbi ex professo rem illam transigunt, eosdemmet explicare, operæpretium esse duxi hoc loco verba Aristotelis recensere li. de animalium motu, vbi rem totam hanc diligenter persequitur, atque etiam si quippiam erit, quod explicatione aliqua indigeat explanare. Secundum igitur rationem, inquit, quæ causam motus tradit, appetitus est medium, quod mouet & mouetur: in corporibus autem animatis oportet aliquod esse corpus huiusmodi. Illud igitur quod mouetur, non autem est natura comparatum vt moueat, potest pati secundum alienam potentiam, quod autem mouet, necessarium est, vt habeat aliquam potentiam, & robur. omnino autem animalia videntur & habere spiritum ingenitum, & illo robusta esse. quæ igitur sit conseruatio ingeniti spiritus dictum est in aliis. Id autem ad animale principium similiter se habere videtur, vt in flexibus signum, quod mouet, & mouetur, ad id quod immobile est. Quoniam autem principium aliis in corde est, aliis in alio, quod ad eor habuerit proportionem, propter hoc igitur etiam spiritus innatus hic apparet esse. Videtur autem aptè se habere, vt ad mouendum idoneus sit, & præbeat robur. Opera autem motuum pulsus & tractus. Quare oportet vt instrumentum porrigi, & contrahi possit, talis autem est spiritus natura. Etenim quoniam sine violentia contrahitur, & ad trahendum & ad pellendum, propter eandem causam, apta idoneaque est, & habet grauitatem, si cum igneis, & leuitatem si cum contrariis conferatur. oportet autem quod non al-

non alteratione moturum est, tale esse. Vincunt enim se vicissim secundum exuberantiam naturalia corpora, leue quidem deorsum, si à grauiore, graue autem sursum compellitur, si à leuiore superatur. qua igitur particula, quæ & ipsa quoque moueatur, moueat anima, dictum, & propter quam causam. hæc de spiritibus lib. de communi motu animalium. Docuit autem 2. de part. animal. c. 16. Vires ingenerari, & robustiora & valentiora ad omne opus fieri animalia, cum ingenuus continetur, & cohibetur spiritus. Est enim innatus spiritus corpus, in quo ab anima primò appetendi vis insita est, quodque ab eadem primò ad mouendum adhibetur, & propterea omnem in se roboris vim continet. cum verò in animalium corporibus suapte natura & graues & leues existant partes, quæ in se inuicem agant & patiantur, in exuberanti certè excessu graue, leue ipsum in sua deorsum rapit. quod si excellat leue, contrarius planè fit motus ab illo: nanque sursum impellitur graue. Cum igitur spiritus hinc tum leuis sit, tum grauis, vt grauis leuibz resistet, ne in sublime rapiantur ab eisdem. vt autem leuis est, grauibz obstabit, ne deorsum illorum motu violenter trahatur. In medio igitur non abs re sedem constituisse, & collocasse suam vero est consentaneum: nam neque superna petit, quoniam non solummodo est leue, neque ad inferna delabitur, quoniam non tantummodo est graue. In medio igitur est: immo ipsum est medium. In quo autem is est, ibi profectò motricem animæ collocari potestatem verissimile est. Quod autem connatus is animalium spiritus tum grauis sit, tum leuis, hinc etiam cuius clarissimum esse potest, quoniam sine vlla violentia, sed sponte sua facillimè in se ipsum cogitur, atque contrahitur, rursusque similiter extenditur, ac porrigitur, tum ad trahendum, tum ad pellendum maximè appositus, proptereaque ad similitudinem spirabilis inter cætera elementa naturæ aëris, & grauis si cum iis, quæ sunt igneæ naturæ, & leuis si cum contrariis conferatur, existit: & ob eam rem in animali potest corpora vtriusque generis commodè mouere. Sic igitur cum in corporibus nostris aqueæ, & igneæ partes omnino leuibz præualeant, etsi quasi in medio sit constitutus spiritus hic, dum sursum & per accliuia corpus mouet, laborare magis necesse est naturalibus iis grauibz repugnantibus. Calidi autem sursum propriè mouere esse dicebat Aristoteles 3. de cælo, de calido absolutè sermonem habens. Hanc igitur ob rem quamuis motus ille naturalis dici possit, quod à naturali & intrinseca causa fiat, quod tamè, quæ graua sunt, sursum mouet, violenti non nihil habere videtur, quare etiam & sudores magis mouere aptus est, atque respirationem quam maximè immutare. [*Variis etiam corporis inflexus non nihil causa asserre potest vt directa spirandi reciprocatio auferatur*] est annexum quippiam magis reddens causam cur in motibus per accliuia factis magis mutetur respiratio, quàm in iis, qui per decliuia fiunt. Cum enim per decliuia ferimur, cum naturali quodam meatu ferantur corpora per rectam lineam lata, rectà etiam feruntur. Cum verò per accliuia ascendimus, cum partes corporis quodammodo præter naturam mouentur, rectà ferri non poterunt, sed obliquè nuncque in dextrum latus, nunc in sinistrum magis inclinabunt: quo fit vt inmutato situ thoracis, tum etiam onere laborent, & difficulter spirent, & inæqualiter contrahant & distendant partem.

Spiritus
quomodo
motionis
instrumen-
ta.

Spiritus
locus & o-
rigo.

Spiritus
graves sunt
& leues.

Διὰ τὴν τῶν ἰδρώτων γινόμενων, ὅσῳ αὖ ἐπιβδύηται τις μάλλον, ἢ οἱ πλεῖστα τῶν ἱματίων ἐπιβδύοντο ἰδρῶσι; καὶ πρὸς τὸ τοῦ αὐτοῦ ἐρῶντος τὰ ἐπὶ τῷ.

XXXIX.

Cur cum sudor moueri soleat, quo magis quis sese opesuerit, non sudant qui plurima vestimenta induunt. Et de hoc idem dicimus, quod de superiori.

Cum superiori eandem solutionem dicit, non cum proximè explicato, sed cum 32. 36. & 37. propterea & nos ab illius expositione supersedendum iudicauimus.

Διὰ τί τῶν σωματικῶν ξηροτέρων ὄντων τὸ θερμὸν ἢ τὸ χυμῶνος, ἰδρωτικώτερος ἀφαιρέσει τὸ θερμὸν ἢ τὸ μῦν θερμὸν ὁμοιωτῶν σωματικῶν ὄντων, ὅτι τῆς φύσεως θερμὸν ὁ πολὺ κατέχει; ἀφαιρῶν οὖν τὰ ὑγρά εἰς πνέσμα. ὁ δὲ χυμῶνος πεπικνωμένον ἐκ τῶν σωματικῶν, πολὺ κατελειμμένων τὸ τῆς φύσεως θερμὸν, εἰς πνέσμα δὲ ἀφαιρῶν τὸ ὑγρὸν. ἐπὶ δὲ καὶ τὸ μῦν θερμὸν πολὺ περὶ φερέμεθα τὸ ὑγρὸν, ὁ χυμῶνος δὲ βιῶντιον.

XXX.

Quam ob causam cum corpora sicciora magis per æstatem, quàm hyeme sint, ad sudorem æstate magis sumus dispositi? An quia æstate quidem raris existentibus corporibus naturæ calor non multus continetur: dissolvit igitur humida in spiritum. hyeme autem densatis externis corporibus, naturæ calor multus in spiritum non dissolvit humores, æstate præterea multum offerimus humidum: hyeme autem e contra.

Æstate, corporibus siccioribus, sudores cur magis effluant.

Quamvis in problemate trigesimo tertio explicando ea omnia mihi videantur esse tradita, quæ ad huius quæstionis explicationem facere possunt, quoniam tamen in se aliquid continet ab illius sententia diuersum, aliqua quoque annotare placuit. Quæstio igitur est, cur æstate corpora sudori magis pateant. Dubitandi autem ratio est, quòd corpora penes mutationem temporum maximam suscipiunt varietatem, ita ut si humida sit, humiditatibus etiam corpora repleant, si sicca, in eandem intemperiem corpora traducunt. Cum igitur æstas sicca sit natura sua, exsiccare itidem debet corpora: cum autem sudores humiditatum sint soboles, hyeme potius sudores deberent conspici: æstate autem potius imminui. [*An quia æstate quidem, raris existentibus corporibus, naturæ calor non multus continetur. dissolvit igitur humidum in spiritum*] Soluit quæstionem, in naturalis caloris imbecillitatem, causam reducens. Cum enim laxatis carnibus & cute rariore reddita calor naturalis non rectè contineatur, sed ex parte dissolvatur, debilis redditus cum in excrementa superflua agat, attenuandi quidem illa vim habere poterit, at verò absumere & in nihilum ducere non poterit: hinc sudores multi æstate provenire solent multis excrementis aggregatis ob caloris naturalis imbecillitatem, at non consumptis, sed in halitus conuersis, ex quibus sudores multi procreantur, potissimum aduentitio calore adiuuante, & laxitate pororum manum porrigente [*dissolvit igitur humidum in spiritum*] halitus ij & spiritus ex humoribus vi caloris eleuati, ex quibus sudores propagantur, ab imbecillo calore originem habent: potest enim rarefacere materiam, quamvis non dissolvere, & absumere: si verò etiam calor fiat languidior, aucto frigore, ne quidem halitum eleuare poterit. Sicuti enim in temporum constitutionibus nimis frigidis, aut nimis calidis, naturales philosophi docuerunt non multos ventos flare, sed plures in mediis temporibus, quia in nimis frigidis non tolluntur exhalationes, quæ vi omnino caloris excitari solent: in calidioribus autem, sicut attolluntur, ita etiam à calore multo discutiuntur, ita in nobis ipsis id ipsum obseruamus. Qui enim absolutè ventriculo frigido sunt, licet concoquere non possint, flatibus tamen quasi destituuntur. Qui verò calore robusto sunt, vix flatus persentiunt. Qui autem debiliore calore ventriculum præditum habent, concoquere quidem diminute solent, sed multis flatibus distendi. [*Hyeme autem densatis externis corporibus naturæ calor multus in spiritum non dissolvit humores.*] cum autem hyeme ventres sint calidiores, corporaque ob densatam externam carnem, & meatus cutaneos occlusos, calore naturali multo sint referta, cum ob has causas effluere, & dissolui non possit, & minor excrementorum copia generatur, & vapores, qui eleuantur ex paucis illis excrementis, magis attenuati insensibiliter dissoluuntur. [*æstate præterea multum offerimus humidum. Hyeme autem e contra*] videtur mihi hæc alia solutio problematis, ex

Temporibus multum calidis & frigidis ventri non multum perficitur, & cur. Ventriculo omnino frigido pauci flatus generantur.

materia sudorum itidem desumpta. cum enim sudorum & urinae eandem propè materiam constitueremus, hanc potulentam esse maiori etiam ex parte asseremus. cum autem æstate plus bibamus quàm hyeme, tum & esculenta æstate multò semper sint liquore condita, contra hyeme meritò etiam maior copia æstate materiae suppeditabitur quàm hyeme. Obseruandum autem est pro veritate primæ solutionis Aristotelis asserenda, æstate quidem corpora sicciora esse, & magis destituta humiditate naturali, at verò excrementitia & præter naturam, quæque apta sit in sudorem verti, esse humidiora. Hyeme autem è contra: quoniam in hyeme magis perfectè fiunt coctiones. hoc verò ita intelligi, vt ab hac regula ij excipiuntur, quibus caput intemperie humidiori præditum est: hyberno enim tempore quamuis in reliquis partibus calore naturali magis vigeant, defluxa tamen à capite ad subiacentes partes materia potest etiam corpus magis excrementis hyeme refertum reddere. cum tamen condensata sit caro, & cutis corporis solidior ob ambientis frigiditatem reddita, nullaque adsit aduentitia caliditas, quæ sudores sæpenumero proritare solet, sed frigiditas potius aëris repellens materiam, si qua ad externas partes mittitur, ea ratione etiam vera erit Aristotelis sententia.

Διὰ τὴν οἱ ἀπὸ τῆς αὐτομάτου γινόμενοι τοῖς ὑγιαίνουσιν ἰδρώτες, φαιλότεροι δοκοῦσιν εἶναι τὸ ὑπὸ τῶν πόνων; ἢ ὅτι οἱ μὲν πόνου ἀπορροαῖαι αἰεὶ τὸ πλεονέχον ὑγρὸν, ξηροτέρων τὸ ἄρρηκτον παρασκάδουσιν· ὥστε τὰς κοιλίας τῶν πόνων ὑγρὰς εἶναι, καὶ τῇ τῆς θερμότητος ἡγήσει μηδεμίαν ἐμφραξιν γίνεσθαι; οἱ δὲ αὐτομάτῳ μὲν πλεονέχοντες ἰδρώτες, γινόμενοι δὲ ἄναγκης, ὅταν ὑπὸ πλείονος ὑγρασίας συγχρομῶν τὸ φύσεως πόνων, τὰ θερμὰ μὴ πόρρωτελῶς καταλαμβάνη, ἀλλ' ἐπὶ ἀπομάχεσθαι καὶ ἐκκρίνειν αὐτὸ δυνήη, διόλως νόσος σημεῖα φαίνεται. τότε γὰρ ὑπὸ πλείονος ἐργασίας ἢ τῆς συμμετέσης φύσιν ψυχῆς, ἢ τῆς ἄρξης διόμβρου γινόμενη, τὴν κακίαν πρὸς ὑγίαν ἀγαθὴν λαμβάνει.

XXXI.

Cur sudores, qui sponte fiunt in fanis, iis deteriores iudicentur qui à laboribus promouentur? An quoniam labores semper humores superfluos educunt, & carnem siccioram reddunt: vt pororum cavitates sanæ sint, & caloris assuetudine nulla fiat obstructio. Qui verò sponte facti dicuntur sudores, ex necessitate potius sunt facti, cum ab immodica humiditate confusis naturæ poris calidum non omnino comprehenditur, sed expugnare adhuc, & excernere humorem potest, & hîc rectè morbi futuri signa habentur. Tunc enim ab humiditate maiori, quàm quæ moderata est secundum naturam refrigeratur. Caro autem madescens pessimum ad bonam valetudinem habitum concipit.

Sudores fanis sponte effluentes deteriores esse iis, qui iisdem per labores & exercitia mouentur, verum esse manifestè nos docet experientia, sed ab ea desumens Hippocrates sæpius id nobis insinuauit, cum lib. de iudicationibus dicit, sudor multus spontè oriens sano morbum significat, æstate minorem, hyeme maiorem. cui non absimile est, quod docuit 41. quartæ sectionis Aphorismorum. sudor multus è somno factus, absque causa manifesta, corpus pluri vti cibo significat. Si verò cibum non accipienti hoc accadat, scire oportet quòd euacuatione indiget. Et in sequenti sudor multus calidus vel frigidus semper fluens, frigidus magis calidus minus significat morbum. dixit αὐτομάτου Galenus quartæ sectionis Aphorismorum commen. Aphor. 78. docuit dictionem αὐτομάτου duo significare, aut repentè, aut sine causa manifesta, nos à natura, siue naturaliter etiam ex Hippocrate colligemus, significare posse, nisi fortasse sub primo significato reposuerimus, quia quod est sine causa manifesta, id est, extrinseca, ab intrinseca, quæ solet esse natura fieri solet: sed tamen distinguì videtur, quia aliqua sponte ab interna causa fiunt, non coadiuuantur.

Sudores
sponte fanis
effluentes,
deteriores
iis, qui
sunt post
labores.

Sponte sudor
promouens
videtur.

Exercita-
tione sudo-
res proma-
nâtes quas
utilitates
pariant.

Exercitij
utilitates

te natura, vt cùm quasi de mortua facultate naturali expellente aut retinente, effluunt humores ex seipsis laxatis vasis. *αὐτὸματὸς* igitur fieri dicuntur Hipp. quæ sponte magisque naturæ vi, quàm morbi aut medici opera contingunt, vt 2. Aph. sectionis primæ de vomitibus, & alui solutionibus, quæ sponte fiunt. vnde *αὐτόματα ἰόντα*, quæ sponte & per se prodeunt, quæque citra medici operam excernuntur, exponebat Gal. 2. Aph. 4. sectionis, cùm dicit, spontè è corpore euacuari dicuntur, quæcunque citra omnem medici opem excernuntur, idque interdum natura corpus nostrum gubernante, ea expurgante, interdum etiam ex irritamento aliquo, aut quia à vasis contineri nequeant. Aristoteles igitur quod spontè dixit idem intelligit quod libro de iudicationibus. & quod aliis verbis 4. 4. Aph. sine manifesta causa. quamuis tamen sponte fieri videantur, internam tamen habent causam proritantem. & propterea quod dixit *τοῖς ὑγιαίνουσιν*, sanis siue bene valentibus, vt optimè annotauit Aponensis, non intelligit sanis absolutè, sed quibus operationes quidem ad sensum sunt integræ, sed tamen interna subest causa, qua proximè in morbos delapsuri sunt. Quærenda igitur est causa cur sudores, qui sanis iis sponte effluunt deteriores habeantur, quàm qui labore aut exercitio mouentur. [*an quod labores semper humores superfluos ducunt, & carnem sicciorem reddunt: vt pororum cavitates sana sint, & caloris assuetudine nulla fiat obstructio.*] *πόνος* sicut medicinæ parenti dicta est exercitatio, ita & Aristoteli eius alumno. non enim accepisse Aristotelem laborem credendum est eo significato, quo nimio illius vsu succedere quotidie videmus noxas multas magnasque non hoc loco enumerandas: sed quia laboris omnino aliquid ineatur, necesse est, vt exercitatio fiat, laborem exercitationem appellauit. Mira quadam breuitate utilitates exercitationis in vnum congerit, nam & præsentem morborum causam proximam expellit, & corpus vegetum reddit transpirabile, calorique peruium. Nam qui quotidie magis magisque redundat in corpore succus, antequam in dies nimis multus coaceruatus noxam insignem aliquam inuehat, cùm deducendus omnino sit, nobis hoc promptissimè largitur exercitatio. Simulque ocij desidiiæque detrimenta demet, in quæ ociosum nimis corpus, & commotionis iustæ beneficio destitutum incurrat necesse est: natiui nempe caloris refrigerationem nullo motu excitato calore, immo humidis fuliginosisque excrementis veluti restincto, vt, ignem, quem nulla aura euentilet, fumo euentilari videmus: tum & facultatum omnium imbecilles penitus actiones torpore quodam, ex diuturniori quiete cessantium in officio suo continet, impeditumque spirituum progressum, qui vitæ secum munus deferunt, remouet, tum & meatuum, viarumque obstructions à crassis, frigidis, & viscosis humoribus factas. Et hoc est quod ex Platonis sententia referebat Gal. proprii operis exercitatione robur augeri, quiete autem resolutum minui: & illud Hipp. aliud vsus roborat firmatque, at non sine motu, & labore semper aliquo, vsus quis esse potest. promouet enim quacunque in re motu opus suum natura semper, cuius ipsa principium est: quiete verò languent omnia: quippe à natura magis magisque discedunt, quo à motu magis. [*Qui verò sponte facti dicuntur sudores, ex necessitate potius sunt facti: cùm ab immodica humiditate &c.*] Docet nunc rationem cur qui spontanei dicuntur in sanis deteriores esse soleant: quamuis enim spontanei dicantur, quòd nulla extrinseca & manifesta causa externa producantur, necessitate tamen quadam accidunt natura internam causam corpori vim inferentem expellente: vnde dicebat Hipp. sudorem multum in dies sine manifesta causa effluentem signum esse, aut corpus illud pluri alimento vti, quàm conficere possit, & propterea cibum subtrahendum esse ne plura generentur excrementa: aut si sudores ij multi à somno potissimùm effluant, neque tamen immoderatè alimenta & potus ingerat, signum esse dicit corpus illud refertum esse serosis multis excrementis, & propterea euacuatione indigere: alioqui aut febres tandem generarentur, aut hydropes aquosæ vt optimè annotauit Gal. 2. de alim. cap. 1. & 6. [*cùm ab immodica humiditate confusis natura poris calidum &c.*] Quoniam dubitare aliquis meritò potuisset si sudores, qui sponte fiunt, ea ratione non laudantur, quòd materiæ serosæ multæ præsentiam arguunt, cur non morbos inuehant, cùm tu id in benevalentibus fieri assumpseris. Id euenire respondet, quòd natiui caloris robur adeò robustum est, & validum, vt quamuis multa adsit materia, poterit tamen per meatus cutaneos ab initio illam expellere, ac impedire quominus morbos producat: quoniam tamen ex longo defluxu fieri potest, vt crassiori simul effluxionem tentante retineatur, fieri potest, vt obstructis meatibus ac viis im-

pedicis, retenta materia, atque aut excalefacta, aut malam aliquam qualitatem adepta, aut certè sola quantitate lædente, morbi tractu temporis producantur: & hoc est quod dixit [& hîc rectè futuri morbi signa habentur] cætera autem quæ subiungit docent quomodo calor ab humiditate illa sola quantitate lædente possit & imminui, & etiã omnino extinguï. At ne sic quidem retenti ij humores serosi sanitati efficiunt, sed etiã effluentes assiduè, tandem nimium carnes madefacientes immodicè bonum corporis habitum corrumpunt.

Διὰ τὴν ἡμῶν ἰδρωτὶς ἥσων γίνον, καὶ ἡμᾶς ἔχ ὁμοίως παρὰ σκυδάζειν βυλόμεθα, ὑγρότερον ὄντων τῶ σώματι ἡμῶν; ἡ ἥσων μὲν ἰδρωτὶς, ὅτι τὰ ὑγρὰ ἡμῶν πέπηγε καὶ σπυγέθηκε σφόδρα; διελυτώτερον οὖν. ἔχ ὑπολαμβάνομεν δὲ εἶν ἰδρωτὶς τοῖς τῶ ἡμῶν, δις πὶ ἡ τοιαύτη διαίτης ὑγιεινὴ· ὅτι τὰς ἰδρωτὶς ἐμποῖν, τήκε καὶ συλχέει τὴν ἐξιν· ἐπὶ τε καὶ τραυτέραι τῶ παρὰ σκυδόντος ἐμποῖν, τὸ τε ἐκ τῶ θερμὸν ἀποκρίνων, ἐλαττον ποιεῖ ὥστε μὴ ὁμοίως διώαθαι τὰ παρὰ σκυδόντι ψυχρῶ ἀπὶ τῆς παρὰ τῶ. τὸ, τε ἐκ τῶ ὑγρὸν ῥαδιέτερον παρεμπεσεῖται τοῖς σώμασιν, τραυτέραι τῶ πόρων διαίτης ἰδρωτὶς ποιεῖ [ὄντων.]

XLII.

Quam ob causam hyberno tempore minus producantur sudores: nec nos per id tempus sudandum æquè esse censemus, quamuis corpora humidiora sint hyeme: An minùs sudamus, quoniam humores hyeme congelati sunt, & vehementer agglutinantur. difficulter igitur dissolui possunt. Sudandum autem minimè per hyemē censemus, quoniam huiusmodi dispositio est sana. Quod autē sudores facit, dissolvit & confundit habitum. Quin & rariorem quàm oportet eum reddens, internum calidum disgregans diminuit. & externus humor facilius corporibus sese insinuabit, raris existentibus poris ob desudationem.

Ne sæpius repetere eadem cogamur, quæ ad huius problematis explicationem faciunt, omnino erunt petenda ex commentariis ad trigesimum tertium, & quadragesimum. si qua enim hîc sunt quæ ab illis differant, in illis explicandis hæc ipsa etiam ad pensum reuocauimus.



ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΤΟ Γ.

ὅσα δὲ οἶνοποσίας καὶ μέθης.



ARISTOTELIS
PROBLEMATVM
SECTIO III.

quæ est de vini potu & ebrietate.



AD PERILLVSTREM V.
ALEXANDRVM ROVIDIVM
SENATOREM REGIVM.

ISTAE *ἡ δὲ οἰονοποιῖα καὶ μέγας* solēni ritu *οἰονοποιῖα* siue Mo-
dimperatorē deposcūt, nō ipsum tamen multo per-
cussū tempora Baccho, sed sobrium, doctum, seue-
rum, qui exemplo solutam illam hilaritatem mo-
deretur, intelligentia tēperet, auctoritate cohibeat.
Hunc talē te in primis esse, Per Illustris Senator, &
prinatim scimus, & experimur publicē, ut frustra
stilū in laudes tuas exerceam. Tua tibi virtute ad maximum honoris
gradū aditū praestruxisti, cui illud Oratoris Latini proferre sine ambi-
tione licet. Ego meis praeluxi maiorib. nō quod ignobiles illi, aut in cali-
gine ignorantia positi: sed quod diuini ingenij subsidio, quo auos tuos o-
mnes superas, priores radios penē obscurasti. In dicendo ad Græcam
Romanāque facundiam accedis. In agendo boni ciuis, & optimi Se-
natoris officium exprimis. Accedūt humanitas & virtus: Inter virtu-
tes rara & apud paucos temperātia, cui inscriptum hoc meū commē-
tarium, *ἡ δὲ οἰονοποιῖα* esse cupio, ut non laudandi sed damnandi studio
ad commentādum tam deforme vitium aggressus videar, quod in to-
to quasi homine ad emulationem rationis locum occupauit. Vale,
Perillustris Senator, & conatum meum aequi bonique consule. Me-
diolani Kal. Iul. ∞ I D. CI.

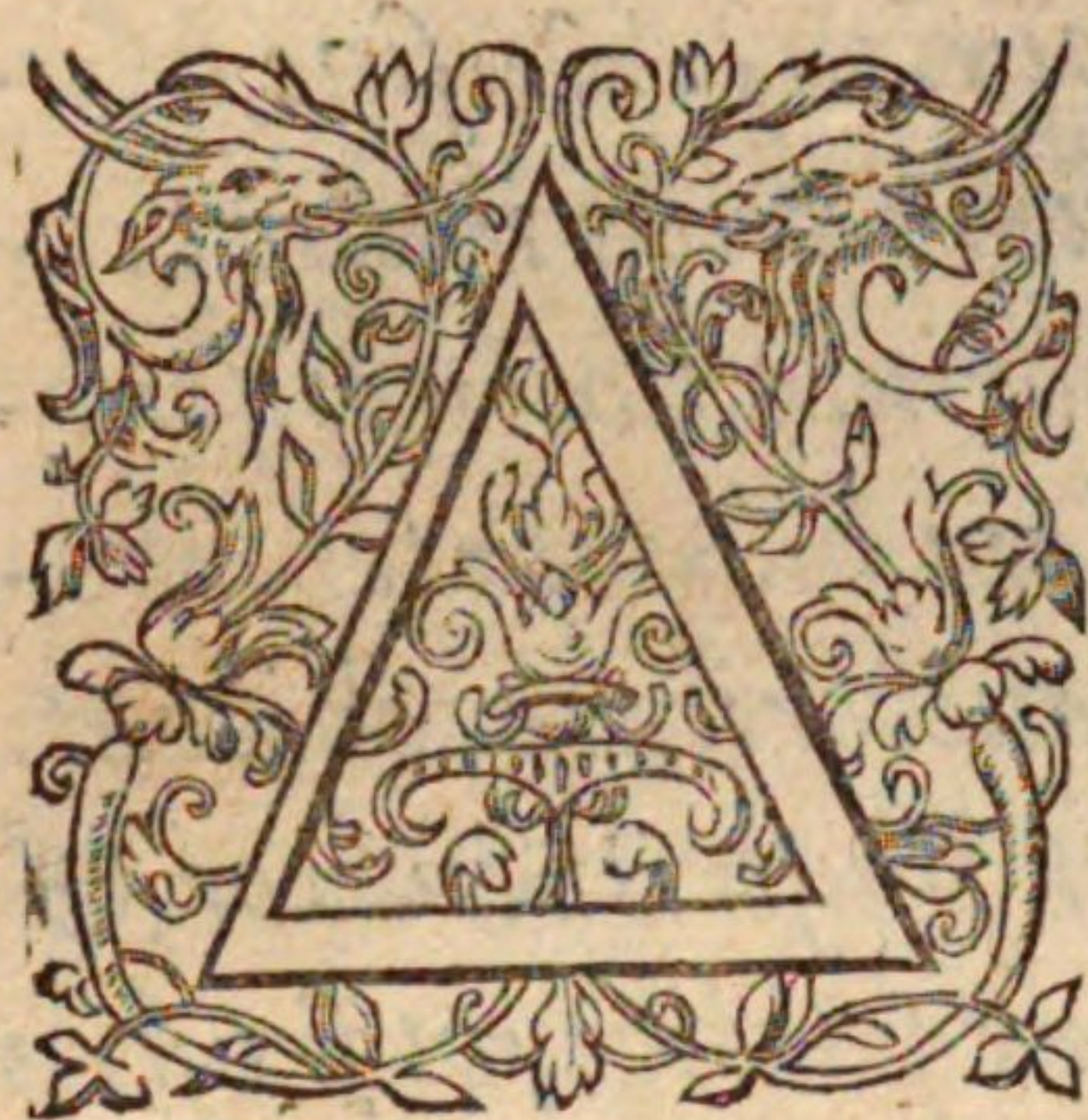


ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΡΟ-
ΒΛΗΜΑΤΩΝ ΤΜΗΜΑ Γ.

ὅσα δὲ οἶνοποσίας καὶ μέθης.

ARISTOTELIS PROBLE-
MATVM SECTIO III.

quæ est de vini potu & ebrietate.



ΙΑ πῶς οἱ μεθύοντες θερμοῦ ὄντος τῷ οἴνῳ, διέχει εἰς, καὶ παχύνει
αἰσίνανται ὡς πρὸς θερμότητος καὶ τῷ ποτῶν, ἢ δὲ πρὸς πολὺ ὑγρὸν εἶναι
ψυχρῶν, πολὺ ψυχρὸν γάρ. ὥς τε καὶ τῆς φυσικῆς θερμότητος, γὰρ
γὰρ ὁμοίον ὡς ὅταν αἰεὶ εἰς αὐτῆς βεβρεγμένη εἴη ὑγρῶν ψυχρῶν, ὅπως ἢ
ἄλλῃ ἐνδοθεν.

I.



QVAM ob causam ebrii calido existente vino
facile rigent, facillimeq; pleuritide & similibus
corripiuntur? An quia multum humoris si re-

frigeretur, multum frigidum fit, ita vt dominetur calori naturali: fit enim simi-
le, vt si vestis madefacta fuerit, humido frigido, ita caro interius.



ERTISSIMUM est multa bona ex vino hominibus prouenire, si eo rectè v-
tantur. quo si abutantur, pluribus incommodis voluptas pensatur. Bias ille A-
masi Egyptiorum regi clarissimo postulanti, vt, quod optimum & pessimum
in vita arbitraretur ad se mitteret: linguam transmisit. At si quis, quodnam in

Vinum in
conuiuio
optimū &
pessimum.

conuiuio optimum & pessimum arbitraremur rogaret, non ineptè responderi à nobis
vinum ipsum posset. Ex eorum genere est vinum, quemadmodum & lingua, quæ ex
vario hominum usu & consuetudine id acquirunt, vt bona & mala censeantur, siue ad
perniciem & dedecus, siue ad salutem & gloriam exerceatur. Bonum igitur est si ad so-
brietatem referatur, si verò ebrietatem pariat, cur inter mala nō connumeretur, Quin?
quod magis mirere, id ipsum etiam immoderatè assumptum effectus parit varios, &
morbos omnino inter se contrarios. De quibus doctissime Aristoteles noster 30. sect.
probl. probl. i. Hinc Mnesitheus apud Athenæum,

Vinum (dicebat) deos

Mortalibus monstrasse: rectè utentibus

Summum bonum, intemperanter verò, summum malum.

Illos enim modeste qui bibunt alit,

Animumque pariter & corpus roborat:

Ad usus medicinae varios est utilissimum.

Miscetur iis quæ propinantur pharmacis:

Ulcerum lauare corporis vino expedit.

In quotidianis hominum conuictibus

Modice bibentibus dilutum, at sobriis

Animum exhilarat, at modus

Si non adhibeatur, contumelias parit:

Par pari si bibitur adigit ad insaniam.

Si merum, resoluit artus corporum.

Quapropter Bacchum omnibus in locis vocant

Medicum: quibusdam verò edixit Pithya

Bacchum vocandum sanitatis presidem.

Et Epicharmus. E sacrificio epulum, ex epulo compotatio, ex hac procacitas, ex qua furor & debacchatio, unde lis apud iudices, ex lite condemnatio, è condemnatione compedes, multa, & syderatio. Aristoteles verò ex professo in vniuersa hac sectione 3. tam admirabilem & variam vini naturam & facultatem ob oculos nobis proponere volens, ab hoc problemate initium duxit, quo quærit, cur vinum, cum natura sua calidum sit, ebrios reddat facile rigentes, morbosque multos ex fluxione materiæ ad thoracem originem ducentes, tum & frigidos multos producat. [*μεθύοντες*] ebrii, meliusque vinolenti: quamquam enim quandoque pro eodem sumant, vinolentus tamen etiam is est, qui vino delectatur, & eo sæpe olet. [*calido existente vino*] tanquam certum & citra controuersiam receptum vinum calidum esse supponit. In qua re grauissimorum quorundam virorum, qui proximè de vini facultatibus doctissimè egerunt, sententiam mirari satis non possum, qui cum vina aliqua frigida à Gal. dicta esse obseruassent, non omne vinum calidum censuerunt, sed aliqua frigida crediderunt, vt mustum, & quæ oligophora à Græcis dicta sunt: mustum enim non ita frigidum constitui potest, quin in eo calidas partes prædominari asserere debeamus. Terrestres enim aliquas partes continet, tum & aqueas aliquas, quarum ratione frigidum dici potest respectu sui, vbi maturuerit, & à partibus illis frigidioribus, quæ igneas illius partes aliquo modo infrangebant, defæcatum fuerit: quod verò oligophorum est, cum multas aquosas partes contineat, igneæ autè ab illis repressæ reperiatur, frigidum aliquando dici potest, non quòd corpus nostrum refrigerare queat, sed quòd aut non multum excalefaciat, aut certè effectus non pariat, qui caloris soboles esse solent. Multis autem probare possem in vino caliditatem prædominari, sed quoniam, video, auorum nostrorum memoria controuersia exorta inter medicos Veronenses, & arbitris delectis discussa, hinc inde multis adductis rationibus & clarissimorum virorum sententiis, in hoc conuenisse calidum vinum esse statuendum, quamuis siccum alius, alius humidum statueret, ne actum agere videar consultò prætereundum id esse duxi: solum nonnulla attingam, vt ea quæ in contrarium à Plutarch. in 3. sympos. quæst. 5. proponuntur ad ostendendum vinum non calidum sed frigidum esse, tanquam falsa facile conuinci possint. vinum, si odorem spectes, ita acer est, & cerebrum feriens, vt caloris ei vim inesse facile quilibet animaduertat. sapore itidem adedò est sepe numero acris, vt calore linguam, totumque ipsum denique os repleat: at è mustei vini sæpe numero sola humida exhalatione, aliquos inebriatos cum viderimus, quid aliud nisi ex calidis exhalationib. ex vino sursum latis id prouenire dicere poterimus. fit enim ebrietas ex spirituosa exhalatione calida sursum se agente, & mirificis diuersissimarum rerum pro cuiusque temperamento, formis, species multimodas representante, quarum reddi facile rationes nequeant quidem, sed rei propinquæ, proximæque naturam, quæ cuique occurrerit, attingant tamen semper. Hinc temulentorum rubore aspersæ malæ, & pustulis adusti humoris copia, refertæ, hinc labia exsiccata, hinc sitis illa adaucta dum repetitis meraci vini potionibus sitim sedare tentamus, hoc in se ipso expertum testatur Gal. 3. de ratione vict. in acut. morb. dū æstatis feruoribus sitienti, meracioris vini potu non sedatam sed auctam sitim se expertum dicit. Hinc febres, vigilæ, & deliria, quæ calidiorum & acrium vaporum fœtura esse solent. Hinc ex vino tanquā ex prompta paratæque materia aquam, quam vitæ vocant, sufflones sibi parant, ea igneæ materiæ promptitudine, vt flammam statim è proximo facillimèque concipiat, conceptamque alat: quare ad demonstrandam calidam hanc in vino & igneam naturam nullum euidentius argumentum inueniri potest: fuit tamen qui vinum frigidum affirmare ausus est, vt videre est apud Plut. 3. sympos. 5. Sed audiamus quibus nam rationibus ducti, suam hanc asseuerare opinionem conati fuerint. primum languente stomacho, & ob imbecillitatem confirmationis indigente nihil calidum adhibent, vino tantum dato medentur: sic & fluxus ventris, & sudoris eruptiones vino sistunt, utpote non minus, sed magis quam vix possit constringente frigoris vi, & inhibente materia id præstent. Alioqui si vim calefaciendi vinum haberet, perinde erat opinor merum ori ventriculi adinouere, atque ignem niui. Adde 2. quòd somnum plerique frigore conciliari prædicant, & somnificorum medicamentorum frigus inducere constat, cuiusmodi sunt mandragora & papaueris succus. Verum ista vehementer, vique magna compellunt, atque cogunt. At vinum vt non violenter, sed placidè refrigerat, ita motum cum voluptatis sensu sistit, atque concepit, sic vt maioris minorisque ratione hoc ab illis differat. Accedit 3. quòd calida semen adaugent genitale: hinc namque solidum robur humor acquirit, & spiritui vigor accedit, & per

Vinum calidum cum sit, cur rigorem & frigidos affectus pariat.

Vinum mustum frigidum aduersus recentiores.

Vini effectus variis calorem illius demonstrantes.

Argumenta apud Plutarch. 3. sympos. probantia vinum esse frigidum.

Solutio ar-
gumētōrū

δις dictio
in compo-
sitione ali-
quando au-
get vim
compositi.
Antiqui
interpretis
lappus.

calorem gliscit, ac stimulat virtus. At qui copiosum merum ingurgitant, ad coitum redduntur tardiores, semēque eorum generationi imperficuum est, utpote debile & inualidum. immo irriti & inutiles eorum cum foeminis congressus sunt, viciato nimirum, refrigeratōque semine prolifico. Insuper 4. quaecunque homini ex algore obueniunt, temulentis vniuersa eueniunt, Tremor, grauitas, pallor, saltus tumultuantis in artubus spiritus, linguæ balbuties, neruorum distentio, atque stupor. quin & compluribus in resolutionem artuum temulentia desinit, quando omnino obtorpuerit mero, atque extinctus sit calor natiuus: ostendit autem curatio, quæ iis fit, quæ ad pristinum statum naturalem calorē reuocare possunt. Quinimo subdit 5. vbi viuum innatum calorem profligauerit, extinxeritque, senium accelerat, multisque propterea ante tempus caluiciē & canitiē inducit. præterea 6. acetū vini quædā natura est, & vis, ex omnib. autem restinguentibus, nihil est quod igni magis aduersetur. omnium maximè id flammam vincit, & comprimit ob exuberantem frigiditatē, sed & fructuum. 7. videmus succos, qui sunt vini sapore æmuli, medicosq; vti loco refrigerantiū, vt mala medica, & punica. Quin 8. etiam ipsum mel, nonne aqua pluuia, vel nix temperantes, in vinum vertunt, frigore dulcedinem, ob cognationem si exhuberet in austeritatem mutante. Atque hæc erant, quæ pro vini frigiditate asserenda, eo loco à Plutarcho proponebātur: quæ tamen si ad pensum reuocare voluerimus, & diligenti trutina expendere, nullam vim habere, aut potius vim calidorum astruere cognoscemus. languenti enim ventriculo ea ratione adhibetur, vt & calore suo frigiditatem, quæ languoris erit causa, tollat, spiritūsque faciliē generet, ex quibus actiones omnes naturales promanant tanquam instrumentis. fluxibus autem ea ratione conuenit, quod ex nimia laxitate partium, & refrigeratione sæpenumero proueniūt, quæ vini calore faciliē euinci potest. adde quod in vino partes aliquæ subausteræ etiam inueniuntur aliquando, quæ laxitatem illam faciliē poterunt euertere: calidis tamen semper partibus prævalentibus. somnum autem conciliat, quod 2. opponebatur, quia temperato calore suo, vaporibus ad caput eleuatis & transmissis sensuum instrumenta quasi obtenebrat, aut certè si Aristotelis sequamur opinionem quod vaporibus suis pectus & cor impetens moderatè somnum conciliat, quod si immoderate assumatur, non modò non somnum inducit, sed potius omnino illum aut tollit, aut impedit calore suo acriore: de qua re inferius problem. 26. Quod autem tertio proponunt de semine, id omnino illos ipsos conuincit. si enim moderatè sumatur, tatum abest, vt semen extinguat, aut infæcundum reddat, vt potius illud adaugeat. quare autem ebriorum semen infæcundum sit, cūrque tumulenti sint, ad venerem impotentes, aut debiles, inferius, occasione huius quæstionis ab Aristotele propositæ, etiam sapius à nobis explicabitur. Cur autem algeant temulēti, rigeant, & in affectus denique incidant, qui soboles frigiditatis esse solent, in explicatione huius problematis partim explicabimus, partim in aliis expendendis docebimus. Quas etiam causas postea ostendemus esse, cur ebrietas senium acceleret. non enim quod refrigeret per se vinum, sed quod multitudine sua & natiuum calorem extinguat, & crudi multi humores ob eam ipsam causam in capite & vniuerso corpore aggregentur. Acetum autem quamuis calidas aliquas partes retinuerit, cum ex corruptione vini frigidū euaserit, & quasi vinum mortuum, & igni contrarium, extinguit apprime ignem. si verò vinum in ignē coniiciatur, tenuibus & igneis suis partibus conflagrat totum, fortius incendit, nequaquam extinguit. Qui autem vinosum quendam saporem habent succi fructuum, nequaquam vina sunt, ideoque frigidi esse possunt: cum autem mel, aquæ admixtum, vini quandam acquirit qualitatem, reuera acetosum redditur, ad acetique naturam potius accedit, & propterea nihil contra hanc Aristotelis assertionem, qua vinum calidum facit, concludere potest. [facile rigent] Græcè est *δις* *εὐνοίᾳ* sicut & problem. 6. Gaza vertit, non calent, sed rigent. antiquus interpret, difficulter rigentes sunt: ego verò faciliē rigentes sunt, aut rigent. quamuis enim sciam dictionem *δις* in compositis magnā vel malam significare difficultatem, aliquando tamen scio epitheticon esse, & significationem intendere, quando in hac dictione *δις* *εὐνοίᾳ* ab Aristotele, & hoc loco, & alibi obseruatum videmus. scimus enim temulentos facillimè rigoribus corripi, & aliosos esse, in rigorēque faciliē incidere. Sed & in hac significatione sumptam videmus hanc dictionem 1. probl. 24. vbi eos qui frigida lauentur, dum diluuntur, frigere scribit, reliquo toto die tuti à frigere sunt. at qui calida se lauerint, *δις* *εὐνοίᾳ* *διὰ* *ζῶντος*. antiquus interpret, difficiliter rigentes viuunt, fortè melius, intensius algentes viuunt. & sect. 8. problem. 9. quærens cur exercentes sese *δις* *εὐνοίᾳ* sint

τὸν ἀγυμνάσιον. difficilius rigescunt, non exercitantibus se, verit antiquus interpres. sed melius Gaza, frigus vehementius sentiunt, quam in exercitati: aut facilius sentiunt frigus. hoc enim voluisse constat, vel ex solutione quaestionis. Quærit igitur unde sit, quod cum vinum natura sua calidum sit, in iis tamen qui illius plus ingerunt, quam oportet, & rigorem inducat, temulentosque faciat, aliosos, & frigoris impatientes. [*facillimè que corripuntur pleuritide*] vix intelligi potest, quomodo sit hæc particula ad propositum, cum certum sit, pleuritidem, siue dolorem intercostalem, inflammationem esse membranæ, costas succingentis à materia, ut plurimum biliosa & calida, unde nulla esse deberet ratio, dubitandi, cur vino calido existente, multaq; illius copia ingesta, huius generatio frequens esse non debeat. verum cum & in hoc problem. & in sexto non aliam tradat causam impatientiæ ad frigus etiam ipsius pleuritidis, & aliorum similium morborum, censendum est per pleuritidem & huiusmodi morbos, intellexisse inflammationem quidem membranæ costas succingentis, sed à materia à capite defluente, quæ maiori ex parte frigida sit, quod temulentis sæpenumero euenit. quinimmo Plutarchus 3. sympos. quæst. 5. dum huius problematis meminit, per hos morbos intelligit frigidos. nam epotum, inquit, vinum potens, frigidi imprimit passiones. somnum inducit torpore debilitatem neruorum. apoplexiam facit, neruorum distentiones, conuulsiones, paralyfim, linguæ resolutionem, extremorum contractiones. defluxiones, ad inferiores partes excitat grauissimas, asthma, tussim, palpitationem cordis, podagram contumacissimam, ischiadem, & huiusmodi. per pleuritidē igitur & huiusmodi morbos intelligit à frigida materia originem ducentes. hoc ipsum intellexit etiam Gal. tū 3. de temperamentis 2. & lib. de caus. morb. cap. 3. vbi ex multo ingesto vino, affectus frigidos gigni scribit, & huius rei rationem reddit: de qua re proximè agemus, [*an quia multum humoris si refrigeretur, multum frigidum fit, ita ut do minetur naturali calori*] nisi Galenus duobus illis locis lumen iis verbis daret, difficillimū esse verum sensum ex obscurissimis verbis eruere. audiamus igitur Gal. 1. loquentem 3. de temp. Nutrimentū est, & quod nutrit, & quod veluti nutrimentum est, & quod futurum nutrimentum est. (sunt hæc verba Hipp. lib. de alim. Circa princ.) Quod utique iam nutrit, inquit Gal. atque adiungitur, neque amplius futurum est, id propriè nutrimentum appellatur. idē verò & corpus quod nutrit, omnino excalefacit, quod reliquorum neutrum facit: quod scilicet propriè nutrimenta non sint, sed alterum eorum veluti nutrimentum, alterum tale futurum. Proinde nec vinum ipsum semper animal calefacit, æquè, ut nec oleum semper flammam accendit: tametsi aptissimum est ignis nutrimentum: immo si imbecillæ, & exiguæ flammæ confertim multum oleum infundas, suffocabis eam, prorsusque extingues, potius quàm augebis. Sic igitur & vinum, vbi plus bibitur, quàm vinci possit, tantum abest ut animal calefaciat, ut etiam frigidiora vitia gignat: apoplexiæ enim paraplexiæ. Et quæ Græcè comata vocamus, & neruorum resolutio, & comitiales morbi, & conuulsiones, & tetani immodicum vini potum comitantur. Quorum vnumquodque frigidum est. Generatim enim quæcunque assumpta in corpus ut nutrimentum, calefaciunt, hæc interim frigefacere contendas, æquè scilicet, ut flammam ab eadem materia non augeri modò, verum etiam aliquādo extingui. eadem propemodum, & iisdem exemplis firmata, sed breuiori oratione cap. 3. lib. de causis morborum, dum frigidorum morborum causas inquirat. docet enim vinum, per se, accidentia hæc frigida non inducere, sed ex accidenti, vbi nempe plus ingeratur, quàm confici à natura possit. faciunt enim etiam hoc cibi optimi succi, & qui plurimum alimenti animalibus præbent, vbi immodicè ingerantur. natura enim immensā illorū copiam vincere, & concoquere nequit, ideoq; crudis inde humoribus corpus impletur. Multa igitur humoris in corpus absorpta copia, si non superetur, & in alimentum non vertatur, in crudos & aqueos humores transmutatur, caloremque naturalem obruit, unde, qui natura sua calidus erat liquor non mutatus, & calorem obruens, & quasi extinguens, & multum frigoris in corporibus producit, & propterea corpora ad frigidi aëris iniurias ferendas minus idonea reddit, & facile rigentia, tum etiam superfluo illo humore frigido irrigatis partibus paralyfes, & paraplexias producit, aut in cerebro retento comata, & apoplexias, aut ad rorem & spiritualia membra defluens pleuritides, asthmata, & huiusmodi morbos potissimum cum ob calorem innatum supernas partes petat, caput replet, crassissimas secum ex vniuersis partibus corporis superfluitates in cerebrum trahens, frigidāsque cum calidis immiscens, quæ omnium defluxionū causæ

Vinum cum
frigidus af-
fectus pa-
riat.

esse solent. [*sic enim simile &c.*] rigorem in carnibus nō aliūde iis verbis prouenire scribit, quā ex affusione frigidi humoris super carnes, quæ ita solent madefieri: quemadmodum vestes humore aliquo madefactæ, quæ vndequāque concipiunt humiditatem illam frigidam. Problem. 6. huius sectionis, cum hanc eandem proposuisset quæst. aliud addit, quod ad hanc rem illustrandam quam maximè facit. dicit. n. non esse mirum si ex calido vinum in frigidum vertatur, cum. n. actu frigidum sit & humidum, si autem à calore actuetur, calidum euadat, & nutriendo, & calidis potentia qualitatibus, vbi non euincatur à naturali calore non amplius excalefacit, sed refrigerat, humiditate autem sua, seu liquiditate aptum natum est per vniuersum carnosum genus diffundi, sicque rigorem potest inducere: & hic est sensus secundæ illius partis 6. problematis pessimè à Theodora Gaza conuersi.

Διὰ τὴν ἔχ' οἱ σφόδρα μεθύοντες παραινῶσιν, ἄλλ' οἱ ἀκροθώρακες μάλιστα; ἢ ὅτι ἔθ' ὅπως ὀλίγον πεπωκέσιν, ὥστε ὁμοίως ἔχ' οἱ τοῖς νήφουσιν ἔθ' ὅπως, ὥστε ἀγαλύεσθαι, ὅπως πάχουσιν οἱ πολὺ πεπωκότεσ; ἔτι οἱ μὲν νήφοντες, μᾶλλον ὀρθῶς κρίνοισιν· οἱ δὲ σφόδρα μεθύοντες, ἔθ' ἔχ' ἄεθ' οὐ κρίν' οἱ δὲ ἀκροθώρακες, κρίνοισι μὲν, ἀλλ' ὅτι μὴ σφόδρα μεθύ' οἱ. κακῶς δὲ, ἀλλ' ὅτι μὴ νήφ' οἱ. καὶ ταχὺ τῷ μὲν κατὰ φρονέσιν, ἔπειτα τῷ δὲ ὀλιγωρεῖσθαι δοκοῦσιν.

I I.

Cur non, qui valde sunt ebrii, debacchantur, sed qui leuiter potu incalescentes, maximè? An quia neque tam parum biberunt, vt ita se habeant ac sobrii: neque tantum, vt dissoluantur: quod patiuntur, qui multum biberunt. Adde quod qui quidem sobrii sunt, magis rectè iudicant, qui verò valde sunt temulenti, ne tentant quidem iudicare, leuiter autè ebrii iudicant quidem, quod non valde sunt ebrii, sed malè iudicant, quia non sunt sobrii. & citò hos quidè contemnunt, ab iis autem etiam parui pendi putant.

Pulcherrima & discussione digna omnino videri debet hæc quæstio, cur magis delirent, & debacchentur ii, qui vino quidem calidi sunt, & in ebrietatis principio (solent enim omnino ii esse loquaces) quā qui omnino sunt temulenti, & à vino deuiati. rem hanc, vt experientia quotidiana ostendit, ita Aristoteles 30. sectione problem. 1. dum vini exemplo, varios melancholici succi effectus vellet nobis ob oculos ponere, hoc ipsum elegantissimè proposuit: docet enim varias esse alterationes, quas in nobis vinum haustum producit. vbi enim vinum frigentem hominem inuenit, & à sobrietate taciturnum, paulo liberaliori potu illum refouet, & ad verba excitat. procedente largiori potu eloquentes redduntur, petulantes, ludibundi, & qui se dant in cantilenas, & scurriles iocos. procedente autem magis potatione, audaces eos vinum reddit, & ad agendum promptos. deinde etiam amplius amplificato potu, ad contumelias vertit, ad iram propensos facit, minaces, ita vt modò alios contemnant, modò ab aliis se contemni suspicentur, denique, aut in furorem & insaniam eosdem vinum accendit. Postremò vinum nimio ex potu resoluunt, & aut stultum, aut attonitum reddunt, eorum instar, qui atræ bilis vitio comitali morbo laborant, stertunt, & quasi moribundi iacent confopiti, donec (cum Plauto dixerim) edormiscant crapulam. Dubitandi igitur ratio ea esse potest, cur cum vinum, & loquacem hominem reddat, si liberalius ingurgitetur, & debacchantem omnino reddat, multaque delira loquentem, si multò liberalius hauriatur, vt absolutam ferat ebrietatem, tantum abest vt loquacitatem inducat, & delirantes has imaginationes, vt potius confopitos efficiat sensus, taciturnumque hominem reddat, atque quasi veterno detentum, vbi notandum est, vbi nos vertimus [*leuiter vino incalescentes*] Græcè esse ἀκροθώρακες. Plutarchus 3. sympos. quæst. 8. dum hanc quæst. Aristotelis ad pensum reuocat, semiebrios explicat. Budæus leuiter appotos explicat, & quasi pectore tenus vino imbutos interpretatur. fortasse melius summo pectore tenus vino imbutos. Erotianus in onoma-

Leuiter ebrii magis debacchantur, & magis sunt loquaces, quā verè temulenti, & quamobrem. Vini varii effectus pro varia quantitate illius ingesti & pro varietate subiectorum.

ἀκροθώρακες qui sunt Græcis.

onomastico, ubi *θώρηξ* ab Hipp. *οἰνομασία* vocari scribit, *ἀνεθώρηξ* etiam usque ad sua tempora eos appellatos subiungit, qui non multum vino repleti essent. sic sudæ *ἀνεθώρηξ*, *ἀνεθώρηξ*, qui incipiunt inebriari, & quibus pectus incalescit potu meraciore. dicitur aut *ἀνεθώρηξ* & *ἀνεθώρηξ*. prior usus est hoc loco, posteriori infra problemate 26. de qua dictione doctissimus Mercurialis 4. var. lect. cap. 6. Duplicem apponit Aristoteles responsionem: quarum prima communior est, omnesque virtutes respiciens. cum dicit. [*an quia neque tam parum biberunt &c.*] eo consistens, quod *ἀνεθώρηξ*, cum medii sint inter sobrios & verè temulentos, neque ita rectè iudicare possunt, & operari, ut sobrii, neque adeò in eis vires omnes dissolutæ sunt, ut in ebriis, propterea operantur quidem, quod non fit in ebriis, sed imperfectè, ut in hoc à sobriis secernantur. verum communiore hac non contentus responsione aliam absolutam magis proponit, cum inquit [*adde quod qui vere &c.*] quam etiam longa oratione reperit problemate 28. & exemplo pulcherrimo illustravit. dicit igitur sobrios rationem habere optimè munere suo fungentem, valde, ebrios & rationem, & imaginationem, & sensus adeò obrutos habere, ut vino quasi sepulti neque iudicare quippiam valeant, neque secundum animi aut corporis facultates quippiam aggredi tentet: semiebrios autem, neque corpus adeò dissolutum habere, ut & moveri, & secundum ipsum aliquatenus operari non valeant, in animo autè imaginationem vim suam retinere, conturbata ratione: quo fit, ut iudicare quidem valeant, at quod visis acquiescant, nec discernere valentes, an phantasia rectè fungatur munere suo, an potius phantasmatis variis obtenebretur, discernendi vim habent oblæsam, aut non liberam. docuit enim 2. de anima, prius phantasmata debere à sensibus subministrari, quæ postea à ratione diiudicantur. in verè & absolutè igitur ebriis, cum nec sensus fungantur suo munere, sed iaceant ut in attonito morbo, aut comiciali laborantibus nulla visa obversantur, nullæ imagines, nulla phantasmata imprimuntur, sicque nulla ratiocinatio. in semiebriis autem cum sensus recipiant species, imaginatiæ autem facultati offerantur imagines, fit, ut ratiocinari valeant, sed cum vaporibus obtenebrentur, & in varias formas mutantur imagines, multa præter rationem delirant, atque debacchantur. [*& cito hos contemnunt &c.*] est parergon. reddit enim rationem cur *ἀνεθώρηξ*, ut plurimum, & alios contemnant, & ab aliis parui pendii credant. id enim evenit ob varia & perturbata phantasmata, quibus potissimum ad iram accenduntur, excalefactis spiritibus, & adaucta bile, sicque faciliè minabundi etiam in alios manus inferunt, cumque aliquando agnoscant se se levi cogitatione, & desipientias noscant, putant se ab aliis vilipendi, subindèque in iram accenduntur, alios contemnentes. verum quoniam problemate 26. huius sectionis, dum rem hanc iterum in quæstionem proponit, exemplum pulcherrimum affert, à quo quàm maximè res tota hæc illustratur, non ita tamen facile ad intelligendum, ita ut Aponensis tota via aberraverit, censui, ne eo loco hæc, quæ modò dixi, repetere cogar, hoc loco breviter illud explicare. dicit igitur semiebriis, in debacchatione sua, illud contingere, quod satyro cuidam Clazomenio evenit suo tempore, qui cum propensissimus esset ad maledicendum, cum in iudicium vocaretur, ne statim ad maledicendum moveretur, sed quieto animo posset sibi tempore debito patrocinari, amici illius aures cera obstruxerunt, ut de re ageret nec in contumelias promoveretur. Postea tamen cum cessante iam quasi aduersario, reserassent, & pauca adhuc dicente illo audiisset, nequaquam continere se potuit, sed protinus maledicta effundere incepit: quoniam sentire iam poterat, rectè autem iudicare non poterat. verum quoniam Plutarchus, loco proposito, quæstionem hanc ad discutiendum proponit, & postquam quid hac in re censuerit Aristoteles proposuisset, aliqua etiam addit, quibus putat posse melius quæstioni satisfacere, operæpretium esse duxi, ea hoc loco commentarii loco apponere, ut quilibet discernere valeat quantum Aristotelis iudicium cæteris semper sit antefendum. verba Plutarchi hæc sunt, si verò proprium aliquid iubes proferre, videamus an non id discrimen corpori sit imputandum. nam semiebriorum animus duntaxat est conturbatus, corpus eius impetibus adhuc inferuire potest, nondum obrutum. ubi verò oppressum vini vi fuerit, destituit, proditque animi mutationes. Itaque ebrii ad facta usque non progrediuntur, habentes corpus adiuuans peccata animi: non quod magis infaniant,

Semiebrii
cur infan-
niant, &
obloquan-
tur.

Ebrii cur
suspiciosi.

Plutarchi
huius pro-
blematis
solutio ex
propria sen-
tentia.

sed quia plus ad delinquendum virium habent, vehementius exagitari deprehenduntur. quod si ab alio orsi principio rem consideremus, & vim vini, nihil obstat, quin varia ea sit, & pro quantitate mutetur: sicut ignis lutum moderatus indurat, nimius dissolvit. & contra ver febres excitat incenditque, quæ anni calore crescente sistuntur atque desinunt. Quid ergo impedit animum etiam à vino naturaliter commotum, vbi conturbatus, & irritatus fuerit, rursus remitti & sedari vino augescente? Veratrum quidem purgandi hoc habet initium, quod mole corporis perturbat, sed si iusto minus exhibeatur, turbatur, sed non purgatur corpus. soporifera quoque nonnulli intra modum sumentes, turbulentiores fiunt: nonnulli amplius sumentes, dormiunt. Probabile enim quodammodo est, conturbationem, quæ semiebriis accidit, vbi maximè viguit, deinde concidere: & ad eam rem vinum esse adiumento. Multum enim haustum vnà corpus inflamat, furorémque animi consumit. sicut lugubres cantilenæ, & fistula funebris initio animi commouet, lacrymáque extrudit: animo autem ad miserationem inducto paulatim deinde abolet dolorem. Similiter & vinum videas, vbi vehementer conturbauit, & irritauit vigentem, efferuescereque solitam animi partem, rursus sedare obrepens, animúmque, ebrietate progrediente placare.

Διὰ τὴν μᾶλλον κραυπαλῶσιν οἱ ἀκρατέστερον πίνοντες, ἢ ὁλῶς ἀκρατοί; πότερον δὲ τὸ λεπτότερον ὁ κεκραμμένος μᾶλλον εἰς δύεται εἰς πλείους τόπους καὶ γενωτέρους· ὁ δὲ ἀκρατός ἥττον· ὥστε διεξελαγχρότερος. ὁ κεκραμμένος. ὅστις ἐλαττωπίνουσι ἀκρατον, δὲ τὸ μὴ διώσθαι, καὶ ἀπεμῶσι μᾶλλον, ἐν δὲ συμπτῇ τὰ λοιπὰ, θερμότερος ὢν, καὶ αὐτὸς αὐτὸν· ὁ δὲ ὑδαρής, τρυφῶντιον.

III.

Cur magis crapulam sentiunt, qui magis dilutum bibunt, quàm qui omnino merum: vtrum ob subtilitatem temperatum magis permeat plura loca & angustiora: meracum autem minus. quare difficilius educi potest, quod temperatum est. An quod minus bibunt meracum, propterea quod non possunt, & magis euomunt. Adhæc verò reliqua concoquit, calidius existens, quin & se ipsum, lymphatum autem e contra.

Quæstio hæc, nisi in solutione se ipsum explicasset Aristoteles, nisi que cum iterum eandem in 22. repetit, & postremo antiquus interpres, & Gaza in eorum conuersionibus nobis viam struxissent, difficilis esset omnino ad intelligendum. vox enim ἀκρατέστερον, cum meracius significare videatur, cum vsurpata apud Aristotelem videatur pro ἀκρατότερος, sensus quæstionis esse videretur, cur qui meracius bibunt magis crapula tententur, quàm qui merum solùm. quæ quæstio & absurda videtur, & omnino diuersa ab iis, quæ in responsione sunt ab ipsomet proposita. quod enim in quæstione ἀκρατέστερον dixit sæpius, in responsionibus in κεκραμμένον, id est, temperatum, immutauit. adde quod quæstione 22. dum hanc eandem quæstionem proponit iterum dictionem illam ἀκρατέστερον in aliam εὐκρατον immutauit, quod benè temperatum significat. quo fit vt corruptum hunc locum aliqui esse crediderint, & bona quidem coniectura, & legendum εὐκρατέστερον. melius temperatum. verùm quoniam omnes codices, tam impressi, quàm manuscripti, quos videre contigit, habent ἀκρατέστερον, probl. autem etiam 14. dum eandem fere quæstionem proponit ἀκρατέστερον, ἀκρατῶν opponit, id est, meraco, illud autem, cum eo, quod κεκραμμένον, id est, temperatum est, coniungit: quantúmque fieri potest seruanda semper est antiqua lectio, tentandumque erit hanc difficultatem tollere. Non nego nomen ἀκρατος merum siue meracum significare: est enim factum à κρατῶ, ita formando, κρατῶ futuram κρατῶσ. præteritum actiuum κέκραγα. Passiuum κηρέσθαι, τῶ, τῶν.

per syncopen autem κράσω, κέρωσις, κέρωσις, σίσι, ται, unde κέρωσις, & præfixo α, priuatiuo, ἀκέρωσις, quod de vino propriè dici, ex etymologia satis liquet: nam fit κέρωσις à κέρωσι, quod erat poculi genus. assero tamen ἀκέρωσις pro non absoluto, sumi siue imperfecto. nam apud Homerum Iliad. 6. σπονδαὶ ἀκέρωσι (vbi certum est dictionem ἀκέρωσις Ionicè pro ἀκέρωσι sumi) vbi interpretes in aluerunt sumi pro σπονδαὶ, ἀτέλεισι, ἀπλήρωτοι. id est libamenta imperfecta, & non completa. sicque tunc non fiet à κέρωσι, sed à κέρω, pro κέρωσι. quamuis sæpius deriuantes à κέρωσι poëtæ ἀκέρωσι dixerint, pro ἀτέλεισι. quomodo si ἀκέρωσι sumamus, nulla erit ratio cur dictionem immutemus præter omnium codicum veritatem: sensus enim erit, cur magis crapulam sentiant qui multum vinum imperfectum nempe aqua dilutum bibunt, quàm qui meracum. vt autem quæstio melius intelligi possit, sciendum κεραιπάλιν, & verbum κεραιπάλιν significare noxam quamcumque ex vino capiti inflitam, vt ipsa dictionis deriuatio & etymologia manifestè ostendit. dicitur enim ita ὅτι τὸ κεραιπάλιν vt propriè sit vibrans capitis dolor ex nimio vino. sic Galenus in 5. Aph. com. 5. scribit. Manifestum est autem, omnes ex vino capitis noxas Græcis κεραιπάλιν vocari. sic etenim nonnulli nominis notationem fecerunt, ἀπὸ τῆς κεραιπάλιν πάλιν, quasi caput concuti & percelli dicas. Vnde Plinius lib. 23. cap. 1. ex capitis dolore & vertigine crapulam deductam esse testatur. & Aëtius lib. 4. κεραιπάλιν cruditatem ex vino obortam esse dicit. Plato verò in symposio cum cæteris hesternam ingurgitationem crapulam vocat: cui fortasse rei alludens Aristoteles problemate 14. quærit cur ex magis temperato vino dolemus magis capite mane sequenti, quàm ex meraco. sic Thomas Magister κεραιπάλιν esse vult ebrietatem, ex pridiano die. scholiastes Aristophanis τὸ ἐξ ἐωθινῶν μέθω, seu dolorem ἀπὸ χθιζῆς οἰνοποσίας. Quærit igitur cur crapulam magis sentiunt, dolorèque capitis magis percelluntur, potissimùm die sequenti, qui temperatum vinum bibunt, eoque se se inebriant, quàm qui meracum assumpserint. Verùm, antequam secundam huius problematis partem expendamus, operæ precium est prius aliqua annotare de modo & mensura, qua aqua vinum diluerent antiqui, tum & de vinorum substantia & magnitudine. nisi enim id præstiterimus falsum omnino esse problema hoc neoterici omnes exclamabunt. certum enim est apud nos magis vinum meracum ebrietatem producere, quàm dilutum. sciendum igitur est antiquos, vina aut sole aut igne, & fumo adeo crassa reddidisse, vt ne potari quidem per se ipsa, Liuius teste, possent, nisi aqua peruincerentur, atque attenuarentur. hinc emanauit consuetudo apud antiquos, infundendi semper vino aquam, diuersis quidem ac variis portionibus, tum pro vini magnitudine & crassitudine, tum pro hominum varia natura & cupiditate: obseruatum tamen est maiori ex parte aquam vinum superasse: vnde etiam Athenæus, eos, qui inter potatores maximè excellere, quique (vt idem author ait) ὅτι ταμένως, contentè, nauiterque vterentur potationibus, etiam vina dicit miscuisse portione duorum ad quinque, sic vt vini duo, aquæ tres miscerentur cyathi: frequentius autem erat in vsu, vt vini vnus esset, aquæ autem tres, vt vini vnus, quatuor aquæ componerentur, eam tanquam dilutam magis improbabant. ita tamen, vt quantum aquæ, tantumdem quoque vini nunquam miscendum putarent. Hinc Plinius, vulgatam miscendi vini cum aqua ad potum mensuram statuit, vnus ad duo lib. natu. hist. 23. hoc vnum certum supponimus apud antiquos, nullam aut per quam raram fuisse miscendi vini rationem, in qua non superaret vini portiones aqua, multis interdum minus multis aliquando semper tamè partib. aliquib. quæ propè nunquam æquarentur, nec mensura nec pondere. id verò erat quòd vina & robore validiora essent, & substantia crassiora, tunc quòd ex vuis per aliquot dies solis aura vegetali semipassis, moxque calcatis fieret, tum quòd in dolio diutius super humo substantiam eius crassam reddebant, vnde humiditate aquosa absumpta, ingenito calore roborato diutius perdurare poterant: vnde aut diligentiori hac cura, aut etiam diuturnitate, quandoque ita crassa, reddebantur, vt mellis consistentiam acquirerent, quò etiam factum est, vt aqua calida sæpenumero indigerent, vt crassities illius magis posset euinci, sicque facilius in potum assumi. hoc genus vini erat cuius ex Homero mentionem facit Plinius lib. 14. cap. 4. vbi potentiam vini arguens ex eo colligit, quòd viginti partes aquæ toleraret. Quæ etiam causa fuit, vt vina sui temporis per se potari non potuissent asserat, quæ generosa admodum essent, nisi peruincerentur aqua, & attenuarentur aqua calida, quòd vetustate pinguescerent, & mel-

Magis crapulam sentiant, qui vinum bibunt dilutum, quàm qui meracum.

Vinorum apud antiquos temperandi cum aqua multiplex ratio.

Vinum ab aqua quantitate in mixtione superabatur antiquis. Vina antiquorum crassa.

Calidam cur vino miscerent antiqui.

Vinorum
nostrorum
& antiquo-
rum diffe-
rentia.

Vinum a-
que mix-
tum faci-
lius unde-
quaque &
ad caput
permeat.

Vinum a-
qua dilu-
tum magis quā
meracum,
& quā a-
qua per v-
niuersum
fertur, &
cur.

lis consistentiam assequerentur, neque aqua frigida apta erat illam superare, ita ut misceri vino vnde quaque possent. De qua re doctissime Baccius in eruditissimo libro suo de vinorum historia. Vina autem nostro tempore, cum nec ex semipassis vuis exprimantur, nec crassiora fumo, vel igne fiant, sed in tinis & lacu defecentur cruda remanent, neque crassescunt, limpidaque fiunt, atque tenuis substantiæ, vnde nec vetustate crassescere solent, neque per multos annos perdurare, sed sæpe accescunt, ideo & eis meracis & impermixtis sæpe vitimur, nec semper aqua diluere ea oportet. hincque quod ab Aristotele in hoc problemate proponitur ad expendendum verissimum est de vinis, quibus suo tempore utebantur, & responsiones optimè illi conueniunt. propterea dicit, [*utrum ob subtilitatem magis permeent &c.*] hæc est prima causa: cum enim meracum ob crassitiem suam vnde quaque permeare non possit, obque pinguedinem illam vapores non ita facile ex eo eleuari possint, aqua admixta crassities aufertur, sursumque vapores facilius feruntur, quin & ipsum vinum caput facilius tentare poterit, si fluxile magis reddatur, magisque attenuatum per angustas quasque partes, & venulas penetrans, caput impetere, & dolorem parere poterit, cumque etiam ad penitiores quasque & angustissimas partes peruenerit, difficillimè expelli aut euacuari poterit, vnde diutius in cerebro moram trahens, diutius etiam noxam infert: quo fit, ut non immerito infra quæstione 12. quæsierit, cur dilutum aqua vinum capitis dolores pariat, & conseruet usque ad diem sequentem: non autem id ex mero fiat. [*quare difficilior educi potest, quod temperatum est.*] Difficultatem aliquam habere videntur hæc verba. nam docuit Galenus 3. Aph. 3. passiones quæ facile excitantur, faciles etiam esse solutæ: quæ verò difficulter introducuntur, difficillimè etiam solui, at iam statutum est facilius crapulam fieri ex vino dilutiusculo, quàm ex meraco, quomodo igitur hoc loco dilutum vinum difficilior educi posse dicit? Accedit quod experientia obseruatum est, dolorem capitis ex vino crasso excitatum, difficilior solui, longiorique tempore perdurare. Accedit etiam quod problemate 22. ubi repetit hanc quæstionem, aquam facilis esse egressionis dicit. His ita satisfactum vellem, vinum aquæ permixtum, vel aquam vino permixtam multò facilius penetrare, & intimas quasque partes, & superiores petere, quàm aut aquam per se, aut vinum per se: per se enim aqua licet ob liquiditatem, & subtilitatem substantiæ deberet facillimè ad penitiores quaslibet partes peruenire, cum tamen frigida sit substantia, crassasque etiam aliquas partes habeat admixtas, quæ attenuatione indigent, non ita facile angustas partes permeare poterit, cumque grauis sit pondere, moratur in hypocondriis, neque ad hepar, neque minus ad cerebrum peruenire potest. quod Hipp. noster 30. de ratione victus in morbis acutis, manifestis verbis docuit. vinum autem, licet igneas aliquas, & tenuissimas partes in se contineat, quibus aliquo modo per corpus, & per angustas etiam venas dispertitur, crassas tamen multas etiam habet & terrestres admixtas, quibus vnde quaque ferri sæpe prohibetur: si verò vino aqua admisceatur, & vini crassities tollitur, & ob calidas vini partes frigiditas aquæ, & cruditas imminuitur, quibus simul temperatis penetrandi maximam facultatem nanciscuntur: & hoc est quod Galenus 1. de simpl. med. fac. dicebat de vino: ipsum nempe aquæ penetrationem adiuuare, eoque eam ducere, quò per se ipsa minimè apta esset peruenire. Sed quomodo difficilior è corpore vinum temperatum educi potest, si fluxile magis est, magisque pervenas perfluens? sic enim facilius ad emulgentes venas penetrans à renibus ab vesicam transmittetur. An illud per accidens fit: penetrato enim ad penitiores partes vino, & altius absorpto, in capitæque & venulis cerebri recepto, difficilior educi poterit: per se tamen, quod fluxile magis sit, educi poterit facillimè, modò consue non peruenerit. sic aqua dicitur facilis egressionis, quòd eò usque peruenire non soleat. [*an quòd minus bibunt meracum, quoniam non possunt*] iam docuimus antiquitus, aded vina maiori ex parte crassa fuisse, ut nunquam, nisi multa admixta aqua bibi possent: propterea etiam, si bibebatur meracum, in minori quantitate, poterat ebibi ob crassitiem, quòdque diutius in ventriculo firmatum, neque aliò ductum, non dabat locum alteri subingrediendi: potissimum si vel vetustate, vel industria crassa reddita fuerint vina, quæ per se sine aqua bibi non posse, ob nimiam consistentiam ad formam mellis ex Plinio iam docuimus: nisi etiam aqua calida attenuarentur & po-

tabilia redderentur : quam etiam causam referebat Plutarchus 3. sympos. quæ-
 stione 7. cum vinum dulce non inebriare dicit, quia minus illius bibimus, satietatē
 que affert antequam inebriet. [*& magis euomunt*] quasi dicat. quod si etiam
 quispiam multum meraci ebibere tentauerit, id in tanta quantitate retinere non po-
 terit, quæ ebrietatem parere possit, sed illud euomet, secus quàm de temperato
 contingat. illius enim multum bibere poterimus, & bibitum retinere. Sed quomo-
 do particulam hanc repugnare non dicemus problemati 18. vbi temperatum vinum
 magis vomitum proritare scribit, quàm aquam, aut meracum, si hoc loco magis
 vomitu reiici dicit meracum quàm temperatum? An dicendum est, vt suo loco de-
 monstrabimus, vinum meracum ea ratione vomitum excitare, quod si multum illius
 assumere voluerimus ob crassitiem suam diutius in ventriculo firmatur, neque ad pe-
 nitiores partes ducitur. quo fit vt repleto illo, neque locum superingesto concedente,
 necesse est vomitū proritari. vinum autem valde dilutum, de eo enim in eo problema-
 te sermo est institutus, vt postea ostendemus, vomitum excitat, quod aquæ vis
 prædominetur, facultatem & saporem vini omnino deuincens, ideoque ingrata gu-
 stui reddita vomitum parit. si autem de mediocriter temperato vino loquamur, tan-
 tum abest, vt vomitum prouocet. vt eo loco docuerit ventriculo gratissimum esse:
 verum igitur erit magis vomitum facere vinum valde & immoderate dilutum, quàm
 merum : verum itidem erit vinum meracum immoderatus assumptum magis vomitum
 proritare, quàm mediocriter temperatum in eadem mensura assumptum. [*ad
 hac autem reliqua concoquit*] est tertia solutio omnino probabilis, vt in iis sæpe e-
 uenit. nempe id dicit, etiam posse euenire, quoniam cum merum sit calidius, reliqua
 ob calorem concoquens, seipsum etiam potest absumere, calorem naturalem robo-
 rans, ita vt eo adaucto facilius reliquæ ebrietatem parituræ absumentur.

Vinū dul-
 ce cur mi-
 nus ineb-
 riet.

Διὰ τί τὸ οἶνον φλύων δ' ἀπέρμα, & γόνιμον ὡς ὅτι το πολὺ; ἢ ὅτι ἡ κράσις τῶ σώματος ἐξυ-
 γρῶνται; τὰ δὲ ὑγρὰ ἀπέρματα & γόνιμα, ἀλλὰ τὰ σπυρετώτα καὶ πάχος ἔχοντα.

IIII.

Cur ebriorum semen infœcundum est magna ex parte? an quia temperatu-
 ra corporis est humectata, semina autem humida infœcunda sunt, sed quæ cō-
 sistentia sunt, & crassitiem habentia.

Non modo satis fuit Aristoteli inferius causam inuestigare cur ebrii ad venerem
 non ita facile moueantur, sed etiam quærit causam, cur semen ebriorum sit maiori
 ex parte ineptum ad generationem: quinimmo etiam hoc verum est, ebriosos, eos sci-
 licet qui sæpissimè sunt temulenti, magna ex parte aut infœcundos esse, aut certè non
 multo prolificos. Ga'enus in pulcherrimis illis li. de vsu partium lib. 11. ca. 10. hoc idē &
 ipse asseuerat ebriorum semen non esse prolificum. dixit autem maiori ex parte dupli-
 ci de causa : primum quoniam fieri potest, vt quispiam cerebro adeo imbecillo
 præditus sit, vt leui quacunque vini quantitate assumpta inebrietur: cuius ratione ne-
 que semen vitari poterit, neque minus liquidum reddi. Aut certè, quod quispiam
 crasso adeo, & viscido semine præditus sit, vt aut eiaculari non possit, aut certè ob den-
 sitatem excedentem suo munere non fungi: quod si liquidius reddatur, vel aliquanto
 frigidius, fœcundum reddi fortasse poterit. [*an quia temperatura corporis est hume-
 ctata*] ebriorum corpora non modò calere tactu, sed frigere etiam interius supe-
 rius in 1. problemate docuerat, id verò euenire docuimus tum ex Aristotele, tum ex
 Galeno, quod vt vinum modicè sumptum calorem fouet naturalem, ita immodicè
 haustū eum præfocat, & quasi extinguunt: cum autem in multa copia assumitur, neque
 rectè ad actum reducat, aut euincatur à calori naturali, sed potius econtra illum
 quasi præfocet, fit, vt totum corpus veluti nimio humore sit profusum, ac ma-
 defactum: hinc præhumidus euadit habitus corporis eorum, dissolutus mem-
 brorum robore [*semina autem humida infœcunda sunt*] semen vt prolificum sit,
 neque superflue humidū, nimisve fluidū esse debet, sed mediocris substantiæ, cōsistentiæ

Ebriorum
 semen in-
 fœcundum
 maiori
 ex parte.

Semen hu-
 midum in-
 fœcundū.

Semen
primum
quale.

temperatum atque album. quod docuit aliàs ipsemet Aristoteles tum 3. de hist. animal. ca. 22. ubi d. semen quod fœcundum est, delabitur in aquâ, subsidet atque infœcundum est, diffunditur atque exolefcit. & 7. de hist. animal. ca. 1. dicit femina infœcunda esse tenuia: fœcunda, quæ grandinis speciem referunt: & hæc maré magis generant, sicut tenuia fœminam. Quinimo 2. de gen. animal. cap. 5. dicebat. seminis fœcunditatem in aqua probari: quod enim tenue & frigidum est, citò diffusum per summa innatat: quod fœcundum est, in imum descendit. calidum enim est, quod cōcoctum est: cōcoctū autē est, quod spissum & crassum est. Huius autem rei naturalis est ratio, quoniam cum semen excrementū sit vtile, alimenti vltimi, vt verum & perfectum sit, semē concoctum esse oportet. quæ verò concocta sunt, crassiora reddita sunt, atque humiditas superflua per eā debet esse absumpta. neque verò hoc probl. aduersatur seq. 11. ubi ebrios d. non aptos esse ad concubitum venereum. quomodo enim potest infœcundū dici ebriorum semen, si inepti sunt ad concubandum? nam non absolutè dicendum est ebrios rem veneream exercere non posse, sed non ita promptè posse concumbere. nisi dixerimus in 11. verba haberi de eo genere ebriorum, qui quasi attonito morbo affecti stertunt, & crapulam edormiunt. non autem de aliis ebriis, quos posse quidem rem habere scribit, sed rarò semen emittere prolificum. Audiamus Gal. cap. 10. 11. lib. de vsu partium de hac re sermonem habentem. Ebrii enim inquit, cum ebriis cocunt, & qui præ crapula ubi terrarum sunt, nesciunt, cum mulieribus ita affectis consuefcunt: quo fit vt genituræ principium statim eo modo sit vitiosum: quod & mulieris vtero gerentis peccata sequuntur: cuius generis est corporis in mediocriter exercendo desidia, cibi immoderatè sumpti, iræ, ebrietates, balnea, venereorum vsus intempestiui, quæ nemo facile enumerarit, attamen aduersus tot iniurias natura obsistit, & plerumque voti cōpos efficitur. cum tum neque frumenta, neque hordea, neque vites, neque oliuas ita seminant ac conferant agricolæ: sed primū quidem, cuiusmodi terræ sua committat semina, multum diūque prouident: post autem magnam curam adhibent, ne multo vuido demersa putrescāt, néve squallore exarescant, aut frigore extinguantur. In homine verò vel feminando, vel dum vtero geritur, nutriendo, nullus eam adhibuit diligentiam, & quæ sequuntur. sed de hac re vberius in sequenti sectione.

Διὰ τὴν αἰνότητα τοῦ φλογος τρέμονται μάλιστα, ὅσοι αἱ ἀκρατοποιοῦσιν, ἐστὶ δὲ ὁ μὲν οἶνος, θερμαντικόν· ὁ δὲ ἔσμος, ὃς μάλιστα ἀπὸ ψυχροῦ. διὸ αἰνῶντες μάλιστα τρέμονται. πολλοῖς δὲ ἤδη χρωμύοις μόνον ἀκράτω ἑσφῆς χάριν, ἔσμοι ἰσχυροὶ συνεβησάν, ὥστε ἀπορρίπτειν τὸν φιλοβολίαν. καὶ τὰ θερμῶ ὕδατι λουόμενοι, αἰαδήτως εἶχον. ἢ ὅτι γίνεται μὲν ὁ ἔσμος ἀπὸ κατὰ ψυχρῶν, ὃς δὲ ἡ ἐκείνη μὲν ἐν τῷ θερμῷ ἀπὸ τῶν ψυχρῶν, οἷς τὸ χυμῶνος, ἢ σβεννυμένου τῶν φύσιν θερμῶ. σβεννυμένου μὲν, τὰ ἐκείνη, ἢ ἀπὸ χυμῶνος, οἷς γῆρας· ἢ τῇ τῶ ἀλλοτείου θερμῶ ὑπερβολῇ, ὃ συμβαίνει τὰ ἐν τῇ ἡλίῳ ἢ πυρὶ καὶ οὐρανῶ. συμβαίνει δὲ τὸ τοιοῦτον καὶ πῶς τὰ ἀκράτω οἶνω χρωμύοις. ὡν γὰρ θερμὸς τις, ὅταν ὑπερτείνῃται διὰ αἰμὴν τῇ τῶ σώματος οἰκείᾳ θερμότητι μεγάλῃ, ἀποσβέννυσιν αὐτὸν. σβεννύοντος δὲ καὶ ψυχρῶν τῶ σώματος, συμβαίνει τὸ ἔσμοις γίνεσθαι. ἐστὶ δὲ καὶ πᾶσι τὰ εἰρημνῶν ἄλλων ἔσπον κατὰ φύξιν αἰαρεθείσης δὲ τῆς ὕλης, ἢ ὅταν θερμὸν ἐκείτω τρέφεται, συμβαίνει καὶ ὅταν θερμὸν φθείρεται. τὸ τοιοῦτον ὅταν μὲν τῇ αἰμῇ, ὅταν τῇ λύχνῳ ὅταν φαερόν (τῶ γὰρ ἐλαίου αἰαλωθέντος, συμβαίνει σβεννύεσθαι τὸ φῶς) ὅταν τῇ ἐμψύχῳ, πῶς γῆρας τῶ τοιοῦτον, καὶ τῇ νόσῳ αἰμακρῇ καὶ στυτικῇ καὶ αἰαρεθείσης γὰρ ἡ λεπτιωομένη τῆς τῶ θερμῶ ἑσφῆς, ἐκλύει αὐτὸν συμβαίνει. ὕστερον γὰρ τρέφεται ὁ θερμὸν τοιοῦτον δὲ ἐκ τῶ τυχόντι, ἀλλὰ λείπει καὶ πλείονι. διὸ τοῖς νοσοῦσι τὰ εἰρημνῶν νόσοις καὶ στυτικῇ, φθονοῦ τῶ τοιοῦτον καὶ ἄλλοι καὶ οὐρανῶ, (δριμύ γὰρ καὶ αὐχμηρὸν αἰτὶ λείου καὶ λιπαροῦ γίνεται) συμβαίνει ἐκλείπειν αὐτὸν. σημεῖον δὲ τῇ εἰρημνῶν ὅταν αἰαρομένη βοήθειαι, τοῖς μὲν αἰσθῶν βίον ἐκλείποισιν. ὅτι γὰρ αἱ ὅταν αἰσθῶν αἰσθῶν τῇ ἑσφῶν ὕστερον, πρὸς ἀναφείρεσθαι συμβαίνει. τὸ δὲ ὅταν αὐτῇ, ὡς τῇ τῶ τοιοῦτον ἐκλείπειν καὶ οὐρανῶ τῆς ἀπὸ λύσεως. εἰ οἰκε δὲ τοῖς ἀκρατοποιοῦσι τὸ τῇ αἰσθῶν. ὡν γὰρ θερμὸς ὁ οἶνος μὲν τῆς φύσιν ὑπερκαρῶν θερμότητος, μάλιστα αἰαλίσκει τὰ ἐν τῇ σώματι ὑπερκαρῶν ἐφόδῳ τὰ οἰκείᾳ θερμῶ. διὸ συμ-

Εἰς τὴν αὐτὴν οὐδὲν ὁρῶντες αὐτῶν γίνεσθαι τὰς δὲ, ῥόμβια πικρὰ τὰς δὲ, εἰς πλὴν κοιλίαν. τὰ τε γὰρ λοιπὰ ὕδα αὐτοῖς, δριμύα ἐστὶ καὶ τὰ εἰσιόντα δι' ἀσθενείαν τῶ οἰκείῳ θερμῷ ἀπαλάσσοντα, ὅτι παχυέ). ἀσθενὲς δὲ ἐστὶ τὸ θερμὸν, πάλιν ὅλως εἶ). τοιαύτην ὥς ἐπὶ σώζεται, καὶ τὰ πρὸ τοῦ χαλάμινον πῦρ. καὶ γὰρ τὸ πρὸ τοῦ πλὴν τῆς ὕλης ἀσθενείαν ἀσθενέστερον ἐστὶ ὅτι ζυλίσ.

V.

Cur temulenti tremunt, & eo magis quanto liberalius merum bibunt? Est enim vinum calefactivum: tremor autem fit maximè à frigore. Ideo rigentes maximè tremunt. multis autem utique solo meraco utentibus, nutrimenti gratia tremores vehementes adeo exceperunt, ut prementes reiicerent, & aqua perfusi calida nihil sentirent. An quòd tremor fit quidem tum propter infri- gitationem: fit autem aut calore intus circumsepto ob externum frigus, ut in hyeme: aut naturali calore extincto. quod fit aut à contrario, aut ob tempus, ut in senectute, aut externi caloris excessu, quod accidit in exustis à sole, aut i- gne. Accidit autè hoc idem iis, qui meraco vino utuntur. calidum enim cum sit, facultate sua amplificata, plusquam vires corporis patiantur calorem pro- prium corporis sese permiscens extinguit. Extincto autem eo, & refrigerato cor- pore accidit, ut tremores oriantur. Est autem & præter omnia prædicta alius modus infrigidationis: destructa enim materia, qua calidum in vnoquoque nutritur, accidit ut etiam calor destruat. Hoc autem in inanimatis quidem, ut in lucerna, est manifestum. oleo enim absumpto accidit extingui lucem. In animatis autem senectus idem facit. & morbi longi, & absumentes, absumpto enim aut extenuato, calidi nutrimento dissolui ipsum cōtingit. Humido enim nutritur calidum, non tamen quolibet, sed leui & copioso. Quapropter & labo- rantibus prædictis ægitudinibus, & senibus, corrupto & alterato huiusmodi (a- cre enim & siccum efficitur pro leui & pingui) contingit ipsum deficere. Signū autem prædictorum est genus auxiliorum, quo in iis utimur, qui ob marcorem è vita abeunt, quia si utique aliquis instillet, non nihil humidorum nutritibiliū retrahi cōtingit. Aspectus autem ipsorum ei, qui ex dissolutione ex defectu hu- moris facta, similis efficitur. An verò meracum bibentibus hoc accidit ob hanc causam. Vinum calidum cum sit, caliditati naturali coniunctum calidissimū redditum, quæ in corpore sunt pro calore naturali absumit. Vnde fit, ut alios ex iis aqua interius premat, alios fluxiones à capite ad thoracem, alios alui de- iectiones. Reliqui enim humores acres remanent, & fluxiles: quòd ob imbe- cillitatem caloris naturalis, liquidi cum sint, incrassari, aut agglutinari non possunt. Debile autem est & calidum naturale, quoniam materia in qua ad- huc conseruatur est similis; quemadmodum ignis, quem arundo reddiderit: etenim iste ob materiæ imbecillitatem imbecillior est, quàm qui à ligno præ- statur.

Quærit hoc loco Aristoteles cur temulenti tremant, & eo magis quo liberalius me- rum biberint. Dubitandi ratio ea est, quoniam cum tremor maiori ex parte à frigida causa fiat, cum merum calidum natura sua sit, tantum abest, ut tremorem incutere deberet, ut excalefaciendo potius eum sudore prolicere deberet, cum alioqui obser- uatum sit quotidiana experientia, eos qui ebrij facti sunt, adeò tremore quandoque vexari, ut comprimentes quoslibet etiam reiiciant, atque subleuent: quinimmo si ad auferendum tremorem etiam in balneum calidum ducantur, non incallescere videntur.

Temulenti
cur tremo-
re concu-
santur?

Locus su-
spectus e-
mendatus.

sed quasi sensibus destituti, calorem non sentiunt. Vbi obseruandum est in Græcis ex-
emplaribus impressis, vbi nos traduximus [*ut prementes reiicerent*] Græcè esse ἀς τὸ ἀπορ-
ρίπτειν τοὺς φιλοβολίας. quæ vox in vulgatis lexicis explicatur significare eum qui super
amicum se coniecit, officij gratia: vt qui sui corporis iniectum febricitantis horrorem
cohibet. Probant autem suam hanc sententiam ex hoc vnico loco Aristotelis, vbi Gaza
vertit, Tremores vehementes adeò exceperunt, vt homines prementes reiicerent:
cùm tum nullibi huius dictionis vllus auctor mentionem fecerit, valdè mihi sit suspe-
cta, an fortè corruptus sit locus. auget suspicionem, quòd veteres aliqui manuscripti
habent φλεβολίας, quæ etiam vox nusquam alibi reperitur. crediderim igitur potius
cum doctissimo Sylburgio deprauatam esse hanc dictionem hoc loco, & irrepsisse lo-
co dictionis θάλασσαν, qua voce vsus est, cùm hoc idem problema repeteret in hac ea-
dem sect. problem. 26. sic enim fiet à θάλασσαν quòd premo significat, sic enim vix dicun-
tur θάλασσαν apud Hesychium. Obseruandum autem est quæstionem hanc & posse in-
telligi de iis, qui actu sunt ebrij. solent enim ij sæpenumero tremore corripi, tum etiam
de ebriosis, qui nempe vino meraco hauriendo assuefacti sæpius in ebrietatem inci-
dunt. [*An quòd tremor sit quidem ob infrigidationem*] significat quandoque tremor mo-
tum illum præter naturam, qui ob externum frigus rigentibus solet accidere: aliquan-
do autem significat affectum, qui etiam huiusmodi frigore externo nõ accedente homi-
nes malè habet. vt cùm tremulos aliquos homines videmus, hereditario quodam
morbo, tum etiam quamplures senes ætate confectos multos hac affectione tentari
videmus. Est autem tremor voluntarij motus deprauatio: quòd in eo aliter quàm
natura instituerit, ac mens ipsa decernat, partes corporis nostri moueantur. Docuit
enim Gal lib. de tremore, horrore, & palpitatione cap. 3. & 5. eas eodem tempore ie-
ctigatione quadam, & assidua eleuatione & depressione nunc in anteriorem & poste-
riorem partem, nunc in læuam & dextram, nunc in superiorem & inferiorem moueri.
Fiet autem manifestum quomodo deprauetur hic motus, si cognouerimus, quomodo
verè motus voluntarius perficiatur. Ergo vt commodè moueri, porrigi, attolli, siue su-
spensa attolli membra possint, vbi necesse fuerit tantum in mouente facultate roboris
exigitur, vt proposito mentis exequendo sufficere possit. membrorum autem robur
prouenit tum ex valida facultate ex suo fonte deriuata, tum ex multis, rectèque con-
stitutis spiritibus, quibus mediatis diffusa illa per neruos, musculos, & cætera instru-
menta motui voluntario inseruiencia impertitur. vbi igitur facultas viget, tum in pro-
prio fonte, tum in membris, tum expeditæ ad animæ libitum mouentur, porriguntur,
flectuntur, neque tremunt, etiam si grauioribus premantur. contraria igitur affectio,
quæ tremor est, contrariam quoque habebit causam, nempe oppositâ corporis & mem-
brorum constitutionem, nempe imbecillitatem facultatis animalis, membra ad libitum
mouentis: quæ tentat quidem ea hinc inde transferre, attollere, aut suspensa contine-
re, cæterum cùm imbecilla sit, membra deorsum labuntur, vel in oppositam ei, quam
voluntas desiderat loci differentiam reuertuntur, quod animaduertens natura, niti-
tur eadem rursus attollere, seu quo decreuerat, impellere: sicque contrariis motibus
vicissim membra agitantur, quæ tremorem experiuntur. Cùm autem robur partium
tum facultatis robore constituatur, quæ calore à natura fixo manuteneatur, tum influ-
tibus spiritibus, quibus naturalis & infixus à natura conseruatur, si in contrariam dispo-
sitionem ducantur partes, vel externa aliqua causa refrigerante potissimum affati m,
tum interna, quæ autem intemperiem frigidam inducat, aut spiritus absumat. & dissi-
pet, efficitur vt iure merito hoc loco Aristoteles dixerit tremorem à frigiditate fieri.
Tremor enim qui ex timore prouenit ex conspectu hostis, aut ob conspectum principis,
serpentis rei horribilis, horridi facinoris, loci præcipitis & huiusmodi, quauis manifestâ
causam frigidam non habeat, si tamen penitus rem perpendamus, à frigiditate pro-
uenire dicendum erit, externis partibus ob timorem spiritu destitutis, spiritibusque
quasi dissipatis, aut in angustum recursis. Sic tremorem, qui diuturnior est, quique iam
morbosus factus est, siue per propriam affectionem, siue per consensum producat, à
frigiditate maiori ex parte fieri obseruamus. dicimus per consensum affectum cùm nõ
propria sed aliena, idest cerebri vel spinalis medullæ culpa, cùm exiguam spirituum co-
piam, aut facultatem imbecilliolem à cerebro vel ab ipso corde, vt cùm Aristotele lo-
quar, partes suscipiunt. fit etiam ob proprium facultatis languorem, ab immoderata a-
liqua euacuatione profectum, aut à diuturna vigilia, inædia, immoderata libidine. Sic
senû frequentissimus est tremor, cõsumptis spiritibus imminuto robore facultatis mo-

Tremor
quid &
quomodo
fiat.

Motus vo-
luntarius
quomodo
fiat.

Tremor
quomodo
fit

Tremor ex
conspectu
rei terri-
bilis quomodo
fiat.

Senes cur
tremuli.

tricus, & vt vno verbo dicam, refrigerato vniuerso corporis habitu. Sic immoderatus potus aquæ frigidaë, sic potus refrigeratus ex niue assiduus potissimum in iis, qui & spiritus exiles, & facultatem debilem, & nervos natura languidos & imbecilles habet, tremorem producant. Vinum etiam hac eadem fere ratione tremulos ebriosos facere inferius docebit Aristoteles. Ne quis autem putaret solum se censuisse ab ea frigiditate, quæ ab ambiente fit, tremorem excitari, subdit, [*Fit autem aut calore intus circumsepto ob externum frigus, vt in hyeme*] aggreditur docere quot modis refrigerato corpore tremor possit excitari, & primo magis frequens, & magis cognitum, nempe ad interna repulso calore, externi ambientis aëris frigidi excedente qualitate [*aut naturali calore extincto*] non modo refrigeratur corpus repulso ad interna calore ob ambientis frigiditatem excedentem, sed etiam calore naturali extincto, non absolute, sed ex parte absumpto aut extincto: quod quomodo & quot modis fiat explicare aggreditur cū dicit. [*quod fit aut à contrario*] tanta est aliquando frigidi ambientis vehementia, vt non modo calorem ad interna repellat, sed vt contrariorum proprium est, adeo euincat ac superet, vt omnino illum extinguat, vt ab aqua ignem omnino extinguere videmus [*aut ob tempus vt in senectute aut externi caloris excessu, quod accidit in exustis à Sole aut ab igne*] Qui Aristotelem rectè intelligere tentarunt, ij meo iudicio optimam viam ingressi sunt, qui per eundem, vbi huberius rem aliquam tradit, ipsum intelligere tentarunt. quod igitur hoc loco breuissimè proposuit, diligenter admodum persecutus est duobus in locis, in quorum vno nempe in hac eadem sect. problem. 27. dum eiusdem quæstionis rationem quærit, copiosius hæc eadem proposuit. Sed ex professo lib. de vita & morte totam rem hanc explicuit. audiamus igitur ipsum vbique loquentem. in problem. 27. hæc habet. Tremor autem fit ob inopiam calidi, non cuiuslibet, sed proprii: corrumpitur autem calor aut marcore, aut extinctione. extinctione quidem à contrariis à frigido & humido. marcore autem, vel indigentia nutrimenti, vt lucernæ cū ei fomes, aut oleum defecerit, aut alieno calore, vt ignis in sole, & lucernæ iuxta ignem. qui rigorem autem patiuntur à frigido extincto calido tremunt. ex quo etiam fit vt calida aqua affusa horror exoritur. conclusum enim frigidum interius ac circumseptum pilos erigit. & in febrium quoque accessione rigor qui fit, per similes causas fit. in senectute calidum deficit alimento deficiente: nutrimentum quidem enim humidum calido. senium autem frigidum. ebrij autem deficiente propria caliditate tremunt, & si quidem alij id patiuntur, ob vinum, sed non modo eodem quo per senium. Sed adhuc superat tertius modus corruptionis calidi: quādo enim nimio vtuntur, in corpore multa superexcedens caliditas aut extinguit, aut debilitat proprium calorem: secundum quod minus potentes sumus. fit enim tremor, cū non dominatur mouens moto. vt cū lignum longum non bene teneat quis, extremitas tremit. Fit autem hoc, quoniam aut quod tenetur maius est, aut quod mouet, minus. accidit igitur extincto calore. Videtur autem hæc causa esse mouendi, animalibus non dominari naturam &c. sed quomodo idem accadat, & qua de causa, audiamus eundem lib. de iuuentute & senectute, morte, & vita. Porro animalium partes omnes, totūque corpus calorem quendam naturalem insitum habent. quocirca dum viuunt, calida apparent: dum mortua sunt, atque vita destituta, contra, necessarium autem est, vt eius caloris principium sanguineis in corde, exanguibus in proportionali habeatur. cibum enim naturali calore conficiunt, atque concoquunt omnia, sed imprimis id, quod potissimum est, nempe cor: aut id, quod ei proportionem respondet. Quamobrem cæterarum partium calore frigefacto, vita remanet, cordis prorsus interit: quod omnibus idem caloris principium pendeat: & anima quasi ignita sit in hisce partibus sanguineorum in corde, exanguium in parte proportionali. Necessum itaque est vitam & incolumitatem huiusce caloris, item mortem & eius corruptionem simul esse. Sequitur quod ad nostrum negotium facit. At verò ignis duas esse corruptiones videmus, marcorem & extinctionem. Eam, quæ à seipso prouenit marcorem appellamus, quæ verò à contrariis extinctionem: & illam quidem senectutem, hanc autem violentiam. Vtranque tamen corruptionem eadem de causa fieri accidit. deficiente enim alimento, quod calor cū accipere nequeat, corrumpitur ignis: nam contrarium ipsum concoctionem intercipient quod minus ille nutriatur, impedit. Est etiam quando ignem marcescere contingit, ampliori calore ob id collecto, quia neque spiraminis quicquam habeat, neque refrigerij: ita enim calor plurimus sese intercolligens alimentum celerrimè absumit. idque prius facit quàm vt vlla respiratio adhiberi queat. Quocirca non modo minor ignis maioris accessu marcescit,

Tremor
quot mo-
dis refrige-
rato corpo-
re fiat.

Calor natu-
ralis quot
modis ex-
tinguitur,
ex Aristote-
lis senten-
tia.

verum etiam ipsa per se lucernæ flamma maiori flammæ indita aduritur, haud aliter quam quoduis cremabile. cuius rei causa est, quod flamma maior minoris alimentum prius occupat, quam aliud superueniat. ignis autem fluminis instar perpetuò gignitur, atque fluit, verum id præ celeritate nos latet. Clarum itaque est, si seruari calorem oporteat, quod sanè necessarium est, si animal victurum sit, quandam fieri caloris in sua origine refrigerationem oportere. Cuius rei exemplum sumere licet, id quod in hisce carbonibus, qui præfocantur, euenit: nam si continuè obturati sint eo, quod suffocatorium vocatur, celeriter extinguuntur: si verò mutatis vicibus quispiam crebro operculum auferat, apponâtque longo tempore, ignem retinere suum solent. at oculatio ignem conseruat: nec enim quo minus difflet impeditur propter cineris raritatem: & circumfusio aëris, ne extinguatur ab eo, copia sua caloris resistit. Cum autem omnia viuentia animam sortita sint, quæ nequaquam absque naturali calore esse potest, vt diximus: plantis quidem subsidium illud quod per alimentum, & ambientem aërem paratur, sat est ad caloris naturalis tutelam atque salutem. etenim alimentum, refrigerationem ingrediendo facit, qualis hominibus cum primum quippiam sumpserunt cibi, euenire solet. Ieiunia verò, calefaciunt, sitimque mouent: nam aër, cum motu vacat, semper calefit. Cum verò mouetur ingrediente cibo, refrigerari solet, quoad concoctionem admiserit. At si aut continens frigore exhuberet, ob temporis constitutionem, vigente nimirum valido gelu, obarescent: aut per æstatem vehementes æstus accidat, neque humor, qui è terra trahitur, refrigerare possit, calor earum marcore corrumpitur, atque per id tempus arbores sphacelismum sentire, atque syderari dicuntur. animantium autem, cum quidam in aqua, quidam in aëre degant, ex his & per hæ refrigerationem sibi conciliant, alia aqua, alia aëre: hæc adeo manifestè & luculenter, de modo quo calor noster naturalis extinguitur, aut absumitur, ab Aristotele sunt proposita, vt lucem soli addere in præsentia viderer, si pluribus ea explicare tentarem. applicanda igitur hæc erunt proposito nostro cum Aristotele, cum subdit. [*Accidit verò hoc idem iis, qui meraco vino vtuntur &c.*] prima hac particula docet quomodo vini potus immoderatus potest tremorem parere, primo modo, nempe contrario. quamuis autem calori contraria sit frigiditas, calori tamen naturali contrarius est calor præter naturam, & excedens. Cum igitur quispiam calore naturali valido præditus, vinum immoderatè hauserit calidissimè, vini calor, qui naturalis erat, & temperatus, innaturalis euadit & excedens, quo fit, vt naturalis quasi suffocetur, aut extinguatur saltem ex parte: extincto autem naturali calore frigiditas introducit, à qua tremorem fieri iam docuerat. & lib. de iuuentute & senectute iam docuerat minorem flammam à maiori extinguui, aut marcescere: sic calorem naturalem censendum est, cum moderatus sit, à vehementiori adueniente marcescere. ex quo vitio, diminuto calore naturali, & frigiditate introducta, facile fit vt tremores oriantur [*est autem & præter prædicta omnia, &c.*] alia ratione etiam fieri posse, vt corpus refrigeretur, & subinde tremor sequatur. id verò fit defectu alimenti humidi, quo calidum innatum sustentari ex Aristotele docuimus: quod lib. de gen. animalium abundè etiam nos docuit. id verò breui tempore nullo modo potest euenire: quod enim à natura datum est alimentum, quodque aliàs subministratum est, non ita facile consumi potest, potissimum vino subministrato, quamuis progressu temporis eo adaucto, in caliditate facilius consumi possit. [*Hoc autem in inanimatis, vt in lucerna, fit manifestum,*] duplici exemplo vtitur Aristoteles, ad probandum refrigerari corpora ex absumpto alimento, humido nempe, quo calidum innatum nutritur, primum ab inanimatis desumptum ex lucerna, cuius lux absumitur, aut potius extinguitur, absumpto oleo. hoc eodem exemplo vsus est lib. de iuuent. & senect. Aristoteles, docens hac ratione calorem nostrum marcescere. [*in animatis autem senectus idem facit, & morbi longi & absumentes. absumpto enim &c.*] senectutem in animantibus ea ratione prouenire docuerat Aristoteles lib. proprio: quod quamuis continuò instaretur, quod deperditur à calore naturali, vt fit in lucerna superaddito oleo, cum tamen paulatim reactione absumatur, efficitur tandem, vt non valète calore transmutare in sui substantiam, quod ad instaurandum subministratur, tandem deficiat, atque marcescat: cum non à quocunque humido aptus sit calor naturalis instaurari & nutriri, sed ab aëreo & pingui, appposito sanè exemplo lib. de iuuent. & senect. à plantis desumpto, nobis hoc ante oculos proposuit, dicens, plantas in vehementissimo gelu duplici ratione exarescere, atque interire. aut enim paruus ille calor, qui plantarum naturam temperat, atque fouet, contrarij excellentia extinguitur, aut certè contrarij

Vini potus
multus frigiditatem
quomodo
potest pro-
ducere.

Senectus
quomodo
fit in ani-
mantibus.

declinans violentiam, & stirpium interna petens per antiparistafim validior effectus se ipso, alimenti sui consumit humorem, quo absumpto cum ipse interit, tum ipso intereunte, & absumpto exarescunt arbores, atque intereunt. & isthæc quidem gelu, maximisque frigoribus, stirpibus accidere videmus. Contrà æstatibus cum magni & ardentis fuerint feruores, terræque arida, & vndique æstuans & sicca temporis constitutio, tunc stirpium radicale humidum circumfusi aëris calore euaporat: neque vlli subfidio illi sunt imbres, tunc etiam aut nullus ab arenti terra, aut exiguus certè, nec satis sufficiens & aptus attrahitur humor, qui arborum calidum decenter, & refrigerare, & alere possit. ignescens igitur illud, & cōgeminatum seipsum inopia alimenti consumit. Qua sanè tempestate languescencia primùm, mox arescentia, & decidua etiam folia cernimus, extremosque arborum stollones planè marcescere, & arbores paulò post ipsas squallescentes inarescere conspiciamus. [*humido enim nutritur calidum, sed non omne, sed tenui & copioso*] quærens Aristoteles lib. de causis longitudinis & breuitatis vitæ, huius rei causas naturales, supponens animal calidum esse & humidum, & in eo, quod calidum sit & humidum positum esse, ipsum viuere, hinc senectutem, quæ morti quàm proxima est frigidam esse & siccam. propterea ad vitæ prolixitatem necessarium esse humidum, quod non de facili exsicceetur, atque arescat, cuiusmodi debet esse pingue, compactum, non aqueum, neque defluens: id enim constantes & agglutinantes habet partes, & non facilè separabiles: quapropter cum ibidem Aristoteles docuisset ad longitudinem vitæ facere maximè copiam humoris, ne quis eum argueret, quod equus plus humidi habeat homine, quod maioris sit molis, subdit debere nō solum multum esse, sed pingue & non fluxile. Duas igitur habere debere dicit conditiones humidum, quod pro calidi innati alimento datum est à natura, vt in multa sit copia, commensurata tamen, & proportionem magnitudini animantis correspondenti, & vt ad aëream pinguedinem & lentorem accedat potius, quàm ad aqueam substantiam: sic enim neque facilè exsiccat, neque leui negotio frigescere potest. [*Quapropter & laborantibus predictis ægritudinibus &c.*] corollarium quoddam est, quo ostendit, non ob aliam causam in senibus, & in iis qui hectica, vel tæbe conficiuntur, homines ad mortem vergere, quàm quod humidum, quod leue esse deberet, & copiosum tum & pingue, aëre redditur, & diminutum, id est, in senibus diminutum, non pingue, sed terrestre, in tabidis autem, & hydrope laborantibus, aut diminutū & acre, vt in tabidis, aut nimis aquosum vt in aliis [*Signum autem predictorum est genus auxiliorum, &c.*] confirmat exemplo quod dixerat, humido instaurari innatum calidum, & humido, quod eiusmodi sit facultatis, cuius proximè mentionem fecimus, à medicis desumpto, qui iis, qui quasi vitam agere videntur, puta syncope laborantibus, aut defectu alimenti, aut immoderatis exercitiis, aut aliqua alia causa qua spiritibus omnino dissolutis mors omnino impendere videtur, aliquo per os instillato, quod & humidum sit, & instaurandi spiritus vim habeat, liquore, puta iure aliquo resumptiuo, aut potissimum vino, & deperditum humidum reponere, & calorem naturalem, spiritusque vitales, instaurare conatur: sicq; quasi à faucibus orci retrahi videntur. tales autem esse eos, qui animi deliquis, vel potius syncope laborantes, quasi moriuntur: nempe ex defectu humidi instaurantis calorem innatū colligit Aristoteles ex aspectu eorum, qui reuera similis efficitur aspectui eorum, qui aut ex senio, aut ex morbis longis humidum substantificum absummentibus, squalidi & exsiccati omnino conspiciuntur. [*An verò meracum bibentibus hoc accidit ob hanc causam &c.*] iam redit ad propositum, docens, quomodo calidum calido additum frigiditatem potest producere, quod ab initio problematis tanquam difficultatem faciens proposuerat: dicens, vinum meracum, cum calidum sit, si naturam nanciscatur bibentis calidam, calorem intendit, ex ingenti autem eo calore humiditates absumuntur, quæ pro instauracione caloris naturalis erant paratæ, quibus absumptis calor naturalis debilis redditur, cum caloris vehementia ex valida materia in qua hæret ignis, soleat provenire: quod exemplo ignis in stipulis, aut arundine excitati comprobatur, qui cum tenuè habeat materiam, quam depascatur, neque diuturnus est, neq; multum calefacit. sic calor noster naturalis vbi materiam tenuem habet & paucam quam depascatur, debilis redditur. ex qua debilitate & aquam inter cutem generari videmus, & defluxiones à capite ad thoracem, & alui fluores. Scimus autem aquam intercutem produci refrigerato calore naturali, non valente transmutare, quod à ventriculo paratum est ad nutritionem, in sanguinem. cum verò loco sanguinis virosus quidam humor, aut aqueus, producat, nec is aptus sit membra nutrire, calidumque naturalem instaurare, cum

Plantæ duplici ratione arescunt, in summis frigoribus, & calidioribus.

Longitudinē vitæ facit humiditas naturalis abundantia.

Humidū quod ad longitudinem vitæ facit, pingue esse debet.

oneri sit naturæ, ad ignobiliores partes eos humores transmittit, primumque pedes, tanquam calore naturali magis destitutos & exangues, replet potissimum cum infimas partes corporis obtinuerunt: quæ verò grauias sunt, deorsum transmittuntur, aut per se effluunt, tum quoniam nulla capacitas, in eis reperitur, quæ apta sit tantum humorum confluxum recipere, ad locum magis amplum atque capacem tandem detruditur, sicq; venter inferior intumescit, & humore illo aqueo repletur, fluxiones autem à capite ad thoracem & spiritualia membra eadem propemodum ratione fiunt, cum enim caput natura sua frigidum sit & humidum, cerebrumque propterea exili calore præditum sit, semperq; ambientis iniuriis exponatur, deficiente alimento humido, & naturali pro instauratione, caloris naturalis, ante alia potissimum defectum hunc caloris & marcorem persentiet, unde tum humido pro alimento illi ab infernis transmissio excrementitio & aqueo, tum si qua portio boni ad ipsum transmittitur, calore deficiente in eo non potest in sui substantiam aut nutritionem conuertere. hinc excrementitius ille humor, cum diutius in cerebro contineri non possit, ad infernas cadat oportet, sicq; subiacentes partes thoracis & pulmonum afficit. dixit autem ρευματικές. quod Gaza vertit alios fluxio premit, quod quam bene, viderint, qui Latine sciunt. Iidem ipsi humores, aut acribus, ob superadditum calorem, humoribus admixti, ubi in ventriculum defluant, & ad intestina transmittantur, ab hepate alui profluuias faciunt, quæ varia esse possunt pro varia materia peccante, & pro partibus variè laborantibus. de quibus in præsentia nihil amplius, ne & medicum in præsentia agere videar, & præter institutum & Aristotelis, & nostrum, de re ad quæstionem nostram non faciente agam.

Διὰ τί οἱ μεθύοντες, θερμοὶ ὄντες τῷ οἴῳ, δι' ἐκείνους εἰσι, καὶ τὰ χύματα ὑπὸ πλεονείας ἀλίσκονται, καὶ τῶν ποίωντων νόσων; ἢ ὅτι ὁ πολὺ ὑγρὸν ἐὰν ψυχρὸν, πολὺ ψυχρὸν γάρ, ὥστε κρατῆν τῆς φυσικῆς θερμότητος; πρὸς τὸ ὅτι ὑγρότερος, θερμότερος ἐστὶ τὸ φυσικόν. σημεῖον δὲ θερμαίνονται μὴ γὰρ τοῖς ἐκ τοῦ, ὑγραίνεται δὲ ὁ. εἰ δὲ ἦτον ἐστὶ θερμὰ, καὶ ἀπολείπει, δὴλον ὅτι θάπτεται αὐτὸ ἢ θερμότης ἢ ὑγρότης. ὥστε λεφθέντων ψυχρὰν ὑγρὰν, εἰκότως ῥιζοῦσι τε μᾶλλον οἱ μεθύοντες, καὶ τὰ τῶν ῥιζοῦσι οἰκεία πάχουσι πάγη.

VI.

In codicibus Veche-
lianis cum
error esset
in numeris
probl ma-
tum, erran-
di mihi oc-
casione
præbuerunt,
propterea
corrigendi
erunt nu-
meri hoc
modo.

Cur temulenti, calido existente vino facile rigent: citissimèque laterali morbo corripuntur, & huiusmodi ægitudinibus. An quod multum humoris si refrigeretur, multum frigidum fit: ita ut euincat calorem naturalem. Omnia enim humidiora calidiora sunt natura. Signum autem quod calescimus quidem rebus externis, non autem humescimus. Si etenim minus sint calida, amittunt: quia manifestè citius ipsa caliditas amittitur, quàm humiditas. Quare assumptis frigidis humidis, meritò rigescunt magis ebrii, & rigoris patiuntur proprias passiones.

Διὰ τί οἱ μὲν παῖδες, θερμοὶ ὄντες, φιλῶνοί εἰσι; Σκύθαι δὲ, καὶ οἱ ἄνδρες οἱ ἀνδρῶν, θερμοὶ ὄντες, φίλοινοι; ἢ ὅτι οἱ μὲν, θερμοὶ ὄντες, καὶ ξηροί; ἢ γὰρ τῷ αἵματι ἐξίς ποιότητι. οἱ δὲ παῖδες, ὑγροὶ καὶ θερμοί. ἢ δὲ φιλοποσία ἐστὶν ἐπιθυμία ὑγροῦ πινός. ἢ οὖν ὑγρότης, καλὴ δὲ ψηλικοῦ ἐστὶ τὰς παῖδας. ἐν δὲ γὰρ τις ἐστὶν ἢ ἐπιθυμία.

VII.

Cur pueri calidi cum sint, non sunt amatores vini: Scythæ autem, & viri fortes calidi existentes, amatores vini sunt: An quia ii quidè calidi existentes, sunt etiam sicci: viri enim habitus talis est. pueri autem calidi sunt & humidi. vino-fitas autem desiderium est humidi alicuius. Humiditas igitur prohibet sitibundos esse pueros: nam indigentia est desiderium.

Nulla

Nulla indigere videtur expositione præsens problema, cum adeò clarè difficultati satisfecerit. quærit enim cum pueri non multum sint amatores vini, scythæ autem & viri fortes maximè sint vinosi, hoc quod assumit, quotidiana obseruatur experientia. dubitandi autem ratio in eo posita est, quod eiusdem effectus eadem causa soleat esse: certum est autem Scythas, & viros fortes propterea vini potiores esse ob calidam vniuersi corporis temperaturam, quæ cum etiam in pueris sit, nihilominus eos non vinosos maiori ex parte obseruamus [*An quia hi calidi existentes sunt etiam sicci &c.*] docuit Aristoteles secundo de anima 28. sitim naturalem esse appetentiam frigidi & humidi externi, pro reficienda simili substantia interna iam absumpta. vnde Alexander secundo problem. probl. 100. sitire vehementer eos dicebat, quorum ventrem inferiorem fluxio exercet, quoniam humoribus deorsum collapsis stomachus resiccatur: sitis enim non nisi per siccitatem oriri solet. Docebat enim Gal. lib. 6. de locis patientibus cap. 3. sitis causam in eo primo consistere, vt frigidi humores per membra dispersi sint absumpti: in huius enim desiderio primò sitis posita est essentia, tum naturalis debet adesse partium appetitio eius humidi, quod est absumptum, adhæc venarum suctio, postremo sensus & animaduersio prædictæ suctionis ab ipso ventriculo cum ea distinctione, vt non calidum & siccum, sed frigidum & humidum ab vniuerso corpore desideretur. elemèti igitur frigidi & humidi in vniuerso absumptio ac dissipatio, vt optimè docebat Gal. primo de simpl. med. facult. cap. 30. & 6. de loc. par. 3. vnde suctio ad ventriculum vsque pertingit, tum & ad linguam quandoque, fauces & palatum, quæ partes cum eo communem habent tunicam, qua teguntur, & propterea facillimè ei congruunt, ac similibus affectionibus eodem tempore infestantur. absumitur autem frigidum & humidum elementum, potissimùm ob actionem contrariarum causarum, caloris videlicet & siccitatis. à calore enim per se frigus superatur, quemadmodum humor ab excessu ipsius siccitatis. licet ob dissipationem humoris (quam potissimùm sequitur sitis) præcipuè conducat actio ipsius caloris admodum intensi, cuius proprium munus est humorem absumere, si quidem illo tanquam pabulo & nutrimento vbique vtitur. Quamobrem vtraque immoderatio simul iuncta semper sitim & desiderium hoc adauget. Cum igitur pueris cum calore iuncta sit humiditas insignis, non ita poterit hæc absumi, tum calore non ita valide agente, cum siccitas sit cos caloris, tum humiditate & impediante, & pabulum suppeditante. qui verò temperamento calido præditi sunt validiori, vt sunt Scythæ, in quibus interna ob antiperistasis maximè calore feruent, & viri potissimum audaces & robusti iugi caloris actione tum validiori, ob adiunctam siccitatem validius & assidue magis humidum absumunt, potissimùm cum calor is non humiditati sit iunctus, sed siccitati, vnde deficiente magis pabulo necesse est adnasci desiderium restitutionis, ne animal ad corruptionem tendat, quod omnibus ingeniis conatur natura pro viribus impedire. Impedit igitur, vt annotauit Aristoteles, humiditas puerorum ne multum sint sitibundi, cum indigentia sit, quæ desiderium parit. Vinum autem à populis septentrionalibus & viris calidis non modò desideratur tanquam actu frigidum & humidum, sitim ea ratione extinguere aptum, sed tanquam illud, quo mediante reponere possit natura substantificum humorem, quem calor actione dissipauit. pueris verò, cum ob dictas causas hoc non accidat, vinum etiam sitibundi non appetunt, sed aquam, qua ventriculi potius caliditatem & siccitatem remolliant, & restinguant.

Pueri cum calidi sint, vini cur non multum sint amatores.

Διὰ τὴν μεθύοντες μάλλον διαφθάνομεθα τὰ ἀλυσκὰ ἢ τὰ μορθηρὰ ὕδατα, νήφοντες δὲ, ἤ τι ἄλλο; ἢ ὅτι τὸ οἰκεῖον ὑπὸ τῆς οἰκείας βίτης ἀπαγεῖς, καὶ τὸ ὁμοίως ἀφαιρέμενον; τὰ δὲ ἐν αἰσθησίᾳ, τῶν αἰσθητῶν ἐστὶν αἰσθητικώτερα. ὁ μὲν οὖν μεθύων, γλυκεῖς ἐν αὐτῷ χυμοὺς ἔχει, (ποῖός τοι γὰρ ὁ οἶνος δοκεῖ) καὶ τῶν φασγάνων χυμῶν αἰσθητικώτερός ἐστιν. ὁ δὲ νήφων, δριμύς καὶ ἀλυσκός. τῆς ἔσθης οὖν πεπερμένῃς, οἱ ἀσθητικοὶ ὅτι πολὺ ζοιοῦν. ἔτοι τε οὖν εἰσὶν ἀπαγεῖς ὑπὸ τῶν ὁμοίων, καὶ τὸ ἐξ ἧται ποιοῦν.

VIII.

Cur temulenti magis sentimus falsas & viciosas aquas, sobrii autem

R. j.

minus? An quòd proprium à proprio est impassibile : & quod similiter dispositum est. Contraria autem contrariorum sunt valde sensibilia. temulentus autem dulces in se ipso humores habet. huiusmodi enim vinum videtur. hinc & prauorum humorum sentiens est magis. Sobrius autem in se sentit acres & falsos : concocto enim cibo , superfluitates supernatant : à suis igitur similibus affici nequeunt, & in se habentem impediunt.

Temulenti
magis discernunt a
quas falsas
& viciosas,
& cur.

Quærit hac quæstione Aristoteles, cur temulenti magis sentiant aquas falsas, & aliquo vitio præditas, quàm sobrij. Dubitandi ratio ea esse debet, quoniam cum temulenti & mente & sensibus magis videantur impediti, quàm sobrij : absurdum videtur melius discernere sapes, & vitia, quàm sobrios : cum alioqui experientia id quotidiana confirmet, & ipsemet Aristoteles inferius problem. 19. hanc eandem proposuit, & pulcherrima data responsione dissoluit, quæ cum omnino diuersa sit ab ea quam hoc loco tradidit, censuimus, ne multa repetere cogamur, hoc loco simul explicare : vnde & colligere licet quod ab initio dictum est, ex diuersis problematum libris collectas esse ab aliquo has quæstiones, & in hunc ordinem redactas. Obseruandum autem est per temulentos hoc loco Aristotelem non intelligere eos ebrios, qui adeò à vino confecti sunt, vt tanquam attoniti, & stertant, & tanquam semimortui decumbant : de quibus Aristoteles primo problem. trigessimæ sect. ij. enim tantum abest vt rectè sapes discernere possint, vt omni cognitione tam intellectus quàm sensus careant respondet igitur propositæ quæstioni, & dicit [*an quòd proprium à proprio est impassibile*] docuit Aristoteles primo de ortu & interitu, T. 48. Simile non pati à simili : cuius probatio ibidem adducitur. inquit enim simile secundum quod simile actiuum, ipsum seipsum mouebit omne. [*Et quod similiter dispositum est*] exemplo id fit in sensum tactus, qui cum in mediocritate quadam temperamenti positus sit, quæ temperata sunt, non persentit, vt si aquam ex feruenti & niue, iisdem proportionibus mixtam tangendam accipiat, non afficitur, sicut nec alteratur corpus ex vltima alimenti appositione. Cum actio omnis sit inter ea, quæ sunt contraria : vt docuit Aristoteles primo de phys. auditu T. 47. cum autem sensus aut passio sit, aut non sine passione, vt secundo de anima docebat Aristoteles, vt rectum iudicium fieri possit à contrario debet affici, & hoc est quod hoc loco dicebat [*contraria autem contrariorum sunt valde sensibilia*] vnde frigidum calido appositum sensationem facit, & cōtra. vix autē sensum mouet si manui calidæ tantundem caloris adiungamus : si verò sensus aliquis excitabitur, id erit quoniam nunquam possunt esse eiusdem gradus, aut ratione communium sensibilibus, puta duritiei aut huiusmodi. Sic si quis temperamento æquali præditus sit, non afficietur ab æquali, sed ab intemperato [*temulentus autem dulces in se habet humores : huiusmodi enim vinum videtur*] applicat quod ab initio pro solutione problematis proposuerat, dicens, temulentos, quòd multo vino sint oppleti humores dulces in se multos habere : per dulces autem, non simpliciter dulces intelligit, sed boni saporis, & quasi ad sensum gustus temperatos. quod enim voluptatem sensui affert quandam temperiem naturalem habere videtur : sic vinum dulce dicit, & temperatum, non quòd omnino sit huiusmodi. sed quoniam cum sensui gustus omnino sit gratum, temperiem quandam habere videtur. sic autem vinum dici potest, quoniam quæ nutriunt dicuntur dulcia & temperata, vinum autem, si quid aliud, maximè omnium nutrire videtur. [*sobrius autem in se sentit acres & falsos &c.*] per sobrios, meo iudicio, non quos nos sobrios, id est, temperantes dicimus, intelligit, sed qui alimentis indigent, quique ex multo suctu aut famescunt, aut sitiunt. ij igitur cum iam cibos confecerint eorūque potiore substantiam pro alendo corpore transmiserint, cum iam iterum natura instauratione deperdiri indigeat, fit suctio, cui cum non suppedientur debita alimenta, tum sicca, tum humida, ventriculus vnde quaque ad se quod potest trahit, membra autem cum eorum quæ utilia sunt, sint auida, tanquam auara retinent, fitq; ad suctum attractio humorum excrementitiorum, quæ impediunt quo minus rectè sensus, malè affectus, falsuginoso, aut putrido vapore iudicare possit. intus enim existens prohibet extraneum, vt docebat Aristoteles 2. de anima. docebat autem Aristoteles 3. de anima, volens probare intellectum, vt omnia intelligere possit, debere esse in pura potentia ad omnia, & esse tanquam tabula rasa, in qua nihil est depictum. sic Auer. 3. de cælo comm. 67.

Sobrij qui
non discernunt sapes
res sunt famelices.

Sensatio &
intellectio
fiunt denu
dato sensu
& intellectu
obiectis.

dicebat materiam primam, vt possit omnes formas suscipere in se debere esse puram potentiam. Vnde sensu visus omnes colores persentimus, quoniam omni colore priuatus est crystallinus humor. sensu autem tactus, non omnes qualitates sensibiles percipimus. non enim quæ equaliter sunt calida, aut frigida, mollia aut dura tactu persentimus, vt optimè annotauit Aristoteles, secundo de anima 218. quoniam consistentia organi tactus, à tota qualitatum primarum latitudine expoliari non potuit: sed solum denudatum est ab excellentiis illarum: est enim in mediocritate quadam constitutum, & ideo excessus & defectus potest percipere. Cùm autē gustus maximam habeat cum tactu familiaritatem, cùm non sine tactu gustus perfici potest, propterea cùm rectè organum gustus dispositum est, & quodam sapore medio temperatum optimè, quæ intemperata sunt, tanquam contraria poterit percipere, & rectè differentias illorum discernere. Vbi verò malè dispositum fuerit, maximè impediatur, cùm iam ex Aristotele ostensum sit, intus existens prohibere extraneum. & omne quod recipitur per modum & dispositionem recipientis recipiatur, per Aristotelem lib. de sensu & sensibili. Verùm quoniam quæ ab Aristotele sæpius repetuntur, si diuersitatem aliquam habuerint, solemus in eodem loco explicare, ne multa inutiliter repetere cogamur, propterea postquam explicuimus solutionem ab Aristotele hoc loco propositā, opere precium esse duxi alteram breuiter explicare, quæ problemate 19. ab eodem proposita est, quæ est talis. [*an quia tristitia magis manifesta sunt non desiderantibus, desideranti autem latent. qui autem delectatione afficitur, similiter se habet, ac qui desiderat, qui autem incipit, sic se habet. inebriatus autem plenus est.*] licet hoc loco Gazæ interpretationem mirari, qui cùm verba Aristotelis ad bonum sensum nesciret reducere, multa immutauit, aliqua addidit, & affirmatiuam propositionem negatiuam fecit: quod cuilibet Græca verba Aristotelis inspicienti fiet manifestum, & qui nostram interpretationem cum sua contulerit. sed quoniam hoc in interpretatione horum librorum sæpissimè euenit, ne aut maledicentiæ argui possimus, aut castigatoris personam induamus, annotare errata prætermisimus, nostram solum interpretationem apponentes, non tam elegantem, quàm fidelem, & verbis Latinis verba Græca, quantum Latina lingua patitur, semper explicantes, eo potius deflectentes, vt minus Latini dicamur, quàm infideles: præstare enim semper duxi esse fidelem barbarum quàm infidelem Latinum. Sed hæc obiter. inquit igitur [*an quia tristitia magis manifesta sunt non desiderantibus, desiderantes autem latent*] in problemate octauo rationem solutionis ex affectibus corporis omnino desumpsit, in hoc verò ab animi affectibus: & dicit id euenire, quoniam quæ molesta sunt, & sensui ingrata, magis sunt manifesta, & sensitiua facultate, melius discernuntur ab iis, qui non desiderant, id est, ab iis qui nulla ducti cupiditate, nulloque animi motu irritati, mouentur, cùm iam sint in termino ad quem. cùm enim desiderium sit rei alicuius cupiditas, vbi quis voti sui compos factus est, iam appetitus rei illius desit, & animus conquiescit. in iis igitur cùm motus ille animi, qui appetitu fit, sopitus sit, facilius res discernere poterunt, & quæ bona, & quæ mala cognoscere. secus euenit iis, qui adhuc hoc animi motu cientur. cùm enim nondum conquiescat animus, motuque atque appetitione agitetur, efficitur vt nec rectè iudicare queant, neque bonum à malo discernere [*qui autem delectatione afficitur, similiter se habet, ac qui desiderat.*] hinc Gaza pessimè vertit, imo euertit contextum Græcum, cùm dicit. At verò, qui latè se habet, is non cupienti similis est. quis enim non videt eum qui voluptatem ex potu magnam capit, ita se habere, ac is, qui bibit, cùm multum sitierit. Iis igitur verbis Aristoteles nihil aliud voluit quàm docere sobrium, & ex sobrietate sitientem, cùm magna voluptate potulenta hauriat, non rectè posse discernere, quoniam ita se habet, vt qui in appetitu & desiderio positus est, quem iam diximus, ob motum illum animi, & eam affectionem non rectè posse discernere. [*qui autem incipit, sic se habet*] pessimè etiam hinc Gaza, cùm dicit. qui autem in tristitia est, cupientis hic gerit affectum: tantum enim abest, vt qui incipit bibere, in tristitia sit, vt omnino sit in voluptate & maiori delectatione afficitur. dicit igitur Aristoteles tanquam minori propositione syllogismi. sed qui incipit, id est, sobrius, qui bibere incipit, sic se habet, id est cum voluptate, bibit maximā, & propterea similis est desideranti, cuius animus, cùm sit in motu positus, nec in suo fine adhuc conquiescat, non ita rectè potest discernere sapores, quod quotidiana nos docet experientia: nam videmus, eos qui valde sitiunt,

Gazæ lapsus maximus.

Qualis nostra translatio.

Gazæ magnus lapsus.

Sitiens non rectè discernit vinum vel aquæ vitia.

quocunque vino illis proposito ad bibendum, siue imbecillo, siue insipido, siue etiam malè olente: ita primò ingurgitare, ut malam illius conditionem non discernant: sed tanquam bonum laudant, at ubi ex parte desiderium adimpleuerint, iam bonum à malo discernere. quod est ab Aristotele explicatum cùm dicit. [*ebrius autem plenus est.*]

Διὰ τί τοῖς μεθύουσι σφόδρα, κύκλω πάντα φαίνεται φέρεσθαι; καὶ ἡδὴ ἀπὸ μέρους τῆς μέθης, ἀθροῦν τὰ πόρρω ὅτι δυνάμει; διὲς καὶ σημείον τῆς μέθης αὐτὸ ποιοῦνταί τινες. ἢ ὅτι κινεῖται ὑπὸ τῆς θερμότητος τοῦ οἴνου ἢ ὅτι πυκνάκις; ἀλλὰ φέρει οὖν πᾶσι ὅτι κινεῖται, ἢ τὸ ὁρώμενον. αὐτὸ γὰρ ποιεῖ, πρὸς τὸ φαίνεσθαι τὰ εἰρημένα. ἐπεὶ δὲ καὶ πᾶσι τὰ πλησιον ὄντα ἀφ' ὧν δεῖται πᾶσι ὅτι συμβαίνει τῷ μεθύοντι, καὶ πᾶσι τὰ πόρρω μᾶλλον εἰκὸς αὐτὰ παρῆν. διὲς ἔχειν αὐτὸ ὅλως ὅτι φαίνεται, τὰ δὲ ἐγγύς ὅτι ἐν τῷ τόπῳ ὅτι ὁρᾷ κύκλω δὲ φαίνεται φέρεσθαι, καὶ οὕτως ἐγγύς καὶ πόρρω, ὅτι εἰς μὲν τὸ πόρρω, ἀλλὰ τε πᾶσι κύκλω κίνησιν, ἀδυνατωτέρα ὅτι φέρεται ἢ ὅτι φαίνεται. ἅμα γὰρ τὰ πάντα ποιεῖν ὅτι ἴσθαι. ἐστὶ δὲ ἡ μὲν πόρρω ἐπιθυμία, σφόδρα ἢ δὲ κύκλω, ἐν ᾧ τὸ νοῦν σημαίνει, γήματι. ἀλλὰ τε οὖν τὰ εἰρημένα, πόρρω ὅτι φέρεται, καὶ εἰ φέρεται τὸ ἐγγύς καὶ πόρρω, ὅτι τὰ αὐτὰ ὁρᾷ. ἀπολείπει γὰρ αὐτὸν τὰ τέρω χρόνῳ αὐτῶν τὸ ὁρώμενον ἐν ταῦτα τὸ πᾶν. ἀπολείπων δὲ, οὕτως ὁρᾷ. κύκλω ὅτι φέρεται, ἀλλὰ τὸ ὑποαρχὴν γήμα τὸ ὅτι φαίνεται. ἐστὶ γὰρ κύκλος, ὅτι ἡ βάσις κύκλος, ἐν ᾧ κινεμένη, ὅτι μὲν τὸ ὅτι τὸ μηδέποτε ἀπολείπειν αὐτὸ. διέφθαι δὲ τὰ πᾶν, ἀλλὰ τὸ μὴ πᾶν αὐτὸ ὅτι ἐπιδόκειν ἐπ' αὐτό. τὸ γὰρ ὅτι αὐτὸ, ἢ τὸ πᾶν πρὸς τὸ ὅτι κινεῖται, ἢ τὸ ὅτι πρὸς τὸ πᾶν.

I X.

Cur valde temulentis omnia circumferri videntur? Et iam incepta ebrietate numerare longinqua non possunt? Qua ratione signum ebrietatis idipsum faciunt aliqui? An quod mouetur à caliditate vini visus assidue? Nihil autem differt an visus moueatur, aut id quod videtur. Idem enim facit ut appareant, quæ dicta sunt. Quoniam & ut in propinquis visum ebriorum decipi ita in longinquis magis idipsum euenire meritò contingit. Quapropter illa quidem omnino non videntur. Propinqua autem non in eo loco, in quo sunt conspiciuntur. Circumferri autem videntur, non quæ propè, sed quæ procul. quoniam ad longinqua quidem ob circularem motum visus minus potens est ferri. Simul enim contraria facere non est facile. Est autem ad longinqua cupiditas vehemens. Circulare verò, in qua figura nomen accidit, continetur. Propter hæc igitur dicta longinqua non videntur, & si feratur ad propinqua, ad longinqua, non hoc & videret. deficeret enim utique in altero tempore ipsorum, quod videtur eodem in loco: deficiens autem non utique videret. Circulo autem fertur ob naturalem figuram. Visus enim est conus, cuius basis circulus, in quo quidem motus rem quidem videt, quoniam nunquam ipsa defuit, fallitur autem loco: quia non eodem intuitu rem inspicit. nihil enim interest vtrum res ad aspectum, an ad rem visus moueatur.

Temulentis omnia circumferri videntur & quam ob rem.

Vnico problemate duas quæstiones, quòd vna solùm responsione dissolui possent, prosecutus est Aristoteles. Quarum prior est, cur valde temulentis omnia circumferri videantur: & cur qui mediocriter ebrietate tentantur, quæ longinqua sunt non rectè discernere valeant, neque ea quæ adinuicem distincta sunt loco: vnde inquit signum positum esse videtur iis qui ebrie-

tate tentantur, dignoscendis, quod remota discernere nequeant. Quod etiam nostris
iis temporibus obseruamus, nos Itali. cum enim aliquem ebrium deludentes digitis
manuum commonstratis, extensis, aut cancellatis, quot sint, interrogamus, [*An quod*
assidue mouetur visus à caliditate vini] totam solutionem primæ partis problema-
tis, paucis iis verbis comprehendere dicimus, licet multa postea probabiliter alia ad
hanc rem, sed potissimum ad secundam partem explicandam protulerit. ut verò hoc
melius intelligere possimus, sciendum est Theophrastum lib. *περί ἁλυσίου*, vertigines fie-
ri putasse, vel ubi spiritus alienus circa caput venerit, vel ab humiditate, vel à circulari ca-
pitis motu. ex causæ cerebrū inuadentes, vel afficientes efficiunt inquit, ut omnia cir-
cūuolui videātur: nihil enim in visu differt, vtrū intrinsecus, aut extrinsecus manens
fit. Luculentius totam rem hanc prosecutus est Gal. tum 3. Aphor. 17. tum potissimum
3. de loc. affect. 8. Verū cum rectum sit iudex ipsius obliqui, ut docuit Aristoteles, sciē-
dum est, visum percipere, & suo fungi munere, in conspiciendis externis obiectis, secū-
dum naturam, non secus ac ceteros particulares sensus, ubi & obiecta in promptu sint,
& nihil in organo cōtineatur à natura alienū: siquidem eorū, quæ extrinsecus occurrūt,
vel ingressum prohibēt, vel saltem iudiciū perturbant. ea quæ intus continentur præter
naturā: quo fit ut vertiginosi, cum & organū proprium caput & externa circūagi iudi-
cent, neq; in externis obiectis nulla subsit culpa, necessario intus aliquid esse oportet,
cui noxa hæc accepta referatur. quod cum intus circulariter feratur, efficit, ut externa
tali motu cieri videātur. At nihil hoc aliud esse posse censuit Gal. quā animalem spi-
ritum, cuius naturalis blandus, & rectus motus, ad organa sensus, in eū qui perturbatus
est, & circularis transmutatur: per quem dum externorū obiectorum species, ad primū
sensorium deferuntur, nō debet mirum videri, si eadem ratione agitari videantur. Sicq;
delatæ efficiunt ut obiecta, vnde productæ sunt, circūuolui videantur. Cum verò motus
hic spiritū inordinatus non externam vllam causam habet, internā habere necesse est,
eam autem censuit Gal. flatum, fuliginem, aut vaporem: quod huiusmodi inordinato
motu ij ferantur, ubiq; impedimentū inuenerint, ut fit dū ad sinus cerebri deuenierint,
circumaguntur, similemque motum in spiritibus producant. Alex. quicunq; tandem is
sit, dum huius problematis rationem inuestigat, similem ferè affert. Vinum, inquit, hau-
stum vaporosam spiritū exhalationem ad cerebrum mittit, qui spiritus cum digeri, &
consumi nequeant, priusquam temporis spatio consumantur, aut concoquātur, per ce-
rebrum volutantur, & perturbati ita per conspectiuos nervos ad pupillam profluunt,
faciuntque ut obuiæ res tales videantur, quales ipsi sunt. affectum enim interiorem fo-
ris esse imaginamur, quo fit ut vertigine tantisper teneamur. Hæc tamen Alex. senten-
tia hanc habet difficultatem: vix enim fieri posse videtur, ut spiritus ad cerebrum per-
uenientes, per opticum neruum transeant: cuius tam angustus est aditus, si verè aditus
est, ut vix quicquam admittat, & in oculum intromissus à retiformi tunica, & à crys-
tallino præpeditur, ne in aqueum humorem pertranseat. Aristoteles autem tum hoc loco
tum problem. 21. ubi rem hanc repetit, & vberiori oratione quantum ad hanc partē de
circulari motionē persecutus est aliam rationem sanè, quā nobilem, & ex principiis
scientiæ optires omnino desumptam proposuit, quā quasi per compendium ex vtrif-
que locis depromptum proponere institui. Supponit igitur primò nihil in præsentia re-
ferre si sequamur Platonis & eorum sententiam, qui voluerunt visionem fieri aut ra-
diorum extramissione, aut specierum susceptione. quod voluit Aristoteles, & sequaces:
quod etiam in Meteorologicis affirmavit. secundò supponit visus actionem quanto
vehementior est, & cum maiori desiderio eo rectius & per magis rectam lineam fieri.
econtra autem ubi debiliior est actio minus per rectam lineam fit, magisque circula-
riter mouetur: exemplo sint sagittæ leues & huiusmodi quæ ubi in principio vi expel-
lentis mouentur, rectà feruntur, cum verò longius progressæ fuerint, atque de-
scendant circumferri videntur. Cum igitur visio temulentorum non velociter fiat,
quod spiritus debiles ob admixtionem sunt, circulariter moueri videntur, quia res vi-
sa conus basis est: & cum visus rem conspectam non deserat, circumferri videtur,
quia non eodem intuitu rem conspicit. hoc autem euenit, quia oculus figura circula-
ri nempe rotunda præditus est. & id ostendit, quia conus & acutus trianguli angu-
lus ad pupillam pertingit: quo mediante virtus visiva specie visibili affecta, spi-
ritu visibili mediante videt rem visibilem, cum facultas non adeo imbecilla facta
est, ut visibile aliquo modo non videat, mentitur tamen & fallitur in operatione vidēdi
ratione loci: quoniam non videt obiectum in eodem loco, quia nō eundem actū visionis

Italorum
mos in e-
briis irri-
endis.
Semiebrii
longinqua
non discer-
nunt, &
cur;
Vertiginis
causæ ex
Theophra-
sto.

Vertiginis
causæ ex
Galenō.

Vertiginis
causæ ex
Alexandro.

Vertiginis
temulentorū
causæ
ex Aristote-
le ex opti-
ces princi-
piis desum-
pta.

Visio ut
fiat per tri-
angulos.

Medicorū
placitum
cur circum-
agi videan-
tur objecta
in ebriis.

transmittit super obiectum visibile ob assiduum motum spirituum visibilibus. quinim-
mo basis trianguli producentis visionem nunc vnā partem obiecti visibilis tangit, nunc
alteram pro ratione motus coni in oculo existētis. eo enim moto etiam basim triangu-
li moueri contingit: cum verò circumferatur ob figuram rotundam oculus, etiam obiec-
tum circumferri videtur. quod ut intelligatur, præstabit nonnulla proponere, quibus
ostendemus quomodo fiat visio hæc per triangulos. cum nos oculos ad rem videndā
conuertimus, rei visæ extremitatibus radij emanant, qui ad oculos vsque porrigun-
tur, & pupillam transeunt cristallinum verberant. Imaginari igitur oportet radios ex
oppositæ superficiei fimbriis fluentes, quasi tenuissima fila in oculos ferri, & in oculi
centro velut in manipulum vnum colligi: hoc modo visionis pyramidem contem-
plari licebit, cuius basis in re obiecta, vertex in cristallino erit: si obiecta rei quadrata
vel multilatera: sic quadrata, vel multilatera pyramis erit, si circularis conus: tandem
ex basi pyramis nominabitur. Nam ut oculus perfectissime videret, non nisi per py-
ramidem opportunum fuerat. Nam si naturaliter vidisset, fluxa & imbecillis esset actio:
videlicet si per parallelas lineas, & oculus latior esset, ut parallelas recipere posset: cum
parallelæ in pyramide ex vna parte contrahantur. Nam ex illuminato corpore lumen
cum coloribus ad oculos veniens in pupillæ angustis se se accommodat, in conum se
colligit, & quod in longa progressionem debilitatum & diffusum est, se contrahit, vnde
in arctum compressa conus, omnium vigor ibi aderit. Quod in specillis videmus: nam
pyramidem diffusam magis contrahunt, & coarctant, ob idque cum illis acutius vide-
mus. Quod si res longinqua fuerit, cum basis trianguli in re visa minor fiat ob extensio-
nem trianguli magis acuentur: quo fit, ut si lineæ trianguli paulatim extensæ & elon-
gatæ concurrant, rem visam amplius non videre poterimus, quod triangulus iam de-
fierit propriam habere figuram. quare cum quis ebrius fuerit, longinqua discernere nō
poterit, quoniam spiritus facti sunt tenebricosi, & non lucidi nec puri. quare non po-
test ad eum conus trianguli acutus visionem facere, vbi adeo extenuatus fuerit. Hæc
pro verbis Aristotelis & sententiæ expositione. Mea tamen sententia dici posset
multo probabiliorem esse causam à medicis allatam, ab initio propositam. nempe va-
pores vini ad caput latos in sinus cerebri impingentes, nec ultra volentes meare, in cir-
culum agi, & proinde lædere sensum communem, cuius munus est actiones sensuum
diiudicare. Cum autem ex Aristotele iam docuerimus intus existens prohibere extra-
neum, & omne quod recipitur, per modum recipientis recipi, transmissis ab oculo ad
internos sensus receptis speciebus in loco, vbi tumultuantes sunt vapores, vbique in
gyrum vertuntur, ea quorum eæ sunt imagines in circulū moueri creduntur: quo mo-
do si dixerimus euitabimus eorum difficultates, qui impossibile esse hoc visum dixe-
runt fieri ex vaporibus circumductis, quod ea ad oculos prouenire nequeat angustia
opticorum impediēte, tum & retiformi tunica, & aqueo humore: neque enim ad ocu-
los ferri hos vapores censemus, ibique in circum agi dicimus, quamuis quamplurimis
hoc concedatur, sed in intimis cerebri penetralibus recipi, in iisque sinibus circum-
uolui. Quod verò nostram hanc sententiam magis confirmat, facitque ut potiore
hanc rationem credamus, est, quod multos intelligam ebrietate detētos oculis clausis
adeo in gyrum & caput suum & vniuersum corpus proprium ferri credidisse, ut etiam
ceciderint ob motum illum internum: si igitur in proprio corpore hoc experitur ocu-
lis etiam clausis, & corpore etiam decumbente, censendum est ex inordinato hoc, ac
circulari vaporum crassorum motu accidens hoc prouenire: quo videmus omnia cir-
cumagi, dum ebrietate tentamur, qua etiam ratione fit, ut externa longinqua potissi-
mum aut videre, aut certè bene discernere non valeamus, cum ad visionem præter
medium illuminatum debitè, & debitam distantiam necessarium primò sit instrumen-
tum bene dispositum: quod in ebriorum oculis non euenit: cum calore vini fundantur
humores, spiritusque crassiores efficiantur. Vnde etiam inferius ebrios lachrymantes
constituit: sed de hoc suo loco.

Διὰ τὴν τοῖς μεθύουσιν ἐνίοτε πολλὰ φαίνεται τὸ ἐν ὁρώσιν; ἢ καὶ διὰ τὸ εἶρηται, κινεῖται δὲ
ὁ ψῆφος, συμβαίνει μὴ τένα χεῖρον πλεονάζειν ὅτι αὐτῶς ἡρεμεῖν ὄφιν; τὸ δὲ ἐν ταύτῃ χεῖρον ἐτέ-
ρος ὁρώμενον, ὁ ψαίτερον εἶδ' δοκεῖ. ἀφ' ἧς δὲ ὁ ψῆφος ὁρᾶται τὸ ὁρώμενον ἀπλεῖσθαι δὲ πλείους
ἀμα δ' αὖτ' ἀδυνάτον. ὅντος δὲ αἰσθητοῦ δ' μετὰ χεῖρον, εἰς εἶδ' δοκεῖ χεῖρος, ἐν ᾧ τε ἡ πῆλη καὶ

παρήλλαχεν, ὥστε, ἐν ταῖς αὐταῖς χρόναις ταῦτ' ἐκ πολλόνων ἀπομυθίων ὄψεσθαι, πλείω δοκεῖ εἶναι τὰ ὁρώμενα, ἢ ὅτι ταῦτα καὶ τ' αὐτὸν ἔχον ἀδυνάτον εἴη ἀπλεοθῆναι.

X.

Cur temulentis quandoque multa videntur vnum conspicientibus? An quemadmodum dictum est moto visu accidit nullo tempore eundem in eodem quiescere: quod autem eodem tempore variè cernitur, id tardius visum esse videtur. quod enim videtur, tactu persentiri videtur. tangi autem pluribus simul idem impossibile. insensibili autem existente intermedio tempore, quo rem conspectus attingit, & alteratum est visibile, vnum videtur esse tempus in quo tactus est visus, & alteratum visibile. quare cum plures aspectus rem eandem attingant, eodem tempore plura esse videntur, quod vnum visui subiacet: quoniam fieri non potest ut reseadem, modo eodem attingatur.

Congenea superiori hæc est quaestio, qua quaeritur cur temulentis rem vnicam aspicientibus eueniat, ut duæ aliquando appareant. Attingit quaestionem hanc Aristoteles lib. de sensu & sensibili, cap. 2. cum dicit, apparet autem hoc, cum mouetur oculus, quia accidit quasi duo fieri vnum: hoc autem celeritas facit motus. [an quemadmodum dictum est, moto visu accidit nullo tempore eundem in eodem quiescere &c.] est solutio aliquo modo obscura: cuius sensus is esse videtur. id euenire vinolentis, ut cum visus commoueatur, nunquam quiescat in re conspecta, & quod eodem tempore variè cernitur, aliqua prius, aliqua posterius occurrunt. visus enim visibilia percipit tempore interposito. id verò cum sæpissimè contingat fieri visum, videbitur res repetita, ut duo sint. explicat Auer. lib. de sensu & sensib. his verbis. Istud instrumentum non agit, nisi cum fuerit in sua complexione naturali, nullo adueniente turbante ipsum. Et ideo iracundus in hora iræ habens calorem ascendente, recipiet inde corruptionem sui visus: & fortè videbitur vnum duo propter motum contingentem spirituum apud iram: quoniam quando pars recipiens formam mouetur, & venerit ad suum locum, ex alia parte describetur infra in secunda parte: & adhuc nō abscisa est à 1. parte, & sic forma infra apparebit duæ. Pentheus apud Virg. furiis agitatus, quæ simplicia erant, duplicata videbat.

Temulentis
res vnicam
spectu du-
plex vide-
tur, & cur?

Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus,

Et solem geminum, & duplices ostendere Thebas.

Voluit igitur Aristoteles quod initia visus à vino commouentur, & totum caput. & cum initia conspectus mouentur, idem se applicare non potest, sed quasi partem rei obiectæ vis vtraque conspiciendi attingit: meritò igitur res vna suspicionem recipit geminationis. quod idè & oculo subter oppresso solet euenire: conspectus enim mouetur initiū, ut ei coire cum altero non amplius liceat: sed hic motus extrinsecus est, vini autem motus est intrinsecus, nec quicquam interest: idem enim sequitur qualitercunque conspectum consueueris. An verò id accidit, ut viri nostri temporis præstantissimi crediderunt, quod quemadmodum res, quæ suo loco manebat, circumferri videtur, quia vapores ab humore aqueo eleuati, ob calorem vini, intra oculum circumferuntur, ita & ob eandem causam, si vapores non circumuoluntur, sed recta mouentur, vel tumultuariè pulsantes, & commouentes pyramidum latera, res vna, quæ hoc modo videbatur, eodem quasi temporis momento alibi conspicitur, & quia visio & discretio ut Aristoteles dixit, fit in tempore, quia in ea visione citissimus est motus, res vna plures videtur. Exemplum habemus in igne, quem si quis citissimè circumuoluet, circulus igneus apparebit. Auic. in fine Tract. 3. li. 6. naturalium longa oratione rem hanc totam profecutus est, nec vnā huius rei rationem reddit, quas propterea enumerare decreui, quod sciā causam multiplicis rerū visarū non semper eā esse quam in ebriis recensuit optimè Aristoteles hoc loco. scio enim parentem meum, optimum virum, hac ætate graui octuaginta quatuor annorum, mente optimè constantem, & ceteris sensibus optimè constitutum, qui alias non nisi ope specillorum legere poterat, nunc autem

Visa cum
multiplicia
videantur,
multiplex
causa ab
Auic. tra-
dita.

nullo modo iis adiuuatur, sed sine specillis, libris prope oculos plus solito appositis, legit, in hoc symptoma incidisse, ut lumine vno longè viso septem aut octo semper illi videantur. Audiamus igitur Auic. loquentem. Vna est contorsio instrumenti reddentis simulachrum, quod est in crystallina duorum neruorum oculorum, qui dicuntur optici: ipsi enim inter alios sunt concaui, ut spiritus possit liberè in oculos confluere animalis: qui quidem antequam in oculos penetrent, cruciantur, & vnum corpus efficiuntur. sinistratur enim dexter, & dextratur sinister: deinde rediens quilibet, ad partem suam peruenit ad oculum. propter enim contorsionem factam instrumenti, duæ imagines non redduntur vni loco, neque perueniunt ad ipsum secundum directum: sed vnumquodque tendit per se ad partem visibilis virtutis: duæ namque lineæ duorum simulacrorum non pertranseunt illo transitu, quo solet fieri cancellatio, & coniunctio in vnum, cum pertranseunt contactum, & coniunctionem duorum neruorum. Et propter hoc oportet, quod ex vnoquoque simulacro, quod venit ex crystallina imprimatur simulacrum in partem spiritus visibilis per se: erunt igitur quasi duo simulacra ex duabus causis discretis extrinsecus: eo quod duæ lineæ non vniuntur, egredientes ex eis ad centrum duarum crystallinarum, quæ sunt penetrantes duos neruos concauos: propter quod accidit apparere res multas, & diuersas. secunda causa est motus visibilis spiritus, ad anteriora dextrorsum & sinistrorsum, ita quod pars illa, quæ apprehendit transgreditur terminum suum, sibi determinatum naturaliter, & tedit versus partem duarum crystallinarum, motu fluctuante & vacillante, ad hoc, ut describatur in illa simulacrum, & similitudo, antequam cancellentur duæ pyramides: & tunc propter hoc appareant duo simulacra. Et hoc est sicut simulacrum quod semel describitur ex sole in aqua stagnante & quieta. & quod describitur ex sole fluctuante descriptione iterata: quia angulus, qui habetur inter lineam, visus directi in aquam, & lineam solis directam, in aquam penes quam consistit nostrum videre ad modum, quo redditur de speculo aliquid, non remanet vnus: quia mouet eum commotio ad multa, & multiplicatur iste angulus, & imprimuntur in eo simulachra, plus quam vnū. imò sicut in speculo non remanet simulacrum idem, ipso corrupto, sed continuè nouum generatur, tertia causa est ex concussione motus spirituum latentis antè, & retrò, qui est ante cruciationem & bifurcationem duorum neruorum oculorum, antequam perueniat ad crystallinas: ita quod hic spiritus duos habeat motus ad partes contrarias: vnum quidem ad sensum communem, alterum ad contactum duorum istorum neruorum: ad hoc, ut forma sensibilis sibi reddatur iterum, antequam destruat id, quod iam reddidit sensui communi, reuertitur alia pars eius, ad recipiendum quod reddit virtus visibilis, quod fit propter velocitatem motus. quasi enim describitur in ipso spiritu reddente forma, & ipse dat eam sensui communi: omne autem descriptum habet aliquod tempus existendi quousque deleatur. cum autem fuerit mota à suo termino recipiens, prima pars spiritus ex concussione sui motus, quæ recipit, sicut & prima, antequam deleatur de prima: & mouetur spiritus, propter concussionem ad partem anteriorem, quæ erat in opposito visibilis, & apprehendit illud. Deinde mouetur, & non remouetur ab eo forma subito, sed est in ea versus alteram partem, quæ est receptibilis formæ. Deinde etià apprehendit formā alia pars eo, quod habetur in appposito: propter quod apprehendit formā, succedente parte prima, cuius causa est concussio. Et cum ita fuerit, erit in vnaquaque earum forma visibilis. prima enim forma nondum est deleta à prima parte recipiente, quæ reddit sensui communi: aut quæ non reddit ei, quousque imprimatur secunda: & propter huiusmodi causā. id quod est velocis motus ad duas partes, videtur quasi duo. antè enim quàm deleatur forma eius à sensui communi, cum ipse sit ad partem vnam videt ipsum, visus cum ipso sit in altera parte. & concurrunt simul eius duæ apprehensiones, quæ fiunt in duabus partibus. Et propter hoc cum mouetur punctum super aliquod volubile, videtur linea circularis: cum verò extenditur punctum, subito in directum videtur, quasi linea recta. Quarta causa est concussio motus qui accidit in foramine vuae tunice: quæ vuae tunica de facili mouetur, ita ut ad motum eius dilatetur, & constringatur foramen, quod est in ea, quod est aliquādo foras, aliquando intus, aliquādo in directum, aliquando in obliquum. ex cuius expulsionem foras contingit foraminis dilatatio & applicatio, & expulsionem intus contingit constrictio, & contractio foraminis. sed cum contingit foramen constringi, videtur vna res maior, cum verò dilatatur, videtur minor. similiter & cum inclinatur versus vnam partem, contingit rem videri in alio loco: ita quod contingit vnum post reliquum videri maximè, cum alia forma, an-

tequā prima destruat. sunt & aliqui, inquit, explicantes causam priorem: quod duo nerui dicti optici veniunt ad duos oculos cruciati, qui cum fuerint æquales in longitudine, duæ immutationes prouenientes, ex vnaquaque re ad duos oculos non faciunt illam apparere duo, sed vnum. quia duæ mutationes in vnum coniunguntur, & tunc sub vna idea videtur res vna: quando verò non ita fuerit, sed vnus oculorum fuerit profundus, alter verò eleuatus, tunc vna res videtur duæ &c. Cur autem adeò in visu aliquorum res luminosa & lumen ipsum multiplicetur, est humoris crySTALLINI crassities & varietas: qui quasi in guttulas diuisus multa nobis representat, vt videre est in iis, qui per specillos in multas particulas vnitas distinctos in quibus secundum vnamquamque visibile representatur, ex vnico obiecto multa representant.

Διὰ τί οἱ μεθύοντες ἀφροδισιάζειν ἀδυνάτοί εἰσιν; ἢ ὅτι διὰ πῖνα τόπον ἐκ θερμανθῆναι μᾶλλον τῷ ἄλλῳ σώματι; τὸ δὲ ποιεῖν, διὰ τὸ πλῆθος τῆς ἐν ὅλῳ τοῦ σώματος θερμασίας, ἀδυνατῶσιν. ἀποσβέννεται γὰρ τὸ ὑπὸ τῇ κινήσει θερμὸν γινόμενον ὑπὸ τῆς παρῆχοντος μᾶλλον, ὅτι πολὺ ἔστιν ἐν αὐτοῖς τὸ ὑγρὸν καὶ ἀπεπλόν. ἐπὶ δὲ τὸ σπέρμα ἐκ τρυφῆς. τρυφή δὲ πᾶσα πέπλεται ἢ πληρωθέντες, ὁρμητικαί εἰσι πρὸς τὰ ἀφροδίσια. διὸ καὶ κελύβοις πινες πρὸς πλὴν τρυφῆς τὴν ποταύτην, ὅρις ἂν μὴ πολὺ, δὲ πνεῖν δὲ ὀλίγον, ἵνα ἡ αὐτοῖς ἐλάττω τὰ ἀπεπλῶ τῶν πεπεμμένων.

X I.

Cur ebrii ad concubitum impotentes sunt? An quod oporteat locum aliquem excalefieri magis quàm reliquum corpus. hoc autem in iis fieri non potest ob multam caliditatem, quæ est in toto corpore. Extinguitur autem à motu calidum productum à continente magis: quia multum est in eis humidum, & illud incoctum. præterea verò semen est ex nutrimento, nutrimentum autem concoquitur, quo repleti mouentur ad venerem. Quapropter etiam præcipiunt quidam ad huiusmodi actum prandere multum, cænare autem parum, vt ipsis insint pauciora cruda concoctis.

Nisi diligenter verba intelligamus quæstionis, aliquam fortasse videri poterunt ea habere edifficultatē: quomodo enim quomodo problemate 4. propositum est ad disputandum, veritatem habere poterit, vbi quærit, quare semen temulentorū, est infæcundum, si ii inepti sunt ad concumbendum: intelligenda igitur propositio est nō ita promptos esse ad venerem, neque multum ad venereos actus excitari temulentos: quod experientia quotidiana maximè arridet. Sed quomodo Apostolus ad Hebræos dicebat, Nolite inebriari vino, in quo est luxuria: nam venter mero estuans, in libidinem celeriter prorumpit. An dicendum verè temulentos, & vino obrutos, ineptos esse ad venerem, nō verò eos, qui primum illum gradum ebrietatis ingrediuntur, de quibus loquens Aristoteles 30. sectione problemat. i. loquacitatem pro eorum signo constituit. ii enim ad venerem inepti non redduntur. An potius dicendum est Apostolum euitandam docere ebrietatem, quod ad venerea homines alliciat: non in actu ebrietatis, sed digesta crapula, remanet sanguis, cuius excrementum vtile dicebat esse semen Aristoteles. vnde sine Cerere & Baccho venerem frigere dicebatur. *An quod expediat locum aliquem excalefieri &c.*] aggreditur solutionem quæstionis, duplici proposita quæstione, quarum altera ex partibus veneri inseruientibus desumpta est, altera autem ex materia, quæ ad actum venereum exercendum necessaria est. & primo à prima exorditur, cum dicit, [*an quod oporteat locum aliquem excalefieri magis quàm reliquum corpus*] ignauos ad venerem ebrios propterea esse dicit, quoniam ad vsum veneris, necesse est partem vnam corporis magis excalefieri quàm reliquum corpus. in ebriis autem hoc fieri non potest, quia, aut omnes partes corporis æquè calore æstuant, aut etiā omnes calore hoc aduentitio nimis agente naturalem languidum reddunt. primam illam causam attingit primis iis verbis, alteram verò cum dicit, [*extinguitur autem*

Temulentos non multum apti ad venerem. Quomodo temulentos inepti ad venerem, si in vino est luxuria, secundum Apostolum.

Ad Vene-
rem coles
solus non
testes per
se secundū
Aristotele
necessa-
rius.

motu caloris &c.] quæ autem sit pars hæc, quæ pro vſu venereorum magis inca-
leſcere debet, certum eſt Ariſtotelem ſolum eam voluiſſe colem eſſe: vt enim ſeminis
cōmoda fieri poſſet proiectione, neruū fiſtuloſum penis dilatari oportebat, vt & facilius,
& ſine vllō obſtaculo, propelli per illum ſemen poſſit, quod lenta quadā ſubſtantia con-
ſtat, & vaſa in ſe ipſa contrahi, & quaſi conuelli. ita enim fit vt maiori vi ſemen propel-
lant: quin & penem tendi & ampliari oportet, vt adigi in genitalia mulieris membra
poſſit: quod alioquin, quando flaccidus & mollis eſt, fieri omnino nequit. tēſio verò hæc
ex plenitudine vaſorum illorum fit: plenitudo verò, tum ex ſemine fit, tum verò ex
multo ſpiritu, qui partim in ſemine mixtus, cum eo cōfluit, tum verò ex aliis partibus.
eo verò mouetur ſpiritus, partim ex imaginatione, & deſiderio coitus, (imaginationi e-
nim multum obediūt ſanguis & ſpiritus) partim verò à calore cōcitato, præſertim cir-
ca renes & lumbos, in agitatione & motu, qui fit in re venerea. teſtes autem tanquam
vilem quandam particulam enumerat, nullum aliud illis officium tribuens, quàm vt
eſſent pondus quondam cui ſeminaria vaſa eſſent annexa, vt ea aliquo modo ſeruarē-
tur diſtenta, ſimul cum aliis & venis & arteriis, vt penis compositio rectè eſſet diſpo-
ſita: quemadmodū in cythara ſeruatur harmonia, fidib. diſtētis, quæ clauiculis alligatæ
ſunt. qua ratione teſtibus exectis effœminatum corpus reddi credidit, non verò quòd
eis ineſſet vis vlla prolifica. Gal. autem tum lib. de ſemine, tum potiſſimum 24. de vſu
partium, tantum teſtibus tribuit, vt aliquando cordi propoſuiſſe viſus fuerit, dum
corde viuere, teſtibus bene viuere nobis ingenerari ſcribit. prolifica enim potiſſimum
facultatem illis tribuit, & ſexus variandi virtutem, cum præceptore Hipp. vnde illis
reſectis animal conſenuiſſe videtur, quaſi q; robore expoliatum, ac frigidius factum,
renes etiam in venerea actione incaleſcere oportet. vaſa enim ſeminaria ab eis quo-
dammodo originem habere videntur. nam alterum à vena & arteria quæ à vena ca-
ua & magna arteria deriuantur, & ad renem ſiniſtrum pertingunt, & à iunioribus e-
mulgentes dicuntur: alterum, & plerumque dextrum, ſtatim à vena illa caua, & arteria
itidem magna deductum, recto ferè itinere ad dextrum teſtem deſertur, ſicuti ſiniſtrū
ad ſiniſtrum. hæc igitur loca, vt rectè venus exerceri poſſit, calidiora eſſe oportet, quàm
reliquum corpus. in ebriis autem id inueniri non poteſt, cum vniuerſum corpus æquè
exardeſcat, ſupernæque partes potius incaleſcant quàm infernæ. cum autem calor is
limites naturæ excedat, tantum abeſt, vt aptus ſit homines ad venerem promptos red-
dere, vt potius calorem deſtruens naturalem, cruditatēſque multas, & excrementias
humiditates produciens, ignauos ad id opus exercendum faciat: quod intelligit, cum
dicit, [*extinguitur autem &c.*]. non modò enim calore præter naturam tamque cō-
trario, naturalis calor imminuitur, ſed etiam conueniente non adhibito pabulo con-
ſumitur, qualis eſt humor crudus & aqueus, qui per ebrietatem in corporibus cumu-
latur. [*Præterea verò ſemen eſt ex nutrimento. nutrimentū autem concoquitur, quo repleti mouentur
ad venerem*] eſt ſecunda ſolutio quæſtionis ex materia ſeminali deſumpta: & quā-
uis abundè hac de re actum ſit ſuperius problem. 4. vbi ebriorum infœcunditatis cau-
ſas contemplati ſumus, breuiter tum in præſentia etiam idem attingam. ſemen, quod
materiæ ratione ex pulſionis conditiones habet, vt fœcundum ſit, hominēſque ad
venerem excitet, ſpiritum copioſum continere debet, & natium calorem non mo-
dicum. iis enim tanquam excrementis vtitur natura: propterea nequit ſemen ex cru-
diori, & ea ratione excrementoſa materia fieri, ſed requirit eius naturæ ratio, vt ex o-
ptima, & exquisitè concocta generetur. & quamuis ab Ariſtotele tāquā hoc excremē-
tum etiam recenſeatur, non tamen id excrementum eſt, quod ratione imperfectæ cō-
coctionis, vel cruditatis generatur, & quod tanquā ex ea materia ortum habeat, quæ
alioquin inutilis ſit, quantum pertinet ad propria munia corporis, in quo hoc excre-
mentum generatur: ſed generari debet ex optimo ſanguine, & optimè concocto, &
ipſum eſt quaſi excoctum, & vltèrius coctum excrementum, quod & vltimi & proxi-
mi alimenti particularum excrementum dicitur. & potius ſuperuacanea quaſi pars o-
ptimi & vltimi alimenti, quo alendæ erant particulæ, neque tamen tanquā inutile ex-
cernitur, nullum enim habet vitium, ſed inutile eſt, & quod Ariſtoteles 1. de gen. animal.
cap. 29. probauit, omnes partes corporis, cuius ſemen eſt facultate & poteſtate omnino
continet. ſi igitur materia, vnde ſemē deciditur, qui eſt ſanguis à iecore ad vaſa ſemina-
ria profluens, minus rectè à natura concocta fuerit, ſed craſſioribus, & crudis, vel certè
aquoſis excrementis reſerta, minōrque ſpirituum copia à corde promanet, efficitur, vt
minus acris facta materia ſpermatica, minus etiam naturam ad excretionem ſtimulet.

Semē quod
excremen-
tum, &
quale.

quinimo in temulentis nulla omnino fit coctio, sed crudi multi aggregantur humores, vim veneris potius extinguere apti. [*Quapropter præcipiunt quidam ad huiusmodi actum prandere multum, cenare autem parum*] crediderit fortasse aliquis Aristotelem usum veneris commendasse à cœna, quæ tamen parca sit, sed ante somnum, quæ sententiam secutus est Celsus, 1. lib. cap. 1. vbi habet, concubitus interdum peior est, noctu tutior, ita tamen si neque illum cibus, neque hunc cum vigilia labor statim sequitur. sicut & Paulus Ægineta lib. 1. cap. 33. vbi dicit, veneris itaque oportunior occasio est à cibo & ante somnum. quod imitatus est Aëtius lib. 3. Terrab. 1. cap. 8. commodissimum dicens, coeundi tempus est à cibo nimium ingesto. Cuius tamen contrariam habet sententiâ Gal. 2. de Tuend. val. vbi explicâs Hipp. verba 6. Epid. labor, cibus, somnus, venus, omnia mediocria, ipso verborum ordine rerum ordinem dicit contineri. somnumque à cibo, & venerem à somno & ante laborem agi debere. controuersiam hanc quam plurimi in com. ad artē Medicinalem Gal. exagitarunt, multis ad utramque propositis rationibus, omnesque fere in Gal. sententiam ab eodem in lib. illo Art. med. confirmatam descenderunt. sed quoniam res hæc omnium optimè à Francisco Valesio viro in arte medica propaganda omnium nostri temporis principe est diligenter expressa, nos autem hoc tanquam parergum proposuimus, solum dicemus: neque salubrius, neque commodius veneris festa pagi posse, quàm nocte, sed ex perfectis à somno, cum nec prægrauante ventriculum cibo, nec corruptelam, nec cruditatem, veneris festa celebrantes, metuiamus, & propterea parcè cenare docet in hoc casu Aristoteles: nec resolutionem virium nimiam ex imbecillitate, aut membrorum corporis relaxationem, ieiuni nimis: propterea large prandere iubet. nam plenis etiamnum venis, ex coctione secunda, & corporis vniuersi habitu: ex tertia, viribus abundè satis suffecturis ad coeundum ex alimento censendum est. Controuersiam tamen hanc sententiam magis efficiunt mulieres. cum enim per Iouem rogassem in mulierum nobilium catu, quæ fortè conuenerant, ut sit ad inuisendam perillustrem matronam à partu nobilem quandam, quæ inter alias huius negotii admodum perita videbatur, quod tres viros habuisset, quid de hac controuersia inter Hipp. & alios medicos de hora concubitus sentiret, faceret admodum respondit, illi utrosque maximè errasse videri, quod ante & post somnum exercere venerem commodum videretur. Vnde festiuè admodum Cruceius notiter hanc mulierum communem sententiam pulcherrimis iis versibus expressit.

Ad venerē exercendā multū prandendum, parcè cenandum. Concubitus an à cœna ante somnum, an à somno controuersia.

A somno post parcā cenā Veneri indulgendum potius, Medica decisio.

Venerem ante somnū ad voluptatem, à somno ad sanitatē esse exercendam, mulierū decisio.

Querenti Ersilia quanam hora salubrior esset

Ad venerem, medicus sic ait Archigenes.

Mane salubre magis veneris decerpere fructus

Iudice me fuerit, vespere dulce magis.

Hic illa arridens formoso ait ore: Voluptas

Mi cura fuerit vespere, mane salus.

Sed hæc proincidenti sufficiat. Qui plura de hac re voluerit, Plutarch. adeat. 3. sympos. cap. 6. vbi rem hanc in utramque partem prosecutus est.

Διὰ τὸ γλυκὺς καὶ ἀκρατος καὶ ὁ κυκεὼν μετὰ τὸν Δία πινόμενοι ἐν τοῖς πόποις, νήφειν ποιοῦσι καὶ Δία τὴν ἡττον μεθύσκονται ταῖς μεγάλαις καθωνίζομενοι; ἢ πρῶτον δὲ αὐτὸ αἰτίον ὅτιν, ἢ παρὰ χροιοῖς τῶν ὅτι πολλῆς θερμότητος; δὲ γὰρ μεθύειν ὅτιν, ὅτιν ἢ τὸ θερμὸν [ἐν] τοῖς ποπῶν πλεονεχόμενοι πόποις.

XII.

Cur dulce, & meracum, & cyceon in medio inter potandum haustum minus ebrietatem pariunt. & propter quid minus inebriantur, qui amplis & fecundis calicibus se proluunt? An omnium eadem est causa, repercussio superficialis caloris. Tunc enim fit ebrietas, cum calor est in locis, quæ sunt circa caput.

Ne sæpius eadem repetere cogamur, efficiendum est, ut in commentario huius questionis non modò hæc prosequar, quæ ad hanc quæstionem faciunt, sed etiam aliqua quæ & sequenti problemati inseruire possunt, & problemati 29. ubi eandem prope modum quæstionem examinandam proponit. Quæstio est cur si vinum dulce & meracum, tum & potionem, quam cyceona appellant, in medio potationum hauriamus, non modò non ebrietatem pariunt, sed eam impediunt, quæ ferè congenea est cum sequenti, quæ quærit, cur ebriis dulce vinum superbibentibus, non modò ebrietas nõ augeatur, sed potius imminuatur. & alia quæ quærit cur vino dulci suaviore existente non excitatur ebrietas. cum autem eandem crediderit causam horum problematum, atque alterius: cur minus inebriantur, qui amplis & fœcundis calicibus se proluunt.

Vinũ dulce & meracum minus ebrietates parit, & cur, & quomodo sit verum. Mercurialis sententia quid antiquis esset vinũ dulce.

[*cur vinum dulce & meracum*] nisi nos diligenter cognoscimus, quid per dulce vinum intelligat Aristoteles, manifestè falsitatis argui posset, cum nostro tẽpore dulcia, quibus passim utimur, alba, etiam communiter cum grata sint crebris bibatur cyathis, ebrietatem sæpenumero parere videamus. Mercurialis vir doctissimus & antiquorum auctorum difficilium sententiarum explorator accuratissimus, lib. 1. var. lect. cap. 14. censuit Aristotelem non de quocunque vino dulci locutum esse, sed de vino Græcis protropo, siue prodromo dicto, ex Lesbo, ac Cnido Romam deuehi solito. tum pro variis medicamentorum compositionibus, tum pro diuitum ac nobilium mensis. hoc autem erat mustum sponte defluens antequam vux calcarentur, quod protinus diffusum lagenis deferuere passi, postea in sole quadraginta diebus torrebant, estatis securæ ipso canis ortu. cum verò genus hoc vini in Græcia vini dulcis nomine ferè solum nuncuparetur, per vinum dulce non quodlibet vinum dulcedine præditum, sed hoc vnum genus, Græciæ proprium, censuit Aristotelem, tum in problem. tum 40. Meteorolog. intellexisse: quoniam dulce mediam quandam naturam inter mustum & vinum habere dixit: mustum autem minus ebrietatem parere etiam docuit: quam rem longa oratione etiam confirmavit Plutarch. in sympos. & Macrob. 7. Saturnal. Aut certè pro dulci censuit Aristotelem passum intelligere: quoniam Polybius in 6. auctor est, nec nõ Varro, & Gellius, Romanas mulieres, vino interdictas huiuscemodi passũ bibisse, quasi ab eo nullum ebrietatis periculum immineret. fiebat enim hoc genus vini, passum vocatum, non solum ex vuis passis & expressis, ut docent omnes: de quo etiam vino passo intelligendum censuit 23. problem. 26. ubi scribit vinum dulce non misceri aquæ falsæ, sed ei falsam magis supernatare quàm pontico propter sui terrestrem naturam. Hæc eruditissimè amicus noster. Verum cum nullum vinum dulce album censuerit Gal. lib. de cibis boni & mali succi, credendum est, quemadmodum superius dixi, antiquos multò diuersimode vina confecisse, ac nostro tempore fiat, quamuis enim expressis statim vuis vina dulcia pararentur, iam non dum vina fuisse iudicarunt: vina enim crassabantur aut sole aut igne, in vsum traducenda, tempore debito, vnde multa eorum, quæ erant gœerosa, primis quatuor annis nõ erant in vso pro potu: omnia igitur vina dulcia, quæ verè vina essent, crassiora erant, ac sapæ instar nigra, ut simplicia minus commodè bibi possent, nec in tanta quantitate hauriri, ut ebrietatem inuehere valerent, immo, ut hoc problemate docet, quædam erat medicina ad impediendam ebrietatem, ubi mero superbiberetur dulce. [*& meracum*] censuit doctiss. Baccius 3. lib. de natural. vinorum hist. cap. 19. hoc loco subesse mendum in Græco, & in Latino codice, & loco dictionis [*&*] legendum esse [*super*] ut sensus cur vinum dulce, superbibitũ mero in media potatione ebrietatem impediatur, quod non videret, quomodo meracum vinum ebrietatem possit impedire: verum si feriem verborum Aristotelis consideremus, utique videbimus huiusmodi correctionem sensum Aristotelis euertere. quomodo enim bonum sensum habere possit propositio hoc modo, cur vinum dulce super merum & cyceon in medio inter potandum haustum minus ebrietatem pariunt, cum idem sit dulce super merum bibere, & in medio inter potandum. neque verò ratio illa difficultatem facere debet, si consideremus quæ problemate 3. ab Aristotele & à nobis illud exponentibus dicta sunt, cum quærit, cur crapulam magis sentiunt, qui dilitiusculum bibunt, quàm qui merum. diximus enim id potissimum fieri ratione tenuitatis crasso vino meraco additæ, qua efficitur ut facilius ad supernas partes, vinosas partes, & calidiores vapores emittere possit. cum igitur inferius, in solutione, ratione huius effectus Aristoteles referat in crassitiem dulcis vini, & lentorem quendam, quo quodam modo reprimuntur vapores, qui ex vino iam assumpto sursum feruntur: censendum est per hanc particulam [*& meracum*] voluisse Aristotelem non meracum vinum

per

Romanæ mulieres quod vino interdiceretur, passo utebantur.

Baccii huius loci correctio reiecta.

per se aptum esse ebrietatem reprimere ; si in medio computationum assumatur, sed simul dulce & merum. si enim dulce quidem esset, sed aqua dilutum, tantum abest si in medio potationum biberetur, ut ebrietatem impediret, ut potius aptum esset illam augere, si vera sunt, quæ problemate dicuntur. Sed quid per *κυκεων* intelligatur est diligenter inuestigandum. Doctissimus Fœsius in Hippocratica œconomia miscellaneam esse potionum mixturam ex variis compositam, quæ ali-
 menti & potus rationem habeant. Interdum enim ex vino & melle, interdum etiam ex vino & caseo admixta polenta, pultis quædam species, media inter liquidiorum & solidiorum cibum, ac veluti quædam puls sorbibilis conficiebatur. Antiqui enim mel, polentam, caseum, & oleum vino admiscebant, variamque mixturam concinnabant, ac
 potionem pentaploa ex quinque rebus dictam, cuius meminit Athenæus lib. II. Di-
 pnosophist. Huiusmodi potionem miscuisse Circen Vlyssis sociis scribit Home-
 rus *ὁδυσ. κ.* Idem quoque Iliad. λ. cyceonis confectionem ab Hecamedæ apparatus commemorat. Et licet sit medium quoddam inter esculenta & potulenta, ibi tamen potui exhibetur ab Homero, & vim sedandæ sitis habet. & Homeri scholiastes cy-
 ceona mixturam esse dicit, ex vino, melle, polenta, aqua, & caseo. apud
 Hesychium autem, licet eadem statuatur mixtura sine caseo, ex variis tamen her-
 barum succis, & medicamentis concinnatam potionem aliquando cognovit, ut apud
 Hipp. 2. de morbis mulierum Galenus tamen 6. in 6. Epid. com. 7. ubi Hippocrat. cy-
 ceon medicamentum in usum tradit ad leniendum dolorem, mixturam esse dicit,
 ex alimento & vino concinnatam. in qua varia quidem temperabantur, mel, polen-
 ta, aliæque permulta, omnia tamen in cyceone cum vino concinnabantur. Videtur
 autem huius potionis duplex esse species apud antiquos, vilissimus quidam ex aqua so-
 la & farina confectus, alter delicatior ex farina cum quouis alio liquore, ut vi-
 no, melle agitata, & cocta, addito interdum etiam caseo. Vtriusque memi-
 nisse visus est Hippocrat. 2. de diætâ, & variam illius mixturam indicasse, cum in-
 quit, cyceon solus aqua temperatus refrigerat, & nutrit: cum vino autem calefacit,
 nutrit, & sistit. cum melle, calefacit quidem minus, & nutrit, magis verò aluum
 subducit, si mel syncerum non fuerit, alioqui aluum non ciet, sed sistit. ubi e-
 tiam cyceonas cum lacte parari, & bene alere scribitur. Censendum igitur Ari-
 stotelem hoc loco potiore cyceonis speciem intellexisse [*medio inter potan-
 dum haustum minus ebrietatem pariunt.*] ubi per fœcundos calices ebrietas iam ef-
 fet pro foribus, vino illo dulci crasso & meraco ebibito, aut potione illa ex vino,
 polenta, melle, caseo assumpta in medio potationum, tantum abest ut ebrie-
 tatem adaugeant, ut incipientem potius cohibeant, aut saltem minuant. [*Et
 propter quid minus inebriantur, qui amplis & fœcundis calicibus se proluunt.*] Græ-
 cè est *καὶ διὰ τὴν ἡττον μεθύσκοντα τοῖς μεγάλαις καὶ φανίζουσαι.* vetus interpres sic inter-
 pretatur. & propter quid minus inebriantur magis inebriari. Gaza. qui cali-
 ce amplo fœcundoque hauriunt. Baccius lib. de naturali vin. hist. cap. 19. censuit
 per hæc verba Aristotelem voluisse minus inebriare, qui amplo, & fœcundo hau-
 ritur. suppresso (subdit) illo calore, vel melius, inquit, dissipato. sic vini
 spiritu, cuius virtus in angusto vase unita confertim hauritur, ac fortius operatur,
 quàm se ipsa dispersa, ac magis inebriat. Ego verò potius crediderim quari hoc
 problemate cur minus inebrientur, qui amplis & fœcundis poculis se proluunt,
 quàm qui, paulatim pitissando, vinum eiusdem quantitatis biberint. quamvis e-
 nim *κύπελλον* poculi sit genus Laconicum in exercitiis maximè utile, ut docuit A-
 thenæus in II. Dipnosoph. & Plutarchus in Lycurgo ex Critia, quod Henio-
 chus in Gorgonibus aliquibus depingit epithetis. erat autem poculi fictilis genus
 ampli & capacis, quo qui se computando inuitabant *καὶ φανίζεσθαι & καὶ φανίσαι* di-
 cebantur, cuius crebra est apud Athen. mentio. *καὶ φαν* tamen dicitur computa-
 tio etiam ipsa, quod maximus in computationibus usus esset horum poculorum. sic
 Athenæus ex Hegesandro de Euhporione lib. II. hoc eodem modo: usus est Plutar-
 chus Pyrrho, & Antonino hac voce. & in Timoleonte *καὶ καὶ φανὰ διατρέβειν*. pro
 potare, seu computare. sic *καὶ φανισμός* pro computatione fumitur, quomodo ve-
 rissimè est usum hoc loco Aristotelem. sic enim etiam sumebat Mnesitheus Athe-
 niensis in epistola *καὶ καὶ φανισμῶν*, dictionem *καὶ φανίζεσθαι*. unde cenfeo *καὶ φανίζο-
 μνοι* dicti sunt, qui fœcundis, & amplis poculis affatim sese ingurgitant. quo mo-
 S. j.

Cyceon
quid anti-
quis, &
quod
plex.

Inebriatur
minus qui
fœcundis
calicibus
& affatim
vino se
proluunt,
quàm qui
paulatim
eandem qua-
ritatem bi-
bunt.

Inebriatur
minus qui
fœcundis
calicibus
& affatim
vino se
proluunt,
quàm qui
paulatim
eandem qua-
ritatem bi-
bunt.

κύπελλον
poculi ge-
nus.

κύπελλον
πλατὴν
tatio.

do si sumamus, & intelligamus vocem hanc, videbimus maximè conuenire respon-
 sionem, & optimè quæstionem soluere [*an omnium eadem est causa, repercussio ca-
 loris superficialis. Tunc enim &c.*] cùm ebrietas fiat vaporibus vini cerebrum im-
 petentibus, & facultates omnes in eo operantes obruentibus, vinum quod natura
 sua crassitiem multam habet, atque lentorem, quibus partibus aptum est vapores su-
 periora petentes reprimere, sicque ebrietatem reprimere. hoc enim est quod dixit
 repercussio caloris superficialis. & quod in sequenti. cùm dicit, an quod vinum
 dulce lenè est, & viscidum: meatus enim obstruit, atque intersepit. & paulò
 post. Dulce autem obstruendo foraminum calorem arcet, ac inhibet. Dulcibus au-
 tem hoc inesse omnibus vitium, vt visciditate partium, & crassitie obstruant, ma-
 nifestè constat ex 2. de alim. fac. cap. 8. & 26. tum & 13. Meth. med. cap. 14. vbi hanc ob-
 causam dicebat dulcibus omnibus, tum iecur tum lienem maximè intumescere. libro
 item de succorum bonitate & vicio cap. 4. in fine, dicebat, illud de dulcibus ac cras-
 si succi cibus sciendum ac memoria tenendum, horum scilicet succo iecoris & lienis
 vias impediri. Aristoteles 4. Meteor. dulce vinum non inebriare dicebat, quia pinguius-
 culum est, nec halitum mittit ad caput, sed ea præstat quæ oleum: vnde nec vllum vi-
 num à frigore cogitur, etiam si vratur, sed flammam concipit. hinc & mustum minus
 inebriat, tum quod crassioribus cõstet partibus & incõcoctis, quæ minus aptæ sunt sur-
 sum ferri, tum quod multa humiditate, terrestribusque multis partibus constitutum, i-
 gneas parte refrangi necesse est. at in vino veteri, vt substantia caloris validior est,
 ac siccior, ita vapor igneus ad caput promptius fertur, faciliusque ebrietatem indu-
 cit. vnde problemate sequenti dulce austero comparans, proculdubio ad hoc vehe-
 mentius & facilius ebrietates produci asserit, cùm exasperans sit, calorique ad super-
 num motum viam facilem struat. cùm enim adstrictionem aliquam habeat, cum
 partibus alioqui calidis & igneis, corroborato ventriculo, & adstricto diutius in eo
 moram trahens, facilius calidas partes, & vapores ad cerebrum transmittit, vnde e-
 tiam ebrietatem facile solet producere, potissimum cùm per austerrimum acre aliquando
 soleat intelligere, quod igneis exhalationibus solet maximè caput & cerebrum impe-
 tere. Hinc apud Plutarchum 3. Symposiaca 7. vinum, cùm ab initio sit dulce, suæ
 uetustatis progressu fieri, quando concoctione sapor eius in austerrimum mutatur, i-
 psumque veterascit. Attribuit autem Aristoteli mustum non inebriare, quod graui-
 tate potius deorsum feratur, quàm sursum. tum quoniam in musto multum est æ-
 rei, multum & aquei, quorū illud statim vi facto exitu abit, hoc verò meraciores partes
 languidiores facit. inueterato autem vino, aquosæ partes absumentur, aut deuincun-
 tur, hinc vinum minus mensura fit, sed facultate validius. sed idem referens Aristæ-
 neti Nicæi, sententiam, qua ex dulcium facultate etiam colligit, cur vinum dulce mi-
 nus inebriat, immo ebrietatem etiam impedit, legisse enim se in quibusdam libris ait,
 dulcia vino admixta reprimere ebrietatem, & medicorum nonnullos præcipere e-
 briis, vt dormituri panem melli intinctum edant. si quid ergo dulcis sapor facit ad re-
 tundendam meri vim, par est mustum nondum mutata dulcedine non inebriare. A-
 ristoteles autem etiam aliam rationem reddit, cur dulcia & mustum non ita temulen-
 tiam pariant, cùm dicit, vinum dulce inodorum est, non autem austerrimum, aut acre, id
 est, non est inodorum odore autem maximè caput tentatur. & iure quidem merito:
 cùm enim dulce vinum crassæ substantiæ esse à nobis iam sit statutum, atque viscidæ
 & lentæ, igneas partes, in quibus vehemens odor, potissimum ex Theophrasto libro de
 odoribus consistit, repressas habere, & ita positas, vt facile eleuari non possint, maximè
 fit verissimile. in austero autem cùm cõcoctione ex parte sint terrestres partes attenua-
 tæ, & excrementitia humiditas assumpta, igneæ etiam partes melius vires suas exerere
 poterunt. vbi obseruandum est dictionem *ἀνοδύμος* antiquum interpretem sursum odo-
 riferum vertisse, & subinde austerrimum non odoriferum. quod cùm videretur, & expe-
 rientiæ & rationi aduersari, miris modis torfit Aponensem probl. 13. exponentē. Huius
 etiam prob. cur nempe vinum dulce non inebriat, aliam reddit rationem probl. 29. vi-
 detur mihi eam solutionē expressisse optimè Hagias apud Plutarchū loco citato. Dul-
 cia, dicebat, vsquequaque offendere, & facietatem inducere, itaque neminē facile tantū
 multi poturum, quantū ad ebrietatē sufficeret, siti nimirum sedata, appetitionem ob-
 insuauitatem cessare. Secundum autem problema hoc eodē capite cõprehensum quo
 dicebamus quæri, cur minus inebrientur, qui fecundis calicibus vino sese affatim

Dulcia iecur & lienem obstruunt.

Dulcia vina minus inebriant, quod quadam pinguedine obuelando vapores reprimant.

Mustum cur non multum inebriat.

proluūt, quā qui paulatim, & paruis cyathis certantes eandē quātitatē vini sumebūt, q̄ problema ex eadem responsione dissolui dixerat, eam dixerim esse causam, quòd affatim ingruens vinum, quasi in ipso haustu vapores reprimat, vt dulce præstare dicebamus: dum verò parua quantitas hauritur, neque apta est vapores reprimere, immo etiā dum sæpe deorsum fertur cōmoto vino iam sæpius, magis vapores excitat, & ad caput commouet. quin etiam dum sæpius pitifando vinum haurimus, sæpius etiam vapores ex transitu per gulam vini ad caput transmittuntur.

Διὰ τί τῆ γλυκέος ὅτι ποταμικοῦ ὄντος, εἰ τις μεθύων ἤδη ὅτι πίνῃ γλυκῷ, καὶ ἐπέπεται ὁ ἐνυπάρχων οἶνος, καὶ ἦτον ἐνοχλῆς; ἢ ὅτι τὸ μὲν γλυκὺ λεανικὸν τε ἔστι καὶ γλίσχρον; (ἐμφράτῃς οὖν τὰς πόρεις) τὸ δὲ αἰσθητὸν, τραχυλικόν. καὶ τὸ μὲν, ὅτι πετῇ ποιεῖ τὰ θερμῶ τινὶ ἀναφορεῖν· ὁ δὲ γλυκὺς, εἴη αὐτὸ, τὰς πόρεις ἐμφράτῃων. ὅτι δὲ τῷ ἀνω θερμανθέντων ἐστὶν ἡ μέθη, εἴρηται. ἐπὶ δὲ ὁ μὲν γλυκὺς, ἀνοδῆμος· ὁ δὲ αἰσθητός, ὅσμη δὲ πᾶσα βαρυὶ κεφαλῇ.

XIII.

Cur dulci supernatabili existente, si quis ebrius dulce superbibat, vinum deprimitur, minusque infestat? An quòd dulce, lene & viscidum, propterea meatus obstruit. Austerum autem exasperans, & hoc quidem viam facit calori, vt sursum moueatur. dulce autem ipsum cooperit, poros obstruens: quòd autem partibus superioribus calefactis fiat ebrietas, iam dictum est. Adde etiam quòd vinum dulce inodorum est: austerum autem non. odor autem omnis grauat caput.

Pendet occasio huius problematis ex solutione superioris quæstionis, in qua tantum medio dicebat dulcia superficiem obstruere, in superioribusque supernatando quodammodo vapores, qui sursum ferrentur impedire, quo minus sursum ferantur. si enim hoc verum est, quamuis reprimere vapores posset, eos qui ex bibito prius vino eleuandi erant, potest tamen & ipsum supernatando vapores sursum mittere, & sic ebrietatem iam inceptam fouere, aut nouam producere. sed quomodo id non eueniat, in superiori commentario longa oratione est à me demonstratum.

Dulce supernatante cum soleat, cur ebrii, si dulce vinum biberint, minus infestantur.

Διὰ τί ἀπὸ τῆ κεκεραμμένης μὲν, ἀκρατέστερον δὲ, ἐώθεν μάλλον πονέει τινὶ κεφαλῇ, ἢ ἀπὸ τῆ ἀκράτου; ἢ ὅτι ὁ μὲν ἀκράτος, παχυμερὴς ὢν εἰς τὰς πόρει τινὶ κεφαλῇ πόρεις στενοῖς ὄντας, αὐτὸς μὲν οὐκ εἰσπίνει, ἡ δὲ δυνάμις αὐτῆς, ἡ ὀσμὴ καὶ θερμότης· ὁ δὲ κεκεραμμένος, μικροῖς λεπτοῖς τῷ ὕδατι, αὐτὸς εἰσδύεται; ἔχων δὲ σῶμα, καὶ τῆς δυνάμεως πολὺ τὴν ἀκράτη, δις πεπρωμένος ἔστι. πάντε γὰρ ὕδατι πόρων δις πεπρωμένα, καὶ τὰ σῶμα τῷ ἐν αὐτοῖς δυνάμεων.

XIII.

Cur à vino diluto, mediocriter tamen, postridie magis capite dolemus, quàm ex meraco? an quòd merum, cum crassioris sit substantiæ, foramina capitis angusta subire ipsum non potest. potentia autem ipsius odor est, & caliditas. Dilutum autem, quoniam per aquæ admixtionem tenuius factum est, ipsum permeat. habens autem corpus, & potentia multum eius quæ est in temperati, concoctu difficile est. humida enim omnium concoctu sunt difficillima, & corpora facultatum in ipsis.

Quæ ad expositionem huius problematis faciunt, ex iisquæ in expositione ad terciũ huius sectionis dicta sunt, petenda erunt.

Διὰ τὴν μᾶλλον διώκοντα πλεῖν εἰς μέδω οἱ ἀγύμναστοι τῶν γυμνασμένων, καὶ ῥᾶον ἀπαλ-
λάττειν; ἢ οἱ οἱ ἔχοντες περὶ τῶμα καὶ ὑγρὸν ἐν αὐτοῖς, ὅρῃ καὶ γίνονται ὅπως ποιεῖ διώ-
κται πίνειν, καὶ ὑπερὸν κοῦφως ἔχειν, διὰ τὸ μὴ ἐμμένειν πολὺ ὑγρὸν οἰνωδες; οἱ μὲν οὖν ἀγύμνα-
στοι, ὑγρὸν καὶ περὶ τῶμα καὶ εἰσιν· οἱ δὲ γυμνασμένοι, ξηροί. ὥστ' εἰς τὸ σῶμα τὰ τοιαῦτα ἢ ὑγρὸν
ἢ οἰνωδὲς ἀφικνεῖται. διὸ οὕτως τε οὖν αἰτιασάμενοι τῇ ὑπόθεσιν ἢ φερέα αὐτῇ καὶ ὑπερὸν ἐμμένον τὸ ὑ-
γρὸν τῷτο ἐν τῷ σώματι, βάρος ποιεῖ.

XV.

Cur magis possunt bibere in ebrietate inexercitati, quàm sese exercentes, & faciliùs permutantur? An qui excrementa humoresque in se habent vrinam copiosè profundunt. quod facit, ut possint bibere, & postea leuiter se habere: quod non permaneat multum vinosi humoris: inexercitati igitur humoribus & excrementis sunt referti. exercitati autem sicci, ut vini humor sese corporibus insinuare possit. statim igitur reuellit vrinam motus hic. diutiùsque remanens humor is in corpore grauitatem facit.

Aponensis
lapius.

Credidit Aponensis hoc problemate quæri causam, cur qui plurimum sese exercent, non ita facilè ebrietate tententur, ac inexercitati. motus est ad hoc credendum translatione antiqui interpretis, qui ita quæstionem ponit. Propter quid magis possunt bibere, in ebrietate exercentes se, quàm non exercentes. hocque posito, cum in solutione oppositum manifestè proponi colligatur, miris modis se torquet, ut verba illa ad suam sententiam trahat. verùm cum oppositum nobis commonstret experientia, eos qui vitam sedentariam agunt, minus ebrietate tentari, quàm qui assiduis laboribus defatigantur, data eadem quantitate vini assumpti. præterquam enim quod dictio ἀγύμναστοι primo loco posita inexercitati significat, quæ etiam in responsione ab Aristotele ponuntur facilè nobis id indicant. scio Hesychium ἀγύμναστος intellexisse, & exposuisse pro πολυγύμναστος multum se exercens, sed sine auctoritate. inexercitados autem scimus apud Xenophōtē in 1. & 8. Pædiæ, & Gal. 2. ad Glauc. pro inexercitatis sumpsisse. cum verò hoc loco contra opponat Aristot. γυμνασμένους, certum nobis fit inexercitados significasse. Malè etiam doctiss. Baccius lib. 3. de naturali vinorum hist. cap. 19. intellexit hoc: cum ita quærit, Aristotelis problemata huius sectionis pereurrens, cur exercitati promptius, & contrahant ebrietatem, & facilius iidem ea soluantur, inexercitati verò lentè magis afficiantur, & tardius sol-

Baccii
lapius.

Qui se nō
exercent
minus in-
ebriantur &
facilius li-
berantur,
quàm sese
exercentes.
Qui multū
mingūt, ὅ-
ita facili-
ebrietate
tentantur
& quare.
Bibacissi-
mi anti-
quis qui
habiti.

uantur. quærit enim potius cur inexercitati, in computationibus, & minus facilè ebrietatibus deuincuntur, (hoc enim est, quod dicebat, magis possunt bibere in ebrietatibus) & facilius in iisdem ebrietas soluitur. contra verò sese exercentes, qui & facilius tentantur ebrietate, & difficilius in eis soluitur. [an qui humores, excrementa-
que in se habent, vrinam copiosè profundunt, quod facit &c.] quibus vrina copiosè profluit non ita facilè ebrietate vincuntur, ab eaque, ubi in illam inciderint, facilius liberantur. legimus enim in vita Probi apud Lampridium, Bonasum quendam, qui ausus est tyrannidem Romanorum aggredi, bibere solitum, quantum nemo alius, eaque ratione in dicterium abisse, natum illum non ut viueret, sed ut biberet: addunt, nūquam non prudentiorem. id verò illi eueniebat, quòd quantum bibisset, tantumdem per vesicam excerneret. Idem de Ciceronis filio, qui vno hauſtu, Plinio teste, sextarios duodecē vini biberet: & de bibace quodam qui ad mensam Tiberii amphoram quæ est ferè octuaginta librarū, se propināte biberit. id verò eueniebat, quòd natura in iis non procedebat per viā cōcoctionis, & digestionis ad venas & alias partes nutriendas, sed tanta mole & pondere grauata trans mittebat statim vini pondus ad latas ventris vias & vrinæ, quod assidue obseruamus in ipsis aquis thermarum hauriendis, quæ

pondere, & gravitate, se ipsas ad invicem pellunt, ut demonstravimus lib. de aëre, a-
quis, locis. ubi reddebamus rationem, cur cum Hipp. docuerit omnes aquas thermales
ebibitas duras esse, & alium duram reddere, nec facile per urinas propelli, nos tamen
videamus aquas thermarum assumptas in multa copia ieiuno stomacho per urinam
facile propelli. Vidi ego, cum essem iuenculus, bibacem quendam, ex valle Telina, in
conuiuio, ad admirationem admissum Brétam vnam vini albi subtilissimi ebibisse, si-
mulque parata sub mensa magna lagenam, ad excipiendum idem, per lotii vias excreui-
se spatio trium aut quatuor horarum. est verò Brenta dicta apud nos capacitatis nona-
ginta sex Bocchaliū, quorum quilibet apud nos uncias viginti octo continet. cum
verò vesperi nihil cœnasset, sequenti die in eadem domo optimè pransus est, tempera-
tè vinum hauriens. ubi igitur humiditas vini non diutius in ventre firmatur, sed per ve-
nas diffusa, ad vesicam pellitur, neque facile ebrietatē pariet, & ea contracta facile e-
uincetur. cum igitur in exercitati humiditatibus multis, & excrementis humidis affluat,
natura assidue ea per urinam expellere extra corpus tentat, sicque vias urinae apertas
tenet: unde vino epoto, aut statim per venas ad vesicam transmittit, cum excremen-
titiis illis ichoribus, sicque cum non diutius firmentur in ventriculo vapores, ad ca-
put non emittit, neque ebrietatem pariet. quod si ex multo ingesto vino vaporibus
multis sursum latis ebrietas excitatur, facile etiam ob easdem causas dissoluitur.
[exercitati autem sicci, ut vini humor sese corporibus insinuare possit &c.] cum
per exercitationem excrementitii humores absumentur, quin & humiditates pro
irrotatione partium subministratae & paratae, & ipsæmet iam appositae consu-
mantur, corpusque siccum redditum, naturali quadam aviditate consum-
ptum, restaurare cupiat, quicquid in ventriculum ingeritur, quamprimum
potest, ad irrigandas solidas corporis particulas iam exsiccatas attrahit, parti-
culisque quasi apponit, quo & irrorentur, & restaurentur. quod cum effici-
tur, & diutius in corpore vinosæ humiditates retinentur, & in partibus su-
perioribus, ut sunt viscera, ventriculus, & iecur, tum & venæ mesaraï-
cæ, quin per venas distributæ, & hinc inde commotæ ad suum id mu-
nus præstandum, & vapores sursum mittunt, & caput ipsum exercitatione
exsiccatum ipsimet humores vinosi petunt. hinc facile ebrietates excitantur,
diutius perduraturæ, quanto difficilius è corpore per urinam pelluntur, tum
quoniam non habebant humiditates, quæ illis viam struerent, nec venas a-
pertas per quas effluerent, vinum autem maiori ex parte retineri necesse erat,
ad restaurandum perditum, & restaurandam humiditatem absumptam ab exer-
citio. Vnde etiam medici ob hanc ipsam causam consulunt, ne post vehe-
mens exercitium merum hauriatur, ne nimium incalescat corpus per illius ap-
positionem.

Brenta
vna vini
ab vno in
prandio
hausta ad
miraculū
vsque.
Brenta no-
stra quan-
tæ capaci-
tatis.

Διὰ τί ὁ οἶνος καὶ τετυφωμένους ποιεῖ καὶ μανικούς; ἐναντία γὰρ ἡ ἀλγίστης. ὁ μὲν γὰρ, μάλ-
λον ἐν κινήσει. ὁ δὲ, ἡπτόν. ἢ ὡς τῶν Χαυρήμων εἶπε, Τῶν χρωμένων γὰρ τοῖς ἔργοις κεραινύται. Ἐ-
ναντία οὖν ποιεῖ, ὅτι αὐτὰ, ἀλλὰ τὰ μὴ ὁμοίως ἔχοντα. ὡς τῶν καὶ ὁ πόρ, τὰ μὲν ξηραίνει, τὰ δὲ ὑγραί-
νει, ἀλλ' ὅτι αὐτὰ καὶ τήκει τὸν κρύσταλλον, καὶ πήγνυσιν τὰς ἀλάς. καὶ ὁ οἶνος (ὑγρὸς γὰρ ἐστὶ τὸ φύ-
σιν) τὰς μὲν βραδυτέρας ὅτι τείνει καὶ θάπτει ποιεῖ, τὰς δὲ θάπτοις ἐκλύει. δὲ ἐνίοι τῷ μεγαλ-
λικῶν τῇ φύσει, ἐν ταῖς κραυπαλαῖς ἐκ λελυμένοι γίνονται πάμπαν. ὡς τῶν γὰρ ὁ λουτρὸν τὰς μὲν
συνδεδεμένους ὁ σῶμα καὶ σκληροῦς, δὲ κινήτους ποιεῖ, τὰς δὲ δὲ κινήτους καὶ ὑγροῦς, ἐκλύει. ὅπως ὁ
οἶνος, ὡς τῶν λύων τὰ ἐν τῷ, ἀπὸ γὰρ γίνεται τὸ τοῦ.

XVI.

Cur vinum & deliros facit, & furentes. contraria enim dispositio est: hic
etenim magis in motu est, ille autē minus. An ut Chæremon ait secundum vten-
tium modos immutatur. Contraria enim facit, non quæ eadem, sed quæ non

similiter se habent. sicut ignis qui alia exsiccat, alia humectat. sed non eadem. etenim soluit glaciem, & salem indurat. sic vinum humidum quidem est, humidiores autem distendit, & mobiliores facit, velociores autem exoluit. quare aliqui ex melancholicis natura in crapulis exoluti sunt omnino. Quemadmodum enim balneum corpora perstricta duraque bene mobilia reddit, humida autem dissolvit: ita vinum, quasi interna diluens, hæc præstat.

Vinum immodicè haustum alios deliros facit, alios furentes & cur.

Vini varii effectus pro varietate subiectorum.

Posset hoc loco problema primum trigesimæ sectionis pro explicatione adduci, ubi varios effectus humoris melancholici explicat, comparatione habita cum vino, ex quo pro varia quantitate ingesti vini, videmus tam multos ac varios effectus, quin & contrarios produci. sed quoniam suo loco hac de re abunde à nobis disputabitur, ea solum attingemus quæ ad hunc locum pertinent. potissimum cum quæ effectuum diversitates eo loco proponuntur, potius ex quantitate hausti vini sumantur, quàm ex varia eorum, qui illud hauriunt, natura: ut sit hoc loco, ubi quæritur cur alios vinum immodicè haustum deliros & insipidos, alios furentes & maniacos efficit. dubitandi ratio ea est, quæ statim addita est iis verbis [*contraria enim dispositio est: hic enim magis in motu est, ille autem minus*] cum enim vnica sit causa nempe ebrietas, vnicum etià effectum producere deberet, hinc verò omnino contraria produci observamus, cum aliud ad motum sit segnis, aliud verò nimis promptus. [*an ut Chæremone ait, secundum vñtium modos immutatur vinum. Contraria enim facit non quæ eadem, sed quæ non similiter se habent*] Actio omnis quamvis varietur aut mutatione agentis, aut seruat eodem agente mutata quantitate, tempore, loco, ordine, iis tamen etiam in eadem pportione seruatis nisi passum eandem seruauerit naturam proculdubio effectus, qui producuntur, diuersi esse solent, & sæpenumero contrarii. Hinc si quis natura frigidus foueatur mediocri vini potu, is idoneus magis reddetur ad proprias obeundas actiones. quod si immodicè hauriatur à vehementer frigido remissus ad omnia fiet, anxius, formidolosus, delirius sed iners. si verò in téperamentū aliquāto calidius incidat, immodicè autē vinum absorbeatur, loquaces redduntur, ludibundi, petulantes: quod si aut quantitas vini maior sit absorpta, aut certè calidiorem naturam nactum fuerit, videmus in iram facillimè prorueri, minaces fieri, modoque alios contemnunt, modò verò ab aliis cōtemni se putant, mōxque in furorem se vertunt, & ad contumelias. mox autem augescēte etiam calore præter naturam, & naturali quasi suffocato in contrarium habitū incidunt, & quasi stertentes moribundis sunt quàm simillimi. Varios hos affectus secundum subiectorum varietatem verbis manifestissimis explicauit Aristoteles sect. 30. prob. 1. nam inquit, ubi vinum hominem inuenit frigidum, & à sobrietate taciturnum paulo liberaliori potu refouet, excitatque ad verba. cum liberaliori potu etiam eloquentem, vel potius loquacem, & confidentem reddit: post hac processu potandi ampliore audacem propensumque reddit ad agendum. Deinde plenius amplificato potu in contumelias, & petulantiam vertit. mox ad insaniam propemodum accēdit. postremo nimio ex potu resoluit, & aut stultum, aut attonitum facit. hoc est quod Chæremō dicebat, vinum pro moribus hominum sese insinuare, & implicare. Contraria igitur producit ebrietas, non quæ eadem sunt, sed quæ dissimilia. De hoc Chæremone tragædo mentio est apud Athenæum lib. 2. Deipnosophist. ubi eum scribit tradidisse, vino bibentibus conciliari risum, sapientiam, docilitatem, bona consilia. in hunc sensum Diphilus comicus apud eundem dicebat,

Ω πάσι τοῖς φρονέσι παροφιλέςα τε,
Διόνυσε, καὶ σοφώτατ', ὡς ἡδύς τις εἶ
Ὅταν ταπεινὸν μέγα φρονεῖν ποιῆς μόνος.
Τὸν τὰς ὀφρῦς ἄροντα συμπείθεῖς γελαῖν
Τὸν τ' ἀδενῇ πολυαῖν πῖ τ' δειλὸν θράσυν.
quæ sic doctiss. Dalecampius vertit,
Preidentibus accordatis omnibus amicissime

Bacche, atque sapientissime, quàm suavis es,
Abiecti magnificè ut sentiant de se, tu solus efficis:
Superciliosis & tetricis persuades ut rideant:
Ignavis, ut audeant: ut fortes sint, timidis.
hæc loquentem.

Quin & Eubulus Bacchum fingit

Τρεῖς γὰρ μόνους κρατῆρας ἐγκραυνύω,
Τοῖς δὲ φρονέουσι, τὸν μὲν ὑγείας ἔνα,
Ὀν ᾧ ᾧ τὸν ἐκ πίνουσι τὸν δὲ δούτερον
Ἐρωτος, ἡδονῆς τε τὸν τρίτον δὲ ὕπνου,
Ὀν εἰς πίνοντες οἱ σοφοὶ κεκλημένοι,
Οἷα δὲ βαδισουσ'· ὃ δὲ τέταρτος
Οὐκ ἔθ' ἀμέτερος ἔσ', ἀλλ' ὕβρεως· ὃ δὲ πέμπτος, βοῆς.
Ἐκτος δὲ κώμων· ἑβδομὸς δὲ ὑπωπίων.
Ὀγδοὸς, κλήτερος· ὃ δὲ ἔννατος, χολῆς.
Δέκατος δὲ, μανίας, ὥς τε καὶ βάλλειν ποιεῖ.
Πολὺς γὰρ εἰς ἐν μικρὸν ἀχέϊον χυθεὶς
Υποσελίξ' ῥάστα τοῖς πεπωκότας.

id est,

Tria tantum pocula ego misceo
Illis qui sapiunt: unum bonæ valetudinis,
Quod omnium primum bibunt: deinde alterum
Amoris & voluptatis: saporis tertium:
Hoc epoto, ἢ quos sapientes dicimus,
Se se domum recipiunt: post, si quartum additur,
Non est amplius nostrum sed protervia:
Quintum clamoris alte vociferantibus:
Sextum petulantis commensationis: septimum
Macularum ac suggillationum in oculis:
Apparitoris octauus: nonus iracundia.
Decimus furoris, quo prosternuntur qui bibunt.
Nam in exiguum vas si vinum funditur
Appotos supplantat facillimè.

Sic Panyasis heroicorum versuum scriptor Gratiis, Horis, Baccho primam tribuit portionem, secundam Veneri & denuo Baccho, Iniuriæ tertiam & Atæ. Sic enim in eadem lance & temulentiam & amentiam ponebat Agamemnon apud Homerum,

Ἀλλ' ἐπεὶ ἀσάμην φρεσὶ λυγρὰ λήσει πηήσας,
Ἡ' οἶνω μεθύων, ἢ μ' ἐλαψαν ἔθεοι αὐτοί.

quod est,

Iudicio erravi deceptus pernicioso
Ebrius, aut læsus celesti numinis Ira.

Anacharsis philosophus Scythæ dicere solitus erat, primum quidem poculum quod infunditur sanitatis bibi, alterum voluptatis, tertium iniuriæ, vltimum verò insanix. sic Pythagoras Samius in vite tres botros nasci scribebat. primus voluptatis, secundus ebrietatis, tertius iniuriæ.

[Sicut ignis, qui alia exsiccatur, alia humectat, sed non eadem, etenim soluit glaciem, & solem indurat] dicebat Aristoteles 4. Meteorolog. idem eidem per idem rei contrariæ causa esse non potest, at secundum diuersas causas subiectas idem posse contraria producere ibidem docuit, cum de concretione locutus est. docet autem concrelescere res eas, quæ ad aquam spectant, aut ad terram simul & aquam. concretionis autem efficientes duas causas statuit ibidem frigus & calorem siccum. Est enim concretio rei liquidæ aut mol-
lis induratio quædam, quæ calore & humore ab ea re abeunte efficitur, caloris quidem exitu si à frigore proficiscatur, humoris si ab igne aut alio calido. Vnde dicebat quæcunq; calore & frigore concreta sunt, etiam soluuntur à contrariis. Calore enim sicco concreta, aqua soluuntur, quæ humor est frigidus. Quæ autem concreta sunt, ignis,

Concretio
quomodo
fit.
Sol & ignis
ratione
materiæ
duo con-
traria præ-
stant.

Colliqua-
tio quo-
modo fiat.

Ignis respe-
ctu mate-
riæ contra-
ria efficit,
condensat,
& eliquat.

Vinum ra-
tione sub-
iectorum
contraria
producit.

Balneum
quomodo
corpora ex-
tendat &
laxet.

Balneum
quomodo
situm ex-
tinguat.
& excitet.

qui calidus est resoluit. quo fit, ut quæ ad aquam attinent, vi ignis non concrecant. ab igne enim solvuntur. Cum enim concrecant caloris exitu, ingressu solui manifestum est. Frigoris ergo efficientia concrecant. quare quæ sunt huius generis concretione non crassescunt. Crassities enim fit, cum humore recedente, id quod siccum est, densatur. aqua autem una ex humidis non crassescit. Concrecant verò hæc frigoris coagulan-
tis, & calorem solum pellentis præsentia, humore remanente, ut qui ob multitudinem à calore expresso, qui est exiguus, educi non potest. At quæ calore solo coagulantur, humore discedente coeunt, quem coagulans calor elicit. Talia sunt quæ ad terram per-
tinent, ut sal, & nitrum. Reliquum genus quod calore & frigore concrecit, aut altero eorum alternatim coagulatur, aut simul utroque: si alternatim iisdem rebus prorsus concrecit, quibus reliqua genera. Nam si calore res coeant, humoris expiratione co-
eunt, si frigore, caloris expressione. At si caloris & frigoris vi simul res coagulantur, ca-
loris uniuersi exhalatione concrecant. Quod genus concretionis ferri proprium est, & aliorum metallorum, tum & mellis elixi, & electri. Hoc modo concretio. nunc de eli-
quatione. Quæ solius caloris exhalatione concreuerunt, eo rursus adueniente dissol-
uuntur, ut glacies, grando, lutum. quæ autem humoris absentia, ea duorum sunt gene-
rum. Nam è quibusdam totus humor exhalatus est, viq; ignis adeò sunt densata, & meatus adeò angusti sunt reddit, ut humori ingredi parato nullus pateat aditus. in qui-
busdam autem adeò aperti pori remanent, ut humiditati ingredienti locum præbeant. Hæc solui possunt humore accedente, quod nitro & sali euenit: priora autem non sol-
uuntur ut fictilia. Tertium genus rerum, quod calore antea liquatum refrigeratione concrecit, similiter diuisum est: quædam enim aquea sunt, ut plumbum, stannum, æs, aurum, sic dicta quòd prædominantè habeant aquam. Alia terrea magis quàm aquo-
sa, ut ferrum & cornu. priora calore non difficilè solvuntur. reliqua non solvuntur, sed mollescent, quoniam aut calore, aut humore accedente soluerentur, sed neutro horum id fit. Non quidem calore, quoniam ea soluit, quæ frigore solo sunt concreta: si quidem contrariorum contrariæ sunt causæ. Non etiam humore, ut qui illa colliquet, quæ calo-
re concreuerunt, cuiusmodi est sal. infra tamè docet ibidem Aristoteles ferrum caloris exhuberantia. Cuius causa est, quoniam ut optime concius noster 40. Meteor. ani-
maduertit, quòd refrigeratione humor eius arctissimo vinculo ligatus est: quare, con-
trario accedente, quòd natiuum superet frigus vinculum soluitur, & ferrum liquecit. Quod contrarium si remissè superauerit, mollietur duntaxat, non liquatur. sic igitur duo hæc contraria efficit ignis, colliquat glaciem, quæ frigore contrario concreuit, expulso seu
expresso & exhalante calore. condensat autem sal absumpta humiditate, qua acceden-
te iterum colliquescit. Contraria igitur hæc præstat ignis, respectu diuersæ materiæ
subiectæ. sic desiccatur lutum, & ceram colliquat. Item sol faciem denigrat, ceram albam
reddit, liquefacit glaciem, & condensat aquam in salem. [*sic vinum humidum quidem est, humidiores &c.*] applicat quæ proposuerat ad propositum. & dicit ita vinum, cum sit
humidum, id est, tanquam nutrimentum, sic enim appositum humectare dicitur, quòd
exsiccatas partes & consumptas restituat, humidumque, quod à calore depascitur, re-
ponit. Hoc igitur, si in temperamentum humidum incidat, atque natura sua segnem
excitat, & si plus debito ingeratur, ebrietatemq; inducat, loquaces facit, atque etiam
maniacos: quòd si in biliosum incidat, & in actionibus omnibus excitatum illum exol-
uit, atque in eadem quantitate assumptum, torpidum & quasi attonitum reddit: hincq;
qui melancholia referti sunt, potissimum si ex adustione producat, facile à crapula, &
ab ebrietate exoluuntur. [*Quemadmodum enim balneum corpora perstricta, duraque bene
mobilia reddit, humida autem dissolvit*] Balneum temperati caloris & blandi hoc præstat,
ut cutaneos meatus aperiat, longè latèque humore illo calido insinuato, squallorem
quemcunq; inuenit, demit, simulque inde contractam noxam aufert: ut etiam sitim
quam diei æstus laborve, & siccans aliqua causa fecerit, nulla alia re adeò facile tolli
quotidiana experiamur experientia, quàm balneo aquæ dulcis: cui si moderatus calor
acceserit, cuius beneficio altius adigi, non qualitates modo, sed & substantia aquarum
possit, (frigidior enim si fuerit, aqua constipatione, humectationem etiam in penitio-
ribus partibus impediet) & molem corporis humectabunt, & quasi in humorem uni-
uersum eleuabitur. quòd si aliquanto etiam largior fuerit, duras etiam tensasque partes
emolliet. Quòd si diutius etiam humectatio hæc cum calore perseveret, primum ex-
crementa quæ circa cutim sunt, discutiet, moxque etiam quod ad eas partes ad nu-
triendum transmissum fuerit, etiam dissipabit. unde etiam humor is, & spiritus qui ad

eas partes erat calore humectante attractus, in spiritus diffilatur, & partes quæ illo distenta turgabant, subsidunt, & corrugantur. Quinimmo usque adeo diffilari etiam exhalata ex humiditates possunt, ac siccescere, ut sitis introducatur: contrarius is priori, quo sitis sedabatur, ex balneo effectus, secundario atq; ex accidenti, nimio scilicet, atq; inopportuno, illius usu conciliatus. Quid igitur mirum si corpora dura atque perstricta balneum relaxat, humida verò & mollia dissolvit. [*ita vinum, quasi interna diluens, eadem praestat.*] dura enim, & bene compacta corpora emollit, & bene mobilia reddit: humida autem potius laxat, & imbecilliora reddit, & ad mouendum inepta.

Διὰ τὴν κρῆμιν παύει τὴν κραμπάλην; ἢ ὅτι τὸ μὲν χυλὸν γλυκύον καὶ ῥυπτικὸν ἔχει· δὲ καὶ κλύζοισιν αὐτῷ τὴν κοιλίαν οἷα τοῖς. αὕτη δὲ ἐστὶ ψυχρὰ. σημεῖον δὲ. πρὸς γὰρ τοῖς σφοδρὰς δακρύοις χρώονται αὐτῇ οἷα τοῖς, ἔχοντες σφοδρὰ, καὶ ἀποξυλίζοντες καὶ ψύχοντες. συμβαίνει δὲ τῇ κραμπάλην, τὸ μὲν χυλὸν αὐτῆς εἰς τὴν κοιλίαν κατὰ σπῆντα ἐν αὐτοῖς ὑγρὰ, οἶνον καὶ ἄλλα πικρὰ, αὐτῷ δὲ ὑπολὺ πορρῶν ἐν τῇ αὐτῇ κοιλίᾳ, ψυχρὸν δὲ σῶμα. ψυχρὸν δὲ, ὑγρὰ λεπτὰ συμβαίνει εἰς τὴν κύστιν φέρεσθαι· ὥστε κατ' ἀμφοτέρω τῇ ὑγρῇ ἐκκρινόμενων ἀφ' οὗ τοῦ σώματος, καὶ κατὰ ψυχρὸν, εἰκότως ἀκραμπάλοι γίνονται. ὁ γὰρ οἶνος ὑγρὸς καὶ θερμὸς ἐστίν. ἐπὶ δὲ συμβαίνει τῇ ὑγρῇ κατὰ σπῆντα καὶ κρινόμενῳ καί τω, καὶ πνέμα ἐπάγεται αὐτοῖς. ὅθεν μόνον ἀπὸ τοῦ οἴνου εἰς τὴν κεφαλὴν φερόμενον, τὸ καὶ ἐν τῇ κραμπάλην ποιεῖ. καί τω δὲ ὁρμήσαντος καὶ κατὰ ψυχρὸν τοῦ σώματος ἀφ' οὗ τὰ εἰρημνῶα, λύεται τοῖς κραμπάλης πόνος. ἐστὶ γὰρ ἡ κραμπάλη, ζέσις τις καὶ φλεγμασία λήγουσα. λυπεῖ δὲ μᾶλλον τὸ μέγας, ὅτι ἐκείνη μὲν ἐξίστησιν, ἡ δὲ κραμπάλη ἐν αὐτοῖς ἐστὶ, τὸ πόνον παρέχει· καὶ τὰς οὐκ αὐτῇ καὶ ὑπὸ τῇ πυρετῶν οἱ λαμβανόμενοι παύζοισι μᾶλλον ἢ ἀγρῶσι παρ' αὐτοῖς δὲ ἡμέτεροι οἱ αὐτοὶ κρυφιοθέντες τῇ πάθουσι, ἀγρῶσι. ταῦτα γὰρ καὶ ὅτι τῆς κραμπάλης καὶ ὅτι τὸ μέγας συμβαίνει.

XVII.

Cur brassica soluit crapulam? An quòd succum habet dulcem, & subduetivum? unde aluo per clysteres eum infundunt medici: ea enim est frigida. Signum autem: ad vehementes enim alui deiectiones utuntur ipsa medici, multum elixantes, lignum extrahentes, & infrigidantes. Accidit igitur detentis à crapula, succum ipsius, in aluum retrahere humores qui sunt in ipsis, vinosos, & crudos. Ipsam autem supra in ventriculo remanentē, corpus refrigerare. ipso autem refrigerato, humores subtiles in vesicam feruntur. Quare utrinque humoribus è corpore expulsis, & corpore infrigidato, meritò à crapula liberantur. Vinum enim calidum & humidum est. Euenit adhæc, humoribus retractis, & expulsis per inferna, flatum etiam secum deduci. qui si per vinum liceat, in caput se efferens, grauitatem creat, & crapulam. Inferius autem, eo moto, & infrigidato corpore ob prædicta soluitur crapulae dolor. Est enim crapula feruor quidam, & desitiens inflammatio. Deficit autem ab ebrietate, quoniam hæc stupefacit, crapula enim in ea detentis dolorem excitat. Quemadmodum enim à febribus detenti ludunt magis quàm doleant, ubi autem ad se redire morbo leuati dolent. Hoc etiam in ebrietate & crapula accidit.

Pulcherrimam quæstionem proponit discutiendam, nempe quænam sit causa, qua brassica crapulam soluat? obseruandum autem est per crapulam, non ebrietatem intelligere. hanc enim in fine huius problematis in eo distinguit, quòd hæc mentem quatit, & alienat, in crapula autem, mente constante, caput dolet, & venter turbatur. quod in fine problematis aptissimo exemplo febricitantium nobis ostendit. At nò modo post sumptam crapulam soluere obseruatum est, sed ante assumptam crudam, aut eius succum, ebrietatem impedire, luculentus est testis Cato lib. de re rust. ubi in-

Brassica
crapulam
soluit &
quare.

quit, vbi noles in conuiuio multum bibere, cœnâque liberiori vti, ante cœnam comesto crudam brassicam ex aceto: & item vbi cœnaueris, alia quinque folia, reddent te quasi nihil ederis. Plinius autem lib. 20. cap. 9. naturalis hist. testatur brassicam, ante ebrietatem sumptam, illam impedire, post autem esitatum crapulam dissoluere. & Diosc. lib. 2. cap. 113. sumpto cibo esitatum brassicam ebrietatem tollere scribit, & vim vini infringere. Quin rem hanc luculenter admodum manifestam fecit Athenæus Deipnosoph. libro primo, in fine, his verbis. Vinolentos fuisse Ægyptios hoc ostendit, quod apud eos tantum in cœnis statutum est, ante omnem cibum brassicam comesse, & ad potationes ita se se comparare. Multi sanè, vt ab ebrietate vindicetur, præsumunt brassicæ semen. Quin & in ipsa vite brassica si nascitur, inde vinum exilius: quamobrem Sybaritæ, vt inquit Timæus, anteaquam potarent brassicarum esu se muniebant. Alexis,

*Heri bibisti plus satis: nunc graue caput
Sentis, medendum est huic graui malo, ieiunio.
Deinde brassicam tibi dabit quispiam
Ni fallor omnem.*

Antiquos Raphanum brassicam vocasse monstrat Apollodorus carystris:

*Raphanum scio vocare vos: at hospites
Vos brassicam: quid interest hoc fœminis
Putas?* Anaxandrides,

--Si lauabitis,

*Raphanumque multam edetis, hæc mox definet
Vexare vos capitis grauedo: frontibus
Nubem insidentem tristibus dispergite.*

Nicochares.

*Nullum remedium est ebriis paratius
Quàm si molesti quippiam fortè accidat
Subito, etenim mirum in modum illud dissipat
Eiusmodi nugas: Raphanus vt non magis
Ad id valeat.*

Brassicæ hanc facultatem litteris mandauit Theophrastus, & hoc præterea, vitem etiam, dum viuit, odorem brassicæ auersari. Quin in Geoponicorum libro septimo, caput extat de iis, quæ crapulam solunt, vbi non est prætermissa brassica.

Cum verò brassicæ tria sint genera, satium, syluestre, & maritimum: quod hîc de brassica asserit, de maritima nullus intellexerit, quæ nullo modo in cibos venit, neque est succo dulci, sed soluendi ventris gratia, vt alia medicamenta, ad serosos humores educendos, assumitur. Syluestris etiam, ob amarorem non commodè comestur, neque dulci succo prædita est. satiam igitur intelligit. hæc autem, quamuis multiplex variâque recenseatur, à Plinio & Catone, ad duo tamen genera potissima reducitur: quarum altera crispis admodum foliis, expansis in formam lactucæ, extra rubentibus, aut potius intenso viridi colore præditis, intus albicantibus, teneris, & subdulci sapore, quæ hac ætate omnium præstantissima habetur: altera conglomeratis vndique in orbem foliis, capitata dicta, Plinio lacuturris. quod hoc loco ab Aristotele de brassica dicitur, quamuis de vtraque verum sit, potissimum tamen in primo genere verificari obseruatum est. hanc igitur coctam, & comestam, dolorem capitis, ex ebrietate productum, dissoluere scribit, & illius causam inuestigat. [*an quod succum habet dulcem & subductiuum &c.*] tota vis solutionis eò posita est, quod cum crapula ex firmatis in ventre humoribus crudis, vapores ad caput & cerebrum transmittentibus producat, tum ex vaporibus calidis eò deductis, si quod medicamentum inueniatur, quod & humores & flatus discutiat, simulq; humores deorsum ad intestina crassos deducat, vinosos verò ad vrinam insinuet, simulque superiora refrigeret vaporibus, optimum se medicamentum inuenisse, facile quilibet intelliget. id verò brassicæ inesse aggreditur explicare, cum dicit [*quod succum habeat dulcem & subductiuum: unde aluo per clysteres infundunt medici, frigida enim est &c.*] Nisi diligenter brassicæ virtutes, & diuersas immo contrarias facultates explicuerimus, vix fieri poterit, vt cognoscamus, quomodo frigida sit, & dulcis, deiectoria, & adstringens, subducens per aluum, & mouens vrinas. Gal. lib. 2. de aliment. facult. hæc habet: ergo brassicæ succus, purgandi vim quandam obtinet, contra solidum eius corpus, siccitatis ratione, cohibere magis,

Brassica satia ebrietatem impedit, & soluit.

Brassicæ facultates contrariæ aluum ducendi & sistendi.

quàm incitare excretionem potest. Proinde cum expellere alui excrementa propositum est, ahenò, in quo elixa cum aqua fuerit, propius admoto, ipsam eximere confestim, vasculoque in quo paratur oleum, cum garo iniicere oportebit: si salem pro garo sumas, nihil refert. At humentem aluum siccare volentes, cum mediocriter bullisse videbitur, priore aqua effusa repente, aliam calentem iniicimus: ac ita rursus in eà discoquimus, usque dum tenera, flaccidà que euaserit. quod non facimus, cum ventris subducendi gratia assumitur. haecenus Gal. quibus verbis sic attemperare ad usum si bi suum quisque hanc posse ostendit, seu ciere aluum iusculorum elixatura, siue verò eandem suppressere substantiæ soliditate velit. His vsibus, opinor adductus, tantum brassicæ suæ tribuit olim M. Cato. siccitate igitur & frigiditate sua aluum sistit, recocta tamen, aut alioqui multum diuq; elixa, elicto ita propè omni ex ea succo, quo emolliri, relietq; substantia densiore, & magis terrestri, qua sisti aluus solet. & hoc est quod dicit Aristoteles. *[signum autem est. ad vehementes enim alui deiectiones vtuntur ea medici multum elixantes, lignum extrahentes, & infrigidantes.]* hac igitur parte frigida est, & sicca, & aluum sistit, ex parteq; etiam crapulæ obfistens. Quod si leuiter coquatur aluum dulci succo deiiciet vel integra sumpta. remanet enim leuiori elixatione, emollituri adhuc aluum succi satis. & hoc est quod dicit. *[an quod succum habet dulcem, & subductiuum: unde aluo per clysteres eum infundunt medici]* quod verò frigidioris naturæ brassicam faciat, habet ex Arabicæ familiæ auctoribus aliquot nobiles fautores, inter quos principem locum obtinet Auerroes: quamuis ex eadem familia aliqui calidam dixerint. Græci vt exsiccantem omnes eam constituunt, ita de ætius qualitatibus nullam fecerunt mentionem. ex Latinis recentioribus multi eo argumento calidam constituunt, quod amaritudinis nonnihil habeat, quod æstate in cibum sit insalubris, quod alui subductiuo ob nitrositatem, quod denique ebrietati aduersetur, quemadmodum etiam amygdalæ amaræ, & glandes persicæ. Verum cum superficialis solum sit facultas hæc aluum mouendi, tum & hic amaror & nitrositas, non propterea statim caliditatem prædominari dicemus. multa enim amara sunt frigida, vt cicoreum. hæc qualitas, vt in igneis partibus consistens, primò statim suas vires exerit, primò gustus sensum mouet, primòque etiam per cocturam, in aqua transmissa, facultatem hanc etiam primò ostendit. cum verò, quod reliquum est, terrestre magis sit & refrigerans, tum & exsiccans, maiorisq; molis constituitur, succumque frigidum producat, potius frigidum temperamentum, & siccum in ea prædominari, cum Aristotele hoc loco censendum iudicarem. æstate verò insalubres sunt quod nondum ad maturitatem peruenerint, amarorq; ille positus est in igneis partibus, quæ paulatim deperduntur maturatione. ebrietatem autem sedare scribit, aut crapulam. Aristoteles non tantum amarore, quàm aut subducente ad aluum facultate, aut etiam frigidis partibus, similes vapores emittentibus, sed præstat Aristotelem, argumentum hoc diluentem, audire, cum dicit, *[Accidit autem detentis à crapula, &c.]* Docuimus crapulam, siue dolorem capitis, ex ebrietate, ex diutius firmatis in ventriculo, tum vino, tum cibis fieri, ex quibus eleuatis vaporibus & caput grauatur, & partes ad cerebrum attinentes distenduntur, & calor introducitur: unde & dolor solet produci. si igitur quippiam post vinum ingestum assumatur, quod facultatem habeat humores illos crudos per aluum subducendi, serosos autem per viam vrinæ deducendi, bona ex parte satisfactum putabimus ei intentioni medicæ, quæ in eo consistit, vt impediamus progressum morbi, tum & alteri, qua docemur in contrarium esse deducendum humorem à parte, quæ laborat. quod si præter hæc, illud etiam obtineat, vt qualitatibus contrariis, intemperiem morbosam possit superare, atque deuincere, optimè satisfactum omnibus medicis intentionibus dicemus. caulem autem id præstare posse docet: habere enim asserit subdulcem succum, quo subducere posse aluum confidit: quin & cum dulcedine illa, admixtus est nitrosus sapor, in quo facultas est aluum mouendi. cum autem aqueas etiam multas habeat partes, iis, non secus ac melopeponibus, anguriis, cucurbitis, rapis, inesse videmus: facile serosos humores, vino admixtos, per venas deducendo, à capite reuellet, & per vrinas deducet. quæ verò crassiores partes, & frigida in ventriculo remanent, neque per aluum subducere aptæ, neque per vrinam delatæ. cum iam statuuntur frigida, & vniuersum in contrariam intemperiem deducunt & vapores cerebro subministrantes frigidam inducentes intemperiem, caliditatem ex ebrietate in cerebro introductam imminuent, & superabunt. Capite igitur refrigerato, & in contrarium, reuulsis humoribus, per aluum, & per vrinam crapula submouetur, quæ à calida & humida intemperie producitur. *[Vinum enim calidum & hu-*

Brassica calida ne an frigida, controuersia.

Brassica frigida & sicca.

Crapulam quomodo soluat brassica.

Vinum calidum & humidum, & quomodo.

midum] sic Gal. primò de valet. tuend. puerilem ætatem vini vsu interdicat, quòd abundè calefacere, atque humefacere corpora, solitum vinum sit, quo quidem minimè egeat ætas ea, per se in id prona: ne scilicet supra modum excrescat calor. Ibidem adulta iam ætate cōcedit, tanquam quo in primis solide partes, vel laboribus in siccitatem, vel proprio ætatis temperamento actè, bene humefcant, tum alitè reficiantur, vnaque biliosi humoris superfluitas, per vrinas sudorésque protrusa expellatur, & quod restat, contemperamento mitigetur: quæ nō nisi humefacientis qualitatis beneficio perficiuntur cuncta. senibus postremò, quòd ætas ea iam quasi sanitatis limites, siccitate, egressa contrariis reuocanda ad temperamentum sit, bibendum vinum cōsultat, non alia ratione, quàm vt solide illorum partes, quatenus liceat, humectari possint. Scio memoria auorum nostrorum, rem hanc, de vini temperamento, an humidum an siccum statuendum sit, adeò fuisse controuersam, ob varias auctorū sententias, & argumenta, in vtrāque partem, multa proposita, vt cum contentionis nullus tandem finis daretur, necesse fuerit arbitros deligere, quorum iudicio staretur, à quibúsque non esset prouocandū: sed quoniam nos hīc non disputationes instituimus, sed Aristotelem explicamus, illud solum nobis hac in re, cum viris doctissimis asseremus: vinum, quod antiquis illis temporibus in vsu traducebatur, dilutum omne fuisse: & eo potissimum ebrietatem excitari, quod meracum in tanta copia non possit bibi, vt ebrietatem pariat, hoc etiam dilutum saltem calidum esse & humectare. de hoc enim eum in hac sectione agere iam satis docuimus. [*Euenit adhuc vt humoribus retractis, &c.*] prosequitur docere etiam rationem, qua brassica crapulam soluat. quæ est, quòd flatus ex imminuto calore ob ebrietatem assidue eleuantur, cum impetu quodam, quo quouersus moueantur, potissimum autem à ventriculo eleuati, ad caput & cerebrum feruntur, simul autem cum eis, vinosi vapores sursum lati, dolorem illum capitis producebant coadiuuantibus flatibus distensione & motu, qui si per intestina pellantur, deorsum retracti, nec ipsi motu, & distensione, amplius cerebro molestiam inferent, nec vapores secum amplius sursum ducent [*Est enim crapula feruor quidam &c.*] dissolui crapulam dixerat à succo dulci brassicæ, deorsum pulsus flatibus, qui ad cerebrum, cum vinosis vaporibus delati, dolorem capitis, qui maximè in crapula cōsiderabatur, producebant: occasione hinc ducta, quoniam in ebrietate rarò dolor capitis suboritur, nisi die sequenti distinguit crapulam ab ebrietate, quòd illa terminus quidam sit vltimus ebrietatis, in qua vi vaporum ex vino supra latorum & cerebrum accenditur, & exardescit, & caput dolet: cum tamen omnino mente constet, secus quàm in ebrietate, in qua cum mente non consent, capitis tamen dolore, aut non conflictantur, aut certè dolorem illius non persentiunt. Aptissimo exemplo id ipsum ostendit Aristoteles, ab iis desumpto, qui acuta febre laborat, in quibus, vaporibus calidis ob ebullitionem ad cerebrum latis, meningásque impetētibus, mens subuertitur, & ita internus sensus communis & mens labefactantur, vt omnino læsiones & dolores non sentiant: vbi autem aliqua ex parte morbo leuati fuerint, ad seque redierint, dolere incipiunt. ita ebrii dum mens laborat, cerebrumque ita conflictatur, vt neque mens, neque pes, suo fungantur munere, potius ludibundi sunt, neque dolorem persentiunt, vaporibus vinosis cerebrum & mentem variis imaginibus percellentibus, atque occupantibus: progressu verò temporis cessante motu & influxu vaporum, neque adeò mente oppressa, dolorem persentiunt. Hæc Aristoteles tanquam naturalis philosophus. Quòd si altius petito principio, causam huius rei inuestigare vulerimus, dicere poterimus ex abdita ex tota substantia, prodeunte potentia, id fieri: proptereaque cum manifestò viti, si iuxta seratur, infestam esse brassicam manifestum sit, vel Theoph. & Plin. auctoritate, vt sata in vinetis, ipsas vel tabefaciat vites, & de bonitate viribúsque demat, existimari minimè absurdum erit, in corpus delatam eandem, vitis quoque ipsius soboli, vino aduersari in primis posse.

Crapula ab ebrietate quomodo distinguitur.

Δια τὴν μᾶλλον ἐμπειαν ποιεῖ ὁ ὑδαρὴς οἶνος, ἢ ὁ ὑδαρὴς καὶ ὁ ἀκρατος; ἢ ὅτι ἐμείν μαλιστα ποιεῖ (καὶ ὅτι πολεστικὰ, καὶ ὅσα ἀνδρῶν ἐστίν. ἐστὶ δὲ ὁ μὲν οἶνος καὶ ἀκρατικός, ὁ δὲ ὑδαρὴς λεπτὸν καὶ σὺν ἀνδρῶν. Ἀλλὰ μὲν οἶνος ὁ λεπτὸν καὶ σὺν ἀνδρῶν ἐστίν, καὶ τὸ διέρχεται ταχὺ. Ἀλλὰ δὲ ὁ μὴ ἀνδρῶν, ὁ ποιεῖ καρδιώτην. ὁ δὲ κεκραμένος λίαν, σὺν ἐστὶ λεπτός, ὥστε διαρρεῖν ταχὺ. Ἀλλὰ ὁ τὸ μικρὸν ἔχον οἶνον, ἀνδρῶν ἐστὶ. παρὰ τὴν γὰρ τὴν αἰσθησιν, πλεῖστοις ἐν αὐτῇ (καὶ) κινήσει ἐμποιεῖν, τὴν τὸ ἀπὸ τοῦ οἶνου καὶ τοῦ ὑδατος. αἰσθηταὶ γὰρ ἀμφοτέρω γίνονται. ὁ δὲ δίκρατος, τὴν μὲν τοῦ ὑδατος αἰσθη-

σιν ἀφαιρίζῃ, οἷν δὲ μαλακῶς ποιεῖ ἀφαιρῶσιν δὲ ἡδύως πίνεται, ἀπὸ δὲ ὧν ὁ ὑδάτης οἶνος, ὅστις πο-
λαγνός ἐστι. ὅς τ' ἐποτρύνει, ἐμελεῖν ἐστίν.

XVIII.

Cur vomitum magis prouocat vinum multum dilutum, quàm aqua, aut me-
rum? An quia vomitum quidem maximè promouent, quæ supernatant, quæq;
fastidiosa sunt. est autem vinum percussiuum: aqua autem tenuis, & non in-
suauis. quòd igitur tenuis sit, nec insuauis, citò deorsum fertur: cùm autem non
sit insuauis os ventriculi ad vomitum non proritat. Valde autem dilutum vi-
num, nec adeò est subtile vt citò effluat, cùm autem parum vini contineat fa-
stidiosum est, sensum enim conturbat, quòd plures motus in eo excitet, eum
scilicet qui est à vino, & qui est ab aqua: sensibiles enim ambo sunt. benè au-
tem temperatum sensum quidem aqua consumit, vini autem sensum mollem
facit. ex quo suauiter bibitur. Insuaue autem existens immodicè dilutum vi-
num supernatare solet: huiusmodi autem vomitum ciens est.

Adeò egregiè se gessit Aristoteles in hoc enodando problemate, & tam manifestè
suam sententiam multis explicauit, vt superuacaneum ferè sit pluribus illud explicare.
Verùm quoniam aliqua in solutione posita sunt, quæ aliquam patiuntur difficultatem,
propterea Aristotelis sententiæ per capita attingemus. Querit igitur cur vinum multa aqua
mixtum magis vomitum ciere soleat, quàm aut vinum per se, aut aqua per se: id verò verum
esse vnusquisq; experientia obseruare poterit. respōdet, [*an quia vomitum quidem promo-
uent &c.*] quæ faciliè vomitum mouet, sunt quæ & supernatare circa os ventriculi solēt, quæ-
que insuauias sunt, atq; gustui iniucunda: huiusmodi autē nullo modo vinum esse potest,
cùm tantum abest, vt aut supernatet molestiamve ori ventriculi inferat, vt laxatum illud
potius corrigat, corrugat, confirmet, atque molestum quodcunque in eo existens re-
primat. Aqua verò tenuis cùm sit, grauis tamen citò tenuitate sua imam ventriculi par-
tem petit, deorsumque faciliè fertur. cùm verò neque sit insuauis, aut fastidium pariat,
[*os ventriculi ad vomitum non proritat.*] καρδιώττειν. Eustathius καρδιώττειν τὸ καρδίαν ἀλγεῖν καρδιώττειν
καὶ ναυπᾶν explicat. quod est oris ventriculi dolore & fastidio tentari: vt & Hesychius
καρδιώττειν τὴν καρδίαν ἀλγεῖν esse dicit. idem verò addit, quibusdam significare δάκνειν
στόμαχον ὑπὸ λιμῆ, quod est, stomachum fame morderi, & sumi pro ναυπᾶν, hoc est nau-
seare. neque verò mirum. nam antiquos καρδίαν os ventriculi sæpe intellexisse, multis
exemplis ex Nicandro, Thucydide & Hipp. desumptis cōprobauit Gal. 2. de placit Hip.
& Plat. cùm dicit quinetiam neq; nomē hoc καρδιαλγία, cordis illius, quod Thorace cō-
tinetur dolores indicat, sed æquiuocatio quædā subest, neminē eorum, qui in antiquorū
scriptis sit versatus latens. Eodem namq; modo, & thoracis viscus, & os ventriculi cor
appellabant veteres: & huiusmodi appellatio ipsis admodū est vsitata. quod alibi mul-
tis exēplis docuit. vt secūdo de locis patiētibus & s. Aph. cō. 65. locus aut à Gal. 2. de Pla-
citis Hip. & Plat. ex Thucyd. desumptus est lib. 2. in pestis descriptione, vbi quoq; scho-
liastes, os ventriculi veteribus καρδίαν dici docuit. Sed audiamus Erotianum hac de re
luculenter scribentem, καρδίαν os ventriculi appellabant, quod etiam stomachum com-
muni voce vocamus. καρδιώττειν igitur, & καρδιαλγεῖν dicitur cùm stomachus nausea &
dolore angitur. hinc etiam καρδιαγμός stomachi morsus. Est autem alter καρδιαμός, cor-
dis, quod propriè viscus est, erosio, hoc est crebra & vehemēs in eo orta palpitatio. [*Val-
de autem dilutum vinum nec adeò est subtile, vt citò effluat, cùm autem parum vini contineat, fa-
stidiosum est.*] ex opposito, quod multa aqua dilutum est, duo illa habet, quibus vomitum
cieri dixeramus: nam cū valde multa aqua admixta sit, non ita faciliè ē ventre egredi-
tur, cùm verò parum adeò vini sit admixtum, vt vis illius ab aqua euincatur insuaue re-
linquitur, ideoq; vomitum promouēs. Vnde cū insuaue sit, nec multum effluat, circa os ven-
triculi fluitas vomitum proritare faciliè potest, q̄ vbi tale nō sit mixtione aquæ cum vino,
debita mensura facta, gratū sit ventriculo, & suaue, sicq; à ventriculo amplexatū impedi-
tur quominus circa os ventriculi fluctuet, quod si etiā ad eam partē pertingat, vomitum
potius reprimendo, conuenit. Dubitari hoc loco potest, primū quoniam dicit valde dilutū
trouet hanc

Vinum di-
lutum ma-
gis vomitū
mouet quā
meracum
aut aqua.

καρδιώττειν
καὶ καρδίας
quid.

Vinum di-
lutum quo
modo pe-
netrare a-
ptum, &
quomodo
minus pe-
netrat, con-
trouet hanc

Solutio.

Vinū quo
modo re-
percutiat.

aqua vinum non esse adeò subtile, vt citò effluere possit, cū alioqui, & problemate ter-
tio, dilutum magis penitiores partes permeare posse scribat ob partium subtilitatem, &
quartodecimo dilutum dicit, quoniam per aquæ admixtionem tenuius factum est, ca-
put facilius penetrare, quàm vinum. vnde primo de simpl. med. facult. dicebat Gal. vi-
num aquæ penetrationem adiuuare, eoq; eam ducere, quò per seipsa minimè apta esset
penetrare. An dicendum est, si vinum crassius natura sua aquæ temperatè misceatur se
se inuicem coadiuuare. nam crassitiem vini liquiditas & tenuitas aquæ deuincit, crudi-
tatem autem & frigiditatem aquæ, qua ne ad intima quæque permeare possit impedi-
tur, vini caliditate tēperari, sicq; altius dilutum vinum, permeare poterit, quàm mera-
cum, & quàm aqua. non loquitur autem 3. & 14. problem de penetratione ad fundum
ventriculi, sed ad caput, ad penitiores quasque venulas. hic autem, cū de valde diluto
vino loquatur, qua mixtione non cruditas aquæ, aut frigiditas deuincitur, sed calor, &
igneæ partes vini quasi restinguuntur, nō oportebit expectare, vt altius penetrare possit,
refractis adeò vini viribus: tum præterea cū hoc loco de penetratione ad imum ven-
triculi loquatur, ne fluctuatione circa os ventriculi nauseam promoueat, optimè statu-
tum est, ad inferna non faciliè penetrare, & quòd adeò non sit liquidus potus, & quòd
ingrati cū sit saporis, non statim amplectitur ipsum ventriculus, sed sensum cōturbat,
varios motus in eo excitans, tum vini, cū tamen saporem illius non repræsentet, tum
aquæ, cū tamen eius simplicitatem non in eo potu agnoscat, neq; vini mixti iusta mē-
sura, quòd vis aquæ non sit ob vini leuem quantitatem occultata. iis igitur contrarietati-
bus agitated sensus, quasi in dubio versans, ad inferna non permittit transire, sed in su-
pernis retinens, quasi reiecturus, os ventriculi laxans, vomitum promouet. Sed quomo-
do vinum percussium dicit Aristoteles hoc loco, si percutiētia sunt frigida & sic-
ca, vt in omphacio, succo aurantiorum, vino granatorum obseuatum est, quæ omnia
frigida & sicca esse constat? Aponensis optimè satisfacit, repellentia duplicia esse con-
stituens, quædam verè percipientia dicta, quæ ratione qualitatū primarum frigidi-
tatis & siccitatis, potissimum id obtinent, vt sunt omphacium, vinum granatorum & si-
milis, alia sunt ad percipientia, quæ ratione potius substantiæ, & partium admixtarū
id præstant. partes enim in se aliquas habent corroborantes, emollitas partes, atque ro-
bur addentes laxatis nimium particulis: simulque abstergentes, & depellentes humi-
ditates intus imbibitas. Huiusmodi vinum esse percipientia sentiendū est. quod cū
amicum sit naturæ, diutius in parte firmatus, robur addit ventriculo, austerisque aliqui-
bus particulis roborans, efficit vt excrementa facilius expelli à validiori vētriculo pos-
sint. quod manifestè nos docuit problemate 13. de vino subaustero.

Διὰ τὴν μεθύοντες μάλιστα διασθάνομεθα τὰ ἀλυσκὰ καὶ τὰ μοχθηρὰ ὕδατα· νήφοντες δὲ,
ἢ πῶν; ἢ ὅτι τὰ λυπηρὰ μᾶλλον δὴ λα ποῖς μὴ ἐπιθυμοῦσι, τὰς δὲ ἐπιθυμοῦντας λανθάνει; ὁ
μὲν οὖν ἡδέως ἔχων, ἢ δέως δὲ ἐπιθυμοῦσι ἔχει. ὁ δὲ νήφων, ἔτιος ἔχει· ὁ δὲ μεθύων, πλήρης.

XIX.

Cur inebriati magis sentimus falsas & malas aquas, incipientes inebriari mi-
nus? An quia tristitia magis manifesta sunt, non desiderantibus: desideranti au-
tem magis latent? Qui autem delectatione afficitur, similiter se habet, ac qui
desiderat. qui autem incipit sic se habet. inebriatus autem plenus est.

Interpretatio huius problematis, & explicatio responsionis, omnino petenda erit ex
commentario ad problem. 8. vbi ad verbum totam hanc seriem, ne sæpius repetere
cogeremur, explicuimus.

Διὰ τὴν ποῖς μεθύοισι σφόδρα, κύκλω πρῶτα φαίνεται φέρεσθαι καὶ ἤδη ἀπολαύειν μᾶλλον
τὴν μέθη, ζῆθμεν τὰ πόρρω δὲ διώσονται; δὲ καὶ σημείον τῆς μέθης ποιοῦται αὐτὸ ἕναι. ἢ ὅτι κί-
νῃται ὑπὸ τῆς θερμότητος τῶν οἴνων ἢ ὅτις πυκνάκις; ὡς δὲ οὖν ὅταν ὑποθῇ τις ὑπὸ τῷ ὀφθαλ-
μῶν, δύο φαίνεται, ἕτερον καὶ τοῖς μεθύοισιν. ὅθεν καὶ ἀφ' ἐφ' ἐὰν μὲν ὑποθῇ, κινῇ δὲ τίς ὅψιν, οἱ-

δὲ ἂν ἐξώθεν ἢ ἑσώθεν. ἀμφοτέρως γὰρ τὸ αὐτὸ πάρεσθαι ἢ εἶναι. ὥστε ὃ δὲ ξυμπίπτει τὸ ὁρώμενον· καὶ τὸ πόρρωθεν εἶναι μᾶλλον. ἐπὶ γὰρ ἡ πῆλον κρατὶς ἀποκλονομένη τῆς ὀφθαλμοῦ καὶ πλέον τὸ ἀλγίστημα ὅτι παρὰ ἄκρῳ ποιεῖ ἢ ἐγγὺς αὐτῇ κινήσεις. εἰ δὲ σφόδρα κινήται, καὶ ὁμαλῶς ὁρᾷ καὶ κατέτω, ἡ πῆλον κρατὶς δὲ πόρρω. παρὰ δὲ ἀποκλονομένη, κύκλῳ φέρεται· οἷον οἱ ποὶ καὶ τὰ κατὰ τὴν ὁρᾶν. καὶ ἡ ὀφθαλμοῦ οὖν διὰ ἀδένειαν αὐτὸ τὸ πάρεσθαι, ὥστε ἂν εἰ πόρρω ἐφέρετο. ἀλλὰ φέρει δὲ ὅθεν πλεονάζειν οὖν κινεῖν, ἢ τὸ ὁρώμενον. αὐτὸ γὰρ ποιεῖ πρὸς τὸ φαίνεσθαι.

XX.

Cur valde ebriis circumferri omnia videntur? & iam ineunte ebrietate enumerare longinqua non possunt? quapropter signum ebrietatis id ipsum constituunt aliqui. An quia mouetur à caliditate vini visus assidue? quemadmodum igitur, cum sub oculo premitur, duo videntur, ita in ebriis. nihil enim differt si supponamus moueat ne visum exterius, an interius: utro enim modo patitur visus: quare non censent manere quod videtur, adhuc autem magis si longè distet: minus enim euincet longius visu distracto: & plus distantia in extremitate facit, quàm si propè sit motus. quinimmò si vehementer mouetur, & regulariter sursum & deorsum, minus dominatur in eo quod est longè. omnia autè longius protracta circulariter mouentur sicut sagittæ, appensa, & visus. Ergo propter imbecillitatem hoc patitur, non secus ac si longè ferretur. Differunt autem nihil visum moueri, aut id quod mouetur. hoc enim facit ad conspectum.

Dum problema nonum explicaremus, omnia explicata sunt, quæ ad hoc ipsum etiam attinere videbantur.

Διὰ τί ὅταν ἀφρόως πίνωσι, ξηρότεραι αἱ κοιλίαι γίνονται, ὅτε δεῖ ὑγραίνεσθαι μᾶλλον ἢ πλείονος; ἢ ὅτι ὁ μὲν πολλὸς καὶ ἀφρός, ὃ κρατὶς ἢ κοιλία, ἀλλ' εἰς τὸν αὐτὸν ἔρχεται τὸ πᾶν ἀπαθές; εἰ δὲ ὑγρὸς τὸ πᾶν ἀπέσπασται ἢ κύσεται. ὃ ὁλίγου κρατὶς καὶ πέττης. ὥστε μᾶλλον, ὑγραίνεσθαι.

XXI.

Cur cum multum bibitur, sicciores ventres redduntur. cum tum oportere humidari magis à copiosiori? An quod humorē multum, & unitum, non euincit ventriculus; sed ad suum locum venit indomitus? Est autè humoris non euicti locus vesica. exiguum autè vincit, & cōcoquit: quare morā trahens humidat.

Contemplandam proponit causam, cur iis, qui multam vini copiam ingurgitant, alii sicciores redduntur. dubitandi ratio ea est, quod multo ingesto humore videtur verisimilè etiā ventres humidari debere. dissoluit [an quod humorem multum & unitum non euincit ventriculus] ventriculus alba exanguis; substantia constat, & ea quidem quæ plurimū extendi possit, quæ quamuis sibi similis, & quasi simplex videatur, diuersis tamen partibus constat, inter se differētibus officiis, facultatibus, & locis. duabus enim quasi tunicis coagmentatus est vētricus, quæ proprietatē substantiæ inter se distinctæ sunt. interior enim magis ad nerueam naturā accedit, exterior magis ad carneam vergit. in interiori magis sentiendi facultas viget: in exteriori verò cōcoctrix, & cibi transmutatrix facultas præsertim sedem habet, quamuis neutra neutrius sit expers. Sunt autem compositæ duæ ex tunicæ fibris quibusdam, & quasi staminibus intertextæ, distinctis situ & ordine: nam aliæ rectæ secundum longitudinem visceris protenduntur, aliæ quasi transversæ, illum in orbem circumeunt, aliquæ verò obliquo ferè itinere feruntur. Quarum officia distincta sunt. longæ enim quasi attractionis instrumenta sunt. Orbiculares verò & transversæ primum iustrumentum sunt expulsionis: dum enim ex superiori parte contrahuntur, & angustiores ventriculum reddunt, exprimunt, & detrudunt.

Qui vinū multum bibunt sicca alio redduntur, & cur.

Ventriculi cōpositio.

Vētricus duabus tunicis constat, interna neruea, externa carneæ.

Vētrculus
potione af-
fatim reple-
tus illā nō
amplecti-
tur.

quod inferius continetur, ad fundum, & ventriculum inferiorem. Oblique autem concentrici facultati inferuiunt: quamuis in iis ipsis officiis mutuò se iuuent. iis tamē fibris intertextæ non sunt æqualiter duæ eæ tunicæ: nam in interiori multæ quidem rectæ, aliquæ etiam obliquæ sunt, verū illæ non multæ. In extima verò multæ orbiculares & transuersæ. vt igitur ingesta siue cibi siue potus commodè euinci & concoqui possint, necesse est, vt non fluitent, sed quasi corrugato ventriculo strictim amplexentur. Hinc Gal. noster 3. de facult. nat. cap. 4. dicebat, cū pro sui natura se habet, ac constrictoria vi rite vritur quamlibet exiguum sit, quod in se continet totum id vndique complexus nullum vacuum relinquit locum, cū imbecillus est, quacunque parte exactè completi assumpta non valet, hīc laxum quoddam spaciū efficiens, permittit ea, quæ in se continet humida, pro figurarum varietate, ex alio loco in alium transire, & fluctuationum sonitus edere. Rationabile itaque est, qui hoc symptomate laborant, ne concoctionem quidem sufficientem sperare. [*sed ad suum locum venit indomitus*] si confertim & copiosè nimis humorem ventriculus accipiat, cū in ventriculum deuenierit, statim ferè præterfluet, non arctè completens, vt pro coctione oporteret: sed si sensim & paulatim sumatur, non distendet multum, non obruet calorem naturalem, sed irrigabit, & diutius manens, humefacere poterit. Vt quidem sitientem sæpe terram videmus propius humorem imbibere, gremiòq; veluti suo accipere, ac humescere demum ex placidè demissa pluuia, quàm ex ingruente affatim imbre. sic iusto maior portionis quātitas, & quæ futura aliàs iusta fuerat, inordinatè, atq; immodicè, nempe haustu largo, copiosòq; nimis, semel prouoluta, innatationem hanc, & fluctuationem fecerit, vnde tempore conuenienti non retento vino in ventriculo, statim ad eum detruditur locum, qui à natura ad hoc præstandū munus est institutus, nempe ad vesicam: sicq; venter & intestina sicciora remanent, neq; alui humidæ redduntur, sed adstrictæ, potissimū cū eo ad vesicam defluente soleant biliosa excrementa, quæ aluum lubricam solent efficere, simul eò deduci. Docuit id manifestè Hipp. 4. Aph. 83. cū dicit, mictio noctu plurima facta, paruum significat deiectionem. vbi Gal. habet. Quod quidem necessarium sit, ventris humore distributo, minorē fieri alui deiectionē vnicuiq; est manifestum. sed cū hoc & illud apparet, quod eo vna cū cibis exeunte, aluus quidem humidior sit, atq; ideò plura deiiciet: vrina verò paucior excernetur. Docebit autem nos hæc ipsa ratio & alui fluentis, & siccæ remedia. In quibus enim supra modum humida aluus deprehenditur, iis potum minorē exhibebimus, ac præter ea illi viam ad vesicam parabimus. In quibus verò siccior, & plus dabimus potus, & distributionē quantū fieri poterit, prohibebimus.

Δια τὴν μᾶλλον κραυπαλῶσιν οἱ βύκρατον πίνοντες, ἢ οἱ ἀκράτον; ἢ διὰ τὴν λεπτότητα εἰς πλείους τόπους ὁ κεκραμένος εἰσέρχεται, (καθὰ τὸ ἐν τοῖς ἱματίοις) καὶ ἐστὶ διεξαγωγώτερος; ὁ δὲ ὕδωρ λεπτομερέστερον μὲν, ἀλλ' ὁ ἐξοδόν. ἢ διότι ἐλαττον πίνουσιν ἀκράτον, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι, καὶ μᾶλλον ἀπεμῶσιν; ἐπὶ δὲ συμπέπληται λοιπά. ταῦτά δὲ ἐστὶ πρῶτον βλεψόμενα.

XXII.

Cur magis crapulam sentiunt, qui dilutum bibunt, quàm qui merum? An propter tenuitatem in plura loca dilutum ingreditur (quemadmodum in indumentis) difficultérque educi potest. aqua quidem subtilium est partium, sed facilis egressionis. An quod merum minus bibunt, quod non possint, faciliusque euomunt. præterea simul concoquit reliqua. Idem autem est problema.

Pro huius problem. expositione videnda sunt, quæ in explicatione tertij à nobis dicta sunt: idem enim est. vt etiam in fine huius problematis innuit Aristoteles, nisi potius sit glossēma quoddam.

Δια τὴν ὑπό τῶ ἀκράτου ἀποθήσκειν, εἰ τις περισχναίῃς πολὺ πῖνῃ; καὶ μὴ περισχναίῃσιν δὲ πολλοὶ τῶ φιλοπότων, ἀθρόον πολὺ πίνοντες, ξηροὶ γίνονται; δοκεῖ γὰρ ὅ, τε οἶνος τῶ θερμῶς εἶναι πλεονέχουσιν, καὶ ὁ ζυῶν. τὸ δὲ ἀποθήσκειν, κατὰ φύσιν. ἢ ὥς τῶ καὶ ἀπο τῶ κωνείῃς, σβεινυμένῃς καὶ μικρὸν τῶ θερμῶς τῶ οἰκείῃς. ἀλλὰ ἔτι ἄλλοι ἔτερον; τὸ μὲν γὰρ, τῇ ψυχρότητι πῖναι τοὺς ὕδατος καὶ θερμῶν. ὁ δὲ οἶνος, τῇ θερμότητι τῇ αὐτῇ, μᾶλλον πλεονέχουσιν τῶ θερμότητι. ὥς τῶ οἶνου ὑπό τῶ

πολλοὶ πρὸς καὶ ἡλίς, τὸ ὀλίγον πῦρ ἀποσβέννεται, ὅτε ἢ ἐν τοῖς σώμασι θερμότης καὶ τῆς
ἐν τῷ οἴνῳ, εἰαν ὑπερβῇ.

XXIII.

Cur ex meraco moriatur, si quis ante demacratus multum bibat. antè autem nondum extenuati multi potus amatores, confertim & multum bibentes, sicci redduntur: Videtur enim vinum esse inter calida secundum naturam, & in hoc est viuere. mori autem infrigidatio est. An vt ex cicuta, extincto paulatim calido proprio, sed alio modo, hæc etenim frigiditate condensat humidum & calidum, vinum autem sua caliditate extinguit naturalem calorem. Quemadmodum igitur, à multo igne & sole modicus ignis extinguitur: ita & qui est in corporibus calor, ab ea quæ est in vino, si excedat.

Quærit causam duorum problematum, quorum tamen vnum ab altero dependet. nē-
pe cur extenuati, & quasi marcore consumpti, si multum vinum absorbeant, meracū &
potens, moriuntur: multi autem, qui bene habito sunt corpore præditi, neq; vlla macie
confecti, ex eiusdem vini assiduo potu consumuntur, demacrantur, & cōtabescunt. hoc
verò quotidiana docet experientia, in parasitis, qui quamuis ob calorem ventriculi ro-
bustum, quod multa conficiant, ingesta ab initio, perpingues & ventrosi reddantur, pro-
gressu tamen temporis, maiori ex parte consumpti, marcore contabescunt. Dubitandi
ratio ea est, quæ illis verbis proponitur. [*Videtur enim vinum esse inter calida secundum na-
turam, & in hoc est viuere: mori autem refrigeratio est*] quoniam cum vita calore conferue-
tur, vinum autē calidum tum sit secundum naturā, nulla ratio videtur subesse cur mortē
possit inducere, quæ omnino infrigidatio est, & caloris innati extinctio. Verum quam-
uis non pauca proposuerimus in explicatione problem. s. quæ ad hanc rē pertinent: non
erit tamē præter rationē aliqua summam ex Gal. colligere, tum lib. de marcore, tum 7.
& 10. Meth. med. quibus & vniuersi corporis demacratio bene intelligatur, eiusq; causæ
optimè cognoscantur. Vniuersi corporis demacratio, siue tabes, duplex à Gal. statuitur, Macies cor-
poris du-
plex
alia simplex, vbi simplex qualitas, quæ siccitas est, prædominetur: altera cōtrarietate, quæ
est inter calidū & frigidū, intra suos terminos permanēte. Quod si caloris vel frigoris ac-
cedat immoderatio, tabes hæc non amplius simplex dici poterit, sed cōposita simplex
illa vt plurimū inediis superuenire solet, tam eorū qui sponte inediis sese macerant, quā
eorū qui pro alimentorū penuria fame cōficiuntur. Illa verò cui frigus accessit, solet se-
nibus euenire, vel etiā illis, qui malo quodā affectu senectuti simili detinentur. ea verò,
quæ cū calore est, in febribus locū habet, quæ hecticæ sunt. In vniuerso autē corpore, sic-
citas hæc nunquā fieri poterit, nisi animalis principiū affectū fuerit. Quinimmo ne fieri
quidē vllō modo potest, vt alius quidē in toto animali sit affectus, alius autē principium
occuparit. quare cordis corpus marcescentibus exsiccari necesse est. Ergo si causas o-
mnes inuenerimus, à quibus cor soleat exsiccari, sciemus etiā causas cur vniuersum mar-
cescat. Natura, inquit Gal. quæ stirpes, animaliaq; fabricatur, omnino sanè generandis
ipsis principiū quoddā corporeum assumit: nulla siquidē omnino res est, quæ ex nihilo
penitus generationis principiū habere possit: atq; hinc exorsa, ad eum perpetuò scopū,
qui sibi à principio in fabricatione propositus fuerat, ordinatè tendit. Hocq; nihil est a-
liud, quā perfectum reddere, quod generatur. illudq; est perfectū, cui nulla propriarū a-
ctionū desit. Multaq; sunt ex actionibus, quæ duris indigent instrumētis, & hæc est cau-
sa, cur multæ fiant in animali duræ particulæ. Earū verò generationis principiū in ani-
mali perfecto, necessū est vt sit molle, vt & aptè cōpingi, efformariq; possit, & ad omnia
tractabile se suo cōditori exhibeat. Ac proinde quantumcunq; semē sit durū, mollis ta-
men planta editur, moderato nimirum quodam humore prius macerata, vt pro semine
fiat natura. Itaq; si opus est, vt generatio animalis à substantia molli sua habeat exordia,
quæ vt absoluitur, ita durefcit: necesse utiq; fuerit, vt in prima elemētōrū, vnde illa cōsti-
tuuntur, téperie, tum humidū, tum siccum præpolleat. Cæterum humidum quidē ipsum
est aqueum: siccum autem, naturaliter aut est terreum, aut igneū. fieri autē minimè po-
terat, vt statim à primis exordiis plus terrei commisceretur, cum opus esset principium
animalis fore humidum. solum ergo adhuc quod igneum est relinquitur in prima ani-
malis generatione & compactione necessariò exhuberans. Si igitur fieri posset, vt
natura, cum animal ad consistendi tempus perduxerit, aliam rursus elemētōrū dispo-

Extenuati
ex multo
vino mera-
co epoto
moriuntur,
& cur.

Macies cor-
poris du-
plex

Naturalis
siccitatis &
democra-
tionis mo-
dus.

marcoris &
ariditatis
multæ spe-
cies.

Cicuta
quomodo
interimat.

sitionem, proportionem viribusque æqualem, apponeret, sic tantummodo sua illi fabrica posset expers tum senij tum interitus perdurare, si tamen custodię sapientis alicuius viri mox demandata fuisset. Nunc autem cum omnino fieri nequeat, ut prima elementa generationis animalium, aut stirpium transponantur, aut transmutentur, necessariū iccirco est, ut post vigorem siccatetur corpus: quanquam non protinus hoc ipsum perpeti illi est necesse, cum necessitas exsiccandi illi aduenerit. Verū deferescens ætas paucam habens siccitatem multos lateret, ac si marcor nondum sit. Senectus verò non genere, sed quantitate sola ab ipsa differens manifestè deprehenditur. Hæc igitur est causa, quę vniuersam animantibus tractu temporis siccitatem præstat. perspicuęque ostendit senium nec euitari, nec etiam sanari posse, quamuis possit retardari, humectante adhibita victus ratione, qua nimirum augere possumus illam humiditatem, quę in corde iecinoręque est dispersa. Cum autem cor, (in quo valentissima est attractrix facultas) sit origo pulsum & arteriarum, contingit ut, nunquam moderatis alimentis destituantur, nisi cum magna sanguinis penuria vniuersum occupauerit corpus. Vnde cū corpus ex longo morbo extenuatum fuerit, putandum non est, cor quoque, pro aliorum proportionem esse extenuatum. Cæterum vera tabes similiter omnes partes occupat, proinde etiam principia ipsa. Atque hæc tabes in ætatibus quidem est senium, in iis verò qui præter naturā sunt est febris tabifica, & alia præterea affectio, quam senectā ex morbo commodè appellauerimus: quę sane tabis species fit febribus ob intēpestiuam, immoderatamque refrigerationem in eam transeuntibus. Est & alia tabis species, quę dicitur torrida, sicuti & tertia, quam syncopalem appellant: quarum illa quidem ortum habet à calore, febribusque ardentissimis: maximè autē vbi habitus fuerit siccior: hæc igitur gignitur, quando iis, qui correpti fuerint animi deliquio, vbi vehementiā periculi effugerint, aliquid ex eo affectu remanet, ita ut adhuc defectum illum animi sapiant. Est autem duplex ipsa extenuatorum affectio. vna quidem, vbi is humor solidorum corporū periit, qui eorum proprium est alimentum, & propterea molliores carnes liquatæ sunt. altera verò, dum solidiora etiam corpora sunt exsiccata, quę utique & prima & similia appellantur. [*an ut ex cicuta extincto paulatim calore proprio, sed alio modo*] Mortem & caloris natui extinctionem, ex vino meraco potenti in emaciatis sequi, absumpto calore, & humiditate radicali quasi omnino siccitate absumpta, non secus quàm extinguat calorem naturalem, & mortem inducat cicuta, quę intensa sua frigiditate & siccitate humores omnes condensat, & quasi congelat, ineptisque reddit ad irrorandum, & non amplius subsidio esse possunt, depascenti calori tanquam pabulum: quin & ipsemet calor obruitur, atque omnino extinguatur. ita, inquit, fit à meraco vino epoto à tabidis, sed diuerso modo: siccitate enim sua & calore absumit pabulū. & simul calorem dissipat, atque absumit: non secus quàm exiguus ignis à multo igne, aut à sole. id igitur euenit, quòd absumpta multa quātitate implantati humidi, quin & carnosus ipsi partibus exsiccatis, cum eo modo tendant ad mortem, nisi humectate victus ratione restarentur, & balneis, si loco humectantium excalescentia & siccantia assumantur, magis absumetur paululum id, quod reliquum est humidi, sicque mors sequetur, aut certè si etiam non extenuati fuerint, in quotidianumque vsum sumatur vinum meracum, & potens, paulatim siccitate introducta, excalescent nimium corpore, & paulatim absumptis humiditatibus, macies vniuersi introducetur. quomodo autem ex calido, vnde vita promanat, & conseruatur, vbi excesserit & frigidi affectus & mors ipsa, quę est refrigeratio completa, sequatur, abundè ex ipso Aristotele lib. de iuuentute & senectute, morte, & vita in com. ad problem. 5. docuimus, quod commentarium huic etiam loco accommodari poterit.

Διὰ τί οἱ μεθύοντες ὀριδᾶντο μᾶλλον; ἢ ὅτι θερμοὶ καὶ ὑγροὶ γίνονται; ἀκρατεῖς δὲ οὖν εἰσιν, ὥστε ὑπο μικρῶν κινεῖσθαι. Διὰ τί ἡττον μεθύσκεινται ταῖς μεγάλαις καθωνιζόμενοι; πρῶτον γὰρ αὐτὸ αἶπρον ἢ κατὰ χρόνους, τοῦτέστιν ὅτι πολλῆς θερμότητος. ὁ μὲν γὰρ μεθύειν, ἐν τοῖς πρὸς κεφαλῇ τοῖς ποῖσι.

XXIII.

Cur ebrii sunt ad lacrymandum faciliores: an quòd calidi & humidi

fiunt: intemperantes igitur sunt ita; vt adeò paruis moueantur, propter quod minus inebriantur, fœcundis calicibus se proluentes. omnium etenim eadem est causa percussio superficialis caloris. tunc enim fit ebrietas, cum est in locis, qui sunt circa caput.

Liceat mihi, antequam verba Aristotelis explicare aggrediar, nonnulla annotare, Locus emē datus.
tum circa contextum græcum Aristotelis, tum circa interpretes, veterem nempe, & Gazam. sciendum igitur in omnibus codicibus problema hoc in duo omnino distincta seiungi: ita vt primum terminetur ad illa verba *κινεῖσθαι*. alterum autem incipiat à verbis illis, *διὰ τί ἡ πλὴν*. sed non terminatur ad verbum *πρὸς τοὺς ὕπνους ὑγρότητα* &c. ac si vnum & idem esset problema: antiquus autem interpres seriem hanc verborum, qua nos vnum comprehendi problema censemus, in duo problemata diuisit, quorum primum terminari censuit, vt in Græco codice reperiri diximus, ad verbum *κινεῖσθαι*. alterum incipiendo à subsequentibus verbi *διὰ τί ἡ πλὴν* &c. terminauit vtnos fecimus. incipiens postea nouum problema à quibusdam verbis, qui in codicibus impressis non reperiuntur. *Διὰ τί μέθυσι οὐχ ὑπνίζονται*. cum vertit propter quid ebriis non sit somnus. vt in suis codicibus etiam Gazam habuisse constat, ex principio, cum vertit, cur vinolentis somnus oboriri nequeat, verū Gaza, quauis hoc problematum faciat, multum tamen habuisse deprauatum codicem suum visus est, cum multa omiserit, quæ in omnibus impressis reperiuntur: nam omisit priorem partem solutionis. [*an quod calidi & humidi sunt: intemperantes igitur sunt ita, vt adeò paruis moueantur.*] ego verò hæc omnia coniungenda esse dixi, & duo verba etiam aliquo modo immutauī, & addidi desumpta ex ea parte problematis, quam iam explicui. cur autē id facerem, suo loco proponam. Quærit igitur [*cur ebrii sint faciles ad emittendas lacrymas*] vt autem commodius ea, quæ ab Aristotele in dissoluenda hac quæstione proposita sunt, & facilius intelligi possint, operæ precium me facturum existimaui aliqua de lacrymis meditari, potissimum autem de materiali causa, cum ea hoc loco supponatur. de generatione lacrymarum, earumque materiali causa, nō vna fuit aut antiquorum philosophorum, aut recentiorum sententia. credidit enim Empedocles lacrymas fieri ex attenuato & eliquato sanguine, vt docuit Gall. lib. de hist. philosophica. verum cum momento quodam temporis à mulieribus quibusdam emungantur quasi ad libitum, vix credi potest tam breui tempore sanguinem colliquescere posse: Gregorius Nissenus lib. de hominis opificio cap. 12. & Moletius in lib. de hominis structura crediderunt inde lacrymas originem ducere, quod commotis, atque aliqua ratione perturbatis visceribus, multi vapores inde eleuati cerebrum ipsum petunt, qui in eius cavitatibus recepti, in aquam tandem ratione naturalis temperaturæ frigidæ cerebri mutantur, inde autem ad oculos vi expellente protruduntur, moxque extra tanquā excrementa inutilia pelluntur. hinc inter lacrymandum, quædam admixta voluptas persentitur, expulsis superfluis humiditatibus, partem illam grauantibus. Reprehendunt viri doctissimi multis rationibus hanc opinionem. quarum prima ea fuit, videri impossibile, ita citò posse vapores eleuari, condensari in aquam, & ad oculos fluere, quemadmodum videtur in mœroribus: sunt enim multi, qui simul ac mœrent statim lacrymantur, in quibus vix dici potest, quod viscera occupata mittant vapores, fiat aqua, & ad oculos fluat. vnde rationaliter mirabatur Plin. prouentū lacrymarum, & vbi tanta copia humoris tandiu latitaret. Secundò ex falso lacrymarum sapore, desumebant ad idem refellendum argumentum: si enim ex vaporibus à frigore in aquam condensatis, quomodo salis esse poterunt, cum falsedinis ratio omnis, potius à calore & siccitate sit petenda. Tertiò non esset in potestate hominis lacrymari vbicunque luberet, & tamen videmus plurimos, qui, quotiescunque volunt, lacrymas sine vlla occasione promouent. quinimo veteres in luctibus conducere solebant mulieres, quæ flerent, citra mœrorem, aut vllam aliam occasionem. Quartò, eam opinionem refellunt quod in timore non lacrymamus, cum alioqui & viscera, & cor præcipuè occupetur. Quinto, quoniam non possemus assignare causam cur in risu & gaudio fiant lacrymæ, cum tamen eo tempore viscera minimè (vt aiunt isti) occupantur. Hac igitur refutata, censuit lacrymas nihil esse aliud quàm potulenti humoris portionem, quæ in cerebro, venis oculorum, & præsertim venis angulorum oculi continetur, quæ aut per compressionem, aut per dilatationem illarum venarum foras erumpit. hæc autem aut

Ebrii cur facile lacrymantur.

Quæ causa materialis lacrymarum opinio Empedoclis. Nissenii & Moletii opinio.

Recentiorum refutatio opinionis Moletii.

Recentiorum sententia de materiali causa lacrymarum.

Cōfutatō voluntate hominis intensa, vel gaudio multo, vel mœrore. verum etiam hæc opinio easdem propemodum difficultates patitur, & fortasse maiores, quibus superiorem euertere conatus est. vbi-nam enim tanta humoris huius potulenti copia continetur in venulis cerebri, & oculorum, quæ adeo exiles sunt, vt quasi sensum effugiant? quod si aliunde transmissa hæc humiditas, ad oculos fertur, quomodo tam breui temporis spacio? at cōpressio hæc & dilatio venarum, quæ sunt in angulis, si voluntate hominis efficitur intensa, aut magno gaudio, aut magno mœrore, iam non hæc generant serosum hunc humorem, sed necessarium est asserere commotis visceribus aliunde transmitti, & de nouo generari. Quinimmo quærens cur solus homo verè lacrymetur, hancque compressionem solus efficiat: respondet, quia solus vehementer gaudet, solus magnoperè mœret, & tandem solus vehementer aliquid vult, peterem, passiones hæ animi, an-ne in cerebro fiant: si saltem aliquas non fieri confitebitur, vtrique nulla erit ratio, cur ex ea passione lacrymæ promoueantur. in mœrore, in gaudio quid ad cerebrum? cordis hæ sunt passiones, apud philosophum nostrum, aut saltem viscerum secundum Galenum & Platonem. quomodo igitur aperient has venas, quomodo producet lacrymas? an potius quod commotis visceribus, suppeditatur materia supernis partibus, aut mediata, aut certè immediata. sed videamus an hæc sententia Arist. Hipp. Gal. Auic. consentiat. scimus primùm Aristotelem & eius discipulum Theophrastum voluisse, lacrymas, vrinam, & sudorem ab eadem materia promanare, satis autem à nobis in superiori sectione demonstratum est sudorem non à potulenta modò materia produci, sed aliunde etiam. hinc Aristoteles 5. sect. problem. lacrymas aliquando fieri calidas sole pituitam colliquante, & alibi frigidam non concoquente calore fieri scribit. Plato autem in Timæo credidit lacrymas serum esse quoddam ex coagulato phlegmate separatum. Auic. autem lib. 30. fen. 3. manifestè ostendit non ex hac solùm potulenta materia lacrymas produci. sed age experiamur quantum valeant argumenta. In primo enim noluit Nissenus, & Moletius, tum & recentiores hos sequentes solùm inde oriri lacrymas, sed nouam inde suppeditari materiam. primùm enim ex eleuatis vaporibus ob viscerum commotionem comprimuntur cerebri partes, alterantur, & oculi immutantur aliqua alteratione, vnde serum illud quod in venulis angulorum cōtinetur, pellitur & promanat, cōuersis iis verò vaporibus cōtinuo suppeditatur materia, sicq; desinet mirari Plinius copiosum lacrymarum prouentum, & locum vbi tanta quantitas humoris continetur. Mirabimur certè si non suppeditatur inde materia, quomodo tanta copia humiditatis possit effluere, quæ & molem oculorum quantitate superat, & capacitates omnes cerebri si repletas eas supposuerimus, etiam locum non suffecturum sæpe euētus docet secūdò inquit calcedo nō potest esse ex actione frigiditatis cerebri. quasi vapores calidi saporem huiusmodi conciliare non possint vel ex pituita tali, vel ex admixtione bilis. docuit hoc Hipp. 2. prorrh. & Galenus 6. Epid. com. 1. T. 23. ex caliditate morbosa & perurente cerebri & capitis hoc idem prouenire posse. at non omnes falsæ sunt, neque perurentes, aut calidæ, nisi morbosæ. 3. verò tollitur, quod nō omnes lacrymas ex affectionibus, vel potius internis animi passionibus prouenire dixerint: quæ enim pro voluntate lacrymantur mulieres, cum cerebro referto multis humiditatibus præditæ sint, oculisq; natura fere lacrymantes habeant, ex sola compressione lacrymas emittere possunt, vberem tamen illum effluxum & diuturnum non habere poterunt. Dum timent autem homines non lacrymantur, quia passio illa potius frigida est, sanguisq; potius congelascit, spiritibus ad fontem recurrentibus, vnde vapores ad partes supernas nō eleuantur. Postrema ratio adeò falso nititur fundamēto, vt nihil magis. In risu, in gaudio viscera nō cōmoueri? At ego affirmare ausim vix in aliis animi aut corporibus passionibus adeo viscera agitari. in risu quis nō videat septū transuersum & agitari, & ita concuti, vt supernæ partes incalescant, rubescant, & oculi præfulgeant, & maximè sæpenumero lacrymentur. gaudio autem cor moueri, in spiritibusq; agitari vel inde constat, quod obseruatum sit ex nimio gaudio adeò spiritus esse expansos vt dissipati, & subito diffantes mortem repentinam concitauerint. Præstabit igitur aliqua de lacrymarum causis diligentius inuestigare, vt vnde remulentorum ex lacrymæ adeò facile promanent, facilius cognoscamus. Lacryma est humor excrementitius sero similis in cerebro venisque oculorum. & præcipuè in venis angulorum oculi cōtensus forti earū compressione aut dilatatione foras erumpens. hinc colligi potest subiectum lacrymarum remotum esse cerebrum, proximum verò esse venas oculorū, & foramina, per quæ manant ab vtraque palpebra ad internos oculorum an-

Solutio argumentorum aduersus Nissenum & Moletium.

Nostra sententia de natura lacrymarum. Lacrymæ definitio. Lacrymarum subiectum. Lacrymarum causa efficiens.

gulos. lacrymarum autem causa efficiens vel est interna vel externa. interna, aut princeps, aut instrumentalis. princeps, ut optimè annotauit Coclenius, aut est animæ facultas naturalis alteratrix & secretrix, ichores attenuans & propellens, aut affectio animi, ut mœstitia & dolor, aut lætitia cum risu, nam in illa cum maximus sit cordis cum cerebro consensus, cum iam intellectus cognouit rem dolendam, cor in hac agitatione positum, sursum vapores acriores transmittit, quibus irritatum cerebrum societatem quandam doloris seu egritudinis ostendit, & lacrymas veluti rotem per maiores oculorum angulos effundit. In effuso autem ac immoderato gaudio, hac eadem ratione cor expansis vndique spiritibus, & spirituofo sanguine potissimum, cerebrum subito replet, vnde leui momento dilatatis etiam illis venulis, quasi per venas fontis & riuulos effluunt, lacrymasque producant. In risu etiam immoderato adeo vehementer concutitur diaphragma, ut fere momento temporis incalescat cerebrum, & oculi vnde & humor iam contentus expellitur, & alius denuo subministratur. ex arbitrio etiam quandoque aliqui lacrymantur, facultatem nacti, qua angulos comprimentes humorem exprimant. aliquando tamen corporeæ aliquæ causæ lacrymas promouent, aut internæ, ut cum ex fluxione humorum ad oculos morbosa affluxus is lacrymarum excitatur, aut nimia laxitate vasculorum, retentrix facultas naturalis non rectè fungi potest officio suo. externæ aliquæ etiā causæ lacrymas mouere aptæ sunt, ut acria, allium, cæpe, & huiusmodi quæ apta sunt, acrioribus halitibus cerebrum pungere, & vellicare, ita ut in sese contractum exprimat, quod in ventriculis & anfractibus continetur excrementum. Hinc apud Aristophanem, qui lacrymatur, allium per iocum olfacere dicitur. Materia lacrymarum serofus est humor, qui vel assidue in oculis generatur, ut pote in partibus, natura sua multa humiditate refertis. natura enim admodum prouida, foramina fecit, & colatoria quædam in oculis, in quibus perpetuò humiditates conseruat, ut assidua eorum humectatione prohibeatur, ne tandem tunica cornea rigeat. vnde de glandulis huic officio inservientibus, dicebat Columbus, In oculi orbita, quatuor adfunt glandule, (corpora spherica, oblonga tamen, rara, & poris referta) duæ scilicet singulæ orbitæ, dextræ sinistræque; duæ inquam, supra, infra reliquæ: quo loco positæ sunt à natura, ut humiditatem superuacua ad oculos tendentem susciperent, illasque humectarent, atque irrigarent, ne eorum motu adeò frequenter, nimis exsiccarentur: itaque moueri deinceps desinerent. Hæ illæ sunt, quæ mœrore, aliaque causa constrictæ, lacrymas excutiunt, atque effundunt. His positis, non erit nobis difficile intelligere Aristotelem, causas problematis inuestigantem, dicit igitur [*an quod calidi & humidi sunt*] ecce nobis materialem causam traditam, excedentem nempe humiditatem ex vino, in ebriorum cerebro productam, eleuatis multis vaporibus mox aliam tradit efficientem. & dicit, [*intemperantes igitur sunt, ut adeò paruis etiam moueantur*] non modò inuoluntariæ lacrymæ temulentis ob superfluam cerebri humiditatem effluunt, sed etiam, quod obruto quasi calore naturali, timidi fiunt, & admodum suspiciosi, ut superius dixerat, quibuscunque leuibus de causis, animi passionibus potissimum, mœrore tentantur. ex qua passione commotis visceribus, iam ad superna vapores emitti dicebamus, quibus materia lacrymarum continuò fouetur, ac conseruatur, [*propter quod minus inebriantur &c.*] hæc particula pars est 12. problem. sed hoc loco ab Aristotele maximè ad propositum reposita, potissimum si ita intelligatur, ut à nobis expositum est. diximus enim, eos, qui sese fœcundis calicibus proluunt, minus ebrietate tentari, quàm eos, qui aut pitissando, aut tenuioris orbitone vini eandem quantitatem hauriunt, quod in transitu longiori, maior vaporum copia cerebrum impetat, eo quod quædam fiat percussio superficialis, qua facilius vapores sursum feruntur, cum ebrietas sit irrigatio quædam partiū circa caput. quæ eadem causa est, cur iidem temulenti in lacrymas facile proruant. respicit autem, non proximam efficientem traditam causam, sed materialem: qua dicebat vino caput calefieri, & madefieri.

Lacrymarum
causa ma-
terialis.

Διὰ τὴν οἱ μέθυσοι ἔχ' ὑπὲρ ζονται, ἢ ὅτι δὲ πρὸς τὰς ὑπνοὺς ὑγρότητα ἐνυπάρχον θερμὸς αὐτῇ γὰρ, ὅπερ πρὸς. ἀν' ὃ μὴ εἴη ὑγρότης ὀλίγη, ἢ δὲ πεπλός, & γὰρ ὑπνος. ὅς ἐστι τοῖς κόποις, καὶ μὲν τὰ σιλία καὶ τοῖς πότοι, ὡς ὡπικώτατοι γίνονται ὑπὸ τῇ θερμότητι. τοῖς δ' μεγαλ' χορικοῖς καὶ τὰς μεγάλας πλείας, ἀρτυπνίας. τοῖς μὲν ὅτι κατέφυκται τῶν τοῖς δ', ὅτι οὐκ ἔστι, ἢ ὀλί-

ἢ φανερόν ὅτι εἰς ταῦτα βλέπειν καὶ ἕτερον τῶν παθῶν.

X X V.

Cur temulentis somnus non fit ? An quòd ad somnos humorem adesse calidum oportet: hic enim bene cōcoctilis est. si autem non, sed inerit exiguus humor, aut concoctu difficilis, somnus non fit. Qua etiam de causa in laboribus, & post cibum & potum, somnolentissimi fiunt ob calorem. Melancholicis enim & in magnis ardorib. vigilia fit, illis quidem quia refrigeratus est humor, his autem, quia aut nullus, aut minimus existit. Ergo manifestum est rationem vtriusque affectus inde esse petendam.

Temulenti
somno de-
stituuntur,
& cur.

Ex temule-
tis qui so-
no destitu-
untur, &
qui in so-
num pro-
fundū de-
cidunt.

Somnus
quomodo
fiat ex A-
rist. senten-
tia.

Temulentis cur somnus non eueniat quærit hoc problemate : quod nisi diligenter intelligatur, & falsitatem habere comperiemus, & in ipso met Aristotele repugnātiā. scimus enim temulentorum quamplurimos adeò quandoque somno detineri, vt eo mediante, sæpenumero crapulam euincant. quin, quod obseruatum est, etiam id ipsum docuisse, lib. de somno & vigilia, vbi vina soporifera esse scribit. nisi dixerimus in temulentis gradus esse, eosque qui vehementer sunt ebrii, vigiles maiori ex parte esse. vinū autem vbi moderatè sumatur, humectando somnum conciliat, quin etiam, si libera- lius hauriatur, modò multum non excedat, etiam si ebrietatis iam limites ingressi fue- rint, qui ipsum hauserint. somnus conciliari in iis solet. at qui eò vsque peruenerint, vt & loquaces nimium, minaces, & furibundi facti sint, aut eum vsque gradum ebie- tatis attigerint, vt stertant, & multum euomant, non modò somnum non habent fami- liarem, sed in vigiliis quàm maximas incurrunt: de quibus gradibus abundè Aristote- les in trigesima sectione probl. primo. Huius igitur rei rationem in problem. præ- senti conatur inuestigare. cū dicit, [*An quod ad somnos humorem adesse calidum oportet*] nisi quis saltem summatim ea attigerit, qui ab Aristotele lib. de somno & vigilia, de modo generationis somni, vix quæ hoc loco, quasi per transfennam, ad dis- soluendam hanc quæstionem proposuit, intelligi à nobis poterunt. Putauit igitur Ari- stoteles somnum fieri à vapore, genito vi caloris in alimenti concoctione, elatoque post modum ad cerebrum, ibique conuerso in humorem ab ipsius cerebri frigidita- te, eo modo quo pluuia ex vapore in aëre frigido fieri cognoscitur : qui humor cū grauis fiat, defluit ad inferna per venas, caloremque versus cor repellit, illudque re- frigerat, vnde per vocatam antiparistasim, somnus, inquit, oboritur. omne enim calidū natura sua sursum ferri aptum est. quamobrem exhalatio, quæ à cibis fit, & potibus, cū calida sit & humida, ad cerebrum vsque ascendere solet, secūmque illuc vsque aliquas trahit superfluitates: quò sanè pertingens, & accedens, cerebri frigiditatem offendens, ab illa condensata, & compacta rursus infernè deuoluitur, Euboici (vt ait) Eu- ripi more, qui hinc inde, sæpius in die concitatis aquarum cursibus, & recursibus ra- pitur: mox autem inde deuoluta, cor ipsum primum apud ipsum creditum sensiterium petit, calorem in ipso existentem frigida qualitate hebetat, atque retundit, quo veluti egelido aut repescente reddito, dormitat primò, crebròque capitis nutu languescit a- nimal: postmodum etiam in profundum delabitur somnus, stertitque eò vsque quoad à cordis connato calore in sese reducto, & idcirco corroborato, id quod defluxerat cō- coquatur, & dissipetur digestionē. Quamobrem post assumptos cibos præcipuè fiūt somni. quoniam eo potissimū tempore, multa & corpulenta humiditas caput petens, quoad eo in loco fuerit, illud replet & aggrauat. hac igitur ratione hoc loco dicit Ari- stoteles ad somnos procreandos necesse esse humiditatem adesse calidam. [*hic e- nim bene concoctilis est*] quasi dicat, in huiusmodi enim humorem calidum & humi- dum coctione, celebrante natura, vapores huiusmodi eleuantur calidi & humidi so- mnum concilians. [*si autem non: sed inerit exiguus humor aut ad concoquendum contu- max, somnus non fit*] si verò parua inerit humiditas. aut certè multa, quæ tamen à naturali calore concoqui, aut euinci non possit, somnus non excitatur. [*quæ e- tiam de causa in laboribus, & post cibum & potum, somnolentissimi fiunt ob calorem*] Ga- za in sua translatione, non visus est habuisse *ἐν τοῖς τοῖς*. sic enim legit, qua de causa, post

cibū & potū, somnolētissimi fiunt ob calorem. labores igitur quosdā, & lassitudines somnū inducere efficerēque dicit, quicūque videlicet corpora dissoluūt, & liquefaciūt, superfluentēque, ob caliditatem motu conflata, commouent humiditates, quæ sanē in ventris viscerūque receptaculis reperiuntur. ab illis enim vapores eleuari, caputq; petere, necesse est, secum deportantes corpulenta quædam, & crassa corpuscula. Quemadmodum enim in mundo hoc inferiori, siccas illas exhalationes per se sursum ferri docuit lib. 1. Meteorolog. sed ferē semper humidis vaporibus iunctas, ita in animalium corporib. crassa sēper exhalatio tenui cōiungitur, ac sursum fertur. lib. verò de somno & vigilia, cū dixisset laborem colliquando, somnum conciliare aliquando solere, subdit: docens quidnam sit id colliquamentum, idque vult indigestum quiddam esse, & crudum alimentum, si calidum certē fuerit. frigidum namque condensatum, colliquationi haudquaquam aptum & commodum esse censuit. Animaduertendum tamen est, huiusmodi colliquamentum, de quo in præsentia loquitur, aliud & diuersum esse, ab illo de quo in commentariis iis de generatione animalium longiores fecit sermones, quam *σύντηξιν* ibi appellauit. Quod si obseruasset Argenterius, lib. de somno & vigilia, cessasset Aristotelem hac in re, vt in cæteris solet, carpere: multis argumentis cōmonstrando non quemcunque laborem, neque in quocunque corpore colliquamentum facere posse. solus enim dicebat, vehemens, & in humidioribus corporibus aptus est labor colliquamentum facere. colliquamentum enim ipse intelligit pessimam illam affectionē, quæ in ardentissimis vel perniciosis febribus solet cōspici. sed nō mirum si aduersus Aristotelem momus iste inuectus sit hac in re, cū Gal. Aristotelis alioqui multis in rebus admirator, & Auerrois acerrimus eiusdem omnibus in rebus propugnator, & defensor, præceptorem hac in re deseruerint. ille quidem 1. de sympt. causis vltimo & 3. de causis pūff. cap. 9. Auer. autem 2. collect. medicinalium, cap. 21. nam lassitudo non ex colliquante exercitio, sed ex meditatione, aut solitudine, citra cibum sumptum somnum mouere solet. & conatus ad dormiendum, & frictio mollis, & cantus suauitas, & tenebræ, & silentium, quorū nullum exhalationem continet alimenti. quoniam etiam non semper dormimus dum cibum sumimus: nec semper denegato debito tempore corpori nutrimento, vigilamus. Aliam igitur cōmenti sunt somni causam naturalem, propter naturam retrahentem spiritus, vel ad eorum reparationem, vel ad alimenti sumpti concoctionem. Innaturalis verò, propter causam impediētem delationem animalis spiritus, ad membra facultatis, siue ea sit refrigeratio valida, cerebrum neruōsque condensans, obstructione constipante, siue humor obstruēs. vt sit impotentia sensuum, propter naturam spiritus retrahentem, vel causam præter naturam obstruentē. Auic. etiam ipse 1. 3. Tract. 4. cap. 1. putauit esse reditum spirituum ab organis sensus & motus ad principium, præter instrumenta respiratoria. si tamen has amplectamur opiniones, non ita nobis facilis erit ratio dissoluendi multas quæstiones, quæ faciliē tolli possunt si sequuti fuerimus Aristotelis opinionem: vt optimē à nobis est annotatum in com. ad primam sectionem. sic igitur post labores, & cibum & potum, somnolentissimi reddimur ob hunc vaporem repētem sursum petentem: in laboribus quidem attenuatis, & colliquatis multis humoribus, ex quibus sursum vapores, vbi incaluerint, eleuantur, in cibo verò & potu, vt dicebamus, quod ex actione caloris in alimenta vapores eleuantur, & caput vbi petierint, in aquam conuertūtur, qui deorsum quodammodo cor ipsum obruunt. [*melancholicis enim & in magnis ardoribus &c.*] quod exemplo ex laboribus & cibo & potu desumpto, somnum ex vaporibus digestibilibus fieri docuerat, ex opposito, vigilia nempe in præsentia, aggreditur idem probare argumento tum ex melancholicis desumpto, tum & ex febribus ardētibus, in quibus vigiliæ maximē vigent, quamuis non propter eandem causam. melācholici enim, cū frigidi sint, & sicci, cerebro priuati humore illo repente insomnes permultos quādoque dies & noctes remanere obseruamus, quod in cerebro, quin & vniuerso corpore leuis sit humiditatis quantitas, eaque etiam, quæ superari, concoqui, aut digeri nō ita facile possit à calore. Idem contingit in ardentibus febribus, sed ob aliam causam absumpto nempe & exsiccatō vniuerso fere humore somnus absolui non potest: sed vigiles fere semper sunt. [*ergo manifestum est rationem &c.*] breuissimē iis verbis solutionem problematis absoluit. dicens, si ad hæc exempla, quæ proposita sunt, & ad causas tum somni in laboribus, & post cibum & potum, tum vigiliæ in melancholicis, etiam in ardentibus febribus animum adhibuerimus, faciliē fieri posse vt dissoluamus

Somnus labore percolliquamentum quomodo fieri dicatur.

Argenterii lapsus, dū Aristotelem reprehendit in colliquamento, quod in labore somni causā constituit. Gal. & Auer. sententiæ de causis somni à labore contra Aristotelem.

Somni causæ à Gal. & Auer. positæ.

Auic. sententiæ cū somno.

hanc quæstionem. si enim temperatè vinum assumpserimus, somnum cōciliare obseruamus experientia, & docuit Gal. li. 3. de causis puls. ca. 9. & cap. vi. i. de sympt. caus. si verò plus quàm oportet absorbeatur, duplici ratione somnum potest impedire, vel quòd cum vaporibus calidis & humidis acres fuligines, & sicca sursum feruntur, quæ humiditatem superantes, potius siccitatem inducunt, & vigilias potius producere apte sunt, aut certè quòd ob multitudinem quasi obruunt calorem naturalem: sicque, humore refrigerato, somnum inuehere non poterunt, sed quasi stertunt, & non dormiunt.

Διὰ τί οἱ οἶνόφλυγες τρέμονται, καὶ μᾶλλον ὅσῳ ἂν ἀκράτω ποτῶσιν; ἔστι δὲ, ὁ μὲν οἶνος, θερμαντικὸς ὁ δὲ ἔθνος, ἢ μάλιστα ἀπὸ ψυχροῦ. διὸ οἱ ῥιγῶντες μάλιστα τρέμονται. πολλοὶς δὲ ἡδὴ χρωμύοις μόνῳ ἀκράτῳ ἔσθῃς χάριν, ἔθνοι τε ἰσχυρὸν συνεβησαν, ὥστε ἀπορρίπτειν τὰς θλίβοντας· καὶ τὰ θερμῶ ὕδατι λευόμενοι, αἰσθητῶς εἶχον. ἔτεροι δὲ τὸν τῶν ἔσθῃς διατῶμενοι, καὶ πείψαι χρωμύοι καὶ ἔσθῃς κρέασι, πρὸς ἀποπληκτικῆς ἀρρώστιας ἦλθαν. τοῖσι δὲ ἔθνοι μὲν, ἀλλὰ πλὴν ἀκνησίας, ἢ τὸν ἐν ἐπιπλόν, πόνος δὲ ἰσχυρὸς, καὶ τὸ μὴ δύνασθαι ἡσυχάζειν. ἐπὶ καὶ τῶ μὲν ἔθνου αἰτία, ἢ ψυχρότης φαίνεται γὰρ (ὡς ἔφειρηται) οἱ τε ῥιγῶντες τὸ πάθος, καὶ οἱ σφόδρα γέροντες. ἀμφοτέρων δὲ τῶν, τῷ μὲν, τὸ πάθος ψυχρόν. τῷ δὲ, ἢ ἡλικία· ὁ δὲ οἶνος, θερμαντικώτατος ὥσθ' ὑποεναιπτόν αὐτὶ συμβαίνει ἢ ἔστιν κωλυεῖν γενέσθαι αὐτὸ ὑπὸ ἐναιπτόν, μὴ ὡς αὐτῶς δὲ ποιουμένων; οἷς καὶ ἀπὸ τῷ πάθους ἀποχέεται ὑπὸ θερμῶ, ὅταν ὁ πάθος ἀφ' ἑαυτοῦ ποιήσῃ τὸ θερμόν· ὥστε ἔστι μὲν ὡς ὑπὸ ἐναιπτόν τὸ πάθος τὸ αὐτὸ συμβαίνειν, ἔστι δὲ ὡς ὑπὸ τῶ αὐτοῦ τὸ αὐτό. ὁ δὲ ἔθνος ἢ μὲν ὑπὸ ἐνδείας θερμῶ, ἢ πρὸς τὸς, ἀλλὰ τὸ οἰκεία. φθείρεται δὲ τὸ θερμόν, ἢ μὲν αἰσθάνεται ἢ σβέσει· σβέσει μὲν, ὑπὸ τῷ ἐναιπτόν, ὑπὸ ψυχρῶ καὶ ὑγρῶ. μὲν αἰσθάνεται δὲ, ἐνδεία ἔσθῃς, οἷς οἱ λυγροὶ, ὅταν μὴ ἔχωσιν ὑπεκκαύμα, μηδ' ἔλασιν ἢ ὑπὸ θερμῶ ἀλλοτεῖς, οἷς τὸ πῦρ ἐν τῇ ἡλικίᾳ, καὶ οἱ λυγροὶ πρὸς τὸ πυρὶ. οἱ μὲν οὖν ῥιγῶντες ὑπὸ ψυχρῶ, σβεννυμὸς τῶ θερμῶ τρέμονται διὸ καὶ τοῖς πρὸς χρωμύοις τὸ θερμόν, αἰσθάνεται γίνονται. ἔτι καὶ κλειόμενον γὰρ τὸ ψυχρόν εἶσω καὶ αἰσθάνεται ἀμύμον, ἴσθῃς τῆς πείρας καὶ ὅς τινος μὲν πυρὶ τῆν τὸ γίνόμενον ῥιγῶς δι' ὁμοίαν αἰτίαν ἢ μὲν ἐν δὲ τῇ γῆρας τὸ θερμόν μὲν αἰσθάνεται, τῆς ἔσθῃς ὑπολειπούσης. ἔσθῃ μὲν γὰρ, ὑγρὸν δὲ θερμῶ τὸ δὲ γῆρας, ψυχρόν. οἱ δὲ οἶνόφλυγες, μὲν αἰσθάνεται μὲν τῆς οἰκείας θερμότητος, τρέμονται. καὶ εἰ ἴσθῃς ὅσοι τὸ πάθος ἔσθῃς τὸ οἶνον, ἢ τὸ αὐτὸν δὲ ἔσθῃς τοῖς ἀλλὰ γῆρας, ἀλλ' ἐπὶ τῆς τοῦ ἔσθῃς τὸ τῶ θερμῶ φθορῆς. ὅταν γὰρ ὑπερβῇ ὅσοντι χρωμύοι, ἐν τῇ σῶμα πολλὴ ἔσθῃ ἢ θερμότητος, ἢ ἀποσβέννυσιν, ἢ ἀδενῇ ποιεῖ τὸ οἰκεία θερμότητος ἢ ἰσχυρόν· ὅτι γὰρ ὅταν μὴ κρατῇ τὸ κινουμὲν τῶ κινουμῆς. οἷς, ὅταν ζύλιν μακρόν καὶ μέγα, μὴ ἀκρατῶς ἔχη τις, τὸ ἀκρον τρέμει. ἢ γὰρ τῶ τῶ, ἢ ὅς τινος ἐχόμενον μεῖζον εἶ, ἢ τῇ τὸ κινουμὲν ἔλαττον. συμβαίνει δὲ σβεννυμὸς τῶ θερμῶ, (δοκεῖ γὰρ αἰσθάνεται τῶ τῶ) τῶ κινεῖσθαι τοῖς ζώοις) μὴ κρατεῖν πλὴν φύσιν. σημειοὶ δὲ ὅτι ἀλλὰ ψυχρότητα ἢ τὸ πάθος τοῖς οἶνόφλυξι καὶ τοῖς πρὸς σβεννυτέροις, ὅτι αὐτὸ ῥιγῶς ἢ ὁ ἔθνος.

XXVI.

Cur ebriosi tremunt, & eo magis ubi merum hauserint, cum vinū excalefaciēdi vim habeat: tremor autem fit maximè à frigido. vnde rigentes maximè tremūt. multis enim solo meraco vtentibus nutrimenti gratia, tremores adeò vehementes acciderunt, vt etiam comprimentes repellerent: & calida aqua profusi, vix persenserunt. alii autem eodem, tum & perfricationib. & carnibus vtētes, in attonitum morbū inciderunt: tremores autem ob immobilitates minus inciderūt. dolor tamē vehemens, & inquietudo eos exercebat. Tremoris igitur causa est frigiditas. videntur enim, quemadmodū dictū est, hæc pati, qui rigent, & qui vehementer sunt senes: vtriusque autem horum eadem causa, illorum passio

passio frigida, horum autem atas. Vinum autem calefaciendi maxime vim obtinet. quare contrarium etiam producet. An nihil prohibet rem eandem à contrarijs effici, dummodo non agant modo eodem, sed diuerso. Vt vritur & à gelu, & à calore, vbi gelu vniuersum calidum in vnum coegerit. quare fieri potest vt à subcontrarijs passio eadem proueniat. Tremor autem fit ob inopiam calidi non cuiuslibet, sed proprii. corrumpitur autem calor, aut marcore, aut extinctione. Extinctione quidem à contrariis, à frigido & humido: marcore autem, vel indigentia nutrimenti, vt lucernæ, cum ei fomes vel oleum defecerit. aut alieno calore: vt ignis in sole, & lucernæ iuxta ignem. Qui rigorem verò patiuntur à frigido, extincto calido tremunt. Ex quo etiam fit vt calida aqua affusa horror exoriat. conclusum enim frigidum interius, ac circumseptum pilos eriget. & in febrium quoque accessione rigor, qui fit, per similes causas fit. in senectute calidum deficit alimento deficiente: nutrimentum etenim calido humidum: senium autem frigidum. Ebriosi autem, deficiente propria caliditate, tremunt, & si qui alii id patiuntur propter vinum: sed non modo eodem quo per senium. sed adhuc superat tertius modus corruptionis calidi: quando enim nimio vtuntur, in corpore multa superexcedens caliditas, aut extinguit, aut debilitat proprium calorem, quo valemus. fit enim tremor, dum non dominatur mouens moto: vt cum lignum longum non bene teneat quis, extremitas tremit. fit autem hoc, quoniam aut quod tenetur maius est: aut quod mouet, minus. Accidit igitur tremor extincto calore. Videtur autem hæc causa mouendi in animalibus non dominari naturam. signum autem per frigiditatem ebriosi, & senibus hanc passionem fieri, quod iis sine rigore fiat tremor.

Quæ ad huius problematis expositionem faciunt, petenda sunt ex expositione problematis septimi, vbi multa addidimus, quæ ad huius etiam illustrationem præcipue facere videbantur.

Διὰ τί ὁ ἀκροθάλει μάλλον παρὶν δὲ τῷ μεθύοντι μάλλον, καὶ νήφοντι; ἢ ὅτι ὁ μὲν νήφων, ὃς κρίνει; ὁ δὲ πρὸς τὰ πᾶσι μεθύων, ὁ δὲ τὸ αἰσθῆσαι ὅτι πεπλασμένος ἐστίν, ὁ δὲ διὰ μένος τὸ βάρος φέρειν, οὐ κρίνει; οὐ κρίνων δὲ, οὐ παρὶν δὲ. ὁ δὲ ἀκροθάλει κρίνει τε, καὶ ὁ δὲ οἶνον κακῶς κρίνει; ὥστε παρὶν δὲ ὥστε καὶ. Σάτυρος τὸ Κλαζομένιον ὄντα φιλολοιδόρον, φθίζοντα δίκην, ἵνα ἴσῃ τῷ πρὸς ἡμᾶς λέγει καὶ μὴ λοιδόρηται, τὰ ὅσα ἐπέπλασεν, ἵνα μὴ ἀκούων, εἰς λοιδόριον πέπῃ. Παιονίης δὲ ὁ δὲ ἀνιδίκου, ἀφελόν· μικρὰ δὲ ἀκούσας ἐπὶ λέγοντος, ὅτι ἀπέχετο, ὅλῃ κακῶς ἔλεγε, ὁ δὲ τὸ αἰσθάνεσθαι μὴ, κακῶς δὲ κρίνειν.

XXVII.

Cur leuiter ebrietate deuictus magis debacchatur quàm valde ebrius, aut sobrius? An quod sobrius quidem bene iudicat: qui autem omnino est ebrius, quod sensus omnino impediti sint, onus ferre non valens nihil iudicat: non iudicans autem non habet inordinata phantasmata. Parum autem ebrius iudicat, sed propter vinum malè iudicat, & in iudicando inordinatus est. Quemadmodum Satyro Clazomenio, quod amicus esset conuitorum, defendenti propriam causam, vt de re ageret, non ad conuitia prouolueretur, aures obstruxerunt, cessante autem contradicente cum rescrasset, & pauca dicente adhuc

ille audiuiſſet, nequaquam continere ſe potuit, ſed maledicta effutiebat: quia ex præaſſumptis malè iudicare poterat.

Pro huius explicatione commentarius ſecundus huius ſectionis erit ad-
eundus.

Διὰ τί πρὸς τὸ γλυκὺ οἶνον ἡδίστα οἶνα, οὐ γίνονται οἰνόφλυγες; ἢ ὅτι οὐκ ἴδμεν χυμὸν ἔχει ὁ
γλυκὺς, ἀλλ' ἀλλότριον; φιλόγλυκος οὖν μᾶλλον ἢ φίλοιος ἔσται ὁ κεκρατημένος.

XXVIII.

Cur ex vino dulci ſuaui alioqui exiſtente non fiunt temulenti? An quòd non proprium habet ſaporem dulce, ſed alienum: amator ergo erit dulcis, non autem vini, qui vincitur.

Pro expoſitione huius problematis ſunt videnda, quæ dicta ſunt à nobis in expoſi-
tione problematis duodecimi.

Διὰ τί οἰνόφλυγες ὑπὸ τῆς ἡλίου θερμανόμενοι, μάλιστα χείρουν; ἢ ὅτι δέον τὸ πέψας;
ἢ ὅτι καὶ αὐτὸ κατεψύχται. δὲ καὶ αἱ ἀποπληξία καὶ αἱ ἀποναρκώσεως τάχιστα μετὰ τοῖς πό-
τοις γίνονται.

XXIX.

Cur ebriofì à ſole caleſcieri maximè gaudent? An quia concoctione gaudent? Adhuc autem & quia refrigerati ſunt. qua ratione & apoplexiæ & ſtupores ci-
tiſſimè à potu fiunt.

Et hoc problema, quoniam vberius ab Ariſtotele inferius proponitur, & diſſol-
uitur, problemate 32. ne eadem repetere ſæpius cogar, ad eum locum remitten-
dum duxi.

Διὰ τί τοῖς μεθύουσις οἷοτε πολλὰ φαίνεται τὸ ἐν ὁράσει; ἢ ὅτι αἱ ἀρχαὶ τῆς ὀφθαλμοῦ ἐσώθεν κι-
νοῦνται ὑπὸ τῆς οἴνου, καὶ ἁπλῶς ἢ ὅλη κεφαλὴ; κινουμένων δὲ τῶν ἀρχῶν, οὐκ εἰς τὸ αὐτὸ συμβαίνει
αἱ ὀφθαλμοί, ἀλλ' οἷον ὅτι μερὲς ἐκάστην τῆς ὁράσεως. δὲ δύο φαίνεται. αὐτὸ δὲ τὸ γίνεσθαι, καὶ ἐάν-
τις καίτωσιν πῖσιν τὴν ὀφθαλμοῦ κίνησιν γὰρ τὴν ἀρχὴν τῆς ὀφθαλμοῦ ὥς τε μηκέτι εἰς τὸ αὐτὸ συμβα-
λὴν τῇ ἐτέρῃ. ἢ μὲν οὖν τοιαύτη κίνησις, ἐξωθεν γίνεσθαι ἢ δὲ ἀπὸ τῆς οἴνου, ἐσώθεν. ὁμοφύρῳ δὲ ἔστιν.
αὐτὰ γὰρ ποιήσῃ ὅπως οὖν κινήσει.

XXX.

Cur temulentis multa interdum apparent, quod vnum eſt? An quia princi-
pia viſuum interius mouentur à vino, quemadmodum & totum caput: motis
autem principijs, non ad idem dirigitur viſus. Sed quaſi in vtranque partem il-
lius quod videtur, qua ratione duo apparent. hoc idem fit, ſi inferius compri-
mamus viſum: mouetur enim principium viſus ita, vt ad idem cum altero coi-
re poſſit. talis igitur motus extrinſecus fit: qui autem eſt à vino, intrinſecus eſt:
nec quicquam intereſt. Idem enim ſequetur qualitercunque aſpectum com-
moueris.

Videnda quæ in exponendo decimo problemate à nobis dicta sunt.

Διὰ τὴν τῶν μεθύοντων ἢ γλώσσα πλάγῃ; κότερον ὅτι καθάπερ τὸ ὅλον σῶμα ἐν τῇ μέθῃ σφονδιέται, ὅτω καὶ ἡ γλώσσα σφονδιόμένη πλάγῃ, καὶ ὅ δὲ διαύεται πρὸ λέξις διαρθροῦν; ἢ σποδῆς ὅστις ἡ τῇ γλώτῃς ὁρῆ; βρεχόμενῃ οὖν ὁρᾷρεται. τὸ πρὸς τὴν συμβαίνοντος ἀλλὰ τὸ πάχος τὸ ἀπὸ τοῦ ὅλου, δεκτικὸν τῆς ὁρᾷς, ὅ δὲ διαύεται ἀκριβοῦς. ἢ δὲ ὅτι ἐν τῇ πλάγῃ διαύαμεθα λαλῆναι, ἀλλὰ τὴν ἀπορίαν τῆς ἀέρος, οὐδὲ ὅταν εἰς τὸ σῶμα λάβωμεν ὕγρην; ἐν τῇ μέθῃ οὖν ἐν ὕγρῳ πολλῷ τῆς γλώτῃς οὐσίας, ὅτε ἀκριβοῦς. πῶς δὲ μὴ ἀκριβοῦς, ἐστὶ τὸ πλάγῃ. ἢ δὲ ὅτι ἐν ταῖς μέθαις ἡ ψυχὴ συμπαθῆς γινόμενη, πλάγῃ; τῆς ψυχῆς οὖν τὸ παρρησίας, εἰκὸς καὶ τῇ γλώτῃ αὐτὴ τὸ πάχος. ἀπὸ ἐκείνης γὰρ ἡ τῆς λέξεως ἀρχή. δὲ καὶ χωρὶς τῆς μέθης, ὅταν ἡ ψυχὴ πάθῃ, συμπαθῇ καὶ ἡ γλώττα, οἷον τῶν φοβεμένων.

XXXI.

Cur temulentorum lingua oberrat? An quemadmodum corpus totum titubatur, ita lingua labens peccat, nec valet dictionem articulare? An quoniam spongiosa est linguæ caro, madefacta autē eleuatur: quod ubi euenerit ob crassitiem, quæ est à tumore, difficilis ad motum existens, exprimere sincerè non valet. An quòd ut in aqua, ob absentiam aeris, loqui non valemus, ita neque cum nimium in os humorem accepimus. in ebrietate igitur, lingua in humore multo posita, sincerè exprimere non potest. id verò est oberrare. An quia in ebrietatibus animus compatiens oberrat. hoc igitur animo patiente, linguam pariter affici rationabile est: ab eo enim est loquendi principium. quo fit ut etiam sine ebrietate, cum animus quippiam patitur, compatitur & lingua. sicut in metuentibus patet.

Temulentorum linguam oberrare, temulentosque sæpenumero balbutire nullus est nostrum qui quotidiana id non nouerit experientia. cur verò id accidat non ita facile quilibet intelligit. hoc autem loco Aristoteles symptomatis huius causas inuestigat. Neque vnica solutione data, aut causa vna assignata contentus, quatuor potius, ut rem hanc absolutius perficeret, proposuit. quarum prima ex linguæ cum vniuerso corpore consensu, desumitur. cum dicit. [*An quemadmodum corpus totum &c.*] id verò non ita intelligendum est, quòd ad motum vniuersi corporis linguam quoque per se necessarium sit moueri: sed quòd eandem causam, quæ corpus titubans reddit, nec rectè sibi constans, linguæ quoque balbutiem producere, eamque ita labilem efficere, ut rectè rem, quæ animo concepta est, non possit, & articulatè proferre. [*An quoniam spongiosa est lingua caro &c.*] est secunda causa ab ipso instrumento principali loquendi desumpta, potissimum autem à substantia ipsius linguæ. est verò caro eius mollis, rara, & laxa, spongiæ instar. per quam etiam fibræ nullæ excurrunt, quo fit, ut musculosa dici nequeat, sed peculiaris, qualem in reliquo corpore nullam reperire licet. cum igitur sit huiusmodi, humiditate accedente repletur, eleuatur, atque in multam molem extenditur, sicque sincerè rem animo conceptam exprimere nequeunt, sed quasi tremebundi balbutiunt. est verò lingua principale locutionis instrumentum, quia ut habet Gal. i. de motu muscul. cap. 3. in lingua motum omnem videre possumus: sursum enim & deorsum, ante & retro, sinistrorsum & dextrorsum apparet circumferri: partim etiam quasi reflexa, & replicata, partim ingeminata, & supplexa, nonnunquam etiam circulariter vndique circumducta. Tria verò sunt in edendo sermone linguæ impedimenta: præcipua καυλότης, blēfitas, in qua certa quedam litera pronuntiatur difficulter L. R. ψελλότης, balbuties, in qua litera, aut syllaba in pronuntiando præteritur, λαροφωνία, seu μογιλαλία, hæsitātia, in qua lingua titubat, & inter loquendū hæret, nec syllabā syllabæ præpropere cōnectere potest: hæc hoc loco titubantiā nō naturalē, sed aduētitiā Arist. potissimū intelligit. in ebrietate igitur, cū partes omnes quæ ad cerebrū & caput pertinet, nimia humiditate

Temulenti
balbutiunt,
& cur.

Linguæ
substantia
qualis.

Lingua in
omnem mo-
tum mo-
ueri apta.

Linguæ
tria impe-
dimenta
in locutio-
ne.

Balbi cur
L. & R.
difficile
proferat.

Pueri cur
balbutiāt.

Aër mediū
ad locutio-
nem.

perfundantur, facile impediunt, quominus vnde quaque lingua moueri possit, neq; ita facile syllabas syllabis connectere. cognouit Gal. noster 6. Aphoris. 32. hanc causam, dum explicat Aphorismum. Balbi ab alui profluuium maximè capiuntur ad proferendum R. L. dicens necesse esse linguam esse longam: quandoque autem brevis est natura ob structuram naturalem, & ideo tranlizat. sed sæpe id euenit, quia molliorem & humidior rem habet lingua temperaturam: quam ob causam & pueri balbutiunt, cum tale quidam ipsis in loquendo contingat, quale etiam in ambulando euenit: nam & ambulare nonnulli prorsus non possunt, nonnulli verò non sufficienter, cum cruribus nequeant propter mollitiem firmiter inniti. Quibusdam etiam ætate integra, inter loquendū defatigatis, balbutire contingit. sequitur. Quare & ebrii aliquando balbutiunt: partim quia multa humiditate perfunduntur, partim quia etiam ab ipsius multitudine prægrauantur. [*an quòd in aqua ob absentiam aëris loqui non valemus &c.*] est tertia responsio à medio malè disposito desumpta: medium enim quo non modò vocem edimus, sed quo loquimur, aërem esse docuit Aristoteles 2. de anima: optimè enim quotidiana experientia obseruamus si quispiam aut aquam, aut humidum quippiam aquæ simile in ore habuerit, non posse articulatè proloqui. cum igitur & spongiosa linguæ substantia, & muscoli illi inseruientes humiditate multa in ebrietate sint repleti, tum & cum totum os, & adiacentes partes superfluo humore madescant, non est mirum si aut balbuties sequatur, aut in loquendo titubent. obseruauit Aponensis optimè dictum esse ab Aristotele, non posse nos loqui in aqua, quoniam sermo illi erat institutus de articulata formatione verborum cum voce, quæ non nisi in aëre, & per aërem formari potest. vox enim sub aqua etiam emitti potest, & exaudiri aëre expulso, quæ in organis, thorace nempe continebatur, & pulmonibus: at significantem sermonem proferre in aqua non valemus: quoniam in sermone formando, non modò opus est aëre emisso, sed etiam intus suscepto. [*an quia cum ebrietatibus animus compatiens.*] est quarta ratio dissoluendi problematis ex principali agente, anima scilicet, desumpta: dum anima corpori huic corruptibili, & multis ac variis passionibus subiecto coniuncta est, necesse est iisdem permutari, atque eo modo saltem in operationibus affici, quibus laborat corpus. docuit hoc longa oratione Aristoteles in libro physiognomico, sed longiori oratione ex Hippocrate, Platone & Aristotele hoc ipsum commonstrauit Gal. noster lib. quòd animi mores corporis temperaturam sequantur. cum igitur ex multo ingesto vino, tum per se, tum vaporibus hinc inde eleuatis, vniuersæ animæ actiones impediuntur, atque labefactentur, rationabile etiam erit, virtutem illam, à tota anima effluentem in linguam affici, atque subinde in actione sua oberrare: cum ab anima tanquam à primo fonte prouenit actio illa, quæ in lingua ad sermonem effirmandum emissæ est. dicitur autem anima pati non per se, cum ipsa sit impatibilis & incorruptibilis, sed ratione instrumentorum. vnde dicebat Aristoteles 1. de anima. si senex oculum iuuenis assumeret: vtique videret sicut iuuenis. [*quo fit vt etiam sine ebrietate &c.*] quod postremo loco proposuerat, exemplo confirmat: linguam nempe oberrare patiente toto animo aliqua ratione exemplo eorum, qui metuunt, quibus cum animus, quasi spiritibus destitutus in operatione constans esse non possit, producit etiam interruptas voces, & linguam titubantem & oberrantem. sed de hac re problem. 13. sect. 8.

Δια τὴν οἰνὸφλυγαν καὶ οἱ περὶ τὴν θάλασσαν, χαίρουσιν ἡλίῳ; ἢ διότι οἱ μὲν οἰνὸφλυγες, δέονται πέψως, καὶ ἀμασσοβαρύνειν αἰς τὸ ποιεῖν κατεψύχαι; διὸ καὶ ἀποπληξία καὶ ἀπονάρκωσις, μὲν τὰς πότους, οἱ δὲ θαλάττιοι, ἀπὸ τοῦ αἰεὶ ἐν ὑγρῷ εἶναι, τὸ τοιοῦτον.

XXXII.

Cur ebrii & qui sunt circa mare sole gaudent? An quia ebrii quidem concoctione indigent: simulque euenit quasdam corporis partes refrigerari. qua etiam ratione attoniti morbi fiunt & stupores post potus. Maritimi autem quòd semper in humido versantur, id faciunt.

Quæritur cur ebrii solis calore gaudere maximè soleant : & quoniam eadem causa efficit , ut quiloca maritima habitant potissimum , aut qui in ipso mari quasi perpetuò vitam degunt , ut piscatores & nautæ , solis calore maximè & foueantur & delectentur , simul quamuis extra proprium locum , id ipsum proponit , & ita dissolvit , ut nulla ferè expositione indigeant. dicit igitur [*an quia ebrii concoctione indigent*] In temulentis ita multo vino facultates & calorem naturalem obrui superius docuimus , ut neque confici possit vinum , atque calorem naturalem quasi extinguere contingat. vnde cum effuditates multæ generentur , ut eas superare possit , indiget natura calore aliquo fouente , & adiuuante : celestem autem calorem huiusmodi esse , qui calorem naturalem fouere possit , atque actionem naturæ concoquentis adiuuare , docuit Aristoteles libro I. de generatione animalium fouetur enim atque maximè adiuuatur calor ille noster naturalis celesti illo & diuino calore , què maxime proportionè respondere dicebat calori stellarum. vbi igitur imminuta fuerit defectu caloris innati concoctio , diuini illius caloris ope adiuuabitur qui quantus quantus tandè sit salutaris semper est , & vitæ conseruator. [*simulque euenit quasdam partes refrigerari*] non hac sola ratione ii solis tepore gaudent , quòd concoctio illo mediante adiuuetur , sed etiam quòd quasi obruto calore naturali partes aliquæ corporis frigidiores redditæ excalesfactione indigent , ideo natura etiam eos solùm ducente , efficit ut solis calore maximè gaudeant tanquàm excalesfaciente. frigidiores autem reddi illo argumento comprobatur , quòd ebrii sæpe frigidis passionibus , potissimum capitis , tententur quod. quomodo fiat iam longa oratione superius à nobis est commonstratum. [*Maritimi autem quòd &c.*] eandem propemodum esse causam cur qui in mari vitam degunt , adeò sole gaudeant , tradit. sed quemadmodum in ebriis causam reddiderat , quòd refrigerati excalesfactione indigeant , ita in maritimis in exsiccatione collocavit : quòd ii non multum refrigerentur , sed superfluo humore assiduò madescant.

Ebrii sole delectantur ut & maritimi piscatores, cur

Διὰ τί οἱ μεθύοντες ἀδυνάτοι ἀφροδισιάζουσιν; ἢ ὅτι δὴ μάλλον τινὰ τόπον ἐκ θερμανθῆναι τῆς ἀμύνης σώματος; οἱ δὲ ἔχουσιν πλεονέκτημα τῆς θερμανσίας, ἀδυνάτωσιν. ἀποσβέννεται οὖν τὸ ἀπὸ τῆς κινήσεως θερμὸν γινόμενον ὑπὸ τῆς παύσεως. ἢ δὲ πῶς μὲν ἐκ θερμανθῆναι τὰς καὶ τὰ τοιαῦτα, ὅτι οἶνος ἀνω πέφυκε φέρεσθαι; ὥστε ἐκεῖ ποιεῖ τὴν θερμανσίαν, ἐπὶ δὲ ἀπὸ τῆς καὶ καὶ καὶ σπῆται, ἥκιστα ἀφροδισιαστικοί. καὶ κελύουσιν αἶμα ἂν μὲν πολὺ, δὲ πνεῖν δὲ ὀλίγον. ἀπὸ πλεονέκτητος μὲν γὰρ ὄντων, ἀνω φέρεται πεπεμμένον δὲ, καὶ τὸ θερμὸν καὶ τὸ ὑγρὸν. ἢ δὲ τὸ σπέρμα τὸ γυναικὸς ἐκ τούτων καὶ οἱ κοπιῶντες ὁρμήναι ποιοῦσιν, ὅτι ὑγρὸς καὶ θερμὸς ὁ κόπος. εἰ δὲ οὕτως ἐν ταῖς πόσιν τούτων γίνονται ἡ παύσις, συμβαίνει δὲ ὁρμήναι τῇ. Διὰ τὸ δὲ καὶ ὅτι τοῖς ἀρρώγματος, ὅσοις γὰρ, συμβαίνει καὶ τοῖς φροδισιαστικοῖς, καὶ τοῖς ἀποσβένουσιν συμβαίνει ὡς αὐτῶς.

XXXIII.

Cur ebrii ad concubendum sunt impotentes? An quòd oporteat locum aliquem excalescere magis quàm reliquum corpus. hoc autem in iis fieri non potest ob multam caliditatem. Extinguitur enim à motu calidum productum à continente magis. An quia oportet inferna loca calefieri? Vinum autè fursum aptum natum est ferri : quare in iis partibus caliditatem excitat. hinc autem auocat. Post cibum etiam non multum ad venerè incitatur. & præcipiunt prandendum quidem multum, canandum verò parum. cibis enim inconcoctis fursum, concoctis autem deorsum fertur calor & humor. seminis autem ortus ex his fit: & fatigatis idcirco per somnum profluit quòd labor corpus humidum & calidum reddit. si igitur excrementum in ea parte substiterit, per somnum semen erumpit. Hæc eadem causa est , cur in morbis id fiat, tum & in

quòd ob rectè celebratam in ventriculo coctionem, tum ob multam serositatem collectam, necessariò vrina multa colligitur, quæ, cum & vesicam distendat, & acrimonia aliquomodo vellicet ad expulsionem etiam in somnis irritat. Hinc sepe numero in somno sibi immingunt non excitati: quod senibus non euenire potest. quòd breuioris sint somni. illi igitur in lecto mingunt, sed eos id latet: aut certè imaginantur se esse excitatos, & meiere: quemadmodum etiam eos magis motus externi latent, qui facultate animali apprehenduntur, quàm senes, quòd animæ puerorum sint in multo motu, & in maxima agitatione, vt optimè docuit Aristoteles lib. de memoria & reminiscencia, intensiores autem motus remissiores semper solent occultare. Solet enim in pueris naturalis facultas præualere, animalis autem in senibus. quòd si nos tertiam aliam addiderimus ex Auic. lib. 3. Fen. 1. Tract. 2. cap. 5. 13. & 15. absolutam fortasse magis hanc solutionem faciemus, is igitur immixtionis potissimum in somno præcipuam causam reicit in musculū os vesicæ cludentē, si imbecillus fuerit potissimum ab intemperie humidiori & frigidiori: quam obrem puelli, foeminae & homines molliores præ aliis hoc symptomate solent tentari: potissimum si ex iis fuerint, qui profundum admodum somnum dormiunt. vbi enim in huiusmodi determinata quedam vrinae quantitas collecta fuerit, quæ amplius ab ea ob pondus, aut ob aliquam acrimoniam tolerari non possit, irritatur naturalis expultrix facultas ad vrinae expulsionem, cui reniti nō potest musculus circa eius orificium constitutus, quòd sit imbecillus præ humiditate, & propterea ei liberum exitum concedit. Quod etiam facilius cōtingit, si, vt idem cap. 5. docet, ratione penitus occupata ob somni profunditatem ad imaginationem huiusmodi irritationis sensus perueniat: nam cum hæc facultas locū & tempus opportunum per insomnium ad vrinam detrudendam sibi fingat, expultrix eo audacius ad proprium munus exequendum insurgit: musculusque ad vesicæ orificium constitutus, non modò eiusmodi expulsionem non resistit, verum potius (prout eius partes sunt) sese laxando opem & auxilium adfert. si igitur abundanti humiditati in vniuerso corpore, & longiori somno, mollitiem hanc, & laxitatem musculi addiderimus, absolutam magis huius problematis rationem attulisse nos videbimur.

Διὰ τί τὸ ἔλαιον πρὸς τὰς μίθας συμφέρεται, καὶ τὴ δύναμιν πίνειν τὸ κατὰ ῥόφον; ἢ δὲ πὶ ὕψηλόν ἐστι, καὶ τὰς πόματι πρὸς ὁδοποιεῖ.

XXXV.

Cur oleum ad ebrietates confert: absorptumque facultatem præstat potandi: An quòd ex iis est, quæ facultatem habent ciendi lotium, potulque viam facit?

Postrema hac quæstione quærit Aristoteles cur oleum (id verò intelligendum est de eo quod ex oliuis maturis exprimitur) ita ebrietati aduersetur, vt post ebrietatem absumptum eam arceat & dissoluat, in vini autem potatione immoderata sumptum, remulentiā impediāt, facultatēque præbeat vt sine periculo ebrietatis vinum multum absorberi possit. [*an quod diureticum est.*] quæ vrinam ciere possunt ebrietati, ea ratione superius docuimus, quòd ad renes & vesicam vinum deducendo, impediunt quo minus ad cerebrum & caput ipsum, vapores assidue transmittendo ebrietatē aut faciat, aut cōseruet. obseruandum autem oleum improprie esse ex iis, quæ diuretica, & vrinam proritantia dicuntur. hæc enim facultatem illam nanciscuntur, non modò extenuando quæ crassa sunt, sed sanguinem etiam ipsum fundendo, eiusque tenuem & aquosam partem secernendo, ingenti quadam caloris vi: secretam enim ita sanguinis partem, quæ seruū est, renes tanquam proprium sibi & familiarem arripiunt. at in oleo facultas huiusmodi non reperitur. Sed sicuti etiam diuretica aliquando dicimus, quæ multam serositatem generantia vrinam promouēt, vt melopepones, cucurbitæ, anguriæ, rapæ, ita oleum, quòd aëreas multas partes habeat, aliquas etiam igneas, sese per angusta insinuans, ad renes solet permeare, & obstructas illas vias quandoque referare: quod quotidiana nos docet experientia: in iis enim qui lapillo in renibus retento, doloribus maximis anguntur, si olei insignem assumpserint quantitatem, sæpè lapillum deturbari, viamque exitui illius in oleo parari Vnde Auic. 2. can. dicebat olea omnia diuretica esse. Cum igitur

Ebrietati
oleum ob-
stinet & curat.

Oleum quo-
modo vrinam
moueat.

Oleum e-
brietati ob-
sistit, quod
vino super
natans va-
pores eleua-
ri impe-
diat.

tur viam vino ad exitum struat, merito & ebrietati factæ obsistit, & imminuentem pro-
hibet. An potius dicendum est, quod de vino dulci ebrietati superbibito, & illam im-
pediente, à nobis est statutum in expos. problem. n. cum enim oleum, ut optimè anno-
tabat Plutarchus, 6. sympotiacon, quæstione nona. ubi quæritur cur Homerus inter tot
alia humida oleo solum hoc epithetum concesserit. dicit enim. id factum est, quod so-
lum verè humidum dici possit. læuitas enim illius æquabilitatem partium optimè de-
monstrat: cum contactu omnes eodem modo affectæ deprehendantur. Præterea oleū
in motu, minus quam ullus alius liquor, strepitum edit, est enim penitus humidum. re-
liquorum humorum dum fluunt & mouentur duræ & terrene partes impingunt, atque
deliduntur, eoque strepitum edunt ob asperitatem. Quin etiam solum oleum non per-
miscetur aliis. est enim densissimum, neque habet inter siccas & terrestres in se ipso
partes spatia aut meatus, quibus recipiat id quod incidat: simul etiam ob partium simi-
litudinem inconcinnum aliis, & continuum ipsum est: & cum spumat oleum spiritum
non admittit ob continuitatem & tenuitatem. Hæc etiam causa est ut ignis ipso alatur.
Si igitur vinum dulce, quod crassum sit & viscidum, & lene cum meatus obstruat & in-
tersepat vino, vaporésque arceat, & ne sursum ferantur inhibeat, quanto magis oleo id
conuenire erit verisimile, cum omnibus supernatet humidis, viscidū sit vaporibus iter
præcludat, ne sursum ferantur: hac igitur potissimum ratione ebrietati obsistere cen-
sendum est. quod optimè in libris acromaticis ab Aristotele est obseruatum, cum 4. Meteo-
rolog. dicebat: dulce vinum non inebriare, quia pinguiusculum est, nec halitum mit-
tit ad caput, sed ea præstat quæ oleum. Sed quoniam longa oratione demonstratum est
à nobis in com. ad 12. & 13. quomodo dulcia, crassa, oleaginosa, & pingua ebrietati ob-
sistant, ne actum iterum agere videamur consulto: hoc loco præterimus, ad illum lo-
cum lectorem remittentes.





AD PERILLIUSTREM VIRAM

FEDERICVM QVINCTVM REGII

FISCI ADVOCATVM

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΤΟ Δ'

ὅσα περὶ ἀφροδίσια.



ARISTOTELIS

PROBLEMATVM

SECTIO IIII.

*eorum quæ ad rem veneream
pertinent.*

no 10. CI.



AD PERILLVSTREM VIRVM
FEDERICVM QVINCTVM REGII
FISCI ADVOCATVM.



VENERIS olim puerum alatum fecerunt Per-
illustis Vir: Venerem ego ipsam nunc facio, ut
sine cupidine, id est, pudica, casta, verecunda sit.
Pennas autem ab alis meis accipiet, ut volet, non
arcum, ut noceat. refranare enim corporis æstum
ac pruritum possumus, extirpare non possumus.
Pennas inquam, quibus sublata ac in doctiorum
oculis posita cognoscatur ac vitetur. Musæ quidem nostræ castæ sunt,
non omni tamen sermone violantur. Vt Liuiæ viros nudos fœminæ ca-
stæ statuas esse dicebat: sic nobis viris veneres. Vim naturæ contempla-
mur nec mouemur: libidinis æstum cognoscimus, nec abripimur. Quod
ut publicè manifestum quoque euadat, Tibi Vir perillustis AÆgidius
ista, istud Veneris peruigilium sacrum esto, ea ætate, doctrina, dignita-
te viro, ad cuius ipsa Venus nomen & aspectum erubescat, & mode-
stiam induat, ut sic obnubilato lasciuie vultu, sine castitatis damno
commentarium meum, & ipsum Philosophum quisque legat. inficias
non eo comici dictum: Flamma fumo est proxima. Fumo comburi nihil
potest, flamma potest. Sed hinc ne fumum quidem inueneris, lumen
duntaxat aliquod philosophicæ doctrinæ. Omnis enim sine cupidine
Venus est, sine Venere Venus, si lasciuam quaesieris. Vale, & sic cen-
se, ut alij censeant. me ama, ut alij me ament. Mediolani Kal. Iul.

∞ IO. CI.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΡΟ-
ΒΛΗΜΑΤΩΝ ΤΜΗΜΑ Δ.

ὅσα δὲ ἀφροδίσια.

ARISTOTELIS PROBLE-
MATVM SECTIO IIII.

eorum, quæ ad rem veneream pertinent.



ΙΑ τί ὁ ἀφροδισιάζων καὶ ἀποδνήσκων, αἰαδόμενος τὰ ὄμματα, καθύδων δὲ κατὰ δόμει; ἢ δὲ τι ἄνωθεν τὸ θερμὸν ἐξίον, αἰατρέφει ἡ ἀποδὲ ὄμμα; ἐν δὲ τῷ ὕπνῳ, καὶ τῷ σπινθίσκῳ δὲ ῥέπει καὶ τῷ; σπινθίσκῳ δὲ οἱ ὀφθαλμοὶ, ἀπὸ τῆς μὴ ὑπάρχοντος ἐπὶ νοτίδα.

I.

VR coiens & moriens oculos sursum vertit, dormiens autem deorsum: An quòd è superiori parte calor exiens sursum vertit, quòd mouetur, in somno autem deorsum colligitur, propterea inferius conuertit: obserantur verò oculi, propterea quòd non amplius inest humiditas.

De ijs quæ ad coitum & venerea pertinent, cùm pro Aristotelis quæstionibus, quas præ manibus explicandas assumpsimus, intelligendis, multa sepe numero proponenda sint, quæ obscœnitatis non nihil, aut turpitudinis continere videtur, præfari illud mihi operæ precium duxi, me multa ex ijs sine insigni & manifesta præuaricationis suspicione silentio transmittere non potuisse, cùm maximi ad rerum tractandarum cognitionem momenti atque vsus esse viderentur, vt nisi suam in partem quoque hæc venirent huius tractationis, de futura multa sint, quæ difficillimis ijs quæstionibus lucem facile & nitorem addere possent. Quanquam nulla prorsus esse in re obscœnitas poterit, si vsum tantum coeundi legitimum sequamur, cùm sua quidem coniunctum voluptate: fuistamen quoque legibus coercita: ne qua ex parte terminos suos egressa transfiliat. Id igitur Aristotelis audiamus. Quærit primo loco cur sit, vt qui concumbit, & qui moritur, oculos attollit: qui autem dormit, submittit. soluit dicens, [*an quòd è superiori parte calor exiens, sursum vertit, quòd mouetur*] nisi quis diligenter & accuratè, quæ ab Aristotele hoc loco, pro dissoluenda vtraque difficultate proponuntur, ad pensum reuocauerit, facile in eâ duci posset opinionè, & minime satisfacere, & omnino falsum sibi assumpsisse. si enim veneream actionem primò sumamus, videtur potius, si vera est Aristotelis assumptio, in eo actu oculos submitti debere: cùm spiritus simul cum sanguine & seminali materia deorsum feratur: siue enim semen ex vniuerso corpore deducatur, seu ex cerebro maiori ex parte, vt Hippocrates, siue ex spinali medulla vt Platoni placuit, siue generetur in testibus, vt medicis ferè omnibus, semper verum est spiritus, quibus mouetur, fouetur, & generatur, à supernis partibus ad infernas aut propelli, aut moueri, quo fit vt potius in coitu oculi demitti deberent, non attolli. qui autem moriuntur, cùm ad cor tanquam ad fontem, vnde & nascuntur & emergunt, spiritus soleant recurrere, potissimùm cùm primùm statuatur ab Aristotele quòd nascitur, & postremum quòd interire solet, oculi etiam, qui spiritibus quasi micantes fulgent, & suo funguntur munere, deprimi, & quasi in morte collabi deberent, deorsum irruentibus tanquam in

Obscœna etiam tractanda, & quomodo.

Obscœnâ nihil modo suis legibus coercetur. Coiens & moriens oculos attollit, dormiens de- mittit, & quam ob causam.

Quomodo
in coitu
ad superna
oculi vol-
untur, si
spiritus ad
inferna fe-
runtur.

arcem propriam spiritibus. in somno autem potius sursum oculi verti deberent, cum somnus cerebri passio esse videatur, eo & laborante; & in eo contentis sensibus omnino in somno feriantibus: quo fit ut eò delatis spiritibus sursum potius oculos trahere deberent, si vera est Aristotelis hoc loco proposita regula, eò oculos trahi, quò spiritus moventur, & impetu trahuntur. Verum si diligenter & motus in re venerea contingentes, & spirituum impetus considerauerimus, dicendum erit primò quidem spiritus indequaque ad inferna aut trahi aut propelli, sicque eo tempore & oculos demitti, & languore quodam depressas palpebras conuiuere, mox autem in ipso extremo actu, voluptate quadam vniuersi corporis commoti, quasi retrocedentes, qui non amplius ad fecundum semen reddendum necessarij sunt, superiora petunt, & impetu quodam commoti, exitum per superna quærentes, potissimum per lucida membra, quales sunt oculi, eos quodammodo contorquent. ita fit in morte: cum enim ad cor tanquam ad propriam sedem, & ad determinatum à natura illis domicilium spiritus in extremo periculo confugiant, eo reperto minus firmo, minusque munita arce, effugium quærentes superna petunt, cum igneæ sint nature, partes cuius proprium est superiores petere: cum verò itidem oculi spiritu multo soleant esse referti ut promptè suo fungi munere possint, & hinc inde facile moueri, cumque splendidi, & ob propriam naturalemque structuram, & ob multos ad eas partes affluentes spiritus, maxime sint, per eas fenestras exitum quærentes, conuoluuntur, & ad superna quasi conuelluntur. In somno autem, quamuis primùm voluerit vapores vi caloris in alimenti coctione sursum ad cerebrum ferri, ubi frigiditate cerebri in humiditates conuersi, non secus quam à mediæ regionis aeris frigiditate condensati vapores sursum eleuati in pluuiam conuertuntur, ad inferna tamè per venas, ob grauitatem naturalem defluunt, caloremque versus cor repellunt, & quodammodo refrigerant, vnde per vocatam antiperistasis somnum oriri credidit: omne enim calidum natura sua sursum ferri aptum est: quamobrem exhalatio, quæ à cibis eleuatur & potibus, cum calida sit & humida, ad cerebrum vsque ascendere solet, secumque illuc vsque aliquas trahit superfluitates, quem locum pertingens, cerebrique frigiditatem offendens, ab illa condensata & compacta, rursus infernè deuoluitur: mox autem inde deuoluta, cor ipsum, primùm ab ipso creditum, sensiterium petit, calorem in ipso existentem frigida qualitate hebetat, atque retundit, quo veluti egelido, aut tepesciente reddito, dormitat primò, crebroque capitis nutu languescit animal: postmodum etiam in profundum delabitur somnum, stertitque eoque, quoad à cordis connato calore in sese reducto, & idcirco corroborato, id, quod defluerat, concoquatur, & digestionem dissipetur. Quamobrem cum hoc modo somnum fieri crediderint Peripatetici, meritò in somno oculos demitti scripsit, quòd eò voluantur oculi, quò spiritus vertuntur. an potius dici potest seminalem materiam non parua ex parte à cerebro decidi, & spiritus ab ea parte impertiri, eaque ratione eam partem adeò per coitum debilitari, potissimum verò oculos, quia natura seminis similis cerebro est. Quinimo libro 2. de generat. animal. cap. 7. sedem oculorum maxime omnium locorum capitis seminalem esse dicebat: cum sola ipsa per coitum venereum maxime immutetur: & vsu immodico rei oculi aperte langueant. causa, inquit, est, quòd natura genitura similis cerebro: aquosa enim materia eius est, calorque aduentitius. sed hoc ex problemate sequenti facilius intelligi poterit. aut à spinali medulla semen si cum Platone segregari dixerimus, hinc conuelli quodammodo oculos ex ea diuulsione materie dicemus, & cum ad inferna pellatur, & auellatur oculi, conuulsione quadam tentantur, & conuulsi pupillam euertunt. hinc breuem quandam epilepsiam, & leuem coitum esse dicebat ille [*observantur verò oculi propterea quòd non amplius inest humiditas*] non minorem hæc particula habet difficultatem, quam superiores: vix enim intelligi potest, quomodo, humiditate deficiente oculi occludantur. siquidem obseruatum est eis, qui ex multi vini potu ebrij facti sunt, facile oculos obserari, atque eosdem in profundum somnum delabi, quibus tamen scimus multa humiditate & cerebrum, & oculos, & palpebras refertas esse. & in physiognomicis eos, qui palpebris crassioribus & nimis humescentibus præditi sunt, ad somniculosos referebat, in quibus nimis facile oculi clauduntur. Verum si rectè intellexerimus de quânam humiditate loquatur Aristoteles, non ita erit difficile Aristotelis sententiam intelligere: neque enim de superflua illa & excrementitia locutus est Aristoteles, quæ soporoso etiam, & illum quidem morbosum soporem solet inducere, in quo maxime palpebræ demittuntur: Sed de subtili illa spirituum humiditate, quæ semper cum exhalatione solet esse coniuncta, ut 1. Meteorolog. dicebat philosophas, quæque

Δια τὴ τῆς πλείονος ἀφροδισίους χρωμάτων, ἐπιδηλοῦται ὅτι στυμνίδωσι τὰ ὄμματα καὶ τὰ ἰχία·
τὰ μὲν, ἐγγὺς ὄντα· τὰ δὲ, πόρρω· ποτερον δὲ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ στυμνίᾳ ἐπιδηλοῦται συμποιεῖσθαι ταῦτα,
τῇ ἐργασίᾳ στυμνίοντα πρὸς τὴν πρῶτον· ἀπὸ τοῦ σπέρματος, στυμνικθίβεται οὕτω μάλιστα ἐν τεύθειν ὅσοι
βίτηκτον τὸ ἔσθης ἐνεστὶ· ἀλλὰ τὸ θλίψιν· ἢ δὲ πρὸς θερμότητι, τῆκε· μάλιστα· ὁ δὲ ἀφροδισια-
σμός, θερμότητα ἐργάζεσθαι. μάλιστα δὲ ταῦτα θερμότητι, ἀκινεῖται ἐν τῇ ἐργασίᾳ. ὅτι δὲ ὀφθαλ-
μοί, καὶ τὰ πρὸς τὸ ἔδραν, ἐπιδηλῶς συμποιεῖ. ἔτε γὰρ μὴ στυμνίδωσι τὰ πρὸς τὸ ἔδραν ἐνδέχεται
παρεῖσθαι, ἔτε μὴ τῆς ὀφθαλμῶν καπαβληθέντων. τὰ μὲν γὰρ πρὸς τὸ ἔδραν στυμνίοντα, θλίβει, οἷον
ἐκ κύστεως τῇ χειρὶ τοῦ ἑλθόντος· ἢ δὲ τῆς ὀφθαλμῶν στυμνωγῆς, τὰ ἀπὸ τοῦ ἐκκεφάλου. ὅτι δὲ μεγά-
λυν ἔχουσι τὰ ὄμματα τὸ διώαμιν καὶ ὁ τόπος αὐτῶν πρὸς γυνέσιν, δηλοῖ ἢ τῆς ἀτίκτων καὶ γυνί-
μων γυναικῶν τοῖς ἐνδείμματασι πεῖρα· ὡς δὲ οὐκ αὐτῇ διχθεῖν εἰς τὸ σπέρμα διώαμιν. πλείονα δὲ
λαεῖ· ἀμφω τυγχάνει ὄντα πάλαι ἀεὶ, ἄρχος τε καὶ ὄμματα. ἀλλὰ μὲν οὕτω τὸ στυμνίον, κοινωνεῖ
τὴν θερμότητος· ἀλλὰ δὲ ταῦτις, λεπτιώει καὶ στυμνωποκρίνει· πολὺ εἰς τὸ σπέρμα. ἔτε γὰρ, αὐτὸ μὴ
πῶς ἢ, ὁμοίως γυνέσιν ἢ θερμότητι, ἔτε πῶς μὴ συμπονοῦν, οἷον ἐν τῇ κοιλίᾳ· ἀλλὰ ὅτι νεφερὶ τὸ ἀλ-
λων μάλιστα ἀποδανόνται, ἀλλὰ τὸ γέννησιν. καὶ αὐτὴ δὲ ἢ τὸ σπέρμα πρὸς πρῶτον, πρὸς τὸς
τούτους ἔσθαι, ἐπιδηλοῦται ὅτι ἰκανὴ ὅτι λεπτιώειν. ἀφαιρῶ γὰρ πρὸς τὸ πρῶτον· ἔτε πρὸς τὴν πρῶτον, πλησιάζουσα.

II.

Venere
immodera
ta vrenti
bus cur o
culi & co
e maxi
ne labo
ent, cum
loqui
artes sine
oco disu
e

X. j.

ἰχίον
quid Græ-
cis, & varia
eius signi-
ficata.

Clunes' &
nates de-
macrantur
immodico
coitu.

Carnes in
re venerea
quomodo
collique-
scant

quid per *ἰχίον* intellexerit Aristoteles. *ἰχίον* enim nobis coxa est: estque proprie os illud in quod inferitur femoris caput Gal. secundo libro de fracturis, & lib. de ossibus. idque ibidem Homeri auctoritate Iliad. ε. confirmavit. ita scholiastes Homeri intellexit, quo modo etiam Hesychius. Polluci *ἰχίον* quandoque sunt ligamenta ipsa, quibus femur coxendicis acceptabulo connectitur. quandoque *ἰχίον* articulationem ipsam & caput femoris rotundum ac leue & acceptabulum, & vinculum complectentem intelligi scribit. Sic apud Hipp. dicit Aph. 59. & 60. τὸ *ἰχίον* cavitatem suam excidit, rursusque recidit. hoc est τὸ κατὰ *ἰχίον* ἀρθρὸν, coxendicis articulus dicit Galenus. sic lib. de locis in homine, hoc nomine *ἰχίον* appellari innuit apoplysen illam magnam & externam ossis cruris, quæ sub huius ceruice quam γλῶττον, hoc est natem appellari inquit Galenus lib. de ossibus, & τετρακτύηα magnum anatomici vocant. *ἰχίον* etiam Pollux vocari scribit carnosas ex utroque ossis sacri latere post lumbos eminentias, quæ & σκάφια à Græcis appellantur, à Latinis clunes appellari creduntur. Sic Aristoteles Hist. animalium lib. 4. cap. 10. hominem solum habere *ἰχίον* dicit. Secundo etiam de hist. animal. Simiam scribit *ἰχίον* non habere, id est clunes, aliis partibus homini similem esse. Hoc igitur postremo modo tanquam Aristoteli magis familiari, sumpsisse etiam hoc loco credendum est, cum calore neque ipse articulus multum dissoluatur, neque ex osse succus eiungi possit, quod ex coxis colliquatione cum semine emitti infra dicebat. macriores autem, & tenuiores & lumbos & nates reddi ex immoderato coitu constat. [*cum coxa quidem sint propè, illi verò longè.*] reddit rationem dubitationis: cum enim partium harum aliquæ multum distent à loco, unde semen emittitur, aliquæ sint omnino vicinæ, meritò quærenda erat ratio, cur æquè laborent distantes, & propinquæ: quin quæ magis remotæ sunt, ut oculi, magis læsionem sentiunt, cum alioqui minus laborare deberent. [*utrum quod in ipso coitu manifestissimè collaborant &c.*] si quis in re venerea vel mediocriter exercitatus attentè considerauerit, quid potissimum eo tempore commoueatur, obseruabit optimè hoc loco dici ab Aristotele tum oculos, tum partes, quæ ad lumbos, renes, clunes & adiacentes attinent, perspicuè in eo actu simul laborare, potissimum cum impensius, & magna voluptate rem transigunt: in emittendo enim semine primum quasi in sese retracti oculi conuiuent, palpebrarumque compressionem quadam atque contractione in vnum ducuntur, subinde ex expressione conuulsione quasi tentantur, contorquentur, & denique spiritibus, & seminis parte aliqua decisa, conflictati languescunt, & deprimuntur: ita lumbi, & renum regio, tum clunes, commouentur, agitantur, & quasi in vnum reducti, ex sese spiritus & seminalem materiam quodammodo exprimunt. Sicque supernæ partes infernis inferuientes, & inferne coadiuuantes, mutuæque opera sibi inferuientes opus perficiunt, & sæpius id præstantes imminuta propria substantia, & sæpenumero radicali humiditate debiliores redduntur, etiam si inter se longo interuallo diffideant. [*an quod eodem calefacto colliquescentur maxime: concubitus autem calore perficitur &c.*] Aggreditur alteram causam reddere, quod priori fortasse non esset contentus. Cum enim in sanguinis expressionem causam totam reiecisset, nunc in partium colliquationem omnino reducit, & dicit [*an quod eodem calefacto colliquescent maxime*] id est, eodem alimento ultimo: sic enim & superius alimentum, sanguinem cum spiritus appellat: proximum enim partibus nutriendis paratum est à natura alimentum sanguinis & spiritus. Sanguine autem calefacto attenuatur eius substantia & colliquescent: calidi enim est & attenuare & eliquare, ut optimè longa oratione monstrauit Aristoteles 4. Meteorolog. & ipsamet docet experientia. sic in febribus ardentissimis colliquatur sæpe corpus, concidit, & extenuatur, plus quam par sit. Cum adeps & caro cum teneræ sint, diffuant. Si autem ita tenuis reddatur hæc substantia per calorem & renes valeant, ducitur per vrinas in quibus pinguedines aranearum telis similes inatant: si verò crassior fuerit, ut à renibus trahi nequeat, in ventrem & intestina confluit, & vinctuosas excretiones reddit. in re venerea autem immodica, dissoluitur naturalis membri maxime laborantis & excalefacti concretio, & humidum etiam primigenium consumitur. defluit enim tunc maxime naturalis hominis substantia: [*concubitus autem calore perficitur*] hinc enatantes in aqua rem habere veneream non posse aliquando dicebat. Hinc in superiori sectione ebrios minus rectè re veneream exercere posse docuit. quod cum in re venerea inferne partes incallescere

debeant, in ebris e contra supernè magis incallescunt. sic in problemate quinto nuditatem pedum rei venereæ obesse scribebat, ob eam rationem, quod cum in coitu vniuersum corpus internè percalidū esse oporteat, nuditate pedum potius in intimis partibus frigiditas inducitur. [*ea autem maximè incallescunt, quæ in actione commouentur.*] Aristoteles 2. de cælo T. 42. motum dicebat aptum esse ignire lapides, ligna & ferrum, ut tamen verum hoc esse possit, debet esse motus velox, ita ut corpus, quod calefieri debet, distrahatur plus quàm secundum naturam propriam distrahi debet: rarefactio enim præuia est ad calorem dispositio: sicq; motus dum mobile rarefacit, idem calefacit: debet etiam motus in magno mobili esse, & propinquo: quod primo eorum quæ in sublimi fiunt manifestè docuit Aristoteles, ubi inquit, velocem enim oportet, & non longè oportet esse: quæ quidem astrorum latio velox, quidem, longè autem: lunæ autè deorsum quidem, tarda tamen: quæ autem solis, ambo habet quidem sufficienter: hæc tamen quamuis omnibus sint communia, tam animatis quàm inanimatis, in animantibus tamen motus est causa caloris, quod per eum expanditur calor naturalis, & spiritus à centro ad circumferentiam, potissimū cum est velox, & cum certa mensura: fieri enim potest, ut si modum exceßerit, calorem naturalem & spiritus dissipādo, frigiditatem inducat, ut optimè annotauit Aristoteles noster, sect. problem. 5. problem. 39. [*oculi autem & quæ circa anum sunt, manifestè collaborant*] est minor propositio secundi syllogismi. sic enim primò argumentabatur. quæ incallescunt in animantibus, colliquantur: in re venerea partes aliquæ incallescunt, in re ergo venerea partes aliquæ colliquantur. mox ut inueniat quænam partes colliquescant maximè, iterum alium syllogismum instruit. quæ partes in coitu magis mouentur magis incallescunt: oculi & quæ sunt circa anum magis mouentur, ergo oculi & quæ circa anum sunt magis incallescunt. pro syllogismo, quæ partes magis incallescunt in coitu magis colliquantur, sed oculi & quæ circa anum sunt magis incallescunt, per præcedentem conclusionem ergo oculi & quæ circa anum sunt magis colliquantur. [*neque enim non compressis iis, quæ sunt ad anum &c.*] iis verbis docet reuera in re venerea collaborare & ea, quæ sunt versus anum, & oculos, illorum facta compressione, horum autem diductione quadam atque retractione [*quæ enim circa anum concurrunt &c.*] quod in vniuersum proposuerat, in re venerea peragenda, ut semen emitti possit, debere ea deduci, atque in vñu cogi, iis verbis particulatim explicat, modumque tradit. verum ut hoc rectius intelligi possit, aliqua erunt obseruanda ex diligentibus Anatomicorum obseruationibus deprompta, ut semen à glanduloso viri corpore ad orificium vsque vteri eiaculari posset. factum est virile membrum tantum extra corpus maris ferè prominens, quantum vterus intra muliebri corpore delitescit: & quia per ipsum semen fluere debebat, fistula quædam per totam membri longitudinem in eo est insculpta. verum quoniā semen intus conclusum extra tractu quodam euocandum erat, pudenda incallescere oportebat. caliditatem enim quodammodo trahere constat. Necessarium itaque fuit utraque & viri & mulieris genitalia ita disposita esse, ut ex motu virilis intra muliebri facto, facile ambo incallescere. id verò ex attritu fit, ut superius ex Aristotele primo Meteorolog. demonstraui: cum verò muliebris sinus sit amplius, oportebat ad tantam magnitudinem penem extendi posse, ut in coitu eandem replet, propterea in regione ossis sacri utrinque ex ramis venæ & arteriæ magnæ oriuntur propagines plurimæ, quarum arteriales excedunt venosas. his nervi ex osse sacro profilientes copulantur, & simul ad anteriora progredientes, degenerant in quædam corpora spongiformia: & ubi ad latera corporis glandulosi, & ceruicis vesicæ aliquantisper progressa fuerint, gradatim ampliora reducuntur, simulque coniuncta membrum virile efformant, quod toti medio ossis pubis inhærendo, tandem extra corpus apertè pendet. quin in actu coitus sanguine per venas, & spiritibus per arterias, ad substantiam illam spongiosam affluentibus, membrum illud sicut intestinum flatu repletum illico vnde quaque intumescit, erigitur, atque induratur. At ut voluntariè moueatur ita fit. Musculus quidam notabilis, carnosus circulariter fertur, secundum totum ambitum infimæ partis ventris, ita ut amplexetur ceruicem vesicæ, & omnia vasa constituentia radicem penis, & extremitatem intestinorum, qui quidem contractus, si spiritus in illis partibus abundet, ad penem totum exprimit, huncque erigit & indurat. Quoniā verò corpus penis toti anteriori parti ossis pubis alligatur, idcirco spiritu affluente non poterat erigi, nisi secundum illum ductum, quem à prædicto osse habet, ideo iuxta ossis & ventris ductum, ad superiora, non autem ad anteriora, sicut oportet.

Penis quæ
ratione erigitur.

Penis quo-
modo at-
tollatur.

Oculorum
maximacū
semine cō-
municatio

Gazæ varia
lectio & in-
terpretatio
nō recepta

tebat, erigeretur, ob id facti sunt duo muscoli ad latera radicis penis, ex ossibus orti, in ipsūque vbi ab osse profilit, inserti: quorum tractu penis in erectione deorsum flectitur, & anteriora pertingere cogitur: quamuis autem in erectione sursum eleuatur, id nō fit tamen vlla musculorum actione, sed hoc contingit constricto orbiculari musculo iam declarato, qui eo pacto penem erigit, atque eleuat, ac si intestinum flatu semiplenum in vno extremo manibus constringatur. tunc enim spiritu ad alterum extremum propulso erigi atque attolli videmus. Quoniam autem in corporum spongiformium repletionē, virgæ fistula fuisset constipata, semēque exire non potuisset: propterea ex sede duo nascuntur muscoli, qui inferiori parti fistulæ, secundū aliquod spatium, implantantur, & in erectione illam partem, cui inhaerent, deorsum trahunt: vnde tota aperta detinetur, seminique liber exitus seruatur. Hæc igitur, vbi immoderatē quis venere vtatur, cū agitentur assidue, & multum incalēcant, attenuari necesse est, simulque contabescere [*oculorum autem compressio, quæ sunt in cerebro exprimit*] quæ ab Aristotele hoc loco de communicantia oculorum cum semine proposuit, ab ipso met optimē explicantur secundo de genere animalium, cap. 7. vbi hoc eodem exemplo ex illitione desumpto, probat oculos maximē in seminis excretionē & pati, & materiam suppeditare. iis verbis. Mulierum probatio (id est an aptæ sint ad concipiendum, proximē enim hoc de hac re in viris cognoscenda experimentum proposuerat) suffitu, vt odores subeuntes vterum efferantur ad locum spirandi, & afficiant halitum. atque etiam illitu: vt colores oculis impositi saluam perficiant oris: nam nisi hæc ita fiant, meatus corporis, per quos excrementum decedit, confusos, obseptos, & obcæcatos esse significatur. Sedes enim oculorum maximē omnium locorum capitis seminalis est. Quod patet, quod sola ipsa, per coitum venereum manifestē immutetur, & vsu immodico rei venereæ oculi apertē langueant, & subsideant. Causa est, quod natura genituræ similis est cerebro. Aquosa enim eius materia est, calorque aduentitius. de hoc ipso ex illitu desumpto experimento fœcunditatis aut sterilitatis meminit etiam Plinius dicens, fœcunditatis in fœminis prærogatiuam accepimus, iunctis medicamine oculis, salua infici. Solemus igitur croco illitis oculorum angulis fœcunditatem, & an seminales pori obstructi sint experiri, ob magnam oculorum cum spermaticis poris à cerebro affinitatem, qua adeo alterantur in coitu, afficiunturque, vt genituram emissuri plerique conuiuere, vel nictari euidenter cogantur. & hoc est quod dixit [*quod hinc perueniat ad semen potentia*] [*plura autem ambo nanciscuntur*]. Græcè est *πλῆσιον ἢ ἄμφω τοῦ χάνει ὄντα*. vt nos vertimus. Gaza tamen habuisse visus est *πλῆσιον*, cū vertit: sunt autem & oculi & renes omnium pingues. quæ lectio, quamuis cum iis quæ inferius dicuntur, videatur satis conuenire, cū tamen communis & recepta lectio optimum sensum habeat, non erit immutanda, potissimum cū in Gazæ translatione renes cum oculis introducantur, de quibus nō verbum quidem fecerat, & de iis, quæ in ano sunt, vel ipsi adiacent, iunctane sint sermonem instituisse. vox enim *ἄρξος* nusquam pro renibus sumitur, sed pro ano, & pro intestino recto, vt vulgata lexica habent ex Aristotele quarto de gen. animal. sed apud Hipp. hoc significatum familiare est maximē. dicitur autem tum rectum intestinum *ἄρξος*, quod inter intestina principem locum obtineat, tum & eiusdem intestini recti extremitas eodem nomine ob eandem causam insignitur: pro qua re consulendus est doctissimus Foësius in absolutissima sua œconomia Hippocratica, qui multis ex eo adductis exemplis rem hanc confirmavit. docet igitur iis verbis Aristoteles quomodo duæ eæ partes, quamuis loco disiunctæ, in coitu multum compatiuntur, nempe per motum, qui rei venereæ iunctus est, incalēscunt maximē: ex motu autem substantia eorum attenuatur, hincque seminali materiæ iuncta, eorum substantiam naturalem imminuit, & ad tabem ducit. maximē verò id euenit substantiæ eorum conditione coadiuuante, nempe pingui. neque enim calor attenuationem hanc commodius exercere potest quàm in substantia pingui. neque enim, inquit, si substantia eorum pinguis non esset, dissolui posset à calore: neque tamen quodcunque pingue fuerit dissoluitur, nisi moueatur, vt quæ in omento reperitur pinguedo, non ita in venere dissoluitur, quia non ita mouetur: quamuis enim ad morum coxarum, & partium adiacentium ano, & lumborum, moueatur etiam ven-

ter, idest, per accidens, remanente in suo statu omento in motu: quamuis progrediente etiam immoderate actu venero videamus & omentum dissolui, & vniuersum etiam corpus, solidioresque partes. & hoc est quod dicebat [*Neque enim si non pingue utrumque &c.*] docebat enim ipse 2. de genere anim. cap. 2. semen aerum esse & pingue, spiritibus refertum, ideo spumofum esse, album & mediocri consistentia præditum, vnde cum semine, neque aqueum, neque terreum multum educitur. hinc etiam, quæ in ventre sunt, non ita facile per coitum consumuntur, quod terrestrium in se partium multam habeant quantitatem, & frigidarū. [*Sed renes magis ad sentiunt ob vicinitatem*] non quodcunque pingue dissolui dicebamus, sed quod aereas in se multas partes & calidas continet. videbat difficultatem quoniam pinguedo renum non est huiusmodi, frigiditate enim condensatur circa eas partes pinguedo. statim satisfacit dicens id euenire, quod renes maximè sint vicini partibus veneri inferuentibus: at non vicini solum, sed connexi omnino, atque inter sese mutuam operam præstantes. vt enim testes materiam ad generationem seminis haberent, ex vena & arteria magna in regione lumborum & renum oriuntur duæ soboles insignes, quæ vasa spermatica appellantur, vtrinque ad testes accedentes, ad eosque sanguinem tum venalem tum arterialem cum spiritu vitali deferentes: verum quoniam arteria magna, vbi spermatici ductus oriuntur, partem sinistram, respectu venæ occupat, ita vt si sinistra venula spermatica ex eodem loco ortum traheret, vnde dextra oritur, arteriam magnam necessariò supergrederetur, cuius perenni motu vel disrumperetur, vel à proprio munere impediretur, ideo vena spermatica sinistri lateris ab emulgente initium ducit, incommodumque prædictum euitat. Ita igitur exortæ venæ peritonæo incumbentes & alligatæ, vnà cum arteriis abdominis cavitatem egrediuntur, & per peritonæi productionem cremastere musculo comitante ad epididyma & testē vsque feruntur: quò antequam pertingant, quæ prius disiuncta erant vasa, vniuntur & admirabili implicatione, capreolis vitium hederæve æmula in varicosum corpus degenerant. His venis seminis præfigendi, præparandi & delineandi prouincia delegata est, maximè verò in illis angustiiis præparatur semen, aut fit veluti rudimentum futuri seminis, non tam insita vasorum vi, quàm per irradiationem testium. Cum enim sanguinis ad seminis formam reductio multa dispositione præuia indigeret, oportuit vasa testes petentia longissimo quodam ductu protrahi: vnde sanguis in transitu, successiua quadam alteratione, ad formam seminis acquirendam promptior redderetur: quin à trunco spinalis medullæ in suprema lumborum parte profiliunt duo nerui, qui vasis spermaticis postea coniuncti deorsum feruntur, in testēsque inferuntur. hac igitur ratione & coxæ, & lumbi, & adiacentes partes in immodica venere adeò extenuantur, ac pinguiori substantia priuantur: hac etiam ratione renes magis, quàm omentum aut venter laborant. [*Et ipse etiam seminis transitus &c.*] hac etiam ratione inter testes & scrotum nulla colligitur pinguedo: quia omne illud quod à nutritione testium redundat, in semen conuertitur: propterea non remanet quicquam oleosum, quod in pinguedinem concrefcere possit.

Renes spermaticis instrumentis quomodo inferuant & iungantur.

Διὰ τί καὶ ὁ ἀφροδισιάζωντες, καὶ ὁ δυνούχοι οὐ χρώμενοι ἀφροδισίοις, ὁμῶς ἀμφοτέρω παρ' ὁμμάτω πρὸς ὁξύπνιαν βλάπτων; ἢ ὅτι τοῖς μὲν, ὅτε λαγνείῳ, τοῖς δ', ὅτε πῆρωσιν, τὰ ἀνωξηραίνε; μᾶλλον ἢ δέοντες; ὅτι δηλὸς τὰς ἐν τοῖς, ὅσον τὸ ἔργον ὅτιν ἀκρίβεις· ἢ ὅτι οὐκ ἔστι τοιοῦτον. καὶ ταπνομένων ἢ τῶν τοιούτων ὑγρῶν, τὰ ἀνωξηραίνε; ὁ μὲν [οὖν] ἀφροδισιασμός, δῆλον ὅτι ὅτι τοῖς δὲ δυνούχοις τὰ σκέλη οἶδε, καὶ αἱ κοιλίαι θύλῳι, ὡς καὶ τῶ μεθισταμένῳ τῷ ὕδατι.

III.

Cur & re venerea vtentes, & eunuchi re venerea non vtentes, similiter vtriq̃ue in oculorum acumine offenduntur? An illis quidem ob immodicam libidinem, his autem ob excisionem superiora magis sicca fiunt, quàm oportet? Manifestissimè autem in iis, quantum opus est, certum. Visus enim talis. Deuulsis autem humoribus superiora desiccantur, coitum autem id facere manifestum est. Eunuchis crura intumescunt, & alui bene fluxiles, vtpote deorsum humore deducto.

Venere im-
moderata
victibus &
eunuchis
acies ocu-
lorum he-
betatur,
& cur.

Eunuchi
qui dicantur.

Λαγνεία
Græcis
quid signi-
ficet.

Testiū ex
secto quid
pariat.

Querit cur ijs qui immoderata venere vtūtur, nō minus quā eunuchis oculorū acies retundatur, & reddit dubitandi rationē, quia contrariarū causarum contrarij non autem iidem sunt effectus, re autem venerea vti, & ad venerem omnino impotentem esse, & ea non vti, contraria sunt, quo igitur eundem hunc effectum producant nempe videndi imbecillitatem. & quamvis in propositione absolutē dixerit, re venerea vtentes, intelligendum tamen immoderatē. scimus enim aliquos in visus acumine adiuuari ex moderata venere, superfluis deductis humoribus, spiritus luciditatem & tenuitatem impredientibus. dixit autem absolutē coeuntes, quoniam ad problema proponendum ad discutiendū sufficiebat duas has proponere causas omnino cōtrarias, eundem tamen effectum producentes. dixit igitur similiter, vt admirandi ratione & querendi insinuaret ὁμοίως. vetus tamen interpretes habere visus est ὁμῶς. quod est tamen. quæ lectio, quanuis idem efficiat, magis tamen videtur impropria. Ὀνοῦχοι Hipp. 6. Aphor. 28. castrati & spadones Latinis dicuntur, potissimum quibus ante pubertatem membravirilia exsecta sunt, nec solum testes, sed totus coles ipse: dicuntur etiam eunuchi qui sine testibus, aut adeo parvis vt inutiles omnino sint, nati sunt. aliquibus etiā antiquitus collidebantur digitis testiculi, ij omnes euirati & spadones dicuntur, quanuis ij potius, ἐκτρίαι, θλιβίαι, & θλασίαι, Græcis dicuntur. illi potissimum reginis, & prædiuitibus mulieribus in debitis erant. nostris his temporibus, diūque, ex Christianæ primū pietatis persuasione, desitum est iam sæuire in naturam hoc pacto, & apud nos nihil iam tale, nec nisi morbo, casu ve aliquo alio factos Eunuchos, aut spadones, aut seruicia, monstrāque hæc habemus: auersamur potius: morem enim hunc exsecandi pueros ad quos volebant vsus aut abusus potius, cum alijs pessimis quibusdam longissimē terrarum reiecimur ad barbaras gentes. de ijs igitur eunuchis locutū esse hoc loco Aristotelem ex solutione constat, cum ex exsectione superiores partes sicari scripserit. [*An illis quidem ob immodicam libidinem*] Aggreditur quæstionē dissoluere, docens ob diuersas causas hunc affectum prouenire. in primis quidem ob immoderatum vsus rei venereæ, in Eunuchis autem non ob abstinentiam à rebus venereis id contingere, sed ob excisionē testium. dicit igitur. Λαγνεία. quæ dictio versa est à nobis ob immodicā libidinem: quamvis enim λαγνεία & λαγνεία accipiantur aliquando pro coitu: vt apud Hipp. tum lib. de natura pueri, tum in lib. de inter. affect. ἀπέχεσθαι λαγνείης καὶ οἰνοφλυγίης. abstinere à coitu & temulentia: sic enim λαγνείη veneris vsus significat. sic Hipp. 6. Epid. sect. 5. particula 22. dicebat λαγνείη. i. coitus morbis à pituita confert. & secundo de diætā Hipp. λαγνείη, coitus, extenuat, humectat, & calefacit. sumitur tamen etiam pro semine. vt docuit Gal. in Exege. sic Hipp. lib. de nat. pueri. vbi ait vir nanque, vbi venere frequētius ampliores effectæ venæ magis attrahunt ἢ λαγνείῳ, semen. & lib. de inter. affect. τὸ δὲ λαγνείῳ semen ipsius subcruentum prodit. sic Aristoteles infra τῇ λαγνείῳ ἐσθ' βάλαι. semine admodum abundat. quemadmodum tamen λαγνείης, seu λαγνείῳ, libidinosus, lasciuus, & salax, & Suidæ & Hesychio dicitur, & scortator, turpiterque in venerem pronus; ita λαγνεία in malam partem accipitur pro libidine immoderata. sic Philo in lib. 30. vitæ Mosis. οἰνοφλυγίαι, καὶ ὀψοφαγίαι, καὶ λαγνείαι, ἔ' ἄλλαι ἀπαλήροτοι ὁρμητικαί. temulentia, voracitates, & immoderata libidines, & alia insatiabiles cupiditates. & Xenoph. λαγνεία δουλεύειν, immodicæ libidini inseruire dixit. hoc modo in hac responsione sumpsisse Aristotelem crediderim, quod non nisi ex immoderato veneris vsu & visus imbecillior reddatur, & partes superiores exsiccentur. [*His autem ob excisionem superiora magis sicca sunt.*] cum alicui testes exsecantur, in aliud temperamentum immutatur, & effæminatur, naturæque donum, maximum, quo virilitatem, non autem alterius sexus conditionem induimus, amittitur, atque in contrarium, quantum quidem in hoc positum est, agitur, caliditatem exuunt, potissimum totius naturæ operum instrumentum. & vitæ adminiculum, & in frigiditatem declinant, naturæ operibus aduersissimam. non solum ad sanitatem, sed ad vitæ quoque ipsius producendæ terminos, qui ferè sequi sanitatem solent. refrigerante verò sanguine, & spiritibus, quum eorum proprium sit supernas partes petere, grauitate quadam inferna petunt. superioribusque partibus siccitatem quādam inducunt. [*Manifestissimè autem in his &c.*] aggreditur probare quod immediate proposuerat, nempe per coitum superiores partes sicciores reddi, & subsequenter visum debiliorem fieri. cum enim 2. de gen. anim. semen natura sua aqueum sit, multa verò illius portio ab oculis decidatur, vt diximus, exsiccare eos necesse erit. docuit autem tū lib. de sensu & sensili. tum secundo de gen. animalium, aduersus Platonem, oculum natura sua, vt rectè dispositus esse possit, humidum esse debere. sic

Hipp. lib. de locis in homine, visum à cerebri humido ali dicebat. hoc ipsum præter rationes, quas affert Aristoteles, conuincit anatome, & tota oculi compositio: nam princeps oculi pars, quæ primo visionem edit, tota est glacialis: eadem vitreo humore immergitur, & anteriore parte humorem habet aqueum propugnaculi instar. Quod si lædatur aut vulneretur oculus, quicquid ab eo effluit, aqueum est. euulsis igitur, & deorsum tractis humoribus, tum & euacuatis, oculus ipse siccior reddetur, naturali saltem humiditate absumpta: hinc oculi propriam illam suam naturalem temperaturam & constitutionem amittunt: vnde actio eorum princeps, visio nempe, debilior redditur, & hebetatur. quod si illud quoque addiderimus quod ex arte medicinali Gal. desumitur, oculos inter omnia sensoria potissimum à cerebro corriuari, in eisque potissimum animalem facultatem exerceri, cum à cerebro potissimum semen delabi vel ex ipso Aristotelis 2. de part. animalium certum sit, docueritque Hipp. Philosophiæ omnis parens à cerebro semen bona ex parte defluere lib. de aër. aq. loc. & nos in illius loci explicatione, non erit mirum si euacuata multa à cerebro materia, etiam oculi, qui, ut diximus, præcipui sunt cerebri rami, laborent, & exsiccentur, in actioneque maxime contabescant. [*Eunuchis crura intumescunt &c.*] prosequitur demonstrare hoc idem in eunuchis euenire, humores nempe à supernis partibus ad infernas à natura laborante transmitti, aut certe ob gravitatem defluere. In ijs muliebria sunt omnia. nam temperamentum, quod ipsum natura est corporis effœminati species, animus maligni nescio quid recipiens, imbellis, maliciosè audax: at inter hæc querula fere semper sanitas, & causis offendiculisque omnibus exposita, ut pote quæ perfectionem prius sexus adepta, retrocellione quadam præternaturali quasique monstrifica ad imperfectionem redierit. quinimo cum speciem retinere hi suam eiusque naturam omnem implere nequeant, in foeminam quasi degenerati, excrementis abundant, at loco & membris destituti sunt. quibus excrementa, quæ ob caloris imbecillitatem continuo aggregantur, per intervalla possint expurgari: hinc & supernæ partes excrementis refertæ sunt, quibus acuties visus obtundi solet & spiritus visui obtenebrantur, quibus visiva operatio maxime perficitur: excrementa verò hæc tunc natura sua graua deorsum feruntur, tum à natura detruduntur, sicque & spiritus visui inferuientes, & humiditates aut constituentes oculum, visionique seruiantes, aut certe ijs subministrantes materiam cum excrementis, deorsum lati, sicciora reddunt superiora, saltem respectu naturalium humiditatum. hinc & crura inflantur, & alui maxime solvuntur. qua ratione Problem. 24. decime sect. dicebat à contrario claudos maxime esse salaces, quod parum alimenti deorsum propter crurium viciationem labitur: multum autem illius fursum feratur, vnde postea multum seminis generatur Crurium autem inflatio in eunuchis meo iudicio potius in eam causam referenda est, quod calore debiliore reddito minus recte coctiones celebrantur: vnde multis aggestis excrementis, deorsum labi ea oportet, sicque infernas partes aut inflare, aut ad ventriculum & intestina delata, molliorem aluum reddere.

Oculus aqueus naturæ suæ.

Eunuchis crura cur intumescant.

Διὰ τί αἱ θροσκός μόνος ὁπότε ἀρχήται διύαθαι ἀφροδισιάζον, ἢ βᾶ τῷ δὲ ἀνδρῶν ζώων ὅσα τεύχας ἔχει, ὅθεν ἢ ὅπως καὶ τὰς ἡλικίας μεταβολῆς τὰ ζῶα εἰς τοὺς αἰτίους φωνή τε καὶ βαρβὰ ἐξ ὀξείας γίνεται, καὶ δασυνέ) ἐκ ψιλῶν, δηλονότι ὡς καὶ τὰ ἐκ γυναικὸς δασέα ζῶα ψιλῶν αἱ, ὅ δασυνέ) οἱ, ἀσπερματικὰ γινόμενα. πάρος δὲ τὸ, ἀλλ' ὅ τὰ ἀσπερματίζοντα ξηρότερα γίνεσθαι καὶ ὀξυότερα, ὅς ὡν ἀπὸ φύσεως. δηλονότι ἐκ τῆς μὴ εἶναι ἔλαττος φύσεως τεύχας, μηδὲ τοῖς παιδίοις καὶ γυναιξίν.

IIII.

Cui homo solus cum incipit concumbere posse, pubescit: cæterorum autem animantium quæ pilis teguntur, nullum: An quod per ætates transmutantur animantes in contrarium. Vox enim gravis ex acuta fit, & hirsuta redduntur, ex non hirsutis. Manifestum igitur quod à natura hirsuta animantia, si non hirsuta nascantur, cum semen habere incipiunt, non amplius esse talia, propterea quod, quæ semen emittunt, sicciora fiunt, & laxiora: ex quibus pilus oritur. Ma-

nifestum autem hoc est: quod in cicatricibus non oriuntur pili, neque in pueris & mulieribus.

Homo cur
tempore
q. o aptus
esse potest
ad venerē,
solus pu-
bescit, &
barbam e-
mittit, nō
autem alia
animantia.

Sicciora
omnia &
duriora
redduntur
progre-
diēte homi-
nis ætate.

In puber-
tate vox
gravis fit.
Vox acuta
quæ dica-
tur.
Gravis vox
quæ dicē-
da.
Vocis acu-
tæ causæ
ex Aristotele.
Vocis gra-
vis causæ
ex Aristotele.

Vocis gra-
uitatis &
acutiei cau-
sæ ex Ga-
leno.

Quærit causam cur cum incipit posse concumbere homo, barbam emittere incipit solus, quod nulli aliorum, qui à primordiis suæ generationis pilis teguntur, accidit. dubitandi duplex mihi videtur ratio. primum cum hoc homini eueniat. quod nō par-
uam requirit speculationem, alterum cur soli, &c. non autem id euenire etiam solet in
iis, qui à natiuitate pilis conteguntur. [*an quod per ætates transmutantur animantia in cō-*
trarium.] ratio hæc communis est. illud enim eo tempore euenire mirū non esse debet,
cum mutatione ætatum commutentur animantia in contrarium. cū enim infans in v-
tero continetur, humidissimus est, ex sanguine & semine cōfectus. nuper natus tener-
rima habet membra omnia, ita vt etiam ossa ab obstetricum manibus variè efformari
possint, ea est eorum mollities: procedente autē tempore animalia & plantæ, quæ ma-
ximam à principio sortiuntur humiditatem, siccantur per omnes ætates, donec siccita-
tem euidentem sint assecuta. In humidum enim siccado perpetuò agit calor, vt tenuio-
ri substantia resoluta, reliqua magis crassa & terrestris relinquatur, quàm antea fuerat.
quin nec actione solum caloris naturalis & interni id euenit, sed ob externa cōpluri-
ma, quæ corporum nostrorum humidiores partem dissoluunt. sic ad senectutem &
mortem proceditur: nam vbi mors naturalis euenerit, siccitatis ratione fiet. quin &
calore ætates distinguuntur: nam quamuis vsque ad adolescētiā calor naturalis æqua-
lis seruetur, procedente ætate manifestè declinat, vt senectus frigida sit & sicca tem-
peries, hinc ossa ea ætate duriora redduntur, & carnes fibrosæ. cæterum quamuis ali-
quis fortasse humidos senes censuerit, quod multa pituita, & catarrhis abudent, id ta-
men de excrementitia humiditate verum est, non de ea quæ ad solida membra per-
tinet, qua humida & calida puerorum corpora esse dicebamus. cum igitur ætatū mu-
tatione temperamenta mutantur & corpora, quæ mollia & præhumida natura erant,
sicciora & solidiora reddantur, non erit mirum si aliæ etiam mutationes in contrarium
mutatione ætatis persentiantur. [*vox enim gravis ex acuta fit.*] acuta vox simpliciter il-
la est dicenda, quæ ad magnam distantiam celeriter peruenit, remotissimas ferit au-
res, subtilitatēque sua penetrat. gravis autem ea erit, quæ breui interuallo, & magis
lentè exauditur, celeriter autem cessat. per metaphoram enim sic dicuntur. quod a-
cutum propriè dicatur de solido corpore, quod in mucronem fastigiatum aptatum,
penetrare internas corporis partes molliores aptum natum est. causam acutiei vocis
Aristoteles visus est secundo de gen. animal. in celerem motum aëris ex valido mouē-
te prodeuntem, vox enim eò remotius fertur, quò maiori conatu aër in quo est, pellit-
ur: celerius verò pellitur à vehementiori & maiori conatu. grauitatis autem causam
esse dicit tarditatem motus ex imbecillitate mouentis: si enim maior sit copia spiritus,
quàm virtus impellens possit superare, sequitur, vt parua fiat motio, proinde vox rema-
net gravis, potissimum si viæ sint amplæ & latæ: quod si proportionē aër virtuti re-
spondeat impellenti, utique velox fiet motus, & ex celeri motu, vox acuta, præsertim
si instrumenta sint angusta: quod confirmauit sectione 11. problem. sect. 10. & 20. quam-
uis oppositum visus est credidisse de causis acutæ vocis libro 19. problem. problem.
37. & 11. sect. problem. 21. de qua controuersia suo loco. Galen. tamen lib. art. med. cap.
69. & 2. in primum prorrh. c. T. 10. causam grauitatis & acuminis vocis reicit dunta-
xat in asperæ arteriæ vocalis instrumenti variam structuram, seu formam: ita vt vox a-
cuta ex trachæ arteriæ, aut gutturis angustia, gravis verò ex earundem partium am-
plitudine siue latitudine fiat. quod etiā in fistulis musicis facile quilibet intelliget, quæ
quanto sunt angustiores, tanto sonum edunt acutiorem, & quanto amplitudo est ma-
ior, tanto grauior sonus producitur. ratio id ipsum naturalis ostendit: nam quæ
ex angustiori loco propelluntur, & maiori impetu exeunt, & magis apta sunt pe-
netrare, quod acutæ vocis proprium est. Hinc vox mutatione ætatis acuta in grauem
commutatur: quoniam instrumenta ea ætate minus laxata sunt, sed angustio-
ra existentia: vnde spiritum attrahentes pueri pauciores, eundem rectā ve-
locius propellunt, cum per angusta emittatur, hincque vox acuta produ-
citur. procedente verò ætate, cum virtutem habeant validiorem, instrumen-
tæque magis sint lata, & aperta, huberiores etiam spiritus copiam attrahunt. qui cum
propter multitudinem, & instrumentorum latitudinem remissius expellatur, vox fit

gravior, propterea pueri, minores natu, mulieres, decrepiti, & spadones vocem acutam edunt: iuvenes autem & natu grandiores, grauem. quinto tamen de gen. animal. cap. VII. & XI. sect. problem. 24. excipit bouinam speciem, in qua vituli & vaccae grauiorem edunt vocem, quam grandiores natu & mares. cum enim tauri, & natu grandiores boues ficcioris sint temperamenti, angustiora quoque habebunt instrumenta vocalia: vituli autem & vaccae cum temperamento sint præditi humidiori, instrumenta habebunt laxiora & ampliora, vocem utique emittent grauiorem. Verum potissimum tempore quo semen emittere incipiunt, solet vox, quæ prius acuta erat, in grauem cō mutari, ut & obseruauit Aristoteles 7. de hist. animal. cap. I. Fortasse quod cum à capite multa feminis copia soleat corriuari, ut & ex Hipp. & Aristotele superius demonstrauimus, fieri potest, ut instrumenta voci famulantia ampliora reddantur per colli vasa præcipitato semine, spiritibusque & humoribus per ea loca prorumpentibus, & impetu quodam motis viam sibi parantibus. cuius rei signum illud esto quod antiquis in more erat positum, ad dignoscendum an virgo cum marito primum congressa deflorata esset, nec ne. dum enim prima nocte cum viro erat concubitura, colli mensuram filo circumdato capiebant: postero mane eodem filo collum mensurabant quod si latius quam ut filo comprehendi posset, inueniebant, defloratam esse ea nocte pro certo habebant: sin verò nihilo maius euaserat, adhuc pro integra habebant, aut antea esse deuirginatam credebant. Cuius consuetudinis meminisse visus est Catullus in nuptijs Pelei & Thetidis sub ijs versibus,

*Non illam nutrix orienti luce reuisens,
Hesterno collum poterit circumdare filo.*

[& hirsuta redduntur ex non hirsutis &c.] in mutatione ætatis, potissimum autem cum concumbere posse incipiunt, pilosa magis redduntur; primum autem id euenit circa pecten & femora, tum & sub alis, postremo autem circa barbam: eo autem potissimum tempore pili erumpunt, quoniam omnes partes corporis, potissimum enumeratæ, & ficciores redduntur & rariores. quod maximè facere d. ad pilorum generationem. nam pilus ex crassiore & fuliginosa humorum colluie, in nutritione solidarum partiū aut genita aut collecta ortum ducit, quæ per angusta cutis spiracula tanquam foras propulsa, impacta hæret in transitu, ut non sponte vacuari possit: sed alia rursus è profundo sublata hanc ferit impellitque, tum hanc rursus alia, & multo tempore coniunctæ, aliæque super alias impactæ corpus quoddam reddunt, & conformant angustum ex transitu angustia stipatum: quod denique à sui simili eluie vehementer ictum foras propellitur, iam veri pili formam adeptum. huncque in modum quasi succrescendo semper augefcit. Non omnibus autem æquè locis prouenit. Sed ijs maximè, quibus cutis sicca calidaque plurimum inest: frigida. n. & humida huic proferendo continendoque ineptissima est. vbi verò sicca, duriorque fuerit cutis, sed non omnino densata, ut in capite atque mento, prolixior duriorque pilus producit. hæc generationis pilorum ratio ab Aristotele primum tradita 3. de hist. animal. cap. II. & à Gal. confirmata 2. de temp. cap. 5. manifestè ostendit, quomodo ficcioribus & laxioribus locis redditis per feminis emissionem soleant pili generari. [manifestum autem hoc est &c.] probat quod proximè proposuerat, ad pilorum generationem requiri partis ficcitatem, & raritatem, quoniam neq; in cicatricibus pili nascuntur ob summam partium densitatem, de qua re problem. 23. nonæ particulæ: neque in pueris & mulieribus ob humiditatis excessum pili in mento nascuntur. at verò illud intelligendum est, quod & ficcitas adsit moderata, & raritas pororum non excedens. ficcitatis enim excessus caluitij causa à Gal. statuitur 2. de temp. cap. 6. & 1. de compos. med. local. cap. 2. quamuis fortasse & melius & diligentius Aristoteles 5. de gen. animal. cap. 3. causam caluitiei reduxerit in inopiam calidi, humidi, pinguis. raritas autem nimia non modò ad pilorum generationem facere, sed e contra illorum effluuium procreare docuit Gal. 5. in 6. de morb. vulg. com. 6. quamuis igitur ficciores esse debeant partes & rariores, ut pili produci possint, mediocritatem tamen etiam in hac re desideramus, ne ficcitate excedente, & solidiore propterea parte reddita, fuliginum transitu impediatur, aut raritate exuberante, aut formari non possint, aut formati effluant.

Vituli & vaccae vocem edunt grauiorem & quamobrem.

Coitus tempore cuius vox fiat grauior.

Defloratæ quomodo antiqui iudicabant.

Ad pilorum generationem requiritur ficcitas cutis & raritas.

Διὰ τὴν ἄνυποδοσίν αὐτὴν οὐ συμφέρει πρὸς ἀφροδισιασμοὺς; ἢ ὅτι τὸ μῆλον ἀφροδισιάζειν σῶμα;

δεῖ πᾶσι τοῖς θερμὸν εἶναι καὶ ὑγρὸν· τοιοῦτο δὲ ἐν τοῖς ὑπνοῖς μᾶλλον, ἢ ἐν ταῖς ἐγρηγορήσιν. διὸ καὶ
 παχὺ καὶ αἰθερῆς ἐργασίας. ὁ δὲ ὄνειρος μὲν γίνοντι γρηγοροῦσι δὲ, μᾶλλον πόνος. ἀλλὰ δὲ τὸ σῶμα τοιοῦ-
 τον, καὶ ὁ πόδες ὑγροτέρῳ καὶ θερμότερῳ. σημεῖον δὲ, ὅτι, καθυδόντων, θερμοὶ, ὥς ἀλλὰ τοῖς ἐν τοῖς
 οὐτως ἐγρηγοῦσι. ἢ δὲ αὐτοποδησία, τοῦ αἰθερίου ποιεῖ. ἔκτραίνει γὰρ καὶ ψυχρὰ, ὥς τ', εἴτε ἀδυνάτων μὴ
 θερμῶν ὄντων ἀφροδισιάσαι, εἴτε χαλεπὸν, ἀναίχνη ἀσύνφορον εἶναι πρὸς τὴν ἀφροδισίων
 ἡσυχίαν.

V.

Cur nuditas pedum non confert ad coitum? An quoniam corpus, quod de-
 bet coire, calidum intus esse oportet, & humidum. tale autem est in somno ma-
 gis, quàm invigilia. ex quo etiam celeriter ac sine corporis agitatione nocturnæ
 pollutiones fiunt: vigilantibus verò cum labore. simul autem tale corpus & pedes
 humidiores & calidiores [habere debet] signum quod dormientibus calidi red-
 duntur, ut qui vnà cum internis partibus ita afficiantur. at nuditas pedum con-
 trarium efficit: siccatur enim & refrigeratur. quare siue impossibile, non calidis exi-
 stentibus, re uti venerea, siue difficile, necesse est eam non conferre ad vsum ve-
 nereorum.

Nuditas
 pedum ex-
 ercenda
 veneri in-
 nepta.

Nuditas
 pedum ali-
 quibus ad
 venerem
 confert.

Penis tu-
 mefactio-
 nem quæ
 faciant.

Cur nuditas pedum non conferat vsui rei venereæ, quærit in hoc problem. & opti-
 mē Aponensis annotauit, non dixisse absolutè nocere, aut obesse: quoniam non sem-
 per verum est nocere: fieri enim potest, ut alicui omnino nuditas pedum ad venerea
 conferat: ut si quis adedò calido præditus esset vniuersi corporis temperamento, & po-
 tissimum renum, & testium, ut ob eam causam & facultas mouens colem quodammo-
 do obrueretur, & semen absumeret, nuditate pedum, & eorundem refrigeratione, fie-
 ri potest ut ad temperiem quādam reducatur, virtusque validior reddatur, & semen non
 distrahatur, aut absumatur. [an quoniam corpus quod debet coire calidum intus esse oportet,
 & humidum] ut quis optimè re uti possit venerea, non modò penis & rectè conforma-
 tus, fistulosus & rectus, minimèque intemperie frigida laborans, sed debita quoque
 flatuosi spiritus copia requiritur, qui ad colem, natura sua fistulosum, ac porosum, per
 arterias fertur, quæ multæ in eum terminantur, ibique receptus colem implet, disten-
 dit, erectumque & valde turgidum reddit: huiusmodi autem flatuosus spiritus magna
 ex parte eleuatur à copia fecundi seminis, quod in vasis spermaticis, & testibus bene
 affectis plurimum contrahatur, atque redundet. quamuis vniuersum corpus etiam ad
 hoc concurrat. ut verò flatuosus hic spiritus eleuetur, & ad determinatam partem
 moueatur, mediocri calore opus est, ut optimè. Meteorolog. docebat Aristoteles,
 hinc frigidis existentibus, aut partibus genitalibus, aut vniuerso corpore frigi-
 diore reddito ac imbecillo, aut partibus præcipuis internis malè affectis, ut in longa
 inedia, aut in longa ægritudine, aut ingenti sanguinis effluuio ignaua redduntur
 genitalia membra, & homines minùs apti ad venerem redduntur. nudis autem pe-
 dibus existentibus, frigiditas non modò in illis producit, sed cæteris etiam partibus
 facillimè communicatur: quemadmodum & caliditas per pedes introducta solet fa-
 cillimè vniuerso corpori communicari: quod recta præreptando, supernis etiam par-
 tibus possit communicari. id ipsum quilibet in seipso quotidie experitur, qui labo-
 rantibus frigore pedibus vniuerso corpore quasi rigent, & contremiscunt, iisdem solis
 excalectis quiescit tremor, & paulatim vniuersum incalescit. si igitur omnibus par-
 tibus mediis pedibus frigiditas communicatur, multò faciliùs vasa spermatica, & testes
 eandem persentient, vnde vaporosi illi flatus qui ad penis erectionem maximè fa-
 ciunt, minimè eleuabuntur, sicque res venerea impediatur. [tale autem est
 in somno magis, &c.] iis verbis probat ad rem veneream exercendam ne-
 cesse esse corpus calidum esse, & humidum à posteriori, quoniam in so-
 mno, & celerius, & faciliùs, nulla prægressa corporis agitatione, in no-

Sturnas pollutiones incidunt corpora, quoniam magis calida sunt & humida: in vigilia autem, quoniam minus corpora calida sunt, per se, nec sine multa agitatione, semen profluere non potest. [*simul autem tale corpus etiam pedes humidiores & calidiores habere debet*] si igitur, ut quis re venerea recte uti possit, calido corpore, & humido præditus esse debet, utique etiam tales habere debet pedes: hinc etiam in somno, in quo facilius & celerius res peragitur venerea, pedes obtepescere solent, ut qui vnà cum internis partibus ita afficiantur [*at nuditas pedum contrarium efficit, siccatur enim & refrigeratur.*] cum aëri ambienti expositi fuerint pedes natura sua frigidi, nervosa constantes substantia, & à fonte caloris omnino distantes, tanquam in extrema corporis parte positi, & semper terram natura sua frigidam & siccam calcantes, non est mirum si naturali frigiditati & siccitati ambientis, alia superaddatur, si impediatur quò minus quispiam concumbere possit: quamuis autem non omnino sit impossibile aliquem frigidis pedibus & nudis rem veneream exercere, verum saltem erit, aut difficillimè id præstari posse, aut saltem eam nuditatem in usu concumbendi incommodam esse. hinc inter alia præsidia quibus medici opem ferunt venerem exercentibus, est illud præcipuum, quo aiunt ut pedum plantæ calidioribus inunctionibus foueantur.

Διὰ τὴν ἐκλύεσθαι μάλιστα τὴν ζώων ἀφροδισιάσας ὁ αἰθερ ποτὶς; ἢ ὅτι πλεῖστον πορεύεται αἷμα καὶ λόγον τὸ σῶμα ποτὶς;

VI.

Cur exoluitur maximè inter animantia homo ex coitu? An quoniam plurimum semen emittit proportionem sui corporis?

Videmus animantia ratione carentia non ita coitu exolui ac languescere, ut hominem: potissimum cum immoderatè coitu utitur. huius igitur rei rationem quærit hoc loco Aristoteles: & respondet id euenire, quoniam inter omnia animantia homo plus seminis emittit, data proportionem sui corporis. quam rem repetiit etiam Aristoteles tertio de hist. animal. cap. ultimo. Hoc autem non modò de materia intelligendum est seminali, sed etiam de spiritibus: cum enim semen ultimi alimenti excrementum utile statuatur ab Aristotele, quod ubi collectum fuerit ex excessu præparati sanguinis, & mox excretum, ubi imaginatione & commotione iterum ad vasa seminalia & testes traducitur, necesse est paulatim bonum sanguinem imminui, & subinde minus nutrire quàm opus sit corpus, indeque languescere, atque debilitari: at verò neque materia sola seminalis excreta plus quàm oportet debilius corpus reddit, sed etiam copiosi spiritus, qui cum illo euacuantur: copiosius verò proportionem sui corporis emittitur ab homine semen, multiplici ratione, tum quoniam ob perfectissimam tum vniuersi corporis, tum membrorum principalium, potissimum autem cordis & iecoris, multò maior copia sanguinis generatur: spiritus autem vitales omnium perfectissimè, & in maxima quantitate, ob eandem causam producit: sed si verum est, quod & Hipp. primo, tum & Aristoteles docuerunt, à cerebro maximè seminis multam quantitatem decidi, cum homo omnium animantium maximo cerebro refertus sit, rationabile etiam est multam seminis quantitatem ab eodem excerni. Vnde quinto de genere animalium, querens Aristoteles cur immoderatus venereorum usus frigidum corpus reddat, respondet id prouenire, quia cum semine pura & naturalis caliditas multa excernitur.

Homo & coitu omnium maximè languescit; & cur.

Διὰ τὴν δὲ πλεῖστον πορεύεται; ἢ ὅτι ἥκιστα ἐκ ποιεῖ τὸ θερμὸν καὶ φύσιν ὑγρὴν καὶ θερμὴν ὅστις τὸ ζώων μάλιστα; ὧν δὲ μὲν ποιεῖ αἷμα πολὺ δὲ δὲ, τὸ φύσιν αἷμα λιγὺ ποιεῖ; καὶ γὰρ τὸ αἷμα ποιοῦν ὅστις, ὥς αἰ σῶζεται.

Sed cur plurimum homo emittit? an quoniam minimè laborat in cibo, & omnium animantium maximè calidus est & humidus. quorum alterum multum semen facit, alterum autem naturam facit aptam ad semen generandum: etenim semen tale est, quandiu feruatur.

Gaza in-
terpre-
tis lapsus.

Homo cur
ceteris a-
nimanti-
bus magis
semine a-
bundat.

Pendet hoc problema ex superiori: cum enim statuerit hominem ex usu rerum venerearum ea ratione magis languescere quam cetera animantia, quod plus seminis emittat. querit hoc loco cur homo maiorem seminis copiam emittat, quam cetera animantia. *[an quoniam minimè laborat in cibo.]* Gaza minimè hoc loco placet, qui convertit, an quod cibum minus is conficit: quasi velit propterea abundare, quia cum sit semen superfluitas, cum homo minus cibos conficiat, plus superfluitatis illius aggregabit, cum alioqui nec semen superfluitas est, aut verè excrementum, non à natura elaboratum & confectum, nec verum est cibum minus conficere hominem, cum calore naturali magis abundet, quam cetera animalia, & plura præparauerit natura instrumenta adiuvantia naturam in hoc munere pangendo. Crediderim igitur per hæc verba Aristotelem voluisse, ideo hominem multam seminis copiam generare, quia parum laborat in coctione ingesti alimenti, quod alatur ex cibis natura sua maximè paratis, ut à natura confici possint: accedente etiam arte quæ alimenta præparat, ut confici à natura facilius possint, potissimùm elixatione, quod alijs animantibus non euenit. si igitur parum in alimentis conficiendis laborat homo, multum etià poterit concoquere, & consequenter multum producet: quod quauis ad nutritionem hominis aptissimùm sit, cum tamen superflue excedat, nec illius tanta copia opus sit, seminis materia erit parata. cum semen superfluitas sit utilis vltimi alimenti. pro qua re intelligenda legendum est caput xix. primi libri. de gen. animal. vbi multa proponuntur quæ ad hoc negotium faciunt. quot aut quanta præparauerit natura instrumenta, quibusque adminiculis & fulcris munierit instrumenta coctionis, Gal. noster in diuinissimis illis libris de usu partium abundè monstrauit 4. de usu part. cap. 8. 9. & 10. *[& omnium animantium maximè calidus est & humidus.]* septimo de hist. animal. cap. 2. dicebat Aristoteles hominem plurimum omnium animalium semen emittere, comparatione magnitudinis suæ, & inter mares plus eos emittere, qui humiliores sunt, nec valde carnosæ, & candidiores quam fuscæ. temperamentum igitur ad calidum & humidum vergens, maximè aptum est semen multum producere: huiusmodi autem hominem respectu cæterorum animantium esse passim docuit Arist. sed potissimùm vbi de causis longitudoinis & breuitatis vitæ agit, lib. particulari cap. 3. dicens, homo longioris vitæ est quibusdam maioribus animalibus, magis enim calidus & humidus est. quamuis enim hominis natura si cum alijs animalibus conferatur, temperatissima omnium est. summi enim opificis prouidentia effectum est, ut nobilissimum omnium futurum corpus, & cui paritura cetera animalia cuncta essent, id quoniam in quamcumque partem exuberans excessus vitiosus futurus omnis erat, velut in medio constitutum, eiusmodi haberetur, ut in id spectare, cuius gratia facta creataque essent, reliqua omnia possent, ipsūque ideo, tanquam amulsis quædam ac regula esset, cuius respectu excessus omnes qualitatumque diuersarum exuberantes facultates notaremus. cum tamen inter viuentia constitutum esset caloris nonnihil excedentis & humoris, tum ratione præcipui animæ operationum instrumenti caloris innati, tum spirituum à corde, quæqua versus ad adiuvandas animæ operationes transmissorum, & ratione sanguinis, & illius quidem tenuissimi habere oportuit, quibus sit ut optimè statuatur omnium animantium homo maximè calidus & humidus. hæc enim intemperatura vna inter alias visa est non immerito secundum naturam, quod caloris atque humoris ad vitæ diuturnitatem plurimum retineat. in ea enim, & caloris edendis actionibus futuri fatis abundè est, & humoris habet alimentum, tanquam ex promptuario paratum, suggerendumque ad multum multumque temporis semper, nec alio vincitur: à tem-

à temperata omnino, & omnium media, quam quòd minùs multo, toto vitæ suæ tempore, morbis illa obnoxia esse reperietur, à quibus æquabiliter omnibus inque omnem distat, in medium collocata. cùm igitur temperamento præditus sit homo, quid mirum si multum etiam seminis & producit, & emittit? cùm inter ea quæ symbolum habent, facilis sit transitus, ex Aristotele 2. de generat. corrupt. semen enim & calidum est & humidum natura sua. docuit hoc Arist. etiam 1. & 2. de generat. animalium. calidum verò esse duplici ratione constat, tum aëreo tum igneo, seu æthereo quodam calore. nisi enim spumeum esset, ἀφροδίσιον videlicet, quod ab aëreo spiritu incluso sit, non redderentur propterea partes idoneæ ad formas membrorum, quæ compacta esse & adstricta oportebat, nec etiam fieri posset, ut tot viæ aperirentur, meatúsque manifesti æquè occultique, per quos vniuersa sibi inuicem corporis fabrica conspiret, protendantur, nisi ignea vis insit quæ ista omnia opportunè effecta reddat ea enim vi efficitur, ut aperire, explicare, permeare, fouere, congregare, & separare commodè possit. coctionis etiam, attractionis & impulsione actiones, ea ipsa calida parte perficiuntur. cùm verò fluxile sit, humidum quoque esse necesse erit, duplici humiditate præditum, tum aërea, tum aquea. hinc 2. de gen. anim. cap. 2. semen commune esse dicebat spiritus & aquæ: & paulò infra semen procedit de animali crassum & altum, mox refrigeratum, humidum ad speciem aquæ redditur, & aquæ calorem recipit. semen præterea cùm sit excrementum, vel potius superfluitas excrementi sanguinei, quod vltimum in membra digeritur, ut testatus est Aristoteles 1. de gen. animal. cap. 18. & 19. calidum esse, & humidum necesse erit asserere. [*quorum alterum multum semen facit*] coniungit duas propositas causas, ad demonstrandum per eas hominem multum semen generare. quorum alterum, id est, primum quod propositum est, nempe quòd plurimà ex assumptis cùm euincat, atq; in sanguinem optimum vertat, multum vtilis alimenti scilicet sanguinis superest, ut in semen conuerti possit. [*alterum autem naturam aptam facit ad generandum semen*] In his enim humor facit, calorque, ac sanguis multus, genituræq; ingens vis, ut satis conferri ad coeundum seminis, & relinqui ad corporis augmentum alimentosi adhuc sanguinis queat. adeoque incrementum etiam inde maius quandoque assumere sibi corpus, excitato nimirum calore, & in humiditate largiore egregiè operato ad partium circumquaque extensionem. Hinc inter homines calidiores & humidiores, potissimum inter adolefcendi tempora, & robustissimè inire pugnam hanc, & committere prælium, persistereque in eo diutius, ac victores inde vltimo loco discedere, atque etiam incolumes valere sæpe videmus.

Δια τί τὸ ἀφροδισιάζειν γινώσκουσιν ὅτι θερμότητά, ἢ δὲ φόβου ὄντος ψυχρὰ καὶ τὸ ἀποδυνήσκειν, ἐνίοις ὅταν γένωνται ἐν τοῖς τοῖς πάθεσι, ἀπέρμα παρέρχεται; ἢ ὅτι ψυχρὰ ἐνίοις τόπων, ἔτεροι ὑποθερμάνοντες, πλεοντε οἰκείῳ ἔχοντες θερμότητά, καὶ δεχόμενοι τὴν κατὰ ψυχρὰ μέρων τόπων; ὥστε κατὰ ψυχρὰ μέρων μὲν συμβαίνει, ὅτι καὶ τὸ ψυχρὰ εἶναι τὸ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅτι τὸ θερμάνεσθαι. δῆλον δὲ καὶ τῇ ὁψὲς. τὴν γὰρ φοβούμενων τὰ ἄνω λήφαι μὲν, τὰ δὲ καὶ τὸ ὑγραίνεται, καὶ χυλία καὶ κύστις λύεται. ὑπὸν οὖν τὸ θερμὸν, ἐν μέρει τὰ φόβῳ καὶ τῷ, ἐν τῷ τὰ θανάτῳ, καὶ τῷ θανάτῳ, ὅτι ὑγραίνεται τῇ θερμότητι, ποιεῖ τὸ ἀπέρματος ἔξοδον.

VIII.

Quamobrem coitu facto calore, timore autem vim infrigidantem habente, & morte, quibusdam tamen, cùm huiusmodi passionibus tentantur, semen effluit? An quoniam refrigeratis quibusdam locis, alia superincalescunt, propriū habentes calorem, & alium recipientes, qui est infrigidatorum locorum. Quamobrem refrigeratis quidem id euenit, sed non ob infrigidationem, sed propter calorem. Manifestum etiam hoc visui. eorum enim qui timent superiora siccantur, inferiora verò humescunt, & venter, & vesica soluitur. secedens igitur calor in timore quidem deorsum, in morte autem ab infernis sursum superhumectans caliditate, facit seminis egressum.

Semen cur
& coeun-
tibus, &
timentibus,
quin & mo-
rientibus
effluat, cū
passiones
sunt cōtra-
riæ.

In timore
supernæ
partes re-
frigerantur,
& quomo-
do.

In timore
cur alius
& vesica
soluatur.

Inquirat causam hoc Problemate Aristoteles, cur cū res venerea calore perficiatur, & semen in coitu calore pellatur, in timentibus, & morientibus aliquando semen effluat, cū duæ hæ passiones omnino cum frigiditate iunctæ sint. [*an quod refrigeratis quibusdam &c.*] tota huius problematis solutio ex eo pender, quod non est absurdum, aliquid post infrigidationem incallescere. non enim ex eo actu refrigerandi per se euenire, sed immediatè à calore fieri constat. quanuis enim extremæ partes refrigerentur, internæ tamen calore affluent. non modò proprio, sed etiam aliorum ad illas partes secedente. vbi enim partes aliquæ aut superiores aut inferiores refrigerantur, calor influens nempe spiritus, & sanguis illis relictis, ad aliquas alias secedit, quas magis calefacit, tum naturali & proprio, tum influxo aliunde calore superaddito. concludit igitur Aristoteles seminis emissionem semper calore fieri. quamuis enim extremæ partes refrigerentur in timore & morte, semen tamen non excernitur ob hanc refrigerationem, sed ob cordis calorem. ad quod, tanquam ad propugnaculum & arcem confluunt & spiritus & sanguis. manifestissimum nobis exemplum proposuit Hipp. 5. Aphor. 21. vbi affectus frigidissimos, nempe tetanum frigida aquæ superfusione quandoque curari ait: aqua enim foris aspersa calorem fluentem ab habitu corporis compellit intrò, eundem poris obstructis dissipari ac discuti prohibet, vnde auctior factus in interno corpore, magisque vnitus, tandem ad habitum corporis fortior, ac vegetior reuertitur, vbi crassos ac frigidos succos concoquit, coctosque resoluit. [*Manifestum autem & visui*] dicebat Aristoteles lib. de iuuent. & senect. morte & vita, & respic. timentes infrigidantur, secundum superiora: calidum fugiens, & contractum facit motum in paruum constrictum, ita vt aliquando extinguantur animalia, & moriantur propter timorē: vnde Michaël Ephesius lib. de respiratione, dicebat in timore superiores partes refrigerescere, quia calor congregatur ad cordis custodiam. Sed multò melius D. Th. lib. de animalium motu, lect. 6. dicebat, timoris causam esse, quia aliquis cū percipit aliquid dignum timore, statim fit reuocatio caloris & spiritus ad interiora, & remanent partes exteriores infrigidatæ, & ideò tremunt. hinc sensui visus conspicuum esse dicit superiores partes refrigerari, & destitutas spiritu & sanguine quodammodo exsiccari, humescere autem inferiores, tum quod pallescant omnino timentes in facie, tum quod illis soluatur venter & vesica. in quas enim se confert calor, sanguisque & spiritus partes caloris ibidem plus satis excitant: quas verò relinquunt, frigiditas ex templo eas quoque insequitur. [*inferiora verò humescunt, & alius, & vesica soluitur*] cū superiores partes destituantur spiritu & sanguine ad inferna refluit, sicque partes inferiores humectantur, hinc alui fluor & vesicæ. subito enim deorsum latus calor secum humiditates omnes deuehit, sicque & aluum humidiores reddit, & vesicam replet, quibus solutis fit tum alui fluor, tum vrinæ maior excretio. [*in morte autem ab infernis sursum &c.*] quod in timore proposuerat, idem in morte fieri hinc ostendit, sed opposito motu. spiritus enim & sanguis in infernis partibus consistens, cū in morte cor ipsum petat, vt illi laboranti subsidio esse possit, membra inferiora deferens & versus cor mouens, efficit, vt & testes & vasa spermatica humectentur, moxque laxata semen emittant. Crediderim tamen ipse satius esse dicere seminis illam emissionem, tum in timore, tum potissimum in morte, non eadem ratione fieri, ac in vtentibus re venerea. in ijs enim spiritus & caloris vi impetu quodam concoctum semen propellitur, in timentibus autem & moribundis, laxatis quasi instrumentis, & calore continente destitutis, semen effluit contentrice facultate non rectè munere suo fungente: quinimo, ne verè quidem dici potest semen spiritibus destitutum, sed materia seminalis per se non impulsâ effluens.

Διὰ τὸ οὐ δεῖ μὴ ὀργᾶνται, οὐτὲ ἀφροδισιὰ ζῆν, οὐτὲ ἐμείν, οὐτὲ παρῖνασαι, οὐτὲ φύσιν ἀφίεναι; ἢ ὅτι μὴ ὀργᾶντες ὁμοίως ἔχοντες τοῖς ἐν τῆς γῆς ἀνασσωμένοις, οἷς παρῖνασαι τὰ ἢ ἀλλότριον, ἢ ἐλκεῖται λείπεται ἀποσπασθέν; ἀπὸ τοῦ ὅδε μὴ δὲ ἀρθρῶναι, καλοῦσθαι δὲ ὑπολείπεται, πλείω χρόνον πρὸς πόνον. εἰάν τε τις κινήσῃ τὴν ἀλλότριον, τὸ πο πόνον πρὸς πόνον, οὐκ ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ ὅν. ἀ συμβήσεται τοῖς μὴ ὀργᾶσι, ποιοῦσι τὴν εἰρημίνων.

Cur non oportet, nisi turgente materia, coire, neque euomere, neque sternuere, neque flatum emittere? An quoniam cum non turget, similiter nos habemus ac ea quæ ex terra euelluntur, quibus diuellitur aliquid alienum, aut relinquitur diuulsum : omne autem quod oportet euelli, læsum relinquitur, & sic multo tempore relinquet dolorem : quod si mouerit aliquid alienum, hoc dolorem præstabit, in sua sede non consistens. Quæ iis euenient, qui cum non turgent, aliquid faciunt ex iis quæ modò diximus.

Quærit quamobrem non oporteat, eum qui cupiditate accensus non sit, neque veneri operam dare, neque vomere, neque sternutare, neque flatum emittere : ubi obseruandum est ὀργῶντα, turgentia, & ὀργᾶν propriè significare ardentè appetere, & ad aliquid cum impetu ferri, cupiditate, aut libidine incendi, & turgere. sic Hesych. exponebat ἐπιθυμία, ὀρεκτικῶς ἔχειν, & vt Suidas, ἐπιθυμητικῶς ἔχειν. ac propriè de animantibus dicitur, quæ turgent libidine, & quodam eius impetu concitantur. seu quæ ardentissimè coitum appetunt, & abstinere non possunt: tuncque turgere, & tumere dicuntur. pro quo 6. de hist. animalium dixit ὀργᾶν πρὸς ὀχέαν. & tertio de hist. animal. dixit ὀργᾶν πρὸς ὀμίλιαν. per libidinem turget, & ad venerem stimulat. sic apud Plutarchum sympo. 3. probl. 4. virgines prius cupiditate coitus incenduntur (ὀργῶσι dixit) quàm pueri. ex qua translatione terra ὀργᾶν dicitur cum semina appetit, ac turget, ac gignere ac parere cupit. sic Virg. 2. Georg. Vere tument terra, & genitalia semina poscunt. eadèmq̃ue notione tumescunt arborum gemmæ, cum frondes parturiunt. sic apud Virg. ibid. turgent in palmite gemmæ. eodem etiam tropo ὀργᾶν ad humores corporis transfertur, qui inordinate mouentur, & ab vna in aliam partem impetu feruntur, & decurrunt : tuncque medicamento purgante indigent veluti manum porrigente, & ad exitum deducente, quod, vt multis locis docuit Galenus ita elegantissimè prima section. Aph. capite 22. τὸ δὲ ὀργᾶν, (inquit) ab animantibus in venerem concitatis ad humores translatum est. Nam quemadmodum ea quiescere non possunt, quodammodo titillata atque impulsæ, & stimulatæ, ab huiusmodi affectus impotentia, sic & humores plerumque dum motu feruntur concitatiores, & ab vna parte in alteram transfluunt, statim initio morbi hominem infestant concitantes, & titillantes, nec quiescere sinunt : sed & ipsi mouentur, & transfluunt, tantòque motu ægrum infestant. similitudinem hanc iisdem propemodum verbis expressit libro 4. comm. 1. & 10. sed non modò ad humores in nostro corpore vnde quaque gliscentes & commotos, sed ad alia ἐπιθυμίας genera extenditur. quod quamuis ex multis Græcorum scriptorum locis posset demonstrari, locus hic Aristotelis, quem præ manibus explicandum habemus, esse poterit instar omnium, ubi ὀργᾶν primo quidem de maxima in venerem procacitate dici demonstraui, cum primo ἐπὶ ἀφροδισιάζειν subiunxit, mox ad diuersarum rerum vehementes cupiditates applicauit, vomere, sternutare, & flatum emittere. [an quoniam cum non turget, similiter nos habemus ac ea, quæ ex terra euelluntur] vt melius respondere posset, & inuenire solutionem problematis, pulcherrima similitudine vsus id ostendit, & dicit non secus nos habere cum aliquid eorum, quæ dicta sunt, facimus non turgente materia, quàm ij, qui à terra quippiam violenter auellunt : aut enim aliquid euellunt extraneum, & præter intentionem, aut aliquid relinquitur indiuisum, quod diuelli tamen deberet, læsum, ac vi diuellentis disruptum. Est enim diuulsio subita & violenta extractio sine præparatione rerum adiunctarum. [omne autem quod oportet euelli &c.] quicquid diuelli deberet, & non diuellitur, postquam euelli tentatum fuerit, in se læsionem recipit, & in adiacentibus partibus ita vt per longum temporis tractum dolorem in subiectam materiam inferat ob solutionem continui factam, si modò subiectum sit sensus & doloris susceptiuum : quod si nõ fuerit huiusmodi vt in plantis, excitatur quippiam dolori simile : hoc in nobis ipsis sæpenumero per sentimus, cū dentes extrahuntur : dolor enim aliquādo vehemens excitatur, aut quod carnis aut maxillæ, & gingivæ

Coeundā
non est
neque vo-
mendū,
neque ster-
nutādū,
nisi turgē
te materia

particula aliqua auellitur, aut quòd portio dentis, quæ euelli debebat, à reliquo dente diuulsa remanet implantata, sed disrupta. sæpius etiam hoc ipsum obseruarunt medici, in crudis educendis humoribus: vehementes enim generantur dolores in ventre, & tormina, quoniam aut aliquid euacuatur cum malo, quod cum bonum sit, non debebat educi. subsequenter enim à bono diuulsum duplici ratione dolorem excitabit, tum euacuatur & diuulso bono, tum relicta, sed commota parte corrupti, quod euacuatione indigebat. [qua ijs euenient &c.] est minor propositio syllogismi, qui erat, omne quod diuellitur, siue diuellatur aliquid alienum, siue diuulsum relinquatur, dolorem infert & molestiam. Sed in coitu, sternutatione, vomitione, & flatuum emissionem, non turgente materia, aut diuellitur aliquid alienum, aut diuulsum relinquitur. ergo &c. demonstratur hoc optimè ab Aponensi. aut enim hoc fit (inquit) ex parte virtutis expulsiuæ, aut ex parte eius quod expellitur. Ex parte quidem virtutis, quia & si actus in quibus expulsionem fiunt per quatuor antedicta sint compositi, ex virtute naturali expulsiua, & sensitiua animali, compositio tamen illa non est æqualis, quoniam virtus naturalis videtur superare animalem, & tales euacuationes magis moderare. si igitur aliquis virtutem animalem volens confortare, cuius in talium euacuatione non est potestas tanta, ut euacuet, virtuti naturali actuum talium regitiuæ, nocumentum præstabit. Declaratur 2. ex parte materiæ euacuandæ: quoniam quando ea fuerit cruda in membris vehementer inserta, aut non fuerit materia in ijs, quæ euacuatione indigeat, dum tentamus euacuare, non euacuabitur materia, & locus destruetur. Vnde Gal. primo Aph. 22. & primo de cris. qui crudam, dicebat, nititur euacuare materiam, destruit loca sana, resistentia ægritudini, nihil de materia euacuans. Hinc Hipp. prima Aph. dicebat, concocta medicari, cruda non mouere oportet, nisi materia turgat: turgat autem rarò. & in quarta sectione, carnes sanas habentibus elleborum dare periculosum. hucusque Aponensis. Id ipsum in re venerea accidit, ubi supra iustam semineæ materiæ emissionem, qua se exercitio eo exonerarint partes, recipiendo semini destinata, exinanitæque vasa fuerint, si quis voluptatis ineptæ atque importunæ blanditijs allectus ulterius viderit, vim ita inferre naturæ irritatæ eo pacto, atque coactæ tentabit: Excitata enim illa in seminis defectum proximam huic materiam, iamiam partibus omnibus apponendam, rorulentam, dispersamque per omnia, his ipsis ademptam, ad loca veluti suppetias ferens ea mittit, & subtractam alijs defert, ut præstò sit, quo repleantur, ne incassum versari opere in eo laborantes contingat, si, quod ei aculentur, (quod tum maximè exoptant) habuerint nihil. mox deficiente hac quoque ipsa, sequuturus & cruor sit, cumque cruore vitalis quoque spiritus relaxatis arterijs, tum naturalis ex venis, tum animalis, cui peculiariter venere nihil nocentius nimia, infestius nihil. Quòd si turgente materia venere utamur, mirum quantæ noxæ anteuertantur, moxque corpore inuasuræ repellantur, & iam occupantes discutiantur, vegetato extemplo corpore, quod prius tanquam onusto quodā pondere depressum videbatur. Semine etenim nimio torpescēte corpore, & excretionem titillatione quadam promouente, moderatus coitus occurrit molestiæ, & innatum calorem vegetiorem reddit, superfluosque vnà humores absomit. quod de re venerea dictum est, idem de vomitu & reliquis intelligatur. si enim materiam vomitu incongruo tempore, aut in loco non apto consistentem, ut vomitu excerni possit, aut si eadem materia crassior fuerit, aut crudior quàm vomitu pelli possit, euacuare tentauerit, multas persentiet molestias, ac dolores in illius educatione, hinc angustia, hinc sputi sanguinis venis ex impulsu disruptis, hinc perpetuæ postmodum nausæ: sic 2. prognost. sternutationem vituperat in morborum principijs, nondum materia concoctione ad euacuationem præparata. quod pariter de intempestiuo conatu emittendorum flatuum intelligendum est.

Coitus tē-
pestiui vri-
lites.

Διὰ τὴν ἡσυχίαν τῶν ἀφροδισιάζουσιν· ἢ διότι ὁ πάθος κενώτερον ὁ σώματος ἡσυχία, πλη-
ρεσι δὲ πληρεσι κωλύουσιν οὐκ εἰς τὸ σπέρμα ὑγρότητα διεξιέναι. ἄλλον δὲ ὅτι τὸ κώτερος· ὃ δὲ
διότι τὸ πληρεσι δὲ πάλιν ἀφροδισιάζειν.

X.

Cur ieiuni celerius coeunt? An quòd pori corporis magis vacui sunt ieiunis: plenis autem pleni: prohibent igitur humiditatem in semen ire: manifestum autem est in vesica. hac enim plena non possunt citò coire.

Superius sect. 3. problem. 6. obiter ab Aristotele dictum est debere, qui celebranda veneris munera aggressurus est, largè prandere, parcè autem cœnare: hoc loco idem confirmare visus est. cum ieiunos celerius rem veneream exercere docet, huiusque rei causam inuestigat. per ieiunos autem hoc loco non intelligit Aristoteles omnino extenuatos & ieiunio confectos. scimus enim huiusmodi deficiente materia, non facile venereum opus exercere posse, sed eos intelligit, qui non omnino repleto ventre, aut etiam vacuo concumbunt, modò prius bene epulati essent: supponit enim in solutione adesse materiam ad excernendum per coitum superfluentem. quamvis enim superflua repletio non minus obstat quàm excedens abstinencia & ieiunium, ex iis tamen ieiuni celerius & facilius opus suum perficient, quàm nimium repleti: huius causam eam esse statuit Aristoteles, quòd meatus corporis eorum qui ieiuni sunt patentiores sunt, minùsque obstructi, ita ut faciliè per eos rorulenta illa materia, quæ pro carnis generatione erat vnde quaque per corpus dispersa ad vasa seminalia & testes pertransire posset: in repletis autem corporibus omnino repleti, & infarcti, transitum impediunt quo minus ad idonea loca permeare possint. Quàtum autem ad veritatem huius propositionis, ieiunos celeriter coire, Aponensis credidit, verum esse de ieiunio, & ventriculi inanitione, non autem de altero ieiunio siue inanitione, quæ est cum rorulenta materia sanguinea, membris solidioribus potissimum carnibus apponenda deficit. in illa, dicebat, docuit Aristoteles ei, qui valentius venereis operibus operam dare voluerit, parcè esse cœnandum, at voluit tamen, inquit, lautè esse prandendum, ut concocta iam in ventriculo materia, & in hepate celebrata sanguificatione apta, suppeditari posset materia ad semen producendum. verum crediderim ipse dupliciter errasse: primùm quòd falsum est celerius quempiam rem veneream exercere ventriculo vacuo, quàm inanitis spatiis carniū: si enim de magno ieiunio loquamur, deterius se geret, qui ventriculo ieiuno per longum spatium rem veneream tentare ausus fuerit, quàm qui per idem spatium perstiterit sine appositione: præterea ventriculi repletio, aut inanitio nihil pene facit ad celerem vel tardam venerem, sed materiæ subministratio, aut priuatio eiusdem ad seminis generationem. accedit ad hoc, quòd responsio Aristotelis nihil de ventriculi inanitione, aut repletione loquitur, sed de corporis foraminibus, per totum dispersis, per quæ vbi vacua fuerint, certum est humiditates per vniuersum dispersas facilius permeare posse. Repletio autem, quam celeritati coitus obesse dicit, quamvis etiam de ventriculi repletione intelligi possit, vnde prandere largè, cœnare parcè, venereum congressum exercituro præcipiebat Philosophus, nihilominus potius de multa repletione tum venarum, tum carniū intelligendum esse Philosophum inde colligere licet, quòd dum reddit rationem, dicit, id euenire, quòd meatibus repletis impedimento sit materia illa, quominus humiditates semini generando suppeditandæ faciliè permeare possint. vnde primo de gener. animalium dicebat, benè habitos corpore & factos carnosos, & pingues minus aptos esse ad multiplicandum semen: quæ etiam ratione tardius emittunt, quòd portio illius materiæ, quæ in semen transire solet, superflua, cum multam carnem generare soleat, & in pinguedinem multam abeat, impedit quominus multa semini generando suppeditetur. verum illud obseruandum est, Aristotelem non agere hic de vtilitate aut noxa ex coitu proveniente, si in pleno, aut in ieiuno semen profluat, sed de celeritate actionis, quam celerius à ieiunis perfici scribit, quàm à repletis. Quòd si causæ ab Aristotele propositæ alteram adiungamus, operæpretium facturi erimus. semen eo facilius & celerius excernitur, quo acrius est, ac calidius. certum est autem ieiunio primò humores exacui, & maximè bile scire: qua ratione etiam magis

Ieiuni cur
facilius
coeunt.

Pingues
carnes mi-
norem se-
minis co-
piā habēt,
& cur.

naturam stimulant, celerius excretionem promouent.

Διὰ τὴν ὅτι νεοὶ ὅταν ἀφροδισιάζῃ ἀρχονται, αἷς δὲ ὁμιλήσωσι, μὲν τὴν ἀφροδίτην ποιεῖν, ἢ δὲ τὴν μεγάλαν γίνεσθαι τὴν μελαγχολίαν; τὴν δὲ συμβαίνουσαν ὕστερον ἀνδρίας μεμνημένοι, ὡς αἰτίαν ἢ ἐπλησίαν, φέρουσι.

XI.

Cur iuuenes cū primū coire incipiunt, eas, quibus cum congressi fuerint, post actum odio prosequuntur? An propterea quod magna sit mutatio: subsequentis enim tristitiæ recordati, tanquam causam, ad quam se applicuerunt, fugiunt.

Iuuenes
cū pri-
mū coire
incipiunt,
cur primū
cum qua-
rem habue-
runt post
actū odio
prosequū-
tur.

Adolescentes, eas quibuscū primū fuerint congressi, cū tunc solū cōcumbere incipiunt, re peracta venerea odio prosequi scribit, id verō statim peracto actu intelligēdum est, quoniam progressu temporis, multis, ac multis causis, mulier eiusdem amorem sibi conciliare poterit: huius igitur rei rationem quærit in præsentia. quod si nos econtra etiam inuenire tentabimus causam cur fœmellæ econtra eos, quibuscum primū rem habere contigerit, perpetuo quodam ac ineffabili amore maiori ex parte prosequi obseruatum sit, non erit præter rationem [*an propterea quod magna sit mutatio, &c.*] aggreditur causam problematis reddere, quod cū mutationes omnes vehemētes refugiat natura, molestiamque ex parere corporibus soleant, cū ea actione maximam persentiant adolescentes mutationem in corpore, & in animo, non est mirum si horrore quodam animi & corporis tentati, eam oderint, in quam tanquam in causam, tam multæ mutationes referant. scimus enim & superius demonstraui, eo tempore cū semen emitti incipit, & spiritus, & sanguinem vnde quaque maximè commoueri, cū autem vias nondum apertas inuenerit, meatus omnes corporis & anfractus dilatari, ex motu illo inæquali cum voluptate horrorem quendam dolori quasi commixtum excitari. hinc in magnitudine extenditur corpus, & augetur, duriusque aliquanto fit: pili oboriuntur, vox immutatur, & malè olere aliquando incipiunt: & tunc incipit facultas animæ concupiscens minus rationi obtemperare. perfecta igitur actione, & cessato motu illo & corporis & animi, tunc maximè cupiditate diffluentis, animus quasi abominatur, quæ proximè perpeffus est, hinc eas, quæ huius inordinati motus corporis & animi causæ fuerunt, rubore quodam quasi suffusi, odio prosequuntur. quod si altius mentem eleuauerint, utique etiam pudoris amissi, & virginitatis rubore & pudore deuidi, eas fugiūt, cuius ratione in id malum inciderint, potissimū cū imperfectionis etiam non nihil in corpore assecuti sint. diffilabile enim nimia mollitie adhuc corpus venereorum vsu etiamnum diffilabitur magis, frigesitque ante tempus, & siccatur: exhalatōque alimento, aut aliorum auerso, incrementi iusti detrimentum sentit: simulque, ut dixi, mentis insolita perturbatio sequitur, & aperta fit cogitationibus via, inanibus semper & futilibus, quibus sæpe distractus animus, festinata nimis, adeoque intempestiua cogitatione, tenerioris ætatis, vitium in reliquas ætates, omnes maximo atque incomparabili damno transmittit, & lasciuie, profligatæque interdū libidini deditos, detentōsq; perpetuū facit. quin & ubi ætate illa vsus veneris, & cōgressus exercetur, voluptatis illecebrosæ nimis blanditiis allecta ætas illa, totaque in illam effusa, mentis & corporis viribus destituitur, eneruisque redditur veneris illecebris quasi delibuta. Quod si addiderimus, quæ ab Aristotele 2. de gen. animal. dicta sunt, hominem perfectionem absolutam in generatione assecutum esse, mulierem autem imperfectum hominem esse: utique cognoscemus, cur adolescentuli eas quibuscum primū venereum congressum exercuerunt, oderint, puellæ verō maximè eos amore prosequantur, quibus virginitatis florem primū decerpendum concesserint. vir enim ea actione imperfectionem acquirit, imminuitur in substantia propria, ac sibi aliquid detrahens, perfectionem aliis tradere conatur: mulier imperfecta natura sua, quid querat magis, quam perfici, & si qua

Fœminæ
cur eos,
qui pri-
mos virgi-
nitatis fru-
ctus degu-
stauerint,
maximo
amore pro-
sequantur.

parte caret, utcumque restaurari. hinc censendum est Aristotelem primo libr. de phys. auditu, optimè dixisse, ita foeminam marem appetere, ut turpe pulchrum. quomodo autem tum ratione efficientis, tum ratione materiae tum ratione loci imperfectior sit foemina mare, longa oratione monstravit 4. de gen. animal. Aristoteles. sed perfectionem hanc virorum, & mulierum imperfectionem, & defectum partium declaravit pulcherrima fabella Aristophanes in Platonis convivio, cum homines à principio factos fuisse à diis immortalibus duplices: deinde cum quatuor brachiis, & quatuor pedibus innixi velocissimi & fortissimi essent, deos irritauerunt, unde ob superbiam scissi sunt, & ex vno duo facti: qui verò scissi fuerant, amore se ipsos deinde quaeritabant, quo vnirentur, ut iterum integri fieri possent: tamen non ut antequam scinderentur, copulantur, sed contrario modo. in diuisione enim vni est subtractum, alteri additum, quæ ut resarciantur, semper magis quod mancum est, perfici appetit, quòdque perfectionem hanc addit, maximo amore prosequi debet.

Διὰ τὴν ὁππότερον τῶν ὁμοειδῶν, ἢ ἀφροδισιατικῶν τε ἐργῶν γίνονται, ἢ ὅτι διὰ τὴν θερμότητα καὶ τὴν κίνησιν, τῶν τὸ πάχος οὖν ὅσῳ ἐν τῇ ὁμιλίᾳ, δὲ καὶ τῇ ἐπεχρύσεως ἡλικίας ὁπτιδότης, πρὸς τὰ αἰδοῖα μείζω τὰ μέρη τῶν γένε' ἢ αἰεὶ οὖν τῇ κινήσει τῶν τῇ χρωμάτων, ὅσα τὰ σώματα γίνονται, καὶ πρὸς τὸ πεποιημένα πρὸς τὸ ἀφροδισιασμὸν.

• XII.

Cur qui equitant assiduè libidinosiores euadunt? An quòd calore & agitatione idem patiuntur, quod in coitu. Quo circa ætatis quoque accessione, testes contrectati, maiores fiunt. semper igitur motu hoc vtentium ampliora corpora fiunt, & ad concumbendum præparata.

Si quis obseruare voluerit quid assidua equitatione patiatur corpus, quæve partes magis eo genere exercitationis commoueantur, ac incalescant, non ita difficile erit causam huius problematis inuenire, quo quaeritur, cur, qui assiduè equitant, magis in venerem proni sint. Gal. inter equitandum membra hæc exerceri docuit, dorsum, quòd seruasse rectum semper oporteat: cum equo aliter insidere non liceat: femora, quibus olim equi costas premere equitem, ne excuteretur, necesse erat: tibias, quæ in longum extentæ porrigebantur: ceruicē, intentione: oculos, prospectu: viscera, quæ fricatione & multa agitatione. addere nos poterimus quod ab Aristotele hoc loco proponitur: penem, genitalia, & vasa spermatica, quæ commotione & perfricatione quadam incalescunt, & fortiora redduntur, quin & ampliora, ut exemplo post ostendet. quæ omnia utique etiam tempore nostro verissima sunt, potissimum si succussoriis equis utamur. quamuis inuentum tempestatis nostræ, non veterum nostrorum, stapedes, tam commodum, plurimum tibiis feminibusque laboris demant. iis enim firmantur pedes, totumque corpus facile sustentant: lumina tamen & dorsum semper laborant, quòd pars ea erecta maximè, atque contenta ab equite gestetur, potissimum si ex iis fuerint equi, qui tollutim nimis gradientes, non multò sanè, quàm succussiores equi, minus equitem agitatum exercent, aut ex succussoribus quos trotantes appellant, quasi *θεράποντας*: quippe *θεράπην* turbare est: nullo aut alio equitandi genere turbamur magis, quàm hoc, quo sic gressus elatè glomerant equi, ut alternatim posteriorum anteriorumque crurum altero insultent semper solo, sublato utrinque altero. [*Quo circa ætatis quoque &c.*] exemplo docet ex perfricatione & assiduo partium illarum motu fieri ad congressus venereos aptiores & ampliores. labor enim & exercitium parvis cuiuslibet sanitatem illius augeat, eamque in proprio fungendo munere facillimè validiorem reddit. [*semper igitur motu hoc &c.*] concludit causam problematis: nempe equitatione assidua partes genitales calefieri, ac calefactas patentiores meatus reddi, hincque tum ratione spirituum influentium, & caloris, tum ratione influxus materiae seminalis, magis tentigine tentantur, atque in venereis congressibus, assidui magis, & robustiores efficiuntur. Cæterum poterit hic aliquis difficultatem iniicere, quòd & apud Herodotum in Clio, & in Melpomene scriptum inueniamus, inter Scythas morbum maximè vigere, quo qui laborant euirati omnino dicun-

Qui equitant assiduè libidine maxime tentantur, & cur.

In equitatione quæ partes exercentur.

Scythæ ex
multa equi
tatione cur
& quomo
do ad vene
rem impo
tentes.

Scythæ ex multa equitatione cur & quomodo ad uenrem impotentes.

tur, nec rem cum muliere vlllo modo habere possunt: de quibus abundè apud Hipp. lib. de aër. aq. loc. secundum nostram diuisionem 5. particula 46. certum est autem Scythas inter omnes homines maximè equo vti, & maiorem vitæ partem equo ducere. An dicendum est, optimè rei huius ibidem Hipp. causam inuenisse, nempe cùm ex tam longa & assidua equitatione in podagricos & coxendicos affectus incidant: nimirum propendentibus semper ex equis eorum cruribus, vnde claudi fiunt, contractis coxendicibus, cùm morbus inualuerit: cui morbo cùm mederi aliqua ratione vellet, in principio morbi venam vtranque retro aures incidunt, quo facto, sanguine multo promanante, somnus eos corripit ob imbecillitatem, sicque obdormiscunt, quorum quidem alij depulso somno sani exurgunt, aliqui verò minimè: sicque sua medicatione se ipsos perdunt. venæ enim post aures, quibus secantur, steriles reddunt, quod & ipsis ex hac sectione contingit. non igitur ex assidua equitatione steriles redduntur, sed cùm maximè fortasse libidine ducerentur ob equitationem, & propter vtranque hanc causam podagrici facti, vt conualescant abscissis venis post aures ad congressus venereos ob hanc ipsam causam efficiuntur inepti.

Δια τὸ ὅτι ἀρξῶνται ἀφ' ἐρδισιὰ ζῆν διώσθαι, καὶ χρεῖτες ὄζοισι παρ' ἐπὶ τοῦ οὐλοῦ
παρ' ἡβης, ὅτε αἱ δὲ αἰδρες, ὅτε αἱ γυναικες; ἢ ὅτι τὰ ἀπεπτα, τοῖς τε χυμοῖς αἰεὶ χεῖρους ἔχῃ, (καὶ
γὰρ ὄζυτέροις, ἢ δὴ μυρωτέροις, ἢ πικροτέροις) καὶ τὰς ὁσμὰς διεωδέερας; τὰ δὲ πεπεμμένα, ἢ
γλυκεῖς, ἢ ἥπιον ἀγλυκεῖς, καὶ τὰς ὁσμὰς διεωδέερας, ἢ ἥπιον δυσώδεις; τὸ ποτὶ ὅτι δὴ λανθάνει
πολύτων γεωμετρῶν καὶ φυτῶν ἐκ ζωῶν ἀφαίρεθέντων δὴ τῶν βύπτων, πὰς ὑπολὺ πόμην αἰπε-
πτα· οἷς δὴ καὶ ὅτι τὸ τέλει, ἀμολωθέντος τοῦ γλυκέος, πικρὰ ἢ κονία, καὶ οἰδρώς δὴ μυρῶς.
πέπειδ' δὲ ἡ φιοτικὴ θερμότης τὸ σπέρμα, ὁ μικρόν ὄν, πολλὴν ἔχει δύναμιν. ὅτι πολλοὶ γὰρ ὀλίγον
συγκεφαλαιώται. διὸ ὅτι ἀπέλθη, λύον· ὡς ὅτι πολὺ μαλλον, καὶ κατὰ φύσιν· ὥστε ἀπὸ
πίστερι αἱ χυμοὶ μᾶλλον γίνονται, ἀναστομουμένων τῶν πόρων διὰ τὸ ἔκκρισιν αὐτῶν· δὴ μυρῶτε-
ροι οὖν αἱ τῶν παιδῶν ιδρώτες καὶ διεωδέεροι διὰ τὸ ἀπεψῆαι καὶ εἰς τὴν τύχη ποιούτη ἢ φύσις δι-
σα, ὥστε διεωδή ἔχῃ τὸ ὑπόστασιν τῇ ιδρώτος, βούτοις μᾶλλον ὅτισημήνει, καὶ ἐν τοῖς πόποις
τῶν ποιεῖ μάλισα, οἷς μαχαλή, ἐν ᾧ μάλισα καὶ τοῖς δὴ οἷς.

XIII.

Cur cū re vti venerea posse incipiunt corpora, malè olent: primò autem nō malè olent ante pubertatem neque viri, neque mulieres: An quoniam inconcocta humores peiores semper habent (aut enim acutiores, aut falsiores, aut amariores) & odores foetidiores: concocta autem dulces, aut minus amaros: & odores aut suauiores, aut minus foetidos. hoc autem est manifestum, in omnibus quæ conspiciuntur, tum plantis, tum animantibus. Detractis autem bene concoctis, quæ relinquuntur sunt cruda. vt vtique & in cinere apparet, consumpto dulci, amarus remanet cinis. sic etiam sudor est falsus. concoquit autem calor naturalis semen: quod quanquam exiguum est, magnam tamen habet potētiam: ex multo enim parum colligitur. quamobrem quando secedit, dissoluimur magna ex parte vehementius atque refrigeramur: quare inconcoctiores humores fiunt magis apertis poris ob expulsionem ipsius. falsiores igitur puerorum sudores & foetidiores ob cruditatem. & si contingat, vt in talem naturam incidamus, vt foetidam habeat substantiam sudoris, magis res innotescet, & in his locis maxime, vt sunt axillæ, in quo loco magis, & in aliis.

Venerare
viri incipie
res cur ma
lè oleant,
cùm antea
id non ha
berent.

Quod in propositione problematis proponit Aristoteles, ut illius causam inuestiget, cur scilicet pueri & mulieres ante pubertatem non malè olent, potissimum sub axillis, & circa pudenda, & in pedibus: adueniente verò pubertate, & tempore,

quo concumbere possunt, sæpe malè olent, &, quod dicebat Horatius noster, redolent hircum: ita experientia quotidiana confirmatur, potissimum apud nos medicos, dum ægros decumbentes nec vnguentis delibutos inuisimus, vt nulla probatione indigeat. Huius igitur diuersitatis ratione inuestigat, & ipsiusmet effectus. [*an quoniam inconcocta humores semper peiores habent.*] malè Gaza siquis verba Aristotelis Græca inspexerit, transtulit, saporis semper habet deteriores, cum Græcè sit *μὲν τῶν χυμῶν αἰὲν χαλῶν* *ἐξ*. Sententia Aristotelis eo nititur, quod quæ inconcocta sunt, cum caloris naturalis actionem aut subterfugerint, aut non admiserint, malam obtinent conditionem, sicque saporibus non bonis prædita sunt, cum aut acidiores, aut falsiores, aut amariore quam par sit, reddantur, fit vt & odoribus malis sint referta: econtra quæ concocta sunt, actioneque naturalis caloris deuicta, & dulciora redduntur, aut saltem minus amara, sicque odoribus suauiora, aut minus molesta fiunt. cum autem è corpore ea detrahuntur, quæ concocta sunt, quæ reliqua sunt, inconcocta conspiciuntur. quod vel cineris exemplo manifestè demonstrat. in quo consumptis melioribus partibus, quod remanet, falsedinem habet. cum igitur quod optimè concoctum est, atque perfectissimè elaboratū vt est semen, educitur è corpore, resoluimur quàm maximè, calorque naturalis patitur, vnde non ita perfectæ eduntur apertiones, nec adeò perfectæ opera. apertis autem corporis meatibus, tum agitatione in re venerea exercenda, tum ratione ætatis facilius excrementa hæc inconcocta, ac deterioris conditionis propelluntur ad cutim: vnde odor ille excitatur potissimum in iis, qui magis huiusmodi materias colligunt, & in locis, in quibus minus dissilari potest. Hæc vt melius intelligi possint, illud obseruandum est primū optimè hoc loco ex conditione materiæ à calore naturali deuictæ aut nō superatæ non modò varios excitari saporis, sed etiā odores dictum esse: quoniam iam docuerat Aristoteles lib. de sensu & sensibili c. 5. cum saporibus proportionem quadam conuenire odores, quod eadem fermè sit vtriusque affectio, vt docebat Theophrastus 6. de causis plantarum cap. 1. hinc odor non nisi in rebus sapidis reperitur, insipida autem nullo odore prædita esse docebat Alex. Aphrod. in com. ad lib. de sensu & sensibili. hinc etiā dicebat Aristoteles 2. lib. de anima. T. 95. & lib. de sensu & sensib. odores non ita homini esse manifestos sicut saporis, & ob id ab iis desumpta esse odorum nomina, acres, dulces odores dicentes, quin & austeros, & acerbos, & amaris proportionem respondentis. huius autem rei causam manifestis admodum verbis retulit idemmet 2. de anima. cap. 9. dicens, sensum hunc nos non habere certum, sed peiorem multis animalibus: gustum verò certioris, propterea quod ipse quidem tactus est, quem sensum homo certissimum habet: cum in aliis superetur ab animalibus multis, secundum autem tactum, multò quàm cætera, excellentius percipit. ad duo tamen summa genera reduxisse odores visus est Theophrastus vltimo de causis plantarum, qui totus liber in saporum odorūque natura explicanda insumitur. tum lib. de odoribus in suaues & fœtentes, siue bene olentes, & malè olentes. illorum causam refert in bonam coctionem, horum in cruditatem siue inconcoctionem, ad quam sequi vt plurimum solet putrefactio. dicebat enim de bene olentibus, perspicuum est eos coctione quadam maturescere in suis quemque sedibus: itaque odoris gratiam ac suauitatem pro naturæ proprietate consequi. coctio autem natium calorem sequitur: in inanimis simplicium corporum potestates: generanturque ac mutantur non secus quàm saporis, sed qui artificio, solertiāque odoratus habent suaues &c. de malè olentibus hæc habet versus principiū. Nec sunt ita formis odores distincti, vt saporis, sed tantum generibus cum præsertim bene olentia quædam, nonnulla malè olentia dicantur. Cæterum suauis tetricæ odoris species vocabulis notatæ non sunt, quanquam in magno alioqui discrimine: nam dulcia & amara formis magis designata sunt: verum acris dicitur, vehemens, mollis, dulcis, grauis odor. Arque cum istorum nonnulli communes quoque sint rerum malè olentium, tum verò propè perpetuus est in omnibus, quæ viciantur pudor. quicquid enim putrescit malè olet. In omnibus autem stirpibus, animantibus inanimis illa putoris fœditas apparet, in omnibus inquam, quæ viciantur, quibus ex ista statim materia concretio non sit. quamuis enim etiam horum nonnulla materiæ virus referant, id tamen haudquaquam omnibus euenit. multa quippe ex putribus orta malè non olent: vt fungi ex stercore nascentes. verum quæ ex rerum tabe nascuntur, & proueniunt, virosi sunt & fœtidi odoris omnia. Igitur, ne multa, suaueolentia sunt omnia, quæ sunt cocta, subtilia, minimè terrena, cum præsertim in

Odoris est
sapore con-
uenientia.

Odor non
nisi in sa-
pidis rebus
reperitur.

Odor in
homine
imperfectus.

Odorū dif-
ferentiæ duæ
solæ, bene-
olentes &
fœtentes.

Odoris sua-
uitas & fœ-
tor vend.

Dubitatio
quomodo
foetor à pu-
tredine si à
cruditate.

Solutio.

Odorum
ratio ex
Siluio.

Spiritus vi-
talis similis
caelesti &
quomodo.

halitu situs sit omnis odor. malè olentia contraria. quod de Theophrasto etiam Plu-
tarchus affirmavit primo Symposiacon, cum dicit, nam humorum coctioni Theo-
phrastus ait odoris superuenire suauitatem, cum sublatus est vi caloris humor no-
xius. quod postea etiam in eodem libello à Theophrasto dicitur. Ioannes Dama-
scenus suauitatem odoris procreari censet humore in corporibus percocto vehe-
menter: qui si vel imbecillius, vel nullo modo coquatur, sequi putorem, si
mediocriter, medium quendam gigni odorem inter suauem & tetrum. Medium
enim quendam odorem ponit, quem Theophrastus non agnoscit. Verum dubi-
tare hoc loco quispiam poterit, si foetor putredinis soboles est, quomodo hoc
loco, & sectione problem. 23. probl. 4. dictum est, mali odoris causam crudita-
tem esse quandam: nam quod tantum crudum est, non semper putre esse solet.
Dici poterit, putrida multa apud multos scriptores, potissimum apud medicos cru-
da dici. Verum etiam si dicamus crudum non semper esse putre, esse tamen ad pu-
tredinem paratum: nam cum à naturali calore minimè sit euictum, reliquam ha-
bet ad putredinem mutationem, occupatum sanè promptè ab eo calore, qui præ-
ter naturam est, cum sit putrefactio proprii, naturalisque caloris in vnoquoque
humido existentis ab externa caliditate corruptio: corrumpitur autem calor à ca-
lore, quoniam cum à mixtione educit, ac exterius euocat: exhalante enim hu-
mido, vna calidum diffluit, humidumque à sicco separatur. quo fit vt calidum
innatum rei, quæ putrescit, in debita mixtione elementa continere non queat.
sed audiamus Siluium doctissimum de re hac doctissime & elegantissime loquen-
tem, lib. commentariorum in lib. primum de differentiis febrium Gal. cap. 5. nam
cum in omni mixto calidum tanquam aliorum elementorum forma, aërem, aquam,
terram velut materiam contineat, ac concordi pace liget, ac domitet, id si se
ipso longè potentius euadit, cætera consumit, ac dissipat: si languidius est, ac
parcius, iis continendis non sufficit. Humidum quoque quod terram tractabilem,
ac formabilem reddit, si largius est, eam fluxilem, ac dissipabilem efficit: ob id
ea corruptionis seu elementorum dissolutionis alia est causa: ex qua humidi à sic-
co dissolutione foetor concitatur: nam cum in omni putredine abscedat & sepa-
retur à sicco humidum, & foras euaporet, fit vt molesto sensu odoratum affi-
ciat. ob causam autem contrariam in coctione gratus & suauis odor progigni-
tur, vt in fructibus ferè omnibus videre est, qui dum maturescunt, odoratio-
res redduntur: fit enim in eis odor suauis & gratus ob eiusdem humidi cum sic-
co mixtionem: nam in coctione humidum aqueum, aëreumque semper cum sic-
co terreo permiscetur, & vnitur: in qua mixtione & humidi agitatione odor
eleuatur, in coctione gratus ac iucundus, in putrefactione molestus, cuius rei
causa est, quod in putredine humidum nec vincitur nec à calore superatur, sed
eidem prædominans ab ipso regulari non potest. at in coctione cum natiuus ca-
lor superior sit, humidum euincit & separat, & illud probè moderatur ac regit,
& sicco finit atque permiscet. accedit quod coctione geminus calor euincit, pu-
tredine verò is qui adscititius est præter naturam. [*Detractis autem bene concoctis
&c.*] cum autem impossibile sit, ita exquisitè concoqui ingesta: quin multa re-
linquantur cruda, aquea, quæ aut caloris naturalis actionem subterfugerint, aut ad
conficiendum omnino inepta sint, efficitur, vt detractis iis, quæ concocta sunt
atque deuicta, quæ relinquuntur cruda sint, magisque vires suas exerant. cineris
autem exemplo id manifestum facit, cum dicit [*vt utique in cinere apparet &c.*]
quemadmodum in ligno, ex quo cinis generatur pars ea humida aërea, lenis, ac
dulcis vbi consumpta fuerit, crassum ac terrestre relinqui videmus, vnde cinis re-
lictus amarus relictus est: & in nostris corporibus salsus ob eandem causam sudor
persentitur, euaporato dulci, aëreo, & leni à membris ex ea materia, quæ ad eam par-
tem pro nutritione transmissa est, vt in secunda sectione demonstratum est, & reli-
cta materia crassiori & terrestri ita in proposito foetida aliqua redduntur aëreo, sub-
tili, & concocto euaporato, crassiori autem ac crudo relicto. [*concoquit autem calor
naturalis semen &c.*] de calore hoc, qui spiritus est à corde procedens, vitalisque dici-
tur, & proinde producendi viuens facultatem habet, excellentissimè locutus est Ari-
stoteles 2. de gen. ani. cap. 3. sic dicens. Inest enim in semine omnium, quod facit, vt fo-
cūda sint semina, videlicet quod calor vocatur, idq; nō ignis, nō talis facultas aliqua est,

sed spiritus, qui in femine, spumosoque corpore continetur, & natura, quæ in eo spiritu est, proportionem respondens elemento stellarum. quamobrem ignis nullum animal generat, neque constitui quicquam densis, vel humidis vel siccis videtur: at verò solis calor, & animalium non modò, qui femine continetur, verum etiam siquid excrementi sit, quanquam diuersum à natura, tamen id quoque principium habet vitale. calor igitur est: materiam spermaticam alterat, & ex ipsa animam materialem traducit: tenuitate autem sua vndeque profluit, & omnes feminis partes penetrat, atque perfundit. [*Quòd quanquam exiguum est, magnam tamen habet potentiam: ex multo enim parum colligitur*] quàm mole sit exiguum semen, vel ipsa docet experientia, quantà autem virtute sit præditum, vel inde colligere possumus, quòd proiecto femine, parente alioquin absente, generatio perfectorum animalium perficiatur. vnde dicebat Aristoteles. 2. de gen. animal. cap. 1. omnia quæcunque aut natura, aut arte efficiuntur, ab eo, ex quod actu est, fiunt, ex eo quod potentia tale est. semen igitur tale est: motumque habet & principium tale, vt motu peracto, pars existat quæque, & eadem sit animata. quare in femine vt fœcundum sit præter spiritum & calorem requiritur vis superior, & anima, quæ potentia & facultate talis sit, quale actu est, quod generat, & actu erit, quod generatur. hinc animatum, semen constituit: hæc est facultas illa atque potentia, adeò insignis, hoc loco proposita, hæc illa est, quæ elemento stellarum proportionem correspondet apud Aristotem 2. de genere animalium, cap. 2. quemadmodum enim lumen qualitas quædam est, & admodum efficax, quæ ex omnium sententia in hæc inferiora agens per medium calorem omnia viuificat, & fœcunda facit, ita vis & natura, quæ in feminis calore & spiritu continetur, est efficiens causa præcipua, & principalis, quæ per mediū calorem semen fœcundum facit, & fœtum generat: adde quod in feminis natura & in præcipua, tum fœtus forma & vita, tum eius facultates virtute continentur. [*ex multo enim parum colligitur.*] quanuis non ex omnibus omnino partibus colligatur semen, vt optimè ab Aristotele primo de gen. animal. cap. 28. demonstratum est, ex multis tamen & præcipuis decidi vtique ibidem demonstrauit: à corde enim, cerebro, & iecore, à quibus vniuersi corporis dispensatio fit, decerpitur. sed plurimum à cerebro: & ob id vbi quodlibet istorum insignem noxam exceperit, infœcundum id redditur: vti si vitium leuius sit, prolem & fœtum insalubrem excitabit: ex hoc etiā fit vt venis & arterijs quæ ponè aures sunt dissectis, aut exustis, fœcunditas tollatur. [*Quamobrè quando secedit, dissoluimur maiori ex parte vehementius, atque refrigeramur.*] si igitur tanta vis est atque potentia in femine, sique tam perfecto calore præditum est, vbi secesserit dissolui multum corpus nostrum oportet, atque refrigerari. quo fit vt & humores crudiores reddantur, & imperfectiores, vnde etiam ex agitatione & motu in eius expulsionem facto magis aperiuntur meatus, vnde & materia minus rectè euicta à natura & apertis externis corporis meatibus, fit, vt & fœtentes magis reddantur humores interni, qui concoctionis actionem non sunt assecuti, & facilius fœtorem hunc extra communicent, maior autem aut minor grauis hic odor excitatur, tum pro natura locorum vt sub alis, vt 2. sectione docuimus, tum inferius problem. 24. tum pro varietate temperamentorum: qui enim temperamento calido sunt & humido, ac multo sanguine præditi præ alijs fœtore alarum & pedum tentantur: vt lib. methodi medendi demonstrauit Gal. noster. & Auic. primo canone: cum sanguineos, & calido & humido temperamento præditos, dicebat fœtidi sudoris esse, vrinæ, & fæcum.

Διὰ τί ἐὰν μὲν ἐκ τῆς ἀνδρῶν σπέρματος ἡμετέροις γίνηται ζῶον, τὸ τοιοῦτον ἐκ τῆς ἡμετέρας ἐκ γυναικὸς ὅτι ἐὰν δὲ
 ὅτι δὴ πινός, ἡ μέγας, ἡ ἀποκρίσεως, ὅτι ἡμετέροις γίνηται γὰρ σηπομένων πολλὰ καὶ ἐκ τῆς ἀνδρῶν
 σπέρματος. τί δὲ ἐν, ἐὰν μὲν τοιοῦτον οἷον ἡμεῖς, ἡμετέροις ἐὰν ὅτι δὴ ὁρίον, ὅτι ἡ γὰρ ἀπὸ πρῶτα ποσὴ καὶ ἡ ὁρίον
 ἡ ποσὴ μὲν, ὅτι ὅτι μὲν ὅτι ἡμετέροις γίνηται, ἐκείνως ὅτι ὅτι ἀλλοτεῖς, ὅσα δὲ ἀποκαθάρματος
 γίνηται καὶ ἐκ κρίσεως, καὶ ὅπως ὅτι τῆς ζώας, ζῶον γυναικὸς, ἀλλ' ἢ τὸ σπέρμα, τὸ ὅτι βλάπτει καὶ τὸ
 κακόν, ὅτι ὁρίον ὅτι οἰκείον, ὅτι τὸ ἀλλοτεῖον. ὅτι τὸ τὸ πούτεν ἢ εἶ, ὅτι τὸ πούτεν ἀλλοτεῖον, ἢ ἔτε-
 ρον, ἢ κακόν. αἱ δὲ ἐκ κρίσεως καὶ σπέρματος ὅτι ἡμετέροις, ἀλλ' ἔτεροι καὶ ἀλλοτεῖα τῆς φύσεως ἡμῶν
 εἰσιν. ὅτι ὅσα ἐν τῇ σῶματι γίνηται, ὅτι σῶματις γένεον ἐπὶ καὶ φύματα γίνηται, αἱ αἰετοὶ καὶ ἐκ-

βελήοισι· καὶ ὅλως ὅσα παρὰ φύσιν, πρῶτα ἀλλότρια. καὶ φύσιν δὲ πολλὰ καὶ τῇ συγγενείᾳ
 ὅτι· εἰ οὖν ἐκ μόνου τούτου τὸ ἡμετέρων γένος ζῶον, ὁρθῶς ἀπὸ τοῦ τούτου γινόμενον, ἐκγονοὶ ἡμέτεροι
 εἴη μόνον· καὶ ἐκ τῆς σπέρματος δὲ ἂν τι δῆλον γῆναι, οἷον σκώληξ σαπέντης, ἢ καὶ ἐν τῇ μήτρᾳ ἀφ-
 φθαρέντος, οἷον ἂν λέγεσθαι τέρατα, ὅσα ἐκ γυναικὸς λεκτέον. ὅλως γὰρ ἐκ διεφθαρμένης γινόμενα, ὅσα
 ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ ἐκ ἀλλοτρίου· ὥσπερ τὰ ἐκ τῆς ἀποκρίσεως, οἷον δὲ ἐκ τῆς κόπρου.
 σημείον δὲ ὅτι ἐκ διεφθαρμένης πρῶτα τὰ τοιαῦτα γίνονται. ἐκ μὲν ἀφθαρμένης γὰρ, τοιοῦτον
 πέφυκε γίνεσθαι, οἷον ἂν ἢ ἐξ οὗ τοῦ σπέρματος· ἐάν δὲ ἵππου, ἵππος· ἐάν δὲ ἀνθρώπου, ἀνθρώ-
 πος· καὶ αὐτὰ τε οὐ γινώσκοντες τὸ σπέρμα, ὅσα δὲ παρὰ τὴν φύσιν γινώσκοντες· καὶ γὰρ ὅτι γένος,
 ὅγκος τις καὶ ὅρα· γένος γὰρ. ποτε δὲ, ὅρα τὸ μήπως ἔχον τὴν φύσιν, ἀλλὰ ἢ τοσοῦτον μόνον τὴν φύσιν, ὅτι
 οὕτως ἀφαιρείται ὥστε γινώσκοντες ἐξ αὐτῆς τοιοῦτον οἷον ἡμεῖς· ἐκ δὲ διεφθαρμένης, ὅσα δὲ τοιοῦτα.
 καὶ ταῦτα ὅσα δὲ ἐξ ἐτέρου τὸ ἐν ἡμῖν, ὅσα δὲ ἐκ τούτου διεφθαρμένης ἢ ἀτελῶς ἔχοντος, τὰ ἐκ γ-
 νόν ὅτιν ἡμέτεροι.

XIII.

Cur si ex femine nostro fiat animal, id nostrum est, si autem ex alio quo-
 piam nostro, vel parte, vel excremento, nostrum non dicemus. fiunt enim multa
 ex putrefactis, & ex femine. quid igitur est, ut si tale fuerit, ut nos sumus, no-
 strum id sit: si diuersum, id alienum sit. aut enim omnia nostra esse oportet, aut
 nulla. An primū quidem sic est, quod ex nostro fiat. quod secus id ex alieno,
 nempe ex purgamentis, excrementisque & denique nihil animalis animal gi-
 gnere potest, nisi semen genitale: quod autem nocet, quodque malum est, nul-
 lius est: neque quod alienum alicuius est. non enim idem est, huius aliquid esse,
 & eiusdem esse alienum: vel diuersum, vel malum: excrementa autem & putredi-
 nes non nostra sunt, sed diuersa alienaque à natura nostra: non enim quaecun-
 que in corpore nostro extiterūt, corporis hæc esse dicendum est. quoniam tuber-
 cula fiunt abstrahentibus & egredientibus. Et omnino quaecunque extra natu-
 ram sunt, omnia sunt aliena. extra naturam autem plura sunt eorum quæ etiam
 simul producuntur. si ergo ex solo hoc femine fit animal, rectè utique quod ex ijs
 fit, prolem esse nostram solum iudicabimus. Et si ex femine putrefacto quip-
 piam fiat, ut vermis, aut in matrice corruptum aliquid, ut quæ monstra dicun-
 tur, non nata dicenda sunt: omnino enim cum ex corrupto facta sint, ex no-
 stro facta esse dici non debent, sed ex alieno: quemadmodum quæ ex segrega-
 tione sunt, ut quod est in stercore: signum autem, ex corrupto talia omnia fieri,
 quod ex non corrupto tale aptum natum est fieri, quale utique fuerit illud, ex
 quo semen deceditur, si ex equo equus, si ex homine homo. Ipsum autem non
 magnificamus semen, nec aliquid aliud, quod inter generandum conficitur. e-
 tenim humor quidam, aut corpulentia, aut caro fit: quorum nullum nobile est,
 quia nōdum naturam habet destinatam, sed eatenus naturam habent, quatenus
 ex illis tale quid produci potest, quale sumus. Ex corrupta autem nihil tale enaf-
 ci potest. Hanc ob rem nec ex alia re nostri corporis, nec ex femine ipso corru-
 pto, aut imperfecto ductum, nostrum appellamus.

Prolem no-
 stram solū
 appella-
 mus, quod
 ē femine
 nostro ani-
 mal sit, nō
 alia quæ in
 nobis, aut
 ex nobis
 producun-
 tur, & cur.

Cum nostra ea dicunt, quæ à nobis aut possidentur, aut generantur, quæ verò gene-
 rantur, ea nostra esse dicimus, quæ ex nobis profluunt, & producuntur, meritò hoc lo-
 co querit Aristoteles, cur si ex femine nostro fiat animal, prolem id nostram ap-
 pellare solemus, sed si ex re aliqua alia nostra, ut parte, humore, vel excremento ge-
 neretur aliquid, nunquam rem illam nostram appellamus, quinimmo etiam si quippiā
 aliud

aliud ab animali ex semine producitur, ut molæ, & monstra (quamuis hæc potius ratione materiæ subiectæ produci censendum est) nunquam nostra esse dicemus. cum enim omnia hæc ex nobis profluant, & in nobis generentur, omnia nostra dicenda erunt, aut nulla, cum alioqui nostra dicamus sola, quæ nobis similia sunt, quæ verò diuersa, aliena potius appellamus. Hæc est Aristotelis dubitatio, itémque dubitandi ratio. [*An primum quidem &c.*] ea omnia quæ à nobis promanant, nostra dicenda sunt, quandoquidem, quæ naturalia sunt, quæque à nobis generantur secundum naturam, ea nostra esse quidem dicemus, at tamen ne quidem prolem nostram appellabimus. nam nobis secundum naturam constitutis, cum ut humores naturales generentur, & caro instauretur, necesse sit, humores excrementitios, & multa, quæ quamuis corpore naturaliter constituto generentur, nunquam tamen verè nostra aut partes nostras, aut prolem nostram dicemus. ut excrementitij humores, bilis, melancholia, tum & lotium & stercus. at si quid ex corpore nostro generatur viuens, ut vermes, aut in alio, ut molæ & monstra, nunquam nostrum dicemus, quoniam nunquam quippiam viuens ex animante immediatè producitur, sed solum mediante semine: quòd si mediante semine, in utero mulieris expulso, mola, aut monstrum producat, nostrum nunquam foetum appellabimus. cum quippiam præter naturam sit, nunquam autem, quæ præter naturam sunt, nostra esse dicemus. cum enim nostra distinguantur ab alienis & extraneis, nunquam nostrum illud dici poterit, quod ex extraneo & alieno, & ut vno verbo dicam, ex eo, quod est præter naturam, producitur. neque enim quæcunq; in nostro corpore generantur, dici possunt esse nostra, cum multa præter naturæ intentionem generentur, ut monstra, & molæ, multa etiam nullo modo partes nostrum esse possunt, ut excrementa. monstra autem nostra non sunt, quamuis ex nostro semine procreentur, quoniam nostra sunt, quæ ex incorrupto semine nostro producuntur. simile enim animali vnde deciditur producere debent, at monstra corrupto semine producuntur: nostra igitur esse nullo modo dicere poterimus. rei huius signum est, quoniam ne semen quidem nostrum, etiam si incorruptum fuerit, prolem nostram dicimus, etiam si potentia tale sit, ut ad actum reduci possit, animalque producere, neque etiam ipsum embrionem nostram prolem primis diebus dicimus, donec eò reductus sit, ut iam actu animal dici possit. nostra igitur dicuntur solum animalia ex semine nostro procreata naturalia, atque nobis similia, non autem quæ ex semine corrupto generationem suam sortiuntur, quia nostra esse non possunt, quæ ex alieno procreantur. Hæc est Aristotelis sententia à nobis brevioribus explicata, quòd ipsemet longa oratione ita sese explicuerit, ut nullus dubitandi in eo intelligendo aut exponendo locus relictus sit.

Διὰ τὴν ἐν τῷ ὕδατι ἢ τῷ ὕδατι διώαν) ἀφροδισιάζον (ὅτι αἱ θέρμαι, ἢ ὅτι ἐν ὕδατι ἔχον τήκεν), ὅσα ὑποπύρεος τήκεται; οἱ μολιβάδες, ἢ κηρός· ἢ δὲ γυνὴ τῆ κομῆς φαίνεται πυρεῖ. ὅτι μὲν γὰρ ὁ πείψις ἐκ θερμότητος, ὁ τήκεν. (ὅτι δὲ ἡ γυνὴ ὁ πείψις ὁ χύσει.

XV.

Cur in aqua minus coire possunt homines? An quòd in aqua nihil eorum soluitur, quæ ab igne solvuntur, ut plumbum, aut cera: semen autem solutum igne videtur: nam priusquam perfricatio calefaciat, non soluitur. pisces tamen non fricatione coeunt.

Homines minus in aqua coire posse dixit, & quærit causam. obseruandum autem est dixisse homines: tum quoniam problemata hæc ferè omnia ad genus humanum spectant, tum quoniam omnia animantia in aqua re vti venerea non posse falsum est, cum aquatilia omnia multò melius in aqua, immò solum, coire possint. dixit autem minus, quoniam non omnino id impossibile esse voluit docuisse, sed difficillimum id esse significat. dixit autem in aqua, quod non frigidam modò significat, sed etiam calidam: quoniam tentant aliqui in balneis, potissimum promiscuis, re vti venerea, quam tamen difficillimè exercere possunt. [*An quòd in aqua nihil eorum soluitur &c.*] nisi quispiam diligenter legerit, quæ ab Aristotele dicta sunt quarto

Coire in aqua homines minus possunt, & cur.

Calore cō-
creta frigo-
re soluun-
tur, & fri-
gore dura-
ta calore li-
quescent,
& quomo-
do.

Alia solu-
tio proble-
matis à no-
bis addita.

lib. Meteorolog. siue potius libr. de mixtorum passionibus, difficile erit illi intelli- gere vim argumenti positi ad dissoluendum problema. docuit eo libro dum de con- cretione & eliquatione loquitur, quæ calore concrescunt, frigore dissolui, quæ frigore vniuntur, calore liquari. docebat enim rerum quæ concrescunt, alias calore concre- cere, alias frigore, alias utroque frigore concrescences, frigoris coagulantis, & calorem solum pellentis præsentia concrescere, ut sunt res aqueæ: è quibus omnibus frigore externo calor exprimitur, humore eorum remanente, ut qui ob multitudinem à calore expresso, qui exiguus est, educi non possit. huiusmodi dicebat ita liquari, ut calore rur- sus adueniente soluantur. non autem humiditate superueniente. exemplo sit pinguedo, quæ cum humida sit, aërea tamen humiditate, frigore concrescit, interno calore expresso. liquatur hæc calore de nouo superueniente: quæ verò à siccitate, aut à calidi- tate siccitati iuncta indurantur, & crassescunt, ab humiditate liquari possunt, ut lutum & grando. cum autem genituram libro de generat. animalium aëris & aquæ com- munem esse statuatur, quod ex aqua & spiritu potissimum constituatur, cumque aqueum præcipue secundum materiam sit, potissimum, cum ex sanguinis parte magis aquea, aut ex eius materia existat, quanuis spiritus non nihil illi adiectum sit, ut spumosa eius indicat natura, ut formatricis facultatis, ac caloris etiam naturalis sit vehiculum, non mirum est, si refrigeratione quadam in nostro corpore coagulatur, ut docebat Aristo- teles 4. Meteorologic. humore, ut ait, cum calore exeunte. propterea optimè ab Ari- stotele hoc loco statutum est, semen caloris vi liquefcere debere, ut seruata regula, quæ frigore coguntur, calore eliquentur. probat hoc experimento, quoniam vix se- men fluere incipit, quin attritione & corpus vniuersum, & partes semen continentes incalescant. Hæc Aristotelica est huius problematis solutio naturalibus principiis in- nixa. si tamen nos aliam fortasse veriore addiderimus, etsi interpretis munus id ex- cedere videatur, operæpretium nos facturos existimaremus. Ut quis optimè re possit uti venerea, pene indigemus erecto, rectè conformato, & calido, tum & debita spiritus & flatus copia requiritur: qui ad colem natura sua fistulosum per arterias fe- ratur, ubi receptus tensionem & rigiditatem inducat. huiusmodi autem flatuosus spi- ritus eleuatur à copia fecundi seminis, quod maiori ex parte in vasis spermaticis, & testibus bene affectis redundat: quamuis vniuersum corpus ad hoc necessariò con- currat: ut verò flatuosus hic spiritus eleuetur, & ad determinatam partem mo- ueatur, mediocri calore opus est, ut de vento 2. Metheor. docebat Aristoteles: hinc fri- giditate vniuerso corpori ab aqua communicata, & calor ad interna retrahitur, & spiritus flatuosi non eleuantur, coles flaccescit, & denique tota illa titillatio, qua vo- luptas concitatur, deperit, atque actio omnis venerea aut tollitur, aut certè he- betatur. quæ etiam si tepens fuerit, multis alijs rationibus impedit, potissimum au- tem quod calore illo vniuersum occupante spiritus ad extimam cutim retrahun- tur, retractique dissoluuntur, humiditate autem aquæ membra virilia flaccescunt. [Pisces tamen fricatione non coeunt.] respondet tacitæ obiectioni, quoniam dixerat in aqua homines non posse uti re venerea, quod hæc calore perficiatur, quod manifestum est, quoniam non emittitur semen nisi perfricatio præcedat, hæc autem calorem inducit, quod aquæ frigiditati aduersatur, respondere huic, aut potius obijcere aliquis posset, pisces, qui in aqua coeunt, cui respondet, fricatione id eos non perficere. cum enim in piscibus meatus sint lati, & maiori ex parte circa dia- phragma, contactus quidam sufficit, & simplex super corpus transitus. Quam- uis autem & apud historicos. & vulgò etiam dicatur tempore coitus pisces fricatio- nes facere, id ita intelligendum est, ut fricatio huiusmodi non sit, ut calorem exci- tet, vniuersumque, & partes genitales calefaciat, sed cum contactus quidam sit, & quasi simplex transitus, aut corporis delinitio quædam, fricatione hoc modo pisces concipere & generare dicuntur.

Διὰ τὴν δ' ἀφροδισιὰν ἐν ἡδυσί, καὶ πότερον δὲ ἀναίτης, ἢ ἐνεκὰ πινος ὑπαρχῇ τοῖς ζώοις ἢ ἡδὺ μὲν ὅτιν, ἢ τοι δὲ τὸ ἀπὸ πόντος τὸ σώματος ἀπέναι τὸ σπέρμα, ὡς τὸ πινὲς φαίνεται, ἢ τὸ ἀπὸ πόντος μὲν μὴ ἀπέναι, δὲ τὸ τοῦ τοῦ, εἰς δὲ πόντος συμβαίνουσιν οἱ πόροι τὸ φλεβῶν, δὲ τὸ τοῦ δονῆς ὁμοίως τὸ ἐν τῷ κνησμῷ, τὸ συμβαίνον γενεᾷ, ὡς τὸ δι' ὅλου τὸ σώματος. ὁ δὲ κνησμός ἡδὺς ὅτιν,

ἡ ἐξοδος πρὸς τὰς ἀνὰ τὴν φύσιν ἢ δὲ γονὴν, τοιοῦτον εἰς τὸ κατὰ φύσιν ἐξοδος. ἐστὶ δὲ καὶ ὅτι ἀνάγκης ἡδύ, καὶ ἐνέχαι τινος, ὅτι ἀνάγκης μὲν, ὅτι ἡ εἰς τὸ κατὰ φύσιν ὁδὸς ἡδύ ἐστιν, εἰ μὴ αἰσθητή. ἐνέχαι δὲ τινος, ἵνα γυῖσις ἢ ζώων. ἀλλὰ γὰρ τὸ ἡδονικὸν, μᾶλλον ὁρμαῖα πρὸς τὴν μίξιν παύει.

XVI.

Cur coire est suauissimum: & an necessitate, aut alicuius causa inest animantibus: An suaue quidem est, quia à toto corpore deciditur semen, sicuti quidam aiunt. An quia quamuis non ex toto corpore per talem tamen se promit, in quam contendunt omnes meatus venarum. Cum igitur voluptas similis in libidine, & in pruritu sit, fit ut non secus ac pruritus per vniuersum sit delectabilis. Humidi autem exitus spumosi inclusi præter naturam hic est. Semen autem talis illius, quod est secundum naturam, exitus est. & subinde necessariò delectabilis. Et causa alicuius ex necessitate quidem, quia in id quod est secundum naturam, via delectabilis est, si fuerit sensibilis. Rei autem alicuius gratia est, ut generatio fiat animalium. ob delectationem enim magis mouentur ad coitum animantia.

Duo simul problemata ita proponit iuncta, ut quamuis diuersos medios terminos habeant, possint tamen eodem tempore proponi ad discutiendum. primum autem qui in re venerea peragenda tantum voluptate tententur animalia, alterum aut an delectatio hæc & voluptas insignis ad aliquem finem instituta sit à natura. Vbi obseruandum est pessimè Theodorum Gazam hoc loco secundum problema in Latinum traduxisse: omnino enim diuersam à mente & proposito Aristotelis quæstionem propositam excitat. nam quod Aristoteles dixit, ὅτι πότερον ὁ ἀνάγκης, καὶ ἐνέχαι τινος ὑπάρχει τῆς ζώης. nosque vertimus, & an necessitate aut causa alicuius inest animantibus: quod de voluptate intelligendum est: quærit enim an ex necessitate, aut causa aliqua animantibus in coitu indita sit voluptas. Gaza aliò referens, ita vertit. Et utrum necessitate impellantur ad concumbendum animantes, an rei cuiuspiam gratia genus hoc libidinis datum est. [an suaue quidem est, quia à toto corpore & c.] aggreditur solutionem, & primò vnā proponit, quam alioqui primo de genere animalium capit. 18. refutauit. disputans enim an semen à toto & omnibus corporis partibus decidatur, antiquorum opinionem primò proposuit id asserentium, qui inter alia argumenta illud ex vehementi delectatione desumptum in suam tutelam adducebant. cum enim titillatione quadam, ut in pruritu, voluptas excitetur, ubi tanta persentitur & tam vniuersalis fit, verisimile ex titillatione in vniuerso corpore facta produci: huiusmodi autem esse non potest nisi ab omnibus partibus segregatis particulis aliquibus, dum vnde quaque mouentur, pruritus illè, & scalptio quædam fiat. Hanc tamen refellit ibidem Aristoteles, ea ratione, quoniam si hæc voluptatis esset causa, utique antequam ad actum venereum perueniremus, persentiremus delectationem, quoniam eo tempore deciditur à toto corpore materia seminalis, si vera est huiusmodi sententia: at verò non eo tempore persentitur, aut saltem multo leuior, quæ est ex perfricatione, sed vera delectatio, & voluptas in ipso actu venereo excitatur. quo fit ut ob hanc causam non sit asserendum semen ex omnibus partibus decidi. An verò verum sit à toto semen genitale decidi & ab omnibus partibus, & quomodo aliquo modo ab omnibus partibus decidi dici possit, & quomodo etiam id non absolutè verum est, explicatum est à nobis in com. in quintum lib. de aër. aquis locis. Hipp. & infra in explicatione 22. problem. explicabitur. Cum igitur non omnino causam hanc magnæ voluptatis in coitu probaret, aliam subiungit, cuius etiam lib. primo de genere anim. ca. 18. fecit mentionem. dicit igitur. [An quia quamuis non ex toto corpore per talem tamen se promit & c.] aliam

Coire sua-
uissimum
cur.

Voluptas
& delecta-
tio in coi-
tu animan-
tibus cur
indita.

Delectatio
nis & volu-
ptatis esse-
tia & cau-
sa ex Plat.

Duplex
voluptas
in coitu.

Voluptas
in re vene-
rea ob spe-
ciei conser-
uationem
animanti-
bus indita.

Fœminæ
longiori
tempore
a coitu de-
stantur,
iri vehe-
mentius.

igitur voluptatis illius, qua corpus vniuersū in re venerea gestit, & hoc loco proponit, & primo de genere animalium docuerat. nempe semen calidissimū, spumofum & spiritu caloremq; vnde quaque perfusum. quod dum genitales partes, acerrimi & exquisitissimi sensus suo motu titillat, & veluti pruriginem infert, vniuersum corpus in sympathiam trahit. vt enim laborante membrana totum membranofum corpus dolet, ita eiusdem titillatione totum gestit corpus, & commouetur. vnde qui gonorrhœa laborant, cum semen sine spiritibus exeat, laxatisq; meatibus proruat, nulla tentantur titillatione aut voluptate: quemadmodum & qui nimia venere abutuntur, & frequentissime coeunt, minorem persentiunt voluptatem, quia & pauciores habent admixtos spiritus, & patientiores vias, per quas ferantur. & hoc est quod dicebat [*humidi autem exitus spumosi inclusi præter naturam*] verum hic motus secundum naturam deducens, id, quod præter naturam superflue continebatur, vt voluptatem inducat, celeriter perfici debet. vt enim dolor nunquam excitatur, nisi ἀθρόως, confertim & celeriter fiat alteratio, ita semine paulatim profluente, & pudendis quasi collacrymantibus, voluptas nulla excitatur. cæterum quod hæc illustriora euadant, sciendum est diuinissimum Platonem de voluptate duobus in locis elegantissime vt sui moris est, pertractasse, in eoque naturam illius positam censuisse, vt affatim & celeriter fiat transitus quidam & motus ad statum secundum naturam, tum in Philebo, tum in Timæo. Doloris enim eam voluit esse naturam, vt sit à naturali statu molesta quædam, & violenter confertimque facta secessio. voluptas verò, vt sit regressus quidam in eum, vnde deciderat corpus, naturalem statum si modò refluxus is, atque reuersio abunde simulque fiat: ita vt ad doloris voluptatisque naturam essentiamque constituendam id præcipuum esse velit, vt abunde simulque (id est confertim, & violenter) pathos ipsum inferatur. quod à præceptore mutuatus pluribus in locis confirmauit Gal. noster. potissimum autem 6. capit. libr. de sym. causis, & septimo de decretis Hippocrates, & Plato. vnde dicebat Plato in Philebo voluptatē fieri harmonia temperata, & in sui naturam protinus restituta. quæcunque enim corpora nostra è nativo suo statu lapsa, in sui naturam protinus restituere possunt, voluptatem ea pariunt, hoc est, blandum ac iucundum quendam sensum, qui magna nos delectatione afficiat, ac voluptate deliniat. cum igitur corpora nostra superfluo quodam alimento premantur, atq; eo euacuatione hac exonerentur, duplex sequitur voluptas, vera, & præcipua vna, qua corpus onere illo se leuari persentit, altera, quod in motu titillatione quadam excitati sensus, in membranosis illis partibus quendam pruritum, & simul scalpellationes sensum excitant, ad quas voluptas in vniuerso etiam sequitur, cum ex earum partium genere sint ob maximam sensationem, vt vniuersum corpus in consensum trahant. [*rei autem alicuius est gratia &c.*] est dissolutio secundæ quæstionis. efficienti causæ voluptatis in re venerea exercenda ex ratione finalem quoque adiungit, nempe speciei conseruationem. admirabili enim quadam nature prouidentia, cum mortale & dissolubile in diuiduum extinguere necesse esset, effectum est, ad speciei conseruationem, vt singulis animantibus libidinis stimuli, & incredibile coeundi desiderium inditum insertumque fuerit. Quis enim per Deum immortalem, concubitus rem adeò fœdam sollicitaret, atque amplexaretur? Quo vultu diuinum illud animal plenum rationis & consilij, obscenas mulierum partes tot sordibus inquinatas, & ea ratione in locum imum, veluti in sentinam corporis relegatas, attrectaret? Quæ fœmina, vt ait ille, in maris amplexum rueret, cum & nonimestris gestatio laboriosa sit, & fœtus exclusio diris cruciatibus molesta, sæpèque exitiosa, & editi fœtus educatio plena sollicitudinis, nisi incredibili voluptatis cestro percita essent genitalia? Vter autem magis delectetur an vir, an fœmina, disquisitio est non perinde necessaria. Hipp. mari concessisse videtur ilbr. de genit. Isacius lib. 6. Theor. fœminæ. constat autem fœminas longius, & innumerofius oblectari: nam & dum virile excipiunt semen, & dum vterus ad suctionem mouetur, & (quod maximum est) dum ipsæ etiam excernunt. Qua fortasse ratione Tiresias vates, vtrumque sexum expertus, mulierum partes visus est tutari: vehementia tamen excedere marem testimonia sunt, maxima virorum exolutio. exolutionem verò magna ex parte voluptas facit. si Gal. credimus 1. de semine, capit. vltimo. præterea eiaculatum à mare est amplius copia, crassius, calidiūque per inuolutiones plures, & velocior pulsus, quanto expultrix virorum quàm fœminarū robustior est, quantoque virorum semine vberiori spiritu & calidiori

magis est refertum : quare in foemina habetur libido criminofior, & minus excufabilis.

Διὰ τὴν λαγνείαν πρὸς νοσήματα ἐνιαυτὸν ἀπὸ φλέγματος συμφέρεται, ἢ ὅτι πλεονέχεια τοῦ ἵνους ἐστὶν ἐξόδος ὥστε συνεκκρίνεται πολλὴ πύκνωσις, τὸ δὲ φλέγμα, πύκνωμα.

XVII.

Cur coitus morbis quibusdam, qui sunt à pituita, confert : An quia superfluitatis est exitus : quare eius quod superfluit, multum simul expellitur, pituita autem superfluitas est.

Coitum morbis à pituita conferre sibi assumit, & huius rei rationē inuestigat. verūm quoniam & Aristoteles duobus in locis 1. problem. 50. & hoc loco hanc quæstionem discutiendam proponens aliquantulum in verbis euariauit, euariatione tamen magni momenti. cum quod hoc loco quibusdam à pituita productis morbis coitum prodesse scribit, 1. probl. morbis ex pituita nulla particulari addita dictione proposuit: quod ipsum etiā Hipp. 6. de morb. vulg. sect. 5. fecisse videmus, à quo loco verissimile est Aristotelem desumpsisse, cum præterea non satis constet quid per λαγνείαν quam nos coitum interpretati sumus, Gaza autem venerē, aut libidinem immodicam vertit, quod in propositione maximam affert differentiam, cum etiam sint qui de veritate huius propositionis non parum dubitēt, viri, meo quidem iudicio doctissimi : sed nimio plus veneri infensi, propterea proposui hoc loco diligenter totam hanc rē, & accuratē, cōsiderare. dixit igitur διὰ τὴν λαγνείαν, nos coitum, Gaza hoc loco venerem immodicam, 1. probl. libidinem immodicam vertit doctissimus Mercurialis in 1. lib. suarum variarū lectionum, cap. 17, tum & annot. in Hipp. lib. reprehendit Gazam qui ita interpretatus fuerit: quamvis enim inquit λαγνεία interdum Hipp. semen significet, ut annotauit Gal. in expos. vocum antiquarum Hipp. nunquam tamen ab ea coitus immoderantiam designari attestatur. Marsilius Cognatus homo sanē quā doctus, in Hipp. Aristotelis, & antiquorum aliorum bonorum scriptorum libris versandis maximē exercitatus 1. libro variarum obseruat. cap. 1. quamvis Gazæ sententiā & interpretationem non omnino approbet, dicit tamen apud Hipp. & Aristotelem aliis in locis vocem hanc promiscuē significare moderatum & immoderatum veneris vsum, idque Suidæ testimonio comprobatur, qui in voce hac maiorem quandam turpitudinem agnoscit, inquiens, λαγνεία πορνεία id est, scortatio. & λαγνέω, inquit, πορνέω, ἀρχαῖος, κατὰ Φερῆς πρὸς τὸ ἀφροδίσια, id est, scortum, impurus, rebus venereis apprimē deditus. Ego verò ut dictionem λαγνέω & λαγνέω, & salacem, & lasciuum, & libidinosum, & scortatorem significare obseruavi, & ante me præter Suidam, Hesychium, etiam Eustathius, sicut λαγνέω libidinosum esse, ut videre est penultimo problem. huius sectionis duobus in locis, at Hipp. pro rebus venereis uti, & semen emittere passim vsurpauit, ut multis exemplis docuit in laboriosissimo dictionario Hippocratico doctissimus Foësius: qui etiam passim verbalia λαγνέω & λαγνείαν sumit aut pro semine, aut pro coitu. pro semine quidē ut etiam annotauit Gal. in onomast. lib. de natura pueri, cum inquit, vir nāque ubi venere frequentius vitur, ampliores effecte venæ, magis attrahunt τὴν λαγνείαν, semen: & lib. πρὸς τὸν παῖδα. d. τὸ ἵνους λαγνέω id est, semen ipsius cruentum prodit, videturque de semine genitali, quod per veneris ludibria in somno emissū est, intelligi. sic Aristoteles inferius τὴν λαγνείαν ὑπερβάλλει, pro, admodū genitali semine abundat, dixit. pro coitu autē sumit Hipp. 6. Epid. sect. 5. T. 22. ubi λαγνείη, dixit, veneris vsus morbis à pituita confert. & lib. πρὸς τὸν παῖδα. ἀπὸ τοῦ λαγνέω dicitur: quod est rebus venereis abstinere. & in lib. de natura pueri ἐν τὴν λαγνείη. in ipso coitu signif. & 2. de diæt. λαγνείη venus extenuat, humectat & calefacit. semper igitur dictio hæc λαγνεία tū apud Hipp. tū apud Aristot. aut semē, aut certē rē venereā, siue coitū simpliciter significat. verū tamē est apud alios auctores λαγνείαν aliquando in malam partem accipi. pro libidinositas, salacitas, libido immodica, immoderata rei appetentia, secus quā censuerint viri docti. Philo. n. li. 3. de vita Mosis, οἶνοφλυσίαι, ὀψοφασίαι, καὶ λαγνείαι καὶ ἄλλοι ἀπλήροτοι ὀπιθυμίαι. q. est, ebrietates, crapulae, immoderati coitus, & alij insatiabiles appetitus. & Xen. λαγνεία δουλεύειν libidini immoderatae inservire dixit. cū igitur scētētia hæc ab Hipp. sit desūpta, nunquam autē obser-

Gazæ ver-
sio omni-
no detestā-
da.

uatū sit Hipp. dictionē hāc pro immoderato vsu veneris assūpsisse, quin ne Arist. etiam, cūquetantū absit, vt immoderatus veneris vsus morbis à pituita cōferat, sitque auxilio, vt potius eosdem inducat, efficitur, vt nulla ratione probanda sit Theodori versio, qui pessimē & præter rei veritatem *λαγνείαν* immoderatam venerem est interpretatus. verū cū Aristoteles primo problem. 50. indefinitē pronuntiarit morbis à pituita coitum conferre, hīc autem quibusdam morbis à pituita prodesse dixerit, quānam verior ex duabus ijs propositionibus erit censenda? An dicendum est indefinitam illam propositionem omnino vim eandem habere: indefinitam enim propositionem particulari affirmatiuē respondere affirmant logici, ita vt si quis coitum morbis à pituita cōferre dixerit, non vtique omnibus & semper id præstare ex ea propositione quis contenderit. non est igitur quod quispiam sententiam hanc tanquam maiori ex parte falsam, quod vniuersaliter vera non sit, reprehendat: reprehendēdi tamen aliqui sunt, qui ad comitiale morbum & asthma solum propositionem reduxerunt, atque in ijs etiam non tanquam causa sanitatis proponi coitum dicunt, sed potius tanquam signum, quod pubertate accedente, & coeundi tempore superueniente, soleant ætatis mutatione huiusmodi morbi dissolui. at ego & auctoritatibus, & exemplis, & ratione monstrabo morbis à pituita aliquando, & sæpe, si ex ratione eo vtamur, vsu rerum veneriarum conferre. Hipp. 6. lib. de morb. vulg. sect. 5. part. 22. morbis à pituita coitus, inquit, confert, quod primo de diætā confirmauit. cū venere vtendum esse in aquæ accessionibus copiosiore, in ignis autem inpressionibus, parciorē affirmauit: quod fortasse etiam innuit 6. Epid. sect. 6. dicens, labores, cibus, potus, somnus, venerea mediocria. ab Hipp. mutuatus est Aristoteles duabus propositis istis quæstionibus. & Diocles quoque, qui ab Atheniensibus iunior Hipp. dictus fuit, vt refert Theodorus Priscianus, epistola, quam ad Antigonom regem scripsit, cū solstitio hyemali, quando plurimū exhuberat pituita, concumbendum esse scribit. Gal quoq; lib. art. med. aduersus Epicurum id ipsum affirmauit, & 6. de locis affect. tū & 5. 16. Epid. 22. in morbis ipsis à pituita si vires cōstent, coitum omnino commendauit. sic Celsus lib. 3. cap. 23. in comitali morbo puerorum, tempore pubertatis superueniente coitum sæpe tollere. Hipp. sententiam tanquam verissimā amplexus est li. 3. cap. 8. & ex Ruffo in suū vsu contulit Oribas. 6. collect. ca. 38. & 1. synopseos cap. 5. tum & Paul. lib. 1. cap. 35. ijs verbis, morbis pituitosis coitus optimus. huic sententiæ assensere Mauritanī omnes scriptores, Auic. Auenzoar, Aliabas, & ceteri omnes: exemplo etiam confirmauit pater medicinæ Hipp. 5. & 7. Epi. in Timochare, qui, hyeme à catarrho in nares maximē defluēte, maximē sollicitaretur, coitu humore omni exiccato curatus est. Id ipsum etiam ratione cōfirmare possem, sed quoniam inter alias vna est quam Aristoteles in solutione proposuit, propterea prius Aristotelis verba sunt explicanda. dicit igitur [*An quod superfluitatis est exitus &c.*] iam semen excrementum. i. superfluitatem vltimi alimenti esse docuerat, quod cū album sit, simile pituitæ est, quæ & excrementum est, & colore alba. cum semine igitur non nihil pituitæ excerni cōsendum est. quod cū difficultatem habeat aliquam, quod nihil tale excerni per venerem videatur, sed potius calidum, spirituosum, spumeum, quod potius aëris aut ignis naturam referat, quā aquæ, aut si quid tale excernatur, tantillum solum esse videtur, vt respondere non possit maximo iuuamento, quod pituitosis ex venere contingit. his motus rationibus, vt sui moris est, Argenterius in com. ad lib. Art. med. occasionem sumpsit Arist. carpēdi, atq; conuellēdi. At si quis quæ ab Arist. 1. de gen. animal. dicuntur diligenter cōsiderauerit, tum & quæ decima sectione problem. 58. docuit, facile erit ijs formosis rationibus satisfacere. dicit enim vtrobique à cerebro non parua seminis partem deduci per spinalem medullam, cū verò cerebrum semper pituita refertum sit, quis dubitet & euacuatione quadam posse morbos pituitosos cerebri per sanari; potissimū cū etsi non tanta quantitas cū semine deducatur, quæ maximo vsui esse possit, motu tamen illo potissimum spiritū qui inde impetu solito mouētur, deducitur ad partes infernas pituita cerebro nobilissimā parte relictā: quod si etiā non tantum seminis à cerebro trahi dicemus, tamen potissimum eam partem exsiccare vacuatione affirmabimus; quod sit extremum, vbi cessat vis testium tractoria: quemadmodum enim tractio alimenti à cute incipiens ad ventriculum terminatur, per media vasa & iecur, ne tamen in intermedijs sentitur, sed in postremo ventriculo: ita vis trahendi à testibus vacui successionē continua ad cerebrum cum dorsali accedit: & quia ad cerebrum aliunde attrahere non potest, fit, vt cerebrum cum dorsali siccitatem & euacuationem contrahat;

Aduersus
Argente-
rium Ari-
stotelem
carpēdi in
vsu vene-
reorum.

Morbis à
pituita coi-
tus quo-
modo cō-
ferat.

sicut solus ventriculus verè famefcit. Mollities etiam cerebri & spinalis medullæ concedentium trahentibus testibus, quod solidiora membra non ita permittunt, facit, vt humidæ illæ partes, & pituita refertæ, & magis exhauriantur, & euacuatione ficcantur. quod Timochari iam accidisse ex coitu in distillatione magna à cerebro ad nares duobus in locis demonstravit Hipp. Sed age, non sola Aristotelis ratione contenti, aliud etiam nos experiamur. Non paruum rerum venerearum vsum quoties pituita non modò in capite, quod iam docuimus, sed in toto etiam corpore, modò vires vnà adfint, semper adfuturum existimaui: nam id in virium imbecillitate tentasse maximo semper damno cesserit, sæpe vitæ discrimen attulerit aucta veneris exercitio, quo faceffere maximè, nisi robustum fuerit corpus, consuevit, virium imbellitate, & ficcitate addita. Quamobrem absumendæ pituitæ non exigua sanè ex ea vtilitas, simul etiam ob calefaciendi facultatem, quam in vegeto corpore, ex rerum venerearum vfu excitari videmus, excitatis spiritibus, caloréque ex commotione corporis fortiore facto: cum imbecillioribus quoque idem sæpe vfu veniat, vt incalescant quidem primò, mox vltèrius progressi agitationem illam non ferentibus partibus voluptate etià totam corporis compagem laxante, spiritibus & natiuo calore exhalante refrigerentur toti: quemadmodum magnum ignem ventorum flatibus ventilatum crescere, paruum extingui sæpe obseruatum est. Cum veneris ea potissimùm ratio sit, vt spirituosas ante omnia partes robores, potissimùm si robustæ eæ fuerint: eoque auctis illustribusque factis spiritibus quibus incalescere corpus omnino solet. pari ratione iis, qui noxiis aliquibus à pituita morbis tentantur, maximè succurrit venus, partim consumpta pituita, partim (quod non minus præstat) calorifica vi eliquata eadem, fluxiliq; facta, vt educi è corpore aut per vrinam, aut per secessum facilius possit. Hinc etiam iis, qui ex collecta pituita aliquando in calculum renum incidunt, aliquando confert dissoluta ea & colliquata, ne diutius hærendo calculi generationi occasionem præster, potissimùm quod vicinitate renum, qui maximè in venere exercentur, & coniunctione quadam potest materia foras propelli. Neque verò quod doctissimi quidam viri obiciunt nobis hac in re aduersetur. Gal. 5. in 6. Epid. 26. cum renum vitia minimè coitu curari docuit, de morbis enim iis renum & doloribus ex calculo sedandis, eo loco locutus est Gal. non autem de amouenda antecedente causa, & præcauendo morbo, quod nos affirmamus: potissimùm cum non tam ex efficiente calore immoderato, quàm de materiali causa pituitosa attenuanda, atque eliquanda locuti simus. Pituitæ præterea generandæ sæpenumero subtrahitur occasio, cum moderato coitu in melius promoueantur coctiones, vniuersæque nutriendi corporis officia melius peraguntur illustratis spiritibus, natiuoque calore, qui quandoque semine aggrauante torpescit, exsuscitato. Hinc agilitas corporis sequitur, tristitia abit, exhilaratur animus, oculi caligare desinunt, exactius sentimus, ingenioque valemus magis, cogitationesque atque intellectum ad grauiora altioraque transferimus. Desinat igitur Clinias ille Pythagoricus apud Plutarch. 3. Sympos. obgannire, debere nos tunc cum mulieribus commisceri, quando præsertim quispiam damnum aliquod pati velit. Hanc enim sententiam neque Plutarchum recepisse, sed sympotiacè propositam in quæstionem reuocasse manifestè ipsemet docuit lib. de Tuenda val.

Morbis renum à pituita quomodo coitus confertur, & quomodo nō.

Διὰ τὴν τὰ ἀφροδίσια τὴν κοιλίαν ψυχὰ καὶ ξηραίνει; ἢ ψυχὴν μὲν, ὅτι ἐκκρίνεται τὸ θερμὸν ἐν τῇ μίξει; ξηραίνει δὲ καὶ ἡ μίξις. Ἐξ αἰμ(ε)νός, ὅς, θερμὸς δὲ ξιόντος. Ἐξέρχεται δὲ ψυχρὸν. ἔτι καὶ ἡ θερμότης ἐν τῇ ὁμιλίᾳ ξηραίνει.

XVIII.

Cur res venerea refrigerat ventrem & siccat? An refrigerat quia excernitur calidum in coitu, desiccat autem & coitus. Euaporat autem calido existente: egreditur autem infrigidato. Adde etiam quòd caliditas in coitu desiccat.

Epictetum philosophum Stoicum optimè, si veneris effectus consideremus, statuifse rei cuiusque duplicem esse, conditionem & naturam, boni nempe & mali dicemus, si superiorem quæstionem considerauerimus, móxque statim præsentem. cum enim

Venus ventrem refrigerat & siccat, & cur,

si regule, quæ ad rectè & tempestivè exercenda veneris opera, diligenter obseruentur, magna ex usu veneris reportari commoda queant, ut docuimus, hic contra nisi magna diligentia ab errore omni inoffensum defendatur opus, docet longè plura ac peiora ex eiusdem prorsus rei, sed diuersè acceptæ, usu secutura esse incommoda, usque adeò retulerit, ex qua rem quanque ansa capias. Dum igitur rem veneream refrigerare ventrem & siccare scribit, immoderatam intelligit, ne sibi ipsi aduersetur. [*An refrigerat, quia excernitur calidum in coitu*] si quis supra iustam semineæ materiæ emissionem, qua se exercitio eo exonerare partes recipiendo semini destinatae solent se exinanierit, voluptatisq; ineptæ atque importunæ blanditiis allectus vltèrius arserit, vimque naturæ eo pacto irritatae atque coactæ inferre decreuerit, refrigerari atq; exsiccare vniuersi corporis molem, potissimum autem ventrem inferiorem, facillimè obseruabit. [*excernitur enim calidum, inquit, in coitu*] pereunte enim & euaporante aut expulso calido frigidum sequi necesse est. excernitur autem non modo influens à corde calor, & spiritus, sed etiam connatus & in ventre ipso à natura fixus. ille quidem qui cum calore humoréque maximè ex substantia sua consistat, si aliqua ratione educatur, & cum semine excernatur, necesse est & calorem imminui atque etiam extinguere, introducta frigiditate & siccitate: fixus autem atque ventri à natura inditus: quod excitata natura in seminis defectu proximam illi materiam, quæ adiposa est, quæve quasi rotulenta partibus iam iam apponenda erat, ademptam ad proxima loca suppetias ferens transmittit, & subtractam aliis defert, ut præstò sit, quo repleantur, ne incassum versari in eo opere laborantes contingat, si quod ei aculentur, habuerint nihil. hoc igitur modo, & re venerea calidum innatum excernitur, & corpus refrigerat. [*Desiccatur autem & coitus euaporat &c.*] si in calore & humore, vaporosæve substantia caloris naturalis natura posita est, non mirum si desiccari ex immoderato coitu corpora dixit, euaporata cum calore humiditate. quin si altius inanitio hæc & membrorum exsiccatio radices egerit, potissimum autem ventris ipsius depauperatis calore suo naturali visceribus, necesse est genus tabis induci, quam Græci *μαρασμὸν* appellant. [*Adde etiam quod caliditas in coitu exsiccat*] quemadmodum superius ex agitatione & motu concitato calore corpus à superfluis pituitosi excrementi partibus expurgari dicebamus, ita in præsentia, ex eodem immoderato exercitio cumulatè nimis exsiccare corpus & ventrem potissimum docet, quod longa oratione in expositione 2. problematis superius demonstraui. Sed audiamus Ioannitium optimè quæstionem hanc Aristotelis explicantem, coitus hæc præstat corpori: desiccatur corpus, & minuit calorem naturalem, ideòque in frigidat: multoties verò ex multa concussionem corpus incalescit: propter quod coitus amplius ventrem in frigidat & siccat aliis partibus: aut quia circa ventrem maximè continetur adeps, vel sagina recens tenerrima, quæ propter motum & frictionem factam in coitu, nata est eliquari & dissolui de facili, & meritò: quia motus & frictio vehemens in coitu fit circa partes ventris: qua quidem dissoluta, venter redditur frigidus & siccus, cum ipsa sit calida & humida. & alia est causa, quia partes ventris sunt circa loca primæ digestionis, & etiam secundæ, quæ maximè læduntur, & maximè loca primæ digestionis, ut stomachus in coitu: & per consequens secundæ digestionis, quibus læsis corpus in frigidatur & desiccatur, & maximè venter, cum plus accipiat à digestionibus illis nutrimenti.

Coitus immoderati noxæ.

Διὰ τὴν ὁσποῖς αἱ βλεφαρίδες ῥέουσι, λάρχοι; ἢ ἄλγ' τὸ αὐτὸ, καὶ δέ τι. **Θ** Φαλακροί; ἐστὶ γὰρ μόρια ἀμφω ταῦτα τῶ αὐτῷ. ἐστὶ δὲ τὸ αἴτιον ὁ πόσος πορεσθὺ τέρεν γινομένης, μὴ αὐξάνοντα τὴ συνήκειν τεύχων, ἀπασα τῶ το πάχρσιον ἐν τῇ λαγνείας. κεφδὴ γὰρ καὶ ὀφρὺς καὶ βλεφαρίδες, συνήκειν τεύχων. τούτων δὲ μόνον ἐνίοις αἱ ὀφρὺς διαστέλλονται πορεσθὺ τέρεν γινομένης. δι' ἡν δὲ αἰτίαν, εἴρη' ἐν δὴ οἷς αἱ ἑτέρας δὲ, ἄλγ' τὸ αὐτὸ ἀμφω λείπασιν. αἴτιον δὲ, ὅτι κατὰ φύσιν τὰ αἶμα ἢ λαγνεία ὀλίγα μακρὰ ὄντα ὥστε ὁ πέτῃς τῷ ὀφρὺ ὁ πόσος. ὁ λαμβάνοντα τῷ ὀφρὺ, ἐκρέουσι αἱ τεύχων.

XIX.

Cur ij quibus palpebrarum pili effluunt, sunt luxuriosi? An propter idem,

propter quod & calui. sunt enim partes ambæ eæ eiusdem. Est autem hæc causa. quibuscunque senibus iam factis non augentur connati pili, omnes patiuntur hoc in coitu. caput enim supercilia & palpebræ connata sunt in pilis. horum autem solum quibusdam supercilia pilosa fiunt senescentibus. Propter quam autem causam dictum est in aliis. aliæ autem propter idem utræque pilis deficient. causa autem, quoniam refrigerat superiora coitus: cum sint modici sanguinis: quare non concoquit cibum locus: non recipientes autem alimentum capilli effluunt.

Quærit causam cur ijs, quibus palpebrarum pili defluunt, soleant esse salaces. hoc verò ita intelligendum non est, ut defluxus is ad luxuriam prouocet, sed quod hoc signo cognoscuntur salaces, & quare hoc sit. [*An propter idem propter quod & calui: sunt enim partes &c.*] non alia ratione pilos in palpebris ijs qui nimia venere vtuntur, defluere scribit quàm ea, qua iidem calui fiunt. Si causas caluitiei diligenter considerauerimus, facile cognoscere poterimus, cur qui immodica venere vtuntur tum calui sepe numero fiant, tum & cur eisdem palpebrarum pili defluant. quamuis enim inter se discordes esse videantur scriptores, de causis caluitij in vnam tamen illam verissimam causam omnes coincidere aliàs demonstrauimus, quæ ab Aristotele nostro proposita est, 5. de gen. anim. cap. 3. vbi scribit fieri ob inopiam humidi calidi pinguis, ob quam sequitur frigiditas sicca. immeritò autem dixit calidum, humidum, pingue, quia cum caluitiū sequatur senescere corpore, eo tempore humidum, aqueum est, & frigidum: ratio est, quoniam ut docebat Io. Grammaticus, calidum humidum pingue fit coctionis beneficio, quæ in senibus deprauatur, vnde in eis huiusmodi humidum generari non potest. hæc est siccitas, quam vnicam caluitij causam cognouisse visus est Gal. primo de compos. med. 5. loc. cap. 2. tum 2. de temper. cap. 6. per siccitatem enim defectum calidi huius humidi, pinguis intelligit. hæc est caliditas, quam Hipp. lib. de hom. structura, si modò Hippocratis liber ille est, caluitij causam ponit, non enim per se caliditas hæc caluitium verum inducet, sed absumendo calidum humidum pingue. Hanc denique eandem causam cognouit pater philosophiæ naturalis Hipp. 6. Epid. cum caluitium fieri ex consumptione ipsius cerebri dicebat: quam sententiam explicans Galenus dicebat, procedente ætate in homine cerebrum abscedit ab osse cranij, ex quo os illud priuatum humiditate nequit amplius pilos alere, qui alimento destituti, intereunt atque decidunt. Si igitur id per naturalem humidi huius calidi pinguis absumptionem caluitium euenit, & palpebrarum defluuium, ut 3. de hist. animalium Aristoteles fatetur, quin ni accedente potentissima causa, qua aëreum illud pingue solet absumi, & à cerebro bona ex parte trahi, ob eam quam in superiori commetario demonstrauimus & caluitium & capillorum à palpebris defluuium eueniet. [*Caput enim supercilium & cilium connata sunt in pilis &c.*] nulla melior est via explicandi Aristotelem, quàm eum per eummet interpretari: audiamus igitur quid dicat 3. de hist. animal. cap. 11. Pili in homine animalium omnium vno partim simul partim postea per ætates gignuntur, congeniti sunt pilicapitis, superciliorum, & palpebrarum: postgeniti pubis primum, mox alarum, postremò menti. loca in quibus pili proueniant, totidem sunt congenitis definita, quot postgenitis. Deficiunt ac defluunt maximè, primique per ætatem pili capitis, non tamen omnes, sed tantum priores: parte namque posteriore nemo caluus efficitur. Ergo capitis læuitatem caluitium nuncupamus, quam rem in supercilijs salitium appellamus, quoad melius vocabulum inuenerimus. neutrum eorum, priusquam cœptus sit venereus coitus, accidere nouimus. Caluitij immunes esse mulieres, & eunuchos & pueros apertum est. Pili in mento mulieris &c. & paulò post, quod ad præsentium verborum explicationem & ad subsequentiū maximè facit. Crescunt cæteri pili plus, minusue, prout singulorum ratio postulat, maximè in capite, mox in barba, maximè quibus pili sunt tenuiores. Nonnullis etiam supercilia per senectutem adeò hirsuta redduntur, ut tondendū sit: quod propterea euenit, quia cohæsiōni apposita sint ossium, quæ senescente ætate laxantur. & inde plus humoris transmitti patiuntur. & hoc est quod hoc problem. subiungit. [*Horum autem solum quibusdam supercilia pilosa fiunt senescentibus: propter quam autem causam dictum est in alijs.*] quibus verbis & locum hunc 3. de hist. animal. & 2. de part. animal. cap. 2. & 5.

Salaces cur
sint, qui-
bus palpe-
brarum pi-
li deci-
dunt.

Caluitiei
causa ab-
sumptio
calidi, hu-
midi, pin-
guis.

de gen. animal. cap. 3. ex quo loco facile quilibet intelliget problemata hæc maiori ex parte esse magni Arist. ut in prima sectione in proœm. demonstraui. subdit ibidem quod ad explicationem huius loci maxime facere videtur. At pili palpebrarum nunquam plus iusto excrescunt, defluunt rebus venereis inceptis, eoque magis, quo usus veneris fuerit amplior, eosdem etiam lentissime omnium canescere clarum est 2. etiam de part. anim. cap. 13. aliqua proponit de cilijs & supercilijs, quæ ad hunc locum maxime faciunt: ut cum dicit supercilia in compage ossium posita sunt: quamobrem compluribus senescentibus adeo crescunt, ut tondendum sit. Cilia venularum clausulis summis innituntur, nam ubi cutis finitur, ibidem etiam venulæ desinunt; itaque per vaporem qui inde crassiusculus prodeat, pilos ijs locis enasci necesse est: nisi quid naturalis opificij ad alium usum impediatur. hanc igitur causam innuit, quam hoc loco manifestis verbis explicat. [*causa est, quoniam refrigerat superiora coitus, cum sint modici sanguinis, quare non concoquit cibum locus: non recipientes autem alimentum capilli effluunt.*] hæc causa est naturalis, opificem pilorum impediens, defectus sanguinis euaporantis, & caloris diminutio. rem hanc totam luculentissime prosecutus est Aristoteles 5. de gen. anim. cap. 3. Postquam enim de caluitio locutus esset, & eius causis, subdit, Quamobrem nemo antequam coire incipiat, caluescit, sed à venereo coitu potius id euenit, scilicet ijs, qui sua natura sint eo propensiores. cum enim cerebrum sit frigidissimum omnium corporis partium, tum rei venereæ usus refrigerat. caloris nanque synceri naturalisq; secretio est. Itaque cerebrum merito sentit prius. Quæ. n. imbecilla, vitiosaque sunt, causa parua, exiguoque momento immutantur. Quapropter si quis cogitet, ut & ipsum cerebrum parum calidum est, magisque talem obductam esse cutem necesse est, atque etiam magis naturam pilorum, videlicet quanto plus ipsa caloris origine distet, recte id euenire existimabit, ut qui semen ferant, ea ipsa ætate caluescant, & ut hominibus solis omnium animalium id eueniat. Quod enim parte priore cerebrum continetur, hinc ea parte caluescimus. Quod autem homo maximum humidissimumque cerebrum habet, hinc solus animalium ita afficitur. Mulieres non caluent, quoniam natura eorum similis puerorum naturæ est.

Caluescit
nemo ante
aptitudi
nem ad v-
sum vene-
ris.

Mulieres
verò non
caluescunt
& cur.

Διὰ τὴν οὐρητικὴν οὐ διὰ τὴν ἀφροδισιατικὴν; ἢ ὅτι πληρεῖς γίνονται; ἢ πότες; τὸ δὲ πληρὲς ὡς
ῥεῖ, οὐδὲ ἔχει; ἀλλ' οὐ ῥεῖ.

XX.

Cur micturientes coire nequeunt? An quia pleni sunt pori: quod autem plenum humoris est, non recipit extraneum.

Micturientes
coire
nequeunt,
& cur.

Quamuis verum sit non posse aliquem eodem tempore & vrinam & semen emitte-
re, sicq; neque mingentes coire non poterunt, ut vetus interpretes vertit, certum est
tamen Aristotelem non de actu vrinam emittentibus loqui, sed de ijs, qui mingendi
desiderio tenentur, cum dicat *ἐρηπιδόντες*, quod est participium ab *ἐρηπία* quod mictu-
rio, & mingere cupio significat, ut obseruauit scholiastes Aristophanis in vespis. non. n.
dixit *ἐρηπιδόντες*. cum autē dixit coire nequeunt, intelligendū est difficile admodū rem ve-
neream exercere posse, nec citò coire: melius. n. locutus est in hac sectione probl. 9. nisi
dixerimus difficillimè rem veneream exerceri plena vesica, difficilius etiā cum qui
meiendi maximo desiderio tenetur, & micturiens fuerit, nullo autem modo potest
quispiam simul & semen emitte & vrinam. [*an quia pleni sunt pori, quod autem ple-
num humoris est &c.*] quamuis de ijs, qui maximo mingendi desiderio tenentur in-
stituta sit quaestio, si verba tamen respiciamus in responsione posita, videtur omnino
eum de actu mingendi locutum, quia eo solum tempore meatus vrinarij humore re-
pleti reperiuntur: tota autem vis responsionis in eo posita est, quod cum per eundem
meatum excernatur & vrina & semen, quamuis secus senserint & Mauritani scripto-
res & antiqui patres nostri, ubi humore seroso & vrina repleti sint meatus, fieri vix
potest, ut per eundem meatum genus aliud liquoris trasmittat, tantò minus, ubi liquor,
qui post permeare debet, multò crassior est: neque enim corporum penetratio dari po-
test: nisi dixerimus, quod ubi quis magno meiendi desiderio tenetur, ne involun-

Vrina &
semen per
eundem
canalem
effluunt.

tariè vrina transfluat, musculi vi constringitur collum vesicæ. quibus partibus constri-
ctis, & in vnum retractis, seminis etiam effluxu omnino via impeditur, atque inter-
cluditur. hoc verò vel cuilibet experientia notum est.

Διὰ τὴν αἰσχρίαν τοὺς ἔχοντες κωλύουσι γυναικῶν, καὶ ἀνδρῶν, καὶ τῶν ἀνθρώπων ζώων ὅ,τι αἱ ἔχουσιν
ἢ οὐκ ἔχουσιν, μεταστάντος πνεύματος; δὲ καὶ ὡφελὲς πρὸς τὰ μελαγχολικά. ἔστι δὲ καὶ ὁ ἀφρο-
δισιασμός μὲν πνεύματος ἑξ ὁδοῦ. εἰ οὖν ὁδοποιήται ἡ ὁρμὴ γινόμενός αὐτῶν, ὅ,τι ποιεῖ ὁρμᾶν τὸ ἀπέρ-
μα, ἀλλὰ καταψύχεται μὲν αὐτῶν τὸ σπυτονίδιον τὸ αἰδοίον.

XXI.

Cur qui varices habent, non possunt generare, tum homines, siue quicunque
aliorum animantium id habuerint? An quòd varix sit transmutato spiritu? qua
ratione melancholiæ confert. Est autem coitus conflatus ex cursu. si igitur con-
citetur motus, ipsis factis non impellitur semen, sed infrigidatur. infringit ita-
que fortitudinem testiculi.

Cum antiquus interpres, & Aponensis non rectè intelligerent quid per dictionem
ἰσχίαι sibi vellet Aristoteles, censuissentque ischiaticum affectum significari, & malè
quæstionem hanc interpretati sunt, & pessimè explicarunt, multaque confinxerunt
longè à veritate aliena. neque enim verum est ischiaticum affectum quempiam à
melancholia liberare. neque qui ischiade laborant ad venerem minus proni sunt,
nisi fortasse doloris tempore ob vehementiam illius. neque quippiam facit hoc ad
imminuendam vim & robur testiculorum. dictio igitur illa interpretanda est va-
rices. sic. n. ἰσχίαι κίρσιν exponitur Gal. in Exeg. sic ἰσχία Polluci cap. 25. lib. 4. etiam κίρσιν dici
tur ab abietum nodis. sicut & Hesychio. qui varicem significare scribit. i. cum venæ cō-
tortæ, nodosum quendam tumorem arborum nodis similem faciunt. est verò, vt do-
cebat Gal. in com. 21. libr. 6. Aphor. venarum, quæ sunt in cruribus, femoribus, tum &
temporibus, tum etiam in scroto & testiculis, dilatatio ex crasso humore & melan-
cholico facta. Quin etiam quemadmodum κίρσιν simpliciter venarum in scroto, eiusq;
tunicis tumorem & dilatationem significat, & interdum earum venarum Tumorem,
quæ circa testiculos sunt, ita & ἰσχία. testatur hoc Paul. Ægin. lib. 6. cap. 64. iis verbis, vasa
in scroto, aut dartis mēbranis dilatata κίρσιν, i. varices simpliciter nominant. Alia verò,
quæ testiculū nutriunt, si varicū instar dilatentur, huiusmodi affectum κίρσιν καὶ ἰσχίαν nomi-
nant. i. varicosum ramicem. quod idē confirmavit cap. 82. hoc igitur loco ἰσχίαι significat
varices in scroto, sed potius κίρσιν καὶ ἰσχίαν. postrema. n. verba responsionis hoc manifestè
inducant, cum dicit, infringit itaque fortitudinem testiculi. quomodo accepisse con-
stat & Hipp. 7. Epid. cum dicit ad sex annos hippurin habuit, & inguinū tumore, καὶ ἰσχίαν
& κέδματα, id est, diuturnas defluxiones ad coxendices: qua posteriori dictione mini-
mè per ἰσχίαν coxendicis dolorem significari posse monstratur. quo fit, vt malè
censuerit Ingrassias libr. de tum. præter naturam varicem semper Hipp. & Gal. κίρσιν
solum dictam, non autem ἰσχίαν. Arist. autem non modò hoc loco ἰσχίαν varicem appel-
lauit. sed etiam 3. de hist. animal. cap. 11. versus finem, cum dicit minus ἰσχίαν habentes id
est, varicem, caluescunt. & cap. 19. cum dicit, paucis autem mulieribus fiunt ἰσχία, id est,
varix, hæmorrhoids &c. hac dictione pro varicibus vsus est Plutarchus in vita Marij
post principium. Quibus fit vt nullo modo probanda sit & Marcelli Virgilij libr. 4. cap.
114. & Cælij Rhodigini lib. 4. cap. 14. sententia, distinguendum inter ἰσχίαν & κίρσιν, quod
circos tumorem significet, quo in toto corpore dilatantur venæ, ixia autem in cruribus
tantum factas dilatationes huiusmodi significet. cum alioqui Celsus inter Latinos
medicos non inuidia primus, antiquusque Romanus, & in ventre & in inguine varices
posuit. [an quòd varix sit transmutato spiritu] quamvis varices ex fœculento fiant
& atrabiliario humore, vt optimè docuit Gal. lib. de atra bile c. 4. & 7. tum & libr. de tu-
mor. præter naturam cap. 19. maiori ex parte, quoniam tamen per se crassus is hu-
mor, & subinde ad motum non admodum aptus, cum præterea flatus mul-
tos secum inuehat hæc materia, meritò flatui tumoris huius generationem tri-
buit, non quòd per se tumorem hunc flatus facere possit, sed quòd faciliorem

Aponensis
& antiqui
interpretis
lapsus ma-
ximus.

ἰσχίαι
sunt vari-
ces.

Varix
quid.

Aduersus
Philippum
Ingrassia
Rhodigi-
nū, & Mar-
cellum Vir-
gilium.

Varicibus
in testibus
laborantes
cur ad ge-
nerandum
inepti.

humori melancholico ad tumorem hunc generandum occasionem præbet: potissimum si in venam inciderit, natura sua mollem & facile cedentem, ut optimè docuit Gal. lib. de atra bile. qua ratione etiam optimè ab Hipp. nostro dictum est lib. Gal. prænotionum non fieri pueris ante pubertatem varices, quòd ea ætate minus atrabiliario & crasso sanguine abundant. [*qua ratione melancholia confert.*] Hipp. hoc dogma est. 6. Aphor. 21. infans si varices, vel hæmorrhoides superueniant, Infantiæ solutio. à quo prima sectio problem. demonstratum est Aristotelem plurima mutuatum esse. [*est autem coitus cum flatu &c.*] reddit iis verbis rationem problematis cur varicosi difficillimè generent: quòd cum semen à testiculis & vasis seminariis non nisi impetu quodam propelli debeat, ut ad vterum profundatur, operatio hæc huiusmodi esse non potest, nisi cum seminali materia multa spirituum copia misceatur, quin & flatuum multitudo, ut & penis in tumorem eleuetur, & semen spirituosum & spumeum reddatur, ubi, in testibus sinuosi illi & tortuosi tumores fuerint, & impetus propellentis refringitur, quòd recta non exeant, & spiritus, qui semini admixti sunt, vento in tumore exenti, admixti refrigerantur ita, ut minus fecundum semen efficiant. & hoc est quod postremis verbis addidit. [*infringit itaque fortitudinem testiculi*] quòd nihil est aliud quàm quod dixerat superius, quòd refrigeratur, sed aliquid præterea nempe vis expultrix debilitatur spiritu refrigerato, & quasi marcescente.

Διὰ τὴν αὐτοῦ ἀφροδισιαζόντος ἐκ λυόν) καὶ ἀσθενέστερον γίνον) ὡς ὅτι το πολὺ; πότερον ἀφροδισιαζόντων ἐκκρισιν εἶ) τὸ σπέρμα ὥστε οἱ οἰκασμῶδες αἱ ἀρμονίαι, καὶ τὸ σῶμα τοῦ ὄντος σφαιρῶδες γένεσις ὅτι τὰ ἀπεληλυθέναι οἱ εἰ τὸ αἷμα ἐξέλθῃ, ἢ πρὶν ὅ, ἢ ὅ, μέρος, οὐ τὰ σφαιρῶδες ὅτι καὶ τὸ ἐξίον ὅτι. καὶ ὁ ἐκ πολλῆς γίνεταί ἑρπῆς ὀλίγον, οἷον τὸ ἀμυλὸν ἐκ τῆς φαγῆς.

XXII.

Quare qui concumbunt, resolui ac languere magna ex parte solent: vtrum quòd ab omnibus secretio est semen. Quare qualis est ædificationis consonantia, ita corporis. ita concutitur compositio, dum res aliqua dissoluitur: ut si sanguis egrediatur: aut totus, aut aliqua alia pars, ita valde opportunum quòd egreditur est, & quòd ex multo fit cibo parum, ut ex farina amyllum.

Magna ex parte, qui concumbunt, resolui & languescere solere scribit, non semper autem omnes: quia multi sunt, qui multo sanguine præditi, spiritubusque quamplurimis referti, qui rem veneream citra virium insignem iacturam exercere possunt, ut optimè docuit Gal. lib. art. Med. & infra Aristoteles. quærit igitur rationem, cur qui concumbunt, maiori ex parte resoluuntur & languent. [*an quòd ab omnibus secretio est semen*] dubitare hoc loco meritò quispiam possit problemata hæc minimè Aristotelica esse, quòd pro dissoluenda hac quæstione eam sibi assumat tanquam veram sententiam de seminis ortu & generatione, quam longa oratione in didascalicis libris & refutarat, & tanquam falsam à vera naturali philosophia abdicarat, nempe semen ab omnibus partibus nostri corporis decidi: cum i. de gen. animal. pluribus rationibus sententiam hanc antiquorum refutauerit: verum cum hinc multa probabiliter proponat, multa sibi assumat ex antiquorum decretis pro soluendis his quæstionibus, debile nimis hoc est argumentum, ad probandum non esse hæc problemata verè Aristotelis foetum, potissimum cum nos in com. ad Hipp. lib. de aër. aq. loc. lib. 5. com. 16. longa satis oratione demonstrauerimus aliquo modo dici posse semen ab vniuerso corpore & ab omnibus partibus decidi, & aliqua ratione minimè: & quoniam locus non est hinc quæstionem hanc examinandi, tum quòd commentariorum metam excedat, tum quòd à multis vsque ad satietatem est examinata omnibus perpensis opinionibus, & omnibus argumentis diligenter excussis, propterea in præsentia iis ero contentus, quæ præscripto nostro commentario à nobis explicata sunt. videor enim mihi eo loco ita rem hanc explicasse, ut controuersia omnis occasio quasi ex ea explicatione tolli possit. Ut igitur ea intelligatur, aliqua tanquam hypotheses, more mathematicorum sunt anteponen-

Venere ut
res cur lan
guescant.

Digressio
quomodo
semen ab
omnibus
partibus
decidatur.

anteponenda. Primum est semen esse excrementum vel superfluitatē vltimi alimenti. Excrementi autē vocem ita intelligi volumus, quomodo sumendā esse docuit Aristoteles 1. de gen. animal. cap. 18. non vt excrementum est præter naturā, aut inutile, quod cū tale sit, à natura tanquam noxium expellitur extra corpus: sed quod in nutritione membrorū ita aliquando superfluit, vt eo appposito pro nutritione non sit opus, sicq; aliò expellitur, & etiam extra corpus. Cū enim partes omnes sanguine augeantur, & restarentur perpetuò, materia ex aliqua parte necessariò trāsmititur. Hæc verò sanguis est, cuius aliqua portio, cū roris modo per membra dispergitur, superfluit, aut à natura tanquam nimis multa, minúsque tunc necessaria transmittitur ad testes, tanquam ad hoc institutos, vt illud recipiant: aut certè attractrice testium facultate, à partibus attrahitur, vt tandem aliquam paret materiam, qua generis propagatio continetur. 2. illud positum sit, per se ab vnaquaque particula semen deriuari, & ad testes trahi, aut transmitti, omnino absurdum est asserere quòd materia seminis in vna aliqua parte, aut pluribus possit superfluere: quòd validior ea pars fuerit, & propterea plus materię attrahere potuerit, secus quàm aliæ fecerint: Impropriè tamē hæc materia spermatica potest dici à toto decidi, quòd ab omnibus partibus possit aut corriuari, aut attrahi, aut transmitti non per se, sed per accidēs aliquando. Si quidem in coitu, vbi materia non suppeditatur, attrahitur per venam & arteriam magnam, quæ per alias testibus iniungitur. Attrahunt autem eæ ab aliis venulis, & quandoque ab omnibus partibus singulis inferuentibus: ita vt sanguis etiam, qui quasi ros per partes est distributus, & ex parte transmutatus, ad testes attrahatur, & peculiari, quā testes & spermatica vasa à natura donantur, facultate, album colorem contrahat. Sed vitiosus, & non secundum naturam censendus est ille cōcubitus, in quo rorulenta illa materia attrahitur. Verum enim semen esse dicebamus superfluam illam alimenti partem, quæ pro nutritione amplius non est necessaria, vltimum autem paruum admodum ex plurimo relinquitur alimento. ob id animalia magni incrementi minús fœcunda, parua fœcundissima sunt; cū enim in corpus magnum multa etiam absumatur alimenti copia, parum fit excrementi, seu residui, & ob id plurimis, & magna ex parte accidit, vt venere exoluantur, & debilitentur, quamuis vel minimum id secesserit, quia corpus quasi eo fine priuatur, qui demum ab alimento affertur: ob id quoque semine carent ægri propter imbecillitatem: senes, quia non satis eorum natura potest concoquere, pueri propter incrementum: absumitur enim totum alimentum in corporis desiderium, priusquam aliquid excrementi remaneat. ita absumitur in quibusdam hominibus, vbi per habitum corporis bonum carnulenti, aut pinguiore euaserint, ob id minús semen emittunt, minúsque rem veneream expetunt: viri enim pingues minus fœcundi sunt, quoniam in vegetioribus excrementum concoctum transiit in pingue: nam & pinguedo excrementum vtile dici potest, bonitate, & perfectione substantiæ omnino salubre. Tertiò illud obseruandum est, duo in se semen continere, In semine crassam illā & subalbidā materiam, & calorem naturalē, spiritumq; à corde potissimū transfusum, tum & ab vniuerso corpore illi cōmunicatū. Quocirca cū testes à natura instituti sint re vera ad generationē, & generis propagationē, hæc operatio ab anima debebat exerceri, atq; adiuuari. Cū verò docuerit Arist. lib. de cōmuni motu animalium non aliter animā in animantibus operari, quā rex faciat, qui cuncta munia & in ciuitate, & in prouincia exercet, nō præsens, sed in regia existens, per ministros, qui Regē repræsēntāt, & per operationes sunt Reges. Ita, inquit, anima in corde, tanquā in regia, collocata, & in eo tanquā in arce cōsistens, omnia per vniuersum corpus operatur, non immediatē sed mediātibus spiritibus, quibus veluti ducibus, & instrumentis, omnes animæ potentia suo munere funguntur, aut potius iis ipse potētia ad actū reducuntur. Neq; enim expansā esse animā ad corporis extensionē credidit, vt operari posset, aut in toto totā, & totā in qualibet parte esse (q̃ tamen de anima rationali recentiorū pleriq; de mēte Arist. voluerunt) credidit Arist. quo fit vt materia ad testes trāsmissa, vt quæ in somno expellitur, & spiritu sit referta, & innato calore, tum & quæ per fricationē in re venerea attrahitur, spiritu à corde trāsfusa, tū & ab vniuerso in motu trāsmissio magis affluēs reddatur, & ad generationē magis idonea. De quo calore verba faciēs Arist. hæc profert. Inest enim in semine omniū, q̃ facit, vt fœcunda sint semina, videlicet q̃ calor vocatur, idq; nō ignis, nō talis facultas aliqua est, sed spiritus, qui in semine, spumosoq; corpore cōtinetur, & natura, quæ in eo spiritu est, proportionē respōdes elemēto stellariū. Quāobré ignis nullū animal generat, neq; cōstitui quicquā dēsis, vel humidis, vel sic

Semē quòd-
modo dicā-
tur excre-
mentum.

Quomodo
semen dici
possit ab
omnibus
partibus
decidi.

Parui plus
abundant
semine.

In semine
duo mate-
ria crassa
& spiritus.

cis videtur: at verò solis calor, & animalium nō modò qui semine cōtinetur, verum etiā si quid excremēti sit, quanquā diuersum à natura, tamē id quoq; principiū habet vitale. hęc Arist. 2. de gen. an. c. 3. ex quib. verbis nō solū colligimus qualis sit calor seminis, verū etiā si diligenter expendantur, elicimus calorē innatū, & spiritū idē esse, quamuis inter se ratione distinguantur. calor. n. dicitur prout materiam alterat, & ex ipsa anima materiam traducit, spiritus verò nuncupatur, prout per omnes seminis partes penetrat, atque sese insinuat. Et hoc est quod Aristoteles & multo spiritu repletū esse semen dicebat, & parū quidē mole, at efficiētia potens. Postremò illud tanquā in naturali philosophia manifestū supponatur, à materia, quatenus materia est, nunquā efficiētiā rei produci, neque distinctionem fieri, sed totum id ab efficiente per formā introductam produci. est. n. forma quæ dat actū & distinctionē. 2. de phys. auditu. His positis ita statuēdū hac in re cēseo: semen primò & per se vt materia quēdā est, nō posse dici à toto decidi, neq; vllō modo similitudinis filiorū ad parētes causā esse: at verò vt materia hęc aliquo modo vnde quaque & transmitti & attrahi potest, per accidens ab vniuerso transmitti, & ab omnib. partib. decidi posse licet affirmare. Verum enimvero etiā per se id semini euenire posse dicemus, si spiritus, qui & formæ, & efficiētis vices in semine subeūt, cōsiderauerimus. cū eorū ratione magnā illā, & adeò nobilē operationē semē sortiatur: ii n. in motu per coitū factō, tū etiā ob delectationē ad eā partē vnde quaque; transfluūt. Cū verò etiā eorū ratione semē animatū ab Arist. cēseatur, cū animatū in potētia ipsū cōstituit, cūq; ii instrumēta sint animæ, & ipsemet animæ potētiæ, quēadmodū ex Arist. sent. lib. de cōmuni motu animalium docuimus, potētiæ aut in se animæ actionē contineant, nō mirū est, si semen in vterū mulieris trās fūsum, aut per se ipsum sec. Arist. decreta, vel cū semine mulieris cōiunctum sec. Hipp. potētiā habet generandi simile: non mirū etiam est si adeò ex seminis effusione & debilitetur corpus, & elanguescat. sed audiamus Gal. 1. li. de sem. cap. 16. ad hanc rē loquentē, vt melius problematis huius Aristotelis solutio intelligatur. singula, inquit, membra ē venis accommodatum sibi succum attrahunt, atque hoc in excremētis quoque fit: sic enim demonstratum est, & renes vrinam, & folliculum fellis bilem attrahere: trahunt igitur etiam testes seminarium illum humorem à vasorum anfractibus antē ipsis præparatū: cuius deinde qualitate percepta, suāq; eodē tempore cōmunicata, quod superuacaneū est, in meatus seminales reponunt. qui postea in coitib. id foras excernunt. vnde si immoderatus quis libidini vacet, testes frequentius ex vasorū reuolutione semē trahētes, ipsa penitus exinaniunt. & si tale animal disseueris, in ipso humore nullum serosum inuenies. cōtrā in iis, qui venereis abstinent, & plurimum & crassissimum semen reperitur. si quis igitur assiduus coitibus semen totum euacuauerit, testes ex superioribus venis quicquid in eis serosi humoris continetur, id omne attrahūt: est autē paruus admodum hic, & mixtione sanguinis irroratus, quo etiam ipsæ ad alimentum egent. Hæ quidem venæ, cū à testibus qui vehemētiorem ipsis vim habent, eo violenter priuentur à superiorib. aliis, rursus superiores illæ ab aliis, hæ à vicinis subinde trahunt, & ita deinceps fit, vsque dum in omnē corporis partem trahendi, hæc vicissitudo diffusā omnib. mēbris alimentum eripiat. cū igitur tanquam in chorea omnia sibi inuicem alimentum tradant, omnia animalis vasa, & mēbra tantisper euocari necesse est, quoad repleatur id q. potētissimum est: & ita partes non tā seroso humore quā vitali spiritu priuātur, siquidem hic quoque ex arteriis, vnā cum genitali humiditate excernitur. nil igitur mirum si immoderato coitu vtentes imbecilliores reddūtur: cū totum corpus vtrorumq; horum purissima parte fraudetur, & accedat etiam voluptas, quæ vel sola idonea est ad vitales vires dissoluēdas: vt quidam nimia voluptate affecti interierint. ita vt Auicē. 3. de animalibus ca. 3. dixerit quadragesies plus dissoluere semen vacuatum sanguine. & id ipsum est quod subiungit [ita concutitur compositio, cū res aliqua dissoluitur. &c.] [quare qualis est ædificationis consonantia, talis est corporis] pulcherri-
mo exemplo suam explicat opinionem ab ædificiorum structura bene & harmonice disposita. sicut enim sæpenumero dissoluitur aut concutitur structura domus, aut machinarum leui quandoque re subtracta, quæ tamen ad fulciendum magni esset momenti, aut ad harmonicam illam partium compositionem numero aut vtilitate faciebat, ita compositio corporis nostri, quæ omnium quotquot sunt in hac vniuersitate rerum maximè est harmonicè disposita, aliquo necessario dissoluta, concutitur, ac quasi dissoluitur. Magni autem momenti esse quod per rem

Ab omnibus partibus deciditur semen, nō per materiam, sed per spiritum: & quomodo.

Coitus quomodo debiles reddat, ex Gal.

veneream excernitur, quamvis mole sit perexiguum, alio exemplo confirmat. cum dicit οἶον τὸ ἀμυλον ἐκ τῆς σταγῆς. vbi obseruandum est in impressis apud Camotium & Isingrinum fuisse ἐκ τῆς σταγῆς. quod cum nullum haberet sensum, (quid enim commune amylo cum seuo) propterea doctiss. Mercurialis tum lib. 1. variarum lect. cap. 9. tum lib. 4. earundem cap. 16. erratum inesse optimè coniectatus est, & legendum esse iudicauit, sicut τὸ ἀμυλον ἐκ τῆς σταγῆς vt Gaza visus est habuisse, cum vertit, quemadmodum amyllum ex farina, quod rationi etiam consonum est, cum vt amyllum tritici succus est ex magna mole exiguus confectus, ita semen hominis ex multo nutrimento, exigua, sed præstantissima pars relictæ est. quod si communem lectionem sequamur, & antiquum interpretem, qui vertit, ex axungia, & retinere voluerimus ἐκ τῆς σταγῆς, mutanda erit præcedens dictio τὸ ἀμυλον in ὁ μυελός. vt sensus sit, vt medulla ex seuo. Nam iis animalibus, quibus sanguis fit seuosus, etiam medullam effici σταγῆς tradit Aristoteles 2. de part. animal. cap. 6. vt sensus esse possit, id valde præcipuum haberi, quod paucum ex multo fit nutrimento, veluti medulla ex seuo, nempe quæ semper exigua ex plurimo seuo succrescit. probatur tamen magis prior, quod multò minorem faciat in literis mutationem, & quod Gazam habeat defensorem.

Græca le-
ctio emendata.

Διὰ τί τὸ ἀφροδισιάζοντες καὶ ὀρνηιῶντες ἐντείνουσιν; ἢ πληρουμένων τῶν πόρων ὑγρότητος, τὸ σπέρμα ὑπερβαίνει ἐν ἐλάττηνι τόπῳ, πλείονά τε ὅσον ποιεῖ αἶρα; ὅτι καὶ τὰ αἰδοῖον ὅτι τοῖς πόροις.

XXIII.

Cur coeuntibus si accesserit vrinandi desiderium penis magis erigitur? An quod repletis poris humiditate, semen egrediens minori loco, maiorem tumorem facit, & erigit. superiacet enim penis ipsis poris.

Quoniam ea omnia quæ ad huius problematis explicationem facere videbantur, in sequentis explicatione meliori ab Aristotele data occasione proponuntur, ne sæpius eadem repetere cogamur, in sequentis explicationem reiiciemus.

Διὰ τί ἡ στυΐταις γίνεται τῆς αἰδοῖας καὶ ἡ αὐξήσις; ἢ διὰ δύο; διὰ τε τὸ βάρος ὅτι γίνεται ἐν τῇ ὀπίσθῳ τῶν ὀρχέων αἵρεσθαι; ὑπομόχλιον γὰρ τὸ ὄρχος γίνεται. καὶ διὰ τὸ πνέμα-
τος πληροῦσθαι τοὺς πόρους. ἢ τῆς ὑγρῆς αὐξανόμενης καὶ μελισσάμενου, ἢ δὲ ὑγρῆς γινομένης, ὅ ὅς-
κος μείζων γίνεται; τὰ λεία δὲ μεγάλα, ἢ ἤτον αἵρεσθαι, διὰ τὸ πορρώτερον τὸ βάρος τῆς ὑπομο-
χλίου γίνεσθαι.

XXIII.

Quam ob causam virgæ fit erectio, & augmentum? An propter duo: primum, ob pondus, quod est, in posteriore parte, nempe ob testes, erigitur: suspensorium enim erectiuium penis testes sunt. tum quoniam spiritu implentur poris: An humore aucto, & translato: an ex humore genito tumor maior fit? Quia tamen valde sunt magni, minùs eriguntur. fit enim vt ita pondus à fulcimento vectis remotius maneat.

Inuestigat hoc loco Aristoteles, quod omnibus vel etiam ipsis in philosophia naturali nō mediocriter versatis admirationem parit, causam, cur tam exiguum, retractum, flacidumq; membrum ictu ferè oculi, & vnica pulchri inspectione, adeò magnū, extensum, durum, & prominens euadat: antè autem fortasse cum Galeno non erit absurdum inuenire causam, cur huius conditionis penem efformarit natura, vt nunc flacidū & paruum, nunc rigidū & magnum sese cōmonstrare possit, cum alia membra disposuerit, vt semper eodem modo oculis nostris cōformata sese offerant. Sciendum igitur naturā in homine penē non efformasse ossea natura, vt in quibusdam animalibus fecit, ne rigidi baculi instar semper prominens, multas eius operationes impediret: naturæ siquidē maioris curæ fuit marium, & virorum actionū utilitas, quàm foeminarū voluptas. qua etiam de causa ratione sui natura duriori conflata non fuit penis substantia, vt optinè docuit Gal. is de vsu part. quin nec quidē molliori, ne eo fine & vsu frustraretur, cuius ratione

Virgæ ere-
ctio cur &
quomodo
fiat.

Penis ho-
minis cur
nō semper
erectus.

penem condidit: seminis nempe in vterum, sobolis gratia proiectione. Natura itaque humani generis sollicita, & indiuiduorum quotidie pereuntium miserta, ut alia indiuidua eorum loco sufficeret, generationis organi substantiam, quæ tum erigi, tum flaccescere, & rigida, fieri posset, excogitavit subindeque nervosam quidem, sed vnde quaque fistulosam, spongiosam, raram porosamque substantiâ penis partem intrinsecâ esse voluit, quâ tamē extrinsecus crassis vestiuit ligamētis, quæ vna cū rara, quâ diximus substantia, ab inferiore ossis pubis parte originē ducit. Sed quomodo ex flacido & molli, magnus & rigidus efficitur? duplicē huius rei hoc loco Arist. proposuit causâ, priorē quidē, cū d. [*primum quidē ab pōdus q̄ est in posteriori parte.*] quibus verbis videtur manifestē eadē de testiū vſu habuisse sententiā, quâ etiā docuit primo de gen. animalium, potissimum autē lib. 5. cap. 7. vbi voluit pendentium testiū vſum esse ut pōdere suo penē tāquā vectē trahentes ab vna parte ex altera eū eleuaret. ut etiā seminariū meatū alioquin natura sua flexuosū, & propterea nō ita facilē semē eiacularē, rectum cōstituerēt, instar penularū in textrinis. nisi. n. hoc ingenio tēderetur, difficilis eiaculatio semē refrigeraret, & sic inutile generationi redderetur. Verū cū partim voluntaria, partim naturalis sit penis erectio, ab omnibus tanquā ridicula rei jectur hæc Arist. sententiā, cuius & ipse fortasse imbecillitatē optimē obseruās, alterā causam statim subiūgit, cū dicit. [*tum quoniam spiritu implētur pori &c.*] ut verō causam hanc meliūs intelligere possimus, obseruandū est, primum naturā ipsam penē erigi voluisse potissimū ut rectē semē excerneret. quapropter in iuuenili etate penis maximē erigi solet, quia ea etate tū seminis tū spiritū copia multa parti illi suppeditatur, minus autem in puerili. quoniam quāuis spiritus affluant, & abunde suppeditētur, semine tamē destituti sunt. senib. minimē omniū erigi penis solet, quia etiā spiritū & seminis copia maximē destituti sūt. Accedit quod videmus maiori ex parte semine excreto penē flaccescere: vnde fit necessariō, ut primō semē sui copia testiū & vasorū seminaliū expultricē facultatē irritet, alioquin nec naturalis, nec inculcata erectio penis fieret, irritata expultrice, cū ea ad expellendū tū aptis meatibus, atq; patentibus, tū spiritu calorēque influente potissimū ut atur, natura statim cordis & arteriarū systole maiori atque velociori vſa, simul cum copioso spiritu, cuius meritō penis distenditur, vias aperit, atque distendit, vnde & testiū calor magis roboratur, & augetur ad genitales partes, ut expultrici huic facultati opē ferat, eūdem spiritum trāsmittens opem ferre conatur, aut quasi ipsa manuum hoc instrumēto manum porrigit adiutricem non secus quā eandem facere pluribus in locis docuerit Gal. testatus est, naturam ut expultrici opem ferat, & dolorificam causam à se propellat, ad partem dolentem cum sanguine quodammodo properare. Sed alio exemplo id cōmode commōstrari potest, quomodo etiam præcedētis quæstionis explicatio apprimē erit instituta. Vesica dum vrina repleta est, vel etiam calculo laborat: sæpe citra veneris stimulum & cogitationem est in causa, ut penis erigatur. cū enim non solum seminis, sed etiam vrinæ, & eorum quæ in vesica sunt excretioni deferuiat, & in hoc eandem cum vesica, quam cum testibus conspirationē habeat, natura ut viam præpareret, & expultrici operationi auxilietur, copiosos spiritus sæpius transmittit. hinc fit ut senes potissimū à somno antequam mingant, penis erectione aliquando gaudeant. hoc igitur modo erectionem, & penis extensionem à spiritu fieri dixit Aristoteles. Sed vnde est ut penis tam citō erigi aliquando possit? Dum obiectum delectabilē sensibus, potissimū autē oculis sese offert, media cognitione, quæ in præcipua corporis parte perficitur, illico concupiscentia atque libido excitatur in corde, qua excitata, cor multis de causis vberrimos spiritus ad genitalia transmittere valet: adest enim partium recipientiū laxitas, & prōptitudo, viæ breues, latæ ac valde directæ. A corde siquidē (ut optimē doctissimi viri obseruarunt) maximi momenti arterias natura prouida, primō ad penis radices deduxit, & eas deinde ad extremā vsque glandem per vniuersam penis substantiā propagauit, ut propter magnam spiritū copiam rugosa illa & flaccida substantia tēporis momēto rigeret, & duresceret. materia. n. omniū maximē habilis est ad fluxionē, quod spiritus & calidissimi & tenuissimi sint. id etiā præter vias apertas, & materiā aptā adiuuat quā maximē partis trāsmittentis robustissima natura: qualis est, quæ in corde cū arterijs, quæ dū valida velociq. systole vtūtur spirituosā substantiā facilē procul emittūt. Tādē sicuti inter cerebrū & cor maxima reperitur sympathia, ita inter cor & testes, genitaliāq; nullo pacto desideratur. cordis hæc & spiritualiū partiū cū testibus cōmunionē, pluribus in locis nos docuit optimus medicinæ restaurator Gal. pluribus in locis, potissimū autē 3. in 6. Epid. 41. vbi inquit, sūt. n. hæ migrationes propter naturā

Erectionis
penis cau-
sa.

Anima
quomodo
ad erectio-
nem penis
concurrat.

Penis quo-
modo tam
citō erigi-
tur.

Cordis cū
testibus
maxima
communi-
cantia.

mēbrorū communionem: qua ratione testiculus in tussietibus tumefactus indicat, ei cū pectore, mammis, genitura vocēque societatem intercedere. & 4. in 6. Epid. 4. idem confirmat, inquit, quod sicuti nulla pectori cum coxendice, ita ei cum partibus genitalibus communio intercedit: quod si talis est testiculorum cum pectore communicio, multo maior erit cum corde, quod pectoris pars est præcipua, & cum testibus per arterias duplici in loco eximias, maximè coniuncta. His igitur diligenter perpensis censendum est actionem hanc penis, qua erigitur, atque distenditur, maiori ex parte animalem esse, quod animales omnes facultates, imaginatrix, motrix, ac sentiens ad actionem hanc concurrant. Imaginatio quidem rei veneræ & vigilantibus, & dormientibus nobis, distentionem penis præcedit perpetuo: at vigilantium imaginatio cum electione est, & voluntate. in dormientibus verò semen in vasibus præparantibus contentum, copia turgens & qualitate titillans, per neruorum continuitatem simulacra & imagines rerum venerarum in phantasia quiescentium mouet. Cū autem imaginatio motrici facultati imperet, statim hæc obsequitur, & inflationem excitat, cui etiam duo muscoli ad latera positi, qui animalis motricis facultatis instrumenta esse solent, inseruiunt: cū præterea actio hæc voluptati sit iuncta, hæc autem nusquam sine sensu esse possit, meritò sensutricem etiam operari in hac actione diximus. cū tamen ad operationem hanc exercendam multa instrumenta naturali facultati inseruientia, sint necessaria ligamenta duo caua, fungosa, & nigricantia ab ossibus ischiæ & pubis ortum ducentia, non à cerebro aut spinali medulla, finisque huius operationis sit procreatio, quæ ad naturalem facultatem refertur, naturalis non nihil actionis continere dicemus, animali tamen omnino prævalente. Illud tamen obiter hîc erit annotandum, quæ proposita hîc sunt, de naturali erectione ea colis esse eligenda, quæ secundum naturam est: alia enim est morbosa sæpe cum gonorrhœa coniuncta, quæ præter naturam est, de qua locutus est Gal. 6. de loc. affectis, ultimo, in qua etiam nolentes erigunt, & cum dolore: hanc priapismū vocat Galenus, quæ tota præter naturam est, & citra omnem voluptatē & animalem operationem, cū fiat ex subito motu spiritus partes eas distendente: cuius signum est motionis celeritas. Flatus is in nervis & ligamentis cauis generationem habet, vel eo per arteriarum ora ampliora fertur: generatur autem vapor is à crassis humoribus. Sicque melancholici ob multam hanc vaporum & flatuum copiam sæpe priapismo tentari consueverunt.

Erectio penis fere tota animalis est actio.

Διὰ τί ὁ ἀφροδισιάζωντες καὶ ὁ ποιοῦν, δις ὁδὸς. (ὁ δὲ παῖδες, 8'.) καὶ τὸ καλουμένου ὑδατοῦ ὅζιοις; ἢ τῷ πινυμένῳ (ὡς ὁ εἰρηται) πὰ μὲν τῷ παιδίῳ, πέντε τὸ ὕδρον, καὶ τοὺς ἰδρωτάς, οἱ δὲ τῷ αἰδρωτῇ, ἀπὸ πέντε;

XXV.

Cur coeuntes, aut qui sunt tales vt coire possint, sunt foetidi, & ex axillis maximè olent: pueri autem minimè? An spiritus puerorum, vt iam dictum est, humorem & sudorem concoquunt: virorum autem sunt incoctiles?

Cū hoc ipsum problema & proposuerit, & longiori oratione profecutus sit Aristoteles superius numero tertiodecimo, nōsq; eo loca omnia quæ ad hanc rem facere videbantur, profecuti simus, hoc loco, ne sæpius eadem repetere cogamur, illis erimus contenti.

Διὰ τί ἐν τῷ θέρει ὁ μὲν αἰδρῶν, ἢ τὸν διώαντα ἀφροδισιάζει· αἱ δὲ γυναῖκες, μᾶλλον; καὶ θάλαττα καὶ ὁ ποιητὴς λέγει τὴν τῶν σκαλῶν. Μαχρόταται δὲ γυναῖκες, ἀφαιρούμενοι δὲ τὰ αἰδρῶν. πότερον ὅτι ὁ ὄρχις κατείνεται μᾶλλον, ἢ ἐν τῷ χερμῇ; ἀνάγκη ὅτι, εἰ μέλλει ἀφροδισιάζειν, ἀναπαύσασθαι. ἢ ὅτι αἱ θερμὰ φύσας ἐν τῷ θέρει συμπιπτοῖσιν, ὑπερβάλλοντος δὲ τῷ θερμότητι αἱ ψυχραὶ, θάλαττα ποιοῖσιν; ἐστὶ δὲ ὁ μὲν ἀνὴρ, ξηρὸς ὁ θερμὸς. ἢ δὲ γυνή, ψυχρὰ καὶ ὑγρὰ. τὸ μὲν οὖν ἀνδρὸς ἢ μαύρωται ἢ διώαμις· τῇ δὲ, θάλαττα, ἐπὸρρυσσόμενη τῷ ἐναντίῳ.

XXVI.

Cur per æstatem viri minùs, mulieres magis concumbere valeant: sicut &

poëta dicit in rustico, Tunc foemineo venus vsu est magis effera sexu, Mitior illa viris, & saepe accita relanguet. Vtrum quod testes eo tempore magis demittuntur, quam hyeme. necesse est autem cum quis concubere velit, sursum retrahi. An quia calidae naturae in aestate collabuntur excedente calore, frigidae autem calefiunt. Est autem vir quidem calidus & siccus, mulier autem frigida & humida. virorum igitur virtus infirmatur, harum autem corroboratur restaurata.

Viri per aestate, mulieres per hyemem minus concubere valent, & cur. Græcus contextus emendatus. Aponensis lapsus.

Quod hoc loco de appetitu ad venerem aestate quaerit, cur scilicet per aestatem viri minus, mulieres magis veneris desiderio teneantur, inferius problem. 29. magis vniuersaliter, cur viri per hyemem, mulieres per aestatem rei venerae appetentiores sint, inuestigat. probat autem propositionem quaestionis Hesiodi poëtae auctoritate. Vbi obseruandum est in vulgatis codicibus legi *ἔπι τῷ καλύμῳ*. cum verò poëta Hesiodi sint ij versus, vix mente concipi poterat quid per dictionem *καλύμῳ*. sibi vellet Aristoteles: vnde antiquus interpres credens dictionem illam partem esse versuum Hesiodi, legit & vertit, in coluro luxuriosissimae sunt mulieres, infirmiores viri. & Aponensis hanc sequutus lectionem multa de coluro in com. meditatur, & intelligit colurum signatam solstitium aestiuum, cum sol in primo puncto positus est cancri. sicq; per hanc dictionem intelligunt in medio ardore aestatis. verum cum non legatur coluro, cumque versus sit Hesiodi in lib. 2. qui Rusticus seu de agricultura inscribitur, in quo versus hic legitur, ordine ducentessimus quintus, vbi nulla talis additur particula, deprauate legi colurum censendum est. Theodorus Gaza videtur legisse *ὁ ποιητὴς Ἡσίοδος λέγει*. cum vertit. quod Hesiodus quoque poëta inquit. vnde notat doctissimus Sylburgius in veteri libro manuscripto expunctis tribus illis *ἔπι τῷ καλύμῳ* reponi *ὁ ποιητὴς Ἡσίοδος λέγει*. probat autem Sylburgius id corrigisse facile potuisse, quod potuerit fieri ut illud ipsum commation corruptum sit ex hemistichio, quod hunc versum paulò ante in eodem Hesiodi lib. praecedat, *ἡμῶς ὁ σκαλὺμός τ' ἀνθή*. at multò magis mihi probatur sententia Hartung. 2. cap. 1. & quartae decuriae, qui celsit legendum *ἐν καλύμῳ* reposito scilicet *ἐ* pro *μ*: quae litera ob characteris similitudinem in vetustis libris manuscriptis saepe confundi solent. Intelligi autem voluit hoc nomine Hesiodum in villa rustica (sic enim *καλύμῳ* Hesychius interpretatur *ἐπαυλίῳ*) .i. in 2. li. qui est de agricultura. [*utrum quod testes &c.*] probabilem primo affert causam desumptam ex parte instrumenti, dicens id ea ratione euenire, quoniā testes aestate, & vniuersaliter tempore & loco calido deorsum pendunt, magis à pene disiuncti, quam hyeme, & vniuersaliter tempore frigido. In re autē venerea exercenda necesse est ut testes & propinqui sint, & adherētes. ad rem enim venereā exercendā necessariò testes sursum trahi debent, & simul cum pene quasi iungi: sic enim melius poterit semen & longius eiaculari. [*an quod calidae natura in aestate collabuntur, excedente calore*] aliam affert causam, & veriore & philosopho naturali magis dignam, quod naturae calidae pra nimio calore aestiui caloris aestuant magis, atque collabuntur: frigidae verò fouentur & videntur. cum autem vir natura sua calidus sit & siccus, mulier autem frigida & humida sit, ut virorum tunc vires infirmantur, mulierum verò roborentur ac vigeant per compensationem qualitatis contrariae. si enim naturali calidae & siccae temperaturae alia itidem accesserit, quasi igni igne addito, aestus adeò magnus adaugetur, ut vires languescant, spiritus absumentur, & facultates omnes quasi prosternantur: cum verò vir calidiori & sicciori temperamento in vniuersum praeditus sit, quam foemina, e contra foemina humidior & frigidior, quod viro languorem & molestiam afferet intemperiem augendo, foeminae robur addet compensatione contrariae qualitatis, ad temperiem quandam deducendo frigidam & humidam intemperiem foeminae: quod nos luculentissime demonstraui in prima sectione probl. probl. 2. tum & ipsemet Aristoteles problem. 28. huius sectionis, cum quaerit, cur viri per hyemem, mulieres per aestatem rei venerae appetentiores sunt. soluit enim dicens quod viris calidior & siccior est natura, mulieribus autem humida frigidaque. quamobrem illis calor & humor satis cupiditatem veneris hyberno tempore accedere queunt, quibus rebus semen oriri certum est. Mulieribus autem & calor minor & humor concretus propter caloris inopiam tunc est. At per aestatem contra

mulieribus calor modicus nempe auctus ab ambiente: viris maior, quàm satis sit: minus enim vires frangit atque dissoluit: accidit enim vt ignis igni iungatur. Disputari hoc loco meritò possit, verum-ne sit, virum fœmina calidiorem esse ac sicciorem: sunt enim qui veritatem hanc conuellere conati sunt, tum magnorum virorum auctoritatibus, tum rationibus validissimis. primo enim de morbis mulierum Hipp. fœminas & sanguine præditas esse calidiore, & rariores esse carne, & validius à ventre trahere alimentum testatus est, hæ verò operationes & eæ qualitates non nisi caloris efficientis soboles esse possunt. Quin corde calidiori præditæ videntur & iecore, ex quibus totius temperaturam desumi debere testatus est Galenus in arte Medicin. cum enim virorum pulsus rariores sint, & tardiores, fœminarum autem frequentiores & velociores, vt docuit Gal. lib. de puls. ad tyrōnes cap. 9. & 3. de caus. puls. cap. 2. & Auerroes cap. 19. lib. 4. collectaneorum, cumque mulieres viris sint iracundiores, dicendum erit fœminas esse calidiore, quòd frigidi proprium sit partes in mouendo pigras reddere, frequentia autem & velocitas caloris vim denotant. *ὅζυδον* autem & excandescentiâ calidissimi cordis signum constituit Gal. in art. med. hepatis autem caliditatem fœminarum demonstrare videntur, quòd celerius crescant, suâque capiant celerius incrementa, extra vterum, celerius pubescunt, citiusque semen effundunt, ad procreationemque maturius quàm viri sunt aptæ: quin quòd sanguinis quæ singulis mensibus profunditur, quantitas, caliditatem hanc maiorem in fœminis arguere videtur. Hæ speciosæ sunt ad hanc rem asserendam argumentationes. Verum si quis diligenter consideret principia generationis, cum ex calidiori semine procreari marem testetur Hipp. primo de diætâ, viros calidiores iudicabit. si locum, cum in dextris mares, in sinistris fœminas generari scripserit Hipp. 5. Aph. 48. dextræ verò calidiores à philosophis statuatur, idē censendū erit. Idē si conformationē, cum & citius conformentur, & dearticulentur in vtero mares, nempe triginta diebus, fœminæ verò quadraginta, conformationis autem opus est caloris. Mouetur etiam in vtero celerius mas tertio mēse, fœmina verò tardius quarto, & vehementius, tum & excluditur citius, quæ non nisi caloris opera esse possunt. Si postremò habitum corporis solidiorem, si venas ampliores, si vitæ institutum & victus rationem virorum familiarem spectemus, idem omnia confirmant. Quòd si etiam auctoritatibus magnorum virorum agendum est, videmus Hipp. primo de diætâ hoc affirmasse, cum dicit in vniuersum mares sunt calidiores & sicciore: fœminæ humidiores frigidioresque. Aristoteles etiam præter hunc locum lib. de longit. & breuitate vitæ mares vult esse longioris vitæ, quia calidiores. & primo de part. animal. mares esse ob eandem hanc causâ robustiores, & primo polit. 1. & 8. mares ob calorem in omni actione præstantiores esse testatus est. veritatem hanc sexcentis in locis nobis monstrauit Gal. Sed potissimum lib. 14. de vsu partium cap. 6. vbi fœminas imperfectiores esse viris manifestis rationibus esse voluit, sed potissimum quoniam sunt frigidiores. Quæ verò in contrarium adducuntur, si diligenti trutinâ ad pensum deducantur, non esse huiusmodi cognoscentur, quæ possint falsitatem hanc defendere. Quòd enim rariores habere dixerit carnes, quod-ve plus nutrimenti attrahere easdem carnes asseuerauit, ita intelligendum est, vt molliore & laxiores esse significet: laxitas autem hæc carniū defectum potius caloris arguit, qui humidum superfluum absumere nequeat. sic enim lib. de glandulis se ipsum explicat. laxa verò cum sit multa etiam continere & excipere potest: non verò quòd plura vi caloris attrahere possint. sic enim intelligendum esse exemplum ex lanis desumptum manifestè demonstrat: quæ quia laxiores sunt, & molliore, vbi sub dio positæ fuerint, grauiore reddentur, quàm vestis eiusdem ponderis optimè contexta. Quod autem dicit, calidiorem esse mulieris sanguinem, & propterea viro esse calidiorem, id tanquam non Hippocraticum, sed tanquā à scholiaste aliquo aut exscriptore additum cum viris doctissimis Christophoro à Vega, & Andrea Laurentio, cui bona ex parte totā hanc disputationem bona fide acceptā referimus, proculdubio attestamus. Rationes autē si bene ponderentur, nullius esse momēti cognoscentur. nā quāuis frequentiores habeant pulsus, nō propterea statim calidiores corde asseremus, cum id arteriæ exilitate & angustia eueniat, quæ à frigiditate prouenit: cum enim ob eam causam magnitudine necessitati caloris cordis licet perpusilli sufficere non posset, huius necessitatis æquandæ gratia frequentiores & velociores fuisse necesse fuit: in viris autem maiori necessitati magnitudo dilatationis satisfecit. *ὅζυδον* autem & promptitudinem ad excandescendum vel leui de causa frigidi potius cordis signum esse docuit Gal. 2. in primum Epid. & nos longio-

Mulieres
ne an viri
calidiores

Rationes
quibus mu-
lieres viri
calidiores
esse aliqui
ostendere
conantur.

Viros mu-
lieribus ca-
lidiores,
quibus ra-
tionibus
probetur.

Solutio ra-
tionum in
contrariū.

ri oratione in com. in lib. de aër. aq. loc. Hipp. ira autem & θυμώδεις ἀνδρες virili sunt animo & calido temperamento. Quod autem celerius crescat, & ad statum perveniat, non propterea calidior, nam etiam minus crescit. illud autem accidit ob humiditatem temperamenti, hoc autem ob caloris defectum: proinde minores habent ætates, & breviores periodos. Quòd autem in ijs redundet sanguis, qui statis temporibus euacuetur, id non ratione caloris generantis evenit, sed paucitas caloris discutientis facit. Nolim tamen aliquem censere, me ita sententiam hanc in vniuersum veram esse asseuerare, quin etiam sentiam aliquam dari foeminam, quæ aliquo viro sit calidior. dantur enim aliquæ viragines, quæ firmissimo sunt corporis habitu, neque plus viris sunt excrementosæ. Data tamen paritate temperamenti, semper vir muliere calidior erit, & data quacunque muliere calida, semper multò plures viri calidiores inuenientur: quod ad veritatem problematis asserendam sufficiet.

Δια τί ἐνιοι ἀφροδισια ζῶντες χαίρουσι καὶ ὁ μὲν, ἅμα δρωῖντες. ὁ δὲ, ὅτι ἔστιν ἐν αὐτῇ
 πλεονεξία τοῦτος, εἰς ὃν πέφυκεν ἀποκρίνεσθαι καὶ φύσιν καὶ πόρον γινώσκων, τὸ πνεῦμα ἐξῆλθον ἀπο-
 δεῖν ποιεῖ, καὶ συνεκρίνει αὐτὸν, οἷον δὲ μὲν ἔχον, εἰς κύστιν. ἡ δὲ ἐξικμασμένη ἔσθῃ, εἰς κοιλίαν.
 τὸ δὲ δάκρυον, εἰς ὀμματοῦς μύξαι δὲ, εἰς μυκτῆρας. αἷμα δὲ, εἰς φλέβας. ὁμοίως δὲ τοῦτοις καὶ
 ἡ γυνὴ εἰς ὄρχας καὶ αἰδοῖα. οἷς δὲ ὁ πόρος μὴ καὶ φύσιν ἔχουσιν, ἀλλ' ἢ ἀπὸ τῶν μὴ ἀποφυλά-
 σσειν τοὺς εἰς τὸ αἰδοῖον, (οἷον συμβαίνει τοῖς θύελλοις καὶ θύελλοις) ἡ καὶ ἀλλῶς, εἰς πλὴν ἔδραν
 συρρεῖ ἡ ποταμὸς ἰκμαῖς. καὶ γὰρ διεξέρχεται αὐτῇ. συμβαίνει δὲ ἐν τῇ σπυροσίᾳ, ἡ σπυρογῆτις
 τοῦτου τοῦτου, καὶ ἡ σπυρογῆτις τῇ αὐτῇ ἔδρᾳ. εἰς οὗτω ὑπερβόη τις τῇ λαγνείᾳ, τοῦτοις ἐν αὐ-
 θᾷ σπυρογῆτις ὥστε ὅταν ἡ ὀπιθυμία γήνηται, τότε ὀπιθυμῶν τῆς τελευτῆς εἰς ὃ συλλέγεται. ἡ
 δὲ ὀπιθυμία, καὶ ἀπὸ τῶν σιτίων καὶ ἀφροδισια γίνεται. ὅταν γὰρ κινήσῃ ὑφ' ὅπου οὖν, ἐν αὐτῇ τὸ
 πνεῦμα σπυρογῆτις, καὶ τὸ ποιεῖν τοῦτου πλεονεξία συρρεῖ ὅτι πέφυκε καὶ μὲν λεωπὸν ἢ ἡ πνευματικῶδες,
 τοῦτου δὲ γήνηται, ὥστε αἱ σπυρογῆτις τοῖς πασι καὶ τοῖς ἐν ἡλικίᾳ, ἐνίοτε ἔθνητος ὑπερβόη ἐκκρι-
 νέντος, παύονται. ὅταν δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦτου τὸ ὑπερβόη, εἰς μὴ δὲ ἔτερον τοῦτων πάθῃ, ὀπιθυμῶν εἰς αὐτὴν
 τοῦτων συμβῇ. ὁ δὲ φύσις θηλυδρία, ἔτω σπυρογῆτις, ὥστε ἐκ μὲν μὴ ἐκκρίνεσθαι, ἢ ὀλίγην,
 ὅτι τοῖς ἔχουσιν καὶ φύσιν ἐκκρίνεται, εἰς δὲ ὁ τὸν τῶν. αἵτιον δὲ, ὅτι αὐτὰ φύσιν σπυρογῆτις.
 ὅτι σπυρογῆτις ὄντες, ἔτω ἀφροδισια, ὥστε ἀνάγκη ὁ τὸν τῶν πεπηρωῖσθαι αὐτῇ. πῆρως δὲ,
 ἡ μὲν, ὅλως ποιεῖ φθόρον. ἡ δὲ, ἀφροδισια. ἐκείνη μὲν οὖν ἐκ ἔστι γυνὴ γὰρ ἀν' ἐλπίδι, ἀνάγκη αὐ-
 ρα παρεστῆσθαι, καὶ ἀλλοτρίου ὁρμῶν τῇ γυνικῆς ἐκκρίσεως δὲ καὶ ἀπλησθῆναι, ὥστε αἱ γυναι-
 κες. ὀλίγη γὰρ ἡ ἰκμαῖς, καὶ ὁ βιάζει ἐξείναι, καὶ κατεψέχεται ταχὺ. καὶ ὅσοις μὲν ὀπὶ πλὴν ἔ-
 δραν, οὗτοι πάθῃ ὀπιθυμοῦσιν. ὅσοις δὲ ἔτω ἀμφοτέρω, οὗτοι καὶ δρᾶν καὶ πάθῃ ἐφ' ὅποτε
 δὲ πλῆθον, τοῦτου. ἐνίοις δὲ γίνεται καὶ ἐξ ἔθους τὸ πάθος τῶν. ὅσα γὰρ ἀν' αὐτοῖς, συμβαίνει αὐτοῖς
 χαίρειν, καὶ αὐτοῖς πλὴν γινώσκον οὕτως. ὀπιθυμοῦσιν οὖν αὐτοῖς οἷς ἀν' αὐτὰ γίνεται καὶ μάλιστα
 τὸ ἔθος ὥστε φύσις γίνεται. ἀπὸ τῶν ὅσοις ἀν' μὴ αὐτῇ ἢ βίῃ, ἀλλὰ αὐτῇ ἢ βίῃ ἐπιδιδῶσιν ἀφροδισια-
 ζεσθαι, ἀπὸ γίνεσθαι αὐτοῖς ἐν τῇ γυνείᾳ πλὴν μνήμῃ, ἅμα δὲ τῇ μνήμῃ πλὴν ἡδονῇ, ὅτι ὁ
 τὸ ἔθος, ὥστε πεφυκότες, ὀπιθυμοῦσι πάθῃ. τὰ μὲν τοῖς πολλὰ, καὶ τὸ ἔθος, ὥστε πεφυκότες γίνεσθαι,
 εἰς δὲ τῇ γυνείᾳ ὦν καὶ μαλακός, καὶ ἄλλοι ἐκείνα τούτων συμβαίνει.

XXVII.

Cur nonnulli rem veneream cum voluptate patiuntur, alij simul agere cupiunt: alij pati tantummodo gestiunt? An quòd excrementis singulis locus est determinatus à natura, in quem ex naturali instituto secerni debet. nam sollicitata natura flatu exeunte tumorem excitat, excrementumque vnà excernere solet: vt vrinam quidem in vesicam, excrementum cibi in intestina: lacrymam in oculum, mucorem in nares, & sanguinem in venas: similiter vtique iis semē in testes & virgam. Quibus igitur meatus habitu suo naturali priuantur, vel

quia obcæcati sunt, qui ad penem tendebant, quod spadonibus, hisque simili-
bus euenit, vel etiam aliis de causis, iis talis humor in sedem influit: quippe qui
hac transire soleat. quod eius loci contractio in coeundo, & partium sedi
appositarum consumptio indicant. Qui si admodum semine genitali abundât,
excrementum illud largè in eum locum se colligit. Itaque cum excitata cu-
piditas est, attritu pars ea desiderat, in quam influit excrementum. Cupiditas
autem tum à cibo, tum ab imaginatione excitari potest. Cum enim alterutra
de causa libibo commota est, spiritus eodè concurret, & genus id excrementi cõ-
fluit, quò secedere natum est. & si tenue spirituosumq; est cum difflatum id fue-
rit, requiescunt, quemadmodum pueris, & adolescentibus interdum nullo se-
creto humore cessare tentigines possunt. sed si crassum corpulentumque est,
nisi extruso quiescere nequeunt: quod si neutrum eorum accidit, cupiunt, quo-
usque ad alterutrum accidat. Quorum autem natura mollis & foeminea est, ita
ij cõstant, vt genitura vel nulla vel minima eò veniat, quò illorũ fecernitur, qui
prædicti natura integra sunt: sed se in partẽ sedis diuertat: quod propterea eue-
nit, quòd præter naturæ normam constiterunt. cum enim mares crearentur, ita
degenerarunt, vt partem virilem mancã atque oblãsam habere cogerentur.
læsio autem alia rem omnino corrumpit, alia peruertit ac vitiat. At genus illud
corrumpens, vt in his fit fieri non potest: Ita enim mulieres non viri crearẽtur.
Ergo perueriti, citarique aliorum, quod fecernendum natura voluit, necesse est:
vnde fit vt insatiabiles etiam sint modo mulierum: humor enim sollicitans ille
exiguus est. Neque quicquam se promere conatur, refrigeratque celeriter. Qui-
bus itaque sedem humor adiuit ex toto, hi pati tantummodo auent. Quibus au-
tem in vtranque partem humor sese dispartiit, hi & agere & pati concupiunt.
idque amplius, quò tandem plenius fluxerit. sed sunt quibus vel ex consuetudi-
ne affectus hic accidat. fit enim vt tam gestiantur, quàm cum agunt, vtque ge-
nituram nihilominus ita emittere valeant. Ergo agere cupiunt, quibus hæc ipsa
vsu euenerunt: & consuetudo magis veluti in naturã iccirco illis euadit, quibus
non ante pubem, sed in ea vitium patiendi inualuit. quoniam iis recordatio
rei, cum desiderant, oritur. Vnã autem cum recordatione gestiens exultat vo-
luptas. Desiderant autem perinde ac nati ad patiendum. magna igitur parte,
vel ob consuetudinem res existit, sed si accidat, vt idem & salax & mollis sit,
longè expeditius hæc omnia euenire posse putandum est.

Quoniam si quis quæstionem hanc explicare voluerit, in multa obscœna incidat
necesse erit, multique, qui ex mala consuetudine deprauati, ad naturalem defectum
recurrentes, obscœni vitij excusationem sibi pararent, propterea nihil hac de re à me
agendum esse putauit.

Διὰ τὴν μάλιστα αἰχμύονται ὁμολογεῖν ὅτι ἐπιθυμοῦντες ἀφροδισιάζεσθαι, ἀλλ' οὐ πεινῶν,
ἔσθ' ἐφαγεῖν, ἔσθ' ἐπὶ τῷ τριούτῳ ἔσθ' ἐν: ἢ ὅτι τὸ μὴ πλείστον ἀναλκῆσαι αἱ ἐπιθυμίαι, ἐνία δ'
ἀναρρεῖ καὶ ἐν μὴ τυχεῖν τῶν ἀφροδισίων, ἐκ παλαιότητας ἔστι;

Cur rem agere veneream cupientes confiteri se cupere maximè pudet: non
autem, comedere, aut bibere, aut talium aliquid aliud? An quòd rerum plurima-
rum cupiditates necessariae sunt, quædam autem etiam interimunt, nisi ex-
pleantur: rei autem veneræ libido ex iis non est, quæ ex necessitate sunt?

Veneream
rem exer-
cere cupi-
tes cur fa-
teri pudeat
nō autē co-
medere, bi-
bere, aut
quippiam
simile age-
re.

Verecun-
dia quid
sit.

Cum verecundia metus sit dedecoris & infamiae, ut optimè observauit Aristoteles 4. Ethicorū, meritò hoc loco cum rem exercere veneream sit inter ea quæ quasi naturalia sunt, cum superflua per eam actionem excernantur, dubitatum est, cur cum quis exercere rem veneream concupiscit, pudore suffundatur, cum bibendi aut edendi aut aliquid huiusmodi faciendi desiderio si quis teneatur, confiteri non pudeat. in actionibus autem ijs naturalibus aliquæ sunt, quarum desiderio se teneri homines maximè pudet. aliæ in quibus nunquam vlla subest verecundia, ut comedere & bibere: quædam quæ medio quodam modo se habent, ut mingere & alui excrementa egerere, & spuere. inter has etiam talis est differentia, ut postrema maximè ad ea accedat, in quibus nunquam pudor vllus subest, secunda nempe alui excrementa egerere, ad priorem propius accedit, pudore enim suffundimur aliquo modo in necessitate egerendi, medium omnino locum obtinet mingendi necessitas. Cur verò id eueniat, ex solutione Aristotelis optimè colligitur, cum dicit. [*an quod rerum plurimarum cupiditates necessariae sunt, quædam & c.*] tota hæc solutio in eo posita esse videtur, quod verecundia 2. rethoricorum sit definita ægritudo esse, perturbatioque in eis malis, quæ ignominiam aut dedecus afferre videntur, cum sunt, aut fuerunt, aut futura sunt: cum autem 4. Ethicorum eam non esse virtutem asserat, cum perturbationi, quam habitui sit similior, meritò, cum non habeat regulas quibus quis discernere possit, quando utilis sit futura venus, & quando noxia, in vniuersum tanquam indecoram homini nemo laudauerit. cum enim quæ ad vitam humanam requiruntur alia sint absolutè necessaria, alia solum ad bene esse indiuidui, alia ad speciem potius attinent, ut conseruari possit. illa, quæ ita absolutè necessaria sunt, ut sine illis humana natura subsistere non possit, sunt huiusmodi ut non pudeat confiteri se ea cupere, ut comedere, bibere, quorum inuitabilis est naturæ necessitas: & sunt huiusmodi, ut nisi adipiscantur, necesse est vitam terminari: huiusmodi quidem est egerendi, spuendi & meiendi desiderium. verum horum aliquo modo homines verecundia suffunduntur, quoniam licet sint necessaria, possunt tamen ad longius tempus cum vita traduci, & sunt excrementorum, quorū effusione ob odorem prauum aliquo pudore suffundimur. & quoniam inter hæc est differentia, magis pudet egerere, tum ob deteriolem odorem, tum quoniam longiori tempore cum vita possumus huiusmodi excrementa retinere: sputamina ei cere minus pudet, tum quoniam odore carent, tum quoniam necessitate cogimur continuo affluxu dato excernere. medium locum inter has necessarias excretiones & naturales obtinet meiendi desiderium, cuius neque multum pudet, neque adeo liberè exercetur mictus, quin aliquis adsit pudor in vrinæ excretionem: illud quidem quia neque ita malè olet, ut excrementa alui, & quoniam non ita retinere vrinam licet, tum ob loci angustiam & breuitatem, tum ob eius magnam acrimoniam stimulantem, aliquo id tamen cum pudore exercetur, quoniam & aliquandiu contineri potest, & aliquo modo olfactum malo odore afficit. Venereorum autem appetitus cum neque ad cōseruationem indiuidui ita necessarius sit, ut sine ipso homo viuere non possit, neque etiam ad vitam feliciter traducendam, cum multi sine vsu rerum venerearum incolumem vitam omnino traducant, est huiusmodi, ut eius nos pudeat. ad vitam enim humanam non omnino necessarius est, sed ad speciem hominis conseruandam. Accedit ad hoc quod cum verecundia sit rationalis animæ passio, venereorum autem appetitus in appetitrice positus sit, qui ad sensitivam facultatem pertinet, quæ cum brutis communis est, cumque positus sit in voluptate, adiunctæ sint autem multæ illecebræ voluptatum, meritò, cum quispiam rerum venerearum desiderio tentatur, cum eorundem desiderio teneri se fateatur, ac bruta animantia, cum ad coitum feruntur, pudet, potissimum cum eæ voluptatis illecebræ à Deo huic actioni inditæ sint, ut ijs promotus homo ad rem veneream excitetur, ut speciei propagandæ consultum esse possit. Quo enim vultu diuinum illud animal plenum rationis & consilij obscenas mulierum partes tot sordibus inquinatas, & ea ratione in locum imum, veluti in sentinam corporis relegatas attrectaret? si quis igitur libidinis æstro percitus venerea concupiscit, cum eam appetat actionem, quæ brutorum maximè est propria, vix autem rationis adminiculo gubernatur, meritò pudore suffunditur. Verum ijs duobus argumentis aliquis obstiteret posset. primum quoniam dictum est res venereas non esse necessarias: quoniam necessarium illud est sine quo esse non licet, sine concubitu autem esse non licet. Adde quod coitus inter res, quas medici non naturales appellant, sed tamen necessarias connumeratur. hinc à Gal. 6. de locis affectis, & in arte medicinali, & in proximo problem. ab Aristotele, ex seminis retentione pessima multa euenire accidentia constitutum est.

Cōcubitus
quomodo
necessa-
rius.

quibus ita satisfactum iri posse credimus. primum concubitum non esse necessarium omni indiuiduo, neque semper, cum materia illa impediri ex victus ratione possit, ne generetur, cumque eadem genita per aliam viam excerni possit, aut per se ipsam motu suo expellatur per penem: est tamen coitus necessarius ad speciem: sed indiuiduum illud potest ab eo abstinere citra speciei corruptionem. Quamuis autem concubitus ab aliquibus inter res non naturales reducatur, nempe ad inanitionem, non tamen absolute inter illas ponitur, sed dico esse quid medium, ut frictiones, balnea, & huiusmodi.

Διὰ τί ὁ μὲν ἀνδρὲς τῷ χειμῶνι, αἱ δὲ γυναῖκες τῷ θερίῳ ὁρμητικώτεραι πρὸς τὰ ἀφροδισια; ἢ ὅτι ὁ μὲν ἀνδρὲς, θερμοὶ μάλλον καὶ ξηροὶ τὰ φύσιν· αἱ δὲ γυναῖκες, ὑγραὶ καὶ κατεψυγμέναι; τοῖς μὲν οὖν, ὃ ὑγρὸν καὶ τὸ θερμὸν αὐτάρκες πρὸς τὴν ὁρμὴν, ὃ χειμῶνι (ἢ δὲ τὸ σπέρματος ἡρώεις, ἐκ τοῦ πῦρ) ταῖς δὲ, τὸ θερμὸν ἐλάττει καὶ τὸ ὑγρὸν ἐστὶ πεπηγὸς, ὅθεν τὸ ἐνδύειν τῷ πυρὶ τὸ δὲ θερίον. ταῖς μὲν οὖν, σύμμετρον τὸ θερμὸν· τοῖς δὲ πλέον τῷ ἱκανοῦ. τὸ γὰρ αἶμα, πολὺ ἐκλύει τῆς διωάμεως· διὸ καὶ τὰ παῖδια τοῦ θερίου λεωτότερα. συμβαίνει γὰρ πῦρ ὅτι πῦρ φέρειν.

XXIX.

Cur viri per hyemem, mulieres verò per æstatem appetentiores sunt rei veneræ? An quòd viri calidiores quidem sunt & ficciores natura, mulieres autem humidæ frigidæque: illis igitur humor & calor hyeme sufficiens erit ad motum veneris. his enim semen oriri certum est: his autem calor est minor: humor autem concretus est propter caloris inopiam. At per æstatem eis moderatus fit calor, viris autem largior quàm par sit. nimius enim vires dissolvit. Quapropter & pueri per æstatem tenuiores redduntur. Accidit enim ut ignis igni superaddatur.

Expositum est suprà in explicatione problematis vigesimifexti.

Διὰ τί ὅσοι θερμοὶ πλεονάζουσιν, εἰάν τις αὐτοῖς ὥσι καὶ διτταφῆς, εἰάν μὴ ἀφροδισιάσωσι, χολή τε πορρίσται αὐτοῖς πολλάκις, ἢ ἐκ πικροῦ ὑποχωρῇ, καὶ φλέγμα δὲ μύρον γὰρ, καὶ ἄλλοι χροῶσιν; ἢ ὅτι μὲν τοῦ σπέρματος αἰὲρ πρὸς τὴν σπέρματι συναφῆται; διὸ καὶ ἐνίοις τὸ πνευματικόν, ἡδύων πλεονάζει ὅθεν ἡ γυνή ἀφροδισιάζει· μὲν οὖν τὸ σπέρματι συναφῆται, ἄντι δὲ λυπεῖ· μὴ ἀπλομένους δὲ τὸ ὁμιλίας, τὸ πρὸς τὴν σπέρματι ἐκ πικροῦται, ἢ ἀλμυρὸν γίνεται.

XXX.

Cur qui calidi natura sunt, si modò fortes & bene habiti fuerint, nisi concumbant, iis sæpe bilis proficit, & amara ij egerunt, & pituita falsa generatur, & color corporis immutatur: An quia cum semine semper excrementi aliquid exit. Vnde etiam nonnullorum excrementis abundantium genitura lauamentum piscium redolet: coeuntibus etenim egreditur: quare non nocet. non vtentibus autem venere, excrementum fit amarum, vel fallum.

Quærit causam cur quamplura, eaque magni momenti symptomata sequi soleant aliquibus ex veneris operibus intermissis: dixit autem [*qui calidi natura sunt, si modò fortes & bene habiti fuerint.*] calida, robusta, valida, ac penè dixerim athletica habitudine oportere esse eos, qui certamina veneris inire, atque ad extremum perducere, diuæque huius sacra excolere debuerint, iam abunde superius demonstrauimus. carnosum enim requirunt hæc corpus bene habitum, succi plenum, ut & subministrari humor inde operi corpora resiccanti & sufficere præterea alendis his idem ille queat humor. [*nisi concumbant, iis bilis sæpe proficit, & amara ij egerunt &c.*] quot damna, quantæ mole-

Venere intermissa
cur aliquibus graui
sequantur
accidētia.

stia ex collectio diu nimis intra vasa sua semine soleant hominibus euenire, quæ-
rentibus non defutura sunt exempla, eorum potissimum, qui grauissima ob hoc incur-
rerunt symptomata, assuetorum præsertim venereis antea, si repentina cõsuetudine
contrario sibi proposito instituto, vigentique adhuc ætate, & corporis tẽperamẽto gi-
gnẽdo colligẽdoque semini maximẽ idoneo, venereorum memoriam deponat, & vi-
ctus tamen interea rationem seruent, quæ ad multam semineam materiã procreandã
maximẽ sit idonea. tunc. n. & os amarescit, & aluus amara deiicit. si. n. plusculum caloris
præter naturalis acceperit semen, vt sæpe euenit, quoties calore locorũ, atque humore
nõ admodum dissimilis naturæ, materia diutius cõclusa cõcalescit magis magisque; sem-
per, & sicuti per communes venas arteriãsq; facilẽ cordi quoque impartito calore fe-
brem producere potest, ita humidis exhalationib. sursum laris, & ad linguã & palatum
delatis amaror in linguã producit. si verò etiã latius calor per humores ob eã causam
serpat, hepaticque communicetur, bile genita per aluum expurgatur. Quod si cerebrũ
vapores exhalati petierint, iidẽmque calidi & putrilaginosi & sensus hebetare pote-
runt, & intelligendi vim. rationẽmque perturbare, & oculorum aciem offuscare, capi-
tũque vnã grauitatem afferre, valent. sæpe etiam melancholicos fieri ex hoc, sibi que i-
psis displicentes, & præter rationem omnem tristes, & desperantibus similes, inter-
dum & maniacos, frequentius vertiginosos, videmus. falsedine autem concipit pitui-
ta in cerebro collecta admixtione vaporum calidiorum, tum & ob putredinem & pu-
trilaginosum calorem, qui ex longiori mora pituitæ in cerebro solet concipi. sic enim
aliquos morbos à pituita corrigi atque curari per vsum venereorum superius diximus,
ob eam maximẽ causam quod simul cum semine aliqua collecta excrementa potissi-
mum pituitosa secerni soleant. & hoc est, quod hoc loco dixit id euenire, quia semper
cum semine vnã excrementi aliquid exit. ob eandem causam retento semine color
corporis immutatur in propositis corporibus. cui si vñ rei venereæ occurratur, mi-
rum quàm noxæ illæ omnes aut anteuertantur, aut curentur: vegetato ex templo cor-
pore, q̃ prius tanquam graui quodam pondere depressum videbatur: in melius pro-
mouentur coctiones, vniuersaq̃ nutriendi corporis officia peraguntur clarificatis, ac
illustratis spiritib. meliùs natiuõq; calore exsuscitato qui antea veluti suffocat⁹ preme-
batur. Obseruandum autem in Camotiana & Isingriana impressione in solutione pro-
blematis, legi ἡ ὅτι μὲν τὸ πνύματός αὖτε πείρωμα συναπέρχεται. διὸ καὶ ἐνίοις τῶν πνύματικῶν. cum
alioqui doctissimus Sylburgius in antiquis libris manuscriptis, & Gaza tum & anti-
quus interpretes loco πνύματος habuerint πείρωματος, cum & antiquus interpretes legat,
an quia cum spermate &c. & Gaza legat, an quia cum semine. in secunda autem
parte, loco πνύματικῶν legendum est πείρωματικῶν, quod etiam obseruauit Gaza, cum
vertit, vnde & nonnullorum excrementis abundantium &c. quod non obseruans an-
tiquus interpretes malè vertit propter quod, & quibusdam ventosarum pissium publica
fœtet mulier &c. & Petrus Aponensis non intelligens quid sibi vellet illis verbis Ari-
stoteles, futilia multa commentus est.

Διατὶ ἀφροδισιατικοὶ ὁμεγαλχολικοί; ἢ ὅτι πνύματώδεις; ὅ δὲ πείρωμα, πνύματος ἐξο-
δος ὅστις οἷς οὖν πολὺ τοιοῦτον, ἀνάγκη πολλάκις ἐπιθυμεῖν τούτοις ἀποκταίρεσθαι κουφί-
ζονται γάρ.

XXXI.

Cur melancholici libidinosi sunt: an quod spiritu abundant: semen enim spi-
ritus excretio est. Cum iste igitur copiosus sit, necesse est ipsius purgandi sæpius
incessat cupiditas: leuatur enim.

Melācho-
lici sala-
ces, cur.
Melācho-
lia duplex
naturalis,
& præter
naturam.

Cum causam quærat cur melācholici maximẽ ad venerem sint propensi, necessa-
rium est scire, de quibus melancholicis loquatur Aristoteles. duas enim humoris me-
lancholici differentias inueniri longa oratione demonstrauit Galenus libro de atra-
bile, quarum vna naturalis est, altera præter naturam: Prior vnica est, sãx nempe san-
guinis.

guinis. Subsident enim in sanguine crassior pars, ut in vino subsident faeces: est autem hic humor substantia crassus, temperamento cum siccitate frigidus, niger colore, sapore acidus. Melancholia hæc solum subsidentibus crassis sanguinis partibus fit in his, qui tales sunt temperamento naturali, aut longo timore aut mœsticia tales facti sunt, aut alioqui alimento terreo, multo antè tempore sunt vñ. Quanquã & citra hæc naturaliter portio aliqua huius succi ex quotidiano cibo provenit. Melancholia alia est, quæ præter naturam fit exustione aut sanguinis, aut melancholiæ naturalis, aut bilis ipsius flauæ. atram bilem triplicem hanc appellant medici. & quanquam Gal. lib. de atra bile duarum harum posteriorum meminerit solum, de priori tamen, quæ ex adusto sanguine est, mentionem facit. 2. de differentiis feb. cap. 9. quamvis in confinio solum atræ bilis eam constituat. quod confirmavit lib. de tumoribus præter naturã, de carbunculo agens, quem ex feruescente sanguine fieri dicit, cum ex ipso feruore sanguis melâcholicus fit. quare minùs esse malignum cãcro scribit, qui ex melâcholia cum assatur, aut ex bile atra exquisitè assata fit. quæ igitur ex sanguine assato fit, mitior omnium est: perniciosissima, quæ ex flaua bile superassata; mediũ locũ tenet, quæ ex naturali melâcholia. Cum igitur quæritur cur luxuriosi sint melancholici, an de iis, qui abundat atro illo humore? Censuit Aponensis de iis solum quæstionem intelligendã esse, qui melancholia præter naturam sunt referti: cum enim ad rem veneream exercendam tria requirantur, materia multa suppeditata, sensus multus partis, & spirituum & flatuum copia in melâcholicis primi generis, vix vnum, at ne vix quidem, reperiri posse scribit. non materiam, quia frigidi sunt & sicci: & Galenus in lib. artis Medicinalis Tractatu de causis melancholicis, semen inesse ait exile, & meritò quidem, quoniã semen calore & humore constat, ut iam docuimus. non adsunt flatus, quia ij à calore fiunt, teste Aristotele 2. Meteorolog. Neque etiã partis sensibilitas; cum enim frigidi sint & sicci, & terrestres, non multo sensu præditi esse possunt, cum sensu exquiritur ratio potius calore, aut tẽperie innitatur. Addit aliud argumentũ, quod contrariorũ contrarij sunt effectus, sed biliosi & melâcholici contrarij saltem in caliditate, & frigiditate sunt, biliosi autẽ maximè in venerẽ ob calorem sunt proni, non igitur tales etiã erunt melancholici. At ego cẽseo etiã de illis intelligi debere. testem habeo Gal. 3. in 6. Epid. com. 12. vbi hoc problema ex Arist. afferens, de melancholicis iis naturali melancholia refertis intelligit. Idem colligimus ex Aëtio lib. 6. cap. 9. vbi ex Gal. Ruffo, & Possidonio de melancholia agens, & potissimũ de naturali, melancholicos ait esse ob multã copiam flatuũ libidinosos. sed si diligenter etiã considerauerimus verba Aristotelis, utiq; de iisdẽ cõmodè poterũt intelligi. ij enim maximè flatibus tentantur. quin hosce etiã luxuriosos quotidie experimur. sed quomodo res venereas maximè appetunt, flatu stimulatẽ: sicut fit quibusdã animantibus melâcholicis frigida nature, ut asinis, & mulis, quæ nõ nisi maxima intercedente noxa, possunt rẽ venerẽã exercere. cum & materia non multa suppeditetur, paucissimi adsint spiritus, materia nõ multũ acris: nec sensus partis valde insignis. quod autẽ neq; flatus adesse dicebatur, præterquam quod repugnat experiẽtiæ, & Gal. locis propositis, certũ est etiam in iis adesse eũ calorem, qui solet flatus excitare: debet enim esse debilis, ut eleuet vapores, nõ autẽ dissoluat, qualis est in melâcholicis. argumentum autem à contrariis desumptũ non valet, quia in biliosis viget Venus ob acrimoniã seminis, in melancholicis autẽ excitatur appetitus à flatibus. Vnde Auic. 3. can. Fen. 2. dicebat, habẽtes colerã nigrã sunt plurimẽ erectionis & fortis valde, propter multitudinẽ inflationis. Qui verò sunt melancholici, ob copiã atræ bilis maximè proni sunt ad venerẽ, tum ratione flatuũ, tum ratione materiẽ acrioris stimulos addentis nature expellenti, & ratione partis valde sentientis: & hoc est quod dicit [*necesse est sapius purgandi incessat cupiditas. leuatur enim*] hinc Alyabas 5. Theoricæ dicebat, si coitus fiat vsus, ut oportet, cogitationes cedunt, ira mitigatur, & mania, & melancholia prodest passioni: si autem non coeant, corrupto spermate fumi eleuabuntur putridi ad mēbra principalia, prædictas passiones inducentes.

Atrabilis
triplex.

An omnes
melancholici
salaces.

Δια τὴν αἰσθητικὴν ὁρμητικὴν καὶ διανοητικὴν αἰσθητικὴν ἀδυναμίαν, ὅτι ὁ ὁρμητικὸς ἔχει πολλὰς
ἡδονὰς, (τὸ γὰρ ἡμεῖς, ὅταν μὴ ἴδωμεν, ἀλλ' ἴδωμεν) ἀλλ' ὅτι ἀμφοτέρωθεν αἱ φύσεις, πεπληγμέναι ὁρμητικῶς πολλῆς
δυνάμεως, σημεῖον δ' αἱ τεύχεα καὶ τὰ πτερά. ἢ ὅτι πολὺ τὸ ὁρμητικόν, καὶ κρατεῖ. ὡς δ' ἡ
μῶν, ὅτε γὰρ ἀντὶ τῆς πολλῆς ὁρμῆς τὸ ὁρμητικόν, ὅτε μὴ κρατεῖ, ὅτε φέρεται πρὸς τὰ πτερά, αἱ τεύχεα,

τοῖς δὲ, τὰ πλεονάζοντα τὸ ὅτι σπέρμα ἔστι ἐν τοῖς ποικύτοις πλάσσειν, καὶ τοῖς καὶ ὥραις, οἷον ἐν τῇ ἔαρι· ἢ γὰρ φύσις αὐτῶν, ὑγρὰ καὶ θερμὴ. Ἀλλὰ ταῦτά δὲ καὶ ὁ ὄρνιθες λαμβάνει, καὶ ὁ χλωρί. ἢ γὰρ τῶν ἀμφοτέρων, καὶ τὰ μὲν, ὀλίγη, Ἀλλὰ τὴν ἀναπνεύσασιν τῶν σκελῶν· εἰς δὲ τὸ ἀνω πῶτον ἔρχεται, καὶ εἰς σπέρμα συσπρίνεται.

XXXII.

Cur aues & pilosi homines veneri: An quòd humorem habent multum: An nò ob hanc causam: foemineum. n. genus humidũ quidem est, sed nò pilosum. sed potius quòd genus illud vtrunque multi humoris est concoquens ob caliditatem. signum autem pili & pennæ. An quòd & multum inest caloris, & id à calore superatur. Neque enim si multum non inesset humoris, neque si nò vinceretur, pennæ auib, pili hominibus possent vnquam oriri. semen autem fit in huiusmodi plurimum, & locis & temporibus, vt in vere. natura enim ipsius calida & humida. propter hoc autem & aues salaces sunt, & claudi. alimentum enim vtrisque deorsum quidem exiguum propter siccitatem crurum. in superiore enim locum affatim fertur, & in semen conuertitur.

Pilorum
generatio
quomodo
fiat.

Pilosi homi-
nes & aues
cur salaces.

Claudi sa-
laces, cur.

Si quæ à Gal. 2. de temperamentis de pilorum generatione proposita sunt, & quæ ab Arist. 3. de gen. an. c. 1. scribuntur, in vnum coniungat lector, memoria autè repetat, quæ de seminis materia & generatione à nobis superius dicta sunt, vtiq; facillimè ea, quæ in reddenda ratione propositæ huius quæstionis proposuit Arist. & intelliget, & commentarij loco sibi assumet. Ex crassiore. n. ac fuliginosa humorũ eluie ortum ducere pilum docebat Gal. 2. de Temp. quæ per angusta cutis spiracula tanquam propulsa, impacta hæret in transitu, vt non sponte vacuari possit, sed alia rursus è profundo sublata hanc ferit, propellitque, tum hanc rursus alia, & multo tempore coniunctæ, aliaque super alias impactæ corpus quoddam reddunt, & conformant angustũ ex transitu angustia stipatum: quod denique à sui simili eluie vehementer ictum foras propellitur, iam veri pili formam adeptum: huncque in modum quasi succrescendo semper augefcit. vapores autem & fuligines vnde pili succrescunt, materiam requirunt & calidam & humidam, vnde actione caloris eleuentur. efficiens enim calor est moderatus, qui fuliginosos vapores eleuando, in cutis spiracula propellat: materia in qua implantatur est cutis moderatè sicca & téperatè rara: nã nec in nimium squalida cute, nec in laxa nimis & quasi vliginosa pili solent erumpere. sic verò determinauit Hipp. lib. de natura puelli. Vbicunque igitur fuerit & calor vehemens, & eleuans vapores, & multas simul fuligines, adfuerit autem etiã multus humor, qui aptus natus sit & rectè euinci, & concoqui à calore: vtiq; pili & pennæ in auib nascentur: in huiusmodi autem naturis, superius abundè monstraui, generari copiosè sanguinem & semen, & propterea multum in venerè etiam ij sunt procliues. quòd si & illud addatur, quòd qui sunt pilosi ex hominibus, calore prævalent, qui etiam adurendo aliquatenus poterit magis fuligines & siccas exhalationes eleuare, eadem etiam ratione seminalè materiã aliquanto calidiorem habebũt, quæ vtiq; homines ad venerè magis solet accedere, & salaces facere. cõfirmat autè id ipsum, q. in humidis & calidis locis & téporib. quale esse ver fatetur, homines multo semine abundant. de temperamento autè veris, quomodo re vera calidũ & humidũ dici possit vt hoc loco Arist. docuit, & quomodo calidum & humidum dici non debeat, vt Gal. passim demonstraui, alias nos abundè docuimus, tum in com. ad lib. Hipp. de aère aq. loc. tum in com. ad primã sect. probl. Arist. de qua re vide Iul. Alex. in lib. de salub. [propter hoc autè & aues salaces sunt, & claudi &c.] quæ ab Arist. scripta sunt 3. de gen. anim. c. 1. cõmentarij vicè subire possunt oĩa, sed potissimũ vbi scribit. Quin & tenuitas ac imbecillitas crurum facit, vt eorũ natura & salacior sit, & foecundior: quomodo & hominib. euenit. Alimentum enim quod crura subiret, in feminale excrementum transfertur. Quicquid n. inde natura adimit, hinc adiciat. Nam vncungues aues pede sunt firmiore & crure crassiore, causa victus. Itaque omnib. iis de causis neque salaces sunt, neque præfoecundæ. Tinnunculus potissimũ in eo genere foecundissimus est, qui solus ferè aduncarum bibit. Humor autem & natiuus & ad-

uentitius seminalis cum calore indito est. sed ne ipse quidem multa admodum parit, verum cum plurimum quatuor. Cucullus parum generat, quanquam aduncus non est. quia nature frigide est, quod ipsius pauore iudicatur. Seminale autem animal calidum esse & humidum oportet & quæ sequuntur. vbi notandum est, antiquum interpretem & Petrum Aponensem, vbi Arist. dicit propter hoc autem, & aues salaces sunt, & οἱ χολοί. pessime vertisse & colerici: sicut etiam libr. 10. problem. problem. 24. cum χολός claudus sit vel ipso Homero teste, χολός δ' ἔτερον πῶδα altero pede claudus. sic prouerbio dicitur αἰετα χολός οἱ Φεῖ. optimè claudus virum agit: in eos qui suam sortem vel parum egregiam anteponunt alienæ, tametsi præstantior. quod ab Amazonum apophthegmate sumptum aiunt. Tradunt enim morem Amazonibus fuisse quondam, ut pueros masculos detorta tibia aut coxa claudos efficerent. At vbi illis cum Scythis bellum esset, atq; illi conarentur illas allicere, dicentes, futurum, ut posthac non cum claudis, aut mutilis, sed cum integris viris rem haberet: Antianira Amazonum dux respondit ad hunc modum, αἰετα χολός οἱ Φεῖ: id ipsum etiam vsurpauit Athenæus lib. 13. Experientia autem etiam nostris temporibus est obseruatum, plerumque qui tibiis sunt mutilis aut crure distorto, eos ad usum veneris reliquis magis esse idoneos: causam autem huius rei reddit hic Aristoteles, & probl. sect. 10. sect. problem. 24. quæ eadem colligitur ex loco iam appposito 3. de gen. animal. cap. 1. quod alimentum deorsum vergens, cum pro exilitate & diminutione partis, non opus sit tanta quantitate, in superioribus remanet, & in semen, quod superfluitas est vltimi alimenti, transmutatur, hinc potius in medio relictum rei venereæ sæpius gerendæ præbet occasionem. quin etiam maiori ex parte eodem mentulatos obseruamus, & tamen simul etiam salaces, cum ceteri, qui mentulati sunt in venere exercenda, & in erectione segnes constituentur.

Claudi mentulati.

Mentulati præter claudes segnes.

Διὰ τὴν αἰσθητικὴν ἀφροδισιὰν ὁ ἀνδρὸς ποιεῖται, ὅπως αὐτὸν οἱ χολοὶ ἀφροδισιὰς μαλίστα; ἢ δὴ λανθάνει πόντος τῆς ὑγρῆς τῆς τοῦ γίνεσθαι; τεκμήριον δὲ ὅτι ἡ γυνὴ ψυχρὰ ἔστιν· ὅτι γινέσθαι ὑγρὰ, εἰ μὴ δὲ θερμαίηται θερμὰ· ὅθεν δεικνύται τῆς ξηρῆς. κέχνη γὰρ ἐν τῇ ἀνδρὸς πύλῃ ὡς περὶ τὸ αἷμα.

XXXIII.

Cur si multum coeat homo, oculi potissimum infirmantur: An manifestum quòd deficiente humido hoc fit: signum autem quia genitura frigida est: non enim fit humida, nisi à calore calefiat, neque eget liquefactione: diffunditur enim in homine, quemadmodum sanguis.

Quoniam in secundo & tertio problemate huius sectionis explicando, vbi maiori ex parte ea, quæ in hac quæstione dissoluenda proponit Aristoteles, ibidem proposuerat, & vberius quidem explicauerat, ne sæpius eadem repetere cogamur, eò lectorem amicum demandamus.

BB. ij.



ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ
ΤΜΗΜΑΤΟ Ε.

ὅσα ἀπὸ κόπου.

ARISTOTELIS
PROBLEMATVM
SECTIO V.

*eorum quæ ad laborem
pertinent.*





AD CLARISSIMUM VIRVM
IVSTVM LIPSIVM HISOROGRA-
PHVM REGIVM.

INSERERE *Commentarijs istis tuum nomē, I. LIPSI*
gloriosum duxi, à quo, ceu bonarum literarum
Phæbo, radios & lumen quoddam induerem, &
splenderem lumine nostro. Proprium enim, & cre-
perū, & imbecillū mihi est, quod calumniantiū per-
tinaces flatūs aut ledant aut extinguant. Et tu fa-
cile patieris ad has tenebras te duci, qui omnia illu-
stras, qui tantū alios pratergressus es, ut prius defessi sint homines lau-
dādo scripta tua, quā tu laude digna scribendo. Tu uniuersam anti-
quitatem sustines, scriptores emaculas, quicquid conuulsum, instauras,
neglectum reuocas, sepultum suscitās. Tot triumphi tibi, quot libri. Ro-
manorum manes, Imperij memoria, urbis rudera, & uniuersa Italia
gloria tibi debent, quod semel ferro excita ab eterna obliuione memo-
riam vendicarint. Sed & nos debemus, qui saltem reliquias quasdam
nos profitemur illius cui illius sāguinis in colluue externa. Debemus,
& parcē agnoscimus, locorum & temporum quadam culpa. Tempo-
rum, cum beneficia publica sterilem gratiam referant. Locorum, cum
tam immenso spatio à nobis sis secretus. Cur non utrumque obstaculum
itinere nuper occasione secularis sacri concepto submouisti? Valde qui-
dem in votis erat te videre, audire, complecti. & dum spes fuit, in gau-
dio fuimus, mox ubi eā excidimus, in dolore continui. Solatur hoc u-
num tamen, quod partem aliquam tui, & veluti surculum eruditio-
nis tuæ apud nos pullulare siueris. **PVTEANVM**, quem ornatum tu-
tūque eò libentius inuimus, quò is propius ad Doctōris sui ideam
accedit. Tibi verò, qui omnium hominum labores, ingenio superas, *ὅσα*
ἀπὸ λόγου dedico, & meipsum penitus tibi addico. Vale. Mediolani.
Kal. Iul. ∞ **IO. CI.**

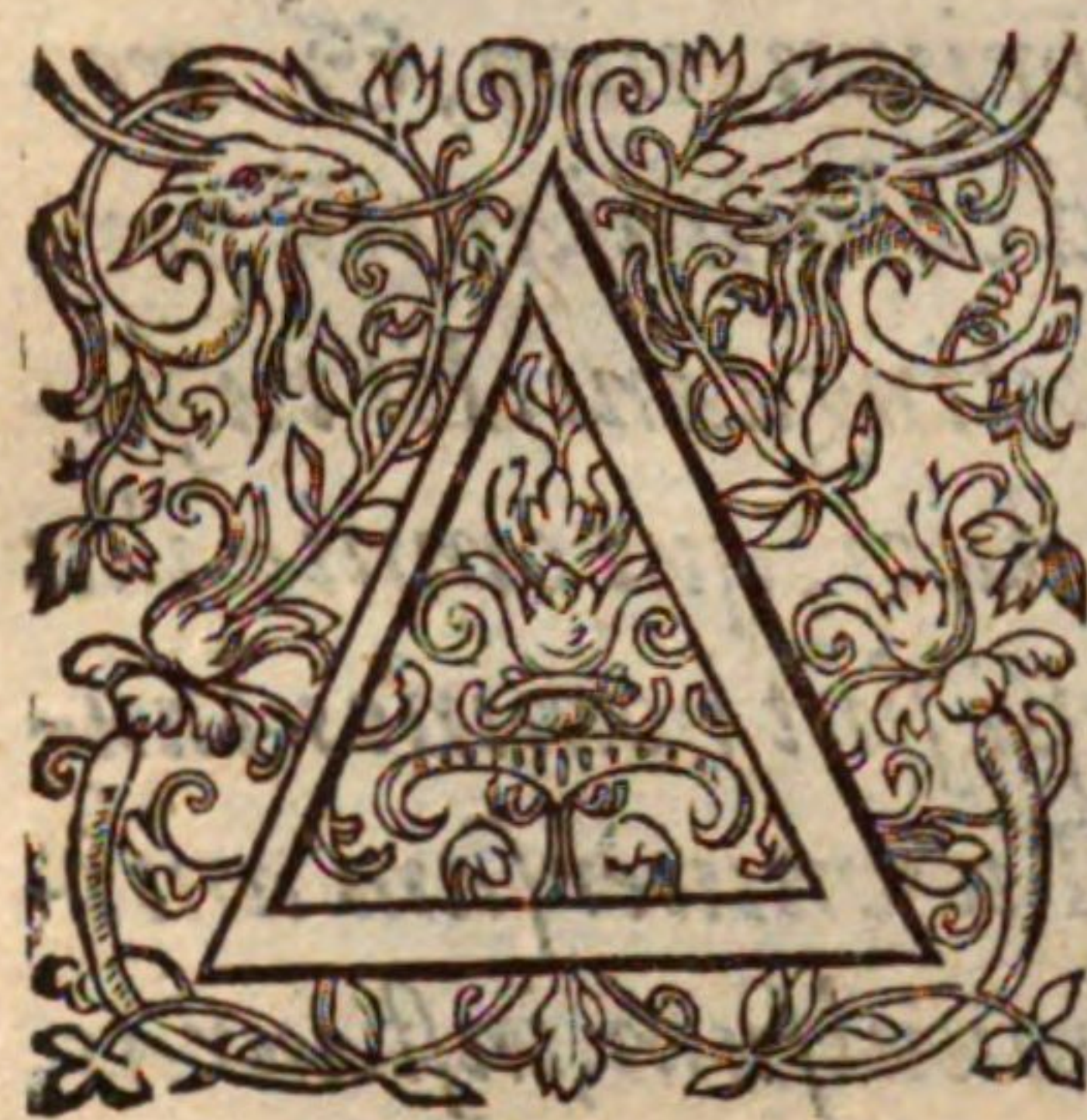


ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΡΟ-
ΒΛΗΜΑΤΩΝ ΤΜΗΜΑ Ε.

ὅσα ὑπὸ κόπου.

ARISTOTELIS PROBLE-
MATVM SECTIO V.

*eorum quæ ad laborem
pertinent.*



ΙΑ ἢ μακροὶ μὲν ὄντες. ὁ δὲ εἰπατοὶ ἐν τοῖς ὁμαλέσι, καὶ πᾶσι
περὶ εἰς τὴν ἀνωμαλῶν βραχεῖς δὲ ἀκοπώτεροι; ἢ ὅτι ἢ τε πολλὴ
κίνησις τοῖς κόπον, καὶ ἢ ἰσχυρὰ; τοιαύτη δὲ ἡ ἀσασματώδης πολλὴ
δὲ ἡ συνεχὴς καὶ μία. ἐν μὲν οὖν τοῖς ἀνάντεσιν, εἰ ἢ μακρὰ, ἀνα-
παυσι γίνεται ἡ μεταβολή, καὶ οὐ μικρὰ ἡ κίνησις, ὅθεν ἰσχυρὰ αὐτῶν,
ὅθεν ἡ μεταβολή. ἐν δὲ τοῖς ὁμαλέσιν, ἡ ὁμοιότης τῷ σχήματι οὐ
ἀλλὰ λαμβάνει, ὅθεν ἀναπαύει τὰ μέρη, ἀλλὰ συνεργάζει πρὸς
τὴν συνεχῆ εἰς τὴν κίνησιν. ὅταν δὲ ἡ βραχεία, ὅθεν μὲν τὸ πλήθος τῆς
κινήσεως, ἐν τοῖς ὅτι πέδοις οὐ γίνεται κόπος. ἐν δὲ τοῖς ἀνάντεσιν, ὅθεν τὸ ἡ μεταβολή ἰσχυρὰ
γίνεσθαι καὶ ἐν ἀντίαι, ὅτε μὲν αἰώ, ὅτε δὲ καίτω, ποιεῖ κόπον. τοιαύτη δὲ (ὡς φάρμακον) ἐν τοῖς ἀνάν-
τεσιν. ἐν δὲ τοῖς πεδινοῖς τοῦ αἰώ.

I.



VR longæ si fuerint ambulationes in æqualibus quidē, sunt magis la-
boriosæ quàm in inæqualibus: breues autē, minùs laboriosæ. An quia
multa motio laborem facit, & quæ vehemēs, talis autē est conuellēs.
multa. n. est, cōtinua, & vna. In inæqualibus autē, si lōga fuerit, requies
producitur in mutatione, & non longus motus, ne quidem equorum ipforum
ob mutationem. in æqualibus autem similitudo figuræ non diuidit, neque re-
creat partes: sed cooperatur ad continuandum motum. Quando autem fuerit
breuis, ob nimietatem quidem motus in æqualibus non fit labor: in inæquali-
bus autem, propterea quòd mutatio vehemens fit, & contraria, modò sursum,
modò deorsum, laborem facit. talis autem (vt diximus) qui per inæqualia agi-
tur: contrarius autem qui per æqualia.



VINCTAM iam aggreditur sectionem suorum problematum Aristoteles,
quam πρὸς κόπον inscripsit. dicitur autem κόπος labor & molestia, à κόπιμα
significante vexor, laboribus & molestiis premor. sic apud Hipp. 6. Epid.
sect. I. Aph. II. sic apud Aristophan. in Pluto reperimus ὡς κόπῳ ζῶειν in la-
bore versari. dicitur autem etiam lassitudo, & fatigatio ex labore, à κόπιμα signifi-
cante fatigor, lassescō. de hoc significato locutus est Hipp. & Gal. 2. Aph. 5. & 4. sect. Aph.
31. sectio hæc quamvis de utroque labore multa habeat problemata, quæ tamen ad ve-

rum laborem pertinent, qui quasi lassitudinis pater esse solet, multò plura sunt. inter quæ primum illud est, quod nunc explicandum assumpsimus. Quæstio igitur proposita bimembris est, & cum comparatione, hoc pacto. cur ambulationes longæ si in planis fiant, sint magis laboriosæ, corpûsque magis delassent, quàm eadem longæ in locis inæqualibus factæ. contra verò breues ambulationes in locis inæqualibus factæ, magis corpora delassent, quàm eadem in planis per tantundem spatij factæ. & hoc est quod dicit, breues autem minus laboriosæ in planis scilicet quàm in inæqualibus. [*cur longæ ambulationes &c.*] Diu, & multum anceps dubitavi, quid sibi veller Aristoteles in propositione huius quæstionis, & de illius veritate: videbam enim & antiquum interpretem, & Theodorum Gazam & Petrum Aponensem in interpretanda & explicanda hac sententia eius fuisse opinionis, vt voluerint Aristotelem hîc quærere cū ambulationes longæ, si per plana & æqualia loca fiant, laboriosiores sint, quàm si per inæqualia, id est, salebrosa, non plana, gibberosa, & quæ vna parte altiora sunt, altera depressiora, quod confirmatum fortasse quispiam asseruerit ab Aristotele in hac sententia sectione problem. 10. tum in 23. & 40. vbi visus est hoc idem confirmasse. At e contra nemo qui mentis sit compos, hoc confirmare vnquam ausus fuerit, immo ne vniuersæ quidem philosophorum cohorti hoc dicenti fides adhibenda hac in re fuerit. Quid enim magis *παράδοξον*, vel potius *ἀλογον*, quàm dicere fatigari magis eum, qui per loca æqua & plana, quàm eum qui per inæqualia, id est (vt ita dicam) gibbosa, iter faciat. Semper enim id magis laboriosum censendum est: quod magis præter naturam: cū verò ambulatio & progressio motus sit animalis, mixtus est etiam ex naturali, & eo qui præter naturam. naturalis est, vt ob pondus terræ inhærens, illa in progressionē sustinemur, cum graue in suo loco iam positum sit: vt verò à loco ad locum sit progressio præter naturam est, quòd illud quod graue est, si progredi debeat, eleuari ex parte saltem debeat, & contra naturam propriam moueri. si quis igitur in plano progrediatur æquabili, multo minus mouebitur præter naturam, quàm qui in locis montuosis aut gibbosis deambulet, quòd præter motum illum præter naturam, qui cuilibet progressionē peculiaris est, alium habet deterius conditionis, magis præter naturam, magisque molestum. cū enim graue sit, cuius proprium est ad infernas partes tendere, ad superna moueri, aut quasi proreptare cogitur. Hinc maior labor, maiorq; molestia. Quæ præterea contrarias inducunt passionēs, in eadem actione magis molesta esse solent, quàm ea quæ & vniformem inducunt actionem, & similem: at si quis per plana deambulet, vniformiter mouetur, neq; contrarias sustinet passionēs: contra qui per inæqualia & gibbosa loca, & caua deambulat, contrariis passionibus laborat: mouetur enim nunc sursum nunc deorsum. dicendum igitur proculdubio est, multò magis laboriosam esse deambulationem, quæ per inæqualia loca fit, quàm quæ per plana & æqualia. Quid igitur erit dicendum? an nō esse Aristotelis problema hoc? at rer, aut quater iisdem prope verbis in hac sectione repetiit. & Theophrastus in libello *πεὶ λόγων*, iisdem prope verbis eandem sententiam discipulus Aristotelis iterum proposuit. & in eclogis ex lib. de laboribus eiusdem eadem conspicitur: Aristotelicam igitur esse censendum est. An diminutum: & aliquid esse addendum censebimus, quod Henrico Stephano placuit? nihil minus, cū, vt diximus, iisdem prope verbis ter eandē quæstionem non modò Aristoteles repetierit, sed & Theophrastus eius discipulus: neque verò imaginaria verba sunt addēda, nulla saltē antiquorum librorum ope adiutis. An inuertenda verba? quod fortasse doctissimo viro Hieronymo Mercuriali visum est, cū lib. 1. variarum lectionū, cap. 9. emendans & optimè particulam huius problematis, vbi legitur *τοῖαυτῇ περιμετρώδῃ* in *πασματῶδῃ* mutauit, vt mox dicemus. legisse enim visus est opposito modo hanc sententiam, cū hæc verba in principio capitis profert Aristoteles 5. problem. 1. causam inquirens, qua ambulationes longæ, per inæquales vias factæ, maiorem lassitudinem, quàm per æquales, inducant: id contingere scribit, quia multus & vehemens motus lassitudinem parit. Verū & sæpius repetitæ huius quæstionis propositio discutienda, & verba Theophrasti, & quod maioris momenti est, & secunda pars quæstionis, qua quærit, cur ambulationes breues per inæqualia loca magis sint laboriosæ, quàm eadem breues per æqualia: & ipsamet solutio, vt cuilibet diligenter verba Aristotelis expendenti in comperto esse poterit, omnino aduersantur. Quid igitur dicemus? censeo ego totam difficultatem positam esse in rectè aut non rectè intelligēdis duabus dictionibus *ὁμαλῆς* & *ἀνωμαλῆς*, & *εὐς*: siue *ὁμαλῆς* & *ἀνωμαλῆς* beat signifi-
cata.

Deambulationes longæ in locis planis æqualibus magis laboriosæ quàm in inæqualibus, & cur. Deambulationes breues in planis inæqualibus magis laboriosæ, & cur. Locus difficillimus ad intelligendum quomodo explicandus.

Henrici Stephani lapsus.

Mercurialis lapsus.

ὁμαλῆς & *ἀνωμαλῆς* quotapud Græcos habent significationem.

inæqualia, hoc loco plana loca significare & non plana siue salebrofa putarūt, cum verò inæqualia & æqualia idem ac plena, & non plana, & gibbosa significare putassent, nec aliam inæqualitatem cognouissent, in adeo manifestum errorem inciderunt. at *ὁμάλως* non modo in planitie æqualem significare, sed in multis aliis rebus manifestum est, vel mediocriter in Græcis literis versato. dicitur enim & de æqualitate in diuitiis, & de mediocritate earum, & de æqualitate ciuili. significat præterea non interruptum, vt videre licet apud Demetr. Phaleræū, & apud Alex. Aphr. in libello de fato. sic *ἀνωμάλως* & *ἀνωμάλως*. nō modò non planus significat, sed sæpius inæqualis. inæqualitas autem aliquando est in planitie, aliquando in opibus, aliquando tortuositas in via. sic enim sæpius faciem mutans, & tortuosa via inæqualis dicitur. sic apud Isocratem *ἀνωμάλως* idem est, quod *ἀτακτως*, inordinate, & perturbatè. Celsus autem quod Hipp. malum esse dixit brachia & pedes nudare, & *ἀνωμάλως* dispergere inæquabiliter transfudit: id est. nunc in vnam nunc in aliam partem, dextrorsum: sinistrorsum explicat Gal. inæqualitas hæc deambulationum, aut æqualitas, tum æqualitas hæc, & inæqualitas locorum, & viarum, si hoc postremo modo intelligatur, & veritatem problemati inesse cognoscemus, & solutionem illi optimè quadrare postea demonstrabimus. quamuis enim aliqua sint, quæ difficultatem aliquam facere possint, suo tamen loco ostendemus nostram hanc expositionem confirmare, nō infirmare. Quæstio igitur hæc erit: Cur ambulationes longæ, si in viis rectis & æqualibus fiant, magis laboriosæ sint, quàm si eadem longæ ambulationes fiant in viis quæ sint inæquales, id est, non rectæ, sed flexuosæ, quæq; nunc in vnam partem nunc in alteram, dextram, sinistram, nos ducant. breues autem in rectis viis, minus laboriosæ sunt, quàm quæ fiunt breues in viis quæ sæpius nunc ad dextram, nunc ad sinistram, aut saltem sæpius etiam ad vnam eandem partem flectantur, & sint distortæ. sic verò intelligendam esse hanc sententiam præter ea, quæ diximus, manifestè commonstrant, quæ ab eodem Aristotele in 35. problemate proposita sunt & explicata, cum quærit, cur breues deambulationes sunt laboriosiores. Respondet, an quòd crebrò subsistimus, neque equabili incessu mouemur cum flectimus, quòd certè laboriosum est. idem confirmatur ex probl. 4. vbi loco *ὁμάλων* habet *ὁρθίων*, quòd rectis significat, non æqualibus: vt in interprete illius loci docebimus. Vnde videmus in eodem problemate distinguì verè rectas ambulationes à non rectis, & vtrasque has ab accliuibus & decliuibus. Videndū autè etiā illud est, cum commentarij loco esse possit. [*an quia multa motio laborem facit &c.*] si quis, quæ ab Aristotele libro de animalium incessu, versus principium considerauiet, facile intelliget quomodo multa & vehemens, quin non interrupta, longa, & vna laborem multum producere soleat. quamuis enim progressius motus, si internum principium consideremus, verè naturalis dici possit, quòd vi animæ motrice in animalis corde degere fiat, à qua tanquā radice quadā & fontis origine ad organicorū copulationes, & nexus mēbrorū, virtutisq; in ipsis motrices vires & potētīe mouēdi perpetua vi suggeruntur, & cōtinua iugiq; cōfluunt deriuatione. hæc cū quodāmodo natura sit, quin in animalib. vt talia, verè natura, meritò naturalis etiam motus hic progressius, & deambulandi dici debet. verū cū animalia corpora sint mixta, in quib. terra prædominium habet, meritò vt talia graua sunt, terræq; supposita, verū cum nō modo moueātur, vt graua, deorsū, sed vt animalia pgressiuo motu, motus is, vt in animale fact⁹, naturalis se per dici debet. vt aut in mixto motus is violentus est, & præter naturā: q; aptissimis verbis in princ. lib. de pgress. anim. demonstrauit, cū ad impulsū, aut tractū motū illum deducit. hos autem motus 7. lib. de phys. auditu Arist. inter violentos, & præter naturam reduxit. at verò proximè lib. de incessu anim. docet, neque etiam absolutè violētos esse hos motus in animalib. quandoquidem semper vnā pars terræ naturaliter in progressionē innititur. dicit enim de numero illorum, quæ mouētur secūdū locū, animalium, quædā simul toto corpore aceruatim mouentur, vt sunt illa, quæ saltu loca cōmutat: nōnulla verò per diuersas sui partes mouētur, vt sunt illa, quæ pgressu ambulationeq; vtūtur. crus. n. hæc ad terram protendentia, illo innisa alterū postea trahūt crus, eoque mouētur modo. sic igitur quæ pgressionē mouētur animalia, moueri nō possūt, nisi ad subiacēs quippiā & substratum appellant, & firmiter innitātur. cū igitur ambulationes hoc modo fiant, quanto longiores fuerint, vehemētiores, & magis cotinuatæ, magis deābulantem delassabunt, quū quæ violenta sunt, & præter naturā perpetua esse non possint, sed laborem inferant. quòd si aliqua intermedia quies intercedat, semper tardius laborem inducet. in planis autem, cum per se nulla intercedat quies,

Verus sensus problematis.

Progressiua virtus quomodo naturalis dici possit. Progressiuis motus quomodo violentus.

Progressiuis motus mixtus quomodo.

Deambu-
lationes
per ineq̃ua-
lia quom̃o-
do minus
laboriosæ,
à longa.

Deambulationes
breues in
locis equa-
libus mi-
nus labo-
riosa.

αὐτὸ καὶ ἡ
 τω νόμῳ
 dō sursum
 & deorsum
 significare,
 sed alia
 multa ha-
 bere signi-
 ficata.

modo sententia hæc tanquam vera admitti possit : potissimum cum maior semper labor sequatur ad ascensum, quam leuamen ad descensum. cum ascensus totus sit præter naturam, descensus mixtus ex naturali deorsum, & non naturali, saltem ex parte, ob ambulationem.

Διὰ τί τοῖς λεγούσιν ὑποχρεῖται τοῖς ἐκ τῶν γυμνασίων ἀφαινομένοις, ἐλάττωσαι τὸ ὄγκον, καὶ ὁξύτεραν δόξασιν εἶναι αἰφωναίαν; ἢ ὅτι αἱ τε φωναὶ ἐλάττωσαι φαινόμεναι, ὁξύτεραν φαίνονται. (σημείον δ' ὅτι μιμούμενοι τοῖς πόρρωθεν ὁξύ φθέγγον) καὶ τὸ ὄγκον ἐλάττωσαι;

II.

Cur ijs qui animo deficiunt, & qui ob exercitia dissoluuntur, minores tumores, & acutiores voces videntur inesse? An quia voces, quæ minores videntur, acutiores fiunt. signum autem, quoniam imitantes longinquos acutè loquuntur, & tumores minores?

Quoniam tota ratio huius problematis: quod, quamuis ad laborem ex parte subiecti pertineat, ad tractationem tamen de voce ratione prædicati reducitur, & quoniam vberius multò in sectione xi. problem. sexto explicata est, propterea hoc loco, ne sæpius eadem repetamus, expositionem huius problematis omittentes, ad vndecimam sectionem lectorem remittimus.

Διὰ τί ἡ γαστήρ μόνον λεπυνέται τῶν γυμναζομένων; ἢ ὅτι πλείστη ἡ περιμελὴς πᾶσι τῶν γαστέρας;

III.

Cur venter eorum, qui sese exercēt, solūm attenuatur? An quòd plurima pinguedo est circa ventrem?

Διὰ τί τὸ πῖον τετελιμμένον γίνεται τοῖς πονέουσιν; ἢ διότι τὸ πῖον τήκεται θερμαζόμενον ἢ ὅτι κίνησις θερμαίνει; ἢ δὲ ὅτι ἡ γαστήρ τήκεται;

IIII.

Cur pingue contritum fit in laborantibus? an quia pingue liquefcit calidum: motus verò calefacit: caro autem non liquefit.

Διὰ τί δὲ τὰ πᾶσι τῇ κοιλίᾳ πόσιμα, πότερον ὅτι ἐγγὺς τῇ θερμότητι; ἐν ὅσῳ οὖν πᾶσι καὶ κίνησις λαμβάνει, αὐτὴ πολλὰκις λαμβάνει. ἢ ὅτι ἡ κίσης ποιεῖ; καὶ πᾶσι γὰρ οὐκ ἐστὶν.

V.

Cur quæ circa ventrem pinguissima? vtrum quoniam sunt prope nutrimentum. Dum igitur alia à ventre accipiunt, venter multoties accipit. An quòd ipse minimè laborat? flexiones enim non habet.

Tria hæc problemata ita connexa sunt, vt à se inuicem diuelli nequeant, cum in secundo fere idem contineatur quod in primo. tertium autem, cum nihil ad laborem pertineat, omnino ad præcedentium explicationem facit. cum autem parcè nimis & concisè in totis ijs tribus problematis contineatur, quod longiori & vberiori oratione in decimo quarto profecutus est, quo loco multa addidit essentialia:

propterea ne in ταυτολογίαν incidamus, horum explicationem ad illum locum referimus, illud annotantes, eum qui hæc problemata ex Aristotelis libris problem. collegit, sæpe id sine iudicio, & inconcinnè præstitisse.

Διὰ τί ὁ κόποι μᾶλλον παύονται, ὅταν τις τῶν ἐλαίων ὕδωρ συμμύξας ἀνατερίψῃται; ἢ ὅτι μᾶλλον εἰς δύο τὸ ἐλαίον μὲν τῷ ὕδατος; εἰ δὲ αὐτὸ καθ' αὐτὸ ἢ, ὅχι ὁμοίως πρὸς δύει, ἀλλὰ τὸ ὅτι πολλαπλῶν εἶναι. μᾶλλον οὖν μαλαγίνεται τὸ σῶμα εἰς δυοῖν, ἐπεὶ τὸ ἐλαίον ὅτι φύσις θερμὸν τὰ δὲ θερμὰ, καὶ ξηραίνει καὶ σκληρύνει. πρὸς δὲ τοὺς κόποις; ἀξυμφορὸν ὅτι ἢ ξηρασία καὶ ἢ σκληρότης. μὲν δὲ τῷ ὕδατος ἀνατερίψεν, ἢ τὸν ξηραίνει.

XXIX.

Cur lassitudines magis cessant, cum quis ex oleo aqua permixto se perfricuit? An quoniam magis ingreditur oleum cum aqua? quod si per se ipsum fuerit, non ita ingreditur: propterea quod natura sua supernatat. Magis autem emollitur corpus, eo ingrediente, quia oleum est natura calidum: calida autem & exsiccant & indurant: ad labores autem, incommoda est siccitas & durities: cum aqua autem permixtum, perfrictione minus desiccatur.

Διὰ τί οἱ κόποι &c.] κόποι hoc loco ab Hipp. dicuntur lassitudines dolores ex labore contractos significantes, cum Græcis & πόνος & κόπος & laborem & dolorem vterque quandoque significet hoc loco κόποι ut dixi, lassitudinem laborem insequentem significat. unde malè Gaza fatigationes transtulit: quæ vox potius ipsam actionem laboriosam significat. Cum maior hominum pars, quocunque illis modo degatur vita negotiorum multitudine implicita, in errata necessariò incidat, quæ euitari ita degentibus omnino nequeant, quum vel in otioso sæpe, nec negotio cuiquam addicto, sibi que vni vacanti, idem usu penè eueniat, vti etiam sanitatis tantum causa exercens se, adhibito etiam pædotriba, postquam omnia exactè se præstitisse existimauerit, aberret tamen, atque solertiam humanam omnem, ut in multis fit, vincat erratum, & ultra metam progressus, ad lassitudinis deueniat incommoda. hæc ut emdentur, ars medica, vel potius gymnastica, uti nos docet perfrictione huiusmodi corporum cum oleo aqua permixto. Plinius libr. 15. capit. 4. dicebat Græcos vitiorum omnium auctores oleum primos in gymnasia inuexisse: de quo etiam dicebat Anacharsis Scythæ esse infantiæ pharmacum, quoniam eo athletæ ad infaniam se se exercentes perungerentur. de hac longiori oratione locutus est Galenus noster, in pulcherrimis libris de sanitate tuenda: potissimum autem lib. 2. & 3. capitibus. 2. vbi qua ratione post exercitationes & labores sit tractandum corpus, docet: inter alia verò tanquam primum & præstantissimum remedium ponit frictionem corporis diligenter factam ex oleo & aqua. [an quoniam magis ingreditur oleum cum aqua] Gal. 2. de simp. med. facult. cap. 15. multa de oleo proponit, tum quamplurima de mixtione hac olei cum aqua, eiusque vtilitate in lassitudinibus ex labore nimio productis: quæ huiusmodi sunt, ut nullam meliorem loci huius Aristotelis explicationem querere debeamus. inquit enim, oleum, si simpliciter admouetur: citra ullam videlicet ex arte conciliatam à nobis aut caliditatem aut frigiditatem, talem seruat nostram temperiem, qualem scilicet accipit, quàm fieri possit maximè vaporosas omnes corporis expirationes prohibens. porro si plusculum membra frices oleo, calorem ex frictione ascititium comparabis. Atque hac interim ratione lassos non parum iuuabis, partim quòd in minutos corporis meatus pingue ingrediatur, & quæ indurata sunt, emolliat: partim quòd humiditatem acrem ac subtilem, quæ in lassitudine ex colliquatione proueniens sub cute latebat, per halitum caliditate digerat. Conspiciuntur enim exercentibus, tum foras effluere sudores, tum intus in ventrem non pauca defluere excrementa, quæ velut liquamina sunt. Ex hisce autem colligendum est, complura in toto corpore eiusmodi relinqui, quæ euacuationem deposcant: quippe duplex in lassitudinibus affectio nascitur, sicuti alibi ostendimus. Nam similes animantis partes resiccantur, humectantur verò vacua spatiola non vtili, & naturali humore, (nam sic foret plettora) sed tenui, acri, mordaci- que: proindeque remedijs indigent duplicibus, tum ijs, quæ siccitatem corporis irriget,

κόποι quid
Lassitudi-
nes oleo &
aqua mix-
tis cur ma-
gis tollan-
tur.

Oleū Græ-
ci primi in
gymnasijs
introduce-
runt.

Olei cum
aqua mixti
vtilitates.

Lassitudi-
nes quàm
bene tollā-
tur frictio-
ne ex oleo
& aqua, ex
Galenò.

tum iis, quæ humorem acrem euacuent. Itaque ad hæc aptissima sunt dulcium aquarum lauacra, nimirum quæ humiditate sua instrumentorum corrigant siccitatem, & caliditate tenuem atque acrem humorem digerant. At si corporibus inherere posset aqua, nec facile deflueret, ipsa quippe per se sufficeret. Atque cum ea, quæ foris circumfunditur facile defluat, & quæ in poros ingressa, corporis nullam habens ansam, promptè effluat, in hoc sanè ipsum admiscetur oleum, maximèq; iuuat, si ex utroq; quis diutius fricetur, id quod veteres Græci *χυτλούδω* nominabant: cui oppositum imposuerunt vocabulū *ξηραλείφειν*, q. sicca uti frictione significat. Est sanè & hoc quoq; quodammodo lassitudinem sanare potens, sed multum relinquitur ab eo, quod *χυτλούδω* nuncupatur. Nam ut reliqua taceam, ubi cum oleo aqua contunditur, teriturq;, haud facile solubili mixtione coit, ut quibus ita corporibus inungatur oleum, necesse sit & plusculum inherere aquam. Quare hîc item velut quedam materia est humectantium, exsiccantiumq; oleū, sicuti antea ostendimus excalescentiū & refrigerantium. Quippe quod si exsiccanti commisceas, totū effeceris exsiccans, sin humectanti, & ipsum humectans redderis: sæpèq; quod ex ambobus constat, maiorem adipiscitur humectandi facultatem: quàm id, quod primariò est humectans: quod in aqua accidit. Nam ea primariò madefacit: verum cum ea haud ita diu adhæreat, nec actionem obtineat diutinam, leuiter utrique prodest. Cum ergo illic veluti vinculum fiat oleum, cogatque plurimū quibus auxilio opus est, inherere, longè omnium optimū redditur remedium exsiccatis squalidisq; corporibus. At ne sic quidem solum oleum exsiccatis & defatigatis confert, sed vntuositate sua induratas partes emolliendo. vnde lib. de sanit. tuenda cap. 2. dicebat, Vntio autem ipsa fieri nudis manib. debet, ac medium inter mollem & durum modum seruantibus: infricandūq; prima perfricatione blandius, inde sensim paulò fortius, donec caro manifestè citra contusionem prematur, adeoque vniuersum corpus legitimè compactum esse videatur. Haudquaquā tamen adeò valida frictione diu vtendum, sed semel aut bis in quaq; parte, ne eius corpus duretur, exsicceturve, quod seruare in medio temperamento est animus. vtilitates præterea, & varios vtendi modos perfricatione hac ex oleo, & aqua, ad curandas lassitudines variij generis tradidit idē Galenus 3. de sanitate tuenda, ubi de apothierapia agens, varias mixturas olei cū aqua, & varia olea admiscenda aquæ, pro lassitudinibus variis curandis docet. Sed quomodo calidum hoc loco oleum ab Aristotele statuitur, cum temperatum omnes medici constituent, potissimū autem Gal. 2. de simp. med. facultatibus? & quomodo exsiccans, si emollit, atque humectat potius, ut 2. de tuenda val. & 2. de simpl. med. facult. docuit Gal. An temperatum quidem est, ut ver, ad calorem aliquantulū vergens, quod cum temperaturæ humanæ proprium sit, cum similia à similibus non alterentur, reuera nobis simile temperamento est, & propterea iure merito quodammodo medium dicitur, cum alioqui calore aliquantulum mediocritatē superet. Sic in passiuis qualitatibus temperiem quandam sortitur, sed quod hoc loco ex caliditate siccitatem induci & duritiem, intelligendum id est ex iis, quæ ex Galeno retulimus, ex longiori cum oleo perfricatione incallescere nimium aliquando corpus, & siccitatem etiam duritiemque induci.

Quales debeant esse frictiones ex oleo & aqua pro tollendis lassitudinibus.

Oleū quomodo calidū, & quomodo temperatum.

Διὰ τί τοῖς κοπιῶσι παρὰ τὴν φύσιν ἐμείνῃ εἴδῃ ὁ ἔμετος κοπῶδες ἔστιν; ἢ κόπος ἔστιν, ὅσων θλασμάτων καὶ πιεζομένων καὶ κοπιωμάτων; ταῦτα δὲ ὑπὸ τῆς ἐκ τῆς πίσης πάχου αἰν, ἢ τῆς ἐν τῷ σώματι ἐκ τῆς διτῆς. ἢ γὰρ ἀρκῶν ὑπερτείνουσιν τὴν δύναμιν αὐτῆς, ἢ σώματος μὲν ἑνὸς συγχοῦ τῆς αἰνῆς σώματι, χώραν οἰκείαν οὐκ ἔχοντος, οἷα τὰ περὶ τὴν μάτην ἔστι. πᾶν γὰρ τὰ ἐκ τῆς ἡμῶν περὶ ἀπὸ μὲν βάρη, καὶ πᾶν δὲ τῆς σώματος μερῶν, καὶ τῆς σαθροῦ ὄντα αὐτῆς ἐλαφρότερα. σημεῖον γὰρ τῆς εἰρημνῶν. ὅ γὰρ πλῆθος βεβρωκότες καὶ πεπωκότες, ἐλαττον ποιήσονται ἢ ἡσυχίας ὄντες, μᾶλλον κοπιῶσι, διὰ τὸ μὴ τὴν οἰκείαν χώραν ἔχειν τὰ σιτία, ὅντα ἀπεπτα. ἐπεὶ γὰρ ὁ κόπος σιωτήξιν ποιεῖ, ἢ δὲ σιωτήξιν περὶ τὴν μάτην ἔστι, τῶν δὲ ἔστιν ὁ τὸ κόπον ἐν ἡμῶν ποιεῖ, πλανώμενον ἀπὸ κτῆος, καὶ παρὰ τὴν φύσιν ὅσοις τε καὶ νύκτι, καὶ τοῖς ἐν τῇ ἀρκῶν ὑπερτείνουσιν αἰνῆς καὶ αἰετογμένοισι. ὁ δὲ ἔμετος, ἐξ ἀγῶν αὐτῶν, αἴτιον ὃν πρὸς κόπον, ἀκόπως εἰκότως ποιεῖ. λέγει γὰρ οἷον ἐν ἀρχῇ τὸ πόνος τὸ σῶμα. κοπῶδες δὲ ἔστιν ὁ ἔμετος, ὅτι τῆς γνομένης ἐν αὐτῷ κινήσεως ὑπερβολῆς, ἀπὸ τῆς οὐδὲν μὴ καλῶς ἐξέμεσθαι. ληφθέντων γὰρ πολλῶν σιτίων, καὶ περὶ τὴν μάτην τούτοις ἐόντων, τὸ ἔμετος κόπον γίνεσθαι συμβαίνει, καὶ διὰ τὸ πεπληρωμένων εἶναι. εἰ δὲ μὴ οὕτως ἐκεί-

ἐκείνοις ὁ πόνος ἐστὶν κόπος αἰτίος, ἀλλὰ τὸ ὅπως ἔχοντες πονήσας, ὅδ' ἀντὶς μὴ ἐξαίρουσι τὰ
σιτία, ὁ ἔμετος εἶναι τὸν κόπον αἰτίος. ἐξ ἧν γὰρ πᾶσι τοῖς ἐμοῖσι γινέσθαι κόποι. γινόν) δὲ ἀκρωτέ-
ροι πολλοὶ ἐμέσθοντες.

VII.

Cur delassatis corporibus euomendum præcipitur, si verè vomitus laborio-
sus est: An lassitudo fit confractis ossibus, compressis, & fatigatis: hoc autem ab
extrinsecò aliquo patiuntur, aut ab eo, quod est in corporibus. & hoc dupliciter:
aut enim in carnosiss partibus distracta earum facultate, aut corpore mixto ali-
corpora denso, regionem propriam non labente, qualia sunt excrementa. quæ-
cunque enim corpori extrinsecus applicantur, laboriosiora sunt, quàm ipsa cor-
poris membra, etiam si pōdera leuiora illis esse cōtigerit. Signū autem dictorū:
qui plus æquo aut biberint aut ederint, hi, quamuis quàm minus ieiuni labora-
rint, magis tamen fatigantur, propterea quòd cibi non habeant proprium lo-
cum, cū sint crudi: cū autem labor colliquationem faciat: colliquamentū
autem superfluitas quædam sit, hoc est, quod lassitudinē facit, dum temerè va-
gatur, occuratque ossibus, nervis, & intimis partibus carnis raris iam factis, &
patefactis. Vomitus igitur, cū id extrudat, quod fatigationem inducit, meri-
tò hominem liberat, à lassitudine. corpus enim restituit, vt erat in principio la-
boris. Laboriosus autem est vomitus, non nimij motus ratione: sed cū sit nō
bene. Assumptis enim multis cibis, & superfluitatibus, iis adiunctis vomitus la-
borem facit: quemadmodum in repletis dictum est. si igitur neque illis defa-
tigatio est laboris causa, sed ita se habentes laborare contigerit, neque vtique nō
expellentibus cibos vomitus erit laboris causa. oporteret enim omnibus vo-
mentibus fieri laborem. multi autem non laborant, postquam euomuerint.

Cū vomitus molestiam & laborem corporibus inferat, meritò dubitauit hoc loco
Aristoteles cur medici præcipiant delassatis vomitū, & huius rei rationem quærit. [*An
lassitudo fit confractis ossibus &c.*] Illud ferè naturā est comparatū, vt in tempore, vsuq; re-
cto, adhibita, quædā vtiliter: eadem errore, aut præuaricatione aliqua, noxia statim fiat.
Eademq; sæpe est, ex qua sanitas petitur, & quæ morbū inuocat materia. Huiusmodi est
ipsa exercitatio, quæ si quo tempore, si quantū, si qualiter debeant adhibeatur, sanitatē
defensam tuebitur, sin secus, insalubris omnino erit, morbosq; faciet. tum verò vel im-
primis lassitudinū genera, quæ tam faciliè exercendo incurrimus, aut cū opus fortè a-
liquod facimus necessariū, conficiēdis, tam sæpe in vita peregrè itineribus magnis, ne-
gotiisq; multis aliis obeundis, quæ cursitando, aut corporis defatigatione aliqua omni-
no peragūtur. Dicuntur autē delassati, aut defatigati, dum vsti, extentiq; post exercita-
tionē sibi esse videtur, idq; aut omnibus corporis partibus, aut iis tantūmodo, quibus la-
borarint, quædā verò, cū tristi, molestōq; sensu, dum sese mouēt, afficiuntur (quæ alij in-
dicibile dixere, alij vlcerosum appellauere) nōnulli cū mēbra ceu contusa, & phleg-
mone obfessa sentiunt, si quid horū vel simplex, vel cum altero duorū aliorū coniugatū
post exercitationē inciderit, κόπης Græcè dicitur, i. lassitudo. sic Gal. lib. 3. de valet. Tuēd.
quāuis lassitudinis multiplex genus faciat, tribus tamē solum fastigiis diductū tandem
asseuerat. nā quartū q; à Gal. assignari videtur, nō lassitudo est, sed siccitatis affectus, cū
exsuccū squallēsq; ac cōtractius apparet corpus post exercitium, solutūmq; quiescere
cupit, nullo lassitudinis sensu vt in aliis. Itaq; triplex in vniuersum lassitudo est ἐλκώδης,
Τονώδης, Φλεγμονώδης. vlcerosa nostris, tensiua, & phlegmonosa dicta. Vlcerosa vlceris ha-
bet sensum: quo quasi acuū, infixarūmq; carni cutiq; spinarū suboritur doloris quædā
species: neq; enim aliter sic affecti, quàm veluti acubus, aut aculeis quibusdam pungi se
fatentur, sicq; sui sensus imaginem explicant. Oritur autem ab excrementorum te-
nuium copia, & acrimonia: quos ipsa exercitatio nimia, & celeres & multi motus
pariunt, eo excremento, quod crassius erat, fuso & attenuato, nec tamen toto ex-
pulis, aut adipe, mollive carne liquata. Nec verò solus exercitationis excessus eam

Vomitus
cū labor
sit, cur de-
lassatis cō-
ueniat.

Lassitudi-
nis tria ge-
nera vlce-
rosa, tensi-
ua & phleg-
monosa.
Vlcerosa
lassitudo
quæ.
Vlcerosa
lassitudo à
quibus cau-
sis.

Phleg-
mono-
sa lassitudo
quæ, & qui
bus signis
cognosca-
tur.

Lassitudi-
num tria
genera
mifcentur.

Vomitum
quomodo
laborem
inferat.

gignit, sed sponte etiam aliquando prouenit, & in ea incidere solent corpora, quæ & mali succi sunt, & excrementis abundante: de qua dicebat Hipp. lassitudines sponti-
nas morbos prænuntiare. Necessè est autem abs tali humore ceu tenui atque acri
in vacua spaciola effuso, eaque replente pungi ac quasi vulnerari cutem, atque carnem
sic, ut etiam horror aliquando oboriatur, immo etiam quadantenus concussio, com-
motioque totius corporis inæqualis, quod *πίγος* dicitur, si modò is humor copiosus sit,
multumque acris. talis quidem est vlcerosa lassitudo. Tensiva verò à nullo qui-
dem, de quo magnopere sit curandum, producit excremento, sed residet in nervis,
& musculis ex nimia tensione, quam exercitando admiserunt, & propterea non in
quacunque parte per sentitur, sed in ea maximè quæ laborauerit. Accedit enim in
vehementi tensione omnes musculorum fibras contendendi, non tamen similiter omnes
de lassari, sed eas maximè quæ per longitudinem tensionis potriguntur. Nam quæ
obliquæ feruntur, tenduntur illæ quidem quoque, at non adeò, ut restare in iis ten-
sionis veluti reliquias, post exercitium, non commoto quicquam corpore necessum
sit: quod alioqui rectis fibris euenire solet, quæ, quia potissimum inter exercendum
contentæ laborarunt, vel cessante exercitatione, impressa retinent præteriti laboris ve-
stigia, remanetque affectus qualitas, priori cum fieret non absimilis. Incidit huiusmodi
lassitudo iis, quibus salubris succus est, post robustas potius, quàm celeres exercitationes,
redditque lassatos ipsos pigros admodum egrèque flexiles. Non tamen densi, horrentes-
que apparent, cæterum contracti aridique. Tangentibus verò calidiores apparent,
non solum iis, quos laboriosa detinet lassitudo, sed etiam quam ipsimet, cum sani es-
sent. Tertia autem lassitudinis differentia, quæ *φλεγμονώδης*, hoc est inflammatoria,
seu inflammationi similis dicitur, quod contusarum fractarumque aut inflammatarum
partium sensus oboritur: quæ tunc fit, cum musculi plus iusto excalefacti, circumfusorū
excrementorum quippiam arripuerint ad se: hocque cum non valde altè agitur lassi-
tudinis eiusmodi sensus, ferèque in musculis, qui sub cutim sedem suam posuere, sub-
sistit: at cum nervos interiores tendinesque ossibus semper adhærentes, occupat, pro-
funde magis affectionis sensus percipitur, unde complures ossibus se dolere arbitren-
tur, itaque affirmant. Quamobrem medici à communi hac intelligentia non abhor-
rentes, meritò *ὀστέον* appellant: cum tamen membranæ solum doleant, ossa ipsa te-
gentes: qui sic laborant, ne minimum quidem motum sustinent, sed omnem formi-
dant. sentiunt autem manifestum calorem vnà cum demorsu, & tensione, vitioso hu-
more in totam corporis molem largè effuso. Miscentur autem hæc, & nunc vlcerosæ,
tensivæq; nunc tensivæ & phlegmonosæ, nunc omniū vnà signa causæq; ad sunt, ut verè
septem constituentur lassitudinum differentia à Gal. 3. de san. Tu ed. Hæc omnia si quis
diligenter considerauerit, facile intelliget, quod hoc loco ab Arist. de defatigatis dictū
est, cum lassitudinem collisis, compressis, atque fatigatis ossib. fieri dixit. lassitudinem i-
gitur fieri dixit, quod corpus magis grauetur, quàm pro natura sua expediat, & hoc ab
excrementis, quæ ex carniū colliuatione, & naturalium humorum dissolutione ad
labores immoderatos subsequente. dū. n. caro suam sedem obtinet, dūmq; humores in-
tra propria collocati sint conceptacula, corpus agile est, nec villo pōdere pressum, at ubi
immoderatus subsequatur labor, colliquantur carnes, funduntur humores, incalescunt
magis, & attenuati extra propria conceptacula colliguntur: ut & hoc loco optimè do-
cuit Arist. & Gal. 2. de simpl. med. fac. 25. dicebat. Nam cum in lassitudine similes qui-
dem animalis partes siccetur, spaciola autē vacua, tenui, acri, & mordaci humore im-
plentur, ea certè corpora remediis indigent, quæ & siccitatem irrigent, & humorem
acrem discutiant. cum igitur vomitus humores superfluos, & attenuatos iam, acres
tamen, & extra propria loca positos aptus sit euacuare, lassitudinem tollere hoc pacto
commodè poterit, sarcina, qua vniuersum corpus premebatur, corpore leuato, & eo in
pristinum statum reducto. [*laboriosus autem est vomitus &c.*] respondet rationi,
qua quis uti posset ad demonstrandum vomitum lassitudinem auferre non posse,
quia solet ipse & laboriosus esse, & lassitudinem inducere. respondet autem vomitus
per se nō esse proprium laborem aut lassitudinem inferre. alioqui hoc omni vomitio-
ni conueniret, cum tamen contra euenire quotidie obseruatum sit. multi. n. à vomitu
non modò non magis de lassati redduntur, sed multi à vomitu alacriores redduntur. la-
boriosi autē aliquādo vomitus fiunt per accidēs, ubi nō ea obseruentur, quæ ad vomitū
ritè peragendū erāt necessaria: ut si corpus nō sit aptè preparatū ad vomitū, ut si multi

sint cibi & potus ingesti, & tum multi etiam adsint excrementitij humores per vomitum educendi. eo enim casu vbi quis vomitum proritet, laborem inducet, & magnam angustiam cibis ingestis impredientibus exitum excrementorum. Dubitare hic iure merito aliquis posset, quod hoc loco Aristoteles dicat multis cibis assumptis non esse vomendum, alioqui laboriosus redditur vomitus. cui contrarium asserere videtur communis medicorum schola, Auicennam insequentium lib. 1. can. Fen. 4. cap. de vomitu. vbi e vomendum esse dicit post cibi assumptionem, & multam quidem ad satietatem usque factam. Verum sciendum est, ut etiam prima sectione problem. docuimus, vomitum duorum esse generum. quidam enim est naturalis, quo vniuersum corpus euacuatur, in quo multa sunt obseruanda, ut optimè annotauit Damasc. in suis Aphorismis: præparandi enim sunt humores, attenuandi, concoquendi, præparandæ viæ, commouendi, & dissoluendi, aut medicina cibali, aut medicinali cibo, ut ad exitum præparentur, postea cum abstinencia præcedentis diei educendi sunt vomitione: de hoc vomitu locutus est Aristoteles hoc loco: quomodo enim humores per musculos dispersos, & in spaciola contentos per vniuersum corpus, aut in parte delassata vomitione euacuaremus, nisi facultatem haberet vomitus is ab vniuerso, aut à longinquiore partibus humores attrahendo extra corpus pellere: si enim ventriculus cibis multis esset repletus, attractis humoribus ad ventriculum, periculum immineret ne suffocaretur: at quandoque etiam in tali casu non erit vomendum ventriculo ieiuno, ut si vomitorium medicamentum violentum fuerit, qualis est elleborus, aut si ventriculus ex iis fuerit, qui sensibiles sunt plus quam natura ventriculi fert. Est vomitus alius particularis, factus solum ad euacuandum, quod in ventriculo continetur, in quo casu præstat vomitum proritare repleto ventriculo, quam inanito: de quo loquitur & Auic. & medici.

Vomitus quomodo laborē afferat, si fiat vtre multum repleto, si medici ut vomitum minus molestem reddant, vomitui præmittendos multos cibos volunt.

Vomitus duplex, vnus quo totum euacuatur: alter quo solum ventriculus. In vomitu naturali quod obseruandum. In vomitu naturali ieiuno ventriculo vomendum, quamuis nec semper. In vomitu particulari fugiendum ieiunium.

Διὰ τί κοπιαιρώτερον ἐστὶ τῷ βραχίονι τὸ Διὰ κενῆς ῥίπτειν, ἢ λιθὸν ῥίπτειν; ἢ ὅτι πασμάτωδες τερον τὸ Διὰ κενῆς ἐστὶν, ὅ γὰρ ἀπερείδεται πρὸς ὁδὸν, ὡς ὁ βόλβων, πρὸς τὸ ἐν χεὶρὶ βέλος. ὁμοίως δὲ πύπου καὶ ὁ πένταθλος, πρὸς τοὺς δὲ τῆρας καὶ ὁ γέων πρὸς αἰσείων, πρὸς τὰ χεῖρας. δὲ ὁ μὲν, μεῖζον ἄλλῃ ἔχων, ἢ μὴ ἔχων δὲ τῆρας. ὁ δὲ, ἴσῃ τῇ δαίμονι πρὸς αἰσείων, ἢ μὴ πρὸς αἰσείων.

VIII.

Cur laboriosior est brachio inanis iactatio, quam cum lapide? An quia diuellens magis est, vbi fiat per vacuum. nulla enim in re nititur, quemadmodum qui manu telum tenet. Simile huic est pentathlus ad halteres. & currens agitant, ad manus. Quamobrem ille plus profilit habens, quam non habens halteras. hic autem velocius currit mouens, quam non mouens [manus.]

Cum Theophrastus tum in collectis ex maioribus libris περὶ κέπων ab Henrico Stephano primum impressis, postea verò à Sylburgio, tum in libello περὶ κέπων Basileæ edito iisdem propemodum verbis, quibus hoc loco usus est Aristoteles noster, problema hoc & proposuerit, & explicauerit. & tamen nonnulla deprauata obseruauerim apud eundem Theophrastum, operæpretium me facturum existimaui, si hæc cum illis conferens ad meliorem statum reducere potero. Sic igitur est in lib. Henrici Stephani. ὅτι κοπιαιρώτερον τῷ βραχίονι διὰ κενῆς ῥίπτειν ἢ λίθον ἢ ἄλλο τι βάρος, διότι πασμάτωδες τερον. ὅ γὰρ ἀπερείδεται, καὶ ἴσῃ περὶ ὁ βάλλον, πρὸς τὸν ἐν τῇ χεὶρὶ ὄγκον. i. cur laboriosum magis est brachio inaniter proicere, quam lapidem aliud-ve libramentum? quoniam diuellens est magis: non enim fulcitur, quemadmodum iaculans, ad spiculum in manu. libro verò περὶ κέπων, Basileæ impresso, sic habet, τῷ βραχίονι κοπιαιρώτερον Διογῆνης ῥίπτειν λίθον, ἢ ἄλλο τι βάρος, ἐστὶ πασμάτωδες τερον, καὶ καμψάτωδες τερον, ὅ γὰρ ἐπερείδεται, καὶ ἴσῃ περὶ ὁ βάλλον πρὸς τὸν ἐν τῇ χεὶρὶ ὄγκον ὡς περὶ ὁ πένταθλος πρὸς τοὺς δὲ τῆρας, καὶ τοὺς κέρποις. διὸ ὁ μὲν μεῖζον ἄλλῃ, ἢ μὴ ἔχων. ὁ δὲ ἴσῃ τῇ δαίμονι, μὴ πρὸς αἰσείων. ὁ δὲ ἴσῃ τῇ δαίμονι πρὸς αἰσείων, διὰ τὸ βάρος. Vbi obseruandum est multa esse, quæ emendatione indigent, corrigique possunt, tum ex hoc Aristotelis loco, tum ex breuioribus illis Eclogis. nam Διογῆνης primum in locum ὅ Διὰ κενῆς receptus fuit. Deinde, post ῥίπτειν omissa est dictio ἢ, ante λίθον. ut in correctioribus est. sic enim dicet laboriosius esse inani conatu brachium agitare, quàm lapidē proicere, aut gen⁹ aliud

Theophrasti liber περὶ κέπων emendatur.

libramenti. vnde quod Aristoteles dixit ἡ λήθοντα, id est, quàm lapidantē, apud Theophrastum est ἡ λήθον, ἡ ἄλλο τι βάρη. vnde scholiastes optimè dicebat, si λήθοντα legatur, ῥίπτεν. videbitur accipiendum quasi absolutè positum, priore loco : deinde ante aut post λήθοντα repetendum ἀπὸ τῆς χειρὸς, vt & ibi absolutè ponatur. sin legatur ἡ λήθον, nempe priore loco absolutè sumetur (& certè eundem omnino huius locutionis vsum obseruasse mihi videor) at posteriore cum λίθον iungetur. Adeò vt Gaza accusatiuum manum, supplere opus non habuerit: aut illud addens, non illo modo vertere debuerit. cur laboriosius brachio est inanem iactasse manum, quàm cum lapide. sed hoc potius, aut huic simili. Cur laboriosior est brachio iactatio, siue agitatio, cum manus est inanis, quàm cum lapide. Nam ex illa Gazæ interpretatione videri possit primo aspectu manus ipsa id esse, quod iactatur à brachio. Quæstio igitur ab Aristotele proposita est. Cur qui inanem iactant manum, aut qui manu, aut aliquid proiicere simulant, aut leue quippiam proiicere tentant, maiorem brachio laborem pariunt, quàm si grauius quippiam, puta lapidem proiiciant. [*an quia diuellens magis est &c.*] causam esse ait quoniam brachium inani iactatione quasi cōuellitur, cum in nulla re nitatur. in projectione autem lapidis, aut alterius libramenti, manu grauiori illi lapidi quasi innixa impeditur genus illud conuulsionis, aut potius diuulsionis. nam in prima illa inani iactatione, cum fiat per vacuum, nihil est cui innitatur. tota verò vis huius solutionis nittitur eo, quod ab Aristotele propositum est lib. de com. an. in cessu, fundamento, animalia nulla quocunque modo progressiuo moueantur, siue saltu, siue progressu moueri posse, nisi aliqua re innitantur: id verò firmum solidumque esse debet, alioqui dissoluitur motus mēbraq; dilabuntur. nisi. n. inquit firmū fuerit id, quod subiacet, atq; subternitur, sed citius dilabatur ac effluat, quàm se mouentis stabilis super illud fiat impressio, firmusq; mēbrorum innisus, aut nullū omnino mouendo animali præbeat fundamentū nullū profectò super illud se mouere poterit animal. cuius rei veritas palā esse potest, si in alto quispiam arenarū cumulo, aut in milij acervis substratis progredi tētauerit: cū. n. citius dilabatur, & subterfugiat substrata illa materia, quā illi firmiter inniti pes possit, aut difficulter admodum, aut nullo progredi poterit modo. Quod si nullum penitus mouendis partibus subsistat fundamentum, quo inniti possint, omnes omnino abscinduntur motus, quales tum aqua, tum aëris natura nobis terrestribus esse conspiciunt, quæ vt illorum pedibus nullum omnino præstant innisum, ita omnem penitus super se illis abnegat progressionis aut saltus modum. sic igitur etiā eadē ratione si quis brachio in aëre leue quippiam aut inani conatu proiicere tētauerit, cum firmo cuiuspiam nō innitatur, quasi plabens diuellitur magis, atque à iuncturis, quibus alligatur, quasi seiungitur. [*simile huic est pentathlus ad halteras*] Arist. lib. de in cessu anim. simili omnino duplici exemplo pentathli, & currentis ad hoc ipsum eodem loco vsus est: cū d. Quamobrem pentathli plus saliant, si halteras habuerint, quàm si non habuerint, & qui currunt, citius currunt, si manus cōmouerint. Nisus namq; fit quidam in extēsiōe ad manus, & articulos. duplici igitur exemplo ostendit in projectione opus esse innixu aliquo, quantòque is firmior fuerit, & applicatior, tantò proculdubio vegetior erit motus, & expeditior. primū sumitur ex pentathlorū innixu ad halteras. verū quoniā hoc loco non satis vsitati & frequētis vocabuli pentathli, & halteres, mētionē fecit Aristot. ne quid accuratam legentis mentē perturbet, animaduertendū esse cenſeo, priscos illos Græcos tū in sacris certaminib. tum in ludis, amphitheatris, & publicis spectaculis, sed præsertim in stadio, quod ferè solis athleticis destinatum erat, pluribus certaminum generib. licet certarent, quinq; tamē erant inter illa præcipua, lucta, pugilatus, cursus, saltus, discus. vnde luctatores, pugiles, cursores, saltatores, discoboli denominabantur, qui singulatim in singulis pollerēt, sicuti pancratiasta, qui in lucta & pugilatu valebat, qui verò in cūctis quinq; pēthliis, & vocabulo Romano quinquertio vocabatur. sed ipsummet Arist. de hac Agonistica loquentem audiamus li. i. Rethor. cap. 5. Agonistica autē corporis virtus ex magnitudine, & robore, & celeritate constat. nā & celer fortis est. qui. n. crura quodāmodo proiicere, & velociter, ac longè mouere potest, cursor: qui verò premere, fortitèrque tenere, luctator, qui percussione impellere, pugil: qui verò vtrifq; his, pancratiastes, at qui omnib. his, pēthlus. In quibus verbis patet pentathlū eum dici, qui in quinque illis certaminum generibus ceteros aut superat, aut superare aptus est. Vbi obiter obseruandum est M. Antonium Maioragium, in loco illo interpretando & explicādo, longè deceptum esse: quod enim dicit Aristoteles ὁ δὲ πᾶσι τοῦ πένθλου, πένθλου. ipse vertit, qui in tribus illis omnib. pentathlus vocatur. quod explicās

Gaza in
terpretis la
plus.
Brachii i
nanis in
ctus cur
magis la
boriosus,
quàm si cū
lapide.

Motus
progressi
uus nullus
sine solido
fundamē
to.

Certami
nū in sta
dio potissi
mū quinq;
genera.

Pentathlus
quis anti
quis.

in commentario dicit. Quinto loco ponuntur pentathli, qui Latine quinquertiones dicuntur, & hi sunt, qui & lucta & pugillatione, & cursu victores euadunt. Atque ita dicti videtur, quod quinque nomina possent habere. poterant enim dici luctatores, pugiles, cursores, pancratiastæ, & pentathli. quamobrem olympionicarum omnium, qui corporis viribus contenderent, pulcherrimi ac præstantissimi habebantur. cum alioqui Aristoteles omnibus iis non tribus solum, sed omnibus agonum generibus pentathlū dici victorem voluerit: neque verè pentathlus dici potuisset, nisi quinque illis exercitationibus victoriam sibi aut comparasset, aut ad concertandum quinque illis se paratum præbuisset, lucta nempe, pugilatu, cursu, saltu, disco. & quemadmodum pancratiastes dicebatur, qui lucta & pugilatu valebat, ita pentathlus qui quinque illis. verum quidem est debuisse hunc magnitudine corporis, robore virium, & celeritate valere, at ob tria hæc nunquam pentathlus diceretur, sed quod tribus iis dotibus corporis institutus, poterat in quinque iis agonibus victor euadere. sic πενταθλος nomen sumpsit Pausanias 2. Eliacōn. at non hoc modo solum sumitur, sed cum quis ad omnia subeunda certamina se iisdem ludis, eademque vice offerret, is non minus pentathlum obire ac vincere dicebatur: tum etiam is, qui diuersis locis temporibusve, tum de his, tum de illis quinquercij ludis victoriam reportasset, vt optimè doctissimus Petrus Faber 1. agonoft. cap. 31. multis demonstraui. Placuit autem scholiastæ Sophoclis nō hunc solum pentathlum dici, sed & eum, qui se omnibus illis agonibus per vnum integrum diem decertaturus, quocunq; ipsorū alius quiuis, aut forsitan, cui fors obtigisset, experiri secum vellet, offerebat: non tamen vt quinq; omnibus agonibus, nisi depugnasset (.exēpto forsitan inter dimicandum die, sine aduersarij penuria) palmā consequi nequireret. quamuis nunquam probare potuerim eiusdem sententiam, qui pentathlum etiam putauit dici, eū qui eodē die quinque omnibus agonibus decertare, & vincere poterit, quod & Festo Pompeio, & Paulo eius abreuiatori placuisse video, in voce quinquertium: cum ne ipsi quidem Herculi Olympicorum auctori & Deo veterum fabularum auctores istud tribuant: sed tantum omnibus eū (licet inter se contrariis) agonibus victorem extitisse, vt videre est apud Diodorū Siculum 4. Bibliothecę. Cum igitur pentathlus eū etiam, qui sese offert in quocunq; genere quinq; certaminum cum quolibet decertare, significet, non mirū si aliquando cum cursoribus coniunctim enumeratus, contra athletas apud scriptores collocetur, tanquam si in specie vnus ex agonistis foret. vt videre est apud Pausaniam 2. Eliacorum, vbi pentathlos cum cursoribus coniungit, vt à cæteris in palæstra exercentibus sese athleticis separaret. Sic apud Pindarū Oden 13. inscribit Xenophonti Corinthio stadiodromo, & pentathlo. qui enim primo pentathlo se obtulerat, quasi quocunq; genere quinq; certaminū decertaturus, aduersario cursum eligente, aut sortitione facta certamine cursus sortito, cursu cū antagonista certauerit: ac proinde, qui cursu, idē pentathlo ex vnico certamine victor declaratus, atq; proclamatus fuerit: atq; ita forsitan omniū quoq; gymnicorum agonum præmia & coronas cōsecutus. sic in Elegis Colophonij Xenophanis apud Athenēū 10. Deipnosophist. à cæteris, qui seorsim obiri solebant agonibus, pentathlū distinguebat. Quod autē apud Arrianū legitur in Epicteto lib. 3. aliter instituendū esse pancratiastā, aliter luctatorē, aliter cursorē, vt hoc aut illo exercitationis genere cæteris agonistis antecellat, quod etiā ipsum de quinquertione, & luctatore scribit. eū enim qui pentathlo maximo valeat, ad luctā ineptissimū fore. quibus fortasse verbis pentathlū aliquis minimè luctę idōneū asserere potuerit, quod falsissimū esse superius demonstratū est: ita intelligendū est, vt qui ad hoc ita institutus est, & enutritus, vt ad luctā maximè sit idōneus, nō ita esse educatū, atq; corpore dispositū oportere ac qui pentathlus est. i. ad quinq; illa certamina exercēda dispositus: nam si ad luctā est præparandus, vt premere, fortiterq; tenere possit, q̃ in robore & membrorum soliditate & fortitudine positū est: quæ vbi in aliquo fuerint, ad cursum is non ita erit dispositus, vt optimè docuit Aristoteles 1. Rhētor. qui verò ad quinquertionē præparandus est, ita in mediocritate positus esse debet partium corporis, vt & crura celeriter mouere, ac longè, & brachiis fortiter apprehendere, arcteq; tenere, & manibus validè à se pellere, plagasque inferre valeat. quæ cum ex parte contraria sint, vt crasso solidoque corpore esse, & ad cursum facilē esse, efficiebant vt pentathli rari admodum essent. Hinc in Enchiridio cap. 27. dicebat Epictetus apud Arrianum aliter saginandum, fricandum, exercendum dolichodromum, aliter stadiodromum, & longè aliter pentathlum. Simonides Poëta pentathli huius mentionem fecisse visus est hoc disticho,

Pancratiastes
stes qui lucta
& cursu
valebant;
dicebatur.

Pentathli
qui pugilatu,
cursu
saltu, disco
& lucta valebant.

Festus nō
ratus & de
ceptus.

Epicteti
cus de pentathlo
explicatus.

*Pythia denicit Diophon, atque Isthmia, saltu,
Et disco, & lucta, & iaculo, & pedibus.*

Hermolai
Barbari in
pentathlo
eror.
Penta-
thlus pan-
cratiaste
maior.
Halter, &
haltera
quomodo
distinguan-
tur.
Αλτήρα
quid Græ-
cis.

Αλτήρες
quid esset,
& cuius
figuræ.

Exercita-
tio per al-
teres facta.
qualis.

Observandum autem Hermolaum Barbarum, virum alioqui doctissimum, in pentathlo maximum errasse, cum putavit plus esse pancratiasten, quam pentathlū. Pentathlōs (inquit) est, qui generibus illis quinque certat: pancratiastes, qui certavit & vicit. decipitur. n. putas eosdem esse, qui ex pentathlis pancratiastæ fiant: cum alioqui i. Reth. ab Arist. ita distinguantur, ut pancratiastæ pentathlis sit inferiores. dicebat. n. qui in utrisque iis pancratiastæ: qui in omnib. pentathli. sic metaphoricè Democritus Abderites apud Laërtium pentathlus dictus est, & *ὡς ἀληθῶς ἐν φιλοσοφίᾳ πάντα ἔλασεν. τὰ γὰρ φυσικὰ, καὶ τὰ ἠθικὰ, ἀλλὰ ἐπὶ μαθηματικὰ ἐπὶ εἰκονολογίᾳ λόγους ἐπὶ τεχνῶν πασῶν εἶχεν ἐμπειρίαν.* haecenus de pentathlis. nunc quid sint halteres expendendum. primum autem ut æquivocationis omnis ratio tollatur, observandum est duo esse nomina apud Græcos *ἀλτήρ*, & *ἀλτήρα* quæ inter se ita distinguuntur, ut primum instrumenta tantum, alterum autem non modo instrumenta, sed etiam exercitationis genus cum huiusmodi instrumentis significet. *ἀλτήρα* enim genus fuisse obresticæ siue saltationis apud Sycionios usitatum, ut refert Athenæus, quo nomine Ithacenses quoque unam exercebant, quam non sine Ulyssis fortuna atque æumnis constituisse censendum est. siquidem *ἀλτήρ* ex Homeri versibus, ex Hipp. usu, atque Galeni interpretatione, medicum atque erroneum significat. de quo genere exercitii fortasse locutus est Aristoteles tum hoc loco, tum lib. de incessu animalium, ubi dicit quamobrem pentathli plus saliant, si halteras habuerint. at verò *ἀλτήρα* non modo exercitationis hoc genus per saltationem censendum est, sed alia quoque eandem exercitationum genera per halteres facta. de quibus locutus est Gal. 2. lib. de valet. t. end. *ἀλτήρες* autem ii erant massæ plumbeæ aut lapideæ, aut ex metallis conflatae, aut manipuli ex varia materia modo grauiori, modo leuiori confecti, ansa ac manubrio addito, eaque magnitudine, ut manu quilibet caperetur, quorum qualis esset figura doctissimus Mercurialis 2. lib. Gymnast. cap. 12. tum ex antiquis gemmis & marmoribus docuit, tum ex Pausania lib. 5. Eliacorum colligitur, ubi habet: Hi autem alteres circuli oblongioris figuram habent, neque dimidio ad exactissimam rotunditatem perueniunt. Ita verò est facta eorum figura, ut manuum digiti, tanquam per clypei ansam immittantur. Hosdem descripsit Cælius Aurelianus 4. chron. cap. 2. cum scribit: Arthriticis convenire ceram digitis emolliendam dare, vel manipulos tenendos, quos palestricæ halteras appellant, tum mouendos cæceos, vel ligneos, primum cum paruo plumbo interfuso, tum pro modo profectus grauiores. de exercitatione hac per halteres Gal. 2. de val. Tuenda sic habet. sunt & qui depositis ante se halteribus, vlnæ interuallo distantibus, postea in medio eorum stantes inclinati eos attollunt. dextra quidem eum, qui ad sinistram situs est, sinistra autem eum, qui ad dextram, rursusque utrunque suo loco deponunt. idque deinceps sapius firmato gradu faciunt. Hic verò motus transuersas spinæ partes magis exercet. & li. 6. halterum usum partes superiores exercere scribit, ideoque eam exercitationem in eo qui calido semine & acri abundat consulit, iis verbis: exercitationibus verò uteretur, quæ à superioribus partibus potius obeuntur, qualis est, quæ per parvam pilam, & quæ per magnam fit, & per halteres. sic igitur halteres significabant potèra quædam, quibus saltantes, aut fossam transilientes sese ad maiorem corporis eiaculationem utraque manu ea continentes firmiorem, & productiorem facerent librationem. sic Theoph. lib. *περὶ κινήσεων*, sic Aristoteles tum hoc loco, tum lib. de incessu animalium, sic etiam significabant varia ponderum genera, quibus à dextris ad sinistras & e contra, immutatis superioribus potissimum corporis partibus sese exercebant: de iis locutum videmus Gal. 2. 5. & 6. de val. Tuenda. significabant etiam halteres libramenta diuersæ formæ, quæ non modo manibus tenerentur, ut in saltatoribus diximus, aut hinc inde ad dextras & sinistras, & e contra reponerentur, sed variis etiam modis emitterentur, non secus ac temporibus nostris apud multos in usu esse videmus, qui sese exercent, aut lapidem, aut plumbeam massam manibus, aut brachiis extensis, & circumactis in altum mittentes ad determinatam metam propellere conantur, quorum imaginem ex lapidibus & gemmis antiquis sculptis tradidit doctis. & rerum antiquarum diligentissimus indagator Hieronymus Mercurialis libr. 2. capite 22. de quorum varia forma locutus est Antyllus apud Oribasium Sardonum, c. de halterum iaculatione. cum d. Differetia autem est halterum ipsorum: aut enim præcipiuntur manib. extensis, & vicissim inflexis,

aut in manuum protensione, quæ quiescunt, & ut plurimum breui motu mouentur, solum continentur. ipsi verò qui exercebantur, non secus ac pugiles, introibant, & concutiebant, vel qui se exercebant, secundum dorsi ascensum manibus vicissim se fledebant: quod genus exercitationis Arethæus Cappadox primo Cron. cap. de antiquo dolore capitis maximè commendauit. De hoc genere exercitationis locutus videtur Martialis lib. 14. cum dicit.

Quid pereunt stulto fortes haltere lacerti?

Exercet melius vinea fossa viros.

[*Quamobrem ille plus profilit habens, quàm non habens halteras.*] hîc manifestum est loqui Aristotelem de eo, qui in palestrâ veniens, seque in omni genere exercitationum cum quolibet decertaturum spondens, & saltu decertaturus halteribus, quos manibus proficientes tenere solitos fuisse diximus, adiutus plus profilire solere dixit: quod validiùs ijs innixi profilire queant, potissimum cum ex grauitate illa manuum, quæ quasi ante cursores iactantur, quoquomodo eleuetur corpus, & longius feratur [*hic autem velocius currit mouens quàm non mouens manus.*] sic lib. de progressu animalium versus principium dicebat, qui currunt, velocius currunt, si manus commouerint, nisus namque fit quidam in extensione ad manus & articulos. cursores, inquit, manus concutientes, & motantes brachia, promotius currere animaduertuntur: in extensione nanque illa innisus fit quidam & applicatio, cum brachij ad cubitum, & ad lacertum, tum illorum sanè ad carpi iuncturam, & manum: manus autem in cursu motæ, corpus progrediens & currens quasi alæ quædam quodammodo vterius ferunt.

Διὰ τὴν ταχυδρομίαν καὶ ἐπὶ τῶν ζώων νοσηματικὰς ποιεῖ τὰ περὶ τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ ὅλως ὁ δρόμος καταπαῖν δοκεῖ καὶ τὰ περὶ τῶν μακρῶν, ὡς καὶ ὁ περὶ παλίου. δὲ καὶ παχυρόν) τὰ σκληρὰ πολλὰ περὶ τοῦ ὅλως, ὅτι εἰς τὰ καὶ τὸ ὑπονοεῖ ἀνωθεν καὶ ἡ ἔσθῃ καὶ τὰ περὶ τῶν μακρῶν. ἡ ἡ μὲν κίνησις ταύτῃ ποιεῖ ἄλλ' ἢ ταχεῖα, δὲ τὸ σπυλονίαν καὶ ἀπνοσίαν, ἐκ θερμότητος τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν φλέβας ἐκφυσῶν καὶ ἐν αὐτῇ, ἐσπαστικὰς τῶν ὑόσθων ποιεῖ διωάμεων, οἷον ψύχους ἐκ θερμότητος, καὶ τῶν ἐκ τῆς ὑόσθων εἰσιόντων, νοσεῖν ἀναγκασίον τὸ πονεῖν.

IX.

Quam ob causam velox cursus & in homine, & in aliis animantibus, morbosa reddit, quæ circa caput: cum alioqui cursus omnino deorsum excrementa deducere soleat, quemadmodum & deambulatio. quapropter crura eorum crassiora redduntur, qui multum ambulant: quoniam à parte superiori ad inferna labuntur, & alimentum & excrementa. An motus quidem id facit: sed velox propter contentionem, & impeditam respirationem caput calefacit, & venas inflat, quæ sunt in ipso, & attrahentes reddit externarum facultatum, ut frigoris, & caloris, & eorum, quæ sunt in pectore, quibus rebus admissis ægrotare locum necesse est.

Proponit quæstionem discutiendam Aristoteles, cur cursus, si velox fuerit, tam in hominum genere, quàm in cæterorum animalium, facit, ut capita à morbo tententur: dubitandi rationem proponit, quod cursus & deambulatio longa ad imas partes generis omne excrementorum detrahare soleat. verum id esse præter quotidianam experientiam colligere ex multis possumus. Theodorus enim Priscianus 2. ad Timotheum cap. 2. scriptum reliquit cursum vehementem epilepticis ob hanc unam causam esse penitus inhibendum. quin & Hippocrates 4. de ratione vict. in morbis acutis part. ijs: hoc fortasse nobis significauit, cum aliquos ob cursum in dolores capitis incidisse scribit. sic Cassius latro sophista in suis problem. medicis causam quærit, cur illi qui leuiter mouentur, si prius capitis grauitate laborent, post motum sese deuotos sentiunt: qui ve-

Curfus in-
fernas par-
tes crassio-
res reddit.

Milonis
crotonia-
ta ex retē-
to spiritu
insigne e-
xercitium

rò eurrunt, & si nullam antea grauitatem perciperent, post sursum capite grauentur. hic Cassius dubitandi vnam proponit causam, ex contraria affectione ex motu in capite excitata, cum aliquando per motum soluatur capitis dolor, aliquando verò producatür. Aristoteles verò ex contrario affectu inferiorum partium ad superiora, cum videamus ex multo exercitio per ambulationes assiduas & frequentes, & longas, si naturale fuerit, & intra limites naturæ, & intra terminos salubris exercitationis, crura & infernas partes & crassiores & solidiores reddi, si autem terminos naturales excesserit, videmus etiam crura præter naturam intumescere, & excrementitijs humoribus repleti: vnde etiam sæpenumero vlcera in ijs excalescentis nimium & putrefactis excrementis collectis in ijs partibus generantur: ratio etiam persuadet ad inferna in motu humores tum naturales, tum excrementitios deferri, cum graue omne deorsum tendat, potissimum si moueatur. [*an motus quidem id facit.*] soluit quæstionem propositam, concedens motum quidem per se deorsum deuchere tum alimentum, tum excrementa, at non omnem motum, cuiuscunque sit generis [*nam velox per contentionem, & impeditam respirationem caput calefacit*] docuit Gal. 6. Epid. com. 2. & 7. Meth. med. currentium spiritum anhelum atque asthmaticum reddi, nec non interdum aliquod ipsis vas in pulmone aut pectore rumpi: quod non modò de ijs intelligi debet, qui ad illum effectum prius dispositi erant, verum de alijs vehementer currentibus. hunc Acanthio ille Plautinus, cum ad Clarinum velocissimè cucurrisset, dixit ex cursu rupisse ramicem, & iamdudum sanguinè sputare. sub ramicis nomine pectoris venas latiores instar varicis significans. Alioqui scriptum est ab Aristotele infra, problem. 16. eos, qui non concitate admodum currunt, innumerosè spirare, quod ipsorum motus proportionatus efficitur: modumque respirandi sensibilem præstans explicare numerum valet. [*& venas inflat, quæ sunt &c.*] dicebat Aristoteles. Problem. retentum spiritum venas implere, proindeque non sinere humores exire, aut diffillare: vnde postea retentis illis, neque laborantes sudoribus diffillere, de lassariue, neque vim, quam in humoribus, spiritibus, & membris solidis consistere medici omnes fatentur, vlla ex parte flaccescere aut diminui. sic & Plutarchus in præceptis sanitatis scribebat consueuisse aliptas, dum athletas fricabant, ipsis iubere, vt spiritum interciperent, sicque frictionibus contra niterentur: quasi ita corporis partes iunctas, & contrectatas distenderent. quin doctissimus Mercurialis lib. 3. Gymnast. docet, athletas ostentationis & spectatorum voluptatis gratia, in spiritus retentione se quandoque exercuisse. Vnde Milonem illum Crotoniatam athletam insignem capite, & præsertim fronte, ac etiam costis, ac pectore robustis vittis ligato, tandiu spiritum continuasse legimus, quousque præ impetu intumescerent venæ ligamina illa discinderent. Cum igitur ob velocem cursum incalescant caput, venæque & arteriæ in eo constitutæ, & potissimum externe intumescant, fit vt quam maximè idoneum reddatur ad excipiendas omnes externi aeris iniurias, potissimum caloris & frigoris: pori enim per calorem aperti redduntur vt facile aer calidus & frigidus possit ad interna penetrare. caloris autem virtute vapores humorum, qui sunt in thorace, facile ad se trahit. quibus passim & receptis & expulsis, variæque immutata qualitate, nunc ad calidum nunc ad frigidum, necesse est caput ægrotare. illis enim receptis, & cerebrum, & oculi, & alia sensus instrumenta compatiuntur, quin & iisdem vaporibus per meatus apertos, egressis, calor internus naturalis, & spiritus & diffuunt, & euacuantur, humidumque substantificum & radicale imminuitur. Vbi obiter notandum est, Gazam in fine huius problem. præter veritatem Græcæ lectionis addidisse hæc verba. Nam ea quoque attrahi, resorberique inde credendum est.

Διατί κοπιῶσι μᾶλλον μὲν ἐν τοῖς ὁμαλοῖς, ἢ ἐν τοῖς ἀνωμαλοῖς τόποις. ἡ δὲ βαδίζουσα τὸ ὁμαλὸν ὁδόν, ἢ τὴν ἀνώμαλον; ἢ ὅτι ἀκρωτέρον μὲν ἔστι, ὅ μὴ αἰεὶ ἐν ταῖς αὐταῖς γῆμασι ποιεῖται τὴν κίνησιν. ὁ συμβαίνει ἐν τῇ ἀνωμαλῇ πορείᾳ μᾶλλον, ἡ δὲ πορεύονται, ὅτι ἡ πορεία φύσιν κινουμένη. ἐν μὲν οὖν ταῖς ὁμαλῇ, μικρὰ ἢ ἄριστοι καὶ ἥτοις καὶ πυκνὴ ἔστιν. ἐν δὲ τῇ ἀνωμαλῇ, πυκνότερον ἔστι δὲ τὸ ἀρσεν, ὡς φύσιν. βία γάρ ἐστι πάντα ἄριστοι. τὸ δὲ πρὸ ἐκείνου βάσιν γινόμενον μικρόν, πολὺ γίνεται ὡς πολλὰς.

X.

Cur laborant quidam magis in æqualibus quàm in non æqualibus locis: ve-

locius autem ambulant per æqualem viam, quam per inæqualem? An quia minus laboriosum est non semper in eadem figura fieri motum. quod ingressu æquali potius fit. velocius enim ambulamus, quia minus præter naturam mouemur. In æquali igitur parua fit eleuatio, & depressio, & frequens. in inæquali autem econtra. est autem eleuare præter naturam. in omni enim eleuatione est violentia: quod autem fit per singulos gradus paruum, multum fit per multos.

Et si quæ faciunt ad huius problematis explicationem facile omnia colligi possunt ex ijs, quæ ad primum problema longa oratione profecuti sumus, ex quibus etiam explicetur propositio huius problematis ita, vt veritatem habere, quod omnino primo aspectu difficillimum erit creditu, possit: nihilominus quoniam Theophrastus lib. *θεῖα κέπων* vbi Aristoteles *τίποις* habet, legit *θεῖα πῶς*, ex qua lectione, vt optimè obseruauit Hêricus Stephanus, facilius redditur propositio Aristotelis, & minus difficultatibus implicita, volui hoc loco eam proponere, vt lectores eam lectionem sibi seligant, quæ eorum intellectibus magis satisfaciet: quamuis si tandem vtrouis modo legamus, eadem propemodum difficultates ei inesse animaduertam.

Διὰ τί τὰ ὀπίπεδα κυριώτερον ἐγκλίονται τῶν κοίλων ἐστίν; ἢ διὰ τὸ αὐτὸ καὶ τὰ κυρτὰ τῶν ὀπίπεδων; ἐφ' ἑνὶ γὰρ τόπον σκευάζοντες τὸ βάρος ἐν τῇ κεφαλῇ, ἢ κεκλιμένῃ, τῇ θλίψι ποιεῖ πόνον. τὸ μὲν οὖν κυρτὸν, τὸ δὲ ὀπίκτον· τὸ δὲ, τὸ κεῖται μάλλον τοῦ ἐστίν. τὸ γὰρ σῶμα ἡμῶν ἐστὶ κεκλιμένον ἢ ὀπίκτον. τὸ δὲ τοῦ ἐστίν, πλέον ἀπείχεται τὰ κεῖται, ἢ τὰ ὀπίπεδα. διὰ ταῦτα δὲ καὶ τὰ ἐκδιδόντα τῶν μὴ ἐκδιδόντων, ἀκοπώτερον ἐστὶ καὶ ἐκκλίνειν, καὶ ἐκκλίνειν.

XI.

Cur in planis laboriosius est accumbere, quàm in concauis? An eadem ratio est, cur in conuexis quàm in planis: in vnum etenim locum collecta grauitas in sedendo, accumbendove, in compressione laborem facit, curuum verò recto: hoc autem concauo magis tale est. corpus enim nostrum magis circumferens est, quàm rectum. talibus autem per plura tangit concaua superficies, quàm plana. propter eadem autem & cedentia non cedentibus minùs laboriosa sunt in accumbendo & sedendo.

Quam ob rem fit vt maiori incommodo, & modestia corpora accumbant super corpora planarum superficierum, quàm super concaua. Manifestum id nobis fit ex quotidiana experientia, & ex accumbendi cōsuetudine: vix enim reperias qui in lectis aut culcitris decumbens, ne in plana superficie omnino iaceat, capiti ceruicali elatius non adhibeat: & qui in plana terra decumbunt, si quippiam elatius non habuerint, quo caput eleuetur, brachio supposito id præstare conantur. id verò nihil aliud est, quàm cōcauam quærere pro accubitu commodiori superficiem. [*an eadem ratio est, cur in conuexis, quàm in planis.*] i. laboriosius fit accumbere. solutio hæc sumitur à simili: dicit enim id fieri ob eandem causam, ob quam magis laboriosum est iacere super corpora curuarum superficierum, quàm planarum. [*in vnum etenim locum collecta grauitas in sedendo, accumbendove in compressione laborem facit.*] hæc est causa quare in curua superficie difficile sit & molestum sedere aut accumbere, vt ex hac colligatur solutio principalis problematis. eo verò nititur hæc ratio, quòd quæ caua sunt, circulari figuræ maximè accedunt, circularia autem corpora aut in puncto, aut in acuto saltem angulo superposita, tangunt: vt optimè demonstratum est lib. de phys. auditu. hinc cum tota corporis moles ea parte nitatur, quæ summitati cauæ, conuexæque parti superposita est, necesse est multum laborem inuehere, & multam molestiam, cum graue corpus existens, non nisi secundum vnā partem in proprio loco positum sit, secundum autem alias aut in aëre

In cōcauis
superficie-
bus cur cō-
modus
decumba-
mus, quàm
in planis.

positum sit, atque iam exiguae illi parti, quae gibberositatem contingit, omni ex parte innitatur: unde & carnes insidentes confranguntur, & ceterae partes quodammodo diuelluntur: potissimum cum corporis nostri superficies sit etiam curua. quod si in plano decumbant corpora, secundum maiorem partium partem decumbet, & grauiam cum sint secundum omnes partes, secundum easdem in proprio loco reposita erunt. [*curuum verò recto.*] idest facit, ut pondus corporis se in eundem locum in sedendo accubandoque colligens per compressionem laborem maiorem producat, quam si decubitus fiat in plano [*hoc autem concauo magis tale est.*] i. quamuis plana superficies minorem decumbentibus laborem faciat, quam concaua, maiorem tamen eadem molestiam & laborem infert iisdem, quam quae concaua est: & reddit rationem, dicens [*corpus enim nostrum &c.*] ut enim commodus fiat decubitus, superficies superficiei ita adaptari debet, ut in omnibus, si fieri posset corresponderet: hinc contactus & fulcimentum corporis super corpus fieri debet aequaliter, secundum omnes partes: tunc enim corpus minus laborabit. cum autem concaua superficies corpori nostro similior sit, quod & flexile est, & circularem habet circumferentiam, quin & rotunditatem quandam in longitudine habeat, multo melius in decubitu aptum erit corpori nostro laboranti & quietem querenti requiem dare, quam quae omnino plana & aequalis est. Hinc lecti, quamuis & recti sint, & plani, cavitatem tamen etiam habent, ut commodius sustineant decumbentes. sedes autem omnino cauae. [*propter eadem autem & sedentia. &c.*] est correlariū quoddam. ex suprascriptis enim colligitur minus laborare eos, qui in mollibus & cedentibus tum lectis tum sedilibus decumbunt, quam qui in duris, & non cedentibus: quoniam si conuexa fuerint cedendo concaua reddentur: si plana, multo magis figurae corporis nostri poterunt accommodari, & concaua reddi. An fortasse alia etiam reddi potest huius problematis causa: quod cum corpus humanum non modo elementarem hanc materiam oculis nostris conspicuam, terrestrem, ex praedominante elemento comprehendat, sed & aethereos illos spiritus, aëreos, & igneam praedominantis substantiae, tum praeterea caelestem illam, ac prope diuinam substantiam ab elementis semotam, intelligētis per similem, cum pro quiete recipienda decumbere debet, non planam illam, & planam terrestrem superficiem, non situm elementi terrae, aut eorum in quibus omnino terra praedominatur, sed circularem potius aut circulari vicinum, aut saltem ex parte, & ea potissimum parte, in qua caelestis illa mens diuina propemodum sua opera exercet, requirit: ne parte ea procumbens, terrestris quodammodo fiat, vaporibusque crassis & terreis ex decliuitate obruta puritatem suam quomodo amittat. Hinc optimè dicebat poeta,

*Pronaque cum spectent animalia cetera terram,
Os homini sublimè dedit, calūmque videre
Iussit &c.*

Διὰ τὴν ὁ βραχυῖς πείπαται κοπῶδες εἶσιν; ἢ ὅτι αἰώματα λείπει; πολλὰ δὲ καὶ ἴσα ὁδοὶ ποιοῦσι. τὸ δὲ ἐκ τῆς ἐναντίας εἰς τὸ ἐναντίον πυκνὰ μεταβαλόντων, κοπῶδες ἐστὶ. σιωπῆσαι γὰρ ὁδοῦς τέρμα ποιεῖ, ὅ ἐστιν ἀχρον. ἀμφοῖν δὲ ἅμα, ὅτε ἐνδέχεται σιωπῆσαι γίνεσθαι.

XII.

Cur breues deambulationes laboriosae sunt? An quia inaequales sunt? faciunt enim ut saepe subsistatur. de contrario autem in contrarium frequenter mutari laboriosum. Neutri enim assuefacere finit. quae quidem assuefaciendi ratio vacat defatigatione. utrique autem simul ut assuecas, fieri non potest.

Deambu-
lationes
breues sed
repetitae
magis la-
boriosae,
cur.

Quærit causam cur breues deambulationes soleant magis deambulantes homines defatigare quam longae. Petrus Aponensis per breues deambulationes noluit Aristotelem intelligere ratione spatij deambulati, sed potius ratione modi deambulandi: ut cum quis paulatim deambulat, paulatim subsistat in eodem dimetiendo spatio, ut euenit cum quis in deambulationibus aliquē alloquitur, & de re seria, aut iocosa, quae aut admirationē pariat, aut voluptatē concitet. verū quae in responsione docet Aristoteles ma-

nifestè ostendunt eum intelligere potius de spatio breui emenso. cùm dicat id fieri, quia laboriosum est de contrario in contrarium moueri sæpius: quamuis igitur id verum esse possit, in eo sensu, quem illi dat Aponensis, præstat tamen intelligere de hoc alio nempe de deambulationibus in breuibus spatiis, quæ, vt cuique per experientiam manifestum esse potest, multò solent esse laboriosiores. [*An quia inæquales sunt.*] hîc per inæquales, non sibi similes, aut non vniformes intelligit. & subdit se ipsum explicans [*faciunt enim vt frequentius subsistatur*] cùm inter vnum motum & alium contrarium, necessarium sit intermediam esse quietem, quamuis maximè ad laborem & defatigationem euitandam faciat, vt intermedia sit quies, cùm tamen frequens corporum in contraria mutatio intercedit, quamuis quies intermedia sit, non modò non laborem minuit, sed eam auget quàm maximè. Subitæ enim in contrarium, & frequentes mutationes defatigationem inducunt: & quamuis primo problemate ex hac mutatione potius subleuari dixerit à labore corpora, atque potissimùm intermedia mutatione figuræ & positionis corporis, in longioribus deambulationibus id intelligendum est, non in adeò breuibus, in quibus corpora non tam citò requie indigent, immo frequens illa quies motu subsequente quasi mouendo laborem inducit.

Inter mo-
tus contra-
rios sem-
per inter-
media
quies.

Quies in-
termedia
nō semper
à labore
homines
subleuat;

Διὰ τί **(α)** ἐπὶ τῶν ἵππων ὁ χροῖς μαῖλλον, ὅσῳ αὖ μαῖλλον γένηται ἵππος, τοσούτῳ μαῖλλον δακρυῖται
 ὀμματαί; πότερον δὲ τὸ ψυχρότερον **(β)** αἰὲν πλεονεκτεῖ πίνοντα ἀέρα, ὅσῳ αὖ ἐλαττωτέρως
 ἀπὸ τοῦ σώματος ὥστε ἐπὶ τῶν γυμνῶν θεόντων συμβαίνει; τὸ δὲ ψυχρὸν δακρυον ποιεῖ· ἢ δὲ
 τοιῶντιον; καὶ γὰρ τὸ θερμὸν ποιεῖ δακρυῖν, οἷον ὁ ἥλιος· ἢ δὲ κίνησις, θερμότης ποιεῖ· ἢ δὲ τὸ ὑπο
 τῶ ἀέρος πληγῶν; ὡς γὰρ **(α)** αἵμοι παρὰ τοῦ σώματος **(β)** ὅξινος τὰ ὀμματαί, ὥστε ὁ ἀὴρ πλεον-
 εκτεῖ πίνων, ὅσῳ αὖ ἐλαττωτέρως, τοσούτῳ μαῖλλον ποιεῖ πληγῶν μαλακῶν.

XIII.

Cur qui equis vehuntur, quantò magis decurrerit equus , tantò magis lacry-
mæ excutiuntur ex oculis? An quoniam eò frigidior est semper aer, qui occur-
rit, quò minori tempore corpus tetigerit. quod iis etiam euenit, qui nudo corpo-
re currunt: frigus autem lacrymas promouet. An ob contrarium? res enim cali-
da lacrymas ciet: vt sol. motus autem calorem facit. An propter ictum, qui est
ab aere: quemadmodum enim venti, qui aduersus oculos flant, eos turbant, ita
aer occursans, quanto utique velocius agit, tanto magis facit percussionem
mollem.

Equitationem, quam Gal. 2. de valet. Tuend. cap. 8. & 1. in 6. Epid. 6. inter ea, quæ exercitationes simul, & opera nuncupantur, adnumeravit, ex eiusdem sententia magnam exercitationem esse, apertè constat. Quocirca cùm varia, ac inter se multum diuersa esse possit, varia etiam in humanum corpus inducere poterit accidentia & effectus diuersos, & etiam contrarios. Multum enim differt an equus (sic appello equum, mulum, & aliud quoduis portandis hominibus accommodatum animal) lentè, an velociter, blandè, an succussando moueatur, tum etiam an currat: hoc loco Aristoteles quærit causam cur fiat, vt, quantò quis velociori cursu equo vehatur, lacrymæ ex oculis magis excutiantur. [*an quoniam eo frigidior est semper aer &c.*] soluit: trësque rei huius causas affert, vt nos aut omnes recipiamus, aut meliorem seligamus. Prima est, quæ iis verbis proponitur, ex frigoris operatione desumpta: quantò enim quis velocius currit, tantò frigidior aër illi occurrit. quòd cùm breui admodum tempore corpori nostro, & potissimum partibus ambiendi expositis, capiti, & oculis adhærere possit aër, non ita facilè per reactionem caloris corporis nostri poterit refrangi: hinc nouus semper frigidus aër adueniens, semper capiti, & oculis frigiditatem de nouo inuehet: hic ferè semper vehementior paulò motus frigidior persentitur [*quod ijs etiam euenit, qui nudo corpore currunt*] in stadio currentes maiori ex parte nudos cucurrisse superius docuimus: eos igitur quando velocius currunt, magis aëris ambiendi frigiditatem persentiscere, quàm qui lentè in eodem gene-

Lacrymę
cur excu-
tiantur iis;
qui equo
velocissi-
mę curren-
ti assident.

Lacrymæ
frigore
quo modo
promouē-
tur.

Lacrymæ à
calore quo
modo pro-
mouentur.

Motus quo
modo in-
animata ca-
lefaciat.

re exercitij sese exercent: id tamen solum ab initio: progressu enim cursus, cum omnia incaluerint, iam non ita frigiditatem aëris moti persentient. [*frigus autem lacrymas promouet.*] frigidi proprium est constringere, & quasi comprimendo exprimere: superueniente igitur nouo assidue frigore, constringitur cerebrum: subtilis-que humiditas in cerebro præexistens, expressa ab ambiente frigido debiliores partes petit, quales sunt anguli oculorum, ac subinde lacrymæ suboriuntur. hæc est prima ratio ex frigiditatis actione desumpta. Sequitur alia ex caloris efficientia superiori omnino contraria. [*an ob contrarium: res enim calida lacrymas ciet.*] non est absurdum vnum & eundem effectum à causis oppositis produci, modò à causis per accidens id fiat, non autem per se: contrariorum enim effectuum contrariæ sunt causæ: sic calor calefacit, nō frigus. frigus inducit frigiditas nō calor per se: at lacrymas produci per accidens est à calore aut à frigiditate. sic igitur eę produci eo modo poterūt à frigiditate aëris, quòd frigidi, vt diximus, sit constringere, & exprimere humiditates; sicque ex cerebro & oculis lacrymas exprimit: quæ autem calida sunt, lacrymas ciet: docuit id manifestè problemate 9. vbi ex veloci motu docuit humores attenuari, ac sursum ferri: hinc morbosas reddere eas partes. cum igitur humiditates, tum naturales tum excrementitiæ, per motum attenuentur, tum eæ, quæ in cerebro, tum quæ in reliquo corpore attenuatæ sursum feruntur, facile etiam lacrymas promouere poterunt. exemplo manifesto nobis id ante oculos posuit de sole: qui ab oculis intuentium prolicere lacrymas solet. cum enim percussione ad oculos facta, adaucto lumine oculorum, aciem ob vehemens nimis sensibile hebetem reddit, lacrymas elicere facile potest, potissimum cum calore excitato, humiditates non modo in cerebro contentas, sed eas etiam ipsas, quæ in oculis continentur attenuando, idem præstare potest. [*motus autem calorem facit.*] motus enim, vt optimè docebat Aristoteles 1. lib. de cælo & mundo T. 42. aptus est ignire ligna, lapides, ferrum. exponunt interpretes, vt id fieri possit, necessarium primo esse motum velocem esse, vt rarefacere possit. rarefactio enim præuia est ad calorem dispositio. sic igitur motus rarefaciendo corpus motum calefacit. cum enim est dispositio aliqua, quæ vltimatè disponit materiam ad aliquam formam, illa non educitur de potentia materiæ, nisi ea mediante. raritas autem respectu caliditatis, inter qualitates secundas esse solet, hanc conditionem necessariam esse docebat Aristoteles primo Meteor. hoc verum est de actione motus in inanimata. in animatis verò, quamuis verum esse possit, aliter tamen etiam motus calorem producit. per motum enim expanditur calor naturalis & spiritus à centro ad circumferentiam: maximè cum est velox, & in certa etiam mensura: si enim naturæ modum excesserit, spiritum & calorem resoluet, & in nihilum ager, sicque potius refrigeraret. Vnde Auic. 3. Fen. 1. Doct. 2. cap. 12. de ijs, quæ proueniunt ex motu & quiete, dicebat, motus operationes diuersificantur in corpore humano, ideo quod est fortis, aut debilis, aut paucus, aut multus: & propter illud quod ei ex quiete admiscetur: & istud quidem apud sapientes est diuisio per se. Et propter illud, quod exercent homines, ex materijs. & motus quidem fortis, & multus, & paucus, & cum quiete mixtus, omnes conueniunt in hoc, vt calorem efficiant fortiozem. Sed fortis non multus differt à multo non forti, & à multo quieti admixto, quoniam ipse vehementer calefacit corpus, & si resoluit, parum resoluit. Multus verò paulatim resoluit plus quàm calefaciat. Et cum quisque eorum multus existit, infrigidat. propterea quòd vehementer calorem resoluit naturalem, & etiam exsiccat. sic igitur motus in inanimatis aptus corpora calefacere rarefaciendo, rarefactio autem præuia est ad calorem dispositio. licet enim raritas & densitas qualitates sint caliditatem & frigiditatem insequentes, vt optimè docuit Auerr. 7. de phys. aud. c. 15. tamen etiam caliditas per viam sequelæ potest sequi ad raritatem: non enim inconuenit rem aliquam per se ad aliam sequi, & produci ab ea: eandem tamen per accidens & per modum sequelæ illam subsequi: sic caliditas raritatem sequitur, tanquam præuiam dispositionem, per modum sequelæ, per se tamen à motu, si velox fuerit, mediante attenuatione & rarefactione calor produceretur. in animatis autem, tum rarefactione hac, tum agitatione & commotione spirituum & sanguinis calore à motu velociori solet produci, vt superius in explicatione problem. 9. demonstrauimus. [*An propter ictum &c.*] est tertia solutio non ex frigiditate, non ex caliditate desumpta, sed ex actione facta ab aëre ambiēte, nempe ex percussione: si enim quispiam velociter moueatur impetu quodam per aërem fertur aër autē diuerberatus quodāmodo repu-

repercutiendo in oculos & totam faciem reagit. Exemplo id explicat ex ventis desumpto, qui si aliquanto violentius aduersus oculos & totam faciem perflauerint, non leuem oculis noxam inferre solent, cum & promineant, & aëri & ventis maxime exponantur, noxisque à quocunque facile afficiantur: dixit autem mollem percussionem, ut nobis insinuaret, quamuis ictum non persentiamus, ex molli tamen aëris substantia mollem hanc posse excitari percussionem.

Διὰ τί τὰ μὲν ἀπὸ τῆς τριβομένης θερμότητος μέρη, ἢ δὲ γαστήρ λεπιοτέρη γίνεται; ἢ ὅτι αὐτὴ ἐκ πορρωτάτης, ἀλλὰ σιφροτέρης; ὁ μὲν δὲ ἄλλ' ἔχει ὁμοίως καὶ ἡ ἄρξ. δὲ καὶ τὸ πρὸς βλημαὶ ὅτι ὅλως γὰρ ἐν τοῖς γυμνασίοις ἐκ πόνου, καὶ μάλιστα λεπιοτέρα ἡ γαστήρ. αἶτιον δὲ ὅτι τὰ πύονα θερμανόμενα τήκεται, καὶ τὰ φύσιν ἔχοντα, μᾶλλον. τὸ δὲ δέρμα ἐστὶ φύσιν ἔχον τῶν πόνων. ἀλλὰ ὅτι τὸ πύονα τῶν πόνων, αἰεὶ τινα ἔχει πύονα, εἰ μὴ καὶ μὴ πύονα νόσῳ. αἶτιον δὲ τοῦτου, ὅτι ἐγγὺς ἐστὶ τῆς θερμότητος. ἐπεὶ ὅλως ἡ πύονα ὅτι ἐστὶ φύσιν, ἀλλ' ὅτι τῆς θερμότητος, καὶ ὅτι τῆς ἀναγκαζέων μερῶν, ὡς τῆς καὶ ἡ ἄρξ, καὶ ἡ γυμνασίων κινήσεις, καὶ ἡ τῆς τριβόμενης, θερμανόμενης, τήκεται αὐτῶν, καὶ τῆς θερμότητος ἐκ πλεονάζου νύκτος τοῖς ἀπὸ τοῖς μέρους. δὲ αἱ μὲν καὶ τῶν πόνων, καὶ τῶν καλῶν πύονα, τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ σώματος λεπιοτέρη αἰεὶ κινήσεις, καὶ αἱ τῶν πόνων, τὸ μὲν κοιλίαν λεπιοτέροις, τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ σώματος παχύτεροις.

XIIII.

Cur alia quidem perfricata partes carnosae redduntur: venter autem extenuari solet? An neque haec pars auctione paulatim fit, sed turgidior redditur. cætero qui non similiter se habet, ut caro: qua de re est problema. vniuersaliter enim in exercitiis, & laboribus, maxime venter extenuatur. causa autem, quoniam pingua calefacta eliquantur: & ea maxime, quae natura tensionem habent: cutis autem natura habet tensionem. sed enim quod venter impinguatur velocissime, semper aliquam habet pinguedinem, nisi morbo aliquo laboret. causa autem huius, quia prope nutrimentum est. Quoniam igitur omnino pinguedo non est naturalis, sed accidentalis, nec inter partes necessarias, quemadmodum caro, exteriorum etiam motus, & qui in fricatione fiunt, calefacientes ipsam liquefaciunt: alimentumque quod inde redundat, distribuunt aliis partibus. Qua ratione etiam & sedes ventrem opimat, reliquum corpus extenuat. Motus autem & frictiones ventrem quidem extenuant, reliquum corpus implent.

Iure merito, cum vnus & eiusdem causae secundum eandem rationem vnus soleat esse effectus, & superius 3. & 4. problem. & hoc loco causam inuestigare nititur. cur & exercitatio & frictiones ex arte factae cætera membra pleniora & carnosiora reddere soleant, ventrem autem extenuent: satisfactum huic quaestioni his verbis [ἢ αὐτὴ αὐτῇ ἐκ πορρωτάτης ἀλλὰ σιφροτέρης, id est, an neque hac pars accessione paulatim fit, sed turgidior redditur &c.] antiquus interpretes omnia haec verba alioqui obscura omisit præter veritatem omnium librorum. Gaza ita vertit, an perfrictione protinus vehementiore extenuatur: cum is etiam impleri soleat, illa fricandi ratione, quam paulatim ad amplificandum admoemus, sed non æquè proficit, atque caro. qua de re quaeritur, quibus verbis neque verbis Aristotelis vlla ex parte Latina interpretatione satisfacit, sed paraphrastico quodam dicendi genere per ambages progreditur, neque sensum Aristotelis attingit, & potius contrarium eius, quod ab Aristotele dicitur Græcè, Latine profert, ut cuique qui vel mediocriter sciat manifestum esse poterit. Quid igitur illis obscurissimis verbis sibi voluit Aristoteles: Nihil aliud quam non esse mirum si ex laboribus, & frictionibus carnes augeantur, venter & pinguedo imminuatur, cum diuersam, & prope contrariam etiam sortitæ sint hæ partes generationem: caro enim ea ratione generatur & augetur, quod sanguine probo per capillares venas ad car-

Exercitatio & frictiones cætera membra pleniora reddunt, venter vero extenuatur, & quam ob causam. Gaza & antiqui interpretis lapsus.

Caro quo
modo pro
ducitur.

Pinguedo
quomodo
crescat.

De pingue
dine di-
gressio.

Materies
pinguedi-
nis quæ
fit.

Pinguedi-
nis genera
de modis
ex Gal.

Iouberti
rationes
probantes
contra Gal.
pinguedi-
ne frigore
membra-
narum non
condensari.

nosas partes diffuso paulatim quasi in roris modum dispersus vnde quaque, & quoquoque modo crassior redditus, paulatim ab alteratrice naturali innata parti facultate in sui substantiam conuertitur, mollior primò, mox soliditatem assecutus, adeps autem nulla naturali facultate in talem formam figuratur, ac formatur, sed paulatim oleaginosa & aërea magis affluente parte, partim affusa, atque addita, in molem augetur, atque excrescit, nullo modo naturali facultate ad hanc actionem concurrente, ut mox & ostendamus, & Aristoteles in hoc problem. censuit, cum dicit: cum igitur omnino pinguedo non sit naturalis, sed accidentalis, nec inter partes necessarias quemadmodum caro. sic igitur dicit neque hæc pars auctione paulatim fit, id est, naturali actione, augendo per internam virtutem, ut fit caro, sed turgidior redditur, id est, solum mole augetur parte parti superaddita extrinsecus, ceteroque non augetur, ut caro, id est, non interna concurrente naturali facultate animæ alteratrice, & in sui similitudinem trahente parte ad auctiorem veram & naturalem [*universaliter autem in exercitiis &c.*] quod in principio problematum de frictionibus proposuerat, nunc ad exercitia accommodauit. de quibus 3. & 4. problem. questionem instituit, quorum explicationem ad hunc usque locum reseruauimus. Exercitiis igitur, & laboribus, quin & multis frictionibus, quod opimus venter soleat extenuari, præter quotidianam experientiam possumus communi medicorum sententia probare, qui ad deuitanda pericula ex immoderata pinguedine imminetia solent & violentiora exercitia, & frequentiores, quin & valentiores frictiones iniungere. [*Ea autem, quoniam pingua calefacta liquefcunt, & ea maxime, quæ natura tensionem habet &c.*] celebratissimum est apud omnes philosophos, Platonem præcipue, & Arist. & Gal. quod calore liquatur, frigore esse concretum. meritò & hoc loco, & superius totam causam extenuationis ventris in exercitiis, & frictionibus in colliquatam pinguedinem, qua maxime solet turgere venter, à calore ex exercitiis, & laboribus, tum & ex frictione producta factam retulit. Ut igitur hoc rectè intelligi possit, altius peto principio nonnulla de adipe erunt consideranda, ut qua materie producat, quomodo generetur, & aggregetur, & an sit pars corporis animata & viuens, hoc enim modo & qua temperie prædita sit colligemus, & cur circa ventrem inferiorem maxime aggregetur, curque ex laboribus, & exercitiis dissolui soleat. Materies adipis sanguis statuitur Arist. 3. de hist. an. 16. eandem. n. carnis & adipis ibi facit materiã, sanguinẽ, qui si in maiori copia transfundatur, quàm pro nutrienda carne opus sit, in adipem vertitur, cum natura prius de carne sit sollicita, tãquã de magis necessaria: sicque dicitur fieri adeps ex benigno superfluo. cap. autẽ 19. eiusdem, docet qualis sanguis ad adipis generationem conueniat: purum, elaboratum, ac optimè coctum. opinionem hanc secutus est Gal. 2. de temp. dum ex parte sanguinis oleosa, aërea & fluxili fieri pinguedinem dicebat. sic pinguedinis & spermatis materiam proximam eandem constituit 1. de gen. an. ca. 18. docetque proinde minus fecundos esse, qui multam acervant pinguedinẽ, & egregiè sunt saginati: quia sanguinis pars elaboratissima & aërea sanguini gignendò conuenientissima in adipem conuertitur. eius verba sunt, Hominum nonnulli ubi per habitum corporis carnulenti aut pinguiore euaserint, minus semen emittunt, minusque re venerẽ expetunt. & mox. Viri autem mulierisque pingues minus fecundè esse, quàm non pingues, videntur: quoniam in vegetioribus excrementum cõcoctum trãsit in pingue. nam pinguedo excrementum est bonitate substantiæ salubre. sed quoniam modo cõcrescat adeps, & in aliqua parte aggregetur, non ita inter se cõueniunt viri doctissimi. Gal. 2. de temp. adipis formationẽ hoc modo factã iis verbis describit. Quicquid in sanguine pingue, leue & tenue est, id in corporib. calidioribus alimentum quoddam calido fit: in frigidiorib. seruat. cumque id venæ extra se transmiserint, ubi in particulas frigidas inciderit (quod genus membranæ sunt) in iis concrefcit. In partibus verò natura calidioribus, cuiusmodi sunt carnosæ, à calore ipso absumitur, ac digeritur: nisi si ubi frigiditati temperamenti etiam vita indulgentior accedens ipsis carnosissimis particulis adipis aliquid alliciat. &c. propterea censuit fœminas viris esse obesiores, quia frigidiores. & hyeme pinguiora omnia, nec non ea, quibus exilia vasa. hinc ventrem inferiorem, quia membranofus, & longè diffusus à fonte caloris, copioso censuit obliniri adipe: quæ verò sub pectore partes conditæ sunt, minus adipis cõgesserunt. Multi tamen recetiores, qui gliscentibus nostris iis temporib. in sancta fide nostra heresib. in medica quoque nostra facultate, magno corporum nostrorum damno, inuehere conati sunt, demoliri sententiã hanc multis tẽtarunt. primũ, quod materia adipis sit calida, tenuior

nempe & oleaginosa magis sanguinis pars. 2. quod efficientem adipis causam constituat calorem, cum per coctionem sanguinis adipem fieri dicat Aristoteles.

Quod in viventibus nulla pars actu calida reperiatur, quæ frigore coalescere faciat.

Quod cor, viscus omnino calidissimum ac continuo motu agitarum, circa basim adipe obliniatur. Quod cerebri membranæ copioso sanguine irrigatis, & multis venis implicitis nullus adeps adnascatur. Quod frigidis, melancholicis, & senibus parum colligatur pinguedinis. Quod denique renibus, qui alioqui caliditate sua etiam pituitam adustione in lapillos indurant, circumfundatur adeps. Censent postmodum efficientem causam pinguedinis esse densitatem tunicarum. Confirmant autem Arist. autoritate 3. de part. an. c. 3. de omento verba facientis. Propter membranæ densitatem, quæ sanguinei excrementi transmissum colatumque est, id pingue esse necesse est: tenuissimum enim hoc est.

Pinguedinem à densitate tunicarum produci censebat Ioubertus.

& calore loci istius concoctum pro carnosa & sanguinea coagmentatione, in seum & adipem euadere necesse est. Sequitur Ioubertus. docens novum hunc modum aggregationis adipis. Digna tanto in re physica imperatore oratio: qua docet evidenter: sanguinis portionem tenuissimam, & aëream, leuemque & oleosam, in vaporis sublatam vi caloris modici per carnem transfundi atque colari. Hanc. n. quia rarior est, facile permeat: neque à motu cessat, donec pars offendatur, quæ sui densitate vaporis sanguineo penetrationem denegat. Talis est membranosa particula, qua nihil compactius densiusve in corporibus reperias, vel auctore Gal. 4. de usu partium, ubi epiploï compositionem describit. Nullam siquidem esse in animali partem epiploï densiorem, simul & leuiorem affirmat. Ad membranas igitur tandem coercitus & quiescens vapor hic oleaginosus ac pinguior, retinetur. Hunc calor multus comitatur, quia duo calores in unum conveniunt: quorum alter est materie ex sanguine detractæ insitus, alter vero influens, cui proprium opus debetur. Membranis occurrens sufficienter calida materies comprimitur, quæ nulla ex parte diffilare possit. nam huic obstitit, membranæ firma densitas, quæ calorem per antiperistalticam ingeminat: illinc vaporis continuo excitati copia urget, trudit, & impellit. collectam compressamque materiam, calor illo validior concoquens densat amplius, (ut incrassando omnem coctionem fieri voluit) firmat immotam, & compactam reddit. ea tunc albescit, ex partium natura quibus adhæret, atque adnascitur, non quia est aërea, ut quidam putarunt. hunc censebat Ioubertus adipis generationi modum esse.

Pinguedinis generandæ modum ex Ioubertus.

Ego verò censeo multis modis nobilem hunc heresiarcham deceptum esse, primum quæ proximam materiam adipis constituat, non sanguinis veram partem tenuiorem, aëream, & oleosam, sed ex ea eleuatos vapores. hoc. n. & Arist. & Galen. locis superius propositis omnino repugnat, qui non vapores hos, sed sanguinem tenuiorem passim materiam constituerunt, secundum, quæ densitatem membranarum efficientem causam pinguedinis constituerit, cum alioqui certissimum sit densitatem qualitatem esse secundam, nulla agendi facultate præditam per se. si igitur per se id præstare non potest, mediante calore aut frigore id efficiet, densitas autem soboles caloris esse non potest: quæ. n. calida sunt, ignis aut aëris naturam continet prædominantem: at in quibus duo illa elementa prædominantur, rara esse, & leuia necesse est. frigiditate igitur potius id præstabunt, ut optimè annotauit Gal. noster. Verum obseruandum est duplicem dari adipis generationem: unam, quæ respicit materiam: alteram, quæ respicit aggregationem, & condensationem. neutra verè adipis generatio dici potest: non. n. prior, quia nunquam adipem aut seum dicemus nisi cocreuerit prius. altera, aut cum non substantiam respiciat, sed solum qualitatem, nempe densitatem, verè generatio dici non potest: sed aggregatio & condensatio respectu primi efficientis habet, proculdubio calorem: respectu autem secundi frigiditatem. quæ vel ex eo colligi potest, quæ non potest idem et calor & densare illam substantiam, & eandem attenuare & liquefacere. quinimo si oleaginosa est materia adipis à calore incrassari, & densari necesse esse docuit manifestis verbis Arist. 4. Meteor. & Gal. 2. de simpl. med. fac. c. 20. At Ioubertus non omnia quæ liquantur à calido, à frigido esse coacta. exemplo auri, argenti, & plumbi, quæ vehemens calor dissoluit, quæ crassitie potius & siccitate quam frigore coaluere. quasi id non sit omnino principis rerum naturalium & Arist. ipsi. 3. Meteor. repugnare. quis. n. unquam in rerum metallicarum cognitione vel mediocriter versatus, non dixerit metalla in visceribus terræ omnino condensata à naturali terræ frigiditate non fuisse unita. crassities adfit, hæc terræ est soboles. crassities substantiæ ad coactionem faciliorem parandam maxime confert, at hæc à frigore fit: exemplo sit aqua, quæ cum crassa non sit, tamè vi ingentis frigoris concreuit. Vidit fortasse solutionem hanc nihil conferre ad vim argumenti tollendam, & propterea aliam tradit, iis verbis, si illud non placet responsum, aliud in promptu est, eiusmodi. Prædictum in iis verum esse recipimus, quæ natura liquida sunt, aut aliquando fusa fuere, nunc fluere cessant. Ast in nostris corporibus nunquam hoc secundum naturam passa

Iouberti opinionis impugnatio.

Adipis duplex generatio.

est pinguedo: neque proxima eius materia liquor dici potest. Remotior quidem adipis materies est sanguis fluens & liquidior: immediata verò sanguinei vapores, crassif, oleosi, & pingues. Hi tenues sunt & aerei, improprie liquidi, si à liquore nomen deductum esse putes. nam aëris & aque naturam mediam obtinent. At quæ iam à nobis ex Aristotele superius de materia adipis collegimus, omnino eum conuincit. nã 3. de partibus animalium 3. dicebat propter membranæ densitatem, quod sanguinei alimenti transmissum est, atque colatum, id pingue esse necesse est. Tenuissimū enim hoc est, & calore loci istius concoctum, pro carnosa coagmentatione in seuum & adipem euadere necesse est. Si igitur quæ pro nutritione partis carnosæ portio sanguinis transfusa est, sed quantitate superfluit, in adipem vertitur, non sanguineos vapores in adipem verti censuit Aristoteles, sed sanguinem ipsum probè coctum & elaboratum. sed manifestius docent quæ 2. de part. animal. cap. 5. exarauit, de adipe & seuo: cū dicit, vtrunq; sanguis concoctus est per bonitatem nutriendi: consistitque ex eo, quod in pulpa quidem animalis non assumatur, sed concoctionis, alimentique bonitate præditū est. quid clarius? excrementum enim, vel potius superfluitatem vltimi alimenti esse censuit materiam adipis, quæ in carne gignenda non est necessaria. Rationes autem quibus conatur ostendere à frigore non concreescere adipem, facile tolluntur: priores enim duæ à materia, & efficiēte primò desumptæ cōfirmāt, quæ à nobis de iisdē demonstrata sunt. 3. autem quæ maiorem vim habere videtur, q̄ cū concretio ab actuali frigore fiat, in nostro nulla reperitur pars, quæ verè frigida sit dum vitæ compos est. verū ipsemet ex Gal. 2. de dignosc. pul. & 1. de temper. cognouit positiua pro comparatiuis vsurpari, quod etiā vulgaris loquendi consuetudo recepit. sic efficientē causam adipis, id est, cōcretionis, dicimus esse frigidum condensans, non quidem absolutè & actu tale (quia hoc in viuētibus nō reperitur) sed minus calidum, q̄ plus pro minùs calido est. Sic à frigidis nō absolutè partibus, sed à minùs calidis, quales sunt membranæ, cogitur adeps. Appositissimo exemplo doctissimus Andreas Laurētius rē hanc illustrauit. Plumbū adhuc calēs, & ignitum, statim ab igne amotum densatur: idq; aut à calido, aut à frigido: non à calido igneo, hoc enim liquat: nec à frigido actu, quia vret si manū admoueamus; quin addere poterimus, etiam si in hypocausto reponatur maximè calente aëre, tamen cogetur. iterum ergo à minus calido, q̄ illi erit pro frigido. requiritur enim certus gradus caloris, qui & adipem & plumbū densari prohibeat. Hunc gradū carnosæ partes solæ adeptæ sunt, vnde fit, vt circa eas nunquam adnascatur adeps: membranæ verò, cū parem caloris gradum non obtinuerint, oleosam sanguinis portionē statim cogunt: sic partium omnium inferiorū vapores, ad cerebrū minùs calidum elati, cōcrescunt: & tamen cerebrū frigidū dicimus. Quòd autē cordi, visceri calidissimo, adeps aliquis adnascatur, duplex causa afferēda est, altera materialis: q̄ viscus hoc tenuissimo, dulcissimo, ac pingui admodum sanguine refertū cū sit, fieri non potuit, vt aliqua illius portiuicula extra fusa nō cōcreuerit in adipem, quamuis caloris vehementia impedire possit, ne multa accrescat: potissimū cū non in finibus cordis, neq; in carnosa eius substantia aggregetur: sed in vasorum membranis tantū, quæ partes minùs sunt calidæ, quæ altera est huius accretionis causa. Quòd si etiam dixerimus in viuētibus fortasse oleaginosam aliquā portionem sanguinis circa eas aggregari, at nō concreescere ob summā visceris illius caliditatē, accretā autem post mortē conspici, q̄ refrigerante, ob caloris extinctionem calore, materia ad cōcrescendum aptissima, frigore succedente, cōdensetur. Cerebro autē non adnascitur adeps, quoniam ad illam partē non transfunditur sanguis eius cōditionis, qui in adipē verti possit. cū enim pars quælibet sanguine maximè simili nutriatur, nō erat necessariū, vt parti frigidiusculæ nutriendæ transmittetur sanguis diuersæ naturæ, tenuis, calidior, oleaginosus, & pinguis: qui potius operationes cerebri, si adipem generaret, posset impedire: adde quòd sanguis ad cerebri nutritionē, & spiritūū animalīū generationē copiosus requiritur, quē in adipem verti non decuit. Senibus autē & frigidis, nō multa pinguedo aggeneratur, q̄ materia omnino deficit. Renū pinguedo non carnē, sed membranā tantū circundat: quinimmo scribit Arist. vtrumq; renem pinguescere, sed dextrū minus, q̄ calidior sit. Ex iis autem colligi potest, cuius sit temperamenti adeps. nã si eū consideremus, vt ex materia cōstat calidiori, calidū statuemus, calidū etiā, si vt medicamentū: calefacere enim & humectare adipē omnē demonstrat Gal. lib. de simpl. med. fac. q̄ vel ex effectibus eius, emolliendi, & pus mouendi quilibet colligere potest. calidus etiam dicitur, vt alimentum. Sed si eum consideremus vt pars quæpiam nostri corporis siue propriè talis dici possit, siue saltem improprie, vt sanguis, lac, vngues &c. semper medici temperamentum

Solutio argumentorū Ioberti.

Adeps cuius temperamenti.

colligent, facta comparatione ad eam partem, quam ad temperiem magis accedere obseruauerunt, quæ est cutis, ad hanc comparatum. adipem frigidum constituit Auic. prima primi. quod si statuatur pars non viuens, quæ re vera ex interna naturali actione non augeatur, sed additione partis post partem utriusque etiam frigidam constitueremus, quasi insito calore destitutam: quin etiam influente à corde destitutus arteriis & spiritu. huic opinioni manifestis admodum verbis assentiri visus est Aristoteles hoc loco cum dicit. [*Quoniam igitur omnino pinguedo non est naturalis, sed accidentalis, nec inter partes necessarias, ut caro &c.*] quod 3. de hist. animal. cap. 16. visus est confirmasse, ratione autem idem firmatur, quod nulla certa figura adeps circumscribatur, ut quæ verè sunt partes. Quin quod etiam per inædias in alimentum verti potest Gal. teste: pars autem nulla alteram nutrire solet. At impugnabit fortasse quispiam hanc opinionem Gal. auctoritate: qui com. in lib. de natura hum. ubi inter partes similes adipem recenset. Verum dicemus larga quadam significandi ratione partem dici, quod in totius compositione comprehendatur, quomodo medullam, sanguinem, lac, pilos, ungues partes dicimus. Verum cum communi vita non fruatur, nullamque propriam operationem internam & naturalem habeat, partis nomine non erit dignanda. At contra fortasse instabit aliquis eundem 8. de decretis Hip. & Plat. adipem, dicere, similem ubique functionem edere, ut arterias, venas, nervos, cui satisfaciendum est, sepe Gal. functionem sumere pro usu. sic concedemus adipi impropiam hanc actionem, quæ propriè est usus. Hinc partibus nostri corporis circumfusa calorem suauissimè fouet, ut optimè docuit Aristoteles 2. de part. animal. cap. 6. & Gal. lib. 4. de usu partium. Sic pili usum habent, actionem tamen nullam edunt. Sed augeri dicunt, & crescere adipem ad certum quendam terminum. Verum iam à nobis dictum est non veram hanc esse & naturalem actionem ex interni caloris operatione, sed esse accretionem quandam ex appositione materiæ, ut pilos in nobis dicimus augeri: de qua re superius. Quandiu igitur suppetit materia, moles hæc augetur: ubi autem deficit, aut morbo aut senio decrescit & imminuitur. Cum igitur ex his constet, adipem, qua maximè venter inferior turgere solet, tenuiori & quasi oleaginosa, quæ ob frigidioris aut minus calidæ partis occursum concrescit, produci, non erit difficile intelligere cur ex fricatione & laboribus pars hæc absumatur, & venter extenuetur. nam cum fricatione & exercitiis incallescant partes, quod frigore iam concreuerat, attenuatur, & liquefit: cum autem ex parte cæteris membris dispertitur, non est inconueniens, ut eo extenuato, carnosæ partes augeantur, & intumescant. & hoc est, quod dicit. [*exteriorum autem motus, & qui per frictionem &c.*] reliquæ autem partes, ubi exercitatio terminos suos non excesserit, aut frictio non sit immoderata, crassiores, solidiores, & magis vegetæ redduntur permeate magis per eas partes calore, spiritubusque: vna vegetioribus, corporis omnem ambitum concalefacientibus: solidis subinde redditis ac firmatis carnosis partibus, excrementis expulsis, ac tandem florido calore quodam cuti totæ inducitur. Hinc cum per nimiam quietem torpescat calor naturalis partium solidarum, potissimum crurum, excrementaque non expurgentur, ceteræ partes extenuantur, instrumento operationum naturalium debilitato, venter autem augetur, non consumpta tenuiori vlla parte sanguinis, atque in ventre ob causas iam dictas concreta.

Adeps pars corporis nostri propria non est censenda.

Adipis usus

Διὰ τί ἐκ τῆ σφοδρᾶς καὶ μακρᾶς ὁδῶν καὶ δρόμων, ὅταν εἴ τις ἐπ' ἀκρῶν τῶν δακτύλων, σείων τῶν ποδῶν αἱ πτέρναι, καὶ αὐαῖται καὶ τὰ ποσπετῶς, ἢ διὰ τῆ σιωχῆς καὶ σφοδρότητος τῆς κινήσεως, ὅκ' ἀναπαύει ὁ ὀσφύς τὰ ἀνδρῶν τῶν ἰσθμίων, τὸ μὲν γὰρ ὅλου σώματος κρατὶς ἡ ψυχὴ πολλάκις, μολίων δ' ὅ, ὅ πότον πως κινήσῃ, οἷον καὶ καρδίας καὶ αἰδοῖς. αἵ πον δ', ὅτι πνεῦμα πολὺ πρὸς τὰ νεύρα ἐκχέεται, ὅ, ὅχ' αἷμα ἐκ ψυχῆς εἰσάγει. τὸ δ' οὖν σείων ὡς τὰ ἄνω αὐτῶν τῇ κινήσει, καὶ αὐαῖται, καὶ τὸ πορρώτατον ἡκιστα ποιεῖ κρατεῖν τοιοῦτον δὲ αἱ πτέρναι, οἷον τοῖς ὀργισμένοις τὸ καὶ τὸ χεῖλος.

XV.

Cur pacto difficili & longo itinere aut cursu, si quis super summos constituerit digitos, calces pedum conquatiuntur, & diuelluntur deorsum promptè? An propter continuitatē & vehementiā motus non quiescit in homine motus neruorū? Toti n. corpori dominari poterit anima, mēbris autē aliquibus, dū in

Cur diuel-
lantur &
quatiatur
calces pe-
dum à cur-
fu si quis
summis
pedum di-
gitis con-
stiterit.

motu quodāmodo fuerint, non valebit: vt cordi, & peni. causa autem, quoniā multus spiritus circa neruos deurit, qui nō simul ac quieuerimus, refrigeratur statim. is autem mouens, veluti conuellendo, suo motu deorsum cōuellitur: neque permittit vt distantissimæ parti animā possit dominari. tales autem sunt calces: quemadmodum imum labrum iratis.

Anima in
corde resi-
dens quo-
modo ope-
retur p v-
niuersum
corpus.

Nisi Aristoteles lib. de communi motu animalium nobis multa tradidisset, quæ lucem iis, quæ hoc loco in solutione pulcherrimi problematis proposuit, multam trade-
re poterant, difficillimum fuisset rectè locum hunc intelligere. nam quod dicit [*an
propter continuitatem &c.*] quorum verborum is est sensus. propter continuum, velo-
cem, & vehementem motum, ab anima mediantibus spiritibus, neruis & musculis
impressum, nō cessant ab huiusmodi actione, licet principium illius operationis, nem-
pe anima, iam ab opere primario cessauerit. [*Totienim corpori dominari poterit ani-
ma &c.*] libro de communi motu animalium docuit Aristoteles, ab anima in corde in
medio posito moueri animalia, spiritum commoto, qui primum illius & commodissi-
mum statuendum est organum, sed quomodo id præstare possit anima, aptissimo &
commodissimo exemplo declarauit, dicens: animal ipsum ita hac in re esse dispositū,
ac se habet ciuitas bene constituta, ac ordinata, optimèque positis legibus viuens.

Quemadmodum enim in illa, licet omnium ciuium ad vnum principem omnia refe-
rantur opera, tanquā ad eum, à quo promanant omnia, non omnibus tamen principē
illum interesse illorum actionibus est necesse, sed opus vnusquisque suum, & id quod
ad se pertinet, siue legibus cōmonefactus, siue assuetudine vsuq; institutus, strenuè &
decenter facit, principe aliis rebus vacante, vel in regia sua manente. sic in animalibus
ipsis suapte natura, nullo legum instituto, vnumquodque membrum, & vnaquæque
partium suo fungitur munere, ad quod à natura est instituta, in corde tanquam in pro-
pria arce, & regia motrice manente & residente anima: quæ tamen, vt res postulat,
virtutem & facultatem omnibus tribuit, & dispensat. quemadmodum igitur in bene
legibus disposita ciuitate, ciues maiori ex parte principi obediunt, aliqui tamen etiā re-
periuntur, qui & leges trāsgrediūtur, nec in omnibus principis mandatis obtemperāt,
vt fures, & homicidæ, qui non statim possunt à principe cogi, ita in animalibus, potissi-
mum in homine hoc euenire videmus, maiori enim ex parte membrum & particula
quælibet primò demandanti, animæ scilicet obedit: at quandoque fit, vt etī in prin-
cipio motionis animam habuerit primò mouentem, progressu tamen temporis ea e-
tiam non cooperante, operari poterit, licet non longo temporis spatio. [*vt cordi &
peni*] cum Aristoteles lib. de comm. motu animalium quomodo procedant actiones
voluntariæ à membris, mediante operatione animæ, longa oratione docuisset, docet
etiam moueri aliqua membra motu inuoluntario, qualis motus est penis, & cordis:
quæ membra apparente re aliqua quanquam mens non decernat, mouentur aliquan-
do. dicit igitur hoc loco calcaneis, & labore, & mento ab ira accidere, quod cordi &

Cor & pe-
nis quomo-
do involū-
tariè mo-
ueantur.

peni euenit in motibus suis inuoluntarijs, licet ab initio motus, & iræ motus fuerint il-
li voluntarij: motus enim neruorum & cordis ipsas spiritus sequuntur motiones, vt
membrorum postmodum motus, neruorum & cordis, proculdubio motiones conse-
qui censentur, qui tamen in fine quasi inuoluntarij remanent, non amplius animæ o-
peratione & voluntate concurrente. quomodo autem penis & cordis aliquando sint
operationes inuoluntariæ, hæc est ratio: conspectus puellæ lasciuia vndeunque spi-
rantis, cordis excitat spiritum, qui commotus cum sanguine, & vniuersum permeans
hominis corpus, illud excalescit, & turgere facit, potissimum autem partes genitales,
vbi humiditates cum spiritibus sunt plures, cum augescere facit, tum motari & ob ca-
lidadē exilire. Cor autē in subitaneis emicat pauoribus, dissipatis ob frigiditatē spiritu-
bus, inordinatōque motu eius excitis ac conturbatis. reddit mox rationem in eo libr.
cur duo illa membra huic inuoluntario motu subiiciantur, dicens: Id autem illæ præ-
cipuè declarant partes, quoniam vtraque earum tanquam seiunctum est animal. cuius
sanè rei causa est, quia vitalem continent humiditatem. cor quidem manifestum eam
ob causam, quod principia habet sensuum: genitale autem membrum, quoniam hu-
iusmodi est signum. ex illo enim tanquam animal quoddam genitalis seminis virtus

prodit. Quæ tota sententia ex Timæo Platonis desumpta videtur. Vbi genitale, inquit, membrum tanquam animal quoddam per se esse, & cum propriam quandam habere vitam videtur, cum peculiarem etiam motum rationis imperio sepe numero rebellē: ipsum quinetiam neruofum esse dicit, spiritūque plenum & sensu: Idēque etiam in fœminis vuluam dicit esse, nam & coitus plerunque libidinē in illis perniciosē commoueri, cum præfocationes quasdam, & strangulatus, aliāsque ægritudines ceu irritata excitet, atq; cōmoueat. *[causa autem quoniam multus spiritus circa neruos deuritur, &c.]* Quoniā anima in corde residens operari per omnes corporis nostri partes per se varia non posset, nisi instrumentū aliquod nacta esset huiusmodi, vt & vires præstare, & affatim suggerere & dispensare posset, spiritū sibi ministrū asciuit: qua ratione spiritū aliqui animam constituerunt, aliqui animæ vehiculū (quod de facultate seu potentia fortasse dicere nō esset absurdū, non de essentia) quod si vicens valēsq; est, rectē se habere ad omnia opera animam obseruamus. contrā tabescēte & imbecilli hebescere illam, ac veluti ægrotare: tenuitate enim omnia permeans, atque disiungens, motūsq; pernicitate, vnde quaque sese insinuans aptissimus redditur ad quæcunque animæ munia adimplenda: quod vt commodius præstare posset, eius sedem & domicilium simul cum anima in corde posuit, in eaque particula ex tenuissima sanguinis parte procreari censuit. Vnde etiam libro de communi motu animalium dicebat. Videtur autem percommodē se habere, vt mouere possit, & robur præstare. Motionum nanque opera sunt impulsus, & tractus, idcirco instrumentum tum augeri, tum contrahi posse oportet. Talis autem est spiritus natura: est enim eandem ob causam sine vi contracta, cum attractiua, tum impulsoria est. Grauitatēque etiam ad ignea, & leuitatem ad contraria habet. cum igitur huius sint conditionis spiritus, vbi iis vsa fuerit anima, eosque trans miserit ad extremos pedes, vt progressiuo motu moueantur, vbi ex concitato motu incaluerint, licet anima ab eo fungendo munere desistat, spiritus tamen quæ instrumenta erant, non ita citō refrigerari, atque ad suum locum retrahi possūt, sed vario & æquali motu concutiuntur, potissimum grauitate partis deorsum trahente, sursum autem retrahente spiritu, tum quoniam adhuc est in fine operationis, tum quoniam superiora, & locum proprium petens, quasi contrario motu partem illam agit, ac quatit, grauitate deorsum ducente, & leuitate spirituum sursum eleuante. sicut furentibus accidit, tremante inferiori labro, sed contraria fortasse ratione, nam in fine furoris & iræ, spiritus, qui vnde quaque motus partes superiores maximē solet petere ob connatam leuitatem adauctam, etiam ex eorum adaucta caliditate, cum ad proprium locum, cor scilicet in medio positum regredi tentauerit, nec ita facilē ab illa parte auelli possit, quodammodo labrum à propria figura, qua sursum versum est, ad inferna retrahere conatur, sicq; ex motu illo contrario tremor ille excitatur. de qua re octaua sectione copiosius erit agendum.

Spiritus
animæ in-
strumentū
quomodo
operario-
nes animæ
adiuuet.

Διὰ τί ὁ μὴ σφόδρα σιωπῶνως τρέχοντες, ἐν ταῖς ῥυθμίσι ἀναπνεύουσιν; ποτε ἐν ὅτι πᾶς ῥυθμὸς, ὡς ἐισμένη μετρίαι, κινήσι; τοιαύτη δὲ ἐστὶν ἡ δι' ἴσου ὅσα, ὡς τῶν ὁμοίων. ὁμοίων δὲ ὡς ἄλλοι ὁμοίον, ἀναπνεύουσιν. ὡς τε τὸ πᾶν ἀναπνεύει δι' ἴσου ἡ ἀναπνοή, ἀλλὰ τὸ τῇ ἴσῃ κινήσι μετρίαι, ῥυθμὸν ποιεῖν. ἡ ὅτι πᾶσα μὲν ἀπλῶς ἀναπνοή, δι' ἴσου ἡ τοῖς καὶ φύσιν αὐτῇ χρωμένοις, καὶ μὴ κατέχοις; καὶ θυμένοις μὲν ὡς καὶ βαδίζοις, μετρίαις οὖσις δὲ τῶ σώματος κινήσεως, ὡς καὶ ὁ ῥυθμὸς ἡ σιωπῶνως ὡς τρέχοις, ὡς καὶ ἀκολούθησι τῇ κινήσι δὲ αἰσθήσεως, οὐ δυνάμεθα σιωπᾶν. ὡς δὲ ἀναπνοῆς ῥυθμὸν. ἐν δὲ τῇ μετρίαις ὁμοίων, μέτρον ἡ κινήσις αἰσθητὸν δὲ ἀναπνοῆς ποιοῦσα, τὸ ῥυθμὸν δηλοῖ.

XVI.

Cur qui non concitatē admodum currunt, secundū rhythmum respirant? An quia omnis rhythmus determinata mouetur mensura: talis autem motus est, qui per æquas agitur portiones, quemadmodum agunt, qui ita currunt: simulac autem currere incipiunt, respirant. quamobrem respiratio per æqualia

facta propterea quòd æquali motu mensuratur, rhythmum facit. An quòd omnis quidem respiratio per æquales vices fit, ijs saltem qui secundum naturam illa ytuntur, non autem contineant. sedentibus igitur & currentibus moderata existente corporis motione, rythmus manifestus non redditur: cùm autem concitatè cursum agimus, quòd sensus consequi motum nequeat, rhythmum anhelitus conspiciere non valemus: dum autem aliquis currit moderatè, mensuram motus sensibilem anhelitus faciens rhythmum declarat.

Rythmus
in respira-
tione cur-
per sentia-
tur in ijs
qui mode-
ratè cur-
runt.
Rythmus
quid.

Quærit causam, cur qui mensuratè currunt, nec magno conatu, anhelitu suo rhythmum quendam in respiratione producant, in quo ordo quidam, tenor, & consonantiarum proportio persentitur: vt passim obseruatur in mulionibus. Est autem rhythmus debita quædam sonorum proportio ad inuicem, secundum acuitatem & grauitatem concordantium, eodem seruato tenore. Huius problematis de suo more duas affert solutiones, quarum prima ex æqualitate & modo anhelitus, quem sortiuntur currentes, desumitur, quæ traditur illis verbis [*an quòd rhythmus omnis determinata mouetur mensura*] sumitur responsio ex rhythmici proposita iam definitione, dicens rhythmum omnem fieri ex debita sonorum commensuratione. talis autem ea est, in qua & æqualitas & proportio seruari solet. duo autem hæc obseruant, qui moderatè cursum ineunt: statim enim ac cursum aggredi incipiunt, & respirationem ita instituunt, & moderètur, vt ea cōmensuratione, & exhalationes à corde propellendo, & aërem frigidum ad cordis refrigerium attrahendo, diutius cursum illum seruare, citra multam molestiam possint: vnde cùm in cursu ordinatè procedant, cùm iam non violenter & concitatè currere supposuerimus, rythmum etiam illum eundem seruare ordinem ac æqualitatem oportebit: quo demum diutius perseuerante, defatigata natura in expellendo sonum quendam edit ordinatum [*an quòd omnis quidem respiratio per æquales vices fit &c.*] alteram causam affert ex natura anhelitus in vniuersum desumptam: quia omnis in vniuersum respiratio fit, modò non sit violenta, aut retenta, seruata æqualitate, & mensura expirationum & inspirationum. quo fit, vt sedentes, aut ambulantes lentè, non producant rhythmum hunc sensibilem, quòd non excalefactis spiritibus neque corde aut pulmonibus fit quidem rhythmus quidam, sed vix persentiri potest, spiritu attracto, & emissio leuiter, nec vlla vehementia, vnde sonus ille rhythmicus excitatur. in ijs autem qui concitatè admodum currunt, ac inordinato cursu agitantur, cùm inordinatè & spiritus trahatur, & sine mensura expellatur, cùm neque metam sibi præfixerint, neque tempus attingendi illam, fit vt nulla seruata mensura aut ordine, respiratio fiat, rhythmumq; nullum producat, sed omnino inæqualis, ac incommensurata reddatur. At qui medium seruauerit, vt & cursu calorem in spiritalibus partibus concitet, & ordinatè moueatur, aëremque equaliter & attrahat, & propellat, rhythmum proculdubio producet.

Διὰ τί ἐν ταῖς ἑρχάζῃ ἐκ πνεύματός ται δοκεῖ ἡμῖν ὁ ἀήρ; πότερον ὅτι κινῆμενοι, ἢ ὅτι τῆς ἑρχάζῃ τῆ συνεχῆς τοῖς σώμασιν ἡμῶν αἰέρος κινούμενου, ὃ ἔστι πνεῦμα; δὲ τῶν δὲ δοκεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀγῆτης ἐκ πνεύματος ται ὁ ἀήρ. ἢ δὲ τῆς ἑρχάζοντες πρὸς κοίτην τῶν αἰέρος, τοῦτου δὲ συμβαίνοντος, μάλλον ἀγῆτης λαμβάνοντες τῆς αἰέρος ἢ τῆς κινήσεως. εἰκότως οὕτω ἡμῖν ἐκ πνεύματος ται δοκεῖ. τὸ τοῦ συμβαίνοντος, ἢ τῆς κινήσεως.

XVII.

Cur in currendo videtur nobis aer ventus fieri? An quòd dum per cursum agitatur, aerem corporibus nostris circumfusum mouemus, qui est ventus: quocirca non videtur solùm, sed etiam secundum veritatem aer fit ventus. An quia currentes percutimur aere: quo facto ob motum, sensu aeris magis afficimur. Meritò igitur ventus videtur fieri. Hoc autem fit propter motum.

Quærit cur inter currendum aër in flatum verti nobis videatur: duplicemque assignat rationem: primam quidem probabilem, & ex antiquorum sententia potius desumptam, alteram veram, & proprijs dogmatibus omnino consentientem: prima enim quæ illis verbis continetur [*An quòd dum per cursum agitatur aërem nostris corporibus circumfusum mouemus. qui est ventus: quocirca &c.*] supponit, ventum, aërem esse motum: & propterea dicit nobis currentibus videri nobis immo re vera aërem ventum fieri agitato aëre corporibus nostris circumfuso. Docuimus in lib. primo, com. ad li. de aër. aq. loc. com. 2. antiquos Anaximandrum, & alios, quos postea Stoicos secutos fuisse, Seneca noster docuit, credidisse ventum esse fluxum aëris, cuius subtilissimas, maximæque humidas partes sol iam absumpserit. cum enim aërem viderint vim habere modò spissandi se, modò expandendi, in hac expansione agitatur, & fieri ventum censuerunt. Itaque inter aerem & ventum hanc esse differentiam censuerunt, quæ inter lacum & flumen. Theophrastus quin etiam lib. de ventis, qui proxime à doctissimo Federico Bonaventura in Latinum sermonem emendatus est emissus, & commentarijs eruditione varia & multiplice doctrina refertis illustratus, similem ex parte habuit sententiam, dum ventum esse aëris commotionem, & agitationem cum impetu factam scriptis tradidit, ab antiquis illis, & posterioribus Stoicis in hoc diuersus, quòd commotionem hanc aëris ab exhalatione tumida à superiori latione oblique mota originem primam habere voluit: non enim ex seipso aërem motum, aut ab alia solidiori causa percussum atque agitatam ventum producere posse censuit. priorem tamen illam sententiam, quam in prima responsione recepisse visus est quodammodo Aristoteles, primo & secundo Meteorolog. vbi ex professo totam hanc materiam pertractat de natura ventorum, & causa motus eius obliqui, non modò non recepit, sed multis etiam rationibus est infectatus: de quibus in præsentia non est, vt longiori oratione agamus, cum obiter solum, & dubitandi quodam modo vt sui moris est, visus sit hanc amplecti opinionem. locus autem de hac re disputandi commodior fortasse se se offeret 26. sect. problem. vbi quæstiones omnes, quæ ad ventos pertinent, proponens, nobis hac de re longiori oratione differendi fortasse præbebit occasionem. Nisi amicissimus simul ac doctis. Federicus Bonaventura in com. quæ ad illam sect. problemat. promittit laborem omnem præueniendo nobis abstulerit, vt iam in hac materia fecit in pulcherrima disputatione de causa obliqui motus ventorum. opinioni igitur illi antiquorum inherendo problematis causam esse dicit, quoniam si ventus est aër cum impetu motus, dum nos impetu quodam mouemur, aërem corporibus nostris offusum, ac circumductum quoque agitamus, ac impetu magno mouemus, atque discindimus. qui quidem aër ita diuulsus venti naturam nobis repræsentat, imò ventum ipsum producit. Verum quoniam videbat responsionem hanc ijs, qui sua dogmata sequuntur non esse accommodatam, aliam proponit, quæ optimè satisfacit, atque à proprijs principijs non est dissentanea, & inquit [*an quia currentes percutimur aëre &c.*] dum nos in aëre quieto versamur, eumque quietum inspiramus, nullum in sensu tactus motum excitat: at cum aut aër mouetur violenter, aut nos cum impetu mouemur, percutimur ab aëre: quo nos tangente, mediante motu & percussione qua nos afficit, eandem propemodum in nobis producit affectionem, quam vento flante sæpenumero perpeti solemus.

Cur in currendo aër ventus fieri videtur.

Stolci crediderunt ventum aërem esse motum.

Theophrastus illi sententiæ de venti essentia.

Διὰ τὴν μάλλον ῥέοντες ἢ βαδίζοντες, πίπτουσιν; ἢ ὅτι μάλλον πρὶν κινῆσθαι ἀρῶσιν; ὃ δὲ ῥέειν, τὸ βαδίζειν πούτω διαφέρει.

XVIII.

Cur magis currentes quàm ambulantes cadunt: An quòd magis priusquam moueantur, eleuant. Cursus enim ab ambulatione in hoc differt.

Optimè se gerit in hoc explicando problemate Aponensis. cum non eam modò, quam proponit problematis causam Aristoteles, explicuit, sed alias etiam

Currentes quàm ambulantes cur magis cadant.

& admodum naturalibus principiis consentientes proponit: quarum & ipse in præsentia ero simplex enarrator. Causa igitur ab Aristotele tradita hæc est: quoniam currentes priusquam moueantur, pedemque antequam fixerint, ut & longius, & citius alterum pedem extendant, alterum eleuant, dumque alterum pedem altero magis eleuent, nec corpus in libramento positum esse sinant, nec firmamento firmari, quod necessarium in progressiuo motu animalium esse, multis demonstraui Aristoteles lib. de incessu animalium, sequitur ut frequenter cadant. Ambulantes autem, cum & leuiter alterum pedem eleuent, ut progrediantur, firmoque vno ac fixo terræ inhæreant, dum alterum proferunt, raro cadunt, cum & in æquilibrio quasi positum sit corpus, & pondere suo terræ innitatur bene firmato pede. Aliam sanè quàm ingeniosam affert Apollonensis, quoniam corpus si debet erectum persistendo currere, necesse est motricem facultatem, quæ in musculis ferè tota posita est, eodem ferè tempore, contrariis motibus agitari velocissimè, & frequentissimè laxando & contrahendo: nempe ut vna pars eleuetur, & anteferatur, laxari debet, altera verò ut firmetur, contrahenda est: laboriosum autem id ac difficillimum est naturæ. quo fit, ut faciliè in opere efficiendo & labore, & deficiat, sicque currendo cadunt. Alteram etiam addit, quoniam cum mouens fulcimento caret deficiat oportet: quoniam omne mouens immobili alicui inniri necesse est: cum autem quis vehementissimo motu concitatur, vix pedem terræ affigere videmus, illinc inniti.

Διὰ τί ποτε ἀναβαίνοντες μὴν, τὰ γόνατα πονοῦμεν καὶ ἀβαίνοντες δὲ, τοὺς μηρούς; ἢ ὅτι ὅταν μὴν ἀναβαίωμεν, ἀναρρίπτωμεν αἰὼν τὸ σῶμα, καὶ ἡ σπῆνις πολλὴ τὸ σῶματος, ὥστε ἡ ἀπὸ τῶν ὀστέων γῆ. δὲ πονοῦμεν τὰ γόνατα. ὅτι δὲ τοῖς κατὰ πτεσι, ἀλλὰ τὸ ὑποφέρειν τοῖς σκέλεσι τοῖς μηροῖς, ἀποστειζόμενοι πονοῦμεν αὐτοὺς. εἴθ' ἀπὸ τοῦ ὅτι φύσιν γινόμενον, πόνον καὶ λύπην παρασκευάζει. ἔστι δὲ τὸ κατὰ φύσιν, ἡ τοῖς μὴν γόνασιν, ἢ εἰς τὸ πρὸθεν κλίνειν. τοῖς δὲ μηροῖς, ἢ εἰς τοῦ πρὸθεν. ὅτι μὴν οὖν τοῖς ἀνάντεσι, τὰ γόνατα κλίνειν εἰς ὀπίσθεν, ἀλλὰ τὸ στεινέειν βέλεσθαι. ὅτι τοῖς κατὰ πτεσι δὲ, ὁ μὴν εἰς τὸ πρὸθεν κλίνειν, ἀλλὰ τὸ πρὸθεν εἰς τὸ σῶμα.

XIX.

Cur ascendentes, genibus, descendentes femoribus dolemus? An quod dum ascendimus corpus sursum iactamus: & euulsio multa corporis, & à genibus fit: qua ratione genibus dolemus. In decliuiibus autem, propterea quòd deorsum ferimur, cruribus, femoribus firmati, iis dolemus: sic omne quod præter naturam fit, laborem & molestiam parat. Est autem secundum naturam, genibus ut antè flectantur, femoribus autem ut retrò. In ascensionibus autem genua retro flectuntur, quòd fulciri velint, in descendentibus autem femora in anteriorem partem flectuntur: propterea quòd corpus nostrum in anteriores partes progreditur.

Quoniam & duobus in locis Aristoteles problema hoc discutiendum proposuit, nempe hoc 19. & 24. huius sectionis, & apud Theophrastum in duobus libris impressis, idem repetitum videmus in lib. *περὶ κέπων* Basileæ impresso, & in eclogis *ἐκ τῶν περὶ κέπων* ab Henrico Stephano editis: in quibus omnibus quamuis idem ferè sit in responsione & propositione sensus, aliqua tamen reperiuntur varia, manca, & adiuvanda. propterea antequam ad illius explicationem descendam, varietates has cum Stephano considerare, & ad pensum reuocare operæ precium esse duxi. Primum illud obseruandum est, Aristotelem γόνασι. i. genibus dare πόνον illum (id est, lassitudinem seu defatigationem) quem in 24. κνήμῃς tribuit: quemadmodum etiam facit Theophrastus lib. *περὶ κέπων*. vbi etiam similia, immò eadem ferè verba habentur: obseruandum est autem in Germanica Theophrasti Basiliensi editione, vel τὸ πον, vel τὰ δεῖν: legent-

dum enim est vel *τίπον καπάντη*, vt in Stephani est editione: vel *πὲ καπάντη*, vt est apud Aristotelem problem. 24. vbi etiam malè tribus in locis *ἐκπίπτε*. melius enim *ἐπιπίπτε* vt in editione Theophrasti Basiliensi: vel *ἐμπίπτε*, vt in editione Stephani. nam cum *ἐμπίπτε* siue *ἐπιπίπτε* hîc pro *ἐπιπείσσει* accipiat, vel magis propriè *ἀποσηρίζεται*, nullo modo verbo *ἐκπίπτε* significari poterit. In Aldina præterea & Isingriana Græca problematum editione diminutè admodum legitur. sic *ἐπὶ ἀπὸ τὸ κατὰ φύσιν. τοῖς μὲν γόνασιν ἢ εἰς τὸ πρὸθεν κλάσκει, &c.* Cum vt optimè annotauit & Stephanus, & Sylburgius, ex antiquis libris, interponendum sit post *κατὰ φύσιν γινόμενον, πόνον καὶ λύπην κατὰ φύσιν*, ἐστὶ τὸ κατὰ φύσιν, τοῖς μὲν γόνασιν &c. Sic enim & sensus optimus est, quemadmodum versum est à nobis: & quemadmodum & antiquus interpres, & Gaza habuisse visi sunt. Sed iam verba aggrediamur Aristotelis. Quærit cur dum quis ascendendo, puta per ardua & montes, defatigatur, doloribus circa genua tentatur, vbi os coxæ parte inferiori in duobus ossibus cruris sub rotula coniungitur: problemate autè 24. non modò hac parte in ascensu per ardua dolere nos dicit, sed cruribus, quod vtrumque etiam verum est: dum autem per decliua, & valles descendimus, dolor excitatur circa femora, id est, in parte superiori, cum inferior pars femoris cum tibia per ginglymon articuletur: vnde genu etiam produci diximus. Loquitur igitur de superiori parte, quæ per enarthrosin cum ischio coniungitur [*an quòd dum ascendimus &c.*] Soluit primùm primam partem problematis, cur ascendentes genua dolore afficiantur. & dicit id euenire, quia cum ascendimus, corpus sursum propellimus, animæ virtute contra naturæ inclinationem, quæ efficit ob grauitatem, vt deorsum potius feratur: vnde multa fit diuulsio, & distractio circa eas partes, quæ maximè laborant, vt sunt genua, & tibiæ, hinc excitata continui solutione dolor excitatur. [*in declinibus autem*] nunc reddit rationem secundæ partis. cum deorsum ferimur, puta ad valles & decliua loca, femoribus dolemus, quia his innixa crura fulciuntur, ne corpus ob graue pondus deorsum cadat. quo fit, vt cum duæ ex partes vario modo laborent, cum positæ sint in statu præter naturam, dolorem & molestiam nobis inferunt, quorum illud corporis laborem, hoc verò animi tristitiam significat. [*est autem secundum naturam genibus &c.*] docuit lib. de incessu animalium iuncturas institutas esse ad flexionem, genua autem propriam habent flexionem ad partem anteriorem, ita vt pars conuexa in curuatura sit in parte anteriori, concaua autem in parte posteriori: femora autem naturaliter flectuntur ad partem posteriorem sese inflectendo, ita vt conuexa pars & concaua appposito omnino modo se habeat, ac genuum flexura. conuexa enim ad posteriora flectitur conuexa anteriora respicit: at cum ascendimus, genua, quæ natura sua ad anteriora flecti debebant, ad partem posteriorem, quantum patitur natura illius articuli, necessario flectuntur: quoniam corpus vniuersum illis innititur, quæ, ne si flecterentur naturali flexione corpus sursum non ferrent, contra innituntur, ac quasi vim sibi inferentes recta tibias ferendo quasi retro flectuntur. Cum autem descendimus, femora, contra naturalem dispositionem, in anteriorem partem incuruantur: cum corpus nostrum ad anteriora moueatur: quo motu necesse est femora in anteriora flecti: vt corpus iis innixum rectum consistens progredi possit: quibus nisi inniteretur in anteriora, pronus statim caderet. Vis autem tota huius responsionis iis innititur quæ lib. de progressu animalium ab Aristotele dicta sunt primùm versus principium, cum dicit, semper autem illud quod mouetur, duabus ad minùs organicis vtens partibus mutationem efficit, vt altera quasi comprimatur, altera verò comprimatur. quod enim stat, comprimitur, quoniam fert. Quod autem eleuatur, extenditur ad id, quod pondus sustinet. exemplo id constat manifestè: cum quis læuum profert pedem, & terræ innititur, dextrumque ad illum trahit crus, tunc ipse læuus pes, non solum dextrum crus, sed cum illo vniuersum etiam sustinet corpus. comprimitur igitur tunc ab illo, tum à reliquo, quod fert corpore. dextrum autem crus, quod eleuatur, extendi percipitur. & sinistrum comprimere pedem, ad illumque vergere: quò dum peruenerit, tunc vice versa, dextrum quidem stat crus, pondusque sustinet, & comprimitur: sinistrum autem cum eleuatur & extenditur, tum ad dextrum vergens, comprimere illud percipitur. quod autem in duobus membris contingit in progressionem, in quocunque motu locali animalium necesse esse fieri, in quocunque membro moto, vt pars vna moueatur, altera, cui innitatur, quiescat. Manifestis verbis docuit idem lib. de communi motu

In ascendēdo tibiis & genu cur dolemus, in descendendo vero femoribus.

Ascensus quibus partibus maximè fiat.

In descendēdo quibus partibus maximè innitatur.

Motus progressiuus quomodo fiat & quibus instrumentis.

animalium ab initio. dicit enim. Et in animalibus manifestum est non posse quicquam moueri, nisi aliquid quiescat. oportet namque, si aliqua pars mouetur, quiescere quippiam. Et hanc ob causam articulorum flexus animalibus insunt. his enim vtuntur flexibus, vt centro quodam. fitque totum membrum, in quo articuli est flexus vnum & duo: nec non rectum & curuum inflexus gratia, cum actu, tum potestate commutatum. cum mouetur autem & inflectitur, alia quidem mouetur mota, alia verò in ipso inflexu quiescit. subdit, in articulorum autem curuaturis potestate & actu, modò quidem fit vnum, modò autè partibile. verum initium, vt eiusmodi est, quiescit inferiori parte mota: vt brachio quidem moto, cubitus, toto autem membro, humerus. Et tibia quidem mota, genu: tota verò tibia: coxa. Quòd igitur vnumquodque in se ipso quiescens quippiam habere oportet, vnde motionis est initium: & ad quod innisum totum simul mouebitur, & per partes, manifestum est: Vnde lib. de progressu animalium volens ostendere in quo loco positus sit primus mouens non motus, docensque in iuncturis positum non esse, adaptat ostensionem suam brachio, quæ etiam negotio nostro, & genu & femoribus optimè quadrare poterit. dicit enim hominem toto brachio moueri, vt vnico membro per carnis & neruorum continuitatem: vt obuolus autem, quoniam commota manu, contingit partem illam, quam *καρπὸν* vocant, quiescere. similique modo brachio commoto ipsum quiescere cubitum contingit. sic vltimum ipsius brachij. i. manus, mouetur quidem, & non mouet cum non sit principium. Flexus autem ille qui in cubiti est articulo. cum mouetur, tum qui escit, & mouet. mouetur quidem, cum totum mouetur brachium: illius enim portio est: non mouetur autem, sed quiescit & mouet, cum inferior & ad manum vergens brachij pars, illi innisa mouetur. cum igitur omnis pars mouens alteri quiescenti innitatur necesse sit, in motu autem ascensus & descensus genua & femora, quibus & crura, & coxæ, in motibus ijs innituntur, insitas suas & naturales positiones & figuras, vario modo immutant, diuerso etiam modo & labor, & molestia illis euenire solet.

Διὰ τί ποτε ἐν ταῖς ὁδοῖς τῶν μηρῶν τὸ μέσον μάλιστα πονοῦμεν; ἢ ὅτι πλεονὲς μακροῦ καὶ ἐνὸς ὄντος, ἐξηελγμένου δὲ, τὸ μέσου ὁ πόνος μάλιστα γίγνεται διὰ καὶ κατὰ γινεται μάλιστα ἐν τεύχεσι; ὁ δὲ μηρὸς ὅστις τοιοῦτον. διὸ καὶ τὸ μέσον αὐτοῦ μάλιστα πονοῦμεν.

X X.

Cur in itineribus femoris media parte potissimum dolemus? An quia totius longi & vnius existentis est medium: fulcito autem medio dolor maximè fit. qua etiam ratione confringitur maximè ea parte. femur autem tale est: ideo & media eius parte dolemus.

In longis
itineribus
cur medijs
coxis dole-
mus.

Non est quòd immoremur in hoc probl. explicando. cum quæ in superiori dicta sunt satis superq; explicationi huius satisfaciant. in longis enim itineribus, in medio ipso femore dolorem persentimus potissimum: quòd cum corpus vnumquodque in progressionibus per partes moueatur, donec ad eam deuentum sit, quæ conquiescat, cum pedes crura moueant, hæc genua, hinc coxæ moueantur, quæ femoribus. i. extremis partibus innitentes quasi mediæ maximè laborabunt, cum fulcimenta sint inferiorum partium, vt moueri possint, & superiorum quasi pondus sustinentes, fit, vt ijs maximè & laboremus, & doleamus, quòd in medio positæ duplici labore confligentur. sed hæc ex superioribus.

Διὰ τί ὁ ὕψος ταχὺ πνίγνται πονήσαντες, καὶ ὑπὸ τῷ καύματι; ἢ ὅτι ἐκ θερμανόμενων ἵ-
γνεν, αἷρ γίνεται, καὶ καὶ πολλοὶ πλεον; ὅταν οὖν μὴ διώηται ὑπερβάλλειν ἀπὸ τοῦ πλῆθους, δ-
γίνεται κατὰ φύσιν ὥστε [αὐτὸν] ἐκ πυρρῶνται ὑπὸ τῷ συμφύτου καὶ ὅτι κτήν θερμῶ. διὸ καὶ οἱ
γινόμε-

γινόμενοι ἰδρωτὲς τοῖς γυμναζομένοις, καὶ ὅλως τοῖς πονοῦσι, καὶ ἢ τὸ πνέμα τὸ ἐξ ὁδοῦ, ὠφέλι-
μον. Ἀφ' ἀκρῶν μὲν γὰρ καὶ λεπτοῦ μὲν τὸ ὕγρὸν, πνέμα γίνεται.

XXI.

Cur humida corpora citò à labore & æstu præfocantur? An quòd humor ca-
lefactus in aërem vertitur, & magis vrit. quando igitur extrahi non potest ob
multitudinem, nulla subsequitur refrigeratio. quare citò exardescit, tum innato,
tum aduēticio calore. Quapropter & facti sudores, & spirituum euacuatio ijs
prodest, qui se se exercent, quique tandem aliquomodo laborant. segregato e-
nim atque attenuato humore, spiritus generatur.

Quærit cur humida corpora facilius à labore & æstu præfocentur, dubitandi ratio
fortasse ea esse potest, quoniam cum ex labore & æstu præfocetur homo, multiplicato
calore, videri cuiuspiam fortasse potuisset debere eum in quo caliditas prædominetur
& siccitas, ex æstu & labore potius suffocari. Respondet igitur dicens. [*an quòd humor ca-*
lefactus in aërem vertitur.] manifestum est Aristotelem loqui hîc de præfocatione, non
de qualicunque læsione: certum enim est eos, qui temperamento calido sunt & sicco,
ex labore, & æstu, solius ardore facilius in tabem verti posse, aut in ardentē febrem:
at certum est tamen eos, qui humido sunt corpore, quique in thorace & pulmonibus
collectam habent multam humiditatem, facilius ex labore excedente, & ex immodi-
co æstu, solius calore suffocari, & ob hanc causam præcipites in mortem ruere: quo-
niam humor tum in thorace & pulmonibus collectus, tum in omnibus venis & arte-
rijs, qui in vniuerso corporis ambitu collectus, concalefactus in aërem vertitur, & spiri-
tuosam substantiam. qui cum multus ita sit, vt expelli à natura non possit, aduritur ma-
gis, magisque cor adurit, quòd propter duas illas causas, maiori etiam indigeret refri-
gerio: potissimum cum subtiliores & aciores redditæ, facilius ad intimam cordis sub-
stantiam permeare possint. cum autem ob attenuationem, extenso enim vapore, hæc
humiditates maiori & capaci loco indigent, qui cum non detur, cor ipsum oppri-
munt, atque pulmones ita premunt, vt vix suo fungi possint officio in refrigerando
corde, attrahendo aërem frigidum & vapores calidos, tum & excrementa collecta:
vnde oppressum cor, & calore æstuans, suffocatur: refrigeratio propterea vniuersi cor-
poris, quæ motu arteriarum fieri solet obeandem causam impedita, eidem occasione
maiorē præbet ansam, potissimum si ambiens & ipse ex æstuans fuerit. sicque, vt opti-
mè annotabat Aponensis, quadruplici calore æstuans cor, & vniuersum corpus suffoca-
tur. adest enim innatus & ingenitus calor, qui per se semper refrigerio indiget: adest
calor aggeneratus ob prohibitam euentationem: est calor ambientis æstuans, non ap-
tus subsidio esse interno calori, & postremo calor acquisitus ex immoderato labore:
quæ vbi simul iungantur, facillimè internum calorem suffocare, & omnino opprimere
possunt: vt à maiori flamma extinguí solet minor. & hoc est quod dicit. [*quare citò ex-*
ardescit tum innato, tum aduēticio calore.] quantò autem corpus aliquod humidius
fuerit, tantò oppressio hæc & in corde, & in vniuerso corpore facilius producet, sed
multò magis si humiditates, quæ alioqui circa pulmones multæ aggregantur, vaporibus
sursum elatis, ac in aquam humiditatem-ve crassiorem conuersis: tum etiam illis
quæ à natura tributæ sunt, vt cordi subsidio esse possint, ne areseat, tū insito calore, tum
continuo motu partium etiam adiacentium, assidue partes illas irrigando, in vapores
aëream-ve substantiam vertatur: adeò enim thoracis capacitas, & pulmonum locus re-
pletur, vt aër vaporosus contentus adeò pulmones comprimat, vt nullo modo eleuari
aut comprimi amplius possit, sicque præfocato calore mors statim consequitur.
[*quapropter & facti sudores &c.*] hinc etiam fit, vt qui laborant, & ex exerci-
tationibus maximè incalescunt, sudoribus promanantibus, ab huiusmodi præ-
focatione liberantur: quòd collecti vapores, & attenuati humores effluxum

Humida
corpora à
labore &
æstu cur
magis suf-
focentur

dinem, numerum, figuram, mutuūque inter se connexum, certa quadam & exacta mensura constructa fuerit. Quocirca id tale corpus optimè suis fungetur actionibus, ac proinde aliorum omnium & firmissimam erit, & minimè prolabetur in morbos. subdit rationem: siquidem vniuersis causis morbificis, tam extrinsecis quàm intrinsecis facillè reluctabitur: quòd omnino ab vtrisque extremis recedat, adeoque optimis succis redundet, vt tristitiam, iras, vigilias, curas, imbres, squallores & pestilentiam alijs omnibus ferat facilius multò. nam quæ maximè vitiosis succis redundat, facillè ab huiusmodi causis tentantur, vt pote quæ per se iam morbis proxima sint. Quinimo hæc quæ dixerat, non modo vera esse in exactissimè téperato, quòd tanquam Polycleti regula ad alia cognoscenda proponi potest, sed etiam de eo, in quo leue aliquod deficit, non tamen adhuc insignem admodum lapsum nactum est. & lib. de optimo corporis habitu, distinguens optimum corporis habitum, ab optimo statu & habitu athletarum: hunc cum ad summū peruenerit, periculosum esse censet, cum Hipp. primo Aph. at qui optimus simpliciter est, qui ad optimam corporis constitutionem sequitur, ipsa met optima sanitas est, & proinde dicit esse omnium corporis affectuum tutissimum, quòd in hoc optima adest sanguinis commoderatio, ac totius solidarum partium mollis. In athletarum autem habitu, vtrumque hoc in mole excedit, & proinde periculum illis impendet. Hæc igitur cum ita sint, quis vnquam ausus fuerit asserere téperata corpora sæpius & facillimè in morbos incidere consueuisse? potissimum cum in medio positū, vel paululū à medio distans, à causis morbū facientibus omnibus æqualiter distet, ita vt nec à calore, nec à frigore, nec à siccitate, vel humiditate facillè euinci possit: quauis nō negauerim calidius corpus facilius eas noxas euitare posse, quæ à frigore excedente ortum habent. quàm temperatum, quòd maiori gradu contrarij aduersus inimicum decertare possit, sicut quòd frigidius iusto fuerit, difficilius calidis passionibus, quantum sit ratione qualitarum, tentabitur, vt febribus quàm téperatum, vt optimè obseruauit Gal. lib. 8. Meth. medendi. sicque de siccioribus, aut humidioribus ad contraria: verum resistentia hæc ab intemperatis facta in vno solo est morborū genere: at temperatum omnibus æqualiter resistere omniumq; contrariorum vires infringere valebit, & sic omnium difficillimè in morbos incidet in vniuersum: explicuit hoc pulcherrimè Gal. pulcherrimo libello de opt. corporis constitutione, cum dicit: At ea corpora, quæ iam calidiora sunt, plus quàm pars sit, non tamen admodum multò, pariter etiam, quæ frigidiora, humidiora & sicciora modicè, etsi partem vnā non rectè efformatam habeant, corpori tum symmetro nonnunquam præstare videntur. Quippe vbi id genus corpus moderato durius euaserit, aduersus omnes externas causas, firmitus & tutius redditur: vbi verò mollius, aduersus internas. Atque eadem ratione vbi densius fuerit, externis magis resistit. Vbi verò rarius, ab internis minùs offenditur. Raritas siquidem corporis, quibus plus recrementi per distillationem educitur, salubrior existit: quibus verò minùs, insalubrior. Nam ab omnibus externis causis facilius corpus rarum oblaeditur. Corpus autem quòd exquisitissima constat mensura, nec rarum, nec densum, dici potest: sed in medio prorsus cōsistit. Cui quidem vtrumque excedentium corporum præstat secundū aliquid. Quòd enim densius est, magis ab exterioribus causis est tutum: quòd verò rarius, ab interioribus. Vtrisque autem quòd exactè resistat, planè non inuenies. Sed mediocriter id resistit, quòd inter omnes excessus est medium: quòdque omnium etiam corporum saluberrimum esse censemus. Quare in singulis excedentibus medium, secundū aliquid est deterius: collectim verò omnium optimum: & maximè eligendum videtur. Cum verò Aristoteles *τὸ ἀμικτερόν* dixerit commensurata corpora. i. quæ partium positione, magnitudine, figura, & numero, secundū debitam naturalem proportionem sunt constituta. neque enim dixit *τὸ ἀμικτερόν* bene temperata, sed *ἀμικτερόν*. sic igitur de commensuratione in responsione loquitur & partium lēione: si igitur, inquit, aliqua laborauerit pars, protinus vniuersum collaborat. Sed neque in prædicato de lapsu in morbos verba facit: præterquam enim quòd locus non est hic de lapsu in morbos agere, sed de laboribus, & de causis defatigationum, verbum etiam ipsum quòd vtitur, *ἀμικτερόν*, potissimum lassescit aut fatigatur significat. quòd optimè obseruans antiquus interpres, vertit laborat, quamuis laborare nobis potius dicatur de actione producente lassitudinē. Quæstio igitur est, cur commensurata corpora ex laboribus facilius in lassitudinem incidat, & facilius etiam eadem leuentur. [an propter idem vtrumque euenit: æquale. n. &c.] soluit,

Habitus optimus & athleticus: quomodo differant. Habitus in temperatus aliquibus noxis temperato magis resistit.

Corpora bene commensurata & optimè temperata differunt.

Commensurata corpora ex laboribus facilius lassitudinibus tentantur, & facilius ex iisdem leuantur, & cur.

dicens eandem propemodum causam esse cur facile lassescant, & liberentur. [*æquale enim &c.*] quæ commensurata sunt, sunt utrique & æqualia : quod æquale est, ita in commensuratione est dispositum, ut una parte læsa, uno & eodem tempore læsio uniuerso corpori communicetur: tanta. n. vis est symmetriæ, ut una parte læsa, aut deprauata, necesse sit totam illam unionem, & partium commensuratam proportionem dissolui. [*incommensurable aut tanquam &c.*] cum autem corpus symmetria hac non fuerit constitutum: tunc cum suis partibus non conuertitur: ita ut patiente una particula uniuersum in consensum trahatur: cum ea non insit proportio perfecta, qualem in optimè commensurato reperiri iam ostendimus: ob hanc igitur rationem, in laboribus optimè commensuratum corpus facilius defatigatur, ac in lassitudinem incidit. [*facile autem liberatur quoniam &c.*] docet quod secundo loco proposuerat discutiendum. cur commensurata corpora facile à lassitudine liberentur: & dicit, commensurata corpora cum passionem hanc utcumque leuem uniuerso corpori ob partium symmetriam & colligationem communicare soleant, facile etiam ad priorem naturalem statum traduci poterunt: quæ enim leuis uniuerso corpori communicata erat affectio, cum altius radices egisse non potuisset, facile etiam auferri poterat: contra in incommensurato, cum lassitudo hæc aut in una parte retineatur tota, aut si uniuerso sit communicata, necesse erit vehementiorem causam habuisse, non nisi difficillimè tolli poterit.

Διὰ τί κοπιάσι μᾶλλον ἐν τοῖς ὁμαλοῖς, ἢ ἐν τοῖς ἀνωμαλοῖς; ἰσχυρίζονται μὲν ὁμαλίᾳ, ἢ τὸ ἀνώμαλον; ἢ ὅτι ἀκοπώτατον μὲν τὸ μὴ αἰεὶ ἐν τῇ ἀνωμαλίᾳ πορεύεσθαι μᾶλλον; ἰσχυρίζονται δὲ πορθέον, ὅπερ ἐν ταῖς ἰσώχερον ἢ ἀναφορὰ ἐλάττων. ἐν μὲν οὖν ὁμαλῷ, μικρὰ ἢ ἄριστοι καὶ πυκνὴ ἐν δὲ ταῖς ἀνωμαλίαις, τοῦ ἀντίον. τὸ δὲ πρὸ ἐκείνου βάσις γινώμενον, πολὺ γὰρ πλεονέχει πολλὰς.

XXIII.

Cur laboramus magis æqualibus quàm inæqualibus, ocyùs autem ambulamus æqualem locum, quàm inæqualem? An quòd laboriosissimum est, non semper in inæquali gressu magis esse. velocius autem ambulant, ubi æquali tempore minor est ad superiora motus: in æquali autem parua eleuatio & frequens, in inæquali autem econtra: quod verò per singulam vix fit multum fit per multas.

Cum ea quæ in difficillimo hoc problemate erant dicenda à nobis longa oratione sint explicata in comm. i. probl. huius sect. ne eadem repetere sæpius cogamur, consultò eò lectorem remittimus.

Διὰ τί κατὰβαίνοντες μᾶλλον κατὰ τὴν ἀντιθέσιν, τοῦ μὲν ὁμαλοῦς κατὰβαίνοντες δὲ, κατὰ τὴν κινήσιν; ἢ ὅτι ἀναβαίνοντες μᾶλλον, ταῖς αἰρήναις τὸ σῶμα; ἀπὸ τοῦ γὰρ γὰρ φορτίον τὸ σῶμα; ὡς οὖν ἀπὸ τοῦ ὅτι κινεῖται, καὶ ὡς αἰετὸς, τὸ μᾶλλον ποιεῖ. ἢ δὲ κινήσιν τὸ σῶμα. ἔχοντες γὰρ, μῆκος ἔχον καὶ ὄχι ὡς τὸ ὅτι οἱ πλάτος ἔχει δὲ σαλβύει. ὡς τε οἱ ταῖς ὡμῶν τὰ βάρη κινούμενοι, καὶ ὅτι τούτῳ ἔχοντες τὴν γὰρ καὶ πονοῦμεν ὡς ὅμοιον μᾶλλον. κατὰβαίνοντες δὲ, ὡς ἐκ πίπτει τὸ σῶμα κατὰ καὶ πλεονέχει ὡς φύσιν, ὁ πόνος ὅστις ὡς τε ὡς μᾶλλον ἐκ πίπτει καὶ σαλβύει, τούτῳ πλεονέχει τὸ πόνον ἢ μὲν οὖν κινήσιν, μὲν δὲ τὸ βάρη, ὁ θάλαξ γινέται. ὁ δὲ μῆκος, δέχεται τε καὶ σαλβύει, ἀπὸ τὸ μῆκος τε ἔχειν καὶ ἐρέφεται ἀνωθεν, ἢ ὁ θάλαξ ἐκ πίπτει.

XXIII.

Cur femora in descendendo, tibiæ in ascendendo magis defatigantur? An quòd ascendentes eleuamus corpus: totum nanque corpus fit pondus: cui igitur totum innititur, & quo eleuamur, hoc maximè dolet: crus autem

Et hoc problema explicatum est superius problemate 19.

XXV.

Rei cuius quotidiana est experientia causam inuestigandam assumit: quotidie enim obseruamus viam semper longiorem videri, cum per ignotam ambulamus, ac nescimus illius certam quantitatem, quam si per viam notam, cuius quantitatem alias dimensi fuerimus: adiicit tamen conditionem qua sermo verificari possit, cum dicit. [*si modo res cetera pares adfuerint*] omnis enim comparatio, vt vera esse possit, supponere debet omnia æqualia in vtraque parte, præterquam in iis, in quibus fit comparatio. quæ autem requirit paria, aut ex parte viæ considerabuntur, aut ex parte iter agentis, ex parte quidem viæ, si via ignota sit plana, & amœna, multisque arboribus hinc inde confita, nota autem ardua, inæqualis, aspera, saxosa, vel lutosa, arenosa-ve, Soli nimis exposita, & denique deserta: tunc enim falsum erit quod in problemate assumitur, cognitam ac commensuratum viam breuiorem videri. ex parte iter agentis paritas hæc etiam requiritur. Si enim qui per viam ignotam iter fecerit, fortis fuerit, agilis, & denique ad omnia rectè dispositus: qui autem per cognitam iter fecerit, contra se habeat, incognita via breuior potius videretur, potissimum autem id eueniret, si præterea conditiones respectu viæ desumptæ coniungerentur. [*an quòd scire quanta sit &c.*] soluit, duas afferens solutiones, quarum prior desumitur ex parte indeterminationis animæ, altera ex natura determinati, & indeterminati. Hic primâ aggreditur, dicens id euenire, quoniam nouisse quantitatem itineris, est nouisse numerum & mensuram ipsius: puta viginti millia passuum, vel triginta: si quis autem quantitatem non nouerit, omnino & numerum & mensuram ignorasse necesse est:

Via ignota
cur lōgios
videatur.

quod autem scimus, idem etiam determinatum esse oportet: quod autem ignoratur, est indeterminatum: quod autem indeterminatum est, respectu animæ nostræ semper inane esse debet. declarat hoc, quoniam sicut si sciuerit determinatè anima viam tantæ esse quantitatis, habebit scientiam determinatæ illius quantitatis: ita è contra, ubi terminum illius ignorauerit, paralogizat, inquit, anima: videbitur enim via illi infinita, quoniam ignotum, in quantum tale est, infinitum. [*quasi infinitam credens*] quasi dicat, cum quispiam viæ terminum ignorauerit, semper in eo fixus, animo pendet, semper ad finem se peruenisse cogitans, cum alioqui terminum nondum attigerit, unde quasi animo destitutus desperat: quoniam, ut optimè dicebat Aponensis, anima nostra propter fragilitatem corporis, & desidiæ, ut in pluribus diffidit, & tendit in peius, & vilius semper mole corporis grauata. [*Propterea quantum determinatum est &c.*] est altera causa, ex parte ipsius rei indeterminatæ natura desumpta. quoniam quod est quantum est determinatum, & quod determinatum est quantum: quoniam quantum nullum est infinitum, ut longa oratione demonstrauit Aristoteles tum 3. de phys. auscult. & primo de cælo & mund. & omne quod est indeterminatum appetit determinari. si quippiam igitur fuerit, quod non sit determinatum, ita se habet, ac si sit infinitum, quod cum superari, transgredique non possit, molestiam animo infert.

Διὰ τί τοῖς μηροῖς μᾶλλον ἢ ταῖς κνήμας καπιῶσι; πότερον ὅτι ἐγγίς τὸ τοῦ ἔχοντος τὸ πείττωμα. ὥστε αὐτὸν ὡς βλάβη δὲ τὴν κίνησιν τῇ θερμότητι σπῶσιν. ἢ μᾶλλον καὶ πληθὺν ἢ αἱ κνήμαι; ἢ δὲ τὸ συμφυὲς μᾶλλον εἶναι τοῖς μηροῖς; μάλιστα γὰρ ποιοῦσι τῇ τῶ σπινεχρῶς διαστάσει. καὶ γὰρ αὐτοὶ μὴ δὲν ἔχοντες πείττωμα, καπιῶσιν, ὅμως τοῖς μηροῖς καὶ πλεονόσφι ποιοῦσι μᾶλλον. ἢ ὅτι καὶ τὰ ἐν βλάβει γίνονται πληγύτερες, δὲ τὰ ἄρσιν τῶ φλεβῶν καὶ νέρων, ὅτι καὶ οὗτοι ἐγγύτερον δὲ τῇ ἔρχῃς ὁ μηρός. ἢ διὸ μᾶλλον ἐν ταῖς αὐταῖς χήμασι ὁ μηρός τῇ κνήμῃ. τὸ δὲ καπιῶν τὸν ὅτι ἀρκάδης ὥστε πολὺ τὸ κατὰ φύσιν ἔχων ἐν αὐτῷ;

XXVI.

Cur femora magis quàm crura lassescunt? vtrum quòd prope locum sunt continentem excrementa. itaque ubi ea pars nimium per motum incaluerit, attrahunt femora promptius, & plenius, quàm crura. An propterea quòd magis innatum est femoribus lassescere? fit enim lassitudo maximè propter continui distractionem: quippe cum etsi nullo excremento affluente defatigemur, tamen femoribus & lumbis magis defatigamur. An quemadmodum bubones in inguinibus fiunt, ob venarum distractionem & neruorum: ita & in hoc casu. prope principium autem est femur. An quòd magis in eadem figura femur persistit, quàm tibia: hoc autem laboriosius. An quia carnosum. quare multum quod est secundum naturam habent in se ipsis.

Femora
cur magis
lassescunt
quàm crura.

Quærit causam cur magis à labore femora & adiacentes partes, ut lumbi lassitudinem sentiant, ac doleant. cumque probabiles multas rationes rei huius afferat, in solutionis principio de more suo vitur dictione πότερον: vtrum, & multas affert problematis solutiones, quarum ea prima est, quæ iis verbis exaratur, cum dicit. [*vtrum quòd prope locum sunt continentem excrementa &c.*] cum enim femoribus & lumbis contineantur multa membra, quæ receptacula esse solent excrementorum, iisque tãquam partibus quibusdam muniantur fulcianturque, ut vesica, vterus, renes, intestina: non est mirum, si in laboribus, quibus maximè femora & lumbi exercentur, incallescant maximè, subindèque, cum caloris proprium sit attrahere, unde quaque excrementa ex vicinis partibus, ad sese attrahant: id autem semper vehementius prestare poterunt quàm crura, cum & illa longius distent, nec ad ea tam facilis aditus excrementis pateat. hinc quandoque & horrores, & etiam tremores

in ijs partibus post labores & sudores in ijs lumborum partibus perſentimus, commotis & ad carnoſas illas partes fuſis excrementis illis acrioribus: potiffimū ſi ex calore acrimoniam, & tenuitatem acquiſuerint: nō enim aliter fieri poteſt, cuti carniſque occurrentibus illis, ac qualitate ſua vellicantibus [*an propterea quod innatum eſt femoribus magis laſſeſcere &c.*] prima illa ſolutio deſumpta eſt ex dolore facto poſt labores in lumbis & femoribus, ratione excrementorum ad eam partem affluentium. hæc autem tota ſumitur ex parte conſtitutionis illius partis, quæ etiam nullis aliunde ſuſceptis humoribus, aut excrementis multò aptior tamen eſt, vt defatigetur, & doleat, quàm ipſa crura. cū autem ſuperius longa oratione demōſtratum ſit ambulationis motum cruribus quidem perfici, at ea oſſibus femorum fulciri, quibus etiam vniuerſum corpus ſuſtentatur: cū igitur & ingens hæc machina hac parte fulciatur, & pondus hoc corporis totum illis innitatur, moueaturque præterea ad tibiæ motum, neceſſe eſt partem illam, eo quod magis laboret & defatigetur magis deſaſſari, etiam non affluente humore vllō ſuperfluo: quanuis continuum diſſoluatur magis in motu harum partium, ad quam diſtractionem dolorē ſequi communis eſt & philoſophorū & medicorū ſententia. [*an quemadmodum bubones per iſtum &c.*] eſt altera ratio ex vicinitate vaſorum deferentium deſumpta. & dicit, quod quemadmodum ad inguina facilè affluunt humores, ſiue iſtu percutiantur, ſiue aliqua alia ratione, & tumores excitant diuulſis nervis, & venis, & humoribus per eas partes affluentibus, ita pariter ad femora & lumbos, ob venarum magnitudinem, quæ per illas partes ſubreptant, facilè humore fluere, & diſtorqueri vaſa illa, & eoſdem humores in ijs exiſtentes, & concaleſcere, atq; faciliùs accēdi. *Βουβωνες* autem intelligere poteſt & locum vbi femur & coxendix coeūt, tum etiam glandulas in inguinibus ſitas, earumque tumorem aut inflationem. ſic enim etiā Hipp. video *Βουβωνας* ſcripſiſſe pro inguine ipſo ægroto 3. primi Epid. *ἡ λησεν κτλ Βουβωνας* ad inguē doluit. & 5. Epid. in oēniadis. Eupolemus coxendicis dextræ dolore cōſtictabatur, & bubonis ſiue inguinis: & propinquæ coxendicis iuncturæ, quæ inguini & coxendicis anteriori parti reſpondet. ſic Arethæus in primis vetuſtus auctor *Βουβωνας* pro inguinibus ſumpſit cap. 2. lib. primo de acut. mor. curat. nec non, inquit, & manus ad humeros vſque, & pedes inungēdi ſunt *παρὰ τῶν Βουβωνων* ad inguina: ſignificat etiam *Βουβων* glandularum in inguine inflammationem, & inguinis tumorem, vt videre licet apud Gal. lib. de Tum. præter naturam: & apud Hipp. lib. 4. Aph. 55. hoc loco vtrumque Ariſtoteles per bubones potuit intellexiſſe. docuit enim Hipp. lib. 6. Epid. ſect. ſeptima. T. 4. glādularum tumores ſeu *βυβωνες*, ab euidenti cauſa interdū fieri veluti vlceribus, quæ prope venam magnam vel arteriam excitantur, vt ſcribit Gal. 13. Meth. med. veluti etiam vlceribus in pede fiunt etiam ex iſtu, caſu, dolore, & ſimilibus. fiunt interdum ex deliteſcente intus cauſa, vt inflammatione viſcerum, potiffimū autem hepatis, humorum plenitudine, vel malignitate. vnde Hip. 2. ſect. 6. Epid. T. 7. abſceſſus dicebat. veluti glandularum tumores, eorum quidem locorum, vnde propagines ducūt, ſignificationē præbent. quemadmodū igitur inguinibus tumores huiusmodi eueniunt, diuulſis nervis & venis, & ſubinde humoribus contentis effuſis. [*An quod in eadem figura &c.*] eſt alia reſponſio ex poſitione & ſitu partium deſumpta. quod femur diutius eundem ſitum & figuram ſeruet quàm crus: crus enim multis mouetur modis, ac varias figuras & ſitus immutat: ſuperius autem demonſtratum eſt laborioſum magis eſſe eundem ſitum diutius ſeruare, quàm eundem immutare. videmus id quotidiana experientia, ac obſeruamus, eos, qui recti ſtant, niſi aliquo modo figuram & poſitionem mutant, nunc vni cruri innitentes, nunc alteri, non poſſe diutius laborem illum ſuſtinere, ſed deſaſſari, ac maximè lumbis dolere. [*an quia carnoſum magis &c.*] vbi carnis maior copia eſt, & partis maior ſub eſt imbecillitas, & ſenſibilitas maior, ac ad eam partem cū maior nutrimenti copia confluat, ſit vt & multò maior excrementorum copia colligatur, quibus ſit, vt femora, cū carnoſa maximè ſint, vbi labore incaluerint, etiam ob tres iſtas cauſas magis defatigentur: quantò enim pars magis oſſibus fulcita eſt, & roborata, tantò difficilius defatigatur, cū munimenta habeat, quibus ſe fulciat, ac muniatur. quātò autem carnoſa magis fuerit, tantò imbecillior, ac ſenſu magis prædita: cū verò ex labore concipjatur calor præter naturam, aliquando dolorem pariat oportet, maximè vbi affluant, aut attenuentur humores excrementitij, qui tum acrimonia ſua & vellicando, tum copia continuum ſoluendo dolorem inducere poterunt.

Bubonis
nomen
quot ha-
beat ſigni-
ficata.

Διὰ τί ἐνίοις ὅταν πονήσωσιν, ἔλκη ἐκ φύουσιν; ἢ ὅταν τὸ σῶμα ἀκαθάρτον ᾖ, ἢ κίνησις θερμὴ γένῃσιν, καὶ ὅσα παρὰ τὰ σώματα συνεξικμάζῃ μὲν τῆς ἰδρώτος; παχέα δὲ ὄντα, καὶ χυμοὶ ἔχοντα μορθηροῦς, ὀξέος καὶ πικροῦ καὶ ὀσμυροῦς, τὰ παρὰ τὰ σώματα ἐκκρίνεσθαι μὴ ἔδυνάται, ὅθεν παχέος, ὅθεν αἴρεται δὲ ὅθεν τὸ σῶμα, καὶ ἐν ἑαυτῇ ὅθεν πικρότητα τῶν χυμῶν.

XXVII.

Cur aliquibus, vbi laborauerint, vlcera oriuntur: an quia cū impurum fuerit corpus, motus excalfaciens excrementa alia etiam cum sudore extrahit, quæ incassa cū sint, & humores prauos. i. acres, falsos, amaros mixtis habeant, excerni quidem ob connatam crassitiem non possunt. Itaque per carnem egrediuntur, & externas partes exulcerant ob humoris acrimoniam.

Vlcera post
exercitatio-
nem cur a-
liquibus
per cutem
excitantur.

Vlcera im-
puro cor-
pori post
exercitatio-
nem inna-
scuntur.

Vlcera qui-
bus etiam
impuro e-
xistēte cor-
pore post
exercitium
non ena-
scuntur.

Tubercula
in fronte
ab exerci-
tatione, q-
bus enasca-
tur.

Quod Hipp. 6. Epid. sect. 5. part. 34. præcepto admonuerat præseruante, ne impuro corpore validius exerceremur, quod vlcera per cutem erumpant, vbi quis non purgato corpore sese exerceat, hoc loco elegantissimè Aristoteles explicat, & sententiæ rationem reddit. Gal. ieiunè admodum Hipp. exponit, dicens, In laboribus, hoc est, in exercitationibus calorem auctum ex profundo ad cutim succos euocare, atque discutere, alibi didicimus. Quando igitur prius in corpore hi vitiosi contracti sunt, acrimonia cutim erodit, atque vlcera efficit: Quemadmodum cū crassi, glutinosi q; humores sunt, iecur renēsque obstruunt: in cutē autem affectus cum tumore excitant. libro tamen 3. Aphor. 20. aliquāto vberius rem hanc pertractat: dicens, Tale quiddam vere contingit, quale in exercitatione euenire videmus. Etenim hæc quoque sunt saluberrimæ: verū si hominem vel pituita, vel flaua bile, vel atra, vel etiam ipso sanguine plenum volueris ad exercitationem producere, aut ei morbum comitiale, aut apoplexiam efficies exercitatione: aut si hæc mala non euenient, periculum imminet, ne rupto aliquo in pulmone vase in morbum incidat insanabilem. Multi verò cū febricitare cœpissent, propter exercitationes acutissimis morbis fuere correpti. Quibus verò vicem purgationis humorum, qui sunt in profundo corporis, exercitatio suppleuerit, ad cutem euocans, malorum humorum abundantia: his & vlcera & scabies inde generantur, & hoc innuens dicebat Hipp. si impurgatus laboraueris, vlcera erumpent. atque id ipsum etiam confirmauit idemmet Gal. 5. de Tuenda valetudine: & Theoph. 1. de labor. Aristoteles igitur quærit quam ob causam fiat vt tubercula & vlcera nonnullis ex labore proueniant. ex solutione autem colligitur, illis solum hoc euenire qui impuro sunt corpore: ac ne omnibus etiam iis: qui enim serosis, aut biliosis, tenuibusque solum referti sunt humoribus, per exercitium aut sudore subsequente euacuantur, facile cutis meatibus illis permeantibus, aut certè si in maiori quantitate fuerint, quàm vt expelli per sudorem extra corpus possint, putredine per calorem excedentem ob motum concepta in febres acutas incidunt. at si humores partim tenues fuerint, partim crassiores, calore ex motu excitato ad externa promouentur vt expelli possint, partim naturali inclinatione naturæ benè operantis, & conantis extra pellere, quod noxium est, partim natura humoris id exoptulante: qui enim subtiles sunt, vbi concalescenti magis fuerint, quasi igneam concepti naturam, superiora petentes, ambitum corporis impetunt, exitumque quærunt, crassiores autem partim eadem causa attenuati, simul mouentur, partim impetu tenuiorum moti ad cutim propelluntur: qui tenuiores sunt, in halitus versi, per cutis meatus pelluntur in sudores versi, crassiores autem eundem quærentes exitum, nec ob crassitiem inuenientes, aut cutim in tumorem eleuant, locum quærentes, sicq; tubercula per vniuersum corpus excitant, potissimum circa frontem, vbi diutius firmati, cū sint extra propria conceptacula, caliditatemque maiorem assecuti, tandem corrodunt cutim, & vlcera progignunt: aliquando etiam acredine magna, amarore, & falfedine referti, immediate vlcera in cute procreant calorem proprium calore exercitationis etiam adaugente.

Διὰ τί τοῖς ἐκ τῶν γυμνασίων καὶ φαρμακωποσίων ὅτε δὴ τὸ πλεονέκτημα τοῦ σώματος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐκκρίνεται, καὶ ἐν τῇ κεφαλῇ ἐκκρίνεται, καὶ ἐν τῇ κεφαλῇ ἐκκρίνεται, καὶ ἐν τῇ κεφαλῇ ἐκκρίνεται.

Cur iis qui euacuati sunt ab exercitationibus, aut à medicamentis purgantibus, non protinus cibum offerunt? An quòd purgatur corpus adhuc, nec dùm à labore quiescit, segregatàque sunt excrementa?

Quemadmodum exercitationem faciendam esse ante cibum medicinae parens Hipp. docuit: sic enim consulit, *πότες ἑστίν ἡ γαστήρ*, non quocunque id tempore faciendum esse consulit, sed in tempore temporisque oportunitate, atque occasione: ita ut prior confectus cibus, in sanguinem cōuersus, nutriturus mox sit corpus, ut crudiorum succorum caueatur in habitudinem totam translatio: neque tamen laboremus famelicientes nimis, ut flauæ bilis generandæ simul & exarescentiæ nimiae suspicio vitetur, consiliūque in hoc quoque Hipp. 2. Aph. sequamur: qui ita scribit ubi fames laborandum non est: ita 3. de sanitate tuenda, versus finem Gal. censuit non statim ab exercitatione cibum esse concedendum, sed aliquod temporis interuallum interponendum esse. huius rei Aristoteles hoc loco rationem inuestigat, simul alterum addens, quod tamen ad propositam de exercitationibus & lassitudinibus materiam nihil facit, sed quod eandem sortiatur causam, cur quemadmodum non statim ab euacuato corpore, ex medicamento purgante assumpto, cibum offerimus, ita neque protinus ab exercitatione cibum assumi debet. [*an quòd purgatur corpus adhuc*] ut reddat rationē cur non protinus ab exercitatione cibum offerre, quin nec potum ut in sequenti 3. problem. iam iam docebit, conueniat, incipit reddere rationem cur ab assumpto medicamento, etiam si humorum euacuatio iam desierit, non statim cibum offerre expediat, & causam esse dicit, quoniam purgantur adhuc corpora, id est, quoniam humores adhuc sunt in motu, neque scimus, perfecerit ne adhuc opus suum natura. non est autem ab opere natura distrahenda, neque reuocanda ad munus contrarium: retracto enim ad interna calore, & spiritibus, ventriculum impetentibus cibus assumptus concoqui per quietem debet, & verò in purgatione spiritus indequaque distrahuntur, & ad naturalem hanc actionem minimè concurrunt. Accedit ad hoc alia nō minoris momenti causa, quòd facta euacuatione à medicamento, purgante natura, ut quòd eductum est, resarciat quamprimum, crudum etiamnum vix dum ingestum cibum per venas attrahit, vnde obstructions multæ, tum & cruditates per vniuersum corpus disperguntur: quòd si simul cum cibo hoc ingesto reliqua aliquæ, quæ supersunt medicamento purgantis particulae, aut saltem vapores, aut fuligines per venas ad penitiores partes & hepar & cor ipsum attrahuntur, cum venenatae alicuius qualitatis sint participes, grauiam secum inuehent accidentia. quod animaduertens Mesuæus in primo de præparatione simplicium medicinarum dicebat, vnam ex causis febrium esse festiuam comestionem super medicinam [*nec dùm à labore quiescit*] verba hæc & si optimè quadrare possunt iis, quæ de euacuatione post medicamentum purgans iam docuimus, crediderim tamen potius conuenire alteri parti, quæ magis proposito nostro conuenit. cur scilicet non statim ab exercitatione cibum assumi debeat: prima enim causa optimè illi conuenit, quia adhuc purgatur: videmus enim sæpenumero post exercitationem absolutam corpus adhuc sudore affluere, & commotio quædam spirituum & humorum persentitur, quæ omnino distraheret ab omni actione concoquendi instrumenta, cum necesse sit, ut perfecta fiat concoctio spiritus circa ventriculum colligi. Vnde Damascenus in suis Aphorismis dicebat in nimio exercitio positus ante cibum parum quiescere oportet: in ocio autem, aliquali vti exercitio antè, ut vtriusque calor fiat validus, ut in locis coctionis optimè contineatur.

Exercitatio ante cibum facienda.

Cibus non protinus ab exercitatione offerendus, & cur.

Cibus à purgatione per medicamentū purgans facta non statim offerendus.

Διὰ τὴν χαλεπώτερον εἶναι ἢ βαδίζειν, ἢ ὅτι πλεον φορτίον φέρει ὁ ἄνθρωπος, ὅταν γὰρ ἡ μετέωρος, ἀπὸ τοῦ ἐφ' αὐτῷ ἔχῃ, ὁ δὲ βαδίζων, οἷον ὅτι τοῖς τοῖς τοῖς ἀναπαυόμενος, ὅτι τοῖς ἔχῃ ὅτι τῷ ἡρεμώτι.

Cur difficilius est currere, quàm ambulare? an quòd plus oneris fert currens?

cū enim eleuatus fuerit, totum in se habet. ambulans autem, quasi requiescēs, parietibus adhærens, sustentatur in quiescente.

In cursu
cur magis
defatiga-
mur quā
dumambu-
lamus.

Si quæ à nobis ex Aristotele lib. de communi incessu animalium proposita sunt animo repetantur, non erit difficile Aristotelem hoc loco per eundem alibi explicare. Cū enim suppositum sit lib. de communi motu animalium, motum omnem immobili cuiuspiam inniti, motus ille in animalibus laborem maiorem producat, in quo animalia minus habent externum, cui innitatur: qualis est cursus. cum enim in cursu animal quasi totum in aëre sit, nihilque habeat per temporis spatium saltem dimidium, quo innitatur, cū quasi totum sit in aëre eleuatum, ipsimet quasi innixum, innitatur, laborem non paruum corpori infert: cū qui currit quasi pondus deferat vniuersum sui corporis: qui verò ambulat, non sic pondus totum in se ipso fulcitum habet, vnde laborem inferri dicebamus, sed partem semper habet quiescentem, & terre innixam: qua quietem dat ex parte corpori non secus quā, qui ob laborem, aut aliam quampiam causam defatigati vniuerso corpori parietibus innixi laborem quærunt. cū enim quis ambulat paulatim & ordinatè pedem vnum mouet, & figit, cui innixus alterum porrigit, & progreditur: hinc alteri iam antè progressu innixi vltius progredimur, & sic deinceps. Præterea si corporis nostri constitutionem considerauerimus, cū compositum sit, in quo terreum elementum prædominatur, motus omnis, qui non sit deorsum, illi contra naturam esse oportet. ambulationis autem motus naturalis solum dicitur, quia principium habet in intrinsecum animam: certum est tamen nature illius corporis repugnare: quod enim quispiam rectus, aut stes, aut erectus ambulet, grauitati corporis repugnat, at quia graue cū sit, terræ secundum partem innititur, minus repugnat, quia graue in suo loco positum naturalem dispositionem ad actum reducit. cū autem currere species sit ambulationis sed velocior, ita vt corpus in suo loco deorsum multo minus commorari possit, sed totum fere eleuatum feratur, propterea cū magis sit præter animantis corporis inclinationem, magis erit præter naturam: magisque propterea laborem inferet. quod si addiderimus cum Aponensi etiam causam penes aërem, rem etiam firmiorem & clariorem reddemus. qui enim currit, affatim & subito obuium aërem, & densiorem scindit, atque aperit: qui verò ambulat id agit & sensim, & in aëre minus condensato. in cursu enim aër ob propulsionem subito factam, vnitur magis, atque crassescit.

Διὰ τί ἐκ τῶν γυμνασίων ὁ πίνουσιν βίβης πότερον ἀλγὰ πλεονέχουσιν τῆς σωματικῆς, ἢ ὡς αἰτιέται; ἢ ἀλγὰ τὸ πνεῦμα ὁ ποιεῖ ὁ πόνος ἐκ τῆς ὑγρότης; ἢ ἀλγὰ πλεονέχουσιν, ἢ γίνεται ἐκ τῆς θερμότητος καὶ πονοῦντος. πάντα γὰρ συμβαίνει ταῦτα.

XXX.

Cur non protinus ab exercitatione bibunt: an propter dissolutionis reliquias, dum penitus concoquantur? An propter spiritum, quem labor ex humido progignit? An ob sitim, quæ fit, quod calefiant laborantes: omnia enim hæc accidunt.

Eandem cū ferè causam habeat problema hoc quod 28. quo querebat cur non protinus ab exercitatione cibum offerimus, non est quod hoc loco eadem repetentes tempus conteramus potissimum, cū perse manifeste sint causæ; solum illud animaduertendum erit in Gæze translatione, πίνουσιν, famere aut esurire incipimus, pessimè verti: cū vel ex ipsa solutione quilibet animaduerrere posset de portione loqui.

Διὰ τί ἔξονθρωποι εἰσιν ὁ κοπιῶντες καὶ φθισκόντες; ἢ ὅτι ὅλως ἔξονθρωποι οἱ θερμοὶ ὕγροι; ἢ τὸ πλεονέχουσιν τοιοῦτον ὅτι τὸ φύσιν. τὸ τοιοῦτο δὲ, ἔξ ὅτου ἀλγὰ κλειμῶν μάλιστα γίνεται. ὅπου δὲ ἢ ἀπὸ τῆς ἰσχυρῆς θερμότητος πλεονέχουσιν, μικρὸς ῥόπης τὰ σώματα δείται, καὶ ταύτας ἐσώγειν, ἀλλ' οὐκ ἐξώγειν. ὁ δὲ φθισκὸς καὶ κοπιῶντες, ὅτι ἀλγὰ κλειν. ὁ μὲν γὰρ κοπιῶντες, ἀλγὰ

κόπον καὶ τὴν κίνησιν, στυτήματος θερμὸς πλήρης εἶσιν. ὅς φησιν, Διὰ τὸ κατὰ ῥοὴν καὶ τὸ
 γνομένην θερμὸν καὶ τὸ φλεγμασίαν.

XXXI.

Cur per somnum iis semen magis profluit, qui labore lassescunt, aut phthisi laborant? An quòd in pollutiones incidunt omnino calidi & humidi: semen enim tale est secundum naturam. huiusmodi autem redditur maximè ita dispositis, cum caliditas, quæ est à somno, superuenit. paruo enim motu corpora indigent, eoque intrinsecus, non extrinsecus, phthisi autem laborantes, & delassati sic dispositi sunt. Hi etenim ob laborem & motum delassati, calidi dissolutione pleni sunt. Tabidi autem ob distillationem & productam caliditatem ob inflammationem.

Certum est seminis per somnum excretionem inuoluntariam ad duarum causarum alteram referri debere, ad quam reduci solent causæ excretionum quarumlibet, quæ in viuento corpore fieri solent: nempe vel in facultatem expultricem, excretricemque naturalem fortiolem, quæ concitata sit vel à multitudine, vel ab acri, noxiæque qualitate eorum, quæ excernenda sunt: vel in facultatem contentricem imbecilliolem, quæ continere cum nequeat, quæ continenda essent, effluere ea finit. quærendæ igitur sunt causæ cur, & iis, qui labore lassescunt, & qui phthisi laborant, cum alioqui diuersissimæ sint conditionis, semen effluere inuoluntariè soleat, potissimum autem per somnum. [*an quòd in pollutiones incidunt &c.*] qui in nocturnas pollutiones incidunt ἔξονειρόν, καὶ dicuntur ab Aristotele; quamuis Camotianus codex, & Basiliensis, sine κα ἔξονειρόν, καὶ legant, alij autem ἔξονειρόν, καὶ legunt; ego Budeum secutus & Sylburgium priorem retinendam lectionem censeo. Hipp. quidem 6. Epid. Sect. 8. T. 51. ἔξονειρόν, καὶ pro in somnis genituram emittere sumpsit. cum dicit Σάπρος ἔξονειρόν, καὶ πλεονάκεις. Satyrus inter dormiendum sæpius seminis profluuium expertus est, & lib. πρὸς γυνῆς, καὶ οἱ ἔξονειρόν, καὶ οὐκ ἔξονειρόν, καὶ πρὸς τὴν ἑσπέρην, dixit. Et qui venerem somniant, propterea in somnis genituram effundunt, primis iis verbis Aristoteles tradit causam: cum pollutiones ex nocturnæ potius per somnum fiant, quàm vigilantibus & interdium. causam autem in seminis naturam refert, quæ cum calida sit & humida eo tempore, & in ea hominis conditione potissimum abundabit, atque effluet, in qua hominis corpus magis ad talem calidam & humidam conditionem accedit. cum enim per somnum spiritus & calor ad interna retrahatur, ut alias longa oratione à nobis demonstratum est, efficitur ut seminalis materia adaugeatur, hincque nocturnæ per somnum pollutioni occasio manifesta præbetur; potissimum in iis, qui ad hoc natura propensi sunt. [*paruo enim motu corpora indigent &c.*] cum in homine vigilante motus multi corporis celebrentur, ad ea exercenda necessarius est confluxus spirituum, qui potissima sunt instrumenta, quibus utitur facultas motrix, & anima ad propria edenda munia: qui cum ad externas & remotas multas partes dispertiantur, secum etiam sanguinis non paruam quantitatem deducunt, quibus ad extremas partes confluxis destitutæ internæ, potissimum & cor, & seminaria vasa, tum & testes minus pollutionibus spontaneis occasionem præbent. in somnis autem, paruo motu corpora indigent, & eo quidem potius interno quàm externo. [*phthisi autem laborantes sic dispositi sunt.*] videtur iis verbis Aristoteles nocturnas pollutiones voluisse originem ducere ex colliquatione carniū & sanguinis, quæ vi caloris solet produci, ubi immoderatè corpus afficiat: & quamuis aliquando semen colliquamentum non esse demonstrasse eum aduersus antiquos manifestum sit, non negauit tamen quandoque ex carnis & adiacentium partium dissolutione genituram produci posse, cum illud verum sit, eiusque argumenta optimè commoastrent semen semper ex colliquatione carniū non produci, at e contra non arguunt semen quandoque ex earundem dissolutione confluere, quod fortasse in hoc problemate confessus est. redundant enim carnis colliquatione quadam, delassati ob fatigationem & motum. phthisi autem laborantes, nimia caliditate in solidioribus omnibus partibus introducta, colliquantur

Seminis
 inuolunta-
 rij effluxus
 causæ.

Semen per
 somnum
 cur iis po-
 tissimum
 effluat
 qui & labo-
 re lassescunt
 & qui
 phthisi la-
 borant.

Phthificis
 cur noctur-
 ne polluti-
 ones fre-
 quentes.

adeò, vt tandem ad summam siccitatem, in vltima tabis specie deueniant. vt optimè obseruauit Cornelius Celsus lib. 4. c. 21. si. n. huiusmodi affectio diutius protrahatur, vniuersum corpus contabescit, quia semen non est adeò excrementum, vt non sit etiam res utilis, & familiaris ipsi nature, cum ex maximè pura, & spiritiosa sanguinis parte contrahatur: quæ si immoderatè effundatur, vires còcidunt, ac prosternuntur. Quamuis autem Aristoteles in vnicam hanc colliquationè problematis huius causam retulisse visus sit, cum tamen antecedentem huius causam cognoscat, excedentem caliditatem tentabimus nos, duobus illis à principio propositis principiis, rem hanc multò clariùs explicare. Dicebamus enim excretionem omnem quæ in viuente corpore fit, ad duo summa capita, tanquam ad causas effectrices reduci, expultricem facultatem fortiolem, vel in facultatem retentricem imbecilliolem. In delassatis ex nimio labore & fatigatione, duplex vtraque hæc inueniri facilè potest causa. cum enim ex immoderato labore incalescant lumbi, & seminalia vasa, sanguis & seminalis materia incalescit nimium, acriórque redditur, maximè cum multa ob laborem ad eas partes confluat, hinc acredine & calore stimolata natura per somnum ob eas, quas recensuimus rationes, semen excernit: fieri enim potest quandòque vt quamuis bene se habeat retentrix facultas, cogatur tamen à proprio officio desistere, & facultati expultrici obtemperare, permittitèque vt assiduè pateant orificia vasorum spermaticorum. Quod multo etiam magis præstat, vbi ipsa quoque ob aliquam causam admodum langueat. Debilitatur autem facultas retentrix, si aut dilatentur vasa plus quàm oportet, aut caloris excessu & humoris. Dilatantur autem vasa à violenta & diuturna exercitatione, ob quam spina, lumbi, & renes plurimùm incalescere solent: quòd si humor aliquis ob eandem causam accedat, facilè occasionem seminis profluuij adaugebit. Vt enim frigus iunctum siccitati vim habet condensandi ac constringendi, ita oppositas excessus vim habet partes, & potissimùm meatus & canales relaxandi & dilatandi. In tabidis etiam tum colliquatio sanguinis & carnum, quæ semini profluendo materiam præbet, tum eiusdem materiæ calidior & acrior qualitas, quæ expultricem facultatè ad excernendum humorem illum solet prouocare, tum retentricis facultatis magna imbecillitas, inuoluntariæ per somnum seminis emissioni non paruam præbere solent occasionem.

Διὰ τὴν αἰσθητὴν σκέλεις χαλεπώτερον τείβεσθαι ὑφ' ἐαυτῶν πολὺν χρόνον, ἢ τὸ δεξιόν; ἢ ὅτι τοῖς δεξιοῖς πονεῖν διωάμεθα; εἰ τοῖς δὲ αἰσθητοῖς φύσιν, ἢ τῷ δεξιῷ σκέλει τείψις ἕξεσθαι μᾶλλον γίνεται. τὰ δὲ αἰσθητὰ φύσιν ποιεῖ μᾶλλον, χαλεπὰ. τῇ δὲ δεξιῇ, τὰ δεξιά ἔχεν ἐπιδηλον, εἴθε τὸ μηδετέρως ἰσχύει.

XXXII.

Cur sinistrum crus difficiliùs perfricatur adinuicem per longum tempus, quàm dextrum? An quia dextris laborare valemus. In his verò quæ sunt præter naturam, sinistri cruris fricatio transuersè fit: quæ autem præter naturam fiùt, difficilia. qua autem ratione sinistrum perfricet faciliùs à dextro non est manifestum, propterea quòd neutra parte pollere deberent.

Diu multùmque in interpretatione huius problematis hæsi, tum quoniam Græcus contextus difficultatè adeò magnā habebat, vt vix intelligere possemus quomodo crus à seipso, siue dextrū siue sinistrū fit, perfricari posset. tū quoniā ex postrema sentētia vix sensum elicere poterā: quod effecit, vt proximè dicā, vt Gaza in illa vertēda toto cælo aberrarit: cum ad manum præter omnem Aristotelis mentē deflexerit. antiquus autem interpres adeò verbo verbum referre volens, obscuram reddidit sentētiā, vt pro ea explicanda Delio indigeremus natatore. Nos igitur verbū verbo maiori ex parte reddentes, conati sumus aliquem elicere sensum. Qui erit in propositione cur dum adinuicem se scabunt & perfricantur crura diutius, in hac actione edenda, magis laborat sinistrum crus, & citius defatigatur, quàm dextrum: id verò esse verissimum quilibet experimento

Gaze lapsus.

Crus sinistrum in perfricando cur magis laboraret, quàm dextrum.

experimento proprio potest experiri. [*an quia dextris laborare valeamus*] cum morum dextris potissimum perfici & superius docuerimus, & Aristoteles 2. de celo & mundo abundè explicuerit, meritò sinistris laborantes magis defatigamur, quia quasi inuerso ordine motus naturalis operamur, quæ verò contra naturam sunt, laborem inferre solent, sicque facilius erit, & minus defatigare solet perfricatio quæ à dextris in sinistras fit, quàm econtra, quæ à sinistris in dextras: & hoc est quod dixit sinistri cruris fricatio, id est, cum crure dextro peruersè siue transuersè, id est, contra solitum naturæ, dixit enim *Ἐξεραιμένῳ*. [*Qua autem ratione &c*] mihi videtur iis verbis voluisse Aristotelem non omnium rerum quærendam esse causam, quod alias in analyticis etiam dixerat, quoniam nulla certa inueniri potest ratio, cur dextræ partes magis valeant ad operandum, quàm sinistræ.

Διὰ τί ὑγίαινον τὸ ἔξωφῆς ὑποσέλλεσθαι, πονεῖν δὲ πλείω; ἢ ὅτι τὸ νοσεῖν αἴτιον περὶ τὴν ὥμα-
τος πληθύνει; τὸ δὲ ἔξωφῆς ὑποσέλλεσθαι, ἢ ἀπὸ τῶν πόνων ἐνδεῖν.

XXXIII.

Cur cibum imminuere, laborem augere salubre est: An quòd ægotandi causa est multitudo excrementorum. Hæc autem fit, quoties nutrimenti adsit excessus, aut laborum imminutio.

Quæ pro hoc problemate explicando & rectè intelligendo faciunt, cum prima sectione in explicando 46. problemate, quod omnino idem est cum præsentī, satis superque proposita sint, ne eadem repetere cogamur, lectores ad illum locum amandamus.

Διὰ τί ἔδει πυκνοῦ πλεονέχεια πρὸς ὑγίαν, ἀλλ' ὁραοῦν ὡς περὶ τὸ πόλις ὑγιανέτω καὶ τὸ πρὸς δόπνοις, (δὲ καὶ ἡ θαλάττα ὑγιανέτω καὶ τὸ σῶμα τὸ δόπνουν, μᾶλλον ὑγιανόν. δεῖ γὰρ ἡ μὴ ὑποάρχην μηδὲν περὶ τὴν ὥμα, ἢ τοῦτου ὡς τάχιστα ἀπαλλάττεσθαι καὶ δεῖ ὅπως ἔχῃ τὰ σῶματα, ὥστε λαμβάνοντα, ὅθις ἐκκρίνειν τὸ περὶ τὴν ὥμα, καὶ εἶ) ἐν κινήσει καὶ μὴ ἡρεμείῃ. τὸ μὲν γὰρ μένον, σήπεται, ὡς περὶ ὕδωρ. τὸ δὲ σηπόμενον καὶ μὴ κινούμενον, νοσῶσι. τὸ δὲ ἐκκρινόμενον, περὶ τὸ ἀφαιρῶνται χωρίζεται. τὸ δὲ οὖν πυκνὸν καὶ μὴ τὸ ἀραιόν, ὅς γίνεται. (ὡς περὶ γὰρ ἐμφερί-
ονται) πόρι) ὁραοῦν δὲ, συμβαίνει δὲ καὶ ἔδει ἐν τῇ ἡλίῳ γυμνὸν βαδίζειν. (συνί-
σταται γὰρ ἡ ἥλιος, καὶ κομίδῃ ἀποσπᾶται, καὶ ὑγρὸν τὸ σῶμα γίνεται. τὸ μὲν γὰρ ἐν τῷ, ἀφαι-
μένει τὸ δὲ ὅτι πολλῆς, ἀπαλλάττεται, ὡς περὶ καὶ τὰ χρέα τὰ ἐφθὰ τῇ ὀπλῶν μᾶλλον) ὅθεν τὰ
ἐν τῇ γυμνῇ ἔχοντα βαδίζειν. ἀπὸ γὰρ τῇ ἀεὶ ἀποδομῇ μένων ὁ ἥλιος ἀφαιρᾷ, ὁ ἥλιος δὲ τὰ
ἀφαιρέσεως, ἀλλὰ μᾶλλον τὰ ἐν τῷ. ἐκείθεν μὲν οὖν ἀπὸ τὸ πόρι εἶ, αὐτὸ μὴ μὲν πόνος, ὅς ἐ-
στὶν ἰδρῶς ἀγαθὸν. ἀπὸ τοῦτου δὲ, ἀπὸ τῶν πόνων εἶ, ῥαδίον.

XXXIII.

Cur ad fanitatem carnem densare non oportet, sed rarefacere: An quem admodum ciuitas sana, & locus bene perspirabilis (quare & mare sanum) ita & corpus bene transpirabile magis est sanum. Oportet enim aut nullum inesse excrementum, aut illud quamprimum excerni. Et oportet ita se habere corpora, vt superfluitatem excipientia confestim expurgent: & esse in motu, & non quiescere. quod enim quiescit, putrescit: non secus quàm aqua. quod autem putrescit, & non mouetur, morbum committit: quod autem excernitur, antequam corrumpatur, secedit. hoc igitur

condensata carne non fit, non secus quàm si obstruerentur pori: rarefacta autem accidit. Quapropter etiam non oportet in sole nudum ambulare: condensatur enim caro, & valde coalescit: & humidius corpus fit: quod enim intus est, permanet: quod autem est in superficie, discedit. quemadmodum etiam carnes affatae, elixis magis: neque pectore nudo ambulandum. ab optimè enim dispositis corporis partibus, sol auferet, quæ nulla indigent ademptione, sed magis interna. exinde igitur, quòd remota sint, non nisi cum labore, sudor educitur: ab hoc autem, quia promptum est, facile.

Idem & hoc prima sect. problem. 53. explicatum à nobis longa oratione est.

Διὰ τὴν κοπῶδιν· ὁ βραχεῖς τῷ περὶ πάτων· ἢ ὅτι πολλάκις σπώϊσαν, καὶ ὅχι ὁμαλῶς κινουῦται περὶ τῆς καμπῆς· τὸ δὲ τοιοῦτο, κοπῶδες.

XXXV.

Cur breues deambulationes laboriosæ: An quia sæpe consistunt, neque æqualiter mouentur in flexionibus: talis autem motus laboriosus est.

Hoc etiam à nobis superius in hac sect. est explicatum.

Διὰ τὴν ἐξηκότες ἐν ταῖς ἡλίαις μᾶλλον θερμαίνονται, ἢ κινῶμενοι καὶ ταῦτα τὴν κινήσεως θερμότητος ὅσης· ἢ ὅτι πᾶσα κίνησις θερμαίνει, ἀλλ' ἐνία ψυχραίνει· καὶ ὅτι τῷ τῆς χύτας τῆς ἐψημένης φουσάντων καὶ κινουῶτων συμβαίνει. εἰ οὖν ἐξηκότι μὲν πορὸς μένει τὸ θερμὸν, πορὸς μένον δὲ μᾶλλον θερμαίνει ἢ κινῶμενον· (ἀεὶ γὰρ τὸ σῶμα ἴδμεν ἡμῶν ἀτμίδα πινὰ χλιαρὰν ἀφίησιν ἀφ' ἐαυτοῦ, ἢ θερμαίνει τὴν ἐγγεῖα ἀέρα, ὥς πορὸς δαλὸς παρών) ἢ κινῶμενον μὲν ἡμῶν, θερμὸς γίνεται ὁ περὶ ἡμᾶς ἀήρ, ἀλλὰ τὰ εἰρημνία κινῶμενων δὲ, πνεῦμα γίνεται, ὃ καθαψύχει ἡμᾶς. πορὸ γὰρ πνεῦμα, ψυχρὸν ὅστιν.

XXXVI.

Cur stantes in Sole magis calefiunt: quàm mouentes se, motu alioqui exca-
lesfactoriam vim habente: an non omnis motus calefacit, sed quidam refrige-
rat, vt etiam in ollis feruentibus accidit, dum eas afflamus, & mouemus: sic igitur cum stamus, calor permanet. permanens autem magis calefacit, quàm motum. Assiduè enim corpus nostrum proprium quendam vaporem tepidum emittit à se, qui propinquum aerem tepescit, vt titio. Quiescentibus igitur nobis, calidus fit ambiens nos aer, propter prædicta: motis autem flatus fit, qui quidem nos infrigidat: omnis enim ventus frigidus est.

In sole stantes cur incalescimus magis, quàm si mouemur, cum tamen mouemur.

Quæritur cur in sole cum stamus, amplius incalescimus, quàm cum mouemur, cum tamen motus omnis excalesfactoriam facultatem habeat, problematis veritatem quilibet quotidiano experimento in se ipso potest comprobare: sed exemplo etiam ab aqua desumpto confirmari potest, quæ vbi stagnans sit, diutiùsque sub solis radijs posita sit, calidior receditur, quàm hæc ipsa sit, dum mouetur. Dubitandi ratio ea est, quoniam si in motu omni excalesfactoria facultas inest, quomodo sole calefaciente, & quiescentem & eum qui mouetur, non potius magis incalescere deberet, is, qui mouetur sub sole, quàm qui quiescit, cum in illo duæ subsint caliditatis causæ, sol, & mo-

tus: in altero verò soli, solares radij. motum autem omnem excalefaciendi vim habere supponit. probatum 2. de cælo & mundo 42. quod confirmavit primo Meteorolog. cum motum natum esse scribit ignire ligna, lapides, & ferrum. [*An non omnis motus calefacit, sed quidam refrigerat*] soluit negando assumptum motum omnem excalefactoria facultate præditum esse, cum quædam etiam refrigeret. Vbi obseruandum est, ne sibi ipsi repugnet Aristoteles, motum per se calorem producere, per accidens autem frigiditatem. calorem quidem diuersimodè in corporibus animatis producit, alio autem modo in inanimatis. animata quidem à motu incalescunt, quòd calor naturalis & spiritus eo mediante expandatur, & de centro ad circumferentiam diffundatur, potissimum si velocitatem iunctam habuerit: quòd si superfluous motus is fuerit, cum sanguinem & spiritus dissoluat, refrigerabit, sed id erit per accidens. Docebat id manifestè Auic. 3. Fen. 1. Doctrina 2. cap. 12. de iis quæ proueniunt ex motu & quiete. vbi inquit, motus operationes in corpore humano diuersificantur, eo quòd est fortis, aut debilis, aut multus, aut paucus, & propter illud quod ex quiete illi admiscetur: & istud quidem apud sapientes est diuisio per se. Et propter illud quod exercent homines ex materiis. Et motus quidem fortis & multus, & paucus, & cum quiete mixtus. omnes conueniunt in hoc, vt calorem efficiant fortiozem: sed fortis non multus differt à multo non forti, & à multo quieti admixto: quoniam ipse vehementer calefacit corpus, & si resoluit, parum resoluit. Multus verò paulatim resoluit, plus quàm calefaciat. Subdit: & cum quisque eorum multus existit, infrigidat: propterea quòd vehementer calorem resoluit naturalem, & etiam exsiccatur. Inanimata autem (id verò animatis etiam est commune, vt corpora sunt naturalia, quibus terra prædominatur) à motu ea ratione incalescunt, quòd distraherentur & rarefiant. rarefactio enim præuia est ad calorem dispositio: cum enim aliqua adest dispositio, quæ ultimè disponit materiam ad aliquam formam, ea non educitur ex materiæ potentia, nisi illa mediante: ita dicendum est de raritate respectu caliditatis, ex naturali ordine talium qualitatum, qui ordo sequitur naturas earum. Vnde Auerr. 12. Metaphys. com. 18. dicebat, ignem fieri ita à motu, vt ab igne. Si igitur ignis qui est substantia, fit à motu, sicut ab igne, ab igne autem per se fit, per se igitur etiam à motu fiet: idem enim est agens per se disponens materiam, & inducens formam 7. Metaph. c. 31. multò igitur magis per se caliditas fit ab ipso motu, sicut per se fit à calore. Nec quispiam nobis obiiciat, omne quod per se fit à suo simili produci, sicque calor non nisi à calido produci per se posse videri poterit. ea enim propositio in substantiis veritatem habet, non in accidentibus, vt optimè obseruauit Auer. 2. de cælo & mund. 1. 42. & 12. Metaph. com. 1. motus igitur quidem per se, tum animata tum inanimata corpora solet quidem calefacere: at per accidens aliquando refrigerat, quod hoc loco testatur Aristoteles cum dicit. [*sed quidam refrigerat*] Docuimus quidem nos quomodo in animantium, corporibus motus quandoque, vbi scilicet immoderatus fuerit, ac supra vires, eo enim dissoluitur calor innatus, & sanguis & spiritus plus æquo excalefacti & attenuati, tandem dissoluuntur, & in nihilum abeunt, vnde corpus animatum, quod, illis mediantibus, calidum redditur, refrigeratur: sed alia ratione motum quandoque etiam refrigerare, per accidens tamen, exemplo cum dicit [*vt etiam in ollis feruentibus &c.*] videmus enim aquam feruentem per motum refrigerari: vnde aut flabello aut ore angustato eam efflamus, aut sæpius versantes refrigeramus. Sed quomodo ad sufflatum illum aut ad motum frigiditas sequatur, indiget philosophica speculatione. Cum omnis actio, potissimum elementorum, eò tendat, vt passum in sui substantiam vertat, ignis cum in aquam in lebece existentem calore operatur, omnia præstat, vt aquam in ignem conuertat: cum verò aqua frigida sit, & humida, magno conatu & totis viribus resistit; vt igitur voti sui compos ignis reddatur, omnia præstat, vt si non in ignem, saltem in aerem, aut aerem corpus illam conuertat, vt facilius tandem illum aerem in ignem transmutet, cum faciliorem esse transitum scribat Aristoteles inter illa elementa, quæ symboleitatem (vt loquuntur) habent: id est, quæ vna saltem qualitate communicant. dum igitur aquam calefacit, partem inferiorem, primò in vaporem calidum & æreum immutat, qui cum calidior sit, aërisque naturam omnino referat, superiores par-

Aqua calida in olla ex motu & afflatu quomodo refrigeratur philosophica disquisitione.

res petit, sicque successivè actione sua aquam absumendo, assiduè in suam naturam trahit. hinc infernæ lebetis partes, quæ ab igne impetuntur, minùs calidæ sunt, quàm supernæ, ut cuilibet tangenti conspicuum esse potest, quòd quamvis calore ignis incallescere deberent, quoniam tamen frigidis partibus aquæ resistentibus, immo reagentibus, calori ignis obsistitur, frigida ad tactum remanent. calidæ enim illæ partes, quæ ex actione in aquam generatæ sunt, cum ad partes superiores, ob leuem illorum naturam ferantur, & feruorem in superioribus partibus inducunt, & bullas aëre plenas efficiunt. Si quis igitur aut flabello, aut sufflatu, aut quovis modo aëre moto, aut vento excitato, vapores illos calidiores expulerit, cum ijs solis aquæ caliditas in superficie conseruetur, facile frigiditatem inducet, aut inexistentem sensibilem faciet: sic eum eandem in ollis feruentem versamus, calidiores illos vapores, superiori parti aquæ inhærentes, & ob aquæ crassitiem non ita facile diffuari, & superiores partes externas in aëre petere valentes mouentur, & ijsdem superna petendi datur commoditas. ex hoc exemplo aquæ feruentis in ollis, in nostris corporibus, collegit quod faciebat ad propositum: cum dicit: [*assiduè enim &c.*] in corporibus enim viuentium, assiduè vapor quidem tepens ex poris vniuersi corporis effluit, qui proximum aërem tepescit: unde, quemadmodum æstate aërem hunc tepentem, corpus nostrum quasi circum vestientē, flabello repellimus, ut nouus superueniat frigidior, calorem temperans, ita, inquit, nobis quiescentibus, potissimum sub sole, aër circumpositus, tum ob solem, tum ob vapores illos calidos, è corpore insensibiliter effluentes, qui vel ex sudore cognosci possunt, incalescit magis: qui nobis moris cum immutetur, cum præterea ex motu illo quasi ventus producat, qui natura sua frigidus est, meritò per motum illum non modò non magis incalescit corpus, sed prævalentibus duabus ijs causis potius refrigeratur. Quomodo autem ventus frigidus sit, tum in prima exponenda particula, abundè à nobis est demonstratum, tum in com. nostris ad lib. de aër. aq. locis Hipp. Quomodo etiam motus aliquando calorem pariat, quandoque etiam frigiditatem. quod ab Aponensi in quæstionem ponitur, iam est explicatum.

Δια τί οἱ ἐπὶ τῶν ἵππων ὀχούμενοι, ὅσω αὖ θάττον γένηται ὁ ἵππος, ποσούτω μᾶλλον δακρύουσι τὰ ὄμματα. καὶ ὁ πεζοὶ, ὅσω αὖ μᾶλλον βέχουσι; πότερον δὲ τὸ ψυχρὸν εἶη τὸ παρὰ τὴν πίπτοντα αἰέρα; τὸ γὰρ ψυχρὸν δακρύειν ποιεῖ συγγέλλον γὰρ καὶ πυκνωτὸν τὸ θερμὸν, ἐκκαταίρει τὸ ὑγρὸν. ἢ δὲ τὸ πυκνωτὸν ποιεῖ τὸ θερμὸν ποιεῖ ἰδρώματα. τὸ δὲ δακρυον, ἰδρὼς τίς ἐστὶ. δῖον καὶ γίνονται ὑπὸ θερμότητος ἀμφοτέρωτα, καὶ ὁμοία ἐστὶν ὁμοίως. ἢ δὲ κίνησις θερμότητος ποιεῖ. ἢ δὲ πλεονάζει τὸ αἶμα πληγῆς; ὡς γὰρ ὁ αἶμα ποιεῖ τὰ ὄμματα, εἴτω καὶ ὁ αἶμα παρὰ τὴν πίπτοντα, ὅσω αὖ θάττον ἐλαύνῃ ἢ αὐτὸς πρέχῃ, ποσούτω μᾶλλον ποιεῖ πληγῶν μαλακίαν, δι' ἣν γίνονται δακρύειν, ἀραγε μόνον τὸ τῶν ὀφθαλμοῦ πόρων ὑπὸ τῇ πληγῇ. πάντα γὰρ πληγῇ, διαρρεῖται καὶ ἐστὶν ἢ θλαστικόν.

XXXVII.

Quam ob causam qui equis currunt, quantò velocius currit equus, tantò magis lacrymas emittunt oculi: & pedites quantò magis currunt: Vtrum propterea, quòd frigidus est occursans aër. frigus enim lacrymas facit: contrahens enim & condensans carnem, exprimit humorem. An propter contrarium: calor enim sudores producit: lacryma autem sudor quidam est. Quapropter & fiunt à caliditate vtrique hæc: & falsa sunt similiter. motus autem caliditatem facit. An propter ictum, qui est ab aëre: ut enim venti, qui ex opposito profluunt, perturbant oculos, ita & aer occurrens, quantò quis velociùs mouetur, aut ipse currit, tantò magis facit ictum mollem per

quem cientur lacrymæ , raris redditis poris oculi ab ictu: omnis enim ictus diuidendi vim habet, & confrangendi.

Superius in hac sectione problemate decimotertio est explicatum.

Διὰ τί δὲ τοῖς μὲν θερινοῖς κόποις λουτρῶ ἰσθαι, τοῖς δὲ χειμερινοῖς ἀλείμματι; ἢ ποῦτις μὲν, ἀλλὰ τὰς φείκας καὶ τὰς γινωμύδας μεταβολὰς, θερμῶς δὲ λύνειν, ὃ ποιήσῃ ἀλεάζειν. (τὸ δὲ ἔλαγον θερμόν) ἐν δὲ τῷ θερεὶ καθυγχαίνειν ἢ γὰρ ὥρα ξηρὰ, καὶ ὃ γίνονται φείκας ὅλα τὰ ἀλέαν. ὀλιγοσιλία δὲ καὶ κωθωνισμός θερος, τὸ μὲν, ὅλως· τὸ δὲ, μᾶλλον. ὃ μὲν πότος, θερος ὅλως, ὅλα τὰ ξηρότητα· ἢ δὲ ὀλιγοσιλία, κρινόν μὲν, μᾶλλον δὲ θερος. ἐκ θερμότητος γὰρ μᾶλλον ὅλα τὰ ὥρα καὶ ὑπὸ τῶν σιλιῶν.

XXXVIII.

Cur æstiuos quidem labores balneo curare oportet: hybernos verò inunctionibus? An hos quidem inunctione propter horrores, & factas mutationes. Calore enim laxare oportet, aut calorem inducere: oleum autem calidum. In æstate autem humectare oportet: nam tempus est siccum: nec verendi horrores ob propensionem in calidum. Hinc etiam parcus cibus, & potio liberalis æstate conuenit, hoc quidem omnino, illud autem magis. Portioni quidem per æstatem ob siccitatem omnino est indulgendum. Parci- monia verò cibi semper, sed magis æstate conuenit. Incalescimus enim ob tempus ob cibum.

Hoc etiam expositum est longa oratione, sectione prima problem. 39.

Διὰ τί ὁ θεὸντες δὴ τὸνως, μάλιστα λαμβάνουσι ἀσμάτα, ὅταν τις θεοῖσιν αὐτοῖς ὑποστῇ; ἢ ὅτι τὰ αὐτὰ μάλιστα ἀσμάται, ἀεὶς ποιῶνται τε καὶ ἰχυρῶς ἔλκεται καὶ κινῆται; ὅταν δὲ θεόντος ἐσφοδρῶς ὠθουμύων τῶν μορίων εἰς τὸ πρὸς αὐτὸν ὑποστῇ τις, συμβαίνει ἅμα ἀπασάντων εἰς ποιῶνται, ἐπὶ φερόμενων εἰς τὸ πρὸς αὐτὸν ὥστε ἡ ἀσμία πρὸς αὐτὸν ἰχυρύτερα γίνεται, ὅσα αὐτῶν θεοῖσιν σφοδρότερον.

XX XIX.

Quamobrem qui cursum concitatè agunt, distortionibus maximè afficiantur, vbi quis inter currendum eis obstiterit? An quòd ea maximè diuelluntur, quæ in contrarium & vehementer attrahuntur, & mouentur. Cùm igitur currenti, & vehementer vltra membra propellenti, quis obuiam factus obstiterit, accidit vt in contrariam partem retorqueantur, quæ adhuc antè ferebantur. Itaque diuulsio eò vehementior fit, quò cursus concitatus agitur.

Quæ ἀσμάται dicuntur, quibus eos, qui cursum concitatè agunt, vbi quis currentibus ipsis obstiterit, corripì maximè dixit, quòque nomine insigniantur apud Latinos, non ita facilè intelligi potest. Gorthæus ἀσμάτα esse scribit vnitatis solutionem, in neruosa parte citra vulnerationem. Conuelluntur enim, inquit, quæ in ipsa sunt fibre, cùm ex ictu aliquo violentiam patiuntur, aut subito & affatim intenduntur. Huius causa est repentinus quidam, ac inæqualis vehemensque motus, ac tum præcipuè cùm neque perfricata, neque calefacta, neque ad æqualitatem ducta, aut molli- tiem corpora motibus exponuntur. Sic enim distrahantur plurimæ neruorum

Distensionibus currentibus currentes quibus aliquis subito obstiterit. Spasmoda quæ dicantur.

τῆ θερμότητος βία φερόμενος, ἐκ θερμαίνει. δις τοὺς τε ἰδρωτὰς ἐμποῖς καὶ τὸ πνεῦμα μετεωρίζον-
 τες, ἰσχυαίνονται, καὶ τὸ ὄσφρυν ὀδυνάζει. καὶ γὰρ σκέλη χαλεπῶς ἀναγόμενα, τὸ ὄσφρυν κάμπτοι
 τε καὶ ἀναπαύσιν· ὅφ' ὧν ἀναγκάζονται πονεῖν μάλιστα. (C) δ' ἐν ἀνιτύτοις πείπαται, τοῖς τε
 μυσὶ καὶ τοῖς τεταμένοις τὸ σκελὸν πρὸς ἑαυτὸν κόπας. σωπάσης γὰρ ἐμφοιοῦσι τοῖς νύκτις καὶ
 τοῖς μυσὶ βιᾶς ἡγομένης τῆς ἀπερείστεως αἰσῆς. (D) δ' ἐν τοῖς μαλακοῖς, τοῖς ἄρθευσι κυ-
 πνώδεις εἰσὶ. τῷ γὰρ ἄρθεον πυκνὰς τὰς καμψὰς ποιοῦσιν, ἅτε ἐν διδύσει τῆς βάσεως. τὸ δ' αὖ
 αἰσῆ βίη πείβληται.

XL.

Cur ex ambulationibus, quæ sunt secundum vias, minùs laboriosæ sunt in-
 æquales rectis? An quòd motus rectus est secundum naturam toto corpori: qui verò
 sunt in æqualibus, iis qui sunt in inæqualibus, magis sunt laboriosi? iisdem enim
 partibus laborem exhibent: qui verò sunt in inæqualibus, partiuntur magis per
 vniuersum corpus. æstus autem magis attenuant, quàm qui sunt in frigoribus:
 quòd externis partibus laborem plura afferant. propterea etiam sudores proli-
 cientia tabefaciunt: qui verò in frigidis fiunt, motus densiorem carnem red-
 dunt, & ciborum auiditatem. In internis enim partibus calorem auctiorem fa-
 ciunt: membrisque ad frigoris appulsum torpentibus, locum intimum calore
 amplificato efficacius purgant. carnem verò solidiorem efficiunt, vt quæ per
 eam vniuersam nequeant superare. similiter ascendentes descendentes magis
 laboriosæ & difficiliore. faciunt enim accliuēs, vt lumbi magis laborent, de-
 cliuēs autem magis femora. Pondus enim totum femoribus incumbens grauif-
 simè premit. quod idem cum præter naturam sursum efferri à calore cogatur,
 maiorem in modum calefacit. Propterea sudorem mouent, & spiritum sus-
 pendendo extenuant, & lumbis dolorem infligunt. crura enim cum difficulta-
 te sursum lata lumbos flectunt, & sursum vellunt. quibus de causis necesse est
 maximè dolere. quæ verò in renitentibus fiunt deambulationes, musculis &
 nervis crurium laborem inferunt. distentiones enim faciunt musculis & ner-
 uis, violentia facta in fulcimento eorum. qui verò sunt in mollibus articulis, la-
 bore inferunt. articulorum enim frequentes flexiones faciunt, quasi base di-
 labente. Idem autem est problema.

Superfluous sim, si quæ longa oratione in problemate primo exponendo à me pro-
 posita sunt, hoc loco iterum repetere vellem, cum vel ex eodem Aristotele in fine
 problem. idem esse problema affirmetur, & quamuis aliqua hoc loco, & longiori o-
 ratione, & pluribus quasi exemplis proposita sint, quoniam tamen ibidem obiter
 sunt etiam annotata omnino, pro huius problematis expositione commentarius ille
 primus sufficiet: solum illud annotabo ex hoc problemate, & ex Latina nostra inter-
 pretatione maximè confirmari, quæ aduersus Gazam, antiquum interpretem, Apo-
 nēsem à nobis proposita sunt, cum constet hīc & ibidē de ambulationibus per rectas &
 per obliquas vias factis sermonem esse institutum, non de accliuibus & decliuibus:
 cum in hoc problemate, tanquā per exemplum afferens ambulationes per accliuia &
 decliuia factas, tantum abest vt velit eas, quæ per decliuia fiunt, esse magis laborio-
 sas, quod illi, & in interpretationibus, & in expositionibus asseriebant, vt oppositum o-
 mnino asseruerit, eas nempe, quæ per accliuia fiunt, esse & magis laboriosas, & dolo-
 res lumbis, & crurium musculis, & nervis non mediocres inferre.

Διὰ τὴν πρὸς τὰ σιμὰ χαλεπῶς βαδίζοντων· ἢ διὰ τὴν πᾶσαι πορεῖα ἐξ ἄρσεως καὶ ῥέσεως συν-
 FF. iij.

τελῆται; τὸ μὲν οὖν ἄρα, τὸ δὲ φύσιν· τὸ δὲ θεῖναι, καὶ φύσιν· τὸ δὲ πρὸς θεῖναι, μεσότης· ἐν δὲ ταῖς πρὸς τὰ σιμαὶ βαδίζῃν, πολὺ τὸ πρὸς φύσιν.

XLI.

Cur ad summa difficulter ambulamus? An quòd omnis gressus ex eleuatione & depreffione perficitur. Eleuare autem est præter naturam. deponere autem secundum naturam. Apponere autem, quid medium. in ea autem deambulatione, quæ est ad summa, multum est, quod est præter naturam.

Hoc itidem problema abundè à nobis explicatum est hac. sect. probl. i.

Διὰ τὴν αὐτὴν ἰσχυρίαν ἢ τὴν πίπτουσαν; ἢ δὲ τὸ φοβεῖσθαι, φυλάττονται μάλλον;

XLII.

Cur qui cursum ex equis arripiunt, minùs cadunt? An quòd timent, magis se custodiunt?

Currentes
ex equis
cur minus
cadant,
quàm cur-
rentes aliis
animantib.

Equorum
cursus ma-
gis ordina-
tus.

Verum ne sit, quod hoc loco ab Aristotele tanquam verum supponitur, cuiusque causam inuenire profiteretur, in equitatione scilicet currentibus equis facta, minùs cadere equites, quàm si quis asino puta, aut mulo cursum inierit, Gal. libello de parua pilæ exercitio, capite postremo in controuersiam ducit, cum parua pilæ exercitiū maximè omnium exercitationum periculo vacare docere attentasset, inter alias equitationem recensens, in ea sæpenumero equitantes in terram scribit decidere, ac nonnunquam ex casu emori. An dicendum est Galenum comparare equitationem, & alia genera exercitationum, cum exercitio parua pilæ, hinc verò Aristotelē cursum equitantium, cum cursu ex aliis animantibus? [*an quòd timent, magis se custodiunt.*] vera quidem hæc est ratio: quoniam quæ timemus, euitamus. An fortè probabilem aliam afferre nos rationē poterimus, quòd cursus equorū quamuis sit concitator, quàm qui mulis, aut asinis fit, est tamen magis appositè factus, & ordinatus: videmus. n. quandoq; per integram horam, etiam duas ita ordinatè ex equo cursum institui, vt vix ex lassitudine videamus mutare speciem motus, quod maximè facit, ne equites decident. at in cursu mulorum difformitas inest maxima, atque inordinata ratio, qua leui quoque temporis momento & subsistit, & iterum lentè mouetur, nunc verò calcaribus incitatus, cursum concitatè iterum suscipit, inordinatus is motus & cursus is inæqualis efficiet, vt frequentius equitantes cadere possint.



ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΤΟ 5.

ὅσα ἐκ τῆς πῶς κείσθαι καὶ ἔχθαι
ἴσθαι συμβαίνει.



ARISTOTELIS

PROBLEMATVM

SECTIO VI.

*eorum quæ circa quietem & positio-
nem corporis contingunt.*



AD CLARISSIMUM VIRVM
I O. BAPTISTAM SILVATICVM
MEDICVM MEDIOL.



OVISQUE in amicitia progressi usu & mutuis of-
ficijs sumus, IOANNES BAPTISTA SILVA-
TICE, ut concordia, bonaque fidei exemplum de-
mus facilius, quã accipiamus. Etenim si vita, stu-
diorumque nostrorum ratione quis componat & exa-
minet, causas & radices invidiæ emulationis in-
uenerit: fructus autem suauissimi & constantis-
simi amoris. Cum tamen morbo nunc quodam siue hominum, siue aui,
siue radice, odium & simultas pullulent: nos autem in iisdem studijs
occupati, alter alterius commodo, honorique non modò non obstitimus,
sed profuisse quàm maximè visi sumus. id verò mirandum nequa-
quam videtur. Cum quisque sic in rebus suis versetur, ut seipsum
respiciat, nostra verò consilia publicum semper spectarint. Vnde sicuti
emulatio rei priuata causa suscepta, odium: sic Reipub. gratia amo-
rem gignit. In quo uti perseueremus, votum nunc facio. Sic nomini tuo
partem hanc laboris mei inscriptam, τὸ τμήμα inquam ὅσα ἐκ τῶ πῶς κείνου
καὶ ἐξ ἡμετέρας συμβαίνει, quod commentario meo extendi & explicavi.
Vale Clarissime & amicissime Vir. Mediolani Kal. Iul. ∞ IO. CI.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΡΟ- ΒΛΗΜΑΤΩΝ ΤΜΗΜΑ 6.

ὅσα ἐκ τῆς πῶς κείσθαι καὶ ἐξημαλί-
σθαι συμβαίνει.

ARISTOTELIS PROBLE- MATVM SECTIO VI.

*eorum quæ circa quietem & positio-
nem corporis contingunt.*



ΙΑ τί ἢ κατέδρα ποῦ μὲν παχύνει τὸν ἀνθρώπον, ποῦ δὲ ἱσχναίνει;
πότε ἐν ὅτι αἱ ἐξ ἑστέρας ἀφ' ἐργασίαν, ὅ μὲν γὰρ θερμοὶ εἰσιν, ὅ δὲ ψυ-
χοί. ὅ μὲν οὖν θερμοὶ, παχύνονται. (κατατεῖ γὰρ τὸ σῶμα τῆς ἐ-
φῆς, ἀφ' ἧς τὸ θερμασίαν) ὅ δὲ ψυχροί, ἀφ' ἧς τὸ διεσπῆναι ἐπεισά-
κτου θερμότητος, καὶ τὸ τοῦ πάχυναι μάλιστα τὸ σῶμα ὑπὸ τῶν κινήσεων,
ἐν γὰρ δυνάμει πεπλην ἡρεμοῦντες. ἢ ὅτι ὅ μὲν, ὡς ἐπὶ ὡμαλικοὶ εἰσι,
καὶ δέονται κινήσεως, ἢ ἀναλώσθαι τὰ ὅτα. ὅ γ', ὅ;

I.



VR fedile hominum alios pinguefaciat, alios extenuet. vtrum quia habitus differunt? Hi siquidem calidi sunt: hi verò frigidi. calidi igitur pingues redduntur. cibū. n. corpus vi sui caloris absumit. frigidi autē, quòd calore aduentitio indigeant, quem maximè ex motionibus corpus acquirit, concoquere nequeunt, dum quiescunt: An quòd alij excrementis abundant, & ob eam rem motu indigent, alii verò non?

PTIME rationi consonū erat post tā multas ac præclaras quæstiones, quas de motu, exercitio & laboribus proposuerat superiori sectione, aliquas subsequenter in præsentia discutiendas proponere, quæ de quiete opposita ac modo iacēdi proponi possent, quæ non minore delectatione, & vtilitate afferre poterūt. Primò igitur quærit, cur alij sedendo pinguefiant, alij macrescant [*vtrum quia habitus differunt*] contrarias corporis habitudines & temperaturas, contrarias etiam requirere pro tuenda valetudine victus institutiones passim demonstravit Galenus noster, libris de valetudine tuenda. non igitur mirum si pro varia corporum habitudine & temperatura, & motus & quies oppositos effectus ambo producant. πότερον ὅτι αἱ ἐξ ἑστέρας ἀφ' ἐργασίαν. ἐξ ἑστέρας dixit: nos habitus vertimus. sic enim ἐξ ἑστέρας Galenus ad Thrasybulum habitudinem firmam & stabilem significat, eique ἑστέρας, καὶ ἀφ' ἐργασίαν opponit. At ipsum corporis habitum, temperaturam nempe naturalem, tum & partium solidarum structuram, & compositionem, per hanc eandem vocem intellexit Hipp. in Mochiclo, qui est de ossium per molitionem impellendorum ratione. & lib. de articulis per ἐξ ἑστέρας corporis habitudinem significavit, quæ in crassitudine & gracilitate consistit. Aristoteles hoc loco per

Sedendo
cur alii
pinguefiant
alii macres-
cant.

Calidi natura sedendo assidue pingues redduntur, & cur.

Frigidi natura assidue sedendo demacrantur, & cur.

Qui diutius à motu feriantur, cum moueri incipiunt, cur difficillime id præstant.

Pingues sessione marcescunt. Graciles quiete pinguescunt.

et tum temperaturam corporis naturalem, quæ diutius perdurare apta est, tum corporis constitutionem in crassitie & gracilitate constitutam intelligit. [*Calidi igitur pingues redduntur*] qui calidi natura sunt & propterea graciliores, pingues fieri sedendo scribit: quod eorum calor sine motu cibi coctioni sufficiat. Hinc Gal. 4. Aphor. 13. calidos potissimum acri & mordaci calore præditos, exercitationes mediocres requirere scribebat, ne à motu plus equo incalescant, ipsiſq; solè in necessariis actionib⁹ motiones factæ sufficiunt. hinc cap. 12. lib. 5. de sanitate tuenda Gal. dicebat, eis qui acriori calore præditi sunt natura, motum, qui leuis sit & exiguus, conuenire: multus enim & celer aduersissimus est. Hipp. etiam philosophiæ naturalis & medicinæ parens, 6. de morbis vulg. sect. 4. particula 15. de calidis iis naturis sermonem habens, eis refrigerationem, aquæ potum, & quietem dicebat conuenire. tum & minuendum esse & calorem & cibum iis, quos ob calorem fitis infestat. Id verò verum esse constat, tam pro conseruandis quàm pro immutandis iis naturis. cōseruandis, ne non magnus sanè in his naturis calor nimis magno motu, quod in debili & imbecilli euenire sæpe videmus, discussus pereat: sed quiete consistens, aut paruo motu tanquàm flabello ventilatus, modicèque excitatus maneat. immutandis, ne nimia iustæ alicuius, & concitatoris, quàm ferre ipsi valeant, exercitationis commotione, is ipse, quem paruum, paucùmque fieri in his diximus, in præternaturalem conuersus, acrior multò ac mordacior reddatur calor, tum etiam labore vehementiore vehementius ficcantur membra fatiscentia, nedum non humectant, quod in immutandis quærimus: vtrobiſque igitur his de causis quies necessaria, Vnde & carceribus aliqui, qui hoc temperamento à natura præditi sunt, induci, & compedibus vincti, qui se comouere nequeunt, quod fellis aut lecto affixorum vitam transigere necesse sit, pinguescunt maximè, minùſque læduntur, quàm frigidi & humidi, quamuis procedente tempore, etiam ea corpora diutius ferre sine noxa longam quietem vix queant. [*frigidi autem, &c.*] qui autem frigida in temperie sunt, macrescunt sedendo, quoniam à quiete eorum calor torpescit, proptereaque minùſ concoquit. [*quem maximè in motionibus corpus acquirit*] frigidum, sed segne nimis corpus, commotionisque iustæ commodis destitutum, coctiones debiles facit, calore naturali quasi destitutum, aut eodè fumidis fuliginosisq; excrementis quasi restincto, vt ignem, quem auræ nullius motus euentilet, fumo suffocari videmus. Hinc videmus quietem, ociùmque nimium, ac diutinam exercitationis cessationem hecticam afferre membris, quæ ἀρεσφία illorum sit, impedita humorum crassitie, & multitudine, alimenti distributione, tum quod ignauæ desidia ea membrorum vires, iustoque calore suo, quem motus excitatum semper conseruat, destitutæ, neque de cibo alimentum ad se trahere, neque spiritibus foueri possint, prorsùſque nutritione sua priuentur. Hinc paralyſi confectas partes, aut quæ quacunque alia de causa motu carent, vt iis contigit qui aut catenis deuincti in carceribus, aut, vt Hipp. primo Acut. monet, qui vulnere aliquo in cruribus quiescunt diebus aliquot, post cum mouere se aggrediuntur, non nisi multo id labore præstare possunt: id verò non tam dissuetudinis ratione, quàm quod ex motus, hac cessatione partes illæ spiritibus & alimento pauperes redditæ, imbecilles factæ sunt ad proprium munus obeundum: è contra autem, quæ assidue in motu versantur, validius videmus id præstare, neque solum in animalibus iis operationibus sese robustius agere, sed naturales etiam facultates melius in eis exerceri longa experientia obseruatum est. quantum verò ad corporis habitudines pertinet, pinguis-ne & obesus sit homo, an gracilis & demacratus, multum interest. docebat enim Aristoteles 3. de part. animal. 9. à motu pinguedinem eliquari. Hinc Gal. 14. Meth. 15. inter cætera, quæ ad extenuandum virum illum obæsum quadraginta annos natum administrauit, se cursum velocem administrasse testatur: vnde ij, si in fellis sine motu diutius quiescant, tabescunt, & in marcorem ob eam, quam dixi, rationem incidunt: graciles autem in consummata ferè quiete contineri possulant, vt aptissimè docebat Hipp. primo de salubri diætâ 10. & Gal. primo de Tuenda val. qui si in fellis diutius detineantur pinguescunt. [*an quòd alii excrementis abundant &c.*] Quum enim in perpetua hac corporis nostri effluxione & restauratione, nihil reperiatur, quod ita in alitæ partis substantiam omnino transmutetur, quin aliquid restet, quod naturali calore prorsus non euictum in alimoniam cedat: hoc ipsum quod non cedit, excrementum aliquo pacto est, excernique omnino de corpore, cum nimis redundat, aut quoquomodo postulat absumi, multa ingentiâque negotia corporibus facessitutum, nisi ita fiat. calida corpora, ob caloris vehementem actionem, aut pauca colligunt,

colligunt, aut collecta facillimè, aut expellunt, aut absumunt. motioneque propterea non multum pro iis expellendis indigent. at quæ frigida sunt, cum multa huiusmodi excrementa colligant, motione etiam multa opus habent, ut & calor excitetur, quo mediante, & coctiones melius celebrentur, & excrementa aggregata melius aut expellantur, aut absumantur.

Διὰ τί δὲ ποιεῖν ἀνάγκη τῶν μερῶν ποιεῖν ὁ γυμναζόμενος; ἢ ὅτι δὲ τὰς οἰκείας πνύματι καὶ αἵματι ποιεῖν πόρους;

II.

Cur partium distensionem facere oportet, quod se exercentes facere consueverunt? An quod oporteat proprio spiritu poros expurgari?

Qui ad exercitia sese comparabant, potissimum ad luctam, aut id genus alia, toto corpore distendi, & quasi pandiculando vniuerso corpore stantes extendi solebant, & nos idem quemlibet ferè ante quodcunque id genus exercitij præstare quotidiana docemur experientia: cur id fiat hoc loco quærit, & docet Aristoteles. [*an quod oporteat &c.*] quemadmodum etiam σκερδίνωμα, καὶ σκερδίνισμός pandiculatio, distentio est coacta membrorum omnium ad vaporum evaporationem, & difflationem. Vnde à Gal. 6. Epid. sect. 5. com. 4. dicebatur pandiculationem fieri à natura, ad euacuanda viciosa excrementa, quæ in musculis existunt. & lib. 70. Aph. 56. vult fieri ab humiditate flatuosa, aut spiritu vaporoso in musculis voluntarij motus contento. Ut igitur & ad motum promptior esse possit, & mole leuior, distendendo vniuersum corpus, conatur vaporosos spiritus, & excrementitias, sed aëreas exhalationes in meatibus vniuersi corporis, potissimum autem in musculis motui inseruientibus contentas, extensione illa vniuersali expellere. Quod etiam à somno sæpenumero fieri quotidiana etiam docet experientia: cum in carne halituosum excrementum sentitur, quod & ex coctione nutrimenti, & per cessationem, à corporeis motibus est collectum. natura namque ut huiusmodi excrementum depellat, eique perspiratum molitur, talem motum machinata est.

Extensio
vniuersi
corporis
cur fiat an
te exercita
tiones.
Pandicula
tio quid
sit, & ad
quid à na
tura insti
tuta.

Pandicula
tio à som
no cur fiat

Διὰ τί συγκεκαμμένον ἔστι τὸν κατὰ κῆρα, καὶ πολλοὶ γε παλαιὸν γινώσκουσιν τὸ τοιοῦτον καὶ τῶν ἰατρῶν ἢ ὅτι ἀεὶ αἰνῶσα ἡ κοιλία, ἰσχυρὸν πέτηρ; οὕτω δὲ καὶ ἀεὶ αἰνῶσα μᾶλλον. ἐπεὶ δὲ τοῖς πνύμασι τόπον δίδοναι, εἰς ὃν ἀφείσονται. ἔγωγε ἡκιστα λυπήσομαι αἰφύσας. ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον καὶ ἰσχυρὸν καὶ τὰ ἀεὶ ἀποστήματα ὑγῆνα, ὅτι ἐχρῆσι κοιλίας εἰς αὐτὰ ἀποδέχοντα τὰ πνύματα. ἐκ τε παλαιῶν μὲν οὖν, & τῶν κοιλίας (ἀπὸ τῶν τοιοῦτον τὰ ἀσπλάγχνα καὶ τέχνη) συλκωμένων δὲ, γινώσκουσιν.

III.

Cur inflexo corpore cubare melius est: quod etiam medici plerique præcipiunt? An quod calefactus venter velocius concoquit: sic autem calefit maximè. Ad hæc etiam flatibus locum præbere, in quem tendant, oportet. sic enim minimè flatus nocebunt. Sic enim & varices & alia apostemata sana sunt, quia cavitates habent in quibus flatus recipiunt. Extenso igitur nulla remanet cavitatis: locum enim omnem viscera continent. Inflexo autem, fit.

Cubare ne
præstet in
flexo cor
pore, an ex
tensio, &
cur præstet
inflexo.

Inter alia, quæ & de quiete, & de accumbendi ratione pro somno, & pro tuenda valetudine à medicis quæri solent, illud non pauci momenti censendum est, quod ab Aristotele proponitur hoc loco discutiendum, præstet-ne inflexo corpore cubare, an

Decubitus
pro sanita-
te tuenda
& pro co-
ctione pro-
be celebrā-
da qualis
esse de-
beat.

Decubitus
in faciem
laboriosus.

Superni
decubitus
mala.

extenso; & quemadmodum communi omnium sententia statutum est, præstare inflexo decubitu cubare, ita non ita omnibus rei huius ratio manifesta est: propterea audiamus Aristotelem duas huius rei rationes tradentem. [*an quòd calefactus venter velocius concoquit, sic autem calefit maximè.*] est prima ratio à coctione, quæ ex hoc decumbendi genere adiuuatur, desumpta. ventriculi enim facultas eò validius suo fungitur officio, quo magis & à calore insito adiuuatur, & ab influxo fouetur: id verò contingit facilius, quo ventriculi tota cavitās & substantia in vnum ducitur, & quasi conglobatur: hinc docebat Gal. lib. de facultatibus naturalibus, ventriculum, recepto cibo quasi corrugari, & in vnum duci, quasque ingesta arctè amplecti: id verò commodius præstare si inflexo corpore decumbamus, quis dubitet? cum non modò ventriculus, sed adiacentes omnes partes, quodammodo in vnum id ipsum conspirantes, concoctionem miro modo adiuuent. si enim in dextrum hoc modo inflexi decumbamus, facilius, ita ingesto cibo, ad ima ventriculi paratur descensus, in qua, potissimum parte præcipua, concoctionis peragitur actio. Est enim ventriculi situs ille, flectentis se dextrorsum in imo. Interea ex superpositi iecoris viscere, venisque meseraicis, tanquam ex subditi ignis alicuius foco, feruebit non mediocriter coctura. Quòd si in sinistrum conuersi, & inflexi decumbamus, iecinore ipsi ventriculo superposito, quin circumquaque veluti manu totum compræhensum tenente, & vndique plurimum amplectente, fortiusque caloris maximo regente, absoluendæ in totum coctioni, appositissime situm inuenisse naturam ipsam dicemus. Maior namque ita ventriculo calor vis ingruet, ex tanti visceris amplexu vndequaque arctò, in quo caloricæ insitæque nobis substantiæ ac qualitatis sedes propè simul eo inflexo potissimum decubitu, quo ventriculi fundus paulò se altius erigit, compressior antea, arctatusque magis cibus, ex decubitu in dextrum iam aliquanto diductior factus, calorem melius accipiet, acceptumque retinebit. quod si quis extenso corpore, & quasi laxatis habenis decumbat, quamuis natura quantum sibi parauit internæ industriæ, in omnibus sibi inferuiet, nunquam tamen adeò perfectè ea præstare poterit, nisi externa adhibita diligentia, corpore diducto, & inflexo eadem adiuuare conabimur. si enim in faciem decubitus fiat, quamuis concoctionem etiam optimè hoc modo iuuare poterimus: quòd foueatur eo modo venter, & partes adiacentes maximè, laboriosus tamen adeò esse solet, vt ferri diutius commodè haud satis possit. Supinum autem in decubitu se dedisse, sic enim inflecti vix potest, præterquam quòd illis, quæ iam dictæ sunt, vtilitatibus caremus, internum potius calorem, insitumque ex eo situ imminuimus, laxatis internis & externis omnibus partibus, nullisque internas vestientibus, aut circumambientibus: præterquam quòd pessimarum sæpe ægritudinum occasionem dare solitum esse, dedisseque iam multis obseruatum fuisse scribunt, vt attonito morbo, comiciali, incubo, & quamplurimis ægritudinibus, ex defluxis à cerebro materijs ortum ducentibus. [*ad hæc etiam flatibus locum præbere, in quem tendant &c.*] Assignat aliam causam ex flatibus in concoctione ventriculi generari solitis desumptam, dicens vt absoluatur perfectè ventriculi concoctio, necesse est flatus, qui in principio concoctionis necessariò generantur, cum in cibum rudem adhuc & vix dum ingestum calor naturalis agere incipit, locum aliquem habere, in quem recipiantur, ne concoctionem perturbent, ventriculumque nimis distendant, alioqui maximè sua fluctuatione & motu actionem illam impedirent, at inflexo decubitu id maximè præstamus, comprimentes partem extensam & quasi flatus à ventriculo expellentes, secus si partibus extensis. [*sic enim & varices, & alij abscessus sani sunt &c.*] varices ἰζῖαι dictæ sunt, sic interpretante Gal. in eæg. est verò varix dilatatio venarum. in vniuersum Hesy chius explicauit esse varicem, cum venæ contorta nodosum quendam tumorem arborū nodis similem faciunt: propriè verò magis de tumore huiusmodi dicitur in cruribus, cum cutis nigrore, idque modò plenis venis in superficie, modò in profundo, vt optimè colligere possumus ex Hipp. lib. de vlcerebus, καὶ ἄλλα ἀποστήματα: & alij abscessus. dicitur πρὸς ἀπὸ στήματος, vt docebat Gal. 2. ad Glauc. ἀπὸ τῆς ἀφίστασθαι, quod abscedere significat. Partes enim quæ humorem præter naturam in se recepere, resoluuntur à se inuicem, & quæ prius contigæ erant, disparantur. etsi igitur tumor is de tumore animi dicatur, qui digeri non potuit, in suppuratione conuersus, non tam perfectè quidem, vt pus iam factū sit, sed vt vitari non possit: conuenit tamen etiam ijs, in quibus flatus colligi solet, quod eò par-

tes abscedant, & separentur. expositis igitur de flatibus colligit, quod propterea corpora quæ flatibus obnoxia sunt, vt melancholia sana redduntur, si varicibus laborauerint, aut huiusmodi tumoribus, quod in cavitatibus longinquis secedant, aut detrudantur flatulenti vapores ii crassi. sic enim 6. Aphor. 21. insanis si varices superueniāt, insaniam solui scribebat. sanguis enim melancholicus multus, & crassus, qui non facile cedit, sed cui contra cedere vena cogitur, præsertim verò flatulentus, deorsum gravitate tendens, nunc venas crurum distendendo dilatat, nunc quæ in imo ventre sunt, & in ipso scroto, & quamuis in iis, qui lacustres aquas assidue bibunt, varices sæpenumero nasci docuerit Hipp. lib. de aër. aquis. locis, & propterea vitæ breuioris esse, iis tamen, quæ hoc loco ab Aristotele dicuntur, nullo modo repugnat, quod Hipp. de varicibus sponte nascentibus loquatur: Aristoteles verò hoc loco, & Hippo. 6. Aphor. de iis sermonem habet, qui ad alios morbos sequuntur: soluere enim etiam gibbositatem superuenientes varices testis est Hippocrat. lib. de articulis. [*extenso igitur &c.*] ex prædictis colligit conclusionem in accubitu extenso cum viscera omnia locum omnem occupent, nullus dabitur locus flatibus, qui propterea fluctuatione & motu coctionem impediunt. inflexo autem quasi visceribus suspensis flatibus locus, extra cavitates, in quibus celebrantur cæctiones, conceditur, atque ad eas partes expellitur quasi compressione quadam facta.

Διὰ τὴν ἀντιστάσειν ἰσχυρὰ μᾶλλον ἢ κατὰ φύσιν; ἢ δὲ πρὸς ἡρεμίας, τὸ ὑπερὸν εἰς ἐν μέρος αὐτὸν ἀποκλίνει; δὲ καὶ τὰ ὡμαὶ ὡς δὲ διωδύτα, δινεῖσθαι, ἀλλὰ κατὰ πίπτει. κινῶμενον δὲ τὸ ὑπερὸν, ὁμοίως ἐχθρὸν ἀνίστανται, καὶ οὕτως ἡρεμίας, ὅτε ὅπως δὲ κινῶνται κατὰ φύσιν, καὶ ἐκείδεται. κατὰ φύσιν δὲ οὕτως κινῶνται, ὅτε ὁμοίως ἐχθρὸν ἀνίστανται, καὶ οὕτως ἡρεμίας, ὅτε ὅπως δὲ κινῶνται κατὰ φύσιν, καὶ ἐκείδεται.

III.

Cur surgentibus vertigo potius euenit quàm sedentibus? An quoniam quiescentibus humor in vnā partem coadunatam declinat. propter quod etiam cruda oua nequeunt circumuolui, sed protinus concidunt. mouenti autem similiter humor se habet. surgunt igitur quiescentes, cum ita disponuntur. sedent autem in motu constituti, quando æqualiter se habet humor, & dispersgitur.

Accidit interdum homines visibilia obiecta aliter diiudicare affecta, quàm re ipsa sint, nempe quod illis videantur perturbato & circulari motu cieri, quæ alioqui apertissime quiescunt: cum ipsis proprium quoque caput circumagi conuerantur: quibus malis interdum accedit, vt & tenebris obrui videantur, quæ alioqui multa luce sunt perfusa: & oculi confestim vim aspiciendi amittant: quæ tamen paulo post recuperatur. Appellant Græci hunc affectum ἰλιγγίον & δύνον quasi verticem aut circunductionem, Latini vertiginem dixere: vnde malè interpret antiquus singultum hoc loco transtulit. solent tamen nomina hæc potissimum vertigini illi tribuere, quæ est citra lésionem ipsius visus: siquidem eam cui hæc est adiuncta, σκώπτωμεν, atque σκώλωδινον dixerunt. vt optimè docuit Gal. 3. de loc. patientibus, cap. 8. & 3. Aph. 23. pertinet autem hæc affectio re vera potius ad sensum visus, & communem sensum, cuius deprauatio quædā est, quod aliter sensus visus recipiat species quæ sunt, sensus autem communis, quod aliter diiudicet sensibilia obiecta, quàm re ipsa sint, in tenebricosa autem, & corrumpitur videndi facultas, nempe receptio specierum, & sensus communis etiam receptas quandoque non receptas iudicat, aut diuersas esse censet. Imaginatio autem, tantum abest vt lædatur in hoc affectu, quod tamen viris alioqui doctissimis visum est, vt potius ea statim imaginetur sensum decipi, & in

Vertigo
quidem
Græcis
ἰλιγγίον.
Antiqui in
terpretis
lapsus.

Vertigi-
nos quam
facultatē
læsam ha-
bent.

Vertigo
cur super-
ueniat po-
tius surgē-
tibus nobis
quàm qui-
escentibus.

Vertiginis
causæ in-
ternæ &
externæ.

Qua cruda
cur diffi-
cilis in
gyrum ver-
tuntur, co-
cta verò
facile.

receptione, & specierum iudicio omnino obladi. Quærit igitur cur surgentibus nobis potius, quàm sedentibus symptoma hoc superuenire soleat. & responder. [*an quoniam quiescentibus humor &c.*] Vt facilius & planius, quæ ab Aristotele hoc loco satis, obscure proposita sunt, intelligere possimus, & dilucidius etiam, quæ omissa sunt supplendo explicare, opere precium esse duxi aliqua in medium adducere, quæ ad causas huius symptomatis facere videntur. sensoria externa & sensus communis externa obiecta percipit, secundum naturæ præscripta, quoties & illa offerantur, & in organo proprio nihil sit à natura alienum, quod impediat sic enim aut specierum ingressus impediri poterit, aut certè internæ facultatis iudicium. cum igitur vertiginosi & proprium caput, & quæ illis obiciuntur obiecta circumagi iudicent, neque culpam ullam in obiecta, referre possimus, intus aliquid esse censendum erit, in quod huius mali culpa referatur, quod cum circulari motu feratur, efficiat, ut etiam externa obiecta, eodem quoque motu agitari videantur. Hanc internam causam, & proximam, dicebat Galen. esse animalium spirituum in cerebro existentium, tanquam in proprio domicilio, ad inseruiendum facultatibus animalibus, quæ in ea parte exercentur, inordinatum & circularem motum: commotio autem hæc, & circummagitatio, aliquando nobis sanis existentibus euenit, nunc facilius nunc difficilius pro maiori vel minore robore cerebri, ut ex loci præcipitis, vel rotæ currentis, vel rapidi fluminis aspectu, aut quod ipsi in orbem exerceantur. primum illud accidit, quoniam ob timorem spiritus subito quodam, & inordinato motu ad intimas cerebri partes recipiuntur: idem verò in alijs causis obseruamus, quod animales spiritus ob eas causas in orbem ducantur, aut obtutu externarum rerum, quæ simili motu feruntur, aut à simili exercitatione corporis vniuersi, etiam interni spiritus eodem motu ferantur. at in ægrotis, internas aliquas subesse causas necesse est, quibus interni animales spiritus circulari motu in sinibus moueantur. Inter has causas, ictus & percussio caluariæ reponitur, quibus sæpenumero videmus cum vertigine etiam homines in terram cadere: nam huiusmodi causis, naturalis animalis spiritus motus perturbatur, sicque minus rectè etiam animalis facultas suo fungi potest munere. quod si nulla huiusmodi procatactica causa præcesserit, censendum erit aut flatum, fuliginemue aut vaporem illius symptomatis causam esse: quod materiæ genus, cum ex se inordinate, aut in orbem moueatur in cerebri sinibus redundans, excitat in ipsis spiritibus similem motum: qui si à materia crassiori, ac turbidiori agitentur vehementius, in tenebrosam vertiginem homines compellunt: vapores autem ij & turbidæ fuligines, aut à materia in ipso cerebro contenta, aut ab infernis & subiectis partibus, puta ventriculo & vtero, potissimum solent eleuari. Quod igitur Aristoteles dicit. [*quoniam quiescentibus humidum in vnam partem coaceruatum declinat.*] ad antecedentem hanc causam, unde vapores ij eleuantur, respectum habent: humidum autem hoc quiescens, & in vnam partem coadunatum declinans, vel in cerebri sinibus esse potest, aut in infernis. unde quiescentibus nobis, humores & quiescunt, & in vnam partem coaceruati declinant, nec flatus aut vapores emittunt. [*Propter quod etiam cruda oua nequeunt circumuolui.*] exemplo quodam pulcherrimo, nec minus scitu digno suam hanc sententiam confirmat, nempe humida interminata semper in vnum coaceruata declinare. id verò ex ouis sumitur, quæ dum cruda sunt, vix circumuolui possunt, vbi verò cocta sunt, optimè circulari motu feruntur, quo signo an cocta sint etiam mulieres experimento communi solent experiri: Causa verò cur in gyrum verti nequeant, dum cruda sunt, ea est, quod cum in internis partibus oua humiditate plena sint, interminata, & molli, si resident, moueantur, nec in gyrum humidiores illæ & aqueæ partes infernas partes petunt, in vnumque coniunctæ, grauiorem partem infernam reddunt; sicque minus idonea redduntur, ut vno quasi puncto orbis innixa in gyrum verti possint; at vbi cocta sint, humidum ipsorum est conterminatum, atque per omnes partes tum supernas, tum infernas in orbem dispersitum ac densatum; hinc cum deorsum ferri totum nequeat, sed æquè in omnibus partibus grauitur, cum rotunda sint oua, vbi in gyrum ducantur, facilius motum illum suscipiunt, diutiusque etiam susceptum reti-

nent. [*mouenti autem &c.*] applicat similitudinem dicens, quod cum quis quiescit, humores resident, nec commoti spiritus flatus-ve excitant, at ubi surgimus, sparguntur ipsi, indeque facilius vapores eleuantur, aut in sinibus cerebri, vel à ventriculo ad supernas partes.

Διὰ τὴν ὅτι τὰ δεξιά κατὰ κεφαλῇ, μᾶλλον ἐφ' ἑαυτὴν ὕπνος; πότερον ὅτι ἐναυτίως ἐχόντες ἐχρησάμεθα καὶ καθύδουσι; ἐπεὶ οὖν ἐχρησάμεθα ὅτι τὰ δεξιά κατὰ κεφαλῇ, τοιαύτην ἔσται ἐπ' αὐτῆς ἀρχὴ καὶ τῆς ἐναυτίας. ἢ ὅτι ἀκίνησία ὁ ὕπνος; τὰ μὲν οὖν κινήματα μέρη δὲ ἡρεμεῖν. τὰ δὲ δεξιά, κινήματα. ὅτι κατὰ κεφαλῇ, οὗ δέδετα ἀρχὴ πρὸς ἐπερχομένη.

V.

Cur super dextram cubantibus facilius somnus aduenit? Vtrum quod contrario modo se habentes vigilant & dormiunt? quoniam igitur vigilantes super sinistram decumbunt, contrarium erit in alio principio & contrario? An quoniam immobilitas somnus est: partes igitur quarum mouere interest, oportet quiescere: dextræ autem sunt, quæ mouent. Fit autem iacentibus, vt quasi deligetur principium quoddam insurrectium.

Quæstio est quam ob causam, cum corporis dextra parte cubamus, somnus magis accedit: respondet [*utrum quod contrario modo &c.*] duas huius problematis attulit rationes, quarum priorem, quum probabilem omnino censeat, parumque firmam, de more vitur dictione *πότερον* utrum. Hæc autem eo nititur, quod contrariorum contrarii sunt affectus, & modi: cum igitur somnus & vigilia contraria sint, contrario etiam modo producentur: at, vt infra ostendet, vigilamus commodè magis, & maiori delectatione in sinistris, ergo in dextris facilius somnus superueniet. vbi notandum est, antiquum interpretem malè locum hunc traduxisse, aut certe deprauatè legisse. vbi enim in nostris est *ὅτι τὰ δεξιά κατὰ κεφαλῇ*, ipse vertit, super dextra iacent, cum sinistra vertendum sit. [*An quoniam immobilitas somnus est &c.*] veram & magis naturalem affert solutionem, supponens somnum priuationem esse motus. Idem libro de somno & vigilia, licet multa genera somni & vigilie tradiderit, sumit tamen primò somnum immobilitatem quandam, & quasi nodum & vinculum sensus: eiusdem verò exolutionem, ac relaxationem vigiliam. Argenterius, lib. de somno & vigilia, hoc somni genus ab Aristotele positum ex ipso met in Topicis impugnat, ac sibi met ipsi repugnantem esse conatur ostendere. 6. enim Topicorū genus hoc reiicit, nec admittit vt vel sanitatis genus constituatur, elementorum moderantia, vel somni, primi sensiterij, vel priuatio, vel impotentia, vel refrigeratio. nam affectus omnis, inquit, eius partis est affectus, in qua est, somnus & vigilia in toto sunt animante, non sunt igitur primi sensorij affectus, sicq; si in cerebro demus esse somnū, vel in corde, cor aut cerebrum dormire fatendum erit. Accedit ad hoc quod impotentia illa ad motum sequitur ad somnum, erit igitur somni effectus. non autem genus. quomodo igitur à seipso non dissentiet Aristoteles? An dicendum est cum Gal. primo de locis patientibus 5. & doctissimo Vega, Philosophos rerum quandoque tantum varietates inquirentes, quæ rationis & nominum tantum separationem habent, & quæstionem, quæque tractationem, quam premanibus habent transcendunt, cum laude omnino omittere. Hinc videmus aliquando Aristotelem philosophum agentem in definiendo addere: & si quid aliud addendum est, propter dialecticas importunitates: innuentem ea commemoratione non latere se ad exactam definiendi illam rationem aliquid desiderari. sic vinculum, sic impotentiam primi sensiterij, somnum definiendo, similia verba addere potuit, cum re vera somnus nulla res alia sit, quàm vinculum hoc, siue impotentia hæc ad motum. solus intellectus in toto viuente, considerat aptitudinem

Cubatio in dextrum latus cur magis somnum conciliet.

Interpretis antiqui lapsus.

Argenterii impugnatio generis positi in definitione somni ab Arist.

Solutio.

Dormien-
tes cur mo-
ueantur,
non sen-
tiant, cum
difficilius
fiat motus
quàm sen-
sus.

Argenterij
opinio.

Thomæ à
Vegares-
ponio.

ad sentiendum, aut ineptitudinem, à dispositione primi sensorij pendente: hanc totius aptitudinem appellat vigiliam, & ineptitudinem, somnum, ut sit in dialectica & curiosa definitione genus animalis dispositio, ex primo pendens sensorio. Physicis igitur & medicis recipi sine errore memoratum genus potest. ita tamen ut per imobilitatem non omnino priuationem, sed exilitatem & languiditatem intelligamus, ut optimè docebat Gal. primo de sympt. causis, cap. ult. Sed age, antequam ex hac motus priuatione, quæ genus est, somni problema dissoluamus, alteram pulcherrimam consideremus difficultatem, cum motio abundantior requirat vim, quàm sensus: cur nullus dormientium sentit, mouentur autem non pauci: nam & surgunt multi, iactantur omnes, quin & multi per somnum gradiuntur, aliqua agere aggrediuntur, & etiam aliquando æmulos impetierunt. difficultatis ea est ratio, quod cum ab vno membro mouendi sentiendique facultas oriatur, sintque vtrique actioni nerui communia instrumenta, & voluntas vtramque vim agitet, rationi quidem consonum videretur, ut simul sensus & motus consistere deberent; aut certe sine sensu, motus obiri nequeat: cum potissimum Gal. libris de locis patientibus, sensum sine motu facilius exerceri posse docuerit. Argenterius lib. primo de somno & vigilia cap. 21. ita satisfacit, Motum nequaquam fieri dormientibus, nisi per insomnia: quo fit ut motiua vis ab imaginatrice, aut alia facultate, quæ somniorum est causa, commota, agat: ut mirum non sit sensus à nulla re incitatos ociari, motum verò exerceri: nimirum quem impellat vis, quæ ei præest, & calorem natium ad se tractum ad solum motum efficiendum conuertere potest. Nam ut in ventriculo non semper agit expultrix facultas, etiam si adest illi influens calor, ita absurdum non est credere, quiescere posse sensus, vbi aliæ facultates calorem ad se attrahunt: quomodo videmus eos, qui attentius aliquid cogitant, etsi multa ob oculos versantur, tamen non videre, non audire illa, quæ alioqui auditum afficere sunt apta: etsi interim in vniuerso capite abundat calidum influens: quod quidem argumento est, calorem huiusmodi non conferre, aut non sufficere ad actionem, si aliqua facultas vniuersam illius vim occupet: aut expediat aliam facultatem quiescere: igitur quiescunt tunc sensus, & motus fit: quia caloris vis ab imaginatrice facultate, aut voluntate, aut alia, quæ motrici imperat, ad motum efficiendum conuertitur, intacta interim sensitiua: quæ insomnijs nequaquam parere est nata. Recepit solutionem hanc doctissimus Thomas Rodericus à Vega in com. ad 3. lib. de locis affectis, ac multis etiam exemplis confirmauit. Sed hac non contentus duas alias solutiones addidit. prima est, quod, si per eundem meatum vis sensifica simul & motrix profluerent, conuinceret ratio: modò sensus per cerebri poros ad functiones principes meet: per neruos verò, ad sensuum externorum opera: ad motus verò exercendos, & pectoris & artuum per amplâ dorsalis inanitatē: eo fit ut per somnū aut refrigeratio, vel densatio vel obstructio processū sensificæ facultatis inhibeat, non ita motionū. Altera est, quod docuerit Gal. in 4. de locis patientibus cap. 2. in somno pati anteriores ventriculos magis, quàm posteriorem: atque à posteriore nerui motorij originem trahūt cum dorsali: propterea non esse mirum, si feriantibus sensibus, aut vinculo ligatis motio exerceatur: at non perpetua tamen est, sed languida, omnino, & interpolis: ut merito cessationem, aut priuationem motus hoc loco dixerit Aristoteles. [*partes igitur, quorū mouere interest &c.*] cum omnia sensus & motus instrumenta, per assiduam actionem quæ fit in vigilia, debilia reddantur, ut optimè dicebat lib. de som. & vig. rationi consonum est, partem, quæ maximè laborat, quæque assiduo motu cietur, quiescere. huiusmodi autem esse dextram partem, & docuit Aristoteles tum 2. de cælo, tum lib. de incessu animalium: & experientia cuique ostendit. sinistra verò potius fulcimenti loco est & quietis, hinc & dextris magis decumbimus, & in eo accubitu somnus facilius superuenit, diutiùsque perdurat, quoniam quasi deligatur illud, quod veluti principium erat motus & surrectionis, laborēque ex vigilia pars illa defatigata quiete recreatur opposita. Quod si nos addiderimus corminūs angustijs premi, minùsque pulmonum actiones & dilatationem thoracis impediri, vbi quis dextris decubuerit, fortasse problematis huius non debilem etiam solutionem afferemus. Quod si aliam de qua, in superiori, adiungemus, absoluisse nos problematis solutionem credemus. facilius enim ita ingesto cibo, ad ima ventriculi, vbi potissima maximāque peragitur concoctio, paretur descensus. Est etenim ventriculi situs ille flectentis se dextrorsum in imo. Interea ut di-

cebamus ex supposito iecore, venisque meseraicis, tanquam ex subditi ignis aliquius foco, feruebit coctura non parum, sicque multiplices magis & blandi vapores superiora petentes somnum conciliare facilius poterunt.

Διὰ τὴν ἀρκῶσιν, καὶ διὰ τὴν χεῖρας καὶ πόδας μαλῶν, ἢ ὅτι κατὰ φύσιν ἔστιν ἡ ἀρκῶσις, διὰ τὴν ἐρῶσιν γὰρ αἷματος γὰρ καὶ μεταβάσιν. ἀρκῶσιν δὲ αὐτὰ καὶ ὑβρωδῶσιν. μάλιστα δὲ τὸ πόδες. ὥστε περὶ τοὺς πόδας καὶ τὴν φρίσιν περὶ τὸ κατὰ φύσιν ἔχειν.

VI.

Cur stuporem patiuntur [homines] in manibus & pedibus magis? An quia in frigidatio quædam est stupor: propter priuationem enim sanguinis fit, & transmutationem: carne autem maximè sunt destituta hæc, & maximè nervosa: potissimum autem pedes. quare parati sunt à natura ad refrigerationem celerem.

Cur stupor maximè manus & pedes soleat infestare, hoc problemate quaerit Aristoteles. est autem stupor Græcis νάρκη ἢ νάρκησις dictus, à nobis etiam torpor. Est autem Gal. tum primo de symptomatum causis cap. 5. tum 2. de loc. patientibus in princ. sensus motusque diminutus nervosarum partium. Hinc Gorræus in definitionibus medicis dicebat symptoma esse sensus non exquisiti in partibus sensu præditis, sed debilis, cum motu itidem debili & languido. Gal. in initio 2. lib. de symptomatum causis inter deprauati motus symptomata recensuit, quæ naturæ & morbo cōmunia sunt: hoc est, quæ citra naturæ operam fieri non possunt. Est enim stupor ex facultate & morbo mixtum symptoma: ita ut morbus quidem urgeat: sed facultas aliqua ex parte reluctetur. Quo fit, ut cum membrum aliquod stupidum est, ij quicquid tetigerint, obscuro & hebeti sensu percipiunt, neque perfectè & sine dolore moueri possunt: si nanque morbus virtutem prorsus superet, nullo modo corpus, vel partem eius stupore correptam sustinere poterit: si virtus vincat, nulla in re laborabit. At si veluti pugna quædam sit, mouebitur quidem membrum, sed ægrè, atque si iubeas, ut cum membrum læsum extendunt, ipsum extensum seruent, nequeunt: si quidem propter sustententis virtutis imbecillitatem, naturali pondere deorsum decidit. Ut autem in motu, sic & in sensu dubia mediæque affectio est, eo non prorsus extincto, sed admodum obscuro, & hebeti. Quamobrem non immeritò dictus est via, qua ad paralyfim itur, vel parua etiam paralyfis, propterea quòd sola causarum magnitudine differre videantur. Cur igitur affectio hæc pedes & manus potissimum afficiat, quaerit hoc loco Aristoteles. [An quia in frigidatio quædam est stupor, & c. stuporem in frigidationem appellat, cum ex in frigidatione potius sit: duplicem verò hanc in frigidationem esse cognoscimus, positivam unam, priuativam alteram. quam etiam insinuauit illis verbis [propter priuationem enim sanguinis fit, & propter transmutationem] cum enim sensus & motus omnis operatio calore insito perficiatur, tum influente, & perseveret, & conseruetur, si intemperies frigida priori illi calidæ contraria introducatur: certum est torpidam illam tum ad sensum tum ad motum reddi. & hæc est, quam nos positivam dicimus. introducitur verò hæc aut ab ambiente frigiditas, aut à stupefacientibus medicamentis frigidis nimium & humidis: priuativam eam censemus, qua pars aliqua frigida dicitur, impedito influxu caloris naturalis influentis, qui tum sanguine constat, tum spiritibus: fit autem id, aut quòd nervi, per quos defluunt & spiritus, & facultas ipsa, duriores & crassiores redditæ sint, ab alimento multo lento, crasso, aut frigore violento & adstringente, aut vitæ ignavia, aut solitæ excretionis suppressione. Compressio etiam id præstat ab aliquo corpore duro nervis extrinsecus appresso, ut vinculo, sessione, innixu, compressu manuum, vicinæ partis phlegmone, scirrhus, ossis fracto vel luxato. Ad hæc obstructio nervorum vnde quaque facta. Siquidem ob eas causas animalis facultas in nervos transmitti solita, tum & spiritus illi inseruientes, per nervos transfundi ac penetrare nequeunt constrictos, pressos, obstructos, ut solis radij per aërem tenebrosum, caliginosum, fumidum, & per aquam limosam, splendorem syncerum transmittere nequeunt. Quæ igitur partes minus carne vestitæ fue-

Stupor pedibus & manibus cur potissimum eveniat. Stupor quid.

Stupor quomodo fiat.

Stupor quomodo in frigidatione fit.

Stuporis causæ omnes.

rint, in qua naturalis calor infixus residet potissimum, maximè autem ossæ ex nervis & ligamentis constitutæ, quæ particulæ exangues omnino sunt, & natura frigida potissimum stupore ob eas, quas commemoravi, causas tentari poterunt. huiusmodi autem pedes esse, & manus, quis non videat? cum partes illas carne omnino destitutas videamus, ac non nisi ex ossium multiplici congerie compaginas, atque ligamentis, tendonibus, ac nervis omni ex parte refertas, sicq; sanguine, & spiritibus quasi destitutas, & ex consequenti calore. cum enim caloris in animantibus duplex sit genus implantatum à natura, quod in carne potissimum residet, & influens à corde, quod in venis & arteriis continetur, & per eas defertur, utroque hoc & pedes & manus ferè destitutas esse manifestum est. Accedit ad hoc cum à fonte caloris, quin à fonte facultatum omnino quamplurimum distent, non mirum si tum ob frigiditatem positivam, tum ob facultatis, sanguinis & spirituum diminutionem pedes, & manus potissimum stupore tententur.

Διὰ τὴν κατὰ κείμην μὲν ὅτι τὰ δεξιὰ ἡ δὲ ἄνω, καὶ ὁ δόρυς ὅτι τὰ δεξιὰ μᾶλλον; πότερον ὅτι ἀπογραφέντες πρὸς τὸ φῶς, οὐ βλέπομεν; ὅτι γὰρ πᾶς σκότος θάπτον ὕπνος λαμβάνει. ἢ διότι ἐργασθῶμεν καὶ κακίμοι ὅτι τοῖς δεξιῇ, καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν οὕτω πρὸς ἄλλοι ὥστε πρὸς τὸ ἐν ἀπὸν χῆμα πρὸς ἔργου; πρὸς ἀλλοι δὲ ἕκαστον πρὸς τὸ ἔργον τὸ χῆμα μᾶλλον.

VII.

Cur accumbimus super sinistrum latus iucundius, dormimus autem in dextrum magis? Vtrum quoniam conuersi ad lucem non dormimus. In tenebris autem velocius somnus obrepit. An quia vigilantes, accumbentes super sinistrum, & operationes nostræ ita sunt promptæ: quare ad contrarium situm prima operatio. Ad opus enim vnumquemque aduocat figura magis.

Decubitus
in sinistru
iucundior,
somnia in
dextrum
promptior
& cur.

Quauis quæ hoc loco ab Aristotele & proponuntur in quæstionem, & discutiuntur in solutione, facile & intelligi & explicari possint ex iis quæ à nobis in superiori quinto problemate proposita sunt, vbi eandem ferè quæstionem explicandam proponit, quoniam tamen hîc non quærit modò cur in dextris somnus promptius adueniat, sed cur cum in sinistris decumbamus, libentiùs & maiori voluptate, somnus tamen magis promptè superueniat, ac maiori delectatione perseueret; propterea nonnulla etiam à nobis hoc loco pro expositione huius problematis erunt superaddenda. [Vtrum quoniam conuersi ad lucem non dormimus &c.] probabilem sanè affert rationem, nam uti solere diximus Aristotelem in probabilibus, πότερον, Vtrum, dictione, superius. desumpta verò est ex luce & tenebris. dum enim vigilamus, cum situm sumimus, qui nobis non modò tenebras non afferat, sed in luce nos constituat, econtra verò, dum nobis somnum conciliare solemus. at conuersi ad lucem decumbimus, cum super latus sinistrum cubamus, opposito verò modo, dum in dextrum, nempe versus tenebras. at quomodo id verum sit, multa commentus est Aponensis, dum perpetuo oculo dextro maiorem lucem tribuit. neque enim de visiva facultate valentiorum oculorum Aristotelem hoc loco agere certum est: neque verum esse perpetuò oculum dextrum in visione valentiorum esse. Crediderim igitur potius Aristotelem ad decubitus, qui in tricliniis & cœnaculis fiebat pro cœnis, respexisse, in quibus certum est, ita in accumbendo dispositos fuisse ut superiore parte corporis modicè inflexa, capite leuiter erecto, tergo aliquantulum subleuato, nempe cervicalibus aut puluillis subiectis: reliqua parte corporis in lectos reclinata, atque in sinistro cubito iacente, decumberent, ut optimè doctissimus Mercurialis in primo Gymnasticæ multis comprobauit: & eruditiss. Iustus Lipsius 3. antiquarum lectionum, & ante eos præstantissimus Philander in com. ad Vitruuium. Cum verò hoc ita sit, cœnacula etiam ita disposuerant, ut ex occidentis solis radiis lucem per fenestras exciperent. Verisimile verò maximè est, & mensas ita fuisse sitas, & lectos, vbi cœnaturi decubaturi erant, dispositos, ut super sinistrum latus decumbentes, lucem maximè è fenestris exciperent, ne, si obuersi fuissent, umbris corporum sibi ipsis cœnantibus tenebras obfudissent. sic ferè Plu-

Archus 5. Sympos. problemate 6. Viros enim scribit in principio cœnæ, eubito sinistro innixos, pectoribus mensam ut plurimum tetigisse, quò sola dextra manu illam circumire possent, in fine verò ita se ipsos vertisse, non secundum latitudinem, sed secundum longitudinem, locum tangentes. cum igitur somnus vigiliæ aduersetur, quæ uni profunt, alteri obesse facile est credere. Cum igitur vigilia lucem expostularet, quæ maximè ex decubitu in sinistram excipitur, somnus, cum versa in oppositum facie, luci corpus nostrum opposites, quodammodo tenebras producinus, facile sic conciliari poterit: non tamen hoc dicimus, quòd nesciamus lectos tricliniorum, & somno excipiendo paratos, non fuisse eosdem. [*An quia vigilamus super sinistram &c.*] Videtur mihi Aristoteles iis verbis hoc sibi voluisse, quòd cum decumbamus vigilantes, iucundius in latere sinistro ob multa, quæ dicta sunt, tum propter illud potissimum, quòd cū decumbentibus in sinistram latus, dextra manus, quæ operibus peragendis maximè est accommodata, maximè fungi possit munere suo, succedente quiete & somno, qui vigiliæ è directo oppositus est, verisimile est facilius somnum & conciliari, & perdurare magis in eo situ posse, ut pote iam defatigato animante, in ea positione diutius constituto, tum potissimum, quòd contrariorum effectuum contrarias causas inueniri manifestum sit: sed multa alia esse, quibus homo & commodius, & felicius in dextrum latus decumbendo dormire solet, iam superius in problemate 3. & 5. à nobis est explicatum. Accedit etiam quòd si somnus in dextrum latus desierit, quemadmodum incepisse optimum esse docuimus, paratus magis, descendenti iam in intestina cibo, positu eo transitus sit, propenso tunc in id ventriculo, in ima sua parte, qui *πυλωρς* est. quæ tamen hætenus de hominis positione ad somnum & conciliandum, & vtiliter capiendum dicta sunt, intelligi debent in exquisito temperamento, omnique ex parte sano homine. præstat enim eos, qui calidiore iecoris temperamento sunt, in sinistro non decumbere, qui-ve ventriculo frigidiore, in dextro: propterea quòd ex sinistro decubitu iecoris calor nimius decubitu veluti succendatur, ex dextro ventriculi frigiditas, nullum caloris, cuius maximè eget, usum sentiat. Econtra autem, qui frigidiore sunt iecinore, in dextro, & ventriculo calidiore, in sinistro latere cubare non debent, quòd nec is impositi iecinoris calorem sine noxa laturus sit: & illud si in dextro calorifica vi qua maximè eget, sit cariturum. Hinc etiam si quis laxa nimium à natura alio præditus sit, præstabit magis somnum in latus sinistram terminare. quòd ex huiusmodi situ non usque adeò promptè effluant de ventriculo contenta. sed hæc priuatarum intemperatarum sunt, illa meliorum atque exquisitarum.

Calidi iecinore in dextro decumbere non debent.

Frigidi iecinore in sinistro decumbere non debent.



ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΤΟ Ζ.

ὅσα ἐκ συμπάδειας.



ARISTOTELIS
PROBLEMATVM
SECTIO VII.

*eorum quæ ad rerum consensus
pertinent.*



AD DOCTISSIMUM VIRVM
 ERYCIUM PVTEANVM ELOQVEN-
 TIAE PROFESSOREM APVD ME-
 DIOLANENSES REGIVM.

BENEFICIUM à me accepisti? tu verò ostendis E-
 RYCI PVTEANE, bonam gratiam nostro ævo non
 penitus obsoleuisse, qui ubique SEPTALIVM no-
 minas, beneficium aestimas, utrūque pradicas. Sic
 verò multus in ore tuo sum, plurimus in scriptis,
 continuus in animo: ac me hercules iuvat esse. In o-
 re, in quo tanquam proprio sacrario suada & le-
 pores ipsi commorantur. Sic loqueris ac pronuntias, ut dulcedine vocis,
 & ingenij acumine, non sermonem eloqui, sed ipsas Gratias videare:
 & tamen sermonem quem è limine oris emissum & frontis modestia,
 & oculorum hilaritas, & vultus decor suauiter adspirant: digitigub-
 bernant. In scriptis quæ (eruditi sic iudicant) erudita supra ætatem,
 matura ante ætatem, viuacia post ætatem. In reliquiarum libro annò
 exceptus lepidè lepidis modis sum? ambrosia libato poculo immortalitatem
 hausi. In Pallade Modulata septem meis alis volucres facere
 Notas tuas voluisti. In Pleiade, septem pennis caput meum ornasti. In
 Panegyrico. ipsis laudatiunculis circumfundor. In Schediasmate de
 distinctionibus legor. In Epistolarum promultide conspicior: ut par
 videatur consilium siue voluntas scribendi, ac nominandi mei. In ani-
 mo denique, ac ipsa amoris sede, qua cū paucis, id est, amicissimis tuis,
 me locasti, LIPSIO & PINELLO. Quod ego par (rarum & eximium)
 quàm libens accessione mea impar faciam augeamque, sciunt illi, qui
 amorem & cultum meū in utrumque illum norunt. Vides itaque de-
 litium meum PVTEANE, quàm largum & parum putum è triplici
 fonte hostimetum promas. quod recipio, ut reciprocè: reciproco autem,
 quia vis quædam *συμπάθεια* cogit. Sed in ore & animo iam dudum mi-
 hi es, & singulari modo. In scriptis nunc eris, & in ijs ipsis (bono omi-
 ne) *συμπάθεια*: quæ commentarij quadam face mea illustrata libens
 meritò tibi dico, & addico, cum voto, ut septima hæc ala te tollat Ad
 nationum cali ingentes fornices. Vale, & literas propaga. Mediola-
 ni. Kal. Iul. ∞ IO. CI.



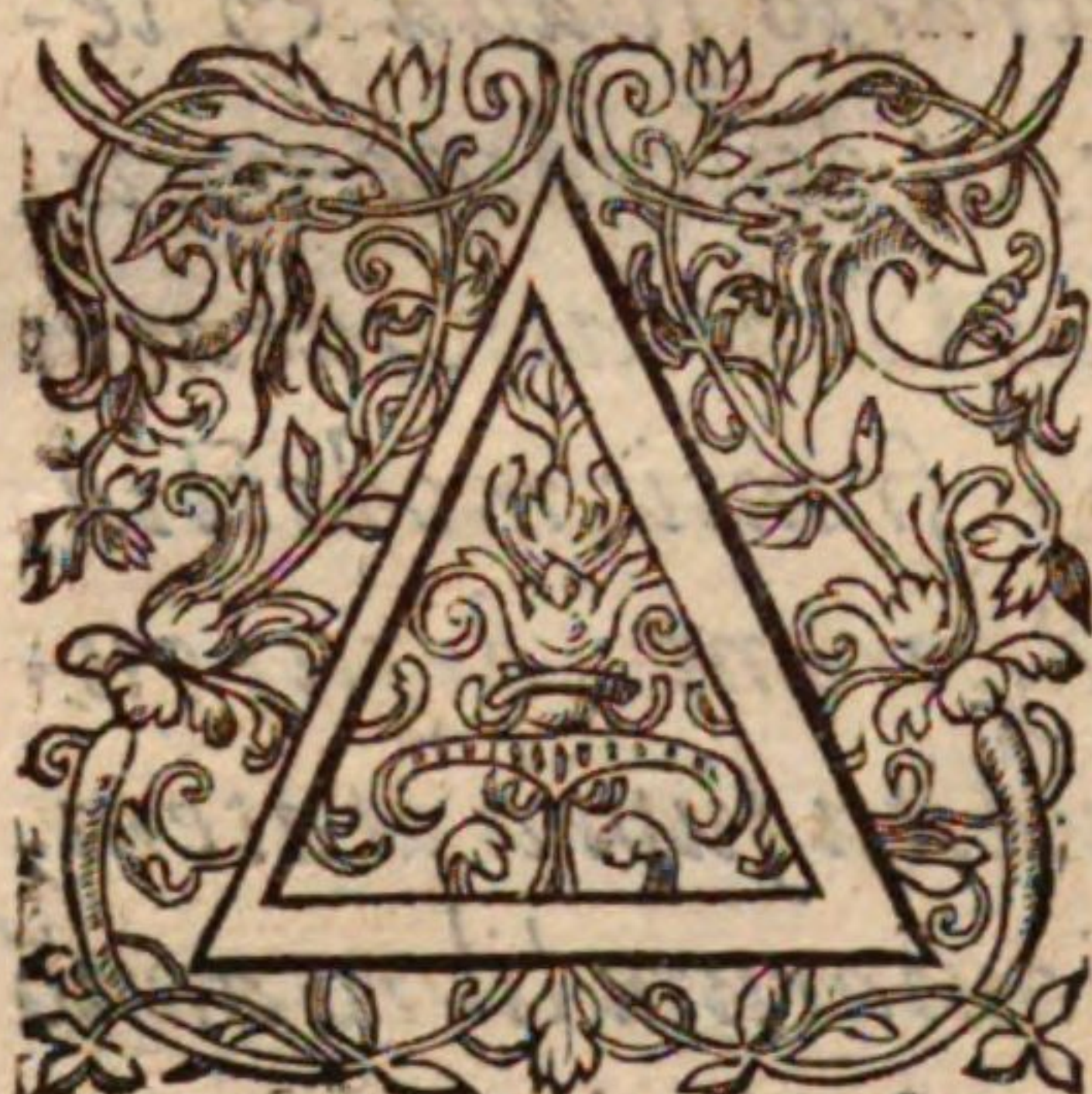
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΡΟ-

ΒΛΗΜΑΤΩΝ ΤΜΗΜΑ Ζ.

ὅσα ἐκ συμπαθείας.

ARISTOTELIS PROBLE-
MATVM SECTIO VII.

*eorum quæ ad rerum consen-
sus pertinent.*



ΙΑ τί τοῖς χασμώδεσιν ἀντιχασμῶν ὥς ὅτι πολλοί; ἢ ὅτι ἐδὴ
ἀναμνησθῶσιν, ὀρχῶντες ἐνεργούσι; μάλιστα δὲ πᾶσι δὲ κίνησι. οἷον ὅτι
σιν. ἢ δὲ χάσμα, πνεῦμα καὶ ὑγρὸν κίνησις ὅτι. πᾶσι δὲ ὅτι, ἐδὴ
μόνον νοήσῃ. ἔστι γὰρ πλησίον.

I.



VR oscitantibus contraoscitant vt plurimùm: An quia si recordati fuerint, cùm expedierit, agunt, potissimùm autem bene mobilia, vt mingentibus, oscitatio autem spiritus & humidi motus est. promptum igitur est, si solùm intelligat. est enim propè.

Διὰ τί ἐὰν μὲν τίνα ἴδωμεν πλεῖστον χεῖρα ἐκτείνοντα, ἢ τὴν πόδα, ἢ ἀλλ' ὅτι τῶν ποιούντων, ὅτι ἀν-
τιποιούμεν τὸ αὐτό; ἐὰν δὲ χασμώδεσιν, ἀντιχασμώμεθα; ἢ ὅτι τὸ αὐτό. ἀλλ' ἐδὴ ὀρχῶν τὴν
τὸ σῶμα, καὶ οὕτω ἀναμνησθῶσιν, ὥστε καὶ ὑγρὸν ἀναμνησθῶσιν; τότε γὰρ ἡ μνήμη πλεῖστον κίνησι
ποιεῖ, ὥστε καὶ πρὸς ἀφροδίσια καὶ ἐδωδύ. τὸ γὰρ ποιεῖν μνήμην ἐστίν, τὸ ἔχειν ὁρμὴν πρὸς
τὸ φαίνασθαι.

II.

Cur si quempiam viderimus manum extendentem, aut pedem, aut aliud quippiam talium, non e contra idem facimus: si autem oscitauerit, e contra oscitamus: An neque hoc semper est. Sed si dispositum ad hoc sit corpus, & ita constitutum, vt humidum sursum calefiat: tunc enim memoria motum facit, quemadmodum ad rem veneream, & ad comedendum. Quod enim memoriam excitat, est, quod habet sedem in phantasia.

Sympathia
quid,



ECTIO hæc septima ea problemata continet ὅσα ἐκ συμπαθείας. est autem sym-
pachia consensus mutus, siue compassio. Est autem duorum naturalis quedā
coniunctio, compassio, & concordia. Cùm enim multiplex sit ac varia, vt mul-
tis demonstravit Fracastorius, non vnum commune genus vniuocum habere potest.
coniunctio-

coniunctionem eam verò similitudo vel generis, vel naturæ, vel temperamenti, vel morum, vel etiam aliarum rerum conciliat. In plurimis verò causa ignoratur, eamque & philosophi & medici, etiam sapientissimi, ad substantiæ totius familiaritatem, atque occultam quandam vim, & proprietatem retulerunt: quam si quis sit, qui se scire profiteatur, non caret impudentiæ arrogantique nota. Huiusmodi sympathiæ exempla permulta à philosophis referunt, ut magnetis cum ferro, purgantium medicamentorum cum humoribus, elephanti cum homine, hominis cum plerisque animantibus, herbis & fructibus, quibus salubriter vescitur: huic sympathiæ contraria est antipathia, quæ non est aliud, quàm cæca rerum inter se discordia: paulo aliter *ἡ ἀντιπάθεια* nomen medici usurpant, cum eam distinguunt *ἀντιπάθεια ἰδιόπαθεια*. Tunc enim significat partis alicuius affectionem, non propriè quidem & primariò, vel per se laborantis, sed per societatem & consensum alterius. de ijs, quæ ad prius illud genus pertinent sympathiæ, egit hac sectione Aristoteles, & de illis quidem, quæ non occulta cæca-ve proprietate aut agunt, aut patiuntur, sed quæ huiusmodi sunt, ut quamvis occultas quasdam & latentes habere causas videantur, huiusmodi tamen sunt, ut diligenter inuestiganti naturali philosopho aliquomodo in cognitionem venire possint. ut videre est in quæstionibus ijs primis, quas simul coniunximus, quòd cum ad eandem inuestigandam causam faciant, nisi id præstitissemus, necessarium erat eadem sæpius repetere. Observandum autem Theodorum Gazam, qui in Latinum sermonem hos libros transtulit, primas hasce tres quæstiones omisisse, vel quia in eius libris non extarent, vel quia in sequentibus huius sectionis problematis eadem quæstiones tractètur. Duo item vltima huius sectionis problemata non erat hoc loco interpretatus, sed quia id in prima, ubi repetuntur, præstiterat, qui impresserunt postremo inde desumpserunt: quod & alibi factum est, ut inspicienti primam Gazæ versionem, & postremas editiones, facile fiet manifestum. primo igitur problemate querit, cur oscitantibus nobis è contra maiori ex parte, qui assistunt, oscitant. In secundo autem hanc actionem alijs comparando quærit, cur si aliquem viderimus manum extendentem aut pedes, aut quippiam aliud ex membris, non è contra idem faciamus, quod de oscitantibus euenire maiori ex parte observatum est. est autem *χάσμη* seu oscitatio, symptoma facultatis siue actionis animalis motricis. Est enim deprauatus maxillæ inferioris motus, qui fit, ut mox dicam, ob humiditatem flatuosam, vel spiritum vaporosum contentum in musculis maxillam inferiorem aperientibus: vaporosa autem omnino materia est subfrigida: eoque fit, ut per initia accessionum, & somno maximè appetente, crebræ fiant oscitationes. utque illæ tum vino, tum magna respiratione discutiantur, ut docuit Hipp. tum 7. Aph. tum 6. Epid. cum autem humorem natura dum conatur expellere, maxillam mouet, & agitat, hiatumque oris inducit: sic ut ab alijs partibus excrementa depellat: eadem motus alios exercet, ut pandiculationem, tussim, singultum, vomitum, horrorem, & alios ijs similes. sed vomitio quidem & horror validi omnino motus sunt: pandiculatio autem & oscitatio, mediocres, ut optimè annotabat Gal. tum 3. de diffic. respons. 10. tum 2. de sympt. causis. 6. inter quæ aliud etiam est à Gal. proditum, quòd cum eiusmodi omnium symptomatum alia naturæ sint opera, à morbosa tamen causa coactæ, alia morbosos comitetur affectus, nil contra moliente natura: alia verò fiant natura & morbo ad actionem simul concurrentibus, oscitatio gignitur, sola facultate, naturaque agente, velut & pandiculatio, & tussis, & singultus. Hæc enim solius facultatis opera sunt aduersus causam morificam insurgentis [*an quoniam cum recordati fuerint, cum expedierit agunt, potissimum autem bene mobilia.*] soluit causam referens in reminiscentiam quandam, quæ animantibus aduenit, pro expellendis excrementis: quæ inde provenit, quòd aliquem conspicientes hac actione superflua excernere, quasi commoniti, ad idem mouemur, maximè si materia fuerit bene disposita, & adeò tenuis, ut hac motionem possit propelli: quod etiam in mingentibus solet sæpenumero euenire, ob vrinæ fluxilitatem & acrimoniam: de qua re inferius. [*oscitatio aut spiritus & humidi motus est.*] ut minorem syllogismi colligeret, docens oscitationem ex sympathia fieri posse, memoria suppeditante naturæ necessitatem: facili tamen & prompta ad motum existente materia: verba hæc

Antipathia quid

Oscitantibus nobis cur qui assistunt maiori ex parte contra oscitant.

Oscitatio quid.

In principio accessionum cur oscitamus? Somnolenti cur oscitamus.

Oscitatio
nem i quæ
mate ia fa
ciat.

Non sem-
per non
cōtraosci-
ramus, &
cur.

Animæ
passiones
quomodo
ad corpo-
ris passio-
nes sequā-
tur & ecō-
trā Di-
gressio.

addit, quibus ostendit materiam, quæ oscitatione propellitur esse facile mobi-
lem, quod tenuis sit, quoniam est spiritus, id est flatus vel vapor, vel exhalatio, &
humiditas tenuis. Sed audiamus Hipp. si modò illius liber ille est de flatibus, aut alius
ex pneumaticorum schola, oscitationis causam materialem recensentem, iis verbis:
Oscitationes autem febres præcedunt, cum magna copia coaceruatus aer fuerit, con-
fertimque ad superiora erumpēs, tanquam machinatione aliqua os diducit, quod hanc
ei facillimus exitus pateat. Quemadmodum enim ab aqua in lebetibus ebulliente va-
por copiosus euehitur, sic corpore concalescente, aer coaceruatus, & vi quadam de-
latus, per os erumpit. Elegans admodum est oscitationis descriptio, pulcherrima mate-
riæ etiam delineatio additur. vapor enim crassus, & multa exhalatio à cruda materia,
multa aquea humiditate vi caloris expressa, coaceruata, & condensata, ad instar tur-
binis conuoluta, & ad superiora erumpens, non secus ac ex virentibus lignis, igne
supposito, multus fumus, antequam flamma erumpat, sursum subuehitur, & tanquam
uestibus adhibitis idem os diducit ac mouet, & in principio accessionum os hiare fa-
cit. Quod autem in propositione quæstionis primæ, dicit [*ut plurimum*] & in secundo,
in principio solutionis, cum dicit [*An neque hoc semper*] iis verbis & propositionis ve-
ritatem firmat, cum quamuis id fiat maiori ex parte ut oscitantem videntes, & nos
oscitemus, non tamen id semper euenit: & id tum ratione materiæ deficientis, tum
ratione agentis. ratione materiæ id fiet, cum is, qui alium oscitantem conspexe-
rit materias aliquas in maxillarum aut musculis aut iuncturis continuerit, aut saltem
aliquas ab infernis partibus sursum latas receperit: ratione autem agentis id etiam eue-
niet, cum aliquo oscitante quispiam etiam si id conspexerit aliò animum auertens,
non multum animaduernerit, quid alius faciat. [*Tunc enim memoria motum facit,*
&c.] Inquirendum sanè hoc loco mihi commodè videtur, quæ vi, quibus-ve me-
diis instrumentis affectus ij animæ corpori effecta sua imprimere valeant: id verò
non modò de materialibus magis mutationibus, gaudio puta, mœrore, spe, ti-
more, & ira, sed de præstantissimis illis, quas animales medici appellant, imagi-
natione, cogitatione, memoria, appetitione & intellectione. Inuestigandum igitur
à nobis erit in præsentia quibus vinculis duo hæc extrema anima & corpus, in
vnam cocant actionem. & quoniam Thomas Rodericus à Vega tres modos ex-
cogitauit, quibus animæ actiones corpori communicari possunt, non alio magistro
mihi in præsentia vtendum esse duxi. Primus modus ut corporis alteratio spiri-
tuum & sanguinis motum sequatur, quo vel intra corpus se recipiunt, in tristibus
percipiendis, vel extra feruntur in lætis. Quo autem deferente pedis spiritus, animæ
expers recurrat in mœrore ad cor, in hunc modum est explicandum: percepto mœ-
rore ab anima ob vniuersitatem eius in toto, communicat omnibus partibus tristem
notionem, quare & cordi: cumque cor innatam habeat ab ortu doctrinam expan-
dendi ad familiaria spiritum, auertendi à noxiis, retrahendique reliquis membris
immois, cor solum suo munere fungitur, non secus quàm in motu sit arbitrario:
quamprimum enim formatur in hoc prosequendi imaginatio, aut loquendi, ideo
solus musculus contrahitur, propositæ motioni destinatus, quia diffuso omnibus mu-
sculis imperio, solus is exequitur mandata, qui gnarus natura ministerij sui, etiam
ignorante eo, qui mouetur, præest imperatæ motioni, reliquis ociantibus. In
vitalibus, doctrina hæc obscura obseruatur. Vel inuitis enim nobis conspecto noxio
spiritus retrahit illa, diffundit ad læta, trahit ad somnum, & rursus suo tempore
emittit ad expergefactionem: pulsus differentias pro occasione auget, minuit, in-
termittit, in medio subsistit, recurrit. In animi affectibus variè spiritum commu-
tat, in gaudio, aliter quàm in mœrore, & in verecundia, multò aliter. Spiritus verò
motum, etiam humores, humores membra quædam sequuntur, ait Aphrodisæus 1.
problem. quæcunque facile mobilia sunt, ut palpebræ, coles: ex ea enim consecutione
membrorum ad spiritum fit, ut qui vel gaudio vel ira percitus est, se continere nō possit:
nec pueri, ob validum alimenti motum diu consistere nequeunt. Imo & hominem
ipsum ideo rectū cōsistere scribit Aristoteles 2. de part. anim. quia multus calor sursum
natura sua fertur. Genitalia item & testes in magnis malis contrahuntur, retractum spi-
ritum sequentes. Eadem hæc vis calido innato imperat, ad locum mandat, ubi ali-
mentum nuper sumptum conficiendum est, ita ut algeant reliqua. Dum meditat a-
nima propter iugem spiritus motum in frigidat resolutione sua, & melancholiam au-
get. Demum quemadmodum proprio opere docet Gal. corporis temperamentum

animam in varios mores commutare: ita è conuerso animæ, variæ affectiones corporis temperamentum immutât: in illis scilicet functionibus, quæ vtrique parti nostræ compositionis cômunes sunt. Alter modus desumi ex Aristotele potest lib. de communi animalium motione. ita. n. habet: Visio & imaginatio, rerum agendarum vim obtinēt. Etenim species caloris vel frigoris, & rei vel inducendæ, vel formidabilis, mente percepta quodammo talis agnoscitur, qualis quæque res est. Idcirco motione solùm affectum horrore tum metu perculsi videmur spectra. itaque externorum etiam in anima citra materiam recepta non ita exuunt statum illum externum, corporeumque quo obiecta nos immutant, quin seruent vestigium & vmbra[m] quandam exteriorum, vnde prodierunt: facultatē igitur obtinent similiter externis imprimere, alterarēq; Tertiū modus minùs prioribus promptus, sed tamen & ille non ratione tantum, sed innumeris suafus est experimentorum testimonijs. Ratione quidem sic: cū cōstent in orbe omnia, nō modò cælestia, sed & terrena miro & artificij pleno ordine, in quo inferna parent, superiora imperent, siue diuinas illas contemplemur hierarchias, siue quæ sub lunari orbe continentur, & inter ipsas vegetatium facultates aliæ ministrēt & seruiant, attractrix, retentrix, concoctrix, & expultrix: aliæ imperent, ministrētque nutritoria & genitiua, pro quarum arbitrio priores illæ ociantur, agunt, statuta tempora seruant: par est credere maiorem esse obsequentiam naturalium ad animales facultates. Distant enim non solùm genere, sed etiam dignitate. Naturalium enim finis est esse: animalium sentire, mouere, demum bene esse. Quidni igitur ex hoc facultatum ordine manabit facultas illa imaginationis, & appetentiæ, corpori imperantium, vt pro illorum arbitrio naturales animalium facultates operentur, & obsequentes pareant? In omnibus quidem illud animalibus, euidentius in homine, cui est imaginatio morosa magis, & impotens. Inter homines verò ipsos, euidentissimè in melancholicis. & ratio quidem ita. Experimenta verò apertius vrgent. Quorum præcipuum est, cuius in præsentia quærit rationem Aristoteles. conspicientes alium oscitantem oscitamus, contractis mandibularum musculis, in opus imaginatæ oscitationis. Ideo autem magis sequitur oscitatio, quàm vel pandiculatio, vel tussis viso pandicante vel tussiente: quia imaginationi magis obtemperât, & promptius in corpore, quæcunque facillè mouentur, vt spiritus, vt flatus: difficilius humores & membra, & ex motibus ij, qui paratas habent, in quod operentur, materias. Ergo laxæ mandibularum carnes, perpetuò continent flatum excuti per oscitationem aptum, non semper carnes corosæ, aut pectus, ideo rariùs obtemperant pandiculatio & tussis. huc pertinet, qui ex intuitu mingentis mingit, de qua re inferius. sic venus concepta intendit colem, somniata excutit semen. Nā voluntas ipsa quid in corpore toto possit, notius est, quàm vt multis demonstrari egeat. Quæ enim in corpore pars non ritu obsequentissimi mancipij confestim à præcepto omni arbitrario motui non obtemperat? Ganeones conspecto suauis edulio, masti- cant, & quod non facillè credatur, sapore cupito linguam inficiunt. Inspectus pallidorum mouet, augētque icterum, rubidorum, hæmoptoisim, & in maculis rubris, in febribus, ideo iuuat, quia extrorsum sanguinem propellit. In concepto verò, quid possit imaginatio, non est quod nos dicamus. In cute enim infantis effigiem, formamque videmus cupiti à grauida, & negati edulij apparere, & si quippiam effusum est matris utui, quod grauiter ferret, in sinu infantuli nonnunquam videri. In hydrophobicis mira est imaginandi vis. Cū enim ex melancholiæ illius proprietate morsu à rabido cane, perpetua phantasia canes meditantur, vt tandem procedente malo, canes se esse arbitrati instar canum & ambulēt, & latrent: tantum potest fixa canis imaginatio, vt per oculos exeunti vaporis formā canis imprimat: quæ vel à speculo, vel à liquore quouis ad oculos egrotatis rediēs, eū efferat quasi canes aspiciat: vnde liquores omnes auersantur, querū tūque se potari canum visceribus. sed & non vulgares testes, nec pauci, referunt conspexisse se in illorum vrinis canina frustula, simulacrāq; Quosdam verò imaginationis effectus, & ad primū modū, & ad hūc postremū simul referri, nihil vetat. Nam qui facillè citra offensā per angustā trabē graditur, per eadē supra flumē positā titubat & cadit; potest habere causā retractū spiritū ex timore. Musculi. n. citra spiritū corporis molē sustinere nequeūt. Potest etiā referri ad obsequentiā musculorū titubatiū ex cōcepta cōiectataq; ruina. Circulatorū effectus dū vel figuris, vel verbis sanguineos fluores cōpescūt, aut tela, quæ auelli nō poterant, infixæ, nullo negotio trahūt, possunt ad fiduciā eius, qui sanatur ex parte referri: densatis. n. vi fiduciæ carnibus, sequitur vt sanguis introrsum,

telum extrorsum protrudatur. Vel, quod magis videtur, ex spiritus iniqui commercio talia parantur: sed hæc supra naturam sunt, nos naturalia rimamur. Cū igitur elemēta, mixta, plantæ, animalium facultates, & naturales & vitales tanta sint doctrina insignita (de animalibus. n. facultatibus nulla est quæstio) nulla illarū aut rationis particeps est, aut discursus: sed ab ortu ipso eam doctrinā quasi in mandatis habent, quam perpetuò exercent, ignara quorsum hoc, tantū edocēta, obedire, & iussa creantis citra iudiciū & examen facere. Et quemadmodū horologia, nihil tēporum momenta ipsa intelligentia nos humano artificio certas tēporum mensuras edocēt, ita naturæ ex rerū facultates diuino artificio cōstantes præstantissima quædam & sapientissima exercēt, ipsa sui operis inscia. Inter quas omnes (irracionales dico, nec liberas facultates) suprēmū sapiētiæ naturalis & innatæ memoriæ habet informatrix facultas. Si igitur irrationalib. & naturalibus hoc accidit, quid mirum si, quæ cognoscunt, & discursu agunt, eadem illa præstantius operantur. supra. n. informatricem naturalium sapiētissimam, reliquāsque omnes dictas sub orbe lunæ facultates, innatāsque doctrinas, influxus est alius diuiniior, sempiternus, rationalis, discurrens, & liberè agens in angelis, hominib. & quibus & bonitas est, & malitia: quoniā & electionis libertas: quare etiā aut pœna, aut præmium. quod igitur dicit hoc loco Aristoteles in postremis verbis 2. problematis: [*Quod enim memoriam excitat, est, quod habet sedem in fantasia.*] non modò ex primo modo cognoscitur, sed ex secundo: potissimū ex eodem Aristotele deprompto. Verū tertius modus omnem profus tollit difficultatem diligenter rimantibus ea, quæ proximè propofita sunt. Sed audiamus Alexandrū, vt puto Trallianum, medicū illum insignem in primo problematum, rem hanc ad examen reuocantem, probl. 34. quærit enim quāobrem qui oscitantem viderint, oscitare incipiāt? quoniam, inquit, natura animantiū consentiens inter se afficique mutuò aptissima est, maximè etiam brutorum. Hinc vbi è grege afinorum meiere vnus incipiat, cæteri quoque omnes identidem faciunt, quibus vesica plena est vrina.

Διὰ τὴν ἐπειδὴ δὲ πρὸς τὸ πῦρ σπέρμα, οὐρητικόν; ἔστι δὲ πρὸς τὸ ὕδωρ, οἷον δὲ πρὸς τὸ ποταμόν, οὐ γινώσκουσιν; ἢ ὅτι τὸ πρὸς τὸ ὕδωρ ὑπομνήσιν δίδωσι τὸ ἐν τῷ σώματι ὑγρότητος, ἔστι καὶ χαλῆται τὸ πρὸς τὸν αἵμα; ἀλλὰ δὲ τὸ πῦρ ἀφ' ἧς χαλῆται τὸ πεπηγὸς ἐν τῷ σώματι, ὥστε ὁ ἥλιος πλεονάζει.

III.

Cur si iuxta ignem steterimus, non mingimus? At si iuxta fluuium, mingunt? An quoniā omnis aqua memoriam in nobis excitat illius humiditatis, quæ est in corpore; & egressum prouocat? Ipsa enim aqua cōgelatum in corpore humorem relaxat, quemadmodum sol niuem.

Nihil est effatu dignum in hoc problemate, neque quippiam in eo cōtinetur quod explicatione longa indigeat, potissimū bene intellectis, quæ à nobis proximè sunt explicata. Quærit igitur vnde fiat, quòd si quis iuxta ignē steterit, nō excitatur ad mingendum, si verò iuxta aquam ad meiendum prolicimur. obseruandum autem hīc est, non quamlibet aquam id præstare, sed profluentem, & potissimū fluuium. oportet autem etiam aquam quantitate multam esse, vt quantitate sua, & magnitudine & speciem sui ad oculos transmittat, & conseruet, sicque agere in phantasiam & memoriam possit: quod si profluat, multò facilius id præstare poterit. [*an quoniam omnis aqua memoriam &c.*] quomodo species externi obiecti per sēsus externos in intimis penetralib. ad phantasiam introductæ memoriā promouere possūt ad aliquid agēdum, ex ijs, quæ à corpore depēdent, iam longa oratione demonstraui, quòd si actio illa, quæ ab obiecti speciebus in memoriam reuocatur, voluntaria fuerit, multò facilius cōpassionem, vt sic dicā, introducit: huiusmodi autē cū sit mictio, quæ à volūtate proficiscitur, & propterea musculo sphinctere, quo ad constringendum vesicam vtitur, laxato operationem hanc suam perficit. Quid igitur mirum si oculis aquam externam multam profluentem prospicientibus, excitatur in nobis memoria illius, quæ in corpore collecta est, potissimū autem si alicubi sit ad hoc reposita, vt excernatur, sique in inferno loco secesserit, vnde laxatis repagulis effluere facile queat. receptis igitur

aquæ profluentis speciebus ab imaginatione, memoriam excitat ad promouendum easdem, vt & nos aquam in nostro corpore collectam profundamus: potissimum ipsamet aqua opus hoc pondere, tensione, vel acrimonia promouente.

Διὰ τί ἀπὸ τοῦ νόσου ἐνίων νοσοῦσιν ὁ πλησιάζοντες, ἀπὸ δὲ ὑγείας ὁσδεὶς ὑγιάζει; ἢ ὅτι ἢ μὴ νόσος, κίνησις· ἢ δὲ ὑγεία, ἡρεμία; ἢ μὲν οὖν, κινεῖ ἢ δὲ, οὐθέν. ἢ ὅστις τὸ μὲν, ἀκοντὶ τὸ δὲ, ἐκόντι γίνεταί; καὶ ἀεὶ πᾶσι ἀκρόσια, τῷ ἐκαστῶν, καὶ τῷ ἐκ παρονοίας ἀφαιρέσει.

III.

Cur à morbis quibusdam ægrotant, qui appropinquauerint, à sanitate autem, nemo sanatur? An quia morbus est motus, sanitas autem quies: ergo ille mouere quidem potest, hæc autem non. An quia hic quidem inuito fit, hæc autem sponte. Non inuita autem ab ijs, quæ sponte fiunt, & ijs, quæ sunt ex prouidentia, differunt.

Cur aliqui morbis aliquibus affecti, si alijs appropinquauerint, iisdem morbis illos inficiant, quærit: cum alioqui à sanitate nemo sanetur. dubitandi ratio inde sumitur, quod contrariorum contrarij sunt effectus, vt si calor calefacit, frigus frigiditatem inducit, cum verò morbus & sanitas contraria statuuntur, si morbus morbum producit, sanitas vtique etiam sanitatem deberet producere. [*An quia morbus est motus, sanitas autem quies.*] Difficillimum erit Aristotelis sententiam hoc loco rectè intelligere, nisi prius aliqua de sanitate & morbo præfatus fuero, cum nihil magis in hominum ore versetur, quàm sanitatis & morbi nomē, cum alioqui in illorum natura & essentia probe dignoscenda, nihil sit magis controuersum, nihilque fere in medica facultate reperiatur, in quo magis inter se medici dissentiant. conabor tamen ipse, seclusis opinionibus, rem hanc ita ob oculos proponere, vt non, nisi sophisticis, dubitandi locus relinquatur. Communis est omnium hominum sententia, tunc homines sanos esse, cum rectè proprias exercent operationes, & citra sensibilem molestiam. ægrotare autem atque morbo laborare tunc dicuntur, cum actionum earum aliquam, quæ consuetæ esse solent, malè obeant, in illisque ritè exercendis aliquo modo impediantur. Erit igitur ægrotare, aliquid in se habere, quo malè exerceat proprias operationes: cumque nihil citra causam fiat, illi vtique etiam inerit aliquid, quo actiones ex lædantur. Quare fit vt morbus, aut actio læsa sit, aut læsionis illius causa. Quæ si ita esse concedantur, vtique etiam censendum erit, quocumque duorum horum dato, statuendum esse sanitatem in contrario positam esse, nempe aut in operationibus, quæ rectè perficiuntur, aut in ea corporis dispositione, à qua actiones ritè eduntur. Optimè enim dicebat Gal. noster, absurdum esse, non in eodem genere sanitatem & morbum collocare. Morbum autem non in læsa actione constitutum esse, inde colligere est, quod dormiētibus nobis, cum nec bene nec malè operationes edātur, morbo tamē laboramus: positus igitur est morbus in dispositione ea, qua laborantia corpora minus rectè proprias exercent operationes, quaque læduntur: læsio autem hæc fit necessariò per dispositionem illi contrariam, qua rectè absoluūtur operationes. Constatautem tunc corpus rectè fungi munere suo, suasque rectè exercere operationes, cum corpus dispositum fuerit secundum naturam. Optimè autem & secundum naturam dispositum erit corpus cum ea ex quibus constat fuerint moderatissima. Cum igitur animal tot tantisque actionibus obeundis destinatum fuerit, necessariò etiam triplici indiguit illa compositione, de qua Aristoteles 2. de part. animal. totius ex partibus organicis, organicarū ex similaribus, harum autem ex elementis: quæ si omnes secundum naturam se habeāt, vt ad tales actiones obeundas sint maximè accommodatæ, iam natura est voti cōpos, animal omnia peragit, quæ sunt illi à natura præscripta, & sanum dicitur. Quod si in parte aliqua vitium adsit, pro vitij ratione, ipsis quoque actionibus edēdis aliquid accedit incommodi. Et sicuti rerum secundum naturam se habētium, ordo quidam erat, & series, ita in ipsis quoque vicij, & recessu à statu naturali ordinem esse & seriem necesse est, cum deturbari à statu naturali possit, vel ipsa elemētōrū mixtio, vel similarium partium cōstitutio, vel organicarū dispositio. Hinc symmetriā & moderationē dicim⁹ sanitatē: ametriā verò, & immoderationē, morbū. At nō per immoderationē morbum

Morbi cur aliqui cōmunicentur, sanitas verò non.

Digressio de morbi & sanitatis essentia.

Morbus quid sit.

Sanitas quid sit.

Morbus non est læsa operatio.

Morbus in
prædica-
mento
qualitatis.

Morbus
vel dispo-
sicio, vel
habitus.

Morbus
quomodo
in motu
consistat:
sanitas
in quiete,
si alibi di-
cit ad mor-
bum non
esse motū,
& si ali-
quis mor-
bus est in
habitu.
Solutio,

definiuit Gal. sed per *Διάθεσιν* affectū, id est, existentē cum hac immoderatione. sic enim passim Gal. morbum definit affectū esse præter naturā, à quo manifestè lædūtur operationes. Aristoteles autem noster lib. Categoriarum cap. de qualitate, nomen affectus sub qualitate sola collocavit: est enim *Διάθεσις*, dispositio persuasionem aliquam habens in ipso corpore. sed cum viderent aliqui Gal. lib. de differentiis morborum aliquos morbos tribuere qualitati, alios in quantitate constituere, quin & alios in substantia collocare crediderunt per *Διάθεσιν*, siue dispositionem, affectūve, aliter in definitione morbi à Gal. posita aliud intelligere, quàm fecerit Aristoteles in capite de qualitate, nempe quicquid corpus nostrum utcumque afficit præter naturam, sicque morbum esse voluerūt quicquid in corpore præter naturam consistit, euertēs tēperiē, aut structurā, sicque lædens operationes, siue illud sit qualitas, siue substantia, siue quiduis aliud. Alii autem ex verbis Gal. in principio lib. de morb. differentiis, ubi sanitatem symmetriam quandam esse, morbum ametriam crediderunt, in nulla qualitate earū, quæ à naturæ mediocritate recedunt, morbi naturam constituendam esse, sed in ametria ipsa, siue immoderatione, quæ ex illo excessu proficiscitur: eamque nihil aliud esse censent, quàm relationem realem, ponendumque esse morbum in prædicamento eorum, quæ ad aliquid dicuntur. sed nouatorum horum inania figmēta euertere, non est præsentis instituti, præsertim cum viri doctissimi. hoc ex professo optimè præstiterint. retinendumque cum Aristotele nostro in categoriis cap. de qualitate, morbum & sanitatem in prædicamento qualitatis esse reponenda. sic enim dicit. Nam iis ipsis homo (*loquebatur de dispositione & habitu*) aliquo modo disponitur, & facile quoque mutatur ex calido frigidum subiens, & ex sanitate morbum, & in cæteris etiam simili modo. Nisi & harum ipsarum aliqua ob diuturnitatem versa iam in naturam sit, dimoueri nequeat, aut summa cum difficultate dimoueri possit, quàm quidem hac ratione quispiam habitum iam nuncupauerit. quibus constat Aristotelem apertè morbum omnem aut habitum dicere aut dispositionem. Quod etiam sæpius Gal. docuit morbos aliquos in habitu esse docens, ut sunt febres hecticae, quosdam verò in dispositione, ut sunt omnes febres putridæ. Hinc primo & 2. Meth. med. Gal. participatione vnius generis morbos omnes esse vnum docebat, ut participatione speciei plures homines sunt vnus homo. Itaq; morbus vnum genus est, id est, qualitas. cum genus quodcūque illud sit, cum in species distribuitur, necesse est ab omnibus illis speciebus secundum eandem rationem & formam participari. quod si in diuersis categoriis collocetur, id nullo modo obtinere poterunt. Quod si quis, ut hæc effugiat, dixerit relationem, si ponamus sub multis prædicamentis, ratione fundamenti collocare poterimus. sic enim immoderantia hæc, si in qualitatibus quodammodo ad qualitatem refertur, ratione sui fundamenti: si in quantitate, itidem ad illud ipsum, & si in substantia ad substantiam, cum alioqui immoderatio sit ad aliquid. at nos cum doctissimo Vallesio immoderationem hanc sub qualitate referemus. Quemadmodum enim deformitas improporatio quædam est partium, vel praua illarum ad seipsas coaptatio, tamen pulchritudo & deformitas qualitates sunt, ita morbus improporatio est calidorum, frigidorum, humidorum, & siccorum, aut partium, tamen hæc nulla est relatio, sed dispositio quædam, qua prauè disponitur ipsum corpus. Hoc planè colligitur ex 7. naturalis auscult. cap. 3. ubi habet, perfectiones autem habitus sunt, quare non sunt alterationes: virtutes autem omnes quodammodo ad aliquid esse dicimus. Quemadmodū & eas, quæ corporis sunt, ut sanitatem & bonam habitudinem in temperie, & commodatione calidorum & frigidorum collocamus. quibus verbis manifestum sit morbum & sanitatem ita esse ad aliquid, ut virtutem & vitium: quæ tamen constat esse de iis, quæ dicuntur, at non tamen sunt. sunt enim reuera qualitates. si igitur hæc vera sunt quomodo verum erit quod hoc loco dicit Aristoteles, morbum motionem esse, & propterea, se ipsum aliis appropinquantibus communicare posse, sanitatem autem nequaquam, cum sit in quiete. cum alioqui à nobis probatum sit etiam dispositionem illam, quæ morbus est, iam firmatam maiori ex parte esse, & sæpenumero in habitu iam deductam, non secus quàm sanitas: potissimum cum & 5. de physico auditu. cap. 2. & 7. cap. 3. ad morbum & sanitatem non esse motum contendat philosophus. An dicendum est utrique verum esse morbum non comparari motu per se, quoniā habitus est. at in habitibus nō est. nā calor non qua calor est, morbus, sed quatenus præter naturā, sed ad calorem qua calor est, motus est, cum eò verò peruenerit, ut præter naturā sit, non amplius motu comparari dicemus, quia iam firma est dispositio, si fortè contingat, ut

ex dispositione ad habitum tandem versus, morbum in habitu constituat. Sic igitur re vera morbus non positus est in motu per se. cum verò motu & alteratione compareretur, & in essentia sua constitutatur, aliquo modo in motu positus dici potest. Verum præstaret fortasse dicere sanitatem in mediocritate quadam positam esse, quæ cum non excedat in gradu, conseruare quidem subiectum in quo est poterit, at in corpus externum agere fortasse commodè non poterit: cum verò morbus in excessu qualitatū positus sit, in vicinum corpus actionem suam communicandi facultatem habere maiorem posse credemus. quòd si addamus etiam quæ de natura putredinis, & contagionis, & in prima sectione à nobis explicata sunt, & in sequentibus docebuntur, facillimè huic problemati satisfacere poterimus, dicentes communicationem fieri mediantibus vaporibus, è corpore & eductis & communicatis vicino corpori, qui non nisi ex putredine humorum calore humido agente eleuari solent. sano autem corpori huiusmodi non contingunt exhalationibus & vaporibus, aut non multum eleuatis, aut certè non multam actionem retinentibus, quòd nec multum calidi sint, nec visciditate præditi: vt etiam docet Alex. primo problem. 35. Accedit ad hoc sanitatem in habitu maximè positam esse, quantoque magis à morbi statu recesserit, magis in habitu posita est, magisque firma & stabilis: hinc quietem sanitati hoc loco tribuit. At cum quis à sanitate recedit, ad morbumque vergit, perpetuo motu alterationis teneri dicendum est, & quamuis vbi ad eum statum peruenerit, vt iam dispositionem eam nactus sit, quæ morbus dicitur, non moueri hoc modo dici possit, vt docebat Aristoteles 7. de phys. auditigne, cap. 3. & 5. eiusdem, secundo, cum tamen, & morbus omnis ab principio ad declinationem alteratione quadam & mutatione varietur, tum præterea cum dispositio licet iam factum morbum supponat, vltiorem tamen gradum quandoque adepta in habitum transmutetur, vt cum febres aut diariæ aut putridæ in hæticam vertuntur: motum etiam in morbis hoc modo esse fateri poterimus: potissimum autem id affirmabimus si vapores illi dicti exhalantes adiungantur. Dubitari hoc loco iure merito potest cum nos sanitatem & morbum sub vno genere qualitatis posuerimus sub specie dispositionis & habitus, Aristoteles autem hoc loco vni motum alteri quietem genus constituit. quinimmo si sanitas & morbus sunt hoc modo contraria, cum contrariorum ea sit natura, vt se ab eodem subiecto mutuo depellant, cur sicut calidus affectus frigido, & frigidus calido sæpenumero depelluntur, non etiam sanum corpus ad ægritudinem depellendam admouemus, cum alioqui hic applicato corpore sano sanitatem non induci testatus sit Aristoteles. Optime respondet Aponensis genera in duplici esse differentia remota & propinqua. contrariorum vnum est genus remotum, cum genus cadat in species per differentias appositae ex genere ortas: vnde, inquit, sicut liberalitatis & illiberalitatis genus est vnu habitus & dispositio quæ sunt sub qualitate, ita etiam sanitatis & morbi, idem est genus remotum. cum autem & alia genera propinqua, sicut illiberalitatis genus est vitium, & liberalitatis virtus: ita in proposito casu morbi genus propinquum est motus, sanitatis autem quies. Vnde optimè dicebat Vallesius, quemadmodum virtus secundum genus contraria est vicio, tamen nulla virtutis species contraria est vitio alicui, sed vitium vitio, quoniam vitia consistunt in extremis (vt exempli gratia liberalitas contraria non est prodigalitati, neque avaritiæ, sed avaritia prodigalitati) ita morbus sanitati secundum genus contrarius est: tamen species quæcunque morbi nō est mediocritati contraria, sed contrario lapsui: atque ita excedenti calori adhibemus excedens frigus: quod solum contrarium est. sanitas enim non est huic morbo contraria, sed morbo. Atque ita patet qua ratione morbi curentur contrariis, & vt morbo non sint contraria duo, sed vnicum. Sed multò manifestius x. de sapientia, Aristoteles rem hanc explicauit: nimirum æquale & medium dici contrarium extremis, non seorsum sumptis, sed simul id est, maiori & minori, non vt sunt hoc quidem maius, illud verò minus, sed quatenus ambo participant comuni hoc, vt sunt inæqualia: nam per naturam particularem maius opponitur minori, non æquali: æquale autem medium est, quod hac ratione non est verè contrarium, quia non maximè distat. Id nos sanitati & morbo applicemus. Sanitas est mediocritas, morbus est immoderatio, vel per excessum vel per defectum: puta calor moderatus est sanitas, calor immoderatus, vt quatuor est morbus, frigus vt quatuor est morbus, ille per excessum, hic per defectum: calor & frigus sunt contraria: quia maximè inter se distant in eodem genere qualitatū actiuarum: & hac ratione sanitas illis non opponitur, nisi vt

Sanitas
quomodo
morbo
contraria

medium, æquè distans ab extremis. At si ij morbi ambo sumantur, vt sint ametrie, ita simul ambo opponuntur sanitati, vt vnum vni. Nec dicimus ambo simul, quoniam vt adsit contrarium sanitati, opus sit, vt ambo adsint contrarij morbi: sed quoniam ambo conueniunt in hoc communi, quòd sunt ametrie: quare vtrumuis adsit in corpore siue excessus siue defectus, dicitur adesse contrarium sanitati. Hæc autem oppositio est per modum priuationis & habitus, quia morbus dicit priuationem mediocritatis in subiecto nato apto. Ad tollendum autem morbum, non adhibemus sanitatem, id est, mediam temperiem, sed contrarium: quia contraria se mutuo destruentia mediū constituunt, medium autem ad extrema non habet eam oppositionem, quæ possit deducere extremum ad medium, vt dicebat Aristoteles de iis qui ligna distorta dirigunt: trahunt enim & flectunt in oppositam partem, vt recta fiant [*an quia hic inuito quidem sit, &c.*] ἡ δὲ ὁπὶ τὸ μὲν, ἔκοντι: τὸ δὲ ἐκόντι, &c. & antiquus interpres, & Gaza τὸ ἐκόντια voluntaria, & voluntate suscepta Latine reddiderunt. Verum cum Aristoteles 3. de mor. ad Nicom. βέλῃσιν & ἐκείσιν multum differre, cum ἐκείσιν in pueros & feras cadere posse scribat, voluntatem autem non esse in feris, merito sponte, & inuite traducendum duxi. cum enim tria sint apud Græcos nomina βούλησις, πρῶταισις, καὶ ἐκείσιν, tribus etiam nominibus apud nostros sunt distinguenda. Ac priori quidē βούλησις respondet Latinum nomen voluntas. πρῶταισις Lambinus pessimè consilium vertit primo Ethicorum ad Nicom. in principio, vt in com. nostris ad illum librum longa oratione demonstraui, nos cum cæteris ferè omnibus excepto præconio electionem intelligimus. Sed ἐκείσιν, quòd vno vocabulo exprimi nequeat sponte, factum vel sponte susceptum semper appellauimus. Porro nominibus Græcis ἐκόν & ἀκόν, Latina, sponte & inuite, respondere existimaui. Nam ἀκούσια quæ sunt ἐκείσιν contraria, inuite facta aut inuite suscepta, quæve inuite suscipiuntur, aut sunt nominanda credidi. Si quis enim inuoluntaria vel non voluntaria appellauerit significationem horum nominum, omnino abutetur. Neque est, quod quispiam dicat mea sponte, & sua sponte, non admodum esse vsitata pro mea & tua voluntate, sed sæpius habere locum in rebus inanimis: vt cum dicimus ignem sua sponte sursum moueri, & vera, & falsa sua sponte non aliena iudicari. Et cum Lucretius ait:

*Si non sæcundas vertentes vomere glebas,
Terraïque solum subigentes vinus ad ortus,
Sponte sua nequeant liquidas existere in auras.*

Quòd si in iis quoque, quæ ratione vtuntur, sua sponte dicatur, ne hîc quidem idē valere, quòd sua voluntate, sed potius per se, suo Marte, sua natura: vt cum homines agunt aliquid per se, & non rogati, neque admoniti, vel sine aliorum auxilio dici possit sua sponte agere. Sic Cic. ad Marium. Magnum quiddam spectauit, ne sua quidem sponte, sed aliorum auxilio. Hæc si quis mihi obiiciat, nihil commouear. Dico enim sponte locum habere tum in inanimis, tum in animatis: Atque in inanimis quidem & animantibus rationis expertibus sponte sua idem valere, quod, per se, nulla vi coacta, aut nulla arte adhibita; in iis autem quæ ratione sunt prædita, interdum sua vi, & per se, & non rogata, neque adiuta, interdum etiam sua voluntate. Sic Cic. in partitionibus. Qui sua sponte & voluntate aliquid faciunt: & alibi sæpius. Hîc igitur, cum Aristoteles alteram solutionem tradat ex parte appetitus subiectorum desumptam, vtroque modo potest sumi. Cum enim quæ sponte, id est, ex seipsis fiant, principium intrinsecum mutationis aut status sui habeant, quæ verò inuite extrinsecus sumpto principio producantur, vt optimè docebat Aristoteles 3. de mor. ad Nicom. meritò dicemus Aristotelem id voluisse, sanitatem aliis per contactum non communicari, quòd cum sponte fiat, id est, intrinsecis existentibus, non poterat extrinsecus commeari, vicinisque communicari: præcipuè cum sanitas habitum iam supponat, quæ cum inexistat, firmèque adhæreat, communicari non poterit. morbus verò, cum non sponte fiat, sed inuite. i. extrinsecis adhibitis principiis, cumq; in fieri ex parte positus sit, externis etiā partibus, potissimū qui contagione comunicatur, adhæreat, sit, vt facile comunicari approximatis possit. Quòd si per spontanea & inuita intelligamus voluntaria, & nō voluntaria dicere poterim⁹ cū Aponēsi duplici modo hæc verba intelligi posse. primò dicentes quoniam ægritudo aduenit nolenti & inuito, nullus enim expetit eā, cum sit per se corruptiua: eò quòd nemo sui corruptionem appetit: sed sanitas aduenit volenti, & desideranti ipsam. Appetitur enim & diligitur maximè, cum sit de genere bonorum laudabilium. in tantum, quòd & in ipsa infirmus summam beatitudinē

Gazæ lapsus.

Voluntaria & spontanea quo modo differant, digressio.

Sanitas cur aliis non comunicetur.

ponit existere, sicut dicit primo Ethic. sic igitur non voluntaria & coacta differunt ab his, quæ sunt voluntaria, & ex prudentia, quæ est recta ratio agibilium. quoniã voluntaria & prudentialia sunt bona, & determinata sua substantia perficientia: quæ volentibus etiam adhuc conatibus vix adueniunt, non voluntaria & coacta sunt, praua & indeterminata, subiecta sua & alia corrumpentia: quæ fugientibus etiam contingunt: ipsa enim rationem habent infiniti. Vel dicendum quod non voluntaria differunt à voluntariis per ea quæ sunt ex prudentia, id est, per electionem: quoniam sanitatem quidem quilibet eligit sanæ mentis, ægritudinem autem nullus: nunc autem quod unusquisque eligit per se, nemini vult communicare: quod autem spernit, quilibet vnicuique vult potius quàm sibi inesse: sed sanitas & ægritudo sunt huiusmodi, quare appropinquando quis sanus infirmo, infirmatur: non autem curabitur æger sano appropinquans. Hucusque Aponensis. quæ quamuis speciosa & præclara videantur, cum tamen electionem & consilium naturali facultati tribuat, præstabit fortasse priorem nostram expositionem sequi.

Διὰ τί τῶν μὲν ὁρᾷ τῆς ἀκοῆς ληπτῶν ἕναι φερέειν ἡμᾶς ποιεῖ; οἱ τῶν ἀκονώμενος καὶ κίωσις τεμνομένη, καὶ λίθος ἀλευόμενος. τὰ δὲ ὁρᾷ τὸ ὅπως σημεῖα τὰ παθῶν, αὐτὰ ἡμῖν τὰ πάθη ἐμποιεῖ; αἰμωδία μὲν τε γὰρ τοῖς ὁρᾶντες ἐοικέναι, καὶ τοῖς ἀπαλχομένοις ἐνίοι ὁρᾶντες, ὅπως ψύχουσι. ἢ δὲ φωνὴ μὲν πᾶσα καὶ ψόφος, ἐν πνεύματι ἔστι; τὸ δὲ εἰς δυνάμειον ἡμῖν, πέφυκε κινῆσαι. καὶ μᾶλλον, ἢ ὁρᾷ μέγεθος, ἢ ὁρᾷ πληγὴν σφοδρότεραν, ποιοῦν ἢ ἀλλοιοῦν. ὡς τῶν ἐν ἡμῖν. τὰ μὲν οὖν μέλας καὶ λεῖα πνέουσα, τὰ δὲ αἰσθήσεως τόπον αὐτὴ κινεῖ. (ὁρᾷ καὶ ἡδυνάει τὰ τοιαῦτα) τὰ δὲ τραχέα, ποιοῦντα πληγὴν σφοδρὰν, σείει τε τὸ τόπον, καὶ πόρρω ὁρᾷ δίδωσι τῇ πληγῇ δύναμει. ὁρᾷ δὲ δύναμις γὰρ ἔστιν ἡ ψυχρότης. αὐτὴ μὲν οὖν ὅτι φερέειν ποιεῖ, εἴρηται. τὰ δὲ τραχέα, ὅτι πληγὴν ποιεῖν πυκνὴν, πρὸς σκοπὸν τῇ ἀρχῇ τῶν τειχῶν, ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ εἰς τοῦ αὐτοῦ. ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ δὲ, ἀνάλγη τὴν κορυφὴν τῆς τειχῆς ἀνὰ πάλιν γίνεσθαι. δὲ συμβαίνει ἵστασθαι αὐτὰς πᾶσαι γὰρ νενδύκασιν καὶ τῶν. ἢ δὲ φορεῖ ὁρᾷ τὴν ἀκοῆς πνέουσα, εἰς τὸ σῶμα ἀνῶθεν καὶ τῶν ὄντων οὖν τραχέων τῇ εἰρημνίᾳ ψόφῳ, ἢ φερέειν γίνονται αὐτὰ ὁρᾷ τὰ εἰρημνία. γίνονται δὲ αὐτὰ μᾶλλον ὅτι δυνάμει σώματι, ἢ ἐν τῇ κεφαλῇ, ὁρᾷ τὸ τὰς ἐν ταῖς τειχῇς ἀδενετέρας εἶναι, καὶ τὸ πάθος ἀδενές. τὸ μὲν οὖν ἀκοῆς ὅσης ἀμβλυτέρας αἰσθήσεως ἢ τὸ ὅπως, ὅτι πόλαια καὶ τὰ πάθη γίνονται ἀπὸ αὐτῆς. ἢ δὲ φερέειν, τοιοῦτον δὲ καὶ ἀπὸ πολλῶν καὶ ἀνομοίων γίνεσθαι. τὸ δὲ ὅπως ἐκ ἀργυτέρας ὅσης αἰσθήσεως, ἀνάλγη καὶ τὰ συμβαίνοντα γίνονται ἀπὸ αὐτῆς. δὲ ταῦτα μὲν τὰ ἀπὸ τῆς ἀληθείας πάθη συμβαίνει γίνεσθαι ἀπὸ αὐτῆς. ἢ δὲ φερέειν τερα δὲ τῆς ἀληθείας. ἀπὸ δὲ τῆς ἀκοῆς, αὐτὰ μὲν ὅτι τὴν δὲ ἀπὸ αὐτῆς πρὸς δόξαν φερέειν. ὁρᾷ γὰρ καὶ πρὸς δόξαν ἔστι.

V.

Cur eorum, quæ tristitia per auditum sentiuntur, quædam exhorrescere nos faciant, ut ferra cum acuitur, & pumex cum læcatur, & lapis cum mola frangitur. signa etiam passionum, quæ per visum ipsa nobis passiones efficiunt. Dentes enim stupefcunt, cum aliquos acetosa comedentes inspicimus. & videntes aliquos strangulatos frigore multi corripuntur. An quod vox quidem omnis, & strepitus ventus est: hic autem corpus nostrum subiens mouere nos solet: mouebit verò magis aut ob magnitudinem, aut ob percussione vehementiorem: sicque immutabit aliquid eorum quæ in nobis sunt, magni igitur spiritus & leues locum ipsum sensus mouent (ideo etiam eos demulcent & oblectant) Asperi autem quoniam ictum inferunt, vehementem locum concutiunt, & à longinquis reperiunt ictus sui potentia: reperiunt autem & frigida à longinquis. potentia verò quædam est frigiditas, ipsam autem horrorem inuchere

iam dictum est. Asperitas autem quod ictu frequenti pilorum summitatem concutiens in partem pellit aduersam; efficit ut pili in contrarium repellantur. Pulso enim principio summitatem pilorum in contrarium volui necesse est. Hinc fit, ut pili erigantur; omnes etenim deorsum procubebant. Et motus spiritus, qui per auditum corpus ingreditur, de summis ad ima deferitur, ergo cum soni, quos diximus, asperi sint, horror utique ob causam praedictam moueri potest. fiunt autem potius in cæteris corporis partibus, quam in capite: propterea quod pili, qui sunt in iis partibus, imbecilliores sunt. passio autem hæc imbecilla est. Cum autem sensus audiendi quam videndi obtusior sit, passionem etiam superficiem solam occupantes, ab ipso producantur: horror autem talis est, quamobrem & à multis, & dissimilibus causis fit. sensus verò videndi cum exquisitissimus sit, accidentia quoque proportionem illi correspondentia ab illo solent promanare. Quocirca efficitur ut ipsi veri effectus proficisci ex ipso possint, leuiiores tamen. At in sensu audiendi, ut ipsos minimè, sed propter expectationem, quæ ab ipsis est, horrescimus. Rei enim tristis & anxie expectatio existit.

Serra cum acuitur, cur horrorem in stridore sentiendo, conciat. Serra quid, & qui illius inuentor. Pumex quid, & in quem visum.

Cōspecto aliquo acida comedente cur horrorem & ore salua excitetur. Strangulorum conspectus horrorem cur conciat.

Multas hoc loco proponit quæstiones, ex iis quæ ad antipathiam & sympathiam pertinent, simul discutiendas, quod vnicum effectum omnes producant horrorem, quamuis causæ & variæ sint, & ita inter se distinctæ, ut ex diuersis etiam specie sensibus soleant produci. primò igitur quæritur cur nonnulla ex iis, quæ auditu tristitia nobis occurrunt horrorem in nobis producant, & concussionis quendam motum. explicat id quod proposuerat exemplis, ut serra cum exacuitur: est verò serra ferreum instrumentum dentatum, quo ligna & lapides secantur, à Dædalo primo inuentum, ut docuit Plin. l. 7. cap. 56. ad acuendos autem illius dentes utimur lima, qua terendo ferreos illos dentes, acuiamus & polimus, in hac potissimum actione cum durum duro, & asperum aspero illidatur, strepitus quidam adeo sensui auditus molestus concitari solet, ut sepe numero, & quamplurimis, qui præstantissime hoc sensu præditi sunt, horrorem concitet. [*& pumex cum secatur*] pumex *πίον* lapidis est genus fistulosas habens cauer-nulas, & foraminula, ex eo nominatum, quod videatur erosum, exesumque esse ab illo vermium genere, quod *πίον* nominatur, lignis & frumentis inascens, eaque exiguis foraminulis perterebrans, ad scabra læuiganda aptissimus, quod ut commodius præstare possit, secatur, & quantum fieri poterat læuigabatur, potissimum cum ad poliendas mulieres in usum ducebatur. Plin. lib. 36. naturalis hist. cap. 21. sed & ij pumices, qui sunt in usu læuigandorum corporum fœminis, iam quidem & viris, atque [*ut ait Catullus*] liberis, laudatissimi sunt, Melo, Scyro, Æoliis insulis. Probatio eorum est in cado-re & minimo pōdere ut maximè spōgiosi, atq; aridi sint, & teri faciles, nec in fricando arenosi. ob maximam igitur illius siccitatem ubi secatur, strepitum edit auribus quam molestissimum, quod etiam persentitur ubi lapis mola teritur. ex mole enim motu vehementissimo & lapidis duritie collisione tantus strepitus excitatur, ut horrorem incutiat. [*signa etiam passionum, quæ sunt per visum &c.*] Quærit rationem aliquorum quæ ex visu proueniunt. Quærens cur, quæ prius signa fuerunt affectionum in aliis existentium, visu solo in nobis fiant postmodum causæ passionum, ita ut manifestè corpora nostra & iis alterentur & mutationem subeant: exemplo id commonstrat. Dentes enim nostri ex conspectu cuiuspiam acerba comedentis stupefcunt & congelantur: quin & salua quedam admodum subtilis ad os adeo abundè confluit, ut obseruauerim aliquando aliquos tuba canentes ex inspectu cuiusdam pomum citrium comedentis, ob nimium humoris affluxum, à proprio munere canendi omnino cessasse. [*& videntes aliquos strangulatos*] *ἀπαιχόμενους* dixit, quod suffocatos aut strangulatos significat, malè igitur antiquus interpretes congelatos vertit. inquit igitur, cum quispiam aliquem laqueo suspensum, aut quouis alio modo strangulatum viderit, horrore perfundi, perfrigerari, atque quasi animo linqui. [*an quod vox quidem omnis &c.*] Aggreditur soluere proposita problemata, ac rationem reddere rerum earum, quas proximè proposuerat. Incipit autem à prima ex auditu desumpta. Et inquit horrore nos perfundi ex strepitibus illis &

sonis, quòd cum voce, & omni sono semper ventus aliquis excitetur, & aëris quidam motus. producit etenim in aëre motum quandam circulem sonus omnis, non secus quàm ex lapide in aqua proiecto, circulus ille omnibus conspicuus: qui quoniam cum sono in auditus sensorium ingreditur, sensum mouet. est enim sentire quoddam pati, dicebat Aristoteles 2. de anima: motio hæc si naturalis fuerit, & mediocris, sensationem probè facit, sed si vel maiori impetu quàm pars sit fiat, aut vehementiori impulsione aliquid ex iis, quæ in nostro corpore latent, immutat, & sæpe corrumpit. [*Magni igitur & lenes spiritus &c.*] censuit Aponensis iis verbis Aristotelem docere, quomodo magnitudo venti aut aeris moti cum sono, sensoriũ & sensum immutare valeat, atque illum quodammodo corrumpere. cum enim duplici modo noxam afferre posse aërẽ hunc motum proximè ostenderit, magnitudine, & asperitate, pulsive vehementiori, censuit iis verbis ostendere, primum, nempe quomodo magnitudine sua id præstare possit, & propterea censuit sonum cum magnitudine venti, etiam si suavis & mitis fuerit, sensorium auditus & ipsum sensum obtundere, & quodammodo inuoluere: cum enim sensum & blandè moueantur, diutius moram trahunt in sensorio, qua altius penetrare possunt, & sensum perturbare: & hanc ob causam canes, flante fauonio minùs rectè olfactu feras persentiscere posse inferius commonstrabat. At verò quamuis hæc expositio & ingeniosa sit, & superiori sententiæ omnino cõsentanea, repugnant tamẽ illi Aristotelis verba, cum dicit, διὸ καὶ ἡδυνώμεν τὰ πιαῦτα. quod est: propter quod, & eos demulcent & oblectant. id enim proculdubio apud auctores ἡδυνώω significare constat. Propterea censerem potius iis verbis ostendere, quam rectè fiant sensationes ex obiectis sensoriis appositis blandè, potissimùm ipsi auditui: vt econtra ex eodem, aut nimis subito, aut cum violentia agente, & sensorium & sensus, aut offuscentur, aut etiam corrumpantur. Hinc statim subdit. [*Asperi autem, quoniam ictum inferunt vehementem &c.*] econtra autem venti qui asperi sunt, & impetu feruntur, vehementer aerem concutiunt, ac subito feriunt. vnde auditus organum contundunt, atque quatiant. ex quo vehemēti ictu percussio quædam fit vehemēs. primo enim ictui proportionē respondet semper percussio [*Repercutiunt autem & frigida &c.*] cum docendum illi esset, quomodo asperi soni auditum feriant, atq; horrorem incutiant, cum in sequenti sectione horrore præcipuam causam constituerit frigiditatem, vt idem præstare ex parte asperos sonos ostenderet, idem facere dicit & asperos ventorum motus repercutiendo, quod frigiditas ipsa facit, & iure quidem merito: quoniam frigiditas actiua & elementaris qualitas, quæ motum facit à circumferentiis ad ipsum centrum: talis autem in horrore est motus, vt longiori oratione explicabit sequenti sectione. nam frigus vehemens quodammodo corpus congelat, vnde & corpus redditur asperum, & rugosum, ex quo ictus quidam subitus & frequens inducitur in principio pilorum, quo repelluntur, & reuerberantur in contrarium illius status, in quo prius erant. quoniam percussione facta in pilorum principio, nempe in cute, necesse est pilos in summitate sua exteriori contrario modo disponi, quàm erant prius constituti: ideoque cum deorsum essent protensi, euenit vt eleuentur, & quasi recti prominent. Id ipsum ex sonorum asperitate, & venti simul commotione euenire colligit. sonus enim cum fiat ex aeris collisione, mediantibus duobus corporibus solidioribus, per aures ingreditur cum aëre illo moto. sicque à supernis profluens ad inferna permeat, sicque mediante quinto neruorum pari ad cerebrum delatus, tandẽ ad cor peruenit secundum Arist. sententiã, qui cum frigiditatem secum iunctam habeat ratione vñti cõmixti, aut potius aeris commoti, effectus frigiditatis in nobis producit, qualis est horror. [*sunt autem in reliquis corporis partibus &c.*] cur horror huiusmodi ceteris corporis nostri partib. magis eueniat, quàm capiti, eã dicit esse causam, quòd cū pili cæterarũ partium imbecilliores sint, facilè etiam ab imbecilli causa commoueri possunt. Vnde obseruatum est, vt vehementioribus adhuc præsentibus causis, vt in metu magno, & aspectu horribilium, non modò horrorem hunc in pilis vniuersi corporis euenire, sed sæpe etiam capillos capitis omnes penè erigi. malè igitur Aponensis imbecilliores capillos intelligit capitis pilos, cum hîc per imbecilliores intelligat Aristoteles tenuiores, & vt erigantur flectantur-ve, magis habiles, cuiusmodi esse pilos ab ambitu corporis erumpentes, quilibet per se ipsum cognoscere potest. [*cum autem sensus audiendi &c.*] iis verbis Aristoteles docet cur ex auditu sæpius horrores incutiãtur, quàm ex visu, dicitque id euenire, quòd auditus est obtusior sensus, & magis materialis, quàm visus: non enim sic spiritualis est, aut ratione instrumenti aut medij, aut obie-

Aponensis
lapsus.

ut visus, quo fit, ut sympathia, quæ fiunt ex auditus compassionibus, in superficie magis effectus imprimant, nec adeo in profundis partibus diffundantur: è quarum passionum numero horrorem esse iam demonstratum est: unde, inquit, fit ex multis ac variis auditui obiectis: quod non fit in visu. non enim multa sunt huiusmodi in visu obiecta, quæ nobis horrorem incutiant. intimius enim visus actio penetrat, ac protenditur longius, quod d spiritualis, ut ita dicam, multo magis fit. hinc horrores ab obiectu visus producti sæpenumero causas habent, aut non subsistentes, aut saltem minimè tales, quales à sensu communi, aut imaginatione repræsentantur. secus, quàm qui à visibili producuntur, cum visus rarius in actione sua decipiatur. hoc quamuis ita sit, quoniam actio visus minùs materie inhæret, subtilioribusque spiritibus perficitur, quamuis vehementius impressio facta sit, minùs perdurat, hinc etiam horrorem producit minùs durabilem: quia horrescimus expectatione mali, citius autem ab hoc timore amouemur in rebus visis. Quamuis autem Aristoteles horrores ex iis causis in materialem causam metum & eiusdem frigiditatem referre videatur, si tamen ea, quæ postremis iis verbis significauit, diligenter perpendere voluerimus, cum dicit, [*Sed propter expectationem, quæ ab ipsis est, horrescimus. Rei enim tristis & anxie expectatio existit.*] censendum erit altiori principio passionem hanc referendam esse. id verò libro de antipathia & sympathia Fracastorius eruditissimus explicauit, tum cap. 29. tum 23. à quo aliqua in præsentia nobis erunt mutuanda. Quod autem & timor, inquit, tristitia quædam sit, manifestum est: omnes enim ex malo aliquo timemus. Si igitur malum præsens iam sit, & lædat iam, tristitia simplex fit. si verò præsens non sit, sed immineat, ut affuturum, tunc timor vocatur, & pavor fit. Nihil enim aliud est timor, quàm tristitia ex imminente malo. Primum autem quod in timore fit, est fuga caloris introrsum, eius quidem, qui extra cor est, versus cor: eius autem, qui in corde, in penitissima cordis: propter quod & timentes pallent, & tremunt, calore deferente membra. Fit autem in timore maximè concursus caloris ad cor, & fuga: quoniam & laborat maximè cor. In simplici nanque tristitia, præsentem malo in aliquo membro, phantasia quidem fit euitandi malum in ea parte, aut per constrictionem, aut per motum tremulum, aut per excussionem, aut aliter: ipsum autem cor per se non laborat: at ubi species mali imminet ad phantasia & ad cor fertur, ipsum quidem per se laborat, quare maximè ad ipsum fit caloris concursus. Formidolosa quoque sunt ea, quæ uti prorsus ignota pertingunt ad phantasia: dico autem ignota, non quo ad vniuersale illud, quod cognitionem facit, ut calor, sonus, & id genus, sed quantum ad coniuncta quæ sub ipso vniuersali latent: cum enim nescimus quæ sint, bona-ne, an mala, tum ignotum illud pertimescit anima, quod phantasia fiat de sublatente, atque imminente malo. propter quod & noctis & solitudinis, & maris, & præcipitiorum imago, & belli formidabilis est. omnium enim horum phantasia fit coniuncti cuiuspiam, quod nocere possit: cuius signum est, quod assuefacti nihil præterea timemus quasi securi. hac de causa sæpe expauescimus ex paruo lapilli casu, si impræuisus acciderat. & superueniente nobis aliquo etiam amico, si de improviso superueniat, timor fit, quod nondum parata anima sit, & non cognoscat, re autem cognita cessat timor. Cum igitur ex asperis iis sonis, & ex iugulatorum aspectu, timoris quoddam genus producat, quo spiritus ad interiora, & ad propriam sedem retrahuntur, quid mirum si frigiditate in externis subsequente, effectus, qui à frigiditate produci solet, horror inferatur: quin quod retractis ad interiora spiritibus, cutis corporis, cui pili implantati sunt, quodammodo corrugatur, ne vacuum succedat: ex cuius motu pili, qui decumbebant, ut ita dicam, deflexique erant, aut in contrariam partem deflectuntur, aut eriguntur: quod in horrore assidue euenire conspiciamus. Quare si acutus nimis & stridulus sit sonus, sensoriam vim patitur in applicatione, quasi in angusto facta, tum & membrana quasi icta offenditur, unde & contrahitur repente, ac cum ea simul & neruuli quidam vsque ad radices dentium, in quem locum subito incidens aer nouus, horrorem quendam circa dentes facit. hinc qui natura calidi sunt, & multi sanguinis, & spiritus, minùs horrescunt, quod ea sit optima animæ dispositio, per quam ea maximè potest, & operatur, & resistit: operatur autem & potest per calorem: quare quibus is est plurimus, & minùs confunduntur in periculis, & semper consilium capiunt, & si pars sanguinis & spirituum introrsum fugit, pars tamen multa relinquitur, quare nec tremunt, nec horrore corripiuntur. quod autem de comedentibus acerbæ quæsiuit Aristoteles, quæ saliuam in os videntis & sæpe stuporem dentium inuehant,

Timor
quomodo
horrorem
incutiat.

Esus acer-
borum cur
stuporem
dentium in-
ducit.

ex consensu phantasiæ cum memoria deriuari possunt. Edente enim aliquo acerbam quædam, memoria fit, & appetitus similium: omnis autem appetitus animam mouet, & calorem: anima autem, quæ in membro est, quod appetit, quasi sibi deficiat aliquid in eo, suggerit proportionale quiddam, aut saluam, aut quod melius iudicat. sic ganeones conspecto suauis edulio mastificant, &, quod non facile credatur, sapore cupito linguam inficiunt. tanta est voluntatis in nostro corpore potentia. Quæ enim in corpore pars non ritu obsequentissimi mancipij confestim à præcepto omni arbitrario motu obtemperat?

Διὰ τί χασινοσαμένοις ἀνιχασιμῶν. ὅτε δὲ ἐρωῶντα ἴδωσι, ἐρωῶσι, καὶ μάλιστα τὰ ὑποζύγια; ἢ διὰ τὴν μνήμην; ὅτε γὰρ μνησθῇ, κινεῖται τὸ μένος. τοῖς μὲν δὲ οὕτως ἀνθρώποις, διὰ τὸ βλασφημότερον εἶναι, ἰδοῦσιν ὅθι συμβαίνει καὶ κινεῖσθαι καὶ ἀναμνησκέσθαι. τοῖς δὲ ὑποζυγίοις, ὅτι αὐτοὶ ἀρκέες τὸ ἰδεῖν, ἀλλὰ πρὸς δέον, καὶ διὰ τὴν αἰσθησεως διὰ τὸ ὁσφραγίζεσθαι. ὅτι βλασφημότερα αὐτῇ ἢ αἰσθησι τοῖς ἀνθρώποις λόγῳ. ὅτε γὰρ εἰς τὸ αὐτὸν τόπον ἀπὸ τοῦ οὐρείου αὐτῶν πρὸς τὸν οὐρήσιν. τότε γὰρ μάλιστα κινεῖται, ὅτε δὲ ὁσφραγίζωσιν. ὁσφραγίζονται δὲ, ὅτε πλησιάζωσι.

V I.

Cur oscitantibus econtra oscitant. Et quando mingentem viderint, mingunt, & maximè iumenta: An propter memoriam. Quoniam enim reminiscitur, mouetur hæc pars. hominibus quidem, quia sensu præditi sunt faciliori, statim ac viderint, euenit, vt moueantur, reminiscanturque. lumentis autem vidisse non satis est, sed & alio sensu indigent. quamobrem addito etiam olfactu, mouentur: quia bene mobilis est hic sensus in iis, quæ sunt sine ratione. & propterea in eundem locum omnia mingunt, vbi primum locium emisit: tunc enim maximè mouentur, quando olfecerint: olfaciunt autem, postquam appropinquauerint.

Quod de sympathia hominum ad oscitandum viso alio oscitante ab Aristotele propositum est superius, ad alia non modò in homine, sed & in brutis animantibus quoque hoc locodeduxit, quærens, cur nò modò viso oscitante oscitamus, sed viso etià mingente, ad mingendum promouemur, id quod in brutis animantibus frequentius, in hominibus sæpe etiam conspicitur. solutionem totam sumit ex memoria. quod, quamuis superius abundè satis explicatum sit, quomodo fiat, quoniam tamen hoc loco multa proponit, quæ ex libro de communi animalium motione explicari & melius intelligi possunt. censui operæ precium me facturum esse, si aliquibus ex eo libro desumptis, & explicatis, lucem ijs, quæ hoc loco proposita sunt, dare tentauero. Aristotelis verba sunt hæc: Memoria autem & species, tanquam simulâris tentes ijs ipsis, alias quidem minùs, alias verò magis eorum sunt causæ. Quapropter recta ratione constructa sunt, quæ intrinsecus iacent, & ad initia instrumentalium partium, vt commutentur, & ex compactis mollia fiant, & ex mollibus compacta, & ex se vicissim tum leuia, tum aspera. mox aggreditur docere quomodo diuersis concurrentibus causis, ipsum mouetur animal, aut totum aut ad aliquâ actionem, & subdit: Quæ cum hoc còtingant modo, & cum actiuum & patibile talem habeant naturam, qualem sæpe diximus, quando certè còtingit, vt aliud quidem patibile sit, aliud verò actiuum, neutrique desit aliquid, quod ad eorum definitionem requiratur, confestim aliud quidem agit, aliud verò patitur. Quamobrem simul (vt ita dicatur) intelligit, quòd incedendum est, & incedit, nisi quippiam obstiterit. Et organicas quidem partes conuenienter affectiones præparant: appetitio autem affectiones: porro affectionem imaginatio: hæc autem aut cogitatione, vel sensu efficitur. Simul verò & celeriter: quoniam patibile & actiuum eorum de numero sunt, quæ ad se inuicem mutuam habent naturam. Quibus verbis

Mingente
viso cur
minga-
mus: potis-
simùm au-
tem iumē-
ta.

Partes &
facultates
quomodo
se inuicē
adiuēt
& compa-
tiantur.
Puellæ cō-
spectæ prę-
sentie
quomodo
moueant
appetitus
venerecos.

quid aliud sibi voluit Aristoteles, quā quod proximē dixerat, sensus & imaginationes mediantibus caliditatibus & frigiditatibus quibusdam, inopinabili rerum genere, quas vel conſectando, vel fugiendo mouetur animal, efficere scripserat, istud ipsum ab eorundem memoria & specie effici. est autem memoria conseruatio & veluti thesaurus quidam rei alicuius sub ratione prius comprehensæ: memorantes igitur rei alicuius delectabilis, speciem illius habemus, & illam pertractando renouamus. apprehensa autem species, & intellecta, & cogitata, alterandi vim habet, & ad motum concitat. sic diffundimur cū gaudemus, transmissis per vniuersum corpus spiritibus cum sanguinis copia, sicque incalescimus. Ad hæc verò munia exercenda, inquit, naturam ipsam interna animalium affabrè fecisse, & architectatam esse, ea scilicet quę ad organicarū ipsarum principia pertinent, nervos, musculos, organicas partes, quib. in motionib. aut cōmunib. aut particularib. vti solet. nerui autē & musculi, quę principia motionū illarū esse solent, ea natura prædita esse debent, vt contraria quædam secundū temporis exigentiam vicissim in se recipere valeant: aliquando enim duri & compacti, quandoque molles & diffuentes, caliditatibus & frigiditatibus à visu vel imaginatione, tum etiam memoria aut specie rerum, aut iocundarum aut tristium alterati & transmutati, qui postea ministerium præstant & obsequium organicis partibus. Docet postea breuiter, & admodum concisè causarum ipsarum ordinem in iis animalium motionibus, ab extremis ascendēs ad primas. Dicens organicas quidem partes conuenienter & commodè præparant ad motum affectiones ipsę, siue passionēs, quales sunt caliditates & frigiditates, & omnino alterationes neruorū & musculorū, affectiones autē istas & passionēs ipsæ cōmouēt affectiones: appetitiones ab imaginatione mouētur, ex autē aut intellectione, & cogitatione, vel sensu suscitari videntur. sed opposito modo procedamus. sensus siue intellecti quæ imaginationem mouent, imaginatio verò ipsum appetitum: porro appetitus commotus & excitus passionēs siue affectiones excitat, & mouet: eę verò neruorum habilem tum ad laxandum, tum ad contrahendum naturam pro sui exigentia commouent: qui postea organicas inuicem commouent partes, & postea mouetur animal, aut secundū aliquas sui partes, aut secundū vniuersum corpus. Aptissimo exemplo optimè hoc ipsum docuit Leonicus, à quo hæc sumus mutuati, cuiuspiam aliud agentis imaginationem subitus puellæ conspectus, cum qua antè consueuerat, excitat, iocundęq; illum admonet consuetudinis: imaginatio verò commota vegetum confestim suscitatur appetitum, qui postea spiritus cum sanguine iocundo quodam motu placidōque calore per totum corpus diffundit: ij autem geniali deriuantes lapsu, neruorūque & musculorum petētes naturam, illūque excreſcere, & diffundi faciētes, illorum commotione, cū membra hominis illius excitant quædam, tum illum ad explendam animi libidinem, inflammant & partes etiam commouent, vt non immeritò superius eodem libro totam hanc facultatem & partium ad primam commotionem ad commotas ad primæ vertebræ motū, machinas arte fabricatas cōparauit. Hoc nobis insinuauit Alex. primo problem. 34. cū quærit. cur qui oscitantem viderint, oscitare inspiciantur: quoniam inquit natura animantium consentiens inter se, afficique mutuo aptissima est, maximeque brutorum. Hinc vbi è grege asinorum meiere vnus adorsus est, ceteri quoque omnes idemtidem faciunt, quibus vesica plena est vrina. Quod igitur in solutione dicit Aristoteles [*quoniam enim reminiscitur, mouetur hac pars*] oscitationis igitur atque emictionis ad conspectionem similium actionum causam refert in refrigeratam memoriam: representata enim specie aliqua ab externis sensibus imaginatiue facultati, hæc memoriæ tanquam ex præsentia illius actus offert, quæ iterum mouet partes huic actioni à natura destinatas ad agendum, sicque muscoli mandibulis inferuientes à memoria fantasiam mouente vapores in mandibulis contentos per oscitationem expellunt. & viso eo, qui locium emittit, memoria statim repræsentat idem à nobis esse agendum, vt ea excernamus, quæ à natura tanquā inutilia in vesicam erant collecta. [*hominibus quidem &c.*] quoniam hominibus & brutis animantibus mingere ad conspectum alterius mingentis commune est, hinc secundo loco differentiam cōmotionis, & symptathiæ ponit, dicēs: homines, quod perfectissima facultate scietūdi præditi sint, propterq; téperiē quā habent perfectissimā, facile species externorum obiectorum & optimè recipiunt, statim ac alium mingentem aut oscitantē viderint, nullo alio sensu interueniente, modò sint dispositi, id est, dummodo vrina sit in vesica,

reminiscuntur se hac actione indigere, ob speciem & passionem ex altero in imaginatione impressam, sicque mouentur ad oscitandum, aut meiendum, ut alterum fecisse vident, spiritibus illis ad musculum vesicæ occludentem, & ad vesicam transmissis. [*iumentis autem vidisse non satis est*] In brutis autem animantibus, ut asinis, equis, & canibus cum sensitiua facultate in vniuersum non adeo perfecta præditi sint à natura, neque adeo species vehementer aut imprimantur, aut adhæreant, non satis est vidisse, ut recordentur, & ad eam actionem moueantur, sed alio sensu opus habent, ut id præstare possint: propterea odoratus, quo maximè valent, illis simul ad hoc inferuit: hinc vbi ad locum, in quo aliud eiusdem speciei animal eminxerit, accesserint, subsistunt, ac parte olfacta, emingunt: hinc canis, quod olfactu maximè valeat, sæpius etiam mingit in loco, in quo alium lotium emisisse, olfactu cognouerit. Neque est quod quispiam Aristotelem reprehendat, censens voluisse facilius moueri ad meiendum hominem viso altero meiente, quam bruta animantia, cum constet sæpius id in brutis animantibus euenire, ut de asinorum grege attestatus est Alexan. primo problemate 34. frequentius enim id fieri certissimum est in brutis animantibus. neque hoc negauit hoc loco Aristoteles: quinimo ex eius verbis hoc ipsum colligimus. nam, cum ad hanc producendam actionem in animantibus ratione non præditi, duo externi sensus concurrant, in homine vnicus visus, ex duobus sensibus sæpius imaginationi species visibilis & odorabilis relatæ, sæpius etiam animal ad hanc actionem prolicient. homo autem, licet facilius, id est minori quantitate specierum obiectarum moueatur, quia tamen ex vno sensu solum prolicit, propterea non adeo frequenter ad hanc actionem mouentur. An verò etiam dicere poterimus iumenta, quod rationem repugnantem non habeant, & loci inhonestatem non exhorrescant, quod homines faciunt, sæpius ad hanc sympathiam agi. An potius eum minus tactu valeant, minus etiam irritantur à contenta vrina, quo fit ut multam etiam contineant, ita fit ut vi imaginandi facile pellatur, eo quod parata sit ad irritandum materia. Quod si tertium illum modum in primis explicandis duobus huius sectionis problematis secuti fuerimus, multò etiam erit facilior huius problematis solutio, quamuis ex parte in idem tendat. sumitur autem ex facultatum ordine, & inferiorum obedientia quadam, ut pro imaginatricis & appetitricis facultatis corpori imperantium arbitrio, naturales animalium facultates operentur, & obsequentes pareant. sed quæ eo loco proposita sunt, sufficiant.

Canes cur
sæpius
mingunt.

Asini cur
sæpius
mingunt.

Διὰ τί ἐπειδὴ αἱ τε μὲν ὀρνέοντινα ἰδῶμεν, ἢ χαλῶμεν, ἢ ἐρεβλῶμεν, ἢ ἀπὸ τῆς δόξης πα-
σχόντα, οὐκ ἀγῶμεν τῇ δόξει; ἢ ὅτι ἡ φύσις ἡμῶν κοινὴ ἀπασιν; οὐκ ἄλγιστον οὖν, ἐπειδὴ τί ποι-
οῦμεν ἰδῶν, ὅς τις πασχόντι, ἢ ὅτι οἰκειότητά. ἢ ὅτι ὡς αἱ ῥῖναι καὶ αἱ ἀκοαὶ λαμβάνουσι πῖνας ἀπὸ
ροίας καὶ τῆς οἰκείας διωόμεναι, ὅτι καὶ ἡ φύσις αὐτῶν πασχόντι, καὶ ἀπὸ τῆς ἡδέως καὶ λυπηρῶν;

VII.

Cur cum secari aliquem viderimus, aut vri, aut torqueri, aut re aliqua molesta affici, animo vicem eius dolemus? An quod omnium communis natura nostra est; condoluit itaque; si utique horum aliquid accidere viderit, ob proprietatem. An quomodo nares & aures defluxiones quasdam accipiunt secundum proprias facultates & virtutes: ita etiam visus idem patitur à delectabilibus & tristibus.

Cur vices eorum doleamus, qui graue aliquid patiuntur, potissimum si id oculis cernamus, ut si vri, secari, torqueri, aut tale quippiam pati viderimus. quin dolor is, quem potius compassionem appellare licebit, non modò nobis euenit, cum præsentem aliquo ex prædictis laborare quempiam videmus, sed cum proximè eadem illi impendere præuiderimus. quæ enim de proximo imminet, tanquàm præsentia intellectus speculatur, ac si præsentia essent. immo id ipsum nobis euenit, quum vereatur ne quippiam tale eueniat, quanuis reuera id post non accadat. [*an quod omnium communis natura nostra est.*] duas solutiones ponit, quarum prima est à communione naturæ nostræ de-

Cur vices
eorum do-
leam⁹ qui
aliquid
graue pa-
tiuntur,
aut passuri
sunt.

Fœminæ
& pueri
cur magis
compatian-
tur.

Homines
hominum
cur magis
compassio
ne tenen-
tur.

Metuentes
cur palles-
cant.

Timentes
cur con-
tremiscant.
Timentes
cur alio
fundantur,
& submin-
gant.
Gaudentes
cur rubef-
cant.
Pudor ru-
borem cur
inferat.

Timentissimi
aliqui vita
priuari, cur

sumpta. quanto enim quis cum alio magis communicat, ac similitudinem habet, tan-
tò magis compatitur. cum verò homo cum omnibus & anima præditis, & reliquis etiã
mixtis aliqua in re communicet, necesse est in passionibus eorum simul compatian-
tur. Sed non æquè. sicut enim membra in vno indiuiduo sibi inuicem compatiuntur
adedò, vt si membrum vnum laboret, passio eadem alteri communicetur, quin nec equa-
liter, sed quæ inter se maiorem habent vnionem, ita dolet vices animantium homo,
sed non æquè: nã cum pueri sensib. magis quàm intellectu regantur, qua in re brutis
animantibus ex parte assimilantur, efficitur, vt dum iugulare animantia illa viderint,
magis compatiantur quàm adulti homines: & inter hos fœmina ob eandem causam
magis quàm vir. cum tamen cum animantibus ratione carentibus homo in
sentiente facultate conueniat, in vehementibus illorum malis aliquo modo compa-
ritur. Hominum verò ad homines cum tanta sit communio, & similitudo, multò magis
homines hominum vices animo dolemus, quòd passio illa ei naturæ inferatur, quam
communem secum habere vnionem reuera nobis ipsis persuademus: hinc qui non
modò communi hac natura participant, sed coniunctius quippiam habent, maiorem
excitant compassionem: vt qui sint eiusdem religionis, regionis, patriæ, familiæ, & san-
guinis, quòd ijs magis coniunctis, & communione quadam colligatis maiori, ex eorum
molestijs pars quædam nostri laborare videatur. [*An quomodo nares & aures &c.*]
Quemadmodum olfactus & auditus obiecta aliqua habent, quæ voluptatem illis affe-
runt, vt odores gratos, & sonos, vocésue inter se bene consonantes, & alia, quæ mole-
stiam & dolorem quendam inducunt, vt foetidos odores, & voces dissonantes, & a-
speras, ita visui euenit, qui exactior sensus est, & magis à materia sefunctus: multò enim
plura habet obiecta, quæ molestiam afferre solent, siue id fiat simplici obiectorum in
exteriorem sensum actione, siue, vt supra demonstraui, ijs sps molestijs internis
animæ potentijs communicatis: quo autem vinculo, & quomodo corpori anima pas-
siones suas communicet, & è contra: licet abundè à nobis superius sit explicatum, vt
tamen melius etiam intelligi possit, problemata quædam Alexandri ad hanc rem spe-
ctantia hoc loco ad verbum referre, optimum esse duxi: duodecimo primæ sectionis sic
habet. Quam ob causam pallidi, qui metuerunt, efficiuntur? Quòd natura humana vis-
que interior, quæ corporibus nostris consulit, ne quid extrinsecus capiat nutrimenti,
continuo fugit, & se ad loca confert penitiora custodiæ gratia. Quemadmodum nos
quoq; domum eadem causa petere solemus: quòd cum properat, sanguinem secum trahit:
quo solo vehiculo alimentoque vti consuevit, vt pote qui ex succis omnibus sit bonus
solus. hic autem est, qui florem nostro largiri corpori potest. Sequitur: Cur iidem con-
tremiscere solent? Quoniam vis etiam animalis per consensum utique naturalem dif-
fugiens, neruos relinquit imbecillos, qui suo robore membra sustinent, firmaque tuen-
tur. Hæc eadem ratio est, cur & alio fundantur, & mingant inconsulte: muscoli nanque
quorum interest meatus excrementorum claudere, debilitati claudere amplius ne-
queunt. & mox: Quamobrem rubescere solent, qui gaudent? Quoniam natura sponte
occurrit, quæ grata extrinsecus accessit. Quemadmodum nos amicis aut liberis obuiã
vltro festinamus, naturam autem sanguis comitatur, quem suo calore cuti florem posse
largiri, pallorémq; ob eius orbitatem oriri proposuimus. Et infra. Cur erubescere con-
sueuerunt, quos puduit? Quoniam natura sua naturali quadam, non arbitrari conscientia
verecundatur, & reueretur, quod honorandum colendumque senserit. Itaque mo-
re pudicæ, nobilisque puellæ compescitur: & se ad loca penitiora corporis recipit, atque
occulit. quòd cum agitur, sanguis concitus liberalius fluitat, cutémque suo colore per-
tingit. Sunt tamen, qui natura se se protegere copia sanguinis asseuerent; quomodo &
manum naturali ingenio tantisper faciei admouere solemus, dum pudore afficimur.
Cur etiam nonnulli à vita præ nimio timore discesserunt? Quoniam vis naturalis ad-
modum interiorem subiens partem sanguine, calorem insitum atque vitalem solitum
de corde oriri obruit vniuersum atque extinguit. qua ratione oleum quoque mul-
tum, vniuersimque lucernæ infusum flammam potest extinguere: calor quippe
corporis ille peraptè flammulæ lucernæ respondet. & verò qui dolore vexan-
tur nimio, eadem ipsa de causa discessere ex vita: interit enim motus interior na-
turi caloris, quemadmodum ignis quoque obturatus extinguitur. Et paulo post.
Quam ob causam qui qui lætitia exultant, exoluuntur? Quoniam vitalis vis, & in-
situs calor foras ad rem lætabilem immodicè profluens dispalatur, & interit. Vnde fit,
vt & sudent, & rubeant sanguinis aduentu. Calorem enim natium, ignémque ipsum,

ut per loci sui appetitionem sursum efferri, sic per alimenti desiderium ima petere necesse est. Igitur utralibet mouendi ratione perempta, calor insitus interit, & vis omnis vitalis euanescit. Hæc Alexandri problemata ad verbum volui adduxisse, quæ sint vice coronidis tractationi huic Aristotelis & nostræ de sympathiis, potissimum animæ & corporis.

Διὰ τί ἀπὸ φθίσεως καὶ ὀφθαλμίας καὶ ψώρας (1) πλησιάζοντες ἀγίσκωνται· ἀπὸ δὲ ὕδρωπος καὶ πυρετῶν καὶ ἀποπληξίας, ἔχ' ἀλίσκων, ὥστε τῶν ἀγίων; ἢ ἡ μὲν ὀφθαλμία ὅτι δι' ἀκίνη-
τότατον ὁ ὀφθαλμὸς, καὶ μάλιστα ὁμοιοῦται τῷ ὁρωμένῳ τῶν ἀγίων, οἷον κινεῖται ἀπὸ κινεμένου. ὥς-
τε ἐ' ἀντιβλέπων τετραγμένῳ, παρεπτεται μάλιστα; ἢ δὲ φθίσις, ὅτι πνεῦμα φάσκει ποιεῖν καὶ
βαρύνει. τὰ χεῖρα δὲ τὰ νοσήματα τῶντα ἀπτεται πόντων, ὅσα τούτου φθιζόμενα γίνονται, οἷον τὰ λει-
μωδῶν. ὁ δὲ πλησιάζων, τοιοῦτον ἀνάπτει νοσῆ μὲν οὖν, ὅτι νοσῶδες· ἀπὸ μόνου δὲ, ὅτι ἐκ πνέ, νο-
σεῖ. (2) δὲ ἀγίον, ἐτέρῳ. τὸ αὐτὸ δὲ νόσον, ὅτι ἐ' αὐτὸ ἀσθενήσῃ, τούτῳ ἀναπνέει τοιοῦτον, οἷον εἰ πεπρω-
θῶς ἔσθ' ἡ δὲ ψώρα μόνον τῶν ἀγίων, οἷον λέωρας καὶ τῶν τοιούτων, ὅτι ὅτι πολλῆς ἐ' γλίσχρον τὸ ἀ-
περρέον. τὰ γὰρ κνησμώδη ποιοῦντα. δὲ αὐτὰ τὰ ὅτι πολλῆς γίνεσθαι καὶ γλίσχρον εἶναι, ἀπτεται. τῶν
δὲ ἀγίων, τὰ μὲν οὐχ' ἀπτεται, δὲ τὸ ὅτι πολλῆς γίνεσθαι. τὰ δὲ ὄντα ὅτι πολλῆς, ὅτι παρὰ μέν
ἐξ ἐκείνης.

V II.

Cur qui ægro phthisi, lippitudine, & scabie appropinquauerint, inficiantur, ab hydropo autem, & febre, & attonito morbo non occupantur: quin nec aliis? An lippitudine, quoniam mobilissimus est oculus, & maximè omnium rerum sibi obiectarum similis redditur: aut quòd mouetur à moto. quamobrem etiam è contra perturbatum videns, perturbatur maximè. phthisis autem id facit, quoniam spiritum viciat, grauèmq; facit, celerrimè autem omnes morbis iis corripuntur, qui à spiritu corrupto producuntur, ut sunt pestilentes. Qui autè appropinquauerit, tale inspirat. Aegrotat igitur, quia morbosum est, quod inspiratur. A solo autem, quia expirat, ægrotat. Cæteri verò secus. eundem verò, quia quo ægrotarit, hic nō aliter spirat, quàm fuerit affectus. Scabies autem solū inter alia vitia, ut & lepra, & huiusmodi, quoniam in superficie est & viscidum, quod defluit. pruriginosa enim talia. Itaque idipsum, quia per summa oritur, glutinosūmq; est, hæret. Cætera autem non hærent, propterea quòd in superficie non sunt: quæ autem in superficie sunt, quia ob siccitatem non persistunt.

Quærit hoc loco Aristoteles cur morborum alij contagio serpent, vel potius com-
municentur, alij autem communicari nequeant. Pro qua re intelligenda de contagio-
ne multa essent dicenda, tum quæ per immediatum contactum fit, tum quæ fomite
medio perficitur, tum quæ ad distans communicatur. Verū quoniam longa oratio-
ne, tum lib. de peste viginti quinque abhinc annis iam elaborato, tum in prima se-
ctione problem. com. septimo, ea omnia sunt diligenter pertractata, censui ea solū
capita in præsentia mihi esse sumenda, quæ pro explicando hoc problemate facere
videbuntur. Quatuor contagionis causas esse dicebamus. prima, putredo aliqua in hu-
more: fomes enim non exurgit momentaneus, sufficiens inducere affectum ab hu-
more quieto, ut optimè annotabat Vega, sed à moto, non potest moueri ad conta-
gium ab innato calore, quia ille emendat malitiam fomitis, non ab extraneo combu-
rente, quia talis dissipat fomitem, unde fiet ab extraneo putrefaciente. Et quamuis
in omni morbo contagioso iuncta non sit febris putrida, ut in lippitudine, morbo gal-
lico, & catharrho, non propterea dicendum est non adesse putredinem, non enim
tanta adest & talis putredo, quæ ad putridas febres excitandas sufficiat. Secunda con-
tagionis causa est lentor fomitis: lenta enim omnia hærent, nec integrè dissoluuntur:

Morborū
cur alij cō-
municen-
tur, alij mi-
nimè.

Ad contā-
gionē qua-
tuor requi-
runtur.

Contagio
ut fiat, ad-
esse debet
putredo.

Ad contā-
gionē len-
tor fomi-
tis re. qui-
tur.

Contagio
nis fomites
in superfici-
cie.

Lippitudo
cur longè
etiā distā-
tibus cō-
municetur.

Phthisis
contactu
& ad di-
stans com-
municatur,
sed magis
contactu.

Oculi mo-
tus veloci-
simus effi-
cit ut lip-
pitudine ad
distans cō-
municetur.

Oculi luci-
ditas ad di-
stans lipi-
tudinem
commu-
nicari pos-
se efficit.

vnde per moram imprimunt. tertia causa est, vt materia in superficie consistat, cutaneisque locis adhæreat. vt fit in scabie: quinimmo multo magis si in extrema consistat superficie lucida, vt in ophthalmia. Quarta causa est, vt materia putrefacta in loco posita sit, quæ euaporare, & ad longinqua mediante aëre, & expirato, & ambiente ferri possit: vt in catharro, & phthisi. Ex quibus efficitur, vt pro varietate putrescentis huius materiæ varia quoque morborum contagiosorum genera producantur, qualia etiam hoc loco ab Aristotele fuerunt enarrata. Lippitudo enim cum ex materia fiat calidiori & subtiliori, non admodum autem viscida, ad longinqua vapores siue exhalationes transfundens, mediante partis & mobilitate & luciditate, ex iis est, quæ communicantur, & ad longinqua feruntur, fomitem autem vix relinquunt. Phthisis autem cum expiratione communicetur vaporibus crassioribus, & viscidis ex crassa materia eleuatis, quamuis longinquis etiam communicetur, ob crassitiem tamē adeo longè ferri non potest, quamuis & contactu immediato, & potissimum per fomitem relictum communicetur. Scabies autem, quamuis in extrema corporis superficie hæreat, cum tamen putredinem habeat in crassis omnino consistentem & viscidis, ad distantia ferri non potest, sed vel contactu, vel fomite relictio communicatur. Hinc in solutione problematis dicit Aristoteles [*an lippitudine quoniam &c.*] primā causam suā huius communicantiæ in ophthalmia refert in magnam oculi mobilitatem. cum enim in prima causa contagionis putredinem recensuerimus, dixerimusque magis communicari, si moueatur, cum oculus inflammatione laborauerit, in qua subtilis & ignea quasi materia putredinis non nihil concepit, si assidue moueatur exhalationes quasdam subtilissimas simul cum lumine transmittit adeo velociter, vt momento quasi temporis noxa in alio oculo inspiciente persentiat [*& maxime omnium rerum*] est altera causa ex perspicuitate, & tersa superficie desumpta. cum enim in oculo externa tanquam in speculo repræsententur omnia, inspecto oculo laborante inflammatione facillimè eandem concipere poterit, quod cum speciebus vbi à lucida materia eleuentur, eadem aut humida fuerit, aut ignea substantia prædita, vapores, aut exhalationes admiscentur, quæ si aliquid in se habuerint, subindeque lentoris non nihil, similem in altero oculo producent affectionem. hinc subdit [*Quamobrem etiam econtra perturbatum &c.*] ex perturbatis iis spiritibus & humoribus communicari ophthalmiā docet manifestè Alex. tum primo problem. 35. tum secundo problematum 42. quæ quoniam commentarij loco esse possunt, non modò ratione ophthalmiæ, sed & phthisis, & scabiei, cur contagio communicentur, quin respectu aliorum morborum, qui consuetudine non communicantur, de quibus vix vllam causam hoc loco recensuit Aristoteles: operæ præcium esse duxi, & ea apponere & simul coniungere. primo igitur problematum quærit: cur sanum ophthalmia laborans sua aduersa valetudine afficiat, sanus verò lippientem sua bona valetudine emendare non queat? Respondet. Quoniam oculi humidi, molles, affectuque opportuni sint. Adde, inquit, quod sanitas temperies quædam sit corporis: morbus autem intemperies. faciliusque modicus habitus ab immodico mutetur, vertaturque, quàm econtra. Merito lippitudo, quæ habitus quidam immodicus est, sanitatem, habitum laudabilem celerius mutat. Omnem mutationem autem ob naturalem consensum corporum fieri certum est. Sed 2. problem. 42. totam hanc questionem examinat, quærens: Cur tabes, scabies, lippitudo mala contagiosa sint. Aqua intercutis, febris, & stupor totius corporis, cui nomen apoplexia, transire in alium nunquam soleant. Respondet. Quoniam oculus quidem, vt humidus, affectionique opportunus, facile morboſis deprauatur radiis, qui cum spiritu à lippientis oculo proficiſcuntur. Tabes autem expirando, putrem aërem reddit, qui tractus ab homine sano pulmonem, membrum affectu facile vitiatur & corrumpit. Scabies quoque, cum per summa corporis sit, lentæque sanie emittat, facile sese propagare, cutemque integri corporis vitiare potest. cæteri sanè morbi, aut positi intus cutem attingere nequeunt, nullamve reddunt delibationem, vt aqua intercutis, vt stupor attonitus, aut cum per summa corporis natent, nihil tamen humoris pro nimia sua lentitate, & siccitate, & corpulentia emittunt, vt albugo, vt lepra: aut positi quidem parte interiore sunt: sed quoniam nihil pestilens, aut putrefaciens mittant, suum aliorum transmittere vitium non possunt, vt febres crebriores, & solitæ. Sic quoque Rabi Moyses 24. Aph. part. ex sententia Gal. lib. de motibus, qui liber à nobis desideratur, dicebat, qui primum videt, ophthalmia aut conturbatione laborantem, statim ipsi oculos conturbari: quod si adhuc attentè inspiciat, non solum conturbari, verum etiā

ophthalmiam contrahere. Ratio etiam attestatur, humores & spiritus conturbari, quia si fit attractio humorum per vniuersum oculum, necessario illi miscentur, & humoribus oculorum, & spiritibus per oculum dispersis, commixti necessario turbant. & hoc est, quod Hipp. in lib. de locis in homine dicebat, ob humores influentes visum fieri *μαρμαρυγῶν*, i. apparere scintillas in oculo. atque etiam acumen videndi perdi. sic mulierem cui menses effluunt, speculū inficere testatur Aristoteles lib. de somno & vigilia. [*Phthisis autem id facit, quoniam spiritum vitiat, grauēque facit.*] phthisis nomen quandoque apud Græcos communius est pro consumptione corporis, quæcunque ea sit: interdum propriè magis, cum pulmonis vitio per se contigerit: quod etiam duplici ratione euenire obseruatum est: aliquando ex vlcere in pulmone facto, vnde sanies vera emanet: quandoque non ex vero vlcere, neque ex vera sanie, sed magis pituita aliqua aliquandiu in eo viscere moram trahente, & putredinem contrahente, naturamque saniei omnino referente, in qua obseruatum est sæpenumero in dissectionibus non exulceratos quidem esse pulmones, at flaccidos omnino redditos, molles, & in marcorem tendentes. vtraque hæc omnino contagione communicatur, quocunque contagionis genere, & contactu immediato, & per relictum fomitem, & ad distās per anhelitum communicatum. primum illud obseruatur ex amplexibus & basijs à marito, communicari vxori talem infectionē, ex fomite autem relictō fieri etiam obseruamus quotidie, cum tanta tenacitate & tanto tempore videamus seruari virus illud in fomite, ita, vt vestes, quas phthisici gestauere, sæpe visæ sint etiam post biēnium attulisse contagionem. quinimo tales etiamnum fiunt & camerae, & lectuli, & tabulata, vbi phthisici periere. Quod etiam ad distans feratur hæc infectio hoc loco demonstrauit Aristoteles, cum causam referens cur phthisis hæc communicetur, eam dicit esse, quod aërem & spiritum vitiet, grauēque reddat: cum enim vitium sit in pulmonibus & in thorace, ex quibus aër inspiratus ad refrigerandum cor, expiratur cum exalationibus, & vaporibus in eo genitis, si in ijs locis sanies contineatur, aut pituita, quæ putredinem conceperit, necesse est & vaporibus illis putridis aërem infici, vicinōque aëri labem communicari, qui ab alio inspiratus, celerrimè eadem labem pulmonib. communicat, vtpote ijs, qui primi sunt, qui infectum aërem suscipiunt. celerrimè autem solent ij morbi induci, qui ex spiritibus & habitu communicato producuntur, vt in pestilentibus morbis ab omnibus obseruatum est. [*Scabies autem &c.*] exemplum primò attulit illius morbi qui ad distans communicatur, tum partis mobilitate, tum splendore, tum verò exhalationum & vaporum transmissione, vt est ophthalmia, tum 2. alterius, qui ad distans quidem fertur, alterique hoc modo communicari potest, sed non adeò facile, vt in primo, firmitus tamen relinquit sui vestigium in corpore medio, ob vaporum visciditatem: nunc pro exemplo tertium genus affert, quod distanti communicari nō potest, sed contactu solum inficit, siue immediatus is fuerit, siue mediante fomite relictō. qualis est scabies, & lepra. non enim inficit scabies, quod pars sit mobilis, aut omnino denudata, vt est oculus: neque quod spiritus vapores-ve putridi, & foetentes emittantur, vt in phthisi, & peste: sed quod defluit, & emititur in scabie, humidum est, crassum, viscidū, nec citò euaporabile: vnde cum diutius adhæreat, sibi simile in altero generare potest, pruritūque & ardorem producit. Docebat autem Gal. 2. de symptomatum causis. 6. pruritus immediatam causam esse excrementa pituitosa, nitrosa, salsa, amara. id quod docet exemplo scillæ, muræ, & vrticæ quæ omnes faciūt pruritum: quo loco etiam differentiam ponit inter materiam simplicis pruritus, scabiei, & lepræ. inquit enim materiam pruritus esse succum tenuem, salum, & immotum: materiam verò scabiei & lepræ esse succū multum, salum, crassum, immotū. Vbi etiam obseruandū est magis propriū scabiei illius, quæ humida dicitur, vt cōtagio acquiratur, quoniā min⁹ terrestris est in hac materia, quæ vix adhærere potest, sed crassa quidem, ac humida, & visciditate prædita, quæ & adhærere & magis etiam in fomite firmari apta est. [*cætera autem non hærent &c.*] in hac parte alteri parti problematis satisfacit, cur nempe hydrops, attonitus morbus, & reliquæ febres non communicantur. Causas huius rei duas recenset, quod aut in superficie materia morbos illos faciens non consistat, aut certè etiam si extimam superficiem occupet, huiusmodi non est, vt aut euaporando ad distantia pertransire possit, aut crassitie & lentore suo & communicari, aut diutius adhærere possit. & hoc manifestius explicauit Alexander loco proposito 2. problem. 42. cum dicit. Cæteri sanè morbi, aut positi intus cutem attingere nequeunt, nullamve reddunt delibationem, vt aqua intercutis, vt stupor attonitus, aut cum per summa

corporis nater, nihil tamen humoris præ nimia sua lentitate, siccitate, & corpulentia emittunt, ut albugo, ut lepra. aut positi quidem parte interiori sunt, sed quoniam nihil pestilens, atque putrefaciens mittant, suum aliorum transmittere vitium non possunt, ut febres crebriores, & solitæ.

Δια τί τ' αἵμα διὰ πάλιν ἢ ἀνδράχνη ἔδιδες; ἢ ὅτι ἡ μὲν, ὑγρότητα τινὰ ἔχει; φανερόν δὲ αὐτὴ μαλακώμενης τε, καὶ σιωπῇ χρονον ἵνα· ἔλκε) γὰρ ἡ ὑγρότης· τὸ δὲ γλίσχρον εἰς δούρμιον, ἔξ' αὐτῆς τὸ ὄξύ. καὶ γὰρ ὅτι συγχύης ἡ ὄξύτης σημαίνει. ἔχει γὰρ τινὰ ὄξύτητα ὁ χυλός. ὁ δὲ δῖς, σιωπῇ, ἔξ' αὐτῆς τὸ ὄξύτητα.

IX.

Cur dentium stuporem dissolvit portulaca & sal: an quia illa humiditatem quandam habet: manifesta autem hæc est manducantibus, & si confringatur aliquando: elicitur enim humiditas: viscidum autem permeans educit acorem: etenim quia acore cōveniunt, excipitur. habet enim quendam acorem ille succus. sal autem liquefaciens extrahit etiam acorem.

Vel ex duobus iis vltimis constat verissimum esse, problematum libros hos continere solutiones quæstionum Aristotelicarum: sed non ita esse ab Aristotele ipso dispositas, nec in vnum volumen collectas, easdem enim sæpius in eodem volumine non inculcasset. Sed cum varios problematum libros pro varietate materiæ scripsisset, poterat vnum & idem sub diuersis titulis optimè accommodari, & sæpius discuti: quæ si in vnum volumen colligebantur, absurditatem, si bis aut ter eadem repetiisset, non mediocrem afferebant: sic cum quæstio hæc ad materiam medicam, & ad partem curatricem optimè pertineret, optimè etiam prima sectione sub medicis problematis comprehendebatur. cum verò sympathia quadam, aut potius antipathia, portulaca & sal opus hoc perficerent, optimè etiam in quæstionibus de sympathia comprehendi potest, nobis autem, ne vitium hoc tautologiæ imputetur, cum copiosè satis prima sectione problemate 37. eam explicuerimus, ad locum illum lectorem remitemus.

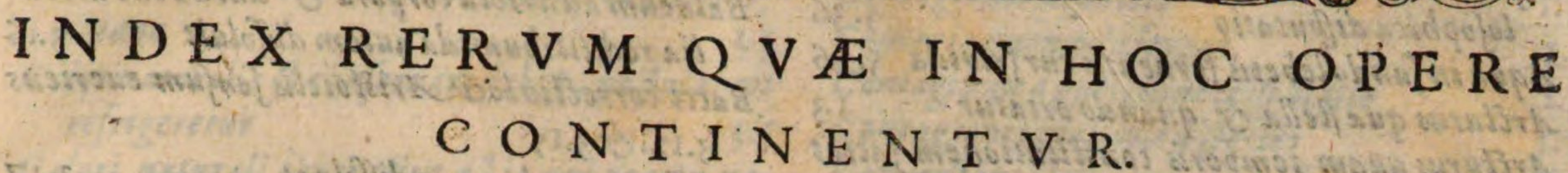
Δια τί ὁ δῶν ἢ καὶ ἡ καὶ τὸ νύκτον οὐ; ἢ ὅτι εὐφεί, καὶ οὐ τήκει;

X.

Cur igitur cinis & nitrum non? An quia stringit, & non liquefacit?

Consulenda est expositio 38. primæ sectionis pro intellectione huius problematis.





Prior numerus sectionem denotat, alter problema.

A ORTVS quando faciles & frequentes	1.9	Aestuantēs animo in luctu pedibus sudant, non facie, & cur	2.31
Acuti morbi antiquis qui dicerentur	1.20	Aestate ne an hyeme sudor potius sit promouendus	2.33
Acuta vox qua	4.4	Aër grauis & leuis qua ratione dicatur	2.38
Acuta vocis causa ex Arist.	5.4	Aër medium quo loquimur	3.31
Acuta vocis & grauis causa secundum Gal. sententiam	5.4	Aër in ventum mutari in cursu cur videatur	5.17
Acidorum manducatio horrorem & saliuam in ore videntibus cur concitet	7.5	Agonis varia significata	2.26
Acria sistendo sanguini contraria	1.32	Agonia quid sit Arist.	2.26
Acria quomodo inter varia medicamenta celsuerit Arist.	1.32	Agonia differt à vero timore	2.26
Acre sumitur Arist. pro acerbo, & austero aliquando	1.32	Agonizantes male verit Gaza trepidantes	2.26
Acrochorismi nomen unde deductum	2.5	Alimenta aliqua quantitate medicamenta redduntur	1.47
Acrochorismus pro varijs corporis affectionibus curandis à Gal. in usum ductus	2.5	Amara absolute non nutriunt, & quamobrem	1.47
Acrochorismus quas utilitates asserat, ex Gal.	2.5	Amara multa, & ingrata etiam odore cur non purgent	1.42
Acria edulia sudores & urinas male olentes cur reddant	2.13	Ambusta statim igne tacto cur sanentur	1.55
Actio omnis inter contraria	3.8	Ambiens aër repellendi potius quam proliciendi sudores vim habet	2.30
Agrotos quid Græcis	3.3	Antiparistasis multorum effectuum causa posita ab Arist.	1.25
Acetum omnium maxime flammam vincit ac comprimit	3.1	Anima quomodo operetur in vniuerso corpore ex Arist.	4.22
Acerborum esus saliuam cur cruciat	7.5	Anima in corde residens quomodo per vniuersum suas edit operationes	5.25
Adeps cuius temperamenti	5.14	Anima & corporis passionēs quomodo ad inuicem se subsequantur	7.1
Adeps non est verè pars corporis nostri	5.14	Anima & corporis actiones quomodo ad inuicem communicentur	7.1
Adipis duplex generatio respectu materiae & concretionis	5.14	Antiqui interpretis lapsus	1.49
Adipis usus	5.14	Antipathia quid	7.1
Aere vitiones factæ cur facilius curentur	1.35	Avw ηαη ηαητο præter sursum & deorsum multa alia habent significata	5.1
Aestate sicca & boreali, & autumnno austrino & humido qui morbi	1.10	Aponensis lapsus varij	1.10.1.12.1.18.1.41.2.33.2.34.5.22
Aestas sicca & aquilonia, & similis sequens autumnus cur pituitosis conferat	1.11	Apostema quid	1.44
Aestas & autumnus siccus biliosis noxia tempora	1.12	Apostema quomodo à sinu distinguatur.	1.44
Aestate cur magis in morbos incidimus, minus periclitamur: contra hyeme	1.25	Aquam quomodo nutrire dicat Arist. & Hipp.	1.13.
Aestate parcè comedendum	1.39	Aqua mutatione magis quam aëris quomodo magis generantur morbi	1.13
Aestate liberalius bibendum	1.39	Aqua mutatio cur magis morbos pariat quam alimentorum	1.14
Aestate sæpius cibandum, sed parcius	1.39	Aqua magna ad humanum victum necessitas.	1.14
Aestate quomodo verum sit apud Hipp. & Gal. plus esse cibandum, minus hyeme, & controuersia hæc cum Arist. tollitur	1.39	Aqua facilis est egressionis	3.3
Aestuās qui frigidam liberalius biberit, cur sudore profundatur	2.4	Aqua per se bibita cur ad vomitionem non mul-	2. j.

I N D E X.

tum nos prorrhet	3.18
Aqua calida ex motu quomodo refrigeretur, philosophica disputatio	5.36
Aqua in fundo lebetis feruentis cur frigida	5.36
Arcturus quæ stella & quando oriatur	1.3
Arcturus quam temporis constitutionem faciat	1.3
Arist.explicandi optima ratio	1.17
Arist.& Theophrastus in pediculorum materia aduersus recentiores defensi	1.16
Arist.in rigoris causis recensendis non diminutus aduersus recentiores	1.29
Arist.aduersus Aponēsem defensio in modo euacuationis medicamentorum	1.42
Aristot. de lacrymarum materia sententia	3.24
Articulorum in metu crepitus unde	1.24
Αρτεριον quid appellemus	1.24
Ardores cur autūno & hyeme in corporibus sentiantur, cū tempora sint frigida, rigores verò æstate in febribus, cū tempus sit calidum	1.29
Arist.locus suspectus, emendatus	3.5
Argenterius refellitur	3.25. 4.16. 5.5
Affata carnes elixis sunt humidiores	1.53. &
Affatio quid secundum Aristotelem	1.53
Affata cur & quomodo elixatis humidiora	1.53
Athleta qui optima sanitate præditi	1.25
Athletarum habitus qui periculosus	1.25
Athleta unde dicti, Gal. sententia	1.25
Ascendendo cur cruribus & genu dolemus, descendendo, femoribus	5.19
Ascensus quibus partibus maxime perficiatur	5.19
Auicennas quid de lacrymarum materia senserit	3.24
Auerroës Aristotelem deserit præceptorem in causa somni ex labore	3.25
Atra bilis tres species	4.31
Aues & pilosi homines cur in venerem propensi	4.32
Æstri sicci & in aquosi quomodo febres producant	1.23
Æstri cū sint humidi quomodo sicci dicantur	1.23
Æstris flantibus cur debilius & grauius homines se habeant	1.24
Æster duplex humidus & siccus ex motu & quomodo	1.24
Autumnus morbosus & letalis hyeme boreali, vere æstrino, æstate sicca	1.19

B

B *Alnei in lassitudinibus æstate quis vsus, &*
utilitas 1.39
Balnei in febribus ad sudores vsus quando

conueniat 1.56
 Biliosi non multum exercendi 2.30
 Balneum adstricta corpora & dura benè mobi-
 lia reddit: humida autem dissoluit 3.16
 Bacci correctio loci Aristotelis sensum euertens
 3.12. & 3.15
 Brassica crapulam cur dissoluat 3.17
 Brassica facultates contrariae aluum ducendi &
 sistendi 3.17
 Brassicarum tria genera 3.17
 Brassica calidane an frigida, controuersia 3.17
 Brassica frigida est & sicca, quibus rationibus
 3.17
 Balbutiant cur temulenti 3.31
 Balbutiant cur pueri 3.31
 Balbutiant cur aliqui ob laborem 3.31
 Balbi cur L & R non proferant 3.31
 Bibentes, & supercomedentes magis sudant 2.
 25
 Bubonis nomen quot habeat significata 5.26
 Brachij inanis iactatio cur magis conuellat, quàm
 si cum re aliqua 5.8
 Bibacissimi qui habiti 3.15
 Bonosus bibere solitus quantum nemo alius 3.
 15
 Balnei in frigida quis usus, & quando cœperit
 1.41
 Bibitur cum multum, ventres redduntur siccio-
 res 3.21

C

C Aldariis magis sudamus urgente frigore quàm astate	2.29
Canis configuratio caleſtis duplex, maior & minor	1.3
Canis minor Procyon dictus	1.3
Canis minor Ciceroni antecanis	1.3
Canis minor & canicula omnino diuerſa	1.3
Canis maior quando oriri incipit	1.3
Canicula ſtirios dicta quando oritur	1.5
Cauſigenus duplex ex Hipp.	1.30
Cauſigenus ex pituita ſalfa quomodo generetur	1.20
Cataplaſma quid antiquis	1.30
Cataplaſma idem quod malagma	1.30
Cataplaſmata alia reſoluentia, alia concoquentia	1.30
Cataplaſmata ſapius mutanda cur	1.45
Cataplaſma quid, & quot eius genera	1.45
Calor duplex humidus & ſiccus	1.53
Calor humidus ſalubrior	1.53
Calor ſiccus vehemens inſalubris	1.53
Calor humores attrahere improprie dicitur	2.19
Calor quomodo humores attrahat	2.19
Capilli capitis pororum apertionem indicant	2.17
Caliditas excedens ſudorem abſumit	2.27
Calor naturalis duo habet aduerſaria	2.33
Calor extraneus quiſnam ſit	2.33

I N D E X.

<i>Calor naturalis quot modis extinguatur</i>	3.5	<i>Corruptio mixtorum duplex</i>	1.7
<i>Calor naturalis corrumpitur marcore & extinctione</i>	3.5	<i>Contagionis definitio</i>	1.7
<i>Calor naturalis si conseruari debet, postulat ut refrigeretur</i>	3.5	<i>Contagio quomodo serpat</i>	1.7
<i>Calori naturali contrarius est is qui prater naturam</i>	3.5	<i>Contagio an à putredine, disputatio</i>	1.7
<i>Calidum calido additum aliquando refrigerat</i>	3.5	<i>Contagionis multiplex species</i>	1.7
<i>Calidam aquam cur vino miscerent antiqui</i>	3.3	<i>Conuersiones solis quæ, & cur sic dictæ</i>	1.26
<i>Καπεδὼν τὴν ἡγὴν καπδίαρ quid</i>	3.18	<i>Κορία quid</i>	1.38
<i>Calidi est attenuare & colliquare</i>	4.2	<i>Commentaria in libr. de humoribus Hipp. non sunt Gal.</i>	1.37
<i>Carnosæ partes quomodo humida si siccitate desatur caro</i>	2.14	<i>Commentatoris lib. de hum. Hipp. sententia, quod portulaca stuporem illum non tollat, qui ex acidorum vomitione fit, refellitur</i>	1.37
<i>Calore concreta frigore liquantur</i>	4.15	<i>Κοιλία quot & quæ habeat significata</i>	1.40
<i>Caluitium ex cerebri consumptione, & separatione à cranio</i>	4.19	<i>Continuis febribus curandis quomodo gerere se debeat medicus</i>	1.56
<i>Caluescit nemo ante quàm coire incipiat</i>	4.19	<i>Contraria contrarijs curari quomodo intelligendum</i>	1.57
<i>Caluitio non afficiuntur pueri, eunuchi, & mulieres</i>	4.19	<i>Coctionum tria genera per partes distincta</i>	2.1
<i>Caluescimus parte anteriori capitis, quod ea parte magis cerebrum contineatur</i>	4.19	<i>Coctio omnis duo excrementorum genera habet</i>	2.1
<i>Caro quomodo generetur</i>	5.14	<i>Coloratiores sunt, qui nudi æstate currunt, quàm qui induti</i>	2.30
<i>Calidi natura longa sessione pinguescunt, & cur</i>	6.1	<i>Colore meliori sunt præditi, qui perspirabilia loca, quàm qui suffocata incolunt</i>	1.30
<i>Calidi iecinore in dextro latere decumbere non debent</i>	6.7	<i>Corpora per æstatem sicciora cùm sint, cur eo tempore magis sudant</i>	2.40
<i>Canes car sapius mingant</i>	7.6	<i>Corpora penes temporum mutationem mutantur</i>	2.40
<i>Celta acrochorismo maximè gaudent</i>	2.5	<i>Contraria contrariorum sunt maximè sensibilia</i>	3.8
<i>Cerebrum cur à natura humidum</i>	2.17	<i>Colis tensio ex plenitudine</i>	3.11
<i>Certaminum in stadio ab athletis factorum quinque genera</i>	5.8	<i>Colis plenitudo tum ex semine, tum ex multo spiritu</i>	3.11
<i>Cibi quomodo medicamenti naturam subeant aliquando</i>	1.42	<i>Coitus tempus diuersum à Gallo posuit Celsus, Aët. & Paulus</i>	3.11
<i>Cibo imminuto quomodo augeri potest exercitium in sanitate conseruanda, si Hipp. d. ubi fames, laborandum non est</i>	1.46	<i>Concumbendi quodnam commodius tempus, disputatio</i>	3.11
<i>Cibus in maiorem quantitatem concedendus in principio morbi an in progressu</i>	1.51	<i>Concumbendi quodnam commodius tempus festiuium carmen Annibalis Crucei</i>	3.11
<i>Ciborum in quantitate & qualitate ægrotis concedenda, quadruplex sententia</i>	1.51	<i>Concretio cuius sit</i>	3.16
<i>Cibandi ratio ægrotantium febre, apud Neapolitanos</i>	1.51	<i>Concretionis causæ efficientes due</i>	3.16
<i>Cibus ab initio febrium in maiori quantitate concedendus, in statu subtrahendus, secus quàm multi medici faciant</i>	1.51	<i>Coeunti multum cur oculi debiles redduntur</i>	4.35
<i>Cibi qui verè cibi sunt, solidiore constant substantia</i>	2.25	<i>Concretio quid sit</i>	3.16
<i>Ciceronis filius unico haustu sextarios vini duodecim bibebat</i>	3.15	<i>Concretio quomodo fiat</i>	3.16
<i>Cicuta quomodo mortifera</i>	3.23	<i>Concreta solius caloris exhalatione, eo iterum adueniente dissoluuntur</i>	3.16
<i>Cibus non protinus ab exercitatione offerendus</i>	5.28	<i>Coitens & moriens oculos cur sursum vertat, dormiens verò deorsum</i>	4.1
<i>Cibus à purgatione non confestim offerendus</i>	5.28	<i>Cor primum nascitur, postremum interit, ex Arist. sententia</i>	4.1
<i>Χεῖρ Græcis & manum & brachium cum manu</i>	2.5	<i>Corrupta virginis signum ex Catullo</i>	4.4
<i>Clepsydra quid antiquis</i>	2.1	<i>Coitus cum per calorem fiat, cur in timore & morte frigidis semina effluit</i>	4.8
<i>Claudi cursalaces</i>	4.32	<i>Coitus non exercendus nisi turgente materia</i>	4.9
		<i>Coituri largè prandere, parçè conare debent, & cur</i>	4.10

I N D E X.

<i>Coire minus homines in aqua cur possint</i>	4.15
<i>Coire cur suauissimum</i>	4.16
<i>Coitus delectatio sit ne animantibus ob aliquam causam data</i>	4.16
<i>Coitus morbis quibusdam, qui sunt à pituita, confert</i>	4.17
<i>Coitus an pituitosis affectibus utilis disputatio</i>	4.17
<i>Concumbentes cur maiori ex parte languescere & dissolui soleant</i>	4.22
<i>Coitus aptitudinis tempore cur forteant</i>	4.25
<i>Κόπος quid Gracis</i>	5.1
<i>Concauis in superficiebus commodius cur decumbamus quàm in planis</i>	5.11
<i>Cor & penis quomodo inuoluntariè moueantur</i>	5.15
<i>Corpora bene commensurata, & bene temperata quomodo differunt</i>	5.22
<i>Corpora commensurata facilius ex laboribus de-lassantur, sed facile leuantur</i>	5.22
<i>Compassionis ex malis aliorum quæ causa</i>	7.7
<i>Compatiantur magis cur fœmina & pueri</i>	7.7
<i>Compatiantur cur magis homines hominibus, quàm reliquis animantibus</i>	7.7
<i>Contagione cur communicentur alij morbi, alij minimè</i>	7.7
<i>Contagioni iuncta semper putredo</i>	7.7
<i>Contagionis fomiti iunctus lentor</i>	7.7
<i>Contagionis fomes cur in superficie</i>	7.7
<i>Cremor hordei quis Celso</i>	1.36
<i>Crassa & viscida materia vomitu magis quàm sudore propellitur</i>	2.22
<i>Crapulam cur magis sentiant qui dilutum, quàm qui omnino meracum vinum bibunt</i>	3.3
<i>Crus sinistrum dum crura se adinuicem scabunt, cur magis defatiget</i>	5.32
<i>Cursus velox capitis morbos cur inducat</i>	5.9
<i>Cursus assiduus infernas partes crassiores reddit</i>	5.9
<i>Currentes cur magis cadunt, quàm ambulantes</i>	5.18
<i>Cursus cur magis defatiget quàm ambulatio</i>	5.29
<i>Currentes ex equis cur minus cadant, quàm ex aliis animantibus</i>	5. ultimo
<i>Cubatio in dextrum latus cur magis somnum conciliet</i>	6.5
<i>Commentarij nostri de aër aq. loc. deprauati de ortu Arcturi emendati</i>	1.3
<i>Constipatio à quibus fiat</i>	1.53
<i>Cyceon quid antiquis</i>	3.12
<i>Κώδων poculi genus Laconicum</i>	3.12
<i>Κώδων dicitur Athenæo etiam compotatio ipsa</i>	3.12
<i>Χίμαλον quid Gracis</i>	1.54

Κύσιν quid

1.40

D

<i>Dioegenis problem. phys. Arist. libr. 38. an sint isti, in Proæm.</i>	
<i>Dionysiæ artifices apud Arist. qui sint, contra Petrum Victorum, in Proæm.</i>	
<i>Deleteria medicamenta quæ nunquam prosunt</i>	1.47
<i>Deleteria medicamenta à tota substantia per accidens aliquando prosunt</i>	1.47
<i>Densiora corpora robustiora, sed insalubriora</i>	1.53
<i>Deambulationes longæ in planis equalibus corpora magis delassant quàm in inequalibus, & cur, & quomodo intelligenda propositio</i>	5.1
<i>Deambulationes breues in planis inequalibus laboriosiores, quomodo</i>	5.1
<i>Deambulationes longæ per inequalia quomodo minus laboriosæ</i>	5.1
<i>Deambulationes breues per equalia minus laboriosæ, per inequalia magis</i>	5.1
<i>Deambulationes breues sed repetita cur magis laboriosæ</i>	5.12
<i>Descensus quibus partibus maximè perficiatur</i>	5.19
<i>Decubitus in sinistrum iucundior, somnus in dextrum promptior, cur</i>	5.7
<i>Diuretica alia vehementer cal. & sicca, alia frig. & humida</i>	1.40
<i>Diuretica calida & acria quomodo urinam promouent</i>	1.40
<i>Diuretica calida quæ sint</i>	1.40
<i>Diuretica frigida quæ sint</i>	1.40
<i>Diuretica verè & propriè quæ</i>	1.43
<i>Diuretica quomodo fundendo sanguinem urinas mouent</i>	1.43
<i>Diuretica non eadem menses mouent, quòd sanguinem siccent</i>	1.43
<i>Densanda cur caro non sit pro sanitate tuenda</i>	1.53
<i>Dieta quadruplex, crassa, tenuis, tenuissima, & extremè tenuissima</i>	1.51
<i>Dioclis sententia de materia sudoris quomodo vera</i>	2.2
<i>Diocles censuit sudores omnes esse præter naturam</i>	2.33
<i>Distentionibus cur tententur currentes, quibus aliquis obstiterit</i>	5.39
<i>Digestio de sanitatis & morbi essentia</i>	7.4
<i>Dormientes cur moueantur, non sentiant: cum facilius sit sentire quàm moueri</i>	5.5
<i>Dulcibus omnibus quodnam vitium insit</i>	3.12
<i>Dulcibus omnibus tum iecur, tum lien intumescent</i>	3.12
<i>Dulcia vino mixta ebrietatem reprimunt, & cur</i>	3.12

I N D E X.

Dulci supornatabili existente, si quis ebrius dulce superbibat, vini vis reprimatur, & minus infestat 3.13
Dysenteria à pituita salsa cur deteriores quàm à bile 1.9
Dormientes nimis, minus colorati 2.30

E

E*brietas quomodo fiat* 3.1
Ebriorum semen cur infecundum 3.1
Ebrii cur ad venereos actus inepti 3.1 & 3.11
Ebrii cur rigeant, & in affectus frigidos incidant 3.1
Ebrii leuiter cur magis debacchentur 3.3
Ebrii cur ad lacrymandum proni 3.24
Ebrii & qui sunt prope mare cur sole gaudeant 3.32
Ebrii iuuenes cur magis sibi ipsis immingat, quàm senes. 3.34
Elleborus albus est calidior scammonio secundum Aponensem 1.41
Ελκος καὶ τσαῦμα quomodo distinguantur apud recentiores 1.49
Encyclia problemata quæ, in Proem.
Encyclia quæ secundum Arist. in Proem.
Encyclia dicuntur quæ certo tempore repetunt, in Proem.
Encyclia sunt cælestia, quia in gyrum vertuntur, in Proem.
Encyclia problemata non quæ exoterica sunt, contra Budaum & Patricium, Proem.
Εναμρον medicamentum quid 1.32
Εναμρον medicamentum quomodo Celso appelletur 1.32
Epilepticis in paroxismo utilis usus graueolentiũ 2.13
Epicteti locus de pentathlo explicatus 5.8
Equitantes quibus partibus laborent 4.2
Equorum currus magis ordinatus quàm aliorum animantium, ut mulorum 5. ult.
Exuberantia magna morbos producant 1.1
Exuberantia tam in defectu quàm in excessu intelliguntur 1.1
Exuberantia magna cur & quomodo morbos producant 1.1
Excrementorum nostri corporis necessitas 1.53
Exercentes se solidiore substantia præditi esse debent 1.53
Exercentes se, si ubi quieuerint, intermissam receperint luctam, magis sudant, quàm si continenter luctati essent 2.7
Exercitationis utilitates 2.30
Exercitatio conseruat corporis habitum, ex Platone 2.30
Excrementum quid 2.30
Excrementa per hyemem à capite defluentia agrè

coquantur 2.33
Extinctionis caloris naturalis causa 3.5
Extenuati multum vinum meracum bibentes suffocantur 3.23
Exercitatio per halteres qualis 5.8
Exercitatio & frictio cur cætera membra pleniora reddit, ventrem extenuat 5.14
Exercitatio ante cibum facienda, cur 5.28
Extensio totius corporis cur fiat ante exercitacionem 6.2
Exercitio mediocri calorem non languescere, sed firmari 2.33

F

F*auonius qualis* 1.4
Φάρμακον γενικόν καὶ Φάρμακον ἰατρικόν quid Hipp. & Aristoteli 1.41
Φαῦλος quid Aristoteli & Hipp. 1.49
Facie maximè sudamus cur 2.17
Fames est appetitus siccioris alimenti 2.25
Febres omnes exitiales cur non contagiosæ 1.7
Febris quomodo passio humida, si passio est calida & sicca 1.23
Febricitantibus paulatim & sepe refrigerantia sunt exhibenda pro siti sedanda 1.56
Febribus intermittentibus curandis quomodo se gerendum medicis 1.56
Febrium intermittantium materia quo loco putrescat 1.56
Fatida loca sunt, quæ non transpirant 2.6
Fatentia putredinis nonnihil concepisse indicant 2.6
Fatores ex imminuta caloris naturalis coquentis actione ad putredinem referuntur 2.6
Fecundis bibentes calicibus cur minus inebrietur, quàm qui paulatim eandem vini quantitatem hauserint 3.12
Fæmina cur eos qui primos virginittatis suæ fructus delibarent, intensè solent amare 4.11
Festi error 5.8
Federici Bonauenturae Patricij Vrbinate laus 5.17
Femora cur magis lassescant quàm crura 5.26
Φλεγμασία quid antiquis medicis & philosophis 1.44
Φλεγμασία quid recentioribus post Erasistratum 1.44
Φλεγμασις nomine quid & antiqui & recentes intelligant 1.44
Φλεγμασία quid Aristoteli 1.51
Φλεγμασία male à Gaza conuersa febris 1.51
Fomenta cum vesicis pedibus & manibus admotas sudores mouent 1.56
Fracastory de corpusculis ex infecto eleuatis conuulsa opinio 1.7

I N D E X.

<i>Frigidissima materia quomodo calidissimos affe-</i>	
<i>ctus pariat</i>	1.8
<i>Φλω & Φρύν quid</i>	1.22
<i>Frigida potio affatim sumpta parum humectat</i>	
1.56	
<i>Frigida paulatim sumpta uniuersum humectat</i>	
1.56	
<i>Frictiones ex oleo & aqua persanandis lassitudi-</i>	
<i>nibus quales esse debeant</i>	5.6
<i>Frigidi natura longa sessione demacrantur, &</i>	
<i>cur</i>	6.1
<i>Frigidi iecinore in sinistris decumbere non de-</i>	
<i>bent</i>	6.7
<i>Φηλασις quid, & unde dicatur</i>	1.16
<i>Fulgida Procyonis quando oriatur</i>	1.3

G

G <i>Azelapsus</i>	1.4 1.7. 1.11. 1.49. 1.52. 2.4. 3.8
4.75.8. 5.14. 5.22. 5.32. 7.4	
<i>Gaza male σφανετισμὸν crudorem vertit</i>	
1.10	
<i>Galenii loci controuersi de ijs qui magis sunt pro-</i>	
<i>pensi ad febres putridas conciliandas</i>	1.23
<i>Galenus defensus aduersus Trallianum in victu</i>	
<i>humido quartanarum</i>	1.57
<i>Gal. loci conciliati de causis copiosi sudoris</i>	2.8
<i>Gal. recedit ab Aristotele in causis somni ex col-</i>	
<i>liquatione</i>	3.30
<i>Gaudentes, rubore cur suffundantur</i>	7.7
<i>Genæ rubore perfunduntur in animi affectibus</i>	
2.4	
<i>Graueolentia putredinis indicium</i>	2.13
<i>Grauis vox ex Arist. quæ</i>	4.4
<i>Grauitatis in voce causa quæ ex Arist.</i>	4.4
<i>Graciles longa quiete pinguescunt</i>	6.1
<i>Gregorij Niceni de lacrymis sententia</i>	3.24

H

H <i>Abitus intemperatus aliquibus noxis ma-</i>	
<i>gis resistit quàm temperatus, & quomo-</i>	
<i>do</i>	5.21
<i>Halter & haltera quomodo differunt</i>	5.8
<i>Haltera quid antiquis</i>	5.8
<i>Halteres quid essent, & cuius figura</i>	5.8
<i>Henrici Stephani lapsus</i>	5.1
<i>Hermolai Barbari in Pentathlo error</i>	5.8
<i>Hordei deglubendi apud antiquos modus</i>	1.36
<i>Homo qui bene comedit sanus sine labore viuere</i>	
<i>non potest</i>	2.30
<i>Horroris causa sudore ab interno calore excitato</i>	
3.34	
<i>Horroris causa sudore ab externo calore proce-</i>	
<i>dente</i>	3.34
<i>Homo inter omnia animantia caluescit solus, &</i>	
<i>cur</i>	4.19
<i>Humidum in omni putrefactione à sicco separa-</i>	
<i>tur, & euaporat</i>	2.13

<i>Humidum necessarium est ad vitæ prolixitatem</i>	
<i>ibidem</i>	
<i>Humidum quod pro longitudine vitæ exposcitur</i>	
<i>pingue esse debet</i>	3.6
<i>Humida corpora laboribus & aestu maximè suffo-</i>	
<i>cantur</i>	5.21
<i>Hyeme boreali, vere austrina pluuia, æstas feбри-</i>	
<i>bis & lippitudinibus cur maximè morbosa</i>	1.8
<i>Hyeme austrina & pluuia, verè boreali & sicco,</i>	
<i>vere & æstate cur morbi abundant</i>	1.4
<i>Hyeme minus egrotamus, sed ex ijs morbis ma-</i>	
<i>gis intereunt</i>	1.25
<i>Hyeme pituita vomitione quomodo euacuanda,</i>	
<i>& quomodo non vacuanda Hipp. loci conci-</i>	
<i>liati</i>	2.22
<i>Hyeme facilius omnia concoquuntur</i>	2.33
<i>Hyeme corporis habitus optimè constitutus est</i>	
2.33	
<i>Hyeme aquæ puteales cur calida, causa ab Aristotele</i>	
<i>& Hipp. posita sine antiparistasi</i>	1.25
<i>Hyeme morbi vehementiores & acutiores quàm</i>	
<i>æstate quomodo & quare</i>	1.6
<i>Hyems morbosa æstate & autumno precedentiibus</i>	
<i>austrinis & pluuiis & quam ob causam</i>	1.20

I

I <i>eiunia calefaciunt, & sitim mouent</i>	3.5
<i>ieiuni celerius coeunt, & cur</i>	4.10
<i>Incisione quando nam uti oportet</i>	1.33
<i>Inflammationes quomodo curentur</i>	1.44
<i>Inflammationibus in curandis cur aliquando utimur</i>	
<i>refrigerantibus, aliquando excalefacientibus</i>	1.44
<i>In inflammationibus dupliciter utimur infrigidantibus</i>	1.44
<i>Induti sudant sub ardente sole magis quàm nudi</i>	
2.9	
<i>Ingrati odoris multa dantur à putredine aliena</i>	
2.13	
<i>Inanitio omnis naturalis delectatione affert ex</i>	
<i>Aristotele</i>	2.30
<i>Imaginationi multum obediunt sanguis & spiritus</i>	3.11
<i>Intellectus ut omnia intelligere possit debet esse</i>	
<i>in pura potentia</i>	3.8
<i>Inexercitati cur minus inebrientur, quàm qui se</i>	
<i>exercuerint</i>	3.15
<i>Interpretis antiqui lapsus</i>	5.4
<i>Iouerti sententia & rationes probantes aduersus</i>	
<i>Aristotelem & Gal. pinguedinem frigiditate</i>	
<i>membranarum non densari</i>	1.14
<i>Ira quid</i>	2.26
<i>Iççov quod varia habet significata</i>	4.2
<i>Iççov sunt varices, non coxæ</i>	4.21
<i>Italorum mos ad illudendos ebrios</i>	3.9

I N D E X.

Iuuenes cur eam mulierem odio prosequuntur, cum qua primò rem habuerunt 4.11

L

L *Asituidines astate balneo, hyeme inunctione curantur* 1.39
Lasitudinum quot genera 1.39
Lasitudo ulcerosa quæ, & quibus signis cognoscatur 1.39
Lasitudo tensua quæ, & quibus signis cognoscatur 1.39
Lasitudo phlegmonosa quæ, & quibus signis innotescat 1.39
Laconicum siue sudatorium à tepidario siue vaporario quomodo distinguitur 2.1
Laborantes plus sudant post laborem, quam dum laborant 2.20
Laboribus hyeme indulgendum ex Hipp. 2.33
Labor quomodo colliquando somnum conciliet, ex Aristotele 3.25
Lasitudines ex meditatione & solitudine citra cibum assumptum quomodo somnum concilient 3.25
Lacrymarum vera definitio 3.24
Lacrymarum quæ sit essentia & quæ causa, variae opinioniones 3.24
Lacrymarum quæ materia 3.24
Lacrymarum quæ causa efficiens 3.24
Lacrymarum varia problemata expensa 3.24
Λαγρία Græcis quid, & quot habeat significata 4.3
Λαγρία malè à Gaza immoderatus usus veneris versa 4.3
Lasitudines oleo & aqua mixtis cur maximè tollantur 5.6
Lasitudines quàm bene oleo & aqua tollantur 5.6
Lasitudinum tria genera, ulcerosa, tensua, phlegmonosa 5.7
Lasitudo tensua in quibus partibus & à quibus causis 5.7
Lasitudo ulcerosa à quibus causis 5.7
Lasitudo phlegmonosa quæ, in quibus, & à quibus 5.7
Lacrymæ quare ijs maximè excutiantur, qui equo velociter currenti assident 5.13
Lacrymæ frigore quomodo excitentur 5.13
Lacrymæ calore quomodo promoueantur 5.13
Libri problematum variae inscriptiones in Proem.
Libri problematum quomodo Aristotelis, proem.
Libri problematum quomodo ordinati ab Arist. Proem.
Liber problematum nō est collocandus sub uno genere scientiæ, proem.
Liber de optima secta Gal. tributus, nō est Gal. 1.37
Lingua optimum & pessimum in victima 3.1
Linguae tria impedimenta præcipua 3.31
Lingua caro mollis, rara, laxa, spongi instar 3.31
Locus in Aristotele emendatus 1.22. 3.24

Loci in quo sudores per artem eliciuntur, varia nomina 2.11

Locus admodum distans euacuationi non conuenit 2.22

Loca euacuationibus conuenientia 2.22

Locus Aristotelis difficillimus expensus 5.1

Loci Aristotelis & Theophrasti notati, emendati 5.19

Longis in itineribus, medijs coxis cur dolemus 5.20

M

M *Are unde quaque peruium, ideo salubre* 1.53
Mare salubre 1.53
Manibus se exercentes, etiam si reliquæ partes quiescant, magis sudore affluunt 2.5
Materia prima ut omnes formas suscipere valeat, debet esse pura potentia 3.8
M. Antonij Maioragij in pentathlo explicando lapsus 5.8
Medicamentis tumorem aperientibus quando utendum 1.33
Medicamentorum cur alia ventrem soluant, non vesicam, alia contrà 1.40
Medicamentorum purgantium cur alia per aluum, alia vomitione, alia utroque modo humorem è corpore ducant 1.41
Medicamentorum purgantia cur euacuent 1.42
Medicamentorum purgantium quatuor summa genera 1.41
Medicamenta purgantia quæ verè talia 1.41
Medicamenta electius purgantia an elementorum qualitatibus solum id præstare censuerit Arist. ut voluerunt recentiores 1.41
Medicamenta ut sursum aut deorsum purgent habent à manifestis qualitatibus 1.41
Medicamenta non negauit Aristoteles occultis qualitatibus trahere 1.41
Medicamenta non indiscriminatim, sed peculiarem humorem trahunt, ex Hipp. & Aristot. aduersus Thomam Erastum 1.42
Medicamenti naturam & facultatem quomodo res quilibet assumat 1.42
Medicamenta purgantia quomodo ut purgent disponuntur in corpore 1.42
Medicamenta non purgant, quod comminuta ad humores perueniant 1.42
Medicamenta quomodo mutanda, si non est ad aliud transeundum stante eo quod ab initio visum est 1.45
Medicamenta amara & malè olentia cur purgent 1.45
Medicamenta purgantia maiori ex parte amara 1.47
Medicamenta deleteria quæ, & qualia 1.47
a. iiij.

I N D E X.

*Medicamentorum à facultate propria quatu-
plex genus* 1.47
Medicamenta alexipharmaca quæ, & qualia
1.47
*Medicamentorum fere omnium ingratus est
odor, & quare* 2.13
Medicamenta Theriaca quæ, & qualia 1.47
*Medicamenta purgantia cum mortifera sint &
venenosa, si in multa quantitate sumantur,
cur deleteria non dicantur* 1.47
*Medicorum techna in variandis sæpius medi-
camentorum formulis* 1.45
Menses mouentia eadem & vritica 1.43
Melancholia quatuorplex in corpore 1.57
*Melancholia non modo quartanas facit, sed a-
lias etiam tardiores febres* 1.57
*Mercurialis conciliatio locorum Gal. controuer-
sorum de causa copiosi sudoris ad examen de-
ducta* 2.8
*Meatus nostri corporis alij sensibiles, alij insensi-
biles* 2.17
*Meatus insensibiles non modo in cute, sed in o-
mnibus etiam internis partibus* 2.17
Melancholici cur luxuriosi 4.31
Melancholia dua species 4.31
Melancholici an omnes salaces 4.31
Mentulati segnes in penis erectione, cur 4.32
*Mentum, in ira cur, & quomodo tremulo motu
moueatur* 5.15
Metuentes cur pallescant 7.7
Micturientes cur coire nequeant 4.20
*Milo Crotoniates vittas quibus totus stringeba-
tur, retento spiritu rumpebat* 5.9
*Mingente vno viso cur cetera iumenta min-
gant* 7.6
*Morbos aliqui curant ducentes ad summum eos-
dem* 1.2
Morbi multi salubres cur contagiosi 1.7
*Morbis longis detenti intereunt ab occasu ver-
giliarum ad principium veris* 1.17
*Motus per accliuia cur maiorem sudorem pro-
moueat, quam per decliuia* 2.38
Motus in animantibus quomodo fiant 2.38
*Motionis omnis in animantibus instrumentum
potissimum est spiritus* 2.38
*Motrix facultas ibi potissimum residet, ubi se-
dem habent spiritus* 2.38
Motus voluntarius quomodo fiat 3.5
Motus inter contrarios intermedia est quies
5.12
Motus quomodo inanimata calefaciat 5.13
Motus quomodo animata calefaciat 5.13
*Motus progressius quomodo & quibus instru-
mentis perficiatur* 5.19
*Motus progressius nullus sine solido funda-
mento* 5.8
*Morbi aliqui cur communicentur, sanitas au-
tem minime* 7.4

Morbus quid 3.4
Morbus non est laesa operatio 7.4
*Morbus secundum Arist. est in predicamento
qualitatis* 7.4
Morbus non est in predicamento relationis
7.4
Morbus alius habitus, alius dispositio 7.4
*Morbus quo in motu si est habitus, & si ad mor-
bum non est motus* 7.4
*Mutationes temporum quomodo morbos inten-
dant, tollant, iudicent, faciant* 1.3
Mutatio omnis insalubris 1.15
*Mustum esse frigidum male recentiores sense-
runt* 3.1
Mustum cur minus inebriet 3.12
Mulieres cur non caluescant 4.19

N

Nates cum carne abundant cur non sudant
3.14
*Natum caro densa ob continuum sessio-
nis usum* 3.14
*Nitrum & calx cur stuporem dentium non tollit
ut sal* 1.38
*Nostra appellamus solum quæ è semine nostro
nobis similia generantur, non alia. & cur*
4.14
*Nuditas pedum venereo actui quam maxime
obest* 4.5
*Nuditas pedum per accides aliquibus ad coitum
confert* 4.5

O

Obstructio quatuorplex 1.53
*Obs obstructio quomodo à constipatione di-
stinguatur* 1.53
Obscœnitas in re nulla esse potest per se 4.1
*Oculorum partes omnium capitis partium semi-
nale* 4.2
Oculi soli per coitum manifestè mutantur 4.2
Oculus rectè dispositus humidus esse debet 4.2
Oculi quæ pars præcipua visioni inseruiens 4.2
*Oculi in motu velocitas lippitudinis communi-
canda occasio* 7.7
*Oculi luciditas ut ad distans lippitudo commu-
nicetur, causa* 7.7
*Odoris ingrati nonnulla dantur à putredine a-
liena* 2.13
Odor malus maiori ex parte putredinis soboles
2.13
Odor virosus utero strangulatas excitat, cur
2.13
Odore viroso prædita omnia calida & sicca
2.13
Odoratus in homine imperfectus 4.13
*Odorum dua solum nota disenteriae factor, & bo-
nus odor* 4.13
Odorum cum saporibus conuenientia 4.13
Odores solum in ijs, quæ sapore prædita sunt 4.13

INDEX.

Odorum suauitas & fætor unde	4.13
Odoris ratio à Syluioposita, examinata	4.13
Oedemata in pedibus ex longa inedia quam ob causam	1.5
Oleum temperatum est	1.39
Oleum commune quomodo calidum dicatur	1.39
Oleum quomodo calidum & quomodo temperatum dicatur	5.6
Oleum in Gymnasiis primò Græci induxerunt	5.6
Optima corporis constitutio omnibus morbis in uniuersum maximè omnium resistit	5.22
Optimus corporis habitus ab optimo habitu athletarum quomodo distinguatur	5.22
Orion quæ & qualis configuratio	1.3
Orion quando oriri incipit	1.3
Orion totus quando oritur	1.3
Orionis effectus	1.3
Orionis ortus quid portendat	1.3
Ορῶν (α. η. γ.) δεγῶν turgere quid antiquis	4.9
Os capitis cur à natura rarum	2.6
Oscitantibus nobis cur qui assistunt, contra oscitant	7.1
Oscitatio quid	7.1
Oscitamus in principio accessionum, & cur	7.1
Oscitamus somnolenti cur	7.1
Oscitatio contra facta cur non semper sequitur	7.1
Ossa cocta facile circumuoluuntur, cruda minimè, cur	5.4
Oleum cur ebrietati aduersetur	3.35
Oleum qua ratione diureticum	3.35
Oleum liberaliter epotum lapillos è renibus deturbat	3.35

P

P Atrity de lib. Problem. sententia expensa & conuulsa in proleg.	
Partes supra septum transversum magis sudant, quàm quæ infra, & cur	2.4
Pancratiastæ qui antiqui dicerentur	2.5
Πάδος quid	2.15
Parte qua iacemus non sudamus, & cur	2.15
Palpebrarū pili nimis salacibus decidunt, & cur	4.19
Palpebrarum pili nunquam plus iusto excrescunt	4.19
Palpebrarum pili tardissimè canescunt	4.19
Parui semine abundant	4.22
Pancratiastes qui lucta & pugilatu valebat	5.8
Pandiculatio quid, & in quem usum	6.2
Pandiculatio cur à somno	6.2
Partes & facultates quomodo se adinuicem adiuent, & compatiuntur	7.6
Pedes cur omnium partium œdematosis tumoribus tententur	1.4
Pestis an sola contagiosa	1.7

Pestis quomodo sola ex contagiosis est communis	1.7
Pediculi sola aquarum mutatione generantur	1.16
Πηλασ quid, & unde dicatur	1.16
Pediculari morbo qui occisi	1.16
Pediculorum quæ materia & generationis modus ex Aristotelis & Theophrasti sententia	1.16
Pediculi cur puerorum capitibus innascantur	1.16
Pediculi cur in hecticis febribus, & quando	1.16
Pestilens aër quando fit	1.21
Pestis ab aëre dupliciter producitur	1.21
Pestilentia aliquando aliunde per aërem delata	1.21
Pedes quia cavitare carent, maximè sudant	2.19
Pedes frigidi duplici ratione	2.26
Pedes primi in febribus frigus concipiunt, & reliquis partibus communicant	2.26
Περίσπρος quid	2.29
Penis erectionis quæ causa	4.24
Penis erectionem quomodo anima producat	4.24
Penis quomodo tam citò erigi possit	4.24
Penis erectio fere tota actio naturalis	4.24
Pentathlus quis antiquis	5.8
Pentathlus, qui lucta, pugilatu, cursu, saltu, disco, eodem die decertare paratus erat, & vincebat saltem aliquibus	5.8
Pentathlus pancratiastæ nobilior	5.8
Phlegmonosa lassitudo quæ, & quibus signis cognoscatur	5.6
Phthisis magis contactu quàm ad distans comunicatur	7.7
Phthisis duplex contagiosa	7.7
Pituita salsa quomodo in nobis generetur	1.20
Piper in multa quantitate ingestum urinam mouet, in pauca verò per secessum educit	1.43
Piper quomodo & qua conditione urinas moueat	1.43
Piper quando aluum soluat	1.43
Piper male contusum ventriculum & intestina solum calefacit	1.43
Piper in multa quantitate sumptum, & bene contusum uniuersum calefacit, & sanguinem fundendo urinas mouet	1.43
Πύρρος quid Aristoteli	1.52
Πύρρος est rufus	2.52
Piper non multum excalefacere corpus potest	1.57
Pilorum generatio	4.4
Pilorum generationi partis raritas & siccitas requiritur	4.4
Pleiadum ortus	1.3
Pleiades quales	1.3
Pleiadum occasus quando	1.17
Plinij error confundentis canem minorem cum canicula stirio	1.3

I N D E X.

<i>Plutarchi quaestio 1. lib. 4. Sympos. quomodo intel- ligenda</i>	1.15
<i>Plutarchi de frigiditate vini argumenta expensa</i>	3.1
<i>Planta cur arescant in summis caloribus & fri- goribus</i>	3.5
<i>Platonis de lacrymarum materia sententia</i>	3.24
<i>Perspirabilia loca cur salubriora</i>	1.53
<i>Periodorū causam refert Arist. in qualitatem & quantitatem humorum</i>	1.57
<i>Perniones quid & quomodo fiant</i>	1.54
<i>Pernionibus cur aqua calida & frigida medea- mur</i>	1.54
<i>Pernionibus à frigore quomodo frigida medean- tur</i>	1.54
<i>Pernionibus quomodo aqua calida & ignis pro curatione conueniunt</i>	1.54
<i>Portulaca & sal quomodo stupori dentium suc- currant</i>	1.37
<i>Portulacae natura & substantia quae</i>	1.37
<i>Potus à sorbitione quomodo seiungatur</i>	1.51
<i>Potus quibus exhiberi debet</i>	1.51
<i>Potio quae antiquis diceretur</i>	1.56
<i>Potatores ad venereos congressus non multum apti</i>	3.1
<i>Potus aquae frigida tremorem inducit</i>	3.5
<i>Potus ex niue frigidus assiduus tremorem indu- cit</i>	3.5
<i>Problemata absolute inscribuntur ij lib. in Pro- am.</i>	
<i>Problematum librorum varia inscriptiones in Proam.</i>	
<i>Problematum physiorum inscriptio an huic libro conueniat, Proam.</i>	
<i>Problematum phys. lib. 38. à Diogene positi an sint hi, Proam.</i>	
<i>Problemata encyclia an ij libri sint, proam.</i>	
<i>Problemata encyclia quae Aristoteli, proam.</i>	
<i>Problemata quid, proam.</i>	
<i>Problematum varia genera, proam.</i>	
<i>Problema quomodo distinguatur sumptione, a- xiomate, & concessione, proam.</i>	
<i>Problematum libri quomodo Arist. esse dici pos- sint, proam.</i>	
<i>Problematum materies subiecta non est una, proam.</i>	
<i>Procyonis fulgida quando oriatur</i>	1.3
<i>Progressiuis motus quomodo naturalis dici pos- sit</i>	5.1
<i>Progressiuis motus quomodo violentus & prater naturam</i>	5.1
<i>Progressiuis motus mixtus</i>	5.1
<i>Progressiuis motus nullus sine solido fundamento</i>	5.8
<i>Pinguetudinis digressio</i>	5.14
<i>Pinguetudinis materies quae sit</i>	5.14
<i>Pinguetudinis generanda modus ex Gal.</i>	5.14

<i>Pinguetudinem à tunicarum densitate fieri censuit Iouertus</i>	5.14
<i>Pinguetudinis generanda modus ex Iouerto</i>	5.14
<i>Pinguetudinis duplex generatio respectu materiae, & respectu condensationis</i>	5.14
<i>Pinguetudinis usus</i>	5.14
<i>Pinguetudinis temperamentum</i>	5.14
<i>Pingues longa quiete contabescunt</i>	6.1
<i>Ptissana hordeacea cur triticea praestantior</i>	1.36
<i>Ptissana de omni frumentaceo & legumine de- glubito antiquis dicebatur</i>	1.36
<i>Ptissana cruda quid</i>	1.36
<i>Ptissana per antonomasiam de hordeacea cocta dicitur</i>	1.36
<i>Ptissana an ex integris granis hordei, an ex fa- rina</i>	1.36
<i>Ptissana an ex integris granis hordei, an ex con- fractis, Mauritanorum discordes sententia</i>	1.36
<i>Ptissana debet parari ex integris granis</i>	1.36
<i>Ptissana paranda optima ratio</i>	1.36
<i>Ptissana paranda & condienda modus apud an- tiquos</i>	1.36
<i>Ptissana succus quis</i>	1.36
<i>Ptissana cremor quid</i>	1.36
<i>Ptissana apud nos condienda optima ratio</i>	1.36
<i>Ptissana qualitates</i>	1.36
<i>Ptissana quomodo lenis</i>	1.36
<i>Puelli nuper nati quomodo saepius moriantur</i>	1.9
<i>Puris generatio quae, & qualis coctio</i>	1.30
<i>Puris generatio seu coctio quomodo fiat</i>	1.30
<i>Pulsus cognouit Aristoteles, sed obscure</i>	1.52
<i>Putredinem impedit motus</i>	1.53
<i>Putredo marcor quidam</i>	1.53
<i>Putredo quomodo sola obstructione fieri dici pos- sit ex Gal. mente</i>	1.53
<i>Putredinis in generatione quomodo non dissen- tiat Galenus ab Arist.</i>	1.53
<i>Pueri cur facie ut plurimum rubescant</i>	2.4
<i>Putrefactio quid sit secundum Aristotelem</i>	2.13.4.13
<i>In putrefactione humidum à sicco semper segre- gatur</i>	2.13
<i>Puteorum aqua tepens cur hyeme, aestate calida</i>	2.24
<i>Putredo est interitus siue corruptio propria & in- nata caliditatis in unoquoque humido</i>	2.33
<i>Pueri calidi cum sint, cur non sunt amatores vi- ni</i>	3.7
<i>Pueri cur balbutiant</i>	3.31
<i>Pubescit homo solus cum primum semen emitte- re potest</i>	4.4
<i>Pubescentiae causa</i>	4.4
<i>Puella conspectus quomodo ad venereos comple- xus moueat</i>	7.6
<i>Pumex quid, & in quem usum apud antiquos</i>	7.5
<i>Pudore affecti cur rubent</i>	7.7

I N D E X.

Q

Q ualitates contentorum in urina melius in multa quam in pauca cognoscuntur	1.52
Quartanarum febrium curandarum ratio	1.57
Quartanarum victus	1.57
In Quartanis quomodo non esse attenuandum dicit Arist.	1.57
Quartanis calida medicamenta conueniunt	1.57
Quartanis exercitia diebus intermissionis conueniunt	1.57
Quartana in febre frictiones conueniunt	1.57
Quartanarum dieta excalesciens	1.57
Quartana victus calidus & humectans	1.57
Quartana victus quomodo humectans, & non humectans	1.57
In Quartana victu Gal. à Tralliano defensio	1.57
Quietis diuturnioris damna	2.41
Quicquid recipitur per modum recipientis recipitur	9
Quies intermedia non semper à laboribus homines subleuat	5.12
Quatiuntur post magnum cursum, si qui summi digitis pedum innitantur	5.15
Quiescunt qui diutius, cum moueri cœperint, difficilius id præstant	6.1

R

R anarum rubetarum & in calamis degentium multitudo morbosæ anni indicium	1.22
Ranula muta quomodo ex putri materia, & puluere generentur	1.22
Ranis pluisse ubi & quando	1.22
Rariora corpora salubriora, sed imbecilliora	1.53
Raritatis habitus corporis utilitates	1.53
Rara textura corporis extrinsecus occurrentibus iniurijs magis obnoxia, sed noxas facile euincit	1.53
Rigor in febribus causa ex auct. libr. de flatibus	1.29
Rigor causa ex Hipp. lib. de morbis	1.29
Rigor causa ex Gal.	1.29
Rigor causis in recensendis Aristotelem nonuisse diminutum aduersus recentiores	1.29
Robur membrorum unde	3.5
Ruta & alia quadam fetentes sudores faciunt	2.13
Romanae mulieres vino interdicta passo utebantur	3.12
Rythmus cur in sono in respiratione persentiat in ijs qui moderatè currunt	5.16
Rythmus quid	5.16

S

S alsa pituita quomodo generetur in nobis	1.20
--	------

Salsedinis causa quæ secundum Auic. mentè	1.20
In Salsedinis causa Auic. Aristotelem reprehendit, & quomodo decipiatur Auic. & multi recentiores	1.20
Salsus sapor ex adustione	1.20
Salsus sapor à qua causa Aristotelis 2. Meteor. sententia explicata	2.3
Salsus sapor ex admixtione serosi ichoris bilis	1.20
Sanguinem sistentia medicamenta	1.32
Sistentia sanguinem medicamenta duum generum	1.32
Sanguinem sistentia adstringendo non debent esse vehementis adstrictionis	1.32
Sanitas conseruatur imminutione quantitatis cibi, & aduictis laboribus	1.46. & 2.30
Salubriora sunt corpora, quæ non aggregant excrementa	1.53
Salubria sunt corpora, quæ aggregata excrementa excernere apta sunt per apertos meatus	1.53
Sapor omnis ex admixtione humidi & sicci	2.3
Sanitas quid sit	7.4
Sanitas quomodo morbo contraria	7.4
Sanitas alijs quare non communicetur	7.4
Scammonium quando urinas moueat, & quomodo	1.43
Scammonij ad aluum ducendam vera dosis examinata	1.43
Scammonium multum ingestum per ventrem, in pauca vero quantitate per vesicam humores ducit	1.43
Scythæ & viri fortes vini amatores	3.7
Scabies solo contactu non ad distans communicatur	7.7
Seri sanguinis usus multiplex	2.1
Semen ebriorum cur infæcundum	3.4
Semen fæcundum quale ex Arist.	3.4
Semen humidum nimis est infæcundum	3.4
Semen tenue feminam, crassum marem generat	3.4
Semen nimis tenue infæcundum	3.4
Semen quid re vera sit	3.4
Semen ut sit fæcundum copiosum spiritum requirit	3.11
Semen ex optima & exquisitè cocta materia sit	3.11
Semen quale excrementum censendum	3.11
Semen ex cerebro maiori ex parte defluere censet Hipp.	4.1
Semen ex spinali medulla maiori ex parte defluere censuit Plato	4.1
Semen in testibus & seminaris vasculis generari censent medici	4.1
Seminalis materia unde	4.1
Semen & urina per eundem canalem feruntur	4.20
Semine cur ægri quasi careant	4.22

I N D E X.

<i>Semen quomodo excrementum</i>	4.22	<i>Spiritus anima instrumentum quomodo operationes animales adiuuet</i>	5.15
<i>Semine cur destituantur pueri & senes</i>	4.22	<i>Spiritus innatus in animalibus tum levis tum grauis quomodo</i>	2.38
<i>Semē quomodo ab omnibus partibus decidi posse dicatur</i>	4.22	<i>Spasma & spasmata quae passiones sint</i>	5.39
<i>Semen in pinguibus consumitur</i>	4.22	<i>Spontaneum & voluntarium quomodo differant</i>	7.4
<i>Semen euacuatū quadragies plus dissoluit quā sanguis</i>	4.22	<i>In statu penes coctionem non semper subtrahendus est cibus</i>	1.51
<i>Semen cur ijs potissimum effluat noctu, qui & laboribus lassescunt, & phthisi laborant</i>	5.30	<i>In statu penes symptomata semper est subtrahendus cibus</i>	1.51
<i>Seminis inuoluntarij effusio quas habeat causas</i>	5.30	<i>Stupor quid, & unde</i>	2.15
<i>Sedendo cur alij pingues, alij macri reddantur</i>	6.1	<i>Sternutandum nō est in sanitate, nisi ad id à natura alliciamur</i>	4.9
<i>Serra dum lima acuitur, cur horrorem incutiat</i>	7.5	<i>Stupor pedibus & manibus cur eueniat</i>	5.6
<i>Serra quid</i>	7.5	<i>Stupor quid</i>	5.6
<i>Serra quis inuentor</i>	7.5	<i>Stupor quomodo fiat</i>	5.6
<i>Sphacelismus quid Hipp. & Aristoteli</i>	1.10	<i>Stupor quomodo in frigidatione fiat</i>	5.6
<i>Sphacelismum male crudorem vertit Gaza</i>	1.20	<i>Stuporis quae sint causa</i>	5.6
<i>Simile à simili quomodo alterari & non alterari dici possit</i>	1.3	<i>Stupores qui in febribus laudandi, & qui morbum soluant</i>	1.56
<i>Siccitas quomodo longitudini vitae & prodest, & obest, loci Arist. controuersi & conciliati</i>	1.17	<i>Sudores ab initio mali</i>	1.56
<i>Sitis quid, & unde</i>	1.56	<i>Sudores sine coctione morbum non soluant</i>	1.56
<i>Sitis duplex, naturalis, & prater naturam</i>	1.56	<i>Sudores quā etiam ab initio morbum soluant</i>	1.56
<i>Simile à simili non patitur</i>	3.8	<i>Sudores quae promoueant</i>	1.56
<i>Solstitia cur sic dicta</i>	1.26	<i>Sudores prolicientia quā conueniant in febribus</i>	1.56
<i>Solstitia à C. Caesaris temporibus ad nostra tempora maximè sedem variarunt, & cur</i>	1.26	<i>Sudor cur laxato spiritu erumpit</i>	2.1
<i>Solstitium utrumque in quem diem nunc sit repositum</i>	1.26	<i>Sudor quid, & unde</i>	2.1
<i>Solstitia longis morbis laborantibus perniciofa</i>	1.26	<i>Sudoris & urinae quomodo eadem materia</i>	2.1
<i>Solstitium aestiuum quomodo secundum Hipp. magis periculosum, si morbis in hyeme secundū Aristotelem plures moriantur</i>	1.26	<i>Sudor & urina non solum ex potu, sed etiam ex esculentis</i>	2.1
<i>Soli nuda corpora exponi insaluberrimum, cur</i>	1.53	<i>Sudor & urina aliquando non ex potulentis, sed ex attenuatis humoribus, & colliquatis carnibus</i>	2.1
<i>Somnus fugiendus in principio accessionum</i>	1.57	<i>Sudor quid & quae materia ex Aristotele & Theophr.</i>	2.1
<i>Sol nudorum meatus deurens constringit</i>	2.9	<i>Sudor imminuitur urina multa effluente</i>	2.1
<i>Sol nudorum vapores è cuti erumpentes siccans, ne in sudores transeant prohibet</i>	2.9	<i>Sudor multus imminuta urina</i>	2.1
<i>Somnus est retrocessio quaedam caloris ad intima refugientis</i>	2.28	<i>Sudoris efficiens causa quae</i>	2.1
<i>Somnus quomodo fiat, ex Arist.</i>	2.28. 3.25	<i>Sudori quae corpora magis apta, & quae minus</i>	2.1
<i>Somni essentiam ex Arist. mente positam medicorum argumenta impugnantia examinatur</i>	2.28 & 5.5	<i>Sudor minus effluit retento spiritu</i>	2.1
<i>Somnus labore aliquando excitatur</i>	3.25	<i>Sudor ex partibus in aqua mersis cur non effunditur</i>	2.2
<i>Somnus colliquatione per laborem quomodo excitatur, ex Arist.</i>	3.25	<i>Sudor cur salsus</i>	2.3
<i>Somnum colliquatione non fieri in laboribus, Argenterij argumenta</i>	3.25	<i>Sudant magis superna corporis partes, & quam obrem</i>	2.4
<i>Somnum ex colliquatione non fieri ex labore cē-suit Gal.</i>	3.25	<i>Sudor internorum spirituum motu ad externa pellitur</i>	2.4
<i>Somnum ex colliquatione ex labore non fieri cē-suit Auerroës præceptorem deferens</i>	3.25	<i>Sudor est humor vel copia, vel qualitate grauis per spiracula manifeste & affatim profiliens</i>	2.4
<i>Spiritus omnis motionis animantium causa</i>	2.38	<i>Sudor ibi, ubi morbus</i>	2.4
		<i>Sudant magis qui se brachijs & manibus exercent, quā qui alijs partibus</i>	2.4
		<i>Sudores capitis minus sentent, quā qui à reli-</i>	

I N D E X.

quis partibus 2.6
Sudores axillarum cur fateant, ex Theophrasto 2.6
Sudant magis qui, se exercētes, quiēuerint, & iterum luctam susceperint, quā qui nunquam luctam intermiserint, & cur 2.7
Sudationibus qui saepe vtuntur, magis sudāt quā qui raro 2.8
Sudant induti sub Sole magis quā nudi 2.9
Sudor non à quocunque calore, sed à proportionē respondente 2.11
Sudorem abstergentes magis sudant, quā qui nō abstergunt 2.12
Sudores fatidos ruta & alia fatentia produciunt 2.13
Sudamus minimē parte qua iacemus, & cur 2.15
Sudamus magis dormientes 2.16
Sudamus maximē facie, quamuis maximē carnosā, & cur 2.17
Sudantes, si vento aut aqua refrigescant, cur nauseent 2.18
Sudor retrocedens ex frigiditatis occurſu, & ventriculum petens, si os ventriculi impetat, nausēā, si extrema, supinitatem parit 2.18
Sudores capite & pedibus incalescentibus promanant maximē, cur 2.19
Sudant maximē pedes, quōd cauitate careant 2.19
Sudet cur maximē caput 2.19
Sudamus magis post laborem, quā in labore, & cur 2.20
Sudantes non subleuantur nisi postquam terminetur effluxus 2.22
Sudor à somno sine manifesta causa corpus uti pluri alimento significat 2.22
Sudores mali aut non viles crudis morbis existentibus 2.22
Sudor dormientibus liberalior quā vigilantibus cur manet 2.28
Sudor excedente calore non excitatur, sed absumitur 2.28
Sudamus magis in caldarijs frigore urgente, quā aestu 2.29
Sudor cur utilior nudo corpore corrente quā induto 2.30
Sudor cum labore multo utilior 2.30
Sudamus minus in sudatorijs igne confertim iniecto 2.32
Sudoris violenta promotio corpus labefactat, & corporis habitum confundit 2.33
Sudor aestatē an hyeme magis promouendus 2.33
Sudores aestate magis promouendi 2.33
Sudores promanantes qua ratione horrorem promoueant 2.34
Sudor omnis vi caloris promouetur 2.34
Sudores calidi frigidis cur meliores 2.35

Sudor frigidus multi excrementi indicium 2.35
Sudor frigidus longos morbos portendit 2.35
Sudores frigidi cum acuta febre quid significant 2.35
Sudores frigidi cum febre mitiori quid significant 2.35
Sudoris frigidi quae materia 2.35
Sudor frigidus in acutis febribus resolutionem caloris natiui significat 2.35
Sudent cur magis aestate corpora, cū tunc sint sicciora 2.40
Sudores spontanei cur in sanis deteriores, quā labore promoti 2.41
Supercilia quibusdam hirsuta per senectutem cur crescant 4.19
Supini decubitus damna 6.3
Symmetria corporis immutata nō statim fit morbus, sed corrupta 1.1
Symptomata in triplici sunt differentia 1.51
Sympathia quid 7.1

T

T *Empora morborum à tribus sumuntur* 1.51
T *Tempora quae sint à quibus sumitur indicatio cibandi* 1.51
Terra & aqua perdominantur in corporis nostri mixtione 2.38
Temporum constitutionibus nimis frigidis & summe calidis venti non perflant & qua ratione 2.40
Temulentis omnia eueniunt, quae ex algore fieri solent 3.1
Temulenti cur tremant, eoque magis, quo plus biberint 3.3
Temulenti cur aquarum vicia magis discernant, quā sobrii 3.8
Temulentis cur omnia circumagi videantur 3.9
Temulenti mediocriter cur longinqua non discernant, neque adinuicem distincta 3.9
Temulentis unica res conspecta gemina cur videtur 3.10
Testium quis usus 3.11
Testibus exectis cur effeminetur corpus 3.11
Testibus nullam vim prolificam inesse censuit Arist. 3.11
Testibus exectis animal consensuisse videtur, & robore destitutum & frigidum 3.11
Temulenti qua ratione balbutiant 3.31
Testium resectio qua mala inuehat 4.3
Thomae Erasti error cū Aristotelem censet voluisse medicamenta purgantia humores sola irritatione euacuare 1.42
Theriaca & Alexipharmaca medicamenta quomodo differant 1.41
Theriaca medicamenta quae & qualia 1.41
Theophrasti sententia de venti essentia 1.15
Timentium, alui quare soluantur 2.26

I N D E X.

<i>Timentes refrigerantur secundum superiora</i>	2.
26	
<i>Timentium pulsus qualis</i>	2.26
<i>Timore alius & vesica cur solvantur</i>	4.8
<i>Timore superna partes refrigerantur & siccantur, inferna vero humectantur</i>	4.8
<i>Timor quomodo horrorem incutiat</i>	7.5
<i>Timentes cur contremiscant</i>	7.7
<i>Timentibus cur alius & vesica solvatur</i>	7.7
<i>Timor cur aliquibus mortem inuehat</i>	7.7
<i>Tegras quas vocet Hipp. & Arist.</i>	7.7
<i>Triticum quomodo hordeo siccus</i>	7.7
<i>Tremuli sunt aliqui hereditario morbo</i>	3.5
<i>Tremor quomodo fiat</i>	3.5
<i>Tremor quot modis refrigerato corpore incutitur</i>	3.5
<i>Tremor fit ob inopiam calidi ex Arist.</i>	3.5
<i>Tussis ex retrocedente sudore quomodo fiat</i>	2.
18	
<i>Tubercula in fronte post exercitationem</i>	5.27

V

<i>Vallesij sententia & argumenta aduersus Aristotelem asserentem assata elixis esse humidiora</i>	1.53
<i>Vallesius refellitur in sententia de humiditate assatorum</i>	1.53
<i>Varices quid sint</i>	4.21. 6.3
<i>Varices ubi potissimum oriri consueverint</i>	4.
21	
<i>Varicosi cur generare nequeant</i>	4.21
<i>Ver Aristoteli quomodo morbosum, in Hipp. est saluberrimum</i>	1.27
<i>Ver saluberrimum dicitur, quod salubres morbos producat</i>	1.27
<i>Ver morbosum dicitur, quod morbos, licet salubres, inuehat</i>	1.27
<i>Vernum tempus quos morbos excitet</i>	1.27
<i>Ventrem superiorem & inferiorem dupliciter intelligunt scriptores</i>	1.41
<i>Venereorum usus morbis à pituita utilis</i>	1.50
<i>Ventriculi coctio qualis</i>	2.1
<i>Ventres cur hyeme calidiores</i>	2.33
<i>Ventriculi absolute frigidi flatibus non multum obnoxij</i>	2.40
<i>Venti in constitutionibus aut multum calidis, aut multum frigidis cur non multum persfent</i>	2.
40	
<i>Vertiginis triplex causa secundum Theophrastum</i>	3.9
<i>Vertigo qua ratione fiat ex Galeno</i>	3.9
<i>Vertigine tentari cur temulenti videantur</i>	3.9
<i>ad Venerem exercendam multum prandendum, parce prandendum</i>	3.11. 4.11
<i>Ventriculus qua substantia constet</i>	3.21
<i>Ventriculus duabus tunicis coagmentatus</i>	3.21
<i>Ventriculi qua facultas in interiori tunica, & qua in exteriori</i>	3.21

<i>Venere immoderata videntes oculis & coxis maxime laborant</i>	4.2
<i>Vesica plena existente cito res venerea exerceri non potest</i>	4.10
<i>Venerea res ventrem refrigerat & siccatur qua ratione</i>	4.18
<i>Veneream rem agere cupientes cur maxime pudeat id fateri, cupere autem comedere aut bibere non pudet</i>	4.28
<i>Venerea res ex ijs non est, quæ homini necessaria sunt</i>	4.28
<i>Venere intermissa cur aliquibus gravissima symptomata sequantur</i>	4.30
<i>Verecundia rationalis animæ passio</i>	4.28
<i>Verus temperamentum calidum & humidum</i>	4.
32	
<i>Venti essentia Stoicis posita est in aëris motione</i>	5.17
<i>Vertigo quæ ἰαλῶσι & Græcis est</i>	5.4
<i>Vertiginosi quam internam facultatem laesam habent</i>	5.4
<i>Vertigo cur magis superueniat nobis surgentibus quam sedentibus</i>	5.4
<i>Vertiginis causa interna & externa</i>	5.4
<i>Visu colores omnes discernimus, quia omni colore priuatus est crystallinus humor</i>	3.8
<i>Visio que nodo fiat</i>	3.10
<i>Via ignota cur longior videatur iter agentibus</i>	5.25
<i>Vinum optimum & pessimum in conuiuio</i>	3.1
<i>Vinum ex eorum numero quæ pro vario usu & consuetudine acquirunt ut bona aut mala censeantur</i>	3.1
<i>Vinum variè sumptum morbos gignit etiam contrarios</i>	3.1
<i>Vinum natura calidum cur homines rigentes reddat</i>	3.1
<i>Vinum nullum frigidum aduersus recentiores</i>	3.1
<i>Vina oligophora male recentioribus frigida</i>	3.1
<i>Vinum nouum non est frigidum aduersus recentiores</i>	3.1
<i>Vini quæ temperatura, controuersia apud Veronenses medicos</i>	3.1
<i>Vinum frigidum quibus argumentis Plutarchus probet</i>	3.1
<i>Vinolentorum semen improlificum</i>	3.1
<i>Vini abusus senium & caniciem accelerat</i>	3.1
<i>Vinum qua ratione ventriculo languenti medeatur</i>	3.1
<i>Vinum quomodo fluoribus subueniat</i>	3.1
<i>Vino consperso ignis conflagrat magis</i>	3.1
<i>Vini varij effectus pro varia quantitate eius ingesti</i>	3.2
<i>Vino diluto epoto magis crapulam cur sentimus</i>	3.3
<i>Vinorum temperandorum apud antiquos mensura</i>	3.3

I N D E X.

<i>Vina crassa quomodo antiquis redderentur</i>	3.3	<i>stoteles utendum esse humidis ad cicatricem, si</i>	
<i>Vino cur calidam antiqui miscerent</i>	3.3	<i>cicatrix solis siccantibus inducitur, questio</i>	1.49
<i>Vinum aqua superabat in dilutionibus</i>	3.3	<i>Vlcerosa lassitudo qua, & quibus signis cognosca-</i>	
<i>Vinum dilutum magis quam meracum & quam</i>		<i>tur</i>	5.6
<i>aqua cur facilius permeet</i>	3.3	<i>Vlcerosa lassitudo quibus causis fiat</i>	5.6
<i>Vini quæ fuerit & aquæ mensura in mixtionibus</i>	3.3	<i>Vlcera cur aliquibus post exercitationem oborian-</i>	
<i>Vina ex uvis semipassis exprimebatur antiquitus</i>		<i>tur</i>	5.27
	3.3	<i>Vlcera impuro corpori, si immodicè exerceatur, in-</i>	
<i>Vinum dulce cur non inebriet, Plutarcho</i>	3.3	<i>nascuntur</i>	5.27
<i>Vinosi pueri non sunt & si calidi, cur</i>	3.7	<i>Vlcera impuris etiam corporibus post exercitatio-</i>	
<i>Vinosi cur sint Scythæ & viri fortes</i>	3.7	<i>nem quibus non nascantur</i>	5.27
<i>Vinum dulce cur minus inebriet, ratio</i>	3.12	<i>Vomitu in temporum mutationibus uti oportet, &</i>	
<i>Vinum dulce antiquis quod diceretur, Mercurialis</i>		<i>quibus in mutationibus, & qua ratione</i>	1.4
<i>sententia</i>	3.12	<i>Vomitu alati uti non debent</i>	1.4
<i>Vinum passum quomodo fieret</i>	3.12	<i>Vomitio cur magis excitetur à vino diluto quam</i>	
<i>Vinum nullum album dulce, sententia Gal.</i>	3.12	<i>ab aqua</i>	3.18
<i>Vina generosa nulla antiquis in usu ante quar-</i>		<i>Voluptatis & delectationis essentia & causa</i>	4.16
<i>tum annum</i>	3.12	<i>Voluptas in re venerea ob speciei conseruationem</i>	
<i>Vinum nullum meracum à frigore cogitur</i>	3.12	<i>animantibus indita</i>	4.16
<i>Vinum nouum mustum cur minus inebriet</i>	3.12	<i>Voluptas vitales vires potest exoluere</i>	4.22
<i>Vino dulcia admixta ebrietatem reprimunt</i>	3.12	<i>Vomitus cum sit labor cur commendetur pro tollē-</i>	
<i>Vinum minus infestat, si ebrius dulce superbibat</i>		<i>da lassitudine</i>	5.7
	3.13	<i>Vomitus quomodo laborem inferat</i>	5.7
<i>Vinum dulce minus odorum, austerum magis</i>	3.13	<i>Vomitus quomodo laboriosus præno ventriculo, si</i>	
<i>Vino meliocriter diluto ingurgitato, cur postridie</i>		<i>medici ut minus sit laboriosus multos prius in-</i>	
<i>capite magis dolemus</i>	3.14	<i>gerendo cibos docent</i>	5.7
<i>Vinum pro moribus hominum se se insinuat</i>	3.16	<i>Vomitus duplex, alter quo vniuersum corpus euac-</i>	
<i>Vinum calidum & humidum Arist.</i>	3.17	<i>uamus, alter quo ventriculum</i>	5.7
<i>Vinum per se vomitum non promouet</i>	3.18	<i>Vomitus vniuersalis quid requirat</i>	5.7
<i>Vinum quomodo repercutiat, controuersia</i>	3.18	<i>Vomitum in vniuersali maiori ex parte vomendum</i>	
<i>Vinum dilutum quomodo magis permeet quam</i>		<i>ieiuno ventriculo</i>	5.7
<i>meracum & quomodo non penetret, controuer-</i>		<i>Vomitum in particulari ieiunium euitandum</i>	5.7
<i>sia & solutio</i>	3.18	<i>Vrina quomodo spectanda</i>	1.52
<i>Vina soporifera esse censet Arist. lib. de som.</i>	3.24	<i>Vrinæ inspectio utilissima & antiquissima</i>	1.52
<i>Vlcera in humidis in capite facile curantur, in ti-</i>		<i>Vrinæ cognitio ad cognitionem conditionis humo-</i>	
<i>bys autem agrè, & ob quam rationem</i>	1.18	<i>rum in venis existentium utilis</i>	1.52
<i>Vlceris varia significata</i>	1.18	<i>Vrina in omnibus morbis spectanda</i>	1.52
<i>Vlcus & vulnus quomodo recentioribus distin-</i>		<i>Vrina & sudor non solum ex potu, sed etiam ex</i>	
<i>quantur</i>	1.49	<i>esculentis</i>	1.52
<i>Vlcus antiquis idem quod vulnus</i>	1.49	<i>Vrinandi desiderium coeuntibus facit ut virga ma-</i>	
<i>Vlcerum excrementa duorum generum, crassa &</i>		<i>gis erigatur, sed difficilius semen emittant</i>	4.23
<i>tenuia</i>	1.49	<i>Vstione quando uti oportet</i>	1.33
<i>Vlcera & vulnera quomodo differant in curatio-</i>		<i>Vstiones arefactæ cur facilius curentur</i>	1.35
<i>ne</i>	1.49	<i>Vulnera arefacta facilius curantur, & cur</i>	1.34
<i>Vlceris curandi ratio duplex</i>	1.49	<i>Vulnera ferro inflicta minus dolorem inferunt, ad-</i>	
<i>Vlceribus in curandis quomodo solis dicat Ari-</i>		<i>uersus Aponensem</i>	1.34
		<i>Vulneris curandi ratio duplex</i>	1.49



Х Е Д И К

149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200



Settala, Ludovico,

Commentarii in Aristotelis Problemata Ludovici Septalii Commentariorum in
Aristotelis Problemata tomus ...

Bd.: 1. Septem primas sectiones continens. - 1602. - 380 S. : Ill.

Francofurti 1602

Augsburg, Staats- und Stadtbibliothek -- 2 LG 321#(Beibd.
urn:nbn:de:bvb:12-bsb11199382-3